



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

### Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

### About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>



Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

### **Retningslinjer for anvendelse**

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug  
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler  
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse  
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne  
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

### **Om Google Bogsøgning**

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>



B.2 10.3. ✓

EX BIBLIOTHECIS GUDBRANDRI  
VIGFUSSON et FRIDERICI YORK POWELL  
olim alumni, partim ab hoc legatis, partim  
emptis, a. MCMIV.

*Frederick York Powell*  
*1889*  
*from G. Vigfusson*  
*Library*







**GRÖNLANDS**  
**HISTORISKE**  
**MINDESMÆRKER,**

UDGIVNE

AF

DET KONGELIGE

NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.

**SKAND. SELSKAB.**

---

TREDIE BIND.

---

KJØBENHAVN.

TRYKT I S. L. MÜLLERS BOGTRYKKERI.

1845.

Digitized by Google.



## . INDHOLD AF TREDIE BIND.

	Side
<b>XXVII. Uddrag af Middelalderens islandske Annaler, vedkommende Grönlands Historie . . . . .</b>	1
<b>XXVIII. Grönlandske og Grönland vedkommende Diplomer . . . . .</b>	66
<b>XXIX. Middelalderens geographiske Optegnelser om Grönland og dets Omgivelser:</b>	
1. Gamle Kursforskrifter til Grönland . . . . .	209
2. Uddrag af en gammel kortfattet Jordbeskrivelse. . . . .	216
3. Uddrag af en anden udførligere Geographie fra Middelalderen. . . . .	218
4. Gripla. . . . .	222
5. Beskrivelse over Grönland af et ældgammelt Haandskrift. . . . .	226
6. Om Grönlændernes Opholdsteder i nordligere Egne . . . . .	234
7. En gammel Fortegnelse over Kirkerne i Grönland. . . . .	246
8. Grönlands Beskrivelse ved Ivar Baardsön. . . . .	248
9. Udtog af Konúgs skuggsjó angaaende Grönlands Beliggenhed og physiske Mærkværdigheder. . . . .	264
10. Et Brudstykke af gamle historisk-geographiske Optegnelser. . . . .	392
11. Adam af Bremen om Grönland . . . . .	394
12. Saxo Grammaticus om Grönland . . . . .	425
13. Ordericus Vitalis om Grönland . . . . .	428
14. Uddrag af Islands Lovbog, kaldet Grágás . . . . .	429
15. Uddrag af Björn Einarsöns Reisebeskrivelse . . . . .	435
<b>XXX. Blandede Optegnelser, deals af usikkert Indhold, deals af fremmede Skrifter:</b>	
1. Om den britiske Kong Arthurs foregivne Herredømme over Grönland i det 6te Aarhundrede . . . . .	441
2. Opdigtede eller forfalskede Efterretninger og Diplomer om Grönland, som kjendt under dette	




	Side
Navn i det 8de og 9de samt først i det 10de Aarhundrede . . . . .	443
3. Usikre Beretninger om Olaf den Helliges Erhvervelse af Herredømmet over Grönland i det 11te Aarhundrede . . . . .	444
4. Angaaende et færöisk Kvad om Skjalden Thor-mods Grönlandsreise . . . . .	448
5. Om en foregiven Opstand af Grönlænderne mod Norges Overherredømme henved 1271. . . . .	453
6. Beretninger om den islandske Lov, kaldet Jons-bogens Indførelse i Grönland henved 1280 . . . . .	457
7. Notice om Grönlændernes Frafald fra den christelige Tro og Udvandring til America 1347. . . . .	459
8. Norsk Beretning, henhørende til Feiden mellem de skandinaviske Grönlændere og Skrælingerne eller Eskimoerne 1379 . . . . .	464
9. Foreløbig Notice angaaende Brødrene Zenos Reiser i Grönland henved 1390-94 . . . . .	466
10. Den grönlandske Colonies partielle Forstyrrelse af de tilgrænsende Hedninger omtrent 1418, og dens fra nogle Aar derefter til henved 1444 paabegyndte og tildeels iværksatte Gjenreisning.	
11. Om Hövedsmanden Björn Thorleifsöns og hans Hustrues Skibbrud ved Grönland og Vinterophold paa Garde henimod Midten af det 15de Aarhundrede . . . . .	468
12. De norske Grönlandsfareres foregivne Ombringelse af tyske Handelsmænd eller Søfarere 1484. . . . .	470
13. Om Söröveres Ophold ved den grönlandske Kyst henved 1494 . . . . .	473
14. Om de af Erkebiskop Erik Walkendorff (henved 1516) samlede eller meddeelte Efterretninger om Grönland . . . . .	482
15. Biskop Ögmunds Underretning om formeentlig	

	Beboelse af Herjulfsnæs, som en Levning af den gamle Colonie i Aaret 1520. . . . .	504
16.	Dithmar Blefkens Efterretninger om Grönlands gamle Colonies Tilværelse eller Levninger i det 16de Aarhundrede . . . . .	507
17.	Den saakaldte Jon Grönlænders Beretning om formeentlige Levninger af Grönlands fra de islandske Colonister nedstammende Indbyggere omtrent fra 1540. . . . .	513
XXXI.	Grönlands og dets Nabolandes geographiske Forhold, fremstillede i Middelalderens forsættelig opdigtede Sagaer: nemlig 1) Saga af Bárði Snæfellsás; 2) Saga af Gestir Bárðarsyni; 3) þáttur af Jökli Búasyni; 4) þáttur af Gunnari Keldugnúpsfílli; 5) Örvarodds Saga; 6) Saga af Hálfðáni Brönufóstra; 7) Saga af Hálfðáni Eysteinssyni; 8) Saga af Samsoni fagra; 9) þáttur af Halli geit; 10) Króka-Refs Saga; 11) Saga af Þorsteini Geirnesfufóstra . . . . .	516
XXXII.	Brødrene Zenos Reiser med Indledning og Anmærkninger ved J. H. Bredsdorff . . . . .	529
XXXIII.	Om de vigtigste Reiser, som i nyere Tider ere foretagne fra Danmark og Norge, for igjen at opsøge det tabte Grönland og at undersøge det gjenfundne, af C. Pingel . . . . .	625
XXXIV.	Antiquarisk Chorographie af Grönland, en kortfattet Udsigt over de der hidtil forefundne Mindesmærker om de gamle Nordboer . . . . .	795
XXXV.	Udsigt over Grönlands gamle Geographie . . . . .	845
XXXVI.	Anhang til de Grönland angaaende Diplomer. . . . .	886
XXXVII.	Om de grønlandske Biskoppers Segl . . . . .	895
XXXVIII.	Fortegnelse over Grönlands Biskopper . . . . .	896
XXXIX.	Chronologisk Udsigt over Grönlands ældre og nyere Historie . . . . .	899
XL.	Historisk Navneregister . . . . .	914

<b>XLI. Geographisk Register . . . . .</b>	<b>Side 930.</b>
<b>XLII. Antiquarisk Sagregister . . . . .</b>	<b>943.</b>

Nærværende tredie Bind, hvormed dette Værk sluttes, er med Undtagelse af Artiklerne XXXII—XXXIV bearbejdet og redigeret af de samme to Medlemmer af Selskabets islandske Oldskrift-Committee, Finn Magnusen og C. C. Rafn, som have affattet Værkets to første Bind, og har den førstnævnte særskilt bearbejdet Uddragene af de islandske Annaler samt de grønlandske og Grønland angaaende Diplomer ligesom ogsaa den chronologiske Udsigt over Grønlands ældre Historie og den sidstnævnte en Deel af Middelalderens geographiske Optegnelser om Grønland og dets Omgivelser. Beretninger om de efter Selskabets Foranstaltning i Aarene 1832 til 1841 i Grønlands mærkeligste Fjorde foretagne antiquariske Undersøgelsesreiser bleve efterhaanden redigerede af Dr. C. Pingel og meddeelte i Annaler for nordisk Oldkyndighed. Efter dette Forarbejde, og afbenyttende tillige de fra Grønland modtagne originale Meddelelser saavel som forhen i forskjellige Skrifter trykte Beretninger om tidligere foretagne Undersøgelser, har Hr. J. J. A. Worsaae udarbejdet den her indførte antiquariske Chorographie af Landet. Den udførligste Beskrivelse af de i historisk Henseende vigtigste Fjorde Igalikko og Tunudluarbik, de Gamles Einarsfjord og Eriksfjord, skyldes Pastor J. F. Jørgensen, nu til Thisted, Binderup og Durup i Aalborg Amt. Ogsaa have flere Medarbejdere i selve Landet, hvis Navne ere i Beretningen anførte, givet værdifulde Meddelelser saavel til Beskrivelsen over de forefundne oldnordiske Mindesmærker, som ogsaa til de tvende Korter over de Districter, der have udgjort de Gamles Östrebygd og den vigtigste Deel af deres Vestrebygd. Den paa Sammenstilling af Oldskrifternes Beretninger og Landets antiquariske Beskrivelse grundede Udsigt over Grønlands gamle Geographie er udarbejdet af C. C. Rafn.

## UDSIGT OVER AFBILDNINGERNE.

- Tab. I. Grönlandske Biskoppers Sigiller; jfr. Side 895.
- Tab. II. Kort, henhørende til Beskrivelsen over Brødrene Nicolo og Antonio Zenos Opdagelsesreiser til de nordiske Lande; jfr. S. 548, 606-24.
- Tab. III. Færøerne, forsaavidt Brødrene Zeno kjendte dem, ved J. H. Bredsdorff; jfr. S. 617-21.
- Tab. IV. Grundtegning af de ved Ikigeit forefundne Ruiner af Kirkebygden paa Herjulfsnæs; jfr. S. 800-2, 851.
- Tab. V. Grundtegning af Ruiner i Tessermiut, de Gamles Ketilsfjord; jfr. S. 802-5, 853-54.
- Tab. VI. Grundtegning af Ruinerne i Igalikkos nordre Fjordarm, nemlig af Laugmandsboligen og Bygden Brattahlid med Leidar-kirke; jfr. S. 810-17, 868-70.
- Tab. VII. Grundtegning af Ruinerne i Kakortok, nemlig af Hvalsöfjords Kirke og
- Tab. VIII. Prospect af Kirkeruinen i Kakortok; jfr. S. 817-21, 863-64.
- Tab. IX. Fig. 1, Ikigeistenen, funden paa Herjulfsnæs Kirkegaard; jfr. S. 801, 851-52. Fig. 2, Igalikkostenen, funden paa Leidar Kirkegaard i Brattahlid; jfr. S. 813, 868. Fig. 3, Kingiktórsoakstenen, funden paa Öen af dette Navn i Baffinsbugten paa 72° 55' n. Br.; jfr. S. 843, 883.
- Tab. X. Fig. 1-3, tvende med Kors betegnede Ligstene, fundne paa Herjulfsnæs Kirkegaard. Fig. 4-8, sammesteds fundne Fragmenter af Ligstene med indhugne Zirater og Indskrifter; jfr. S. 801, 852. Fig. 9, en Sænkesteen til at sænke Fiske-snører og Garn med, hvorpaa Runen  er indhuggen og Fig. 10, en Steen af Form som de saakaldte Steendopper fra nordiske Gravhøie, begge fundne i Godthaabs District; jfr. S. 841. Fig. 11, en Sænkesteen af Vegsteen, hvorpaa en Fisk, funden udenfor Julianehaab; jfr. S. 820.
- Tab. XI. Kort over Julianehaabs District eller de Gamles Östrebygd efter W. A. Graahs Opmaaling med Rettelser og Tilføjelser af

J. Arøe, J. F. Gram, J. F. Jørgensen, O. Kielsen, J. P. Lund, V. Müller og flere.

Tab. XII. Kort over den Deel af Godthaabs District, som antages fornemmelig at have udgjort de Gamles Vestrebygd af H. P. C. Möller. Paa begge disse Kort ere de foresundne Ruiner af oldnordiske Bygninger ved særskilte Mærker antydede.

I Texten findes S. 861 Grundtegnig af Ruiner af Kaglut i Igalikkofjorden, muligen af Bygden paa Löngunes, og S. 869 Grundtegnig af Klippebygningen blandt Ruinerne i Igalikkos nordre Arm, rimeligviis Laugmandsboligen i Brattahlid.

**DET RONGELIGE  
NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.**

---

**GRÖNLANDSK AFDELING.**

---





# **DET KONGELIGE NORDISKE OLDSKRIFT-SELSKAB.**

## **GRÖNLANDSK AFDELING.**

### **COMMITTEE FOR GRÖNLANDS HISTORISKE MINDESMÆRKER.**

**GRAAH (W. A.),** Capitain i Sø-Etaten.

**MACHUSEN (Finn),** Etatsraad og Geheimearchivar.

**PINGEL (C.),** P. D., Inspecteur ved det naturhistoriske Museum.

**RAYN (C. C.),** Etatsraad og Professor.

### **MEDARBEIDERE I GRÖNLAND.**

**ARÖR (J. J. A.),** forhen Bestyrer af Anlægget Nennortalik.

**ENGROLM (J. P.),** Coloniebestyrer, Frederikshaab.

**ESMANN (M. W.),** forhen Missionair ved Julianehaab.

**FASTING (L.),** Major, Kongl. Inspecteur i Nord-Grönland.

**FLEISCHER (H. M.),** Coloniebestyrer, Umanak.

**FRIES (J. A. de),** Brödremissionair, Friedrichsthal.

**FUNCH (J. M. H. F.),** Missionair ved Umanak.

**JENSEN (L.),** Handelsassistent, Julianehaab.

**JÖRGENSEN (J. F.),** Missionair ved Julianehaab.

**KAUFFELDT (J. C.),** Handelsassistent, Julianehaab.

**KIELSEN (Ove),** Bestyrer af Anlægget Nennortalik.

**KIELSEN (O. V.),** Bestyrer af Logen Fiskensættet.

**KRACH (P.),** Missionair ved Egedesminde.

**LYND (J. P.),** Brödremissionair, Lichtenfels.

**MATHIESEN (J.),** Coloniebestyrer, Julianehaab.

**MÜLLER (Valentin),** Forstander for Brödremissionen ved Lichtenau.

**MÖLLER (H. P. C.),** Lieutenant, botanisk Reisende i Grönland.

**MÖLLER (J. N.),** Coloniebestyrer, Holsteinsborg.

**VAHL (J. L.),** P. D., botanisk Reisende i Grönland.

**SUBSCRIPTIONSDEELTAGERE.****GRÖNLAND.**

**AGER (H.)**, Handelsassistent ved Sukkertoppen.  
**BISTRUP (H.)**, Assistent ved Colonien Ritenbenk.  
**BJERRUM (J. L.)**, Missionair ved Julianehaab.  
**BOLBRON (Poul)**, Inspectionscontoirist i Nordgrönland.  
**DORPE (P.)**, Assistent ved Sydprøven under Julianehaab.  
**FASTING (L.)**, Major, K. Inspecteur i Nord-Grönland.  
**HANSEN (W. C.)**, Handelsassistent ved Godhavn.  
**JENSEN (L.)**, Overtømmermand ved Godthaab.  
**JØRGENSEN (J. F.)**, Missionair ved Julianehaab.  
**KIRCHHEIMER (P. G.)**, Handelsassistent ved Christianshaab.  
**MOTZFELDT (P. H.)**, Coloniebestyrer, Frederikshaab.  
**MÖLLER (J. N.)**, Coloniebestyrer, Holsteinsborg.  
**MÖRCH (J. A.)**, Coloniebestyrer ved Ritenbenk.  
**ROSING (Hans)**, Coloniebestyrer, Jacobshavn.

**NORDAMERICANSKE STATER OG VEST-  
INDIEN.**

**BERG (H. H.)**, Etatsraad og Regjeringsraad, St. Thomas.  
**BRANDE (John F.)**, Landfoged paa St. Jan.  
**DAHL (P. A.)**, Capitain, St. Thomas.  
**ELTON (Romeo)**, Prof. ved Browns Univ. i Providence, Rhode Island.  
**HAAGENSEN (H.)**, St. Thomas, Vestindien.  
**HANSEN (P.)**, Overkrigscommissair og Toldcasserer, St. Croix.  
**HJARDEMAAL (N. S.)**, Agent og Kjøbmand, St. Thomas.  
**HORNBECH (H. P.)**, M. D., Landphysicus, St. Thomas.  
**HOSKJÆR (D.)**, Justitsraad, K. Bogholder, St. Thomas.  
**KJÆR (T. A.)**, Capitain og Havnemester, St. Thomas.  
**LANG (Andrew)**, Major og Overveimester, St. Croix.  
**MARSH (George P.)**, Medlem af Repræsentanthuset i Washington.  
**NÆSER (J. G.)**, Kammerraad og Toldinspecteur, St. Croix.  
**PEDERSEN (P.)**, Conferentsr., Minister-Resident i Philadelphia.  
**RAVN (P.)**, Garnisonslæge, St. Thomas.  
**RONDE (L. J.)**, Commandeur-Capitain, St. Thomas.  
**SCHREL (H. C. H.)**, Capitain og Toldcontrollleur, St. Croix.  
**SCHUSTER (Frederik)**, Mægler, Christiansted, St. Croix.  
**SMITH (Joshua Toulmin) Esq.**, Roxbury, Massachusetts.  
**STENERSEN (A. C. A.)**, Krigs-Assessor, St. Thomas.  
**STENERSEN (G. S.)**, Procurator, St. Thomas.

## ISLAND OG FÆRØERNE.

ARNASON (Stephan), Herredsprovst, Sognepræst til Valthjofstad.  
 ARNASON (Sveinn), Bonde og Repstyrer, á Eyum.  
 BECH (C. N.), Handelsfactor, Eskefjord.  
 BENEDICTSSON (Boge), Proprietair til Stadarfell.  
 BLONDAHL (B. A.), Sysselmand i Hunavatns Syssel.  
 CLAUSEN (Hans A.), Agent og Kjøbmand, Olafsvig.  
 DAVIDSON (Jens), Amtsrevisor, Thorshavn.  
 EGILSSON (Sveinbjörn), Theol. Dr., Evinderstad.  
 ESPELIN (Hakon Jonsson), Sognepræst til Større Aarskov.  
 GISLASON (Gisle), Bogbinder, Skördum.  
 GUNNARSSON (Gunnar), Sognepræst til Laufaas.  
 JONSSON (Gudmund), Sognepræst til Skeggjastad.  
 JONSSON (Jon), Lect. Theol., Lambhuns.  
 JONSSON (Peter), Sognepræst til Kalfatjörn.  
 JONSSON (Steingrim), Biskop over Island.  
 KRÖYER (Jörgen), Capellan, Hleidargarde.  
 LÖFTSSON (Thorlak), Sognepræst til Moum.  
 MELSTED (Paul), Kammerraad, Sysselmand i Arnes Syssel.  
 PLØYEN (C), Amtmand og Commandant paa Færøerne.  
 REYKJALIN (Jon Jonsson), Sognepræst til Fagranæs.  
 SCHAGFJORD (Gudmund), Bogtrykker, Lambastad.  
 SCHJEVING (Hans), P. O., Adjunct ved den lærde Skole paa Bessestad.  
 SIGURDSSON (Sigurd), Student, Örebro.  
 SIVERTSEN (Olaf), Provst i Bardestrand, Sognepræst til Flatö.  
 SVEINBJÖRNSSON (Thord), Justitiarius i Islands Landsoverret.  
 THAAE (Christian), Kjøbmand, Berefjord.  
 THOMSEN (Grimr), Art. Mag., Reikevig.  
 THORDARSON (Helge G.), Domprovst, Reikevig.  
 THORLACIUS (Arne O.), Kjøbmand, Sükkisholm.  
 THORSTEINSSON (Bjarne), Amtmand over Islands Vesteramt.  
 THORGRIM (Thorgrimr), Guldsmed og Oeconomus, Bessestad.  
 VIGFUSSON (Benedict), Provst i Skagefjord, Sognepræst til Holum.  
 VIGFUSSON (Björn), Sognepræst til Kirkebö.

## NORGE.

AALL (Jacob), Eier af Næs Jernværk.  
 DÖDERLEIN (G. M.) Capitain, Toldcasserer, Tönsberg.  
 FÜRST (Wittus), Kongl. Dansk Consul i Arendal.  
 JÆGER (Nicolai H.), Byfoged, Arendal.  
 KEYSER (J. R.), Professor ved Universitetet i Christiania.  
 KRUDTSEN (Broder L.), Grosserer, Trondhjem.

MÖLLER (A. C.), Districtshøge, Arendal.  
 SMITH (M.), Sø- og Landkrigscommissair, Arendal.  
 TUXEN (O.), Apotheker, Arendal.  
 TÖNDER (F. C.), Capitain i Ingenieur-Brigaden, Horten.

### SVERIGE.

ADLERBETH (Friherre J.), K. første Expeditionsscretair, Stockholm.  
 ANDERSSON (C.), Capitain, Carlstad.  
 AURIVILLIUS (C. E.), P. M., Lector ved Gymnasiet i Gefle.  
 BJERKEN (P. G. af), Capitain, Östersund.  
 BONDE (Hs. Exc. Friherre Carl), En af Rigets Herrer, Stockholm.  
 BOY, (J. F.), General-Adjutant, Linköping.  
 BRÄLIN (P.), Provst, Sognepræst til Gilberga.  
 BRUNNÉ (L. P.), Philos. Mag., Lund.  
 BRUNNERUS (Aug.), P. M., Amanuens ved Acad. Bibliotheket i Lund.  
 CARLMARK (J. P.), Lector og Domkirke Sysselmand, Skara.  
 CÄRLSSON (C. A.), Provst, Venersborg.  
 CAWALLIN (B.), P. M., Collega ved Lærdomsskolen i Christianstad.  
 CEDERHJELM (Friherre), fd. Over-Kammerjunker, Linköping.  
 CRONHOLM (Abraham), Prof. ved Universitetet i Lund.  
 D'ALBEDYHL (Friherre C.), Over-Ceremoniemester, Stockholm.  
 EKMÄN (O. Ch.), M. D., Provincial- og Slotslæge, Calmar.  
 FLEMING (Friherre G. A.), Kammerherre, Gen Adjutant, Göteborg.  
 GODHE (A.), Hist. Professor ved Gymnasiet i Göteborg.  
 GYLLENHAAL (Hs. Exc. L. H.), En af Rigets Herrer, Stockholm.  
 HAMILTON (Greve J. E.), Oberstlieutenant, Hörle Bruk.  
 HAYTON (E.), fd. Dykeri-Commissair, Vestervik.  
 HILDEBRAND (B. E.), P. M., Kongl. Rigsantiquar, Stockholm.  
 IVERUS (J. F.), Brukspatron og Academie Befalingsman, Åshulta.  
 KRÖNINGSSVÄRD (C. G.), Herredshövding, Fahlun.  
 LANDMARK (G.), M. D., Regimentslæge, Venersborg.  
 LINDBERG (S.), Kammerrets-Raad, Lands-Kammerer, Carlstad.  
 LÖFGREN (N. J.), Pastor og første Domkirke-Adjunct, Calmar.  
 OLDEVIG (H. F.), Lagman, Lands-Scretair, Carlstad.  
 PALMSTJERNA (Friherre C. O.), Landshövding, Linköping.  
 POPPIUS (G.), Statsraad, Præsident, Stockholm.  
 ROSELLI (C. R.), Bogtrykker, Fahlun.  
 ROSENBLAD (Bernhard), Kammerherre, Bankfuldmægtig, Stockholm.  
 ROSENBLAD (C. V.), Lieutn. ved 2det Liv-Grenader-Regt., Vadstena.  
 SCHÉMLE (F. A.), Kammerjunker og Bergmester, Cr-lstad.

SCHÖDER (J. H.), Prof. og Bibliothecar ved Universitetet i Upsala.  
 SCHÜREN VON WALDHEIM (C.), Kämmerherre, Stockholm.  
 SCHÜREN VON WALDHEIM (F.), Hofjægermester, Ekholmen.  
 STJERNELD (Friherre), Over-Kammerjunker, Linköping.  
 STUDACH (J. L.), Vicarius Apostolicus i Sverige, Stockholm.  
 SÖDERSTRÖM (M.), Kgl. Admiralit. og Stads-Apotheker i Carlskrona.  
 THORSSON (J. W.), Studerende, Vesterås.  
 TOLLE-BONDE (Ha. Exc. G.), En af Rigets Herrer, Sålsta.  
 UGGLA (C. G.), Brukspatron, Svaneholm.  
 WALLENCRONA (G.), Captain, Carlstad.  
 WESTLING (Clas G.), P. M., Collega Scholæ, Vestervik.  
 WHITELOCK (C.), Oberstlieutenant, Stockholm.  
 WIJMAN CASPERSON (Sv.), Biskop over Vesterås Stift.  
 WINGÅRD (J. af), Landshövding, Carlstad.  
 ÖRY (L. G.), Første Landmåtare og Brukspatron, Carlstad.

### DANMARK.

H. M. KONG CHRISTIAN VIII.  
 HES. M. ENKEBRONNING MARIA.  
 H. K. H. KRONPRINDS FREDERIK.  
 H. K. H. PRINDS FREDERIK FERDINAND.  
 H. D. CHRISTIAN, HERTUG AF S. H. S. AUGUSTENBORG.  
 ABRAHAMSON (J. N. B.), Kammerh., Oberst, Gen. Krigscomm., Odense.  
 ANLEVOLDT-LAUWIGEN (C. J. F. Lehnagreve af), til Langeland.  
 ALLEN (C. F.), Artium Mag., Kjöbenhavn.  
 BARTHOLIN (J. C.), Bestyrer af Borgerdydskolen i Kjöbenhavn.  
 BIRNHOFF (J. W.), Kjöbmand, Kjöbenhavn.  
 BÖRRLMANN (G. W.), Geheimelegationsraad, Altona.  
 BRINK-SKIDELIN (L. C.), Etatsraad, Amtsforvalter, Hjørring.  
 BULL (J. M.), Told- og Consumtions-Inspecteur, Kallundborg.  
 CARSTENS (P. B.), Etatsraad og Landfoged, Årskjöbing.  
 COHNADT (J.), Stadthauptmand, Kjöbenhavn.  
 COSEUL (C. L.), sk. Proprietair til Faareveile.  
 DAUB (P. H.), Sognepræst til Liunge og Uggeløse.  
 DYERGAARD (R.), Kammer-Assessor, Fuldmægtig i det Kgl. Zahlkammer.  
 FLOR (C.), P. D., Professor ved Universitetet i Kiel.  
 FRÖN (J.), Kammerraad, Stifts-Landinspecteur i Ribe Stift.  
 FRIMODT (C.), Forvalter ved Grevskabet Lerchenborg.  
 GERNSTENBERG (F. A. W. v.), Justitsraad, Toldforvalter i Elmsborn.  
 GOTTSCHALCK (C. F. T.), Sognepræst til Odder og Tvenstrup.  
 HANSEN (H. J.), Overlærer ved Cathedralskolen i Ribe.



HOLMSTEDT (S.), Adjunct ved Realskolen i Aarhus.  
 HOLSTEIN (L. H. C. H. Greve), Hofjægermester, til Holsteinborg.  
 HOLSTEIN-BATHLOU (N. R. v.), Kammerherre, Major, til Bathlousdal.  
 JETSMARK (J.), Redacteur, Kjøbenhavn.  
 JETSMARK (J.), Prem. Lient., Cancellist i Gen. Com. Collegiet.  
 JUEL (Hs. Exc. K. F. de), Generallicutenant, til Juelsberg.  
 KNUDSEN (J.), Sognepræst til Hagenberg paa Als.  
 KORFØRD (H. J.), Conferentsraad, Assessor i Høicasteret.  
 KNUBUP (C. J.), Sognepræst til Bregninge paa Thorseng.  
 KRIGER (M. D.), Cancelliesecretair, Fuldmægtig i det Danske Cancellie.  
 KRUSE (N. E.), Præst ved Hospitalet i Randers.  
 MOLTKE (Hs. Exc. A. W. Greve af), Geh. Stats- og Finants-Minister.  
 MOLTKE (Hs. Exc. C. E. Greve af), Geh. Conferentsraad, til Asgaard.  
 MÖLLER (H.), Proprietair til Veistrupgaard.  
 NEES (J. C. A.), Premier-Lieutenant ved Livjæger-Corpsen.  
 OLSEN (Chr.), Procurator, Randers.  
 PALUDAN-MÜLLER (C. P.), P. D., Overlærer ved Cathedralskolen i Odense.  
 PARELIUS (H. L. S.), Kammerraad, Amtsforvalter, Nykjøbing paa Falster.  
 QVISTGAARD (C. S.), Sognepræst til Gimlinge.  
 REVENTLOW (C. D. Lehnsgreve af), Kammerherre, til Christianssæde.  
 REVENTLOW (D. C. E. Greve), Kammerherre, til Brahetrolleborg.  
 SCAVENIUS (J. B.), Hofjægermester, til Basmæs.  
 SCHMIDT (C. A.), Sognepræst til Haslum og Ølst.  
 SØRENSEN (J. C.), Provst, Sognepræst til Karby.  
 TRESCHOW (F. W.), Etatsraad og General-Fiskal.  
 VAN DEURS (J. F.), Kammerherre, Gen. Krigscommissair, til Frydendal.  
 WAAGEPETERSEN (Mozart), Premier-Lieutenant i Livjæger-Corpsen.  
 WEGENER (C. F.), P. D., Professor ved Akademiet i Sorø.  
 WORSAAK (J. J. A.), Cand. Phil.  
 ZAHRTMANN (Chr.), Command. Capitain, Adjutant hos H. M. Kongen.

#### UDLANDENE.

CHAUDOR (Stanislaus de), Curator for Underv. Districtet Kiev.  
 CLEASBY (Richard), Esquire, London.  
 GRÅBERG AF HEMSE (Greve J.), Kammerherre, Florens.  
 HANSEN (P.), fh. General-Gouverneur, Tranquebar.  
 HETTEMAN (Montanus de Haan), Overrets-Assessor, Leeuwarden.  
 LÖVENSTERN (G. H. Baron von), K. Dansk bef. Minister i Wien.  
 MOEYER (E. F.), Kjøbmand i Preussisk Minden.  
 SABININ (Stephan), Keis. Russisk Hofprovst, Weimar.  
 SJØGREN (A. J.), Collegieraad og Akademiker, St. Petersborg.

# SKAND. SELSKAB

## XXVII. UDDRAG AF MIDDELALDERENS ISLANDSKE ANNALER, VEDKOMMENDE GRÖNLANDS HISTORIE.

**B**LANDT Islands historiske Skrifter ere dets i Middelalderen forfattede Annaler, næst efter Sagaerne, hvis Fortsættelse de for en Deel ere, af stor Vigtighed. Vi have her ovenfor (II, 576—579) søgt at udvikle, at Are Frode har skrevet de ældste islandske Annaler, som vi endnu have tilbage. Dog synes han, ved de saaledes af ham optegnede Efterretninger, at have mest taget Hensyn til Islands, især de ham bedst bekendte eller nærmest liggende Egnes, og tillige hans egne Forfædres eller Slægtninges vigtigste Begivenheder. Om Grönlands ældste Historie (i det 10de og 11te Aarhundrede) indeholde disse Annaler intet, med Undtagelse af den særdeles vigtige Tidsbestemmelse for Begyndelsen til Landets første Beboelse ved Erik Røde, som stemmer overeens med Ares egen Angivelse i hans Schedæ og maa antages som den rimeligste. Vi have oplyst at Are Frode især har interesseret sig for sine Stamforvandre, efter de gamle Nordmænds og Islænderes Viis; deres Genealogie udgjør en betydelig Deel af den ældste Landnama, og den ommelder blandt andre (i 1ste Bogs 13de Capitel) Erik, Grönlændernes Biskop (*Eiríkr Grœnlendinga biskup*). Efter samme Beretning var denne for os mærkelige Mand uden Tvivl en født Islænder; baade han og Are nedstammede i 10de Led fra Björn Buna, en norsk Herser, Stamfader til adskillige islandske Landnamsmænd og vidtløftige

af dem udsprungne Slægtrækker; denne Kjendsgjerning er nøiagtig oplyst i den 6te Stamtavle til *Antiquitates Americanæ*. Da Biskop Erik ogsaa var Ares Samtidige, er det let at see, hvorfor han i sine annalistiske Bemærkninger har optegnet Datum (1121) for denne Reise. End meer begribelige ere dog Aarsagerne til hans Antegnelser om Grönlands Biskop Arnold (ved 1124 og 1126), da Præsten Are, som nævner ham i Forening med sine Venner, de islandske Biskopper Thorlak og Ketil, vistnok har gjort hans personlige Bekjendtskab. Den titnævnte Forfatter døde først 21 Aar derefter, men har intet videre meddeelt os vedkommende Grönland i det 12te Aarhundrede.

Foruden de Efterretninger, der umiddelbar angaae Grönlands Historie, meddele vi nogle som vedkomme den middelbar, nemlig: Regjeringsforandringerne i og over Norge fra den Tid af at Grönland (hvilket vi her for første Gang komme til at oplyse) med Rigets øvrige saakaldte Skatlande, skiltes fra dette under en særegen Regent 1350; den grönlandske Biskop Jon Skalles Resignation og længe hindrede Bestræbelser for at tiltræde og beklæde Holums Bispesæde paa Island, hvoraf det foraarsagedes at Grönland ingen Biskop havde i hele 19 Aar, — og endelig om de tvende, foregivne eller virkelige, i al Fald medvirkende Aarsager til den gamle Nordisk-Grönlandske Colonies Undergang: den sorte Død og Bergens første Udplyndring af tyske Fribyttere, om hvilke mærkværdige Begivenheder vi ellers ikke have nogen samtidige Beretninger<sup>1</sup>.

---

<sup>1</sup>) I Bergens Beskrivelse ved Sagen og Foss, 1824, forekommer kun Følgende herom S. 82: „1393 til 1429 kom Rostokske og Wismarske Fribyttere til Bergen, sidste Gang under Anførsel af en Bartholomæus Voet, satte Ild paa Byen og plyndrede og dræbte for Fode. Bergens Borgere geraadede herover i den ynkkeligste Forfatning, og formaaede ei længere at fortsætte Handelen paa Island, Færøerne, Örkenøerne og Grönland.“ Hvidtfeld bemærker ved 1393, at

Om disse Annaler overhoved behøve vi ikke her vidtløftig at handle, og henvise, angaaende de ældste og vigtigste af dem, til *Antiquitates Americanæ* S. 255—258, — og ligeledes til den udførligere Undersøgelse om dem alle overhoved i den Udgave af dem som nu snart er færdig fra Pressen ved den Arnæmagnæanske Commissions Om-sorg. Dog ville vi kortelig nævne dem blandt disse Anna-ler, af hvilke nærværende Uddrag ere tagne, for at vise, ved hvilke Bogstaver (de samme som i den trykte Udgave) de her betegnes:

A) *Flatö Annaler*, fra den berømte ovenfor tit om-handlede *Flatöbog* i det store Kgl. Bibliothek fra Aar 809 til 1394.

B) De saakaldte *Annales vetustissimi*, AM 415, 4to udgivne af Langebek i *Script. rer. Dan. medii ævi* (til 1313). Membr.

C) *Annales regii* (AM 413, 4) ogsaa udgivne af Lan-gebek. Mbr. De naae til Aaret 1320.

Fetalsbrødrene da „brændte og røvede Bergenby udi Norge” — og ved 1429 at Bart. Voet af VVismar med hans Selskab anfaldt Ber-gen By og Contoir (hvorfra de Engelske flygtede), og at disse „Fri-byttere sparede hverken hellige eller uhellige Steder, men toge til Bytte hvad de fandt”. Hvidtfeldt har endvidere ved 1439 en langt vidtløftigere Beretning om den samme Bart. Voets Plyndring af Ber-gen efter et vundet Söslag mod de Norske. Dette Tog har Holberg bemærket, men modsiges af Sagen og Foss (l. c.) paa Grund af Fre-den mellem Kong Erik og Hansestæderne 1434; — vist er det der-imod at de Norske (hvoriblandt Biskopperne Olaf af Bergen og Gre-gorius af Grönland) i Opsigelsesbrevet til Kong Erik 1440 (som vil blive meddeelt paa sit Sted i det Fölgende) beklagede sig over Hanse-stædernes Overlast; dog er det vel muligt, at en Beretning med feil-skrevet Aarstal (MCDXXXIX for XXIX) er faldet Hvidtfeldt i Hæn-derne, og saaledes er blevet indskudt paa et urigtigt Sted. Suhms temmelig udførlige Beretning om Overfaldet 1393 i Hist. af Danmark 14 Deel S. 308 o. f. synes næsten blot at være hentet fra disse Anna-ler, men trænger i et og andet til Berigtigelse.

D) De gamle Skalhólts Annaler (til 1356) Mbr. A M. 420, c. 4.

E) Membranfragmenter af de saakaldte Laugmánds Annaler til 1392, A M. 420, d, og deres Fortsættelse, de saakaldte nye Skalhólts Annaler (til 1430), 425.

F) De efter Biskop Þorlák Skúlesens Foranstaltning afskrevne gamle Annaler A M 410, 4.

G) En Papirs-Afskrift af gamle Annaler, som nu ellers ikke haves, A M Nr. 411, 4.

H) De saakalte Odda-Annaler, hvis første Part man har tilegnet Sæmund Frode, fortsatte til 1369. Haves kun i en slet Papirsafrskrift A M. 429, 4.

I) Annaler af unævnte Forfattere, som naae til 1494. Haves i en Papirsafrskrift, A M 412, 4.

K) De saakaldte Resenske Annaler (til 1303), der tabtes i Kjöbenhavns Ildebrand 1728, i en af Arne Magnussen tagen Afskrift, A M, 424, 4.

L) Annaler af uvisse Forfattere, naae til 1427, i en Papirsafrskrift, A M, 417, 4.

M) A M, 429, 4. Nogle Pergamentsblade, indeholdende Fragmenter af gamle Annaler foruden de ovenanførte E.

N) Fragment af Annaler fra 1328 til 1372, afskrevet ved Arne Magnussen, formodentlig efter en nu tabt Membran, 423, 4.

Originalernes mange særskilte Afskrifter udtrykke Aars-tallene med romerske Taltegn eller gothisklatinske Bogstaver paa meget forskellige Maader, og selv efter forskellige Regler. For at undgaae den deraf flydende Forvirring og Vildledelse for Læserne, have vi her foretrukket de kortfattede og bestemte saakaldte arabiske Chiffere, saavel i Text som i Oversættelse, hvorved ogsaa Tidsbestemmelsernes Oversigt og Eftersøgelse meget lettes.

I Texten have vi ikke anført noget af de saakaldte

Grönlands-Annaler (i egentligst Betydning) ved *Björn Johnsen* paa Skardsaa, da disse hans chronologiske Optegnelser ere blotte Uddrag af de ældre Aarbøger, af hvilke vi her have benyttet alle som nu have. Meget enkelte, dog tildeels urigtige, Tillæg hos ham til de her indførte Efterretninger have vi optegnet i Anmærkningerne. Ellers fattes hos den nævnte Forfatter meget af det, som vi her have samlet, og hans egentlige annalistiske Notater om Grönland sluttes med Aaret 1387. Om Björn Johnsen og hans mærkværdige større Værk om Grönland, der ogsaa er bekjendt under det uegentlige Navn af *Grænlands Annálar*, have vi især handlet ovenfor I, 79—149. Ligeledes annalistiske Optegnelser om Grönland ved Arngrim Johnsen (hans bekjendte Skrift), af Biskop *Th. Thorlacius* (aldrig udgivne) og af *Th. Torfæus* (trykt i hans *Grænlandia*) have vi ligeledes paa samme Maade efterseet og benyttet. Endelig have vi og gennemseet samme Slags Noticer af Matth. Henr. Schacht i hans, saavidt vi vide, ikke udgivne Værk: *Enarrationum historicarum de Groenlandia, tam veteri quam nova, Collectanea*. Vi vide ikke om denne Forfatter har, forsaavidt de nærværende Annaler eller vore diplomatiske Samlinger naae, brugt nogen bedre Hjælpemidler, end dem som vi have kunnet overkomme, — et Par af hans ellers ubekjendte Beretninger have vi dog, paa sine Steder, antegnet i Anmærkningerne. — Det er vel muligt, at den 1728 opbrændte Deel af Arne Magnussens Haandskriftsamling har indeholdt enkelte Efterretninger om Grönland, som nu ikke meer umiddelbar kjendes, men dog noget för kunne være blevne benyttede af samtidige Literatorer. Ellers findes der hos Thorlacius og Schacht forskjellige aabenbar feilagtige Angivelser af Aarstal m. v., som vi ikke her have fundet det Umagen værdt udtrykkelig at berigtige.



- 986 ABDIKL. Bygging Grænlands (af Eiríki, *till.* H). CF, Eiríkr rauði byggði Grænland.  
L, Þá fór Eiríkr rauði til Grænlands ok byggði Eiríksfjörð.
- 1112 E, 1113 A. Ferð Eiríks biskups.
- 1121 ACEFIL, 1123 E. Eiríkr biskup (upsi *till.* EL) af Grænlandi fór at leita Vínlands<sup>1</sup>. H. Víðr Eiríkr Grænlandínga biskup fyrstr.
- 1124 ACFIKL, 1123 G, 1125 E. Víðr Arnaldr biskup til Grænlands.
- 1126 AC. Þrír biskupar á Íslandi (á alþingi FHIL), 1123 G, 1124 L, 1125 E. Þorlákr, Ketill ok Arnaldr Grænlandínga biskup. Steingrímur í ísum, C (usum, *feilskrevet*, AF) í Noregi, *till.* F.
- 1150 ACF. Víðr Jón kútr (ILM, knútr, *samt, ligesom ogsaa* C, *till.* biskup til Grænlands<sup>2</sup>).
- 1152 ACFHIL. Var settr biskupsstóll í Hamar kaupáangi, ok var Arnaldr þar biskup fyrstr yfir, af Grænlandi.
- 1185 ACDFHIKL, 1186 G. týndist Grænlandsfar.
- 1186 A. Þrír biskupar á Íslandi. 1188 D, 1189 CEFH.
- 1187 ACDFIHL, 1188 E. Andabist Jón knútr<sup>3</sup>, Grænlandínga biskup.
- 1188 (*alle, paa* E *nær*). Víðsla Jóns Grænlandínga biskups.

---

<sup>1</sup>) fra [ Eiríkr biskup (upsi) leitaði Vínlands, *Biskop Erik søgte (opsøgte eller tyede til) Vinland, H, K, L.* <sup>2</sup>) H *till.* urigtig: Víðr Arnaldr Grænlandínga biskup. <sup>3</sup>) kútr, C, F, L.

**986** (alle overensstemmende med Hensyn til Aars-tallet).

**6** Grönlands Bebyggelse.

**1** till. ved Erik.

**2** saaledes: Erik den Røde bebyggede Grönland.

**1** saal.: Da drog Erik den Røde til Grönland, og bebyggede Eriksfjorden<sup>1</sup>.

**1112 1, 1113** et andet. Biskop Eriks Reise<sup>2</sup>.

**1121 6, 1123 1.** Biskop Erik (kaldet Upse, 2 Exp.) af Grönland drog ud, for at opsøge (eller tye til) Vinland<sup>3</sup>. **1.** Erik, Grönlændernes første Biskop, blev viet<sup>4</sup>.

**1124 6, 1123 1, 1125 1.** Arnald blev viet til Biskop over Grönland<sup>5</sup>.

**1126, 6.** Tre Biskopper (paa een Gang) i Island (alle tilstede paa Althinget, 4 Ex.); **1: 1123, 1: 1124, 1: 1125,** nemlig Thorlak, Ketil og Arnald Grönlændernes Biskop.

**4:** Steingrim stædtes i Havis, (1 till. i Norge<sup>6</sup>).

**1150, 6.** Jon Knud (eller Kut) viet til Biskop over Grönland<sup>7</sup>.

**1152, 6.** En Bispestol blev stiftet i Kjöbstaden Hammer, og Arnald af Grönland blev den første Biskop derover<sup>8</sup>.

**1185, 8; 1186, 1.** En Grönlandsfarer forliste<sup>9</sup>.

**1186, 1.** Tre Biskopper (paa een Gang) i Island<sup>10</sup>.

**1187, 6; 1188, 1.** Jon Knud, Grönlændernes Biskop, døde<sup>11</sup>.

**1188** (alle, paa 1 nær). Jon blev viet til Biskop over Grönlænderne<sup>12</sup>.

1189 ACFH, 1188 D. Týndist (fórst) Stángarfolinn.

— ACFKL. Ásmundr kastanrazi<sup>1</sup> kom af Grænlandi or Krosseyjum, ok þeir XIII saman á skipi því, er seymt var trèsaumi einum nær<sup>2</sup>; þat var ok bundit seymi. Hann kom á Breiðafjörð á Íslandi. Hann hafði ok verit í Finnsbúðum.

CEFH 1188, AD. Þrír biskupar á Íslandi.

1190, ACFKL. Þá fór Ásmundr kastanrazi utan, ok hvarf skipit. DK, Fórst skip Ásmundar.

1194 ACFIKL, 1195 H. Svalbarðs fundr. D, Svalbarði fundinn. EL, Þrír biskupar á alþingi.

1197 ACDFHL. Andaðist Hermundr Kobráns-son.

1200 ACDFL. Fannst Íngimundr prestur Þorgeirsson<sup>3</sup> ófúinn í óbygðum á Grænlandi.

1202 ACDFHIL, 1200 G. Jón Grænlandínga biskup kom [annann tíma<sup>4</sup> til Íslands.

1203 ACFL. Þá fundust þrír biskupar í Austfjörðum: Páll biskup (af Skálholti, L), Guðmundr b. (af Hólum, L), Jón Grænlandínga biskup. ACDFHIKL; 1204 E. Berjavin fyrst gert á Íslandi.

1209 ACDF. Þá týndist Hörfargrepprinn<sup>5</sup> ok Þjóttargrepprinn<sup>6</sup>, en tvö skip önnur rak til Grænlands, skip Jóns ríka ok Ketils stama. CDF HI, Andaðist Jón Grænlandínga biskup<sup>7</sup>.

<sup>1</sup>) Kastandrasi, C; -ratti, F. <sup>2</sup>) nær udel. af F, L. <sup>3</sup>) föstri Guðmundar biskups, *Biskop Gudmunds Fosterfader, till. L alene.*

<sup>4</sup>) udel. D, H; annat sinn, C, L. <sup>5</sup>) Hörfargarprinn, C, F; Hörnargarprinn, D. <sup>6</sup>) ell. Þjóttarkeptrinn, Þjóttarkjöptrinn. <sup>7</sup>) A urigtig: erkibiskup, Erkebiskop.

1180, 4; 1188, 1. (Skibet) Stangfolen forliste. Asmund Kastanraste kom fra Grönland og Korsöerne, 13 Mand i Fölge, paa et Skib, som næsten alene var sammenföiet med Trænagler; det var tillige omviklet (eller fastbundet) med Fiskebeen<sup>13</sup> (eller Dyresener). Han ankom til Bredefjorden paa Island<sup>14</sup>. Han havde ogsaa anløbet (eller opholdt sig i) Fimsboder<sup>15</sup>.

4, Tre Biskopper (paa een Gang) i Island<sup>16</sup>. 1188, 1.

1190, 4. Asmund Kastanraste afseilede til Udlandet, men Skibet blev borte. 2, Asmunds Skib forgik<sup>17</sup>.

1194, 6; 1195, 1. Svalbards Opdagelse. 1, Svalbarde blev opdaget<sup>18</sup>.

2, Tre Biskopper paa Althinget<sup>19</sup>.

1197, 6. Hermund Kodransön döde<sup>20</sup>.

1200, 5. Præsten Ingemund Thorgeirsöns Lüg blev fundet, uforraadnet, i Grönlands Ubygder<sup>21</sup>.

1202, 7; 1200, 1. Jon, Grönlændernes Biskop, kom anden Gang til Island<sup>22</sup>.

1203, 4. Da kom tre Biskopper sammen i Östfjordene, Biskop Paul (af Skalholt), Biskop Gudmund (af Holum) og Jon, Grönlændernes Biskop. 9, 1204, 1. Vin af Bær blev første Gang lavet i Island<sup>23</sup>.

1200, 4. Da forgik Horfargreppen og Thjottegreppen, men to andre Skibe dreve til Grönland, som tilhørte Jon den Rige og Ketil den Stammente<sup>24</sup>.

5, Jon, Grönlændernes Biskop, döde<sup>25</sup>.

1212, ACDFHI; 1210, L. Helgi biskup kom til Grænlands. K. Helgi biskup við Fl.... ACF, Ketill stami kom af Grænlandi.

1230 ACFHIL. Andabist Helgi biskup [af Grænlandi<sup>1</sup>.

1234 ACDFL. Víðr Nicolás<sup>2</sup> biskup til Grænlands.

1239, ACFL. Nicolás biskup fór til Grænlands.

1242, CDFI; 1240, A. Deyði Nikulás [Grænlendínga biskup<sup>3</sup>.

1246, ACDFGHL. Víðr Ólafr biskup til Grænlands.

1247, ACDFHKLM. Ólafr biskup fór til Grænlands.

1262, ACFHIKLM. Ólafr Grænlendínga biskup kom til Íslands í Herdísarvík. 1261, DG. Ólafr Grænlendínga biskup braut skip sitt, árinu fyrir, við Ísland í Herdísarvík, ok var hær tvá vetur.

1263, CDEFGHL. Þrír biskupar á Íslandi, Sigurðr, Brandr ok Ólafr.

1264, ACDFHIL. Utanferð Ólafs Grænlendínga biskups.

1265, AE; 1264, GLAE. Týndist Grænlandsfar, 1260, H, ok þar með XL manna.

1266, ACFHI; 1267, L. Þá braut Grænlandsfar á Hítarnesi; XII<sup>4</sup> menn létust þar.

1267, ACF. Kom Síra Jóhannes<sup>5</sup> de curia, kórsbróðir af Níðarósi, til Hákonar erkibiskups<sup>6</sup> með pallio 12ta dag jóla. Kom Magnús konúgr at pálma-

<sup>1</sup>) fra [ Grænlendínga biskup, *Grönlændernes Biskop*, C, D, F.  
<sup>2</sup>) ell. Nikulás. <sup>3</sup>) fra [ biskup á Grænlandi, *B. paa Grønland*, A.  
<sup>4</sup>) ell. XLI, C, F, L. <sup>5</sup>) Jón, C, F. <sup>6</sup>) *sual. H, I* (ellers kortere)

- 1212, 7; 1210, 1. Biskop Helge kom til Grönland<sup>26</sup>.  
 3. Ketil den Stammende kom fra Grönland.  
 1230, 6. Helge, Biskop af Grönland, døde.  
 1234, 5. Nicolaus blev viet til Biskop over Grönland<sup>27</sup>.  
 1239, 4. Biskop Nicolaus reiste til Grönland.  
 1242, 4; 1240, 1. Døde Nicolaus, Grönlændernes Biskop.  
 1246, 7. Olaf blev viet til Biskop over Grönland<sup>28</sup>.  
 1247, 8. Biskop Olaf reiste til Grönland<sup>29</sup>.  
 1262, 8. Olaf, Grönlændernes Biskop, kom til Island i Herdisarvig. 1261, 2. Olaf, Grönlændernes Biskop, havde lidt Skibbrud i det næstforegaaende Aar ved Island, i Herdísarvig, og opholdt sig her to Vintre<sup>30</sup>.  
 1263, 7. Tre Biskopper tilstede i Island, Sigurd (til Skalholt), Brand (til Holum) og Olaf fra Grönland.  
 1264, 7. Olaf, Grönlændernes Biskop, seilede bort fra Landet<sup>31</sup>.  
 1265, 2; 1264, 4. Forgik en Grönlandsfarer med 40 Mand.  
 1266, 5; 1267, 1. En Grönlandsfarer led Skibbrud paa Hitarnes. 12 Mænd omkom der<sup>32</sup>.  
 1267, 3. Sira Johannes, Korsbroder af Nidaros (Trondhjem), kom til Erkebiskop Hakon med Pallium, den 12te Dag i Julen. Kong Mag-

---

biskups (urigtig, de fleste). Kort efter ommelde næsten alle Annalerne (i samme Aar) den samme Hakon som Erkebiskop.

sunnudegi í Niðarós, en á skírdag lögðu þeir Pètr biskup af Björgyn ok Þorgils biskup af Stafángri pallium yfir Hákon biskup; þar var við Magnús konúgr ok Íngibjörg drottning ok Ólafr Grænlendinga biskup ok Gauti Fær-eyja biskup. Þetta gjörðu biskuparnir eptir boði Clementis páfa.

1271, ACFLM. Þá fór Ólafr biskup annat sinn til Grænlands.

1280, ABCDFGHILM; 1281, E. Andaðist Ólafr Grænlendinga biskup.

1285, ABHL. Fannst land (I, nýja land) vestr undan Íslandi. CF. Fundu Helga synir nýja land, Abalbrandr ok Þorvaldr. DG. Fundust Dúneyjar.

1286, A. Andaðist Abalbrandr prestr.

1288 (*Alle*). Vígðr Þórðr<sup>1</sup> biskup til Grænlands. D EG *till*. á sama degi ok Herra Jörundr erki-biskup tók pallium. DG, ok voru þar við fjórir biskupar: Árni b. af Skálaholti, Árni b. af Staf-ángri, Eyvindr b. af Oslu, Þorsteinn b. af Hamri.

1289, *Alle (med Undtagelse af EM)*: Þórðr biskup fór til Grænlands. A, Eiríkr konúgr sendi Rólf til Íslands at leita Nýjalands.

1290, A. Fór Rólfur um Ísland, ok krafði menn til Nýjalandsferbar.

1295, A. Andaðist Landa-Rólfur.

1309, AFHL. Fór Þórðr biskup af Grænlandi<sup>2</sup>.

<sup>1</sup>) Jörundr biskup af Hamri tók pallium ok erki-biskupsstigi í Nið-arósi ok vígði þóð, B. <sup>2</sup>) til Noregs, tilf. F, II, I.

nus kom Palmesøndag til Nidaros, men paa Skjærtorsdag lagde Biskopperne Peter af Bergen og Thorgils af Stavanger Pallium over Erkebiskop Hakon. Tilstedeværende vare Kong Magnus og Dronning Ingeborg, tilligemed Olaf, Grönlændernes Biskop, og Gaute, Færöboernes Biskop. Biskopperne foretog denne Handling efter Pave Clemens's Befaling<sup>33</sup>.

1271, 5. Biskop Olaf reiste anden Gang til Grönland.

1280, 10; 1281, 1. Olaf, Grönlændernes Biskop, døde<sup>34</sup>.

1285, 4. Opdagedes et Land (1, Nyland) i Vester fra Island. 2. Adalbrand og Thorvald, Helges Sønner, opdagede Nyland<sup>35</sup>. 2. Dunøerne opdagedes<sup>36</sup>.

1286, 1. Præsten Adalbrand døde<sup>37</sup>.

1288, alle: Thord blev viet til Biskop over Grönland (3) den samme Dag som Erkebiskoppen Herr Jörund anlagde Pallium (2), og derved vare fire Biskopper tilstede, nemlig Arne af Skalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Oslo, Thorstein af Hammer<sup>38</sup>.

1289, alle, med Undtagelse af 2: Biskop Thord reiste til Grönland. 1, Kong Erik sendte Rolf til Island, for at opsøge det nye Land.

1290, 1. Rolf drog omkring i Island, for at opfordre Folk til Nylandsreisen<sup>39</sup>.

1295, 1. Lande-Rolf døde<sup>40</sup>.

1309, 4. Biskop Thord reiste fra Grönland<sup>41</sup>.



- 1310, FHI. Þórðr biskup kom af Grænlandi til Noregs.
- 1314, ADFGHL. Andaðist Þórðr biskup af Grænlandi. FGHI, 1313. Vígðr Árni biskup til Grænlands.
- 1315, CEFGL. Fór Árni biskup til Grænlands.
- 1343, ADEGN; 1342, LM. Vígðr Jón biskup skalli (Eyríksson, *tilf.* DGN) til Grænlands, (ok komst eigi, *tilf.* DG), AEG, 1342 LM, ok lifði Árni biskup á Grænlandi at óvitanda Páli erkibiskupi.
- 1346, DFGL. Kom knörrinn af Grænlandi með heilu ok harðla miklu fè.
- 1347, ADFGHL. Þá kom skip af Grænlandi<sup>1</sup> í Straumfjörð enn ytra<sup>2</sup>, akkerislaust, þat er [sótt hafði<sup>3</sup> til Marklands, en síðan orðit hingat hafreka, ok XVIII<sup>4</sup> menn á.
- 1348, FL. Dæmdr Jón Guttormsson undir konúngs miskun. Utaferð Jóns Gutthormssonar ok Grænlendínga.
- 1349, FHI o. fl. Í þenna tíma kom drepsótt svá mikil [í Noregi ok Hjaltlandi<sup>5</sup>, at aldri kom slík fyrr, síðan löndin byggðust. DG. Eyddust bæði borgir ok bæir, kastalar ok kaupún, svá skjótt at nær enginn fèkk gjört reiknúng sinn<sup>6</sup>... Fyrst kom sóttin upp í Serklandi í Afríka, þaðan fór hún í Jórsalaland. Þaðan fór hún norðr um Jórsalahaf ok um alla Romaniam<sup>7</sup>, ok svá norðr

<sup>1</sup>) D, G tillæge: minna at vexti enn smá Íslandsfir, af mindre Størrelse end smaa Islandsfarere. <sup>2</sup>) Ell. Straumfjarðarós, Indløbet til Strømfjorden. <sup>3</sup>) hafði farit. <sup>4</sup>) XVII, D, G. <sup>5</sup>) fra [ i út-

- 1310, 3. Biskop Thord kom fra Grönland til Norge.  
 1314, 6. Biskop Thord af Grönland døde<sup>42</sup>. 4,  
 1313. Arne blev viet til Biskop over Grönland.  
 1315, 5. Biskop Arne reiste til Grönland<sup>43</sup>.  
 1343, 5; 1342, 2. Jón Eriksön Skalle blev viet  
 til Biskop over Grönland, men kunde ikke  
 komme dertil; og Biskop Arne levede da end-  
 nu, hvilket Erkebiskop Paul ikke vidste<sup>44</sup>.  
 1346, 4. Knaren fra Grönland ankom i god Behold  
 med overmaade meget Gods<sup>45</sup>.  
 1347, 6. Kom et Skib fra Grönland til Strömfjor-  
 den; det havde seilet til Markland, men var  
 senere blevet fordrevet hertil over Havet, med  
 18 Mands Besætning<sup>46</sup>.  
 1348, 2. Jon Guthormsöns Sag henstilledes til  
 Kongens Naade (eller Unaade). Jon Guthorm-  
 sön og Grönlænderne seilede bort fra Landet<sup>47</sup>.  
 1349, 10. I denne Tid kom en saa ödelæggende Pest  
 (3) over Norge og Hetland<sup>48</sup>, at ingen saadan  
 havde rammet disse Lande, siden de först be-  
 byggedes. 2. Baade Borge og Gaarde, Kastel-  
 ler og Kjöbstæder ödelagdes saa pludselig, at  
 ingen kunde faae sit Regnskab opgjort. Först  
 opkom Sygdommen i Saracenernes Land i Afri-  
 ka<sup>49</sup>; siden vandrede den til Jerusalems Land,  
 og derfra drog den mod Norden, over Jeru-  
 salems Hav og gjennem hele Romanien, samt

---

læodem, i *Udlandene* (*udenlands*) *D, G*; um alla Norðrálfa heims-  
 ins, *over den hele nordlige Verdensdeel* (*Europa*), *A, E, N*. <sup>45</sup>) Þar-  
 til, *derover*, *G*. <sup>47</sup>) *andre*: *Italiæ*

eptir löndum, ok um páfagarð. Síðan fór hún um Fránkaríki ok Saxland, ok svá til Englands, ok eigi lifði meir eptir í borginni Lundúnum enn XIV [þúsundir manna<sup>1</sup>, AEGN (1348, L). Í þann tíma sigldi kuggr einn af Englandi, ok var á mart fólk, ok lagði inn við Björgynarvog, ok var lítt ruddr. Síðan andabist allt fólk af skipinu; en þegar upp kom gótsit í býinn af skipinu, þá dó þegar bæjarfólkit. Þá fór sóttin um allan Noreg, ok eyddi, svá at eigi lifði eptir einn þriðjúngr fólks í landinu. Gekk svá ótt mannfallit í Björgyn, at áttatygi líka komu til einnrar kirkju einn dag, ok voru þarí XIV prestar ok VI djáknar. Englands kuggr sökk niðr með nær öllu gótsinu ok dauðum mönnum, ok varð eigi ruddr. Fleiri<sup>2</sup> skip ok bússur sukku niðr, með farmi, ok urðu eigi rudd, ok rak víða vegar. En sama sótt fór um Hjaltland, Orkneyjar, Suðreyjar ok Færeyjar. Þat var kyn sóttarinnar, at menn lifðu eigi meir enn [eitt dægur eða tvö<sup>3</sup> með hörðum stínga. Eptir þat setti at blóðspyja, ok fór þar öndin með<sup>4</sup>. AEFGILN. Úr þessari sótt andabist Árni erkibiskup ok allir kórsbræðr í Níðarósi, utan einn lifði eptir er Lóbiinn hèt, ok hann

<sup>1</sup>) saaledes G. De övriga (i den Henseende meget urimeligere) enten ved Udeladelse af Taltegnet M, eller (hvilket vi ansee for rimeligere) en feilagtig Læsning af dette Bogstav, som egentlig betyder mille (millia) eller Tusender, — m(anna) eller m(anna), Mennesker. <sup>2</sup>) mörg önnur, mange andre. <sup>3</sup>) þrjú, tre (Dægn), N. <sup>4</sup>) sinn veg, sin Vei, till. B, G.

videre nordpaa over Landene og den pave-  
lige Residents<sup>50</sup>. Derfra udbredtes den over  
Frankrige og Tydskland, samt siden til Eng-  
land<sup>51</sup>, hvor der i Staden London ikke levede  
flere, efterat den var overstaaet, end 14000  
Mennesker<sup>52</sup>. 4; (1, 1348). Paa samme Tid seilede  
et Kjöbmandsskib fra England, hvorpaa der  
vare mange Folk, ind paa Bergens Vaag, og  
kun lidt blev udskibet derfra, thi snart uddöde  
alle Folkene paa Skibet; da Godset derefter blev  
bragt op i Staden, blev Dödeligheden stor blandt  
Indbyggerne. Derefter hærgede Pesten hele Nor-  
ge, og ödelagde det saaledes, at ikke mere end  
en tredie Deel af Indbyggerne blev tilbage i  
Landet<sup>53</sup>. I Bergen var den saa dræbende, at 80  
Lig kom til en Kirke paa een Dag, hvoriblandt  
14 Præster og 6 Diakoner<sup>54</sup>. Det engelske Kjöb-  
mandsskib sank med næsten hele Godset og de  
döde Mennesker. Mange andre Skibe og Fartöier  
sank til Bunds med Lasten, som ikke blev udlos-  
set, men drev vidt og bredt omkring. Den samme  
Pest rasede paa Hetland, Örkenöerne, Syderöerne<sup>55</sup>  
og Færöerne. Den var af den Beskaffenhed, at  
Folk levede ikke længer end eet eller to Dögn;  
de betoges först af et haardt Sting, derefter an-  
grebes de af en Blodstyrtning, og med den op-  
gave de Aanden<sup>56</sup>. 7. I denne Pest döde Erkebi-  
skop Arne og alle Korsbrödre (Kanniker) i Nidar-  
os, med Undtagelse af een, som hed Lodin; —

gjörði electionem, kjósandi Ólaf ábóta af Hólmi<sup>1</sup> til erkibiskups. Þá andaðist Þorsteinn biskup af Björgyn.... Runólfr ok fjöldi manna annara af Þorlákssúðinni, svá at hún mátti eigi gánga til Íslands. AEG L. Þessi sótt kom eigi á Ísland. ADFGHIL (1350 E). Vígðr Gyrðir<sup>2</sup> Ívarsson, ábóti af Jónskirkju, til biskups í Skálholti ok herra Gilbrikt, enskr at kyni, til Björgynar, af Salamoni í Oslo. AEL. Voru þeir astantes Ormr ok herra Jón skalli, því at þeir einir biskupar lifðu eptir í Noregi; voru þeir áðr confirmati af Árna erkibiskupi.

1350, AEG (1349 L). Þat sumar kom Magnús konúgr ok drottning Blanz<sup>3</sup> til Björgynar; gaf hann Eiríki syni sínum Svíaríki, en Hákonu Noreg, með handlögum, ok setti þá í konúngasæti, ok skipaði þeim hirð; A, en sjálfum sèr ætlaði hann til ríkis Hálogaland, Ísland, Færeyjar ok Hjaltland. AFGHI (1349 L) Kom ekki kaupskip [af Noregi<sup>4</sup> til Íslands. A. Sigldu þeir Páll ok Valdi af Grunnasandsnesi ok III skip önnur af Íslandi; sáluðust menn af öllum skipunum, svá at eigi urðu eptir meir enn IV eða V á sumum.

1357, AE; 1356, FHIN (1353, DG). Jón biskup skalli Eiríksson, er vígðr hafði verit til Grænlands fyrir mörgum (XIII, N) vetrum, [var kjörinn til Hóla<sup>5</sup>, ok fór á páfagarð [at impetrera

<sup>1</sup>) Hamri, *F, I.* <sup>2</sup>) Gyrðr eller Gyrður, *andre.* <sup>3</sup>) egentlig Blanca.

<sup>4</sup>) fra [ tillægges af *F, H, I.* <sup>5</sup>) fra [ till. *D, G.*

han foretog Valget, og udnævnte derved Abbed Olaf af Holm til Erkebiskop. Da døde endvidere Biskop Thorstein af Bergen.... Runolf og en stor Mængde andre Folk af (Skibet) Thorlaks-suden<sup>57</sup>, som derved blev forhindret fra at afgaae til Island. 4; Denne Pest kom ikke til Island<sup>58</sup>. 7; 1350, 1. Gyrd Ivarsön, Abbed til St. Hans Kirke, blev viet til Biskop i Skallholt<sup>59</sup> og Herr Gilbrekt, af engelsk Herkomst, til Bergen af (Biskop) Salomon af Oslo. 3. Tilstedeværende vare Orm<sup>60</sup> og Herr Jon Skalle, som vare de eneste efterlevende Biskopper i Norge. Forhen vare de blevne confirmerede (i Embederne) af Biskop Arne.

1350, 3; 1349, 1. Den Sommer kom Kong Magnus og Dronning Blanka til Bergen; han gav sin Sön Erik Sverrig, men Hakon Norge, med Haandtag, og satte dem i Kongesædet, samt anordnede Hofholdninger for dem; 1. dog forbeholdt han sig selv Regjeringen over Halogeland, Island, Færøerne og Hetland<sup>61</sup>. 5 (1349, 1). Intet Handelskib kom fra Norge til Island. 1. Paul og Valde afseilede fra Grunnasandsnes og 3 andre Skibe fra Island. Stor Dødelighed herskede paa alle Skibene, saa at der paa nogle ikke var flere Mennesker tilbage, end 4 eller 5.<sup>62</sup>

1357, 2; 1356, 4 (1353, 2). Jon Eriksön Skalle, som var bleven viet til Biskop over Grönland for mange Aar siden<sup>63</sup>, blev valgt til Holum, og

biskupsstólinn á Hólum á Íslandi<sup>1</sup> með ráði ok boðskap erkibiskups. N. Þá var Innocentius sextus; fékk hann ekki at sinni skilríki af páf-ans curia, en var heitit at bréf skyldi koma í Flandur ok þar útleysast með peníngum, hvat svá gjörðist. Ok er hann kom til Björgynar, tók hann transcriptum svá hljóðanda af því, með tveggja ábóta innsiglum, og þessi klausa stóð þar í: „Vèr felum yðr á hendr, erki-biskup!“ segir páfinn, „at þú fyrirskipir Hóla kirkju þá personu til biskupssætis, hver vilji, viti ok megi þá sömu kirkju vitrliga stýra, eða veitit honum vígslugjöf, eða látit veita fyrir annan biskup, hafanda náð ok samsæti(?) postoligs sætis, ok at þessu embætti atstand-andum II eða III réttkristnum biskupum, ok skrifi oss aptr venjuligan eið skuldbundins trúnaðar, eptir því formi, sem vèr sendum yðr undir váru bulla inniluktu“.

1358, AEN; 1357, FIL (1353, G). Útkoma Síra Eyjólfss Brandssonar, kórsbróður af Niðarósi, ok bróður Eysteins Ásgrímssonar. Voru þeir skipaðir af Ólafi erkibiskupi visitatores á Íslandi; tóku við þeim allir menn nema Eyfirð-íngar. [Þeir báru út boðskap<sup>2</sup> at Jón biskup skalli væri aptr kominn af páfagarði, ok Ólafr erkibiskup gaf honum ok skipaði með spe-

---

<sup>1</sup>) fra [ andre: til at taka leyfi at vera Hóla biskup, for at faae Tilladelse til at maatte blive Biskop til Holum. <sup>2</sup>) fra [ andre: sigðu þeir, de sagde.

drog til Pavens Hof, for at søge om Bispestolen i Holum paa Island, med Erkebiskoppens Raad og Budskab. (1) Da var Innocentius den 6te Pave. For den Gang erholdt han ingen Beviisligheder fra Pavens Curia, men det blev ham lovet at Brevene skulde sendes til Flantern og indløses der med Penge, hvilket ogsaa siden fuldbyrdedes. Men da han kom til Bergen, tog han en saaledes lydende Afskrift deraf, med tvende Abbeders Segl, og denne Passus stod deri: „Vi overdrage eder, Erkebiskop!” siger Paven, „at du sætter en saadan Person over Holum Kirke paa dens Bispesæde, som vil, veed og kan styre den samme Kirke med Viisdom, og yder ham da Vielsens Gave eller lader ham erholde den ved en anden Biskop, som har Apostlernes Sæders Naade og Bemyndigelse, ved hvilken Handling 2 eller 3 ret christelige Biskopper bør være tilstede, — hvorimod han bør skriftlig afgive sin sædvanlige Ed til os for pligtig Troskab, efter den Form som vi sende indsluttet under vor Bulla.”

1358, 3; 1357, 3 (1353, 1). Sira Eyolf Brandsön, Korsbroder (Kannik) af Nidaros, og Broder Eystein Asgrünsön<sup>64</sup> ankom til Island. De vare blevne beskikkede af Erkebiskop Olaf til Visitatores over Island. Alle modtog dem vel, med Undtagelse af Öfjordsboerne. De bragde det Budskab at Biskop Jon var kommen tilbage fra det Pavelige Hof, og at Erkebiskoppen, efter



ciali mandato domini pape biskupsstólinn á Hólum, ok hann var confirmatus ok því<sup>1</sup> lýst á kór í Krists kirkju í Niðarósi.

1358, FILM (1359, AEN). Útkoma Jóns biskups skalla, annars með því nafni, til Hóla. Braut skipit Benediktsbátinn, í spón er hann var á; varð mannbjörg, týndist allt gótsit nær svá. Reið hann heim til Hóla, gaf Þorsteinn Hallsson upp officialatum, ok lagði í hönd honum officialatus innsigli án lærðra manna ráði. Var engis skilríkis kraft af honum fyrir biskupsdæmi af lærðum mönnum, enda sýndi hann engin, (ok) var ekki upplest á kór. A. Gáfu allir menn sik, lærðir ok leikir, undir hans hlýðni; N. þvíat þat var orðfleytt bæði í Noregi ok á Íslandi, at hann væri löglegr Hóla biskup. ELM. Tóku allir Norðlendingar sem bezt við honum, ok saung hann fyrstu messu á allraheilagramessu á Hólum, ok var honum offrat stórfé. FL. Var litlu síðar kur í Norðlendingum, at Jón biskup mundi þar eigi lögliga til stóls komiun, síðan þeim tjáðist ekki skilríki páfans vegna þarum.

1360, FILM (1361, AEGN). Sundrlyndi mikit í Norðlendingafjórðungi, mest meðal [Eyfirðinga ok Jóns biskups<sup>2</sup>. Þetta sama haust reisti Þorsteinn prestr Hallsson sik í móti Jóni bisk-

---

<sup>1</sup>) *andre*: hans confirmatione. <sup>2</sup>) *fra* [ kennimanna ok eigi síðr leikmanna, *Geistligheden og ikke mindre Lægsfolk*, N.

Herre Pavens specielle Befaling, gav og overdrog ham Bispestolen paa Holum, samt at han var confirmeret i Enibedet, og at dette var blevet forkyndt i Nidaros Domkirkes Chor.

**1358, 4 (1359, 3).** Biskop Jon, den anden af det Navn, kaldet Skalle, kom udenlandsfra til Holum; det Skib, hvorpaa han var, kaldet Benediktsbaaden, forliste ganske; Folkene bleve reddede, men næsten hele Godset tabtes. Han red hjem til Holum, hvor Thorstein Hallsön fra- traadte Officialatet og overgav dets Segl i hans Hænder, uden lærde Mænds (Geistlighedens) Sam- tykke. Ingen Beviisligheder bleve krævede af ham for hans Bispedömmе; han foreviste heller ingen, og intet sligt blev oplæst i Choret. 1. Alle Mænd, baade læge og lærde, gave sig under hans Lydighed, 1. fordi det blev almindelig sagt, baa- de i Norge og paa Island, at han var lovlig Bi- skop til Holum. 3. Alle Nordlænderne toge mod ham paa bedste Maade, og han sang den förste Messe paa Holum paa Allehelgens Fest, da han fik en betydelig Sum til Offer. 2. Kort efter op- kom den Mumlen blandt Nordlænderne, at Bi- skop Jon neppe paa lovlig Maade havde beste- get Bispestolen, da man ikke forkyndte dem mindste Beviislighed derfor fra Pavens Side<sup>65</sup>.

**1360, 4 (1361, 4).** Stor Tvedragt i Nordlændernes Fjerding, dog mest mellem Öfjordsmændene og Biskop Jon. I dette samme Efteraar opsatte Præsten Thorstein Hallsön<sup>66</sup> sig mod Biskop Jon,

upi ok lèt alla presta meðal Öxnadalsheiðar ok Reykjadalshandleggja sèr hlýðni ok koma til Hóla Katrínarmessu, [því at biskup hafði vænt Síra Þorsteini at skilríki lægi at Hólum<sup>1</sup> ok afsögðu Jóni biskupi hlýðni allir nefndir prestar<sup>2</sup> ok leikmenn or Eyjafirði; ok er þeir komu til Hóla, vildi hann ekki tal eiga við þá; kölluðu þeir hann Grænlandínga biskup, en ekki Hóla biskup, en tóku Þorstein prest sèr til yfirmanns. [Síra Þorsteinn fór uppá herbergi þat er biskup sat í ok krafði hann þrisvar skilríkis til þess at hann væri lögligr Hóla biskup<sup>3</sup>. EGH (1356, M). Ad þessu ráði með þeim voru allir bæendr af Eyjafirði. Tóku þeir prestar síðan undir sik allt góts Hóla staðar í sögðu takmarki ok Möðruvalla stað<sup>4</sup>. Stóð Síra Einar Hafliðason fyrstr ok fremstr með Jóni biskupi ok allir prestar um Skagafjörð, ok vestr til Rútafjarðarar; tók Jón biskup af öllum þessum prestum messu-embætti, en þeir sungu á einn veg sem áðr; gripu þeir boðskap biskups, hvar sem þeir kunnu að fá, svá af lærðum mönnum nauðgum, brjótandi kistu á Silfrastöðum í heilagri kirkju. EG. Grípandi þar brott úr vín, er þángat hafði gefizt frá Hólum.

<sup>1</sup>) fra [ tillægger blot N.    <sup>2</sup>) Andre till. fyri norðan heiðar til Ljosavatnsskarða, norden for Hederne til Ljosavatnasklöft.    <sup>3</sup>) fra [ till. blot af N.    <sup>4</sup>) Andre staðar (c: alt det Gods som tilhørte Möðrevalla-Kloster, inden de samme Grændser).

samt lod alle Præster mellem Öxnedalsheden og Reikjadal aflægge det Löfte, at de skulde vise ham Lydighed og komme til Holum paa Catharines Dag<sup>67</sup>, thi Biskoppen havde yttret for Sira Thorstein at de fordrede Beviisligheder laae paa Holum. Alle ovenmeldte Præster og Lægmand fra Öfjorden opsagde Biskop Jon al Lydighed. Da de kom til Holum, vilde han ikke tilstede dem nogen Samtale med sig. De kaldte ham Grönlændernes Biskop, men ikke Biskop til Holum, og valgte Præsten Thorstein til deres Overmand. 1. Herr Thorstein gik op i det Værelse, hvor Biskoppen opholdt sig, og krævede tre Gange af ham Beviisligheder for at han var lovlig Biskop til Holum<sup>68</sup>. 3 (1356, 1). I dette deres Anslag vare alle Bönder fra Öfjorden enige. Disse Præster bemægtigede sig siden hele Holums Bispstols Gods inden de ovenmeldte Grændser, og ligeledes Mödrevall Kloster. Til Biskop Jons Parti hörte först og fremmest Herr Einar Haflidesön<sup>69</sup>, samt alle Præster i Skagefjorden, vester efter til Ruteffjords-Aaen<sup>70</sup>. Biskoppen suspendede alle disse Præster fra Messetjenestens Udövelse, men de forrettede den ikke destomindre ligesaa fuldt som forhen; de bemægtigede sig, hvor de kunde, Biskoppens Mandater, i det de toge dem fra de Geistlige med Magt. De opbröde endog en Kiste paa (Gaarden) Silfrastade i den hellige Kirke (2) og ranede af den en Deel Viin, som var blevet skjenket dem fra Holum.

1361, LM; 1362, AEG. Fundr á Hólum Tiburtiusmessu; komu norðan Eyfirðingar allir, lærðir sem leikir. Þar kom Smiðr ok officialis af Skálholti; varð engi sætt á því þingi. Fóru Eyfirðingar utan til Noregs á ferju, er þeir keyptu at Þverárstað, Þorsteinn Hallsson, Stephán, Guðmundr lágr, prestar; Þorsteinn Eyjólfsson, Ólafr Pétarsson, leikmenn; tóku Hálogaland; greip Hreiðar (Einarr, GL) darri bæði skip ok góts, ok færði leikmenn til konungs í haldi, en Síra Þorsteinn andaðist á því ári ok allir hans kumpánar.... FILN; 1362, AEG. Utanferð Jóns biskups; sat hann í Þrándheimi um vetrinn, ok fékk eingan létta af Ólafi erkebiskupi í sínum málum. FI. Biskupslaust á Íslandi.

1362, FILMN; 1363, AEG. Kom út Þórarinn biskup, vígðr til Skálholts, ok svá Jón biskup Eiríksson; stigu þeir á land næsta dag fyrir Michaelismessu.... Jón biskup fór heim til Hóla, eigi með meira skilríki enn áðr; AE GL. héldu Eyfirðingar samt óhlýðni við biskup, sem áðr.

1363, FHI. Frelsabi Magnús konungr Þorstein Eyjólfsson á Vaðbergshús í Hallandi, í brulllaupi Hákonar sonar hans ok Margrëtar dóttur Valdimars konungs, ok gjörði hann öldungis kvittan af öllum málum ok reikningi.

1364, FHIN. Útkoma Þorsteins bónda Eyjólfssonar

1361, 2; 1362, 3. Tiburtiusdag<sup>71</sup> afholdtes et Møde paa Holum; nordfra kom alle Öfjordsmændene, saavel lærde som læge. Der kom Smed<sup>72</sup> og Officialis fra Skalholt; dog kom intet Forlig i Stand ved denne Sammenkomst. Öfjordsmændene begave sig ud af Landet til Norge paa et Skib, som de kjøbte af Tveraa Kloster, nemlig Thorstein Hallsön, Stephan, Gudmund den Lave, Præster; Thorstein Eyolfsson<sup>73</sup> og Olaf Petersön, Lægsmænd. De landede ved Halogeland. Der anholdt Reidar Darre baade Skib og Gods, samt førte Lægsmændene, som Fanger, til Kongen<sup>74</sup>, men Herr Thorstein og alle hans Colleger døde inden et Aars Forløb<sup>75</sup>. 4 (1362, 3). Biskop Jon reiste ogsaa ud af Landet; han opholdt sig i Trondhjem Vinteren over, men erholdt ikke af Erkebiskop Olaf nogen Hjelp til sin Sags Fremme. 2. Ingen Biskop var da tilstede i Island.

1362, 5; 1363, 3. Thoraren, viet som Biskop til Skalholt og Biskop Jon Eriksön, ankom til Island; de kom i Land den næste Dag för Mikkelssdag<sup>76</sup>. Biskop Jon reiste hjem til Holum, uden yderligere Beviisligheder, end dem som han havde forhen. 4. Öfjordsmændene fremturede i den samme Ulydighed mod Biskoppen, som forhen.

1363, 3. Kong Magnus befriede Thorstein Eyolfsson fra Vadberghuus i Halland<sup>77</sup>, i sin Sön Hakons og Margretes, Kong Valdemars Datters Bryllup, og gav ham fuldkommen fri fra alle Sager og Regnskab.

1464, 4. Thorstein Bonde<sup>78</sup> Eyolfsson og Olaf

ok Ólafs Pétssonar fyrir sunnan land með völdum; hafði Þorsteinn af Magnúsi konungi lögsögn um Norðlendinga fjórðung ok Vestfirðinga, en hann skyldi skipa lögmann fyrir sunnan. Þar áofan var honum skiput hirðstjórn ok sýsla um [hálf landit<sup>1</sup>, en Ólafi var skiput hirðstjórn fyrir norðan ok þar með sýsla um [hálf landit<sup>2</sup>. N. Engi letr eða bréf komu af páfans curia, nè af erkibiskupi, til styrkingar Jóni biskupi, því voru Eyfirðingar hinir sömu ok fyrr í sínum skilningi, at þeim sýndist Jón biskup úlöglega halda stólinn, en Jón biskup kallaðist með öllu löglega til stólsins kominn; því rak hann sýslu vestr í sveitir; tóku flestir menn viðr honum, nema Sigurðr bóndi á Silfra-stöðum.

1365, A F L. Utanferð Orms Snorrasonar ok Andresar Gíslasonar, Ólafs Pétssonar, Magnúsar Jónssonar ok Þorgeirs Egilssonar. N. Vígðr Herra Álfr biskup til Grænlands. F H I L; 1366, A E G. Magnús konúgr handtekinn í stríði af mönnum Albrekts, ok færðr til Stokkholms ok innkastaðr ok haldinn í þröngasta varðhaldi<sup>3</sup>.

1366, F L. Útkoma Orms Snorrasonar ok Andresar Gíslasonar, Þorgeirs Egilssonar, Magnúsar Jónssonar með vald um allt land, N. ok með svá

---

<sup>1</sup>) fra [ Sunnlendinga fjórðung ok Austfirðinga, paa Sønder- og Østerlandet, F, I. <sup>2</sup>) fra [ um Norðlendinga fjórðung ok Vestfirðinga, paa Nord- og Vesterlandet, F, I. <sup>3</sup>) H till. urigtig: til daubadags, til hans Dósdag.

Petersön<sup>79</sup> ankom til Islands Sönderland med Övrighedsbestallinger. Thorstein havde erholdt af Kong Magnus Laugmandseembedet over Nordlændernes Fjerding og Myndighed til at udnævne Laugmanden over Sönderlandet. Desuden var han blevet udnævnt til Hövedsmand og Sysselmand over det halve Land, men Olaf ligeledes til Hövedsmand over Nordlandet og Sysselmand for Landets anden Halvdeel. Ingen Buller eller Breve kom fra Pavens Hof eller fra Erkebiskoppen til Bekræftelse for Biskop Jon; derfor vedbleve Öfjordsmændene deres forrige Paastand, da de ikke kunde forstaae rettere, end at Biskop Jon var i ulovlig Besiddelse af Bispestolen<sup>80</sup>, hvorimod han paastod at den var fuldkommen lovlig; derfor reiste han paa Embeds Vegne til Stiftets vestlige Districter, hvor ogsaa de fleste erkjendte ham med Undtagelse af Bonden Sigurd paa Silfrastade.

1365, 3. Orm Snorresön, Andreas Gislesön, Olaf Petersön, Magnus Jonsön og Thorgeir Egilsön reiste ud af Landet<sup>81</sup>. 1. Herr Alf blev viet til Biskop over Grönland. 4; 1366, 3. Kong Magnus blev i Krigen fanget af Albrekts Mænd<sup>82</sup>, fört til Stokholm og indkastet i Fængsel under den strængeste Bevogtning.

1366, 2. Orm Snorresön, Andreas Gislesön, Thorgeir Egilsön og Magnus Jonsön ankom til Island med Embedsmyndighed over hele Landet, 1, og



hljóðandi bréf, úttekin af Síra Vínalda, er þá geymdí konúngs innsigli, at hverr sá leikmaðr, sem eigi hældi Jón biskup Eiríksson réttan Hóla biskup, skyldi lúka konúngi XIII merkr ok átta ortugar, en bændr höfðu þat at engu. FHI. Dæmt<sup>1</sup> Hákoní konúngi land allt. Höfðu þeir hirðstjórn um land allt, undir Hákonar konúngs skipun, Ormr ok Andres. FL Búinn knör til Grænlands, ok var formaðr Sigurðr af Bautahlutanum.

1367, FHI. Utanferð Þorsteins Eyjólfssonar, Andresar ok Odds Gíslasonar. Forgekk knörrinn norðr fyrir Björgyn.

1368, N. Herra Álfir biskup kom til Grænlands; hafði þar þá biskupslaust verit um XIX ár.

1369, N. Grænlands-knörrinn sökk niðr við Noreg, en menn komust allir lífs til lands. FH. Útkoma Þorsteins Eyjólfssonar með lögsögu yfir öllu Íslandi. FIHLN; 1370, EG; 1371, A. Utanferð herra Jóns biskups; fór hann til Róms, ok fékk styrktar bréf af Urbano páfa með hans bulla til biskupsstólsins á Hólum.

1370, EG; 1369, LM; 1371, A. Síra Einar Hafliðason var officialis ok ráðsmaðr at Hólum, meðan Jón biskup var brott. (1371, EGN; 1372, FL Hákon konúngr leysti út Magnús konúng föður<sup>2</sup> sinn af fángelsi, ok fór hann inn um Noreg ok allt til Björgynar.

<sup>1</sup>) svarit, beediget, H. <sup>2</sup>) rettet for frænda, Frænde, som dog her til Nød kunde siges i den ældste Tids Stil.

med et saalydende Brev, udfærdiget af Herr Vinalde, som da var Kongens Seglbevarer, at enhver Lægmand, som ikke erkjendte Biskop Jon Eriksön for retmæssig Biskop til Holum, skulde böde 13 Mark og 8 Örtuger til Kongen; men Bönderne agtede det for intet<sup>83</sup>. 3. Hele Landet blev, med Dom, tilkjendt Kong Hákon. Statholderskabet over hele Landet, under Kong Hakons Regjering, forvaltedes af Orm og Andres. 2. Knaren (et stort Handelsskib) blev udrustet til Grönland, og Sigurd af Bautaluten blev dets Förer<sup>84</sup>.

1367, 3. Thorstein Eyolfsön, Andres og Odd Gisle-sön reiste (fra Island) til Udlandet. Knaren for-gik norden for Bergen<sup>85</sup>.

1368, 1. Biskoppen Herr Alf kom til Grönland; da havde ingen Biskop været i Landet i hele 19 Aar<sup>86</sup>.

1369, 1. Grönlands-Knaren sank til Bunds ved Norge, men alle Folkene kom levende i Land<sup>87</sup>. 2. Thorstein Eyolfsön kom til Island med Laugmandsbe-stalling over hele Landet<sup>88</sup>. 5; 1370, 2; 1371, 1. Biskoppen Herr Jon reiste ud af Landet; han drog til Rom<sup>89</sup> og udvirkede Pavens Confirmationsbrev med hans Bulla paa Biskopsembedet til Holum.

1370, 2 (1369, 2; 1371, 1). Herr Einar Hafli-da-sön var Officialis og Godsforvalter paa Holum i Biskop Jons Fraværelse<sup>90</sup>. (1371, 3; 1372, 2.) Kong Hakon udlöste sin Fader Kong Magnus af Fængslet, hvorpaa han reiste, gjennem Nor-ge, til Bergen<sup>91</sup>.

1371, E; 1370, FILMN; 1372, A. Útkoma herra Jóns biskups skalla Eiríkssonar með bréfum pávans, ok hafði fengit full skilríki á páfans curia meðr bulla. [Gengu til sætta allir Eyfirðingar, leikir ok lærðir<sup>1</sup>.

1372, N. Sást úr Fljótum ok enn víðar annarstaðar fyrir norðan land nýkomit upp land út af Grímsey, til útnorðs.

1374, E G F I; 1373, L; 1375, A. Lèzt Magnús konúgr Eiríksson, fyrsta calend. Decembris, í sjó með sínum mönnum, hálfum þriðja týgi; kom lík hans eins á land af þeim öllum er þar létust, ok kalla menn hann helgan. E F G I; 1373, L. Utanferð Jóns biskups at Hólum ok Norðlendinga (F I á því skipi er þeir létu sjálfir gjöra) E G, á Maríubollanum, er hann hafði reisa látit.

1378, F I. Andaðist Álfr biskup á Grænlandi.

1379, F I. Skrælingjar herjuðu á Grænlandínga ok drápu af þeim XVIII menn, ok tóku tvo sveina ok þrælkudu.

1380, A E G; 1379, L M. Andaðist Hákon Noregs konúgr, en tekinn til konúngs Ólafr úngi son hans ok Margretar yfir Noreg.

1381, F I. Sökk Ólafsbollinn.

1382, A; 1381, E; 1380, L M. Svarit Ísland Ólafi konúngi Hákonarsyni í lögrættu. A E F I G; 1380,

---

<sup>1</sup>) *fra* [ tóku menn hann allir meðr samþykkilegri ok skuldbundinni hlýðni, alle antoge ham med eendragtig og skyldig Lydighed, N.

1371, 1; 1370, 5; 1372, 1. Biskop Herr Jon Erik-  
søn Skalle ankom fra Udlandet med Pavens  
Breve og havde faaet fuldkomne Beviisligheder  
fra Pavens Curia, med hans Bulle. Alle Öfjords-  
mændene, Lærde og Læge, indgik derfor For-  
lig med ham<sup>92</sup>.

1372, 1. Fra Fljotene og fra mange andre Steder  
paa Nordlandet, saae man et nylig opkommet  
Land i Nordvest fra Grimsö<sup>93</sup>.

1374, 4; 1373, 1; 1375, 1. Kong Magnus Erik-  
søn omkom den 1ste December med 25 af sine  
Mænd paa en Söreise<sup>94</sup>; hans Liig var det eneste  
som opdrev paa Strandbredden (1), og man an-  
seer ham for at være en Helgen. 4; (1373, 1)  
Biskop Jon til Holum og Nordlænderne reiste ud  
af Landet paa et Skib, som han selv havde ladet  
gjøre.

1378, 2. Biskop Alf døde paa Grönland<sup>95</sup>.

1379, 2. Skrælingerne gjorde fjendtlige Anfald paa  
Grönlænderne, dræbte 18 Mænd af dem, men  
fangede 2 Dreng og gjorde dem til Trælle<sup>96</sup>.

1380, 3; 1379, 2. Hakon Norges Konge døde, (1)  
og man anseer ham for en god Mand<sup>97</sup>; (1)  
men den unge Olaf, hans og Margretes Søn,  
blev Konge over Norge.

1381, 2. (Skibet) Olafsbollen sank<sup>98</sup>.

1382, 1; 1381, 1; 1380, 2. Hyldingseden aflag-  
des for Island i Laugretten til Kong Olaf Ha-  
konsøn. 1380, 2; 1382, 3. Skalhólts Bispe-

LM; 1382, AFL [Forgekk skip staðarins í Skálholti; komst fólk í báti til Grænlands, með miklum jarteinum, ok dóu margir síðan<sup>1</sup>. Láu þeir þar fyrir á Ólafssúðinni er þangat rak hit fyrri sumarit, ok svá hinn næsta vetr þar eptir, ok fluttu þá í braut.

1383, A; 1381, LM; 1382, G. Kom skip af Grænlandi til Noregs, EG, er þar hafði verið II vetur, ok í nokkurir menn þeir er komust af Þorlákssúðinni, ok sögðu andlát Álfs biskups af Grænlandi<sup>2</sup>, ok hafði hann þá andazt fyrir VI vetrum.

1385, AFI; 1383, L; 1384, EG. Þá rak undan IV Íslandsför<sup>3</sup> til Grænlands; þar voru á Björn Einarsson ok Sigurðr hvítkollr, ok voru þar tvo vetur, með heilu ok höldnu.

1387, (1389, FI). Vígðr Henrik biskup til Grænlands. AFI (1385, L; 1386, G). Fjögur skip komu til Íslands, inn í Hvalfjörð, er verið höfðu tvá vetur í Grænlandi. Þar voru á Björn Einarsson ok Sigurðr hvítkollr. FI Hvarf Ólafs konungs Hákonarsonar. 1388, FI (1389, A). Utanferð Bjarnar Einarssonar.

1388 (A, 1389) tók Margrèt drottning ríkisstjórn í Noregi ok Danmörku.

1389, FI; 1388, EG; 1391, A. Tekinn til konungs yfir allan Noreg, á Eyra þingi, sá maðr er Eiríkr heitir, barn at aldri; gaf honum kon-

<sup>1</sup>) frá [ rak Þorlákssúðina til Grænlands ok sökk þar niðr; komust allir menn í bát; *Thorlaksuden fordreves til Grönland og sank der, men hele Besætningen reddede sig paa Baaden, F, I.*

<sup>2</sup>) Görðum, Garde, E, G, L. <sup>3</sup>) skip, Skibe, F, I.

stolskib forgik; Mandskabet undkom i en Baad til Grönland som ved et stort Mirakel; mange døde dog kort derefter. Besætningen af Olafsuden, som i den næstforrige Sommer fordreves dertil, var der i Forveien, samt opholdt sig der den næstpaafølgende Vinter, hvorefter de medtog de sidstankomne fra Landet<sup>99</sup>.

1383, 1; 1381, 2; 1382, 1. Et Skib ankom fra Grönland til Norge, som havde ligget der to Vintre over, og dermed nogle Mænd, som havde reddet sig fra Thorlakssuden; de fortalte Biskop Alfs Dödsfald, som da var indtruffet for 6 Aar siden<sup>100</sup>.

1385, 3; 1383, 1; 1384, 2. Da dreve 4 Islandsfarere til Grönland; derpaa vare Björn Einarson og Sigurd Hvidkold; de bleve der 2 Vintre over i god Behold<sup>101</sup>.

1387, 2 (1389, 1). Henrik blev viet til Biskop over Grönland<sup>102</sup>. 3 (1385, 1; 1386, 1). Fire Skibe kom til Island, ind i Hvalfjorden<sup>103</sup>, som i 2 Vintre havde opholdt sig paa Grönland. Derpaa vare Björn Einarson og Sigurd Hvidkold. 2. Kong Olaf Hakonsön forsvandt<sup>104</sup>. 2 (1389, 1). Björn Einarson reiste (fra Island) til Udlandet<sup>105</sup>.

1388 (1389, 1) kom Dronning Margrete til Regjeringen over Danmark og Norge<sup>106</sup>.

1389, 2; 1388, 2; 1391, 1. En Mand, som hedder Erik, Barn af Alder, blev tagen til Konge over hele Norge. Hakon Jonsön gav ham Kon-

úngsnafn Hákon Jónsson. Var þessi maðr sagðr systurson drottningar Margrëtar, en faðir hans væri í þýðversku landi. Fannst öllum Noregsmönnum lítit um þá breytni, ok einkanlega í skattlöndunum.

1391, A. Kom út Vigfús Flosason, ok hafði ekki farit til Róms, sem hann var skyldugr, því hann hafði tekit lausn allra sinna mála af Henriki Grænlands biskupi.

1392, A E F I. Sótt mikil í öllum Noregi ok manndaði. A. Andaðist Páll Grænlandíng. E. Ófara-ár mikit í skipbrotum ok byrleysum.

1393, A F I. Spurbust úr Noregi mikil tífindi, at þýðverskir höfðu komit inn í Björgvin um vorit [í páska viku<sup>1</sup> með XVIII höfuðskip af Vismar ok Rostock, frændr konúgs Albrekts, ok kölluðu konúng Albrekt allan Norveg, en hann var í fángelsi í Danmörku með drottningunni ok Eiríkr sonr hans. Fóru þeir með hernabi enn ok gengu upp á fimta daginn eptir, næsta dag fyrir Jóns messu Hólabiskups, en bæjarmenn hrukku við ok börðust; féll margt manna af hvorutveggju... fengu bæjarmenn ósigr. Höfðu þýðverskir níu hundruð skytta; hét sá Enis er fyrir þeim var, skyldr Albrekt, annar hét Mækinborg, einn herra náinn Albrekt, ok féll hann í bardaganum, ok var jarðaðr inn at Bræðra(kirkju), ok gjörði Enis hans útför

---

<sup>1</sup>) fra [ eptir páska, efter Paaske, F, I.

genavnet. Man sagde at denne Mand var Dronning Margretes Söstersön, men at hans Fader var i Tydskland. Nordmændene vare overhoved kun maadelig fornöiede med denne Handling, dog allermindst Folk i Skatlandene<sup>107</sup>.

1391. Vigfus Flosesön ankom til Island, men havde ikke reist til Rom, hvortil han var forpligtet, fordi han havde erholdt Absolution for alle de Sager, i hvilke han var falden, af Henrik, Grönlands Biskop<sup>108</sup>.

1392, 3. Heflig Omgangssyge og Folkedöd over hele Norge. Paul Grönlænder döde<sup>109</sup>. Et særdeles uheldigt Aar med Hensyn til Skibbrud<sup>110</sup>.

1393, 3. Fra Norge spurgtes de vigtige Tidender, at de Tydske vare löbne ind i Bergen i Paaskeugen<sup>111</sup> med 18 store Krigsskibe af Wismar og Rostock, samt Kong Albrekts Frænder<sup>112</sup>, og gjorde Fordring paa hele Norge for Kong Albrekt, men han var da, tilligemed hans Sön Erik, i Fængsel hos Dronningen i Danmark. De fore frem med Hærværk, og gik i Land Torsdagen efter Jons, Holum Biskops, Dag<sup>113</sup>, men Bymændene satte sig hurtig til Modværge, og sloges. Mange faldt paa begge Sider .... Byens Folk bleve tilsidst overvundne. De Tydske havde 900 Skytter; deres Anfører hed Enis<sup>114</sup> og var een af Albrekts Frænder; en anden Herre hed Mækinborg<sup>115</sup>, nærbeslægtet med Albrekt; han faldt i Slaget og blev jordet inde ved Brödrekirken<sup>116</sup>; Enis lod hans Begravelse skee med stor Pragt,



harla sæmilega, en lét taka allt annat sitt fólk, þat er fallit hafði, ok róa met út á voginn ok sökkva þar niðr.... Jón darri var fyrir bæjarmönnum, því at hann var fêhirðir ok dugði harðla karlmannliga ok varð fangaðr af Þýðverskum ok særðr til ólífis.... Þessir fêllu af landsmönnum: Heinrikr Ásláksson, hann bar merki þeirra ok barðist ágæta vel; var hann skotinn í andlituð ok út um hnakkann, er hann lypti frá blikinu sakir hita, ok var þá mjök úti bardaginn. Ívar treyja.... ok fjöldi manns annat nær... Hét sá Eirík, er skaut Mækinborg, norðfaramaðr. Varð þar hit mesta mannfall. Gjörðu enir Þýðversku menn þar hit mesta hervirki bæði í ránum ok manndrápum. Svá röskudu þeir bæði kirkna-rètt sem kvenna; ræntu allar kirkjur um bý-inn, ok tóku allt þat er fêmætt var<sup>1</sup>.... Þat sem þeir komust eigi með, söktu þeir í sjáfar-djúp; höfðu brott skip ok akkeri sem þeir komust með, utan Lángbein, akkerit er Ólafr konúngr hefir átt; þat gátu þeir hvergi úr stað hrært. Lét herra Enis sverja landit Albrekt ef hann væri rètt konúngr; svóru þessir menn.... Fengu margir menn örkyml ok stór sár, þó eigi fêlli, ok höfðu dugat harla vel, sem Þórðr bjarki, Eiríkr spaðfótr.... Settu þeir Þýðverskå yfir konúngsgarðinn í Björgyn, ok sigldu burt innan átta daga.

<sup>1</sup>) ok brendu býinn í Björgvin, og brændte Staden Bergen, till. F, I.

men han lod alle sine Folk, der vare faldne, bringe i Baade og føre dem ud paa Vaagen, hvor de bleve nedsænkede... Jon Darre var, som Skatmester, Bymændenes Anfører, og viste stor Tapperhed, men blev af de Tydske dødelig saaret og tagen til Fange. Disse faldt af Landets Indbyggere: Henrik Aslaksøn; han bar deres Banner, og forsvarede sig særdeles tappert; han blev skudt gjennem Ansigtet og Nakken, i det han skjød Viziret op formedelst Hede; da var Træfningen mestendeels forbi; Ivar Treya... og en Mængde andre... næsten.... Den Mand hed Erik, en Nordfarer, som skjød Mækinborg. Der faldt mange Folk. De Tydske udövede der et forfærdeligt Hærværk, baade ved Ran og Manddrab. De udplyndrede alle Kirker i Byen, og borttog alt hvad der var af nogen Værdi. Hvad de ikke kunde bringe med sig, nedsænkede de i Havets Dyb; de medtog ogsaa alle de Skibe og Aukre, som de kunde overkomme, undtagen Langbeenankeret, som Kong Olaf havde eiet; det kunde de ikke engang rokke. Herr Enis tog Hyldingsed af adskillige til Albrekt som Landets rette Konge; disse Mænd aflagde Eden.... (I Træfningen) havde mange faaet svære Beskadigelser og store Saar, endskjønt de ikke faldt, og havde holdt sig tappert, som Thord Bjarke, Erik Spadfod.... De satte Tydske (Befalingsmænd) over Kongsgaarden i Bergen, og seilede bort efter 8 Dages Forløb.

1406, EG; 1405, L. Þetta ár fóru þeir til Grænlands Þorsteinn Helmíngsson, Snorri Torfason ok Þorgrímr Sölfason á einu skipi; létu þeir út af Noregi ok ætlaðu til Íslands; voru þeir í Grænlandi IV vetur.

1407, EG; 1406, L. Var brendr einn maðr í Grænlandi er Kolgrímr hét, fyrir þá sök at hann lá eina manns kvinnu er Steinunn<sup>1</sup> hét, dóttur Hrafns lögmanns, er læzt í skriðunni norðr í Launguhlíð; átti hana þá Þorgrímr Sölfason. Fèkk Kolgrímr hennar vilja með svarta kvonstr<sup>2</sup>; var hann síðan brendr eptir dómi; var kvinnan ok síðan aldrei með jafnri sinnu ok áðr, ok deyði þar litlu sðar.

1410, EG; 1408, L. Brúðkaup Gísla Andresarsonar ok Guðrúnar Styrsdóttur; var þá Snorri Torfason, bóndi hennar, lifandi, ok hafði verit fjögur ár á Grænlandi. Þetta ár sigldu þeir burt af Grænlandi Þorsteinn Helmíngsson ok Þorgrímr Sölfason ok Snorri Torfason ok aðrir þeirra skipmenn til Noregs.

1411, (1413, EG). Braut Íslandsfar lítit fyrir Sðunni, ok varð mannbjörg, en tapaðist mestr hluti gótsins; þar kom út Snorri Torfason. Reið Guðrún Styrsdóttir, kona hans, á hans fund; hann tok henni með blíðskap. L. 1408 Tók Snorri aptr konu sína, ok voru litla stund ásamt áðr hann andaðist, en hún giptist þá aptr Gísla.

---

<sup>1</sup>) Sigríðr, L. <sup>2</sup>) konstr, G; konstum, Konster, L.

- 1406, 2; 1405, 1. Dette Aar kom til Grönland Thorstein Helmingsön, Snorre Torfesön og Thorgrim Sölvesön<sup>117</sup> paa samme Skib; de seilede ud fra Norge og agtede sig til Island. De opholdt sig 4 Vintre paa Grönland.
- 1407, 2; 1406, 1. En Mand paa Grönland, som hed Kolgrim, blev brændt der for den Gjerning, at han besov en Mands Hustru som hed Steinun, en Datter af Laugmand Rafn, som omkom i Fjeldskredet paa Langelid<sup>118</sup>; da var hun gift med Thorgrim Sölvesön. Kolgrim<sup>119</sup> lokkede hende med den sorte Konst; han blev derpaa brændt efter Dom; siden var Konen aldrig, som forhen, ved sin fulde Forstand, og døde kort derefter.
- 1410, 2; 1408, 1. Gisle Andreasöns<sup>120</sup> og Gudrun Styrsdatters Bryllup holdtes; da var hendes Mand, Snorre Torfesön, endnu levende, og havde været 4 Aar paa Grönland. Dette Aar seilede Thorstein Helmingsön, Thorgrim Sölvesön og Snorre Torfesön fra Grönland til Norge, tillige med deres övrige Skibsfolk.
- 1411, 1; 1413, 2. En lille Islandsfarer forliiste ved Sida; Folkene bleve reddede, men en Deel af Godset tabtes. Med den kom Snorre Torfesön tilbage. Gudrun Styrsdatter, hans (forrige) Kone, red derhen for at tale med ham; han tog meget kjærlik mod hende. 1. Snorre tog sin Kone til sig paa ny, men de levede kun sammen en kort Tid, indtil han døde<sup>121</sup>, men da giftedes hun igjen med (den ovennævnte) Gisle.

1412, EG (1410, L). Kom engi frètt af Noregi til Íslands. Á þessum tíma andabist frú Margrèt Valdimarsdóttir drottning; hélt hún sinni ríkisstjórn til dauðadags yfir Danmörku, Noregi ok Svíaríki; L. hafði hún áðr kjörít Eirík í sinn stað, systurson sinn.

### ANMÆRKNINGER.

1) Are Frode henfører i sine Schedæ Grönlands Bebyggelse til det 14de eller 15de Aar, før Christendommen blev ved Lov indført paa Island, altsaa til 986 eller 985. Saa-vel Landnama, som Erik den Rødes og Olaf Tryggvesons Sagaer henføre denne Begivenhed til det sidstnævnte Aar. Imidlertid maa man efter andre angivne Data antage 986 for det sandsynligste Aar; jfr. ovenfor I, 170—173, 178—79, 189, 206—207. II, 222—24. Da nu den historiske Rigfighed af denne Tidsbestemmelse maa antages som vis, have vi ikke i Texten anført følgende upaalidelige Beretninger nemlig: H. „Grönlands Opdagelse” (*Grænlands fundr*) 808, samt L. „Grönlands Beboelse fra Island” (*bygðist Grænland af Íslandi*) 970 (hvor dog mulig Gunbjörnskjærerne menes; see ovenfor I, 71 o. f.). Jfr. Indledningen til Afdelingen XXVIII angaaende forskjellige andre Angivelser om Grönlands Beboelse i disse og end ældre Tidsløb.

2) Det er upaatvivleligt at den Biskop Erik menes her som ellers 1121 siges at have draget ud for at opsøge Vinland (i Amerika); dog er det uvist om denne hans Reise 1112 blot har gjeldt Grönland. Dette kan maaskee antages for sandsynligt, og at han altsaa har opholdt sig 9 Aar i Grönland, mulig efter Overeenskomst med Høvdingerne og Præsterne (som et Slags Provst eller Kirke-Visitator) uden egentlig Bemyndigelse af Pave eller Erkebiskop, ondskjönt Biskopstitelen baade kan være bleven brugt af ham selv og tillagt ham af andre. I det gamle Skrift *Rimbegla* (Kjöbenhavn 1780, 4 S. 320) kaldes han den første Biskop i

1412, 2; 1410, 1. Kom ingen Efterretninger fra Norge til Island<sup>122</sup>. Paa denne Tid døde Dronning Fru Margrete, Valdemars Datter; hun haandhævede lige til sin Død sin Regjering over Danmark, Norge og Sverrig. 1. Forhen havde hun valgt i sit Sted sin Søstersøn Erik.

Grönland, og navnlig til Garde. Ellers vide vi intet om denne Biskop Erik, med Undtagelse af det i Indledningen (ovenfor S. 1—2) af Landnama anførte. Der berettes ellers at han var en Sønnesøn af Birning, en Søn af Gnuþ, (Søstersøn til den berømte Hörð, de saakaldte Holmverjers Anfører), og nedstammede fra den christne Landnamsmand Örlyg af Esjuberg og hans Søn Valthjof af Medalfell, som udregnede deres Herkomst fra Sogns gamle Hersere i Norge. See ellers Rafns *Antiquitates Americane*, S. 258—59, 261—62, 452—53 samt Münters Kirchengesch. von Dänem. und Norwegen 1 Th. S. 562—63, hvor dog en ældre formeentlig Missionsreise til Vinland 1054 af en irsk Biskop John eller Johannes, kun beroer paa en aabenbar Misforstaaelse af Húmgurvaka S. 31, da *Vindland* der betyder „Vendernes Land“. Selv Torfæus har feilet paa en lignende Maade; det hele er udførligt oplyst i *Antiquitates Americane* S. 461—62. Ogsaa Langebek nævner vor Erik som Grönlands første Biskop i hans *Series Episcoporum Grænlantiæ*, Script. Rer. Dan. medii ævi T. II. p. 126.

<sup>1)</sup> See ovenfor Anm. 2. Biskop Eriks her forekommende Tilnavn *Upsi* er ellers egentlig Benævnelsen for en Fisk, *gadus virens*, der kaldes Sei eller Graasei, afbildet i Eggert Olafsens Reise gennem Island Tab. XXV. Björn fra Skardsaa har i sine Grönlandsannaler Aaret 1122 som et Slags Middeltal for Biskop Eriks Reise til Vinland.

<sup>4)</sup> Om eller hvor Erik da blev viet til Biskop, er os ellers ubekjendt (jfr. Anm. 2). Var det maaske baade over Grönland og Vinland, eller tildeels *in partibus infidelium*,

d. e. hedenske eller halvhedenske Lande, hvis Indbyggere han paa sin da forestaaende Reise agtede at omvende? Til Biskop kunde han da ellers neppe vies paa lovlig Maade, nærmere end i Lund, hvor et Erkebispesæde for de tre nordiske Riger med deres Bilande allerede var blevet oprettet 1104; herimod protesterede dog Erkebiskoppen af Hamborg, som vedblev at tilegne sig den tabte Myndighed det hele Aarhundrede igjennem, efter hvad der nærmere vil blive oplyst i vor diplomatiske Samling. Det er da muligt, at han, i Kraft deraf, og for at udvide sit virkelige Herredømme til nyomvendte Folk, har viet denne Grönlandsk-Vinlandske Biskop Erik. At Vinland og dets lykkelige Clima da var vel kjendt i Hamborg, er klart af Adam af Bremens Værker.

<sup>5</sup>) See ovenfor II, 672—73, 676, 682—85. I Rimbeglas Fortegnelse over Grönlands Biskopper S. 320 siges denne Biskop at have været den anden sammesteds og kaldes (urigtig) Harald istedenfor Arnald.

<sup>6</sup>) Herom kunne vi henvise til nærværende Værk II, 696—97, 721—22, 710—711, 716—717, 722—23.

<sup>7</sup>) Björn fra Skardsaa har her Aarstallet 1149.

<sup>8</sup>) See ovenfor II, 672—673.

<sup>9</sup>) Jfr. ovenfor II, 758—759. Biskop Thorlacius anfører i hans chronologiske Optegnelser over Grönlands Historie, at et grönlandsk Skib forliiste ved Island 1177, hvorom vi ellers intet vide; jfr. Anm. 11. Björn Jonsens Grönlands Annaler bemærke ogsaa udtrykkelig at Grönlandsfarere ved Island ommeldes første Gang (saaledes) i det af os ovenanførte Aar.

<sup>10</sup>) Det kan vel være at Biskop Jon Knud, efter at have opholdt sig 36 Aar i Grönland, har villet see sig om og derfor draget hjem til Norge, da det Skib, hvormed han var, kan have anløbet Island, men kun opholdt sig der i en kort Tid. Jfr. Anm. 10.

<sup>11</sup>) See ovenfor II, 760—761. Af Sturlunga Sagas og

Aasliernes Udtryk lader det til at Biskop Jon Knud er død i Norge. Jfr. Anm. 9. Denne Biskop gives i Rimbegla l. c. det rimeligviis kun ved en feilagtig Læsning fremkomne Tilnavn *Knare* eller *Krare*, ellers kaldes han undertiden Jon den Første (*Jón hinn fyrri*). Biskop Thorlacius ansætter (l. c.) hans Dødsfald, vistnok meget urigtig, til 1177; jfr. Anm. 9.

<sup>12)</sup> Her handles om Jon den Anden (*hinn síðari*) og-saa kaldet *Sverrisfóstri* eller Sverrers Fostersøn. See ovenfor II, 760—761, 763.

<sup>13)</sup> Ordet *seymi* maa vel her snarest oversættes paa denne Maade, endskjønt Islænderne ved det betegne alskens Syegarn af animalsk Oprindelse overhoved, især dog de større Huusdyrs Sener, som af Almuen bruges til Læders og Skotøis Syning. De nærværende Grönlændere have overhoved intet andet Syegarn end Sener af Hvalfiske eller vilde Dyr, som ogsaa anvendes til deres Fartøiers Skindbeklædning eller Overtræk. Her er dog vel især Talen om Fiskebeen (eller Hvalfiskebarder), som de paa Vestkysten anvende paa følgende Maade: „Deres største Fartøier kaldes Konebaade (undertiden 9 Favne lange), sammensættes af lette Lægter, *tilbindes med Fiskebeen* og overdrages med Sælskind; Bjelker, Stolper og Bænke ere ikke gjorte fast med Jernnagler, som let kunne ruste og gnave Huller i Skindet, men *tildøels med Trænegler og overalt tilbundne med Fiskebeen*.” Crantz Beschr. von Grönland, 1 Th. S. 197. Jfr. Anm. 15. En vidtløftigere, med Afbildninger oplyst Forklaring findes i Graahs Opdagelsesreise, S. 31—33. Pl. 1, 2.

<sup>14)</sup> Jfr. nærværende Værks II, 754—55, (jfr. 762—63 hvor Asmunds Tilnavn *Kastanrasti* eller *Kastandrasti* efter vor Mening findes rigtigst skrevet).

<sup>15)</sup> Vi have allerede ovenfor, II, 239, yttret den Mening, af Finsboder (*Finnbúðir* eller *Finsbúðir*) laa paa Grönlands Østkyst. Saavidt vi vide, fandtes der ingen Skrællinger eller



Eskimoer paa Vestkysten i det 12te Aarhundrede; derimod have de vel da, og rimeligviis i større Mængde end i det 11te (see ovenfor II, 100—101, 108—109, 199, 203—207) opholdt sig paa Östkysten. Det bliver derfor sandsynligt at Asmund Kastanraste tildeels har lært sin Skibsbygnings- eller Reparationsmaade af Östkystens Eksimoer eller vilde Indvaanere. Björn Jonsen forandrer, vist nok blot ved en meget uheldig Conjectur, *Finnsbúðir* til *Finnmörk* eller *Finmarken* (*Mss. AM. 768, 4to*).

16) Björn Jonsens nyere Grönlandske Annaler, i egentligste Forstand (d. e. nemlig hans særskilte korte chronologiske Optegnelser), som ere grundede paa de ældre, men neppe indeholde noget, fra ægte Kilde, som ellers er ubekjendt, tillægge her: *Þorlákr, Brandr ok Jón*, Thorlak (af Skalholt) Brand (af Holum) og Jon (af Grönland). Herved menes Biskop Jon den Anden, hvis Fartøi da, paa hans første Reise fra Norge til Grönland, anløb Östfjordene i Island, hvor han opholdt sig til Vinterens Udløb 1190. See Uddraget af Gudmund den Godes Saga her ovenfor II, 760—763. Hertil sigter vistnok de gamle Annalers egen Bemærkning ved Aarstallet 1202. See ellers Anm. 12, 19.

17) Jfr. ovenfor II, 762—763.

18) Originalens Udtryk *fundr* er meget tvetydigt, da det almindelig betyder 1) et Fund, Finding, 2) En Opdagelse, (især af et nyt Land). 3) et Møde eller Sammenkomst og 4) en Træfning o. s. v. Udtrykket i *O* viser aabenbart at Forfatteren her har tillagt Ordet den under 2 anførte Betydning. Talen maa da her være om Öster-Grönlands sydlige eller sydøstlige Kyststrækning, kaldet *Svalbard* eller *Svalbarði*, f. Ex. i Landnama 1ste Bogs 1ste Kap. En Deel af denne Kyststrækning er i vore Dage blevet beskrevet af Scoresby. Herom mere paa sine Steder i det følgende.

19) Denne Efterretning have vi ikke kunnet finde i nogen af Membranerne, men kun i en nyere Afskrift (E). Vi kunne heller ikke antage den for rigtig, da der ingen

Biskop var i Skalhólts Stift i det heromhandlede Aar (1194).  
Jfr. Anm. 16 og 22.

<sup>20</sup>) Denne Hermund Kodransón havde selv været i Grönland, og ham skyldte vi formodentlig adskillige vigtige Underretninger om dets Historie; see ovenfor II, 674—675, 692—93, 718—719.

<sup>21</sup>) See dette Værks II, 754—761. Jfr. herovenfor Varianttillægget S. 8, som tildeels viser denne mærkelige Præsts Forhold til Holums berømte Biskop Gudmund, kaldet den Gode, hans Brodersøn.

<sup>22</sup>) Jfr. Anm. 16 og 19. See ellers ovenfor II, 764—65. Schacht bemærker til dette Aar at to grønlandske Skibe da forliste ved Island.

<sup>23</sup>) See ovenfor II, 764—66.

<sup>24</sup>) Disse to Skibes Eiere have rimeligviis været norske Kjøbmænd; om dem have vi ellers ingen Oplysninger kunnet finde; jfr. Aarstallet 1212.

<sup>25</sup>) Denne Biskop kaldes i Rímbegla l. c. *Jón smítrill* (ellers en Benævnelse for Spurvehøgen eller *falco lanarius*).

<sup>26</sup>) Denne Biskop Helge var efter Gudmund den Godes Saga en Søn af den norske eller grønlandske Kjøbmand og Skibsfører Ögmund Rafakol; see ovenfor II, 756—58. At Biskoppen selv i nogen Tid har opholdt sig i Island, erfares af Anhanget til Landnama, l. c. S. 785—787.

<sup>27</sup>) Denne Biskop Nicolaus kjende vi ellers ikke (uden forsaavidt at han, i samme Orden, nævnes i Rímbegla) med mindre han skulde have været den Erkedegn i Bergen af samme Navn, som var nærværende der ved Forliget mellem Kong Hakon Hakonsón og Hertug Skule i Aaret 1223. Björn Jonsen ansatte, uden nogen os bekjendt Grund, hans Vielse til 1240.

<sup>28</sup>) Om Biskop Olafs Herkomst og foregaaende Levnet vide vi ligesaa lidt; dog nævnes han ligeledes, efter samme Orden, i Rímbegla l. c.

<sup>29</sup>) Det blev ham overdraget af Kong Hakon, at formaae

Grönlænderne til at underkaste sig Norges Krone, i Anledning af Legaten Cardinal Vilhelms Erklæring paa Pavens Vegne, at det var uvedbørligt, at Island, (og da vist ogsaa tillige Grönland), ikke vare undergivne en Konges Overherredømme; see ovenfor S. II, 774—777. Björn Jonsens Annaler ansætte Grönlændernes Hyldning af Norges Konge til 1261.

<sup>20)</sup> Jfr. nærværende Værks II, 782—86.

<sup>21)</sup> See her ovenfor II, 784—785.

<sup>22)</sup> Björn Jonsen fra Skardsaa beretter i hans Grönlandske Annaler, at der endnu i hans Dage pleiede af og til at opdrive af Søen ved Hitarnes (Myresyssel og Vesteramtet) i Island en Deel af de Hvalrostænder, der forhen havde hørt til Lasten af et stort grönlandsk Skib, (tilhørende Biskoppen af Garde), som forliiste der ved Kysten i Aaret 1266. Præsten Nicolaus Narfesön, som da boede paa Hitarnes (henved eller förend 1604), havde forsikkret Björn Jonsen, at han selv undertiden havde fundet bemeldte Hvalrostænder, forsynede med røde Mærker i de saakaldte Maalruner (*málrunir*), hvorved Tændernes (samt mulig ogsaa Narhvalshornenes) forskjellige Størrelse og Beskaffenhed (som Handelsvare) tilkjendegaves. Man undredes mest over Varigheden af den røde Farve, som henved 3½ Aarhundreders Omtumling af Bølgerne ikke havde kunnet udslette. Jfr. *Antiquit. Americ.* S. 269—270, hvor det hele hertil hørende Sted af Originalen er indført. Der bemærkes endvidere at der ved Hitarnes er et Skjær eller Grund, jevnlig underkastet Havets Brænding, kaldet *Biskupsboði*, fordi den grönlandske Biskops Skib forliiste der, samt at en Dam i Nærheden af Stranden da ogsaa kaldtes *Likatjörn*, Ligdammen, fordi de Druknedes af Søen opdrevne Legemer efter hin Stranding vare blevne vaskede deri. Biskop Th. Thorlacius har i sit udgivne Skrift om Grönland læst Navnet paa Strandingsstedet feilagtig, nemlig *Hvitdrnes* istedenfor *Hitarnes* og kalder det *isthmus orientalis Islandiæ*,

en Landtunge i det østlige Island (formodentlig dog ved Udløbet af den store Elv *Hóltá* eller *Ólvesá*, som almindeligst regnes til Sönderlandet), hvor han siger at de saakalte Hvaltænder (*dentes balæneæ*), rettere Hvalrostænder, af og til drive op; — dette kan mulig have passet til *Hvaltárnes*, formedelst et ellers ubekjendt Forliis af en Grönlandsfarer i ældre Tider; det kan og vel være at en fra Spitsbergen og de tilgrænsende Farvande tilbagevendende Hvalfanger i nyere Tider er sjunket eller forliist i Nærheden af denne for Søfarende farlige Kyst. Thorlacius lnytter hertil en Beretning om Biskop Arnalds af Traditionen foregivne Stranding her m. m., som mangler al historisk Grund; kun skal her og findes en *biskupsboði*, men det maa bemærkes derved, at Biskopperne fra Skalholt meget tit indskibede eller udskibede sig paa det her liggende Handelssted *Eyrar*, senere *Eyrarbakki* eller Örebak, som den nærmeste og for dem beleiligste Havn, saa at hiint Skjær, ved een eller anden dermed sammenhængende Hændelse, kan have faaet en saadan Benævnelse.

<sup>23)</sup> Man seer heraf, at Biskop Olaf har reist til Norge 1267; dersom det nysommeldte store Skib med dets kostbare Ladning har tilhørt ham, er det sandsynligt at Efterretningen om dets Forliis og Bestræbelse for saavidt muligt at formindske den derved foraarsagede Skade, har foranlediget denne hans Reise, paa hvilken han og sees at have opholdt sig hele 4 Aar, formodentlig i Norge.

<sup>24)</sup> Jfr. ovenfor II, 788—789.

<sup>25)</sup> Disse Præster vare Sønner af Helge Lambkars Søn, i Førstningen særdeles høit anskrevne hos Hierarchiets kraftige Udbreder i Island, Biskop Arne Thorlaksøn til Skalholt; Thorvald var i lang Tid een af hans ivrigste Tilhængere, og blev af ham beskikket til det gode Kald Holt i Önundarfjorden, og tillige til Provst over Vestfjorden. Derfra blev han dog fordrevet 1284 i Kong Erik Præstehaders Navn,

af Laugmand Rafn Oddsön, Biskoppens heftigste Modstander. Det samme Efteraar maa Præsten Thorvald og hans Broder have reist fra Island til Norge, men tilbage 1285, da de rimeligviis af Modvind ere blevne fordrevne saa langt vester paa, at de kom til det ubekjendte Land; de kom dog til Island i Efteraaret, og da overdrog Biskop Arne Thorvald paa ny det ovennævnte Kald og Provstedömmе. Snart efter kom Thorvald — fordi han havde indgaaet et nödtvunget Forlig — i vidtløftige Stridigheder med Biskoppens heftigste Modstander Laugmand Rafn Oddsön. Desuden nægtede Thorvald, som da forfulgtes af Biskoppen med Gjeldsfordringer, tildeels for anden Mand, af en aldeles privat Beskaffenhed, at udlevere til en vis Njal, efter Biskoppens Kjendelse, et meget kostbart Narhvalshorn af meer end 4 Alens Længde, hvilket Thorvald havde erholdt af en Bonde i Vestfjordene. Thorvald blev meget misfornöiet herover, og foregav siden at han havde skjenket Kong Erik det omtvistede Klenodie. Fra Biskoppens ivrigste Tilhænger blev han saaledes hans aabenbare Fjende. Derom haves udförlige Efterretninger i Biskop Arnes Saga (i hvis trykte Udgave Navnet paa et Par Steder urigtig skrives *Þorvarðr*), men ingen angaaende den her omhandlede Opdagelsesreise. Derimod erfare vi af den, at Thorvald (efter Adelbrands Död) reiste fra Norge til Island baade 1289 og 1291, paa hvilken sidste Reise han döde i et Anfald af Raseri. Det af ham og hans Broder opdagede nye Land er formodentlig det nu saakaldte Newfoundland eller Terreneuve, gjenfundet 1497 af Sebastian Cabot, som allerede i 1495 havde udvirket Tilladelse hos Kongen af Danmark for Kjöbmændene i Bristol til at handle paa Island. See herom *Antiqvitates Americanæ* S. 451—452. Der bemærker Rafn, at Cabot, ved Hjælp af denne engelske Fart til Island, vel kan have faaet Efterretninger derfra om den gamle Opdagelse af *Nýjaland* eller *Nýfundnaland*, som saaledes atter kan have faaet sit ældste europæiske Navn.

<sup>16)</sup> *Dineyjar* have uden Tvivl erholdt Navnet af den megen Dun, som en stor Mængde Havfugle der havde efterladt sig. Tvende Öer i Nærheden af Newfoundland, Bacalao og Penguin, ere især bekjendte for selvsamme Beskafenhed, og ere da mulig de samme som de her ommeldte. See Rafns Bemærkninger herom paa det sidstanførte Sted.

<sup>17)</sup> Her menes uden Tvivl den ene af Nylands første Opdagere; see Anm. 35.

<sup>18)</sup> Jfr. de ovenanførte hertil hørende Efterretninger (af Biskop Arnes Saga) II, 788—791.

<sup>19)</sup> I den endnu utrykte Saga om Biskop Laurentius til Holum forekomme Beretninger herom til Aarene 1289 og 1290 i de selvsamme Udtryk. Björn Johnsen opgiver det første Aarstal som 1288; — begge Steder af Sagaen ere meddeelte, efter den Arnæmagnæanske Membran 180 b, Folio, i *Antiquitates Americane* S. 459.

<sup>20)</sup> Nogle Exemplarer tillægge: Julenat eller Juleaften, men andre henhøre denne Tidsbestemmelse til den Ildebrand i Trondhjem (Nidaros), hvori Erkebiskoppens Pallads opbrændte. Hvor Lande-Rolf døde, bemærkes ikke; dog synes det efter Sammenhængen at være skeet i Norge eller et andet Land end Island. Gebhardi og hans danske Oversætter udlade sig saaledes om Rolfs Bedrifter: „En Mærkværdighed i Kong Eriks Tidsalder er Opdagelsen af en ny amerikansk nordlig Strandbredde, hvilken en Islænder(?) ved Navn Rolf 1258 (1285?) allerførst opdagede og fra 1289 af indtil sin Død 1295 beboede og søgte at bebygge.” (Norges Historie, 2 Bind, omarbeidet og forbedret af Forfatteren, oversat ved Heilmann, Kbhavn 1778, 2 B. S. 61; jfr. Origin. i *Allgem. Weltgesch.* XXXII, 227).

<sup>21)</sup> Efter *Rimbegla* l. c. synes en vis *Bokki* at have fulgt Thord i Bispeembedet, hvilket denne da, efter at have forestaaet det i 22 Aar, maatte have frasagt sig, men vi have Grund til at tvivle herom, endskjønt Annalerne ikke

(4\*)

melde noget om hans Tilbagereise til Grönland, og vi af Diplomerne see at han 1311 har opholdt sig i Bergen; jfr. næstfølgende Anmærkning. Da Bokki heller ikke er noget bekjendt mandligt Egennavn, men vel et Epithet, der for-dum antydede en Mand som baade var stor i Sind og Skind, er det sandsynligt at vi her have et ellers ubekjendt Til-navn for Biskop Thord, og at de to Ord følgerig bör læses saaledes: *Þórðr bokki*. Det er i al Fald muligt at en Bokke i Thords lange Fraværelse har forestaaet Bispeembedet paa Grönland som Officialis.

42) I Biskop Laurentius's Saga ommeldes ogsaa Biskop Arnes Reise til Grönland.

43) Det synes saaledes rimeligst, at Arne blev viet til Biskop som Thords umiddelbare Efterfølger; jfr. Anm. 41.

44) Der have vel til forskjellige Tider gaaet usandfærdige Rygter i Norge om Biskop Arnes Dödsfald, — da Th. Thor-lacius anfører dette ved 1325, men Björn Johnsen ved 1328, efter nu ubekjendte Kilder. Biskop Arne nævnes i *Rimbagla* l. c. som Bokkes (eller Thord Bokkes) Eftermand. Ved det her ommeldte Aar har Schacht en ellers ubekjendt Efterretning om en vis Thord Egilsons Reise til Grönland og heldige Tilbagekomst derfra (Thorderus Egilssonius in Groenlandiam navigavit et felicibus auspiciis rediit). Skulde da denne Mand have gjendrevet det falske Rygte om Biskop Arnes Död?

45) Formodentlig til Bergen i Norge.

46) Dette er, saavidt vi vide, den sidste Ommeldelse af Nordmændenes gamle Reiser til America (hvilket de havde kjendt i henved 450 Aar) kun 144 Aar før Columbus's beröimte Gjenopdagelse af den nye Verden. Jfr. *Antiquitates Americanæ* S. 453.

47) Den her ommeldte Jon Guttormsón var en paa den Tid bekjendt islandsk Høvding af en rig og anseet Slægt, men berygtet for uroligt Sindelag og voldsomme Handlinger. I Norge fik han ikke alene Straffen eftergivet, og erhvervede sig ikke blot den omsøgte Benaadning, men

ogsaa Kongens virkelige Naade. Fra 1357 til 1360 deeltog han, med 3 andre, de herefter forekommende Thorstein Eyolfsson og Andreas Gisslasön samt Arne Thordsön, i Landets Overbestyrelse, og var tillige Laugmand for Nord- og Vesterlandet; men 1360 kom han i en saa heftig Strid med den sidstnævnte, at et blodigt Slag holdtes mellem dem og deres Tilhængere paa det almindelige Landsting. Da Jon Guttormsson derefter vilde begive sig paa en Embedsreise, i Öfjorden, havde en Flok af 300 væbnede Mænd der samlet sig imod ham, hvorfor han nødtes til at tage Flugten. Snart samlede han dog igjen Kræfter, ved at forene sig med den i samme Aar fra Norge ankomne nye Hovedsmand over Landet Smid Andressön (*Smidr Andresson*), som vel i Förstningen hjalp hans Uven, Arne Thordsön, men snart ophidsedes saaledes mod denne af Jon, at Smid 1361 tog Arne til Fange og lod ham offentlig henrette til Straf for et lignende formeentligt Justitsmord, medens han var en af Landets Overbefalingsmænd (see herefter Anm. 72). At han reiste bort med Grönlænderne (uden Tvivl dem, som siges i 1347 at være komne fra Markland til Island) viser, jevnført med den her ommeldte Dom, at de agtede sig til Norge, hvor de grönlandske Kjöbmænd vel have solgt en Deel af de medbragte americanske Varer. At Rygtet herom ikke udbredtes videre, er rimeligviis blevet foraarsaget af den 1348 allerede i England og flere Lande rasende sorte Död, som kort efter ogsaa kom til Norge, efter et Exemplar af disse Annaler ligesom og efter Holberg og Gebhardi, i det samme Aar, hvilket vi dog i Medhold af de vigtigste Annaler her ikke antage, men i det følgende. Disse vore Annaler (FI) ommelde dens Rasen i England 1348 med disse Ord: „*Mannfall ógurlígt í Englandi, svá at tvö hundruð þúsunda datt niðr*, d. e. „En frygtelig Folkedöd i England, saa at 200,000 styrtede.” Efter FHI grasserede Kopperne i samme Aar i Island, og bortrykkede mange Mennesker.



<sup>48</sup>) Nu kaldet Shetland eller Shetlandsøerne, da tilhørende Norge; jfr. Anm. 55.

<sup>49</sup>) Her menes rimeligviis Ægypten, ofte de pestagtige Sygdommes første Hjemsted. Efter Chinas Historieskrivere opkom denne Pest først der Aar 1334 efter Sprængningen af en Meteorkugle, som faldt ned fra Himmelen samt udbredte en utaaelig Stank og ondartede Dunster, som fortykkede Luften og frembragte giftige Insecter, heed kvælende Taage o. s. v. Som bekjendt opkom den asiatiske Cholerapest i vore Dage ved meget stærk Hede i en af Bengalens usunde sumpige Dale.

<sup>50</sup>) Da residerede Paverne i Avignon i Frankrige.

<sup>51</sup>) Efter vore Annaler begyndte den at rase i England 1348; see Anm. 47.

<sup>52</sup>) Londons Befolkning i ovenmeldte Aar var sikkerlig ulige mindre end i det 18de Aarhundrede, men dog vistnok meget større end den i Nordens største Stæder.

<sup>53</sup>) Nyere Efterretninger have meget forstørret dette Folketab, saavel her som i Danmark, hvor Pesten først siges at være kommen til Jylland 1350. Dog er det vel muligt, at det i visse, især afsidesliggende, Egne har været uforholdsmæssig stort, f. Ex. i Justedalen i Norge og paa de jyske Heder.

<sup>54</sup>) Da var de Geistliges og ligeledes Kirkernes Antal, især i store Stæder, ulige større end efter Reformationen.

<sup>55</sup>) Baade Örkenøerne (*Orkneyjar*, nu *Orkney*) og Syderøerne (*Suðreyjar*, gl. Engl. *Sodor*) ellers kaldte Hebriderne eller de vestlige Öer (*Western Islands*) hørte da til det norske Rige, men nu til Skotland; jfr. Anm. 48.

<sup>56</sup>) Denne Skildring af den berygtede sorte Pest er saa meget mærkeligere, som den uden Tvivl hidrører fra Öienvidner, optegnet samtidig med selve Sygdommen. De sydlige Landes Historieskrivere skildre den som inflammatorisk, i Modsætning til den almindelige orientalske Pest, som er den mest dræbende Art af Typhus eller Forraad-

reisesfeber. Efter Hvidtfeld bortrev den først smaae Börn, siden de mere Voxne, endelig midaldrende Folk og tilsidst de Ældste. I Frankrige kaldtes denne Pest *mort bleu*, i Danmark *den sorte Død*, i Norge *Digerdöden* (den store Pest).

<sup>51)</sup> Skibet Thorlakssuden tilhørte Skalhøltis Bispestol og pleiede aarlig at seile til Norge med Handelsvarer, for hvilke Biskoppens og Skolens Fornödenheder indkjøbtes. Saaledes er dette Skib kommet til Norge 1347, men kunde ikke seile tilbage förend 1351. Dette Skib (og formodentlig flere efter hinanden af samme Beskaffenhed) er rimeligviis blevet opkaldt efter den hellige Biskop Thorlak; see ovenfor II, 767 o. f. Jfr. Anm. 100.

<sup>52)</sup> Af den Aarsag at intet Skib i 2 hele Aar kom fra Norge, eller overhoved fra Udlandet, til Island, — og da vistnok heller ikke til Grönland af den selvsamme Aarsag. I Forerindringen have vi dog omhandlet det af agtværdige Historikere længe udsprede Foregivende, at den sorte Død havde raset stærkt baade i Island og Grönland, ja endog været en umiddelbar Aarsag til den gamle Grönlandske Colonies Undergang.

<sup>53)</sup> Han kom ikke (og kunde ikke komme) til sin Bispestol förend 1352.

<sup>54)</sup> Biskop til Holum (fra 1343), en Nordmand af Födsel, men forhadet af Islænderne; han opholdt sig 4 Aar i Norge, fra 1347 til 1351; døde i sit Födeland 1356.

<sup>55)</sup> Det er mærkeligt, at Grönland ikke nævnes som en Bestanddeel af dette nye lille Kongerige; — det er dog ikke alene sandsynligt at Grönland har fulgt med de övrige nordiske Bilande, men det bevises endog historisk ved Diplomer, som vi i næste Afdeling komme til at meddele, og som have været Torfæus og hans Efterfølgere (som Gebhardi o. fl.) ubekjendte, hvorfor de ikke have nævnt Grönland blandt de övrige Kong Magnus forbeholdte Skatlande.

<sup>56)</sup> En Fölge af den da endnu i Norge herskende sorte

Død. Islandsfarere og Grönlandsfarere hørte i den Tid til de største Handelsskibe, og havde sædvanlig en meget større Besætning end saadanne Fartøier i vore Dage. Saaledes finde vi at Islandsfarere med 90 Mand (hvori dog Passagererne ere blevne regnede) forliste i forskjellige Aar af dette samme Aarhundrede.

63) See ovenfor under 1343. I Aaret 1351 havde denne Prælat opholdt sig i Nidaros, hvor han den 23de August var med i at udfærdige et Synodale for hele Erkebispedømmet under Navn af Johannes Espiscopus Gardensis. Herom mere i vort grönlandske Diplomatarium.

64) Forfatter til det berømte Digt Lilja eller Lilien; et Slags Messiede *in nuce*, udgivet af Finn Johnsen, med to latinske Oversættelser, i hans *Hist. eccles. Island.* II, 398—464; fordansket af Finn Magnusen, med en Udsigt over Forfatterens Levnetsløb, i Liunges Dana 1818.

65) Efter den canoniske Ret tilkommer det Paven alene at autorisere eller indsætte Biskopper. Endskjønt Annalerne intet melde derom, er Biskop Jons Modparti uden Tvivl i dette og det næstfølgende Aar blevet forøget og styrket ved Ölfjordsmændenes mægtige Anfører, Hövedsmand og Laugmand Thorstein Eyolfson til Urdum, som allerede fik den førstmeldte Bestilling 1357; see Anm. 47.

66) Den samme Mand, som i sidste Vacance havde fungeret som Officialis, og saaledes ad interim forestaaet Bispe-Embedet, — hvortil han da paa ny troede sig at være fremdeles berettiget.

67) Eller den 25de November, kort før Kirkeaarets Begyndelse (med den første Søndag i Advent).

68) Enten maa man antage at Biskop Jon havde ved det ovenmeldte Skibbrud mistet sin Bestilling for Bispestolen, men utidig fortiet dette Tilfælde — eller og at dette Document ikke har været i den rette Orden, i det han og, efter det Ovenanførte, ikke synes at være bleven udtrykkelig udævnat af Paven som Biskop til Holum, men kun af Erke-

biskoppen, efter Pavens alt for laxe eller ubestemte Bemyndigelse; jfr. Anm. 65. Desuden synes hans Dispensation eller formelige Entledigelse fra det grønlandske Bispedømme, hvortil han dog var bleven indviet, at have aldeles manglet.

69) Præst til Breidebolstad i Hunevatns Syssel, en særdeles lærd og agtværdig Mand, som synes at have haft en betydelig Andeel i visse islandske Annalers Affattelse og mulig selv først har nedskrevet vor hertil hørende Text.

70) Denne Elv var Vesterlandsfjerdingsens og tillige Stifets Grændse.

71) Eller den 14de April, første Sommerdag efter Nordmændenes Aarsudregning.

72) Om denne Smid Andressen, da Kongens Hovedsmand over Island, see ovenfor Anm. 47. Han var forbittret paa Öfjordsmændene (Biskop Jons Modstandere) for deres fjendtlige Forhold mod hans Ven Jon Guttormsön. Dog reiste han den Gang tilbage uden at udöve Fjendtligheder mod dem; — men efterat Landstthinget var holdt, drog Smid tilligemed Jon og flere af Sönderlandets Hövdinger, samt i alt 34 væbnede Mænd, til Gaarden Grund i Öfjorden, hvis Eier da opholdt sig udenlands; man meente at han havde i Sinde at fange og henrette Öfjordboernes og overhoved Nordlandets mægtigste Hövdinger; men nogle af disse, med Thorstein Eyolfsson i Spidsen, samlede i Hast en stor Flok, og anfaldt Smid med væbnet Haand. Baade han og Jon Guttormsön bleve ombragte; af begge Partier faldt der ialt 14 Mand. Om Thorstein Eyolfsson, see Anm. 47, 73.

73) Om denne Hövding see ovenfor Anm. 47, 72. Det var vistnok nödvendigt for ham og de övrige Öfjordsmænd at söge at retfærdiggjøre deres Oprör imod Kongens Hovedsmand, samt hans og en Laugmands m. fl. Drab.

74) Kongens Lehnsmænd paa Helgeland har ikke uden Föie anseet de Öfjordsmænd, som havde deeltaget i de nysommelte Voldsomheder, for Manddrabsmænd og Oprörere. Præsterne have vistnok ikke umiddelbart været medskyldige

heri, og de hørte desuden ikke under Kongens, men den trondhjemske Erkebiskops Jurisdiction.

<sup>75)</sup> Den i sin Tid mægtige Prælat Thorstein Hallsöns Dødsfald i Norge henføres af de troværdigste Annaler til 14de April 1362.

<sup>76)</sup> Det samme Uheld forfulgte det Skib, hvorpaa Biskoppen kom til Landet, som forhen, thi nogen Tid efter led det Skibbrud i Havnen.

<sup>77)</sup> Det er mærkeligt, at Thorstein Eyolfson var bleven ført som Fange fra Helgeland til Halland. Det ommeldte Bryllup holdtes i Kjöbenhavn i Paaskedagene 1363.

<sup>78)</sup> Benævnelsen „Bonde (*bóndi*)” anbragt efter Mandens Døbenavn, var i den Tid en gjængse Hæderstitel for rige og mægtige Islændere; jfr. ovenfor I, 111—112.

<sup>79)</sup> Jfr. ovenfor under Aaret 1361. Det er characteristisk ved den norske Bestyrelse af Island i det 14de Aarhundrede, at de, som forhen vare forfulgte, fængslede eller dømte som Udaadsmænd, igjen pludselig hævedes til de vigtigste og høieste Embeder i Landet; Forandringer, som atter gave Anledning til voldsomme Reactioner og næsten aldeles forstyrrede den almindelige Ro og Sikkerhed.

<sup>80)</sup> Öfjordsmændenes Modstand var denne Gang saameget stærkere, som deres Høvdinger da vare blevne op-høiede til Landets ypperste Værdigheder.

<sup>81)</sup> Med Undtagelse af Olaf Petersön, som selv var een af Öfjordsmændene, hørte vel de øvrige her nævnte Mænd til dissers Modstandere. Orm Snorrasön og Thorgeir Egil-son havde været i Smid Andressöns og Jon Guttormsöns Følge i Slaget paa Grund, hvorefter de der bleve benaa-dede af Seiervinderne.

<sup>82)</sup> I Slaget ved Enköping den 3die Marts 1365.

<sup>83)</sup> Anførerne for det forhen forfulgte, men ved Hoffet, med Hensyn til Islands Bestyrelse, seirende Parti, have strax betænkt Biskop Jon Skalle ved at udvirke et Kongebrev til hans Fordeel. Dog gjorde dette ikke dets tilsigtede Virk-

ning, da Thorstein Eyolfsson, der havde beholdt sit Laugmandseembede over Vester- og Nordlandet, endnu havde den samme vældige Indflydelse paa Öfjordsboerne. Den gunstige Vending, som Biskop Jons Sag saaledes tog i Norge, da han der blev erkjendt som lovlige Biskop til Holum, har og öiensynlig været Aarsag til, at Grönlands Bispestol nu virkelig ansaaes for at være ledig, og at Alf, som ovenmeldt, i dette samme Aar blev viet til dets Biskop.

<sup>84)</sup> Med dette store Skib skulde rimeligviis Biskop Alf afgaae til Grönland i det næstpaafølgende Foraar. Skibet Baturaluten nævnes ellers som en Islandsfarer. Björn Johnsen anförer Aarstallet 1365.

<sup>85)</sup> Herved menes rimeligviis den nysommeldte tilkommende Grönlandsfarer. Det er da sandsynligt at Skibet er forlöst ved eller kort efter Udseilingen, men at Menneskene deraf ere blevne reddede og Biskop Alf vendt tilbage til Norge.

<sup>86)</sup> En Grönlandsfarer er saaledes i dette Aar blevet udrustet paa ny, og kommen til sin Bestemmelse. Naar Alfs Formand, Biskop Arne, döde, vide vi ellers ikke af Annalernes Angivelser; men efter denne maatte det være skeet 1359, og Arne saaledes have forestaaet Bispeembedet i 54 Aar; dette klinger noget besynderligt, men vi vide dog med Sikkerhed, at hans een Gang bestemte Eftermand Jon Eriksön Skalle beklædte Bispeværdigheden i en Tid af 48 Aar.

<sup>87)</sup> Her menes rimeligviis det samme Skib, som havde overført Biskop Alf til Grönland; hvis ellers ikke denne Annalist har urigtig henført en ældre Begivenhed af samme Art til dette Aar. Alf er den sidste af Grönlands Biskopper der nævnes i Rímbegla, hvis Fortegnelse over dem saaledes maa være sluttet inden 1378, da han afgik ved Döden, eller i det mindste inden 1383, da Efterretningen om Dödsfaldet først kom til Island.

<sup>88)</sup> Saaledes blev denne Biskop Jons mægtigste Modstanders store Indflydelse paa ny forøget, og dette har

rimeliggviis foranlediget ham til den besluttede Reise til det pavelige Hof.

<sup>89)</sup> Dette er en Feiltagelse af Annalisterne. Paverne paa den Tid residerede i Avignon, hvortil Biskop Jon da uden Tvivl har reist for at udvirke Bekræftelsen i Bispeembedet til Holum.

<sup>90)</sup> Jfr. ovenfor Anm. 69.

<sup>91)</sup> Vi vide ikke med Vished, endskjønt det ikke er urimeligt, at Kong Magnus da igjen har erholdt Indtægterne af Halogeland, Hetland, Færøerne, Island (og Grönland?) til sin Underholdning.

<sup>92)</sup> Saaledes blev det for Fremtiden sat uden for al Tvivl hos alle, at han ikke længer var Grönlændernes men Islændernes Biskop. Hans øvrige Historie vedkommer os her egentlig ikke, men for Læsernes Skyld ville vi bemærke at han siden, saavidt vi vide, levede i fuldkommen Enighed med sit Stifts Indvaanere, udrettede adskilligt Nyttigt og døde først i en høi Alder 1491. See ellers hans Levnetsbeskrivelse i Finn Johnsens *Hist eccl. Island.* II, 202—216.

<sup>93)</sup> Saavidt vi vide, haves ingen andre Underretninger om dette formeentlige nye Lands Opkomst og Forsvinden. Det er muligt at det har været af vulkanisk Oprindelse, og siden deelt adskillige saadanne Öers Skjæbne; jfr. ovenfor I, 143—144; II, 660—661.

<sup>94)</sup> Kong Magnus Smek druknede den 1ste December 1374 paa Bommelfjorden i Bahuuslehn.

<sup>95)</sup> See herefter under Aaret 1383, efter hvilket Notat (hvis det ikke er en Skriverfeil) Biskop Alf allerede maatte være død 1377.

<sup>96)</sup> Vi vide aldeles ikke om dette har været Skrælingerne første eller næstsidste Anfald, men Efterretningen er dog vigtig, da vi vel deraf kunne slutte, at Coloniens Ödelæggere vare Eskimoere, komne norden fra, eller altsaa oprindelig fra America; samt at den af sit Skrift om Grönland bekjendte, men ellers næsten ubekjendte Ivar Baardsøn

eller Bere, har sildigere end 1379 forfattet sin Beskrivelse, da han deri omtaler Vesterbygden som aldeles ødelagt af Skrælingerne, mod hvilke han med flere var af Laugmanden udsendt til Hjælp for de betrængte Indvaanere, men tillige som ubeboet, saavel af Hedninger som af Christne. Dog sees det af hans Skrift, at Skrælingerne kort efter maa have taget hele Vesterbygden (hvor Heste, Hornkvæg, Faar og Gjeder vare blevne vilde formedelst Mangel paa Røgt og Huusly) i fuldkommen Besiddelse, hvilket saaledes rimeligviis først er skeet henimod Slutningen af det 14de Aarhundrede, om ikke endog noget sildigere. Jfr. *Antiquitates Americanæ* S. 282, 316.

<sup>91)</sup> I de Tidens islandske, samt formodentlig ogsaa norske Sprog antydede Udtrykkene *góðr maðr* (god Mand) om en Afdød, i Særdeleshed en halv Helgen (*vir beatus*), som endog, naar de Efterlevendes fromme Iver anvendte alt til et sligt Öiemeds Opnaaelse, kunde vente at blive med Tiden optaget i de rette Helgenes Tal.

<sup>92)</sup> *Ólafsbolli* er her vel det samme Skib, som sildigere til 1382 kaldes *Ólafssuð*; hvis denne Gisning er rigtig, maa Feiltagelsen være opkommen af et næsten samtidigt Notat, — rimeligviis fra samme Aar, optegnet i Norge eller Island, i det man, da man ikke i et Aars Tid havde hørt noget fra dette Skib, antog det for at være sjunket eller fuldkommen forulykket. Jfr. Anm. 99.

<sup>93)</sup> Olafssuden (forskjellig fra en stor norsk Islandsfarer af samme Navn, som forgik med 90 Mand ved Færø 1361) synes at være ankommen heel og holden til Grönland fra Norge; er vel samme Skib som Olafsbollen (jfr. Anm. 98); om den virkelig er sjunken, maa det være skeet saa nær ved Land, at man har faaet den flot igjen. I al Fald vide vi ikke om Olafssudens Reparation, efter et Skibbrud, har opboldt den og Mandskabet det næste Aar efter Ankomsten, eller om Isen har hindret Afseilingen fra den grönlandske Havn. Dette skete forhen undertiden, saa at et Skib,



naar dets Förer eller Mandskab forsönte beleilig Udseilings-tid, befrygtedes at blive indefrosset til den næstpaafølgende Sommer; see f. Ex. ovenfor II, 716, 719, om en Havn, hvilken Drivisen ellers synes at have spærret sidst i August. Havnen ved det nuværende Julianehaab er endnu af den samme farlige Beskaffenhed. Jfr. 1383, Anm. 100.

<sup>100)</sup> Skibet Thorlakssuden er allerede nævnt ovenfor 1348 som da liggende i Bergen, hvis et andet Skib af samme Navn ikke menes her. See Anm. 57, og ellers, angaaende Biskop Alfs rette Dödsaar, Anm. 95.

<sup>101)</sup> Om Björn Einarson og hans grønlandske Reiser jfr. ovenfor I, 110 o. f. Mere om ham vil forkomme i næste Afsnit. Sigurd Hvidkold (Hvidhoved eller den hvidhaarede) har været een af de Tidens anseeligste islandske Kjöbmænd. Hans Fornavn skrives af nyere Annalister Sigmund (Sigmundr), og under dette Navn forekommer han kun i Registeret til Espolins Islandske Aarbøger (endskjönt han dog 1ste D. S. 119 kaldes Sigurd). Han synes at have været en Nordmand, endskjönt han, i Aaret 1394 var blandt de 90 fuldtvæbnede Mænd, som fulgte hans Ven Björn paa et Tog mod en anden vestfjordsk Hövding Thord Sigmundsön.

<sup>102)</sup> Suhm bemærker (Historie af Danmark XIV, 258) at 1489 (her ogsaa 1487) maa være urigtig anført som Datum for Henriks Bispevielse, da Diplomer vise at den allerede maa være skeet 1486, eller før, og tillægger disse Ord: „men maaskee han först i dette Aar er kommen til Grönland“. Den førstmeldte Bemærkning er ganske rigtig, og vi komme, i det Følgende, til at meddele et saadant Diplom. Efter vor Mening er Biskop Henriks Udnævnelse bleven foranlediget ved de Efterretninger fra Grönland, som bragtes til Norge med Olafssuden 1383.

<sup>103)</sup> Hvalfjorden (*Hvalfjörðr*) er en smal Bugt, der gaaer temmelig langt ind i Landet, i det nærværende Kjøse Syssel. Der er endnu en Havn i Districtet Kjós, kaldet Mariehavn (*Mariuhöfn*), som dog ansees for noget usikker, ligesom og

dens Afbenyttelse til Handel er bleven forbuden i de nyere Tider. Dog dreves enkelte Gange Handel der af de saakaldte Speculanter, henved 1790 og i de næstpaafølgende Aar. Mellem Mariehavn og Hvalfjordsören (*Hvalfjardareyri*, undertiden sat som Navnet for det ældste Handelsted) ligger en lille Halvö, kaldet *Búðarhöfði* (Bodhovedet), hvor man endnu finder Spor til adskillige Handelsboder, og det er vist at en stor Handel blev dreven der, tildeels af Irlændere og Tydskere, i det 14de og 15de Aarhundrede samt siden af og til af Danske indtil 1680. Jfr. Finn Magnusens Afhandling om de Engelskes Handel i Irland o. s. v. Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed 2 Bind S. 129, 144.

<sup>104)</sup> Den unge Kong Olaf døde i August 1387 paa Falsterbo Slot i Skaane, men Dronningen, hans Moder, skjulte i nogen Tid Dödsfaldet for at sikre sig selv Regjeringen, tilligemed Raadigheden over Udnævnelsen af en med hende besægtet Thronarving. Heraf opstod det Rygte at Dronningen, for selv at komme til at herske, holdt sin Søn fangen paa et hemmeligt Sted. Af ovennævnte Bemærkning see vi at dette Rygte ogsaa har fundet Tiltro i Island. Jfr. Anmærkning 105.

<sup>105)</sup> Af Diplomsamlingen vil det erfares at Biskop Henrik af Grönland var een af dem, som da udfærdigede Dronning Margretes Hyldingsact i Oslo.

<sup>106)</sup> Björn Einarsön og flere, som i sidstafvigte Aar vare komne fra Grönland til Island, seilede da til Bergen, men bleve der satte under Tiltale for ulovlig Handel paa Grönland, til hvilken Dronning Margrete da paastod at Kronen var ene berettiget. See herom nedenfor et Diplom af 1389.

<sup>107)</sup> Af denne Beretnings Stil indsee vi tydelig at den er blevet nedskreven af en Samtidig. Skatlande kaldtes de Norges Rige da undergivne Bilande: Örkenöerne, Shetlandsöerne, Færöerne, Island og Grönland. Jfr. Anm. 103.

<sup>108)</sup> Den her ommeldte Vigfus Flösesön blev allerede 1381 dömt, som det hedder i Annalerne, for mangfoldige

Forbrydelser, for hvilke han skulde skaffe sig Aflad hos Paven selv. Ikke desmindre gjorde han sig paa ny 1383 skyldig i Voldsgjerninger mod Gisle Andreassøn, (hvem vi siden komme til at ommelde), i det denne vilde inddrive en Gjeldsfordring hos ham; thi Vigfus benyttede sig deraf at han var mandstærkere, og tvang Gisle derved til at eftergive sig Gjelden.

<sup>109</sup>) Denne Grönlænder kjende vi nu ellers ikke.

<sup>110</sup>) Skibbrud var da overhoved langt almindeligere end nu, ja endog, som det synes, end i de ældre af Sagaerne nogenlunde bekendte Tider.

<sup>111</sup>) I det Aar indfaldt Paasken den 6te April.

<sup>112</sup>) Her har man dog mulig oversat det tyske *Fründe*, *Freunde* (Venner) ved det næsten ligolydende norske *fröendr*, *frændr* (Frænder, Slægtninge).

<sup>113</sup>) Her menes den saakaldte *Jóns messa Hólabiskups hín síðari*, som indfalder den 23de April (den første derimod den 3die Marts).

<sup>114</sup>) I Suhms Historie af Danmark XIV, 300 kaldes han Eric, uvist fra hvilken Kilde.

<sup>115</sup>) Suhm mener l. c. at dette Navn blot betegner Mandens Hjemsted Mechlenborg.

<sup>116</sup>) Eller i Brödre-Klosteret.

<sup>117</sup>) Jfr. Annalernes Bemærkninger ved de næstommeldte Aar. Denne Mand nævnes og, med Hensyn til hans Ophold paa Grönländ i de Aar, i et af ham selv paa Island udfærdiget Vidnesbyrd af 1424, der vil forekomme i vort grönlandske Diplomatarium.

<sup>118</sup>) En Variant nævner denne Kone Sigríð; — rimeligviis har hun dog været opkaldt efter sin Bedstemoder Steinun, som havde været gift med den norske Lehnshövding Botolf Andreasson; dennes Fader var den rige Rafn Jonsøn paa Glaumbö (Glaumbæ; jfr. ovenfor I, 255—57). Den ældre Steinuns Bryllup siges at have været eet af de störste og prægigste, som nogensinde er blevet holdt i Island. Den yngre

Steinuns Fader var ogsaa en rig og anseet Mand, men omkom, som det her berøres, i Aaret 1390 ved et ulykkeligt Fjeldskred, der tildækkede hans store Gaard Langelid paa Nordlandet, tilligemed den derværende Kirke, med en uhyre Steendynge, hvorved han selv, hans Kone og 10 andre Mennesker omkom, men meget Gods og Bohave ødelagdes; Bygningerne siges at være sjunkne i Jorden, og en stor Vandflod at være fremkommen med det samme. Rafns Hustru hed Ingeborg (*Íngibjörg*), og var en Datter af den bekjendte Laugmand Thorstein Eyolfson, see her ovenfor S. 53, 57.

<sup>119)</sup> Navnet Kolgrim er meget sjældent paa Island, og kunde, efter sin Betydning, vel passe til en Troldkarl; — i vore Dage har man i Grönland ved Ikigeit fundet en Ligsteen med Navnet *Hróaldr* Kolgrímsson, som her vil blive nærmere omtalt i eet af de følgende Afsnit; jfr. Antiquitates Americanæ S. 340—341 og Tab. VIII.

<sup>120)</sup> Denne Gisle var en Søn af den i sin Tid rige og mægtige Andreas Gíslason paa Mörk i Island. Vi have allerede nævnt ham ovenfor (S. 64) som uheldig ved en Gjeldsfordrings Inddrivelse hos Vigfus Flosason.

<sup>121)</sup> Efter et Diplom, udfærdiget i Öfjorden paa Islands Nordland 1417, synes han dog da endnu at have været i Live.

<sup>122)</sup> Et klart Beviis for den norske Handels Afmagt i de Tider. Adskillige lignende ere og her tilfældigviis anførte i foregaaende Aar af det 14de Aarhundrede.

## XXVIII. GRÖNLANDKE OG GRÖN- LAND VEDKOMMENDE DIPLOMER.

**L**IGESOM et Par, i den Henseende især aldeles upaalidelige Bearbejdelser af de islandske Annaler anføre alt for gamle Aarstal for Grönlands Opdagelse (808) og Bebyggelse (970), saa haves der ogsaa gamle Udskrifter af adskillige Diplomer, som siges at ommelde Grönland allerede i Aarene 834, 835, 849 og 915 eller 920. Nærværende Værk viser tilstrækkelig disse Angivelseres Ugrund; at de ogsaa beroe paa blotte Interpolationer, haabe vi ved disse Brevskabers Undersøgelse at kunne godtgjøre.

### 1.

Stiftelsesbrevet for Hamborgs Erkebispedømme af Keiser Ludvig den Fromme, er, efter dets Datum, af hans 21de Regjeringsaar, altsaa rimeligviis 834 eller 833; Lambeck og Langebek antage det sidstnævnte Aar, ligesom ogsaa Adam af Bremen udtrykkelig nævner dette Datum, men Münter og Miesegaes derimod snarest 831<sup>1</sup>. I Almindelighed findes Datum 834 anført ved dets Afskrifter som det rigtige; Lindembrog og Hvitfeldt<sup>2</sup> tilføie Aarstallet som virkelig hørende til selve Diplomet: „*Anno domini nostri DCCCXXXIV*“, men dette Tillæg forekommer ikke i andre efter vor Mening troværdigere Copier. Münter har ikke omhandlet de forskellige Afskrifteres Authentie eller øvrige Beskaffenhed, og ikke engang bemærket det for os især mærkelige Sted om Grönlænderne (i hvilken Henseende han indskrænker

---


<sup>1</sup>) Adam Brem. Hist. eccles. Lib. I. Cap. 17. Langebek, Script. rer. Dan. med. ævi I, 575. Münter Kirchengesch. von Dänem. und Norw. I, 280—281. Miesegaes tyske Oversættelse af Ad. Br. (1825) S. 43, 44. Denne Forfatter antager dog at Stiftelsesbrevet kan være blevet først udfærdiget 834. — <sup>2</sup>) Danmarks Riges Krönicke, 1 Deel (4) S. 45.

sig til det yngre Diplom, som vi ville omhandle under Nr. 2). Vistnok bør Afskrifterne af dette høist mærkelige Document inddeles i tvende Klasser, nemlig: 1) Den ægte og meer autentiske; hertil høre efter vor Mening især de som findes i a) *Phillippi Cæsaris Triapostolatus septentrionalis*, 1642, S. 174, hvor Afskriften synes at være tagen efter en Hamborgsk Membran, som nu ikke mere haves, b) *Bollandi et Henschenii Acta Sanctorum ad 3 Febr.* p. 404 under Titel: Ludovici Pii Diploma foundationis Archiepiscopatus Hamburgensis et legationis Anscharii ad regiones septentrionales. c) *Baluzii Capitularia Reg. Franc.* I, 684. d) *Mabillon Acta SS. Benedict.* VI, 121, under Titel: Ludovici pii præceptum de missione S. Anscharii, ejusque ordinatione. e) *Liljegren Diplomatarium Sœcanum* (1829) I, 3, Nr. 2. f) (fuldstændigst) Archiv für Staats- und Kirchengesch. der Herzogth. Schleswigs &c. (1833) I, 132. Efter Indledningen følger den os mest vedkommende Periode:

„Idcirco sanctæ Dei ecclesiæ filiis præsentibus et futuris, certum esse volumus, qualiter, diuina ordinante gratia, nostris in diebus, aquilonaribus in partibus, in gentibus videlicet Danorum sive Sveonum, magnum cœlestis gratia prædicationis sive acquisitionis patefecit atrium, ita ut multitudo hinc inde ad Christum conversa, mysteria cœlestiæ ecclesiasticæ subsidia desiderabiliter expeteret. Unde Domino Deo nostro laudes immensas persolventes extollimus, qui nostris temporibus et studiis, sanctam ecclesiam, sponsam videlicet suam, in locis ignotis sinit dilatari atque proficere”.

Det øvrige Indhold angaaer Hamborgs Ophøielse til Erkebispedømme, med Paaberaabelse af Keiser Carls (den Stores) ældre Bestemmelse, Nordalbingernes Bispedømmes første Stiftelse m. m. Slutningen lyder saaledes:

„Et ut hæc auctoritas sui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, manu propria subter eam firmavimus et annuli nostri impressione signare iussimus.

Signum  wici piissimi imperatoris.

Hirminmarus Notarius ad vicem Theodonis recognovi. Data Idus Maji, anno Christo propitio XXI imperii Domini Hludovici, piissimi Augusti, indictione XII, Aquisgrani in palatio regio, in Dei nomine feliciter Amen."

2) Den anden Classe af dette Diploms Afskrifter er oprindeligt tagen i Hamborg af en Membran fra Bremen; egentlig en temmelig gammel, men ofte interpoleret Copiebog. Den vigtigste af dem er først udgiven af Lindenbrog, i hans *Scriptores rer. German. Septentr.* (Fabricii Udgave 1706 S. 125) men siden af Staphorst o. fl.; — de findes ellers i Pontanus rer. Dan. hist. T. IV, 97, Pontoppidan Annal. eccl. Dan. I, 34; *Lünig Spicileg. eccles.* I, 114; *Staphorst Hamburgische Kirchengeschichte* I, p. 26. Efter Ordene *in partibus* følger denne Interpolation:

„in gentibus videlicet Danorum, Sveonum, Norueorum [Noruenorum], Furiæ [Farriæ], Gronlondon [Gronlandorum]<sup>1</sup>, Islandon [Islandorum], Scridiwindon [urigtig Stridiwindon, Skrikfindorum] et omnium septentrionalium et orientalium nationum." Istedenfor *atrium* staaer *ostium*; for *Christum* — *Christi fidem* — *Signum* o. s. v. mangler. Ligeledes mangle hos Nogle Ordene *Hirminmarus* til *recognovi*<sup>2</sup>.

## 2.

Pave Gregor den 4des Stadfæstelses-Bulle for Oprettelsen af Erkebispedømmet Hamborg, haves nu kun uden Datum, men er sandsynligviis udgiven i eet af Aarene 835, efter Hvitfeldts og fleres, eller 834, efter Pontanus's Mening; Den har undergaaet en lignende Interpolation som det først-

<sup>1</sup>) Her indskyde nogle: *Helsinglandorum*. — <sup>2</sup>) Om dette og det næstfølgende Diplom m. fl. jfr. Mooyer (über Islands und Grönlands Entdeckung) Westphäl. Provinzial-Blätter 1 Bd. 4 H. S. 116 o. fl.

ommeldte Diplom, see derom Asmussen l. c. S. 151 o. f. Den rigtigste Afskrift af Bullen findes formodentlig i *Maillon's Acta SS. Benedict. VI*, 122, under Titel: *Decretum Gregorii Papæ IV de missione S. Anscharii ejusque ordinatione*. Det os vedkommende Sted lyder her saaledes: „*Ipsumque filium nostrum, jam dictum Ansgarium, Legatum in omnibus circumquaque gentibus, Sueonum siue Danorum, nec non etiam Slavorum, vel in ceteris ubicunque illis in partibus constitutis divina pietas ostium aperuerit, unacum Ebone, Rhemensi Archiepiscopo, statuentes ante corpus et confessionem sancti Petri, publicam euangelizandi tribuimus auctoritatem*”.

Derimod indeholde andre Afskrifter hos Lindenbrog, Hvitfeldt<sup>1</sup>, Staphorst, Liljegren o. fl. fra den ovenmeldte Bremenske Copiebog følgende Tillæg (der og forekomme i det efter Staphorsts Værk af Fr. Münter foranstaltede Aftryk l. c. I, 576 o. f.) efter: „*gentibus Danorum, Sveonum*” . . . „*Nortwehorum [Norweheorum], Farriæ [Furrie], Gronlandan, Halsingalandan<sup>2</sup>, Islandon, Scridevindum [Stridivindin], Slavorum, nec non omnium septentrionalium et orientalium nationum, quocunque modo nominatarum delegamus, et posito corpore [andre: capite] et pectore super corpus et confessionem sancti Petri Apostoli sibi suisque successoribus vicem nostram perpetuo retinendam, publicamque tribuimus evangelizandi auctoritatem*” o. s. v.

Tvende Buller af lignende Indhold haves af 840 Tallet, dog med Undtagelse af de nordligste Landes Navne, nemlig: a) een af Sergius den 2den, hos Staphorst I, 38, Liljegren I, 7, Nr. 4, der er dateret hos St. i Margen 847, men i selve Diplomet: *mense Aprili, indictione nona*, sva-

<sup>1</sup>) En Notice med Arne Magnussens Haand i det Kgl. Geheime-Archiv lyder saaledes: „*Lndovici et Gregorii. Diplomatum editionem a Hvitfeldio anno 1603 adornatam et non aliam secutus est Pontanus adeo ut quæ in Pontano diversa appareant, proprii eius cerebri corruptioni debeantur.*” <sup>2</sup>) Nogle Afskrifter udelade dette Ord.



rende til Aarstallet 848. b) Af Pave Leo den 4de høves en lignende Bulle, formodentlig udgiven 849, hos Lindenbrog S. 146, Liljegren I, 9, Nr. 5, dateret Mense Martio, indictione XII. I begge forekommer følgende Sted: „Concedimus igitur, sicut a prædecessore nostro beato Gregorio concessum est, scilicet ut gentes Wimodiorum [Winethorum], Norblingorum, Danorum, Norwenorum, Suevorum [Svenorum], vel quascunque gentes septentrionalium nationum jugo fidei prædicatione tua subdideris ad sedem Hamburgensem spiritali donatione possideas” o. s. v.

### 3.

Hérmed stemmer Nicolai den 1stes Bulle i Cæsar (Triapostolatus S. 183—184) og hos Lambecius; Liljegren I, 9, Nr. 6, dateret Mense Maio (pridie Cal. Jun.) indictione VI (efter Lambecks Rettelse for XI eller XII), altsaa 858. „Unde nos vestigia tanti pontificis et prædecessoris nostri sequentes Gregorii . . . filium nostrum jam dictum Ansgarium legatum in omnibus circumquaque gentibus Sueonum sive Danorum, necnon etiam Slavorum vel in cæteris ubique illis in partibus constitutis” o. s. v. Dermed stemmer det hertil svarende Sted af Vita S. Ansgarii overeens i Cæsars, Lambecks og Bolland's Udgaver, hvorimod det lyder saaledes i visse Recensioner af samme Skrift: . . . ”gentibus Sueonum, Danorum, Farriæ, Norwehorum, Gronlandon, Islondon, Scridevindum, Slavorum, necnon omnium septentrionalium et orientalium nationum quocunque modo nominatarum delegamus”, o. s. v., — men et andet i *Vita Remberti*: „Ut ibidem Archiepiscopalis constitueretur sedes, unde prædicatio verbi Dei finitimis fieret populis Sueonum, Danorum, Norveorum, Farriæ, Gronlandan, Islandan, Scridvindan, Slavorum, necnon omnium septentrionalium et orientalium nationum” (Mabillon Acta SS. Benedict. VI, 472).

Af lignende Indhold, men mindre interpolerede ere: a) Pave Adrian den 2dens Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop

Rembert (Staphorst I, 67; Liljegren I, 15, Nr. 9) dateret Mense Novembri, indictione V — altsaa 872, efter de nævnte Forfatteres Angivelse; men i denne Maaned (eller endog før) døde denne Pave, saa at IV (eller 871) her vel burde være det rette, hvilket Münter ogsaa antager l. c. I, 326. Den ommeldte Periode begynder saaledes: „Concedimus igitur tibi, sic ut a prædecessoribus nostris, B. Gregorio et Nicolao concessum est, scilicet ut gentes Wimodiorum, Norblingorum, Danorum, Suenorum (o. s. v., som forhen). b) i kortere Udtryk, Sergius den 3dies Bulle, Staphorst I, 76, Liljegren I, 18 Nr. 12; disse Forfattere anføre Datum 2 Februar 905; Bullen selv har *quinto nonas Febr.* (altsaa 1 Februar?) *indictione* III, altsaa 900, som maa være feilskrevet for VIII, 905, eller IX, 906.

## 4.

Staphorst har l. c. I, 278 meddeelt, fra en gammel i Hamborg forvaret Codex, en Skrivelse fra Pave Johannes den 10de af 29de October, og efter hans Mening af Aaret 917, hvormed Paven sender Pallium til Erkebiskop Unno (?) Den begynder saaledes: „Johannes Episcopus etc. dilecto confratri Unni venerabili episcopo Hamburgensis ecclesiæ, tibi tuisque successoribus in perpetuum”. Deri forekommer følgende Sted: „cum illis etiam qui hoc tempore ad Christi fidem conversi sunt, procurante et protegente gratia Dei, videlicet Episcopos in omnibus gentibus Sueonum seu Danorum, Noruegiorum, Island, Scrideuinnum, Grönlandon et universarum septentrionalium nationum” o. s. v., og til Slutning dateret IV calend. Novembr. (28 Oct.) per manus Leonis sanctæ Romanæ sedis Cancellarii, anno Domini Johannis papæ primo, Indictione IX. Mooyer anfører dette Pavebrevs Datum som 915 l. c. S. 116, men Liljegren (der her ikke angiver nogen Kilde eller paapeger nogen Interpolation, Diplom. Svec. I, 21, Nr. 14) som (29 October) 913, da dog Johannes den 10de ikke blev Pave førend sidst i April

914, men Unni ikke Erkebiskop förend 916. Langebek har, i sine diplomatariske Samlinger ved sin Udskrift af Staphorst anført Datum: „circa 917“, men siden overstreget Aars-tallet og sat i dets Sted 920. Suhm henfører Bullen til dette Aar, og udlader sig saaledes herom i denne Anledning (Hist. af Danm. II, 521): „Erkebiskop Unni af Hamborg blev först af Pave Johannes den 10de i dette Aar stadfæstet ved en Bulle i sit Embede, som er given den 29de October. Vel sandt, at Bullen henføres i Underskriften til Pave Johannis 1ste Aar, men Langebek viser i en Note til sit Diplomatarium, at der bör læses *septimo* istedenfor *primo*, og det venteligen fordi Indictionen er den 9. Dog kommer det os for, at den snarere er given Aar 919, hvorvel man maa tilstaae, at Tidsregningen af Paverne i det 10 Seculo er temmelig forvirret. Bullen selv er og ved Afskrivere bleven meget fordærvet, da man ikke har Originalen, og dertil maa henføres at Island, Grönland o. s. v. nævnes i den.” Jfr. Asmussen l. c. S. 159—161. Vi finde det neppe sandsynligt at Unni ikke har søgt om sin Stadfæstelse som Erkebiskop förend 3 eller 4 Aar efter hans Ansættelse; Staphorst har antaget at det er skeet strax derefter og Confirmationen udgiven i det næstpaafølgende Aar 917, men det var da Pavens ikke 1ste men 4de Regjeringsaar, og Indictionen ikke den 9de men 5te, o. s. v. — Höist paa-faldende er det ogsaa, at det anførte Sted *cum illis* o. s. v. ikke stemmer overeens med de ældre og vistnok falske Interpolationer, men derimod temmelig nøie med Udtrykkene i en Bulle af Victor den 2den af 1055, som vi snart komme til at meddele heel og holden. Af denne og flere Grunde have vi fattet den Mening, at den her omhandlede Bulle virkelig tilhører det samme, nemlig det 11te Aarhundrede, saaledes nemlig at *Unvan* bör læses her isteden for det feilagtig skrevne eller læste *Unni*. Da vilde Erkebiskop *Unvan* menes, som kom til Embedet Aar 1013, men Paven derimod være Johannes den 19de, valgt efter nogle 1024,

efter andre 1025; — i sidste Tilfælde kunde Bullens *anno primo, indictionis VIIII* eller *IX* fuldkommen svare til den her omhandlede pavelige Regjerings Chronologie; ligesom disse Data i al Fald afvige mindre fra det Rigtige, end Hypotesen om Johannes den 10de og det 10de Aarhundrede i denne Henseende. Da vilde ogsaa Bullens Bemærkninger om Nordmændenes, Islændernes og Grönlændernes da virkelig skete Omvendelse til Christendommen være fuldkommen rigtige. At enhver ny Pave da og sildigere confirmerede Erkebiskopper og Biskopper i deres Embeder, er almindelig bekjendt. Erkebiskop Unwan afgik först ved Döden i Aaret 1029.

De ovenmeldte, for det 10de Aarhundrede anstödellige Tillæg findes ikke i Pave Agapet den 2dens Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop Adaldag af Hamborg (Staphorst I, 290, Liljegren I, 22 Nr. 159) dateret „mense Januario IV nonas Januarii (2 Janr) indictione VI,” som svarer til 948, hvortil Suhm ogsaa henfører denne Bulle (Hist. af Danm. III, 42). Staphorst og Liljegren antage derimod 952. Bullens os vedkommende Udtryk ere disse: „cum illis etiam qui nunc tuo tempore, diuina protegente gratiâ, ad Christi conversi sunt fidem, videlicet episcopis Danorum, Norvenorum, Sveonum, necnon omnium septentrionalium partium.” Det er vel mueligt at disse Bullens Udtryk virkelig ere ægte; thi i Aaret 932 havde Norge allerede erholdt dets første christne Konge, Hakon Adelsteensfostre (kaldet den Gode), som regjerede i det førstmeldte Aar og døde först 961; Færøerne og Island havde ogsaa da allerede været beboede i meer end 80 Aar, og det sidstnævnte Land havde virkelig paa den Tid adskillige christne Indbyggere. Jfr. Asmussen l. c. S. 191.

## 5.

Endnu henimod Midten af det 11te Aarhundrede finde vi ikke Grönländ udtrykkelig nævnt i Pavernes ægte og umistænkelige Breve, med mindre det skulde være i et

(der nu kun haves feilagtig afskrevet) af 1024 eller 1025; see ovenfor S. 72-73. Derimod synes det da ellers at indbefattes blandt de usævnte Öer, som laa under (eller ved) Danmark, Sverrig, Norge og Island. Disse Udtryk findes saaledes i Benedict den 9des Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop Adalbert, dateret i Marts, indictione III, publiceret fra en Pergamentsbog af Staphorst l. c. I, 393 (Liljegren I, 34, Nr. 19).

„Legationem igitur et Archiepiscopalem potestatem in omnia regna septentrionalia, regna Danorum scilicet, Svenorum, Norvenorum, Hislandicorum et omnium insularum hüs regnis adjacentium, tibi et omnibus successoribus tuis perpetuo tenenda concedimus.”

Det ovenmeldte Datum vilde, for denne Pave svare til 1035, men Adalbert blev först Erkebiskop 1043, fölgelig burde her staa indictione XII, altsaa 1044, hvilket Datum de ovennævnte Diplomatikere ogsaa antage.

## 6.

Det er först i den senere Halvdeel af det 11te Aarhundrede at Grönland udtrykkelig nævnes i noget ægte skrevet Diplom (hvoraf der dog nu kun haves en Copie i den ovenommeldte Hamborger Membran), trykt hos Staphorst I, 410 og Liljegren (efter Samme), I, 37, Nr. 21; da det derved bliver fuldkommen vist at Grönland, fra dets Datum af (29 October 1055) i 80 Aar hörte umiddelbart under Hamborgs Erkebispedømme, bliver dette Brev af Pave Victor af den Vigtighed for dets Historie, at vi her meddele det heelt og holdent efter Staphorsts troværdige Afskrift:

„Victor Episcopus, servus servorum Dei, dilecto confratri nostro Adalberto, venerabili Archiepiscopo Hammaburgensis ecclesiæ, tibi tuisque successoribus in perpetuum. Convenit apostolico modera-

mini pia religione petentibus benevola compassione succurrere et poscentium animis alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum præmium apud dominum procul dubio promeremur, dum venerabilia loca oportune ordinata ad meliorem fuerint per nos statum perducta. Igitur quia postulasti a nobis, quatenus Archiepiscopatum Hamburgensem totum in integrum tibi tuisque successoribus confirmaremus, sicut a prædecessoribus nostris Nicolao, Agapito, Benedicto, Leone hujus almæ apostolicæ sedis decretum est, inclinati precibus tuis, et nos auctoritate concedimus apostolica et confirmamus, cum omnibus generaliter ac specialiter ad eundem præfatum Archiepiscopatum pertinentibus, scilicet omnia, quæ tui antecessores suis laboribus adquisierunt, vel etiam quæ ob amorem æternæ patriæ ibi a Christi fidelibus largita sunt, vel adhuc largiuntur, cum illis etiam qui hoc tempore ad Christi fidem conversi sunt, provocante et protegente gratiâ Dei, videlicet Episcopos in omnibus gentibus Sueonum seu Danorum, Norwegorum, Island, Scrideuinum, Gronlondon et universarum septentrionalium nationum, necnon etiam in illis partibus Slavorum, quæ sunt a flumine Pene, usque ad fluvium Egidore. Ita ut sub tua tuorumque successorum Hammaburgensis ecclesiæ Archiepiscoporum maneant potestate, vel quicquid a vobis, divina favente gratia ab errore perfidiæ sive hominum sive locorum ad religionem christianam adquiri potest, tibi tuisque successoribus perpetualiter

tenendum, inviolabiliterque retinendum censemus. Et insuper decernimus nullum Archiepiscopum, vel Coloniensem vel alium quemlibet, in tua diocesi ullam vindicare potestatem. Caput quoque tuum mitra, quod est insigne Romanorum, permittimus insigniri. Quod si quis huic nostræ auctoritatis privilegio contraire, vel in aliquo illud temptaverit temerare, anathema sit. Qui vero observaverit, gratiam et benedictionem consequatur a Domino Jesu Christo. Data III Kal. Novembris, per manus Frederici sanctæ Romanæ ecclesiæ cancellarii, anno Domini Victoris II Papæ primo, indictione octava.”

Desværre mangle vi nu de uden Tvivl tildeels skriftlige Forhandlinger, som gik for sig i Grönland, Norge og mulig tildeels i Skaane angaaende Grönlands Bispestols Oprettelse i Garde og de dertil daterede Eiendomme og Indkomster. Fortællingen om Einar Sokkesön nævner udtrykkelig forskjellige Breve eller Documenter, hvilke Kong Sigurd Jorsalfarer i den samme Anledning Aar 1124 sendte, under sin egen Forsegling, til Erkebiskop Adser af Lund, som da af Kongen blev anmodet om at vie Arnold til Biskop over Grönland. See ovenfor II, 676, 680—84, 686.

## 7.

I Pave Alexander den 2dens Stadfæstelsesbrev for Erkebiskop Liemar af Hamborg (Staphorst I, 441, Liljegren I, 39 Nr. 23) findes en Clausul angaaende Nordens Biskopper, der for en Deel er fuldkommen ligelydende med den fra Agapet den 2dens Bulle (af 948 eller 952) ovenfor (S. 73) anførte: cum illis etc. Dog har den heromhandlede følgende for os mærkværdige Tillæg:

„Legationem quoque et Archiepiscopalem potestatem in omnia regna septentrionalia, Danorum sci-

licet, Suenorum, Noruenorum, Islandicorum et omnium insularum his regnis' adjacentium, tibi et omnibus successoribus tuis perpetuo tenenda concedimus."

Denne Bulles Datum er ellers, saaledes som vi have det, urigtigt, med Hensyn til Aarstallet: Data IIII Nonas Februarii, indictione V, — altsaa 1067, endskjönt Liemar ikke blev Erkebiskop förend 1072. Det rette Datum maa vel saaledes, efter hvad de nævnte Diplomatikere o. fl. have antaget, være 1073.

## 8.

Höist besynderligt er det at det endnu henved 30 Aar efter Pascal den 2dens Oprettelse af Lunds Erkebispedöme (1103 eller 1104), hvis Stiftelseshrev vi dog besynderlig nok mangle<sup>2</sup> — kunde udgaae en Bulle fra Rom, som den der almindelig tilskrives Innocentius den 2den under Datum af 27 Mai 1133, — hvorved de lundske Erkebiskoppers Værdighed og Myndighed synes at blive fuldkommen ophævet, eller rettere aldeles ignoreret som nogensinde bestaaende, hvorfor Neumann og Münter ogsaa have draget dens Ægthed i Tvivl<sup>3</sup>.

Hverken i Hamborgs eller i Bremens Archiv har nogen Original eller authentisk Afskrift af den kunnet opdages.

<sup>1</sup>) Det er mærkeligt at Island i denne og flere Pavelige Buller af samme Tidsrum betragtes som et særskilt Rige eller Stat, (jfr. ovenfor S 74), hvilket det og, som uafhængig Republik, da virkelig var. Sildigere søgte Paverne dog at beröve Landet dets Frihed (see ovenfor S. 48). — <sup>2</sup>) Suhm mener (meget sandsynlig) at det er blevet opbrændt af Kong Erik Menved med Lunds Domkirkes övrige Brevskaber. Hist. af Danm. V, 139. Om Münters Anelse om Originalens Gjenfindelse i det Vatikanske Archiv gaar i Opfyldelse, maa Fremtiden vise; — et yderst föleligt Savn for Nordens Kirkehistorie vilde afhjelpes ved et saadant Fund. — <sup>3</sup>) Historia Primatus Lundensis, pag. 59—60; Kirchengesch. von Dänem. und Norwegen, 1 Th 2 Abtheil. S. 88.



Foregivne gamle Copier findes dog hos Lindembrog, Har-  
duin, Cæsar og fra disses Samlinger hos Pontoppidan (Ann.  
eccl. Dan. I, 355), Staphorst (I, 532) samt efter denne  
Liljegren (I, 46, Nr. 29). De her for os vigtigste Steder  
lyde saaledes efter en af Langebek besörget Afskrift:

„Sæpe utique venerabilis frater noster Adalbero,  
Hammenburgensis Archiepiscopus, in præsentia præ-  
decessorum nostrorum felicitis memoriæ Calixti et Hono-  
rii ac nostra questus est, Acerum Lundensem et alios  
episcopos Daciæ, tibi debitam, sicut Metropolitano suo,  
quemadmodum in antiquis privilegiis Gregorii, Sergii,  
Leonis, Benedicti, Nicolai, Adriani, Romanorum Ponti-  
ficum continetur obedientiam derogare: frequenter au-  
tem et a prædictis prædecessoribus nostris, Calixto  
et Honorio, et a nobis eis mandatum est, ut aut ad  
tuam et Hammenburgensis ecclesiæ redirent obedien-  
tiam: aut si quam super hoc se confiderent justi-  
tiam habere, ad sedem apostolicam venirent præ-  
parati. Ipsi vero apostolicis contemnentes obedire  
mandatis, nec venerunt, nec responsales miserunt.  
Quia igitur lucrum nemo de sua contumacia debet  
obtinere, ex deliberato fratrum nostrorum episcopo-  
rum et cardinalium consilio, tam Lundensem quam  
alios episcopos Daniæ tibi restituimus. Ad formam  
itaque privilegiorum Gregorii, Sergii, Leonis, Bene-  
dicti, Nicolai et Adriani, episcopatus Daciæ, Suediæ,  
Norvegiæ, Farriæ, Gronlandiæ, Halsingalandiæ, Is-  
landiæ, Scridiundiæ et Slavorum, carissimi filii  
nostri, Lotharii regis precibus inclinati tibi et per  
te Hammenburgensi ecclesiæ, suæ videlicet metropoli,

presentis scripti pagina confirmamus . . . . Data Romæ, apud montem Aventinum, per manum Americi, sanctæ Romanæ ecclesiæ Diaconi, Cardinalis et cancellarii, VI Calend. junii, Indictione XI, incarnationis dominicæ anno MCXXXIII, Pontificatus vero domini Innocentii papæ Ildi anno quarto<sup>1</sup>."

Der haves og (tildeels hos de samme Forfattere, især Staphorst) 4 korte Breve, udstædte af samme Pave under samme Datum, 1) til Biskop (sic) Adzer af Lund, om at adlyde Metropolitanen i Hamborg, 2) til en Konge af Sverrig (hvis Navn man i senere Tider ikke har kunnet udfinde eller høre), af det Indhold, at alle Sverrigs Biskopper fremdeles skulde adlyde Hamborgs Erkebiskop, 3) Befaling til de svenske Biskopper af samme Indhold — og 4) et til Kong Nicolaus af Danmark, angaaende de Danske Biskopper, i selvsamme Henseende.

Hvor urimelige end disse Documenter ved første Øiekast, kunne forekomme os, maae vi, med Suhm, dog tage i Betænkning aldeles at forkaste deres Ægthed, naar vi see hen til Keiser Lothars Forbindelser med Innocentz den 2den, hvem han (mod Anaclet) just i det ovenmeldte Aar opløftede paa den pavelige Throne, og tillige den førstnævntes idelige Cabaler mod Danmark, om hvis Herredømme to Prætendenter da strede, og hvilket han vistnok, i verdslige Anliggender, har søgt at bringe i Afhængighed af det tyske Rige, hvortil Danmarks Henlæggelse i geistlige Sager under Hamborgs eller Bremens Erkebispedømme ret vel kunde passe.

## 9.

Innocentz den 2dens Bestræbelser for Ophævelsen af Lunds Erkebispedømme havde ingen varige Følger — men ikke desmindre leed det et særdeles føleligt Tab ved Op-

<sup>1</sup>) Saaledes ogsaa hos Staphorst; Lindenbrog har derimod III

rettelsen af et nyt Erkebispedømme for Norge, Island, Grönland o. s. v. i Nidaros eller Trondhjem efter Foranstaltning af Pave Eugenius den 3die og ved hans Legat, Cardinal Nicolaus Breakspire, Biskop af Albano, en født Englænder, Aar 1152 eller 1153<sup>1</sup>. Det oprindelige Stiftelsesbrev har haft den samme Skjæbne som det Lundske, men af den Bulle, udstædt 1154, hvorved Paven, nemlig Anastasius den 4de, først har confirmeret samme, have vi endnu Papirsafskrift efter en Copie paa Pergament, verificeret af adskillige Prælater i Nidaros den 26de Juni 1429. Afskriften findes, med Arne Magnussens Haand i de Kjöbenhavns Universitetsbibliothek tilhørende MSS. Bartholiniana: T. E. p. 151 af en gammel Membran fra Bergen, som brændte med Universitetsbibliotheket 1728. Denne yderst vigtige Afskrift, der og angaaer Erkestiftets Privilegier udstædte af 6 senere Paver, er trykt i Pontoppidans *Annales Eccles. Dan.* I, 379 og i Thorkelins *Arnæ-Magnæanske Diplomatarium*, 2den Deel S. 3—5. Vi gjengive de for os vigtigste Uddrag af Diplomet nøie collationeret med den ovenmeldte Bartholinske Copie.

Universis ad quos præsentēs litteræ pervenerint Sweno Decanus, Wlpho Archidiaconus, Ecclesiæ Nidrosiensis, Ingewaldus Prior canonicorum regularium Sancti Augustini in sancta sede apud Nidrosiam et Petrus Prior fratrum Prædicatorum ibidem, salutem

<sup>1</sup>) Det sidstmeldte Aar antages for Stiftelsesaaret af de troværdigste islandske Annaler. Biskop Jon, Byrgers Søn, af Stavanger blev Norges første Erkebiskop: Cardinal Nicolaus kom til Norge 1152 og reiste derfra i det følgende Aar, men er vel neppe kommen til Rom før end efter Eugens Død og Anastasius's Valg, først i Juli 1153. Strax efter den sidstnævntes Død besteg Nicolaus selv den pavelige Throne først i December 1154 Indtil sin Død den 1ste Septbr. 1159 var han en stor Patron af Nordmændene, som siden ansaa ham for en Helgen. I det næste Aar derefter døde den af ham først indsatte norske Erkebiskop.

in Domino sempiternam. Noveritis nos litteras infrascriptas felicitis recordationis Domini Anastasii Papæ quarti, non cancellatas, non abolitas, nec in aliqua sui parte vitiatas, sub philis serici, brunei coloris, et plumbeo sigillo vidisse et diligenter perlegisse, cum subscriptione ejusdem summi Pontificis Anastasii et Cardinalium; quarum tenor, unacum subscriptionibus, signis tamen eorundem subscribentium illic appositis, hic autem omissis, de verbo ad verbum sequitur, et est talis:

Anastasius Episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri, Johanni Trwdensi<sup>1</sup> Archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis in perpetuum<sup>2</sup> . . . . felicitis memoriæ Papa Eugenius, antecessor noster, de corrigendis huius, quæ in regno Norvegiæ correctionem videbantur exposcere, et verbo ibi fidei seminando, juxta sui officii debitum, sollicitus extitit. Et quod per se ipsum universalis ecclesiæ cura obsistente, non potuit, per Legatum suum venerabilem scilicet fratrem nostrum, Nicolaum Albanensem Episcopum, executioni mandavit. Qui ad partes illas accedens, sic ut a suo patre familias acceperat in mandatis, talentum sibi creditum largitus est ad usuram, et tanquam fidelis servus et prudens multiplicatum in fructum studuit reportare. Inter cætera vero, quæ illic ad laudem no-

<sup>1</sup>) Skal vist være Trundensi, eller Trondensi (Trondhjemske, af det Norske *prændskr*, *pröndskr*). — <sup>2</sup>) Membranen havde herfor Abbreveationen *ppm*, hvorom det hedder i en med Afskriften samtidig Bemærkning: *estat in membrana*.

minis Dei et ministerii sui commendationem implevit, juxta quod prædictus antecessor noster ei præceperat, pallium fraternitati tuæ indulisit. Et ne de cætero provinciæ Norvegiæ metropolitani possit cura deesse, commissam gubernationi tuæ urbem Thru(n)-densem ejusdem provinciæ perpetuam metropolim ordinavit, et ei Asloensem, Hammarcopiensem, Bergenensem, Stavangriensem, insulas Orcades, insulas Guthraie<sup>1</sup>, insulas<sup>2</sup> Islandensium et Grenelandiæ episcopatus, tanquam suæ metropoli perpetuis temporibus constituit subjacere, et earum episcopatus sicut metropolitans suis tibi tuisque successoribus obedire. Ne igitur ad violationem constitutionis istius ulli inquam liceat aspirare, nos eam auctoritate apostolica confirmamus et præsentī privilegio communimus, statuētes, ut Tru(n)densis civitas perpetuis temporibus supradictarum urbium metropolis habeatur, et earum episcopi tam tibi, quam tuis successoribus, sicut metropolitans obediant, et de manu vestra consecrationis gratiam sortiantur; successores autem tui

<sup>1</sup>) Maa vist rettes til *Suthraie*. Her menes nemlig de før saakaldte *Supreyjar* eller *Suðreyar* (*Suthreyar*), Skotlands vestlige Öer, ellers kaldede Hebriderne eller Hebuderne. Hint gamle Navn er ellers blevet forvandsket til *Sodora* eller *Sodor*, hvorfor Biskoppen af Man indtil de nyeste Tider ogsaa har skrevet sig som Biskop af *Sodor*, som længe har været uforstaaeligt for de fleste Britter. Disse Stifter skiltes fra Trondhjems Erkebispedømme 1266; Örkenøerne derimod ikke förend efter 1461.

<sup>2</sup>) Mon der ikke her skulde mangle Fariæ d. e. Færøerne (som paa denne selvsamme Tid ophøiedes til et Bispedømme)? hvilket (eller noget lignende) Sammenhængen af de 4 næstfølgende Ord synes at udkræve; disse vilde da betyde: Islændernes og Grönlands Bispedømmer. Siden 1106 bestod Island af 2 Stifter.

ad Romanum pontificem tantum recepturi, domum consecrationis accedant; et ei, simili modo<sup>1</sup> et Romanæ ecclesiæ subjecti semper existant. Porro concessio tibi pallio, pontificalis scilicet officii plenitudine<sup>2</sup> o. s. v.

„Ego Anastasius catholicæ ecclesiæ Episcopus (14 *Cardinalers og deriblandt Biskoppen af Albano Underskrifter*). Datum Lat. per manum Rolandi, sanctæ Romanæ ecclesiæ presbyteri Cardinalis et Cancellarii. Kal. Decembris<sup>3</sup> Indictione III<sup>4</sup>, Incarnationis dominicæ anno MCLIII, Pontificatus vero Domini Anastasii Papæ III anno II.

Nos insuper supradicti Decanus, Archidiaconus et Priores vidimus et alias sex litteras apostolicas, videlicet: Adriani quarti, Clementis tertii, Innocentii tertii, Gregorii noni, Innocentii quarti<sup>5</sup> et Clementis quarti, cum impendentibus plumbeis sigillis, omni prorsus suspitione carentes, sub eodem verborum tenore, eadem per omnia privilegia præfatæ ecclesiæ Nidrosiensi concessa, cum similibus ipsorum summorum Pontificum et cardinalium subscriptionibus et signis eorundem,

---

<sup>1</sup>) Maaskee rettere: *solummodo*, som og forekommer herefter i nyere Pavelige Buller af lignende Indhold. — <sup>2</sup>) Her følger en nøiagtig Opgærelse af de Høitider o. s. v., paa hvilke Pallium skulde bæres — med forskjellige almindelige geistlige Formaning. — <sup>3</sup>) Suhm antager Dagen for den 30te November. Hist. af Danm. VI, 192. — <sup>4</sup>) Skulde vel snarere hedde II (*secunda*). — <sup>5</sup>) Ved en indløben Trykfeil ommeldes saaledes Innocentius VI (for IV) i Suhms Hist. af Danm. l. c. Han siger ellers at af disse Privilegier ere kun Anastasii og Innocentii (at sige den 4des) tilbage.

continentes. In quorum omnium fidem et testimonium præmissorum, sigilla nostra præsentibus duximus apponenda. Datum Nidrosiæ VI Calendas Julii anno Domini MCDLXXIX<sup>17</sup>.

## 10.

Kun faa Aar efter Oprettelsen af det Trondhjemske Erkebispedømme og længe efter Pavernes fornyede Anerkjendelse af det Lundske, søgte Erkebiskop Hartvic paa ny at gjenerhverve det Hamborgsk-Bremiske Erkestifts gamle Herredømme over Nordens Riger og Lande. Først synes han at have henvendt sig til Pave Adrian 4 herom, skjönt denne neppe kunde tænkes saa snart at ville forstyrre sit eget Værk; han udstædte dog den 21de Februar 1158 en Bulle, hvorved Erkestiftet Bremen stadfæstedes i alle dets lovlige og paa canonisk Maade erhvervede Rettigheder og efter dets da bestaaende Grændser i selve Tydskland. Dette var ingenlunde tilstrækkeligt for Erkebiskop Hartvic, der ligeledes henvendte sig til Keiser Frederik den 1ste, da fjendtlig sindet mod Paven, som ogsaa virkelig, under 16de Marts, lod sig forlede til hin uretmæssige Begjeringes Opfyldelse. Keiserens Stadfæstelsesbrev for de Hamborgske Erkebiskoppers forældede og tildeels af Paverne ophævede Privilegier findes hos Lindenbrog (*Script. rer Germ.* pag. 158—161, Staphorst l. c. I, 559—60 og derfra hos Liljengren I, 59, Nr. 40). Det os deraf Vedkommende meddele vi her i følgende Uddrag:

„In nomine sanctæ et individuæ trinitatis Fridericus, divina favente clementia, Romanorum imperator Augustus . . . Noverint . . . omnium Christi imperiique nostri fidelium, tam præsens ætas quam successura posteritas, qualiter dilectus noster Hart-

<sup>17</sup>) Thorkelin har l. c. (formodentlig ved en Trykfeil) MCDXXIX.

vicus Hammaburgensis Archiepiscopus obtulit Majestati nostræ privilegium Divi et augustissimi Imperatoris Hludovici, primi fundatoris et constructoris Hammaburgensis ecclesiæ, supplicans nobis, ut bona, possessiones, jura, immunitates, terminos, sicut præfatus gloriosissimus Imperator instruxit, nos æternæ stabilitatis vigore prædictæ ecclesiæ confirmaremus. Nos itaque pia facta prædecessoris nostri clarius intuentes et divinæ dexteræ opus per manum Christi sui completum debita affectione cordis amplectentes, quidquid in Hammaburgensi ecclesia statuit statuimus, quod donavit donamus, et nostra imperiali auctoritate confirmamus<sup>1)</sup>... Recolimus quoque rem, magna veneratione dignissimam, quod in eodem loco trans Albiam, Hammaburch nuncupato, idem gloriosissimus imperator Hludewicus, proprii vigoris archiepiscopalem et super omnes ecclesias Danorum, Sveonum, Norwegiorum, Farriæ, Gronlondonum, Hallingolondonum, Islandonum, Scredevindonum et omnium septentrionalium partium metropolitane sedem constituit, et ut in futurum omnibus casibus sæpe dictæ ecclesiæ obviare posset, ne quisquam Episcoporum aliquam sibi trans Albiam vel alicubi in prædicta parochia vindicare debeat potestatem, certo limite eam circumscripsit. Terminos itaque quos Imperator Hludovicus posuit et eos quos Otto Imperator postmodum ex consilio principum præfatae ecclesiæ designavit, juxta temporum æquam consi-

<sup>1)</sup> Herpaa følger Stadfæstelsen af Keiser Ludvigs Donationer angående Klostrene Rodenach og Turholt.



derationem, immutatos conservamus, et nostra imperiali auctoritate confirmamus, quod sint videlicet termini ejusdem ecclesiæ ab Albia flumine deorsum usque ad mare Oceanum, et sursum per Slavorum provinciam usque ad fluvium Pene et per ejus decursum usque ad mare orientale, et per omnes prædictas septentrionis nationes<sup>1</sup> .... Et ut hæc nostræ confirmationis auctoritas sui vigoris perpetuam obtineat firmitatem, præsentem inde paginam conscribi et sigilli nostri impressione insigniri jussimus adhibitis idoneis testibus, quorum hæc sunt nomina: Arnoldus Maguntinensis Archiepiscopus, Eberhardus Bambergensis Episcopus, Gebehardus Wirceburgensis Episcopus, Albertus Aquensis præpositus, Gerhardus Magdeburgensis præpositus, Fridericus Dux Svevorum, Chonradus Palatinus comes de Rheno, Hludowicus provincialis comes Thuringiæ, Marquardus de Grumbach.

Signum Domini Frederici Romanorum Imperatoris invictissimi. (L. S.)

Ego Reynaldus Cancellarius vice Maguntinensis Archiepiscopi et Archicancellarii recognovi.

Data Frankenwort XVII Cal. Aprilis, Indictione VI. Anno ab incarnatione Domini MCLVIII, regnante Domino Friderico Romanorum Imperatore Augusto, anno regni ejus VIto, Imperii vero III.

Denne Handling af Keiser Frederik, der aabenbar sigtede til at omstyrte den da regjerende Paves egne Stiftelser og Anordninger i Norden, kan kun forklares af de Stridig-

<sup>1</sup>) Resten vedkommer allene Tydskland.

heder, som fandt Sted i Aarene 1157 til 1159 mellem begge ovennævnte høie Personer, som vedvarede til Adrian den 4des Død, der indtraf den 1ste September i det sidst-meldte Aar. I övrigt synes Keiserens ovenmeldte Edict ikke at have haft den mindste Virkning paa de geistlige Statsforholde i de nordiske Riger.

## 11.

Efter at Erkebiskop Erik af Trondhjem i Aaret 1203 var kommen hjem fra den Landflygtighed, som hans Stridigheder med Kong Sverre havde foraarsaget, nødte den ham paakomne Blindhed ham til at overdrage sit høie Embede til Kannik Thorer Gudmundsön af Oslo, som formelig valgtes dertil, og drog til Rom for at udvirke Pave Innocentz den 3dies Stadfæstelse, der og blev ham til Deel, tilligemed Pallium den 13de Februar 1205. Den af ham saaledes erhvervede Bulle er endnu til i troværdige Afskrifter, af hvilke een er meddeelt af Du Theil, i Værket: „*Diplomata, Chartæ Epistolæ et alia Documenta ad res Francicas spectantia*” &c. Parisiis 1791, 1 Fol. Tom 2 Part 2 p. 834—836, efter den ovennævnte Paves Copiebog:

„*Nidrosiensi Archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis, in perpetuum, confirmat ei privilegia et concessiones antiquas.*”

Hele Indledningen er (paa enkelte Skriverfeil eller Trykfeil nær) aldeles overensstemmende med Anastasius den 4des ovenfor (under Nr. 9) omhandlede Bulle af 1154, saaledes som denne findes trykt i Thorkelins *Diplomatarium Arnæ-Magnæanum* l. c., — lige indtil følgende Ord:

„*felicis memoriæ Eugenius papa, prædecessor noster, de corrigendis his quæ in regno Norvegiæ correctionem videbantur exposcere (o. s. v.) . . . non potuit, per legatum suum, Nicolaum, tunc scilicet Albanensem episcopum, qui postea in Romanum pontificem*

est assumptus, executioni mandavit. Qui ad partes illas accedens (*o. s. v.*) . . . . juxta quod prædictus antecessor noster ei præceperat, pallium Johanni, antecessori tuo, indulgit, et ne de cætero provinciæ Norvegiæ metropolitana cura possit deesse, commissam gubernationi suæ urbem Nidrosiarum ejusdem provinciæ perpetuam metropolim ordinavit, et ei Asloensem, Amatripiensem, [Hamarcopiensem], Borgensem [Bergensem], Stavangriensem, insulas Orca-des, insulas Fareiæ, Suthraiæ et Islanden et Grene-landiæ episcopatus, tanquam suæ metropoli perpetuis temporibus constituit subjacere, et earum episcopi (*o. s. v.*) . . . aspirare, Nos felicitis memoriæ prædicti Eugenii et Alexandri, atque Clementis, prædecessorum nostrorum Romanorum Pontificum vestigiis inhærentes, eandem constitutionem auctoritate apostolica confirmamus et præsentis scripti privilegio communimus, statuantes ut Nidrosiensis civitas (*o. s. v. som ovenfor l. c.*). Datum Romæ, apud sanctum Petrum, per manum Johannis Sanctæ Mariæ in Cosmedin, Diaconi Cardinalis, sanctæ Romanæ ecclesiæ Cancellarii. Id. Februarii Indictione IX, incarnationis dominicæ anno MCCV, Pontificatus vero domini Innocentii Papæ III<sup>ti</sup> anno octavo.

Meget interessant havde det været her at kunne meddele den ovenfor S. 47—48 ommeldte, i Aaret 1247 udfærdigede Befaling af den pavelige Cardinal Wilhelm af Sabino til Grönlænderne, om at hylde en Konge i Overensstemmelse med den guddommelige Lov, men saavel dette Diplom, som andre i den Anledning vexlede Breve m. m. ere, desværre, forlængst spørløst forsvundne.

## 12.

Efter Trondhjems Erkebiskop Sigurd Indridesøn Sims Død 1252 valgtes i hans Sted Kannik Sörle af Hammer, som strax drog til Rom for at erholde Pavens Confirmation paa Valget. Den gaves ham i en Bulle af 25de Februar 1253 (efter Romernes da brugelige Tidsregning 1152), som endnu er til i det Kongelige Danske Cancellies Archiv, trykt i Thorkelins Magnæanske Diplomatarium II, 41. Det for os Vigtigste lyder saaledes:

(Innocentii III privilegia Ecclesiæ Nidrosiensis metropolitanae, data Perusii.)

„Innocentius Episcopus, s. s. D. venerabili fratri Nidrosensium Archiepiscopo ejusque successoribus canonice substituendis”. *Det Paafølgende med Ordene* „felicis memoriæ Eugenius” o. s. v. *er næsten ligelydende med det her foran i Bullen Nr. 11 Anførte, til Ordene*: „Pallium bonæ memoriæ Johanni antecessori tuo, indulgit. Et ne (o. s. v.) . . . commissam gubernationis suæ urbem Nidrosiensem ejusdem provinciæ perpetuam metropolim ordinavit et ei Aslo-hensem, Hamarapiensem [Hamarscopiensem], Bargesem, Stavangriensem, insulas Orcades, insulas Fareie<sup>1</sup>, Sitheraie et Isladensem [Islandensem] et Grenelandiæ Episcopatus, tanquam suæ metropoli (o. s. v.) . . . Ne igitur . . . nos felicitatis recordationis Alexandri et Gregorii, prædecessorum nostrorum, Romanorum pontificum vestigiis inhærentes, eandem constitutionem auctoritate apostolica confirmamus . . . (iøvrigt ligelydende med det ovenfor l. c. anførte)

<sup>1</sup>) Herved synes vor ovenfor S. 82 i Anm. 2 fremsatte Gissning at bekræftes.

. . . Ego Innocentius catholicæ ecclesiæ Episcopus. (*Derpaa følge 9 Cardinalers Underskrifter.*) Datum Perusii per manum Guillelmi Magistri scholarum Parmensis, S. Romanæ ecclesiæ vice cancellarii V Cal. Martii, Indictione XI, Incarnationis dominicæ anno MCCLII, pontificatus vero Domini Innocentii III Papæ anno decimo.”

Kun 8 eller 9 Aar efter Udfærdigelsen af denne Bulle indtraf Grönlændernes frivillige Hylding af Norges Konge, 1261, men de Actstykker, der angaae denne mærkelige Begivenhed, ere forlængst aldeles tabte.

### 13.

Paul Henri de Mallet, født i Genf 1730, som fra 1752 af i en Deel Aar var Professor i det franske Sprog ved Kjöbenhavns Universitet, reiste henved 1763 til Rom, og foretog, efter Begjæring fra Danmark, adskillige Undersøgelser vedkommende Grönlands Historie m. m., i det Vaticanske Archiv. Resultaterne deraf bleve først meddeelte paa Latin 1771 i J. H. Schlegels Sammlungen zur dänischen Geschichte 1 B. 1 St. (under Titel: „Excerpta ex archivo Vaticano de pristino statu Gronlandiæ”) og henved 1789 (noget feilagtig) i Paul Egedes Efterretninger om Grönland S. 82—91. Det meste heraf er copieret ved Langebek, i en Afskrift, tilhørende det Kongelige Geheime Archiv, som vi have haft til Eftersyn.

Efter Tidsordenen optage vi her den første af disse Noticer: den er tildeels uddragen af Pave Johannes den 21des Brev af 3die Decbr. 1276, hvorved han tillader Erkebiskoppen af Trondhjem (da Jon eller Johannes den 2den, kaldet den Røde), efter hans Forestilling og Begjering at lade indkræve i Grönland den ved det 2det Lyonske Concilium 1274 paabudne Tiende af Geistligheden eller Kirkerne, som Bidrag til Omkostningerne ved det hellige Lands da

forehavende Gjenerobring, ved dertil udnævnte paalidelige Mænd, da en saadan Reise til, i og fra Grönland neppe vilde kunne tilendebringes i kortere Tid end 5 Aar<sup>1</sup>. Den lyder saaledes:

„Prima, quæ in Pontificii archivi monumentis occurrit hactenus mentio de Episcopale sede Gardensi in Groenlandia, est anni 1276. Cum enim pro expeditione in terram sanctam paranda decretæ fuissent in proximo consilio oecumenico Lugdinensi II an. MCCLXXIV decimæ e beneficiis ecclesiasticis in universo orbe christiano colligendæ, et ad earum exactionem in tota provincia metropolitana Nidrosiensis archiepiscopus ipse designatus fuisset, nec ipse posset (aut vellet) in Groenlandiam navigare facultatem petiit a Johanne XXI, Romano Pontifice, ut id muneris idoneis et fidis viris delegare posset. Ejus precibus annuit Pontifex, ea præcipue ratione commotus (ut ipse ait) „quod Gardensis Diocesis, „quæ de tua et provincia et regno existit, a metropolitana Ecclesia adeo sit remota, quod de ipsa „Ecclesia illuc, propter maris impedimenta, vix infra quinquennium ire quis valeat et redire ad Ecclesiam supradictam”. Sic habent literæ Pontificiæ, datæ Viterdo 2<sup>o</sup> Nonas Decembris (4 Dec.) anno I (scilicet 1276), quæ servantur in Regesto ejusdem Pontificii Cap. 93 et 255.

<sup>1</sup>) Dette synes vel ved første Øiekast at være overdrevet, men naar man betænker at Erkebiskoppen paa en saadan Reise skulde besøge enhver Kirke i Grönlands Öster- og Vesterbygd, kunde Havisen (*impedimenta maris*) let lægge saadanne Hindringer i Veien for ham, at den ovenmeldte lange Tid maatte medgaae til det hele Tog. Afskrifterne indeholde (ovenfor) Beviser nok for denne Mulighed.

## 14—15.

1280. I dette Aar holdtes et Concilium i Bergen af Erkebiskop Jon (den 2den) med disse norske Biskopper: Andreas af Oslo, Jorund af Holum i Island, Erlend af Færö, Arne af Skalholt, Narfe af Bergen, Thorfinn af Hammer. Dette Kirkemøde begyndte strax efter Trinitatis Søndag og vedvarede formodentlig til den 25de Juli (VII. Cal. Aug.), da et Document er blevet udfærdiget af de nævnte Prælater angaaende Kong Eriks Kroning (den 15de Juli) trykt i Thorkelins Diplomata Arnæmagn. II, 92. Dette stemmer fuldkommen overeens med Efterretningen i den islandske Saga om Biskop Arne Thorlaksön (Udgavens S. 42) paa det Tillæg nær, at en Biskop Marcus af Syderöerne (eller Hebriderne, som i Annalerne kaldes Biskop af Man, † 1304) ogsaa har været tilstede ved bemeldte Kroning. — Paa dette Kirkemøde udfærdigedes af samtlige der forsamlede Prælater en ny Kirkeret, for Kongeriget Norge (oversat af Paus i hans Samling af norske Love), men den er rimeligviis hverken bleven bestemt til at gjelde for Island eller Grönland; Island havde da nemlig for 5 Aar siden (1275) faaet sin egen Kirkeret forfattet af Biskop Arne og confirmeret af den ovenmeldte Erkebiskop, som ligetil Reformationen gjaldt der i Landet ja ansees i visse Henseender endnu for gjeldende. — Derimod udfærdigede det ovenmeldte Bergenske Concilium desuden tvende særegne Statuter, bestemte til at gjelde for hele Nidaros Erkebispedømme, altsaa for Island, Færöerne og Grönland forsaavidt det der kunde anvendes. Dette Synodale findes paa gammelt Norsk i forskellige Codices i den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling, især 351 og 354 i Folio samt 238 i 4, og er aftrykt derfra med latinsk Oversættelse af Finn Johnsen i hans *Historia ecclesiastica Islandiæ*, 1ste Deel o. fl., det første (hvori Varianten Arne for Narfe af Bergen er urigtig) S. 445—469 og det andet S. 469—471. Da dog intet udtrykkelig

nævnes deri som angaaende Grönland i Særdeleshed, nøies vi her at henvise til sidstmeldte fortrinlige Værk. Jfr. Münster Kirchengesch. 1 Th. 1 Abth. S. 202—203.

## 16.

Den 2den af Mallet meddeelte Notice om Grönland fra det Vaticanske Archiv hörer formodentlig egentligst til Aaret 1285. Den omhandler en Erkebiskop af Trondhjem, som i sin Tid var Hoved-Indsamler af den under Nr. 12 omhandlede Tiende (af Norge og Grönland) men kom i Uenighed med Kongen, hvorfor han flygtede ud af Riget efter at have deponeret en Deel af det saaledes Indsamlede ved Erkestiftet, men ladet Resten staae hos de underordnede Indsamlere, hvorpaa han kort derefter døde udenlands. Her er Talen om den ovenmeldte Erkebiskop Jon den 2den, som formedelst sine Stridigheder med Kong Erik, kaldet Præstehader, udvandrede 1282 til Skara i Vestgötland, hvor han døde i det næstpaafølgende Aar. Saaledes stode Sagerne (hedder det i den Pavelige Regnskabsbog til 1287) indtil Magister Ugnatio Aretius blev af det apostoliske Sæde bemyndiget til at modtage det af bemeldte Tiende, der var blevet oppebaaret af Erkebiskoppen og hans Indsamlere. Noticen lyder saaledes:

In libro rationum Decimæ prædictæ annotatur, quod in regno Norvegiæ a principio fuit collector Archiepiscopus Nidrosiensis, quamdiu vixit; et quia venit ad discordias cum Rege propter facta Ecclesiæ suæ, regno exiens extra regnum decessit, et de pecunia, quam collegit et colligi fecit, deposuit apud Ecclesiam suam, aliam dimisit penes collectores, et sic stetit negotium dictæ decimæ, donec Magister Ugnatio, plebanus de Castellione, Aretius, fuit Deputatus per sedem apostolicam ad recipiendum quod collectum erat per dictum Archiepiscopum et col-



lectores suos. (Ex libro ration. Decim. Collect. ab anno 1274 ad annum 1287, pag. 19).

Vi formode at Efterretningen om disse Forholde ved Tiende-Indkrævningen i Norge m. m. ankom til den Pave-lige Curie 1283 eller 1284, og at den ovennævnte Magister Ugnatio er kommen dertil 1285 med Biskop Andreas af Oslo, som da (efter de Islandske Annaler) kom tilbage fra Rom med Pavelige Breve. Om Udfaldet af denne Sendelse er ellers intet os bekendt.

## 17.

1299. Synodalier for hele Erkebispedømmet udgivne i Nidaros „die decollacionis beati Johanni Baptistæ (29 Aug.), anno domini millesimo ducentesimo nonagesimo” af Erkebiskop Jorund, samt Biskopperne Erlend af Færö, Arne (Helgesön, da Electus) til Skalholt, Arne af Stavanger, Eyvind af Oslo og Thorstein af Hammer; see Finni Johannæi Hist. eccl. Island. T. 1. p. 472—474.

## 18.

1306. Synodalier for samme Erkebispedømme udgivne i Oslo af Erkebiskop Jorund, samt Biskopperne Erlend af Færö, Ketel af Stavanger, Helge af Oslo, Arne af Bergen, Ingjald af Hammer; a. d. millesimo trecentesimo sexto, pridie nonas Julii (6 Juli) l. c. S. 475—76. Jfr. Münters Kirchen-gesch. 1 Th. 1 Abth. S 203.

## 19.

1308. I de ovennævnte Bartholinske Haandskrifter (Tom. E, S. 338) findes en Udskrift af et Pergaments-Haandskrift kaldet *Registrum Bergense*, indeholdende Udkastet til et Brev fra Biskop Arne i Bergen til Biskop Thord paa Grön-land, af 22de Juni 1308. Rimeligviis har det Skib, hvor-

med det skulde overbringes med det dertil hørende Sendingsgods, da snart skuldet afgaae; denne Afseilingstid synes at indfalde saa sildig i Sommertiden, at Skibsføreren neppe har agtet sig tilbage den samme Sommer, men først i det næste Foraar. Efter Sagaerne pleiede de norske Kjøbmænd og Skippere, som fore paa Island i gamle Dage, som oftest at bære sig ad paa en lignende Maade, og det var blandt dem en almindelig Skik, at Skibsfolkene fordeeltes til Vinterophold blandt Bygdens mere formuende Beboere. — Det samme udfinde vi og af de samme Kilder at have været Skik og Brug i Grönland; see f. Ex. herovenfor I, 238, 246, 402; II, 125, 316, 536 (o. f.), 638, 692. Annalernes Efterretninger henpege og tit til den samme almindelige Fremgangsmaade.

Hvor vanskelige og sjældne gode Skibslæiligheder fra Norge til Grönland have været i de Tider, viser Brevets Indhold, i det Bergens Biskop formoder at Kong Eriks Død, som indtraf i Sommeren 1299, endnu 1308 kunde være ubekjendt i Grönland. Endskjønt Brevets øvrige Indhold synes at være ubetydeligt, finde vi det dog i visse Henseender at være interessant, ligesom det og anfører forskellige historiske Data. Vi meddele det derfor heelt og holdent. En latinsk Oversættelse af dette Brev (med Undtagelse af det Stykke, som handler om Sendingsgodset) findes i den Bartholinske Samling 6te Tome S. 676. Den er uden Tvivl ny, som bedst indsees af følgende isteden for det manglende Stykke indførte Notice: „Cetera epistolæ agunt de rebus, quas Bergensis Episcopus Gardensi mittit, quarum nomina intelligi non possunt.” — Den Part af Brevet, der omhandler Kong Eriks Død, er meddeelt af Finn Johnsen i hans *Historia ecclesiastica Islandiæ* T. I, S. 401, (hvorom mere her nedenfor i Anmærkningerne). Der tillægges dog dette Brev ved en Hukommelses- eller Skriverfeil Arnes Rhermand i Embedet, Biskop Audfinn.

Wirdulegom herra oc andleghom bröður sinum herra Þorðe med gudz miskunn biskupi a Gröna-lande, sendir A. med samre miskunn biskup i Biorgvin quediū guds oc sina brodorlega ælsku. Tid-endi hafa med oss til fallet, bæde stor oc þung a þessom vetrom, hvart þer hafed þau spurt eda æigi um frafall virdulegs herra Eiriks kunungs i Noreghe, er andadezst i Biörgvin tvæim nattom efftir Seliu voku, anno domino M<sup>o</sup> CC<sup>o</sup> nonagesimo nono; so andadezst oc Öyvindur biskup i Aslo a fiorda are þar efftir, oc Arne biskup i Stavangre. Oc lidnu eigi fullu einu are þar effter andadezst virduleger herra broder Narfve biskup i Biorgvin; oc Þostæinn biskup i Hamre sub anno domini M<sup>o</sup> CCC<sup>o</sup> quarto; er artiūd mins herra Narfva biskups decimo VII<sup>o</sup> kalendas Novembris. En nu i sumar andadezst virduleger herra Erlendur biskaf Færæigium Idibus Junii. Bidium ver at þer minnizst þessarra hofdingia saler i ydru bönahalde oc minnazst later adra menn bæde lærda oc olærda. Sendu ver til ydar, sosem til vinar oc frenda, mæir minnilega en rika sending: eit skinger oc syrkot oc kaprunn af liosbaam<sup>1</sup> lit, er skingret, syrkot, kaprun fodrat med gram skinum, oc kyrtiþ þar til af sama klæde. Bidium ver at þer firer litid þessa sending ei; þviat annan tima skal þar um bætra þægar gud vil. Þa luti flæiri sem ver sendum til klaustranna her<sup>2</sup> skal Olafur bonde ydur

<sup>1</sup>) Bør sikkerlig læses ljósblám. <sup>2</sup>) Maa rimeligvis læses þar, der (d. e. i Grönland).

Höiværdige Herre og sin aandelige Broder Herr Thord, af Guds Naade Biskop paa Grönland, sender A' af samme Naade Biskop i Bergen, Guds Hilsen og sin broderlige Kjærlighed. Baade store og tunge Tidender have indtruffet blandt os i disse Vintre (Aar), enten I saa have faaet dem at vide eller ikke, — som den høithædrede Herres Kong Erik af Norges Dödsfald; han döde i Bergen tvende Nætter efter Sællö Helgenes Aften<sup>2</sup> i vor Herres Aar 1299. Ligeledes bortkaldtes Eyvind, Biskop i Oslo, paa det 4de Aar derefter, ligesom ogsaa Arne, Biskop af Stavanger. Ikke et fuldt Aar derefter döde den höiværdige Herre, Broder Narfe, Biskop i Bergen, og Thorstein, Biskop af Hammer. 1304<sup>3</sup>. Min Herre Biskop Narfes Aarstid (Anniversaria) indtræffer den 16de October. Men i denne Sommer döde den höiværdige Herre Erlend, Biskop af Færøerne, den 13de Juni<sup>4</sup>. Vi bede at I mindes disse Hövdingers Sjæle i eders Bønner, og lader tillige andre Mænd, saavel lærde som ulærde, mindes dem saaledes.

Vi sende eder, som vor Ven og Frænde, snarere for Erindringens, end for nogen stor Værdis Skyld, en Sending af et Skinger<sup>5</sup> og Syrkot<sup>6</sup> og Kaprun<sup>7</sup> af lyseblaa Farve, (Skingeret, Syrkotet og Kaprunet ere forede med Graaværk), og en Kjortel dertil af samme Klæde. Vi bede at I ikke forsmåer denne Sending; thi en anden Gang skal den, naar Gud vil, blive forbedret. De flere Ting, som vi sende til Klostrene der<sup>8</sup>, skal Olaf Bonde<sup>9</sup> indhæ-

i hendur fa oc skipti effter því sem hann segir yður til, hann skal oc fa yður af varre haulfu eit fat med vinberium. Bidium ver at þer ritid til var kunnlega um þa luti er yður taka oc kyrkiu ydra. Göymi ydar gud. Scriptum Bergis X<sup>o</sup> calend. Julii, Anno Domini M<sup>o</sup> CCC<sup>o</sup> VIII<sup>o</sup>.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> Dette A. betyder i Copiebogen *Arni* (Arne), Biskoppens Döbenavn. Han kom vel til Embedet 1304 eller 1305 (efter Brevets Indhold angaaende Formandens Dødsfald). I Hvidtfelds Bispekrönnike kaldes han Arno, og siges at have været bleven valgt (*electus*) 1304. Jfr. Anm. 3, samt ovenfor S. 95. Efter Annalerne døde baade denne Biskop og hans Ven Thord af Grönland 1314, men Audfinn blev viet til Biskop af Bergen. Hvidtfeld anfører ham som *electus* 1312.

<sup>2)</sup> Paa en Copie af dette Brev (fra Langebeks Tid) i Geheime-Archivet findes anført: „A. M. corr. V”, som vistnok vil sige saameget som at Arne Magnussen har rettet Tallet 2 til 5; uden Tvivl er dette skeet paa Grund af Annalernes Beretninger om Kong Eriks Dødsdag som III Id. Juli, — altsaa 13de Juli, der rigtignok indtræffer som 5te Dag efter *Seljumannamesa* (8de Juli), som dog efter vor Mening maa antages for næste Dag efter *Seljumannavaka* (eller Sællömandenes Vigilie, 7de Juli). Finn Johnsen antager derimod (l. c. T. I. p. 401) nærværende Brevs Efterretning for den rigtige og for saa meget mærkværdigere, som Torfæus ikke nævner Kongens Dødsdag; see ellers ovenfor S. 95.

<sup>3)</sup> De vigtigste Annaler henføre Biskop Arne af Stavangers Død til 1303, Eyvinds af Oslo, Thorsteins af Hammer og Narfes af Bergen til 1304.

<sup>4)</sup> Denne Færøiske Biskops Død ommeldes saaledes i en Afskrift i den Bartholinske Samling Tom. E. p. 528, af det

dige eder, og skulle de deles saaledes, som han vil underrette eder om. Han skal og, paa vore Vegne, flye eder et Fad med Viinbær<sup>10</sup>. Vi bede, at I skriver os fortrolig til om de Ting, som vedkomme eder og eders Kirke. Skrevet i Bergen den 22de Juni 1308.

Trondhjemske Capitels Skrivelse til Paven af 12te Mai (quarto Id. Maji) 1309: „Sanctitati vestræ nōtum facimus quod cum venerabilis Pater piæ memoriæ Erlendus, quondam Farensis Episcopus Anno domini MCCCVIII idibus Junii diem clausisset extremum” o. s. v. Biskop Erlend er rimeligviis død i Bergen, hvor han tit opholdt sig, efter samme Documents Medför.

<sup>5</sup>) Ordet *skinger* er os ellers ubekjendt; det er muelig, ligesom det engelske *cingle*, fordreiet af det latinske *cingulum*, da det vilde betyde et Livbelte, som nok kunde passe til den øvrige Dragt, hvortil det hørte.

<sup>6</sup>) Ordet er aabenbare det Franske *surcot*, Engelske *surcoat*, som forudm betydede en kostbar vid Klædning eller Overkjole, brugt af fornemme Folk. Heraf det nyere Franske *surtout*.

<sup>7</sup>) Dette Ord forekommer temmelig hyppig i den Tids norske Documenter, og betyder en vis Hovedbedækning for Mandfolk, lignende en Hætte. Det bruges ogsaa saaledes i Island. Det kommer uden Tvivl af det franske *capron*, som har en lignende eller den selvsamme Betydning.

<sup>8</sup>) Vi have rettet „her” til „der”, som rigtigere efter vor Stilemaade. Om end Originalen ikke her synes at være tydelig, er den dog et tilstrækkeligt Beviis for forskjellige Klosters Tilværelse i Grönland i det 14de Aarhundrede.

<sup>9</sup>) Ordet „Bonde” antyder vel hr een <sup>11</sup>anseet Borger (i Bergen).

<sup>10</sup>) Rimeligviis törrede Druer, nu bekjendte her under Navn af Rosiner. I Grönland maatte de stedse erindre om det gamle Vinlands Herligheder; jfr. ovenfor I, 222, 246, 412, 420. Vi haabe her at have tilstrækkeligen forklaret Fleerheden af de Ord, om hvilke Brevets latinske Oversætter i den Bartholinske Samling udtrykker sig saaledes: „Cetera epistolæ agunt de rebus quas Bergensis Episcopus Gardensi mittit, quarum nomina intelligi non possunt”.

## 20.

1311. I de Bartholinske Haandskrifter paa Universitetsbibliotheket Tom. E. pag. 555 o. f. findes forskjellige Afskrifter fra en gammel Bergensk Copiebog paa Pergament, som nu ikke vides at være til, af Actstykker, angaaende den Bergenske Biskop Arnes Klage over Ludvig, eller Lodowicus, „rector ecclesiæ beati Petri de Borghund, Nidrosiensis dyocesis”, som uretmæssig havde villet tilliste sig Biskopsembedet paa Færøerne (episcopatum Farenssem) mod den Bergenske Kirkes formeentlige, dog kun ved Hævd erhvervede Privilegier, og var, efter det Nidrosiske Capitels ovenfor S. 99 ommeldte Skrivelse til Paven, den 18de August 1309, bleven udnævnt dertil af Erkebiskop Jorund, fra hvis Embedshandling Bergens Biskop havde appelleret til det Pavelige Sæde. I den Henseende er Biskop Thord af Grönland, da han i de to første Maaneder af 1311 opholdt sig i Bergen, og efter det Ovenanførte var en Ven og Slægtning af Biskop Arne, bleven tilkaldt af 4 Bergenske Kanniker, den sidstnævnte Biskops Commissarier, til at indfinde sig med dem i St. Hans Minoriter-Kloster i Bergen, tilligemed dets Abbed, Custos og Guardian, for at oplæse for ovennævnte Herr Ludvig en i Avignon den 10de September 1310 vidimeret Copie af den ovenommeldte Appellation, dateret i Bergen den 4de Marts 1309 (indrykket i det Trondhjemske Capitels Skrivelse til Paven af 12te Mai s. A.) og at æske hans Erklæring, om ikke sammes Original-Docu-

ment, udfærdiget under Erkebiskop Nicolai af Upsala og flere Prælaters Segl, var blevet ham forkyndt, hvilket han og selv mundtlig tilstod at være skeet i Ekerö (*Egkröy*) den 26de Juli i sidstmeldte Aar, i adskillige Biskoppers Nærværelse, da han den Gang, efter det Nidrosiske (eller Trondhjemske) Capitels Befaling, forlangte at blive viet til Biskop over Færø ved Biskopperne af Stavanger og Hammer (til hvilke Capitlets Begjering desangaaende af 22 April 1309 endnu haves i Afskrifter). Denne begjerede Beskikkelseshandling gik for sig i det fornævnte Kloster i Bergen den 30te Januar 1311, da ogsaa dette derom udfærdigede Document er dateret. Dets Slutning lyder saaledes: „Nos igitur Thordo, Dei gratia, Episcopus Gardensis, Petrus abbas monasterii Sti Johannis Baptistæ Bergis, Sigwardus custos fratrum minorum in regno Norwegiæ et Olaus Gardianus fratrum eorundem domus Bergensis supradicti, præsentis kartæ sigilla nostra apposuimus in testimonium præmissorum.”

## 21.

1311. Biskop Thord af Garde bevidner endvidere i et særskilt Document, udfærdiget i Bergen den 1ste Februar 1311, at han, den 30te Januar næst forhen, var tilstede i St. Hans Minoriter-Kloster i Bergen, tilligemed dets Abbed, Custos og Guardian, da de i sidstanførte Document nævnte 4 Bergenske Kanniker, som udnævnte dertil af Stedets Biskop Arne, oplæste den ovenmeldte Appellations-Gjenpart for Hr. Ludvig, Kirkeherre til Borgund i Nidaros Dioecese, og medbragte ligeledes Betjenten Herbrand, som erklærede at han havde overbragt samme Instrument til Staden Bergen, hvortil han ankom den 26de Januar næstforhen, hvilket han tilbød sig at bekræfte med egen Ed, og Vidnesbyrd af Præsterne Peter og Finn, som til Skibs havde ledsaget ham dertil. Biskoppen (m. fl.) bevidner fremdeles at ovennævnte Ludvig, da han af Kannikerne blev adspurgt, for hvilket Forfalds Skyld han ikke havde mødt i den rette



Tid ved den Pavelige Curie, havde undskyldt sig med et Tilfælde, hvorved han havde brækket Benet, — hvilket Forfald nærværende Diploms Udstædere dog ikke vilde antage for gyldigt, thi skjönt han da haltede noget paa den ene Fod, havde dette ogsaa længe før været Tilfældet, hvorfor det og var bekjendt i Norge, at han, fra den Tid han i Aaret 1309 drog ud med Kongen (Hakon den 5te) paa Toget til Danmark, lige til Attestationens Datum, ikke havde, ved den ovenommeldte Svaghed, været forhindret fra at reise, hverken til Skibs eller til Hest, naar han kun havde villet. Endelig erklærer Biskoppen og Klosterets Custos at titnævnte Ludvig, i deres Nærværelse (paa en anden, her formodentlig feilskrevet Dag) havde tilstaaet at Olav, udvalgt Erkebiskop til Nidaros, havde overdraget ham den Færøiske Kirkes Gods, hvoraf han, med sin Familie, havde tilstrækkeligt Udkomme, — ligesom de og bevidne at han skalter og valter med samme Kirkes (eller Bispestols) Gods, efter eget Tykke, som om han var dets retmæssige Administrator.

Med Hensyn til de heromhandlede Stridigheder angaaende Bispedømmet paa Færøerne bemærke vi endvidere, at Erkebiskop Jörund, kort efter at have udnævnt Lodovicus til Biskop over Færøerne, faldt i en svær Sygdom, og blev af Kannikerne berövet al Myndighed, indtil han afgik ved Döden 1309. Des sikkert kunde Bergens misfornöiede Biskop appellere fra sin Overmands Embedshandling, hvilken dog den sidstnævntes udvalgte Eftermand Olav, (formodentlig den samme som Eiliv, der blev virkelig Erkebiskop 1311) anerkjendte og søgte at sætte i Kraft. Den titnævnte Ludvig eller Lodvik er rimeligviis den samme, som i de Islandske Annaler kaldes Lodin, Biskop af Færøerne, og siges at være omkommen 1316 med sit da forliste Skib, hvoraf man maa formode at han da havde vundet sin heromhandlede (som det maa forekomme os fuldkommen retfærdige) Sag ved den Pavelige Domstol.

## 22.

1320. Erkebiskop Eilif af Nidaros, samt Biskopperne Helge af Oslo, Vilhelm af Örkenörerne, Audfinn af Bergen, Hakon af Stavanger, Hallvard af Hammer og Signar af Færøerne udgave en Anordning om forskellige aandelige Anliggender, i Bergen, „in Concilio provinciali, anno domini millesimo trecentesimo vicesimo” og befalede at den skulde efterkommes i den hele Provincia (Erkebispedømme). Den norske Original, med latinsk Oversættelse, er indført i Finn Johnsens *Historia ecclesiastica Islandiæ* T. 1 S. 477—78. Jfr. Münter *Kirchengesch. von Dänem. u. Norw.* 1 Th. 1 Abth. S. 304—305.

## 23.

1322. Efter samme Værk T. 1 S. 452 holdt Erkebiskop Eilif atter et norsk Bispemøde, og udgav der talrige Befalinger om geistlige Anliggender, anførte i det gamle Norske med latinsk Oversættelse fra S. 478 til 496. Jfr. Münter l. c. 1. Th. 1 Abth. S. 205—206.

## 24.

1325. I dette Aar opkom der en Tvistighed mellem Biskop Audfinn af Bergen og Erkebiskop Eilif, da den førstnævnte klagede over at de Kjøbmænd fra Trondhjems (eller Nidaros) egentlige Bispedømme, som hørte under Erkebiskoppens umiddelbare Bestyrelse, og som i den Sommer kom paa „Knaren” fra Grönland til Bergen, ikke vilde yde dets Biskop og Præster den Tiende, som dem tilkom med Rette. Biskop Audfinn androg dette i et Brev til Erkebiskoppen af 24de Juli 1325, hvilket vi her meddele efter en Afskrift deraf, tagen af det titommeldte gamle „Registrum Bergense”, afskrevet ved Arne Magnussen i Bartholins Haandskriftsamling Tom. E, S. 101. En anden Afskrift, formodentlig derefter, fra Arne Magnussens eller Grams Tid, findes i Geheime-Archivet, ligesom og en for os mærkværdig, men meget ældre dansk eller norsk Oversættelse

af Brevet, som (uden Tvivl ved Langebek) er bleven besørget udskrevet i Stockholm af en Copiebog fra Begyndelsen af 1500 Tallet i Antiquitets-Archivet sammesteds, efter følgende Vedtegning: „Ex diplomatario chart. negligenter exarato sec. XVI ineunte in Reg. arch. antiqvitt. Holm. 1761.“ Af den førstmeldte meddele vi her den i samme tilføiede Completering af Begyndelsesordene, ligesom vi og ville optage nogle af den sidstnævntes mærkeligste Udtryk eller Afvigelser i Varianterne til Originalen; i øvrigt er det tydeligt at Oversætteren paa forskellige Steder (som her ikke behøve at anføres) har misforstaaet sin Original. Kun synes den senere Halvdeel af Erkebiskoppens Brev at være grundet paa en anden Text end den vi nu kjende.

*De Decimis mercatorum de Grönland.*

Wirduleghom herra sinum etc.<sup>1</sup> sendir A. etc.<sup>2</sup>

Ver þröngiomzt nokkot so til mote<sup>3</sup> varom vilia ydrum herradom kunnict gera um nymæle þau oc undandraatt<sup>4</sup> er þeir kaupmenn af Thröndhæimi sem nu komo<sup>5</sup> i knærrinom af Grönalande, alæita oss og soknarpresta i Biorghvin, i þi at þeir næitta<sup>6</sup> oss reetta tiund luka af kaupöire sinum<sup>7</sup>, þeim er þeir hafdu af Grönalande til Berghvinar; hafum ver med allu þolenmöde eftirlæitat vidur þa sem af ydar Erkibiskupsdöme ero, Olaf i Lexo og Æindrida Arnason og adra þeirra kumpana, at þeir lyke oss

<sup>1</sup>) Her suppleres saaledes som Variant i Geheime-Archivets Afskrift: Eilifui med guds miskunn, Erchebiscopi i Nidarose d. e. Eilif, ved Guds Barmhjertighed Erkebiskop i Nidaros. — <sup>2</sup>) Istedden for Originalens A. suppleres saaledes ved Geheime-Archivets Afskrift: Audfinner med samre miskun, biskup i Biorghvin, qvedio guds ok sina d. e. Audfinn ved samme Barmhjertighed, Biskop i Bergen, Guds og sin Hilsen. Begyndelsen til den gamle Oversættelse lyder saaledes: Om Grönlandtz tiendu. Sia werdelige Herre

Det maa og bemærkes at dette og tillige det næstfølgende Diplom allerede ere, fra den samme Kilde, med tilhørende ny Oversættelse blevne meddeelte paa Tryk af Lector A. P. Munch i Værket: Samlinger til det norske Folks Historie og Sprog, udgivne af et Samfund, 5te Bind (Christiania 1838, 4to) S. 547—550, blandt flere Diplomer vedkommende Norges Historie under Kong Magnus Eriksøns Regjering — med denne fælles Titel (10 og 11) Breve fra Biskop Audfind til Erkebiskop Eilif og Svar fra denne, betreffende de i Throndhjem hjemmehørende Grönlandsfareres omtvistede Forpligtelse til at svare Tiende i Bergen under deres midlertidige Ophold i denne Stad.

*Om de fra Grönland komne Kjöbmænds Tiende.*

Til sin hæderværdige Herre (Eilif o. s. v.) sender Audfinn o. s. v. Vi nødes i visse Maader til, imod vor Villie, at gjøre eders Herredømme bekjendt med de nye Paastande og Unddragelser, hvormed de Kjöbmænd af Trondhjem<sup>1</sup>, som nu ere komne med Knaren fra Grönland, fornærme os og Sognepræsterne i Bergen, i det de nægte at yde os rigtig Tiende af det Kjöbmandsgods, som de bragte med sig fra Grönland til Bergen. Vi have med al Taalmaadighed forsøgt at formaae dem, der ere af eders Erkebispedømme<sup>2</sup>, nemlig Olaf i Lexa<sup>3</sup> og Endride Arnesøn og andre deres Kompaner, til at yde os

Eiliffuer medt Gudtz Naade, Erkebiskop i N. sender Audfind i Bergen Biscop etc. — \*) Her har den gamle Oversættelse „med” som aldeles forandrer Meningen. — \*) Samme udtrykker sig saaledes: „som nylige begynt er och underdragitt”. — \*) Samme tillægger her „i Høst” (Efteraaret); hvis dette var rigtigt, maatte denne Grönlandsfarer allerede være ankommen til Bergen paa den Aartid 1324. — \*) Samme har her ucele, som forekommer os uforstaaeligt. — \*) Samme „aff kopoyre sinne”.

reetta Grönlands fara tiund, sem adrar skiparar þeirra<sup>1</sup>. Gatom ver en med ængom hætte þa læitt til reetz veghar vm vpplykting fyrsagdrar tiundar, saker sins sambandz og olydni. Viti þer þo vel, gode herra, huorsu tiunder æighu med loghuun at græidazst oc skiptazst medal biskupsdömannna, þar sem sann endamerki<sup>2</sup> ero sætt þeirra i millom, þo at Grænlandzfarar æin æda tvæir af þeim hafe sik nylegha vndandreghit at luka tiund sina i Berghvin, æda oss ovitande med löyndri hende<sup>3</sup> brot skotet; hyggium ver vaarn reett i þeirra misgerd i æingu skaddann vera. Enn saker þærss ad fridur og naader<sup>4</sup> ero i hæilaghre kirkiu iamfnan setiande fram firir dæilu og þrættor, gærdom ver þat at sinne efter þeirra bönastad<sup>5</sup> oc brödra vara rade i tiighn oc vyrding vidr ydur oc hæilagha Nidaros kirkiu, at ver letom so mykit af varom reett at sinni, þat sem oss lea loghen opinbærleggha at æigha, lagdum ver under jamfna hond til göymslu i ydarn gard, so at ver hafum æin lykil, Paall bonde annan, oc þeir sealfer Grænlandz fararner hin þridia, þar til er gud gefe oss þat vndirstanda af ydr med ydru brefe, at ver meghem med naadom<sup>6</sup> varom oc vaarrar kyrkiu rette hallda ospilltum, þar sem ver oc varer firermenn, Berghvinar biskupar, hafum jamfnan efftir fornre sidueniu ok kirkiunnar loghom i frealsre æighn veret fyrsagdrar tiundar. Ritat<sup>7</sup> i Berghvin, in vigilia Jacobi, anno domini millesimo CCC<sup>o</sup> XX<sup>o</sup> quinto.

<sup>1</sup>) Samme „som andre skipare“. — <sup>2</sup>) Samme her her blot:

rigtig Grönlandsfarertiende, ligesom deres øvrige Skibsfæller; vi kunde dog ikke paa nogen Maade lede dem paa den rette Vei med Hensyn til fornævnte Tiendes Ydelse, formedelst deres Sammenhold og Ulydighed. I veed dog vel, gode Herre! hvorledes Tiender bør paa lovlig Maade ydes og skiftes mellem Bispedømmerne, da der jo ere satte rette Grændsemærker mellem dem; om end een eller to af Grönlandsfarerne nylig have unddraget sig fra at betale deres Tiende i Bergen eller os uafvidende hemmelig stukket den tilside, ansee vi ikke vor Ret at være i mindste Maade bleven svækket ved deres Misgjerning. Men fordi at Fred og Rolighed stedse i den hellige Kirke bør foretrækkes for Tvist og Trætte, da lempede vi os for denne Gang saaledes efter deres Bønner og vore Brødres Raad, af Höiagtelse og Ærbødighed for eder og den hellige Kirke i Nidaros, at vi nu eftergave saa meget af vor Ret, at vi henlagde det som Loven aabenbar hjemler os Eiendomsret over, under fælleds Opsyn til Forvaring i eders Gaard, saa at vi have een Nögel, Paul Bonde<sup>4</sup> den anden og Grönlandsfarerne selv den tredie, indtil Gud forunder os at erfare af eder, ved eders Brev, at vi i Ro kunne beholde vor og vor Kirkes Ret ubeskaaret, da baade vi og vore Formænd, Bergens Biskopper, altid efter gammel Sædvane og Kirkens Vedtægter have besiddet fri Eiendomsret til bemeldte Tiende. Skrevet i Bergen, St. Jacobs Aften, (24de Juli) 1325.

„sammerekit“. — <sup>5</sup>) Samme: „medt stedkihedt“. — <sup>4</sup>) Samme (ligesom Munch) Naade. — <sup>5</sup>) Samme: „bönstad“. — <sup>6</sup>) Samme „medt naadons“. — <sup>7</sup>) Samme „ritit“.

1) D. e. Thröndelagen.

2) Her menes naturligviis kun Throndhjems Stift eller Dioecese, hvilken Erkebiskoppen forestod som Biskop, hvorfor han der hævede de ham i den Egenskab tilkommende Indtægter.

## 25.

1325. Herom henholde vi os til vore Indledningsbemærkninger til det næstforegaaende Diplom.

### *De decimis Grönlansensium mercatorum.*

Eilifur med guds miskun Erkebiskup i Nidarose sender Audfinni med samre miskun biskupi i Biörghvin q. g. oc sina vinatto.

Bref ydart kom til vaar, kærande nymæle oc undandraatt þan, sem Grönlanszfarar af Thröndhæimi, þeir sem vttan komo at sinni i knærrinum, gærdo ydur oc soknarprestom i Berghvin, oc þo at þer læitador effter med allo þolinmöde, þa kuad-ozst<sup>1</sup> þer þærs siidur fa ydrar kirkiu rett vm tiund kaupöyriss þærs er þeir hafdu med seer af Grönlansde, sem þer forot bæter effter. Ero ydur ændamærki biskupsdömannna, logh oc forn siduenia þar vm iamkunniect sem oss; skal þat gud vita at so gerna vilium ver ydur oc ydar lærdom mönnum sins reettar unna, sem varom halda. Vita aller hinir ællzsto Grönlansz farar oc aller ællimenn her oc annarsstadar i landino, at þrönder þeir sem af Grönlansde hafa komet hafa opævilegha<sup>2</sup>(?) loket tiunder

<sup>1</sup>) Originalen har (ved en Skriverfeil) kuaddzst. — <sup>2</sup>) Munch læser: opævilegha og oversætter: Aar ud og Aar ind. Ordet synes i vor Original at kunne læses paa begge Maader. Geheime-

<sup>3</sup>) Enten Öen Lexa (fordum Lioxa) nu hørende til Nordmør eller een af de to Lexøer (Store og Lille Lexen) i Hitterdals Præstegjeld, menes her, maa vi overlade til de norske Sagnforskere at undersøge og afgjøre.

<sup>4</sup>) Rimeligviis den Mand, som havde Tilsyn med Erkebiskoppens Gaard i Bergen (P. A. Munchs Anm.).

### *Om de grønlandske Kjöbmænds Tiende.*

Eilif, ved Guds Naade Erkebiskop i Nidaros, sender Audfinn af samme Naade, Biskop i Bergen, Guds og sin Hilsen og sit Venskab. Til os kom eders Brev, klagende over de nye Paastande og Unddragelser, som de Grønlandsfarere fra Trondhjem, der nu sidst ankom paa Knaren, anvende mod eder og Sognepræsterne i Bergen, og endskjönt I med al Taalmodighed forsögte (at overtale dem), siger I, at I desmindre fik den eders Kirke tilkommende Ret til Tienden af de Kjöbmandsvarer, de bragte med sig fra Grönland, som I forlangte den venligere; I kjende Bispedømmernes Grændser, Love og gammel Sædvane i den Henseende ligesaa vel som vi. Gud skal vide, at vi ligesaa gjerne ville unde eder og eders lærde Mænd<sup>1</sup> eders Ret, som beholde vor; det vide alle de ældste Grønlandsfarere og alle gamle Folk her og andetsteds i Landet, at de Thrönder, som kom fra Grönland, stedse(?) have ydet deres

*Archivets Afskrift har opænlegha, som maatte oversættes: offentlig, aabenbare, — og synes at være rigtigere end de tvende andre nu ellers ubekjendte Læsemaader. Den gamle Oversættelse gjengiver ogsaa Ordet ved offuermlig.*

<sup>1</sup>) I Middelalderen kaldtes kun de Geistlige „lærde Mænd“.



sinar varom prestmonnom oc ængom adrum<sup>1</sup> so at ver hafem freetter til; hyggjom ver þa oc þæirra godz hedan rærstz oc nærst hafa en æighi annar-stadar, oc tiundagærdena en miok i þeirra valde oc sialfræde vera, þar til er þeir hafa koset huar þeir vilia vetersetar gerazst, oc ef þeir aller sigling-armenn, sem i Biorghvin riufa sinn bunka, skulu med banne ædr adrum hirtingum hæilagrar kirkiu her sudr þröngiazst til tiundagærda, þa monu flæiri en ver æinir nöydazst til jamhaarrar akæro sem þer ræisto þessa, oc kan þa at værda at flæiri vilia sinnar kirkio reette ospiltum halda. Þakkum ver ydur þo mykilegha at þer letor hældur tiundena vndir jafnadar hond læggia en medur bradare alaup-um varar kirkiu rett oc hæfd vnder ydur gripa. Værde<sup>2</sup> oss þui sidzst af ydur nokkora alæitinga sem ver hyggjum þar minzst til skyldad. Radom ver þui at þer lofet kaupmönnum þar stediazst sem þeir æighi godz oc barnföde oc þeim tiund gera i huærs biskupsdöme sem þeir vilia vistazst æda vera i þan tima er kaupmanna tiund er von at gerazst i hueriom kaupstad i Noreghe. Vilium ver oc skul-um med ydur, sem skylda vor er, gærna oll god skipti æigha. In Christo semper valete. Scriptum Nidrosie in Octavis beati Olai.

<sup>1</sup>) Fra disse Ord af er den gamle Oversættelses Indhold saa aldeles forskjelligt fra Originalen, at vi meddele Resten heel og holden ved Textens og vor Oversættelses Slutning. — <sup>2</sup>) Ret-tere varde (P. A. Munchs Bemærkning).

Fra <sup>1</sup> af, til Textens egentlige Slutning, lyder den gamle Oversættelse saaledes: „Och wide wy ingen nermier att were then

Tiender til vore Præstemænd og ingen andre, for saavidt som vi have erfaret; vi mene, at de og deres Gods ere udgaaede og vedligeholdte herfra, men ikke fra noget andet Sted, og at de selv for det meste kunne raade over Tiendeydelsen, indtil de have bestemt, hvor de ville opholde sig i Vintertiden, — og dersom alle de Söfarende, som i Bergen (kun) bryde deres Last, skulle med Band eller andre den hellige Kirkes Revselse tvinges til at yde deres Tiender her (der) sydpaa, da ville flere end vi allene nödes til en ligesaa höröstet Paatale, som den I nu have reist, og det kunde da (let) skee, at flere ville beholde deres Ret uspildt. Dog takke vi eder meget, fordi I hellere lod Tienden henlægge under fælles Forvaring, end med mere overilede Anfald rive vor Kirkes Ret og Hævd til eder. Vi ventede allermindst nogen Fornærmelse af eder, fordi vi troede at den var mindst forskyldt. Derfor raade vi eder at I tillade Kjöbmændene at stædes der hvor de baade have deres Eiendomme og Födested, og at yde deres Tiende i hvilket Bispedømme de ville være eller opholde sig paa den Tid Kjöbmandstiende pleier at ydes i hver Kjöbstad i Norge. Vi ville og skulle, som vor Pligt er, gjerne staae i de bedste Forhold med eder i alle Henseender. In Christo semper valet! Nidaros, Oftende Dagen efter St. Olafs Fest (den 5te — eller 9de? — August, 1325).

---

thind som windist aff thet godtz herfraa kommer end vore prester, om thet icke bliffuer kjöp andenstedtz. Och tage wy tennom i word wald som kjöppe theris godtz i wore biscopdome att före till Grönländt at the thervdaff skulle gjöre theris thind her i Thrundhiem eller andenstedtz i Biscopdome. En their som köpe theris werning i Biere-

## 26.

1327. En Anordning om visse kirkelige Anliggender i hele Nidaros (eller Trondhjems) Erkebispedømme, udgiven i Bergen paa et Bispething (*d biskupabingi*) af Erkebiskop Eilif af Nidaros samt Biskopperne Vilhelm af Örlenörne, Audfinn af Bergen, Hallvard af Hammer og Erik af Stavanger, Cal. Septbr. (1ste Sept.) anno gracie millesimo trecentesimo vicesimo septimo. I Original og latinsk Oversættelse hos Finn Johnsen, Hist. eccl. Island, T. 1 p. 498—508. Jfr. Münter l. c. 1 Th. 1 Abth. S. 206—207.

## 27.

1327. Den 3die af Mallet meddeelte Notice om Grönland og den (S. 90, 93) ovennævnte Tiende m. m. fra det Vaticanske Archiv:

„Anno 1326 die 15 Aug. designatus fuit a Johanne XXII Collector ejusmodi decimæ aliorumque reddituum pro terræ sanctæ subsidio in Norvegia, Svecia et Gothia, Bertrandus de Ortolis, Rector Ecclesiæ de Novalibus Electen<sup>1</sup> Diocesis, qui de perceptis rationem reddens hæc in Schedis suis annotavit: „Decima Episcopatus Greuellenden<sup>2</sup> recepta fuit per me Bertrandum de Ortolis, in dentibus de

vin och thet före till Grönlandt, skulle gjörre theris thindt theraff, nar the tilbage kommer aff Grönlandt. Forbiodande ether nogen Trondhiem Grönlandts fare nogen anderledis att besuere enthen medt bandt eller andeth, thui wy willia wor kirkia rett wsplithit halda fraa ny seduanna, och icke etther eller etther lerde mendt theri nogit forkorte y nogrom lut, men wy och wore prestmend wille well om then thindt fordrages effther fordom skick, nar i och etthers oss then tiid besicte wilde; In Christo” (o. s. v., som ovenfor). Her synes Oversætteren at have fulgt en anden Text end den os nu bekjendte. Skulde den da oprindelig have hørt til et andet Brev til Bergens Biskop eller andre Vedkommende af samme Datum?

Roardo<sup>3</sup>, quas decimas recepi Bergis a domino archiepiscopo Nidrosiensi, an. dom. 1327 et 11 die mensis Augusti, videlicet 127 lisponsos<sup>4</sup> ad pondus Norvegiæ, postque 6 die mensis septembris vendidi dictos dentes de consilio domini Archiepiscopi Nidrosiensis et Domini Episcopi Bergensis, Johanni de Pre, mercatori de Flandria, pretio 12 librarum et 14 solidorum Turonen. argenti, de quibus habuit Dominus Rex Norvegiæ medietatem<sup>5</sup>. Item recepi pro denario S. Petri<sup>6</sup> Episcopatus Greuellenden tres lisponsos dentium de Roardo; vendidi dictos dentes et habui pro quolibet lisponti 2 sol. Turon. argenti (Lib. 127 pag. 5 et 8 Collector).

## 28.

1328. Efter at de Nowgorodske Russer, under Fyrst Junie, havde fra 1322 af i nogen Tid ført Krig med Kong Magnus Eriksøn (kaldet Smek) af Sverrig og Norge, især ved Angreb og Krigstoge mod Finland og Helgeland, klagede Sidstnævnte sin Nød for Pave Johannes den 22de, der ogsaa bevilgede Kongen Halvdelen af de sexaarige

<sup>1</sup>) Var saa utydeligt at det næppe kunde læses. — <sup>2</sup>) Skal her og siden betyde *Grenelenden*. I Zeniernes Reise kaldes Grönland *Engreuelanden*. — <sup>3</sup>) *roardo* staaer vel for det sædvanligere *rosmaro*, da Taler her er om Rosmhvalens eller Hvalrossets Tænder; jfr. ovenfor S. 48—49, hvorefter det og sees at en Mængde af dem pleiede forhen at udføres fra Grönland som Handelsvare. — <sup>4</sup>) *Lisponsus* og (længere hen) *lispons* skal vel betyde Lispund. — <sup>5</sup>) Den halve Deel af denne overordentlige Tiende var nemlig bleven bevilget Kong Magnus Eriksøn til hans Krige mod de vantroende Russer, Karler o. fl., — hvorom vi ellers henvise til det næstfølgende Diplom-Nummer. — <sup>6</sup>) Den saakaldte Peterspenge, hvilken Paverne og pleiede at indkræve i eller fra Island ved saadanne Indsamlere som den herommeldte.

Tiender, som Pave Clemens den 5te havde befølet at skulle indkræves i Sverrig og Norge til Hjelp for Christenhedens Krigsførelse mod de Vantroende og som vare blevne opkrævede af Broder Johannes de Serone, Prior for Prædikebrødrene af Fygiacho og Magister Bernardus (?) de Ortulis, „Rector ecclesiæ de Novalibus Cateceus. et Electens. dioeceseos” (see ovenfor S. 112—113). Omendskjönt Russerne da, som bekjendt, vare Christne, erkjendte de dog ikke den romerske Paves Herredømme over Kirken; derfor kalder Paven baade dem og deres Undersaatter eller Medforbundne Karelerne Hedninger og Christi Fjender, i det han bevilger hin betydelige Hjelp „pro expugnandis inimicis Christi, paganis videlicet Rutenis et Carelis”. For den bekomne Halvdeel af Tienden, udbetalt af den ovennævnte Pavelige Commissarius, udstædte Kong Magnus sin udførlig specificerede Qvittering, i Oslo, „anno Domini MCCC vigesimo octavo, in crastino assumptionis beate virginis Marie”.

Blandt de fra Rigernes forskellige Stifter indkomne Summer af ovenmeldte overordentlige Tiender ommeldes her den Grönlandske saaledes: „Item de ecclesia et dioecesi Grønlandensi, cuius summa ascendit ad duodecim libras et quatuordecem solidos grossorum Turonensium”. At Tiendesummerne her ere fastsatte efter den Myntberegning, der brugtes i Tours, kom maaskee deraf at Paverne paa den Tid residerede i Avignon, en anden fransk Stad.

Diplomet findes aftrykt i Bringii (Lagerbrings) Monumenta Scanensia; Langebek har tillige besørget en i Geheime-Archivet forvaret Afskrift taget af det efter Peringskölds haandskrevne Svenske Diplomatarium i Stockholm. Om dette af Norges Geistlighed fordrede overordentlige Krigsstyr m. m. kunne vi ellers henvise til Suhms Hist. af Danm. 12 Tome, samt P. A. Munchs Meddelelser i Saml. til det Norske Folks Sprog og Hist. V, 550—555.

## 29.

1334. En Anordning for hele Trondhjems Erkebispedømme om forskellige kirkelige Anliggender, udgiven af Erkebiskop Paul i Nidaros, samt Biskopperne Hallvard af Hammer, Salomon af Oslo og Erik af Stavanger, i Nidaros, sub anno Domini millesimo trecentesimo tricesimo quarto, decimo kalendas Octobris (den 22de September). Originalen med latinsk Oversættelse findes hos Finn Johnsen l. c. T. 1. p. 508—511. Jfr. Münter l. c. 1 Th. 1 Abth. S. 207—208.

## 30.

1336. En anden Anordning, udgiven af samme Erkebiskop og Biskopper, hvorved forskellige ældre kirkelige Statuter bekræftes; Tönsberg in festo Margarete virginis (20de Juli) sub anno domini (o. s. v.). I Original og Oversættelse l. c. S. 511—518. Jfr. Münter l. c. S. 209—210.

## 31.

1345. Holdtes i Bergen et Provincial-Concilium in octava nativitatis beatæ Mariæ virginis (15 September) bestaaende af Erkebiskop Paul, Biskopperne Thorstein af Bergen og Guthorm af Stavanger, samt de øvrige norske Biskoppers Syndicis, hvori det besluttedes at Rigets Geistlighed skulde søge at afvende Pave Clemens den 6tes Fordring om treaarig Tiende af alle dens Indkomster, men at en vis Sum skulde svares af ethvert Bispedømme i Erkestiftet med Undtagelse af Grönland og Færøerne, til de derpaa medgaaende Omkostningers Afholdelse. Hertil skulde nemlig Erkebiskoppen og Biskoppen af Oslo bidrage hver 6 Mark (sex libras) og Biskoppen af Hammer 3 Mark, men enhver af de øvrige Biskopper 4 Mark „— ex parte vero omnium aliorum Episcoporum et Dyocesium Nidrosiensis provinciae, præter Gardensem et Farensem, pro quolibet quatuor libras”. Diplomet findes i de Bartholinske Manuscripter (8\*).

(i Kjöbenhavns Universitetsbibliothek) Tom. VI. pag. 692. Det haves ellers udgivet paa Tryk i Pontoppidans *Annal. eccl. Dan II*, 169—70. Jfr. *Suhms Historie af Danm. XIII*, 144—45 og *Münter Kirchengesch. 2 Th. 1 Abth. S. 211* (hvor dog Aarstallet 1435, som en blot Trykfeil, maa rettes til 1345).

### 32.

En Anordning, uden nogen Datering, af Erkebiskop Paul til Nidaros (død 1346), hvori den almindelige christelige Troeskjendelse foreskrives, de 7 Hovedsynder tillige med Runer og alskens Trolddom, Aager og flere Forbrydelser forbydes o. s. v. I Original og Oversættelse hos Finn Johnsen l. c. S. 518—527. Jfr. *Pontoppidans Annal. eccl. T. 2*, pag. 169—170 samt *Münters Kirchengesch. l. c. S. 207—208*.

### 33.

1347. Kong Magnus Eriksöns (af Norge og Sverrig) og hans Dronning Blancas Testament, udgivet i Lödöse, Söndagen for St. Margarethes Dag, anno domini MCCCXL<sup>o</sup> septimo. De lovede derved betydelige Foræringer til alle Domkirker i Norge, saavel som og paa Örkenöerne, samt Skalholt og Holum paa Island. Færöerne nævnes ikke. Derimod hedder det om Grönlands Domkirke: „Item (legamus) ecclesie cathedrali in Grönelande centum marcas denariorum in vestibus pro ornatu ecclesie preciosis.”

Hundrede Mark i Penge var den Gang en betydelig Sum, hvorfor vistnok kostbare Messeklæder kunde indkjøbes, — men det er vel uvist om Garde Domkirke har nydt noget godt af denne testamentariske Gave formedelst Kong Magnus's mange paafølgende Gjenvordigheder, hvorved han rimeligviis er bleven forarmet. Dette originale Testament skal findes i det Kongl. Svenske Bibliotheks Samling af Pergamentsbreve og er aftrykt derfra i *Handlingar rörande Skandinaviens Historia XII Deel Stockholm 1825*; derefter er det (med forandret Orthographie) udgivet, med

tilføjet Oversættelse, af P. A. Munch, i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, 5 Bind (1838) S. 579—588. Jfr. Suhms Hist. af Danm. XIII, 183—184, hvor Diplomet og er aftrykt S. 807—812 efter en Afskrift i Geheime-Archivets Langebekske Diplomatarium.

### 34.

1348. Kong Magnus's Anordning, udgiven i Oslo den 16de Februar, hvorved det forbødes alle udenlandske Kjøbmænd at beseile hans Skattelande (Finmarken, Island, Færø, Ökenøer, Grönland) — ommeldes af Suhm<sup>1</sup> l. c. S. 198—199; dog melder han ikke (som ellers oftest), hvorfra denne Efterretning er tagen. Det er sandsynligt at den er identisk med en anden, hvis Slutning saaledes anføres i Edvard Edwardsens haandskrevne Bergens Chronica (i den Arnæ-Magnæanske Samling 888, 4 S. 196) under Titel af Konning Magni Bref givet i Oslo: „Thi forbyde Vi fuldkommeligen alle wdlendiske Kjøbmænd at seigle med deris Kjøbmandschab norden omkring Bergen, nogensted til vore Skatteland. Hvo det giör schal deris Gods optages os tilhænde.” See ellers herom J. Chr. Bergs indholdsrige Afhandlinger: Historisk Underretning om Finmarkens Handel (i Saml. til Norges Sprog og Historie III, 266—267) og Ventilationer angaaende den nordlandske Handel (samstedes V, 624, 625). Ville vi undersøge den første Aarsag til disse Forbud, saa maa Roden vistnok søges i Hedenold, da Harald Haarfager allerede stræbte at udelukke alle andre, end hans egne Udsendinge, fra den fordeelagtige Handel paa Finmarken, hvorom Egil Skallegrimsöns Sagas 8de til 17de Capitel især kunne eftersees; jfr. Schöning Forsög til Norges gamle Geographie (1751, 4) S. 72 o. f.

<sup>1</sup>) Det maa meget beklages at mange Afskrifter fra det Langebekske Diplomatarium ere forkomne ved at udlaanes til Suhm, Abraham Kall, o. fl., især til Brug ved Udgivelsen af Förstnævntes store Danmarks Historie, hvoriblandt en saadan Afskrift som den herommeldte vel kan have været.



samt Berg l. c. III, 263—264, og V, 617 o. f. Paa sidstnævnte Sted udvikles Hansestædernes norske Privilegiers Historie i det 13de og 14de Aarhundrede meget udførlig, hvortil vi kunne henvise. Vi have heller ikke kunnet finde nogen ældre norsk Anordning, der udtrykkelig indskrænker Hansestædernes Handel i det nordlige Norge, end det af Kong Erik Magnussön den 7de Juli 1294 udgivne Privilegium for Stæderne Lübeck, Bremen, Stralsund, Stettin, Rostock, Wismar, Campen, Wisby og Riga. Dette vigtige Diplom findes trykt paa Latin hos Torfæus (Histor. Norv. IV, 387—389) og Thorkelin (Diplomatar. A. Magn. II, 147—151) o. fl. St. Det er og oversat paa Dansk af Paus S. 182—185. Deri hedder det udtrykkelig, at disse Stæder gives Tilladelse til at handle i og udenfor Riget, med Undtagelse af de Egne som ligge nordenfor Bergen, med mindre nogen af særdeles Naade kunde forundes Tilladelse dertil („res suas venales vendere; alioquin eas ducere poterunt, quocumque voluerint, extra regnum et infra, non tamen ultra Bergas, versus partes boreales, nisi hoc alicui de speciali gratia concedetur”). Suhm o. fl. mene at denne Indskrænkning blev hævet ved et Privilegium, hvorved Kong Hakon den 5te den 19de Juni 1305 gav Bergens indenlandske Kjøbmænd Tilladelse til at drive Handel baade nord og syd paa i Riget, samt ligeledes til Kongens Skatlande (*til skattlanda vara*), i det han forklarer Originalens klare Udtryk *inlensker kaupmenn i Bergvin* saaledes: „Herved forstaaes de Hansestædiske, som vare bosatte i Bergen”. Dette kunde jeg, for min Deel ikke fatte, især da jeg lagde Mærke til at den samme Konge end senere, nemlig den 26de Juli, udgav nye Privilegier (paa Latin) for Kjøbmændene fra Campen, hvori han gjentog det selvsamme Forbud mod al Handel norden for Bergen, som indeholdtes i Anordningen af 1294 og som af os ere anførte. Hertil kommer den Omstændighed at Frihedsbrevet for Bergens indenlandske Kjøbmænd endnu haves paa Norsk, i en

Copiebog som tilhører det tyske Cancellie i Kjöbenhavn, rigtig nok blandt Hansestædernes Privilegier, (som ellers er affattede paa Latin eller Tydsk), men det er let forklarløgt, at Hanseaterne i Bergen helst have villet antage at det var givet deres egne Forgjængere der, endskjønt de aldrig ret kunde kaldes indenlandske i Norge. Jfr. Suhms Hist. af Danm. XI, 500—502, 890—895 og Berg l. c. V, 622, hvor det bemærkes at han af Prof. R. Keyser har erholdt den vigtige Oplysning, at Privilegierne for Bergenserne, som man hidindtil har antaget at være fra 1305, maa være fra 1361. Vi have saaledes ingen Anledning til at mene at Hansestæderne fra 1294 af havde nogen Tilladelse af Kongen til at beseile de norden for Bergen liggende norske Lande, förend 1343, da Magnus Eriksön fornyede deres ældste Friheder og tillod dem at handle over alt i Landet samt at opholde sig der saalænge de vilde; dog troe vi ikke at denne Tilladelse har gjeldt Skat- eller Bilandene, som heller ikke nævnes; det selvsamme kan vel gjelde om Hansestædernes norske Privilegier af 1361 og 1376.

Det er troligt at det herommeldte Forbud mod udenlandsk Handel i Skatlandene er ægte, og endvidere at Kong Magnus Eriksön, fra den Tid af at de overlodes ham som Livöre, har forbeholdt sig selv Handelen paa Island (vel ogsaa Grönland) da han adskillige Gange bortforpagtede alle Indkomster af Island i treaarsviis. Ogsaa Annalerne vise, at den islandske Handel försömtes næsten ganske i Tidslöbet fra 1348 til 1361, da Kongen muelig har fundet det nödvendigt udtrykkelig at tillade Bergens Kjöbmænd Handelen paa de nævnte Skatlande. At Hansestæderne aldrig have haft noget saadant Privilegium i det 14de Aarhundrede, kan man vel slutte deraf at intet Spor findes til at de virkelig have drevet den paa Grönland eller Island i dette hele Tidsløb. Jfr. nedenfor Diplomerne No. 37, 38 og 47.

## 35.

1351. Anordning (eller Synodale) om forskjellige kirkelige Anliggender, især de Geistliges Forhold, for hele Nidaros Erkebispedømme, paa Latin, udgiven af „Olavus Dei patientia Archiepiscopus Nidrosiensis, Gisbertus Bergensis, Havardus Hamarensis, Johannes Gardensis ejusdem gratia ecclesiarum episcopi, Nidrosiensis ecclesiæ suffraganei” og stilet til „universis Christi fidelibus, per Nidrosiensem provinciam constitutis”. — Actum Nidrosiæ decimo Kalendas Septembris (23de August). Hos Finn Johnsen l. c. pag. 530—536 og Suhm H. af D. XIII, 816—823. Jfr. Münter l. c. S. 311.

## 36.

1351. Dagen for Christi Himmelfartsdag udstædte Jon, Biskop af Garde, tilligemed Abbeden i Hovedøe Kloster samt Capitlet og Cannikerne i Oslo et Vidisse af Pave Innocentius den 6te Bulle, udgiven i Avignon den 6te Januar næst forhen, hvorved Prælaten Gyrder udnævntes til Biskop af Stavanger. Begyndelsen lyder saaledes: „Universis Christi fidelibus presens scriptum cernentibus, frater Johannes, Dei patientia Episcopus Gardensis, frater.... innulphus ejusdem gratia abbas de Hofvudøy, Capitulum et Canonici ecclesiæ Osloensis, salutem” o. s. v. men Slutningen: „Scriptum Osloye in vigilia ascensionis Domini, anno ejusdem MCCC quinquagesimo quarto.” Documentet findes i de Bartholinske Manuscripter 6te Tome, S. 824. Jfr. Suhm Hist. af Danm. XIII, 303—301.

## 37.

1355. Blandt det store Kongelige Bibliotheks Haandskrifter, i den saakaldte gamle Samling Nr. 2432, 4to (indeholdende Miscellanea fra 1500 Tallet), findes, under Navn af Udskrift, en gammel dansk Oversættelse af Kong Magnus Eriksöns Befaling angaaende „Kaarens” (skal vist være *Knarens*) Udrustning til Grönland. Stilen er meget forvirret, og dette maa

enten være forårsaget af feilagtig Oversættelsesmaade, Udeladelse eller Skrivefeil. Allerede i Aaret 1350 havde den nævnte Konge frasagt sig Regjeringen over Norge og Sverrig, men forbeholdt sig, til sin Underholdning, Indtægterne af Helgeland, Island, Færøerne, Hetland og (som vi heraf erfare) Grönland; see ovenfor S. 18, 55. Annalerne ommelde Knarens Ankomst fra Grönland „med overmaade meget Gods” formodentlig til Norge, 1346. Denne heldige Handelsbegivenhed har muelig været en medvirkende Aarsag til det ovenfor under Nr. 34 omhandlede udtrykkelige Forbud, som udgaves 1348 af Kong Magnus Eriksön mod udenlandske Kjöbmænds Handel paa Norges Skatlande. — Den strax derefter i Norge grasserende sorte Död standsede Kongens og hans norske Undersaatters Handel paa Island. I mange Aar nævnes intet Skib, som ankommet fra Grönland med Undtagelse af den til Island 1317 fordrevne Marklandsfarer. Overhoved synes man ikke siden at have tænkt paa nogen Handelsexpedition til Grönland förend 1355, efter hvad man kan slutte af Kong Magnus's Udtryk i nærværende Brev, om den Fare hvori Grönland var stædt med Hensyn til Christendommens Forfald.

I den ovenmeldte Haandskriftsamplings Nr. 2820, 4to, bemærkes, at dette Brev af Kong Magnus, formodentlig i Original, bevaredes „in choro bibliothecæ Universitatis Hafniensis”; det er da formodentlig tilintetgjort ved den store Ildebrand 1728.

Koning Magni Befalingsbrev Powell Knudsson paa Anarm(?) gifvet at seigle til Grönland.

Magnus med Guds Naade Norgis, Suerigis oc Skone Konning sender alle mend som dette Bref see eller höre Guds helse och sind.

Vi ville at I vide at I haffuer taget' alle de Mænd som i Kaaren ville fare af alle, hvad heller de ere nævnte eller ei nævnte, mine handgangne

Mænd eller andre Mænds Svenne oc af andre Mænd, der I faae til os at føre dermed som<sup>2</sup> Powel Knudsen, som Høvidsmand skal være paa Kaaren<sup>3</sup>, fuld Befaling at nævne de Mænd i Kaaren som hannem tykkes bedst tilfalden være baade til Mestermænd oc Svende; bede vi at de anamme denne vor Befaling<sup>4</sup> rett god Villie for Sagen, at vi gjøre det i Hæder til Gud oc for vor Sjels oc Forældres Skyld, som udi Grönland haver<sup>5</sup> Kristendom oc Ophold til denne Dag oc vil end ei lade nederfalle om vore Dage. Vider det i Sandingen, at hvilken som denne vor Befaling bryder skal faae vor sande Ublyhed<sup>6</sup> oc derpaa svare os fulde Brevebrodt<sup>7</sup>. Gjordt i Bergen Mandagen efter Simonis oc Judæ Dag (28de October) paa sjette oc XXX vore Righsherrer<sup>8</sup>. Her Örmer Östernis<sup>9</sup> wor Drottseter udi Norge inseyled.

## ANMÆRKNINGER.

1) Her burde formodentlig staae: „at I haaffuer at tage“, eller andre lignende Udtryk.

2) Skal vel betyde: „eftersom“.

3) Her mangler formodentlig: „haver“.

4) Her maa vel tillægges „med“.

5) Originalen maa her have tillagt „stiftet“ eller noget lignende.

6) Er vistnok det samme Ord som „Ublidhed“ (Unaade).

7) Uden Tvivl i Originalen: *brøfabrot*, d. e. Böder for Kongens skriftlige Befalingers modtvillige Overtrædelse.

8) Skal være: (vort) Riges (eller Regjerings) Aar.

9) Maa rettes til *Öysteinssøn*. I Kong Magnus's og hans Dronnings (S. 116) ovenommeldte Testament kaldes han Ormerus Östinsson eller Östensson, i det han udnævnes som een af dets tilkommende Executorer. Han havde

været tilstødet ved Oprettelsen af Kongens og Dronningens *Egteskabspagt*, sluttet i Båhus 1343, (see Suhms Hist. af Danm. XIII, 98), ligesom og ved en Forhandling om et Mageskifte af Dronningens svenske Godser mod norske, sammesteds 1353 (l. c. S. 288), hvor han kaldes Orm Öysteinsson. I et norsk Diplom af 1347 skrives Navnet Ormer *Æstæinsson*, (S. Saml. til det norske Folks Sprog og Hist. V, 585—589), ligesom og i et Mageskiftebrev mellem Norges Konge og Trondhjems Erkebiskop af 4de August 1354 (Suhm l. c. S. 304). De gamle Islandske Annaler melde ved 1350, at Orm Eysteinsön blev udnævnt til Drottsete (Drost) i Norge af Kong Hakon. Efter deres Beretning havde denne Magnat det ulykkelige Endeligt, at han i Aaret 1360 blev halshugget efter Kongernes (Hakons og Magnus's, eller Hakons og Eriks?) Befaling.

### 38.

1384. Kong Oluf Hakonsön udgav følgende mærkelige Forordning, der vel sigtede til at forebygge Mangel paa unge og dygtige Arbeidere ved Norges Land- og Agerbrug, ved at holde dem fra Handel og Søfart, men som dog uden Tvivl har bidraget til at grundfæste Hånsestædernes Handelsmagt i Rigets Kjøbstæder. En lignende Anordning var tildeels allerede gjort af Kongerne Magnus og Hakon, i Bergen, Fredagen för Gregoriusmesse (12te Marts) 1328; den haves trykt i Suhms Hist. af Danm. XIII, 532. Da Norges Skatlande ikke nævnes i den, meddele vi den ikke her, men bemærke kun, at den udtrykkelig bekræftes og bestemmes yderligere for Skatlandene ved den herfølgende vidtløftige Rettebod, af hvilken det end videre indlyser, at Regjeringen ogsaa da har søgt at forhøje Afgifter og anden Tynge af Islandsfarerne (vel og tillige af Grönlandsfarerne, skjönt de ikke udtrykkelig nævnes) til det yderste, hvorved intet Hensyn synes at være blevet taget til Islændernes ældgamle Privilegier vedkommende Handelen i Norge. Forordningen

er aftrykt hos Suhm, l. c. XIV, 533—535, efter Langebeks Afskrift fra en i det herværende tydske Cancellies Archiv opbevaret Copiebog, indeholdende Hansestædernes Privilegier (hvoraf ogsaa den ovennævnte 1328 udgivne er tagen). Formedelst den uden Tvivl vigtige Indflydelse, som den rimeligviis har haft til Indskrænkning og næsten fuldkommen Standsning af Grönlands da allerede ubetydelige og under de haardeste Vilkaar sukkende Handel, der dog i den Tid — (efter et Retsdocument, som vi snart kommer til at meddele) — synes at være bleven forbeholdt et Kongeligt, omændskjønt mestendeels ubenyttet Monopol; — optage vi dette vigtige Actstykke heelt og holdent. Da Sproget synes at være meer Dansk end Norsk, (hvilket dog vel tildeels kan tillægges den gamle Afskrivers Opfattelse af Ordene), som og allerede den Gang kunde siges at være i sin Overgangsperiode, tillægge vi ingen heel Oversættelse, men blot nogle med Tal betegnede Ordforklaringer.

Olauer mett gudz nad Norigis, Dana oc Göta Koningr, sender allom mannom i Bergunar fæhyrdzslu<sup>1</sup> oc i allom Norderlandom, quediū gudz oc sina. Bidiande alt wort Riigis Raadt, baade biscopar oc lerder mend, Riddare oc Sveynar, haffue ther wnderstadet, att almugen her mett edher, baade leiker oc lerder, haffue ther höiglige keert oc kera endt i dag, att ther goder mend som boelhaffn<sup>2</sup> willie wphalde her mett ider, kunnu<sup>3</sup> ey hion<sup>4</sup> eller winnufolck<sup>5</sup> att faa, saker thess at flester wnger mend leggja seg til kaupferda, badi moti logum oc thera skipan<sup>6</sup> oc breffuom er forfader vaar, herra Magnus Konungr oc fader vaar hin kjerista herra Hoka

<sup>1</sup>) Efter Ordet Skatkammer; her vel rettere Oppebørsels-District. <sup>2</sup>) Huusholdning, fast Bopæl <sup>3</sup>) rettet for kunn. <sup>4</sup>) Tyende. <sup>5</sup>) Arbeids- eller Tjenestefolk. <sup>6</sup>) Den Anordning.

konungr, gudt theira saell haffui, giordo mett alra  
 rigis raade oc samtyche i sua mote, att ingen  
 mader skulu sigla i kaupferder, er mindre godz otte  
 en til fimtan mark forngildra<sup>7</sup> y kaupöyra, uttan  
 huars mands borgan wtlandskra eller indlandskra,  
 oc en tho aff thessi skipan haffuer mindre holdet  
 varit en som tillbör, tha williom wüir oc alt wort  
 rigis Raad, att adernempder<sup>8</sup> breff se fast oc stad-  
 ngt hedan i fraa oc stadfestom wüir thau i allom sin-  
 om greinom oc articulis, effter thii som the watta<sup>9</sup>  
 sialff om seg, oc wp att landet byggest<sup>10</sup> ey meir  
 i aandü<sup>11</sup> end nu er, bodi oss til scadi oc allom  
 worum godum monnum, oc helder them sem noget  
 gott eiga, oc giernu wiilda oss till tienistæ wara oc  
 ey formega, af<sup>12</sup> tui att boda waare jordar oc adre  
 leggist öydi<sup>13</sup> oc leidangren werder skiöt<sup>14</sup> ingen.  
 Tha hafuom weer oc wort rigis raadt, baadi Bisc-  
 oper, lerder mend, Riddara oc Sveinar thessa skipan  
 mett a gjort, att engen mand her mett eder huarki  
 i böö<sup>15</sup> eller heradi megu bruka (eller) byggia nokr-  
 um<sup>16</sup> kaupskap<sup>17</sup>, norder i landet sigla, eller oc til  
 skatlanda<sup>18</sup> waro, uttan their mend, som thet for-  
 megu aff theira egni gotzi oc wttan all borgan wt-  
 landskra eller indlandskra, effter thii som ther willie

<sup>7</sup>) efter gammel Værdie, det vil vel sige i rede Sölv, altsaa  
 henved 120 Rigsbankdaler i vore Penge. <sup>8</sup>) fornævnte. <sup>9</sup>) vidne,  
 vne. <sup>10</sup>) skal vel være leggest, lægges. <sup>11</sup>) rimeligviis feilskrevet  
 for ande, Öde. <sup>12</sup>) rettet, for at. <sup>13</sup>) jfr. ovenfor Anmærkn. 11.  
<sup>14</sup>) (skjöt), snart. <sup>15</sup>) (bö, bæ) By (Kjöbstad). <sup>16</sup>) maa vel hedde  
 nokurn. <sup>17</sup>) rettet for kaupskat. <sup>18</sup>) Hetland, Færö, Island,  
 Grönland, Finmarken, muelig ogsaa Helgeland; see ovenfor



sanna met sin eidt, nema<sup>19</sup> huar som that gerir, willie haffue firigiort skipinn oc en offuan aa suara oss VIII ortoge oc XIII marckom<sup>20</sup> i breffua brott<sup>21</sup>. Fulkomelige forbiodande ollom worom wmbotzmønnum<sup>22</sup>, först fæhyrdi<sup>23</sup> worum i Bergwn, siidan thar allom vt i fra nogrom monnom loff thar tiil geffua eller oc nogrom monnæm tola eller stedia<sup>24</sup> skiip at byggy up, fra thessi skipan wari oc samtyckt alra godra manna, eller nogrer mend fara i kaupferdir emod thenna skipan som fore siiger. Uttan helder biodom wiir syslemønnum worom her met eder, i huario sem huer er, at fulfiilgia thessa woro skipan oc vp att tage<sup>25</sup> för them som her emoti gera. Biodom weer Lagmonnum woorum att legga laga orskurd<sup>26</sup> aa the mend som syslomend waare sekio fore them som her emoti gera. Framdelis hafvom weer thett stadfest, att weer takom ther storan skada aff, att thet gotz, som aff Islandi kemmer, werder fyr vp-skipat en wer wort seckegiald<sup>27</sup> haffuom, eller oc adra tha luti<sup>28</sup> som oss bör ther aff med logum at haffua. Thii forbiodom weer allom theim mannom som fæhyrdr waar haffuir nokrur grundsemdt aa<sup>29</sup> noget gotz up att skipa, eller i nogra andra mota

---

S. 117, 121. <sup>19</sup>) uden, undtagen <sup>20</sup>) Denne Sum vilde formodentlig (naar Talen her er om talte men ikke veiede Penge) udgjøre henved 35 Rigsbankdaler Sølv i vore Penge, — altsaa en for hin Tid betydelig Sum, især for Uformuende. <sup>21</sup>) for Kongens skriftlige Befalingers Overtrædelse. <sup>22</sup>) Administratorer, Embedsmænd. <sup>23</sup>) Skatmester. <sup>24</sup>) stæde (tilstæde). <sup>25</sup>) Lægge Beslag paa. <sup>26</sup>) Kjendelse, Dom. <sup>27</sup>) En vis Afgift af hver Sæk (eller Tønde) Gods. Den blev og paa den Tid indfordret af grønlandske Va-

seg ther vndan luta,<sup>30</sup> för end weer haffuom wort sekkegjald eller oc annat som oss mett logum bör ther aff att haffuæ, vtan huar som thet dierffuest<sup>31</sup> at gera emoti thessare waare skipan, suari sliko fyri som than man er wort godz haffuer mett waldi teget, oc aa offuan suara oss VIII ortoge oc XIII marcker<sup>32</sup>. War thetta breff (giort) i Tunsbergi met raade oc samtyckt thessa godra manna som her neffnast: Herra Niclaes met gudz nade Erchebiscop i Trundhem, Her Jon biscop i Oslo, Herre Jacop, biscop i Bergen, Herra Oluff, biscop i Staffuangre, Herra Sigurder, biscop i Hammer, Herra Ogmunder Findssön, Herra Sigurder Hafftorssön, Hokann Jonsön, Otti Reimer, Erlender Philippussön, Gauti Ericssön, Alffuer Haraldssön oc flere adra wore goda mendt, aa midwikudagin nest effter Bartholomeus messo dag, anno domini MCCCLXXXIV aa tridia aare rigis wort Norigis, wndar waru oc aderneffndar godra manna aff<sup>33</sup> woru rigis rade insiglom.

## 39.

1386. Ovenfor (S. 62, hvor 1400tallet, paa flere Steder, som Trykfeil maa rettes til 1300) have vi bemærket, at Suhm syntes at have Ret i at anføre, at Biskop Henrik af Grönland er bleven viet i den Egenskab förend Annaerne ommelde, altsaa rimeligviis 1386 eller endog för. Ved nærmere Betragtning af Tidsomstændighederne maa det dog antages, at de Islandske Annaler have Ret deri, at denne Bispevielse er gaaet senere for sig, — naar vi nemlig lægge

---

rer efter hvad vi neden for komme til at oplyse. <sup>28)</sup> Ting, Ydelser. <sup>29)</sup> Mistanke til. <sup>30)</sup> unddrage. <sup>31)</sup> drier sig til.

<sup>32)</sup> see ovenfor Anm. 20. <sup>33)</sup> rettet for alt.

Mærke til den udtrykkelige Beretning af Annalisterne, at Erkebiskop Nicolaus, som blev viet i Avignon 1381 eller 1382, aldeles ikke har foretaget nogen Bispevielse. Han døde først 1386, men Erkebiskop Vinalde, som blev valgt til hans Eftermand, tiltraadte ikke Embedet förend 1387, og har altsaa ikke för kunnet forrette nogen Bispevielse. Den her omhandlede Henrik kan dog fra 1386 eller för have været valgt eller udnævnt som Biskop til Grönland, endskjönt han, efter det Ovenanförte, först sildigere er bleven ordineret dertil; jfr. ovfr. S. 34—36; herom mere i det fölgende. Vi see af dette og de tre næstföljende Diplomer at han i nysmeldte Aar har opholdt sig i Danmark, hvor han muelig vilde oppebie den norske Erkebiskop Vinaldes Tilbagekomst fra Sydlandene.

I Anledning af dette Diplom bemærke vi, at det har allerede været Arild Hvidtfeldt bekjendt. Ved at omhandle Herredagen i Nyborg, i Juni og Juli 1386, beretter han (Danmarks Krönike, 4, 3die Part S. 38—40) at adskillige Prælater vare dertilstede, hvoriblandt (Biskop) „Henrich af Gaard” (Garde) „paa Grönland. Disse gaff mange Kircker och Klostre Afflad, som hjalp til deris Bygning. De befoel ocsaa Böner at holdis for Danmarckis rigis Velfært, Kongens oc Dronningens etc.” Jfr. Suhm XIV, 160, 172, der ommeldes Diplomet som et Aflads-Brev paa 10 (skal være 40) Dage for alle dem, der vilde yde noget til Ribe bröstfældige Domkirkes Reparation og tillige bede for disse Biskoppers Kirker, dem selv og den danske Kirkes Bedste. Det förste af disse Diplomer findes i de Bartholinske Haandskrifter VIII, 416 udskrevet af Originalen i Ribe Domcapitel. Det haves trykt i Terpagers Ripæ Cimbricæ S. 86—88 og i Pontoppidans Annal. eccles. Dan. II, 229—230. Det begynder saaledes:

„Universis et singulis Christi fidelibus, ad quos præsentes literæ pervenerint, Magnus miseratione divina Archiepiscopus Lundensis Sveciæque Primas et apostolicæ

sedis Legatus, Nicolaus eadem miseratione Archiepiscopus Nidrosiensis, Johannes Ripensis, frater Jacobus Wibergensis, hveno Burglanensis et frater Henricus Gardensis, Dei Gratia, ecclesiarum Episcopi, salutem et continuam in Domino caritatem." — Slutningen lyder saaledes: „Datum Nyborg, Ottoniensis dioceseos, anno domini MCCCLXXX sexto, feria sexta post festum beati Jacobi Apostoli (25 Julii) nostris sub sigillis."

#### 40.

1386. De samme Prælater, som nævnes i det næstforegaaende Diplom, gave paa samme Rigsdag, den 15de Juli, Aflad til dem, som gudeligen vilde besøge St. Andreæ Kirke i Snodwith (nu Snøde) paa Langeland. S. Pontoppidan l. c. 2 Th. S. 229; Suhm XIV, 172.

#### 41.

1386. De samme Prælater gave paa samme Rigsdag, VII Kal. Aug. — (den 26de Juli) — Aflad til dem som gudelig besøgte St. Michels Capel, der tilhørte det saakaldte „Pukhus" (Poghuus, Drengeskole) i Ribe, som da var meget fattigt. Det er trykt i Terpagers Chronicon Ecclesiae Ripensis, pag. 38.

#### 42.

1386. Den samme Dag og paa samme Sted udgave de samme Prælater et lignende Afladsbrev for Stendorp eller Stendrup (nu rimeligviis Stenstrup) Kirke i Fyen. (Hamsfort Chronolog. rer. Dan. i Langebeks Script. T. I. pag. 315.)

#### 43.

1386. De samme Prælater gave, paa samme Rigsdag, IV Kal. August (den 29de Juli) Aflad til dem, som gudelig besøgte Brendorp (nu formodentlig Brenderup) Kirke i Fyen. See Terpager Ripæ Cimbr. S. 86.

## 44.

De samme udstædte, paa samme Rigsdag, et lignende Afladsbrev for Harby (nu formodentlig Haarby Kirke i Fyen. Pontopp. Annal. E. D. 2 Th. S. 228.

## 45.

1386. De samme Prælater gave, paa samme Rigsdag, tilligemed Biskop Johan af Slesvig, IV Kal. Augusti — (den 29de Juli) — Aflad for dem som gudelig besøgte Lygum Kloster (paa Latin kaldet *Locus Dei*). Hamsfort l. c. hos Langebek, (Scr. r. -D. I, 315.

## 46.

1388. Vi antage det for sandsynligst at Biskop Henrik er, efter Erkebiskop Vinaldes Tilbagekomst til Trondhjem, bleven ordineret 1387, hvortil de da fra Grönland med Björn Einarsen (og flere) erholdte Efterretninger vel kunne have givet ny Impuls. Da der paa een Gang tilfældigviis ikke mindre end 4 Handelsskibe ankom til Norge, have disse vel saaledes udtömt de grönlandske Varebeholdninger, forsaavidt som slige Producters saa kostbare og farefulde Afhentelse kunde antages at ville svare Regning, at man ikke har vovet at udruste nogen Grönlandsfarer i Aaret 1388, da det her næstfølgende Document ogsaa viser at Handelen med hine Varer dreves i Bergen endnu i det næstpaafølgende Aar. Imidlertid var allerede i 1387 ved Kong Olafs Död en vigtig Regjeringsforandring indtruffen i Riget (jfr. ovenfor S. 34, 63). Derved kom hans Moder, Dronning Margrete (Valdemar Atterdags Datter og den norske Kong Hakons Enke) i Besiddelse af Regjeringen over Danmark og Norge. Nærværende Diplom viser at hun i den Egenskab er bleven hyldet i Oslo tidlig i Aaret 1388 (da Kong Olaf siges at være nylig död) af Rigets ypperste Mænd, blandt hvilke her først nævnes Erkebiskop Vinalde, tre egentlig norske Biskopper og Biskop Henrik af Grönland, hvilken sidstnævnte efter Hyldingsbrevets Udtryk og

synes at have repræsenteret Norges Skatlande, især hans eget Stift. Saaledes faaer dette Document en særegen Vigtighed for os. Det haves trykt i Suhms nye Samlinger til den Danske Historie (under Titel: Dronning Margretes Udkaarelse til Dronning i Norge) 3die Bind S. 385—387, efter Klevenfelds Afskrift; det er dog ikke der fuldkommen correct, hvorfor vi meddele det her efter Originalen. Da dette Actstykkets Ordfoining og Retskrivning fuldt saa meget ligne den Tids Dansk, som Norsk, tilføie vi ingen sammenhængende Oversættelse men kun enkelte fornødne Ordforklaringer.

Vinalder med gudz naadh Erkibiscup i Nidharos, Øystein af Oslo, Olafer af Stafwangre, Sighurder af Hamræ, Henrik af Gronlandæ med samræ naadh Biskupar, Profasten at Marie kirkiu i Oslo oc rikissens Cancellar i Noreghe, Henrik Henriksson; Vlfuer Holmgeirsson, Vlfuer Jonsson, riddara; Hakon Jonsson, Gaute Eiriksson, Jon Marteinsson, Alfuer Haraldsson, Bendikt Niklessen, Ogmund Bolt, Jon Daræ, Hakon Stumpæ, Peter Niklessen, Niclos Gallæ, Finner Gyurdzson, Gudbrander Ellingsson, Þorvalder Sighurdsson, Hærleiker Asulfsson, Magnus Stoltekarl, Hakon Top, Jappe Fastalsson, oc Swale Ottason sænda ollom monnom ifuir ændalangan Noregh oc þæs skattlandæn<sup>a</sup> quediu Gudz oc sina.

Vi kænnooms þat openbarligha med þæsso varo opno brefue, at æfter þat at höghboren Förstinna, vaar kæra frw, frw Margareta, med Gudhs naadh Noregs oc Swyia drothneng, oc retter ærfuinge ok förstinna til rikit i Danmark var vaars kæra Herra konung Hakons husfrw, oc vaars kæra herra kon-

ung Olafs modher, sæm nu nyligha dödhe, sæm Gudh bæggias þeirra saal hafue, ok firer hænnæ gunst ok godh vilia þer vi hafuum altiðh af hænnæ befunnit, oc æn vi hopas þat sama till hænnæ naadha; þa hafuum vi allæ fyrnæfndir, Erkibiskup, Biskupar, Profaster, Riddara oc sueinar uppa vara vægna ok uppa ganska rikissens i Noreghe, endraktelegigha anamat, wtvalt oc vnfanget mz<sup>1</sup> godhom vilia þa högborna Förstinna frw Margareta drothneng fyrnæfnda, till alla vara fyrnæfnda Erchibiskups, Biskupa, Profastz, Riddara oc Svæina oc ganska Rikissens i Noreghe mæktugha frwa oc rettan hushonda, oc at þænnæ fyrnæfnd Drothneng Margareta skal fulmæktugh væra at firestanda ok raadhæ Rikit i Noreghe mæktugligha ok valdeligha i allum stykkium ifuir ganska Rikit i Noreghe badhæ land, slot, fæsti ok<sup>2</sup>.... sunnerligha ok nordhaligha ifuer alt Noregh oc þess skatland i alla hænnæ lyfsdagha med gudz hiælp, oc at vi alle firirskrifnir<sup>3</sup>.... rdæilis vm sik skulom hænnæ styrkia oc hiælpa i allum hænnæ Ret, oc ænktj þat hindra þer hon ret till hafuer, ok vi allæ fyrnæfndir Erchibiskup, Biskopa, Profaster, Riddara ok Swæinar uppa vara vægna, oc uppa altz Rikisens vægna i Noreghe hafuum sakt, lofuat oc sworet, þæirri sama fyrnæfnde varræ kæræ frw Drothneng Margareta,

<sup>1</sup>) forkortet for medh eller meth. — <sup>2</sup>) Her er Haandskriftet beskadiget; Suhm tillægger efter Klebensfeldts Afskrift þegna (Undersætter) badhæ (baade). — <sup>3</sup>) Atter en Lacun; Afskrifterne have: ok hwar sæ(rdæilis).

holt manskap oc tro þæneste med troskap æ mæ-  
dhan hon lifuer, oc þæirri fornæfnde varræ kæræ  
frw Drothneng Margarete i all stykkæ swa at halda  
sæm her firerskrifuat staar. Framlæidis hafuum vi  
alle saman samþykt Erchibiskup, Biskopar, Profas-  
ter, Riddara oc Swæinar, at æingin varra skal flæirri  
Hwskarla ok setosweina hafua, en som loghbook oc  
Hyrdbskra vatta. Item hafuum ver allersaman, Er-  
ckibiskop, Biskopar, Profaster, Riddara oc Swæinar  
samþykt, at sakar naudhsynar sæm Rikine ligger  
uppa, bædhæ sunnan oc nordhan, skal almughen  
ifuer ændalangau Noregh wtgera nu aarlænges fullan  
almenning<sup>1</sup>. Item hafuum vi aller saman, Erckibi-  
skup, Biskupa, Profaster, Riddara oc Swæinar lofuat  
sakt oc sworet uppa vara, sva oc uppa ydra vægna  
holskap oc tronadh allan þæn sæm ver ok þeer æighum  
rettum Rikissens Hofþyngia at gera; swa hafuer hon  
ok os ok yder lofuat oc sworet, at hon skal os ok  
yder logh ok landzens ret at halda i alla sina liifs-  
dagha. Þy bidhium ver ok raadhom yder at þeer  
gerer adernæfnde vare kæra frw Drothnengenne  
þæn sama trygdar æidh, ok at hwar syslumader i  
sinna syslu take þæn æidh, ok at þeer seer henne  
oc henner vmbodz monnom græidir oc godhuiliu-  
gher, lyghugher<sup>2</sup> oc æfterlatogher, oc later hona ok  
hænnar vmbodzmen væl at komas allu þy sæm  
þeer æighir rettum Rikissens hofþyngia at gera æfter  
laghom oc gamlæ landzens sidhuenio, ok swa miklo

<sup>1</sup>) *Almindelig Leding.* — <sup>2</sup>) *formodentlig feilskrevet for lydhugher.*



hælder at hon hæfuer bodhet allum systlamonnom<sup>b</sup> oc þæirra vmbodzmomnom at hwar þænera<sup>1</sup> i sinni syslo skula logh oc landzens ret halda ok styrkia. Var þetta bref gort i Oslo a Kyndelmæssodagh a are fra gudz byrd M<sup>o</sup> CCC<sup>o</sup> LXXXVIII<sup>o</sup>, vndir varom incighlum.

Diplomet har haft 24 hængende Segl i Vox, af hvilke 15 ere tilbage, hvoriblandt Biskop Henriks (af Grönland) noget beskadiget paa Kanterne samt ellers med utydelig Omskrift. Klevenfeld har ladet Seglets Figurer aftegne, men erklæret Indskriften for fuldkommen ulæselig, især formedelst den ovenmeldte Beskadigelse. Vi agte at lade en saavidt mueligt nøiagtig Afbildning deraf (og af de flere grönlandske Biskoppers Segl som endnu ere til) følge med nærværende Bind.

#### ANMÆRKNINGER.

a) For Norges Skatlande *skattlönd*, (terræ tributariæ, som Ordet pleier at oversættes paa Latin) ansaaes almindeligst Örkenøerne, Hjaltland eller Hetland, (Shetlandsøerne) Færøerne, Island, Grönland og Finmarken, vel endog fra 1350 eller 1355 af Helgeland (forhen Hålogaland eller Hølgaland), uagtet det egentlig var en Provinds af Norge; see herom J. Chr. Bergs Ventilationer om den Nordlandske Handel m. m. i Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie V, 625—629.

b) Sysselmænd; om dette Ords Betydning og Oprindelse samt dets Brug i Grönland see ovenfor I, 118—122. Vor Originals „Ombudsmænd“ betegner her ikke andet end Sysselemanens eller Herredshövdingens Befuldmægtigede, hvori-  
mod „Dronningens Ombudsmænd“, som nævnes kort foran, vare i en langt høiere Stilling. Om den nærmere Forkla-

---

<sup>1)</sup> for det ældre þæirra, *decres* (enhver af dem).

ring over Ordet kunne vi henvise til det nysciterede Sted. Jfr. nedenfor, i det her næstfølgende Diplom, S. 140.

#### 47.

1389. Dette Actstykke giver vel en ypperlig, men dog kun høist sørgelig, Efterretning om den grønlandske Handel paa den Tid. Allerede Hvitfeld har fundet det saa mærkeligt at han har indrykket en dansk Oversættelse deraf i sin Krönikes 3die Part, 4, S. 81—83. Han ledsager den med følgende Indledning: „Dette Aar 1389 haaffde nogen Skippere oc Kiöbmend understandet dennem at seygle paa Grönland, hvilcket vaar forböden i de Dage, thi Island, Vestpenöer (Vestmanöer), Helgeland, Fereöj, Findmarcken, udi fordumme Dage laa til Kongens oc Dronningens Fadeburd, saa ingen uden Kongerne maatte dennem beseygles, met tilföre eller afföre. Derfaar bleff samme Skipper oc Kiöbmend tilltalde, men fordi de det icke haaffde gjort aff Forsæt, men aff nöd, bleff de fridömt. Dommen vaar saa liudendes.” Holberg henviser (Danm. Hist. I, 531) til denne Dom med tilföiet Anmærkning af Hvidtfeld, og bemærker, at efter Dronning Margretes Tid fik de andre efterfølgende Konger saa meget at bestille at de ikke kunde faae Tid til at tænke paa det gamle Grönland. Ved Udtrykket „Fadbur“, som baade Hvidtfeld og Holberg bruge, gjør J. Chr. Berg i hans Ventilationer over den Nordlandske Handel m. m. (Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie, V, 625) den Bemærkning at det (uagtet *fatubür* var gammel Norsk i en anden Betydning) snarere burde hedde *fehirdsle* (hvad rigtignok ikke er Dansk), som efter Ordet maatte betyde „Skatkammer“, saaledes dog betragtet som Regentens private, eller hørende til hans Appanage. Samme Historiker antager ellers, som det synes med Grund (l. c. S. 626), at Anledningen til det heromhandlede Kongelige Monopol i de saakaldte Skatlande (see ovenfor S. 134) har været den, at da Kong Magnus Erik-

søn aftraadte Regeringen 1355<sup>1</sup> (efter Annalerne 1350; see ovenfor S. 18, 55) til sin Søn Hakon, „forbeholdtes ham til Livöre Halogaland tilligemed Island, Færøerne og Hjaltland;” (jfr. ovenfor l. c.), „men denne Bestemmelse maatte i Særdeleshed lamme deres Handel og Rörelse, da man betragtede det som en Følge deraf, at ingen uden Kongens Forlov maatte beseile samme og der enten ind- eller udføre Varer. Hvorledes man har kunnet falde paa at gjøre en saa betydelig Indskrænkning i den Frihed, der jo maatte tilkomme disse Landskaber ligesaavel som Rigets övrige Indbyggere, og hvorledes de have kunnet finde sig deri, er ikke let at indsee. Maaskee har man fra først af anseet det som en Følge af den Forkjöbsret som fra ældgammel Tid tilkom Kongen til alle Varer” (o. s. v.). Denne sidst-meldte Rettighed havde Islands Goder (eller Herredshövdinger) i Republikens Tid tiltaget sig, og de grønlandske have uden Tvivl fulgt deres Exempel; jfr. ovenfor I, 402, II, 314. I det vi henviser til det ovenfor S. 118—119 anførte om den Bergens indenlandske Kjöbmænd 1361 givne Tilladelse til at beseile Norges Skatlande, maae vi tilstaae, at intet udtrykkeligt i Resten af Aarhundredet udgivet Kongebud, hvorved hin Tilladelse skulde være bleven ophævet, er os bekjendt. Hvem de 4 Skibe, som havde tilbragt 2 Aar i Grönland og kom derfra til Norge 1388, egentlig tilhørte, vide vi ikke. Dog er det höist sandsynligt at Islænderne Björn Einarsön og Sigurd Hvitkoll eiede to af disse

---

<sup>1</sup>) See herom Berg l. c. V, 626 jevnført med Arne Magnussens, Vverlauffs og Schönings der citerede Skrifter. Det er vistnok besynderligt at hverken Finn Johnsen, i hans ellers ypperlige Hist. eccl. Island T. 1, S. 423—429, eller John Espolin (i hans Islands Arbækur, 1te Deild) ved at omhandle Kong Magnus Eriksöns og hans islandske Lehnshövdingers Levnet og Bedrifter, melde det mindste om Islands og Norges övrige saakaldte Skatlandes Overdragelse til ham ved hans Resignation af Regjeringen over, eller Indtægternes Oppebørsel af selve det egentlige Rige.

Skibe. Dem har man vel ikke anseet for berettigede til at handle paa Grönland, og derfor anlagt det heromhandlede Sögsmaal mod dem. Det er ellers sandsynligt at ethvert Skib, som fra Norge vilde opseile Grönland paa den Tid, skulde have Kongens Pas eller formelige Tilladelse dertil, og at Mangelen af et sligt Hjemmelsbrev har givet Anledning til hin Tiltale overhoved.

Suhm omhandler vort Document paa følgende Maade (Hist. af Danm. XIV, 257): „Den 17de Mai skrev 2 norske Laugmænd og andre et Brev fra Bergen til Dronning Margrete om den grönlandske Handel, som findes hos Hvidtfeld. Man seer heraf at Hakon Jonssen” (hvem mange ansaae for en retmæssig Thronarving, hvilket han selv fraskrev sig) „var i alting Dronningen til Tieneste. Da det altsaa gjordes vanskeligt at beseile Grönland, saa formindskedes Seiladsen didhen efterhaanden, saa at Farten og Landets Belliggenhed tilsidst glemtes. Blandt Bilagene har jeg ladet dette Brev trykke paa det gamle Sprog. (Dipl. Lang.)”. Nyerup, som udgav denne Tome, længe efter Suhms Död, 1828, bemærker hertil S. 554: „Det her omtalte Brev af Dronning Margrete i det gamle Sprog savnes nu i det Langebekske Diplomatarium.” Vi have dog været saa heldige at finde ikke allene denne Copie, men ogsaa Originalen, som her meddeles Læserne.

At Arne Maguussen ogsaa har været opmærksom paa dette Actstykke, erfare vi af Suhms nye Samlinger til den Danske Historie (3die Deel S. 111), hvor følgende anföres af Dr. P. Deichmanns Optegnelser: „(1691) fortalte Arnas Magnæus mig at den sidste Tidende, som vi har faaet fra Grönland, var Aaret 1389, og at den störste Aarsag hvorfor Seglasen derpaa er efterladt, var fordi Seglasen Tid efter Tid blev mere farlig og Isen i större Mængde, hvilket maaskee saa har besat det rette Grönlands Littora at ingen kan komme dertil, til hvis Bekræftning han ydermere sagde, at der i vore Tider er skeet store Forandringer paa

Seglasen, Seasons, Isen der i Island, . . ." o. s. v. „Det er troligt, sagde han fremdeles, at det formedelst Isens daglige Formerelse og Nedrivelse fra Polo, ogsaa saaledes er gaaet med Grönland og de christne Indbyggere enten döde af Hunger, eller været nødt til at bruge det samme Vitæ genus som de Vilde, og saaledes degenereret til deres Natur." (Jfr. Hvidtfeldt l. c. S. 83 om Isens Forögelse i de grönlandske Farvande siden 1389). Det er ogsaa rimeligviis tildeels paa nærværende Diplom at Gebhardi har villet grunde følgende Beretning og overhoved tillagt Begivenheden en altfor stor politisk Indflydelse: „I Aaret 1389 forbød Dronningen, til de norske Indbyggers Fordeel, alle Fremmede Farten paa Grönland og Island, for sammesteds at fiske eller handle. Dette synes at have bragt Hansestæderne paa det Indfald at opmuntre visse Sörövere, som kaldtes Victualiebrödre" (Vitalianere) „fordi de søgte at forsyne Stockholm" (besat af Kong Albrechts tyske Krigsfolk) „med Levnetsmidler, til at udplyndre og ödelægge den vigtigste norske Handelsstad Bergen i Aaret 1393" (Norges Historie, oversat ved Heilmann, II, 98).

Da vor Originals Sprog meget nærmer sig til den Tids Dansk, oplyse vi kun nogle af de vanskeligere Ord i de tilföiede Anmærkninger.

Besyderligt er det at de tiltalte Mænd ikke nævnes i Domsbrevet. Deres Navne kunne vi tildeels tilföie fra Annalerne nemlig Islænderne Björn Einarsen og Sigurd (eller Sigmund) Hvitkoll, som 1385 fordreves fra Island og Grönland, med 4 Skibe i alt, og kom tilbage til Island 1387. Næste Aar seilede de til Norge, som det ogsaa her siges. See ovenfor S. 34—35, 62—63. Om Hövdingen Björn kaldet Jorsalsfarer, og hans Ophold paa Gunbjörnsskjærene (Danells eller Graahs Öer) m. m. kunne vi henvise til vore Undersøgelser derom, ovenfor I, 110—122, 148—149. En kortfattet Udsigt over hans Levnet meddeles og af Finn Johnsen, Hist. eccl. Island. II, 395—397.

Höghborne Förstinne, vare werdulige Fru, Fru Margrete med Gudz naad, Noregs rikis stíorn<sup>1</sup>, ok Danmarks retter erfuinge ok þes Förstinna, senda Arnulfuer Gunnarsson, Bergvinar logman, Jon Þorgylsson<sup>2</sup> logman a Halgolandí, Finner Gyrdzson syslo-man a Lista, Henrich Vilíalmsson<sup>3</sup>, Hannes Jonsson byrdman<sup>4</sup>, Harnit Hæmingsson<sup>5</sup>, Gunnar Biorsson, Anbiorn Vemundarson<sup>6</sup>, Helge Sigurdarson, Eringiisl Eilífsson, Þorsteinn Sveinsson, Ormer Jonsson ok Þormoder Vidarsson<sup>7</sup>, radmen i fyrsagdom staad, qvædiu gudes ok sina ödmiuka þænist<sup>8</sup>, kunniht-gerande, att a manadagen nestan efter Haluardz messo<sup>9</sup> varom meer<sup>10</sup> a almenneligre stemfno<sup>11</sup> j kon-ongs gardenom i Bergvin Anno Domino M<sup>o</sup> CCC<sup>o</sup> LXXX<sup>o</sup> IX<sup>o</sup> er erligen man ok vælboren, Hakon Jonsson, talade till þeirra godra manna er komo af Grönlande ok Islande i fyrro somar, ok gaf þeim þessar saker att þeir hafdo siglt till Grönlandz med retto forakt<sup>12</sup>, samþykkt ok vilja, ok adra þa saak, att þeir hafdo köft ok selt a Gronlande vttan orlof konungsdoomssens; ok þridia þa saak, att þeir hafdo köft krunonne godz a mote loghonum, ok þeir sagdo nei firer alla fyrnemfnda saker meder so grein sam her efter fylger. Nemfde þa erligen man Er-lender Filpusson, fæhyrde<sup>13</sup> i fyrnempdom staad, oss fyrnemda i doom med logmannenum. Var þat vaar domer att styromen ok sveinar skuldo sveria fullan bokar eid<sup>14</sup>, hvar fyrer sigh, huad naudsyn þeim till droogh att þeir komo til Grönlandz. Leiddo þeir þa fram tva<sup>15</sup> skilrika men, er a Grönlande

varo fyrer þeim<sup>16</sup>, ok suo suoro med fullom bokar eide, at þeir varo a alþinge<sup>17</sup> a Gronlande, er al-mogen took samhelld, att enger Austmen<sup>18</sup> sem þar varo komfner skylde fa kost<sup>19</sup> att kaupa, uttan þeir kaupto annad Grönlendzskan varningh mæder<sup>20</sup>; hafdo þeir ok þat i eidstaf sinum, att Austmen budo skip til att föra krunonne godz, vilde konungs Um-bodzman<sup>21</sup> þat eigi wtfaa, saker þes att þeir hafdo þar engæn bref till. Komom meer þorsdagen nestan þar efter j erckibiskops garden<sup>22</sup> þes sama stadar, herra Erchibiskope fyriverende<sup>23</sup>, ok Hakon Jons-syni, er<sup>24</sup> Ellinder Filpusson let sveria fyrnempda Grönlendzfara, er so svoro med fullom bokareide, styromen ok sveinar, at þeer varo i hafve i storum vanda ok vada ok liifshaaska<sup>25</sup>, fyrir storum siojakkum<sup>26</sup> ok isom, ok fengo storan skada a þeira skip-om er brotnado ofvan sio, ok lofuado sigh til heil-agra stada<sup>27</sup> fyr en þeir fengo land j þvilike store naudsyn. Hafdo þeir ok þat i eidstaf sinom, att þeir köfto engkte konungs godz, ok kiændes þat Erlender at han hafdi takid sekkia giæld af Grönlendzsko att allo iamfullo sem af Islendzsko godze<sup>28</sup> efter rette rekningh. Ok þy kundom wer enga logliga saker med þeim finna um þetta maal<sup>29</sup>. Ok till sanninda her um settom meer vaar incigli fyre þetta bref, er giort (var) i staad a dægghi qk are sem fyr segher.

Diplomet, som er skrevet paa Pergament, har forhen været forsynet med 13 hængende Segl i Vox, hvoraf kun de 7 nu ere tilbage.

Udenpaa Brevet er senere tegnet:

Vm Gronlandzfare. Huro Hakon Jonsson talethe til noghræ, som vpa Grönland hafthe wæret, oc skylder them therefore, oc huro the orsaghe sik, at the giorthet fore nödh skyld oc ey mz (meth) foreact.

### ANMÆRKNINGER.

- <sup>1)</sup> Styrerinde, Regentinde (ellers betyder Ordet Styrelse).
- <sup>2)</sup> Thorgilssön; Hvidtfeld har Torckildsön (Thorgils er det danske Trogels, Troels).
- <sup>3)</sup> Her tilføier Hvidtfeld „Hofmester“, hvortil intet Spor findes i Originalen.
- <sup>4)</sup> Baade Navn og Bestilling udelades af Hvidtfeld.
- <sup>5)</sup> Arfuid Henrichssön, Hv.
- <sup>6)</sup> Ambiórn Semundssön, Hv.
- <sup>7)</sup> Torder Widaßssön, Hv.
- <sup>8)</sup> (for ø. p.) „ydmygeligen og underdanigst,“ Hv.
- <sup>9)</sup> Stedse den 15de Mai.
- <sup>10)</sup> For det ellers almindelige vær (vi).
- <sup>11)</sup> Stævnemøde (Sted, Hv.).
- <sup>12)</sup> Ordet er meget usædvanligt i denne Betydning. Hvidtfeld oversætter „Forraad“ (d. e. Forsæt), hvorved og den rette Mening udtrykkes.
- <sup>13)</sup> Efter Ordet Skatmester, Hvidtfeld oversætter „Slaats-herre“, som svarende til hans Tids Begreber.
- <sup>14)</sup> Lovbogens (Lovens) Eed, „en fuldbogs Eed“, Hv.
- <sup>15)</sup> tre, Hvidtfeld.
- <sup>16)</sup> förend de (kom til Landet); findes ikke hos Hvidtfeld.
- <sup>17)</sup> Hvidtfeld oversætter rigtig: „Landsting“; her er det meget mærkeligt, at den grønlandske Benævnelse „Althing“ stemmer overeens med den islandske.
- <sup>18)</sup> Östmænd (her rimeligviis Nordmænd og Islændere); see ovenfor I, 110—111, 274.
- <sup>19)</sup> Levnetsmidler.



<sup>20)</sup> med, tillige.

<sup>21)</sup> „Kongens Ombudsmand” er den da øverste Befalingsmand i Grönland; jfr. ovenfor S. 134.

<sup>22)</sup> Biskopsgaarden, Hvidtfeld.

<sup>23)</sup> nærværende.

<sup>24)</sup> da.

<sup>25)</sup> Livsfare.

<sup>26)</sup> Söjökler (svømmende Isbjerger); see ovenfor II, 560. „store Jökler Is”, Hv.

<sup>27)</sup> Lovede at besøge hellige Steder (som Pilegrime); lignende Løfter havde Gudleif Gudlögsön og hans Staldrödre aflagt i Havsnöd, da de fordreves af Modvind til Amerika, og saaledes gik det end senere Columbus og hans Mandskab; see ovenfor I, 768, 774. Björn Einarsön synes først at have efterkommet dette Løfte 1405 eller 1406, da han med sin Hustru Solveig drog til Rom og Jerusalem; hun reiste derefter hjem, men han vandrede endvidere til den hellige Jacob i Compostella. Jfr. ovenfor II, 112—114.

<sup>28)</sup> Jfr. ovenfor S. 123, 126.

<sup>29)</sup> Sag.

## 48.

1408. Nærværende Diplom maa forekomme enhver noget gaadeagtigt, da det er udgivet af Erkebiskop Eskild (eller Askel) af Nidaros og Biskop Bertold af Garde for en Kirke, kaldet *Svartalandh*, i deres Stift; man maatte altsaa nærmest antage, at denne Kirke laa paa Grönland. Derimod synes det at stride, at selve Afsladsbrevet er udgivet paa Kirkestedet (*Svartalandh*), men det neppe kan antages at være rimeligt, at Trondhjems Erkebiskop selv skulde have reist til Grönland, — tilligemed den Omstændighed, at en Gaard, forhen kaldet Svartaland, nu Sortland eller Sorteland, ligger i Norges Nordland, det gamle Halogaland, og i Ylfve Syssel, nu i Vesteraalens District, paa en stor Ö, kaldet Langö eller Langenæs, med en Annexkirke til

Hassel; see Jacob Aalls Oversættelse af Norske Kongesagaer 1ste Hefte (Munthes Anm.) S. 24. Imidlertid tør vi ikke ganske modsige Muligheden af at Erkebiskop Eskild (som fungerede fra 1403 til 1429) virkelig kan være kommen til Grönland med eller til denne Biskop Bertold (hvis Navn vi kun ellers kjende af Hvidtfelds Bispekrönike og Lyschanders Grönlands Krönike) som Biskop til Garde i Grönland. Mærkeligt er det i al Fald, at baade Björn Johnsen (i hans haandskrevne Grönlands Annaler) og Finn Johnsen (Hist. eccl. Isl. II, 339) berette, at Erkebiskop Eskild i Aaret 1406 viede en Biskop til Grönland; vel anföres dennes Navn, nemlig Andreas, men dette sidste er vel saaledes tilsat efter feilagtige Beretninger (f. Ex. i de saakaldte Hvidtfeldske Excerpter), som henføre en sildigere Biskop af dette Navn til denne Periode. Herom mere paa sit Sted i det fölgende.

Originalen til nærværende Diplom paa Pergament, hvorved den norske Erkebiskops og den grönlandske Biskops Sigiller have hængt, er bleven skjenket til det Kongelige Museum for nordiske Oldsager, i hvis Besiddelse den nu for Tiden er. Udvendig har den blot denne, som det synes, samtidige Paategning: „*Pro ecclesia Suortoland'*“. Vel er den mestendeels skrevet med en tydelig Haand, men paa enkelte Steder have dens Abbreviationer været vanskelige nok at dechifrere.

Hvad selve Indholdet angaaer, ligner vel dette Afladsbrev i Hovedsagen andre saadanne, givne visse til Hjælp trængende Kirker, men det afviger dog fra Mængden af dem, ved Opregnelsen af de fleste da i Brug værende Helligdage, paa hvilke samtlige Kirkens Besög ansaaes for fortjenstligt (formodentlig forårsaget af en ringe Sögning, formedelst dens eensomme Beliggenhed i en lidet beboet og nordlig liggende Egn). Tillige er den tilföiede Betingelse af een eller flere religiöse Omgange omkring Kirkegaarden, med visse christelige Bønner for de der begravede Afdöde, baade synderlig og ellers i slige Documenter sjældent forekom-

mende. Man erindres herved om den store Kraft, som man tillagde slige Bönners Fremsigelse i det gamle Grönland; see ovenfor II, 514—515.

Dersom Biskop Bertold virkelig selv har været i Grönland 1408, maa han da have udnævnt den i et herefter følgende Diplom nævnte Endride Andreassön til sin Officialis, hvilken Bestilling denne maaskee allerede havde forestaaet fra 1406 af. Overhoved er det sandsynligt at Bertold, i det saaledes forudsatte Tilfælde, enten i det Aar, 1409 eller 1410 er reist tilbage til Norge, hvor han rimeligviis har resigneret, thi 1411 finde vi en anden Biskop til Garde, der kaldte sig Jacob, som fungerende Officialis eller Vicebiskop i Sjælland.

Vniversis sanctæ matris ecclesiæ filiis, præsentēs litteras inspecturis, Eschillus divina miseracione Archiepiscopus Nidrosiensis et Bertoldus eadem gratia episcopus Gardensis, salutem et continuam in domino caritatem. Quoniam vota Christi fidelium ad divini cultus ampliacionem et animarum remedium piis sint exhortationibus ac indulgenciarum favoribus excitanda, Nos igitur de omnipotentis dei misericordia beatorum Petri et Pauli apostolorum auctoritate beatique Olavi Regis et martiris meritis ac precibus confisi, omnibus vere penitentibus et confessis, qui ecclesiam beatorum Michaelis archangeli et Dyonisii de Svartalandh nostre dyocesis in festivitibus infra scriptis vide licet nativitatē domini circumcisionis et epiphaniæ, resurrectionis, ascensionis et penthecostes, trinitatis cum omnibus diebus dominicis, in omnibus festivitibus beate Mariæ perpetuæ virginis, in utroque festo sanctæ crucis, nativitatē beati Johannis baptiste, die beatorum Petri

et Pauli apostolorum et in omnibus aliis diebus apostolorum et evangelistarum, in utroque festo beati Olavi Regis et martiris, beati Laurencii, beati Michaelis ejusdem ecclesiæ patroni et sancti Dyonyssii, beatorum Nicolai ac Martini episcoporum et confessorum, beatarum Katerine et Margarete virginum et martirum, beate Marie Magdalene, die dedicationis ipsius ecclesiæ, die omnium sanctorum et in omnibus aliis summis sive duplicibus, de quibus superius nulla fuit mentio facta, causa devocionis visitauerint, vel qui eidem ecclesiæ manus porrexerint adjutrices, seu missis, prædicationibus aut aliis divinis officiis interfuerint, vel cimiterium ipsius ecclesiæ legendo pater noster cum salutatione angelica pro defunctis ibidem quiescentibus, circuierint, quociens et quumcunque premissa vel aliquid premissorum devote adimpleverint, tociens quemlibet illorum quadraginta dierum indulgentiis de iniunctis sibi penitentiis, in domino misericorditer relaxamus. Datum et actum loco ubi supra, anno domini millesimo quadringentesimo octauo, ipso die decollacionis beati Johannis baptiste, nostris sub sigillis presentibus apposis, in evidens testimonium premissorum.

Originalen har været forsynet med tvende hængende Segl, som nu begge ere borte.

Tre heretter følgende Diplomer meddele vi efter gamle verificerede Afskrifter i det Kongelige Geheime-Archiv. Originalerne have været sammenheftede, men ikke fulgt paa binden i chronologisk Orden. Disse Documenter er hvert

for sig ommeldt i de fortløbende, paa et Halvark meddeelte Afskrifters Attestation af disses Udfærdiger, Biskop Odd Einarsön til Skalholt, — nemlig:

a) (Vort Nr. 57), Sæmund Oddsöns Erklæring af 1424, hvorved han bevidner: at han selv var nærværende paa Hvalsö i Grönland, da hans Frænke Sigrid Björnsdatter giftede sig med Thorstein Olafsen, med Udstæderens Raad og Samtykke, — efter Indholdet af det vedheftede Brev (vort Nr. 49).

b) (Vort Nr. 49). Den Grönlandske Officialis, Eindride Andrassöns, og Præsten Sira Paul Hallvardsöns Attest om 3 lovlige Lysninger til ovenmeldte Ægteskab, — udstædt i Garde, 1409. Af dette Document har Arne Magnussen forfattet en tysk Oversættelse, der endnu gjemmes, som Concept, i Geheime-Archivet.

c) (Vort Nr. 52) Brand Haldorsöns og tre andre Mænds Vidnesbyrd, at de vare nærværende paa Hvalsö i Grönland i Efteraaret 1408, ved det ovenmeldte Ægtepars Giftermaal, udstædt i Island 1414.

Den heromhandlede Thorstein Olafsön var rimeligviis en Sön af Olaf Björnsön, som af sin meget rige Fader Björn Brynjulfsön havde erholdt den store Gaard Akre i Skagefjorden paa Islands Nordland, og vor Thorstein har da faaet den samme Gaard, der blev hans faste Bopæl, som sin Fædrenearv. Som ung Mand har han rimeligviis foretaget sig den Reise, hvorpaa han, som vi her see, i Aaret 1408 giftede sig i Grönland, hvor han endnu befandt sig i Foraaret 1409, men har rimeligviis kort derefter vendt tilbage til Island. 1417 nævnes han som Vidne ved Eendommens Overdragelse til Biskop Arne Olafsön, som da forestod baade Skalholtis og Holums Bispedømmer, og som i gamle Slægtregistre siges at have været hans Broder, hvilket vel har været baade Finn Johnsen og Espolin ubekjendt, men er blevet mig skriftlig meddeelt af Hr. Biskop Steingrim Johnsen, som uden Tvivl blandt alle Nulevende maa ansees for Islands kyndigste Genealog. 1420 var han en

af Domsmændene i en vigtig Eiendoms-sag, anlagt af Biskoppen til Holum Jon Tovesön. Efter Biskop Hans Finsens haandskrevne Optegnelser nævnes vor Thorstein allerede 1421 Laugmand, i gamle Brevskaber. 1423 finde vi, at han som Laugmand over Islands Sønder- og Öster-Amt har bekræftet en Dom paa Landstinget ved Thingvalle. 1427 var han tillige Kongens Lehnshövding over Island, hvilket Embede Biskop Arne forhen havde forestaaet; desuden var han Kongens Ombudsmand eller Foged over forskjellige Sysseler paa Nord- og Vestlandet. Dog vedblev han endnu 1432 at fungere som Laugmand.

Om Thorstein Olafsöns Hustru Sigrid Björnsdatter var født i Grönland eller Island vide vi ikke; kun see vi at hun var i Slægtskab med Sæmund Oddsön, som i Aaret 1414 opholdt sig der, men om han var født eller bosat i Island, vide vi heller ikke. Dette Ægtepars Datter Christine blev gift med Islænderen Torfe Aresön, som af Christian den 1ste blev udnævnt til Lehnshövding over Island, samt tillige adlet, og i hans Adelsbrev blev det ham forundt at føre i sit Vaabenskjold en hvid Björn i blaat Feldt. Om Anledningen til dette Skjoldmærke blev givet ved hans Kones Faders Navn, vide vi ikke, men vist er det at Hvidbjørnen forud blev anseet for Grönlands ypperste Frembringelse, og at den endnu fremstilles som Landets Vaaben. Fra Thorstein Olafsön og hans Kone nedstamme adskillige af Islands nu mest bekjendte Slægter, som Finsenerne, Stephensenerne og Thorarensenerne, af hvilke de sidstnævnte nu føre det ovenfor beskrevne Vaaben. Ogsaa jeg, Finn Magnusen, er af samme Herkomst og nedstammer saaledes fra den heromhandlede paa Grönland i Aaret 1408 stiftede ægtekabelige Forbindelse, om hvilken det blev mig forbeholdt først i et trykt Skrift at meddele autentiske Efterretninger. Vi skride saaledes til det ovennævnte første Documents Udgivelse.

## 49.

1409 er følgende Attestation udfærdiget paa Garde i Grönland, af Stiftets Officialis og af en anden Præst:

Þess kennunst ek, Sira Eindride Anddresson offissialis a Grönlande, og sira Paal Halvardsson, at wit hofum lýst hyuskapar bande millum þeirra Þorsteins Olafss. ogh Sigrijdar Biörn d. í helaghre kirkíu III sunnudaga, mörgum dandemanne aligrande, bade vtlendskum ogh innlendskum, var sa enge þar, at nokkorra menbughe viste þar vpa, ogh at þat mette ege með gudus lögum samanbinda. Ogh þil sannenda hier vmm settu vid okkur innsigle fyr þetta bref, er giort var i Górdum friadaghinn næsta epter Magnus messu, þa er lidet var fra burð vorz herra Jhu Xri þwhundrut aara ogh III hundrut ogh IX ár.

„Þetta bref er lijka skrifad á bokfelle, suo sem þad fyrra, og samslúnged með þu“.

## ANMÆRKNINGER.

1) Dette Navn skrives ellers (after nyere Brug) Endride eller Indride.

2) Saaledes benævntes fordm den Geistlige, der i Bispistolens Vacance, eller og i Biskoppens Forfald, var bemyndiget til at udføre de til Embedet hørende Forretninger.

3) Denne Bemærkning synes at vise at saavel Indbyggernes som de Fremmedes Antal i den sydlige Deel af den gamle Colonie ikke var ubetydeligt, endnu i Aaret 1408. Skulde vel *indenlandske* her menes om de Mænd, der især maatte kjende Bruden, *udenlandske* derimod om Brudgommens Bekjendtere?

4) Paa den Tid helligholdt man i Norden to Helligdage

Det bevidner jeg Sira Eindrede<sup>1</sup> Andreassøn, Officialis<sup>2</sup> paa Grönland og (jeg) Sira Paul Hallvard-søn, at vi have lyst til ægteskabelig Forbindelse mellem de (Personer) Thorstein Olafsøn og Sigrid Björnsdatter, i den hellige Kirke, paa 3 Søndage, i Paahør af mange Dannemænd, baade indenlandske og udenlandske<sup>3</sup>; der var da ingen tilstede som vidste nogen Hindringer derimod, eller noget saadant, hvorfor denne Forening ikke maatte indgaaes efter Guds Love. Og til Bekræftelse herpaa, satte vi vore Segl paa dette Brev, som blev udstædt i Garde, den næste Fredag efter Magnusmisse<sup>4</sup>, da et Tusend Aar, samt fire Hundrede og ni Aar vare forløbne fra vor Herres Jesu Christi Födsel.

*Her følger Biskop Odd Einarsøns Attestation:*

„Dette Brev er ligeledes skrevet paa Pergament, som det forrige<sup>5</sup>, og sammenheftet med det<sup>6</sup>.“

for Örkenöernes kanoniserede Jarl Magnus (död 1115) under Navn af *Magnusmessa*, nemlig den 16de April, Helgenens Dödsdag og den 13de December, hans Translations- eller Skrinlæggelses-Fest. Hvilken af disse to Höitidsdage her menes, kunne vi ikke bestemt vide, — dog antage vi det for sandsynligt at den i Foraarstiden indfaldende menes her, da de i Grönland fremmede Mænd, fra Norge eller Island, have lavet sig til Bortreisen, og den nygifte Thorstein Olafsøn følgerig har været betænkt paa at forsyne sig i Tide med lovmæssigt Beviis for den af ham indgaaede ægteskabelige Forbindelses Gyldighed. I dette Tilfælde maa den 19de April være Brevets rette Datum.

<sup>5</sup>) der i Indledningen er betegnet med *a*, men nu af os, som det her næstfølgende betegnes med Tallet 57.

<sup>6</sup>) Den hele Bemærkning hører til Biskop Odd Einarsøns



**Attestationer;** see ovenfor S. 146. Den endelige, for alle tre sammenheftede Diplomers Afskrifter, følger nedenfor efter de övriges Meddelelse under Nr. 52 og 57.

Den nysnævnte Grönlandske Officialis er neppe, fra 1409 af, bleven aflöst af nogen virkelig Biskop. Efter Bertolds Död eller Resignation finde vi dog, allerede 1411, en Biskop Jacob indsat i hans Sted, uden at vi vide noget om hans Ophold i Grönland, men derimod i Sjælland. Herom hedder det i Efterretningerne om Biskop Peder Jensen i Roeskilde i Danske Magazin 5te Bind (1751) S. 74. „Paa sin Alderdom har Biskop Peder, som Moden var iblandt de catholske Biskopper, holdet sig en Vice-Bisp eller Vicarium i de geistlige Embedsforretninger. Saaledes havde han i Aaret 1411 een af det Navn Jacob, som skrev sig Biskop af Grönland.”

Vi have fundet adskillige Diplomer saaledes udfærdigede af denne Prælat, som meddeles i det følgende.

## 50.

1411. I de ovenmeldte Bartholinske Haandskrifter T. VIII S. 108 findes en Afskrift af et Original-Diplom, udstædt den 13de November, hvorved Biskop Jacob, som General-Vicarius for Biskop Peder i Roeskilde, giver Sognefolkene til St. Mikkel's Kirke i Slangethorp (nu Slangørup) den af dem önskede Tilladelse til at deres aarlige Kirkevielsesfest maa forflyttes fra St. Briccii Dag (13de November) til den næste Söndag efter Alle Helgenes Höitid. Begyndelsen lyder saaledes: „Universis Christi fidelibus presentes literas inspecturis, Jacobus Dei gracia et apostolice sedis Episcopus Gardensis, venerabilis pro nunc in Christo patris, domini Petri, Episcopi Roschildensis, in spiritualibus generalis Vicarius, salutem in Domino;” — — og Slutningen: „In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum anno Domini Millesimo CD undecimo, die sancti Briccii confessoris.”

## 51.

1414. I Geheime-Archivets Diplomatarium haves en Udskrift med Langebeks egen Haand fra en Original-Membran, som var bleven laant ham af Biskop Harbo 1749, indeholdende en af den Grönlandske Biskop Jacob paa den ovennævnte Roeskildske Biskops Vegne den 8de December samme Aar udfærdiget Bevilling paa 40 Dages Aflad for dem som gudelig besøgte Sognekirken i Kelby (nu kaldet Kielbymagle) paa Møen. Titel-Indledningen er fuldkommen den samme som til Nr. 50. Slutningen lyder saaledes: „In cuius rei testimonium sigillum nostrum presentibus est appensum. Datum anno Domini millesimo CDXI, die conceptionis Virginis gloriose.” I selve Documentet nævner Udstæderen i Særdeleshed et i Kirken af ham indviet Alter for den hellige Jomfru („altaris beate virginis dicte ecclesie per nos consecrati”), hvorfor Diplomet og uden paa er blevet paategnet saaledes: „Litera consecrationis altaris beate virginis”.

---

Efter at det (S. 146 o. f.) ovennævnte Ægtepar Thorstein Olafsøn og Sigríd Björnsdatter vare ankomne fra Grönland til Mandens Fædrengaard Akre i Island, synes nogen Tvivl eller Indvendinger at være bleven reist mod deres i et fremmed Land indgaaede Ægteskabs Lovlighed. De have da søgt at møde denne Modstand (der muelig har sigtet til at berøve deres Børn Arveretten), ikke allene ved de Grönlandske Geistliges ovenanførte originale Attests Ægthed, hvilken man muelig og har villet drage i Tvivl, men ogsaa ved tvende forskjellige, 1414 samt 1424 erhvervede og herefter følgende Erklæringer fra 5 eller flere Mænd, som havde været tilstede i Grönland ved det ovennævnte Ægtepars Forlovelse og Giftermaal. De meddeles her (og nedenfor) efter de S. 146 ovennævnte af Skalhólts Biskop bekræftede Afskrifter.

## 52.

1414. Betegnet med c i vore S. 146 herovenfor forudskikkede Indledningsbemærkninger.

Öllum monnum þeim sem þetta bref sæ æðr hæyra, sænda Brandur Halldorsson, Þorður Jorundsson, Þorbiorn Bárðarson ok Jon Jonsson kuædiu gudz ok sina, kunnugt gerandi þá ær var frá hig-atburð vars herra Jhu Xri þushundrat, flogur hundrat ok atta ár, worum wær i hiá, sám ok hæyrðum a í Hvalzæy a Grænlande, sunnudagenn næsta æptir Crossmæssu vm haustid, at Sigridr Biornzdotir giptiz Þorstæinæ Olafssyni met rabi ok samþiktt Semundar Oddzsonar frænda sijns, suo ok æi sidr voru vær fyr næfnðr menn ngr i sama stað ok dagh at aðrnæfnðr Þorstæinn Olafsson fæste fyrrgræinda Sigride Biornzdotur sig til æigin konu, að guðz lögum ok hæilagrar kirkiu. Ok til sann-æynda hær sættu vær fyrnæfnðir menn var insigle fyri þetta bref, gert at Ökrum í Skagafyrde fræ-dagin næsta fyri Hallvarðzmessu, anno domini M<sup>o</sup> CD<sup>o</sup> Xiiij<sup>o</sup>.

## ANMÆRKNINGER.

1) Denne Brand Haldorsön boede paa Bard i Fliotum, i Skagefjorden, hvilken Gaard han dog ikke fik til Eie förend efter 1417. Han var bekjendt som en formuende Mand. Heraf benyttede den engelske Söröwer John Selby sig, i det han, 1424, tog ham til Fange og tvang ham til at udlöse sig med 4 Læster Platfisk. 1427 erhvervede han Gaarden Skaale ved en Fledförings Contract. 1432 var han een af Meddomsmændene i en Eiendomssag, angaaende Gaarden Kelduland og ligeledes 1433 i en Sag angaaende

Alle de Mænd, som dette Brev see eller høre, sende Brand Haldorsön<sup>1</sup>, Thord Jörundsön, Thorbjörn Bardsön og Jon Jonsön<sup>2</sup> Guds og deres Hilsen, tilkjendegivende, at Tusende fire Hundrede og otte Aar efter vor Herres Jesu Christi Födsel vare vi nærværende, saa og paahørte paa Hvalø i Grönland<sup>3</sup>, den næste Söndag efter Korsmisse om Hösten<sup>4</sup>, at Sigrid Björnsdatter giftedes med Thorstein Olafsön, med sin Frænde Sæmund Oddsöns Raad og Samtykke, saa og ei mindre vare vi fornævnte Mænd nærværende paa samme Sted og Dag, da ovennævnte Thorstein Olafsön fæstede den förommeldte Sigrid Björnsdatter til sin Ægtekvinde, efter Guds og den hellige Kirkes Love. Og til Bekræftelse herpaa satte vi fornævnte Mænd vore Segl paa dette Brev, affattet paa Akre<sup>5</sup> i Skagefjorden den næste Fredag, för Hallvardsmisse (15de Mai) i Herrens Aar 1414.

Efter Original-Afskrifterne følger her deres Verification ved Biskop Odd Einarsön, 1625, hvilken vi meddele ved det sidste af disse sammenheftede Diplomer, efter rigtig chronologisk Orden.

Kirkegodset til Hof paa Höfdaströnd. Han var gift med Ragna Rafnsdatter. Deres Sön var Laugmand Rafn Brandsön; to andre Söner, Haldor og Eyolf, vare mindre bekjendte. Med dem allö havde Biskoppen til Holm, Olaf Rögnvaldsön, langvarig Trætte og Feide, tildeels forarsaget af den dem af Biskoppen nægtede Raadighed over Bards Kirkes Eiendele.

<sup>1</sup>) Det er formodentlig denne Jon Jönsön, som havde en vigtig Eiendomstrætte med Arnbjörn Einarsön, om 6 Gaarde i Skagefjorden, paadömt af Laugmand Rafn Gudmundsön 1426.

3) Öen og Gaarden Hvalsö (Hvalsey) har saaledes været bekendt fra den gamle Grönlandske Colonies første til sidste Tid, da den (og hele Hvalsöfjorden) først blev beboet og taget i Besiddelse af Thorkel Farserk, Erik Rödes Fætter og Ven (see ovenfor I, 180—183; jfr. 191). Ivar Bere nævner Hvalsöfjordens Kirke, til hvilken vidtløftige Jordeiendomme hørte.

4) Den ellers saakaldte Korsets Ophöielse (exaltatio crucis), der stedse indtræffer den 14de September.

5) Thorstein Olafsöns Hjem og Fædrenegaard, efter det Ovenanførte; — af den havde hans beröimte Datter Benævnelsen *Akra-Kristín*.

### 53—55.

1417. Biskop Jacob af Grönland (see ovenfor Nr. 50 og 51) har i dette Aar deeltaget i at udfærdige følgende Vidisser, som endnu haves paa Pergament i det Kongelige Geheime-Archiv:

a) (53) af Kong Valdemar Atterdags Brev, dateret Roeskilde „feria tertia ante diem b. Priscæ virginis” 1341, hvorved han tilstaaer at han holder og haver Kjöbenhavns Slot af Roeskilde Kirke og med dens Bevilling.

Vidisset begynder saaledes:

„Omnibus piis scriptum cernentibus Nos frater Jacobus dei gracia episcopus Gardensis, frater Nicolaus Thome, custos Roskildensis et frater Nicolaus Fynbo, gardianus ibidem, salutem in domino. Constare volumus universis presentibus et futuris, nos sub anno Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo, ipso die sancte Agnetis virginis in domo capitulari Roskildensi præsentes fuisse, vidisse, legisse” (o. s. v.) Udstædernes trende Segl i Vox vedhænge. Deraf er Biskop Jacobs Segl noget beskadiget paa den Kant, hvor Omskriften begynder.

b) (54) af Pave Bonifacius den 8des Stadfæstelses-Bulle paa Overdragelsen af Kjöbenhavn m. m. til Roeskilde

**Bispestol** — udgiven paa Lateranet 7 Id. Mart., i hans Pavedømmes 5te Aar. Vidisset er udgivet af de samme Mænd og under samme Datum som det først nævnte. Den Grønlandske Biskops Segl vedhænger ubeskadiget.

c, (55) — af Dronning Margretes Skjødebrev paa Nebbe Slot til Roeskilde Domkirke, udgivet i Slagelse (Slaulosiæ) 1375, in crastino S. Nicolai Episcopi. Vidisset er udgivet af de samme Geistlige paa samme Sted og Dag, som de to sidstommeldte. De 3 Segl vedhænge ubeskadigede.

### 56.

1421. Biskop Jacob af Grönland har enten ikke nogensinde tiltraadt dette Bispedømme, eller har maattet forlade det efter nogle Aars Ophold i Landet, thi vi finde at han i ovenmeldte Aar atter har vicarieret for den daværende Biskop af Roeskilde Jens Andersön. I denne Egenskab har han udstædt et Afladsbrev (paa 40 Dage) for St. Laurentii Kirke til Undløse i Sjælland. Indledningen lyder saaledes: „Universis in Christo fidelibus presentes literas inspecturis, Jacobus, Dei gratia, Episcopus Gardensis, venerabilis nostri in Christo Domini Johannis, eadem gratia Episcopi Roschilensis in pontificalibus Vicarius, salutem in Domino” — Slutningen lyder saaledes: „Datum Unløse anno Domini MCDXXI, die Sancti Kanuti Martyris, nostro sub secreto.”

### 57.

1424. Det følgende Document er i chronologisk Orden det tredie og sidste, men efter Sammenheftningen det første, (a), af de tre herovenfor S. 146 o. f., omhandlede Attestationer om et paa Grönland 1408 stiftet Ægteskab. Da det andet (c, herovenfor Nr. 52) blev udfærdiget, 1414, har Sæmund Oddsön, som ommeldes deri, ikke været tilstede paa Akre, og han har da først efter 10 Aars Forløb udfærdiget nærværende Erklæring. Man kunde derfor formode at denne Mand, om hvem de Islandske Annaler intet melde, har været en Grönlænder, eller bosiddende i Grön-

land, og at han først, efter at have erfaret Thorstein Olafssøns Forfremmelse til et af Islands fornemste og vigtigste Embeder, har reist til Island, enten i Besøg hos Laugmanden og hans Hustru, eller til stadigt Ophold. Muelig har han

Egh Semundur Odds son kennest með þessu mijnu brefe, að egh var ner i Hualzey i Grenlande, sa egh og heyrðe uppá að Sigrijð Biornzdottir frendkona mijn gifte sig Þorsteine Ólafssyne til eigenvinnu, með mijnu ráðe og samþycke, báðe með já og handabande. Sua var egh og ner, að nefndur Þorsteinn Olafsson feste Sigrijðe Biornzdottur sigh til eigennu kvinnu með gubz logum og heilagrar kirkiu að lysijngum gengnum, sem vottar það bref sem hier er með fest, í ádr sogdum stad. Og (til) meire sannenda og fullz vittnezburðar hier vm settu Þorgrijmur Solvason, Brandur Halldórsson, Þordur Jorundarson og Jon Jonsson sijn inzikle með mijnu Inncighle fyrri þetta bref, giort á Aukrum í Skaghafyrde, manadagh nesta fyrri Mariumesso síjdare, anno domini M<sup>o</sup> CD<sup>o</sup> XXiii<sup>o</sup>. Voru ver fyrrnefudir menn ner fyrrsagdre gyptingh og festijng.

„Þetta fyrrskrifað bref var með II gömlum hangande innsiglum hia Arna Oddssyne radssmanne í Skalhollte, 20 Augusti 1625.“

#### ANMÆRKNINGER.

1) See her ovenfor S. 152, jevnført med vor Indledning til nærværende Diploms Meddelelse.

2) Udstædt af Grönlands Officialis Endride Andreassøn m. fl. her ovenfor Nr. 49, ellers (S. 146) af os betegnet b.

3) Denne Mand ommeldes i Annalerne (her ovenfor S. 40—41, jfr. 64—65), hvor det blandt andet meldes, at han

og flygtet fra Grönland formædelst det store Overfald af Skrællingerne eller Eskimoerne, som menes at være gaaet for sig omtrent 1418.

Jeg Sæmund Oddsön tilstaaer med dette Brev, at jeg var nærværende paa Hvalsö i Grönland, saae og hørte derpaa, at Sigrid Björnsdatter, min Frænke, giftede sig med Thorstein Olafsön som hans Egtevinde, med mit Raad og Samtykke<sup>1</sup>, baade med Jaord og Haandslag. Ligeledes var jeg nærværende da bemeldte Thorstein Olafsön fæstede Sigrid Björnsdatter til sin Ægtehustru, efter Guds og den hellige Kirkes Lov, efter skete Tillysninger, bevidnede af det hertil heftede Brev<sup>2</sup>, paa det ovenmeldte Sted. Og (til) ydermere Bekræftelse samt fuldt Vidnesbyrd herom, satte Thorgrim Sölvesön<sup>3</sup>, Brand Haldorsön, Thord Jörundsön og Jon Jonsön<sup>4</sup>, deres Segl, tilligemed mit Segl, for dette Brev, affattet paa Akre i Skagefjorden den næste Mandag for den senere Mariemisse<sup>5</sup>, i Herrens Aar 1424. Vi förnævnte Mænd vare nærværende ved ovenmeldte Giftermaal og Fæstelse.

*Biskop Odd Einarsöns Attestation:*

„Dette ovenskrevne Brev var, med tvende hængende Segl, hos Arne Oddsön, Forvalter paa Skalholt, den 20 August 1625.”

har opholdt sig i Grönland fra 1406 til 1410. Formodentlig er han kommen hjem til Island fra Norge 1411. Espolin har fundet ham nævnt som tilstedeværende ved et Jordsalg i Skagefjorden 1417.

<sup>1</sup>) Disse tre Mænd havde alle været tilstede ved hint i



1408 indgangne Giftermaal, efter Diplomet 49 (S. 148). Her fattes derimod den dernævnte Thorbjörn Bardsön.

6) Vor Fruedag, den 15de August.

Med denne Verificationspaategning af Biskop Odd Einarsons sluttes de sammenhængende Afskrifter af Diplomerne 49, 52 og 57.

„Þesse þriu fyrrskrifud bref eru skrifud a bokfelle med gamla skrift, þó órasurada og aull samanslúgenn og med fiorum gomlum hángande innsíglum allz, enn fimta var brakad, þá vær lasum þau i Skalhollte 20 Augusti anno 1625, huor bref þa voru hiá Arna Oddssyne, sem þa var Skalholltz ráðzmadr.

Oddur Einarsson  
med eigen hende.

D. e. „Disse tre ovenskrevne Breve, ere skrevne paa Pergament, med en gammel, men dog ikke raderet Skrift, og alle sammenheftede samt i det hele forsynede med fire gamle hængende Segl, men det femte var beskadiget, da vi læste dem i Skalholt den 20de August 1625, hvilke Breve da bleve forvarede hos Arne Oddsön, som da var Skalholtz Forvalter. Odd Einarsons, med egen Haand.”

Den herommeldte Arne Oddsön var Biskop Odd Einarsons Sön, og blev Laugmand over Islands Söndre og Östre Deel 1631.

Efter denne Paategning maatte vi, som ingen Originaler eller andre Afskrifter have kunnet finde af disse Breve, formode, at de førstmeldte endnu forvaredes i Skalholtz Bispestols Archiv. Vi henvendte os derfor med Forespørgsel herom til Islands nuværende Biskop Hr. Steingrim Johnsen, som uagtet al muelig Eftersøgning ikke har kunnet finde dem i Bispearchivet.

Thorstein Olafsön forestod vel ikke Laugmands-Embedet længere end til 1432 og efter dette Aar nævnes han

æppe i nogle nu eksisterende gamle Brevskaber. Det eller det næstfølgende har da rimeligviis været hans Dødsaar.

## 58.

1425 udgav Kong Erik af Pommern et Forbud paa Norsk mod den Handel, som Tydske og andre Udenlandske, der ikke vare lovlig gifte (eller bosatte) i Norge, dreve paa Kongens Skatlande. Hvidtfeld nævner det (l. c. 3die Part S. 402) blot som et Forbud mod slige Folks Seilads paa Nordlandene; jeg, Finn Magnusen, har berigtiget denne Angivelse i min Afhandling om de Engelskes Handel og Færd paa Island i det 15de Aarhundrede (Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II, 118); jfr. Berg Samlinger til det Norske Folks Sprog og Hist. V, 627. Dette mærkelige Forbud, som ogsaa indbefattede Grönland, endskjönt det ikke udtrykkelig nævnes, trykkes her for første Gang efter en Afskrift af Langebek, i Geheime-Archivet, efter en gammel Copie blandt Hansestædernes Privilegier i det Tydske Cancellies Archiv i Kjöbenhavn.

Ericker, met guds nad, Norigis, Danmarcks, Suerigis, Wenda konunger, Hertog offuer Pomeran, sender allom monnom them som thetta bref sia eller höyra qvediu guds oc sinæ. För oss oc Raad wort er komet att than wana, er nyliger haffuer byriader weret, so som er om sigling tydske oc adra wtlenska manna, ther som ey ære lagguiffther<sup>1</sup> her i Norgio, att their sigla eller siglt haffue tiill Helgelands, Findmarkenna, Islands oc andre waare Skatlanda mota lagom oc skipan waare forældre<sup>2</sup> huad weer williom mett ingio mote lenger liida la-tha, forthii biodom weer fæhyrde<sup>3</sup> worum i Bergun oc ollom worom adrom wmbotzmonnum<sup>4</sup>, hueriom i

<sup>1</sup>) loogifte, loovlig gifte, bosatte. <sup>2</sup>) Formænds i Regjeringen.

sinæ wmbode, att sökia them tiill retta, them som tegat<sup>5</sup> sigla oc siglt haffua, oc so them er them före eller förtt haffue. Oc later thessa huerio tueggia eingar stadt wndtfara, för end the haffua giort<sup>6</sup> oss eller worum wmbotzmonnom saa meget, som lagene wtvise. Serdelis biodom weer lagmonnom warum, att ther seigia lag oc rett iffuer them oc allo thii frammare att weer haffuom wort breef ther wppaa gefuit fore wttan allt hindar eller motemæle, so framt sem ther wilit ey suara wore sanre oblido. Scriptum Agershus, Anno Domini M<sup>o</sup> CDXXV, crastino beati Joannis ante portam latinam<sup>7</sup>, - nostro sub secreto presentibus appenso.

Dette Forbud er uden Tvivl (hvilket Berg allerede havde formodet) det selvsamme, som Paus har meddeelt (i Forordninger for Norge S. 184) i oversat Uddrag, men antaget at det var udgivet (i det seneste Aar 1299) af Kong Erik Magnussøn, kaldet Præstehader.

### 59.

1431. Hvidtfeld anfører (l. c. 3die Part, S. 486 o. f.) „Kongens” (Erik af Pommern) „Klagemaal offuer Engelske, at de seygle paa forbudne Steder, Island, Grönland, Ferro, Hetland, Orckenöer, Helgeland, Findmarcken oc hafue beskad de Norske.” Saaledes Indholdsangivelsen i Margen; i Texten hedder det herom:

„Aar 1431 den Tid Dr. Willem Spreen oc Her Hans Gremmersby först vaare herinde, da foresatte Kong Erich dennem disse Klager paa de Norske, hans Undersaattis Vegne, at det holdis efter Nörgis Rigis gammel Rettighed,

---

<sup>2</sup>) Skatmester, Kæmner, Befalingsmand. <sup>3</sup>) Befuldmægtigede eller Embedsmand. <sup>4</sup>) derhen. <sup>5</sup>) ydet. <sup>6</sup>) altsaa er Brevets Datum den 7de Mai.

Frihed, aff arrid oc Mands Minde, hvor imod intet kand siges, hvilcken Norgis Rigis Frihed Kong Erich oc haffuer søret at holde, da hand antog hans Kongelig Krone, at icke de Engelske eller nogen Udlending oc Fremmede, uden Lifis oc Godsis Fortabelse<sup>1</sup> haffuer aldrig veret tilsted, eller maat løbe til Norgis Lande og Insler, som ere Island, Grönland, Ferrö, Hetland, Örckenöer, eller andre Öer Norgis Rige tilhörendis, til at köbslaae, uden til Bergen allene, som den almindelig Stappel er aff Köbmænd. Dette Forbunt haffue de Engelske freuentlich offuertræd, nu udi 20 Aar oc mere, Kongen, Rigit oc hans Undersaatte sammesteds boendis oc den handterindes Köbmand icke uden stor Skade. Oc som mere er, da haffuer de Engelske, offuer dette Hofmod oc Forbunt, fientlig offuerfaldet mange Steder udi Norge met Roff, Brand, Ild. De haffue borttaget mange Skibe, met Fisk oc andet Gods, visse Personer til-

---

<sup>1</sup>) „Under Livs og Lemmers Fortabelse” hedder det i en Tale, som Kong Eriks Gesandte i England allerede skal have holdt til Kong Henrik den 5te 1413, — endog for Kongeriget Norges, saavelsom andre Landes Indbyggere, som uden særdeles kongelig Tilladelse dreve saadan Handel eller Fiskeri. „Scire dignemini, quod gratiosissimus Dominus noster, Rex Daniæ et Norvegiæ præfatus, habet insulas aliquas, videlicet Islandiam, Ferny, Hietland et alias plures, ad regnum suum Norvegiæ pertinentes, ad quas nulli ab antiquo solebant accedere de terris alienis, ex quibuscunque causis, sive piscandi, sive mercandiandi, sub poena vitæ et membrorum, non magis homines regni Norvegiæ, quam aliarum terrarum, præter specialem licentiam regis majestatis. Nec de alio aliquo loco, post obtentam licentiam, exire licebat, quam de civitate Bergensi, nec redire ad eundem locum cessante inevitabili necessitate, ubi eos custuma et alia jura ad regium fuscum exsolvere oportebat, juxta antiquissimam regni Norvegiæ consuetudinem, sine aliqua hominum in contrarium memoria petitus observatum” etc. Aarstallets Rigtighed er oplyst (mod en Trykfeil — 1453) i Seldens *Mare clausum*, som det synes af Gram, i en haandskræven Opsats i det Kongelige Danske Geheime-Archiv.

hörendis; mange haffue drucknet oc omkommet, Skibene tilhørende. Oc alligevel de offte oc i mange Aar haffue giort de Norske stor Skade, saa er det dog mere end som nu optegnet er, naar det bliffuer offuerregnet oc offuerveyet aff dennem som Skaden haffuer fanget; dog er dette Summariumsviis antegnet.”

Denne Beregning angaaer kun de udövede Voldsomheder paa Finmarken, Helgeland, Island, Hetland og Örlenöer, samt den Skade, som visse Personer i Bergen, der havde Tilladelse til at handle paa Island med 12 Skibe, havde lidt ved Skibsfartens Standsning. Klagen angaaer de sidste 20 Aar, altsaa fra 1411; det er da höist mærkeligt, at just fra dette Aars Begyndelse af standse alle Underretninger i Middelalderens norskislandske Annaler om den Grönlandske Skibsfart (see ovenfor S. 40); i 1412 kom endog slet intet Skib til Island (sammesteds S. 42), — og dog protesterede Kong Eriks Gesandter 1413 i kraftigste Maade mod al fremmed og uprilegeret Handel paa disse Lande! — Det var da ikke underligt, at kun Sörövere og væbnede Voldsmænd viste sig ved deres forsvarslöse Kyster.

Frugten af de her ommeldte Underhandlinger 1431, som i næste Aar bleve fortsatte i Kallundborg, blev den i Kjöbenhavn paa Juleaften 1432 mellem Kong Erik og Henrik den 6te indgaaede Tractat. Det blev ved den bestemt, at al Skade, som de Engelske havde tilföiet Kong Eriks Undersaatter paa Island, Helgeland, Finmarken og andre Norge tilhørende forbudne Havne og Kyster, skulde erstattes Vedkommende, og, hvad der maaskee for os i Særdeleshed er mærkeligt, at alle de Folk, som i hine 20 Aar med Vold vare blevne bortförte af Island, Finmarken, Helgeland, eller andre Steder i det norske Rige skulde, efter den engelske Konges Foranstaltning, hvor de end maatte findes i hans Lande, faae Betaling for deres Tjeneste, og frit vende tilbage til deres Hjemsteder. Denne Bestemmelse skulde forkyndes over hele England, for at den, inden Aar og Dag,

kunde efterkommes. Fremdeles blev det gamle Forbud mod Handel i Skatlandene saaledes fornyet ved Tractatens 6te Artikel, som her for os er den vigtigste, da den og har gjeldt den ulykkelige, endnu i samme Konges Regjerings Begyndelse vel bestaaende Grönlandske Colonie:

„Ceterum mercatores et alii utriusque partis homines ac subditi, tam per terras quam per mare se mutuo visitare possunt in locis et portibus non prohibitis, suasque mercantias legaliter exercere; ita tamen quod faciant et exhibeant debita, uniuscujusque loci ad quem peruenerint, secundum quod ibidem debeat exhiberi. Caveant nihilominus omnes mercatores et alii quicumque homines et subditi Regis Angliæ et Franciæ ne de cætero, sub poena amissionis vitæ et bonorum, visitare præsumant terras Islandiæ, Finnarchiæ, Halghalandiæ, seu alias quascunque terras prohibitas aut portus illegales, in Regnis Daciæ, Sveciæ et Norregiæ. Similiter caveant homines et subditi Regis Dacie, Sveciæ et Norregiæ sub poena præmissa terras et portus prohibitos et illegales Regis Angliæ visitare, — nisi hos vel illos evidens maris periculum aut tempestatum impulsus coegerint, ubi tamen sub poena præcedente minime mercari licebit.”

Det samme Forbud fornyedes og indskjerpedes fra engelsk Side af Henrich den 6te den 12te Mai 1444, og ved en ny Tractat imellem ham og Christian den 1ste, sluttet i Kjøbenhavn den 17de Juli 1449, dog blot til Mikkelstdag 1451. Heraf benyttede vist de engelske Kjøbmænd sig, i det de fra den Tid af reve næsten den hele islandske Handel til sig, og dette vedvarede lige til 1490, da denne Handel frigaves paa visse Betingelser. Den engelske Søfart til Polaregnene førte 1477 Columbus til Island, og mulig tillige til Grönlands Kyster. See ellers herom Zahrtmanns og mine Afhandlinger i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 2det Bind.

## 60.

1433. Mellem 1421 og 1433 maa Grönlands Biskop Jacob paa een eller anden Maade være afgaaet, og en vis Nicolaus i hans Sted bleven udnævnt, uden at vi vide, paa hvilken Maade eller hvorlænge han, enten af Gavn eller Navn, har forestaaet dette Embede. Efter Biskop Nicolaus's Død blev Broder Bartholomæus de Sto Ypolito beskikket i hans Sted til Grönlands Biskop. Dette erfares af følgende Notice, optegnet ved Mallet fra det Vaticanske Archivs Brevskaber (see ovenfor S. 90 o. f.); jfr. Paul Egedes Efterretninger om Grönland S. 86, hvor det dog ved en Misforstaaelse hedder at Bartholomæus var den sidstafdøde Biskops Broder.

„Anno 1433 Bartholomæus ab Eugenio IV dictus Episcopus Gronelandiæ 8 Cal. Octobris legitur in Libris provisionum Prælatorum (Tom. 65 p. 183). Habentur etiam ipsius Eugenii litteræ, quibus ecclesiæ prædictæ, vacanti per obitum Nicolai Episcopi, præfecit fratrem Bartholomæum de St. Ypolito, Ord. Prædic. et Baccal. in Theol.”

Ingen af disse tvende Biskopper synes nogensinde at være kommen til Grönland. Paul Egede forstaaer denne Underretning saaledes, at Bartholomæus er bleven udnævnt til Grönlands Biskop den 22de September 1433, men det forekommer os ikke ligefrem at følge af Udtrykket *dictus*, skjönt det vistnok kan bruges i en saadan Betydning. At Bartholomæus enten ikke længe har ført Titelen, eller i det mindste snart givet Slip paa sin Bestilling (hvis han ikke imidlertid er afgaaet ved Döden), erfares af det her næstfølgende Diplom.

## 61.

1440. Her viser sig først en Biskop af Grönland, kaldet Gregorius, ved en særdeles vigtig Leilighed, i det han da var tilstede i Oslo i en stor Forsamling af Rigets bispelige Prælater (hvoriblandt Biskop Gotskalk af Holum i Island), samt dets verdslige Raad og Tjenestemænd (eller

Embedsmænd) — for (anden Gang) at fordre fornøden Hjælp af Kong Erik af Pommern mod fremmede Fjender, Hanse-stæderne og Hollænderne, som hærgede Norges Kyster. De Forsamlede erklære tillige, at hvis de ikke fik den saaledes forlangte Undsættelse, saae de sig nødte til at see sig om et andet Herskab og at opsige Kong Erik deres Tjeneste, Raad, Mandskab og Hyldest. Med Brevet afsendtes Biskop Jenes (Jöns) af Oslo, Provst Siguard Björnsson af Bergen, Johan Umereysse og Colbjörn Geest, men de bleve paa Overreisen stoppede i Öresund af de Danske, og Brevet kom ikke til dets Bestemmelse. Originalen deraf bevares i det Kongelige Geheime-Archiv og haves trykt ved Jahns Danmarks Historie under Unionskongerne (Kbhavn 1835, 4. S. 518—519). Brevets Begyndelse lyder saaledes: „Ether höygbörne Herra Konung Erik nöthes wi thil, swosom ær: Erchebiskop Aslac aff Nydros og Pauesk Sætes Legatus, Jones i Oslo, Pæther i Hamar, Olaff i Bergen, Goscalc i Holar og Gregorius i Grönland meth samme nadhe, Biscopæ, Siguard Jonsson, Drotzste i Norrighe, Siguard Björnsson Prouest i Bergen, Anders Muus, Prouest at Marie kyrke i Oslo oc Righens Canceler, Olaf Hakonson, Johan Vmereyse (o. s. v.) Righeszens radh i Norighe; Erik Sæmundzson, Thore Karlsson (o. s. v.) Righeszens thænestemen i Norighe, ath kungöre ether oc formane” o. s. v. Slutningen lyder saaledes: „Scriptum Asloia, anno Domini MCD quadragesimo, secunda feria ante festum Bartholomæi apostoli (24 August) nostris sub sigillis presentibus impressis.” Originalen er skreven paa Papir og er nu meget skrøbelig. Af de 35 i grønt Vox paa selve Diplomet trykte Sigiller, er Voxet nu for det meste borte.

## 62.

1448. I det alle vore autentiske Efterretninger fra eller om den Grönlandske Colonie, saavidt vi endpu have dem, ophøre med Aaret 1410, er det særdeles heldigt, at det



Vaticanske Archiv i Rom har opbevaret for os en officiel Afskrift af et i denne Henseende særdeles vigtigt Pavebrev udstædt af Nicolaus den 5te den 20de September 1448. Det findes i denne Paves Libro XXIII Registri Bullarum S. 251, c. Professor Mallet sendte en fuldstændig Copie af Bullen 1765 til Statsminister Bernstorff; den blev afskreven ved Langebek, efter hvilken Gjenpart, som nu haves i Geheime-Archivet, nærværende fuldstændige Aftryk retter sig, paa enkelte Skriverfeil nær, som dog for det meste ere rettede efter en anden Udskrift, ogsaa med Langebeks Haand, af Mallets Excerpter (see ovenfor S. 90 o. f.); dog bestaae disse her blot i et Uddrag, som har skullet opfatte Indholdets historiske Data. Dette Uddrag er meddeelt i Schlegels Sammlungen zur Dänischer Geschichte, 1 Bd. 1 St. (Copenh. 1773, 8) S. 174—179, og ligeledes i Biskop Paul Egedes Efterretninger om Grönland fra 1721 til 1788, S. 86—90, hvor de dog ikke haves correcte, især vrimler det sidst-meldte Aftryk (som dog er taget fra en selvstændig Afskrift, men ikke efter Schlegels Skrift) af uheldige Tryk- eller Skriverfeil. Den i dette Skrift indeholdte danske Oversættelse af Uddraget er og meddeelt i Forerindringen til Graahs Undersøgelsesreise til Östkysten af Grönland S. 5—6.

Formedelst Hoveddocumentets store historiske Vigtighed forsyne vi det med en dansk Oversættelse, saa nöiagtig, som Originalens knudrede og langtrukne Stil har kunnet tillade det.

Det har rimeligviis været Paven ubekjendt at en Biskop Gregorius til Garde, (som allerede var udnævnt 1440 eller før) opholdt sig paa den Tid i Norge; men i al Fald synes denne, hverken før eller siden, at være kommen dertil. Herefter nævnes han 1450 i Diplomet 64, hvortil vi foreløbig henvise.

Det vil maaskee forekomme nogle ubegribeligt, at ni Kirkesogne endnu skulde have været tilbage af den gamle Grönlandske Colonie 1448 eller noget før, uden at vi nu

have directe Efterretninger fra den ved Annaler eller Diplomer siden 1410, altsaa i hele 38 Aar af hin Periode. Dog er dette, naar vi ret overveie Sagen, slet ikke underligt. Den store Pest, som ødelagde Island først i det 15de Aarhundrede, standsede for det meste dets litteraire Virksomhed. Fra Begyndelsen af samme findes intet i dets Annaler optegnet om Grönland, med Undtagelse af noget blandt det mærkværdigste, som stod i Forbindelse med enkelte Islænderes Reiser til og fra Landet; at alt sligt dog ikke engang er blevet optegnet, erfares tilfældigviis af Diplomerne. Bergens Ödelæggelse af Victualiebrødrene 1393, som nogle Aar derefter blev gjentaget, og Kongernes Forbud mod uprilegeret Handel paa Island og Grönland, med flere den paalagte Byrder, havde nær standset al Söfart til det førstnævnte Land, og menes ganske at have ødelagt den Grönlandske. Saare meget har gaaet for sig i hin Tid baade i Norge og Island, uden at nu det mindste haves optegnet derom. Vi ere af den Mening, at Communicationen mellem Norge og Grönland, endskjönt den vistnok maa have været uregelmæssig og afbrudt, neppe er bleven ganske tilintetgjort, förend i den senere Halvdeel af det 15de Aarhundrede. Grunden for denne Mening forbeholde vi os at udvikle i en særegen Undersøgelse. Det bliver da let forklarligt, at Grönlændernes Klager, efter hele Vestbygdens og maaskee tillige en Deel af Östbygdens Ödelæggelse ved de indtrængte Eskimoer (mulig og tillige europæiske Sörövere efter nogles Mening) — først have kunnet sendes til Norge og siden til Paven, som strax har søgt at raade Bod paa dem, ved at overdrage Islands Biskopper, i Forening med Norges Erkebiskop, at træffe den fornødne Foranstaltning til Kirkers og Geistligheds Oprettelse i Grönland. Det hierarchiske Schisma i Norge og det derved fremkaldte kirkelige Anarchie i Island, maatte, i Forening med de physiske, finansielle og flere Vanskeligheder, som i selve Grönland optaarnede sig mod et saa vanskeligt Foretagende,

tilintetgjøre Opfyldelsen af Pavens fromme Önsker, især da han selv synes at have anseet dem for at være af den Art, at de ikke let kunde opfyldes, i det han blot henviser til

Nicolaus episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus, Schaoltensi et Olensi episcopis, salutem et apostolicam benedictionem.

Ex injuncto nobis desuper apostolicæ servitutis officio, universarum ecclesiarum regimini præsidentes, sic, auctore Domino, pro animarum salute pretioso Salvatoris redemptas commercio nostræ sollicitudinis curam impendimus, ut illas non solum impietatis et errorum procellis sæpius fluctuantes, sed et ærumnis et persecutionum turbinibus involutas, ad statum optimæ tranquillitatis reducere studeamus.

Sane<sup>1</sup> pro parte dilectorum filiorum indigenarum et universitatis habitatorum insulæ Grenolandia<sup>2</sup>, quæ in ultimis finibus oceani ad septentrionalem plagam regni Norvegiæ in provincia Nidrosiensi dicitur situata, <sup>3</sup>lacrymabilis querela nostrum turbavit auditum, amaricavit et mentem, quod in [ipsa insula<sup>4</sup>, cujus habitatores et incolæ ab annis fere sexcentis Christi fidem, gloriosi sui præconis Beati Olavi regis prædicatione susceptam, firmam et intemeratam sub Sanctæ<sup>5</sup> Romanæ ecclesiæ et sedis apostolicæ institutis servarunt, ac quod tempore succedente in dicta insula, populis assidua devotione<sup>6</sup> flagrantibus, Sanctorum ædes quam plurimæ et insignis ecclesia<sup>7</sup> cathedralis erectæ fuerunt, in quibus divinus cultus

<sup>1</sup>) Her begynder det Malleske Udtog. — <sup>2</sup>) Grönlandiæ, hos Schlegel og Egede. — <sup>3</sup>) longe, tillægger Udtoget. — <sup>4</sup>) saaledes

det arme udplyndrede Grönlands egne Hjelpemidler, uden at give Haab om den mindste Hjelp af den rige romerske Kirkes Overflod.

Nicolaus Biskop, Gnds Tjeneres Tjener, sender ærværdige Brødre, Skalhols og Holums Biskopper, Hilsen og apostolisk Velsignelse.

Som vi ved den apostoliske Tjenestes os ovenfra paalagte Pligt forestaae samtlige Kirkers Styrelse, bære Vi, efter Herrens Bud, omhyggelig Omsorg for at de ved Frelserens dyrebare Mægling forløste Sjæle, som ikke alene tidt omtumles af Ugudelighedens og Vildfarelsernes Storme, men ogsaa indvikles i Gjen-vordigheder og Forfølgelsernes Hvirvelvinde, igjen kunne ledes til den ypperligste Roligheds Tilstand.

I Henseende til Vore elskelige Sønner, de Indfødte og Beboernes Almeenhed paa Öen<sup>1</sup> Grönland, som siges at ligge ved Nordhavets yderste Grændser, norden for Riget Norge, i den Nidarosiske Provinds<sup>2</sup>, saa har deres begrædelige Klage rystet vort Öre og foruroliget vort Sind: at (nemlig) bemeldte Öes Indvaanere have bevaret Christi Tro, som de for næsten sex hundrede Aar siden modtog ved dens Forkynders, den salige Kong Olavs Prædiken<sup>3</sup>, fast og uforvandsket, efter den hellige Romerske Kirkes og det Apostoliske Sædes Anordninger, og at i Tidens Løb, da Befolkningen besjeledes af varig og brændende Andagt, ret mange Bygninger opførtes for de Hellige, tilligemed en ypperlig Dom-

Uddraget for *ipsam insulam*. — <sup>1</sup>) *sedes*, Uddraget. — <sup>2</sup>) *venera-tione*, Uddraget. — <sup>3</sup>) saaledes Uddraget; her *ecclesiarum*.

sedulo agebatur, donec [illo permittente, qui imperscrutabili sapientiæ et scientiæ suæ scrutinio persæpe quos diligit temporaliter corrigit, et ad meliorem emendam<sup>1</sup> castigat<sup>2</sup>, ex finitimis littoribus Paganorum ante annos triginta classe navali Barbari insurgentes, cunctum habitatorum ibidem populum crudeli invasione aggressi, et ipsam patriam ædesque sacras igne et gladio devastantes, solis in<sup>3</sup> insula<sup>4</sup> novem relictis ecclesiis parochialibus, quæ<sup>5</sup> latissimis<sup>6</sup> dicitur extendi terminis<sup>7</sup>, quas propter crepidines montium commode adire non poterant; miserandos utriusque sexus indigenas, illos præcipue, quos ad subeundum perpetuæ onera servitutis aptos videbant et fortes, tanquam ipsorum tyrannidi acommodatos, ad propria vexerunt captivos. Verum quia, sicut eadem querela subjungebat, post temporis successum quam plurimi ex captivitate prædicta redeuntes ad propria, et reffectis hinc inde locorum ruinis, divinum cultum possetenus ad instar dispositionis pristinæ ampliare et instaurare desiderent, et quia propter præteritarum calamitatum pressuras fame et inedia laborantibus non suppetebat huc usque facultas Presbyteros nutriendi et Præsulem,<sup>8</sup> toto illo triginta annorum tempore episcopi solatio et sacerdotum ministerio caruerunt, nisi quis per longissimam dierum et locorum distantiam divinatorum desiderio officiorum ad illas se

---

<sup>1</sup>) bør formodentlig være *emendationem*. — <sup>2</sup>) Fra [ udelades af Uddraget. — <sup>3</sup>) tillægges i Uddraget. — <sup>4</sup>) her tillægger Uddraget *Groenlandia*, derimod mangler det vigtige Ord *novem*. — <sup>5</sup>) *quæ*,

kirke, i hvilke Gudsdyrkelsen flittig forrettedes, indtil der, ved Tilladelse af ham, som i sin uudgrundskelige Viisdoms og Kundskabs Fylde ret ofte tidslignen irettesætter og til en des fuldstændigere Forbedring revser dem som han elsker, — fra Hedningernes tilgrændsende<sup>4</sup> Kyster, for tredive Aar siden, Barbarerne ankom paa en Skibsflode<sup>5</sup>, angreb det der boende Folk ved et grusomt Indfald, og ødelagde saaledes Fædrelandet og de hellige Bygninger med Ild og Sværd, at paa Öen kun bleve tilbage ni<sup>6</sup> Sognekirker, som siges at være længst bortliggende, til hvilke de formedelst steile Fjelde ikke let kunde komme. De ynkværdige Indbyggere af begge Kjön, især dem som de ansaae for stærke og skikkede til at paatage sig bestandige Trældomsbyrder, som vel passende for deres Tyranni, førte de som Fanger til deres eget Land. Men fordi, som den samme Klage tilføier, i Tidens Löb de fleste ere komne tilbage fra det ovenmeldte Fangenskab til deres egne Hjemsteder<sup>7</sup>, samt have hist og her udbedret deres Boligers Ruiner, længes de efter at oprette og udvide Gudstjenesten igjen, saavidt muligt, efter den forrige Indretning, og da de formedelst de forhen udstaaede Ulykkers Tryk, samt Hunger og Mangel, ikke hidindtil have haft Raad til at underholde Præster og Biskop<sup>8</sup>, have de i hint hele Tidsrum af tredive Aar, savnet Biskoppens Tröst og Præsternes Tjeneste, med mindre nogen, af Læng-

Uddraget hos Schlegel. — \*) *latissimus*, Udtoget. — 7) *terminus*, Udtoget. — 8) *Præmules*, Uddraget.

conferre voluisset ecclesias, quas manus barbarica illæsas prætermisit, [nobis humiliter supplicari fecerunt, quatenus eorum pio et salutari proposito paterna miseratione succurrere, et ipsorum in spiritualibus supplere defectus, nostrumque et apostolicæ sedis in præmissis favorem impartiri benevolum dignaremur. Nos igitur dictorum indigenarum et universitatis habitatorum præfatæ insulæ Grenolandiae justis et honestis precibus et desideriis inclinati<sup>1</sup>, de præmissis [et eorum circumstantiis certam notitiam non<sup>2</sup> habentes, Fraternitati vestræ, quos ex vicinioribus episcopis insulæ præfatæ esse intelleximus, per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus [vos vel alter vestrum diligenti examine auditis et intellectis præmissis, si ea veritate fulciri compereritis, ipsumque populum et indigenas numero et facultatibus adeo sufficienter esse resumptos, quod id pro nunc expedire videbitis, quod ipsi affectare videntur, de sacerdotibus idoneis et exemplari vita præditis ordinandi et providendi, Plebanos et Rectores instituendi, qui parochias et ecclesias resarcitas gubernent, sacramenta ministrent, et si vobis, sive alteri vestrum demum expedire videbitur et oportunum, requisito ad hoc Metropolitanæ consilio, si loci distantia patiatur, personam utilem et idoneam, nostram et sedis apostolicæ communionem habentem, eis in episcopum ordinare et instituere, ac sibi munus consecrationis in

<sup>1</sup>) fra [ udelades af Uddraget, hvorimod der her blot indskydes Ordet *Hoc*. — <sup>2</sup>) fra [ *certa notitia nos habentes*, Uddraget

sel efter Gudstjenesten, har villet begive sig paa mange Dagsreiser over lange Strækninger til de Kirker, hvilke Barbarernes Haand ikke havde beskadiget. De have da ydmygeligen anraabt os om at Vi med faderlig Miskund vilde komme deres fromme og heldbringende Forsæt til Hjelp og afhjelpede deres Trang i aandelige Anliggender, samt at Vi velvilligen vilde værdige dem Vor og det Apostoliske Sædes Gunst i ovenomhandlede Sag. I det Vi ere tilbøielige til at bönhøre disse retmæssige og ærbare Begjeringer og Ønsker fra den förmeldte Ö Grönlands Indfødte og dets Beboeres Almeenhed, men ikke have fuldstændig Kundskab om det Ovenanførte og dets Omstændigheder, overdrage og paalægge Vi eders Broderskab, som Vi erfare at høre til de i Nabolaget boende Biskopper<sup>9</sup>, at I eller een af eder, efter at have nøiagtig hørt, forstaaet og undersøgt det ovenskrevne, dersom I finder at det grunder sig paa Sandhed, samt at selve Folket og de Indfødte igjen ere blevne saaledes styrkede ved Antal og Ævne, at I ansee det for at kunne komme til Nytte, hvad de nu synes at attraae — da at sørge for, at dertil bekvemme og for sædelig Vandel bekjendte Geistlige ordineres og ansættes, Præster og Sogneherrer beskikkes til at forestaae Menighederne og de gjenopreiste Kirker og betjene Sacramenterne; samt, dersom I eller een af eder, anseer det for gavnligt og betimeligt, med Erkebiskoppens dertil indhentedes Raad, hvis Stedets Frastand tillader det, at en nyttig og bekvem Person, som staaer i Forbindelse med os og det hellige Sæde, ordine-



forma ecclesiæ consueta nomine nostro impendere, et administrationem spiritualium et temporalium concedere, recepto ab eodem prius juramento, Nobis et Romanæ ecclesiæ debito et consueto, valeatis, vel alter vestrum valeat.

Super quibus omnibus vestram conscientiam oneramus, plenam et liberam vobis vel alteri vestrum auctoritate apostolica concedimus tenore præsentium facultatem, <sup>1</sup>statutis et consuetudinibus apostolicis et generalium conciliorum ac aliis in contrarium editis quibuscunque<sup>2</sup>.

Datum Romæ apud Sanctam Potentianam, anno incarnationis Dominicæ Millesimo quadingentesimo quadragesimo octavo, duodecimo Kalendas Octobris, Pontificatus nostri anno secundo.

Collat. S. Consan.

Ja. de Rizonibus.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1</sup>) Paverne synes stedse at have antaget Grönland for en stor Ö, hvilket ogsaa Adam af Bremen m. fl. i sin Tid gjorde. Jfr. ovenfor S. 74, 77.

<sup>2</sup>) Provinds er i den Pavelige Curies Stil det samme som Erkebispedømme.

<sup>3</sup>) Dette beroer paa en stor Feilregning; der var knapt 448 Aar forløbne fra Christendommens Indførelse i Grönland efter Foranstaltning af Kong Olaf Tryggvesøn. — Det er vel muligt at en Læse- eller Skriverfeil kan være indløbet

<sup>1</sup>) Her bør mulig indskydes, som hørende til brugelige Formularer: *non obstantibus*. — <sup>2</sup>) Fra [ til Slutningen: *scilicet, requisito ad hoc, Metropolitani consilio, si loci distantia patiatur, personam utilem et idoneam eis in Episcopum ordinare et instituere valeatis*.

res og beskikkes til deres Biskop; at ham tildeles Indvielsens Gave i Kirkens sædvanlige Form og vort Navn, samt at ham forundes de aandelige og timelige Anliggenders Forvaltning, efterat I af ham have modtaget hans skyldige og sædvanlige Eed til Os og den Romerske Kirke, (alt) forsaavidt det er eder eller een af eder muligt.

Med alt dette bebyrde Vi eders Samvittighed, samt forunde af apostolisk Myndighed, efter dette Brevs Indhold, eder, eller den ene af eder, fuld og fri Fuldmagt hertil — (uden Hinder af)<sup>10</sup> de Apostoliske og de almindelige Kirkemöders, samt hvilkesomhelst andre i modsat Retning udgivne Anordninger.

Givet i Rom, hos den hellige Potentiana, Aar efter Guds Byrd et Tusende fire Hundrede förgetyve og otte, den tyvende September<sup>11</sup>, i vort Pavedömmes andet Aar.

Confereret: S. Consan.

Ja. de Rizonibus.

her hos een af Afskriverne. Dog maa det bemærkes at mange i Udlandet allerede paa den Tid have antaget at Christendommen i Grönland virkelig var af den anførte Alder, eller endog af en høiere; see ovenfor, S. 68, 69, 70.

<sup>4</sup>) Ordet betyder egentlig tilgrændsende, men kan og antages for nærliggende.

<sup>5</sup>) At Skrælingernes eller Eskimoernes Fartøier undertiden dannede hele Krigsfloder (paa deres Viis) erfares ovenfor I, 424—426.

<sup>6</sup>) Dette lille men særdeles vigtige Ord er blevet udeladt af Bullens hidindtil trykte Uddrag.

<sup>7</sup>) Heraf slutter Graah (Undersøgelseise S. 7) at engelske Sörövere have begaaet det store Overfald (omtrent 1418), for at forsyne sig med Söfolk og at de, efter Eng-

lands Tractat med Danmark 1433, have bragt de bortranede Mennesker tilbage til Landet. Eggers meente at Overfaldet maatte tilskrives den i Zeniernes Reise omtalte Fyrst Zichmi. Herom maae vi henvise til Zahrtmanns og Bredsdorffs Undersøgelser, som herefter ville nærmere blive omhandlede eller meddeelte.

8) Dette Ord maa vel nærmest oversættes ved Biskop, men kan og betyde en anden Prælat, f. Ex. en Officialis. Det er tænkeligt at en saadan har boet i Vesterbygden, som Ivar Baardsøn siger at engang har haft en Domkirke og Bispesæde paa et Sted som kaldtes Steensnes eller Strömsnes (Straumsnes). See Rafns Antiquit. Americanæ S. 315.

9) Biskopperne af Skalholt og Holum vare vistnok nærmeste Naboer for Biskoppen af Garde, men de stode ikke i nogen umiddelbar Forbindelse med ham, da al Handel og Skibsfart til Grönland, i den Tid, efter de gjeldende Love, nödvendigviis maatte skee fra Bergen; dets Biskop var altsaa forsaaavidt den, der bedst kunde have antaget sig dette Anliggende i Forening med Erkebiskoppen af Trondhjem, — men den sidstnævnte har mulig søgt at trække den endog for ham vanskelige Sag i Langdrag, ved først at henvise til de islandske Biskopper, med det Foregivende at de som Naboer til Grönland, bedst maatte kjende dets Leilighed. Om den da rimeligviis i Norge værende Biskop Gregorius til Garde da af Erkebiskoppen er bleven anseet for altfor gammel, svag eller i andre Maader uskikket til at drage til Grönland, — eller om Talen blot her er om Officialis og Præster for den af Geistligheden aldeles forladte, men af de gamle Indbyggere tildeels besatte Vesterbygd (med Midfjordene) kunne vi nu ikke vide.

10) De hertil svarende Ord have vel manglet i Copiebogen, som hørende til en almindelig Formular ved lignende Expeditioner fra det Pavelige Cancellie.

11) Ikke den 12te October, som det hedder i Paul Egedes Oversættelse af Uddraget.

## 63.

1449 døde Erkebiskoppen af Trondhjem, Aslak Bolt. Det er uvist om han har modtaget nogen Underretning om den her næstforegaaende Pavelige Skrivelse til Biskopperne af Skalholt og Holum i Island, men den maa dog, efter Bullens Indhold, være bleven tilstillet det Erkebispelige Sædes midlertidige Forstander, Olaf Throndsøn, som i hans Sted (rimeligviis efter den canoniske Regel inden tre Maaneder fra Formandens Død) blev valgt til Norges Erkebiskop. Den sidstnævnte har altsaa modtaget hin Pavelige Bulle, og da vel strax søgt for sin Deel at bidrage til de deri indeholdte Befalingers Efterlevelse. Vi formode saaledes at han er Forfatter til en udateret Concept eller Copie til eller af et Pas for et Skib udrustet med hans „familiares“, Mandskab og Gods til de nordlige Egne eller Lande („partes boreales“), hvorunder baade Island og Grönland kunde forstaaes, for at fremme hans Forretninger. Titel-Udtrykket *miseratione*<sup>1</sup> synes at vise, at en Erkebiskop, men ingen Biskop, har udfærdiget Documentet, hvoraf en Afskrift haves i Geheime-Archivet, paategnet, som det synes, med Grams Haand, „ex apogr. A. M.“ (ved hvilke Bogstaver Arne Magnussen sikkerlig menes). Endvidere staaer der med en anden Haand og paa et andet Sted „circa 1440“, men da gaves der ingen norsk Erkebiskop af dette Navn. Da var Skalhols Bispestol ledig (ved Gotsvens Død eller

<sup>1</sup>) Dette Udtryk er en Oversættelse af det norsk-islandske *miskun*, hvilket Norges Konger pleiede at anvende i deres Titulatur; Erkebiskopperne skreve sig da ogsaa *Dei miseratione*; Biskopperne derimod længe *permissione* og tilsidst *Dei gratia*. Da Norges Konger (især de danske) havde optaget dette Udtryk i deres Titulatur, fulgte ogsaa de norske Erkebiskopper deres Exempel; Biskopperne, som havde brugt det før, vedbleve siden dermed lige til Reformationen. De danske Konger, Erkebiskopper og Biskopper havde stedse benyttet sig af Formelen *Dei gratia*

Afgang 1448) og derfor syntes Nödvendigheden des mere at udkræve hint Skibs Udsendelse. — Dette er saaledes vor Gisning, men kort derefter foregik store Forandringer i Rigets, Erkebispedømmets og Skalhols Bispestols Bestyrelse. 1448 var Kong Christopher af Bayern afgaaet ved Döden; i hans Sted blev Christian den 1ste hyldet 1449 og kronet 1450 (paa St. Olafs Dag, den 29de Juli, i Trondhjem) til Konge af Norge. Da udvirkede han, ved sin Protest, Olaf Throndsöns Fortrængelse fra Erkebispesædet (endskjönt denne dög vedblev at kalde sig *Electus*) til bedste for sin fortrolige Raadgiver, Tydskeren Marcellus, hvem han allerede havde forskaffet Skalhols Bispedømme, hvilket han forestod i fulde 10 Aar, uden at see Island. Trondhjems Capitel valgte 1450 Marcellus til Erkebiskop, men han blev ikke stadfæstet af Paven, som derimod udnævnte en tysk Dominikaner, Heinrich Kalteisen, hvem Nordmændene ikke anerkjendte; selv Marcellus mödte megen Modstand i Norge og efter nogle Aars Forløb kom Olaf Throndsön igjen i fuldkommen Besiddelse af Erkebispedømmet. Om dette Schisma mellem Erkebiskopper har Werlauff skrevet en egen Undersøgelse i en af hans Afhandlinger til Christian den 1stes Historie, i Skandinavisk Literatur-Selskabs Skrifter 10de Bind, 1818, hvortil, især S. 14 o. f., vi her ellers kunne henvise. Jfr. vore Bemærkninger om det her næstfølgende Diplom (Nr. 64).

Olavus, miseratione divina etc. universis sanctæ matris ecclesiæ filiis, ad quorum notitiam præsentēs literæ pervenerint, salutem cum benedictione divina.

Noveritis nos direxisse familiares nostros N. et N. cum navi, hominibus et eorum bonis ad partes boreales<sup>1</sup>, in nostris negotiis faciendis; quare omnibus dominis, amicis et familiaribus nostris in spi-

<sup>1</sup>) rettet for *boreales*.

rita dilectionis cum instantia supplicamus, quatinus prædictos in favorem et subsidium nostro amore dignemini acceptare, et ab omnibus injuriis et molestiis velitis defensare, prout in consimilibus vices redde<sup>re</sup> erimus quam<sup>1</sup> parati.

Scriptum etc.

## 64.

1450. Kort efter at Marcellus i Trondhjem, som nysmeldt, af Kong Christian den 1ste var bleven indsat til Norges Erkebiskop, har han i Bergen holdt et Slags Synode, hvorved den Mærkværdighed forekommer, at kun en Biskop fra det egentlige Norge, men derimod alle de nordlige Skatlandes (Færøes, Skalhøls, Holums og Gardes Stifters) Biskopper samt endda en dansk Biskop deeltog deri. I det mindste have alle disse i Fælledskab udfærdiget et Indulgenzbrev for en Kirke i Stavanger Stift, paa eller i Wormster<sup>2</sup>, tilegnet den hellige Kong Olaf, hvorved dem, som gudeligt besøgte den paa visse Høitidsdage o. s. v., forundtes 40 Dages Afsad. Det kan vel neppe drages i Tvivl at den her forekommende Biskop Gregorius, som allerede nævnt 1440, maa være bleven, i Anledning af den næstforegaaende Pavelige Bulle, stadfæstet i denne Egenskab, hvilket vistnok allerbeleiligst kunde skee i det ovenmeldte Aar, da den udvalgte Erkebiskop, samt begge Islands Biskopper, af Skalhølt og Holum, vare samlede i Norge. Hvorvidt Biskop Gregorius's Alder eller Helbred har tilladt ham at reise til Grønland, eller om en saadan Reise, for at efterkomme Pavens

<sup>1</sup>) Maaske rettere *quando* eller noget lignende. — <sup>2</sup>) Denne Kirke kan være een af de mange, som bleve afskaffede ved eller kort efter Reformationen i Norge. Vi kunne ikke paavise Stedet. Kan Navnet være en Fordreielse af Otursnes (Ottranes) nu Oddernæs, — eller af Ormstader (Vormstader, — Vorster — Vormster)? . See Munthe hos Aall I. c. S. 39.

Befalinger i nogen Maade er bleven forsøgt, vide vi ikke. Det er da muligt at han er afreist dertil, — men i al Fald have vi ikke kunnet finde ham nogetsteds ommeldt i sildigere Diplomer eller historiske Beretninger. 7 Aar derefter finde vi at en anden Biskop var bleven udnævnt i hans Sted.

Diplomet haves i Original paa Pergament i den Arnæ-Magnæanske Samling. Det har været forsynet med 6 hængende Segl i gult Vox, hvoraf de 4 ere bortfaldne. Det 4de har vel tilhørt Biskop Gregorius, men kun Halvdelen deraf er tilbage. • Det har indeholdt en Figur, som deels lignede en Lilie, deels Omridset af en stor Stjerne.

Afladsbrevets Titelfdeling lyder saaledes:

„Universis Christi fidelibus presentes literas audituris vel visuris, Marcellus Dei gratia, Episcopus Schalotensis, sancte Nidrosiensis ecclesie metropolitanus postulatus per Norvegie, Dacie et Svecie regna ipsorumque metropoles dioces. Apostolice sedis legatus, et Thorlavus Viborgensis, Gunnarus Stavangrensis, Gregorius Gardensis, Hemingus Farenensis et Mathias Holensis, eadem gratia, salutem et sinceram in Deo caritatem.” — Og Slutningen: „In cujus rei testimonium sigilla nostra presentibus sunt appensa. Datum Bergis, ipso die translationis Sancti Cuthberti Episcopi et confessoris” (4de Sept.) „anno Domini MCDL.”

Hvorledes ellers den hernævnte Matthias eller (som han oftest kaldes) Mattheus (rimeligviis egentligst Matthis eller Mats, nu Mads) er bleven udnævnt til Biskop for Holums Stift i Island, vide vi ikke. At han har paaberaabt sig Pavens Breve derfor, vil erfares af det følgende, og at Marcellus, som postuleret Erkebiskop samt tillige hans Collega for Skalhøls Stift har erkjendt ham derfor, see vi af nærværende Diplom. Man mener at denne Mattheus er den samme som den formeentlige danske Præst af dette Navn, der ankom til Island fra England 1430 med Erik af Pommerns Ex-Canzler og afsat Erkebiskop til Upsala, Jon Gerriksøn,

som da satte sig i Besiddelse af Skalhólts Bispestol, men blev 1433 druknet i Bruaræ af nogle ved ham forhen mishandlede Høvdinger. Vi finde at Gotskalk, som 1442 blev udnævnt til Biskop af Holum, ikke har betalt det Paven derfor tilkommende Gebyr (119 Lod Sølv) førend fulde 8 Aar derefter. Heraf har mulig Paven taget Anledning til, efter Matthæus's Klage og Insinuation, at udnævne ham til Biskop af Holum. Men omendskjönt Erkebiskop Marcellus først i September 1450 havde erkjendt ham i denne Egenskab, har han kort efter forandret sine Tanker, i det han da, paa Pavens Vegne (uden Tvivl i Kjöbenhavn, i October ellee November) modtog af Biskop Gotskalk det ovenmeldte resterende Gebyr og udnævnte ham til sin Vicarius for Skalhólts Stift samt Islands General-Visitor; tillige har han vistnok skaffet ham Kong Christian den 1stes særdeles gunstige Beskjermelsesbrev, udgivet i Kjöbenhavn, St. Andreæ Dag (den 30te November) 1450. Marcellus vedblev at protegere sin Vicarius, i det han 1453, i et aabent Brev til Islænderne, stadfæstede ham i denne Egenskab, og advarede dem tillige mod at modtage Biskop Matthæus, som vankede omkring i Norge, uden fast Ansættelse, og søgte at indsnige sig allevegne. Ikke desmindre vidste denne saaledes forfulgte Geistlige igjen at indsnige sig i selve Erkebiskop Marcellus's Gunst, og blev endog af ham 1457 (eller før) beskikket til Vicarius for Skalhólts Stift, sandsynligviis med Løfte om Holums Bispedømme, hvorpaa han havde gamle Prætensioner, ved første Vacance. Samme Aar døde Biskop Gotskalk, og Holums Stifts Præsteskab udvalgte 1458 Olaf Rögnvaldsön i hans Sted. Derimod protesterede Biskop Matthæus, som den der ansaae sig for berettiget til dette Embede. Ved et mellem Prætendentene, ved Høvdingen Björn Thorleifsöns Mægling paa Akre i Skagafjorden, Torsdagen før Ceciliemesse (den 22de November), indgaaet Forlig, blev Sagen udsat til Erkebiskoppens endelige Afgjørelse. Olaf Rögnvaldsön reiste ud af Landet,



men Mattheus blev tilbage; han har rimeligviis stolet paa sin Principal Marcellus, men da Olaf Rögnvaldsön kom til Norge, havde den ovennævnte Olaf Throndsön sat sig i fuld Besiddelse af Trondhjems Erkebispedømme. Han greb denne Leilighed til at modsætte sig sin Modstander Marcellus og udgav et aabent Brev i Bergen paa Peters og Pauls Dag (29de Junii) 1459, hvorved han forbød Islænderne at vælge Mattheus til noget Bispedømme, da han ikke var bleven kaldet dertil af Kannikerne i Nidaros, samt erklærede ham ovenikjøbet for en Meeneder, Apostat fra sin Ordens Regler og for en excommuniceret Landstryger.

Efter en Underretning, som Finn Johnsen har erholdt af et Fragment af en Regnskabsbog for Kirken paa Teig i Skalhølt's Stift, skulde Mattheus, som der kaldes Biskop til Holum, være afgaaet ved Døden i Aaret 1458<sup>1</sup>; saaledes havde han naturligviis intet videre kunnet foretage i Island, men hint Fragment synes at være corrumperet ved Skrivefeil, eller og at være blevet feilagtig læst, efter hvad vi her nedenfor udvikle. I al Fald er det vist at

---

<sup>1</sup>) Visitationem Quartæ australis orsus fuerat, quam morte præventus perficere non potuit, de quo ita loquitur fragmentum Rationarii templi Teigensis in tractu Fljotshlid: „Anno Domini 1458, in generali sua visitatione, nobilis Dominus et spiritualis pater Matthæus Episcopus Holensis et generalis Visitator totius dioceseos Skalhøltensis, Teigi mortuus est” Finni Johannæi Hist. eccl. Isl. II, 480. Espólins Árbækur II, 56. Vildfarelsen maa her uden Tvivl have indsnæget sig ved Ordet „mortuus”; mulig burde det skrives eller læses „moratus” (i det Mattheus nemlig har opholdt sig der ved Kirkens Visitatz, hvorved Kirken eller Kirkeværgen vistnok er bleven sat i nogen Bekostning). Det er overhoved ikke sandsynligt at Biskop Mattheus, som neppe førend i December kunde være kommen tilbage til Skalhølt, da henimod Thorlaksmesse og Julen (som med stor Pragt pleiede at celebreres der) har begivet sig paa Visitatz i et langt fraliggende District. Biskoppernes Kirkevisitatzer pleiede (og pleie endnu i Island) som oftest at foretages i Sommertiden, af meget naturlige Grunde.

Olaf Rögnvaldsön, uden nogen Modstand af Islænderne, kom i Besiddelse af Holums Bispestol.

## 65.

1460. Det herfølgende Documents Datum er desværre deels bortrevet fra dets rette Sted, deels aabenbar feilskrevet, som Overskrift, formodentlig af Ukyndighed i de arabiske Taltegnets Retskrivning. I den Magnæanske Samling haves to Folianter, heftede i Pap, betegnede Nr. 22 a, b, under Titel af „Varia Adversaria Hvittfeldiana”; om de virkelig ere samlede eller skrevne af Hvittfeld selv er tvivlsomt; dog er det vel muligt med Hensyn til a og en Deel af b, som alt er af samme Haand, men i sidstmeldte Tome, findes en Deel Diplomer, skrevne af forskjellige Hænder og een af disse Afskrifter er paategnet: „Ar. Hvittfeld communicabat 1605”. Indholdet er meget blandet, men alt vedkommer dog Nordens Historie, mest i det 14de og 15de Aarhundrede. I Tomen 22, b, findes en Copie af nærværende Diplom, skrevet i et blandet Sprog, Dansk og Islandsk, hvis det ikke skal være en Oversættelse af det sidstmeldte. Schöning er bleven opmærksom paa dette ellers ubekjendte Document, og har efterladt sig en Notice derom i Geheime-Archivets Diplomatarium, hvori han bemærker at Brevets rette Datum burde anføres som 1460. Herimod synes det S. 182 anførte Fragment af Teigs Kirkes Regnskabsbog at stride. Naar vi forudsætte, at en Skrivefeil eller urigtig Læsning forandrer dets Hovedindhold, kan Biskop Mattheus virkelig have udfærdiget dette Brev, i Foraaret 1460. De Uroligheder, som Biskop Andreas af Garde (der her første Gang nævnes og maa vel være bleven udnævnt isteden for Gregorius) efter dette Brevs Indhold skulde have vakt, ved Forsøg paa at afsætte Biskop Mattheus fra Skalhøls Bispestols Administration, maa have taget sin Begyndelse i Sommeren 1459, da Mattheus, som ovenmeldt, af Erkebiskop Olaf erklæredes for afsat og excommuniceret m. m. Dette

Brev er rimeligviis blevet overbragt ved den for Grönland udnævnte Biskop Andreas, som ikke har villet eller kunnet overtage dette Embede, men som nu, isteden for Mattheus, er bleven udnævnt til Skalhølt's Domkirkes Administrator. Biskop Mattheus har dog ikke villet vige for sin Eftermand, og forsvaret sin Stilling paa Skalhølt til nærværende Brevs Datum, i det han griber til det fortvivlede Middel at true sin Modstander med Band, efter at han allerede havde indstævnet ham for Erkebiskop Olafs Domstol, for hvilken han dog selv neppe kunde vente noget synderligt Held. Ellers er Mattheus's sildigere Skjæbne (hvis han virkelig har levet 1460) os ubekjendt. Som vi erfare af de følgende Diplomer har Biskop Andreas af Garde, fra 1460 af, et Par Aars Tid, fungeret som Skalhølt's Domkirkes Administrator, indtil han blev afløst fra denne Function ved en ny og virkelig Biskop.

Om Biscop Anders aff Grönland A. 1406.

Vij Mattheus med Gudz naade, Biscop a Holum och Umbodzmader<sup>1</sup> helleger Schalholdz kirkiu, gerum godum monnum kunnigt med þessum vorum breff, ad os och godum monnum os nerverende<sup>2</sup> list<sup>3</sup> och saa haffuer lyttist<sup>4</sup> ad hellog Schalholdz kirkiu haffuer mikin och uvinagulegom<sup>5</sup> skada nu fyr langen tima fengit aff then imislogom<sup>6</sup> vmbodum sem nu lange time heffuir iffuer henne veret, och du Biscop Anders aff Gardum aa<sup>7</sup> Gronland först biriede<sup>8</sup>. Thi forbiodum vij ther<sup>9</sup> adurnefnder Biscop

<sup>1</sup>) Ombudsmand eller Administrator. — <sup>2</sup>) Disse gode Mænd nævnes dog, mod Sædvane, ikke, formodentlig af den Aarsag at de frygtede for Erkebiskoppens Vrede og Biskop Andreas's Misgunst. —

<sup>3</sup>) d. e. „litst,” synes. — <sup>4</sup>) „litist,” syntes. — <sup>5</sup>) Et forkvaklet Ord, formodentlig „úvanalegan”, usædvanlig stor, eller „úyfyrvinnanalegan” (ubodelig). — <sup>6</sup>) forskjellig. — <sup>7</sup>) paa. — <sup>8</sup>) begyndte. — <sup>9</sup>) dig.

Anders, vnder fuld forbud, band och bandzpine ad fremme nokot bischopligt eda prestelig starff<sup>1</sup> for- end du heffuer dig rensit eda ret stadit fyrri their sakar sem vij haffuom ther fyrri steffnt fyre verdu- lekan foudur<sup>2</sup> ok herre, her Olaff med Gudz naade Erkebiscop i Nidarosi. Hermed forbiudom ver ol- lum och seerhuerium<sup>3</sup>, bede lerdum ok lekum, vn- der samme forband<sup>4</sup>, band och bandzpine udi theirra Embete ad stande eda ther nokore lydni eda fylgia eda votte til nokors bischoplicks starff eda Embete, thartill sem endulegur veggur<sup>5</sup> ganger a um aull thau malle felli<sup>6</sup>, fyrri adur neffindur ver- duge foudur Erikjbiscopen ij Nidrossi er vij höffum ther fyrri steffnet, eda fyrri vor naduga herra kon- nunginn ef thes med tarff. Ok til Sande herum<sup>7</sup> settum vij vort Indsegli fyrri thetta breff, skreffuit ij Skalabholti den 6 dag epter Mariæ (bodun? <sup>8</sup>) ..... dei ..

*(Kun en Deel af Bogstaverne er læselig nederst paa Siden, det övrige er skaaret bort).*

## 66.

1460. Ved nærværende Diplom erklærer Biskop An- dreas af Garde, at han har afløst en vis Jon Jonsøn for ufor- synligt Mandslet (eller Manddrab) og har modtaget saa me-

<sup>1</sup>) Forretning. — <sup>2</sup>) „foudur“, Fader. — <sup>3</sup>) enhver. — <sup>4</sup>) Forbud. — <sup>5</sup>) et her aldeles uforstaaeligt Ord, ellers betyder det en Kile eller Væg. Muelig bör her læses „vegur“, Vei. — <sup>6</sup>) „málaferli“, Pro- cesser, Retstrætter. — <sup>7</sup>) Bekræftelse herpaa. — <sup>8</sup>) Behudelse, d. e. den 24de Marts (som og efter den historiske Sammenhæng maa være det rimeligste); Schöning har læst eller oversat Mariæ Besøgelse, d. e. 2den Juli, men saalænge har vel den excommunicerede Mattheus neppe kunnet holde sig paa Skalhøltis Bispestol.

get (i Straffeböder) derfor, som ham vel nöies o. s. v. Dette Document, som findes i den Arnæ-Magnæanske Haandskriftsamling Nr. 22, b, Fol. er ligesaa lidet som det næstovenfor anførte för kommet til nogen islandsk Historikers Kundskab, da intet findes antegnet om at Biskop Andreas er kommen til Island eller har fungeret der, förend 1461. — Det er sandsynligt at han allerede da har faaet Mattheus fordrevet fra Skalholt (hvis denne ikke ellers för er afgaaet ved Döden i Aaret 1450), og at Andreas altsaa i hele det fölgende Aar (1461) har bestyret Skalholtis Bispestol, hvis Gods dog ellers tildeels, da og i nogen Tid för, synes at være blevet forvaltet af Kongens Lehnsmænd Björn Thorleifson, der og her kan formodes at have staaet i nær Forbindelse med den omhandlede Andreas. Jfr. nedenfor under Nr. 67—70.

It andet breff om Biscop Anders aff Grönland.

Vij Andreas med Gudz naade, Biscop i Gordum paa Gronland oc ombodsmænd for hellage Skaleholts kirke, görre gode mænd vitterligt med thette vort obne breff, ad vij haffue afflöst Jone Jonssyni<sup>1</sup> for mandslett som hand wforsiumlig haffner ijfalled, och schrift sat<sup>2</sup> och for seg oppebored saa os vel nöyes. Huorfore vij göre (hannem) herom quit och karelos paa den hellige Skalholte kirkis vegne for os och alle vore ephtherkommere. Och til Sandhed herom sette vij vore Indsigler for thette breff Schreffit paa Aasbersstrand<sup>3</sup>, neste dag ephther festum St. Bartholom. apostoli<sup>4</sup> aa dni MCDLX.

### 67—68.

1461. Björn Jonsen paa Skardsaaa har, da han skrev

---

<sup>1</sup>) burde snarere skrives Jon Jonsson. — <sup>2</sup>) paalagt ham vissæ Bodsövelser. — <sup>3</sup>) formodentlig Aarskogstrande. — <sup>4</sup>) den 25de Aug.

sine Aaualer, kun (i 1ste Deel S. 50) anført ved dette Aar følgende Uddrag af den ovenmeldte Biskop Andreas's Aktstykker: „Da lod Biskop Andreas, som førte Titel af Biskop til Garde paa Grönland og Ombudsmand til Skalholt, en Dom afsige ved 12 Præster her paa Island over Præsten Jon Jonsön til Hrune (i Arnæssyssel, kort fra Skalholt), som beskyldtes for at have ulovlig opkastet sig til Officialis paa Skalholt mod Erkebiskoppens Befaling og Biskoppens Forbud; derfor dömdes den Tiltalte fra sit Kald og Embede, samt at have forbrudt sit hele Gods til Kirken og Biskoppen, indtil han havde givet fuldkommen Erstatning. I det samme Aar overdrog Andreas, Biskop til Garde, Junker Thorleif Björnsön (en Sön af Lehnshövdingen Björn Thorleifsön), Hrune Præstegaard og skjenkede ham alt det Gods som denne Jon havde eiet". Her synes Talen upaatvivlelig at være om to forskjellige Diplomer. Mulig ere disse de samme som de der ommeldes saaledes af Arngrim Johnsen i hans „Specimen Islandiæ" S. 149. „Anno 1461 Andreas cathedræ Gronlandicæ præfuit, qui una gesserat vice Episcopum Scalaholtensem in Islandia. In cuius rei fidem testor me tabellas vidisse membraneas, cum sigillis, confectas et datas, in consistorio ecclesiæ Schalhóltensis."

## 69—70.

1462. Endnu i dette Aars første Halvdeel fungerede Biskop Andreas af Grönland som Skalholt's Stifts Administrator. Dog skulde han snart fratræde denne Forvaltning, og han har da været betænkt paa at gjøre sin overlede og uretmæssige Fremgangsmaade ved Hrune Præstekalds Bortgivelse til en Junker (eller ung Adelsmand, der slet ikke hørte til den geistlige Stand) og dets forrige Præsts Eiendeles Confiscation m. m., saavidt muligt, god igjen. Andreas synes nemlig at have formaaet Junkeren til at fratræde Kaldet og aflevere alt dets Tilbehør, samt til at jævne Sagen angaaende den imidlertid ved Döden afgaaede Præst Jon

Jonsöns confiskerede og bortskjenkede Eiendele saaledes, at den Afdödes Broder (formodentlig en gammel Mand) vel erkjendte at Eiendelene vare blevne forbrudte, men forbeholdt sig dog, til Gjengjeld for denne Erklærings Afgivelse, Hjelp og fri Underholdning for sin Livstid af Junker Thorleif Björnsön, som forpligtede sig dertil, og tillige til at udvirke et Beneficium (eller Præstekald) for Contrahentens Sön hos den da forventede retmæssige Biskop til Skalholt.

Herom haves tvende Original-Documenter i den Arnæ-Magnæanske Samling, samt Afskrifter af dem i Geheime-Archivet. Begge ere udfærdigede i Hrune, af Mester (Magister) og Officialis Svend Petersön (som 4 Aar derefter blev Biskop til Skalholt) med forskjellige tiltagne Præster og Legmænd. Det første er dateret in Octavis Petri et Pauli Apostolorum (den 6te Juli) og angaaer det ovenommeldte formelige Forlig mellem Thorleif Björnsön og Stephan Jonssön, samt dennes Sön, Præsten Thorleif (som fuldkommen samtykkede den af hans Fader indgaaede Contract) angaaende Overdragelsen af Stephans formeentlige Arv efter Præsten Jon Jonsön til Thorleif Björnsön, efter den Adkomst eller Ombud (Bemyndigelse) som Biskop Andreas havde givet ham dertil („eptir þeirre eign ok umbode er biskup Andres hefde honum uth gefit“) paa de ovenommeldte Betingelser. Det andet Diplom er dateret „in translatione Sti Thome Cantuariensis, Archiepiscopi et Martiris“ (den 7de Juli, — altsaa næste Dag efter). Det angaaer den Forretning, hvorved Junker Thorleif Björnsön afhændede Præstekaldet Hrune med alt Tilbehör, hvoriblandt 6 Kjør og 140 Malkesfaar, efter „en saadan Evaluation, som Biskop Andreas, den hellige Skalhólts Kirkes Ombudsmand, vel nöiedes med at modtage paa Kaldets Vegne“ („i suo ordnum peníngum sem biskupi Andresi, umbodsmanni heilagrar Skálholts kirkiu, vel ánægde at taka stadarins vegna“) o. s. v. Dernæst tilføies i Instrumentet, at dets Udstæder saae og hørte derpaa, at Biskop Andreas med fuldt Haand-

slag gav Junker Thorleif behørig Quittanz for Kaldets Aflevering, for sig selv og for sine Eftermænd, Skalholt Domkirkes Forstandere. I den samme Sommer, og rimeligviis strax efter disse Aktstykkers Udfærdigelse, fik Skalholt endelig en fast og der bosiddende Biskop i Jon Stephansön Krabbe, (der før var bleven valgt til Biskop i Stavanger, men ikke erholdt Pavens Confirmation). Da har uden Tvivl den heromhandlede Grønlandske Biskop fratraadt sine Functioner i Island.

Pontoppidan, som har kjendt Arngrim Jonsens Beretninger om Biskop Andreas, tillægger (i Ann. eccl. Dan. II, 625) om den sidstnævnte: „Wie aus einem alten Briefe erhellt ist Andreas kein guter Mann gewesen, da er mit den Kirchengütern unverantwortlich hausgehalten, und daher vom Drontheimschen Erzbischoff zur Rechnung gefordert.”

Hvorvidt Biskop Mattheus's Embedsstilling i Island blev anerkjendt af hans Eftermænd paa Skalholt er os ubekjendt, men at hans Modstander, Biskop Andreas, har nydt denne Lykke, erfares af et ved Finn Johnsen meddeelt Uddrag af et Brev fra den ovennævnte Biskop Svend Petersön til Biskop Olaf paa Holum, dateret 1471, hvori han omtaler: „Venerandum fratrem Andream, Gardensem in Gronlandia Episcopum, jam dum in vivis, quondam sub Marcello, beatæ Memoræ, Vicarium Skalholtensem.” At denne Prælat senere er kommen til Grønland er ikke rimeligt, men vi gjenfinde ham, 4 Aar efter at det her omhandlede Document var udgivet, i Sverrig og efter andre 10 Aar i Danmark.

## 71.

1466 var den samme Biskop Andreas i Sverrig, hvor han fungerede som Vicarius for Biskoppen af Linköping. Dette erfares af en Afskrift i det Kongelige Danske Geheime-Archiv, taget af Langebek fra Örnhielms Samling af Diplomer 10de Tome S. 698 (forvaret i Antiquitets-Archivet i Stockholm); den sidstnævnte Copie grunder sig paa den



originale Membran, Aktstykket angaaer en af ham foretagen Gjenindvielse af Vadstena Klosters Kirkegaard, hvor Blodsudgydelse var skeet ved nogle ufornuftige Mennesker efter Djævelens Indskydelse („per sangvinis effusionem quorundam insipientium, instigante diabolo”) samt til Indvielse (consecratio) af tvende Helgenbilleder, det ene af Jomfru Maria, hængende midt i Kirken „per modum corone, ante crates fratrum”, det andet, som dog kun var lille, af den hellige Dorothea, opstillet i Kong Carls Chor. Desuden udloves 40 Dages Afslad til alle ret Bodfærdige, som vilde gaae omkring Kirkegaarden eller bøie Knæ for de nyindviede Helgenbilleder, eller antænde Lys for dem o. s. v. Diplomet begynder saaledes:

Nos Andreas Dei et apostolice sedis gracia Episcopus Gardensis, pro nunc ad tempus in pontificalibus exercitiis Vicarius ecclesie Lincopiensis, omnibus et singulis Christi fidelibus notificamus per presentes, quod Anno Domini MCDLXVI in crastino beati Marci evangeliste (*den 26de April*), constituti fuimus in monasterio Watzstenensi, Lincopensis diocesis o. s. v.

## 72.

1476 holdtes en Forsamling ved Erkebiskoppen af Lund med forskjellige danske, svenske og norske Biskopper, hvoriblandt den ovennævnte Biskop Andreas af Grönland, i Rotneby i Bleking. Den ommeldes ikke af Münter i hans titciterede Værk. Vi kjende heller ikke noget videre til denne Synodes Forhandlinger, end et Indulgenzbrev lydende paa 40 Dages Afslad for dem som gudelig besøgte de hellige tre Kongers Capel i Frue Kirke i Kjöbenhavn. En Afskrift deraf haves i Geheime-Archivets Diplomatarium.

Diplomets Begyndelse lyder saaledes:

Universis et singulis Christi fidelibus presentes

*litteras auditoris seu visuris, Johannes Brostrop misericordie divina Archiepiscopus Lundensis, Suecie primas et apostolice sedis Legatus, Olaus Martini Roskildensis, Johannes Arusiensis, Jacobus Burglaniensis, Petrus Ripensis, Johannes Scharensis, Karolus Ottoniensis, Johannes Bergensis et Andreas Gardensis, eadem gracia ecclesiarum Episcopi, eternam in domino salutem. Dateringen er denne:* Datum in oppido Rotneby anno Domini MCDLXXVI, die decollationis Johannis Baptiste, nostris sub secretis.

De 5 første hængende Sigiller ere bevarede, de andre derimod ikke.

1484. Vi formode at der gives, i Rostocks Archiv, et originalt Diplom, der viser, at den ovenomhandlede Biskop Andreas, som titulair Biskop af Garde (da rimeligviis afgaaet ved Døden) i dette Aar havde faaet en Efterfølger. Der findes nemlig blandt Langebeks Samling af Sigiller, i det Kongelige Geheime-Archiv, en Tegning af et saadant med denne Overskrift, der tydelig sees at være skreven med hans egen Haand: „Frater Jacobus, Gadensis Episcopus. Dipl. Rost. 1487.” Sigillet har et Vaabenskjold, i hvis Midte man seer en stor Muslingskal, omgivet af 3 Pile med fravendt Spidse i gyldent Feldt; ovenover en Bispehue. Omskriften er denne: „Secretum Jacobi, Epi Gadensis”. Det lader til at Signetstikkeren ikke har kunnet rumme Bogstavet *r* i det sidste Ord; i al Fald har han udeladt det, ligesom man paa den Tid tit har gjort ved een af to eller flere paa hinanden følgende Consonanter, f. Ex. i Rigstad for Ringstad o. s. v. Et Biskopssæde *Gade* eller *Gada* kjender man aldeles ikke.

## 73.

1514. Det er bekendt at Kong Christian den 2den strax efter sin Regjeringstiltrædelse, søgte at oplive og udbrede den danske Handel, især mod Norden, i det russiske Rige. — Det lader ogsaa til at han igjen har villet lade opsøge de Norge forhen tilhørende, men da mestendeels glemte Öer i Ishavet, ventelig især Gunbjörnsskjærene og Grönland, mulig ogsaa det gamle Vinland m. m. Desværre have vi dog ikke andre Underretninger derom end den vi kunne slutte os til af Langebeks i Geheime-Archivet beroende Afskrift af en Skrivelse til ovennævnte Konge, fra en høi romersk Prælat, hvori det (blandt andet) meldes at Paven har bevilget det af Kongen omsøgte Aflad for dem som seile til Öerne paa den anden Side af Ishavet. Rime- ligviis har Kongen forestilt eller lovet Paven at den christelige Religion, efter Omstændighederne, enten skulde gjenindføres eller fra først af forkyndes paa disse Öer, — hvorfor det vilde være tilbørligt, at de Söfolk eller andre, der foretog vovelige Reiser i en saa priselig Hensigt, opmuntredes ved det Pavelige Aflad. Dette har da vist været en af „de mange Grunde“, paa hvilke Paven bevilgede en rigelig Aflad for slige Söfarende. Copien har denne Overskrift: „Litteræ Cardinalis ad Regem Christiernum, super tribus negotiis ecclesiasticis.“ Brevets første, os her vedkommende Post lyder saaledes:

„Serenissime et invictissime Domine, Dacie Rex etc., Domine mi observandissime! cum prompto obsequendi desiderio salutem. Nunc quia super tribus petitionibus sereniss. Maiestatis vestræ, contentis in litteris, quas tulit Dominus Joannes Joannis voluntatem Sanctissimi D. N. plenius intellexi, rescribam apertius. Et primo de indulgentiis navigantibus ultra mare glaciale ad insulas concedendis,

idem <sup>Serms</sup> D. N., propter multas rationes, quas in medium adduxi, acquievit copiosam concedere indulgentiam, quem (<sup>quam?</sup>) plenius intelligat Serenissima <sup>M<sup>tas</sup></sup> V.

Den anden Begjering gik ud paa den tilkommende Besættelse af Lunds Erkebispesæde og den tredie vedkom den forlangte Stadfæstelse af „Jus patronatus” og andre Privilegier. Slutningen lyder saaaledes:

Romæ XVII Junii MDXIII.

<sup>Serms</sup> V. M<sup>is</sup>

humilis servitor M. Epis

Prenestinus Car. Senogl.

Inscriptio epistolæ

<sup>Serms</sup> et Invictis<sup>mo</sup> Dno

D. Christierno, Daciæ, Sueciæ,

Norvegicæ Regi etc. dig<sup>no</sup>

Dno meo obser<sup>mo</sup>.

Vi antage det ikke for usandsynligt at Erik Walckendorff, medens han endnu var i stor Gunst hos Kongen, har foranlediget disse Bestræbelser, hvilke han selv, efter at være bleven Erkebiskop i Trondhiem, med Iver søgte at fortsætte, især fra Aaret 1516 af.

## 74—78.

1521—1537. Vi formode at Christian den Andens og Erkebiskop Erik Walckendorffs Planer til Grönlands Gjenopdagelse og nye Colonisering har foranlediget Biskop Vincentius's Udnævnelse for dette da længe forsømte og næsten aldeles forglemte Land, hvor man dog har troet at den gamle Colonie endnu var ved Magt. Han var af Fødsel en Nederländer og i sin Ungdom Franciskauermunk, men blev dog snart en Verdensmand, hvori han bragte det

saavidt, at han blev Dronning Christines Raadgiver og Sekretair („a consiliis annuli curis”). Naar han er bleven viet til Biskop vides ikke. Hvidtfeld siger (i sin Bispe-Krønike S. 43) at han først var Viebisp „oc förte den Titel for et Skins Skyld at han kaldtes „Episcopus Tulensis” (da man vistnok har oversat Grönland ved „Tule”). Der siger han og, at Vincentius efter Dronning Dorothes (skal vistnok hedde Christines) Fordring (Forbön) blev kaldet til Biskop i Fyen<sup>1</sup>, da Biskop Jens Andersen Beldenak i Aaret 1520 blev fordreven fra dette Bispedømme, men at Vincentius igjen, da Dronningen døde, maatte afstaae det til den rette Biskop. Vincentius regnes endog der som den 27de af Fyens Biskopper. Rigtigere siger dog den samme Forfatter (i Christian den 2dens Historie S. 69, ved 1522) at Broder Vincentius forestod Odense Stift, medens Jens Andersen var fangen, eller fraværende i Sverrig. Dette antages ogsaa af Dr. Paludan Müller i sidstnævnte Biskops udførlige Levnetsbeskrivelse (Odense, 1836 S. 34), men det gotgjøres af denne Forfatter at Biskop Beldenak først var fangen fra 1517 til sidst i April 1520; da drog han med Kongen til Sverrig og kom tilbage derfra efter 15 Maaneders Forløb 1521, men kort efter blev han igjen fængslet og var det, for det meste, til den 16de August 1522. Neppe har Biskop Vincentius fungeret længer ved Odense Bispestol i hans Fraværelse eller Forfald. Hans Beskytterinde Enkedronning Christine (som dels boede i sin egen Gaard i Odense, dels paa det nærliggende Næsbyhoved Slot) var allerede afgaaet ved Døden den 8de September 1521; i Hamsforts Series Episcoporum Ottoniensium (trykt i Langebeks Script. rer. Dan. VII, 239—40) beskyldes vor Biskop Vincentius (der rimeligviis indtil hendes Død har været blevet at være hendes daglige Omgangsvæn) for at have lagt

<sup>1</sup>) Dette hedder saaledes hos Hamsfort: Janns Andreæ privatus episcopa, successorem Vincentium Belgam... Reginae Christianae intercessu habuit.

Haand paa hendes efterladte Bohave (quod suppellectiti Regine defunctæ manum iniecisset) uden at have forespurgt sig derom hos Kongen, som derfor skal have ladet ham kaste i Fængsel, der dog ikke synes at have været af lang Varighed.

Tilfældigviis have vi autentiske Noticer om et Par Qvittancer, udgivne til denne Biskop, af Kong Christian den 2den eller paa hans Vegne, fra det saakaldte „Registrum Fyonie” i en gammel Cancellie-Registrant fra hans Tid, som nu forvares i Geheime-Archivet. Den første, trykt i Suhms Samlinger til den danske Historie 2 B. 2 H. S. 39, lyder saaledes:

„Biskop Vincencius aff Grönland, [som er Portener<sup>1</sup> paa Biskopsgaarden i Fion fih Quittanciam paa XIC oc en halff r. Gylden som han nu frem-sende met en syn swend oc Cancellor, som war i guld, sölf oc penninge, oc Presterne i Fywns styckt vdgaffue vor nadige Herre for en hjælp at löne siit folck met, hans nade hafver i Sveriige i Riigens tiæ-niste. Dat. Haffnie, die Parasceues (Langfredag) 1520.”

Den anden l. c. S. 40:

„Biskop Vincencius ffih qwitantiam paa XVC Gyl-den som hand haffuer antwordit myn Herris nade paa regenskab aff then Help the Prester oc Kirker giorde wti Fien. Dat. Haffnie die sancti Georgii” (23de April) „anno MDXX Relator Hans Dorknecht.”

I dette samme Aar indfaldt Langfredag paa 6te April. Først den 22de i denne Maaned underkastede Biskop Jens Andersen sig en Voldgiftskjendelse af tre Bisper, i hans

---

<sup>1</sup>) Fra [ er udeladt hos Suhm. Det sidste noget utydelige Ord er blevet rettet eller forandret fra et andet, maaske „Vicarius”.

Stridigheder med Christian den Anden, og denne Konge stadfæstede Kjendelsen den 25de næstefter. Vi see saaledes at Biskop Vincentius virkelig har forestaaet Odense Stift, da de ovennævnte Qvittancer ere udgivne, — men Kongen var dog allerede da betænkt paa at indgaae Forlig med den retmæssige Biskop, og derfor kaldtes Vincentius, i den første Qvittance blot „Portener” paa Biskopsgaarden i Fiun. Dog maa dette Ord vistnok ikke forstaaes efter Nutidens Sprogbrug, men betyder vel derimod omtrent det samme som Castellan eller Slotsforvalter, med hvilket Embede da Bispestolens Indtægters Administration har fulgt. Derfor oppebar Vincentius en Trediedeel af disse, men de øvrige to Trediedeele anvendtes til Afbetaling af den Gjæld til de Lybske, hvilken Biskop Jens Andersen beskyldtes for at have uretmæssig paabyrdet Riget (Pontopp. Ann. Eccl. Dan. II, 441).

I den ovennævnte Cancellieregistrant findes endvidere en Dom afsagt af Kong Christian den 2den i Odense, i en Sag mellem Danmarks Riges Canzler Jörgen Marsvin og Herr Niels Erikssøn, Kannik i Aars, angaaende Patronatet til St. Albani Alter i Odense, som tildømtes Canzleren. Dens Begyndelse lyder saaledes:

Wii Christiern etc. gjøre alle vitterligt, at Aar effthet Gudz Byrd MDXXI sancti Johannis apostoli et evangeliste dag (*den 27de December*) paa Dronninggaarden i Ottense, nerværende os elskelige verduge Fadher Hr. Vincentius, Biscop i Grönland, Hr. Mogens Gyöe, ridder, vor mand oc 'Danmarcks rigis Marschall o. s. v.

Documentet er trykt hos Suhm l. c. S. 49.

Henved 9 Aar derefter finde vi vor Vincentius i Virksomhed i Sjælland, da Biskop Joachim Rønnow, der selv aldrig havde modtaget bispelig Vielse, udnævnte ham til sin Viebiskop, for at udføre de egentlig kirkelig-biskoppelige

**Handlinger.** Vincentius maatte i denne Anledning udfærdige en Forskrivning til Rönnow, som findes hos Hvidtfeld (Fridr. 1 Hist. S. 189) og er saaledes lydende:

Wij Vincentius met Guds Naade, Biscop till Grönland, gjøre vitterligt, at vi hafue lofuet oc til-sagt, oc met dette vort obne breff oc egen hand-skrift loffue og tilsige verdige Herre, Herr Jochim Rönnow, af samme Naade, udvald Bisp til Roskilde Domkirke, vor tro tjeneste at exercere oc gjøre; sacros maiores et minores ordines, confirmationes ecclesiarum, altarium et coemiteriorum consecratio-nes oc alle andre Pastoralia officia, som paa hans Naades vegne offuer alt Stictit gjöris skulle, huor oc naar behoff er, oc derom til sigis. Oc bepligte vi oss derfor met samme dette vort obne breff, paa vor christelige loffue, ære oc redelighet, at ville oc skulle tiene hans naade troligen oc vell og ingen anden, sammeledis icke drage, fare eller giffue oss nogen sted, extra diocoesin, uden vi haf-fue det med hans Naadis minde, villige oc sam-tykke. In cuius rei testimonium has literas nostras sigilli nostri impressione fecimus communiri. Da-tum Roschildiæ, sabbato post dominicam Jubilate (*3die Söndag efter Paaske*) anno domini MDXXX.

Hvidtfeld fortæller, ved samme Aar, at Biskop Rönnow havde tilskrevet Capitlet i Roskilde, om at unde Biskop Vincentius det Kannikedömme, som da var blevet ledigt ved Sjellands Biskops Canzlers Död, hvorpaa det svarede, at de saae gjerne hans „decretum electionis” til det Embede, men det begierte Canonikat kunde han ikke bekomme, da det allerede var optaget o. s. v. Dog lovede de ham et andet „per ordinem”, saa snart det blev ledigt. Knudsen



bemærker at saavel dette Biskop Rönnows Brev, som Capitlets Svar, maatte sandsynligst henføres til 1532. See hans Joachim Rönnow, Kh. 1840, S. 71—72.

At vor Vincentius har overlevet Reformationen og da vel kaldt sig Biskop, men dog ikke længer af Garde eller Grönland, erfares af følgende ved ham udstædte Fuldmagt, afskrevet (for Geheime-Archivets Diplomatarium) af Langebek, med egen Haand, og denne Vedtegning: „Orig. char-tac. af Sorö Academies Archiv, 1750.” Denne Original er nu uden Tvivl forgaaet i den Ildebrand, som for en Deel Aar tilbage ödelagde Archivet tillige med Academiebygningen.

„Vincentius Kampe, Biscop, giöre vitterligt for alle med detthe vort obne Breff, at vii nu haffue fulmectig giortt theune Breffuiser: Beynt Koch, Borger i Maribo, at vdtkreffue Huuslege oc henne vp at hære, aff the tre Gaarde, som ligge tiill vaar Prebendæ i vor Frue Kirkæ i Köpinghaffn, tiill vor Frue Alteræ, som Hr. Könicke, Prouest i Roschilde haffde nest for oss, oc at han maa giiffue Quittanzer paa dett som hand vppebær. Att saa i Sandhett er, vidtne vii mett vort Signett neden for dette vort obne Breff. Giiffuidt i Maribo, Odensdagen nest for Sancti Joannis Baptiste Dag, Anno Domini MDXXX septimo.”

(Uden paa:

Bisp Wincensius).

Heraf maa man formode, at den sidste Biskop for Grönland, der levede i vort Norden, har tilbragt sine sidste Dage paa Lolland.

Om Paven senere har forundt nogen Geistlig en saadan Titel „in partibus infidelium”, er os ubekjendt, men curieust er det at læse i den ellers for sin Tid særdeles kyndige Johan Hübners Staats-Zeitungs- und Conversations-Lexicon, Hamb. 1713, S. 633, at Staden Garde i Grönland da havde en Biskop.

## ANHANG.

## 1.

**E**FTER Biskop Vincentius er ingen catholsk Geistlig bleven udnævnt i den Egenskab for Grönland. Ved det Ovenanførte er det blevet fuldkommen oplyst, at han, her i Danmark, har overlevet Reformationen; i denne aandelige Revolutions Storme havde Regeringen andet at tænke paa end Gjenopdagelsen af Polarhavets Lande. Da Reformationen var bleven heldig bragt til Ende, gjenerindrede Christian den 3die sig den forsvundne Colonie; han hævede Forbudet mod Seiladsen paa Grönland, og sendte Skibe ud for at opstøge det, men forgjæves<sup>1</sup>. Frederik den Anden fortsatte Faderens Bestræbelser, vistnok ikke uden Medfølelse for dets haarde Skjæbne, endskjønt han og formodentlig hans fleste (endog islandske) Samtidige vare af den Mening, at dets Befolkning var vedligeholdt, omtrent i de gamle Samfundsforhold, med Undtagelse af den Kongelige Magts og af det overordnede Hierarchies Paavirkning. Rygtet om Zeniernes Reiser og Foretagender i Grönland, Cabots, Frobishers, Davis's og fleres Opdagelser i de nordiske Farvande maatte vistnok vække vor Regjerings Opmærksomhed, for ei at gaae glip af saadanne Landes Herredømme, der med Rette, fra gammel Tid af, tilhørte den. Frederik den 2den var saaledes alvorlig betænkt paa Grönlands Gjenerhvervelse for den dansk-norske Krone. Af de ved ham i den Henseende foranstaltede trende Opdagelsesreiser har den første i nyere Tider været ganske ubekjendt, og vi vide heller ikke noget mere derom, end hvad det Document, som vi nu komme til at meddele, indeholder. Det bestaaer i en original Membran, som forvares i det Kongelige Danske Cancellies Archiv, og er egentlig en

<sup>1</sup>) Dette anføres af Graahs Indberetninger til hans Undersøgelserreise S. 8. Hermed stemmer Angivelsen i Lyschanders Grönlands Krønike, som kun støtter sig til Ordene: „Dog vil man sige“.

Kongelig Proclamation, skreven paa Islandsk, som de gamle Colonisters Sprog, dog blandet med saa mange nye og tildeels danske Ord og Udtryk, at det vel vilde have faldet deres Efterkommere meget vanskeligt at forstaae, om de end indtil den Tid (hvilket neppe er sandsynligt) havde vedligeholdt Modersmaalet. I øvrigt erfare vi deraf, at Proclamationen, udgiven af Kong Frederik den 2den paa Kjøbenhavns Slot, den 12te April 1568, var bestemt til at overbringes til Grönland med Kongens Skibshövidsmand (Captain) Kristiern Olborg (eller Aalborg)<sup>1</sup>, som førte et Skib, lastet med Gods, der skulde deles mellem Landets Indbyggere paa bedste Maade, da Kongen havde erfaret at der forud var bleven oprettet en Overeenskomst mellem Norges Konge og Grönlænderne, at der fra Norge hvert Aar skulde afsendes to Skibe til Grönland med de for Indbyggerne nödvendige Varer, hvilket dog i lang Tid ikke havde kunnet skee formedelst ondt Veirig, Tidernes Vanskelighed og andre Forhold; i øvrigt opfordres Grönlænderne til at underkaste sig Kongens Herredömmе, hvorimod han paa bedste Maade skulde sørge for deres aandelige og legemlige Velfærd. Vi indrykke her det hele aabne Brev (der synes at være nedskrevet efter den første Islandske Oversætters uigjennemseete Concept) efter Langebeks i Geheime-Archivet forvarede egenhændige Afskrift, da det indeholder hin höist mærkelige Efterretning om Grönlands Forsyningsmaade i den gamle Colonies sidste Tid, uden at den fra nogen anden Kilde har kunnet blive os bekjendt. — At

<sup>1</sup>) I det næstforegaaende Efteraar 1567 havde han, som da førte Orlogsskibet „Björnen,” opbragt 2 skotske armerede Piiker, anførte af den berygtede Bothwell (gift med Dronning Marie Stuart, kaldet Hertug af Örkenöerne og Shetland), som med dem havde drevet Sörüveri, til Bergen i Norge. I det Forhör, som optoges i den Anledning, og som forvares i Geheime-Archivet, kaldes han Christian Olborriig; i Absalon Pedersöns Dagbog s. A. Hövidsmand paa Kongens Skib David (Sulms Saml. 2 B. 2 H. S 101, 111).

Jacob Aalborg virkelig er afseilet til Grönland med det i Proclamationen ommeldte Kongelige Skib maa vel antages for sikkert, men han, eller det maa dog være kommet tilbage med uforrettet Sag, — og Proclamationen henlagt i Archivet for mulig at afbenyttes ved et nyt Forsøg. Vi bemærke her foreløbig (efter de i Geheime-Archivet bevarede Brevakaber) at Frederik den 2den i Aaret 1579 foranstaltede ikke mindre end 3 Skibes Afsendelse til Grönland, af hvilke eet var kongeligt, anført af „Schibs-Capitin Jacob Aldaw” men de tvende andre havde Magnus Heinesön, Borger i Bergen, lovet at udruste paa egen Bekostning og Eventyr, mod Løfte om Kongelig Belønning, hvis han var saa heldig at opdage Landet og bringe visse Efterretninger derfra. I övrigt have vi overdraget Bearbejdelsen af de til Grönlands Gjenopdagelse i nyere Tider foretagne Expeditioners og Reisers Historie til Dr. Pingel, som selv af Erfaring kjender Grönland, og fölgelig bedre er i Stand til at udføre et saadant Arbeide.

Vi ansee det ikke for usandsynligt at den islandske Laugmand Orm Sturlesön, som var i stor Gunst hos Frederik den 2den, og i Vinteren 1567—68 opholdt sig i Kjöbenhavn, har givet Kongen nogen Underretning om det gamle Grönland, samt raadt til Expeditionens Foretagelse; han har da mulig tillige först affattet den islandske Oversættelse af Proclamationen.

Wier Fridreck [þan annann<sup>1</sup> med gudzs nade<sup>2</sup> Danmarckis<sup>3</sup>, Noregx, [Vendizs og Gottis<sup>4</sup> kongvr, Hertvgi vtti Slezvick, Hollzstinn, Stormarin og Detmerskin, greifi vtti Oldinborg og Delmenhorst, heillsar yder avllum klerckvm, lærdvm mavnnvm og leickmavnum, somuleidis lögmonvm, fovittum og

<sup>1</sup>) skulde være „så annar”. — <sup>2</sup>) rettere „nád”. — <sup>3</sup>) rettere „Danmarck”. — <sup>4</sup>) Skulde hedde „Vinda og Gauta”.

biifalningsmönnum og avllum vorum trvlegvm vn-  
dergiefnvm þeggnvm<sup>1</sup> og þienrvvm, hvorium epter  
sinne stiett<sup>2</sup> og biifalningv, sem ather<sup>3</sup> bygia og  
bva vpp aa vortt land Grænland, ævenliga med  
gvdi og vori nadi. Kvniqt yder avllum giorandi  
med ast, ellzskv oc kærleicka, er vier til ydar  
hofum eptter Jhesu kristi bodann og vorvm villia,  
ath sæcker þess ath ader nefnd Grænland fra vo-  
rvvm fyrsta forfedrvvm og framlidnvm<sup>4</sup> kongana tid  
alla tima hefer leigitt og veret Noregx krvvna<sup>5</sup>  
loglig eingn<sup>6</sup> og land, svo og hafa þer siallfer med  
kienzst vora forfedra og rietta Noregx kononga  
sina rietta yfervalldzmon<sup>7</sup> vera, og sidan at vier  
vorum komner till vorar kongligrar rickissins stior-  
nar formerttvm vier i sanleicka ath þar skyldi  
vera giordvr nockur [sattmalli og skilldagi<sup>8</sup> vppaa  
begia sidv, ath fra Norie<sup>9</sup> til Grænlandzs skyldi  
sigla tvo skip hvortt ar [hier fra Norie til Græn-  
landzs<sup>10</sup>, og færa þangat alla goda nyttsamlega vorv  
sem landinv og allmaga væri til besta, hvatt sodan  
velgiorningar med allri konglig renttv og riettheitt<sup>11</sup>  
ath vier hofvm nv feingitt ath vitta att þer<sup>12</sup> hefir  
veritt forsomat fir sockvm<sup>13</sup> vedrana og timana, svo  
og annara stora forfalla nv vm tima hefir veritt

<sup>1</sup>) Undersaatter, Vasaller. — <sup>2</sup>) Stand. — <sup>3</sup>) er maaske forkvaklet fra „at þar“. — <sup>4</sup>) Skulde maaske være (i Genit), „framlidnra“ (eller „framlidinna“). — <sup>5</sup>) rettere „krúnunnar“ (Kronens). — <sup>6</sup>) feilskrevet for „eign“, Eiendom. — <sup>7</sup>) feilskrevet for „menn“. — <sup>8</sup>) Overeens-  
komst og Betingelse. — <sup>9</sup>) rettere „Noregi“. — <sup>10</sup>) fra [ burde ud-  
gaac. — <sup>11</sup>) det danske „Rettighed“. — <sup>12</sup>) det danske „der“ —  
<sup>13</sup>) rettere „söikum“.

forsomat, fir margar vorar stornaudsyniar og kongligt embæte, hvar med athi vier aff gudzs forsia villium nv leggja yder alltid ed besta til, svo at vier skullvm nv skoda sama lanzs og þeira sem vpp aa landit bva og þar villia riett gvdzs vpp rietta, og giora þar slicka skickann sem landinv og inbyggirvm skal til nyttsemdar verda og ganzs<sup>1</sup> styrks og goda. Sockvm þess hofvm vier nv til skickat vorum<sup>2</sup> ellskuligan skipshöfudzman Kristern Olborg, som med þetta vortt skip at<sup>3</sup> vpp at sæckia þær hafner i Grænlandi sem at i morg ar hafa verit okvnr<sup>4</sup>, og því hofum vier honvm biifallat, at han skyldi sama gozsi, er han vpp aa skipit hefir, þer<sup>5</sup> skal han ydar i millum til ennzs besta hallda vpp aa vora veggna, hier med ydar<sup>6</sup> til at bioda, lofa oc til seiia allt, hver<sup>7</sup> einum herra og kongi bier med log, skill og riett sinum vnder giefnum þienorvm at veitta og giora, epter gudis orda skickann sem oss ber att veitta i gvdz riettlætti og riettvüse lagana, ollum þeim, er þar villia epterfyllgia og þeira velferd, gangn<sup>8</sup> og biiskermelse<sup>9</sup>, og vpp aa þat at han svo mickit bettra kann og epter vorum nadar villia at slick vor biifallning<sup>10</sup> kvnne med ydar vtt at rietttast, og þier villit honum þar til trva epter vori skipan og biifallningv, svo og, med voru fromvstv og vittrvstu manna

<sup>1</sup>) skal være „gagns“ (Gavn, Nytte). — <sup>2</sup>) feilskrevet for „vorn“  
<sup>3</sup>) er vel urigtig sat istedenfor „a“, bør, skal. — <sup>4</sup>) ubekjendt. —  
<sup>5</sup>) feilskrevet for „þvi“, det — <sup>6</sup>) f. for „yður“, eder. — <sup>7</sup>) f. for „hver“ eller „hvat“. — <sup>8</sup>) f. for „gagn“, Gavn. — <sup>9</sup>) et nyt dansk Ord. — <sup>10</sup>) ligeledes.

bestv radi, [til trvat<sup>1</sup> og giefit honum þetta vortt oppit bref med sier, hvar fir at vier bidivm ydvr nv alla, i sier hvorivm stad og biifallningv, at hvors er han verdar ydar tilseiiandi vppaa vora veggna at þier sievtt hann styrckiandi vorum<sup>2</sup> fyr greindan skips hofvozman, i slick vor erindi [til trvat<sup>3</sup>, oc giefit honum at vitta hvatt ydar og landinv er til enzs besta, og sockvm þess hofvm vier hann nv sentt til ydar, sva at han skal vitta og sia ydartt ed besta. Þvi bidium ver ydar<sup>4</sup> og biodum, at þier skullut honum vera fyllgiandi og svo styrckiandi hvatt han kan ydar til at seiia vora vegna, og nær ver favm sanarliga att vitta vm landzsins navdsyniar, og ydar i svo matta, at þier villit vizsa oss ydra trv og æro eptir þui sem ydar forelldrar hafa giort og þier oss skylldvgar<sup>5</sup> ervtt oss at veitta, villivm vier hier eptir ydvr hialp oc styreck veitta<sup>6</sup>, hvatt þier med þurfitt<sup>7</sup> og senda ydar þat sem ydar ma til goda verda. Svo og villium vier ydar hallda og hallda latta i allan matta med gvds log og riettheitt sem at vori nad og [herra konglig<sup>8</sup> Maistat, bier<sup>9</sup> at giora, og hvatt hellzst hlydne þier villitt<sup>10</sup> oss ydar riettum yfirmanni veitta, eptir gudzs skipan, og ydar forfedra<sup>11</sup> hafa giort, skal ydar<sup>12</sup> ecki verda til skada eder angvrs,

<sup>1</sup>) anbetroet. — <sup>2</sup>) f. for „vorn”. — <sup>3</sup>) Skal vel her betyde betroet, befuldmægtiget. — <sup>4</sup>) f. for „ydur”. — <sup>5</sup>) f. for „skylduger”. — <sup>6</sup>) (for „veita”) yde. — <sup>7</sup>) behöver. — <sup>8</sup>) skulde maaske hedde „herrakongligri”. — <sup>9</sup>) f. for „ber”, bör. — <sup>10</sup>) f. for „viljit”. — <sup>11</sup>) f. for „forfedrar” (eller rettere „forfedur”). — <sup>12</sup>) rettere „ydur”.

en fast meir i framtíðinne skal ydar<sup>1</sup> koma til andligrar<sup>2</sup> og líkamligrar bettrunar. Og villum vier til bíða ydar vora kongliga vernd, náð, ast og kærleicka, sem einn góður og náðvígur herra og konge ber at veita, með lög, skil og rétt sínum vndergífnum þegnum. Og til sanleicka hieir um, gíft vppa vort slott Keypenhafn, þan tolfða dag Aprílís ar M. D. sextier og VIII. Vnder vort Signett.

Friderich.

(Sigillum ex cera rubra adpendet, sed læsum).

## 2.

Norges Konge Erik Magnus (ogsaa kaldet Præstehader) sluttede Aar 1297 et vigtigt Forlig mellem Erkebiskop Jørund af Nidaros og Chorbrødrene eller Kannikerne sammesteds, i Anledning af foregaaende langvarige Tvistigheder. I det følgende Aar blev en saakaldet autentisk Forklaring derover, eller vel rettere en udførligere clausuleret Fornyelse deraf, ført i Pennen og bekræftet af begge Parter med tiltagne Vitterlighedsvidner. Den første Artikel af denne Convention angaaer Besættelsen af Grönlands Bispedømme m. fl., hvorved det bestemmes at den kunde skee (af Erkebiskoppen) med Kannikernes Raad og Samtykke. Vi meddele da det væsentlig hertil hørende af det omhandlede Aktstykke efter dets Original paa Pergament, i Arne Magnussens Diplomsamling, bekjendtgjort ved Trykken i Thorkelins Diplomatarium Arnæmagnæanum, T. II, p. 193—196.

---

<sup>1</sup>) rettere „yður“. — <sup>2</sup>) s. for „andligar“.



I nafne guds amen. Þat se allum mannum kunnigt at þa er lidit uar fra burd vars herra Jhu xpi þushundrat vætra CC vætra XC vætra oc VII vætur, var þessi utskyring gor Jons vaku aftan i Tautru, um sattargærd þa sem virdulighr herra Eiríkr Magnus med guds miskun Noræghs konvngr gerdi millim andlighs fadur oc virduligs herra Jorundar erkebiscops oc korsbrödra í Nidarose, í fyrra sumar, med hvarstueggia þeirra samþyct oc godom vilia, oc onaudgun bæde þa oc nu sem her fylgher. Fyrst at korsbrödur skulo veita herra Erkibiscopi alla virding, lydni oc eftirlæti sua sem skylda þeirra er til oc hæilagrar kyrkiu logh vatta, en han skal vera þeim milldr fader, heill oc goduiliugr, söma þa oc söma lata i allum lutum, scolo korsbröder hafa med erchibiscopi rad oc samþygt í kosningum oc forrædom biscopa til Islandz, Grönalandz, Færöyia oc Suðröyia oc i confirmacionibus annara biscopa i rikinu, abota, abbadisa oc priora um erkibiscopsdömet...

Uar þessi sættargærd gör a þui are oc þeim deghi oc stad sem fyr seghir, nerværandom virdulighom herra Eiríki Magnusi medr guds miskun Noreghs konungi, herra Biarna Erlingssyni i Biarköy, herra Jóni Rögnvalldssyni oc herra Barde kanzeler, oc til sanz vitnisburdar setto þessir herrar sin insigli firer þetta bref, med insiglum herra erchibiscops oc capituli, oc voru gord þriu bref, hefir eitt herra konungrin annat herra erchibiscop, pridia korsbrödr til varigdar.

I Guds Navn Amen. Det være vitterligt for alle Mænd, at da et tusinde tohundrede og halvfemtesindstyve og syv Vintre vare forløbne fra vor Herre Jesu Christi Födsel, blev denne Forklaring gjort Dagen för Sanct Hanses Vigilie, i Tötra<sup>1</sup>, over det Forlig som höiværdige Herre Erik Magnus<sup>2</sup>, af Guds Miskund Norges Konge, gjorde mellem aandelig Fader og Höiværdig Herre, Erkebiskop Jorund og Chorbrödrene i Nidaros, i Fjor Sommer, med begge Parters Samtykke og gode Villie, samt uden Tvang, baade da og nu, som her følger. Först at Chorbrödrene skulle vise Herr Erkebiskoppen al Ærbødighed, Lydighed og Eftergivenhed, som de ere forpligtede til og den hellige Kirkes Love vise, men han skal være dem en mild Fader, oprigtig og velvillig, ære dem og lade dem ære i alle Ting. Chorbrödrene skulle, tillige med Erkebiskoppen, deeltage med Raad og Samtykke i Valg og Beskikkelse af Biskopper for Island, Grönland, Færö og Syderöerne<sup>3</sup>, samt i Confirmation af andre Biskopper i Riget, Abbeder, Abbedisser og Priorer i Erkebispedömmet...

Dette Forlig blev gjort i det Aar og paa den Dag og Sted som ovenanført, i Nærværelse af Höiværdige Herre, Erik Magnus, af Guds Miskund Norges Konge, Herr Bjarne Erlingsön til Biarkö, Herr Jon Rögnvaldsön og Herr Baard Canzler, og til sandfærdigt Vidnesbyrd herom satte disse Herrer deres Indsegl for dette Brev, med Herr Erkebiskoppens og Capitlets Indsegl, — og bleve trede Breve affattede; et beholder Herre Kongen, andet Herr Erkebiskoppen, det tredie Chorbrödrene, for Forsigtigheds Skyld<sup>4</sup>. Google

Kongens og Björn Erlingsöns Segl vedhængte i hvidt, men Canzlerens i grønt Vox; — de øvrige manglede.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> En Ö i Trondhjemsfjorden, nu kaldet Tutteröen; der var forðum et Munkekloster, hvor denne Forhandling rimeligviis er gaaet for sig.

<sup>2)</sup> Tilnavnet Magnus skal Kong Erik (ligesom forhen den berømte Sverrer) have antaget 1293.

<sup>3)</sup> Ellers kaldede Hebrider eller Hebuder, nu „Western Islands“. See ovenfor S. 82.

<sup>4)</sup> Denne Forsigtighed hjalp dog kun lidet, thi kort efter angave Kannikerne for Paven, at Erkebiskoppen ikke lod dem tilflyde visse, dem tilkommende Indtægter, og Stridighederne mellem dem vedvarede længe derefter. See herom Middelalderens islandske Annaler S. 172, 180, 196 (jevnførte med Biskop Laurentius's endnu ikke udgivne Saga) og Finn Johnsens Hist. eccl. Isl. T. I, p. 448—451. Disse Stridigheders Fornøielse var dog ikke Kong Eriks Skyld, thi han afgik ved Døden i Aaret 1299. Hans Broder Hertug Hakon arvede Kongedømmet, og nødte snart efter, ved sin Myndighed, Chorbrødrene til at falde til Føie og underkaste sig deres Erkebiskop paa vedbørlig Maade. De Misfornøiede synes da underhaanden at have henvendt sig med deres Klager til Paven, som ogsaa i Aaret 1301 afsatte Erkebiskop Jörund fra hans høie Embede. Han fik det vel snart igjen, men levede siden fredelig til sin Død i Aaret 1309. Een af hans ivrigste Modstandere, Kanniken Audun den Røde, som endog havde bidraget til at forbitte den syge Erkebiskops sidste Dage, blev af Trondhjems Capitel 1313 valgt til Biskop over Holums Stift paa Island, da det saaledes atter sees at have gjort dets Rettigheder til Bilandenes Bispevalg tilstrækkelig gjeldende.

## XXIX. MIDDELALDERENS GEOGRAPHISKE OPTEGNELSER

### OM GRÖNLAND OG DETS OMGIVELSER.

#### I) GAMLE KURS-FORSKRIFTER TIL GRÖNLAND.

**D**ISSSE Optegnelser over den rette Kaas for Seilere til det lothen af skandinaviske Colonister beboede Grönland, kunde vel deles i to Classer, norske (eller islandske) og danske efter det Sprog, hvori de findes optegnede, men dette bliver dog neppe rigtigst, da de sidste kun vise sig som Oversættelse af de første. De ægte gamle meddele vi her for sig, tilligemed et Tillæg, der vel kan siges at være et Slags Blandingsgods, men dog rimeligviis tildeels er bygget paa gamle norske eller islandske Efterretninger, som nu ikke mere haves.

De ægte Kildeskrifter ere fornemmelig:

- 1) Kong Olaf Tryggvesöns store Saga forfattet paa Latin ved Gunlaug Munk, tildeels bygget paa Ares og Sæmunds ældre Skrifter, men oversat og forøget paa Islandsk, rimeligviis ved Styrmer Frode; see ovenfor I, 53—57. Vi nævne dette Værk her først, da de ældste Efterretninger om vor Gjenstand fuldstændigst meddeles deri.
- 2) *Landnåma* oprindelig forfattet af Are Frode, fortsat af Styrmer, Sturla Thordsön og Marcus Thordsön, (see ovenfor I, 12—33). Det herefter følgende Stykke er uden Tvivl oprindelig skrevet for dette Værks Indledning, da dets væsentlige Indhold gaaer ud paa at vise Islands Beliggenhed i Verden, ved Kursbestemmelse fra 4 af dets vigtigste Pynter til de, efter Forfatterens Formening, nærmest liggende Lande. Her kommer tillige Grönland, som Islands Colonie, i et Slags særegen Be-

tragtning, med Hensyn til dets Handels- og Søfarts-Forbindelse med Norge. Brudstykket af det 1ste Sögu-brot i Fornmanna-Sögur 11te Bind S. 110—112 er sikkerlig kun en Udskrift af Landnáma.

- 3) *Hauksbók*, en Omarbeidelse af Landnáma ved Laugmand Hauk Erlendsón (l. c. I, 34—47). Denne Forfatter opholdt sig tit og længe i Norge, hvorfor han vel havde en noget nøiere Kundskab om Seiladsen fra dets Udhavne m. m. end hans Forgjængere i Landnámas Bearbeidelse, derfor er ogsaa det hertil hørende mere ud-

A. a) *Fornmanna Sögur, 1ta B. bls. 234.*

b) *Úr upphafi Landnámu.*

Svâ segja vitrir menn at or Noregi frá Stabi sê vii dægra siglíng í vestr til Horns á austanverðu Íslandi. En frá Snæfellsnesi, þar sem skemst er, er<sup>1</sup> til Grænlands iv dægra haf í vestr at sigla. En svâ er sagt, ef siglt er or Björgyn til Hvarfsins á Grænlandi<sup>2</sup>, at þá muni siglt vera tylft fyrri sunnan Ísland. Frá Reykjanesi á sunnanverðu Íslandi er v dægra haf til Jölduhlaups<sup>3</sup> á Írlandi í suðr, [en frá Lánganesi á norðanverðu Íslandi<sup>4</sup> iv<sup>5</sup> norðr til Svalbarða í Hafsbót.

<sup>1</sup>) till. L. <sup>2</sup>) í vestr fullt, *lige mod Vest*, till. C, S; rétt í vestr (af samme Menning) L. <sup>3</sup>) Ölduhlaupa, S. <sup>4</sup>) fra [ udelader L. <sup>5</sup>) dægra haf, till. L; dægra, S.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1</sup>) Forbjerget Stat eller Stad, det vestligste i Norge, er den yderste Spidse af Statlandet ved Nordfjordens Udløb sønden for Söndmör.

<sup>2</sup>) Dögn (*dægr*) betyder her et Etmaal eller Tidsløbet af Dag og Nat tilsammen: 24 Timer; see ovenfor I, 162—163, 483.

førligt hos ham; dog synes han at lægge større Vægt paa den nøiagtige Beskrivelse over Kursen til Grönland end det vel kan passe med Noticens oprindelige Bestemmelse.

Disse vore Meddelelser ere tagne af de bedste Codices, om hvilke vi ovenfor, paa flere Steder, have givet udførlig Underretning. Det her tilføiede Variantmærke *L* betyder *Landnåma* (B), *S* det ovennævnte *Sögubrot* (af en Membran fra 14de Aarhundrede i den Arnæmagnæanske Samling I, e, β, 4to).

---

*Olaf Tryggvesøns Saga, 112te Capitel, og  
Indledningen til Landnama.*

Saa sig kyndige Mænd, at fra Norge fra Stad<sup>1</sup> er der 7 Døgn<sup>2</sup> Seilads til Horn<sup>3</sup> paa Islands Östkyst, men fra Sneefjeldsnæs, hvor Veien er kortest til Grönland<sup>4</sup>, er der, over Havet, 4 Dages Seilads mod Vesten. Man siger og, at naar man farer fra Bergen til Hvarfet<sup>5</sup> paa Grönland, man da maa seile 12 Mile sønden for Island. Fra Reikjanæset<sup>6</sup> i det sydlige Island er der 5 Døgn Hav til Jolduhlaup<sup>7</sup> paa Irland mod Syd, men fra Langenæs<sup>8</sup> i det nordlige Island er der 4 Døgn Seilads Nord paa til Svalharde<sup>9</sup> i Havbugten<sup>10</sup>.

---

<sup>1)</sup> Et Forbjerg ogsaa kaldes Eystrahorn eller Øster-Horn, Islands sydøstligste Spidse. Vester-Horn er derimod den nordvestligste, det yderste Punkt af de saakaldte Hornstrande (*Hornstrandir*).

<sup>2)</sup> Jfr. ovenfor I, 140, 146.

<sup>3)</sup> Rimeligviis enten Statenhuk eller Cap Farvel. See herom de geographiske Undersøgelser, hvormed nærværende Værk sluttet.

<sup>6</sup>) Islands sydligste Spidse, see ellers herovenfor II, 140, 143—44.

<sup>7</sup>) Efter Petersens Mening er Jöldu- eller Ølduhlaup (Bølgernes Brydning) en Oversættelse af *Lough swilly*, Benævnelsen paa en stor Bugt ved Cap Malin, den nordligste Spidse af Irland.

<sup>8</sup>) Islands nordostligste Spidse.

<sup>9</sup>) d. e. den kolde eller for Blæst udsatte Kyst, en Deel af det nordostlige Grönland.

<sup>10</sup>) *Hafsbót*n betyder en Bugt som skjærer sig fra Havet ind i Fastlandet; de gamle Islændere have rimeligviis haft nogen Underretning om den store Bugt, hvortil Sco-

### B. *Hauksbók*.

Svá segja vitrir menn, at or Noregi frá Staði se VII dægra sigling til Horns á austanverðu Íslandi; en frá Snjófjallsnesi III dægra sigling til Hvarfs á Grænalandi. Af Hernum<sup>1</sup> af Noregi skal sigla jamnan í vestr til Hvarfs á Grænlandi; ok er þá siglt fyrri norðan Hjaltland, svá at því at eins se þat at allgóð se sjóvar sýn; en fyrri sunnan Færeyjar, svá at sjór er í miðjum hlíðum; en svá fyrri sunnan Ísland, að þeir hafa af fugl ok hval. Frá Reykjanesi á sunnanverðu Íslandi er III dægra haf til Jolldulaups<sup>2</sup> á Írlandi í suðr, en frá Lánganesi á norðanverðu Íslandi er III dægra haf til Svalbarða norðr í Hafsbót<sup>3</sup>; [en dægrsigling er til úbygða á Grænalandi or Kolbeinsey í norðr<sup>4</sup>.

<sup>1</sup>) *Varianter af forskjellige Codices af Landnám, efter deres Betegnelser i den nye nu forberedte Udgave:* Husnum, E, Aa, C, K2; Husum, A, b, d, e; Husunum, Sk, K. *Rimeligviis burde her læses Húsum o. s. v., hvis Bergens Stad meentes ved denne Benævnelse.* <sup>2</sup>) Ölduhlaups, E, Af. <sup>3</sup>) Hafabotna, Aðe, K1, 2. Þessir hafsbótarnar eru fyrir austan Greipar á Grænlandi ok eru aldre ísa-

resbys Sund danner Indløbet, men de have antaget Afstanden for nærmere end den virkelig var. Dog synes andre Benævnelser og Efterretninger at vise at de, efter Ares Tid, virkelig have haft større Kundskab om hine fjærne nordøstlige Egne. Man har fordum undertiden kaldt dem *Tröllabotnar*, Troidenes Havbugter, af deres eskimoiske Indbyggere, som man ansaae for Trolde eller Troidenes Afkom; jfr. ovenfor II, 106, 203—207. At vor Forfatter har forestilt sig Svalbarde i visse Maader som beboet, synes at fremlyse deraf, at den her adskilles fra (eller sættes i et Slags Modsætning til) Ubygderne i Grönland.

### *Af Hauksbogen.*

Saa sige kyndige Mænd at fra Norge, fra Stad, er der 7 Dögn's Seilads til Horn paa Islands Östkyst, men fra Sneefjeldsnes 4 Dögn's Seilads til Hvarf paa Grönland. Af Hernum<sup>1</sup> i Norge skal man seile lige mod Vest til Hvarf paa Grönland; og da seiler man norden for Hetland, dog saaledes at man netop kan det, fordi at man har klar Udsigt over Havet, men sönden for Færöerne, saa at man over Söen kun seer Fjeldenes halve Höide, men saaledes sönden for Island, at dets Söfugle og Hvalfiske lade sig see. Fra Reikenæs paa Islands Sydkyst er der 3 Dögn's Hav (Seilads) til Jöldulaup paa Irland mod Sönden, men fra Langenæs paa Islands Nordkyst er der 4 Dögn's Hav til Svalbarde nordpaa i Havbugten, men et Dögn's Seilads er der til Grönlands Ubygder fra Kolbeinsö<sup>2</sup> mod Norden.

*læsir; d. c. Disse Havbugter ere östen for Greipar paa Grönland og ere aldrig frie for Iis, Af, Sk. \*) Fra [ mangler, som ovenfor kan sees, i den ældste Bearbejdelse af Landnåma, men det tillægges ligeledes af C, Af.*



## ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> *Hernar* (ogsaa kaldet *Herdla*, *Hern* og *Herna*) er vistnok den nuværende Herö, tre Mile fra Bergen i Norge, hvorfra Islandsfarere og Grönlandsfarere forhen have pleiet at afgaae.

<sup>2)</sup> Kolbeinsö er en lille ubeboet Öe, kaldet i Söskortene Mevenklint; den ligger 12 Mile nordenfor Grimsö (*Grímsey*), altsaa henved 18 Mile nordenfor Öfjords Syssel i Island.

Som et Slags Corollarier til de nysanföerte ældgamle Kursforskrifter, tilföie vi andre islandske, som vel ere nyere, da de, som det synes, tildeels ere byggede paa gamle Efterretninger, som nu ikke mere haves, endskjönt de mulig for en Deel af Oversætteren ere blevne misforstaaede eller ufuldstændig ekstraherede. De haves i en Copiebog (i den Arnæmagnæanske Samling 266 Fol.), fört i sin Tid af Gissur Einarsön, den förste evangeliske Biskop over Skalhólts Stift fra 1541 til 1548. Disse Notater findes paa forskjellige Steder i Bogen, nemlig A) S. 154: „þetta er réttur „kos til Grænlands sem vorir for(v)erarar í sínum bókum „hafa uppskrifað: In primis frá Staðzmúla rétt (full)kornið „vestr, og svo fær (ferr) þú rétt upp á Vatznes á Græn- „landi, og þar er straumur minnstur og þar er hann frí „fyrir öllum svelg og hvalgrindum, því þeir eru upp á „norðursíðu. Þá skal hann hafa tvo parta hafs til Ýrlands ok „hinn þriðja part til Íslands . . . Ef það er svo að veðrið er „klárt og góð sjáfarsýn, kosinn rétt í vestur, svo sér Snæ- „fellsjökul í noraust frá Íslandi og Hvítserk á Grænlandi í „norvest” d. e. „Dette er ret Kaas til Grönland, eftersom vore Forgængere have optegnet i deres Böger” In primis fra Staðzmule (*Staðarmúle*, Stads-Klinten)<sup>1)</sup> fuldkommen lige mod Vest, da du styrer lige mod Vatnsnæs<sup>2)</sup> i Grön-

<sup>1)</sup> Vi erindre ikke at have seet dette uden Tvivl gamle Navn for Forbjergets yderste Pynt saaledes skrevet. — <sup>2)</sup> Er dette vel feilskrevet for Hvarfæsnæs? Skulde der have været en Indsö eller særdeles godt Vand som kunde berettiget Stedet til et saadant Navn?

land; der er Strømmen mindst og der er man fri for alle Svælg (Malstrømme) og Hvalgrinder, thi de ligge paa Nord-siden<sup>1</sup>. Derfra er Seiladsen over Havet dobbelt saa lang til Irland som til Island<sup>2</sup>. Er Veiret klart og Udsigten over Havet god, med Kursen lige mod Vest, seer man [paa Reisen] fra (?) Island Sneefjelds Jökel i Nordost og Hvidserk paa Grönland mod Nordvest<sup>3</sup>. Den sidstanførte Periode er vistnok noget forvirret eller revet ud af sin Sammenhæng. B) S: 161 o. f. i et meget blandet Sprog, som synes at røbe fremmed (mest nederlandsk) Oprindelse. Dets Kursforskrifter angaae kun (Shetland) Færøerne og Island, men det er mærkeligt, at Herla (uden for Bergen) strax i Begyndelsen nævnes som Udgangspunktet „Af Herlu til Hjaltnlands vestvart” o. s. v., hvorved det bekræftes at denne Ö eller Udhavn er den samme som de Gamles Hernar o. s. v., hvilket nogle have antaget for Hærøerne (nu Herrö) udenfor Sundmör, jfr. ofr. S. 212 C) Den af os nysanföerte gamle Kursforskrift af Landnama o. s. v. D) Denne korte Notice: „Hafa vitrir menn sagt at suðvestr skal sigla til „Nyálands undir [unden] Krysnúvikur bergi”; d. e. „Kyndige Mænd have sagt at man skal seile i SV. til Nyaland [Newfoundland] fra Krisevigs Klippefjeld”. Denne Klint ligger kort östenfor Reikenæs; — Udtrykkene vise at Efterretningen er gammel, og dette er da saa meget mærkeligere som den i Virkeligheden er rigtig, da det allerede (i Antiquit. Americ. S. 259—60, 262—63, 451—52) er oplyst at Nyaland er identisk med Newfoundland.

De nyere danske Oversættelser af de gamle norske Kursforskrifter skulle, hervedenfor, nærmere omhandles paa vedkommende Steder.

<sup>1</sup>) Det er rimeligt at Puisortok (m. fl.) menes her. — <sup>2</sup>) Fra Cap Farvel vilde denne Regning ikke være meget seilagtig. En Reminiscens om Fortidens Fart eller Handel mellem Island og Grönland synes at ligge i denne Notice. — <sup>3</sup>) Hvis Nordvest ikke her er seilskrevet for Sydvest, — maa vel Blaaserk, der ofte er bleven forvekslet med Hvidserk, menes her; jfr. ovenfor I, 176, 186, 204.

## 2) UDDRAG AF EN GAMMEL KORTFATTET JORDBESKRIVELSE.

I en Kapsel, som findes i den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling under Nr. 736 i 4to, finde vi, iblandt forskellige Membran-Fragmenter, tvende hele, efter Indholdet sammenhængende Blade, der synes at være skrevne mod Slutningen af det 13de Aarhundrede. Den første Side indeholder en Grundtegning af Jerusalem, og den 2den denne hellige Stads Beskrivelse; de ere udgivne i Werlauffs „Symbolæ ad Geographiam mediæ ævi, ex monumentis Islandicis (Hafniæ 1821, 4to). Paa den 3die findes den heromhandlede kortfattede Jordbeskrivelse. Den er fremstilt i Steentryk i Rafns Antiquitates Americanæ Tab. VII samt aftrykt med Indledning (S. 278—79) og Anmærkninger S. 283—89 i samme Værk. Paa hine Pergamentsblades 4de Side sees 2de Figurer af Verdenssystemet, af

Fyri norðan Saxland er Danmörk. [Í gegnum Danmörk gengr sjór í Austrveg. Svíþjóð liggir fyrir austan Danmörk, en Noregr fyri norðan<sup>1</sup>. Fyri norðan Noreg er Finnmörk. Þaðan víkr landi til landnorðrs [ok svá til austrs<sup>2</sup>, áðr komi til Bjarmalands. [Þat er scattgilt undir Garða konúng<sup>3</sup>. Frá Bjarmalandi gánga lönd [til óbygða<sup>4</sup> of<sup>5</sup> norðrætt, [allt til þess<sup>6</sup> er Grænland tekr við. [Frá Grænalandi í sub<sup>7</sup> liggir Helluland, þá Markland; þaðan er eigi langt til Vínlands, [er sumir menn ætla at gáangi af Afríca. England oc Scotland ey ein<sup>8</sup> ero, oc er þó sitt hvort konúngriki. Írland er ey mikil. Ísland er oc ey mikil í norðr frá Írlandi.

<sup>1</sup>) en austr af Noregi er Rúzaland, og norðr þaðan Tartararíki, men öster for Norge ligger Russernes Land og derfra imod Norden Tartarernes Rige, B. — <sup>2</sup>) fra [ udelades i B. — <sup>3</sup>) Li-

hvilke den første viser Planeternes Baner, den anden derimod er et Planiglobium, som udmærker sig derved, at det fremstiller den beboede Jord i fire Hoveddele, nemlig: foruden de tre som vare de Gamle bekjendte, den 4de, under Navn af *Synuri bygð* (besynderlig nok i Betydningen ganske svarende til det 18de Aarhundredes *Australien*), men Figuren synes her, efter vore Begreber, ikke alene at antyde denne Verdensdeel, men ogsaa hele Sydamerika. See l. c. S. 279.

Et andet, i visse Henseender noget udførligere Brudstykke af Middelalderens nordiske Geographie findes i samme Haandskriftsamling under Nr. 764, a. Heraf meddele vi adskillige Varianter, og betegne dem med B.

Af disse Fragmenter anføre vi her kun det, som angaar vort Norden, samt Grønland og andre Strækninger af det egentlige Amerika.

Norden for Saxland<sup>1</sup> ligger Danmark. Igjennem Danmark falder Havet ind i Östersöen<sup>2</sup>. Sverrig ligger östen for Danmark, men Norge norden for. Norden for Norge er Finmarken; derfra dreier Landet sig mod Nordost og saa til Östen, inden man kommer til Bjarmeland<sup>3</sup>, som er skatskyldigt under Garderiges<sup>4</sup> Konge. Fra Bjarmeland gaae Lande til Ubygderne imod Nord<sup>5</sup>, til Grændserne af Grønland. Fra Grønland ligger mod Syd Helluland, dernæst Markland; derfra er ikke langt til Vinland, som nogle troe gaaer ud fra Afrika. England og og Skotland ere een stor Ö, og dog er hvert Land for sig et Kongerige. Irland er en stor Ö. Island

geledes. — <sup>1</sup>) fra [ obygd, ubeboede (Lande) B. — <sup>2</sup>) Rettet efter B fra ab, som rimeligviis kun er en Skriverfeil, maaskee for at, (mod d. e. Nordkanten). — <sup>3</sup>) fra [ unz, indtil B. — <sup>4</sup>) sør fra Grænlandi, B. — <sup>5</sup>) rettet (fra A) for or.

Þessi lönd öll eru í þeim luta heims er Eorópa er kallabr<sup>1</sup>.

### ANMÆRKNINGER.

- <sup>1</sup>) Den nordligste Deel af Tydskland.
- <sup>2</sup>) Nemlig gjennem Öresund, hvis østlige Kyster da tilhørte Danmark.
- <sup>3</sup>) Permien; see ovenfor.
- <sup>4</sup>) Det Russiske Rige.
- <sup>5</sup>) Her menes vel enten Spitzbergen, Nova Zembla o. s. v. som endog tildeels i de nyeste Tider af Britterne regnes til Grönland eller ogsaa Siberiens nordostligste Kyster som udstrække sig imod det amerikanske Fastland, men ad-

### 3) UDDRAG AF EN ANDEN UDFÖRLIGERE GEOGRAPHIE FRA MIDDELALDEREN.

En Pergamentsbog Hayes blandt Arne Magnussens Manuscripter under Nr. 192 i 8vo, formodentlig skrevet mod Slutningen af det 14de Aarhundrede, hvori den ommeldte geographiske Tractat indeholdes. Forsaavidt den angaaer Europa, er den udgiven af Werlauff i hans ovennævnte Skrift. Dertil er i Haandskriftet knyttet en Angivelse af et Slags Reiseroute til det hellige Land (hvortil Pillegrimsreiser i Middelalderen vare meget hyppige), hvor det synes at forudsættes at man saaledes først maatte reise søveis fra Island til Norge og derfra til Aalborg i Jylland, som Udgangspunkt for den store Landreise. Slutningen bemærker at alle disse Optegnelser ere blevne førte i Pennen, som dikterede af den i sin Tid beröimte lærde Abbed Nicolaus, see Ant. Americ. S. 279—80, hvor det oplyses at tvende Abbeder af dette Navn levede i Island i det 12te Aarhun-

<sup>1</sup>) *fra* [ Ísland er ey ein mikil; hon er norbust i kristni, svá at menn viti; d. e. Island er en stor Öe; den ligger nordligst i Kristenheden, forsaavidt det er Folk bekjendt, B.

er ogsaa en stor Ö Norden for Irland. Alle disse Lande ere i den Verdensdeel, som kaldes Europa<sup>6</sup>.

skilles fra dette ved Beringsstrædet, som ikke har været vor Forfatter bekendt. Havet mellem Grönland og den vestlige Deel af Bjarmeland har han forestilt sig som en stor Bugt.

<sup>6</sup>) Nu regne de fleste Geographer ikke allene Grönland men ogsaa Island til Amerika, fra hvilket Geologerne (formedelst det ved Islands Naturrevolutioner i Jorden begravne Planteriges Lighed med det som endnu vegeterer i Nordamerika o. s. v.) mene at denne store Ö er bleven løsrevet ved en uhyre Oversvømmelse, (og mulig tillige en heel Omvæltning af Kloden) i forhistoriske Tider.

drede nemlig a) Nicolaus Sæmundsön, som forestod Thingöre Kloster (hvis Abbed han allerede var bleven 1153 eller 1154) til sin Død 1159 og b) Nicolaus Hallbjörns (eller Berghors) Sön, den første Abbed for Munkethveraa Kloster, indsat 1155, døde 1160. Halfdan Einarsen mener (i sin Sciagraph. hist. literar. Island.) S. 134, at den førstnævnte er Forfatter til den heromhandlede Geographie m. m.; det er og oplyst af Werlauff ved Udvikling af forskellige indvortes Kriterier, at Skriftet maa være forfattet ved Midten af det 12te Aarhundrede, og vi kunne heller ikke andet end antage dette for rigtigt. Den Deel deraf som angaaer Grönland og dets Omgivelser meddele vi her (jfr. Ant. Am. S. 290—93) — endskjönt Forfatteren, der bedre kjendte de andægtige Pillegrimes Reiseroute, ikke synes at have været vel underrettet om dets Beliggenhed og Omgivelse, eller de til Vinland gjorte Opdagelsesreisers Historie.

Næst Danmerk er Svíþjóð en minni, þar<sup>1</sup> er Eyland, þá er Gottland, þá Helsíngaland, þá Vermaland, þá Kvenlönd II, ok ero þau norðr frá Bjarmalandi. Af Bjarmalandi gánga lönd óbygð of norðrætt, unz viðtekr Grænland. Suðr frá Grænlandi er Helluland, þá er Markland; þá er eigi langt til Vínlands ens góða, er sumir menn ætla at gáangi af Affríka; ok ef svá er, þá er úthaf innfallanda á milli Vínlands ok Marklands. Þat er sagt ath Þorfiðr karlsefni hjöggi húsasnotrotre, ok færi síðan ath leita Vínlands ens góða, ok kæmi þar er þeir ætlubu þat land, ok nábu eigi ath kanna ok eingum landskostum. Leifr hinn heppni fann fyrstr Vínland, ok þá fann hann kaupmenn í hafinu illa stadda, ok gaf þeim líf með guðs miskunn; ok hann kom kristni á Grænland, ok óx þar svá ath þar var biskups stóll settr, þar er í Görðum heitir. Eingland ok Skotland er ein ey, ok er þó sitt hvert konúngsríki. Írland (er) ey mikil. Ísland er ok ey mikil í (norðr frá Írlandi). Þessi lönd ero öll í þeim hluta heims, er Eyrópa heitir.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1</sup>) I Modsætning til det store Sverrig (*Svíþjóð in mikla*), en Benævneise som i Middelalderen brugtes for Skythien overhoved; see f. Ex. Indledningen til Ynglinga Saga eller Heimskringla.

<sup>2</sup>) Her formode vi at Originalen er corrumperet paa en eller anden Maade (jfr. Var. 2). Kvenserne boede egentlig omkring den Bothniske Bugt, — men Forfatteren synes at

---

<sup>1</sup>) rettet for Originalens þat.

Nærmest Danmark er det mindre Sverrig<sup>1</sup>, der er Öland, saa Gottland (Gulland), saa Helsingeland, saa Vermeland, saa to Kvenlande, som ligge norden for Bjarmeland<sup>2</sup>. Fra Bjarmeland gaae ubeboede Lande imod Norden, indtil Grönland begynder<sup>3</sup>. Sönden for Grönland er Helluland<sup>4</sup>; dernæst ligger Markland; da er der ikke langt til Viinland det Gode, som nogle troe gaaer ud fra Afrika; og hvis det forholder sig saa, maa Udhavet løbe ind imellem Viinland og Markland. Det berettes, at Thorfinn Karlsefne huggede Træ til en Huuspryder<sup>5</sup>, og drog siden at opsøge Viinland det Gode, og kom der, hvor de troede det Land var, men naaede ikke at undersøge det, og erholdt ingen af Landets Herligheder<sup>6</sup>. Leif den Heldige opdagede først Viinland, og da traf han nogle Kjöbmænd ilde stædte paa Havet, og frelste ved Guds Miskundhed deres Liv; og han indførte Christendommen paa Grönland<sup>7</sup>, og den udbredte sig der, saa at en Bispestol blev oprettet paa det Sted, som hedder Gardar. England og Skotland ere een Ö, og er dog hvert for sig et Kongerige. Irland er en stor Ö. Island er ogsaa en stor Ö norden for Irland. Disse Lande ere alle i den Verdensdeel, som hedder Europa.

---

antage deres Egne (med det svenske Lapmark) for det ene Kvenland, men det norske Finmark (eller Lapmark) for det andet; er dette Tilfældet, strækker Finmarken sig vistnok længere mod Nord end det egentlige Bjarmeland.

<sup>1</sup>) See det næstforegaaende Stykke med Anm. 5.

<sup>4</sup>) I det 14de og 15de Aarhundrede antog Islænderne, at det saakaldte store Helluland udgjorde en Deel af de



til Grönland stødende Ubygder; — egentlig var det vel den nuværende Labradors Kyst (see Ant. Americ. S. 419—20). Saavel dens sydligste Deel som de Gamles mindre (og dem først bekjendte) Helluland (nemlig Newfoundland) laae sydligere end Grönland. Herfra gaaer Forfatteren mod Sönden lige til Höiden af Afrika.

<sup>5</sup>) See ovenfor I, 254, 278—80.

<sup>6</sup>) Meningen af Ordene „naaede ikke” o. s. v. er vel den, at Thorfin (ved Skrællingernes eller Eskimoernes) idelige Overfald hindredes fra ret at undersøge Landet eller sætte sig i fuldkommen Besiddelse af dets Herligheder.

<sup>7</sup>) Jfr. ovenfor I, 206 o. f., 222 o. f., 230, 386—88, II, 221—34.

<sup>8</sup>) See ovenfor II, 670, 672, 676, 680—86.

#### 4) GRIPLA.

Den originale Membran, der forhen har været bekjendt under dette Navn, besidde vi desværre ikke. Den er kun bekjendt af Björn Johnsens Grönlands Annaler (jfr. ovenfor I, 79—89), hvor den dog ikke nærmere beskrives. Navnet betyder noget der er grebet eller sammensanket i stor Hast. See Ant. Americ. 280—81, hvor det antages i Overeensstemmelse med Torfæus og Werlauff, at dette Skrift har været meget ældre end Columbus's Opdagelse af America. Verelius har, da han udgav *Hervarar Saga*, kjendt og

---

Beieraland<sup>1</sup> er við Saxland; hjá Saxlandi er Hollesetuland, þá Danmörk; í gegnum fellr sjór austrvegu; Svíþjóð liggir fyrir austan Danmörk, Noregr fyrir norðan, Finnmörk norðr af Noregi; þá víkr til landnorðrs og austrs, áðr en kemr til Bjarmalands; þat er skattgilt undir Garðaríki. [Frá Bjarmalandi liggja óbygðir norðr allt til þess er Grænland kallast. En

---

<sup>1</sup>) Beierland, G.

excerperet Björn Johnsens Samlinger, hvorfor vi af denne Udgave, her tilføie enkelte ubetydelige Varianter. Vor Text er uddraget af den Arnæmagnæanske Samlings 115 i 8vo.

Björn Johnsen, som uagtet sine store literaire Fortjenester ikke havde nydt nogen videnskabelig Opdragelse, havde den Vane tilfælles med forskellige af Middelalderens Afskrivere, at han, naar han meddeelte Oldskrifterne hele, eller blotte Uddrag af dem, i sine Samlinger (især Grönlands Annaler) interpolerede dem med sine egne Anmærkninger og Tillæg, saa at disse undertiden blive vanskelige at skjelne fra den gamle ægte Text. Saaledes mene vi at han her har indflettet en Anmærkning i nærværende Stykke, hvorved Griplas Beretning i en vis Henseende modsiges. Ligesom den af denne Aarsag er bleven indklamret i en Parenthese og udmærket ved særegen Tryk i *Antiquitates Americane* (S. 293—94), saa have vi fundet det rigtigst blot at optage den som en nedenfor Texten optaget interpolerende Anmærkning. I øvrigt kan det ikke antages for umuligt at dette Stykke er taget af Hauk Erlendsöns egne Optegnelser i den tidtommeldte efter ham selv opkaldte Codex, som fuldstændig har været i Björn Johnsens Besiddelse (eller er saaledes bleven af ham afbenyttet), da den nævnte Laugmand, som bemærket, længe og gjerne opholdt sig i Norge, hvortil han ogsaa ved Embedsforretninger og andre Forholde for en Deel var bunden.

---

Bayern grændser til Saxen; til Saxen grændser igjen Holsteen, derpaa kommer Danmark; Havet løber igjennem Österlandene. Sverrig ligger östen for Danmark, Norge norden for; Finmarken nord fra Norge; dernæst dreier Landet af mod Nordost og Öst, indtil man kommer til Bjarmeland; dette Land er skat-skyldigt under Garderige. Fra Bjarmeland ligge Ubygder lige nord til det Land, som kaldes Grönland. Men

botnar gánga þar fyrir, ok víkr landinu til útsuðr, eru jöklar ok firðir, eyjar liggja<sup>1</sup> úti fyrir jöklu-  
num; fyrir einn jökullinn geta þeir ekki ransakað,  
fyrir annan er hálsf mánadar ferð, fyrir þriðja  
vikuferð; [er sá næstr bygðinni; þar<sup>2</sup> heitir Hvít-  
serkr; þá víkr landinu, til norðrs; en sá eigi vill  
missa bygðina, stefni hann í útsuðr. Garðar heita  
biskupsstóll í botninum á Eyríksfirði; þar er kirkja  
vígð hinum helga Nicholao; xii kirkjur eru á  
Grænlandi í hinni eystri bygð, iiiar í vestri bygð.

Nú er at segja, hvat til móts við Grænaland<sup>3</sup>  
gengr úr þeim botnum, sem fyrr eru nefndir:  
Furðustrandir heitir land, þar eru frost mikil, svá  
[ekki er byggjanda<sup>4</sup>, svá menn viti; suðr frá er<sup>5</sup>  
Helluland, þat er kallat Skrælingjaland; þá<sup>6</sup> er  
skamt til Vínlands hins góða, er sumir menn  
ætla at gáangi af Affríca; milli Vínlands ok Græn-  
lands er Ginnúngagap, þat gengr úr hafi því, er  
Mare oceanum heitir, þat hverfr um allan heim.  
[Hæc verbotenus Gripla].

<sup>1</sup>) þar, *ibi add. D.* — <sup>2</sup>) þat, *G*; ab [Er sá næstr bygðinni,  
er, *D.* — <sup>3</sup>) Grænland, *D, G, Verel., l. c.* — <sup>4</sup>) er obbyggjanda,  
*ib., Verel.* — <sup>5</sup>) *sic E, Verel.; abest in D.* — <sup>6</sup>) þat, *U.*

#### ANMÆRKNINGER.

1) Her følger i Björn Johnsens Text den rimeligviis ved  
ham selv affattede Interpolation, som er ommeldt i Indledning-  
gen: „en Grænlendingar sanna þat eigi, ok þikjast annars  
„vísir hafa vorðit bæði af viðreka þeim, er manna verk eru  
„á, ok af hreindýrum þeim, er mörk hafa á eyrum eðr  
„bönd á hornum, svá ok af sauðum þeim, er þangat reka,  
„er nú er í Noregi mark af, at höfuð hángir í þrándheimi,  
„annat í Björgvin, finnast þó mörg fleiri”; d. e. „Grönlæn-

der ere Bugter for, og Landet strækker sig imod Sydvest; der ere Jökler og Fjorde; der ligge Öer udenfor Jöklerne; til den ene Jökel kan man ikke undersøge; til den anden er en halv Maanedes Seilads, til den tredje en Uges Seilads; den er nærmest ved Bygden; den kaldes Hvidserk<sup>2</sup>; dernæst dreier Landet imod Nord; men den som ikke vil forfeile Bygden, han stævne i Sydvest<sup>3</sup>. Gardar hedder Bispestolen i Bunden af Eriksfjord; der er en Kirke, indviet til den hellige Nicolaus; 12 Kirker ere paa Grönland i den östre Bygd, 4 i den vestre<sup>4</sup>.

Nu maa berettes, hvad der ligger ligeoverfor Grönland udfra de Bugter, som för bleve omtalte: Furdustrande hedder et Land; der er saa stærk Frost, at Landet, saa vidt man veed, ikke er beboeligt<sup>5</sup>; der sönden for er Helleland, det kaldes Skrællingeland<sup>6</sup>; derfra er ikke langt til Viinland det Gode, som nogle formene gaaer ud fra Africa; mellem Viinland og Grönland er Ginnungagap, som flyder fra det Hav, der kaldes Mare oceanum og omgiver hele Jorden<sup>7</sup>. [Hæc verbotenus Gripla].

---

derne bekræfte det dog ikke, men troe at have bemærket, at det forholder sig anderledes, baade af Drivtømmer, som kjendelig er tilhugget af Mennesker, og ligeledes af Rensdyr, som have Mærker paa Örerne eller Baand paa Hornene, ligeledes af Faar, som drive derhen, hvoraf der nu ere Mærker i Norge, da et Hoved hænger i Trondhjem, et andet i Bergen, og der findes dog mange flere."

<sup>2</sup>) Om Beliggenheden af Isbjerget Hvidserk, der ofte af de Nyere er blevet urigtig sammenblandet med *Blaaserk*,

see ovenfor, i en af de ældste Underretninger hvor det nævnes II, 686, 720. Jfr. den næstfølgende Anmærkning og de der paaberaabte Steder af nærværende Værk.

<sup>3</sup>) Dette maa forstaaes om de Seilere, der kom fra Island, eller havde sat deres Kaas efter den saakaldte *Eiriks-stefna*; jfr. ovenfor, om Erik den Rødes første Opdagelses-reise I, 176, 186—87, 201.

<sup>4</sup>) Hermed kan en Beretning om det gamle Grönlands Kirker jævnføres, som vi nedenunder komme til at meddele af Flatøbogen.

<sup>5</sup>) Her synes Forfatteren at mene Kysten af Labrador, men sætter derved de Gamles Furdustrandir altfor nordlig; jfr. ovenfor I, 410, 416, 483—84; Ant. Amer, S. 426—28 (og paa flere Steder, efter Registeret).

<sup>6</sup>) Her har mulig været et ulæseligt eller utydeligt Sted

## 5) BESKRIVELSE OVER GRÖNLAND, AF ET ÆLDGAMMELT HAANDSKRIFT.

Dette „ældgamle Haandskrift” egentlig en „lille Bog” (*kver*) er nu desværre forlængst tabt, uden at man veed hvor det er blevet af. Afskriften af dette Stykke (med den ovenmeldte Titel) findes dog i Björn Johnsens Grönlands Annaler, fra hvilke vi nu meddele samme.

### C. *Grænlandiæ vetus chorographia á afgömlu<sup>1</sup> kveri.*

Grænland<sup>2</sup> horfir í útsuðr<sup>3</sup>; syðst<sup>3</sup> er Herjólfssnes, en Hvarfsgnípa næst fyri vestan; [þá<sup>4</sup>ngauð kom Eyrekr hinn rauði lengst, ok læzt þá kominn fyri botn Eyreksfjarðar]. Þar<sup>4</sup> er stjarna<sup>5</sup>, er Hafhverf<sup>6</sup> heitir, á austanverðu landi; þá<sup>4</sup> Spalsund; þá<sup>4</sup> Drängey; þá<sup>4</sup> Sölvadalr<sup>7</sup>, hann er bygðr aust-

<sup>1</sup>) gömlu, G. <sup>2</sup>) litu suðr, (urigtig) D, T. <sup>3</sup>) eller syndst, E, G; synst, D, T; siðst, þ. <sup>4</sup>) þat, D, T. <sup>5</sup>) Ordet ligner noget

i Membranen, hvilket Björn Johnsen ikke ret har kunnet komme ud af; dog er det muligt at vor Forfatter har i alt for stor Hast her overfaret de ældste Beretninger ved Udarbejdelsen af sit Uddrag.

<sup>1)</sup> I det Arnæmagnæanske Haandskrift Nr. 770 c paa Papir, fra det 17de Aarhundrede, indeholdes følgende geographiske Notat: „Fyrir vestan hit mikla haf frá Spania, er sumir kalla Ginnúngagap, þat gengr landa ímilli, þá heitir til norðrs fyrst Vínland hit góða, þarnæst heitir Markland enn til norðrs, þá eru óbygðir, er Skrælingjar byggja; þá eru enn óbygðir til Grænlands, ok eru þar tvær bygðir, Vestrbygð ok Austrbygð, en sðan eru þá hafsbotnar, jökla-fjöll ok óbygðir, er víkr við Hálogaland“; d. e. „Vesten for det store Hav, fra Spanien (af) som nogle kalde Ginnúngagap og som adskiller Landene, nævnes (i Ordenen), mod Norden: først Vinland det Gode; dernæst nævnes Markland, end længere mod Norden ere Ubygder, som kun beboes af Skrællinger (Eskimoer), da strække sig endvidere (virkelige?) Ubygder til Grönland, men der ere to Bygder, Öster-Bygd og Vester-Bygd, men derpaa følge Havbugter, Jökelfelde og Ubygder, som strække sig saa langt (mod Östen) at de (tildeels) ligge lige overfor Helge-land“ (i Norge).

Grönland vender imod Sydvest; sydligst<sup>1</sup> er Herjulsfnæs, men Hvarfsgnipa nærmest vesten derfor; [*did kom Erik den Røde længst, og sagde da at han var kommen ud for Bunden af Eriksfjord*<sup>2</sup>]. Der er en (Ström, som kaldes<sup>3</sup>) Hafhverf, paa den østlige Side af Landet, dernæst Spalsund, dernæst Drangö, saa Sölvedal, som er den østligste Bygd, derpaa Tosefjord;

det uforstaaelige stüma i E; see ellers Anm. 2. <sup>2</sup> Hafhverf, þ; af Huerf, D; Huerf, T. <sup>3</sup> Saulvadals, þ; Solvadals, D, T.

(15\*)

ast; þá Tófafjörðr; þá Melrakkanes; þá Herjúlfsfjarbarkirkja; þá [Hellissey ok<sup>1</sup> Hellisseyjarfjörðr; þá Ketilsfjörðr<sup>2</sup>, tvær<sup>3</sup> kirkjur; þá Hrakbjarnarey, Lundey, Syllenda af Eyreksfirði; þá Álptafjörðr<sup>4</sup>; Siglufjörðr<sup>5</sup>, kirkja; Hrafnarfjörðr; þá gengr Slèttufjörðr<sup>6</sup> af Hrafnfirði<sup>7</sup>; Hornafjörðr; ~~Ófundinn~~  
*Einar*-fjörðr, þar er biskupsstóll, [þá verðr hann að vera í botni Eyreksfjarðar]; þá Eyreksfjarðar<sup>8</sup> kirkja; af honum gengr Austkarsfjörðr<sup>9</sup>, kirkja<sup>10</sup>; Hafgrímsfjörðr, Hvalseyjarfjörðr, — f. — f. — f.<sup>11</sup> úr Dýrnesi; þá Ísafjörðr; þar af gengr Útiblíksfjörðr; þá Strandafjörðr; þá eru Miðfirðir næst bygðir<sup>12</sup>; þá<sup>13</sup> heitir einn<sup>14</sup> Kollufjörðr, annar Dýrafjörðr; þá<sup>15</sup> Þorvalldsfjörðr, Steinsfjörðr<sup>16</sup>, Bergþórsfjörðr. Þá er vj daga róðr vj mönnum til vestri<sup>17</sup> bygðar sexæringi<sup>18</sup>; [þá telr þar upp firði]. Þá er úr hinni vestri bygð til Lýsufjarðar vj daga róðr; [þaðan sex daga róðr<sup>19</sup> til Karlbúða; þá iij daga róðr til Bjarneyjar<sup>20</sup>, xij daga róðr umhverfis Bjarney<sup>21</sup>, Eisunes, Æðanes fyrir norðan. Svá er talit at clxxxx<sup>22</sup> bygða sè í eystri bygð, xc í vestri.

<sup>1</sup>) udel. D, T.    <sup>2</sup>) Ketilsfjarðar, Ketilsfjorden, D, T, G.    <sup>3</sup>) II, D, T.    <sup>4</sup>) Klitafjörðr, urigtig, þ.    <sup>5</sup>) Siglufjarðar, þ, G.    <sup>6</sup>) eller Sleutifjörðr, E; Slættifjörðr, D, þ.    <sup>7</sup>) saaledes T; Hrafnfirði, E, D; Hrafnfirði, þ.    <sup>8</sup>) Einarsfjarðar, D, T, G.    <sup>9</sup>) Austkarsfjarðar, þ, G.    <sup>10</sup>) udel. D.    <sup>11</sup>) H — f., H. f., H. f. (?), E, þ; findes ikke i G.    <sup>12</sup>) bygðum, þ.    <sup>13</sup>) svá, D, T; sá, G.    <sup>14</sup>) udel. D, T; elin, þ; Eki, urigtig, G.    <sup>15</sup>) ok, þ.    <sup>16</sup>) ok, urigtig, till. G.    <sup>17</sup>) vestr, D.    <sup>18</sup>) Vlæringi, þ.    <sup>19</sup>) fra [ udel. þ.    <sup>20</sup>) Bjarneya, D i Margen.    <sup>21</sup>) saaledes rettet; „—cy“ E; Ey, D, T, þ.    <sup>22</sup>) 190, D.

saa Melrakkenæs, saa Herjulfsfjords-Kirke, saa Hellisö og Hellisöfjord; saa Ketilsfjord (med) to Kirker, saa Hrakbjörnsö, Lundö, Syllenda af Eriksfjord, saa Alptefjord, Siglefjord (med) Kirke, Rafnsfjord; saa gaaer Slettefjord af Rafnsfjord, Hornefjord, Ufundenfjord, der er Bispestolen; [*den maa altsaa være i Bunden af Eriksfjord*]; saa Eriksfjords Kirke; af denne Fjord gaaer Austkarsfjord (med) Kirke, Hafgrimsfjord, Hvalsöfjord, ....f., ....f., ....f. fra Dyrnæs; derpaa Isefjord; derfra gaaer Utibliksfjord<sup>4</sup>; derpaa Strandefjord; derpaa ere Midfjordene nærmest bebyggede; saa nævnes een Kollufjord, en anden Dyrefjord, derpaa Thorvaldsfjord, Steinsfjord, Bergthorsfjord; derpaa er der sex Dages Roning med sex Mænd paa en sexaaret Baad til den vestre Bygd; [nu opregnes Fjordene der<sup>5</sup>]; derpaa er fra den vestre Bygds Begyndelse til Lysefjord sex Dages Roning, derfra sex Dages Roning til Karlsboder, derpaa tre Dages Roning til Bjarnö<sup>6</sup>, tolv Dages Roning omkring Bjarnö<sup>7</sup>, Eysunæs, Ædanæs der nordfor. Saaledes regnes det, at 190 Bygder (Gaarde) ere i den östre Bygd, 90 i den vestre.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1</sup>) Isteden for „sydligst“ holder Arné Magnussen med Theodor Thorlacius, med Hensyn til den Gisning at man her burde læse *austast* eller östligst, paa Grund af Flatöbogens Udtryk: „*Herjulfssnes er austast*“. *E* har ikke desmindre Ordet *synöst*, hvoraf *n* senere er udslettet, saa at *syöst* er blevet tilbage, hvilket man da uden mindste Betænkning kan antage at have staaet saaledes i den gamle Membran, som her var Björn Johnsens Kilde. Betydningen



af disse tvende Ord, *syðst* og *austast*, ere kun tilsyneladende forskellige i gode Oldskrifter, og vise sikkerlig, at man maa søge Belliggenheden af Herjulfsnæs i den Deel af det ved Skandinaverne beboede Grönland, som strakte sig længst mod Sydost.

2) Udtrykkene *lèst* (eller *kveðst*) *hann vera kominn fyrri botn Æirikefjarðar*, findes ogsaa i Landnåma, Thorfinn Karlsefnes og Olaf Tryggvesøns Sagaer, og saaledes i adskillige gode Membraner (see ovenfor I, 178, 364, jfr. 188) men i en ganske anden Forbindelse, endskjönt Hvarfsgnýpa eller (i visse Codices) et lignende Stedsnavn kort før var blevet nævnt. Denne Periodes Beskaffenhed, i sligt Sammenhæng, udviser fuldkommen tydelig at den ikke har staaet i den Membran, som her var bleven benyttet af Björn Johnsen, men maa antages som interpoleret ved ham, skjönt ingen Kjendetegn dertil ere blevne anbragte i Manuskriftet E. At han, fremfor andre, har lagt Mærke til denne Sætning, og har pönset derover, maa indlyse af følgende Bemærkning dertil, hvilken han har indskudt i sin Bearbejdelse af Thorfinn Karlsefnes Saga: *Þetta er helzt vandskilið*, dette er vanskeligst at forstaae. Da han nedskrev Navnet *Hvarfsgnýpa*, er hin Læsemaade faldet ham ind, og han har da strax, uden at indlade sig paa Indholdets nærmere Bedømmelse, føiet den til, — mulig dog allerførst som en Randglosse ved sin første Afskrift.

3) Over dette Sted (*þar er stjarna* o. s. v.) har man søgt at udfinde de forskjelligste Fortolkninger og Gisninger, hvorved tildeels adskillige Berigtigelser eller andre Læsemaader foreslaaes, f. Ex. a) af Arne Magnussen: *stórt bjarg (fjall) er Hvarf heitir*, stort Bjerg (Fjeld) som kaldes Hvarf; b) Torfæus: *strönd er Afhvarf heitir*, Strandbred eller Kyststrækning som kaldes Afhvarf, (fordi den helder nedad fra Bjerget Hvarf); c) Eggers forklarer Ordet *stjarna* ved et Forbjerg som sees langt borte, af Gjærningsordet *stara*, stirre (paa), men *Hafhverf* antager han enten for

en Yderkant af Strandbredden, eller for en blot Fordreielse af Navnet *Hvitserkr*; d) Wormskjold mener at *stjarna* betegner Polarstjernen; — e) Graah antager derimod at dette Ord blot er en Skrivefeil enten af *þarna* (der, just der) eller for *staðr*, Sted, og tillægger Sætningen overhoved denne Mening: „Det er dette Sted, som kaldes *Afsværf*“. Man kan neppe antage andet end at Ordet *stjarna* her er feilskrevet; *þarna* kan ikke have staaet der, men hverken *strönd*, *fjall* eller *staðr* kunne her passe til den rette Mening. Selve Ordet forekommer ogsaa noget usikkert i vort Hoved-Exemplar E, hvorfor man vel maa antage, at Afskriveren ikke ret har kunnet læse det, og at han derfor har søgt, saavidt muligt, at lempe Bogstaverne efter sin Originals Træk. Man maa derfor søge om et Ord, hvis Bogstavers Former, som forekommende i andre gamle Membraner, have kunnet udgjøre et andet, der var rigtig skrevet, men udslettet næsten ved Tidens Længde, og da i Afskrifterne blev tvunget til at vige for en ubehændig Efterligning. Saaledes kan man tænke paa Ordet *straumr* (Ström). De gamle islandske Membraners Bogstavtræk have i Ordene *straumr* og *stjarna* en stor indbyrdes Lighed; *r* og *i* have undertiden næsten den selv samme Figur, men *a* har i nogle Oldskrifter (f. Ex. den Arnæmagnæanske Codex 66 i Fol. hvoraf et Facimile er meddeelt i Fornmanna-Sögur 7de Bind) en stor Lighed med Bogstavet *n*; undertiden tilkjendegives *r* som Slutningsbogstavet af visse Ords Nominativ, ved et ubetydeligt Tegn, sat over det næstforegaaende Bogstav, og kan let undgaae Læserens Opmærksomhed. Efter det 4de Bogstav af Ordet følge 5 smaae Streger, saavel i den korte Stavelse *um* som i de tre Bogstaver *rna*; paa denne Maade kunde hin Feiltagelse lettelig opkomme. Det bliver vel da det rigtigste at gjengive Ordet dets oprindelige Betydning af *straumr*. Den svarer desuden særdeles vel til den i Haandskriftet E forekommende Læsemaade *hafhverf*, da

dette sjældne Ord sandsynligst betyder en Malström i Havet, forarsaget af forskellige sammenstødende Strømme. Endelig synes den at stemme overeens med det vestlige Grönlands Beboeres Beretninger i det 18de Aarhundrede, at der nemlig ved Landets Östkyst var en Malström, farlig ved den voldsomme Brænding og omgivet af flydende Ismasser; den kaldtes *Eisschwelg* af de Tydske, *Iisvælg* af de Danske, og antoges almindelig for at være ubefarlig, saa at man stedse fra den maatte vende tilbage (Cranz Historie von Grönland, I, 346). Af vor Tids Grönlændere kaldes dette farlige Sted *Puisortok*; det blev besøgt og beskrevet af Graah. I Virkeligheden er det saa farligt, at det ikke undertiden kan passeres i hele Aar (Undersøgelsesreise til Östkysten af Grönland, S. 83 o. fl.). Man siger at et Sund, som nu er bedækket af Is, forhen har ligget der i Nærheden, samt at store Ismasser her enten reise sig eller udkastes fra selve Havets Bund. Wallö kalder dette Sted en Malström, som svælger store Isfjelde. Alt dette vilde vel passe til den gamle Benævnelse *Hafhverf*.

Antager man derimod *Afhverf* (Vendested) for den rigtigere Læsemaade, saa maatte man snarest formode at det urigtige *stjarna* var fremkommet af Membranens oprindelige *stjórn á* (i to Ord), da hele Sætningen vilde have lydet saaledes: *Þar er stjórna á er Afhverf heitir á austanverðu landi*, o: „Man styrer (eller bör styre, rette sin Kaas) til det Sted, som kaldes *Afhverf* (Vendested) paa den østlige Kyst af Landet”. Naar man antager at dette Vendested er det endnu i visse Maader sædvanlige, nemlig Cap Farvel, saa hörer det sikkerlig, naar man kommer fra Sydost eller fra Øst (som fra Island eller Norge) til Landets Östkyst, som man da först faaer i Sigte, men det udgjör dog den sydligste Pynt deraf, og altsaa et nödvendigt Vendested for de Søfarere, der saavidt muligt pleie at følge Kysten, hvilket vore Forfædre i Almindelighed

gjorde, og, som vi vide, ligeledes her i Særdeleshed, naar de nogenlunde fulgte den saakaldte *Eiriksstofna* (eller Erik den Rødes oprindelige Kaas; see ovenfor I, 452-53). Lige paa Afhverf (hvis Stedet forud kaldtes saaledes) følger et Sund, der da kan have været Textens Spalsund; dernæst laa Drangö (o. s. v.). Vor Text synes mest at omhandle det beboede Land, som var temmelig langt bortfjernet fra Östkystens Puiortok, hvorfor man maaskee kan antage det for sandsynligt at Læsemaaden *Afhverf* kunde være den rigtigere.

<sup>1)</sup> *Utíblík* nærmer sig meget til Eskimoernes *Itíblík*, som betegner en Landtunge. Skulde da virkelig Folk af deres Stamme i hin Tid have boet eller omvanket paa Landet? Allerede i Erik den Rødes Tid vidste Folkesagnet der af deres fordums Vandringer at sige; see ovenfor I, 168-171, jfr. II, 199, 203-207, 209-10.

<sup>2)</sup> Disse Ord formode vi ere indskudte af Björn Johnsen, men at Membranen her har været saa utydelig, at han ikke har kunnet læse disse Fjordes Navne, hvorfor han og har udeladt dem.

<sup>3)</sup> Texten har ikke dette Navn i Fleertallet, som Bjarnöer, da dens *Bjarneyjar* blot er genit. sing. af Navnet *Bjarney*. Her tales altsaa kun, som i Codex A af Thorfinn Karlsefnes Saga (see ovenfor I, 408-411) om een Ö, skjönt Codex B af samme Saga handler om flere Öer (til *Bjarneyja*, til Bjarnöerne, *frá Bjarneyjum* fra o. s. v.). See ellers I. c. S. 483, Anm. 95 og 98.

<sup>4)</sup> Björn Johnsen har her kun kunnet læse den sidste Stavelse af Navnet, eftersom Haandskriftet E viser, hvor det kun skrives „—ey”; derved er den Skriverfeil opstaaet i de øvrige, at Afskriverne udelade den korte Streg og gjøre et heelt nyt Navn af Stavelsen *Ey* (der saaledes begynder med en Majuskel. Vi have beholdt den rette Læsemaade.

## 6) OM GRÖNLÄNDERNES OPHOLDSSTEDER I NÖRDLIGERE EGNE.

Ogsaa disse Optegnelser ere uddragne af Björn Johnsens saakaldte Grönlands Annaler. Deres første Afdeling er, efter hvad han selv bevidner, taget af den ved ham benyttede *Hauksbók*, men det eller de Blade, som indeholdt den, ere nu forlængst bortkomne. Laugmand Hauk, født 1268, opholdt sig længe i Norge (jfr. ovenfor I, 33-35, 108-110). Den herommeldte Arnald var Hofpræst hos Kong Magnus Hakonsön, kaldet Lovforbedrer, som kom til Regjeringen 1263 og døde 1280. Det bemærkes og at Reisen til Krogssjørd foretoges i det samme Aar, som et grönlandsk Skib forliste ved Hitarnes i Island, navnlig efter Annalerne i 1266; see ovenfor III, 10-11, 48-49. Her forekommer endvidere en kort Opsats om de gamle Grönlænderes Nörfarere (*Norðrætufólk*), med dertil hørende Underretninger om Greipar og Krogssjørdshede. Her have vi lagt til Grund Haandskriftet af den Arnæmagnæanske Samling 115 i 8vo, jävnført med 4 andre i 4to, 768, (D), 769 a, b (T, þ) og 769 c (V, der kun er et Brudstykke). Om disse Haandskrifters Beskaffenhed have vi udförlig handlet ovenfor I, 84-85, hvortil vi saaledes henwise. Kun bemærke vi her endvidere, at förmeldte Haandskrift derved udmærker sig fremfor de övrige, at forskjellige Bemærkninger, der forklare eller oplyse Texten, tilföiede af Björn Johnsen, tilkjendegives i den ved visse Tegn, som ellers bruges for Parentheser, ( ), eller som „—“ for at betegne Ord eller Sætninger, der ikke tilhøre en saaledes afskreven Original. Desuden seer man i dette Haandskrift mange smaae Lacuner, bestemte for Udfyldelse af Ord, hvilke disse Excerpters Samler, ved at afskrive Resten, ikke havde kunnet læse. Björn Johnsens egne Tilsætninger have vi, for at de des tydeligere skulle kunne

skjelnes fra Texten, udmærket ved den saa kaldede Cur-sivtryk.

I det store Kongelige Bibliothek i Stockholm findes, under Nr. 71 i 4to, et haandskrevet Exemplar af disse „Grönlandske Samlinger“, fra hvilket Rigs-Antikvaren Mag. Hildebrand har været saa god at meddele Afskrift af de Steder, som mest vedkomme nærværende Værk; de Varianten, som ere tagne af det, betegnes her ved Bogstavet G. Dette Exemplar er og en Afskrift, som efter en tilføiet Paategning blev fuldført i Stockholm den 31te Juli 1688 af Gudmund Gudmundsen, — taget af et Papiirshaandskrift tilhørende Greve Magnus Gabriel de la Gardie, som Nr. 21, i 8vo, i hans Samling; nu tilhører det sidstommeldte Universitets-Bibliotheket i Upsala.

Det kunde ikke lettelig falde nogen ind at mene, at det gamle Grönlands Beboeres, dels for Erhvervs og dels for Opdagelsers Skyld, hyppig foretagne Reiser til end nordligere Egne, vare blevne forherligede af Digterne, dog sees dette at være skeet paa forskjellige Maader; man har i Middelalderen haft et bekjendt Digt herom, kaldet *Norðr-setudrápa* eller Kvad om Opholdet i de nordlige Egne, forfattet af en vis Svend (*Sveinn*), om hvis Levnet eller Levetid vi aldeles intet have kunnet opdage. Han og det ovenmeldte Kvad, som forfattet af ham, nævnes vel kun saaledes paa et Sted i *Skálda*, men der findes dog upaatvivlelig flere Brudstykker af Digtet, betegnede med Sveins Navn, hvilket ingen anden i Edda eller *Skálda* forekommende Skjald har baaret. Vi uddrage de dertil hørende Steder af Snorra Edda með *Skáldu* (Rasks Udgave, Stockholm 1818, 8). Versenes Oversættelse og de for den anførte Grunde ere uddragne af *Antiquitates Americanæ* S. 267-68.

1, *Side* 126. Hvernig skal kenna vind? Svá, at kalla hann son Fornjóts, bróður Ægis ok elds, brjót víðar, skaði ok bani eða hundr eða vargr víðar eða segls eða seglreiða. Svá sagði Sveinn i Norðrsetudrápu:

Tóku fyrst til fjúka  
Fornjóts synir ljótir.

2, *Side* 332. Antiphrasis er svá sem Ironia í einu orði, þvíat hún dregr nafn af gagnstæðligum lut, sem Sveinn kvað:

Hlès dættir á við blèsu.  
Hèr er sjór kallaðr Hlèr, þvíat hann hlýr allra minnst.

3, *Side* 125. in appellationibus maris: svá sem kvað Sveinn:

Þá er elreifar ófu  
Ægis dættir ok tættu  
fals við frost of alnar  
fjallgarðs rokur harðar.

4, *Side* 331–332. Allegoria er trúpr sá er annat merkir en mælt er; sem Sveinn kvað:

Þar kemr lángs at laungum  
lind, vandi mik strindar  
leika leyni síka  
lævi á, til sævar.

Þat skal svá skilja, at hann lyktar svá þí efni, er hann vildi í kvæðinu hafa, sem áin kemr til sæfar. Þat er úeiginlig líking milli árinna ok kvæðisins.

1, S. 126. Hvorledes skal man omskrive Vindens egentlige Benævnelse? Saaledes at man kalder ham Fornjots Søn, Ægers (Havets) og Ildens Broder, Skovens (eller Træets) Bryders Skade og Bane (Morder), eller Skovens (Træets) eller Seilets eller Takkelasens Hund eller Ulv (Sluger eller Ödelægger). Saaledes udtrykte Svend sig i Nordrsetudrapa.

Först Snee fyge lode

Fornjots stygge Sönnar.

2, S. 332. Antiphrasis er, saa at sige, Ironie paa eet Ord, da den udleder Benævnelser af modsatte Ting, som Svend sang:

Hlers Döttre stormed Skibet.

Her kaldes Söen Hlør (Ly-giver, fordi den giver den mindste Ly).

3, S. 125, blandt Havets Benævnelser, som Svend sang:

Da höie Fjeldes haarde

af Frost opdragne Hvirvler

samled og sönderreve

stormsvangre Havets Döttre<sup>1</sup>.

4, S. 331–32. Allegorie er den Trope, som betyder noget andet end hvad der siges, som Svend sang:

Til Svig ved Lege Kvinden

mig allerede vante,

dog Aaen her i Havet,

hvor den sig skjuler, falder<sup>2</sup>.

Det skal forståes saaledes, at Skjalden bringer de Æmner, hvilke han vilde behandle i Digtet, til Ende, ligesom Aaen falder ud i Söen. Det er en uegentlig Sammenligning mellem Aaen og Kvadet.



## ANMÆRKNINGER.

1) Denne Oversættelse er bygget paa følgende Omskrivning: „þá er harðar falsrokur fjallgarðs, of-alnar við frost, ófu ok tættu el-reifar Ægis dættir“.

2) I dette dunkle Vers er følgende Orden af Ordene lagt til Grund for Oversættelsen: „lind sika strindar vandi mik leika lævi. þar kemr á til lángs sævar at laungum leyni.“ Efter denne Construction er *sika* gen. plur. af *sikr*, Lax, og *sika strind*, Laxenes Jord, Havet; *sika strindar lind* kan betyde: 1) Skibet, som neppe synes at passe til Sammenhængen. 2) Kvinden, naar man seer hen til Mythen om de første Menneskers Skabelse af Træer, opdrevne paa Strandbredden. Den samme Mening kommer ud, om man antager *sikr* for Ilden (hvilken Betydning den undertiden synes at have), men *strind* for *strönd*, Aa, Elv; ogsaa da bliver *lind strindar sika*, en Kvinde. Man sætter at den Kvinde, om hvilken Skjalden synger, har været hans Veninde; Ordene, *vandi mik leika lævi*, kunne digterisk udtrykke Sætningen *læk opt á mik*, hun lokkede (eller bedrog) mig tit. Heraf kan man formode at Digteren, tit bedraget (eller narret) af sin Kjæreste, har paataget sig hin farefulde Reise, for at forjage spildt Kjærligheds

---

*Grænlands Annál eitt eptir Hauksbók.*

Þessi tðbindi ritaði Halldór prestur af Grænlandi til Arnalds<sup>1</sup> prests grænlenzka<sup>2</sup>, er þá var vorðinn hirðprestur Magnúsar konungs Hákonarsonar, á knerri þeim, er Ólafr biskup fór á til Grænlands. Sumar þat er Arnaldr<sup>3</sup> prestur fór af Grænlandi, ok þeir brutu<sup>4</sup> við Ísland á Hítarnesi<sup>5</sup>, fundust trè í hafi út, þau er höggvin höfðu verit með smáöxum eðr<sup>6</sup> þexlum, ok þat eitt, er í stóðu

---

<sup>1</sup>) Arnalds, D. G.    <sup>2</sup>) síra Halldórs bref til síra Arnalds anno 1266, *Præsten Halldors Brev til Præsten Arnald Aar 1266*, urig-

Ergrelse. Her bemærkes af det følgende, at Ordet *leynir* (m.) undertiden bruges om et lavtliggende Sted, hvorfor man kan antage det for en Dal, gennem hvilken en Elv flyder, eller for en dyb Vandledning. Vi kunne dog ikke afholde os fra at foreslaae en anden Omskrivningsmaade. Da vi nemlig betragte Digtets Slutningsformel, maatte vi kunne vente den fuldt saa simpel, som den der saaledes fremsattes af Ulf Uggesön (Skálda l. c. S. 176): *þar kömr á til sævar*: d. e. Nu er Kvadet til Ende. Under denne Forudsætning maatte Ordene omsættes paa følgende Maade: „Lind sika strindar vandi mik leyni-leika lævi; þar kemr á lángs at laungum til sævar”: Kvinden vante mig til lønlige Leges Bedrag; — sildig falder Elven tilsidst ud i Søen, (d. e. Digtet sluttes). Af denne Omskrivning synes det at følge, at Skjalden, som ikke havde glemt hans gamle Kjærlighed, har tilegnet Kjæresten Digtet, der indeholdt Beskrivelsen over en farlig Söreise. Herved maa bemærkes, angaaende Talemaaden *lángs at laungum*, at *lánga*, er det samme som *långt* (see Fornmanna Sögur IV, 44, Fóstbrædra Saga, 33 Cap. 2den Strophe) samt at her bör underforstaaes: *stundum*, *málum* eller *tímum*, o: længe efter lange (Tider), ganske i Overeensstemmelse med den danske Talemaade „langt om længe”.

### *En Grönlands Beretning efter Hauks Bog.*

Denne Beretning skrev Præsten Haldor fra Grönland til den grönlandske Præst Arnald, som da var bleven Kong Magnus Hakonsöns Hofpræst, paa den Knar, hvorpaa Biskup Olaf reiste til Grönland<sup>1</sup>. Den Sommer, da Præsten Arnald reiste fra Grönland, og de lede Skibbrud ved Island paa Hitarnes<sup>2</sup>, fandtes ude i Havet nogle Stykker Tømmer, som havde været hugne med Smaaöxer eller Tengsler, og deriblandt eet, hvori

<sup>1</sup>ig, till. E, þ i Margin. <sup>2</sup>) Amalldr, D, G. <sup>3</sup>) skipit, Skibet, till. U. <sup>4</sup>) Hjartarnesi, urigtig, D, T. <sup>5</sup>) ok, og, þ.

tannveggir ok beinveggir. Þat sumar kvomu menn ok úr Norðrsetu<sup>1</sup>, þeir eð farit höfðu lengra norðr, en menn höfðu fyrri<sup>2</sup> tíðindi af. Þeir vurðu við öngvar Skrælingja vistir varir, nema í Króksfjarðarheiði, ok því<sup>3</sup> hyggja menn, at þeir muni þann veg eiga skemst<sup>4</sup> at fara, hvaðan sem þeir koma til. — „[*Hér má heyra, hversu grandværliga at Grænlendingar hafa gætt at Skrælingja vistum þann tíð*“:] — Síðan skipuðu prestar skip norðr<sup>5</sup>, at vita hvat títt<sup>6</sup> væri norðr frá því, er þeir höfðu áðr lengst komit<sup>7</sup>; en þeir sigldu út af Króksfjarðarheiði, svá at lönd lægði. Síðan kom móti þeim sunnanveðr með myrkri, og vurðu þeir fyrir<sup>8</sup> at halda. En er í rauf ok lýsti, sáu þeir eyjar margar, ok allskonar veiðiskap, bæði sela ok hvala, ok bjarndýra fjölda mikinn. Þeir kvomu allt í hafsbotninn, ok lægði land allt síðan, suðrlandit ok jökla; en jökull var ok<sup>9</sup> þá<sup>10</sup> suðr frá þeim, allt sem þeir máttu sjá; fundu þeir þar nökkrrar<sup>11</sup> Skrælingja vistir fornligar, en eigi máttu þeir á land gánga fyri bjarndýrum. Síðan fóru þeir aptr iij<sup>12</sup> dægr, ok fundu þeir þar nökkrrar Skrælingja vistir, er þeir<sup>13</sup> tóku eyjar nökkrrar suðr frá Snæfelli. Síðan fóru þeir suðr á Króksfjarðarheiði einn mikinn dagróðr Jacobsmessudag; þar fraus þá um nætr, en sól skèin bæði nætr ok

1) Saal. U, G; Norðsetu, E o. fl. 2) fyrst, þ. 3) þat, det samme, D. 4) skemst, G. 5) norðar, G. 6) vilt, urigtig, þ. 7) komist, T, G. 8) frá, derfra, T. 9) udel. þ. 10) svá, D, T. 11) ok, ogsaa, T. 12) þrjú, þ, G. 13) udel. T.

sade Tandkiler og Beenkiler. Denne Sommer kom der ogsaa Folk fra Norderseta, som havde faret længere nordpaa, end man forhen havde Beretning om. De fandt ingen Mærker paa at Skrællinger havde opholdt sig der uden paa Krogsfjordshede; og Folk holde for at det maa være dem den korteste Vei at drage, hvorfra de end komme derhen. [*„Heraf erfarer man, hvor nøie Grönlænderne i den Tid have givet Agt paa Skrællingernes Opholdsteder”*.] Derpaa afsendte Præsterne et Skib nordefter, at lade undersøge, hvorledes det stod til nordenfor den længst bortliggende Egn, som de hidtil havde besøgt; men de seilede ud af Krogsfjordshede, saa at Kysten kom dem af Syne. Derpaa kom Søndenvind imod dem, forbunden med Mørke, og de maatte lade Skibet gaae for Vinden; men da Uveiret skilte sig, og det igjen blev lyst, saae de mange Öer og alskens Fangst, baade Sæler og Hvaler og en stor Mængde Bjørne. De kom lige ind i Havbugten, og da kom hele Landet dem af Syne, saavel den sydlige Kyststrækning som Jöklerne; men sönden for dem vare ogsaa Jökler, saa langt som de kunde see. Der fandt de nogle Kjendemærker til at Skrællingerne havde i forrige Tider opholdt sig paa disse Steder; men formedelst Björnene kunde de ikke gaae der i Land. Siden seilede de tilbage i tre Dage, og der fandt de nogle Levninger efter Skrællinger, da de kom til nogle Öer sönden for Sneefjeld. Dernæst seilede de sönderpaa til Krogsfjordshede, en stor Dagsroning, Jacobsmessedag; det frøs da der om Nætterne, men

daga, ok var eigi hærrí, þá er hún var í subrí, ef maðr lagðist um þveran sexæring út at borðinu, þá bar skuggann í andlit honum af því borðinu, er nær var sólinni; en um miðnætti var hún svá há sem heima í bygð, þá er hún er í útnorðri. Síðan fóru þeir heim aptr í Garða.

### *Um Norðrsetufólk í Grænlandi.*

Allir stórbændr í Grænlandi höfðu skip stór, ok skútur bygðar til at senda í Norðrsetu<sup>2</sup> eptir afla með allra handa veiðiskap ok telgðum viðum; ok stundum fóru þeir sjálfir með, [*sem víða verðr í frásögum<sup>3</sup> getit, bæði í Skáldhelga sögu, ok [svá í þessum<sup>4</sup> Þórdísar þætti]*]; þar var einninn mest aflat seltjörü, þvíat selveiðin var þar öll nægri, heldr en heima í bygðum<sup>5</sup>; var brædd selfita borin í húðkeipa, ok uppfest við vind í útihjöllum, þar til þyknaði; var síðan<sup>6</sup> tilbúin, sem vera átti. Höfðu þeir Norðrsetumenn sínar búðir eðr<sup>7</sup> skála bæði í Greypum<sup>8</sup> ok sumir í Króksfjarðarheiði. [Rekaviðir eru<sup>9</sup> þar, en eigi vaxinn viðr; tekur þessi norðrskagi<sup>10</sup> Grænlands helzt við trjám ok öllu hafreki, sem kemr úr Marklands botnum . . . .

### *Frá siglingum norðr at óbygðum.*

Grænlendíngar hljóta jafnan siglíngar at hafa norðr [at óbygðum<sup>11</sup> á landsenda þann<sup>12</sup> norðara eðr skagann bæði til víðar ok afla bragða; þat

<sup>1</sup>) en, (uden Mening) U. <sup>2</sup>) Norðrsetur, *Opholdstederne i de nordlige Egne, D, T.* <sup>3</sup>) frásögnum, D. <sup>4</sup>) udel. T. <sup>5</sup>) í heima-bygðum, i *Hjemmebygderne, þ.* <sup>6</sup>) sýrt ok, blandet med Syre og, till. D. <sup>7</sup>) ok, og, T. <sup>8</sup>) Greipum, T. U. <sup>9</sup>) Rekaviðir er, F. <sup>10</sup>) norðr skægi, urigtig, þ, D. <sup>11</sup>) at bygðum, til *Bygderne, D;* að bygðum, fra *Bygderne, T.* <sup>12</sup>) hinna, till. D, T.

Solen skinnede baade Nætter og Dage, og var ikke høiere, da den var i Sönder, end at, naar en Mand lagde sig paa tværs i en sexaaret Baad, udstrakt mod Rælingen, saa traf Skyggen af det Bord, som var nærmest mod Solen, i Ansigtet paa ham; men om Midnat var den saa høi som hjemme i Bygden, naar den er i Nordvest. Siden reiste de tilbage hjem til Garde.

*Om Beboerne af Grönlands nordlige Egne.*

Alle betydelige Bönder i Grönland havde store Skibe og Skuder, byggede til at sende til de nordlige Opholdsteder paa Fangst, forsynede med alskens Fangeredskaber. og tilhuggede Tømmerstokke, og stundum droge de selv med, *som omtales mange Steder i Beretningerne, baade i Skald-Helges Saga<sup>4</sup>, og i denne Fortælling om Thordis<sup>5</sup>*; der pleiede man ogsaa at tilberede Sæltjære<sup>6</sup>, thi der var alskens Sælfangst bedre end hjemme i Bygden; smeltet Sælhundefedt blev hældt i Skindbaade, som ophængtes imod Vinden i fritstaaende Törrehuse, indtil det störknede; siden blev det tilberedt, som det skulde være. Disse saakaldte Nordersetamænd havde deres Boder eller Hytter baade i Greipar og nogle i Krogsfjordshede. Der gives Drivtømmer, men ei voxende Træer; denne Grönlands Nordspids optager mest Træer og alt Opdrev af Havet, som kommer fra Marklands Bugter. . . . .

*Om Seiladser til de nordlige Ubygder.*

Grönlænderne behöve stedse at foretage Seiladser til Ubygderne paa Landets nordligere Kyst eller Odde, baade for at skaffe sig Tømmer og for Fang-

heitir í Greypum ok Króksfjarðarheiði; þat er mikit ok langt sjóleiði; þetta vottar greiniliga Skáldhelgasaga; þar er umkveðit:

Garpar kvomu í Greypar norðr

Grænlands er<sup>1</sup> þar bryggju sporðr...

Stundum er kölluð Norðrseta þessi vertið þeirra í Greypum eðr á Króksfjarðarheiði.

---

1) var, var, D.

#### ANMÆRKNINGER.

1) Her menes upaatvívlelig Biskop Olafs anden Reise fra Norge til Grønland i Aaret 1271; første Gang havde han reist dertil 1247. See ovenfor III, 10, 12.

2) Om dette Skibbrud, som af de fleste og paalideligste Annaler henføres til 1266, udtrykker Björn Johnsen sig saaledes: „Merki eru enn til þess, at skip Grænlandínga brotnaði á Hítarnesi; þar heitir nú enn Biskupsboði, því Grænlands biskup átti skipit; þar heitir ok Líkatjörn við sjófar-sandinn, sem líkin voru þveigin, þeirra sem druknuðu af knerrinum; hið þriðja merki ekki sízt, at allt til þessa dags rekr þar upp nokkuð af þeim grænlenzku tönnum hvala ok rostunga, sem þar þá niðr sukku, ok Grænlandíngar flutt höfðu út til sölu, þó furðanligast, at prestrinn síra Nichulás Narfason, sem nú enn býr á þessu Hítarnesi, eigi meir en vel miðaldra maðr, hann segist þær stundum fundið hafa með gömlu málrúnamarki rauðu; er þar af merkjanda, at Grænlands bændr hafa markat, þvíat tennr eru bæði misgóðar ok misstórar; en menn undra mest, at rauðr litr í markinu kann aldrei úrblotna í sjó ok sandi svá lengi; en þeir munu hafa þar viðgjört, þvíat soddan býsn tannanna hafa þeir neðst í skipinu haft, sem fyrir annan botnspunga eðr barlest; munu þeir kunnat hafa fleiri lím upp at fundera en seltjörü eina til skipa”; d. e. „Endnu haves forskjellige Mindesmærker om dette Skibbrud paa Hitarnæs; Strandingsstedet kaldes Bispebrændingen, fordi Biskoppen af Grønland var Eier af det forliste Skib.

stens Skyld; det hedder Greypar og Krogsfjords-hede; did er en lang og vanskelig Sövei; dette bevidner Skald-Helges Saga tydelig. Derom er kvædet:

Mændene nord til Greypar droge,

Der var Grönlands Brygge-Ende...<sup>7</sup>.

Stundum kaldtes denne deres Fisketid i Greypar og paa Krogsfjordshede Norderseta.

En Dam ved den saakaldte Havbred kaldes ogsaa Likatjörn, fordi Ligene bleve vaskede der. Det tredie Kjendetegn er ikke af mindre Betydenhed, at der nemlig, indtil denne Dag, opdriver paa Stranden en Deel af de grönlandske Hval- og Hvalrostænder, som Grönlænderne havde udført til Salg, men som saaledes nedsænkedes i Dybet. Forunderligst er dog det, hvad Præsten Herr Nicolaus Narvesön, som nu boer paa Gaarden Hitarnes, en vel midaldrende Mand, bevidner, at han nemlig har fundet slige Tænder med røde Mærker i gamle Maalruner, hvorefter man maa slutte, at de ere blevne paasatte af Grönlands Bønder, fordi Tænderne ere af forskjellig Størrelse og Godhed; derover undres Folk dog mest, at Mærkernes røde Farve ikke er bleven opløst ved at udblødes saalænge i Sövand og Sand. Dette have de vist indrettet saaledes, fordi de have stuvet den uhyre Mængde af Tænder nederst i Skibslasten og benyttet sig af dem som en anden Bundtyngde eller Ballast; sikkerlig have de kunnet lave flere Arter af Lim, end den blotte Sæltjære til Skibe." Jfr. ovenfor III, 10-11, 48-49.

\*) Det saaledes indcirklede og ved udmærket Tryk betegnede Sted, er tilføiet af Björn Johnsen, som en Indledningsbemærkning til det følgende Uddrag af Hauksbogen.

4) Af denne Saga om Skald-Helge haves nu intet Haandskrift tilbage, hvorimod vi besidde den i Middelalderen affattede poetiske Omskrivning deraf, hvilken vi allerede have meddeelt Læseren herovenfor II, 419-575.



6) Udtrykket *denne* er vel henkastet af Björn Johnsen, som i en Art af skriftlig Monolog, da „Fortællingen om Thordis” (hvoraf vi desværre ikke have en Tøddel tilbage) rimeligviis har ligget paa hans Skriverbord. Deraf ere vel de nærmestfølgende Efterretninger tagne, da vi ellers ikke kjende nogen Kilde dertil, endskjönt vi vel kunne formode at de i sig selv ere rigtige.

6) See derom herovenfor I, 438-39, 492-93.

7) Rettere *bygðar sporðr*, Bygds Ende; see selve Kvaedet herovenfor II, 492 o. f. 3die Sangs 42de og 43de Strophe; S. 502-505, 4de Sangs 25-26, 32-33 Strophe; S. 522-26, 5te Sangs 44de, 45de og 46de Strophe, 6te Sangs 4de Strophe (o. f.)

## 7) EN GAMMEL FORTEGNELSE OVER KIRKERNE I GRÖNLAND.

Foruden den Fortegnelse over Fjordene i Grönland,

Svâ margar eru kirkjur á Grænlandi: Herjólfssnes er austast, ok er þar kirkja í Herjólfssfirði; önnur í Vatzdali í Ketilsfirði, hin iiij í Vík, enn í Ketilsfirði; in iiij í Vogum í Siglufirði; hin v undir Höfða í Austfirði; hin vj biskupsstóllinn í Gørðum í Einarsfirði; hin vij at Harðsteinabergi; hin viij í Brattahlíð, enn í Eiríksfirði; hin ix undir Sólarfjöllum í Ísafirði (ok) hin x; hin xi í Hvalseyjafirði; xij á Garbanesi í Miðfjörðum. Þessar eru í vestri byggð: á Sandnesi í Lýsufirði; önnur í Hópi í Agnafirði; þriðja í Ánavík í Rángafirði.

### ANMÆRKNINGER.

1) Vil her maaskee sige: den samme som for Herjulfsskjoldens Bygdelaag.

2) eller ved, — da den ene Ende af Vatnsdalen rimeligviis har naaet til Ketilsfjord.

der indeholdes i Fortællingen om Erik den Røde (herovenfor I, 206) have vi en anden, der tillige opregner alle Landets, mest ved Hovedfjordene liggende Kirker, og som formodentlig er forfattet i det 12te eller 13de Aarhundrede, da den, i den berømte, ovenfor beskrevne Flatöbog (Col. 850-851) følger nærmest efter Beretningen om Einar Sokkesön og flere Grönlændere, samt de dertil knyttede Begivenheder i det førstmeldte Tidsløb (meddeelt af os herovenfor II, 669-724). Denne Chorographie maa saaledes for os være af høi Vigtighed, især naar den sammenholdes med den ovenmeldte Fortegnelse over Grönlands Fjorde og Bygder i det 10de Aarh., samt med en anden vistnok meget yngre, udskrevet af en ældgammel Bog ved Björn Johnsen (see ofr. III, 226) og endelig den nyeste herefter følgende af Ivar Baardsön, som rimeligviis er fra det 14de eller endog den første Halvdeel af det 15de Aarhundrede.

Saa mange ere Kirkerne paa Grönland: Herjolfsnæs ligger længst mod Öst, og der er Kirken i Herjolfsfjord; den anden i Vatnsdal i Ketilsfjord; den 3die i Vig, ligeledes i Ketilsfjord; den 4de paa Vaage i Siglefjord; den 5te under Höfde i Östfjord; den 6te Bispestolen<sup>3</sup> paa Garde i Einarsfjord; den 7de paa Hardstenebjerg, den 8de i Brattalid, ogsaa i Eriksfjord; den 9de under Solarfjeld i Isefjord (og<sup>4</sup>) den 10de; den 11te i Hvalsöfjord; den 12te paa Gardanæs i Midfjordene<sup>5</sup>. Disse (Kirker) ere i Vesterbygden: paa Sandnes i Lysefjord; den anden paa Hop i Agnefjord, den 3die i Aanevig i Rangefjord.

<sup>3</sup>) Her betyder dette Ord egentligst Domkirken.

<sup>4</sup>) nemlig: i den samme Fjord eller dens Bygdelaag.

<sup>5</sup>) Dette Bygdelaag nævnes ogsaa herovenfor III, 228.

## 8) GRÖNLANDS BESKRIVELSE VED IVAR BAARDSÖN.

Denne mærkværdige Beskrivelse er affattet efter en af hin Tids sagkyndigste Mænds, og saa at sige mest vedkommende Embedsmands egne mundtlige eller skriftlige Underretninger, oprindelig skreven paa gammel Norsk; dog haves den ikke mere i Originalen, men kun i forskjellige gamle Oversættelser, af hvilke vi her meddele den mest bekendte danske. Af den haves 4 forskjellige Exemplarer i den Arnamagnæanske Haandskriftsamling, under Nr. 777 i 4to, betegnede med de samme Bogstaver, hvormed de her anføres. Af disse synes A, hvilket vi lægge til Grund for nærværende Udgave, mest at nærme sig til Originalen, endskjönt B er ældre, nemlig fra det 16de Aarhundrede og den ellers mere følger den gamle danske Retskrivningsmaade; saavel det sidstmeldte som C og D have vi collationeret, ligesom ogsaa tre ældre Udgaver, nemlig Estrups, (udskrevet efter en Codex i Dresdens Kongelige Bibliothek, mærket G, Nr. 52 a) trykt i det Skandinaviske Lit. Selskabs Skrifter 20de Bind, her mærket E; en anden i Nyt Dansk Magazin (M) og den tredie i Peder Claussön Undals Noriges Beskrivelse (N), — af hvilke samtlige Afskrifter vi her anføre de vigtigste afvigende Læsemaader. De oprindelige Navne ere, tildeels ved Fordanskningen, blevne ukjendelige; de rigtige angive vi da blandt Varianterne. Det af os til Grund lagte Haandskrift følger mest den Orden, i hvilken Fjordene (eller de efter dem opkaldte Bygdela) anføres i Flatøbogen. Beskrivelsen begynder med en Oversættelse eller saadan ny Bearbejdelse af de gamle Kursforskrifter, hvilke vi herovenfor (III, 209-215) have meddeelt i Grundsproget. Disse have vi jævnført med end een Oversættelse af samme Art, da den er bleven revideret af Arne Magnussen selv; den findes i hans Haandskriftsamling (bagved Arngrim Johnsens Grænlandia) under Nr. 773,

4to, under Titelen: „Om Grönlands Seiling”, formodentlig skreven, efter en ældre Original, i det 17de Aarhundrede; — den betegnes som F. Desuden fortjene ogsaa andre Oversættelser af Ivar Baardsöns Skrift at benyttes. Blandt disse udmærker sig især en Engelsk, indført i Skriftet: „Purchas his Pilgrimes P. III London 1625 p. 518 sq.: A Treatise of Iver Boty, a Gronlander, translated out of the Norsh Language into High Dutch, in the yeere 1560. And after out of High Dutch into Low Dutch, by William Barentson of Amsterdam, who was chiefe Pilot aforesaid. The same Copie in High Dutch is in the hands of Jodocus Hondius, which I have seene. And this was translated out of Low Dutch by Master William Sybre, Marchant, in the yeere 1608 for the use of me Henrie Hudson. William Barentsons Booke is in the hands of Master Peter Plantius, who lent the same unto me.” Da de topographiske Navne paa mange Maader ere blevne feilagtig skrevne i de danske Haandskrifter, og især deres to første Udgaver, saa kan man ikke undres over at end flere og værre Feil have indsneget sig i en Oversættelse, som var gaaet gennem trede fremmede Sprog, Tydsk, Hollandsk og Engelsk. Ikke desmindre see vi, at denne sidstmeldte Oversættelse oprindelig er affattet efter et meget gammelt Original-Exemplar, med adskillige særdeles gode Læsemaader, hvorfor vi og have taget Hensyn til den (mærket som P) i nærværende Collationering. Den som havde udfærdiget den af Udgiveren benyttede Afskrift har bemærket (S. 520), at selve Beretningen var bleven fundet paa Færøerne i en gammel Regnebog, for henved 100 Aar siden. Forskrifterne for Kurser til Grönland findes og, i det islandske Sprog, i Anhanget til den paa Skalholt 1688 trykte Oversættelse af Arngrim Johnsens Grönlandia, og Biskop Theodorus Thorlacius bevidner, at han har fundet den sammesteds paa løse Blade (*—nokkrum blöðum, sem fundust i Skálholti*). Vel synes enkelte Ord deri at röbe en dansk til Grund for Over-

sættelsen liggende Original, men denne har da i al Fald hørt til de bedre, hvorfor denne Bearbejdelse (mærket *p*) her ogsaa medtages. Ivars egen Beskrivelse har Torfæus oversat i sin Grønlandia S. 41 o. f. Foruden den oprindelige danske Oversættelse (formodentlig vort Nr. 777, a) og Claussöns Udgave har han endvidere benyttet et islandsk Exemplar, som dog kun har været oversat fra dansk, og desuden en tydsk Oversættelse, trykt i Nürnberg 1679 af en vis „S. von V., (Ausführliche Beschreibung Grönlands S. 16-18)“. Enkelte herfra uddragne Varianter betegnes *p* og *G*.

Saa sigger vise<sup>a</sup> Mend, som føde ehre udi Grönnland, och sist komne aff Grönnland<sup>1</sup>, att nor-den aff Stad<sup>b</sup> udi Norge er vij Dagge Seyling rett udi Vester thill [Horns<sup>c</sup>, som ligger østen<sup>d</sup> paa Island<sup>e</sup>.

Item fraa Snefelsnes aff Island, [som er stackist till Grönnland<sup>f</sup>, 2 Dage och thou Netters Seyling, rett i Vester att zeylle, och der<sup>g</sup> ligger Gunbjerner-schier<sup>h</sup> rett paa Mittveyen emellum Grönland och Island<sup>2</sup>. Thette vaar gammell Seylling; en<sup>i</sup> nu er kommen Is<sup>k</sup> udaff landnorden<sup>l</sup> Botnen<sup>m</sup> saa ner forschreffne Scher, att ingen kan<sup>n</sup> uden Liffs Fare denn gamble Leed<sup>o</sup> seyle, som herefter hörres.

a) viss (vise, paalidelige) *F.* — b) Stadt, *B, C*; et Bierg, till. *F.* — c) et Bierg, till. samme. — d) saal. *F*; öfverst, *A o. fl.* — e) fra [Austrhorns á Íslandi, *p*; the East part of Island, called Hornesse, *P.* — f) s. e. stackit t. *G., B, E, M*; och til Grönland er stackist<sup>o</sup> Seilats ret i Vester, *N*; er stittat, *p*; ok er þat kallat, og antager man, till. *p*. — g) saal. *N*; da, de övr. — h) Isl. Gunnbjarnarsker; Gundborgerschier, smaae Öer, *F.* — i) end, *B, C, D*; Isl. en; mens, *E.* — k) saal. *B, C, E, M*; jschiff, wigtig, *A, D.* — l) Isl. landnorðr, Nordest. — m) Botnum, *E, F*; Trollebotnen, *M.* — n) till. *E.*

Item fraa Langenes, som ligger nordist<sup>a</sup> paa Island [ved forskreffne Horn<sup>b</sup>, ehr ij Dagges och ij Netters Seyling [till Svalbarde i<sup>c</sup> Haffsbotnen<sup>d</sup>.

Item de som seyle ville [udaff Bergen rettle-des<sup>e</sup> till Grönland, och komme icke till Island, da schulle de zeylle rett udi Vester, saa lenge de komme synden ved Island till Röchenes<sup>f</sup>, och da schulle de vere xijs Uger Søes sønder i Haffed aff forskreffne Röchenes, och saa med forskreffne Vesterlede schall hand komme under det høye<sup>h</sup> Land udi Grönland, som heder Hvarf<sup>i</sup>; een Dag tillforn, för mand kand see forskreffne Hvarf, schall hand se ett andet höitt<sup>k</sup> Bergh<sup>l</sup>, som heder Hvidserk<sup>m</sup>; en under<sup>n</sup> forskreffne thou Fjell<sup>d</sup>, som Hvarf<sup>o</sup> heder och Hvidserk, ligger edt Nes, som heder Herrioldtznes<sup>p</sup>, och derved [ligger en Haffn, som hedder Sand<sup>q</sup>, [almindelig Haffn<sup>r</sup> for [Normænd och Kjöbmænd<sup>s</sup>.

Item seyller mand<sup>t</sup> udaff Island, da schall hand thagge [sinn Kaes<sup>u</sup> fraa Snefelsnes, som ligger [een Thølldt Søes<sup>v</sup> vester lenger paa Island end for-

a) saal. N; öster F; öfverst, A o. fl.; norbaustan, þ. — b) saal. E; Horne, F; Horns, A; fra [ er 18 Uger Sjøes til Österhorn; fra Österhorn, N. — c) udel. E. — d) Hafbotn, E. — e) Isl. rettleidis. — f) Isl. Reykjanes. — g) 6, E; 2, F. — h) hüghe. F. — i) heeder et hoegh Bjergghvarff, F. — k) hvitt, hvidt, M, þ. — l) snjofjall, þ. — m) Hvytserk, F. — n) skal vel her have Betydningen af det tyske unter, mellem, E; midli, mellem, þ. o) Hverf, F. — p) Isl. Herjólfsnes, Herjúlfsnes. — q) den Sandhafn, E; Sandhöfn, þ. — r) fra [ Almanningshafn, F. — s) the Norway Merchants Ships, P. — t) hand, F. — u) fra [ sit schoss, rettet til schiuss af Arne Magnussen, som har tegnet derved i Margen: lege Cours. — v) een Tytt Søes, B; tólf vikur sjóar, þ.

schreffne Röchenes, och seylle da rett<sup>a</sup> udi Vester [een Dag<sup>b</sup> och een Natt, [en stevne siden i Sudvest<sup>c</sup>, att fly forskreffne Is, som ligger ved Gunbiernerscher<sup>d</sup>, och siden een Dag och een Natt rett i Nordvest; och saa kommer hand rettledis under forskreffne høye Land Hvarf i Grönmland, som forskreffne Herrioldtznes och Sandhaffn ligger under.

Item den [østerste Bygd<sup>d</sup>, som er udi Grönmland, ligger rett for Østen ved<sup>e</sup> Herrioldztnes, och hedder Skagefjord; det er en stor Bygd<sup>s</sup>.

Item langt øster aff Skagefjord [ligger en Fjord, och er iche bygt<sup>f</sup>, som hedder<sup>g</sup> Berrefjord<sup>g</sup>, och framb i Fjorden ligger ett langt Reff<sup>h</sup> thvertt for Indgangen, saa at ingen store Schiff maa der indkomme, uden daa stoer Ström ehr; och tha nar stoer Ström løber, løbe der utallige Hvalle; i den samme Berrefjord vantter<sup>i</sup> aldrig Fische; udi den samme Fjord er allmindelig Hvaellfischeri, och dog mett Biscopens Loff, thi Fjorden ligger till Dombkierchen. Och udi den Fjord ligger<sup>k</sup> en stoer Høøll<sup>l</sup>, enn<sup>m</sup> Hvaells-Høøll, och første Søenn [gaar ud<sup>n</sup>, daa løber all Hvallfischen i thend samme Høøll.

a) *fattes i N.* — b) *fra* [ et Dog — *skal vel være:* et Døgn. — c) *efter þ:* en sidan stefna i utsubr; and after Southwest, P; gandske lidet ved Sudvest, A o. fl.; g. l. Vest Sydvest, E, M; ret i Nordvest, B; til Synders, N. — d) *saal. N;* Österbye, A; Bye *allevagne i A o. fl. for Bygd.* — e) *udel. af B.* — f) en Bygd, B; er en Bygd, E. — g) *Isl. Berufjörðr;* Beare Ford, P. — h) Land ret, E. — i) *saal. A, B, C, D, E;* *Isl. vantar, fattes, mangler.* — k) er, E. — l) Höll, *Dyb;* *Isl. hylr.* — m) och heder, B, E, M, N — n) *fra* [ *beginder at indgange, B;* derudi indfalder, N.

Item øster lenger fraa forskreffne Berrefjord ligger enn Fjord, som hedder<sup>7</sup> Öllumlengri<sup>a</sup>; hand er móó<sup>b</sup> udenfore och megett bredere inden till; hand er saa lang, att ingen ved Ende paa hannem; hand haffver ingen Ström i sig; hand er fulld med smaa Hollme; der ehr noch Fugle och Egh; der er slett Land paa bade Sider, voxitt med grönnt gres, saa langt som nogen Mand der farer<sup>c</sup>.

Item øster lenger till Issbergen<sup>d</sup> ligger en Haffn, som hedder Finsbuder<sup>e</sup>, saa kallit, fordi att i St. Olluffs<sup>f</sup> Thid brød der ett Schiff, som allmindig Røgte ganger end udi<sup>g</sup> Dag udi Grönland, at oppaa<sup>h</sup> det Schib var St. Olluffs Smasvend, och hand druchnede der med de andre, och de som daa effterleffde, groffve der nedr de Døde, och reste der op store Stenkors<sup>i</sup> paa de Dødes Graffver, och de stande enn udi Dag.

Item øster lenger till Isbjergene<sup>k</sup> ligger en stor Øe, som hedder Kaarsøe<sup>l</sup>. Ther er allminnig Jactvedtschaff effter hvide Björne, och da med Bispens Orloff, thi den Øe høerer Dombkierchen till. Da er indted øster lenger, da mand kand sce, uden Is och Sne bade till Land og Vand<sup>m</sup>.

Item at komme till den Materiern, som föere

a) *saal. þ.*, Allum lengri, A og de övr. — b) *Isl.* mjör, mjó; small, B, C, D, E. — c) *rettet*, faar, A; furit haffver, B. — d) *Isberget*, E, B, — e) *rettet*, Fimbudr, A, D; Frindbuder, B; Fimbuder, C, E; *udelades af M*; Fünkabubir, þ; Fendebother, P. — f) *Olufa*, B. — g) *thenne, till*, B. — h) *Isl.* uppá; och paa, B. — i) *Stene*, E, M, — k) *Isberget*, E; Isbjergene, B. — l) *formodentlig Isl. Krosscy*; Korsøe, E o. Æ.; Raansøe (Raasøe eller Ramsøe), N; Rånsey, þ; Corse Hought, P. — m) *Strand*, B.



røertt er, om Bygder<sup>a</sup> paa Grönnland, som sagt var om Bygder paa Grönnland, at Skagefjord er [østerst Bygd<sup>b</sup> paa Grönnland østen Herrioldtznes.

Item for Vesten<sup>c</sup> Herrioldtznes ligger Ketilsfjord<sup>d</sup>; och der er fulld bygt; och oppaa høgre Hand, som mand indseigler i Fjorden, ligger ett stort Os<sup>e</sup>, som [store Ellffver<sup>f</sup> løbe udi; hos den Os stander en Kierche<sup>g</sup>, som hedder<sup>h</sup> Auroos<sup>k</sup> Kierche, som vigt er till det hellige Kaars; hun eyer alt ud till [Herrioldtznes, Öyer<sup>i</sup>, Holmer, Vragh, och allt [ind till<sup>k</sup> Peiters<sup>l</sup> Viigh.

Item ved Peitersvig ligger en stoer Bygd, som hedder<sup>m</sup> Vatnsdal<sup>n</sup>. Ner<sup>a</sup> den Bygd ehr edt stoert Vand<sup>o</sup>, thou Vegger<sup>p</sup> Søes brett, fulltt med Fisch. Peitersvig Kierche eyger al Vatnsdalsbygd.

Item end fraa den Bygd ligger edt stortt Closter, som Canonici Regulares ere udi, som vigt er thill St. Olluff och St. Augustinum. Closterved eyer alt [ind i Bottnen<sup>q</sup> och alt ud paa den anden Side.

Item nest Ketilsfjord<sup>r</sup> ligger Rafnsfjord<sup>s</sup>, och

a) rettet, Byer, A o. fl. — b) rettet, Österby, A, B, C, D. — c) Isl. fyri vestan; vestenfor, B. — d) saal. E; isl. Ketilsfjörðr; Kjeldalsfjord, A; Kedelfjord, B. — e) saal. M; Isl. os betyder et dybt Sted i en Elv eller Fjord, især i Nærheden af Udløbet; Aa, B, E; Aa, M; Foss, A. — f) en stor Elff, M; a great stream, P. — g) a great Church, P. — h) isl. Áros; Oenostie, M; Korskirke, N; Krokskirkja, þ. — i) Saal de övr.; Herjuls-Öenn, A. — k) Saal. B; indtill, A, E. — l) Peitthers, B; Peters, E. — m) rettet efter Flatbøgen; (see ovenf. III, 246); Verdsdall, A og de övr. urigtig for Vandsdal; Vvartsdale, P; Vandsda'lebygd, N; Vandalabygd, þ. G. — n) Nordenfor, M. — o) Isl. vatn, Indsø. — p) Isl. vikur; Ugr, E. — q) Indbotnen i Landet, B; ud til Botnen, E. — r) Kedelfjord, A; Kidelfjord, B. — s) rettet, Isl. Rafnsfjörðr; Ranipnesfjord, A, B, E; Rampnesfjord, C, D; Rampesfjord, M; Rumpesjarfjörðr, þ.

langt ind udi den Fjord ligger edt Søster-Closter Ordinis Sancti Benedicti; det Closter eger alt ind i Bottnen och ud fraa Vaage Kierche, som (vigt) er till St. Olluff Konningh. Voge Kierche eger alt Land Fjorden udenfore. Ind i Fjorden ere mange Hollme, och Klostered eger alle sammen Helten med Dombkierchen; udi disse Hollme er meget varmbt Vand, som om Vinteren ehr saa hitt, att ingen [maa komme neer<sup>a</sup>, men om Sommeren ehr det vell till Made hett, saa att mand maa der baade udi, och mange fanger der Helseboed, och blifver karsche och fanger Helseboed aff Sotter.

Item der nest ligger Eyrerfjord<sup>b</sup>, och emellum hanoem och forskreffne Rafnsfjord ligger en stoer Hoffgaard, som høerer Konningen till, och den Gard hedder Foss; och der stander en kostelig Kierche, vigt til Sanctum Nicolaum, som Konningen haffver att forlenne; och der ner ligger en stoer Fischesøe fulld med Fisch, och thaa nar stortt Vand och Regen kommer, och nar det Vand udfalder<sup>c</sup> och mindsches, daa blifver der utalig meget Fisch liggendis igen paa Sandet<sup>d</sup>.

Item da mand indseyler paa venstre<sup>e</sup> Hand ind udi Einerfjord, ligger enn Vig, som hedder Thorvaldsvig, och end lenger<sup>f</sup> i Fjorden ligger paa samme Side edt<sup>g</sup> Nes, som hedder<sup>h</sup> Klining<sup>h</sup>, och

a) kan der hade, M. — b) Isl. Einarfjörðr. — c) rettet efter N, udfalder, de øvrige. — d) thend thörre Grundt, M. — e) vester, M. — f) ind, till. E. — g) lidet, till. B, E, M, N. — h) Klening, B; Kleineng, C; Kleining, E; *Naaledes*: Naar man løber ind i Lynesfjord, der ligger et lidet Næs i Fjorden om Bagbord (til Venstre), hedder Klining, N.

[end lenger<sup>a</sup> ligger enn Vig, som hedder Grauevig<sup>b</sup>, [och fraa<sup>13</sup> Grauevig<sup>c</sup> end lenger ligger en stoer Gard, som hedder<sup>14</sup> Daler<sup>d</sup>, och høer Dombkierchen till. [Och oppaa høgre Hand, som indzeylles udi Fjorden<sup>e</sup> till Dombkierchen, som stander ind udi Botnen<sup>f</sup>, ligger en stoer Schouff, [och hører Dombkierchen till; udi den samme Schouff<sup>g</sup> haffuer Domkiercken alt sitt Femett<sup>h</sup> baade stordt och smaa; Dombkierchen eyer alld Einars Fjord och sammeledes denn store Øee, som ligger udenfore Einarsfjord, och hedder<sup>15</sup> Renøe<sup>i</sup>, saa kaldit, fordi om Høsten løbe der utallige Rendjuer; der er almindelig Vedschaff, och da<sup>k</sup> iche uden Bischopens Orloff. Och paa den Øe ehr (de) bedste Talgesteen<sup>l</sup>, som paa Grönmland sees, saa naturlig gode att de gjöre deraff Gryder och Kander, och er saa stadig Steen, att Illden kand den iche fortere, och gjøres der saa store Kander<sup>m</sup> aff een<sup>n</sup> Steen, som x eller xij Tønner ganger udi. Och

a) lenger ind, B. — b) Graavig, Eggers; Granvigh, E; Grannevig, M; Grantevig, N; Granwike, P; Grandevig, B; Grantvig, C; Grenjuvik, J. — c) mangler i B, C, E. — d) saal. N; Daller, A, E. — e) samme Fjord, B, E; fra [ Og om Skilbord (til Høire) som indseglis paa Fjorden, N. — f) saal. B, E; Bonnen, A. — g) fra [ der, B. — h) Femmett burde vel snarere skrives fienet eller fenet af det Islandske sennadr (sennadr), Kvæg, Faar. — i) Reignoe, B; Rönne, C; Rindsöe, N; Rinsey, J. — k) doch, B, E. — l) saal. B, M, N; Kelljsteen, A, det bör upaatvovlelig skrives Telljsteen. De övriga Haandskrifter have Afændringerne Thelljsteen, C, Tæljsteen eller Vegsteen, E, og A paa andre Steder Thoeligesteen; hvoraf det fremlyser, at det islandske Ord maa have været tålgustein, Dansk Vegsteen, jfr. Fornmanna Sögur V, 215. — m) Kar, B, E; or Cisternes, P. — n) den, E.

daa vester lenger for<sup>a</sup> Landet ligger en Øe, som hedder Langøe, och i den Øe ligger viij store Bunde-  
degarde. Dombkierchen eyer alld Øen uden Thien-  
den; Thienden ligger till Hvalsøe Kierche.

Item nest Einarsfjord ligger Hvalsøerfjord<sup>b</sup>; der ligger en Kierche, som hedder Hvalsøefjords<sup>c</sup> Kierche; hun eyer ald Fjorden, och saa alld Rambstadefjord<sup>16 d</sup>, som nest ligger. Udi denne Fjord er en stoer Hoffgard, som Konningen hører till, och hedder<sup>17</sup> Thjodhildestad<sup>e</sup>.

Item dernest ligger Erichsfjord, och først i Fjorden ligger en Øe, som hedder Eriksøe<sup>f</sup>; hun hører Hallfdellen Dombkierchen till och Hallfdellen<sup>18</sup> Dyurenes-Kierche till; Dyurenes Kierche ehr den største Kierche Sogn, som paa Grönnland ligger, och ligger den samme Kierche paa Vesterhanden<sup>h</sup>, som mand indseyller i Erichsfjord. Dyurenes Kierche eyer aldt<sup>i</sup> innd udi Mittfjord; Mittfjord skjuder ud fraa Erichsfjord rett udi Nordvest; och ind lenger udi Erichsfjord ligger<sup>19</sup> Solefjellds<sup>k</sup> Kierche; hun eger ald Mittfjord. Da lenger ind i Fjorden ligger Leyder<sup>l</sup> Kierche<sup>20</sup>, hun eger alt ind i Botnen och saa ud paa den anden Side til Burfjeld<sup>m</sup>; och

a) fra, E. — b) Isl. Hvalseyjarfjörðr; Hvalsøefjord, B, E. — c) St. Arons, M. — d) saal. A, D; mulig rettere Kambstadefjord, Rambstadefjord, B, E; Ramstabarfjörðr, þ; Bammestedsfjord, N; Romse Ford, P. — e) Thyodhyllstad, A; Thjodillestad, B, E; Hellestad, N. — f) saal. rettet efter P: an high Land called Ericks Hought; Hættu, A; Hættu, B; Herry (af héri, Hare), E; Heruë, M. — g) Hættu, A; Hættu, B; Herry (af héri, Hare), E; Heruë, M. — h) den venstre Haand, E; om Skibsborde, N. — i) den indre Haand, E; om Skibsborde, N. — k) Saftfjalls, þ. — l) Isl. Leifur, af vofeldts, B; Burefjeld, N; Burafjall, þ.

allidt ud fraa Burfjeld høerer Dombkierchen till. Der ligger en stoer Gard, som hedder Brattelede<sup>a</sup>, som pleyer<sup>21</sup> Lagmader<sup>b</sup> att i boe.

Nu sigges dereffter at fare till [Øyer. Vester lenger<sup>c</sup> fran Langøe ligger fire Øer, som hedder Lambøer<sup>22</sup>, (och Lambøer) Sund, och derfor hedder det Lambøer Sund, (*fordi*) det Sund ligger imellum Lambøe og Langøe. Da ind lenger till Erichsfjord ligger edt andet Sund, som hedder Fossasund<sup>23</sup>. Disse forskreffne Øer høerer Dombkierchen till, och forskreffne Fossasund ligger i Indgangen till Erichsfjord.

Item der<sup>d</sup> nordenfor Erichsfjord ligger thou Vigger, som hedder Ydrevig [och Indrevig<sup>e</sup>, thi de ligge saa till.

Item dernest norden ligger Bredefjord, och i den Fjord ligger Mjoefjord<sup>24</sup><sup>f</sup>, tha norden lenger<sup>25</sup> Eirarfjord<sup>g</sup>, dernest<sup>26</sup> Borgerfjord<sup>h</sup>, da Lodmunderfjord, [tha nest och vesterst<sup>i</sup> aff Østrebygden ligger Issefjord<sup>27</sup>. Alle disse Øer<sup>k</sup> ere bøgde.

Item fran Østerbygd och till Vesterbygd er en Tølt Sjøes, och alt ubyggt. Og da fram udi Vesterbøgt stander en stoer Kierche, som hedder Stensnes<sup>l</sup>-Kierche; den Kierche var en Stund Dom-

---

a) Bratlede, B; Bratlide, E. — b) rettet; Ladmader, A. — c) saal. E; Øer vester længere, de fleste. — d) mangler i B, C, D, E. — e) tillagt af de øvrige. — f) Møefjord, E. — g) saal. E; Eynesfjord, A o. A. — h) saal. B, M; Burgerfjord, A; Bjærgefjord, E. — i) tha nest vesterst, B; endelig og vesterværts, F. — k) maaskes rettere Fjorde, Fjord, fattes i M; og Fjardt, till. N. — l) saal. A, B, C, D; Stenes, M; Heusnes, urigtig, E; (rimelig

hierche och Bischops-Sedet. Nu haffuer Skrellinge all Vesterbygden ud<sup>a</sup>; daa er der noch Heste, Geder, Nød, Faar, alt villdt och ingen Folch, christenn eller hedenn<sup>2a</sup>.

Item dette alt, som [forsagt er<sup>b</sup>, sagde<sup>c</sup> oss Iffver Bardsen<sup>d</sup> Grönlænder<sup>e</sup>, som<sup>f</sup> var Forstander paa Bischobsgarden i Gardum paa Grönnland udi mange Aar, at hand haffde alt dette seett, och hand var en aff dennem, som var udneffender aff Lagmandens<sup>g</sup>, at fare till Vesterbygden emod de Skrellinge, att uddriffve de Schrellinge udaff Vesterbygd; och da de komme didt, da funde de ingen Mand, endten christenn eller heden, uden noget villdt Fæ og Faaer, och bespissede sig aff det villtt Fæ, och ~~toge~~<sup>h</sup> saa meget som Schivene kunde berre, och zeylede saa der med hjemb, och forschreffne Iffver var der med.

Item [da Norden lenger fraa Vesterbygd ligger et stortt Fjeld, som hedder Hemelrachs Fjelld<sup>i</sup>, och lenger aff end til dette Fjelld maa ingen Mand zeylle, som Liff vill beholde, for de mange Haffsvælge, som der ligge om alt Haffved.

*Sindoes, see ovenfor S. 246; Strosnes, N; Straumsnes, efter Biskop Thord Thorlacius's Giesning.*

a) inde, B. — b) forskreffuit staar, B. — c) fortalt, E; haffver beret, N. — d) saal. B; Baardtszen, M; Bort, A, C, D; Bere. E, N; Bevis eller Berius, Torfæus; Boty, P. — e) Grönlendinger, B. — f) södt vor paa samme Grönnlandt, och hanndt, till. M. — g) Landditt, M. — h) saal. E; Faaer, A. — i) Himinradsfjall, P; Hemucell Radsafjelt, B; Hammelrads F., C; Himmelradsfjeld, N; Hemmerolds. E; Hemel Hatsfeldt, P; muelig Himinraki, Himmelrækker d. e. rækkeende op til Himlen.

Item udi Grönland ehr noch Söllffhjerrig, hvide Björne, haffvendis røde Fleche udi Hovedett, hvide Falche, Hvalstendr, Röstungsvörde<sup>a</sup>, allehande Fischekjönn mere end udi nogen andre Land; der er och Malmersten<sup>29</sup> allehande Lyder<sup>b</sup>; ther er Thoeligesten<sup>c</sup>, som aldriigh schader Ild, och aff de Stene hugge de Grönlender Potter, Gryder, Schoelle<sup>d</sup> och saa store Kar, att udi edt Kar ma ligge x eller xii Thønner. Der er noch Rendyer<sup>e</sup>.

Item udi Grönland kommer aldriigh store Stormeveder.

Item Sne kommer<sup>f</sup> megen udi Grönland; der er iche saa kalldt som i Island eller Norge<sup>31</sup>. Der vogxer paa höye Fjellden och nedre under de<sup>32</sup> Aalldess Frugt saa store som [nogle Eble<sup>h</sup>, och goede att ede; der voxser den beste Hvede som verre maa<sup>33</sup>.

---

a) *fattes i B; Rosmertænder, E. — b) af det Isl. litir, Farver (Enkelt. litir) gammel Dansk Lød; eller Farffue, till. B. — c) Tælgesteen, B; Tælgesteen, E. — d) Keyler, B; Kjedeler, E. — e) paa some Öör, till. B. — f) ikke, till, E. — g) Oldenn, E, det Islandske aldin. — h) Æbler. E.*

---

#### ANMÆRKNINGER.

1) De ældste islandske Kildeskrifter til disse Efterretninger ere formodentlig de, som ere aftrykte ovenfor S. 210-212, hvortil vi her maae henvise.

2) Her menes sikkerlig blot den beboede Deel af Grönland, især dens østligste eller sydligste Kyst. Om Gunbjörnsskjærene have vi udførlig handlet ovenfor I, 71-149, hvorved vi antage at det er fuldstændig blevet oplyst, at de saakaldte Gunbjörnsskjær, der sildigere fik Navn af Kross-eyar udgjøre den hele Øgruppe, som nu i forskjellige Af-

delinger er bekendt under Navnene Danells Öer og Graahs Öer. Det heranföörte bestyrker denne Sætning paa det fuldstændigste, da disse Öer netop, efter de ældste Söfareres Kaas i disse Farvande, virkelig laae midtvejs mellem den sydligste Deel af Islands Vesterland og den beboede Deel af Grömland. De sögte nemlig först Landkjending af Gunbjörnsskjær, for derefter nogenlunde at kunne have Östkysten i det mindste af og til i Sigte, indtil de kunde dreie af ved Landets sydligste Spidse, for at söge Sandhavn ved Herjolfsnæs o. s. v.

<sup>3)</sup> Leed er det Islandske *leið*, Vei, Kours.

<sup>4)</sup> Om den herommeldte Havis handler Kongespeilet; vedkommende Steder deraf ville indrykkes i det fölgende.

<sup>5)</sup> Som bekendt har ogsaa en Fjord og et derved liggende stort Bygdelag i Island samme Navn. Den nævnes aldeles ikke i de ældre Beskrivelser, og var da muelig den sidst bebyggede Deel af den gamle Colonie, maaskee dog med Undtagelse af den tilsidst dertil regnede Sölvedal og Sölvefjord (see ovenfor I, 180, 190, 206, samt III, 226), hvis nemlig Björn Johnsens Læsemaade paa sidstanförte Sted er den rigtige; til de ældre Oldskrifters Orden af Fjordene eller Bygdelagene passer den ikke, da Sölvedalen i Landnåma og Erik den Rödes Saga nævnes mellem Rafnsfjord og Alptafjord.

<sup>6)</sup> Dersom *Berufjörðr* virkelig har staaet i Originalen, betyder Navnet Hunbjörnnes Fjord; — en Fjord (med en Handelshavn) paa Islands Østerland har den samme Benævnelse.

<sup>7)</sup> Navnet betyder: „længere end andre“ o: (andre Fjorde).

<sup>8)</sup> Om dette Navn og den historiske Person, hvorfra det rimeligviis er taget, kunne vi henviser til vore Uddrag af Olaf den Helliges Saga, med de dertil föiede Oplysninger ovenfor II, 239.

<sup>9)</sup> Det kunde være rimeligt at der i Originalen har staaet *Kársey* af Navnet *Kár* (eller *Kárr*) — men man



maa dog snarere formode, at Krossey (eller Korsø) var det rette: muelig fordi man der havde opreist et Kors, for at betegne Öen som Domkirkens eller Bispestolens Eiendom. Jfr. det ovenfor (I, 135-149) anførte.

<sup>10)</sup> Det islandske Áróð, som udtales *Auroos*, betyder Aæns eller Elvens Udløb; saaledes kaldtes og fordum Stæderne Aarhus i Jylland og Aros i Sverrig.

<sup>11)</sup> Navnet betyder: Indsøens Dal; som bekjendt har et Bygdelað paa Islands Nordland den selvsamme Benævnelse.

<sup>12)</sup> I Originalen enten *Klíníng* eller *Klíníngur*, rimeligviis det samme som det danske *Klyne* o. s. v., himagtigt Leer eller fed Mosejord.

<sup>13)</sup> De mange Maader, hvorpaa dette Navn skrives i de forskjellige Exemplarer, gjøre dets etymologiske Forklaring høist usikker og vaklende.

<sup>14)</sup> Navnet har ligefrem Betydningen Dal; saaledes kaldes og en stor Gaard i Rangaavalle Syssel i det sydlige Island.

<sup>15)</sup> Af Ordet *reinn* (*hreinn*) en Han-Ren; heraf det ældre og nyere islandske *hreindýr* (Rensdyr).

<sup>16)</sup> Dette Stedsnavn har en meget usædvanlig Form, hvorfor vi formode, at K her er blevet læst (eller feilskrevet) for R. *Kambr* betyder vel egentligt en Kam; men ogsaa den øverste takkede eller korsdannede Deel af et Fjeld eller Klippemuur. *Rambstaðir* maatte derimod komme af *ramb*, Raven, Slingren, men *Ramstaðir* af *ramr*, stærk, fast, og dette vilde nok kunne give en Mening for en Gaards Navn.

<sup>17)</sup> Denne Gaard er rimeligviis bleven opkaldt efter Thjodhilde, Erik den Rødes Kone, der bar dette Navn efter at hun havde antaget Christendommen; forhen hed hun Thorhilde; see ovenfor I, 382, 388, 466, 471.

<sup>18)</sup> *Dyurenes* kan oprindeligt have været kaldet: 1) *Dýranes* af *Dýr*, (*Dýri*, *Diri*) et Mands Egennavn, igesom Dyrefjord i Island; 2) *Dýrnes* eller *Dýranes* af et eller

lere (vilde) Dyr; 3) *Diarnes*, det ypperlige (eller kostbare) Naa, af Adjectivet *dýr* (*dýrr*, *dír*).

<sup>19)</sup> *Sólarfjall* (det af Solen beskinne Fjeld?) forekommer (ogsaa i Fleertallet), som Navn for eet eller flere Fjelde og en derved liggende anseelig Gaard i Grönlands Österbygd; see ovenfor II, 506, 570, 712, 724, samt III, 246, hvor Stedet regnes til Isefjorden; muelig har det ligget mellem denne Fjord og Eriksfjord, hvorfor det snart er blevet regnet til hint snart til dette Bygdelaag.

<sup>20)</sup> Disse Ord have sikkerlig i Originalen været forenede som *leiðar-kirkja*, d. e. Kirken for det saakaldte *leið* eller *leiðar-þing*, der efter de islandske Love pleiede at holdes som en Art af Herredsting (dog for adskillige Herreder paa een Gang), kort efter at Altinget eller Landstinget var blevet sluttet. I Grönland er det vel blevet holdt paa Brattelid som Laugmandens faste Bopæl; „Leyder Kirche” er vel den samme som Kirken i (eller for) Brattelid, som liggende paa dets Grund, nævnt ovenfor III, 246.

<sup>21)</sup> Nemlig Laugmanden (Isl. *lögmaðr*, *lögsögumaðr*, Svensk *lagman*) Landets høieste Embedsmand. See ovenfor II, 433, 435, 441-43, 532, 572.

<sup>22)</sup> Lamme-Öerne, rimeligviis saaledes kaldte af god Græsgang for Lam eller Faar.

<sup>23)</sup> Formodentlig kaldet saaledes af forskjellige Fosse eller Vandfald i dets Nærhed.

<sup>24)</sup> Bredefjordens Navn, forklarer sig selv, *Breiðifjörðr* er endau en bekjendt Bugt i Island. *Mjóifjörðr* betyder derimod den smalle Fjord, jfr. ovenfor III,

<sup>25)</sup> Hvis Navnet er rigtig skrevet, maa Fjorden være blevet saaledes kaldet af *eyri* eller Öre, en ved den liggende flad og bred Landtunge eller Strandbred.

<sup>26)</sup> Af en Borg eller et Fjeld af lignende Skikkelse; to Fjorde i Island bære det samme Navn.

<sup>27)</sup> Skal være Isefjord eller *Ísafjörðr*, saaledes kaldes en bekjendt Bugt i Island og en anden i Danmark.

<sup>28</sup>) Her menes vel faste Beboere eller Jordbrugere, Bønder, — da Skrællingerne eller Eskimoerne kun ere Nomader, som efter Behag snart opholde sig paa eet, snart paa et andet Sted, uden i mindste Maade at dyrke Jorden, da de kun ernære sig ved Jagt eller Fiskeri. Den hele sidste Periode er muelig kun en sildigere Glosse, tagen af Ivars strax nedenfor meddeelte udførligere Efterretning.

<sup>29</sup>) Dette besynderlige Ord skal her betyde Marmor, Isl. *marmari*.

<sup>30</sup>) Talgsteen; see Varianterne. Om de fleste af disse grønlandske Produkter handle de Steder af *Konungaskuggsjá*, som meddeles af os i det følgende.

<sup>31</sup>) Saaledes er det vel forekommet Ivar Baardsøn i hans kuldskjære Alderdom. Her menes vel og især Østbygden, som ligger sydligere end Island.

<sup>32</sup>) Ordet *aldin* brugtes forðum om alslags Træfrugt; deraf det nydanske *Olden*, hvorunder baade *Agorn* og *Bog* (Egens og Bøgens Frugter) indbefattes.

<sup>33</sup>) Her er Grønland aabenbare forvexlet med Vinland, der forðum havde den største Samfærsel med det førstnævnte. See ovenfor I, 222, 270, 272, 420.

## 9. UDTOG AF KONÚNGS SKUGGSJÓ ANGAAENDE GRÖNLANDS BELIGGENHED OG PHYSISKE MÆRKVÆRDIGHEDER M. M.

Dette mærkelige norske Værk har allerede været længe bekjendt af dets eneste, men brugbare og smukt udstyrede Udgave, Sorø 1768 (LXXVIII og 814 Sider i stor 4to), som har ovenmeldte Hovedtitel, med Tilføining af tvende andre nemlig „Det Kongelige Speil” til den hosfølgende danske, og „Speculum Regale” til den dertil føiede latinske Oversættelse. Som Udgiver staaer Mag. Halldan Einarsen, Rector ved Holums Skole, paa Titelbladet, men dette maa ikke forstaaes efter Bogstav; han havde redigeret Texten, efter de bedøte Haandskrifter, som da havdes i Island, og

skrevet den latinske Oversættelse, — men den berømte John Erichsen omarbejdede derefter i Kjöbenhavn den hele Redaction, deels efter Hans Finsens Udskrift og Collationering af de her forvarede gamle Codices, deels ved sin egen Fortsættelse af sidstmeldte Arbeide. Ogsaa forfattede Erichsen en ny dansk Oversættelse af Værket, isteden for den af Einarsen skrevne, og tilføiede adskillige archæologiske og literarhistoriske Anmærkninger, samt endelig en vidtløftig dansk Indledning, som tildeels er afstattet med særdeles Hensyn til H. Finsens paa Latin forudskikkede „*Dissertatio historica de Speculo regali*”, forfattet og først udgivet 1766. — Saavel den sidstnævnte islandske Lærde, som den berømte norske, Gerhard Schöning, havde før i Sinds at udgive dette ypperlige gamle Skrift, men det saakaldte, i Island oprettede, usynlige Selskab var kommet dem i Forkjøbet ved at overdrage Halfdan Einarsen det ovenmeldte Arbeide, som fremmedes af ham med stor Iver og Hurtighed, og Lykken föiede dette Foretagende paa en her usædvanlig Maade, i det den islandske Kjøbmand Søren Pens formaaede Erichsen til Værkets Fortsættelse og tildeels nye Bearbejdelse, samt dets Udgivelse i Trykken, hvorimod han selv afholdt de dermed forbundne meget betydelige Omkostninger.

Finsen og Erichsen have med deres bekjendte Lærdom og Omhyggelighed saa nøie undersøgt og drøftet det her omhandlede Skrifts Oprindelse, Beskaffenhed og sandsynlige Alder m. m., at vi vel kunne henvise til deres Afhandlinger derom. Vi bemærke kun, at disse Forfattere have været noget uenige om den Tid, hvorpaa det oprindelig er skrevet, da Finsen antog at det var skrevet i Mellemrummet fra 1154 til 1164, men Erichsen derimod, at det ikke var ældre end 1184, og dog snarest skrevet inden 1200, hvorimod Suhm og Eggert Olafsen meente at det først var forfattet i det 13de Aarhundrede. Vi maae tilstaae, at vi helde til Biskop Finsens Mening, — ogsaa med Hen-

syn til dette Udtryk i et af de her meddeelte Stykker af Værket om Grönlænderne: *nú hafa þeir sér biskup*, „Nu have de en Biskop for sig selv”, da det forekommer os at antyde den Omstændighed, at Grönland, da Bogen blev skrevet, først for kort siden havde faaet sin egen Biskop. Bispestolen i Garde blev oprettet og dens første Biskop Arnald tog den i Besiddelse henved 1125 (see ovenfor II, 676; III, 6, 44), men han kom tilbage derfra til Norge, hvor han ansattes som Biskop i Stavanger 1152. Naar vor Forfatter virkelig har skrevet den her omhandlede Deel af Bogen henimod 1154, maatte han vide at Landets anden Biskop først nylig var taget dertil, og at hans Formand kun ved Forflyttelse havde forladt dets Bispestol, saa at han derved vel kunde være bleven foranlediget til hine Udtryks Anvendelse, endskjønt han muelig ikke har vidst, at Biskop Arnald havde været saa længe i Grönland, som det i Virkeligheden var Tilfældet.

Flere Udtryk, der vedkomme Skriftets Affattelsestid, forekomme i disse Stykker, nemlig de der angaae en Bog om Indiens Undere, som skulde være sendt derfra til den byzantinske Keiser Emanuel (som regjerede fra 1143 til 1180), men siden (rimeligviis i Afskrift) være kommen til Norge, kort förend Kongespeilet blev skrevet. Vi antage den Gisning af Finsen for sandsynlig, at den bekjendte norske Hövding Endride Unge havde medbragt den fra Constantinopel, hvorfra han kom første Gang tilbage til Norge<sup>1</sup> i Aaret 1150. Han havde været meget længe i Keiserens Krigstjeneste; da han den Sommer kom til Bergen, hvor Kong Inge med sit Hof, samt Rögnvald og Harald Örkenørnes Jarler, opholdt sig, fortalte han meget om Begivenhederne og Tilstanden i hint fjerne Udland, hvorved Jarlen

<sup>1</sup>) Finsen har taget de hertil hørende (m. fl.) Beretninger af Torfæi Historia Norvegica; vi have holdt os til deres nu i Trykken udgivne Kilder, især Heimskringla, Fornmannna-Sögur og Orkneyinga-Saga.

Ragnvald og 4 norske Lehnsmænd eller Høvdinger fik saa megen Lyst til selv at komme der, at de aftalte et Sötog dertil med adskillige Krigsskibe, hvilket først skulde foretages efter to Aars Forløb, og hvori Endride Unge lovede at deeltage som de övriges Veiviser. Toget kom virkelig i Stand 1152; den sidstnævnte Jarl og Örkenöernes Biskop, Vilhelm, vare blandt dets Anførere; i alt hørte 15 store Skibe dertil. Efter adskillige Krigsbedrifter mod de Vantroende i Spanien, opkom der nogen Uenighed mellem de norske Høvdinger Erling Skakke og Endride Unge, hvorved den sidstnævnte foranledigedes til at skille sig fra Flaaden med 6 Skibe, da han først seilede til Marseille og derfra til Constantinopel, hvor han blev meget vel og hæderlig modtaget af hans forrige Herre, Keiser Emanuel, hos hvem han stod i stor Anseelse. Imidlertid droge de övrige Nordmænd og Örkenöboere omkring i Middelhavet og besøgte det hellige Land og Jerusalem, hvorfra de toge til Miklegård; Misforstaaelsen med deres der høit anseete Landsmand Endride vedvarede, og de begave sig paa Hjemreisen henimod Foraaret 1154. Endride opholdt sig noget længere hos Keiseren, men tog derfra til Norge, hvor han blev ansat ved Kong Eystein Haraldsöns Hof; ved dette opholdt sig og en Islænder, Præsten Einar Skulasön, som i sit berömt Digt Geisle har (blandt andet) besjunget et Mirakel af Olaf den Hellige i Grækenland, som omstændelig var blevet fortalt af „den gaymilde“ Endride Unge. Om dette er skeet efter hans første eller anden Udenlandsreise, vide vi ikke med Sikkerhed, endskjønt det sidste snarere maa formodes; i samme Uvisshed ere vi og med Hensyn til den fra Constantinopel til Norge bragte Bog, hvis Endride, hvilket vi, efter det ovenanførte, ansee for sandsynligt, er den, der har ført det dertil. Endride blev snart Jarlen Erlings aabenbare Fiende, især 1161, efterat denne havde ladet udraabe sin Søn til Konge i Norge, men Endride erklæret sig for Hakon Herdabreid, hvem han søgte at sætte paa Thronen. Erling

overvandt Hakon 1162, og 1163 skilte han ligeledes Endride ved Livet.

Kongespeilet viser udtrykkelig (Udgavens S. 66-69) at det er skrevet i Norge af en Yngling, som eneste Søn af en fornem (S. 12) og meget rig (S. 14) Mand, der forhen havde staaet i stor Anseelse hos forskellige Konger (S. 13), og længe havde boet paa Helgeland eller idelig bereist det, især dets nordlige Deel (S. 66, 68, 69), hvilke Steder og vare Sønner, af egen Erfaring (S. 69, 85) nøie bekendte. Finsen har antaget at Fader og Søn boede paa selve Helgeland. Derimod mener Erichsen (Indledn. S. LX) at Bogen er skrevet under en noget sydligere Himmeleegn, som „længst Nord i Trondhjem”. Det maa bemærkes herved, at Kongens Lehnsmænd i Norge i det 12te og 13de Aarhundrede tit opholdt sig udenfor deres Lehn, ved Hoffet eller i Kjøbstæderne, hvor de da gjerne havde deres voxne Sønner hos sig, og paa en saadan Maade kan Bogen tildeels være skrevet i Nidaros, som Norges og tillige Helgelands Hovedstad. Af Udtrykket „her” (S. 85) at slutte, maa et andet Sted af Skriftet være nedskrevet paa Helgeland. Söge vi efter Helgelandske Hövdinger i hin Periode, finde vi neppe flere end to, som her kunne komme i synderlig Betragtning. Den første af dem er Vidkunn Jonsön, som i sin Ungdom blev bekendt ved store Heltegjerninger paa Kong Magnus Barfods Krigstog til Irland, hvorfor han stedse siden stod i meget høi Anseelse hos hans Sønner. Han arvede efter sin Fader Hövdingsædet Bjarkö (Bjarkey), hvor han var Kongens Lehnsmænd (*lendr maðr*) paa Helgeland. Hans Bolig laa nær ved de i Kongespeilet omtalte Steder Andarnes og Vaage (Vogar). Han var ikke alene en tapper, men ogsaa en særdeles ædel og klog Mand; det var vel ogsaa derfor at Kongesönnen Magnus (siden kaldet den Blinde) blev betroet ham til Opdragelse fra hans spæde Barndom af; — da han, som Mand, blev fordreven fra Kongedømmet, fandt han i Aarene 1138 og 39 Tilflugt hos sin Foster-

fader, som blev en gammel Mand, og har formodentlig levet til henved 1155 eller endog 1160. Han synes at have efterladt sig en Søn Erling, som og boede paa Bjarkö eller eiede den, da det er høist rimeligt, at den Vidkunn Erlingsön, som henved 1181 arvede Gaarden efter sin Fader, har været hans Søn; som Tilhænger af Kong Magnus Erlingsön blev han 1183 overfaldet paa en Reise og skilt ved Livet af Kong Sverres Krigsmænd. Biskop Finsen antager den nysnævnte Erling for Vidkunns Sønnesön, i det han fremsætter den Gisning, at han har været Kongespeilets Forfatter, samt at den Beskedenhed, som fremlyser af den Erklæring i Skriftet, at han helst ønskede at være unævnt og ubekjendt, vel passer til den Omstændighed, at han ellers ikke nævnes af Historieskriverne.

Den anden berömt Hövding paa Helgeland i hint Tidsrum var Sigurd Hranesön, den ældre Vidkunns Vaabenbroder paa Magnus Barfods irske Krigstog, og denno Konges Svoger, som gift med hans Halvsöster Skjaldvör. Han boede paa Steig i Helgeland og havde Kongens Oppebørsler af Finmarken samt Handelen derpaa til Forleining af Kong Magnus's Sønner. Nabohövdingen Vidkunn var stedse hans trofaste Ven. Sigurd var ligeledes almindelig agtet, som en udmærket Hædersmand. Naar han døde, vides ikke, men han efterlod sig en Sön, Nicolaus, som i sin Tid var en af Norges rigeste og ypperligste Hövdinger. Han eiede Fædrenegaarden Steig og tillige en Gaard i Nidaros, hvor han tit opholdt sig, ja var endog i Kong Magnaus Erlingsöns Tid Stadens høieste Övrighed. Der blev han den 8de September 1176 overfaldet og dræbt af Birkebenerne. Hans Död beklagedes overmaade meget; dersom han har forfattet Kongespeilet og levet som han lærte, med Hensyn til Hoflevnet og Regeringssager, var det ikke at undres over. Det er saare rimeligt, at han har arvet sin Faders Handel paa Finmarken, hvilken han let kunde udvide til andre Lande; det har



maaskee været hans Ungdomsidræt, og Levoreglerne for en Kjøbmand ere da derfor blevne beskrevne saa nøie i Kongespeilet, endskjønt han, rimeligviis af særegne Grunde, ikke har villet beskrive Handelen paa Finmarken, der dreves paa Kongens Vegne, som et af ham forlenet Monopol. At Nicolaus, i en saadan Stilling (eller Forventningen derom) helst søgte at lære de nordlige Nabolande Island og Grönland, samt deres og de omliggende Haves Frembringelser at kjende, var saare naturligt. Hvad Irland angaaer, hvorom Talen ellers mest er i det samme Skrift, saa er det mærkeligt nok at baade Vidkunn og Sigurd maatte have nogen Kundskab derom af egen Erfaring. Vi kunne overhoved neppe feile deri, at antage enten Erling Vidkunnsøn eller Nicolaus Sigurdsøn (fra Helgeland), dog snarest den sidstnævnte, for Kongespeilets Forfatter.

Udførlige Beskrivelser over de gamle eller mærkelige Codices som have af Værket, maa forbeholdes dem, som i sin Tid foranstalte en ny og fuldstændig Udgave deraf. Erichsen har indeelt samtlige Exemplarer i to Hovedklasser, norske og islandske. Vi indsee ikke tilstrækkelig de rette Grunde for denne Inddeling, og have heller ikke saa nøie kunnet undersøge dem, at vi see os i Stand til at have nogen afgjort Mening i den Henseende, dog med enkelte Undtagelser. Vi nævne her kun dem, hvilke vi have anseet for de fortrinligste, hvis Brug har staaet til vor Raadighed, og som indeholde de Stykker der angaa Grönland samt de Have som omgive det og Island. De ere nemlig, saaledes som de her noteres, alle i Cataloget over de Arnæmagnæanske Haandskrifter henførte til Nr. 243 i Folio, endskjønt de fleste (af 17 overhoved, Brudstykker iberegnete deri) ere i Kvartformat.

B i Folio fortjener uden Sammenligning den første Plads blandt alle Codices af Skriftet, da den formodentlig er skreven i selve Norge, i det 13de eller først i det 14de Aarhundrede. Den er ikke lagt til Grund for Udgaven,

men burde vistnok saa vidt mueligt benyttes saaledes ved en ny og fuldstændig Udgave. Den er beskrevet som (a) Nr. 2, i Erichsens Indledning S. XXX-XXXIII, hvor mange af dens sære Ordformer og Retskrivningsmaader findes optegnede. Ikke desmindre er dette Haandskrift skrevet efter et andet, der enten har manglet adskillige Ord, eller disse have været ulæselige for Afskriveren, muelig formodetst Ælde, og da kan det vel være at dets Matrix har været Forfatterens egen Original. Af denne Aarsag sees her adskillige aabne eller udfyldte Rum, og noget er blevet udkradset, rimeligviis som Skrivefeil, forarsagede af Vanskelighed ved Urskriftets Læsning. Ellers er denne Codex skrevet med en ypperlig og tydelig Haand, af hvilken nogle Linier sees som Prøver i en kobberstukket Vignet paa Udgavens S. 237; Initialbogstaverne ere smukt tegnede og illuminerede med fine Farver. Denne Codex er i sin Tid af Arild Hvidtfeld bleven foræret til Jonas Jac. Venusinus og har adskillige Marginalier, som uden Tvivl ere skrevne i Norge. De ere i det mindste af tvende Arter; til den første regne vi nogle Linier, paa forskjellige Blade, conciperede for eller copierede fra samtidige norske Diplomer; i det ene taler *Þorsteinn Jonsson, lensmadr a Hadeland* i første Person; begge angaae *Ogmund Lauursson*, efter hvis Begjering de synes at være blevne udfærdigede, det ene som Tingsvidne, muelig har denne Mand i sin Tid været Bogens Ejer; sandsynligviis har han levet midt eller sidst i det 14de eller først i det 15de Aarhundrede<sup>1</sup>. Det andet Slags Marginalier ere vel noget yngre, og angive kun hist og her Textens Hovedindhold i slettere Norsk. Paa enkelte Steder findes endelig latinske eller danske Ord

<sup>1</sup>) Man finder i gamle Diplomer at en rig og anseet Mand, ved Navn *Þorsteinn Jonsson* boede i Siidre paa Valders (som grændser umiddelbart til Hadeland) i Aarene 1343-1360. See Samlinger for Norges Historie og Sprog III, 181, IV, 574.

indskudte mellem Linierne, som Forklaringer, rimeligviis fra det 16de Aarhundrede.

Denne Codex er desværre defect, da den mangler baade Fortale og Slutning, samt ellers i det mindste 12 Blade, og deriblandt fuldt  $\frac{2}{3}$  Dele af den her meddeelte Text. Vi have kun kunnet benytte den fra Udgavens S. 165 L. 12 til Slutningen af den her meddeelte Text S. 243 L. 5. Da den hører til de faa Böger, som saa høit oppe i Midlalderen ere skrevne paa Norsk og (paa de fleste Steder) rimeligviis følger den oprindelige Ordfoining og Retskrivning, have vi anseet det for vor Pligt, uden at afvige fra den særegne Orthographie, at lægge dette ældste Haandskrift af Værket til Grund for dets os her vedkommende endnu beholdte Stykkers nye Udgivelse, efter John Sivertsens nøiagtige og af os med Originalen collationerede Afskrift.

C bestaaer egentlig af 3 Hovedafdelinger eller særskilte Hefter af forskjellige Exemplarer, nemlig en Codex og tvende gjennemdragne Hefter. Her anføre vi kun det ene af de sidtsmeldte under ovenanførte Bogstaver (Bogen derimod under L) men det andet Hefte vedkommer os derimod aldeles ikke, da det ikke indeholder noget, der vedkommer Grönland. Selv det her omhandlede Hefte bestaaer af forskjelligartede Pergaments Quartblade, i alt 8 (af hvilke dog eet er løst), men de have i sin Tid i det mindste tilhørt 6 forskjellige Codices. Til de her af os meddeelte Stykker høre:

1. Det løse Blad (mærket C) rimeligviis skrevet i det 15de eller 16de Aarhundrede, som indeholder det første hertil hørende Stykke (Udg. S. 59-64). Dette Blad findes ikke ommeldt af Erichsen.
2. Et Blad med en anden Haand og af en større Format, som indeholder det selvsamme Stykke, mærket E. Det nævnes i Indledningen af Erichsen S. XXXIV (g) som hørende til hans Nr. 8, hvormed han har betegnet det

hele gjennemdragne Hefte. Vi formode, at det er fra det 14de eller 15de Aarhundrede.

3. Det 1ste af 2de sammenhængende Blade (mærket B, mellem hvilke adskillige andre mangle), skrevne med en anden Haand, og i en mindre Format. Derpaa findes noget af vort 2det Stykke (Udgavens S. 74-76, det ommeldte af Brichsen, l. c. S. XXXVI (c) som hørende til hans Nr. 8); de ere rimeligviis fra det 15de Aarhundrede.

D) En Pergamentsbog, skreven i Island, omtrent midt i det 16de Aarhundrede, efter troværdige Mænds Beretning af Præsten Jon Einarsen til Reykholt, Broder til Islands første evangeliske Biskop Gissur Einarsen. Den ommeldte Udgaves Indledning S. XXXIII som (b) Nr. 3.

E) er af Udgiverne sat iblandt de norske Haandskrifter som d, og betegnet af dem som Nr. 5. Denne Membran (af hvilken en kobberstukken Prøve sees foran Udgavens Dedication) er neppe ældre end fra Begyndelsen af det 15de Aarhundrede. Dens Retskrivning er baade maadelig og vaklende; den adskiller ikke *d* fra *ð*; for *u* bruger den snart denne Charakter, snart derimod *ø* eller *w*; i Endelser paa *r* (uden foregaaende Vokal) har den enten *ur* eller det sædvanlige Tegn for Forkortelsen deraf, og *ie* næsten allevegne hvor *è* udtales, saavel i Imperfecter, som Pronomer og Adverber. I øvrigt henvise vi herom til Udgavens Indledning, S. XXXIV. Med Hensyn til Indholdet selv er den derimod een af de fuldstændigste og efterretteligste. Vi have derfor lagt den til Grund for de (første) Stykker af vore Meddelelser, som manglede i den bedste norske Codex, til hvilken Hovedrecension den hører, nemlig de som haves i den trykte Udgave (a) fra S. 59 L. 11 til S. 61 L. 4; (b) fra S. 74 L. 4 til S. 86 L. 2; (c) fra S. 120 L. 1 til S. 142 L. 14.

De øvrige af os ved Collationeringen benyttede Membraner (alle hørende til de Arnæ-Magnæanske Haandskrifter Nr. 243 Fol.) ere disse:

A. En Codex i Folio, er fra det 14de eller 15de Aarhundrede, af Udgiverne betegnet Nr. 1 blandt de islandske, med den Tids Retskrivning, samt ellers af en god Beskaffenhed med Hensyn til selve Indholdet. En Prøve af Skriften sees paa Udgavens Titelblad. Den er for det meste fuldstændig for saavidt de her af os meddeelte Stykker angaaer. Udgiverne ansaae den for Hovedbogen blandt de gamle islandske Afskrifter.

F. En Codex i middelmaadig Qvart (overdraget Arne Magnusen af Biskop Thord Thorlacius's Enke), rimeligviis fra det 15de (om ikke Begyndelsen af det 16de) Aarhundrede. Den mangler Begyndelsen, saavel til selve Skriftet, som til de her (fra Udgavens S. 59-61) meddeelte Stykker m. m. Erichsen har antaget den (betegnet som (b) Nr. 6) for at være skreven efter to forskjellige ældre Haandskrifter, der ellers ere tabte, og derfor med Rette tillagt den nogen Vigtighed; den har ellers mange særegne Ord og Talemaader, som vistnok tildeels ere mærkværdige, hvorfor vi med Flid have optegnet dens Varianter. En kobberstukken Prøve af Skriften sees i Udgaven foran Finsens Dissertation S. XI.

I. En Skindbog i stor Octav, skreven, efter en Slutningspaategning, Aaret 1588, betegnet ved Udgaven som (d) Nr. 9. Den er vistnok meget skjødesløst skreven, tildeels som et vilkaarligt Udtog; dog synes den at indeholde nogle ikke umærkelige Læsemaader.

K. En Codex i lille Qvart, betegnet i Udgavens Indledning (e) Nr. 10, synes at være fra det 15de Aarhundrede; den vrimler af Skrivefeil, men har dog nogle mærkværdige Læsemaader, her optegnede i Varianterne.

L hører nu (ligesom ovenfor er anført) til den Magnæanske Samlings C, ved det at den er indsat i een Mappe med tvende andre særskilte Hefter af Pergamentsblade.

Denne Membran ommeldes af Erichsen i Hovedudgavens Indledning S. XXXIII (c) som Nr. 4, og den er, som han rigtig bemærker, skreven i Island, efter Reformationen. Endskjønt denne Membran er den nyeste af alle de her til Kongespeilet hørende, er den dog paa sine Steder ganske ulæselig, fordi den enten har ligget i Vand, eller paa meget fugtige Steder.

N. Papirsafskrift med denne tilføiede Titel med Arne Magnusens Haand: „Speculum Regale, ex Codice Reseniano „Academiae Hafniensis” betegnet af Udgiverne med Nr. 13, og henhørende, som i, til den norske Classe.

O. Papirsafskrift af enkelte Fragmenter: „Ex Speculo „Regali in Bibliotheca Resenii Caps. VI, Ord. 7 Nr. 16 in „charta antiqua”; af Udgiverne henført til den islandske Classe som (f) Nr. 14. Det er vist nok at disse tvende sidstmeldte Afskrifter ere tagne af Originaler, der oprindeligt have hørt til forskellige Codices, og ødelagdes i Kjöbenhavns store Ildebrand 1728.

Desuden have vi i Varianterne betegnet den trykte Udgave af Erichsen fra samtlige ham bekendte Haandskrifter sammensatte Text med Bogstavet G, — og enkelte Steder af den dertil føiede Variantsamling (for saavidt vi ellers ikke have kunnet opdage de afvigende Læsemaaders Kilde) med Bogstavet H. I al Fald vil vor Collationering af de her meddelte Stykker af Kongespeilet yde Læserne den Fordeel fremfor den ældre Udgave, at de af ovenanførte ved os tilføiede Bogstavmærke ville kunne see, hvorfra enhver Variant især er taget. Det vil og lettelig indsees, at vi overhoved have meddeelt mange flere afvigende Læsemaader, end de der angives eller tilføies i Hovedudgaven.

Disse Stykkers Vigtighed, med Hensyn til Grönlands og de det omgivende Haves Beskrivelse og Naturhistorie, behøve vi ikke at udvikle. Der opregnes saa mange Arter af Hvalfiske og flere Södyr, at selv Naturforskerne, næsten

lige til den nyeste Tid, neppe synes at have kjendt dem alle. Til denne Sags behørigte Undersøgelser mangle vi de fornødne historiske Kundskaber; dog have vi, til Veiledning for dem, som nærmere ville eller bedre kunne beskjeftige sig hermed, optaget de fleste af Erichsens hertil hørende Bemærkninger, og tilføiet andre nyere af de os bekjendte bedste Forfattere over Grönlands, Islands og Færøernes Naturhistorie. Resten maac vi overlade til kyndige Zoologer, som specielt beskjeftige sig med Hvalfiskenes og Sælbundenes Naturhistorie. At vor Forfatter (eller vel rettere hans faderlige Lærer) nøie har udspurgt Sømmænd og Reisende, som selv havde været i Grönland, samt befaret dets og Islands Farvande, er tydeligt nok; ligesom og, at han, ved at berette hvad han saaledes har hørt, er gaaet til Værks med megen Nöiagtighed og Sandhedskjærlighed. Selv meget af det, som ligner Fabler, bekræftes eller oplyses af den nyere

### *Brot or Konings Skuggsjö.*

A) Bls. 59-61.

Sonr: — Nú gátuð þér þess: at norðr frá oss [væri sól skjótari<sup>1</sup>, þar sem næsta er [ekki sumar, [ok vetrar megin stendr<sup>2</sup> svo hátt<sup>3</sup>, at sumar þikir ekki vera nema skuggi einn, ok margir stabir þeir er [hæði liggir snjó ok jökull á<sup>4</sup> öllum sumrum, svo<sup>5</sup> sem um vetr<sup>6</sup>, sem [er Ísland eðr Grænland<sup>7</sup>; en ek spyr þat sunnan af löndum, at þar verða óngvar vetrar nauðir, ok sól verðr þar [jafnan heit<sup>8</sup> um vetr sem [hèr með oss á sumrum<sup>9</sup>, ok vex þar um vetr allt, þá<sup>10</sup> er sól hefir minna<sup>11</sup> megin,

<sup>1</sup>) vaxi sól skjótara, *Solen voxede hurtigere*, A, C1-2, D, I, N, O, L. 2) er, A, C, I, K, L, u. O. 3) hvorki sumar né vetr, D. 4) u. K; fra [ aldregi gengr snjó ok eða jökull (isar), I, L. 5) nær, næsten. I, K, L. 6) vetrum, C1-2. 7) fra [ á Íslandi eðr enn heldr á Grænlandi, þaa Ísland eller end snarere þaa Grönland, I; annat heit

Tids Öienvidner, som ikke have kjendt eller taget noget Hensyn til hans Fortællinger. Hertil regne vi Uhyrerne *Haustramb* og *Margjgur*, til hvilke Biskop Paul Egede selv (med de fleste af en Grönlandsfarers Mandskab) saae, tæt i Nærheden, et høist mærkværdigt Sidestykke, efter hvad vi i Anmærkningerne nærmere skulle oplyse. Forfatterens Efterretninger om det af Europæerne fordum beboede Grönlands Udstrækning, Folkemængde o. s. v. svare vel til andre sandfærdige, saavel ældre som nyere, og det, hvad han melder om de der i det 12te Aarhundrede allerede opdyngede uhyre Iismasser, kan vel tjene til at berolige dem, som befrygte ødelæggende Følger for Europa af Polarisen, fordi den, efter deres Mening, i de sidste Aarhundreder skulde være betydelig tiltaget, og endvidere bestandig tiltage. — Hvad vi ellers have at bemærke, forbeholde vi os at tilføie i Anmærkningerne.

---

### *Brudstykker af Kongespeilet.*

A) Side 59-61.

Sönnen: I erindrede nylig, at Solen gaaer hurtigere norden for os, hvor der næsten ingen Sommer er, men Vinterens Magt faaer. saaledes Overhaand, at Sommeren kun synes at være en Skygge, og der gives mange Steder, som hver Sommer ere belagte med Snee og Iis, ligesaavel som om Vinteren, saasom paa Island eller Grönland. Derimod hörer jeg fra de sydlige Lande, at de ikke kjende til Vinterens Trængsler, og at Solen der giver en bestandig Varme om Vinteren, ligesom her hos os om Sommeren, samt at alt voxer der om Vinteren, da Solen

---

Island er en heldr Grönland, C1, K, N, O. 8) jafobeit, A, C1, D, I, K, L, N, O. 9) fra [ sumur, I. 10) saal. A, C1-2 og de övriges; þat, nr. E. 11) minnat, I.



bæði korn ok [allir aðrir jarðar ávextir<sup>1</sup>, en um sumrum má jörð eigi þola<sup>2</sup> hita sólar, ok grær<sup>3</sup> hvorki korn nè gras fyri bruna sakir, ok er þeim sumarit til jafnmikillar ánaubar<sup>4</sup> fyri hita sakir, sem oss er vetrinn fyri kulda sakir<sup>5</sup>: [lönd slík<sup>6</sup> sem eru<sup>7</sup> annathvort<sup>8</sup> Púl<sup>9</sup>, eðr enn heldr Jórsalaland<sup>10</sup>.

B) Bls. 74–86.

Sonr<sup>11</sup>: Meðr því at ek skal í leyfi forvitnast til gamansamligrar ræðu, þá þykjumst ek of-lítills<sup>12</sup> spurt hafa um Írland, Ísland eðr Grænland<sup>13</sup>, ok undr þau<sup>14</sup>, er þar ero<sup>15</sup>, annathvort um [undarliga elda eðr fáheyrð<sup>16</sup> vötn, eðr um kyn fiska ok skrímsl þau, er þar vafrá<sup>17</sup> í höfum umhverfis; eðr [um gáng<sup>18</sup> ísa bæði í hafi [ok svo<sup>19</sup> á [þeim löndum<sup>20</sup>, eðr þat er Grænlendingar kalla norðrljós, eðr hafgírðingar<sup>21</sup> þær sem verða í Grænlands hafi<sup>22</sup>.

Faðir: Eigi em ek fúsastr at tala<sup>23</sup> um [undr þau, er hær<sup>24</sup> ero<sup>25</sup> norðr með oss, ok veldr því lítill hlutr, þvíat þat er siðr [sumra manna margra, ef þeir hafa eigi augum sæð, at tortryggja ok kalla flestallt logit<sup>26</sup>, ok þiki mér þat illt í [ræðu at færa,

1) allr annarr ávextir, A, C1, D, I, K, L. 2) bera, I, K. 3) gefr, A, C1, D, I; getr, K, L. 4) nauðar, A, C1, D, I, K, L, O. 5) ok eru, t. G. 6) fra [ svo, K. 7) er, A, D, F, L. 8) u. I, K. 9) Páll, C1; þið, urigtig, N. 10) fra [ er udslettet eller ulæseligt i C2. 11) Um Írland, Ísland og Grænland, t. O, som et Capitels Overskrift. 12) oflitið, A, C3, D, K. 13) Grænaland, her A, H. 14) med dette Ord begynder de ulæselige Blade af F; ill, t. A, C, D, F, K. 15) t, t. A, C, O. 16) eld eðr undarlig, A, C, D, K, O; u. N; eld ævarandi ok, stedsæ varende Ild og, F. 17) hvarfla, D; vofra, F, I; vofa, N; vaza, K. 18) ofrgáng, A, C, D, K, O; ofurgánga, G, u. N. 19) eðr, A, C, D, F. 20) fra [ landi, F. 21) hafgierðir, A; hafgerðir, H;

har mindre Kraft, saavel Korn som andre Jordens Frugter, men at Jorden der om Sommereu ikke kan taale Solens Hede, og giver da hverken Korn eller Græs af sig for Brandens Skyld, saa at Sommeren er dem' til ligesaa megen Besvær formedelst Heden, som Vinteren er for os ved dens Kulde, (navnlig i) slige Lande, som enten Apulien eller end snarere Jorsalslandet<sup>2</sup>.

B) Side 74-86.

Sønner: Da jeg, med eders Tilladelse, kan spørge mig for i en fornøielig Samtale, saa forekommer det mig, at jeg endnu alt for lidet har spurgt om Irland<sup>3</sup>, Island og Grönland, og de Underer som der gives, saasom om forunderlig Ild og sælsomme Vande, eller om Fiskenes Arter og de Ubyrer, som sværme i Havet der omkring, eller om Isens Bevægelser<sup>4</sup> saavel i Havet, som paa de Lande, eller det hvad Grönlænderne kalde Nordlys eller de omgjerdende Brændinger, der reise sig i Grönlands Hav<sup>5</sup>.

Faderen: Jeg er ikke villigst til at tale om de Under, der gives her nord paa hos os, af den ubetydelige Aarsag at det er somme, ja mange Menne-skers Vane at mistænke eller kalde alt det opdigtet, som de ikke have seet med deres egne Öine; det er mig derfor meget ubehageligt at före noget sligt paa

---

halgerðar, C; halgjörðar, O; udslættet i F; halgerðingar, K, L.  
 22) höfum, Have, A, C, O. 23) ræða, F, O. 24) hingat, D; þessa blöti, er hingat, A, C, O; þá hl. er hér, F. 25) fra [ u. þ. er heyrast hingat, N. 26) fra [ margra manna at kalla flest allt logit þat er þeir hafa eigi augum sétt, A, C, F, I, K, N, O.

ef<sup>1</sup> ek skal síðan vera kallaðr lýgimaðr<sup>2</sup>, þótt ek viti [til sanns<sup>3</sup> at satt se]. Sumt er þat ek hefi með augum seð<sup>4</sup>, en sumt þat er ek á hvern dag kost at spyrja af þeim er seð hafa ok [ransakat, ok<sup>5</sup> vita til sanns<sup>6</sup> at satt er, ok vitu vèr þó<sup>7</sup> ólýgna<sup>8</sup> vera. En ek mæli því þessi andyrði, at ein lítil bók, [er komit hefir<sup>9</sup> hingat til lands vors, er<sup>10</sup> kallat er<sup>11</sup> at gjör<sup>12</sup> væri<sup>13</sup> á Indíalandi ok ræðir um Indíalönd<sup>14</sup>, ok er svo mælt í bókinni, at send hafi verit Emanueli Gríkkja keisara<sup>15</sup>. Nú er þat orð flestra manna, er heyra bókina; at þat megi<sup>16</sup> eigi vera, ok þat se ekki nema<sup>17</sup> lýgi, er þar segir í þeirri litlu bók; en ef gjörla skal hér rannsaka í vorum löndum, þá ero ekki hér þeir hlutir færri heldr<sup>18</sup> en [hin veg<sup>19</sup> ero ritaðir, er [jafn undarligir muno þikja eðr undarligri<sup>20</sup> í öðrum löndum þeim sem ekki ero slíkir hlutir sènrir [eðr dæmi til birt<sup>21</sup>. Nú köllum vèr fyrir því þá hluti lýgiliga<sup>22</sup> vera, at þeir ero ekki hér sènrir, ok eigi fyrri<sup>23</sup> heyrðir, [heldr en hér hafa verit ritaðir í þeirri bók<sup>24</sup>. [Nú hefir sú hin litla bók verit horin víða, at hún hefir<sup>25</sup> jafnan verit tortrygð ok lýgi vænd, ok þiki mèr engi sæmd [hinum hafa í verit<sup>26</sup>, þó at víða hafi borin verit,

1) ræður at flytja er, A, C, F, O. 2) af, till. G. 3) viss, F; fra [vist, G. 4) sjálfr, till. G. 5) fra [u. A, C, D. 6) viss, A, D, F, I, O; vitz, C. 7) þá, A, C, D, F. 8) sannorða, F, H. 9) fyrir skömmu, for kort siden, t. A, C, D, K, L, O. 10) fra [kom fyrir oss ok hér í land, ok, F. 11) var, F. 12) u. urigt. A. 13) hefði verit, F. 14) Indíalands undr, *Landet Indiens Vidundere*, A, C, D, F, I, K, O. 15) konungi, A, C, F, I, K, L, O; kóngi, G. 16) her ophórer *Fragm. C3*. 17) utan, F. 18) udel. G, H. 19) hínz, A, O; hínz, K;

Tale, som jeg siden kunde blive kaldet en Løgner for, endskjönt jeg med Vished veed at det er sandt. Noget af sligt har jeg selv seet<sup>o</sup> og noget deraf har jeg hver Dag Leilighed til at erfare af dem, som selv have seet og prøvet det, og vide tilvisse at det er sandt, samt tillige ere os bekjendte som sanddrue Mænd<sup>7</sup>. Men derfor fremkommer jeg nu med denne Indvending, at en lille Bog er kommen hertil Landet, og siges at være forfattet i Indien, samt handler om de indiske Lande; i selve Bogen meldes det at den er bleven sendt til Emanuel Grækernes Keiser<sup>8</sup>; nu — det er dog de fleste Menne-skers Dom, som høre Bogen, at det, hvad der fortælles i samme lille Bog, ikke kan være til, men er ikke uden Lögn. Skal der herimod nøie efter-sees i vore Lande, saa gives her ikke færre Ting, end de som om hine ere ommeldte, der vilde synes ligesaa forunderlige eller fuldt saa forunderlige i de Lande, hvor man aldrig har seet slige Ting eller för hört noget sige derom, — end de som ere be-skrevne i hin Bog. Samme lille Bog er bleven bragt vidt omkring, men allevegne bleven mistænkt og beskyldt for Lögn, og det forekommer mig, at hine ikke have nogen Ære deraf<sup>9</sup>, endskjönt den er

---

hinnig, G; þar, D. 20) fra [ enn undarligri munu þykja, D. 21) u. A, D, G; höfð, F; fra [ ok eigi fyrr heyrðir, I. 22) leyniliga, lö-n-lige, urigtig O. 23) fyrr, A, D. 24) fra [ u. A. 25) En sú litla bok hefur þó víða (allvíða, L) verið borin, þó at hún hafi, A, F, K, L. 26) er segja hana ljuga, né þeim er ritaði, som sigo at den lyver eller den Mand, som skrev den, till. G.

meðr því at æ hefir logit verit kallat þat sem á er ritat<sup>1</sup>.

Sonr<sup>2</sup>: Eigi er mēr kunnigt, hversu víðfleyg<sup>3</sup> vor ræða vill gjörast um vora daga eðr eptir, en þó vil ek<sup>4</sup> meðr tilmæli eptirleita þeirri<sup>5</sup> skemtan, at vēr tölum um lengra þá hluti, er vēr ætlum at undarligir muno þikja í öðrum löndum, ok vēr vitum hēr til sanns at ólognir ero, en ekki [tök-um vēr mikit af at mistrúa<sup>6</sup> þá bók, er<sup>7</sup> [gjör var á Indíalandi<sup>8</sup>, þó at þar sè [mart undarlíga<sup>9</sup> í sagt, þvíat margir hlutir ero þeir hēr með oss, er þar mundu undarlíga<sup>10</sup> þikja, en oss þikja eigi undarligir, er vor ræða mætti langt fljúga at hún kæmi þángat, sem þess er engin von<sup>11</sup>. En ef ek skylda yfir einhverjum<sup>12</sup> hlut undarlíga láta, þeim [sem þar er mælt<sup>13</sup>, þá sýnist mēr þat eigi síst<sup>14</sup>, at smáir menn megi<sup>15</sup> temja þá enu sterku flugdreku<sup>16</sup>, er þar ero í fjöllum eðr eyðimörkum, svo sem sú bók ræðir um, til þess at þeir megi ríða þeim hvert er þeir vilja, sem hestum, jafngrimt sem mēr er þat sagt ok eitursfullt kvikindi<sup>17</sup>, ok [engi náttúra<sup>18</sup> til at<sup>19</sup> maðr megi [í nánd vera<sup>20</sup>, en síðr til þján-

1) fra [ þeim er gjörði, með því at æ hefir verit (æ væri, *F*) logit kallat þat er sagt or af (á er ritat, *F*), þó at víða hafi síðan farit til eyrna gamans ok skemtunar, — *har Forfatteren, ved det at man stedse har udgivet det for Løgn, som der fortælles (eller er optegnet), endskjønt det siden efter længe er bleuet bragt omkring til Ørenslæt og Tidesfordriv, A, F, I, K, L, N, O; sakir þeim sem til hlýða, t. N.* 2) Sonr spyrr, *O.* 3) víðfræg, *D.* 4) enn, *t. A. D.* 5) þessari, *dennæ, G.* 6) kunnum vēr mjök (at, *t. F*) tortryggja, *A. D, F, I, K, L, O.* 7) kallat er at, *D.* 8) af Indíalandi kalla komna vera, *A, F, I, K, L, O.* 9) undarligt, *F, G; fra [ margir hlutir undar-*

kommen meget omkring, at det, som er skrevet i den, stedse er blevet anseet for Opdigtelse.

Sønner: Jeg kan vistnok ikke forudsee, hvor vidt vor Samtale kan spredes omkring i eller efter vore Dage, men dog vil jeg endvidere udbede mig den Fornøielse, at vi fortsætte den for at handle noget udførligere, om de Ting, som vi troe ville synes forunderlige i andre Lande, men som vi dog med Vished vide ikke ere opdigtede. Ellers vil jeg ikke nægte den Bog, som er forfattet i Indien, al Tiltro, endskjönt meget underligt fortælles deri, thi der gives mange Ting her blandt os, som vilde synes forunderlige der, men forekomme os dog ikke saaledes, hvis vor Samtale skulde flyve saa langt at den kom didhen, hvilket man dog aldeles ikke kan vente. Men hvis jeg skulde anstille mig forbauset over nogen af de Ting, som der fortælles, skulde det snarest være over det, at smaae Mænd skulle kunne tæmme de stærke flyvende Drager, som opholde sig der i Bjergegne og Örkeuer, saaledes som det berettes i Bogen, for at kunne ride paa dem, som Heste, hvorhen de saa ville, saa grumt og forgiftigt som mig er sagt at hint Dyr er, da dets Natur er af den Beskaffenhed, at Mennesket ikke kan opholde sig i dets

---

ligt, *A.* 10) *nanu* (*mundu*) *undarlegir*, *A, D, G, K*; *uliklegir*, *urimeliga*, *F.* 11) *fra* [ *u. A, F.* 12) *einumbhverjum*, *A, D*; *einum*, *F.* 13) *er* (*þar*) *segir* i *bokinni*, *som det siges der i Bogen*, *A, F, K, O.* 14) *undr*, *t. A, D, F, K, O.* 15) *megu*, *A.* 16) *flugdreka*, *de övriga.* 17) *frá* [ *engra náttúru hefir*, *F.* 18) *fra* [ *aunga n. til hafa*, *K, L, O.* 19) *jafngr.* *sem mér er þat kv. sagt ok eitrufullt*, *D, I, K, L.* 20) *frá* [ *því i nánd koma*, *A, K, L, O.*

ar<sup>1</sup> eðr tanníngar<sup>2</sup>.

Faðir: Bæði ero slúkir hlutir ok margir aðrir, þeir er þar í ero mæltir, er undarligir<sup>3</sup> þikja, ok láta margir<sup>4</sup> menn<sup>5</sup> tortryggiliga<sup>6</sup> yfir, ok sýnist mér [fyri því<sup>7</sup> eigi<sup>8</sup> nauðsyn at jafna þeim hlutum saman, er [þar ero í ritaðir, ok þeim er<sup>9</sup> hær ero með oss, er jafn undarligir munu þikja þar, sem [oss þikja þessir hlutir, er nú ræddir þú um<sup>10</sup>, þvíat þat mætti vera, at temja<sup>11</sup> dýrin eðr önnur kvikindi<sup>12</sup>, [þóat þau væri grimm eðr torreyfilig<sup>13</sup> um at væla, þá mun þeim<sup>14</sup> þikja því<sup>15</sup> meiri undr, ef svo er frá sagt<sup>16</sup>, um þá menn er þat kunnou, at temja trè ok fjalir til þess, at sá maðr, er [hann er eigi fimari á fæti enn aðrir menn, þá hann hefir ekki annat enn skó sína eina á fótum<sup>17</sup>, en jafnskjótt sem hann bindr fjalir undir<sup>18</sup> fætr sér, annathvort [vüj álnir eðr ix lengra<sup>19</sup>, þá sigrar hann fugl á flaug<sup>20</sup> eðr mjóhunda á<sup>21</sup> rás, [þeir sem mest kunna at hlaupa<sup>22</sup>, eðr renna<sup>23</sup>, [er hleypr hálfu meira enn hjörtr<sup>24</sup>, þvíat sá er mikill fjöldi manna<sup>25</sup>, [at hann kann svo<sup>26</sup> á skíðum<sup>27</sup>, at hann stíngir [í einni rensl sinni<sup>28</sup> ix

1) aþjánnar, *G*; þjáningar, *I*. 2) Um skyð, *t. O* (som et Capitels Overskrift). 3) munu, *t. A*. 4) flestir, *de fleste, F*. 5) undarlega ok, *t. D*. 6) torvelliga, *I*. 7) frá [ þat, *G*. 8) udel. *F*. 9) frá [ u. *A, I*. 10) þessir þykja hér er nú ræddum vér um, *A, F, G, K, L*. 11) mætti, *t. A, D, F, G*. 12) kvikvendi, *A, K*. 13) torpreifilig, *D*; torveldleg, *N*. 14) þat, *till. G*. 15) udel. *G*. 16) frá [ en þetta mun þykja (meira, udel. *F*; undr, *t. D, F*; torvelligt, *I*), ef svo er frá sagt sem er, *A, D, F, L, O*. 17) eðr bera fætr sína, *eller sine bare Fødder, H*; frá [ þat hefir á fótum sér, þóat hann sé ekki aðr fimari eðr fljótare enn aðrir menn, meðan hann hefir ekki annað á fótum nema (enn) skúo sína (eina), *A, F, K, L, N, O*; eðlegar bera

Nærhed, end sige tvinge eller tæmme det<sup>10</sup>.

Faderen: Raade shige Ting og mange andre som fortælles der ere vistnok underlige, saa at mange erklære dem for mistænkelige, hvorfor jeg ikke anseer det nødvendigt at sammenligne de Gjenstande, som beskrives i Bogen, med dem som haves her blandt os, der vilde synes ligesaa forunderlige der (i Landet) som de forekomme os, om hvilke du nu talte, thi det kunde vel være muligt at tæmme (hine) Dyr eller andre levende Skabninger, om de end vare grumme og vanskelige at behandle; dog vilde de Folk vel ansee det for et endnu større Under, hvis man fortalte dem om de Mænd der kunne afrette Træer og Fjæle saaledes, at en Maud, som ikke er raskere til Fods end andre Mennesker, naar han ikke har andet paa Fødderne end sine Skoe alene, saasnart han binder Fjæle af 8 eller 9 Alens Længde<sup>11</sup> under sine Fødder, kan beseire Fuglen i Flugten eller de Jagthunde, som kunne løbe stærkest, eller Renen<sup>12</sup>, der dog er dobbelt saa hurtig som Hjorten; thi der gives<sup>13</sup> en stor Mængde Mennesker, som ere saa færdige i at løbe paa Skier, at en af dem, i eet Løb, kan stikke 9 eller flere Rensdyr

fætr, eller bare Fødder, t. N. 10) á, A, D, F. 10) fra [ átta eðr  
nu alnir lángr, 8 eller 9 Alen lange, F; eðr lengri, eller længere,  
till. H; víj alna lángr eða átta, 7 eller 8 Alen lange, A, D, F, I,  
K, L, O. 20) flug, F, I, K; í flugi, G. 21) at, A, D, F. 22) fra [ u.  
A, F, G; sem mest megu hlaupa, N. 23) saaledes ogsaa G; bõr  
rettes til reina (Rensdyr); hrein, A, D, O (det samme); hreini, F;  
hreinum, N; hiera, Harer, H; fra næstsidste [ udel. K, L. 23) udel.  
A, F, G. 25) hér með oss, till. G. 26) fra [ er svá kann vel, F.  
27) renna, løbe, till. F, H. 28) fra [ einu renslí (sinu) F, I, K, L.



reina með spjóti sínu [eðr fleiri<sup>1</sup>. Nú [munu þessir hlutir þikja ótrúligir ok undarligir<sup>2</sup> á öllum löndum þeim er eigi vitu menn með hverri list eðr vél<sup>3</sup> slíkt má verða, at fjölin [tóm má vera<sup>4</sup> til svo mikils fljótleika á fjöllum uppi, at ekki vætta<sup>5</sup> má forðast rás þess manns ok skjótleik, er fjalirnar hefir á fótum, [þat sem jörðinni fylgir<sup>6</sup>, en [þegar hann lætr fjalir af fótum sér, þá<sup>7</sup> er hann ekki fimari enn aðrir menn; [en þar sem menn ero eigi slíku vanir, þá mun varla finnast svo fimr maðr<sup>8</sup>, at eigi muni af honum taka allan fimleik, þegar<sup>9</sup> slík trè eru bundin við fætr honum. Nú vitum vèr til sanns, ok eigum kost um vetr, þegar snjór er, at sjá gnógt þeirra manna er slíkar listir kunna<sup>10</sup>.

Nú gátum vèr fyrir skömmu þeirra hluta, er allmikil<sup>11</sup> undr mun þikja í flestum stöðum<sup>12</sup> öðrum, þvíat þat er í gegn allri náttúru, [er flestöll lönd önnur hafa<sup>13</sup> um dægraskipti, þvíat [sólin skín<sup>14</sup> jafnbjart ok<sup>15</sup> [með jöfnum yl<sup>16</sup> jafnvel<sup>17</sup> um nótt sem um dag, mikin hluta sumars. Þat má<sup>18</sup> ok undarliga<sup>19</sup> þikja<sup>20</sup> hère í landi, á Mæri, um mýri eina, þá er Bjarkadalsmýri<sup>21</sup> [er kallat<sup>22</sup>, at hvat<sup>23</sup> trè sem þar er í kastat, ok liggir þat<sup>24</sup> þar [iij vetr<sup>25</sup>,

1) ok þaðan af færri, og derunder færre, O. 2) man þessi hlutir þykja tortryggiligr (torveldir, L) og undarligir, A, D, F, I, K, L, O. 3) vél, K. 4) mætti (má) tömd verða, A, F, G, K. 5) vietta, D, F. 6) fra [ þær sem jörðu fylgja, F. 7) þess á milli, A. 8) E har her, rimeligviis ved en Skrivef., tilf. eðr menn. 9) her ophører dette Fragment i N. 10) fra [ ok man þat mikil undr þikja þar sem ruenn eru ekki slíku vanir (udel, F), en oss þykir ekki undarligt þat vera, þvíat vèr erum slíku vanir, A, F, G, K, L, O. 11) allmikil, A, F.

med sit Spyd<sup>14</sup>. Nu ville disse Ting synes utrolige og underlige i alle de Lande, hvor det er Folk ubekjendt, ved hvilken Kunst eller Snildhed sligt kan skee, at den blotte Fjæl kan udvirke en saa stor Hurtighed oppe paa Fjeldene, at intet Væsen, som holder sig til Jorden, kan hytte sig for den Mands Løb og Hurtighed, som har Fjælene paa sine Fødder; men saasnart han skiller sig af med dem, er han ikke raskere end andre Folk; — men der, hvor man ikke er vant til sligt, vil der neppe findes saa rask en Mand, at jo al hans Hurtighed betages ham, saasnart saadanne Træer bindes til hans Fødder. Dog vide vi dette med Vished og have om Viinteren, saasnart der er Snee, Leilighed til at see en Mængde af de Mennesker som kunne slige Kunster.

Vi omtalte for kort siden visse Gjenstande, som ogsaa ville ansees for høist forunderlige paa de fleste andre Steder, thi det strider imod den Natur, som de fleste andre Lande have, med Hensyn til Dagens og Nattens Afvexlinger, at nemlig Solen<sup>15</sup> skinner ligesaa klart og med lige Varme saavel om Natten som om Dagen, en stor Deel af Sommeren. — Det maa og synes underligt, som findes her i Landet, paa Möre, nemlig en Mose, kaldet Birkedals Myr<sup>16</sup>, at hvad Slags Træ som kastes deri, og har ligget der i tre

<sup>12</sup>) löndum, A, F.    <sup>13</sup>) fra [ udel. A, F.    <sup>14</sup>) her skin sol, A, F, G, I, K, L, O.    <sup>15</sup>) jafnsagt, t. A, D, K.    <sup>16</sup>) geislum, t. I; fra [ u. F.

<sup>17</sup>) u. A.    <sup>18</sup>) man, A, F.    <sup>19</sup>) undarligt, A, F, K.    <sup>20</sup>) litaz, F.

<sup>21</sup>) Björkdalsmýr, A, F, I, K, L; Björkdalsmýri, O.    <sup>22</sup>) heitir, A.

<sup>23</sup>) hvalki, G.    <sup>24</sup>) udel. F.    <sup>25</sup>) fra [ þrjár nætr, tre Nætter (og Dage), I.

þá verður þat at steini, ok hafnar [svo trèð<sup>1</sup> sinni náttúru, ok þó at því sè kastat í elld, þá glóar þat<sup>2</sup> sem steinn; áðr brann þat sem trè; ok höfum vèr þá steina sèna marga ok í höndum hafða, er hálfir hefir verit trè, þat sem upp hefir staðit<sup>3</sup> úr mýrinni, en<sup>4</sup> steinn þat er [niðr hefir staðit í mýrina<sup>5</sup>. Nú má þat undarligt kalla, þvíat sú mýri<sup>6</sup> er<sup>7</sup> í þeirri mörku, sem allskyns ærinn<sup>8</sup> víðarvöxtr er, ok sakar þat ekki, meðan þat<sup>9</sup> er<sup>10</sup> í vexti, en þegar<sup>11</sup> þat er höggvit, ok þat tekr [at þorna<sup>12</sup> ok er því<sup>13</sup> kastat í mýrina, þá snýst þat til steins náttúru [ok hafnar trèð náttúru<sup>14</sup>.

•Sonr<sup>15</sup>: Þessir hlutir ero mèr allir kunnir, þvíat þeir ero hèr í landi, ok hefi ek alla sèna, en hinir ero mèr [allir ókunnir<sup>16</sup>, er annattveggja er<sup>17</sup> á Grænlandi<sup>18</sup> eðr Íslandi eðr Írlandi, þvíat þar hefi ek eigi<sup>19</sup> spurdaga til haft, eðr í höfum þeim sem þar ero umhverfis<sup>20</sup>.

1) þá þat trè, *A, F*; tréit, *G*. 2) siðan, *t, A, F, G*. 3) verit, *F, H*. 4) hitt, *t, G*. 5) í mýrinni hefir staðit, *A, K, L, O*. 6) mýr, *G*. 7) stendr, *F*. 8) mikill, *F, O*. 9) trèð (tréit), *F, G*. 10) grænt ok, *t, D, F, I, K, L*. 11) er, *t, A*. 12) hrorna (hrörna), *A, D, K, O*; risna, *L*. 13) þat (því) þá, *A, F*. 14) fra [ u. *A, D, K, O*. 15) Sonr spyrr, *O*. 16) fra [ ukunnari, *A, F, K*. 17) eru, *F*; ero, *G*. 18) Grænalandi ok í hafi, *A*. 19) u. *E, A, F, G, I, K, O*. 20) Faðir: þó (so, *G*) at vèr skulum fleira um þessi lönd ræða, þá eru þau með ýmissum (lutum ok, *t, N*) háttum, ok eru (þau, u. *F*) eigi öll með (eptir, *E*) einum hætti, þvíat þau undr er annattveggja (annathvort, *E, N*) eru á Grænalandi eða á Íslandi, þá eru bæði með (af, *F*) ofrgangi frosts (frosta, *E*) ok jökla, [eða elligar, ucl. *F*, men har i dets Sted: ok eldinga), (af ofrgangi, u. *E, N*) elds eða bruna, eða með stor(um) fiskum ok mörgum (kymörgum, *E*) öðrum sjóvar (haf) skrimslum, ok er hvortveggja þat land [svo silt ok snaut(t)

Vintre<sup>17</sup>, bliver til Steen, og Træet aflægger saaledes sin Natur, at om det end kastes i Ilden, bliver det der gloende som en Steen, istedenfor at det forhen brændte som Træ; vi have selv seet og haft i Hænder mange saadanne Stene, af hvilke det halve, som havde staaet op af Mosen, var Træ, men den Deel derimod, som stod ned i Mosen, var Steen. Dette maa ogsaa saa meget mere ansees for forunderligt, som denne Mose ligger i en Mark, hvor der er stærk Væxt af allehaande Skov, der ikke har mindste Skade deraf, saa længe som Træet er i Væxt, men naar det er hugget og det begynder at tørres samt kastes i Mosen, saa antager det Stenens Natur, men aflægger sin egen.

Sönnen: Disse Ting ere mig alle bekjendte, fordi de findes her i Landet og jeg har seet dem alle, men de ere mig derimod alle ubekjendte, som enten findes paa Grönland, Island eller Irland, thi derom har jeg<sup>18</sup> spurgt, eller i de Have, som ligge der omkring.

---

(smarpt, F, I, K; u. E, N), at þat er nälga obyggjanda (väri varla byggjanda, I, F). En Irland er nälga landa bezt o. s. v. *Faderen: Endekjönt (at) vi nu skulle tale noget mere om disse Lande, da ere de af ulige Beskaffenhed og ikke alle paa samme Maade, thi de Vidundere, som gives enten i Grönland eller Island, bestaae af Frotens samt Iisbjergenes eller Ildens og Jordbrandens Voldsomheder, eller i store Fiske og mangeartede Havuhyrer, men ethvert af disse Lande er saa ondt og fattigt (skarpt, haardt), at det er næsten ubeboeligt (knap beboeligt) af de Aarsager. Men Irland er næsten det bedste af alle Lande, o. s. v., D, E, F, I, K, N. — Her udelades det som Udgaven har S. 86-119, hvoraf en Deel berører Grönland men findes i vor Codex paa et andet Sted.*

## C) Bls. 120-142.

<sup>1</sup>Faðir: Í Íslands höfum þíki mæð fátt þat vera<sup>2</sup> er minninga<sup>3</sup> sè vert eðr umræðu, fyrir utan hvali þá er þar ero í höfum, ok ero þeir [mjök með ymsum hætti eðr<sup>4</sup> vexti, ok verða þeir hvalir er hnýðingar heita, er með mestum<sup>5</sup> fjölda ero, xx álna lágir, verða þeir ok [sumir svo fjöldinn<sup>6</sup> af þeim smár, at eigi ero lengri en x álna, ok<sup>7</sup> þar á millum hverr eptir sínum vexti. En þessir fiskar<sup>8</sup> hafa hvorki tönn<sup>9</sup> nè tálkn, ok ekki ero þeir [hættir hvorki við skip nè menn<sup>10</sup>, heldr forðast þeir veiðimanna fund, ok verða þó [iðuliga reknir á land<sup>11</sup> hundruðum saman, [ok er þat mikil fæðsla mönnum, þar sem þeir verða margir veiddir<sup>12</sup>. Enn þá ero önnur smá hvala kyn, svo sem er hnýsa, [er eigi verðr lengra<sup>13</sup> enn v álna, [eðr leiftr, er eigi verðr lengri enn<sup>14</sup> víi álna.

Þat<sup>15</sup> er enn eitt hvala kyn er menn kalla vognhvali<sup>16</sup>, ok verða [eigi lengri enn<sup>17</sup> xii álna, ok ero þeir tenntir eptir sínum vexti, svo mjök<sup>18</sup> sem hundar, ok því líkir [í ágirnd<sup>19</sup> sinni við aðra hvali sem hundar við dýr, þvíat þeir safnast flokkum saman ok renna at stórum hvölum, ok þar sem mikill<sup>20</sup> [hvalr er einn staddr, þá bíta þeir<sup>21</sup> hann ok mæða<sup>22</sup>

1) Af dette Stykke om Hvalfiskearterne er næsten en heel Side ulæselig i L. 2) u. A. 3) minningar, A, udel. F. 4) fra [ með ýmisum, A, F. 5) minstum, urigtig, I. 6) fra [ fjöldi, G. 7) hvarfar, t. G. 8) fra [ svo smáir, at sumir verða x álna ok (hvarfar, udel. F), þar t (4) millum. þeir fiskar, A, F, K. 9) tenn, A; tennr, F. 10) fra [ olmir, A, F, I, K; við skip, t. F. 11) fra [ [veiddir iðuliga ok teknir (reknir) á land (upp), A, F, G, K, 12) fra [ u. A, F, I. 13) fra [ ok verða eigi lengra, A, F. 14) fra [ en

## C) Side 120-142.

I Islands Havstrækninger synes mig der kun ere faa Ting, som ere værdige til Erindring eller Omtale uden de Hvalfiske som findes der, og de ere af meget forskellige Arter eller Størrelse. Saaledes blive de Hvale, som kaldes *Hnidinger*<sup>19</sup>, og falde i størst Mængde, tildeels 20 Alen lange; dog ere de fleste af dem saa smaae, at de ei ere længere end 10 Alen; de øvrige falde der imellem, hver efter sin Væxt. Men disse Fiske have hverken Tænder eller Barder, og de ere hverken farlige for Skibe eller Folk, men søge tvertimod at undgaae Fiskerne; dog blive de idelig fangede og jagede op paa Landet i hundredevis, og yde Folk stort Forraad af Fødemidler, hvor de blive fangede i Mængde. Der gives ogsaa andre smaae Arter af Hvale, hvoriblandt *Nisen*<sup>20</sup>, som bliver ikke længere end 5 Alen, og *Leiftur*<sup>21</sup>, hvis Længde ikke overstiger 7 Alen.

End en Art af Hvale kaldes *Vognhvale*; de blive ikke længere end 12 Alen; de ere forsynede med Tænder i Forhold til deres Størrelse, næsten lige som Hunde, og deres Gridskhed mod andre Hvale ligner Hundenes mod Dyrene; thi de samles i hele Flokke og anfælde de store Hvale, og hvor en saadan stor Hval er allene, bide de den og ud-

lengstar (leiptr) verða, *A, F*; cða, *I, K*. 16) þá, *A*. 16) vagnir, *A*; vögnuhvali, *F*; vognuhvali, *K*; vagnhvali, *I*. 17) fra [ þeir, *A, F, I, K*. 18) u. *A, F, I*. 19) á (i) grimd, *A, G, K*. 20) udel. *F*. 21) fra [ h er einnsaman, *F*. 22) meidda, *F, H*.

til þess er hann hefir bana<sup>1</sup>; [kann ok þat vera at hann drepr iðugliga<sup>2</sup> mikinn fjölda af þeim [í stórum höggum<sup>3</sup> í vörn sinni, áðr enn [hann verðr dauðr<sup>4</sup>.

Þat er<sup>5</sup> enn tvenn hvala kyn, þau er annat heitir andhvalir [en annat svínhvalir<sup>6</sup>, ok verða þeir ekki stærri enn v álna ok xx, þeir sem stæstir<sup>7</sup> verða, ok ero þeir fiskar ekki mönnum ætir, þvíat þat smjör er rennr af þeim hvölum<sup>8</sup> þá mega menn eigi melta [með sér sjálfum<sup>9</sup>, ok ekki annat kvikindi er þess neytir, þvíat þat rennr í gegnum [hann, ok jafnvel í gegnum trèð, ok þó man illa halda, ef nokkura hríð stendr, at horn sè<sup>10</sup>. Þá ero þau enn sum hvala kyn, er litillar umræðu [er vert<sup>11</sup>, er bæði er<sup>12</sup> hrafnhvalir [ok hvítíngar<sup>13</sup>, [ok ero þeir fyrri því hvítíngar kallaðir, at<sup>14</sup> þeir ero snjóhvítir<sup>15</sup> at lit, en flestöll önnur hvala kyn ero svört, fyrir utan þat at flekkar<sup>16</sup> ero á sumum<sup>17</sup>, svo sem [annathvort er<sup>18</sup> á skjaldhvölum eðr á geirhvölum, eðr á barðhvölum<sup>19</sup>. Þessi öll hvala kyn, er nú hefi ek nefnt, þá ero vel æt, ok svo mörg önnur. Þá heitir enn [hvala kyn<sup>20</sup> eitt fiskreki, ok stendr mönnum [nálíga mest gagn (af)<sup>21</sup>, því hann rekr til lands úr höfum utan bæði síld ok aðra<sup>22</sup> allskyns fiska, [ok hefir þó

1) af, t. A, G; því, t. F. 2) þat kann ok iðuliga at veita at hann drepr, A, F, H; þ. k. o. opt at bera o. s. v., K. 3) fra [ u. A, F, I. 4) fra [ þeir nái (at) honum, inden de naae til ham, A, G, I, K; geta mætt hann, kunne udmatte ham, F; eða hann deyr, t. G. 5) eru, A. 6) fra [ u. A. 7) kunnu at, t. A, G, I. 8) saaledes A; sjálfum, E. 9) fra [ u. A, F, I, K. 10) fra [ hvetvetna, A, F, I, K. 11) ero verð, F, I. 12) eru, A. 13) kallaðir, A; fra [ eða þeir sem

matte den, indtil den faaer sin Död deraf<sup>22</sup>. Det kan og tit skee at den dræber en stor Mængde af dem i sit Forsvar, förend de skille den af med Livet.

Der gives endnu tvende Hvalearter, af hvilke den ene kaldes *Andhval*<sup>23</sup>, men den anden *Sviinhval*<sup>24</sup>, og de blive ikke större end paa 25 Alen, og det endda kun de störste. De ere ikke spiselige for Mennesker, thi den Fedme, som rinder af dem, kunne hverken Mennesker, eller nogen anden Skabning, som nyder noget deraf, fordöie, thi den gjennemtrænger Kroppen, ja endog selve Træet, og om man end kom det i et Horn, vilde dette neppe kunne holde tæt efter nogen Tids Forløb. Adskillige Hvalearter fortjene kun kort Omtale, som *Rænhvale*<sup>25</sup> og *Hvidinge*<sup>26</sup>; de sidstnævnte kaldes saaledes fordi de ere sneehvide af Farve, men de fleste andre Hvalfiskearter ere sorte, med Undtagelse deraf, at paa nogle af dem findes hvide Pletter, som enten paa *Skjoldhvale*<sup>27</sup> eller *Geirhvale*<sup>28</sup> eller *Bardhvale*<sup>29</sup>. Alle disse Hvalearter, som jeg nu har nævnt, ere vel spiselige, og ligeledes mange andre. End en Hvaleart kaldes *Fiskdriver*<sup>30</sup>, af hvilken Menneskene næsten have störst Nytte, thi den driver til Landet, ude fra Havene, baade Sild og alle Slags andre Fisk. Tillige har den en temmelig sær-

---

hvitinger eru kallabir, eller de som kaldes *Hvidinge*, F, K. 14) fra [ þvíst, A, F. 15) hvítur, I, K. 16) flekkir, I. 17) hvítur af lit, *hvide af Farve*, t. G, K. 18) fra [ verðr, A, F, u. K. 19) hafurhval, *Springhval*, *Delphin*, K. 20) u. A. 21) fra [ af þeim mest (honum nálga) gagn, A, F. 22) u. A.



nokkut svo undarliga náttúru, þvíat hann kann at þyrfa<sup>1</sup> mönnum ok skipum ok rekr til þeirra síld ok allskyns fiska<sup>2</sup>, svo sem hann sè skipaðr [eðr sendr<sup>3</sup> til þess af guði, ok þat sè hans skyldar einbætti, æ meðan fiskimenn gæta með spekt sinnar veiði, en ef þeir verða ósáttir<sup>4</sup> ok berjast svo at blóði verði<sup>5</sup> spillt, þá er sem þessi<sup>6</sup> hvalr<sup>7</sup> viti þat, ok ferr [þá millum<sup>8</sup> lands ok fiska, ok rekr gjörvalla [burt ok út í haf<sup>9</sup> frá þeim, svo sem hann hafði<sup>10</sup> rekit til þeirra; en þessi hvalr er ekki meir<sup>11</sup> vexti enn xxx álna<sup>12</sup>, ok er mönnum vel ætr, ef lofat væri at veiða hann, en mönnum er því eigi lofat at [veiða hann<sup>13</sup> [eðr nokkut mein gjöra<sup>14</sup>, at hann gjörir mönnum jafnan mikit<sup>15</sup> gagn. Enn er þat ok eitt hvala kyn er barðhvalir<sup>16</sup> heita, ok hafa þeir hvalir tennr ekki stærri enn gjöra má [mjök stór<sup>17</sup> knífs hepti af eðr<sup>18</sup> tafl; ekki ero þeir ólmir [nè grimmir<sup>19</sup> heldr ero þeir hógværir, ok firrast<sup>20</sup> sem [þeir megu<sup>21</sup> fund veiðimanna, ok [nær at<sup>22</sup> vexti sem [þeir er nú rædda ek næsta um<sup>23</sup>. En einn hvalr hefir svo marga<sup>24</sup> tenn<sup>25</sup> í höfði, at hann hefir [nokkra<sup>26</sup> sjötigi<sup>27</sup>, af þessu kyni enu sama<sup>28</sup>. Þá heitir enn [eitt hvala kyn, þat er sléttibaka er kallat<sup>29</sup>, ok er ekki horn

1) þyrma (þirma), *skaane*, G, I, K; nálíga, t. G, A. 2) fra [ u. A. 3) fra [ u. A, F. 4) missáttir, F. 5) verðr, A, F, G. 6) sjá, A, F. 7) fiskhvalr, I. 8) í milli, A, F, K. 9) í haf út, A, F, G, K. 10) aðr, t. A, F, G, K. 11) meiri at, A, F. 12) eða xl (Lx, F), þeir sem stæstir eru (verða), *eller* 40 (60) *de som blive de største*, t. A, F, G, I, K. 13) granda honum, *skade den*, F, I, K. 14) fra [ u. A. 15) u. A, K. 16) búrðhvalir, A, K; berðhvalir, F, I. 17) fra [ u. A,

egen underlig Natur, thi den kan omhyggelig skaane baade Folk ok Skibe, og driver til dem baade Sild og allehaande Fisk, ligesom den var beskikket eller sendt dertil af Gud, eller som det var et den paa-lagt Embede, ligesaa længe som Fiskerne passe deres Fangst i Ro. Men hvis de blive uenige og slaaes, saa at de udgyde Blod, da er det som om denne Hval kunde vide det, og da gaaer den mellem Landet og Fiskene og driver dem alle bort fra Fiskerne og ud i Havet, ligesom den forhen havde drevet dem til disse. Denne Hval er ikke større af Væxt end paa 30 Alen, og er vel spise-lig, hvis det var Folk tilladt at fange den, men det have de ikke Lov til, eller til at gjøre den nogen Skade, fordi den stedse gjør Menneskene stor Nytte. Der gives nok en Art af Hvale, som kaldes *Bard-kvale*<sup>31</sup>; de have ikke større Tænder end saa, at man kan gjøre deraf meget store Knivskafter eller Tavlbrikker<sup>32</sup>. De ere ikke vilde eller grumme, men derimod sagtmødige og skye saavidt de kunne Fiskernes Nærværelse. De ere næsten af samme Størrelse som de, om hvilke jeg sidst talte. Een Hval af denne Art har saa mange Tænder i sit Hoved, at de udgjøre nogle og 70 i Tallet. End en Hvalfiskeart kaldes *Sletbag*; den har intet Horn<sup>33</sup>;

F, I, K. 18) fra [ knifaskepti ok, F. 19) fra [ u. A, F, I, K. 20) var-  
ast, A. 21) mest, F. 22) því nær, F. 23) fra [ enir fyrri er  
ver ræddum um, A. 24) margar, A, F, G. 25) tennr, F. 26) nokk-  
orar um, G, u. L, som her atter bliver nogenlunde læselig. 27) fra [   
luz, F; vii tigi, I; sjö tigi, K. 28) fra [ xl tanna, A. 29) fra [   
hvalok. eitt sléttabaka, A, F, G, K

á baki, ok [svo miklir nokkut at<sup>1</sup> vexti sem<sup>2</sup> nú gátum vèr um; en [þeir menn hræðast hana mjök sem um sjó fara, þvíat<sup>3</sup> hennar náttúra er sú, at leika við skip mjök. Þat er enn eitt hvala kyn er heitir hafrkitti, ok er þat [með undarligri<sup>4</sup> náttúru, þvíat [þeir hafa<sup>5</sup> í holi sínu netju ok mör, svo sem búfè, ok [verða þeir hvalir ekki stærri en xxx álnir, þeir sem lengstir verða<sup>6</sup>.

Þá [ero þau enn hvala kyn, er ólm ero ok grimm við menn, ok leita hvetvetna við at týna mönnum, þar sem þeir mega við koma: heitir annar hrosshvalr<sup>7</sup>, en annar<sup>8</sup> rauðkembíngur. Þessir ero fullir af ágirnd ok illsku; alldri verða þeir saddir af manndrápum, þvíat þeir fara um öll höf innan ok leita ef þeir mega<sup>9</sup> skip finna<sup>10</sup>; [þá hlaupa þeir upp, til þess at þeir megir þeim þá skjótara niðr sökkva ok týna með þeim hætti<sup>11</sup>. Þessir fiskar ero mönnum eigi ætir, heldr gagnstæðlegir, [svo sem<sup>12</sup> skipaðir<sup>13</sup> óvinir mannligu kyni, en ekki verða þeir stærri en xxx álnir<sup>14</sup>, eðr xl, þeir sem lengstir verða.

Þá er [enn þat hvala kyn er<sup>15</sup> náhvalr er [kallaðr, ok megu menn hann eigi eta fyri sótta sakir<sup>16</sup>, þvíat menn fá sótt at<sup>17</sup> ok deyja, ef þeir eta hann; en sá hvalr [er ekki mikill at vexti, ekki verðr hann<sup>18</sup> lengri en xx álna; [að öngu<sup>19</sup> er hann

1) fra [ því (svo) nær, F, G. 2) fra [ sá er svo í náttúra mikill sem hinn er, A. 3) fra [ u. A, K; ok er þat, F, I. 4) fra [ undarligt í sinni, A, F. 5) þat hefir, G. 6) fra [ eru þeir hvalir xxx álna langir (þritugir) er stærstir verða, A, F, K; ok eru vel ætir, og ere vel spiselige, t. G. 7) rosshvalr, G. 8) fra [ er hross-

og er omtrent saa stor af Væxt, som de, hvilke vi have omtalt. De Söfarende frygte den meget, fordi det er dens Natur at more sig ved at tumle med Skibene<sup>34</sup>. Der gives en Art af Hvale, som benævnes *Hafurkitte* (Bukke-Kat?)<sup>35</sup>, der er af en underlig Beskaffenhed, da den i sin Bug har baade Talghinde og Talg, ligesom Slagtekvæg; de störste af disse Hvale blive ikke længere end paa 30 Alen.

Endvidere findes der Arter af Hvaler, som ere rasende og grumme mod Mennesker, og söge idelig at ödelægge dem, hvor de kunne faae Leilighed dertil; en saadan kaldes *Horshval*<sup>36</sup>, en anden *Rödkæmning*<sup>37</sup>. Disse ere fulde af Gridskhed og Ondskab; de blive aldrig mætte af Manddrab, thi de gennemstreife alle Have og söge om de kunne træffe Fartöier, og da löbe de op af Vandet, for at de des hastigere skulle kunne sænke og ödelægge dem paa den Maade. Disse Fiske ere ikke spiselige for Mennesker, men meget mere modbydelige<sup>38</sup>, som det menneskelige Kjöns beskikkede Fjender. Dog blive de ikke större end paa 30 til 40 Alen, og det endda kun de som blive de længste<sup>39</sup>.

En Hvalart kaldes *Lighval* (Narhval), og den maa Mennesker ikke spise, thi ellers blive de syge og döe deraf. Denne Hval er ikke stor af Væxt, thi den bliver ikke længere end paa 20 Alen. Den

bvalr ok, A, F, I, K. 9) megi, A. 10) til þess at týna (farga, I) mönnum, ef á eru, t. A, F, I, K. 11) fra [ u. A, F, I, K. 12) fra [ udel. F. 13) saal. A, F; skipa, E. 14) u. A; álna, F. 15) fra [ u. A, F; þá er náhvala kyn, L. 16) fra [ eigi er (mönnum) ætr, A, F. 17) u. A, F. 18) fra [ verðr eigi, A, F. 19) ekki, A.

ólmr, heldr forðast hann [veiðimanna fund<sup>1</sup>, en hann hefir tenn í höfði, ok [allar smár<sup>2</sup>, fyri utan eina<sup>3</sup>, ok stendr sú í efra gómi í öndverðu<sup>4</sup> höfði hans; hún er fögur<sup>5</sup> ok vel vaxin, ok svo rétt sem laukur<sup>6</sup>; hún er<sup>7</sup> víi álna löng, sú er lengst kann at verða, ok snúin öll, [svo sem hún sè með tólum gjör; hún<sup>8</sup> stendr rétt fram ur höfði honum, [þá er hann ferr leiðar sinnar; en svo hvöss sem hún er ok rétt, þá<sup>9</sup> verðr honum engin<sup>10</sup> vörn at henni<sup>11</sup>, [heldr er hann<sup>12</sup> svo virkr at henni [ok kærr<sup>13</sup>, at hann lætr þar ekki [vætta<sup>14</sup> við<sup>15</sup> koma<sup>16</sup>. Eigi veit ek þau fleiri hvala kyn er mönnum sè [eigi æt<sup>17</sup> enn þessi v<sup>18</sup>, [sem nú hefi ek upp talt<sup>19</sup>: þá(u) tvenn [sem fyrst nefnda<sup>20</sup> ek, þat er svín-hvalr ok andhvalr<sup>21</sup>, ok þessi þrenu er síðan nefnda<sup>22</sup> ek, þat var hrosshvalr ok rauðkembíngur ok náhvalr. [Nú ero þau kyn hvala ótöld, er enn ero stærri at vexti, ok ero þau öll mönnum æt, er ek skal nú skíra fyri yðr; sumir ok af þessum ero hættir við líf manna, en sumir ero spakir ok hógværir<sup>23</sup>.

Skeljúng kalla menn eitt kyn af þeim<sup>24</sup>, ok er sá fiskr mikill vexti ok ólmr við skip; þat er hans<sup>25</sup> náttúra at ljósta skip með [sundfjöðrum sínum<sup>26</sup>, elligar [at hann lætr<sup>27</sup> fljótast, ok leggst<sup>28</sup> fyri

1) fra [ menn, A, F, I, K. 2) þó fár, dog faae, I. 3) tönn mikla, t. A, F, G, K. 4) u. F. 5) at aliti, t. A, K. 6) fra [ rétt sem kerti, A, F, G, I, K. 7) verðr, A. 8) sú, G, fra [ u. F. 9) fra [ ok, A, I, K. 10) u. F, K. 11) eða vígi, t, A, F, G, I, K. 12) fra [ ok, F. 13) u. A, F, I, K. 14) vetta, F; u. I. 15) nær, A, I, K. 16) svá gætur hann hennar vel; saa vel beogter den den, t, F, H. 17) fra [ uætt, F. 18) u. F. 19) talit, G; fra [ u. A. 20) fra [ er fyrri talda, A; en þau nú eru töld ok ek greinda fyrri, F. 21) sv.

er paa ingen Maade glubsk, men skyer Fiskernes Nærhed. Den har Tænder i sit Hoved, som alle ere smaae, med Undtagelse af een som staaer i överste Gumme, forrest i dens Hoved. Den er smuk og vel voxen, saa rank som en Lögstængel<sup>40</sup>. Den som bliver allerlængst er 7 Alen lang; ellers er den snoet og seer saaledes ud fra överst til nederst, som om den var dreiet med Værktöi. Den staaer lige ud af Hvalens Hoved, naar den svømmer paa sin Fart; men saa spids og rank den end er, tjener den Hvalen ikke til noget Forsvar, thi den er saa nænsom og öm for Tandene, at den ikke udsætter den for mindste Berörelse<sup>41</sup>. Saavidt jeg veed, ere der ikke flere Arter af Hvale, som ere uspise- lige for Mennesker, end disse 5 Arter som jeg nu har opregnet, nemlig de to, som jeg först nævnte, Svinhval og Andhval, samt disse tre som jeg siden har ommeldt, nemlig Roshvalen, Rödkæmningen og Lighvalen. Dog have vi endnu ikke opregnet alle de Hvalfiskearter, som ere større af Væxt og dog spiselige for Mennesker, efter hvad jeg nu vil forklare eder. Ogsaa nogle af disse ere farlige for Menneskers Liv, men andre ere stille og sagtmodige.

Man kalder en Art af Hvalfiske *Skeljung*<sup>42</sup>; den er stor af Væxt og grum mod Fartöier. Det er dens Egenskab at den slaaer Skibene med sine Fin- ner eller den lader sig flyde paa Vandet og lægger

hvalir ok andhvalir, A. 22) siðar talda, A. 23) við menn, t. G, fra [ u. L. 24) fra [ nú kalla menn eitt kyn Skeljung (af heim), A, F, I, K. 25) Her begynder atter et Fragment i N. 26) Sjöðrum sér, A. 27) upp, t. H. 28) fra [ leggst hann, A, F.

skip þar sem menn sigla; en<sup>1</sup> þó at menn beiti<sup>2</sup> frá honum, þá ferr<sup>3</sup> hann þó jafnan fyrri, ok er engi annar kostur enn sigla á hann; en [ef skip sigla á hann, þá<sup>4</sup> kastar hann skipum<sup>5</sup> ok týnir öllu því á er; sá fiskr<sup>6</sup> [verðr lxx<sup>7</sup> álna lángur eðr lxxx<sup>8</sup> [þeir sem stæstir verða, ok ero þeir fiskar vel ætir<sup>9</sup>.

Þá er þat enn eitt hvala kyn er norðhvalir heita, ok er sá fiskr<sup>10</sup> lxxx<sup>11</sup> álna lángur eðr níutigi, [þeir sem stæstir verða, ok<sup>12</sup> jafndigr sem hann er lángur; [þvíat reip þat er dregit er jafnlángt honum, þá tekr þat um hann þar sem hann er digrastr; hann hefir ok svo mikit höfuð, at þat er enn mesti þriðjungur af honum; en þessi<sup>13</sup> fiskr lifir breinliga, þvíat þat [segja menn, at hann hafi öngva fæzlu aðra enn myrkr<sup>14</sup> ok regn<sup>15</sup> þat<sup>16</sup> sem fellr ur lopti<sup>17</sup> ofan á haf, ok þó at hann sè veiddr ok innifli hans opnuð, þá finnst ekki óklárt<sup>18</sup> í hans maga sem annarra fiska, þeirra er [fæzlu hafa, þvíat hans magi er<sup>19</sup> breinn ok tómur; ekki má hann vel munn sinn opna<sup>20</sup>, þvíat [tálkn þau er vaxin ero í munni honum<sup>21</sup> rísa um [þveran munn<sup>22</sup> hans<sup>23</sup>, þegar hann lýkr honum mjök upp, ok hefir hann iðugliga<sup>24</sup> af því bana, at hann má

1) á, ok sigli, A. 2) leiti, I; beint burtu, A. 3) kemst, I.  
4) fra [ þarnæst, A, F, I. 5) ef hann má, *dersom han kan*, t. I; ok brýtr, A, F, L, N. 6) er vel (mönnum) ætr, A, F; hann er lxx ál. l., A. 7) lxxx, K. 8) lxxx, K. 9) fra [ u. A. 10) mikill, hann er, A, G, I, K; vel mikill vexti, svá hann er, F. 11) viiix, I. 12) fra [ hann er, A, F, I, K. 13) fra [ (til), ef (þótt) þú mælis (hann) með reipi (sem hann er lángur til, t. I); inn mesti (enn) þriðjungur (hans)

sig for Fartøierne, hvor Folk seile, men om man end dreier af fra den, gaaer den altid for igjen, saa der er ingen anden Udvei, end at seile paa den. Naar Skibene da overseile den, kaster den dem omkuld og ødelægger alt hvad der er paa dem. Denne Fisk bliver 70 til 80 Alen lang, de som blive de største, og det Slags Fiske ere vel spiselige for Mennesker.

Der gives end en Hvaleart, som kaldes *Nordhvale*<sup>43</sup>, og de største af dem blive 80 til 90 Alen lange; dog er den lige saa tyk som den er lang til; thi naar man trækker et Reb, som har dens Længde, omkring den, slaaer det lige til, hvor den er tykkest. Den har et saa stort Hoved, at det udgjør fuldt en tredie Deel af den hele Krop. Denne Fisk lever reenlig, thi man siger at den ikke har nogen anden Næring end den Taage og Regn<sup>44</sup>, som falder af Luften ned paa Havet, og skjönt den fanges og dens Indvolde aabnes, saa findes intet ureent i dens Mave, som i andre Fiske der nyde Føde, thi dens Mave er reen og tom<sup>45</sup>. Den kan ikke vel aabne sin Mund, fordi de Barder der sidde i dens Mund reise sig saaledes at de spærre Munden heelt, naar Hvalen lukker den høit op, men kan ikke lukke den sammen igjen, saa at den ofte faaer sin Død derover, at Munden ikke kan lukkes.

---

er höfud af honum. Sá fiakr, *A, F, I, K.* 14) myrkva, *G.* 15) ok, *till., G.* 16) ok þat eitt, *A, F, I, K.* 17) himni, *I, L.* 18) slíkt, *A, I, K.* 19) fra [ mat (margt) eta jafnan, ok' er hans magi, *A, F, I, K.* 20) eðr í sundr láta, *t. F, I.* 21) fra [ tálknin, *A; tálkn, F, I.* 22) þverag kverkar, *I.* 23) honum, *A, F, I; ok munn, t. I.* 24) u. *I.*



ekki munni sínum aptr koma; ekki er hann mjök<sup>1</sup> ólmr við skip; öngvar hefir hann tennr<sup>2</sup>, ok er feitr fiskr ok vel<sup>3</sup> ætr.

Þá er [enn eitt<sup>4</sup> hvala kyn, er reyðr [er kallat<sup>5</sup>, ok er sá [fiskr allra beztr átu<sup>6</sup>; hann er hógvæ fiskr ok ekki hættir við skip, [þó at hann fari nær; en sá fiskr er mikill ok lángr at vexti; svo segja menn, at þann hafi menn mestan veiddan, er hann<sup>7</sup> var xiiij<sup>8</sup> tigi álna lángr<sup>9</sup>, [þat er xxx álna ok í<sup>10</sup> tírætt, ok verðr hann opt veiddr af veiðimönnum fyri hógværi sinnar sakir ok spektar, ok er hann betri átum ok betr þefaðr<sup>10</sup> enn nokkur fiskr annar, þeirra sem nú höfum vèr um rætt, ok er hann þó vel feitr talinn<sup>11</sup>; hefir hann<sup>12</sup> ok öngvar tennr<sup>13</sup>. Þat er ok mælt, ef [maðr mætti ná aukningu<sup>14</sup> fræs hans, [svo at þat vissi til sanns at af honum væri ok ekki af öðrum hvölum<sup>15</sup>, þá væri þat öruggast<sup>16</sup> til allra lækninga bæði [við augum<sup>17</sup> ok<sup>18</sup> líkþrá, [ok við riðu<sup>19</sup>, ok við höfuðverk ok á mót<sup>20</sup> [öllum sóttum<sup>21</sup> þeim sem menn<sup>22</sup> fá, en þó er<sup>23</sup> annarra hvala auki<sup>24</sup> góðr<sup>25</sup>, þó eigi sé svo góðr sem þessi er. Nú hefi ek flestöll hvala kyn [talit fyri þèr<sup>26</sup>, er menn veiða.

[Einn fiskr er enn ótaldr<sup>27</sup>, er mèr [vex heldr<sup>28</sup>,

1) u. A, F, G, I, K. 2) tenn, A. 3) mönnum, t. A, F, K. 4) þat, A, I. 5) fra [ heitur, A, F, I. 6) allra fiska beztr átum, A, F, I, K, L. 7) fra [ en menn hafa þann mestan veitt er, A, F, I, K. 8) cx, F, I. 9) er l. at vexti, A, F. 10) þefaðr, G. 11) taln, Gjæller, G. 12) engi, ingen, t. nogle, H. 13) fra [ sá fiskr er vel feitr; tálku hefir hann ok enga tenn, A, F, I, K. 14) fra [ menn megu (kunnu) fá af aukning, A, F, I; (aukningi, K.) 15) fra [ u. A, F. 16) sá öruggast, A, F. 17) til augna, A, F, I. 18) móti l.

Den er ellers ikke meget glubsk mod Skibene. Den har ingen Tænder, samt er en fed og vel spiselig Fisk.

Endvidere er den Art af Hvalfiske, som kaldes *Reidur*<sup>46</sup>, og denne er iblandt alle Hvale den bedste til Spisning. Den er en spagfærdig Fisk og ikke farlig for Skibe, endskjönt den gaaer nær til, men denne Fisk er stor og lang af Væxt. Man siger at den største, som man har fanget, var 13 halve Snese Alen lang, det udgjör 130 Alen, naar ti regnes paa Hundredet<sup>47</sup>. Den fanges tit af Fiskerne, for dens Sagtmodigheds og Spagfærdigheds Skyld; den er og bedre af Smag og Lugt end nogen anden af de Fiske, som vi nu have omtalt, endskjönt den er meget fed. Den har Barder<sup>48</sup>, men ingen Tænder. Det siges og at om man kunde naae dens Sæd<sup>49</sup>, saa at man vidste til visse at det var af denne, men ikke af andre Hvale, da vilde det blive det kraftigste til alskens Lægedom, baade for Öinene og mod Spedalskhed, samt mod Rystelse og Hovedpine, samt alle de Sygdomme<sup>50</sup> som Mennesker faae. Vel er andre Hvales Sæd<sup>51</sup> ogsaa god, men dog ikke saa god som denne er. Nu har jeg opregnet for dig de fleste Arter af Hvaler, som fanges af Mennesker.

En Fisk er dog endnu ikke ommeldt, som det

A, F; við, I. 19) móti innriðu, A; ok í riðu, F. 20) flestum, t. I.

21) öðrum verkjum, andre Smerter, H. 22) kunnu, t. F. 23) margra,

t. F. 24) mjök margra, t. A, G. 25) til lækningar, til Lægedom,

t. A, F, I. 26) frá [ töld, A; talt, F. 27) frá [ Nú er sá fiskr

cinn eptir, A, F, I, K, L. 28) frá [ bítr (býðr, I;) mest, A, F, I,

K, L.

í augu frá at segja [fyri vaxtar hans sakir<sup>1</sup>, þvíat þat mun flestum mönnum ótrúligt þikja; þar [kunna ok fæstir frá honum nokkut at segja gjörla<sup>2</sup>, þvíat hann er<sup>3</sup> sjaldnast við land [eðr í von<sup>4</sup> við veiðarmenn<sup>5</sup>, ok [ætla ek ekki þess kyns fisk margan<sup>6</sup> í höfum; vèr köllum hann optast<sup>7</sup> á vora túngu hafgufu; eigi kann ek skilvísliga frá lengð hans at segja með álna tali, þvíat þeim sinnum sem hann hefir birzt fyrir mönnum, þá hefir hann landi sýnzt líkari enn fiski; hvorki [spyr ek at hafi veiddr verit nè dauðr fundinn<sup>8</sup>, ok þat þiki mèr líkt<sup>9</sup> at þeir [sè eigi fleiri<sup>10</sup> enn ij í höfum<sup>11</sup>, ok öngvan<sup>12</sup> ætla ek [þá auka<sup>13</sup> geta<sup>14</sup> sín á milli, því ek ætla þá hina sömu jafnan vera ok eigi mundi öðrum fiskum hlýða<sup>15</sup> at þeir væri svo margir sem aðrir hvalir fyri mikilleika<sup>16</sup> sakir [þeirra, ok svo mikillar<sup>17</sup> atvinno er þeir þurfa<sup>18</sup>. En sú er náttúra sögð þeirra fiska<sup>19</sup>, at þegar<sup>20</sup> hann skal eta<sup>21</sup> þá gefr hann ropa mikinn upp úr hálsi sèr, ok fylgir þeim ropa mikil<sup>22</sup> áta, svo at allskyns [fiskar þeir<sup>23</sup> er í nánd [verða staddir<sup>24</sup>, þá<sup>25</sup> safnast til, bæði smáir ok stórir, ok [hyggjast at<sup>26</sup> sèr [skuli aflast þar matar<sup>27</sup> ok góðrar<sup>28</sup> atvinno; en þessi

1) fra [ vexti hans, A, F; u. I. 2) fra [ kunnu ver (kunna) ok fátt (fáir) frá at segja, A, F, G; u. I. 3) flestum sjaldsenn, t. I; þvíat hann er sjaldan v. l., A, I, K. 4) nánd, A; fra [ u. I. 5) veiðimenn, A, F, I. 6) ek ætla ok þesskyns fisk (fiska eigi) ekki allfjölgan (mjög fjölgan), (marga) vera, A, F, G, I, K. 7) u. F. 8) fra [ hefi ek seð hann veiddan nè dauðan fundit, I. 9) líkast, A, K; líkligast, F; líkara, I. 10) munu eigi fl. vera, A, F, I, K. 11) it mesta í öllum h., A, F, I, K. 12) aungvan, A, G, K. 13) þau, A; þá aukat, F. 14) u. I. 15) duga, I, K. 16) mikilleika, A, F, I.

forekommer mig noget betænkeligt at fortælle om, for dens Størrelses Skyld, thi den vil forekomme de fleste Folk utrolig; vistnok kunne og kun de allerfærreste fortælle noget udførligt om den, thi den sees kun saare sjelden ved Landet eller paa de Steder, hvor Fiskere kunne vente at see den; jeg troer heller ikke at den Fiskeart kan være talrig i Havene; som oftest kalde vi denne Fisk *Hafgufa*<sup>22</sup> i vort Sprog. Jeg kan ikke give nogen paalidelig Underretning om dens Længde efter Alent, thi de Gange, den har ladet sig tilsyne for Folk, har den mere syntes at ligne et Land end en Fisk. Jeg har hverken kunnet opspørge at den er bleven fanget eller funden som død, og derfor forekommer det mig rimeligt at dette Slags Fiske ikke ere flere end to i Havene og jeg troer ikke de kunne avle nogen Yngel med hinanden; jeg tænker at de altid ere de samme, og det vilde ikke være godt for de andre Fiske, hvis de vare saa mange som andre Hvale, da de ere saa store og behøve saa megen Næring. Ellers berettes denne Fiskearts Natur at være denne, at naar den skal æde, giver den en stor Ræben op af sin Hals, hvormed der følger et stort Forraad af Æde, saa at alle Slags Fiske, baade smaa og store som ere der i Nærheden, samles dertil, i det Haab at de der kunne

11) ok þeirrar miklu, A, F, I, K. 10) þurfu, A, K; at hafa, t I, K.

12) þess fiska, A, F, I, K; þess kyns f., G. 20) er, t. A, F. 21) matast, A, F, I, K. 22) gjör mikil ok, A, F, K; ylmr mikill ok, H.

23) fiskr, A. 24) er, A. 25) fara þegar (þágang) ok, t. F, G. 26) hyggja, A.

27) matr, G; frá [ skulu þar matar alla, A, F, I. 28) nógrar, I, K.

hinna mikli fiskr lætr standa munni sinn opinn meðan, ok er [þat hlið<sup>1</sup> ekki minna enn sund mikit eðr fjörðr, ok kunna<sup>2</sup> fiskarnir ekki at varast, ok renna þar<sup>3</sup> með fjölda sínum<sup>4</sup>. En þegar<sup>5</sup> kvitr hans er fullr [ok<sup>6</sup> munur<sup>7</sup>, þá lýkr<sup>8</sup> hann saman munni sinn ok hefir þá alla veidda ok [inni byr(g)ða<sup>9</sup>, er áðr girntust þángat at leita sèr [til matfanga<sup>10</sup>.

[Nú höfum vèr flesta hluti talda [ok sagða<sup>11</sup>, þá sem helzt mun þikja undarligir í Íslands höfum<sup>12</sup>, ok heldr [þó suma hluti hèr talda, er í öðrum stöðum<sup>13</sup> er meiri gnógt heldr enn þar sem þeir eru<sup>14</sup> nefndir<sup>15</sup>.

Sonr: Nú með því, at [vèr höfum<sup>16</sup> getit flestra fiska þeirra er þar hvarfla<sup>17</sup> í höfum, þá sem [nokkurrar minningar eru<sup>18</sup> verðir í<sup>19</sup> umræðu, þá fýs-  
uinst vèr<sup>20</sup> at ræða um þá hluti<sup>21</sup>, er á landinu eru<sup>22</sup> helzt minningar verðir. Hvat ætli þèr um þann mikla eldsgáng<sup>23</sup>, er þar er [ofr mikill<sup>24</sup> á því landi, hvort hann mun vera af nokkurri landsins náttúru, eðr kann þat at vera [at hann sè<sup>25</sup> af [andligum hlutum<sup>26</sup>; eða þá<sup>27</sup> hinu ógrliku landskjálfta er þar kunnu at verða<sup>28</sup>, eðr þau hin undarligu vötn eðr ísar<sup>29</sup>, er þar þekja [öll lönd hit efra<sup>30</sup>?

1) fra [ sögið, I. 2) kunnu, A, F, G. 3) t, t. A, F, I; þeir inn, G. 4) sinn, A, F. 5) er, t. A, F. 6) eða, A, F. 7) fra [ u. I. 8) legg, A, F, I, K. 9) byrgða, G; í byrgða, A, K; í scr b., F, K; í kvíði sínum byrgða, N. 10) matar, A, K; fra [ matfengia, F; matarfeings, I. 11) u. A, F, I. 12) hafi, A, F. 13) fra [ þá s. bl. er í ü. höfum, A, F, G, I. 14) nú, t. A, F, G, I. 15) fra fðrste [ u. I. 16) fra [ þèr hafit, G. 17) vafr, A; vofra, F, I; vofa, K, L; huerfa, N. 18) fra [ nokkut eru (helzt) minni, A, I, K, L. 19) ok, A. 20) nú, t. A. 21) sem áðr ero eigi kunnugir oss, som fðr ikke have

skaffe sig Føde og god Næring. Hin store Fisk lader imidlertid sin Mund staae aaben, og den Aabning er ikke mindre end et Sund eller Fjord, hvorfor Fiskene ikke kunne tage sig i Agt, og løbe derind i al deres Mængde; men naar dens Bug og Mund ere fulde, tillukker den Munden, og da har den fanget og indeløkket alle dem, som før higede derhen for at skaffe sig Fødemidler<sup>23</sup>.

Nu have vi da opregnet og beskrevet de fleste af de Ting, som snarest ville ansees som underlige i det Islandske Hav, og deriblandt nogle, af hvilke der er endnu større Overflødighed i andre Have, end det hvori de her ere nævnte.

Sønner: Nu eftersom vi have berørt de fleste af de Fiske, som sværme omkring der i Havene, og som ere nogen Erindring værdige i Samtale, saa har jeg nok Lyst til at tale om de mest mindeværdige Ting, som gives der paa Landet. Hvad mener I om den stærke Jordbrand, som tager saa stor Overhaand i det Land, om den foraarsages ved en eller anden af dets Egenskaber, eller det kan være at den frembringes ved aandelige Ting; eller om de forfærdelige Jordskjælv, som kunne indtræffe der, eller om dets underlige Vaande, eller den megen Iis, som der bedækker hele Oplandet?

været os bekjendte, t. F. 22) ok þar eru, t. A, F, K. 23) ofrgang elds, A, F, I, K, L. 24) u. A, F, I, K. 25) fra [ u. F, I, K. 26) annarligri náttúra, særegen Natur, I. 27) e. hvat ætli þer um þá ina undarligu landsk., A, I, K; h. æ. þ. valda þeim hinum miklu land-skjálftum, F. 28) fra [ kann at henda, F. 29) ísa, F, G; þá ina undarligu ísa, A. 30) landit hit efra, F; nálíga allt h. e., I; nálíga it efra allt land, A, K.

Fabir: Þat þiki mēr vera mega um ísa þá er á Íslandi eru, at þat land gjaldi návistar þeirra(r), er þat liggir nær Grænlandi<sup>1</sup>, ok er þess von at þaban<sup>2</sup> standi mikill<sup>3</sup> kuldi með því at þat er um fram öll lönd ísum þakit.

D) Bls. 165-213.

‘Sunr: Nú mæð því at vēr [hafum roett um þá luti, er undarleger þyckja á Írlande, þá viljum vēr nú ræða um þá luti oc þau unndr, er ero á Groenalannde eða í Groenalannz hafi<sup>4</sup>.

Faðer: Þat er mælt [um Groenalannz hof<sup>5</sup>, at þar sè skrímsl í, oc [ætla ec þau þó æigi opt<sup>6</sup> [firi augum værðar<sup>7</sup>; en firir því kunnu mænnu þó frá at sægja at mænn munu seet hafa oc varir við orðit. Sva er sagt um þat skrímsl er mænn<sup>8</sup> kalla hafstramba<sup>10</sup> at þat sè<sup>11</sup> í Groenalannz hafi; þat skrímsl er mikit væxti oc at hæð, ok hæfir stabet [upprett or hafino<sup>12</sup>; þat hæfir sva sýnnz sæm þat hafi haft mannz<sup>13</sup> hærðar, háls oc hafuð, augu oc munn oc næf oc haku. En upp ífrá [augum ok<sup>14</sup> brúnum þá hæfir værit því lícazt sæm maðr hafi haft á hofðe hvassan<sup>15</sup> hjálm<sup>16</sup>. Axler hæfir þat haft sva sæm maðr, en ængar hænudr ok sva

1) Grænlandi, N. 2) af Grænlandi, A, F, I, K. 3) mikil grimd ok, t. F, G. 4) Her begynder den norske Codex B. 5) fra [bölum þá gamanræðu í munni, at ræða (gamanr. upphafða, ok rætt, D, E, F, N; þat gaman upp hafit at tala, I) um undr þau er á Íslandi eru, eða í Íslands hafi (höfum, D, N), þá luku (endum, F) vēr henni með því (móti, t. F) at vēr heyrum (höfum, E) minning þeirra hlata er (sem) eru í Grænlands höfum eða því landi sjálfu, A, D, E, F, I, K, N. I E var denne Periode blevet indført her foran, og dog indfø-

Faderen: Jeg troer man kan antage om Isen paa Island, at dette Land maa undgjelde det Nabo-  
skab, at det ligger i Nærheden af Grönland, da det  
er at vente at stærk Kulde udgaaer derfra, fordi  
det, fremfor alle (andre) Lande, er bedækket med Is.

D) Side 165-213.

... Sönnen: Da vi nu have talt om de Ting, som  
synes underlige i Island, saa ville vi og nu tale  
om de Gjenstande og de Undere, som gives i Grön-  
land eller i Grönlands Hav.

Faderen: Man har sagt om Grönlands Have, at  
Uhyrer findes deri, og jeg troer at de ikke tit kom-  
me for Öine; dog kunne Folk vel fortælle derom,  
fordi man har seet eller formærket sligt. Saaledes  
berettes der om det Uhyre, der kaldes *Havstramb*<sup>4</sup>,  
at det opholder sig i Grönlands Hav. Dette Udyr  
er stort af Væxt og Höide og har staaet lige op af  
Havet; det har seet saaledes ud, som om det havde  
haft et Menneskes Skuldre, Hals og Hoved, Öine  
og Mund, samt Næse og Hage; men op efter fra  
Öinene og Öienbrynene har det mest lignet en Mand,  
som havde en spids Hjälm paa Hovedet. Skuldre  
har det haft som et Menneske, men ingen Hænder

---

rer den her paa ny en anden, der stemmer ganske med den oven-  
for anførte. 6) haf, A; fra [ i Grönlands sjö, F. 7) fra [ muni  
sjaldan, F. 8) f. augu bera, A, F; vera, I; hafa vorðit, K; sem  
vera, G. 9) Her begynder atter et læseligt Stykke i L. 10) haf-  
stramb, A, D, F, I, L; hafstramba, N. 11) sét, A, G; er síðzt, D;  
síð er, F. 12) upp úr hafinu rétt, A, D, F, L. 13) u. F, L, K.  
14) andlit ok, Ansigt og, A, G. 15) upphvassan, D, F. 16) eðr  
kumbl, t. G.



hæfir þat sýnnz sœm [þægar hafi þat svængz<sup>1</sup> [frá ðxlum ofan<sup>2</sup>, oc æ<sup>3</sup> því<sup>4</sup> mjóra er [þat hæfir næðar mæirr værit sèt<sup>5</sup>. En þat hæfir [ængi sèð<sup>6</sup>, hværso [hinu næðre ænnder<sup>7</sup> [er skapaðr á því<sup>8</sup>, hvart [hældr er at sporðr hæfir á værit sœm á fiski<sup>9</sup>, eða hæfir hvast niðr<sup>10</sup> værit<sup>11</sup> sœm hæll. En lícamr þæss hæfir því lícr værit at ásýn sœm jacull<sup>12</sup>; engi hæfir þat [sva glogt sèð<sup>13</sup>, hvart hældr hæfir á værit reistr<sup>14</sup> [sœm á fiski<sup>15</sup>, eða húð sœm á manne. Jamnan þægar<sup>16</sup> þætta skrímsl hæfir seet værit, þá hafa mœnn oc vitað [vísan storm í hafi æpter<sup>17</sup>. Ðat hafa mœnn oc<sup>18</sup> marcat, hværso þat hæfir<sup>19</sup> horft eða fallit síðan á sjó, þá er þat [hæfer steypz<sup>20</sup>; en æf þat hæfir [horft at skipi oc þængat<sup>21</sup> steypz<sup>22</sup>, þá hafa menn víst<sup>23</sup> vitat sèr<sup>24</sup> manntjón á því skipi; en æf þat hæfir [horft frá skipi oc þængat stoeypz<sup>25</sup>, þá hafa mœnn værit í góðre vilnan<sup>26</sup>, at þeir munnde hallda monnum, þóat þeir hitti í [stóran sæ oc stormia mikla<sup>27</sup>. Ðat hæfir oc ænn sèð<sup>28</sup> værit þar [æitt skríms(l), er [mœnn calla margýgi<sup>29</sup>; þæss voxtr hæfir sva sýnnz, sœm þat hafi [qvænnanni líct<sup>30</sup> værit up í<sup>31</sup> frá linndastað, þvíat þat skrímsl<sup>32</sup>

1) fra [ þat hafi sveingt, D, L, N; sveigt, A; sveinga, F; sveingi, I; sveigat, K. 2) fra [ niðr frá geirvörtum, ned fra Bryst-vorterne, I, L. 3) verit, F. 4) minna ok, t. A. 5) fra [ neðarmeir er, A; sem neðra (neðar) er, F, I, K, L. 6) eigi sèst, L, N; eigi sèð verið, E. 7) endi, G; hlutr, L. 8) fra [ hefir skapaðr verit, A, F. 9) fra [ þat hefir haft sporð, A, F, L. 10) neðan, A. 11) fra treddie [ þat er neðan, hvört þat hefir (hafi) sporð, eðr hvast niðr, I, K. 12) mæðr hafi sèð á jökul, F. 13) glögt markat, D; á glöggt, E; sannliga sèð, L. 14) hreistr, F. 15) fra [ u. A, D, L. 16) jafnan (allum, K; öllum, I) einnum þá er, A, I, K. 17) vísa storm:

(Arme), og man har syntes at det strax nedenfor Skuldrene begyndte at svinde, og blev stedse des smalle, som man saa det mere nederlig, men det har ingen seet, hvorledes dets nederste Ende har været skabt, hvad enten det havde en Fiskehale, eller det nedentil har været spidst som en Pæl<sup>55</sup>; dets Lege- me har af Udseende lignet et Iisbjerg. Ingen har seet det saa tydelig, at det kunde skjønnes, om det havde Skjæl som en Fisk eller Hud som et Men- neske. Altid naar dette Uhyre er blevet seet, have Folk med Sikkerhed ventet en paafølgende Hav- storm. Folk have og lagt Mærke dertil, hvorhen det har vendt eller siden faldet paa Söen, naar det pludselig har dukket under; thi naar det har vendt sig mod et Skib og kastet sig ned i den Retning, da har man været forvisset om Tab af Folk paa det Skib; men har det vendt sig fra et Skib og saaledes styrtet sig ned, da have de Söfarende været i godt Haab om at beholde Folkene, skjönt de kunde træffe store Söstyrtninger og stærke Storme<sup>56</sup>. Der har man og seet et Uhyre, som man kalder *Margige*<sup>57</sup>; det har syntes at have en saadan Dannelse, at det har lignet et Kvindemenneske beelt op fra Beltestedet; thi det Udyr har haft

---

eptir koma (i hafinu), *A, K, L.* 18) mjök, *A, K*; mest, *L.* 19) hafði, *A, K.* 20) steypmist, *A.* 21) þáingat, *de övriga.* 22) steypzt at skipi, *A, F, K.* 23) vísa, *A.* 24) u. *F, G.* 25) steypzt frá sk., *A, F.* 26) von, *Haab, F, L*; vilja, *E, N.* 27) lifi, *L.* 28) fra [ storma, *A, D, E, F, I, K, L.* 29) Margýga, *G*; Margýgur, *K, L*; er kölluð, *L*; fra [ undrskrymsl, er margýgur heitir, *F.* 30) fra [ kvennmanns líking, *F*; kvennmannligt, *E.* 31) u. *F.* 32) u. *F.*

hæfir haft á brjóste sér stóra spæna sva sœm kona, langar hænndr oc [sitt hárr<sup>1</sup>, oc vaxit<sup>2</sup> sva at allum lutum um háls oc um hofuð sœm maðr; hænndr<sup>3</sup> hafa monnum sýnnz myclar<sup>4</sup> á því skrímsli, oc æigi mæð [sunndrslitnum<sup>5</sup> fingrum<sup>6</sup>, hælldr<sup>7</sup> mæð [þvílícri fit sœm<sup>8</sup> tængjaz<sup>9</sup> saman á fitfuglum. Níðr í frá linnda<sup>10</sup>stab hæfir þat skrímsl sýnnz líct fiski, bæðe mæð reistri oc mæð sporðe oc sunndfjadrum. Þætta skrímsl hæfir sva værit sœm hit fyrra, at sjalldan hæfir þat sýnnz<sup>11</sup> nema [firi stórum stormum<sup>12</sup>. Þætta hæfir værit athæfi þæssa skrímsl(s), at þat hæfir opt kafz<sup>14</sup>, oc jamnan sva upp<sup>15</sup> komit, at þat hæfir haft fiska í honndum sér, oc æf þat hæfir horft at skipi oc leikit sér við fiska eða castat fiskum at skipino<sup>16</sup>, þá hafa mænn værit ræddir um þat, at þeir munndo fá stór<sup>17</sup> manntjón. Þat skrímsl hæfir [oc sýnnz<sup>18</sup> miket oc ræðilect<sup>19</sup> í andliti, með [hvorsu ænni<sup>20</sup> oc [bræðum augum<sup>21</sup>, mjoc mynnt oc mæð rocnum<sup>22</sup> kinnum. En æf skrímsl(1) þat etr<sup>23</sup> sjálft fiska, eða [castar á haf<sup>24</sup> frá skipi, þá hafa mænn værit í góðri van<sup>25</sup> um at þeir munnde hallda monnum, þóat þæir [fængi stóra<sup>26</sup> storma. Nú er þat ænn æitt umndr<sup>27</sup> [í Groenalandz hafe<sup>28</sup>, er ec em æigi fróðaztr um mæð

1) síðar, L. 2) u. N. 3) ok höfuð, og Hoved, t. F. 4) ferlegum stórar, gruclig store, F, u. I, K. 5) sundr skiptum, A; s. greindum, F. 6) sitjum, A. 7) samutengir fingr, sammenfœiede Fingr, t. G. 8) þá tær, t. F; tær, A, G. 9) tængjazt, F, L; tengist, F; tennast, A. 10) lenda, N. 11) æð verit, F. 12) miklir stormar hafa eptir komit, A, D, F, I, L. 13) kafat, E, I, N; kafs leitat, A, D, F, K, L. 14) úr kafi, H. 15) skipum, N; þeim mönnum er á skipi eru, A, D, F, I, L (her fattes et Stykke i D). 16) udel, A, F. L.

paa sit Bryst store Patter som en Kone, lange Hænder (Arme) og sidt Haar, samt i alle Dele om Hals og Hoved været skabt som et Menneske. Hænderne paa dette Udyr have forekommet Folk store og ikke med adskilte Fingre, men forsynede med en saadan Svømmehinde som den, med hvilken Vandfuglenes Tæer sammenføies. Nedefter fra Beltestedet har dette Uhyre syntes at ligne en Fisk, baade med Hensyn til Skjæl, Hale og Svømmefinner. Med dette Udyr har det og gaaet som med det forrige, at det sjelden har ladet sig see uden kort førend store Storme kom paa. Udyret har da baaret sig saaledes ad, at det ofte har dukket under, og er stedse kommet saaledes op igjen, at det har haft Fiske i sine Hænder; hvis det da har vendt sig mod et Skib og leget med Fiskene eller kastet dem mod Skibet, da have Folk befrygtet, at de skulde faae stort Tab af deres Mandskab. Dette Uhyre har syntes at have et stort og histert Ansigt, med skarpe Øine og bred Pande, en meget stor Mund og rynkede Kinder<sup>10</sup>. Men dersom Uhyret selv æder Fiskene eller har kastet dem i Søen paa den Side som vendte fra Skibet, have Folk fattet god Forhaabning om, at de skulde beholde Mandskabet, om de end fik stærke Storme. Der gives et Slags Vidunder i det Grønlandske Hav, om hvis

10) verið, været, F. 10) reiðuglegt, vredladent, A, G. 20) fra [ hvössum augum, skarpe Øine, G, I, L. 21) fra [ breiðu enni, bred Pande, G, I, L. 22) rokknun; hrokknun, de øvrige. 23) fra [ hefir etið, A, F, L. 24) fra [ kastað út, A, F, L. 25) von, F, L; vilnun, A. 26) fra [ hiti i, I, K, L. 27) skrímsl, urigtig, A, F, I, L. 28) hífum, A; fra [ u. F.

hværjum hætti [er þat er<sup>1</sup>; þat kalla menn<sup>2</sup> hafgerðingar<sup>3</sup>; en þat er því licazt sœm allr hafstormr, oc bȳror allar, þær sœm í því<sup>4</sup> hafi ero, samnez saman í þrjá stabe, oc geraz af því þrjár bȳror; [þær þrjár gerða<sup>5</sup> allt haf<sup>6</sup> sva, at [mœnn vitu hværgi<sup>7</sup> lið á væra, oc ero þær stórum fjallum hæ(r)ri, lícar<sup>8</sup> brattum gnípum, oc vitu mœnn fá doemi til at þeir mœnn hafi or hafum komez, er þar hafa í værit stadder, þá er þæssi<sup>9</sup> atburðr hæfir orðet; en því manu sagur [væra af gorvar<sup>10</sup> at guð man æ noccora þaðan hafa frjālsat<sup>11</sup>, þá sœm þar hafa værit stadder, oc man þeirra roeða síðan dræifz hafa oc flutz manna ímillum, [hvart sœm nú er sva frá sagt sœm þeir hafa hællzt um roett, eða er noccot þeirra roeða aukin eða vanat<sup>12</sup>, oc munu vèr firi því varliga um þá luti roeða, at vèr hófum fá þá hitta nýliga, er þaðan hafi komiz oc oss [kynni þæssi tíðænnde at<sup>13</sup> sægja. En í því sama hafi þá ero þó morg<sup>14</sup> fleiri unndr, þó at þau mægi æi mæð skrímslum tælja, þvíat þægar er or [soekir hinum mæsta háleic hafsens<sup>15</sup>, þá er sva [mikell gnotr<sup>16</sup> ísa í hafino, at ec vita æigi doemi til því-lícra annarstabar<sup>17</sup> í allum beiminom. Þeir ísar ero sumer sva flater, sœm þeir hafa frosit á hafino sjölfu, annat hvart fjugurra [álna þjucker eða fim, oc liggja

1) fra [ at, F. 2) þeir, F. 3) hafgerðina, A; hafgerðinga, K; hafgirðingar, E, I, N. 4) u. F. 5) fra [ er girða, F, I, K; þiki, t. I. 6) innan, t. I. 7) engi veit, A, 8) líkari, F. 9) tíðendi hafi orðit ok, t. E. 10) hafa frá gengit, A, F, I, L. 11) frelsat, E, F, N; frelat, I, K, L. 12) vūnut, E, N; fra [ u. A, F, I, K, L. 13) fra [ kunni (kuunu) skilvíslega (skilríkilega) frá, A, F, I, K, L. 14) enn, F.

Beskaffenhed jeg ikke veed nogen sikker Besked. Man kalder det *Havgjerdinger*, men det er ligest efter det som om alle Havstorme og alle de Bølger, som ere i det Hav, samledes sammen i tre Rækker, saa at de udgjorde tre (sammenhængende) Brændinger. Disse tre Bølgerækker omgjorde saaledes den hele Havstrækning, at man ikke veed nogen Aabning derpaa, og de blive høiere end store Fjelde, lignende steile Klippetinder, saa man kun kjender faa Exempler paa, at de Folk ere slupne fra Havet, som have været stædte deri, naar denne Begivenhed har indtruffet. Men derfor ere vel Sagn opkomne derom, at Gud idelig har udfriet derfra nogle af dem, som have været stædte deri, og maa deres Udsigende siden været blevet udspreidt og bragt omkring blandt Folk, enten det nu berettes, ligesom de have fortalt det, eller deres Udsagn er blevet forøget eller formindsket, og derfor ville vi kun tale varlig herom<sup>15</sup>, at vi nylig kun have truffet faa, som have sluppet derfra og kunne fortælle om slige Begivenheder. I det samme Hav er der dog mange flere Under, skjönt de ei kunne regnes blandt Uhyrer, thi saasnart man har lagt det meste af det store Hav tilbage, da er der en saa stor Overflödighed af Iis paa Söen, at man ikke kjender til noget sligt paa andre Steder i den hele Verden. Denne Iis er tildeels saa flad, som om den var frossen paa selve Havet<sup>60</sup>, af 4 til 5 Alens Tykkelse<sup>61</sup>, og den ligger

<sup>15</sup>) fra [ kemr mesta hafi, A. 10) mikil gnótt, A, F, L, N; gnógt, E; nógt, K. 17) i sörum stöðum (stab), A, F, I, K.

sva langt unndan lannde, at þat værðr annat-  
 hvart fjugurra<sup>1</sup> daga færð<sup>2</sup> eða fleiri<sup>3</sup>, er mænn  
 fara at<sup>4</sup> ísum; en þeir ísar liggja mæirr [í lannd-  
 norðr eða til<sup>5</sup> norðrs firi lanndino, hælldr en til suðrs  
 eða útsuðrs eða væstrs, oc firi því skal um lanndet  
 sigla, hværr er lanndino vil ná, til útsuðr(s) oc<sup>6</sup>  
 væstr(s) til þæss er hann er um kominn<sup>7</sup> alla þæss<sup>8</sup>  
 van, oc sigla<sup>9</sup> [þaban oc<sup>10</sup> [til lannzens<sup>11</sup>. En iðu-  
 lega hæfir mænn þat hænnt, at þeir hafa of-  
 snæmma<sup>12</sup> lannzens leitað, oc hafa þeir firi því<sup>13</sup> í  
 þæss ísa komit<sup>14</sup>; [oc sumer þeir er þar hafa í  
 komit, þá hafa týnnz, en sumir hafa<sup>15</sup> oc or komez,  
 oc hofum vèr noccora sèt af þeim oc heyrt þeirra  
 [roebur oc<sup>16</sup> frásagnar<sup>17</sup>. En þat hafa aller til ráðs  
 tækit, þæir sæm í [þæss ísa voc<sup>18</sup> hafa komit, at  
 þeir hafa tækit snábáta<sup>19</sup> oc drægit á ísa upp mæð  
 sèr<sup>20</sup>, oc hafa leitað lannzens, en hafskip oc allr  
 [annarr fjárlutr þá<sup>21</sup> hæfir þar æpter dvalz oc týnz,  
 en sumir hafa oc úti búit síðan<sup>22</sup> á ísum, áðr en  
 þeir hafi lannde náð [fjóra daga eða fim oc sumir  
 ænn lænngr<sup>23</sup>. Ísar þæsser ero<sup>24</sup> unndarleger at  
 náttúro; þeir liggja stundum sva kyrrer sæm van  
 er at<sup>25</sup> mæð sundrslitnum vakum eða stórum fjarð-  
 um, en stundum er sva mykel færð þæirra oc ákof,  
 at þeir fara [æigi seinna en<sup>26</sup> þat skip er [gott byr-  
 leiðe<sup>27</sup> hæfir oc fara þeir æigi sjalldnarr móti væðri

1) fra [ u A, F, I, K. 2) leið, F; ferð, I; til lands, t. A, F.  
 3) v, A, F, I. 4) á, E, I. 5) fra [ til landnorrðs ok, F, I, K, L.  
 6) eða, eller, F, I. 7) komit, mbr. 8) ísa, t. A, F, K. 9) leita, I, L.  
 10) fra [ u. L; síðan, A, K; svo, F, u. E. 11) þæss lands, L.  
 12) til, t. F. 13) þat, G. 14) ratað, I, K, L. 15) en síðan hafa sum-

saa langt fra Landet, at der ikke er mindre end fire eller flere Dages Reise dertil, naar man farer paa Isen; men denne Is ligger mere mod Nordost eller mod Norden udenfor Landet, end imod Sönden og Sydvest eller mod Vesten, og derfor bör enhver, som vil naae Landet, seile omkring det mod Sydvest og Vest, indtil han er kommen forbi alle de Steder, hvor Isen er at vente, og da seile lige ind til Landet<sup>62</sup>. Men det har ideligen hændet de Söfarende, at de have søgt Landet for tidlig og ere derfor blevne indsluttede af Isen. Nogle af de saaledes stædte ere omkomne, men nogle ere slupne derfra; af disse have vi seet nogle, og hört deres Tale og Beretninger. Til det Middel have alle de grebet, som ere komne i dette Isdrev, at de have taget smaae Baade og trukket dem op med sig paa Isen, samt søgt saaledes Landet, men Havskibet og alt andet Gods er blevet der tilbage og forgaaet; nogle have endog, förend de naaede Land, maattet opholde sig 4 til 5 Dage paa Isen, ja andre endnu længere<sup>63</sup>. Denne Is er af en forunderlig Beskaffenhed; undertiden ligger den saa stille som det vel kan ventes, med adskilte Vaager eller store Fjorde, men til andre Tider er dens Fart saa stærk og heftig, at den ikke kommer langsommere afsted, end et Skib som har god Vind, og den driver ikke sjeldnere

ir, A. 16) fra [ u. A, I, K. 17) frásögu, F; u. I. 18) fra [ u. F; isa volkit (volk), A, I, L. 19) sína báta, deres Baade, F. 20) at hafa með sér, t. A. 21) fra [ farminn, Ladningen, F. 22) lengr, F; u. K. 23) fra [ u. F. 24) mjög, t. F. 25) u. F. 26) svá skaflega sem, A, F. 27) byrskreiði, A; byrleifi, N; fra [ goðan byr, F.



en firir<sup>1</sup>, þægar sæm þeir taca færðina<sup>2</sup>. Þar ero [ænn ok sumir<sup>3</sup> þeir ísar [í því hafi, er mæð adrum væxti ero<sup>4</sup>, er Groenloenndingar kalla falljacla<sup>5</sup>; þæirra voxtr er æptir því sæm hott<sup>6</sup> fjall standæ upp or hafino [oc blandaz evvitar<sup>7</sup> við aðra ísa, nema [sér einuin saman hælldr hann<sup>8</sup>. Í því hafi ero [oc hvala kyn morg, þau<sup>9</sup> sæm vèr hofum fyrr um roett]. Sva er ok sagt, at þar sè<sup>10</sup> oc oll sæla kyn í því hafi, oc fylgja þæir mjoc ísum þæssum<sup>11</sup>, sva sæm þar sè [æcki þrot ærinnar áto<sup>12</sup>. En þæss-or<sup>13</sup> ero þau kyn sæla er þar ero: eitt kyn af þeim [er þat er no(rð)sælar<sup>14</sup> hæita<sup>15</sup>, oc værða þæir [æcki længri en fjugurra<sup>16</sup> álna langer. Þá er þat annat sæla kyn er ærcnsælar<sup>17</sup> heita, oc værða þeir fim álna langer eða vj<sup>18</sup>, [þeir er længster værða<sup>19</sup>. Þá er þat hit þriðja sæla kyn, er flætt<sup>20</sup>-sælar ero kallader, oc værða þeir þvílíkir<sup>21</sup> at længð sæm [þeir er átr roeddum vèr um<sup>22</sup>. Þá er þat hit fjórta sæla kyn ænn, er gransælar<sup>23</sup> hæita, oc værða þeir sumir vj álna eða vij], þeir er længster værða<sup>24</sup>. Þá ero ænn sum smæri þar sæla kyn, oc er þat callat af þeim æitt kyn opnosælar<sup>25</sup>, oc ero þeir firir því sva callader, at þeir symja<sup>26</sup> æigi á grúfu sæm aðrir

1) undan, A. 2) serðinni, F, I. 3) fra [ ok í höfum, F, I, L. 4) fra [ u. A, F. 5) falljökla, E, I, K, N, L; falljaka, A; falljökul, F. 6) hátt, de övriga. 7) eigi, N; hann eigi, A; þeir eysit, F; þeir eigi, K; litt, I. 8) fra [ standa (sér) einir saman, A, F, I, K, L; fra næstforrige [ u. E. 9) fra [ öll hvalakyn, A, F, I, K, L. 10) fra [ u. A; þar ero, F, I. 11) er nú höfum vèr um rætt, t. A, F, I, K. 12) fra [ ærinn (jafnan) matr ok áta, A, F, K. 13) þessi, de övriga. 14) 2 Bogstaver i Midten raderede, det sidste af dem

mod Vindene end for den, naar den først kommer ret i Drift<sup>64</sup>. Der gives end et Slags Is i det Hav som er af anden Dannelse og som kaldes Fald-Jökler<sup>65</sup> af Grönlænderne. Den er af en saadan Skikkelse, som om et høit Fjeld stod op af Havet, og den blandes aldrig<sup>66</sup> med anden Is, men holder sig ganske for sig selv. I dette Hav ere der og mange Arter af Hvale, om hvilke vi før have talt. Man siger ligeledes at der i det Hav gives alle Arter af Sælhundede, der gjerne følge med hin Is, som om der aldrig var Mangel paa overflødig Æde. Disse Arter af Sælhundede opholde sig navnlig der. En af dem kaldes *Nordsæle*<sup>67</sup>, og de blive ikke længere end paa 4 Alen. Den anden Sælhundeart kaldes *Orknsæle*<sup>68</sup>, de blive 5 Alen lange, eller 6 de som ere de længste. Den tredie Art af Sælhundede kaldes *Flettesæle*<sup>69</sup>, og de opnaae en saadan Længde, som vi før have ommældt. Den fjerde Sælhundeart kaldes *Gransæle*; nogle af dem blive 6 og de længste 7 Alen<sup>70</sup>. Fremdeles gives der endnu nogle mindre Sælhundearter, af hvilke een kaldes *Opnesæle*, af den Aarsag, at de ikke svømme paa Bugen som andre Sælhundede,

her tydelig været d. Maaskee har der staaet norðrsæl. Det tilbageblevne kan læses nosæl, el. násæl, H synes at bemærke begge disse Varianter; E og N have udtrykkelig násæl. 19) fra [ heita norðselar, A, F, L; norðrsæl, I. 20) fra [ simm álma ok 4, N. 21) orknsæl, A, E; orknsæl, F, I, K; örknsæl, N; orkasæl, L. 22) vij, I. 23) fra [ u. A, F, I, L. 24) fletti, A, I; flettu, E, F, K, L, N. 25) líkir, A. 26) fra [ hinir, F, I. 27) grænsæl (Grönsæle), I, L. 28) fra [ at lengð, A, F; u. K, L. 29) optnu sælar, E, N; vöðla sælar, H. 30) svíma, svømme, E, F, K, L; sveima, I; snúa sig, vende sig, A.

sælar, hælldr [symja<sup>1</sup> þeir<sup>2</sup> opner<sup>3</sup> [eða ælligar á lüb<sup>4</sup>, oc værða þeir ækki stoerri<sup>5</sup> en fjugurra álna. Ða er þat ænn æitt sæla kyn [ænn<sup>6</sup> smæst<sup>7</sup>, er skemmingr heiter<sup>8</sup>, oc ero þeir æigi længri [at væxti<sup>9</sup> en tvæggja álna, [oc er þat<sup>10</sup> mæð undarlegre náttúro, þvíat sva er frá sagt, at hann færð unnder þá ísa er flater ero, [oc annat hvart ero<sup>11</sup> fjugurra álna þjuckir<sup>12</sup> eða fim, oc blása<sup>13</sup> [í gegnum þá, sva at þeir hafa<sup>14</sup> stórar vaker, þar sæm þeir vilja. Nú er þat enn æitt kyn æptir er Groenlæendingar [kalla í tolu<sup>15</sup> mæð hvalum<sup>16</sup>, oc virtiz mæð sva, at þá mægi hælldr<sup>17</sup> tælja mæð sælum<sup>18</sup>, er rostongr<sup>19</sup> heiter, oc værða þeir at væxti fjugrtán álna eða fimtán<sup>20</sup>, [þeir sæm lænngster værða<sup>21</sup>. Voxtr þæss fisks er allr sæm sæl(s), bæðe<sup>22</sup> [hár oc hafub, oc húb<sup>23</sup>, oc fitjar aptr, oc sunndreifir<sup>24</sup> framme sva sæm á sæl; [æige er hann oc ætr á fostodogum hælldr en aðrer sælar<sup>25</sup>. En þat brægðr af væxti hans frá aðrum sælum, at hann hæfir tænnr tvær stórar oc langar umfram aðrar smátænnr<sup>26</sup>, oc stannda þær í öftra gómi í anndværðu hofðe<sup>27</sup>. Húb hans er góð oc þjucc<sup>28</sup> til reipa, oc rista mænn þaraf stærçar álar<sup>29</sup>, sva at [væl draga sæxtigi

1) svima, A, F, N. 2) fra [ u. I. 3) optnir, E, N. 4) fra [ u. A, F, I, K, L. 5) lengri, I. 6) u. A. 7) smátt, lille, F; fra [ u. I. 8) skemmingar heita, A, F, L. 9) fra [ u. A, F, I, L. 10) en þeir eru þó, A, ok þó at þeir sé, F. 11) þó at þeir sé, A, I. 12) u. I. 13) blási undir ísum ok, E, K. 14) fra [ upp í gegnum, t. A, F; allt, í, g., I, L. 15) fra [ telja, A, I. 16) fra [ telja hvala kyn, F. 17) eigi síðr, ikke mindre, F. 18) en með hvala kyni, t. A, F, I, K, L.

men paa Ryggen eller Siden og de blive ikke større end paa 4 Alen<sup>71</sup>. End en Art af Sælhunde gives der, som er den mindste og kaldes *Skemming*, der ikke blive længere af Væxt end 2 Alen. De ere dog af en underlig Natur, thi man siger at de gaae ind under den lis som er flad, og som enten er 4 eller 5 Alen tyk, og blæse op gjennem den, saa at de have store Vaager, hvorsomhelst de ville<sup>72</sup>. End en Art er tilbage, som af Grönlænderne regnes til Hvale, men det forekommer mig at den snarere maa henføres til Sælhunde- end Hvalslægten<sup>73</sup>; den kaldes Rostung (Rosmer, Hvalros), og blive de længste af dem 14 til 15 Alen lange<sup>74</sup>. Denne Fisks Skabning er i alt som en Sælhunds, baade paa Haar og Hoved, samt Hud og Baglaller; Lallerne foran ere og som paa en Sælhund. Den maa ikke spises paa Fastedage, ligesaa lidet som andre Sælhunde<sup>75</sup>. Deri er den dog forskjellig i sin Skikkelse fra andre Sæle, at den har tvende store og lange Tænder, foruden andre smaa, og de staae i den överste Gumme foran i Hovedet<sup>76</sup>. Dens Hud er god og tyk til Tougværk, og man skjærer deraf saa stærke Reeb, at 60 Mand eller

10) rostung, *E, F, I, K.* 20) xij, *I.* 21) fra [ u. *F, I.* 22) á, t. *G,*  
23) at hári ok at huð sinni, *A*; bæði at hári ok huð, *F, K, L.* 24) sund-  
breifar, *A, E, F, N*; sundfæri, *I.* 25) fra [ ok er hann vel ætr á  
föstudögum, og den kan vel spises paa Fastedage, *A*; u. *I.* 26) sínar  
tenar, *F, I, K, L.* 27) nálíga hálfrað annarrar sínar lángr, þær sem  
lengstar verða, de længste af dem blive næsten 1½ Alen lange, *A,*  
*F, I, K, L.* 28) þykk, *F, L.* 29) ólar, *E, L, N.*

manna æitt reip, eða fleiri, oc geta þó æigi slitit<sup>1</sup>. Þæsse sæla kyn er nú [hafum vèr um roett<sup>2</sup>, þá ero fiskar kallader<sup>3</sup>, því at þeir foebaz í [sjó oc lifa við aðra fiska, oc ero þeir mannum væl ætir<sup>4</sup>, [oc þó [æigi sæm hvalar, þvíat hvalar ero æter<sup>5</sup> á fostodagum<sup>6</sup> sæm aðrer fiskar, [en þæsser fiskar ero æigi ætir nema þá er kjot skal eta<sup>7</sup>. En æigi væit ec fleiri luti í Groenalannz hafe sjolfu, þá er mèr þycki [getu værte<sup>8</sup> eða frásagnar, nema þat sæm nú hofum vèr<sup>9</sup> roett<sup>10</sup>.

Sunr: Þæsser luter manu allum þyckja unndarleger, þein sæm heyra, bæde um skrimsl þau er tolb hafa værit í hafe því [oc fiska<sup>11</sup>. Sva skilz mèr oc, at þætta haf man væra [stormsamara en hvært annarra<sup>12</sup>, oc þycker mèr því þat unndarlect, at þat er þact mæð ísum um vætrum oc sumrum umfram oll<sup>13</sup> annor hof þau sæm<sup>14</sup> ero, oc þyckir mèr unndarlect hví mænn girnaz þangat sva mjoc at fara, er sva mikill lífs háski liggr við, eða hvat<sup>15</sup> [mænn soekja til þæss lannz<sup>16</sup> þat sæm til [nytsæmða horfir eða goezku<sup>17</sup>. Sva vil ec oc þæss mæð leyfi spyrja, við hvat sá lýðr lifir, er þat lannd bygger, eða hværso landeno er farit<sup>18</sup>, hvart þat er ísum þact sæm hafit, eða er þat þitt,

1) fra [ eigi fá lv (simúgi, I) manna slitið, saa at 60 (50) Mænd ikke kunne slide den i Stykker, A, F, I K. 2) hefi ek talt, jeg us har opregnet, F, G. 3) at nafni, af Navn, t. F, I. 4) fra [ i ísum, hvorr við annan, þaa Isen, iblandt hinanden, F. 5) fra [ kjötætir en eigi, A; u. I, L; fra næstsíðe [ þá kjöt er ætt, en eigi, K. 6) föstutíðum, Fastetider, K. 7) fra [ u. A, F, L. 8) værðir, G. 9) um, t. F, G. 10) fra [ minningar vert i (eðr) umfæða, A, L; u. vert vera, F. 11) u. A, F. 12) stormsamt mjök, A, F, K.

flere maa vel trække paa saadant et Reeb, uden at kunne slide det i Stykker<sup>77</sup>. Disse Sælhundearter, som jeg nu har opregnet, kaldes Fiske, fordi de fødes paa Söen og leve af andre Fiske, og de maae vel spises af Mennesker, men dog (kun som Kjöd) og ikke som Hvale, thi Hvale ere spiselige paa Fastedage, ligesom andre Fisk, men disse Fiske (Sælhundene) ere ikke spiselige paa andre Tider end de, da Kjöd maa nydes. Ellers veed jeg ikke at der gives flere Ting i selve Grönlands Hav, som synes mig fortjene at nævnes eller fortælles noget om, end disse, om hvilke vi nu have talt.

Sönnen: Nogle af disse Ting ville forekomme alle Folk, som höre derom, vidunderlige, navnlig især de Uhyrer og flere Fiske i det Hav, som ere blevne opregnede. Saavidt jeg kan forstaae, maa vel dette Hav være meer udsat for Storme end noget andet, og dette forekommer mig besynderligt af den Aarsag, at det er bedækket med is baade om Vinter og Sommer, meer end andre Have som ere (i Verden), og det synes mig underligt, at Folk have saa stor Lyst til at fare derhen, hvor man er udsat for overhængende Livsfare, og at man kan søge noget i det Land som kan tjene til Nytte eller Behagelighed. Ogsaa vil jeg, med Tilladelse, spørge, hvoraf det Folk lever som beboer det Land, eller hvorledes dette er beskaffent, om det er bedækket med is ligesom Ha-

L. 13) u. F, I, K. 14) i veröldu, t. A; veröldinni, F, I, K, L.

15) hvort, A. 16) fra [ taka menn þar upp, F. 17) nytsemdar hæfi, A; þerfi, F, K, L. 18) varit, F.

þó at hafit sè frosit, eða er [nocqvot sáð<sup>1</sup> á lanndino<sup>2</sup>, sæm á aðrum lanndum. Sva forvitnar mic oc þat, hvar(t) þèr ætlir<sup>3</sup> at þat se [mægin lannd eða<sup>4</sup> eylandd, eða ero þar dýr noccor á því lannde [eða slíkir luter sæm í aðrum lonndum ero<sup>5</sup>.

Fader: Þar er þú forvitnar<sup>6</sup> um þat, hvat<sup>7</sup> mænn soekja þingat til lannz þæss eða hví mænn fara þangat í sva mikenn lífs<sup>8</sup> háska, þá drægr þar til þræfolld nátúra mannzens<sup>9</sup>. Einn lutr er kapp oc frægt, þvíat þat er [mannzens nátúra<sup>10</sup> at [fara þangat sæm mykels er háska van, oc gera sec af því frægan. Enn annarr lutr er forvitni, þvíat þat er oc [mannzens nátúra<sup>11</sup> at [forvitna oc sjá<sup>12</sup> þá luti er hanum ero sagðer, oc vita hvart sva er [sæm hanum var sagt<sup>13</sup> eða æige. Hinn þriðe<sup>14</sup> lutr er fjár fong<sup>15</sup>, þvíat hværvætna leita mænn æpter fèno, þar sem [þeir spyrja at fèfongen<sup>16</sup> ero, þó at mykell<sup>17</sup> háske sè<sup>18</sup> [annan væg við<sup>19</sup>. En á Groenalande er sva sæm þú mátt [vano ner<sup>20</sup> vita, at alt þat sæm þangat koemr af aðrum lonndum, þá er [þar dýrt<sup>21</sup>, þvíat þat land liggir sva í fjarska við annur lond<sup>22</sup>, at þangat fara sjalldan mænn. En<sup>23</sup> hvætvætna þat sæm [þeir

1) [ nockor sæði, K. 2) því landi, F. 3) saal. Mbr. 4) fra [ u. F. 5) þar sem meginland er, t. A; fra [ sem á öðrum löndum göðum, I; eða annar göði, I (önnur gæði, K) som i andre gode Lande, eller andre Godez, K, L. 6) forvitnast, A. 7) hvort, A. 8) u. F. 9) landsina, (ur.) F, I, K. 10) overstreget i Mbr. med en senere Haand, som har sat i Margen isteden: marga manna háttir, saal. ogsaa E. 11) overstr. i Mbr. med samme Haand. I Margen staaer: manna marga skaplyndi; fra næstsíðe [ u. F. 12) fra næstsíðe [ forvitnast um, A. 13) fra [ u. A, F; er honum

vet, eller det er frit for Is, endskjönt Söen er tilfrossen, eller om der er nogen Kornsaed der i Landet ligesom i andre Lande. Ligeledes er jeg begjerlig efter at vide, hvad I mener, om det er Fastland eller Öland, eller om der ere nogen Dyr paa det Land eller slige Ting, som haves i andre Lande.

Faderen: Da du er begjerlig efter at vide, hvad man søger i det Land, eller hvorfor man drager derhen med saa megen Livsfare, saa bevæges man dertil af Menneskenaturens trefoldige Egenskab. En Deel deraf er Kappelyst og Higen efter Berømmelse, thi mange Menneskers Natur driver dem til at drage derhen, hvor stor Fare kan ventes, for at de kunne gjøre sig berømte derved. Den anden er Videbegjerligheden, thi den Tilböielighed ligger i Menneskets Natur, at efterforske og see de Ting, om hvilke man før havde fortalt ham, for at vide om det forholder sig saaledes dermed, som man havde sagt, eller ikke. Den tredie Ting er Penge-Erhverv; thi efter Rigdommen søge Mennesker alle vegne, hvor de opspørge at Fordeel kan ventes, endskjönt store Farer true paa den anden Side. Men det gaaer saaledes til i Grönland, som du vel kan formode, at alt det, som føres dertil fra andre Lande, er der dyrt, fordi det Land ligger saa langt fra andre Lande at Folk kun sjelden fare derpaa, men enhver Ting, hvormed

---

era okunnir sagðir, K. 14) annarr, A, K. 15) fang, E, N. 16) fé-  
vonir, A, F, K. 17) margrahanda, F. 18) liggi, A, F, I. 19) fra [  
við á annat borð, I. 20) vonum nær, G; vonir, A, F, u. E. 21) þat  
dýrmælt, det kostbart, G. 22) svá, t. F. 23) enda, A, F.



skolo lanndino mæð hjálpa<sup>1</sup>, þá [værða þeir<sup>2</sup> þat allt at kaupa af aðrum lonndum, bæde járn<sup>3</sup> oc sva við allan [þænn sæm þeir skolo hús af gera<sup>4</sup>. En þænna fjárlut flytja mænn þadan móti sínum varnínghi: bucca<sup>5</sup> voru<sup>6</sup> oc nauta voro<sup>7</sup> oc sæla húðer, oc reip [þau er fyrr roeddum vèr um, er [mænn rista af fiskum þeim er rostúngr er callaðr, oc svarðreip heita, oc tænnr þeirra<sup>8</sup>. En þar sæm þú roedder um þat, hvart þar væri noccot sáð eða æcki, þá [ætla ec þat land lítit<sup>9</sup> af því fram flytjaz, en [þó ero<sup>10</sup> þeir mænn<sup>11</sup> þar [er hællzt ero ágetazter [oc<sup>12</sup> ríkazter<sup>13</sup> [kallaðer, at þeir<sup>14</sup> leita við firi fræistni saker at sá<sup>15</sup>; en þat er þó mæstr fjolðe á því lannde, er æigi væit hvat brauð er, oc alldrægi sá [ænn brauð<sup>16</sup>. En er þú leitaðer um mikelleika lannzens, eða hvart þat er eylandd eða mæginlandd, þá ætla ec fá vita mikilleica<sup>17</sup> lannzens<sup>18</sup>, en aller geta þæss at þat se mæginlandd, oc áfast við annur<sup>19</sup> mæginlonnd<sup>20</sup>, þvíat [þat er ásýnt<sup>21</sup> at<sup>22</sup> þar er fjolðe þeirra dýra, er menn vitu at á mæginlonndum foðaz<sup>23</sup>, en lítt í eylonndum: þar er hèri margr<sup>24</sup> oc vargar, oc [mikill fjolðe<sup>25</sup> reindýra [oc þyckaz mænn

1) fra [ landinn (er) þarfast í hvívetna, i. mæ hjarga við, H; þeir þurfu nauðsynlegast, F, I, K. 2) verðr, F. 3) ok tjöru, og Tjære, t. I, K, L. 4) fra [ til hús uppgerða, F; til at gjöre Huse af, I, K. 5) skinn ok, t. F. 6) húðir, I. 7) húðir, A, F, L. 8) fra [ svörð er ristinn af rostungi ok þær tenn er af þeim fiski eru, A, L; fra næstsíðste [ reip af rostungum, sterkan svörð, ok þær enar vænu tennr er af honum takast, F. 9) lítt, A; fra [ hygg ek þat lítt munu, troer jeg at der af vil lidet, F. 10) fra [ u. K. 11) sem, t. K. 12) fra [ eru, I, K, L. 13) fra [ u. E, N. 14) fra [

de skulle hjælpe Landet, maa de kjøbe fra andre Lande, (saasom) baade Jern og alt det Tømmer, hvorefter de skulle opføre Huse. Derfra fører man ellers, for sine Varer, følgende Gods: Bukkevarer<sup>78</sup>, Oxearer, Sælskind, og de Reeb, som vi før talte om, hvilke man udskjærer af de Fiske, som kaldes Hvalros, og som kaldes Sværreh, samt deres Tænder. Angaaende det, som du talte om, om man havde der nogen Kornsaed eller ikke, da mener jeg at Landet frembringer kun lidet deraf. Dog ere der de Mænd, der udgives for de ypperligste og mægtigste, som for en Prøves Skyld, forsøge at saae, men den største Mængde i det Land veed dog ikke, hvad Brød er, og har endnu aldrig seet Brød. Men da du spurgte om Landets Størrelse eller om det er et Öland eller Fastland, da troer jeg at kun faa kjende dets Udstrækning, men alle mene dog at det bestaaer af Fastland og at det støder til andre Lande, thi det sees tydelig at der er en Mængde af de Dyr som næres paa Fastland, men hvorefter kun faa gives paa Ölande. Der ere mange Harer og Ulve og en stor Mængde af Rensdyr; Folk troe og at vide at disse Dyr ikke fødes paa Ölande, med mindre man fører dem dertil. Saaledes troer man og at vide det med Vished, at intet Menneske har ført dem til Grönland, men at de selv

n. K. 15) litla akra, (besaae) smaae Ager, t. G. 16) korn, A, F, I, K. 17) meginleika, af samme Betydning, E. 18) eðr hvort þat er, t. F. 19) stór, t. F, I. 20) lönd, A. 21) auðsýnt, let at see, G. 22) fra [ u. A, F, K. 23) söðraz, G. 24) á því landi, paa dette Land, t. A, F, K. 25) mikil gnótt, stor Overflødighed, A, F, I; n. nógt, K.

vita, at þessi dýr foebaz æcki á oeylonndum nema  
 menn flyti í, þat þyckjaz mennu oc víst vita at  
 ængi maðr hæfir flutt þau á Groenaland, nema  
 þau hafa sjólf runnit af oðrum mæginlonndum<sup>1</sup>.  
 Bjorn er þar ok<sup>2</sup> á því lannde, oc er hvítr, oc  
 [ætla menn at hann foedez á því lannde, þvíat  
 hann<sup>3</sup> hæfir<sup>4</sup> [alt abra náttúru<sup>5</sup>, en svarter birnir  
 er í skógum ganga; þeir væða at sèr ross oc<sup>6</sup>  
 naut [oc annat bú<sup>7</sup>, oc foebaz við þat, en hinn  
 hvíti bjorninn, er á Groenalannde er, þá fær<sup>8</sup> hann  
 mæst [í hafi út á ísum<sup>9</sup>, oc væðer þar at sèr bæðe  
 sæla oc hvala<sup>10</sup>, oc lifir<sup>11</sup> við þat; sva er hann oc  
 væl foerr til sunnz alz sæm sælar eða hvalar. En  
 þar sæm þú spurðer hvart lanndet væri þítt eða  
 æigi, eða væri þat ísum þact sæm hafit, þá skaltu  
 þat víst vita at þat er lítill lutr á<sup>12</sup> lanndino er  
 þítt er, en allt annat þá er ísum þact, oc vito  
 menn því æigi hvart lanndet<sup>13</sup> er mykit eða lítit,  
 at<sup>14</sup> aller [fjallgarðarner oc allir dalarner<sup>15</sup> ero  
 ísum<sup>16</sup> þacter, sva at hværgi finnr lið<sup>17</sup> á. En þat  
 man þó raunar [væra at væra manu þau lið<sup>18</sup>,  
 annat tvæggja í dolum þeim er liggja millum fjall-  
 anna eða mæð stronndum, [er dýrin mægo gagn-  
 um<sup>19</sup> hitta, þvíat æigi mætti dýrin elligar<sup>20</sup> rænna  
 af aðrum lonndum, [nema þau finni lið á ísum oc

1) fra [ er menn vita at (A); er á meginlandi sæðaz ok lítt í  
 eýlönndum, nema menn flyti þau (i), en þess er hér engi von (men  
 dette kan man her ingenlunde antage), F, I, K, L. 2) margr, A,  
 F, I, K, L. 3) fra [ u. F. 4) hefir, de övriga. 5) fra [ náttúru  
 allt annan veg, F. 6) ok dýr eðr, t. L. 7) búf, E, N; fra [ u.  
 A, F, I, E. 8) ferr, fer, de övriga. 9) fra [ ísa, L; með hafi, I;

ere løbne dertil fra andre Fastlandsegne<sup>79</sup>. Der gives og Bjørne i det Land; de ere hvide, og man mener, at de fødes der, thi de have en ganske anden Natur end sorte Bjørne, som gaae i Skovene; de fange sig til Forraad Heste og Oxer og andre Huusdyr, og fødes ved sligt, men den hvide Björn, som er paa Grönland, færdes mest ude paa Havet, paa Isen, og fanger der baade Sæle og Hvale, hvorved den lever. Den er og ligesaa færdig i at svømme som Sælhunde eller Hvalfiske<sup>80</sup>. Men da du spurgte, om Landet var frit for Iis eller ikke, eller det var bedækket med Iis ligesom Havet, da skal du vide det for vist, at det er en ringe Deel af Landet, hvor der er bart for Iis, men alt det øvrige er bedækket med den, og Folk vide ikke, om Landet er stort eller lidet, fordi alle Fjeldstrækningerne og ligeledes alle Dale ere skjulte af Isen, saa at man ingensteds finder Aabning derpaa. Det er dog vel saaledes i Virkeligheden, at slige Aabninger gives, enten i de Dale som ligge mellem Fjeldene, eller langs med Stranden, som Dyrene kunne hitte igjennem; thi Dyr kunne ikke streife derhen fra andre Lande, med mindre de finde Aabninger paa Isen, og Landet bart for den. Folk have ofte forsøgt at gaae op paa Landet, paa de Fjelde som ere de høieste paa forskjellige Steder, for at see sig om, og for at prøve om de fandt no-

ut á haf, *F.* 10) hvali, *F.* 11) fæðist, *K.* 12) af, *F., K.* 13) *Her begynder D igjen.* 14) til, *t. K.*; vist, med *Sikkerhed, t. I.* 15) fra [ fjalldalir, *A., F., K., L.* 16) jöklum, *A., F., K.* 17) hlið, *F.* 18) fra [ at hliðit man á vera, *F.* 19) gagnum, *de øvrige; fra [ þau er dýrin, A., F., K.* 20) u. *F.*

lanndet þítt<sup>1</sup>. En opt hafa menn freistað at gánga upp á [landet á þau fjoll er hæst ero<sup>2</sup> [í ýmisum stobum<sup>3</sup> at sjáz<sup>4</sup> um, [oc villdu vita<sup>5</sup> æf þeir fynni noccot er þítt<sup>6</sup> væri [á lanndino oc byggjannde<sup>7</sup>, oc hafa menn hværgi [þat funnit<sup>8</sup>, nema þar sëm [nú búa menn<sup>9</sup>, oc er þat<sup>10</sup> lítit fram mæð stronndonni sjálfri. Marmari er þar mykill á því lannde, þar sëm bygt er, mæð ínisum [litt, bæðe rauðr oc blár<sup>11</sup> oc groenféinn<sup>12</sup>. Fugl<sup>13</sup> er þar [oc mikell oc margr í því lannde, sá er í aðrum lonndum þoetti mykil goersimi í væra: hvítir valir<sup>14</sup>, oc er hann gnógare<sup>15</sup> þar en á ænngu<sup>16</sup> lannde aðru, oc kunnu lannzmenn [sjálfir þó sèr æcki [af<sup>17</sup> at nýta<sup>18</sup>.

Sunr: Þèr gátor<sup>19</sup> þæss oc fyrr í yðarri ræðu, at æcki sáð er á því lannde, oc vil ec nú þæss spyrja, við hvat [þat fólk lifir<sup>20</sup>, er á því lannde er, [eða hværso mikit þat fólk er<sup>21</sup>, eða hvat matvistum þat hæfir, eða hvart þat hæfir tækit við cristui<sup>22</sup> eða æigi.

Faber: Fátt<sup>23</sup> er fólk á því lannde, þviat lítit er þítt [sva at byggjannde er, en þat fólk er<sup>24</sup> cristit, oc kirkjur hafa þeir oc kennimænn. En æf þat lægi nærr aðrum lonndum, þá munnde þat

1) *fra* [ u. A; n. þ. fynði hlíð í jöklunum, F. 2) *fra* [ há fjöll, F. 3) *fra* [ u. E, N. 4) *vita*, F. 5) u. F. 6) *byggjandi*, *bebœligt*, F. 7) *fra* [ u. F. 8) *hitt*, F. 9) *aðr* er bygt, D; nú e. h., F, K. 10) *einkum*, *især*, t. F, G, K. 11) *bláféinn*, A, D, I, K. 12) *grænn*, G; *fra* [ litum, *hæði rauðum ok bláin*, F; *bláféinn*, t. G. 13) *saal. rettet efter* D, F, I, K, L; *Valr*, E, N. 14) *fra* [ er sá ok margr í landi er í öðrum löndum þykir gersemi í vera; þat eru þeir haukar er valir heita (haukar ok valir, L) hvítir at lit, A, D, G, I, K, L; með fjöllum í landi er gersemi reiknast í ü. l., þat

gen Deel af Landet, som var fri for Iis og beboelig, men man har ingensteds kunnet opdage sligt, foruden de nu beboede Egne, som kun udstrække sig kort, langs med selve Kysten. Deri Landet, hvor det er beboet, gives megen Marmor af forskellige Farver, baade rød og blaa og grøn<sup>81</sup>. Der er og i dette Land en Mængde af store Fugle, som i andre Lande vilde holdes for en stor Kostbarhed, nemlig hvide Falke, og de gives der i større Overflod end i noget andet Land, endskjönt Landets Indbyggere ikke forstaae at benytte sig selv af dem<sup>82</sup>.

Sönnen: I erindrede og det för i eders Tale, at der ikke gives nogen Kornavl i det Land, og derfor vil jeg nu spørge, hvoraf det Folk lever, som boer i Landet, eller hvor talrigt Folket er, eller hvad Slags Födemidler det har, eller om det har antaget Christendommen eller ikke.

Faderen: Der ere kun faa Folk der i Landet, thi kun lidet af det er saa frit for Iis at det kan beboes, men det Folk er dog kristnet, samt har baade Kirker og Lærere<sup>83</sup>; men dersom det laa i Nærheden af andre Lande, vilde man have kaldt

---

ero hankar hvítir, *F.* 15) nægari, *F.* *G.* 16) nokkru, *A.* 17) fra [ þat eigi, *F.*; *u.* *K.* 18) fra [ i nyt at særa, *E.* 19) gátuð, *F.* *G.* *K.* 20) lýðrinn, *I.* 21) fra [ *u.* *D.* 22) fra { mannmargt á landinu er eða hvört þat er kristit, *F.* 23) Det maledede Begyndelsesbogstav i *K* er þ, hvilket viser, at Begyndelsesbogst. her (og rimeligviis paa flere Steder) er senere tilsat. En nyere Haand har skrevet *F* deri; i *N* er ogsaa þátt rettet til fátt. þat folk er fátt sem á landi er, *A.* 24) fra [ af því, er menn megi byggja ok er þó þar folk, *F.* *K.*

væra callaðr þrjújungur af<sup>1</sup> [æinum byskups dómi<sup>2</sup>, en þó hafa þeir sér nú byskup, [þvíat æigi lýðer<sup>3</sup> annat, sacar sva mykillar fjarvistar, sœm þeir ero<sup>4</sup> við [aðra mænn<sup>5</sup>. En [þar er þú leitar æpter því, við hvat er þeir lifa á því lande, [mæð því at þeir hafa<sup>6</sup> æcki sáð; [en við fleira<sup>7</sup> lifa mænn en við brauð æitt<sup>8</sup>: sva er sagt, at á Groenalande ero gros góð, oc ero þar bú góð oc stór, þvíat mænn hafa þar [mart nauta<sup>9</sup> [oc sauða<sup>10</sup>, oc er<sup>11</sup> þar smjorgerð<sup>12</sup> mikel<sup>13</sup> oc osta; lifa mænn við þat [mjoc, oc sva við<sup>14</sup> kjot oc við allzconar væðe, bæðe við reina holld oc hvala<sup>15</sup> oc sæla, oc bjarnar<sup>16</sup> hold, oc foedaz mænn við þat þar á lande.

Sunr: Enn þyckir mér noccot vanspurt<sup>17</sup> væra um þætta lannd: Hvat [ætlið er<sup>18</sup> at vallde, hví<sup>19</sup> þat land [hafi meiri ísa fjolða<sup>20</sup> en [æcki annarra<sup>21</sup>, eða hafit þat sœm þar er um<sup>22</sup>, oc þó<sup>23</sup> skilz mér þat af, at hafit sè bæðe djúpt oc [þó m(j)oc<sup>24</sup> sallt, oc sva iðulega gjálfrsamt, oc hugða ec at þat munnde æigi auðvælliga<sup>25</sup> frjósa, [þvíat hværvætina þar sœm hafit er djúpt oc þó salltr sœrinn, þá kunnu<sup>26</sup> varla at frjósa<sup>27</sup>, en þó allra sízt þá er roering hafsins fylger oc gjálfrljótt<sup>28</sup> vætr<sup>29</sup>. En

1) u. K. 2) fra [ öðru (einu) K; biskupsdæmi, E, F, N; þr. biskupsdæmis, K, L. 3) mæ, A; annat hlýða, t. G. 4) fra [ sakir fjarvistar annara þjóða, F. 5) önnur lönd eða þjóðir, A; landið, F. 6) fra [ þó þar se, A, D; fra næstsíðste [ ligeledes, F. 7) þá eru þau enn fleiri lönd er eigi eru sáð á, ok lifa menn á því landi (þeim löndum), A, I, K, L; þá nærast menn þó á því landi ok fleirum öðrum ok þúa, F. 8) u. F. 9) nauta mat, A; n. mart, D. 10) ok mikla bunn, megen Nytte af Kvæg, t. F. 11) ero, F. 12) smjörgerði, A, K; smjörgerðir, F, I. 13) miklar, F. 14) fra [ nauta, K.

det en tredie Deel af et Bispedömm; dog have de nu en Biskop for sig selv, thi andet kan ikke gaae an, formedelst den store Fraliggenheds Skyld som de ere i fra andre Mennesker. Men du önsker at vide, hvorved Folk leve i det Land, efterdi de ingen Kornavl have, saa lever Mennesket ikke af Bröd allene<sup>14</sup>; man fortæller at der i Grönland gives gode Græsgange; og der ere gode og store Avlsgaarde, thi Folk har der en Mængde af Hornkvæg og Faar, saa at der laves meget af Smör og Ost; deraf leve Menneskene for en stor Deel, samt ogsaa af Kjöd og alle Slags Fangst, som Kjödets af Rensdyr, Hvale, Sælhund og Björne; herved nære Folk sig der paa Landet.

Sönnen: Endnu synes det mig at der ikke er blevet spurgt nok om dette Land. Hvad mener I om Aarsagerne dertil, at dette Land er meer opfyldt med Is, end noget andet, og ligeledes Havet, hvoraf det omgives, da jeg dog af det fortalte kan forestille mig, at Havet baade er dybt og meget salt, samt tillige idelig opbrusende, og jeg tænkte at det ikke let vilde fryse til, thi allevegne der hvor Havet er dybt og Sövandet dog salt, da kunne de neppe fryse til, men dog allermindst da, naar Havet tillige er i

14) hvíttra bjarna, *hvide Björnes* (hvítbjarnar), t. F, G. 16) ok avá við bjarnar, og *ligeledes ved Sköðbjörnens*, t. F; við bjarnar hold, K. 17) vanrætt, F; vanfrætt, H. 18) þér, G. 19) fra [ hvað man valda at, F, I. 20) hefir meir (mein) ísa, A, D, F, K; h. meiri gætt ísa, I. 21) hvert annat (land) í veröldu, A, F, I, K, u. E. 22) umhverfis, I, K; kring landit, t. F. 23) enda, F. 24) u. F. 25) öruggliga, *meget stærk*, K. 26) kann, G. 27) frá [ u. D, K. 28) gjálframt, F; gjálfrugligt, N; gjálfrugt, H. 29) frá [ u. A, I, K.



mèr heyriz [sva um þætta haf, er nú roeddum  
vèr um, oc sva lanndet, þá værðr alldrigin<sup>1</sup> mill-  
um [at æigi er ísum þact hvartvæggja lanndet oc  
hafit<sup>2</sup>, nema þat kunni at værða stunnðum hèr  
oc hvar, at lið værðr á ísum<sup>3</sup> [firir roering gjálfrs-  
ens<sup>4</sup>, en æigi [fyrir ylja saker<sup>5</sup>. Nú mæð því at  
þar er æ jamnan frostet<sup>6</sup> bæðe vætr oc sumar<sup>7</sup>,  
þá vil ec nú [þæss biðja, at þèr skýrit<sup>8</sup>, hværsu  
væðráttá er á því lannde, hvart þar værða nocc-  
orer ylir eða fogr sólskin sæm í aðrum lond-  
um, eða er<sup>9</sup> þar jamnan [ill væðratta<sup>10</sup> oc firir<sup>11</sup>  
því sva [mikell gnóttir ísa oc frostz<sup>12</sup>, oc [vil ec [at  
þèr lýsir<sup>13</sup> firir mèr þænna<sup>14</sup> spurníng, [oc sva um  
þat sæm ek hæfi fyrr mæirr spurt í occurre roebu,  
oc<sup>15</sup> um þat er Groenlænndíngar calla<sup>16</sup> norðrljós;  
[oc vilde ec nú at þer loeystit þænna spurdaga  
firir mèr, oc um þat<sup>17</sup>, hvat þèr ætlit<sup>18</sup>, í hværjum  
lut heimsens er þetta lannd liggr, hvart þat liggr  
á [æinni hværri<sup>19</sup> utanvæðri heimsins síðu, eða  
liggr þat noccot inn í lannda klofa sæm annur  
stór lonnd, mæð því [at þèr sægit<sup>20</sup> at þat er áfast  
við annor<sup>21</sup> mægin<sup>22</sup> lonnd.

Faðer: Þæssa luti sæm nú hæfir þú spurða,  
þá má ec þec æigi sannfróðan<sup>23</sup> goera til fullz,

1) fra [ hær verði aldregi (som dette sidste Ord ellers skrives) F, I, K. 2) fra [ hvörki á hafinu né landinu at eigi sé ísum þact, F, I, K. 3) sjónum, D. 4) fra [ sakir hræringar hafins, A, I, K; f. hræring hafins, D, G (hræringa, F). 5) fra [ at isunum, F. 6) frosit, frossent, A, D, F, G, I, K. 7) hvorttveggja, hafit ok landit, t. A, D, F, G, I, K. 8) þessa (þess) spyrra, A, D, F, K. 9) eigi, eða (verða þar) nokkur, t. A, D, F, K. 10) ero, F. 11) vond veður, F:

Bevægelse og gruelige Brændinger reise sig. Derimod hører jeg om dette Hav, om hvilket vi nu talte og ligesaa om Landet, at der aldrig bliver nogen Mellemtid, at jo begge Dele, baade Landet og Søen ere bedækkede med Iis, undtagen det undertiden skulde hænde sig hist og her at der blive Aabninger paa Isen, formedelst Brændingens Bevægelse, men ikke for Varmens Skyld. Nu eftersom at der stedse er Frost, baade Vinter og Sommer, da vil jeg bede eder at forklare, hvorledes Veirliget er der i Landet, om der gives nogen Varine eller klart Solskin, ligesom i andre Lande, eller der stedse er slet Veirlig, og derfor saa megen Overflödighed af Frost og Iis; især ønsker jeg at I ville løse dette Spørgsmaal for mig og saa om det, som Grönlænderne kalde Nordlys<sup>85</sup>; Forklaringen derover vilde jeg gjerne nu erfare, ligesom og i hvilken Verdensdeel I mener at dette Land ligger, om det ligger paa Verdens yderste Sider, eller om det tildeels indesluttet af dens Lande, ligesom andre store Lande, da I siger at det hænger sammen med andre Fastlandsstrækninger?

Faderen: Om disse Ting, som du nu har spurgt om, kan jeg ikke give dig nogen sikker Forklaring,

*orebrátta, E; auri eller veðráttu, L. 11) er af, A, F, K. 12) mikil gnótt frosts ok jökla, A, D, F, K. 13) lýsit, N; leysit, E, I; leysit, K. 14) at þ. leysit fyrri mér þessa, A, D; fra næstsíðste [ biðandi er ek át þér glósit mér þessa, F. 15) u. A. D. 16) fra [ svo ok eigi síðr um, F. 17) fra [ er fyrr var rætt um ok Grænlandingar hafa mikit af sagt eða, hvor om der fór blev talt og hvorom Grönlænderne have fortalt meget, eller, F. 18) um, t. F. 19) einhverri, F; u. E. 20) fra [ u. F. 21) stór, t. D. 22) u. A. 23) um, t. A.*

firi því at ec hæfi ængan þann funnit<sup>1</sup> er kannat hafi [allar kringlur<sup>2</sup> heimsens eða hans vox<sup>3</sup> eða [rannzakat hafe allar heimsens síður eða<sup>4</sup> landa skipan eða þau ænndimorc<sup>5</sup> sœm þar ero í skipat<sup>6</sup>; [oc æf ec hæfðe noccorn þann funnit, er þessa luti hæfðe seeb [oc rannzakat<sup>6</sup>, [þá mætti ec<sup>7</sup> þic nú hær sannfróðan um goera, en<sup>8</sup> þat má ec í ljós láta við þec<sup>9</sup>, hvat<sup>10</sup> getor<sup>11</sup> manna<sup>12</sup> ero, þeirra sœm hœllzt hafa ætlat [æptir lícligleikum<sup>13</sup>. En þeir mœnn sœm<sup>14</sup> hœllzt hafa ritab um heimsens vox æptir tilvísan Ysidori eða annarra fróðra manna, þá hafa þat<sup>15</sup> mælt, at í hinnum<sup>16</sup> ero þeir<sup>17</sup> mægin vægir sœm úbyggjande<sup>18</sup> er unnder<sup>19</sup>; er<sup>20</sup> æinn sva heitr at æcki má unnder búa fyrir hita saker oc bruna, oc hvætvaetna brænnr er unnder værðr, oc þyckir mēr þat lícazt, at sá man væra mægin rásar vægr<sup>21</sup> sólarinnar, oc ætla ec allan þann væg skipaðan væra mæð logandum geislum hænnar, oc má æi firi því þar unnder búa<sup>22</sup> [ængi sá er væl tæmpraban bólstað vil hafa<sup>23</sup>. Sva hafa þeir oc mælt um þá tva vægo er [í hinmi<sup>24</sup> liggja, at þar er<sup>25</sup> úbyggjannde<sup>26</sup> unnder, at [þeir sè sva kallder<sup>27</sup> at fyrir þá sok se [æigi hoegra unnder þeim at búa<sup>28</sup> fyrir kulða [en hinnug er<sup>29</sup> fyrir ofrhita<sup>30</sup>

1) hitt, F. 2) alla kringlu, A, D, F, I, K, N. 3) fra [ konni alla, A, F, I, K. 4) eyði merki (öde Strækninger) F. 5) skipat, F. 6) u. A, D. 7) fra [ at ek munda, G. 8) fra næstsidste [ sva um, F. 9) þic, de övrigc. 10) er, F. 11) fróðra, t. F. 12) ok vitra, t. F. 13) með líkindum, F. 14) fra næstforrige [ u. E. 15) þeir, sva, till. F. 16) heiminum, A, K, F; hinminum, I. 17) þeir, tre, I, K, L; efter þeir sees tveir ved en anden Haand at være indskudt i N. 18) ubbyggjanda, A. 19) at þeir sè sva

fordi jeg ikke har truffet nogen, som havde undersøgt alle Verdens Kredse eller dens Størrelse, eller og udforsket alle Jordens Kanter eller dens Landes Beliggenhed eller de for dem satte Grændser, og dersom jeg havde fundet en slig Mand, som havde set og undersøgt disse Gjenstande, saa kunde jeg nu give dig sandfærdig Underretning herom, — men nu kan jeg blot meddele dig Oplysning om Gisninger, fremsatte af de Mænd, som i deres Meninger mest have nærmet sig til Sandsynligheden. De Forfattere, som udførligst have beskrevet Verdens Dannelse efter Isidors<sup>86</sup> og andre lærde Mænds Anvisning, have sagt, at der paa Himmelen ere tre Hoved-Belter<sup>87</sup>, under hvilke der er ubeboeligt; eet er saa varmt, at ingen kan boe derunder for Hede og Brand, da alt hvad der kommer derunder forbrændes. Jeg anseer det for rimeligst at dette Belte er Solens egentlige Bane, og mener at denne Veimaa være omgiven af dens flammende Straaler, hvorfor ingen kan boe derunder, som ønsker en vel tempereret Bopæl. De have og sagt saaledes om de (andre) to Belter, som ligge paa Himmelen, at det skal være ubeboeligt derunder for Kuldens Skyld, — ligesom hisset formedelst den altfor stærke Hede, thi der har Kulden trukket saa stor Kraft til sig, at Vandet for-

kaldir, t. *N.* 20) en, *N.* 21) u. *E*; megin vegr rásar, *A, K.*  
 22) byggja, *F.* 23) fra [ u. *A, D, F, I, K.* 24) á himnum, *K*; á himna, *E, N, L*; hinn veg, *A*; hinnig, *G.* 25) fra [ i himnum ero ok, *F.* 26) ubbyggjanda, *A, E*; er, t. *F.* 27) fra [ þar sé svo kallt, *E.* 28) frá [ ubbyggjanda undir þeim, *F.* 29) frá [ svo sem hitzig, *L*; sem hinum er, *N.* 30) hita, *F.*

saker; þvíat þar hæfir kylrinn<sup>1</sup> sva mikit afl unnder [sec drægit<sup>2</sup>, at vatnit hamnar náttúru sinni, þvíat þat snýz í jokul, oc sva<sup>3</sup> oll lonnden þeckjaz mæð [ísum, oc sva<sup>4</sup> hof, æf<sup>5</sup> under þeim væg liggja, oc skilz mer þá þat<sup>6</sup>, at fim se vægirnir í himnum<sup>7</sup>: tvær þeir er<sup>8</sup> byggjannde<sup>9</sup> er unnder, en þrír [hinir, er óbyggjannde er unnder<sup>10</sup>. Nú er þar allt byggjannda unnder þeim vægum, er millum ero kulðans oc brunans, oc er þat líct at því<sup>11</sup> sè lanndaskipti á, at sum sè heitare en sum, [oc liggi þau<sup>12</sup> nærr meirr bruna væginum er heitari ero. En þau lonnd sëm kollð ero, sva sëm lonnd var<sup>13</sup>, þá liggja þau þeim væg nærr [meirr er<sup>14</sup> kalldr er oc frost má við koma síno affi [at svala<sup>15</sup>, en æpter hugþocca mínum<sup>16</sup> at ætla, þá þyckir mer þat lícazt at hinn heiti vægrinn ligr<sup>17</sup> or austri oc í væstr, mæð hjúgum ring brænnanda vægar [umkríngðum allum jarðar bollum<sup>18</sup>. En þat er þá lícazt [móti því<sup>19</sup>, at þeir hiner kalldu vægirnir liggja á hinum yztum síðum heimsens til norðrs oc suðrs; oc æf ec hæfi þetta ætlat<sup>20</sup> æpir réttri skipan, þá [er þat æi úlíct<sup>21</sup>, at Groenaland liggi unnder þeim kallda væginum, firi því at þat vitni bæra flæster Groenalannde, þeir sëm [þar hafa værit<sup>22</sup>, at kuldenn hæfir þar fængit [yfrit<sup>23</sup>

1) kuldi, A, E; ylrinn, ur., D, F, L. 2) dregist, A, K. 3) snjó, Snee, L. 4) fra [ u. F. 5) þau er, F. 6) svo, F. 7) heiminum, A, F, K; himninum, D. 8) vel, t. G. 9) byggjanda, A, F. 10) se óbyggjandi, A, D; ubbyggjandi, F; næsta ubbyggjandi, G. 11) u. G. 12) fra [ at þau liggja, G. 13) vor, F. 14) sëm, F. 15) u. F.

kaster sin Natur, thi det forvandles til en fast Isklump, og alle de Lande, tilligemed de Have, som ligge under et saadant Belte, bedækkes med Is. Heraf bliver det mig klart at der gives 5 Belter paa Himmen, nemlig to, hvorunder Folk kunne boe, samt tre andre, under hvilke det er ubeboeligt. Alt er da beboeligt under de Belter, som ligge mellem Kulden og Branden, og det er rimeligt at der bliver Forskjel paa Landene, fordi nogle ere varmere end andre, og at de, som ere hedere, nærme sig mere til Brandbeldet. De Lande derimod, som ere koldere, saasom vore Lande, nærme sig mere til det Belte, som er koldt, hvor Frosten ret kan anvende sin kjølede Kraft; men efter mit Begreb anseer jeg det for sandsynligt, at det hede Belte strækker sig fra Øst til Vest med den brændende Banes bugtede Ring, omgivende Jordens samtlige Kredse<sup>16</sup>. Det er da derimod rimeligst at de kolde Belter ligge paa Verdens yderste Sider mod Nord og Syd, og dersom jeg har forestilt mig dette efter rigtig Beskaffenhed, saa er det ikke usandsynligt at Grönland ligger under det kolde Belte, thi de fleste, som have været der, afgive det Vidnesbyrd, at Kulden der har faaet en overvættets Magt, ligesom ogsaa baade Land og Hav aabenbar

16) u. F, L. 17) liggi, F, L. 18) belli, A, D, F; fra [ umkringgi- andi allan jarðar höll, omgivende hele Jordkloden, G; umkringðu ölla jarðarbelti, H; utydelig rettet i N (fra denne Læsemaade), skal vel være: um kring allan jarðarböllinn. 19) þar i möt, G. 20) skilit, forstaaet, F. 21) fra [ væri líkligt helldr, F. 22) vita, A, F, K; þaðan hafa farit, D. 23) ærit, H; kvit, I.

afl<sup>1</sup> sitt<sup>2</sup>, oc<sup>3</sup> sva hærr hvævætna<sup>4</sup> vitni [á sér<sup>5</sup> lanndet oc hafit, [at þar er algangsi orðet frostet<sup>6</sup> oc mægin afl kulðans, þvíat þat er bæde frosit um vætrum oc sumrum oc hvartvæggja<sup>7</sup> ísum þact. Þat mæla mænn oc víst, at Grœnaland liggi í ytztu síðu heimsens til norðrs, oc ætla ec æcki land út or krínglu heimsens frá Grœnalannde, nema hafet<sup>8</sup> mykla<sup>9</sup>, þat er umhværðis rænnur heiminn; oc þat mæla<sup>10</sup> mænn, [þæir sœm fróðer ero<sup>11</sup>, at [þat sunnd skerez<sup>12</sup> [í<sup>13</sup> hjá<sup>14</sup> Grœnalannde<sup>15</sup>, er hit tóma haf steypiz inn í lannda klofa, oc síðan skiptiz þat mæð fjarðum<sup>16</sup> oc hafshotnum allra lannda inillum, þar sœm [þat nær<sup>17</sup> at renna inn í krínglu heimsens. En þar er þú spurðer [æptir því<sup>18</sup>, hvart [sól skínn<sup>19</sup> á Grœnalannde, eða [værðe þat noccot sinni at þar sé<sup>20</sup> fogr væðr<sup>21</sup>, sœm í aðrum lonndum, þá skalltu þat víst<sup>22</sup> vita, at þar ero<sup>23</sup> fogr sólskin, oc hælðr er þat lannd væðrgott kallat<sup>24</sup>. En þar skiptiz stórum sólargánger<sup>25</sup>, þvíat þægar sœm vætr er, þá er þar nálíga allt æin nótt, en þægar er sumar er<sup>26</sup>, þá er nálíga sœm alt sè æinn dagr, oc mæðan er sól gengr<sup>27</sup> hæst, þá hæfir hon ærit<sup>28</sup> afl til [skins oc<sup>29</sup> hjartleics[, en lítit<sup>30</sup> afl til yljar oc hita, en

1) fra [ yfirall, H. 2) u. K. 3) þvíat, F, K. 4) hvorttveggja, F; hvervætina, G. 5) u. F; um sik, H. 6) fra [ gnógt orðit frostit, E; gnógt frosta, G; at þat se gagnæ orðit, N, urigtig; Meningen skal vel være at det Hele er belagt med gjennemsigtig is; for at faae dette ud, ere nogle følgende Ord forandrede. 7) fra [ þvíat hvartveggja er (með) A, D, F, I, K, L. 8) tóma (ok) it (syrir utan, t. D) t. A, F; tómt, L. 9) u. K. 10) fróðir, t. F, L. 11) u. F. 12) fra [ þar skerist í sund þat, F, K. 13) inn, G. 14) inn

vidne derom, at alt omspændes<sup>99</sup> der af Frosten og af Kuldens vældigste Kraft, thi det er frossent baade Vinter og Sommer, og begge Dele (Jord og Sø) ere bedækkede med Iis. Folk sige og for vist, at Grønland ligger paa Verdens yderste Kant mod Norden, og jeg troer ligeledes at der intet Land gives uden for Grønland paa Jordens Kreds<sup>90</sup>, ja intet, undtagen det tomme og store Hav, som flyder omkring Verden. Det sige og de Mænd, som ere kyndige, at det Sund gaaer ind ved Grønland, hvorigjennem det tomme Hav falder ind i den Kløft, som adskiller Landene<sup>91</sup>, hvorfra det siden fordeles med Fjorde og Havbugter mellem alle Lande, hvor det kan komme til at flyde ind paa Jordens Kreds. Men da du spurgte efter, om Solen skinner i Grønland, eller om det nogensinde hænder sig, at der gives smukt Veir, ligesom i andre Lande, da skal du vide det for vist, at der imellem gives smukt Solskin<sup>92</sup>, ja man siger endog at Veirliget snarere er godt<sup>93</sup> i det Land. Men Solens Gang er der meget ulige, thi i Vintertiden er der næsten en bestandig Nat, men Sommertiden derimod en næsten uafbrudt Dag; og medens Solen gaaer høiest, har den overflødig Kraft til Skin og Lysning, men kun liden Styrke til

---

frá, D. 19) frá [ inn i landit, F. 10) sjúr (utydelig) F; sjörðum, G. 17) náir, E, F. 18) u. F. 19) skini, F. 20) frá [ þar yrði nokkur, F. 21) frá [ þar yrði nokkur solskin, A, K. 22) til viss, A, F; sanns, D. 23) verða, F. 24) um hásumars skeið, ved Mid-sommers Tíð, t. G. 25) á Grænlandi, t. F. 26) kemr, kommer, F. 27) sem, t. F, G. 28) yfrit, F, K. 29) síns, A, D. 30) ok urit, A.



hæfir hon þó sva mykit af, at þar sænu jorden er þið, þá værmir hon sva lanndet, at jorden<sup>2</sup> gefir af sér góð gros oc væl ilmannde, oc má fólkit firir því væl byggja lanndet, [þar sœm [þat er þitt<sup>3</sup>, en þat er afar lítit<sup>4</sup>.

En sá<sup>5</sup> lutr er þú hæfir opt epter spurt<sup>6</sup>, hvat væra man þat er Grœnlændingar calla norðrljós, þá em ec æigi [um þann lut fróbaztr<sup>7</sup>, oc hæfi ec þá mœnn funnit iðulega<sup>8</sup>, er lángrar stunnder [hafa á Grœnalande værit, oc þyckjaz þeir þar æi<sup>9</sup> sannfróðer [um væra<sup>10</sup>, hvat þat er<sup>11</sup>, en þó er sva um þann lut [sœm um<sup>12</sup> flæsta abra [þá sœm mœnn [vitu æigi til sannz<sup>13</sup>, at vitrir mœnn foera<sup>14</sup> í [ætlan oc í getor, oc geta slícs um, sœm þæim [þycki þá væra vænligazt oc sannlegazt<sup>15</sup>. En þæsse værðr<sup>16</sup> náttúra [oc skipan<sup>17</sup> á norðrljósi, at þat er æi<sup>18</sup> þæss ljósare<sup>19</sup>, er sjolf<sup>20</sup> er nótt myrqvare, oc sýniz þat jamnan um nætr, en allðrigin<sup>21</sup> um daga, oc optazt í niðmyrkrum<sup>22</sup> en sjalldan í túnglskini<sup>23</sup>; en þat er sva tilsýnum<sup>24</sup>, sœm maðr sè<sup>25</sup> [mikinn loga lángra leið af myclum ællde<sup>26</sup>. Þar<sup>27</sup> skýtr af<sup>28</sup> í lopt upp [at sjá<sup>29</sup> hvassum oddum misjamnum at heð<sup>30</sup> oc mjoc úkyrrum, oc værða ímísir hærre, oc bragðar<sup>31</sup> þetta ljós [alt tilsýnum<sup>32</sup>,

1) fra næstsíðste [ yljár ok til mikils hita ok til sins bjartleiks, ok, *Varme og til megen Hede og til sin Klarked, og, F.* 2) þat, *F.* 3) fra [ jörðin er þið, *F. I. K.* 4) einkum litið, *A. F. I. K.*; fra næstforrige [ u. *E.* 5) einn, t. *F. G.* 6) frétt, *F.* 7) sannfróbaztr, *A. G.*; fra [ vis um, *sikker derpaa, F.* 8) jafnan, *F.* 9) fra [ voru á Grænlandi sör ok þóttust þeir eigi, *F.* 10) at, *F. L.* 11) mundi vera, *F.* 12) ok, *F.* 13) ífa um, *A.*; fra næstsíðste [ u. *F.* 14) hafa fært, *A.* 15) þykir líkazt vera at satt sé, *A.* 16) fra næstsíðste [

Varme og Hede; dog har den saa stor Magt, at hvor Jorden er optøet, varmer den saaledes Landet at Jorden giver af sig gode og vellugtende Urter, saa at Folket af den Aarsag vel kan beboe Landet, hvor Jorden er optøet<sup>94</sup>, men den Deel deraf er kun meget lille<sup>95</sup>.

Angaaende den Gjenstand, som du tit har spurgt om, hvad det nemlig kan være, som Grönlænderne kalde Nordlys, da har jeg ikke den sikreste Kundskab derom, endskjönt jeg idelig har truffet de Mænd, som i lang Tid<sup>96</sup> have været i Grönland, thi de have heller ikke villet udgive sig for at vide noget vist derom. Dog gaaer det saaledes med den Sag, som med de fleste andre, hvilke Folk ikke kjende tilfulde, at vise Mænd fatte en vis Mening eller Gissninger derom, og gjætte da saaledes, som det forekommer dem rimeligst og sandsynligst<sup>97</sup>. Men Nordlyset er af den Natur og Beskaffenhed, at det er stedse des lysere, som Natten selv er mørkere, og det sees allene om Natten, men aldrig om Dagen, samt oftest i Bælmørke<sup>98</sup> men sjelden i Maaneskin. Det er saaledes at see til, som om man saae langt fra en stor Lue af heftig Ild. Deraf skyde sig op i Luften, at see til, skarpe Spidser af ulige Höide, og meget ustadige, saa at nu een, nu en anden bliver høiere,

reðu, ok geta til slíks er sýniast ok líkligast þykir at sattu sé, en sú  
 α, F. 17) u, F. 18) u, F. 19) ljósara, de övriga. 20) u, F.  
 21) aldregi, de övriga. 22) niða myrkruin, F. 23) tunglsljósi, F.  
 24) úlsýndum, G; (s) at líta í ásýn, A, D, F, K, L. 25) sjái, de öv-  
 riga. 26) löngan veg til löga mikils, A, F, K; elda, t. F, K. 27) þat,  
 F. 28) u, F. 29) u, F. 30) hæð, de övriga. 31) bragar, F, N.  
 32) til at sjá, F.

sva sœm svipannde<sup>1</sup> loge. En mœðan þæsser geial-  
ar ero hæster oc hjartazter, þá stænndr þar sva  
mykit ljós af, [at þeir mœnn er úti værða stadder,  
þá mægo þeir væl<sup>2</sup> fara leiðar sinnar [sva oc at  
væibeskap, æf þeir<sup>3</sup> þurfu; sva oc æf mœnn sitja  
í húsum sínum<sup>4</sup>, [oc er sker<sup>5</sup> yfir<sup>6</sup>, þá er sva ljóst  
inni at hværr maðr<sup>7</sup> kenner annan sá sœm inni  
er staddr; en sva er þetta ljós bríðiligt<sup>8</sup>, at [þat  
þyckir stundum [væra docqvare<sup>9</sup>, sva sœm þar  
gjóse upp svartr<sup>10</sup> reykr á millum eða [þjucr  
mjorqví<sup>11</sup>, oc er þá því lícazt at [ljósit kvæfiz þá<sup>12</sup>  
í þeim reyc [sœm þat sê búit<sup>13</sup> at<sup>14</sup> slocna, [oc sœm  
þat kvof<sup>15</sup> tæcr at<sup>16</sup> þynna<sup>17</sup>, þá tæcr þat ljós annat  
sinni at<sup>18</sup> birtaz, [oc þat [kann at værða stann-  
um<sup>19</sup> at monnum sýniz sva<sup>20</sup>, sem þar skjóti af  
stórum gneistum, sva sœm af sinndrannda jární,  
því er ný tækit værðr or affli; en þá er nóttin  
líðr oc<sup>21</sup> dagr nálgaz<sup>22</sup>, þá tæcr þetta ljós at lægjaz,  
oc [er þá sœm þat hværfi<sup>23</sup> allt í þann tíma<sup>24</sup> er  
dagr birtiz. En þeir mœnn, er í ætlan<sup>25</sup> eða í  
umrœðo hafa [slíca luti<sup>26</sup> foert, þá ero þeir þrír  
luter er mœnn hafa í getor foert<sup>27</sup> at æinnhværr

1) lifandi, *A*; skínandi, *G*; skipandi, *E*, *N*. 2) fra [ þessum elds  
svim ok leipir at menn megú; af þanno flágrænde líð og lagna  
at Folk kunne, *F*, *G*. 3) fra [ ef úti verða staddir, *F*, *G*; ok  
svá at veiði sinni, ef menn, *F*. 4) inni, *inde*, *F*. 5) skjár, *G*,  
*H*; skýrt, *klart*, *E*; fra [ skíni skíær, *N*. 6) þeim er skjáir eru  
á (yfir, *D*) *A*, *D*, *G*; þeim er skjár (skjáir) eru fyri: som der ere  
Vinduer paa, *F*, *I*, *K*, *L*. 7) u. *F*. 8) bríðult, *A*. 9) dœkt, *N*;  
dœkra verða, *A*, *D*, *K*; fra næstsíðste [stundum er dœckvara, *F*.  
10) logi eðr, *t. N*. 11) þykkir myrkvi, *A*, *D*, *F*, *K*; mœkkvi, *G*.  
12) fra [ ljós villi (taka at, *t. D*) kefjaz (kefjast) *A*, *D*, *F*, *K*, *L*;

og dette Lys svæver saaledes at see til som en viftende Flamme<sup>99</sup>. Saa længe disse Straaler ere paa det høieste og klareste, udbrede de en saa stærk Lysning, at de Folk, som ere ude, kunne vel hitte deres Vei og ligeledes gaac paa Jagt, hvis det er fornødent. Om Folk endog sidde i deres Huse, som der ere Vinduer<sup>100</sup> paa, da bliver det saa lyst derinde, at ethvert Menneske, som er der tilstede, kjender det andet. Dog er dette Lys foranderligt, thi stundum synes det dunklere, som om en sort Røg eller tykt Mørke vældede op imellem, og det seer da ud til at Lyset skal kvæles af den Røg, som om det var nær ved at slukkes<sup>101</sup>. Saasnært dette Mulm begynder at fortyndes og sviinde, begynder ogsaa hint Lys paa ny at klares, ja det kan undertiden hænde, at Folk synes som om store Gnister udskyder deraf, ligesom af funklende Jern, der nylig er taget af Essen<sup>102</sup>. Naar det glider ud paa Natten og Dagen nærmes, begynder hint Lys at blive lavere, og ligesom forsvinde ganske, paa den Tid som Dagen først lysnes. De Mænd, som have tænkt over slige Gjenstande eller bragt dem paa Tale, holde sig især til tre forskjellige Gisminger, af hvilke de antage at een

ljóst hefst þá, *G*; sæst, *I*. 13) við, *t*, *E*. 14) fra [ ok vili þá, *A, D, F, K*. 15) kof, *E*; kaf, *D, L*; þann myrkva, *A*; fra [ en þá þat ljós, men da det Lys, *F*. 16) kvikna (ok at birtast, *L*) ok kofnu af at hrinda i annat sinn, at tændes (og lyse) og at bortjage Mulmet, saa at det anden Gang fortyndes, *F, L*. 17) ok af at hrinda, *t. A*. 18) skirnaz ok, *t. A, G*. 19) veitir, *A*. 20) fra næstsidste [ þá sýnist mönnum, *F*. 21) eða, eller, *F*. 22) kemur, kommer, *F*. 23) hverfr, *D*. 24) fra [ hverfr þegar, *A, F, I, K, L*. 25) glösum, *F*. 26) þetta, *F*. 27) um þetta mál, *t. F, K*.

[munde<sup>1</sup> væra af þeim<sup>2</sup>. [Menn sægja sumir at ælldr kríngi umhværfis hofin oc oll votn þau sæm hit ytra<sup>3</sup> rænna um boll jarðarinnar. En<sup>4</sup> mæð því at Groenaland liggr á hinni yztu síðu heimsens til norðrs, þá calla þeir þat mæga væra, at þat<sup>5</sup> ljós skíni<sup>6</sup> af þeim ælde er umhværfis er kríngör<sup>7</sup> hin yztu hofin<sup>8</sup>. Þætta hafa oc sumer [í roebur<sup>10</sup> foert, at í þæn tíma er<sup>11</sup> rás sólarinnar værðr unnder bælli<sup>12</sup> jarðarinnar um nóttina at [noccorer skímar<sup>13</sup> mæge af hænnar geislum bæra up á himinenn, með því at þeir kalla Groenalannd sva utarlega [liggja at<sup>14</sup> á þæsse heimsens síðu, at bræcco<sup>15</sup> hvelit jarðarinnar [má þat<sup>16</sup> miunka, þat er fyrir bærr skin sólarinnar. En þeir ero sumer er þætta sætla, oc [þat þycki oc æi úlícazt væra<sup>17</sup>, at ísarner oc frostit drage sva mykit afl unnder sec<sup>18</sup>, at af þeim [geisli þæssi skími<sup>19</sup>. Eigi væit ec þá luti fleiri er í getor sè foert um þetta mál, en þæssa þrjá luti, [er nú roeddum vèr um oc ængan doemum vèr sannan af þeim, en þæssi þycki mèr æi úlícaztr, er síðarst roeddum vèr um. Eigi væit ec oc fleiri þá luti á Groenalannde, er mèr þyckja [ámínnínga værðir í unroebo, en þæssa er nú hafum vèr um talat oc hèr ero ritader<sup>20</sup> [æptir ætlan hoskra manna<sup>21</sup>.

1) sannr, t. A, G. 2) fra [ muni sannr af vera, F. 3) eru ok, t. E, G. 4) fra [ u. A, F, K. 5) u. F. 6) um nóttina, om Nat-ten, t. G. 7) jörðina ok, Jorden og, t. G. 8) er et ytra renna (skína) um hvel (böll) jarðarinnar, t. A, F, K, L. 9) þat, F; annat, t. G. 10) í gátur, D; getur, F; fra [ fyrir satt ok í getur, A. 11) sol ok, Solen og, t. F. 12) bellti, A. 13) nokkurar skímur, F; nokkut skím, A. 14) u. D. fra [ u. A, F. 15) brettist, E, N. 16) man G muni, (K.) þá, F. 17) þætta þikir líklegast, A. 18) sik, de övriga. 19) skíni

eller anden maatte være rigtig. Nogle sige at Havene og alle de Vande, som flyde yderlig om Jordens Klode, omgives rundt omkring af Ild; men da Grönland ligger paa Verdens yderste Side mod Norden, antage de det for vel mueligt at hint Lys skinner fra den Ild, som omgiver heelt de yderste Have<sup>103</sup>. Andre have ført det paa Tale, at paa den Tid, da Solens Løb falder under Jordens Klode om Natten, nogle Glimt af dens Straaler kunne (da) svæve op paa Himmelen, fordi de paastaae at Grönland ligger saa yderlig paa denne Verdenskant, at den Runding af Jordkloden, som ellers falder i Veien for Solens Skin, maa være mindre der<sup>104</sup>. Derimod mene nogle, og det synes ikke urimeligst, at Isstrækningerne og Frostene drage saa megen Kraft til sig, at dette Glimt kan udstraale derfra<sup>105</sup>. Jeg kjender ikke flere Meninger, fremsatte som Gisninger om denne Sag, end disse tre som vi nu have talt om; vi kunne ikke bestemt sige om nogen af dem, at den er rigtig; men den sidste, hvorum vi talte, forekommer os dog ikke at være den urimeligste. Jeg veed ikke om der gives flere Gjenstande i Grönland, som ere værdige til at erindres i vor Samtale, end disse om hvilke vi nu have talt og her ere skrevne efter fornuftige Folks Meninger.

þessi geisli, A, D, F, I, N; skíni þessir geislar, K, L; geisli þetta skín, E. En *Papirs-Codex* tillægger, rimeligvis som en ny Glæse: þá þeir berjast sundr ok saman í þeim miklu Dumbshöfum, nær de slaves sønder og sammen i de store Dumbshave (*lika-*ve), II. 20) fra [ minningar verðir í (ok, D) umræðu, en þessa (þessir, D) er nú höfum vér um rætt, (v. getið, D; talt, F) A, D, F, G, K. u) fra [ u. A, D, F, I, K.

Sunr: Þeir luter ero hér aller<sup>1</sup> um roedder, er mēr þycki unndarlegir væra, oc þó mykell fróðleicr<sup>2</sup>, at maðr má<sup>3</sup> fara út or heiminum oc sjá sjálfir þau<sup>4</sup> ænndimærki<sup>5</sup>, er guð hæfir skipat<sup>6</sup> mæð svá myclum torfoerum, sæm nú<sup>7</sup> hafi þær frá sagt, [en ænn þikki mēr lítit vanskapt um þetta sama mál, æptir því sæm þær [gátor í hinu fyrra orðe<sup>8</sup>. Þær sagðut sva, at [þæssum þræm gátum<sup>9</sup>, at yðr þótti<sup>10</sup> þat lícazt<sup>11</sup> væra at þetta ljós munnde skína<sup>12</sup> af froste oc jaclum<sup>13</sup>, en í fyrra orðe létur<sup>14</sup> þær þat fylgja, þá er þær [sagðut, hværso<sup>15</sup> þetta ljós var<sup>16</sup> tilskýnum<sup>17</sup>, at þær skaut<sup>18</sup> upp ændr oc sinn-um<sup>19</sup> þoco oc mjqrqva<sup>20</sup>, lícan<sup>21</sup> svortum reyc í því ljóse, oc þyckir mēr þat unndarlect væra, æf kulðenn er þær sva algangsa<sup>22</sup>, at af hanum stænnr<sup>23</sup> þetta ljós<sup>24</sup>, líct ælligum<sup>25</sup> geislum, hvaban roeyr sá koemr er stunnðum þykkir [skýra oc<sup>26</sup> skyggja firir ljósit, [sva at þat þyckir nálíga kvafna<sup>27</sup> við<sup>28</sup>, þvíat mēr þickir þat líct<sup>29</sup>, at hællðr værb<sup>30</sup> roeykrinn af ylnum<sup>31</sup> en af frostenu. Þá er ænn sá annarr lutr, er mēr þycker oc unndarlegr væra, er þær gátor ænn fyrr í yðbarri roedu, at þær [talbut hællðr Groenaland væra væðrgott, ennda er þat þó<sup>32</sup>

1) u. F. 2) mikil tíðindi, A, D, F, L; þó er mesta furða, *dog er det forunderligst*, t. G, u. K. 3) skal, A, F; drjúgum, t. K, L. 4) uðindi ok, t. A, F, K. 5) endimörk, A, F, K, N. 6) skapat, F. 7) u. F. 8) gátuð, *de övriga*; g. í fyrri ræðu yðvarri, E; *fra næstsidste* [ nú um hrið, F; í hinu fyrra orði, N. 9) getum, G. 10) fra [ af þ. þr. g. þótti yðr, A, F, K. 11) líkligast, F. 12) skína, E; gleo upp, A; glyia upp, I, L; gljá upp, D; brá ok glia, F; glea, u. K. 13) sjálfum, t. A, F, G, K; af jöklinum sjálfum, D. 14) létur, *de övriga*. 15) glösuðut um, F. 16) u. F. 17) tilskyndum, E; tilskynd-

Sömen: Alle de Ting, som vi her have talt om, forekomme mig forunderlige, og det er vistnok meget lærerigt, at man kan drage ud af Verden<sup>106</sup>, og selv see de Grændser, hvilke Gud har udrustet med et saa farefuldt Uføre, som I have berettet. Dog forekommer det mig, at den samme Sag, om hvilken I sidst talte, ikke er bleven noksom udforsket. I sagde nemlig om hine tre Gisinger, at den af dem forekom eder rimeligst, at hint Lys maatte udstraale fra Frost og Isbjerger, men kort för, da I fortalte hvorledes dette saae ud, lagde I det til, at Mulm og Mörke, lignende en sort Rög, af og til skjød op fra det Lys; og det forekommer mig underligt, hvis Kulden der er saa alvældig, at dette Lys, som ligner Ildens Straaler, udsendes fra den, hvorfra da den Rög kunde komme, som stundum synes at skjule og beskygge Lyset, saa at det næsten synes at kvæles derved, thi jeg ansaae det for rimeligt at Rögen snarere maatte foraarsages af Varmen, end af Frosten. Der er endna en anden Ting, som forekommer mig underlig, og som I för berörte i eders Tale, at I nemlig omtalte Grönland som nogenhunde veirgodt,

17, K; til sýnar, t. A, D, F. 18) skyti, F. 19) stundum, A, D; stund, F. 20) myrkva, A, D, F, K. 21) likum, F. 22) ágángsa, N; algángsa, A; ágángsamt, E; mikill, D; gagnsar, F, K, L; gagnsæll, I. 23) gleor, A; gljair, D, K; skal glóa, F; glýiar, I, L. 24) hit míkla, t. F. 25) elligum, eldligum, de övriga. 26) skia (skýia), formo- dentlig rigtigere, G; fra [ u. A, D, F, I, K, L; skýa ok, E, N. 27) hafna, E, N. 28) fra [ u. A, F. 29) líkligt, N. 30) kismi, F. 31) D; ylmum, urigt., E. 32) fra [ íðluðut um Grenland, ok er þat land, D.



fullt af joclum oc froste, þá má ec þat varla skilt fá, hvarso þat land má væðrgott væra.

Faber: Þat er þú spurðer um reyc þann, er [stundum sýniz fylgja norðrljóse, oc lètzt þat fylgja, at þer þótte þat líct<sup>1</sup>, at reycrrenn [koeme hællðr af<sup>2</sup> yl en kulða<sup>3</sup>, [þá sanna ec þat með þer<sup>4</sup>, en þú mátt þat vita, at hvarvætna þar sæm jorðen er þið unnder joclinum, þá varðvæitir hon æ noccorn værma<sup>5</sup> [í unnderdjúpum sínum<sup>6</sup>. [Sva oc hafit unnder ísunum, þá varðvæitir þat oc noccorn yl í djúpum sínum<sup>7</sup>, [en æf jorðen væri án<sup>8</sup> allan værma eða yl, þá væri hon<sup>9</sup> oll í æinum þæla<sup>10</sup> frá ovanværbu oc niðr til hinna næzto<sup>11</sup> grundvalla; sva oc hofin, æf þau hefðe ængan [lut værma<sup>12</sup> í sér, þá væri þat allt æinn jacull frá ovanværbu oc<sup>13</sup> til grunnz. [Værða munu oc hvartvæggja<sup>14</sup> stórar rivvr<sup>15</sup> á þeim jaculum er á lanndeno liggja<sup>16</sup>, eða sva oc<sup>17</sup> vaker á þeim ísum er í hafino liggja. En hvarvætna þar sæm jorð værb<sup>18</sup> bærr<sup>19</sup>, sú er þið er, [hvart sæm hællðr er at hon bæraz<sup>20</sup> þar sæm ængi liggr jacull yfir hænni, eða bæraz hon unnder gínanda<sup>21</sup> rivvm jakulsens<sup>22</sup>, sva oc hafit þar sæm þat bæraz<sup>23</sup> unnder sunndrslitnum vokum íssens<sup>24</sup>, þá gefr hvartvæggja þaban<sup>25</sup> ropa<sup>26</sup> af

1) er ek vil sanna með þer, t. A, D. 2) fra [ fylgir jafnan meir, F; muni heldr koma, af K. 3) eðr frosti, t. F, K. 4) fra [u. A, D; vil ek þó þetta s. m. þ., F. 5) verma, L; varma, F og de fleste övriga. 6) fra [ undir sér, under sig, F. 7) fra [ u. A, D, F. 8) um, ur., A, G. 9) fra [ ella væri jörðin, F. 10) þæla, de övriga. 11) neðstu, nederste, E, F; neðustu, K; neðso, G. 12) verma (varma) lukt, A, F; verma, D. 13) En

endskjøndt det er fuldt af Isbjerge og Frost, saa at jeg ingenlunde kan forstaae, hvorledes Veirliget kan der være godt.

Faderen: Angaaende det som du spurgte om den Røg, der stundum synes at følge Nordlyset, og hvad du lagde dertil, at du ansaae det for rimeligt at Røgen snarere kom af Varme end af Frost eller Kulde, da sander jeg det med dig; men du maa vide at hvorsomhelst Jorden er fri for Frost under Jökelen, bevarer den stedse nogen Varme i sine Afgrunde; Havet under Isstrækningerne gjemmer ligeledes nogen Varme i sit Dyb. Men hvis Jorden var uden al Hede eller Varme, saa vilde den staae i en Klagge<sup>107</sup>, lige fra det överste og ned til de nederste Grundvolde; ligeledes og Havene, hvis de ikke havde mindste Varme i sig, vilde de kun udgjøre en Isklump lige fra det överste og ned til Bunden. Der vil vistnok gives store Sprækker paa de Isbjerge, der ligge paa Landet, og ligeledes Vaager paa de Isstrækninger som bedække Havet; men hvorsomhelst den Jord, der er fri for Frost, bliver bar, enten den saa blottes der hvor ingen Jökelligger over den, eller under Isbjergenes gabende Rifter, og ligeledes Havet, hvor det bliver aabent under Isens söndersplittede Vaager, da udaande de begge en töende Pustning fra

nú ætluð vér at verða munu, *A, F, G, K.* 15) rifur, *E, F, K, N;* á hvorutreggja, *t. A, F, K.* 16) eru, *F.* 17) stórar, *t. F, K.* 18) er, *F.* 19) ber, *de övriga.* 20) beraz, berast, *de övriga.* 21) gínandi, *E.* 22) fræ [ *u. A, F, K.* 23) berast, *F, K.* 24) u. *F, K.* 25) þíðran, *A;* þáan, *D, K.* 26) dropa, *Draabe, E.*

unnderdjúpum sínum, oc kann væra at þat dapt<sup>1</sup> samnez saman oc sýniz þat líct roeyki eða mjorqva<sup>2</sup>, [oc taki sú þoca firi at draga norðrljóse<sup>3</sup> þeim sinn-um er [því þycki líct væra sæm<sup>4</sup> þat kvæfi<sup>5</sup> reyr eða mjorkvi<sup>6</sup>. En þar er þú roedder um væðrleic lannzens, at þèr þótti þat unndarlect, því þat lannd var væðrgott kallat, þá vil ec þat sægja þèr, hvarso því lannde<sup>7</sup> er farit<sup>8</sup>: Æeim sinnum er þar kann<sup>9</sup> illviðri at værða, þá [værðr þat<sup>10</sup> þar mæð meiri ákefð, en í flæstum stobum aðrum, [hvertvæggja um hvassleic væðra oc<sup>11</sup> um ákefð frostz oc snjóa<sup>12</sup>, en optazt hallda<sup>13</sup> þar illviðri litla ríð, oc er lángt í millum at þau koma, oc er þá góð væðrátt mill-um þæss<sup>14</sup>, þó at landet sè kallt, [oc værðr<sup>15</sup> því náttúra jaculsens at hann<sup>16</sup> værpr af sèr jamna<sup>17</sup> kalldum gust þeim sæm [elom rinndr<sup>18</sup> brot af hans andliti, oc hælldr hann optazt<sup>19</sup> bæro hofðe<sup>20</sup> yfir sèr. En jamnan gjalda hans þó<sup>21</sup> nálæger granu-ar, þvíat oll annur lonnd, þau er í nánd hanum<sup>22</sup> liggja, þá taca mikel illviðri af hanum, oc koma þau [oll<sup>23</sup> þá á<sup>24</sup>, er hann rinndr af sjálfum sèr með kalldum<sup>25</sup> blæstri<sup>26</sup>. Nú æf þèr skilz þetta<sup>27</sup>, þá þycki mèr æigi fleiri svor<sup>28</sup> hèr til koma, [en nú bæfir þú heyr<sup>29</sup> [hèr af þæss<sup>30</sup>.

1) kof, A; kaf, K. 2) myrkva, A, D, F, K. 3) norðrljósit, A, D, E, K, N. 4) at, G. 5) kefi, E. 6) myrkvi, D; fra [ þat sýnist reykligt vera, A, I, K; þat þikir líkt vera, G; fra næstsidste [ u. F. 7) u. A, D, F. 8) til varit, F. 9) kunna, F. 10) verða þau, F, K. 11) fra [ bæði, A, F, K. 12) hriða, F; fra [ u. D. 13) haldast, A, F, L. 14) þeirra tíða, F; þ. hriða, K. 15) veldr, volder, D, E, G. 16) fra [ þvíat jökullinn, A, F, I, K. 17) u. A, K. 18) elin hriða,

deres Afgrunde, og det kan hændte at den Uddunstning samles sammen, saa at den kommer til at see ud som Røg eller Damp, og at denne Taage giver sig til at trække for Nordlyset, naar dette seer saaledes ud, som om det skulde kvæles af Røg eller Mulm.

Da du ellers talte om Landets Veirlig, at du ikke ret kunde fatte hvorfor det Land kunde kaldes veirgodt, da vil jeg sige dig, hvorledes dette Land er beskaffent. De Gange, som Uveir kunne indtræffe der, skeer det med større Strængthed end paa de fleste andre Steder, baade ved Stormenes Voldsomhed og Heflighed af Frost og Snee, men det onde Veir varer der som oftest kun en kort Tid, og der gives lange Mellemlum, inden det kommer igjen, endskjönt Landet er koldt. Dette forarsages af Iisbjergets Natur, da det idelig kaster fra sig en kold Luftning, som driver alle Uveirsskyer bort fra dets Aasyn, og som oftest holder det Luftten klar over sit Hoved. Dog maa dets nærmeste Naboer tit undgjelde dette, thi alle andre Lande, som ligge i dets Nærhed, modtage af det stærke Uveir, idet alle de, som det driver fra sig selv med kold Blæst, komme over dem<sup>108</sup>. Dersom du fatter dette, troer jeg ikke at flere Besvarelser behöves herom, end de som du allerede her har hört.

A, F, K; ylaum hrinda, D; ielum hrindir, E; jafnan, t. F. 19) optliga, F, K. 20) heiði, klar Luft, A, D, G, I, K, L. 21) u. F. 22) eru ok, t. G. 23) u. A. 24) el á þá, A, F, K, L; öll á þá, E. 25) á-blæstri, I, L. 27) mál, t. F. 28) sagnir, L. 29) fra [ u. F. 30) fra [ u. A, D, E, F, K, L.

## ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> Her underforstaaes naturligviis de sydlige Landes Beboere.

<sup>2)</sup> *Jórsalir*, i gammel Dansk Jorsal, er som bekjendt det oldnordiske Navn for Jerusalem; Jorsalslandet er her altsaa Jødeland eller Palestina.

<sup>3)</sup> I Indledningen have vi gjættet, at enten en Søn af Vidkunn Jonsön eller Sigurd Hranesön havde forfattet Kongespeilet; begge de nævnte Høvdinger paa Helgeland (Islands og Grönlands Naboland) havde selv været i Irland, og maatte tillige tildeels kjende de nordlige Have af egen Erfaring; jfr. Indledningen S. 268-70. At Irland var et vigtigt Land for Handelen i Middelalderen, og tit besøgtes i den Henseende af Nordmænd og Islændere, er nu almindelig bekjendt. Jfr. ovenfor I, 154, 166, 740-744.

<sup>4)</sup> I Island og Grönland bevæger Isen sig ogsaa tildeels paa Landet, forsaavidt de saakaldte Jökler bestaa af den; man har og lagt Mærke til liguende Bevægelser af de norske Isbræer, de schweitzerske Gletschere o. s. v. Einarsen og Erichsen have her oversat „umaadelige Ise“, uden Tvivl med Hensyn til den i Texten optagne Læsemaade *ofurgangseisa*, hvilken vi ikke saaledes have fundet i noget af de gamle Haandskrifter.

<sup>5)</sup> See ovenfor I, 180-81, 264. Phænomenet omhandles nærmere i det følgende.

<sup>6)</sup> Dette har muelig Hensyn til Irland, hvorm Sönnen først spurgte, og hvor Faderen havde selv været. Jfr. Anm. 3.

<sup>7)</sup> Dette sigter vel til de andre tvende omspurgte Lande, Island og Grönland. Mænd, som havde været der, kunde Forfatterens Fader vist daglig træffe i saadanne Handelssteder som Nidaros (nu Trondhjem) eller Bergen, og vi formode at Kongespeilet tildeels er skrevet i den førstnævnte Stad; jfr. ovf. III, 269.

<sup>8)</sup> Nemlig Emanuel Comnenus, som kom til Regjeringen 1143. Om de Grunde, af hvilke man maa formode at

denne Bog er kommen til Norge 1150 (eller senest henved 1155) have vi handlet ovenfor i Indledningen S. 266-67. Jfr. S. 280 Varianten 9 „for kort siden”, som er optaget i Hovedudgavens Text; see sammes Indledning S. LX-LXI.

<sup>9)</sup> Nemlig hverken Bogens Forfatter, eller hans Læsere eller Tilhørere; her er noget udeladt i den til Grund lagte Codex, som findes nedenfor i Varianterne fra de andre Haandskrifter, til hvilke vi da her maae henvise. Jfr. Hovedudgavens Side 77.

<sup>10)</sup> Fabelen om flyvende Drager i Bjergene bag ved Indien er meget gammel, og spores allerede i Herodots Beretninger om de Griffe, der bevogtede Guldbjergværkerne norden for Indien, blandt Indoskytherne, der førte et Slags Krig med dem; — disse fordum guldrige Egnes Indbyggere beskriver ogsaa Ptolemæus som smaae af Væxt. At selve Inderne endnu fremfor andre ere berømte for at kunne tæmme de største og giftigste Slanger, som i Middelalderen ofte forveksledes med Drager, ligesom ogsaa uhyre Dyr, som Elefanter o. s. v., er bekjendt nok. Man kan let tænke sig at de kunne have bragt denne Kunst saa vidt, at de have redet paa de meget store og stærke Boaslanger. Chineserne have ellers fra Arildstid af meget yndet Dragebilleder, opsat dem paa Templer, Palladser og Skibe, anbragt dem paa Faner o. s. v., og paa Fabler om virkelige Drager have de heller ikke haft Mangel.

<sup>11)</sup> Jfr. S. 285 Varianten 19 med Hensyn til den der forskjellig angivne Længde.

<sup>12)</sup> Her maatte en Skrivefeil af Texten, som er rettet ved Varianterne, ogsaa rettes i Oversættelsen.

<sup>13)</sup> Jfr. S. 285 Var. 25, hvor enten Helgeland især eller det nordlige Norge overhoved menes. Endnu bruges Skier der meget og ligeledes i det nordlige Sverrig, Finmarken og Lapmarken. I begge Riger have der længe været oprettede hele Compagnier af militaire Skieløbere.

<sup>14</sup>) De fleste Rensdyr, samt største Rensdyrs-Jægere og Skieløbere gaves stedsø paa Helgeland og i det dertil grændsende Finmarken; — med alt dette maatte, af alle norske Høvdinge, de ovennævnte Vidkun og Sigurd i sin Tid være bedst bekendte.

<sup>15</sup>) *Hér* (d. e. her) tillægges af de samtlige øvrige Codices, saa at det rimeligviis i E er blevet udeglemt ved en Skrivefeil; det maatte vist gjelde om Helgeland, Faderens og Sønnens egentlige Hjemstavn. See ovenfor Anm. 13.

<sup>16</sup>) Erichsen anfører hertil (Udg. S. 84) et Sted af Giraldi topographia Hiberniæ (P. 11 C. 7, Cambdens Udg. S. 718) om en Kilde (*fons*) i Norge, som forvandlede Træ og flere Ting til Steen, — hvorpaa, i Forfatterens Tid (det 12te Aarhundrede) en norsk Biskop havde bragt Kong Gwaldemar (Valdemar den 1ste) af Danmark, en fuldkommen Prøve. Birkedal er en heel Bygd paa Söndmör, i hvis Midte der er en stor Indsö kaldet Birkedals-Vandet. Ström kunde, ved Udarbejdelsen af hans Söndmörs Beskrivelse, ikke opdage nogen Mose eller Kilde i bemeldte Bygd, som da havde den her omhandlede Egenskab. Jfr. Erichsens Bemærkning herved i Indledningen S. LII. At forskjellige varme Kilder i Island ere i Besiddelse deraf, er derimod fuldkommen vist.

<sup>17</sup>) Denne gamle (endnu islandske) Talemaade gjælder her egentlig om Aar.

<sup>18</sup>) Ved en synderlig Trykfeil er Ordet *eigi* indkommet i Texten S. 288, (hvorfor og Varianten 19 var overflødig); det udtrykkes derfor ikke i Oversættelsen.

<sup>19</sup>) „Nogle kalde dem og Höfrunge, men Torfæus adskiller begge, Groenl. p. 87-88, og det passer sig bedre med vor Author. Vistnok høre de til Grindehval hos Debea, *Fær. res.*, p. 156-161; men hos Artedius og Linnæus ere de ikke kjendelige, naar vor Authors Beskrivelse skal følges. Maaskee høre de til Næbbhvalen og især til den Art med korte Næb uden Tænder og Barder, som Klein

har beskrevet, men han er nu ikke ved Haanden." *Erichsen*. Mohr erfarede, at *Phæter microps* (Linn. Syst. nat. 107), paa Dansk kaldet *Spækhuggeren*, kaldtes af Islænderne *Hnýfógr*. Eggert Olafsen omtaler og „Hnydingen eller Spekhuggeren, en ganske liden Hval, som er den slemme Delphin, der saa meget forfølger og dræber de store tandløse Hvale. Den er *Delphinus (minimus) rostro protracto*, 2 og meest 3 Alen lang." (R. g. Isl. I, 544.) Ellers ommelder han en vis *Delphinus* eller *Phocæna (corpore coniformi, rostro subacuto)*; den har hjemme paa Vestfjordene i Island, omtrent 10 Alen lang, og svømmer i Flokke. Man har meent at den blev blind en Tid af Sommeren, nemlig ved August Maanedes Begyndelse, da den parres; i det mindste bliver den da saa forvirret, at den driver, svømmende for Vinden, i klart Veir lige ind paa Landet. 1744 løb omtrent 100 Stykker levende paa Land, i Bugten mellem Olafsvig og Revet, saa de bleve hugne tildøde. Kjødet smager ikke ilde; ogsaa O. mener at den er Færøernes Grindhval (l. c. I, 360). Af Grindhvalene, ogsaa en Delphinart, blive de største 9 til 10 Alen lange. Blandt dens Kjendetegn nævnes hverken Tænder eller Barder. (Landt Færøernes Beskrivelse S. 241-42); den holder sig i Flokke, fra 100 til 1000, og denne Fangst udgjør en af Færingernes vigtigste Næringsveie, baade til Fødes og Handelsfordeles Erhvervelse. Efter Svaboes endnu kun haandskrevne Færøiske Ordbogs Tillæg er Færingernes *Nujingr* det samme som Islændernes *hnýfógr*, og betegner den af Mohr ovenanførte Hvalfiskeart. I den meget mangelfulde Ordbog over Islandske Fiskeravne som Olav Olavius meddeelte i sit hins isl. lærd. lista félags, 1ste Bind, oversættes *Hnýfógr* ved *Delphinus minimus*.

<sup>20)</sup> Nisen (Isl. *hnýsa*, Færøisk *Núsa*, endnu i Norge Nisa) er det almindelige Marsvin eller Delphin, Tumler, (*Delphinus phocæna*, Syst. nat. 108). Jfr. *Erichsens* hertil hørende Anmærkning S. 121. Høist mærkeligt er det,



at selv de eskimoiske Grønlændere kalde Marsvinet eller Delphinen (i flere Arter) *Nisa*, som da vistnok maa give en grundet Formodning om Ordets Herkomst fra de gamle Nordmænd, blandede med de tilsidst over dem seirende Skrællinger. See ellers om den (og flere Delphinarter) Fabricii Fauna Groenlandica S. 46-52.

<sup>21)</sup> Denne Hvalfiskeart og dens Navn ere meget mindre bekendte. Navnet findes vel (som *Leyptr*) i Björn Haldorsens Islandske Ordbog, men med en meget ubestemt Betydning: *balæna quædam velocissima*, mulig blot med Hensyn til den Bemærkelse af Lyn, Lynglimt, som Ordet ellers i Almindelighed har. Som Navn for en Hvalfisk have vi ikke kunnet finde det hos de Forfattere, som omhandle Islands Naturhistorie. Érichsen bemærker, at den her saaledes benævnte Hval „skal i Island af nogle kaldes *Lyptir*, *Léttir*, ja vel og *Stökkull*“; alle disse Navne betyde omtrent det samme som „Tumler“, „Springer“, og overhoved betegne de vistnok en Delphinart; jfr. Mohrs Islandske Naturhistorie S. 17.

<sup>22)</sup> Navnene *Vagn*,- *Vogn*- eller *Vögnuvalr* lade nu til at være ubekendte i Island. Den her beskrevne Art kaldes der rimeligviis *Hundfiskr* (Hundfisken) som og, efter Kongespeilets Beskrivelse og dets Forfatters Mening, vel kunde passe til den. Mohr beretter, at Islænderne derved forstaae deels den ellers saakaldte *Delphinus orca* (*Müller Prodr. Zoolog Dan.* 57) samt at den forfølger Hvalfiskene og udmærker sig ved sin Grumhed mod dem, (jfr. Fabr. Fauna Grl. S. 46) — og deels en anden beslægtet Art, af Naturforskerne kaldet *Delphinus Delphis* (*Syst. Nat.* 108 *Fabr. S.* 48), hvilken Olavius allene tillægger Hundfiskens Benævnelse. De ere oftest i Flokke og springe høit op paa Vandet. Paa Færøerne kaldes de *Qvæsingur* (formodentlig af deres skarpe Tænder og disses hyppige Brug mod større Hvale), ligesom de og i Dansk og Tydsk (af samme Aarsag kaldes „Barbere“ (Islands Naturhistorie S.

14; Landt l. c. S. 141); jfr. Erichsens hertilhørende Anmærkning, S. 121 (med Hensyn til ældre naturhistoriske Forfatters Beskrivelse over lignende Arter). Fabricius antager Vognhvalen for *Physeter microps*, som er Sælhundenes heftigste og farligste Forfølger, nu af Grönlænderne kaldet *Ardluk* (Fauna Groenl. S. 44-45).

<sup>23)</sup> Om den bemærker Erichsen (S. 123): „Andhvalen kaldes ellers *Andurhveli*, *Andarnefja*, af Snudens Lighed med et Andenæb; den findes og kaldet *sandæta*, af at æde Sandet, og hører vist til Næbbehvalene og vel de med langt Næb, af hvilke een beskrives i Pontoppidans N. N. Hist., som jeg dog nu ei haver.” Olafsen og Olavius oversætte Islændernes *Andarnefja* med det danske *Næbbehval*, Færingernes *Dögling* og det latinsk-systematiske *balæna minima rostro acutissimo* (R. g. Isl. I, 543; I, 79). Hos den her førstnævnte Forfatter læses (l. c.) følgende Beretning: „I Island kunne hverken Træ eller Leerkar holde dens Olie, og Glas, som den er i, bliver ogsaa fugtig udvendig; hvis man tager den ind, trænger den strax igjennem Legemet. Den bruges derfor meget i Island, som et smertestillende og fordeelende Middel, viser og herlige Virkninger ved Hævelser, Bylder og alleslags Inflammationer.” Denne Artikel er saa meget mærkværdigere, som den rimeligviis er skrevet af Olafsens Medreisende Bjarne Povelsen, som var en særdeles duelig Læge. Ellers berettes der at denne Hvals Længde er fra 10 til 15 Alen, at den för var meget hyppig paa Nordlandet, og at dens Kjød bliver spist. Fabricius og Mohr nævne den derimod blot som *Balæna rostrata* (Müllers Prodr. 48). Ogsaa efter Mohrs Beretning er den Olie, der af Kongespeilet omtales som en indvortes Gift for Menneskene, en Lægedom for dem, naar den anvendes til udvortes Brug; det berettes ham nemlig, at Islænderne pleiede at udskjære de hvide Pletter, som findes under Svømmefinnerne, tilligemed Spækket, „hvoraf udflyder en fin Olie eller Tran,

som de bruge med god Virkning som et fordelende og smertestillende Middel, ved at smøre den paa Stedet" (Isl. Nat. H. S. 13-14). Eschricht har 1842 beskrevet den nægtigst under Navn af Dödlingen eller *Hyperoodon*, tildeels efter Districtschirurg Hollands Tegning og Beskrivelse over en saadan ved Vestmännerne i Island 1841 fanget Hvalfisk. Dens Ny-Grønlandske Navn er *Tikagulik* (Fabr. Fauna Groenl. S. 90).

<sup>24)</sup> Navnet *Svinhvalr* og tillige den Art som betegnes derved synes nu at være ubekjendt blandt Islænderne. Jfr. Erichsen, l. c. Hvorfor Torfæus (Groenl. S. 90) ommelder dens Olie som mere gennemtrængende end Andhvalens, er derfor ikke let at begribe. Fabricius antager den for *Delphinus tursio*, som og er meget sjelden i Grønland; den kaldes der *Nesarnak* eller *Nisarnak*. (*Fauna Grl.* S. 49).

<sup>25)</sup> Erichsen bemærker herved: „Denne Hval kaldes ellers af dens sorte Farve *Hrefna*, saa og *Hrafnseidur* i Torfæi Groenlandia p. 90; han synes at regne den til *Balænas*; andre tillægge den Tænder i nederste Kjæve, da den blev et *Catodon* eller en *Physeter*." Olafsen og Olavius ommelde denne Hvalfisk paa Islands Vesterlaud, som *Balæna media, ventri plicato*. (R. g. Isl. I, 542; Oek. Reise, I, 79). Fabricius og Mohr have begge de heransførte Islandske Navne for *Balæna boops* (Syst. nat. 106), af hvilken 3 Stykker dreve paa Land i Rutefjorden 1780 (*Fauna Grl.* S. 26, Isl. Nat. Hist. S. 13). Jfr. nedenfor Anm. 30. Dens nygrønlandske Navn er *Keporkak*,

<sup>26)</sup> „Ventelig den som ellers kaldes *Mjaldur*. Anderson om Strat Davis § 51 p. 217 regner den til Marsvinene og holder den for et med Svinhvalen; deres Størrelse hos Torfæus Groenl. p. 91 No. 9 [*decem aut paulo plus ulnæ*] passer sig vel nok med de første, men ingenlunde med Svinhvalen. Siden vor Author ingen Kjendetegn sætter, skulde jeg helst gjætte at denne var den bekjendte *Hvidfisk* hos Egede p. 50, Anderson om Strat Davis § 49 p. 215 og Ström p. 298. Efter disses Beskrivelser ligner

den mest *Catodon* 1 hos *Artedius* Gen. p. 78 og Linnæus p. 76." Erichsen. Saavidt vi vide bruges Navnet *Hottíngur* nu i Island ikke om nogen Hvalfiskeart, men derimod *Hottívalur* eller *Mjöldur* hos Fabricius og Mohr (l. c. S. 14) den samme som *Delphinus* eller *Balæna albirostris* (Müll. Prodr. 50), der meget frygtedes paa Österlandet som skadelig for Fiskerbaadene. Efter Hans Egede løbe de ofte i Flokke tæt under Fartøierne, naar man farer paa Søen (Grönlands Perustration S. 40); denne deres Vane maa naturlig tit være meget farlig for de let vaklende Baade af islandsk Bygningsmaade; de følge ogsaa tit Baadene i Grönland, da det hedder hos Fabricius (l. c. S. 50—52): *Non raro cymbas sequuntur*; der kaldes den paa Nygrönlandsk *Kelleluak* eller *Kakortak*.

<sup>21)</sup> „Skal og kaldes Skjoldfiske, Skjoldunge, Skjolde, Torfæus Groenl. p. 93 Nr. 14 synes at regne dem hen til Stetbageslægten; ellers komme og Pletterne overeens med hans *Háhyrningur* p. 91 Nr. 8. Skjoldhvalene berettes at have Tænder i den nederste Kjæve og bære da til *Catodon Artedii* og *Physeter Linnæi*." Erichsen. Den ommeldes ikke af de nyere Forfattere over Islands Naturhistorie. Haldorsen gjør *Skjaldhvalur* til det samme som *Skeljingur*, *nomen balænae conchis obsitæ*, oversat af Rask: Navn paa en Hvalfisk besat med Skjæl." Mohr hørte Skeljungen omtale paa Islands Nordland som et Slags Hvalfisk, fra 40 til 50 Alen lang; see Isl. Nat. H. S. 15. Jfr. nedenfor Anm. 42.

<sup>22)</sup> Erichsen bemærker herved: „Kaldes og *Geirrodur*, Torfæus Grönl. p. 93 No. 15 og p. 96 No. 22 regner den til *Balænas*. Jeg skulde snarere antage den enten for Sværdfisken hos Egede, p. 48, og Anderson om Isl. § 67 p. 98, Str. D. § 53 p. 218, eller for Ströms Staurhynning p. 298, Artedii Physeter 1 Gen. p. 74, Linnæi Microps p. 76. Vigfus Johnsen, i hans *Dissertatio de Piscatura* § 4, p. 5 agter Sværdfisken for et med Vognhva-

lene; vel mueligt at og disse kaldes saaledes i Island." Mohr hørte en Hvalart omtale paa Islands Nordland under Navn af *Geirreiður*, men han saa den ikke selv og kunde derfor ikke henføre den til nogen zoologisk Klasse. Ordet *geir* betyder Spyd, Landse eller Sværd, rimeligviis her udledt fra et opstaaende Been eller Rygfinne, der havde Lighed med et saadant Vaaben. Haldorsen, som længe havde opholdt sig paa Islands Vesterland, hvis Farvande især ere rige paa Hvalfiske, hvilke han da tildeels kjendte af egen Erfaring, beskriver den saaledes usædvanlig nøie: „*Geirhvalr, balænae genus ventris plicato, dorso tuberoso pinniformi, alias Geirreiður, a macula oblonga, albicante in dorso.*”

29) „Skal og kaldes *Barde*; Navnet er draget af Sidefinnernes Størrelse, og deraf kunde den let tages for Andersens Plockfisch, om Strat Davis § 43 pag. 191; her regnes den til Cachelotterne.” De nyere Forfattere omhandle den ikke under de islandske Benævnelser. Hvalen er uden Tvivl forskjellig fra den nu saakaldte *Bardfisk*, paa Dansk Brygde (*squalus maximus*).

30) Erichsen bemærker herved: „Skal og kaldes *sildreki*” (Silddriver eller Sildejager). „Uden Tvivl er det Nordcaperen hos Egede p. 48, og Anderson om Island § 64 p. 90—93, samt om Strat Davis § 40 p. 186; maaskee og Silde-Qvalen hos Ström, S. Beskr. 1ste Deel p. 298; kun at denne regnes til smaae Hvale. Nogle i Island berettes at tillægge dette Navn baade Marsvinene, saa og de største Hvale, som de kalde *Steipereiður*, ventelig fordi ogsaa disse sees at følge med Sild og Torsk.” I min Ungdom har jeg, Finn Magnusen, hørt mange Fortællinger af Islandske Fiskere om den vidunderlige *Steypireiður* (see nedenfor Anm. 46) som en i visse Maader hellig eller fredlyst Hvalfisk, der beskyttede Fiskerne mod de onde Hvalles Angreb, drev Fisken til dem o. s. v. Dette Folkesagn tilhører Sönderlandet. Paa Vesterlandet tillegges de samme

Egenskaber den (S. 360, Anm. 25) ommeldte *Hrafnreidur* eller *Hrafna*, efter Olafsens Reise gennem Island I, 543: „Den harpuneres ei gjerne, thi Indvaanerne holde den for en venlig Fisk, og troe endog at Skaberen har sat den til at beskytte dem paa deres smaae og svage Baade for de onde Fiske. Det er og besynderligt, at naar der er en Mængde af allehaande Rovhvale i Søen, som gjerne søge Baadene, da svømmer denne Hval bestandig tæt omkring dem, saa at man kan stryge den med Haanden; den skyder sig under Kjölen og Aarerne uden at stöde Baaden, og saaledes beskytter eller holder de andre Hvale fra at röre den, indtil Fiskerne komme til Land.” Paa Færöerne er det ogsaa denne *Balæna boops* der kaldes *Silrekji* (svarende til den Isl. *Sildreki*) som endnu hævder denne høie Anskuelse, efter følgende Beretning af Landt. „Den sees ikke saa sjelden i de Færöiske Farvande. Den ansees for en fredelig Hval og nyder ogsaa sin Fred paa Grund af den Mening, at den skulde drive Silden ind i Fjordene, men jeg tvivler om at Færöerne nogensinde have erfaret denne gode Tjeneste af bemeldte Hval. Jeg vilde derfor ønske at Indbyggerne kunde lære at gjøre sig til Mestere af den, og saaledes hellere tage mod den visse end vente paa den uvisse Fordeel.” (Beskr. over Færöer. S. 141). Jfr. ovenfor Anm. 25.

<sup>31)</sup> See om dem ovenfor S. 293 samt Anm. 29. Erichsen bemærker her: „Efter det Navn Buurhval, som dem og gives, af det Buur eller Forraadskammer som er i deres Hoved, höre de til Cachelotterne hos Egede, p. 49 og Anderson om Strat Davis § 46—48 pag. 196—97, item 200—215, dog uvist om til disses 1, 2 eller 3 Art. Hvalens Störrelse hos vor Author og Torfæus Gronl. p. 92 No. 11 passer vel nok til dem alle, see Anderson p. 207, 211, 213; Tændernes derimod passer bedst til den 3die. Men vistnok bliver den *Catodon* 2, Arted. Gen. p. 79, Syn. p. 108 og *Physeter Macrocephalus* Linnæi p. 76.” Denne

sidste Linnæiske Benævnelse antage ogsaa Fabricius, Olavius og Mohr for den i Island nu saakaldte *Búri* eller *Bárhvalr*. Dens nye Grønlandske Navn er *Kígutotik* eller *Kígutillirksoak* (Fauna Grl. 41—43).

<sup>32)</sup> Erichsen oversætter „Brikker til Bretspil.“ Einarssens latinske Oversættelse har derimod „*latrunculi scachior*“ eller Skakbrikker. Originalens *tafl* eller *tabl* antyder uden Tvivl begge Arter collective. Vist er det at mange ældgamle Skakbrikker, forfærdigede af den i Island saakaldte *Hvøltand* (eller *Hvøltrostand*), ere blevne fundne i vort Norden, ved de britiske Kyster o.s.v. See *Annaler for nordisk Oldkyndighed* for 1838-1839 S. 138-158.

<sup>33)</sup> Herved menes vel en tildeels stor hornagtig Rygfinne, deels visse Forhøininger eller Knuder paa Ryggen, som nogle andre Hvalfiskearter udmærkes ved.

<sup>34)</sup> Denne Hval kaldes mest *Sløttbokr* af de nyere Islændere. Erichsen bemærker herved: „Anderson om Island § 64 pag. 90 og om Strat Davis § 39 pag. 180, og flere ansee den for *Balæna vulgaris* og eet med Sandhval, som ellers kaldes *Sandlægja*, *Sandæta*; det første kan vel være nogles Mening i Island, som og bifaldes i V. Jonsens *Dis. de piscatura* § 4 p. 6; det sidste er vist urigtigt, da den egentlige Hval ei holder sig til Strandbredden. Nogle Islændere holde dem og for adskilte; see *Torfæi Grøn. l. p. 92-93 No. 12 og 13*. Den hører vist til de egentlige *Balænas* hos Artedius og Linnæus, men da Navnet *Slethbag* er i det Islandske Sprog et almindeligt Navn „(?)“ paa alle Hvale som ere sletryggede, eller i det mindste som ei have den forreste Rygfinne, saa er ei let at sige, hvilken af dem denne er, uden at see den selv.“ Olavius udgiver *Slethagen* for den ellers saakaldte *Balæna Grønlandica*, Mohr for *Balæna Mysticetus* (Syst. Nat. 105) der og paa Færøerne kaldes *Slattubaka*; syn-derlig nok beskriver Haldorsen den saaledes: *Balæna Grønlandica sive Spitsbergensis vera, ventre plano, quibus-*

den *Phyoster*; — Rask kalder den paa Dansk: slet Finhval, Gröndansk Hval. Nordmændene kalde den endnu *Sotbak*, — og overhoved frygtes den endnu i Norge, Island og paa Færøerne som farlig for Fiskerbaadene.

<sup>35</sup>) Iblndt Varianterne har Erichsen indskudt denne korte Anmærkning: „Skal ellers kaldes *Hafurhval*, *Hafurfluk*, *Kattihval*; men her feile de övrige Tegn til at kjende dens Art.” De nyere Forfattere over Islands Naturhistorie have heller ikke bidraget til denne dunkle Gjenstands Oplysning. Haldorsen oversætter *Hafurhvalr* ved *Delphinus*, og det er vistnok sandsynligt at *Höfrungr*, en Islandsk Benævnelse for Marsvinet, (skjönt den snarest synes at være Diminutiv af *Hafurhvalr*) har den selvsamme Oprindelse.

<sup>36</sup>) Herved bemærker Erichsen: „Horshvalen skal og kaldes af dens Springen *Dettir*, *Sprettflakur*, *Stökkull*, og *Blöðruhvalr*, af en Blære eller Hud som skal hænge den over Öinene. Den berettes at have Tænder i den nederste Gumme.” Jfr. Torfæus l. c. p. 94. som uden Tvivl har taget det af Islandske Almuesagn, at dens Indvolde ligne Hestenes, og at den tildeels er lodden; af samme Art er det Sagn som Mohr hørte paa Nordlandet (hvor den kaldtes *Hrosshvöl*) at den skulde vrinske som en Hest (Isl. N. Hist. S. 17). Islands ældste Kirkelove (af 1123 og 1275) forböde at spise den.

<sup>37</sup>) Om Rødkæmningen haves og i Island endeel, rimeligviis ugrundede Almuesagn, f. Ex. at den skal have en rød Manke. Jfr. Torfæus og Mohr, ll. cc. Fiskerne ansee den endnu for særdeles farlig. Den blev ogsaa forbuden at spises i Islands ældste Kirkelove.

<sup>38</sup>) Efter Ordet: modstridende (Menneskets Natur).

<sup>39</sup>) Torfæus angiver l. c. Røshvalens største Længde kun til 22 Alen.

<sup>40</sup>) Jfr. Varianten Kjerte (enten af Vox eller Tælle); i de ældre Oversættelser sættes her: „Tællelys.”



41) Denne Hvalart er vistnok en af de mest berømte for dens forud kostbare Horns eller Tands Skyld. Dog er Erichsens hertil hørende Anmærkning usædvanlig kort: „Narhval, som ikke er ædelig for Mennesker. Det danske Navn Narhval er fordreiet; den kaldes ellers af Egede S. 50-53 og Andersen om Strat Davis § 45 p. 191 o. f. samt § 46 p. 197-199 *Monoceros*; af Artedio Gen. p. 78 Syn. p. 108 og Lin. p. 75 *Monodon*.” Fabricius og Mohr kalde den *Monodon Monoceros* (Syst. Nat. 105) og Sidstnævnte bemærker meget rigtig, at dens lange og besynderlige Tand urigtig kaldes Eenhjørnings-Horn (Isl. Nat. Hist. S. 13). Hos Haldorsen findes begge de systematiske Navne, med det Tillæg, at det Islandske er draget af Hvalens blege eller blaaagtige (gustne) Farve; *Náhvallr* . . (*monoceros marinus*) *a colore pallido vel lurido ita dictus*. I den tidligere Middelalder og lige til det 17de Aarhundrede antog man, uden for Norden, Narhvalens Tand eller Horn for Hornet af den Eenhjørning, som Bibelen ommelder, der dog kun meget sjelden kunde findes eller erholdes dybt inde i Asien eller Afrika. Man ansaae det (især pulveriseret) for den ypperligste Modgift, og tillagde det adskillige andre Lægedomskræfter, saa at rige Folk betalte det eller Stykker deraf med lige Vægt i Guld o. s. v. Det var derfor i Island et lovmæssigt Regale. Den bekjendte Ophavsmand til Læren om Præadamiterne, Isaac de la Peyrere, var en af de første Udlændinge, som (under sit Ophold i Kjøbenhavn 1644) kom til Kundskab om dette berømte Eenhjørnings-horns sande Oprindelse og Hjemstavn, hvilket han da indberettede til den franske Statssecretair la Mothe le Vayer, blandt flere Efterretninger om Island og Grönland, som senere udgaves i Paris (Relation du Groenland 1647 og 1663 samt Relation d'Islande 1668); før var det dog kommet til den lærde Verdens Kundskab ved Ole Worms og Thomas Bartholins Undersøgelser, udgivne af sidstnævnte i hans: *Observationes novæ de Unicornu; Patavii, 1645, og i Mu-*

sæum Wormianum, Lugduni Batav. 1655, hvor Kongespilletts Efterretninger tildeels ere benyttede. Narhvalens her ommeldte Uspiselighed er vel (ligesom Hestekjødets) blot grundet paa en gammel Fordom, mulig opstaaet af Navnets Betydning. Den berettes og af Arngrim Johnsen 1638 til Worm i Epistolæ Wormianæ I, 329, men berigtigedes fra Island ved Fiskernes Erfaring 1649 (ibid. II, 956). Vist er det ellers, at Islands ældste Kirkelove (fra 1123 af) forbød at spise dens Kjød (Kristinnréttr þorlaks og Ketils, (1) tillige Graagaasens 1ste Bog 34te Cap., Kristinnr. Árna biskups 32 Cap. efter Thorkelins Udgaver). Eskimoerne betragte dog (efter Fabricius S. 31) dens Kjød som en Lækkerhed. De nyere Forfattere benægte og at Narhvalen har andre Tænder, end de bekjendte store. Allerede O. Worm oplyste det; see f. Ex. Museum Wormianum S. 280. Herom underrettede og Biskop Thorlak Skulesen sin Ven O. Worm 1649 (Epist. II, 927), og den sidstnævnte var selv saa heldig at see et Narhvalshoved med Tænder 1645 (ib. II, 923). 1673 ankom en stor Mængde af Narhvalens Tænder til Kjøbenhavn; de menes at være blevne anvendte til den kostbare kongelige Throne paa Rosenborg Slot. Dens nygrønlandske Navn er *Tugalik* eller *Kernektak* (m. fl.). Hr. Haas Egede Grönl. Perustration S. 42-44; Fabricii Fauna Groenland. S. 29-31.

44) Det vil sige: besat med Skjæl eller Skaller (især Muslingeskaller). Erichsen oversætter *Skjælling* og tilføier følgende Anmærkning: „Her mangle visse Kjendetegn, dog hører den vistnok til de egentlige *Balænas*. Torfæus Grönl. p. 95 Nr. 20. tillægger den glat Ryg uden Finne, men da findes den ei hos Artedius og Linnæus. Baade af dens Grumhed og de Skjæl eller *Balanis*, hvoraf den har sit Navn, skulde jeg snarest henføre den til Finniskeslægten, og da især til Andersons Jupiter-Fisk, om Strat Davis § 42 p. 187-91, Artedii *Balæna* 3 Gen. p. 77 og Linnæi *Boops* p. 76. Kanskee og de Nordiske have kaldt Skæljung en-

hver Hval, paa hvilken *Balani* findes, og de findes da paa flere end denne; see Anderson § 40 p. 186, Ström p. 298." Jfr. ovf. Anm. 27, samt 25 og 30.

<sup>43)</sup> Erichsen bemærker herved: „Kaldes og *Vatnshvalr* i Torf. Gronl. p. 95 Nr. 21." Den bliver efter Beskrivelsen *Balæna vulgaris* hos Egede p. 44-48, Anderson om Island § 64 p. 90, om Strat Dav. § 39 p. 180-185, og Ström p. 298. *Balæna* 1 hos Arted. Gen. p. 76; Syn. p. 106-7, Descr. p. 106; *Mysticetus* hos Linnæus p. 75. Nogle i Island sees at holde den for eet nu med Sletbagen, nu med Burhvalen." Ogsaa Fabricius og Haldorsen have antaget den for den samme som Sletbagen; see ovenfor Anm. 34, Fauna Groenl. 32-34. Paa Nygrönlandsk har den de forskjellige Navne: *Arbek* eller *Arqrek*, *Arbavik*, *Sokatik*.

<sup>44)</sup> Erichsens Text tillægger her et *ok*, hvorfor hans Oversættelse maa lyde: „og det som falder," o. s. v. — men vi have ikke fundet dette Tillæg i nogen af de ved os brugte Membraner.

<sup>45)</sup> Man maatte troe, at dette uhyre Dyr behövede en Mængde Fiske til sin Næring, men dets Svælg er kun 4 Tommer bredt, hvorfor denne Hval kun næres ved det som den kan indsuge; dens bekendte sædvanligste Næring seer ud som brunt eller hvidt Slim, og findes i Mængde ved Grönlands Kyster; see Hans Egede Grönlands Perlustr. S. 39; Crantz Historie von Grönland 2r Theil S. 135, 144; jfr. Fabricii Fauna Groenlandica S. 33, 34. De Insecter, som Hvalen sluger, findes alle i en saa uhyre Mængde, at nogle Arter af dem farve Havet, paa betydelige Strækninger, efter deres forskjellige Farver, f. E. gulgrönt, brunt eller brunrødt; see Scoresby Voyage to the eastern coast of West-Greenland (1823) S. 351-356.

<sup>46)</sup> Erichsen bemærker herved: „Kaldes og *Steipiroldur*, Torf. Gronl. p. 96 Nr. 23, samt *Sjórsildur*, *Reidarhvalr*. Vist hörer den til de egentlige *Balæna*s. Men uvist om de nyere indbefatte den under den egentlige Hval-

fisk (ligesom og Universitetets Afskrift Nr. 16 ei nævner *Reiður* for sig, men henfører til Nordhvalen hvad her siges om den) eller den skal holdes for *Balæna* 2, Artedii Gen. p. 78, Syn. p. 107, *Physalus* Linnæi p. 75. Kroppens Skabning og Navnet, især af den Art, som kaldes *Mjóareidur* (Smal-Reidur) passer sig vel nok, men Størrelsen er til Hinder; dog den kan ei regnes paa; Hvalene ere nu blevne forfiskede i saa lang en Tid, at dem nu ei gives Fred til at naae den Væxt, som de kunde, og havde i gamle Dage. Ellers er og Ordet *Reiður* i det nordiske Sprog et almindeligt Navn for en heel Slægt af store Hvale, saa at deraf navngives adskillige Arter, som *Geirreiður*, *Hrafnreiður* o. f.; see og Jonsens Dissert. de piscatura § 5." Jfr. ovenfor Anm. 25, 28, 30. *Steipireiður* er Olafsens og Olavii *Balæna maxima*, *ventre plicato*, Fabricii og Mohrs *Balæna Musculus* (Syst. naturæ 106), af Haldorsen betegnet med begge Navne. Fabricius anfører dens Nygrønlandske Navn som *Keporkarnak* (l. c. S. 39). Den ansees endnu i Island for den største af alle Hvalfiske. Det oldnordiske Ord *Reiður* er ellers i nyere Norsk blevet til *Rör* (*Röör*), *Rörhval*, i Færøisk til *Røjur*, men bruges nu mest om *Balæna physalus*, ogsaa af Fabricius (l. c. S. 35) under de Norske og Færøiske Navne, men paa Islandsk kalder han den *Sildreki* (see ovf. S. 362) og *Hnúfubakur* (efter Olafsen, I, 541); paa Nygrønlandsk kaldes den *Tsimbuk* og *Tekkirsek*.

47) Ellers regnede man fordom almindeligst efter *hundrað tólfræðt*, eller 120 paa Hundredet. Med Hensyn til den betydelige Størrelse, som vor Forfatter tilhægger denne og flere Hvalfiskearter, anføre vi følgende mærkelige Beretning af Pontoppidan (hvilken ogsaa vore Tiders Hvalfangere i Strat Davis efter Fortyndende skulle bekræfte): „Det er efter alles Tilstaaelse vist, at Hvalfiskens Storhed efterhaanden aftager, og man nu paa en Sues Aar sjelden seer een

saa stor som forud sædvanligt var, særdeles under Grønland, da 2 à 3 Fisk ofte ei give flere Cordeler Traa, end man forud ventede sig af een. Dette synes en naturlig fornøden Følge deraf, at man nuomstunder faaer dem slittigere og giver dem ei Tid at blive fuldvoxne." Norges Naturhistorie, II, 195. Horrebow berettede ellers (1752) at Islænderne i hans Tid undertiden fangede Hvalfisk, der vare 100 til 120 Alen lange; Tilforladel. Efterretn. om Island S. 223.

<sup>48)</sup> Her antage vi, med Hensyn til de øvrige Exemplars Varianter, at 'en Skrivefeil har indlistet sig i Texten, nemlig *talín* for *talín*; see de afvigende Læsemaader.

<sup>49)</sup> Snarere efter Ordet: Forøgelse af Sæd eller Sæd-Forraad. Erichsen indskyder den korte Anmærkning blandt Varianterne: „Forstaae det bekjendte Sperma Ceti, Hval-„amber eller Hvalrav." Af Henrik Harpestrengs Lægebog (udgivet af Molbech 1826, S. 51, 176) sees, at man forud i Norden (ligesom Udgiveren rigtig har gjort), har kaldet dette Lægemedel *Hvalsauki*, efter dansk Retskrivning i det 13de eller 14de Aarhundrede: *Hvalsöky* eller *Hvalsökæ*; dette Ord synes og at have været Kongespeilets Udgiver bekjendt, men han har (som det nedenfor sees) omskrevet Benævnelsen, for tillige at antyde Gjenstandens formeentlige Beskaffenhed og Oprindelse. I Lægebogen kaldes det ogsaa *Amra* (*Ambra*), hvorefter det danske *Hval-Amber*, Islandsk *Hvalambur*; der tillægges den ogsaa store Lægedomskræfter. Det nu saakaldte Sperma Ceti bestaaer af den Olie, som findes i Cachelottens Hjerne, samt tillige i en stor og utallige mindre Aarer, som gennemstrømme dens hele Krop; Crantz l. c. I, 149-150, H. Egede Grönl. Perl. S. 41. Jfr. Anm. 51.

<sup>50)</sup> Her menes dog maaskee især Febre; jfr. Varianterne.

<sup>51)</sup> Her betyder Ordet *auki* tiensynlig Sæd (*sperma*); jfr. Anm. 49.

<sup>52)</sup> Navnet betyder Havdunst, — Damp eller Taage. Hele Sagnet beroer formodentlig paa saadanne Luftsyn, der ligne den saakaldte Fata Morgana. Det gaaer endnu omkring i Island, men Navnet er der forandret til *Lyngbag* (*lyngbakr*), fordi Uhyrets Ryg synes at være overgroet med Lyng. Om den har jeg, Finn Magnusen, i min Barndom hørt adskillige eventyrlige Sagn; den nævnes ogsaa i Torfæi Gronlandia antiqva S. 99. Det norske Fiskersagn om *Kraken* svarer ganske hertil; derom handler vidtløftig Pontoppidans Norske Naturhistorie, II, 340-352. Den kaldes og i Norge *Horven*, *Søhorven* eller Ankertrold; den menes at have en Tykkelse eller Høide af 80 Alen. Den ligner en Samling eller Række af smaae Skjær, naar den viser sig over Vandet, og trækker en stor Mængde Fisk til sig; om dens Overdeel, forsaavidt man har haft Leilighed til atsee den, udtrykker Forfatteren sig saaledes: „at den efter Öiesyn udgjør en Fjerdingveis Omkreds, nogle sige mere, men jeg udvælger for Sikkerhed det mindste.” o. s. v. Hans Egede lærte Havguven at kjende af Torfæus's fra Kongespeilet laante Beretning, og bemærker i den Anledning: „Dette (endskjönt en Fabel og urimelig Historie) kommer overeens med en ligesaa urimelig Relation, som fortælles af Fiskerne udi mit Födeland (Nordlandene), om et stort og forfærdeligt Sömonstrum, som der i Söen skal findes og undertiden lader sig see, og af dennem kaldes *Kraken*, og er uden Tvivl den selvsamme, som Islændernes *Hafgufa*; de beskriver dens Storlighed at befatte nogle Miile udi sig, og helst lader sig see i stille Væir, hvor den da kommer op over den hele Sö” o. s. v. (Grönlands Perlustration S. 48).

<sup>53)</sup> Torfæus lægger adskilligt til denne Beskrivelse i sin Gronlandia antiqva S. 99-100, i det han f. E. udtrykkelig nævner Hvalfiske (*balænæ*) blandt de Södyr, som opsluges af Uhyret, der bruger et heelt Aar til at fordöie sin Föde, hvilken den overhoved kun tager til sig engang om Aaret

(immensæ voracitatis ventre repleto ipse satur, ocluso rostro ingestam tantæ molis saburram condit, quam toto deinde anno digerit, neque enim sæpius quam semel quotannis cibari dicitur," etc. Den hellige Brandan skal engang have overvundet den o. s. v. Er end Kongespeilets Beretning om den saakaldte *Hafgufa* i det Hele ikke sandfærdig, kan dog den sidste Deel let være opkommet ved Uhyrets Forvexling med en stor Hval, som paa en lignende Maade, efter de nyere Beretninger, nedsluger en stor Mængde Fisk. Crantz kalder den Nordkaper, l. c. I, 145. Efter Pontoppidan kaldes den i Norge *Sildequal*, fordi den „paa en Mundfuld sluger eller indsuger hele Tønder- og Læstertals Sild". N. Nat. Hist. I, 196. Om Islændernes *Sildroki* (jfr. ovenf. S. 362) fortæller Horrebøw, at en saadan Hval, som ved Ebbetiden var løbet paa Strand, blev ombragt af Islænderne, som „fik over 600 Torsk i ham paa eengang, som endnu vare friske og levende", foruden en Mængde smaae Sild og nogle Fugle; Efterretninger om Island, S. 152. Dog kan man, i de norske Fiskeres Beretninger fra Pontoppidans Tid, vel gjenkjende de gamle islandske eller grønlandske Sagn om Havguvens Adfærd, i Fortællingerne om Haarven eller Krakken, dog med nogen Variation (l. c. S. 342): „Af mange Fiskeres i lang Tid samlede Forfaring veed man dette, at Kraken i nogle Maaneder æder, og i andre paafølgende udtømmer igjen sine *excrementa*. Naar denne Excretion skeer, kan Vandets Overdeel farves deraf, og bliver ligesom tyk og mudderagtig. Denne Mudder siges at være Fiskenes Lugt eller Smag, eller begge Dele, saa behagelig, at de fra alle Sider søge tilsammen efter den, og naar de til den Ende opholde sig over Kraken, da aabner den sig for at opsluge sine kjærkomne Gjester, og at forvandle dem til ny Løkkemad for andre af samme Smag." Til dette Slags Fabler hører ellers det af Olaus Magnus fortalte (rimeligviis oprindelig svenske) Folkesagn om Hvalfiske eller Sønhyrer i Nordens Have, der vare saa store, at

man ansaa deres Ryg for en Ö, paa hvilken man formeentlig kunde gaae i Land, tænde Ild og forrette adskillig Gjerning; undertiden pleiede Skibene og at ankre paa denne usikre Grund (ligesom Nordmændene fortælle om Ankertrøden o. s. v.): „Elevato dorso suo super undas, a navigantibus nihil aliud creditur esse quam insula. Itaque nautæ ad illum appellunt et super eum ascendunt . . . . . Arenas aliquando dorso suo tollit, in quibus, ingruente tempestate, nautæ terram se invenisse gaudentes, anchoris demissis, falsa firmitate quiescunt” o. s. v. Hist. gent. Septentr. XX, 25).

64) *Strambr* er et obsolet og høist sjældent Ord, der rimeligviis er beslægtet med *Strangi*, en lang Bylt m. m., hvorefter det Norske *Strange*, et afhugget Træ, *Stripr*, en spids nøgen Klippetind o. fl., samt betegner vel en høi, isoleret, ikke meget bred eller tyk Gjenstand, der især viser sig omgivet af Luft eller Hav. Vore Forfædre synes at have betragtet dette Uhyre som den største Art af Havmænd, endskjønt de troede sig at kjende andre mindre, som de kaldte *Marbendill* eller *Marmennill* (den lille Havmand), hvorfra endnu det Norske *Marmæle* m. fl. Om dette Slags saakaldte Havmænd (egentlig Södyr, som oventil tildeels ligne et Menneske) har Pontoppidan handlet udførlig i Norges Naturhistorie S. 302-318. Vi ville ikke opholde Læserne med disse eller andre Fortællinger derom, med Undtagelse af en, som netop angaaer det Grønlandske Hav, men som vi her ville meddele fra den mest autentiske Kilde, nemlig Öienvidnet, Biskop Paul Egedes egen Beretning i hans Continuation af de Grønlandske Relationer (1740) S. 6, samt Efterretninger om Grønland, uddragne af en Dagbog (Kbhavn 1788) S. 85, der handler om Forfatterens Reise fra Kjøbenhavn til Grønland, da han var 28 Aar gammel, altsaa i den bedste Alder med Hensyn til fysisk lagtagelsessevne: „1734 den 17de Juni saae vi Statenhuk, og havde Landet bestandig i Sigte indtil 64°. Her lod sig



(den 6te Juli) tilsyne et usædvanligt forfærdeligt Havdyr, der reiste sig saa høit over Vandet, at Hovedet rakte over vores store Mers. Det havde en lang spids Snude og blæste som en Hvalfisk, havde brede, store, nedhængende Laller, og Kroppen syntes at være begroet med Skjæl og var meget runken og ujevn paa Huden. Dens Aande var ei saa stærk som Hvalfiskens, da den anden Gang kom op af Vandet. Første Gang blev vi den ikke vaer, førend den stod saa godt som over os paa et Pistolskud nær. Hovedet var smalere end Kroppen, som syntes blød og runken; det var 3 Gange over Vandet, sidste Gang langt borte. Naar det dukkede under, kastede det sig bagover. Siden kom den lange Hale (da den nedentil var skabt som en Orm) op bagefter, meer end et Skibs Længde fra Kroppen. Mod Aftenen fik vi en Storm" [„meget stærk Vær“]. At denne Storm var en af de heftigste, kan man see deraf, at Skipperen lod vor Forfatter staae til Roers, fordi „han selv var med alle sine Folk i Veiret for at bjerge Mersseilene.“ Et hosfølgende Kobber (til Efterretningerne) oplyser denne Beretning nærmere. Vi troe at kunne slutte os til deraf, at dette Södyr er det samme som de gamle Grönlænderes Havstramb; kun have de, paa hvis Fortællinger Kongespeilets Beretning grunder sig, langt fra ikke seet den saa nær ved som Paul Egede; flere Fortællinger ere og mulig der blevne sammendragne til en almindelig Beskrivelse over Dyret. I lang Frastand ere de store men brede og nedhængende Laller ikke bemærkede; dets opreiste Tryne (eller Snude) kunde saaledes nok ligne en spids Hjelm o. s. v. Sandsynligviis er denne Tilsyneladelse af et saadant Monstrum identisk med den der ommeldes saaledes af Biskop Hans Egede i Grönlands Perilustration S. 48, i det han netop havde meddeelt (paa Dansk) Torfæus's (latinske) Uddrag af Kongespeilet om Havstramben, Margygen og Havguven eller Kraken: „Ingen af dem er i vore Tider kommet os til siune uden allene et forfærdelig stort Havdyr, som 1731

blev seet i Søen udenfor Colonien paa 64° og var af denne Gestalt og Skikkelse. Det var et saa overmaade stort Bæst, saa det ragte sig lige jevnt ved Skibets Mers, der det kom af Vandet, og Kroppen var nok saa tyk omkring som Skibet, og vel 3 a 4 Gange saa lang." Resten stemmer ganske overeens med Paul Egedes Beskrivelse. Vi bemærke, til nærmere Oplysning om Uhyrets Størrelse, at Skibet paa det ommeldte Kobber fremstilles som en stor Tremaster. Samtlige ovenmeldte Beretninger tillægges ellers urigtig, af Pontoppidan l. c., Biskop Hans Egede, hvorimod en ham dertil (især S. 318, hvor Afdelingen om Söormen begynder) i Kobberstik meddeelt Tegning S. 325 tillægges Missionarius Hr. Bing (som rigtignok tilligemed Paul Egede var ombord paa det her omhandlede Skib) og siges at have skrevet til sin Svoger Præsten Sylow til Houg i Bergens Stift, at „Havdyrets Öine syntes rødagtige og derhos ligesom brændende af Ild." Pontoppidans Kobber afviger især deri fra det af Paul Egede meddeelte, at det førstmoldte fremstiller Dyret, nedenfor Halsen, heelt bedækket med store Fiskeskjel, og tillige deri, at det tydelig sees at udspye en stor Vandstrøm af Munden, hvortil intet Spor sees paa det andet Kobber. Endelig tilføier Pontoppidan med Hensyn til den ham meddeelte Tegning: „Samme Billede erindrer jeg at være mig viist i en større Malning hos Hr. Jacob Severin, som da forestod Grönlands Beseiling under Kongelig Octroy, og havde sat et latinsk Vers derunder, hvis Indhold, saavidt jeg mindes, var dette, at han med Foragt ansaa den Helvedes Drage, der syntes at ville afskrække alle Vedkommende fra det Haab om hine hedenske Grönlænderes Oplysning og Omvendelse. *Mente satis pia quidem.*"

<sup>55</sup>) Just saaledes har hint Uhyres Nederdeel viist sig for Egedes og Bings Öine, efter Tegningernes Medför.

<sup>56</sup>) Det er af os bemærket (Anm. 54) at en stærk Storm

indtraf strax efter Uhyrets Tilsyneladelse for dets sidstommeldte lagttagere.

<sup>57)</sup> Originalens *Margýgur* betegner egentlig en Hav-Jætinde eller kvindelig Sötrolde; af det oldnordiske *Mar* (*marr*) Hav og *Gýgur*, en Jætinde. See Lex. myth. bor. S. 137, 391; Eddalæren og dens Oprindelse, IV, 239-248, 253-256, hvor det blandt andet bemærkes, at de nyere Islændere kalde det samme Væsen *Hafgítja*, som deels er en Afændring af det ældre Ord, og deels bogstavelig oversat, som „Havgigen“, maa erindre saavel om Grækens og Romers Sirener, som de nyere Skandinavers forskellige musikalske Havmennesker, Vand- eller Sötrolde (til hvilke Nordboerne havde mandlige Sidestykker, endnu bekendte blandt Norges og Sverrigs Almue som Fossegrim, Nøkke m. fl.). De gamle nordiske Kæmpeviser besyngte og Ellepigernes ypperlige Sang og Strengelæg o. s. v.

<sup>58)</sup> De ældre og nyere Fortællinger om Havfruerne vilde falde i det uendelige, naar man her skulde samle og sammenligne dem. Enkelte nordiske ville vi dog her bemærke. Lucas Debes fortæller i sin Færøernes Beskrivelse S. 171: „Saa er og seet Anno 1670 udi Færø, Vesten for Qvalbo Eide, af mange der boende Mænd, saavel som Indbyggere fra andre Steder i Suderøe, en Havfrue tæt ved Landet i halvtredie Timestid, staaende lige over Ende indtil Navlen ved Vandet, havende et langt Haar paa Hovedet, som slog ned paa Vandet runden omkring, holdende en Fisk i den høire Haand med Hovedet nedvendt. Det blev mig og fortalt samme Aar, at Fiskerne i Vestmanhavn udi Strömøe have samme Sommer paa deres Fiskeri norden for Førte seet en Havfrue.“ Ved et edeligt Tingsvidne optaget i Helsingør af den bekendte Andreas Bussæus, efter Kongelig Ordre, den 20de September 1723 over tre Færgemænd, angaaende en i Sundet formeentlig seet Havmand, forklarede en af dem, at han ved Kullen, hvor han er født, havde fra en Baad (da omtrent for 20 Aar siden) seet en

Havfrue med udslagne Haar og store Bryster. (Oluf Bangs Samling af adskillige opbyggelige og nyttige Materier 1ste Bind 4de Stykke S. 528). I vort Aarhundrede vil man og have seet adskillige Havmænd eller Havfruer ved de danske Kyster; see f. Ex. Kjöbenhavns Skilderi (udgivet af S. Soldin) 1817 Nr. 84. Jeg Finn Magnussen tillader mig her at anføre, at jeg har hørt en dannet og troværdig dansk Sömand forsikkre, at han og mange af hans Skibskammerater, som stode paa Dækket af hans Fartöi, havde seet en Havfrue, i 2 til 3 Pistolskuds Distance, som i Kikkerten saa ud til at have et smukt Ansigt, af rød og hvid Farve, et deiligt sort Haar, krøllet mod Skuldrene o. s. v. Arme saae han ikke over Vandet. En meget stærk Storm paafulgte kort derefter. Saavidt jeg erindrer angaves dette Syn at være seet etsteds i de tropiske Farvande. En meget ældre hertil hørende Beretning findes saaledes i gamle Islandske Annaler, til Aaret 1305: „Kaupmenn þeir er út létu í Gautavík í Austfjörðum urðu aptreka, ok kváðust sæt hafa margýgi ok hafstramb ok mörg skripi önnur. Þeir létu þó út síðan litlu fyri veturnætur“; d. e. „De Kjöbmænd, som gik til Söes fra Gautevig i Östfjordene (paa Island), nödtes til at vende tilbage; de foregave at have seet Margygen og Havstramben, samt mange andre Uhyrer; de gik dog til Söes igjen kort för Vinternætterne (tidlig i October)“. Disse Kjöbmænd og Söfarere have sandsynligviis været norske. Jfr. Torfæi Hist. Norge. IV, 416.

“) Disse vidunderlig beskrevne *Havgjerdinger* vare vel ikke andet, end de Malströmmen, Havsvælg og Issvælg, som findes hist og her ved de Grönlandske Kyster, og som længe, selv af deres eskimoiske Indvaanere, ere blevne skildrede som ubefarlige. Allerede i det 10de Aarhundrede digtede en kristen Mand fra Syderöerne (Hebriderne), som foretog en Reise til Grönland, et Kvad til Christus, og anraabte ham om at bevare sig mod de farlige Havgjerdinger, af hvilke Digtet fik sit Navn, *Hafgerðinga drápa*; see

ovenfor 1, 180, 189, 208, 264; jfr. Scoresbyes Beskrivelse over de store Farer, som den stærke og foranderlige Strøm, i forskellige Retninger, ved Grönlands Östkyst, bereder de Søfarende, i Forening med de svømmende Isbjerge og de ved dem fremkommende Brændinger o. s. v. (Voyage p. 263-264), samt Graahs og Vallöes Efterretninger om Pui-sortok, samt disse Grönlænderes store Frygt for dette Havsvælg (Opdagelsesreise S. 34, 82-83).

<sup>60)</sup> Dette stemmer overeens med de Nyeres Beretninger om de Grönlandske Farvandes flakke Iis eller Isflader, der undertiden danner hele Ismarker (Eisfelder) *Icefields*, som Crantz, Scoresby o. fl. kalde dem. De udgjøre den saakaldte Markiis eller Storiis, i Almindelighed den farligste og mest hindrende Art af Haviis for Skibsfarten. Den bedækkede f. E. i Sommeren 1756 hele Kysten af Strat-Davis fra Statenhuck (paa 60°) til 65 Grader nordlig Bredde. Efter Crantz kan en saadan sammenhængende Ismark undertiden være af 100 Miles Længde, 20-40 Miles Bredde. (Beschr. von Grönland, I, 41-43). 1825 omgav Storiisen Grönlands Kyster fra Cap Farvel til 67° Br.

<sup>61)</sup> Uden Hensyn til vor Forfatter udtrykker Crantz sig saaledes: „Die Dicke dieses Eises ist verschieden; gemeinlich ist es 5 bis 6 Ellen dick.“

<sup>62)</sup> Dette høist mærkelige Sted giver en herlig Oplysning om Österbygdens rette Beliggenhed, med Hensyn til den opgivne Cours for dem, som der vilde søge Landet. Det stemmer tildeels overeens med Ivar Beres Beskrivelse, see ovenfor III, 252. Graah bemærker i denne Anledning, at de, der nuomstunder fra Island ville seile til Julianehaab paa Grönland, endnu maatte holde sig denne Kongespeilets Forskrift efterrettelig (Opdagelsesreise S. 166; jfr. 165-168).

<sup>63)</sup> Graah bemærker (l. c. S. 167) ved dette Sted af Kongespeilet: „Netop som det her beskrives, gik det de i Aaret 1777 under Östkysten paa Grönland forliste holland-

ske Hvalfangere, hvoraf sees, at Isen i det 12te eller 13de Aarhundrede, da Kongespeilet formodes at været skrevet, har været af samme Beskaffenhed som i vor Tid." De herommeldte Hvalfangerskibe udgjorde en heel stor Flaade.

<sup>64</sup>) Ogsaa dette bekræftes fuldkommen af nyere Forfattere; saaledes f. Ex.: „Det er utroligt, med hvor stor Fart Isfjeldene kunne skyde sig frem, thi efterdi de stikke meget dybt, saa har Strømmen Magt nok til ofte at føre dem lige mod Vinden." Stauning Kort Beskrivelse over Grönland (Viborg, 1775) S. 26. Om Havisens pludselige Ankomst og Forsvinden i Middelalderen, jfr. ovf. III, 716-719.

<sup>65</sup>) Eller Fjeldjökke, Isbjerger (Tydsk Eisberg), der og er gaaet over i det Engelske Sömandssprog som Iceberg); jfr. S. 318 Var. 5. Benævnelsen *Faldjökkel* passer og meget godt, forsaavidt som disse Isbjerger tit falde eller styrte sammen o. s. v. Jfr. Crantz, I, 30, 35-36; Grash, S. 83.

<sup>66</sup>) Originalens *eyvitar*, (som ikke er optaget i den trykte Udgave) er et høist sjeldent Ord; rimeligviis er det dog det samme som Havamaals *eyvitar*, *eyvitar* Str. 94 (jfr. 28), om hvis Betydning Fortolkerne have været uenige; see den ældre Eddas store Udgave III, 81, 109, 219; Dansk Overs. III, 126. Vor Texts övrige mærkeligste her til svarende Varianter udtrykke den af os og de ældre Oversættere i Hovedsagen antagne Mening: *aldrig* eller *ikke*; muelig burde man lægge til: *saavidt man veed*.

<sup>67</sup>) Ved denne Benævnelse maae vi henvise til S. 318-19, Var. 14-15. Den der anførte betyder ligefrem *Nordsæl*; *Näsæl* maatte derimod (omtrent som *Nähvalr*) oversættes ved *Ligsæl*, *Aadselsæl*. Det er, naar andre Kjendetegn end Længden ikke tilføies, meget vanskeligt at henføre de her nævnte Arter til de nyere Naturforskeres Bestemmelser; de fleste af dem findes vel i Island, og ere da formodentlig omhandlede af Olafsen, Mohr eller Thienemann; den sidste har især meddeelt meget udførlige Beskrivelser over Islands Sælhunde (forsaavidt som han selv kunde undersøge dem)

ledsagede af illumererede Kobbere (Naturhistor. Bemerkungen, gesammelt in Island o. s. v.; ogsaa som 1ste Afdeling af hans Reise im Norden Europas, vorzüglich in Island, Leipzig, 1824, 8vo, S. 20-152). Kun faa af Kongespeilets hertilhørende Benævnelser stemme dog med den nu brugelige islandske; vi kunne da her kun fremsætte faa Antydninger til Textens Oplysning. Navnet *Nordseir* har tildeels samme Betydning som det islandske *Útselr* (Mohr Isl. Nat. Hist. S. 5). Den anden Variation af Navnet: *Næseir* (Lügsæl) kunde passe til det islandske Almuesagn, at den forfølger frugtsommelige Koner. Den islandske Utsels Længde angives af Mohr 4 til 5 Alen. Thienemann kalder den *Phoca scopulicola*, S. 59.

68) *Orkn* er en meget gammel Benævnelse for Sælhund, da *Orkneyjar* eller Örkenøerne menes at have sin Oprindelse derfra, skjönt Öernes latinske Navn *Orcades* allerede var de gamle Romere bekjendt; — visse Sælhund kaldes saaledes i Sagaen om Kjæmpen Björn fra Hitardal (i det 11te Aarhundrede) og i Legenderne om den hellige Biskop Thorlak, hvor en saadan Sælhunds Længde angives til 9 Fod; — nu er Ordet for det meste gaaet af Brug i Island. Det er da vistnok vanskeligt at bestemme Arten ved en nyere Benævnelse. De angivne Størrelser passe omtrentlig til Fabricii *Phoca leonina*. Af de nyere Islændere kaldes den *Blöðruselr*, af Grönlands Eskimoer *Neit-sersoak*. *Orkn* skrives ogsaa *Örkn*, *Aurkn*; kan dette Ord vel være beslægtet med *Örk* (*Avrk*), en Kiste, Kasse, med Hensyn til denne Sælhunds besynderlige Klap eller Blære, hvilken den undertiden nedskyder over Öinene?

69) Denne Benævnelse bruges nu ikke meer i Island; dens Oprindelse er heller ikke let at forklare. Torfaeus nævner en Art *Flekkuselr* (den spragledede Sæl), der efter Benævnelsen vel kunde passe til Egedes *spragledede Sæl*, Fabricii *Phoca vitulina*, Thienemanns *Ph. littorea*, men dog

ikke til den Størrelse, til hvis Angivelse vor Forfatter her paa en noget tvetydig Maade synes at holde sig.

<sup>10)</sup> *Gransæl* har den selvsamme Betydning som de nyere Islænderes *Kampoelr* og Naturforskernes Benævnelse for den: *Phoca barbata*. Den af disse angivne Størrelse kan og nogenlunde passe til den heranførte, da Fabricius bevidner at den tit bliver 5 Al. lang. I Island angives en Art, kaldet *Gransæl*, som overordentlig stor, men her er da vel Talen kun om den største af den her omhandlede Art; jfr. Olafsen (I. c.) 532, Mohr, S. 5. Dens Eskimoisk-Grønlandske Navn er *Ursuk*.

<sup>11)</sup> Her synes Talen tydelig at være om *Phoca Grønlandica* (Fabricius S. 11, Thienemann S. 104), da den netop udmærker sig ved tit at svømme paa Ryggen eller Siden. Den angivne Størrelse passer ogsaa temmelig vel.

<sup>12)</sup> *Skemningr* betyder uden Tvivl den korte, lille, af *skammr*, kort. Efter al Sandsynlighed er den Fabricii *Phoca fætida*, S. 13-15. Den angives af ham at være den mindste af alle Grønlandske Sælhundearter, som oftest kun 4 Fod eller 2 Alen lang. Hans Beretning om de Vaager, hvorved den pleier at opholde sig, passer temmelig nøie til vor Text, og vi see deraf at kun Meningen om Vaagernes Dannelselse, ved Sælhundens Pusten, rimeligviis er feilagtig eller overdreven deri. Den lyder saaledes: „*Glacies fixa hujus elementum, in qua foramen habens minus pro habitu subtus piscatur, saturata per foramen aliud majus ascendit*”.

<sup>13)</sup> Heri ere de nyere Naturforskere enige med vor Forfatter, hvilket Erichsen ogsaa (S. 178) bemærker, i det han anfører Linnée, og tillægger ellers, med Hensyn til denne Afdeling af Texten, følgende Slutningsanmærkning. „Om disse Arter af Sælhundene anfører Torfæus (Grænl. p. 87 o. s. v.) alene, dels disse, dels nogle nyere Fiskerberetninger, men haver intet tjenligt til kunstmæssig at kjende eller adskille dem. Samme gjelder om Debes (Fær. p.



151), Egede (p. 55) og Anderson om Strat Davis §. 55. Linnæus Syst. Nat. ed. 1758 T. I. p. 38 giver de egentlige europæiske Sælhunde ikkun det almindelige Navn *Phoca vitulina*, hvoraf disses indbyrdes Forskjel ligesaalet kan bestemmes". Jfr. ofr. Anmærkning 67, betræffende de nyere og mere instructive Værker, som vi have været saa heldige at kunne benytte. Med Hensyn til de gamle Skandinavers hertilhørende Iagttagelser, er det ikke uinteressant at bemærke, at Kongespeilet her i alt opregner 6 grønlandske Sælhundearter (hvorhos Forfatteren dog tilstaaer at der gives flere) samt at Fabricius (1780) kun kjendte ligesaa mange, hvoraf een endog er høist tvivlsom. Thienemann beskriver just ligesaa mange islandske.

<sup>14</sup>) Hverken Egede, Pontoppidan eller Fabricius nævne dette Södyrs Længde; Crantz (l. c. I, 165) angiver den fra 8 til 9 Alen. Vi maae her, og ved samtlige de foregaaende Maalangivelser for Hvale og Sæle, vel erindre, at den gamle, norske og islandske Alen, efter hvad Paul Vidalin i en særegen, men endnu ikke fuldstændig udgiven Afhandling derom har viist, var  $\frac{1}{2}$  kortere end en Hamborger Alen, som i hans Tid (henved 1700) brugtes i Island; dog er denne igjen noget kortere end en Dansk Alen som nu (siden 1785) almindelig bruges der i Landet.

<sup>15</sup>) Dette stemmer, baade med Hensyn til Hvalros og Sælhunde, fuldkommen overeens med Thorlaks og Ketils Islandske Kirkelov l. c, S. 132, ligesom og med Biskop Arne's S. 198.

<sup>16</sup>) Disse Tænder vare i Middelalderen meget kostbare, og mange Kunstsager forarbejdedes da deraf, af hvilke en-deel endnu haves i Museerne.

<sup>17</sup>) Slige Reeb (eller Hvalrossens Hud overhoved) hørte og til den gamle Grønlandske Colonies bedste Handelsartikler. De kaldtes i Almindelighed *Svarðreipi* og et heelt Skibs Tougværk eller Takkelage af denne Art *svarðreifi*, af *svör*, tyk Hud, især den af Hvalrossen. Jfr. Egü-

sons Ordforklaring til *Fornmanna-Sögur* XII, 442, under *svarðlykkja*, *svörðr*, som endvidere forekommer i en Vise fra det 10de Aarhundrede samme Værks II, 17; *Scripta hist. Islandorum*, II, 16. Dog er det ellers vist at man i den tidligere Middelalder ogsaa har brugt saadanne Reeb af Oxehuder til Tougværk paa Fartøier, ligesom selve Fartøierne da tildeels beklædtes med Skind, efter Eskimoernes Maade. Af Ordet *svörðr* kommer vel det Danske *Svær* (Fleskesvær). Det kan og bemærkes at det Slags Tougværk endnu bruges i Lande, hvor man har Overflod af Stude, især i Sydamerika, f. Ex. Eguene ved Platafloden, om hvilke D. Pontoppidan siger: „Alt hvad hos os gjøres af Hamp og kaldes Tougværk eller Reeb, er her snoet af Huderemme” *Reise til Sydamerika* (1841) S. 109.

<sup>18)</sup> Ved Bukke maa man vel her, ligesom i Danmark og Tydskland, ikke alene antage den sædvanlige Betydning, men ogsaa den af Vædre, og da mene vi at alskens Vare af Bukkes, Geders og Faars Produkter (som Skind, Uld, Tæg o. s. v.), maa forstaaes ved dette Ord. Jfr. ofr. S. 259.

<sup>20)</sup> Det fortjener vel at bemærkes her at intet Rensdyr var til i Island indtil Aaret 1771, da Regeringen (ligesom og paa ny 1776) besörgede endeel Par overførte dertil fra Nordlandene i Norge. Disse indførte Rensdyr søgte strax deres Næring i Fjeldegnene, i det Indre af Landet, hvor de nu have formæret sig meget betydelig.

<sup>20)</sup> Vi have ovenfor (II, 637) lovet at meddele, i nærværende Afdeling, en nærmere Underretning om den store Priis, som Middelalderens Fyrster satte paa de grønlandske Bjørne. Det ældste Exempel derpaa finde vi i *Landnamas* 3die Bogs 3die Capitel, samt *Vatnsdæla* (udgivet af Werlauff). Ingemund den Gamle var udvandret fra Norge til Island. Efter sin Velynder, Kong Harald Haarfagers Raad, havde han besluttet sig dertil. Ingemund tilgæuede sig, som første Nybygger, en betydelig Strækning

af Islands Nordland; ved at undersøge dets Beskaffenhed, fandt han i (eller paa) en Indsø en hvid Hunbjörn med to Unger (*Hunnur*), hvorfor han kaldte Indsøen *Hinnavatn*. Han bemægtigede sig disse sjeldne Dyr, drog med dem (omtrent Aar 880) til Norge, hvor ingen før havde seet hvide Björne, og skjenkede Kongen dem. Til Gjengjeld forærede Harald sin Ven et anseeligt Skib, fuldladet med Tømmerlast. Der kan ikke være nogen Tvivl om, at Hunbjörnen var kommen paa Polarisens fra Grönland til Island, ligesom andre Dyr af denne Art, som ikke have hjemme i sidstnævnte Land, men kun imellem hændelsesviis komme dertil paa den nysommeldte Maade. Saaledes bleve Grönlands Dyr bekendte og søgte i Norden, længe før end Landet selv blev opdaget. I Harald Haarfagers Tid har man vel antaget dem for islandske af Oprindelse. Henvend 1054 har Præsten Isleif, som fra Island foretog en Reise til det sydlige Europa, rimeligviis medbragt fra Island en hvid Björn (*hvítbjörn*), som var kommen fra Grönland og ansaaes for en stor Kostbarhed (*er kominn var af Grönlandi ok var hin mesta gorsemi*), hvilken han 1056 skjenkede Keiser Henrik, som til Gjengjeld hidrog til Isleifs Ansettelse som Islands første Biskop. (See ellers *Hungurvaka* 1778 S. 14.). Omtrent 1064 betalte Kong Svend Ulfson af Danmark en grönlandsk Hvidbjörn med et veludrustet Handelsskib med fuld Ladning, foruden en betydelig Pengesum og en kostbar Guldring (see ovenfor II. 636-37, jfr. 640-50). Blandt de Foræringer som den Grönlandske Hövding Einar Sokkeson 1123 bragte den norske Konge Sigurd Jorsalfarer, var en Björn den største og mest kjærkomne Sjeldenhed (see ofr. II, 684). Björnen spillede saaledes en stor Rolle ved Islands og Grönlands Bispestoles første Oprettelse. Om den Maade, hvorpaa disse udenlands saa kostbare Dyr rimeligviis ere blevene fangede og tæmmede i Grönland, see ovenfor II, 652. At det i Island, i det 12te Aarhundrede, ingenkunde var used-

vanligt at holde tamme Bjørne (som alle uden Tvivl vare af grønlandsk Oprindelse og rimeligviis vare bestemte til Salg i Udlandet) erfares af adskillige Steder i Landsloven Grågå, skrevet omtrent 1120. Det bemærkes her kun i denne Henseende, at det ikke alene var tilladt at holde og tæmme eller føde hvide Bjørne, men al Beskadigelse af slige Dyr var forbudt under svær Straf — hvorimod Loven udtrykkelig forbød al Indførsel i Landet af Skovbjørne, ligesaa vel som af Ulve og Ræve (*Vígslóði*, 77de Cap.; Udg. II, 121-122). I Aaret 1274 siges, i Annalerne, 22 Hvidbjørne at være blevne fangede i Island. — Efterat Udførselen af levende Bjørne fra Island ophørte, ansaaes dog Hvidbjørnens Skind for en saa stor Kostbarhed, at den for saa vidt blev til et Regale, at Kong Frederik den 2den ved en Forordning af 20de Marts 1563 forbeholdt sig eller sin Lehnsmænd Forkjøbsret til alle paa Island faldende Bjørneskind. Frederik den 3die paalagde og Lehnsmanden Heinrich Bjelke, den 30te Decbr. 1648, at alle Bjørnehuder, som kunde bekommes der i Landet, skulde føres Kronen til Indtægt i hans Regnskab. Endnu sidst i det 18de Aarhundrede bragdes de i Island fældede grønlandske Bjørnes Skind til Landfogden, som betalte dem af Kongens Kasse.

<sup>81)</sup> Jfr. ovenfor S. 260, 264. Marmoret adskilles der fra Talg- eller Veegstenen. Hans Egede siger derimod: „I Circumferencen af Colonien Gothaab, paa 64 og 65 Gr., findes megen *Veiksteen* eller *uægte Marmor* af diverse Couleurer, *blaa, grønne og røde*, item gandske hvide og hvide med sorte Spætter udi.” (Perlustr. S. 26-27). Crantz fandt dog grovt Marmor af allehaande Farver (l. c. 1 Th. S. 71). „Marmor” er en technisk Benævnelse, som neppe passer for Vegstenen eller nogen anden grønlandsk Steenart, efter vore Dages Talebrug.

<sup>82)</sup> Herved forståes vel Falkejagten, som fra umindelige Tider har været brugt i Norden. Hans Egede fandt i Grøn-

land Falke saavel graae, som hvidagtige og spraglede (l. c. S. 35). Disse tre Arter beskrives systematisk af Fabricius (Fauna Groenl. S. 55-59). Den hvide eller hvidagtige kaldes af ham *falco islandicus*, endskjönt de anderledes farvede ogsaa haves paa Island. Fra Arilds Tid have (indtil vore Dage) Falke (især de hvide) været i høi Priis i Island. 1280 erklærede Norges Konge de islandske (der ansees for de bedste) for et Regale, forsaavidt som Lovbogen da tilstod ham den Ret at fange dem paa andres Jord. Længe indbragde Falkefangsten Island mange Penge, da Kongen af Danmark (især i det 17de og 18de Aarhundrede) kjøbte Falkene af visse Jægere, der vare antagne til at fange dem; de afrettedes til Jagt (især efter Fuglevildt o. s. v.); de brugtes saaledes enten ved det danske Hof, eller foræredes til fremmede Potentater. Nu er Falkejagten ganske ophørt i Island, formedelst Mangel paa Afsetning. De islandske (og rimeligviis tillige de grønlandske) Falke kunde bruges til Jagten i 12 eller flere Aar, men de norske kun i 2, efter Horrebows Beretning (Efterretn. om Island, S. 148). Den norske Forfatter maatte da ansee de grønlandske Falke „for store Kostbarheder”; jfr. ovf. S. 260.

<sup>83)</sup> Textens *kennimenn* kan ikke alene betyde Præster, men ogsaa andre Geistlige, som Munke, o. s. v. Dog menes her vel egentlig beskikkede Sognepræster.

<sup>84)</sup> Her synes noget at være feilskrevet af Texten, som haves rigtigere S. 332, Var. 7.

<sup>85)</sup> Mærkeligt er det, hvis Middelalderens Nordmænd ikke have kjendt Ordet *nordrljós*, som i Island bruges almindelig om Nordlys, og rimeligviis derfra har udbredt sig til det gamle Grønland. Det svenske *Nordsken* eller *Norrskén* har dog den samme Betydning. Baade *Nordlicht* og *Nordschein* bruges i tyske Skrifter. I Norge kaldes det almindeligst *Værljós* (Veirlys), ogsaa efter Pontoppidan o. fl. *Lysnar*, *Lysningar*, *Lyse*, *Lottetskien* (Luftskin) o. s. v.; samt efter Jessen *Værbragd* (af det gamle Gjærningsord

*bragða*) eller *Væirbrag* (af det gamle *braga*), som begge bruges om et svævende Skin, der meget vel passer til Nordlysets Bevægelse (og tildeels forekomme herved). — Dog bemærker Jessen, at Almuen paa sine Steder i Norges Fjeldegne kalder det *Norrljos* (I, 377, 388-89). Forunderligt er det, at Helgelænderen synes at omtale Nordlyset som en for ham (og Sønnen) fremmed eller ubekendt Gjenstand. Dette Phænomen har da i hans Tid rimeligviis været meget sjældnere i Norge, end i den nyere, ligesom Pontoppidan bemærkede 1752, at Nordlyset da var langt sædvanligere og almindeligere end i Fædrenes Dage.

86) Der gaves i Middelalderen mange bekendte Forfattere af dette Navn; her menes den lærdeste og mest berømte af dem, Spanieren Isidorus Hispalensis, som døde i Aaret 636.

87) Efter Ordet Hovedveie (*Zonæ*).

88) Oversat efter samtlige gamle Haandskrifters Ord, dog saaledes, at *böllum* gjengives ved *Kredse* istedenfor *Kloder* eller *Kugler*, som vistnok vilde være meget vanskeligt at forstaae, med mindre man antog at Forfatteren ved Udtrykket *jarðarböllum* (Jordkloden) har sigtet til Jorden, Maanen og Planeterne som saadanne, hvilket man neppe kan ansee for sandsynligt. Derfor have og, som det synes, saavel de nyere islandske Afskrivere som de ældre Udgivere søgt at rette *böllum* som *böll* (eller *belli*, *belti*), hvorved Udgavens Text er kommet til at lyde saaledes, at Oversættelsen maatte blive „omringende Jordens hele Klude.“ Det er baade muligt og rimeligt at Forfatteren har skrevet: *umkringðum öllum jarðarböll* (eller *belli*), men vi vove ikke at indrykke det i vor Text mod alle herværende Membraners bestemte Udtryk.

89) Mulig ogsaa: gennemtrænge; Originalens *algángsi* forekommer neppe ellers i nu bekendt Skrift eller Tale. Nærmest kunde det vel oversættes: allevegne overgaaende eller grasserende.

<sup>90)</sup> Det er og muligt at *krtngla* hos vor Forfatter kan betyde Klode, hvilket Udtryk de ældre Oversættere her og paa flere Steder have foretrukket.

<sup>91)</sup> Her synes Talen tydelig at være om Amerika og Grönland, samt et Sund, hvorigjennem det store Ocean fra Nordvest mentes at falde ind i det nu saakaldte Lancaster Sund eller Strat Davis. See ellers III, 224, 227; Antiquit. Americ. S. 296; Lex. Mytholog. vet. Bor. S. 122.

<sup>92)</sup> Originalens Udtryk i Fleertallet, hvilket Kongespeilets Udgivere have udtrykt ved „smukke Solskin“, antyder vistnok en temmelig hyppig eller ikke meget sjelden Indtræffen af sligt Veir der i Landet.

<sup>93)</sup> „end ondt“, maa her underforstaaes. Den ældre Oversættelse har, at Landet „mestendeels kan kaldes veir-godt“ — men her har Udgaven det vigtige Tillæg: *um hdsu mars skeið*, „ved Høisommers Tider.“ Dette findes aldeles ikke i noget af de af os benyttede Manuscripter. — Dette Tillæg er rimeligviis sildigere tilføiet ved en Af-skriver i Island, som har anseet det for rigtigt og nødvendigt. Den oprindelige Mening har dog mulig gjeldt baade Sommer og Vinter, thi vi have hørt Folk, som længe have været i Grönland, fortælle, at Veiret der tit var stille og behageligt, med reen og klar Luft, samt at Kulden der forholdsommæssig var mindre følelig, end her i Landet. Besyn-derlig nok begynder Hans Egedes Beskrivelse over Luftens Beskaffenhed der med disse Ord: „Grönland er et væirgot Land“ ganske i Overeensstemmelse med Kongespeilet (hvilket han dog ikke synes at have kjendt), ligesaavel som det følgende: „I Disco-Bugten paa 68 Gr. er der den hele Sommer næsten alletider got Væir og klar Solskin.“ Og-saa beretter han: „at man i Grönland har Exempel paa, at man der i en heel Fjerdingaar har havt deyligt varmt Solskin hver Dag uden at der faldt en Regndraabe. Om Vinteren falder der ikke saa megen Snee som i Norge.“ Grönlands Perlustr. S. 28-29; jfr. Crantz l. c. I, 60-61.

94) Vel rettere: hvor Jorden om Sommeren pleier at  
lø op.

95) „Det hele Land er oppe til Fjelds med lis overdækket, som aldrig optøer, saa intet af Landet er bart uden ved Søkanten og inde i Fjordene, hvor fornemmelig er smukt grønt.” H. Egede, l. c. S. 24.

96) Jfr. ovenfor, Indledningen S. 269-70, 276. I Nidaros og i Bergen gaves der vel, i Forfatterens Tid, den bedste Leilighed til at tale med erfarne Grønlandsfarere eller andre, som længe havde opholdt sig i Grønland.

97) Endeel af disse Meninger, af hvilke nogle, om ikke alle, synes at tilhøre nordiske lagttagere i Middelalderen, anføres i det følgende og kunne i det Hele ikke siges at være urimeligere end andre, som ere fremsatte af forskellige Videnskabsmænd, ligetil det 19de Aarhundrede. Den i Texten følgende Beskrivelse over Nordlyset er ligesaa mærkelig som rigtig; den blev allerede oversat af Peder Claussøn i hans Norges Beskrivelse (omtrent 1570); deraf uddrog Peyrere 1646 hans Efterretninger om Nordlyset (Relation du Groenlande Ch. 2), og han blev senere udskrevet af mange nyere Forfattere. Ligeledes oversattes denne Kongespeilets Beretning i tvende Afhandlinger om Nordlyset i den ældste Samling af det danske Videnskabs Selskabs Skrifter af Nordmændene J. F. Ramus (1ste og 3die Deel) og Gerhard Schöning (i 8de Deel); et Uddrag deraf meddeelttes paa Tydsk af C. U. D. Eggers i hans Beschreibung von Island, 1r Th. 1786, (hvori en meget indholdsrig Undersøgelse om Nordlyset og den det angaaende Literatur findes S. 247-349). Hans Indledningsord dertil (S. 302) tillade vi os her at meddele: „Dass auch die nordlichen Gegenden einen begründeten Anspruch haben, diese Scheine nach sich benannt zu wissen, sieht man daraus, dass sie hier schon in den Zeiten des grauen Alterthums häufig bemerkt und besser beschrieben wurden, als man es von diesen sogenannten barbarischen Zeiten jemals hätte erwarten



dürfen. Die Beschreibung nämlich, welche uns der Verfasser des alten Königsspiegels davon am Ende des 12ten Jahrhunderts hinterlassen hat, ist nicht nur an sich schön und wirklich edel, sondern sie ist auch um deswillen doppelt merkwürdig, weil sie einen Beweis ablegt, dass man an den äussersten Grenzen Norwegens über Naturwirkungen ziemlich vernünftig zu einer Zeit dachte, wo, wie wir oben (S. 250) gesehen haben, der grösste Theil Europens in der grössten Unwissenheit in Ansehung dieser Gegenstände versenkt war".

<sup>98)</sup> Kan og oversættes ved Næmörko (i Næ eller ved Maaneskiftet). Hans Egede beretter og, at Nordlyset i Grönland sees hyppigst og klarest ved Nymaane (Perlustr. S. 30).

<sup>99)</sup> Eggert Olafsen beskriver saaledes adskillige Nordlys, som viste sig i Island a) den 25de October 1756: Nordlyset gik i store Straaler, som flammende Pyramider, ned til Horizonten, paa alle Kanter, dog med den stærkeste Lysning omvexlende, nu i O nu i V. b) 1757, 7de Februar stod Himmelen overalt, fra SO til SV ligesom i Baal og Brand, lige op til Zenith, med en høi purpurrod Farve, hvorimod Resten af Himmelen var jevnt besat med opstaaende, jevnt lysende Flammer. Senere fløi Nordlyset i en Hast til den nordlige Horizont, hvor det spillede med ulige dannede, meget lysende Ildstötter. (Reise g. Island, II, 908-909).

<sup>100)</sup> Originalens *sker* er vistnok (jfr. S. 344 Var. 5, 6) det samme som det Islandske *skjör* (i Floertallet *skjdir*), et Vindue af ældgammel Indretning, som endnu bruges i den islandske og norske Almues Huse; det beskrives nñiest af Olafsen, l. c. I, 53. I Norge kaldes et saadant Vindue *Skjaa* eller *Sjaa*; der lægges det over *Liæren* (Isl. *ljóri*) överet paa Mönningen (i de saakaldte Rögstuer). Pontopp. N. Naturh. II, 403, Hallagers norske Ordbog S. 101.

<sup>101)</sup> Her menes vel den Art eller Afændring, som og af nyere Naturforskere kaldes „sorte Nordlys". Vist er det

ellers, at Nordlyset ofte, enten heelt eller tildeels, bedækkes med tykke og mørke Skyer, der let kunne have givet Anledning til denne Skildring; see f. Ex. Jessens Norges B. S. 436. Dog maa det bemærkes, at Pater Hell i Finmarken iagttog et Phænomen, der saae ud som Røg og ledsagede Nordlyssets Flammer, Eggers S. 280; Præsten Barhow fandt, i de norske Nordlande, at selve Nordlyset undertiden lignede mørk Røg, og dette bekræftes af flere lagttagere, Jessen S. 393-94.

<sup>102)</sup> Jfr. ovenfor Anm. 99.

<sup>103)</sup> Hertil bemærker Eggers, l. c. 305: „Mit dieser Meinung scheint selbst die electriche Erklärung eine entfernte Verwandtschaft zu haben, da man anfieng, den Sitz des Feuers anderswo zu suchen, weil man durch Erfahrungen überzeugt ward, dass es nicht um die Erdkugel seyn könnte. Auch scheint Halleys Gedanke von einer leuchtenden Materie, welche den Raum zwischen dem äusseren und inneren Magnet erfüllte, hiemit eine Aehnlichkeit zu haben.“ Jfr. Jessen l. c. S. 451.

<sup>104)</sup> „Dies stimmt gewissermaassen mit dem Hauptbegriff überein, der bei Mairans Theorie zum Grunde liegt, nur dass er ihn weiter durchdachte und ganz anders entwickelte. (Jessen S. 462. Fester om Nordlyset, 1781, § 16, 41)“. Eggers S. 305.

<sup>105)</sup> Ogsaa dette stemmer besynderlig nok med adskillige nyere Naturforskeres Meninger, da f. Ex. Burman, Spidberg, Probesius o. fl. ansaa Nordlysene kun for Solstraaler, der reflecteredes fra de i den øvre Luft svævende Iis- og Sneepartikler. Barhow udledte det ligefrem fra de grønlandske Isbjerges og Polarhavets Isstrækningers og de med Atmosfæren der blandede smaae Ispartiklers lysende Dele; ogsaa Pater Hells Theorie nærmer sig den her yttrede Tanke. See Eggers l. c. 266-67, 279 o. f., 305.

<sup>106)</sup> Her menes uden Tvivl vor beboede Jord med dens selvbeholdende Have.

<sup>107)</sup> Dette noget usædvanlige danske Ord, ogsaa udtalt *Klage* (hvilket den ældre danske Oversætter har brugt), samt *Klag*, er det gamle (endnu islandske) *klaki* (Svensk *klake*); det Norske *Klak*, betegner overhoved Frost i Jorden. See Vid. Selsk. danske Ordbog, III, 136-137.

<sup>108)</sup> Det er vist, at Island endnu lider meget formodedet Grönlands Naboskab, om ikke ligefrem paa den her beskrevne Maade, saa dog ved de uhyre Ismasser, som næsten aarlig drive dertil fra Grönlands Kyster eller Polarhavet, og som vistnok i forskjellige Henseender yttre en meget skadelig Indflydelse paa Islands Klima og Vegetation. Dette havde vor Forfatters Fader selv anerkjendt i Sam-

## X. ET BRUDSTYKKE AF GAMLE HISTORISK - GEOGRAPHISKE OPTEGNELSER.

Under Nr. 168 i 4to i den Arnæmagneanske Samling forvares et Par Pergamentsblade, som tildeels angaa Danmarks ældste Historie, og derfor ere udgivne i Fornmanns-Sögur XI, 402-416, ligesom tidligere i Langebeks S. R. D. II, 25-37; de synes at være skrevne i det 14de Aarhundrede og at være, som P. E. Müller kalder dem (Sagabibl. III, 115-

Eirekr rauðr Þorvaldsson . . . fann Grænland at tilvísan Öndóttis kráku, ok til þess at menn væri fúsari til þar at byggja, gaf hann þat nafn landinu, sem síðan hefir haldizt, at þat skyldi heita Grænland. Hans son var Leifr hinn hepni; var hann því svá kallabr, at hann barg skipshöfn í miðju hafi. Liggja þessi lönd, Ísland ok Grænland vestust, svá at menn viti, at byggð sè, í þessum þriðjungi heims.

Islen med hans Søn angaaende Island (Udgavens S. 142); disse korte Yttringer høre egentlig herhen, hvorfor vi ikke have indrykket dem her som noget særskilt Uddrag, men meddele dem nu efter Codex E. — Det er heller ikke usandsynligt, at hine Iæstræknings Omdreven ud af Ishavet, til sydligere Farvande, kan indvirke skadelig paa fjernere Landes Himmelegn, som f. Ex. i dette Aar, 1841, da store Ismasser dreve langt sydpaa i det Atlantiske Ocean, hvor Heden vel tilsidst har opløst dem til Dunster, der rimeligviis har bidraget til den stærke og langvarige Regn, som nu (mest med vestlige Vinde) næsten har oversvømmet en stor Deel af Europa.

116) et Stykke af en Excerptbog af forskjellige islandske Skrifter. Efter Beretningen om Christendommens Indførelse i Danmark samt om Islands Beliggenhed og de saakaldte Papers Ophold der paa Landet, følger den bekjendte ældste Kursforkrift til Grönland (see ovenfor III, 209-211), hvormed Noticen i Rimbeglas 3 P. 2 C. § 1 næsten bogstavelig stemmer overeens. Derpaa følge Uddrag af Beretningerne om Naddodds, Gardars og Flokes Reiser til det da ellers i Norden ubekjendte Island, som knyttes til den følgende korte Notice om Grönland.

Erik Röd<sup>1</sup> Thorvaldssön . . . fandt Grönland efter Öndott Krakas<sup>2</sup> Anviisning, og for at Folk skulde blive villigere til at bebygge det, gav han Landet det Navn, hvilket det siden har beholdt, at det nemlig skulde hedde Grönland. Hans Søn var Leif den Heldige; han blev kaldt saaledes, fordi han reddede et Skibs Mandskab midt paa Havet<sup>3</sup>. Disse Lande, Island og Grönland, ligge vestligst, af dem som man veed ere beboede, i denne Trediedeel af Verden.

## ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> Eriks Tilnavn udtrykkes her paa en fra den sædvanlige Form noget afvigende Maade. Efter at Floke er nævnt som den der gav Island dets nuværende Navn, tillægges: „Eirekr rauðr þorvaldsson, þeir voru landnámsmenn fyrri sunnan“, som er saaledes at forstaae, at Floke og Erik, til forskjellig Tid, vare Landnamsmænd paa Sønderlandet.

<sup>2)</sup> Skal være: Gunnbjörns, Ulf Kraka's Søn.

<sup>3)</sup> Jfr. ovenfor I, 222-25, 386-89; II, 224-26, 232-33.

## XI. ADAM AF BREMEN OM GRÖN-LAND.

Denne lærde Geistlige blev opdraget i Bremen, hvor han i sin Tid var Matricularius, Kannik og Magister eller Rector ved Domkirkens Skoler. Hans Videbegjerlighed drev ham til at foretage en Reise til Danmark, hvor han blev vel modtagen af Kong Svend Ulfson (eller Estridsen), som yndede Lærdom og selv vidste god Besked om Nordens Beskaffenhed og Historie, hvorom han meddeelte vor Adam gode Efterretninger, som blandt andet have bidraget til den velfortjente Anseelse, hvori hans Skrifter (fuldendte henved 1075) endnu staae, især som een af den nordiske Kirkehistories vigtigste Kilder. De kunne vel siges at være tven-  
de, som dog mest paa forskjellige Maader findes forenede til eet, nemlig hans *Historia ecclesiastica*, og *Descriptio regionum vel insularum aquilonis*, i Almindelighed (efter Lindenbrogs Udgave) kaldet *Liber de situ Danie et reliquarum, quæ trans Daniam sunt, regionum natura*. Disse Skrifters fuldstændige Literatur med Hensyn til Codices, Udgaver, Oversættelser m. m. findes nøiagtig udviklet i Asmussens *Commentatio de fontibus Adami Bremensis*, Kilia 1834, 4to, pag. 3-7; jfr. Suhms Historie af Danmark IV, 487-490 og Rafns *Antiquitates Americanæ* S. 335-37. Vi bemærke her:

at Anders Sørensen Vedel var den første, som udgav Kirkehistorien med de gamle Scholier (dog uden hint for os især vigtige Tillæg) 1579, efter en Pergaments-Codex, som fandtes i Sorø Kloster, men senere blev indlemmet i Kjöbenhavns Universitets-Bibliothek, hvor den opbrændte 1728, — og at Statholder Heinrich Rantzau til Bredenberg (eller Breitenburg), som eiede en anden ypperlig Codex, hvori ogsaa Skriftet *de situ Daniæ* fandtes, først foranstaltede det Heles Udgave ved Hamborgeren Erpold Lindenbrog 1595 i hans Samling af *Scriptores septentrionales* (siden optrykt 1609, 1630 og 1706), efter hvilken sidste, foranstaltet af J. A. Fabricius, vi her meddele Texten. Fra Vedels og Lindenbrogs Hovedudgaver nedstamme alle de sildigere Editioner og Oversættelser (hvilke det her bliver overflødigt at opregne), saa at den Rantzauske Codex, saavidt vi vide, hidtil maa ansees for den eneste udgivne af Adams geographiske Verk, endskjönt Friederich Lindenbrog (Erpolds Søn) har samlet nogle Varianter dertil af en Codex, som tilhørte Hamborgs Stadsbibliothek, udgivne af Staphorst i hans *Hist. ecclesiast. Hamburgensis diplomatica* Tom. I, Vol. I, 1723, — og Arne Magnussen ligeledes har optegnet andre fra et i hans Tid vort Universitet tilhørende godt Haandskrift, udgivne af Lachmann i hans *Dissertatio critico-literaria de Cod. Bibl. academ. Hafniensis membranaceo*, Kiel 1746, 4to. Dog er det i vore Dage blevet bekjendt, at en ypperlig Codex af begge Adams Værker haves i det Keiserlige Hofbibliothek i Wien, hvor den er bleven besörget afskrevet og confereret ved Pertz, til Brug for en ny og fuldstændig Udgave af Adams Skrifter i det af ham udgivne store Verk: *Monumenta Germaniæ antiquæ historica*. Af den Wienske Codex haves allerede en Pröve, som Facsimile i Rafns *Antiqvitt. Americ.*, ligesom og, i selve Texten, en Udskrift af det hele Sted, som angaaer Vinland.

Vi föie Varianter til vor Text af den (ovenmeldte) Hamborgske og den (forhen) Kjöbenhavnske Codex efter

Friedr. Lindenbrogs og Arne Magnussens ovenmeldte af Staphorst og Lachmann udgivne Optegnelser, ligesom og, forsaavidt Vinland angaaer, af den Wienske Codex efter det i den Henseende paaberaabte Værk.

I det herværende store Kongelige Bibliothek haves en god Pergaments-Codex af Adami Bremensis Historia ecclesiastica, forhen tilhørende Richey i Hamborg og senere Conferenzraad, Sevel; men den sidste Hælvdeel af Descriptio aquilonis findes der nu desværre ikke. Suhm skrev om den 1790 (l. c. IV, 490): „I den fattes det vigtige Skrift: de situ Daniæ.” Det er formodentlig af denne Kilde, at Asmussen bemærker det samme om den (l. c. S. 4): „Caret libello isto de situ Daniæ.” Erichsen anførte dog allerede 1786 (i hans Udsigt over den gamle Manuscriptsamling i i det store Kongelige Bibliothek S. 87) Haandskriftets Titel saaledes: „Adami Bremensis Historia Hammaburgensis cum scholiis nonnullis, subjuncto Libello ejusdem de situ Daniæ et regnorum septentrionalium, in fine mutilo.” Asmussen synes at paastaae, at denne Codex er den samme som den Rantzauske, der blev udgivet af E. Lindenbrog. Han siger nemlig om denne (l. c. p. 4): „idem, singulari fato Hafniæ, nunc asservatur.” Suhm siger kun (l. c.) at den formodentlig var den samme som Rantzau i sin Tid havde eiet. Den maatte da være kommet i hans Eie efter Borgemester Eberhard Möller i Hamborg, som døde 1588. Ved at eftersee selve Haandskriftet have vi fundet at det virkelig indeholder den første Hælvdeel af sidstnævnte Skrift, som afbrydes, ved det at de sidste Blade ere bortkomne, med disse Ord i det 22de (229) Capitel: *episcopus interesse*

## A. E DESCRIPTIONE REGIONUM VEL INSULARUM AQVILONIS.

a) Cap. X-XI (CCXVII-XVIII).

Occidentalis oceanus ille videtur, quem Romani Britannicum scribunt, cuius latitudo immensa, terri-

*non recensent.* Det fortjener og at bemærkes, at Langebeck (som antog den for at være i det mindste fra det 13de Aarhundrede) har samlet mange i denne Codex forekommende Varianter og optegnet dem som Marginalier til Udgaven af 1706, i det Exemplar af denne, der nu tilhører Københavns Universitets-Bibliothek. Imidlertid hører denne Codex dog sikkerlig til den samme Hoved-Recension som den Rantzauske.

De gamle Scholier eller Anmærkninger ere tildeels samtidige med Adam selv; andre ere derimod öiensynlig nyere. Commentatorerne ere uenige om deres Forfattere, da nogle mene at han selv har skrevet dem (hvilket dog sikkerlig ikke kan gjælde om dem alle), andre derimod ikke. Suhm mener endog (ikke urimelig) at de skyldes forskjellige Hænder.

Først meddele vi her de os især vedkommende Steder af Adams geographiske Værk. Da han i sin Beskrivelse over Island har berettet, at dets Beboere fulgte samme Skikke og Levnetsmaade som Grönlænderne, at begge Folkeslag paa een Gang antog Christendommen og anbefaledes til den samme Biskops Omsörg m. m., bliver det nödvendigt her at forudskikke hans korte Beskrivelse over Island og dets Indvaanere. Af hans Kirkehistorie meddele vi og de Steder, som i een eller anden Maade vedkomme Grönländ.

De af os ved tegnede Varianter mærke vi saaledes: *F.* de af Fabricius meddelte afvigende Læsemaader; *Sev.* den Sevelske Codex, som nu haves her i det store Kongelige Bibliothek; *Hafn.* den tabte Københavnske; *Hamb.* den tabte Hamborgske; *Vindeb.* den Wienske.

## A. AF BESKRIVELSEN OVER NORDENS LANDE OG ÖER.

a) 10de (217-218) Cap.

Det store Vesterhav synes at være det samme som det, der i Romernes Skrifter nævnes det Britanniske,



bilis et periculosa, ab occasu complectitur Britanniam, quæ nunc Anglia dicitur; a meridie Fresos<sup>1</sup> tangit cum ea parte Saxonie<sup>2</sup>, quæ nostræ dioecesi<sup>3</sup> pertinet Hamnaburgensi<sup>4</sup>; a solis ortu habet Danos<sup>5</sup> ostium<sup>6</sup>que Baltici maris et Nordmannos qui ultra Daniam consistunt; ab aquilone vero idem oceanus insulas præterlabitur Orchadas, deinde infinitis orbem terræ spaciis ambit, sinistrorsum habens Hiberniam<sup>7</sup>, Scotorum patriam, quæ nunc Irland dicitur, dextrorsum vero scopulos Nordmanniæ ulterius autem insulas Island et Gronland: ibi terminatur Oceanus, qui dicitur caligans. Quod autem [dicit eundem sinum<sup>8</sup> longitudinis incompertæ, [hoc nuper<sup>9</sup> apparuit in solertia fortissimorum virorum, Ganund<sup>10</sup> Wolff<sup>11</sup>, satrapæ Danorum sive Haroldi, Regis Nordmannorum, qui magno viæ labore, multoque sociorum periculo, quantitatem hujus maris perscrutantes, anticipiti demum jacturâ ventorum ac piratarum fracti victique redierunt.

b) Cap. XXXV (CCXLII).

Post Nordmanniam, quæ est ultima aquilonis provincia nihil habitationis humanæ, nisi terribilem visu et infinitum oceanum, qui totum mundum amplectitur, invenies. Is habet ex adverso Nordmanniæ insulas multas non ignobiles, quæ nunc fere omnes Nordmannorum ditioni subjacent,

1) Frisos, Hamb. 2) Saxonum, samme. 3) deest, wigt., S.  
4) In hoc oceano insula est modica Heiligland, de qua supra dictum est; i dette Hav er en maadelig (stor) Ø, kaldet Heiligland.  
som ovenfor er sagt, Hamb. 5) Denos, Hamb. 6) hostium, Sevel.  
7) Hyberniam, Sev. 8) fra [ dicitur idem sinus, samme Bugt kal-

hvis umaalelige, forfærdelige og farlige Vidde mod Vesten omfatter Britannien, nu kaldet England; mod Sönden berører det Friserne, tilligemed den Deel af Saxland, som hörer til vort Hamborgske Stift; mod Östen har det de Danske, Munden af det baltiske Hav<sup>1</sup> og Nordmannerne, som boe længere borte end i Danmark. Mod Norden flyder det forbi Örlenöerne, og omgiver derfra Jordens Kreds i uendelig Udstrækning, havende til venstre Hibernien, Skotternes Fædreland, som nu kaldes Irland, men mod höire Nordmanniens Skjærgaard<sup>2</sup>. Endnu længer borte ligge Öerne Island og Grönland, og der ender det Hav, som kaldes det mørke<sup>3</sup>. Hvad han (*Einhart*<sup>4</sup>) siger om denne Havbugt<sup>5</sup>, at dens Længde var ubekjendt, er nylig blevet stadfæstet ved de meget tapre Mænds, Ganund Wolfs, de Danskes Jarls<sup>6</sup>, og Nordmannernes Konge Haralds Bestræbelser, i det de med megen Besværlighed paa Reisen og stor Fare for deres Staldbrödre have undersøgt dette Havs Störrelse, men ere dog blevne nödsagede til at vende tilbage, formedelst Stormenes Voldsomhed og Sörövernes Anfald<sup>7</sup>.

b) 35te (242) Capitel.

Paa hin Side af Nordmannien, Nordens yderste Land, finder man intet Spor til menneskelig Beboelse, men kun det af Udseende frygtelige og uendelige Storhav, som omgiver den hele Verden. I det ligge, lige overfor Nordmannien, mange ikke uberönte Öer, som nu næsten alle ere Nordmannernes

des, Hamb. 9) udel. Hamb; hoc quondam, dette (viste sig) for nogen Tid siden, Hamb. 10) Ganur, Hamb. 11) VVolf, Sevel.

ideoque a nobis non sunt prætereundæ. Quarum primæ<sup>1</sup> sunt Orchades insulæ . . . . .

c) Cap. XXXVI (CCXLIII).

Insula Thyle, quæ per infinitum a cæteris secreta longe<sup>2</sup> sita est in Oceano, vix, ut inquiunt, nota habetur. De qua tam a Romanis<sup>3</sup> scriptoribus quam a Barbaris multa referuntur digna prædicari. Ultima, inquiunt, omnium Thyle, in qua æstivo solstitio, sole cancri signum transeunte, nox nulla, brumali solstitio proinde<sup>4</sup> nullus dies. Hæc quidam senis mensibus fieri arbitrantur. Item Beda scribit in Britannia æstate lucidas noctes haud<sup>5</sup> dubie repromittere<sup>6</sup>, ut si<sup>7</sup> in solstitio continui dies habeant<sup>8</sup> senis mensibus, noctesque e diverso ad brumam sole remoto. Quod fieri in insula Thyle Pictas<sup>9</sup> Massiliensis scribit, sex dierum navigatione in Septentrione<sup>10</sup> a Britannia distante<sup>102</sup>. Hæc itaque Thyle nunc Island appellatur, a glacie, quæ oceanum astringit. De qua etiam hoc memorabile ferunt, quod eadem glacies ita nigra et arida videatur, propter antiquitatem, ut incensa ardeat<sup>103</sup>. Est autem insula permaxima<sup>11</sup> ita ut populos intra se multos contineat, qui solo pecorum foetu vivunt,

1) proxumæ, de nærmeste, Hafn. 2) in medio, midt i (Storhavet), Hamb. 3) Normannis, normanniske eller norske, Hafn. 4) perinde, Hamb. 5) hanc, Hamb. 6) declarans, Hafn. 7) udel. Hafn., Hamb. 8) habeantur, (rigtigere) Hamb. 9) Pytheas, (rigtigere) Hamb., Hafn. 10) septentrionem, (rigtigere) Hamb. 11) permixta, Hamb.

102) Schol.) Egredientibus a promontorio Danorum Alaburg narrant iter esse XXX dierum usque in Island, minus autem si ventum habeant secundum.

Rige undergivne, hvilke vi ikke maa forbigaae, da de alle høre til Hamborg Stift. De første ere de Orcadiske Æer . . . . .

c) 36te (243) Cap.

Öen Thyle, som ligger for sig selv i Oceanet, uendelig langt fra de andre, er, som man siger, neppe bekjendt. Saavel de romerske Forfattere, som Barbarerne fortælle meget om den, som er værdt at bemærke. De sige at Thyle er den alleryderste Ö, hvor der i Sommersolhverv, naar Solen gaar gennem Krebsens Tegn, er ingen Nat, men om Vinteren derimod, ved Vintersolhverv, ingen Dag. Dette varer efter deres Mening sex Maanedere. Ogsaa Beda skriver, at de lyse Sommernætter i Britannien uden Tvivl medføre Bevis derfor, at ligesom man da ved Sommersolhvervstid har bestandig Dag i 6 Maanedere, maae Nætterne ved Vintersolhverv blive ligesaa lange<sup>o</sup>. - Pictas<sup>o</sup> af Masilien skriver, at dette skeer paa Öen Thyle, som ligger 6 Dages Reise norden for Britannien<sup>109</sup>, og det er dette Thyle, som nu kaldes Island<sup>11</sup>, af den Is, som der omspænder Oceanet. Den Mærkværdighed fortælle de derom, at denne Is synes at være saa sort og tør, at den, formædelst dens Ælde, brænder, naar man sætter Ild paa den<sup>12</sup>. Denne Ö er overmaade stor, saa at den indbefatter mange Folk<sup>13</sup>, der nære

<sup>109</sup> Schol.) „Naar man drager fra de Danskes Forbjerg Alaburg (fordum Ålaborg, nu Aalborg) varer Reisen til Island 30 Dage; dog kortere, naar Vinden er god.“ Dette kan og gjælde om vore Dages Islandfareres Seilads.

eorumque vellere teguntur. Nullæ ibi fruges, minima lignorum copia, propterea in subterraneis habitant speluncis, tecto communi [et victu<sup>1</sup> et strato<sup>2</sup> gaudentes cum pecoribus suis. Itaque in simplicitate sanctam vitam peragentes, cum nihil amplius quærant quam natura concedit, læti dicere cum apostolo possunt: habentes victum et vestitum, his contenti simus. Nam et montes suos habent pro oppidis et fontes pro deliciis. Beata, inquam, gens, cujus paupertati nemo invidet, et in hoc beatissima, quod nunc omnes induerint christianitatem. Multa insignia in moribus eorum, præcipue charitas, ex qua procedit, ut inter eos omnia communia<sup>3</sup>, tam advenis, quam indigenis<sup>4</sup>. Episcopum suum<sup>5</sup> habent pro Rege, ad cuius<sup>6</sup> nutum respicit omnis populus; quicquid ex Deo, ex scripturis, ex consuetudine aliarum gentium, ille constituit, hoc pro lege habent<sup>104.7</sup>. [De quibus noster Metropolitanus immensas Deo gratias retulit, quod suo tempore convertebantur, licet ante susceptam fidem naturali quadam lege non adeo discordarent a nostra religione. Itaque petentibus illis ordinavit quendam sanctissimum virum<sup>8</sup> Isleph. Qui ab eadem regione missus ad pontificem, aliquandiu apud eum

1) udel. Hamb. 2) stato, urigt., Hamb. 3) sint, till. Hafn. 4) her indrykke Hamb. og Hafn. Scholien 104 (jfr. S. 400 L. 22) i Texten. 5) udel. Hamb. 6) illius, Hamb. 7) Her till. Hamb. Schol. 103: Civitas eorum maxima Scadholt. Juxta Island est oceanus glaciatu et fervens et caligans; deres største Bye er Shalkolt. Ved Island er Havet fuldt af Is, kaagende eller dunkelt (taaget); see ellers Anm. 12; jfr. ofr. S. 400, Var. 8) ad eorum partes nomine, till. Hafn.

sig af Fædrift og bedække sig med Faareskind<sup>14</sup>. Der voxer ingen Frugt<sup>15</sup> og der haves kun saare lidet af Tømmer<sup>16</sup>, hvorfor Indbyggerne maae boe i underjordiske Huler<sup>17</sup>, samt have fælles Tag, Næring og Leie med deres Kvæg<sup>18</sup>. De føre saaledes et helligt Liv i Enfoldighed, da de ikke stræbe efter mere end det, som Naturen giver; de kunne sige glade med Apostelen: „Naar vi have Klæder og Føde, saa lader os være tilfredse dermed!” thi deres Bjerge tjene dem isteden for Byer og Kilderne for Forlystelser. Jeg anseer det Folk for lykkeligt, hvis Fattigdom ingen misunder, og dog for lyksaligst derved, at det nu overalt har antaget Christendommen. Blandt deres mange fortrinlige Sæder udmærker sig deres kjærlige Sind, hvoraf det kommer at alt hos dem er tilfælles saavel for de Fremmede som de Indfødte<sup>19</sup>. De ansee Landets Biskop som deres Konge, og hele Folket retter sig efter hans Vink. Alt hvad han anordner efter Guds Indskydelse, Skriften eller andre Folks Vedtægter, holde de for Lov<sup>20</sup>. Vor Erkebiskop takkede Gud i høieste Maade derfor, at de bleve omvendte i hans Tid<sup>21</sup>, endskjøndt de, førend de antog Troen, i det de fulgte en vis naturlig Lov, ikke afvege betydelig fra vor Religion<sup>22</sup>. Ogsaa beskikkede han, efter deres Begjering, den udmærket fromme Mand Isleif til Biskop for dem. Han blev fra dette Land sendt til Erkebiskop-

104 *Schol.*) Apud illos non est Rex, nisi tantum lex, et peccare nefas, aut pretium mori. Den sidstmeldte Phrase tilhører Horats.

retentus est cum ingenti prorsus honore, discens interea quibus noviter conversos ad Christum populos salubriter posset informare. Per quem transmissit Archiepiscopus suos apices populo Islanorum et Gronlandorum, venerabiliter eorum salutans ecclesias, pollicens ei propediem se venturum usque ad illos, ut gaudio similiter pleno fruantur. In quibus verbis egregia, quam habuit in legatione sua, voluntas pontificis laudari debet, quoniam et apostolum discimus ad prædicandum verbum Dei velle in Hispaniam proficisci, quod implere non potuit<sup>1</sup>. Hæc<sup>2</sup> de Island et de<sup>3</sup> ultima Thyle veraciter comperi, fabulosa præteriens.

d) Cap. XXXVII (CCXLIV).

Sunt autem plures aliæ in Oceano insulæ, quarum non minima est Gronland, profundius in Oceano sita, contra montes Svedicæ vel Riphea juga. Ad quam insulam<sup>4</sup> a litore Nordmannorum ferunt vela pandi, quinque aut septem<sup>5</sup> diebus, quemadmodum ad Island. Homines ibi a salo cærulei, unde et regio illa nomen accepit, qui similem Islanis vitam agunt, excepto quod crudeliores sunt, raptuque piratico remigantibus<sup>6</sup> infesti. [Ad eos etiam sermo est nuper Christianitatem pervolassee<sup>7</sup>.

Cap. XXXIX (CCXLVI).

Præterea<sup>8</sup> unam adhuc insulam<sup>9</sup> [recitavit, a mul-

---

1) fra [ udel. Hamb. 2) pauca, till. Hamb. 3) udel. Hamb.  
 4) fortem (forte?), Hamb. 5) sex, Hamb. 6) navigantibus, Hafa.  
 7) fra [ udel. Hamb. 8) aiunt, till. Hamb. 9) regionem, Egn.  
 Land, Vindeb.; dog senere forandret til insulam.

pen, som holdt ham hos sig i nogen Tid med store Æresbevisninger, og lærte ham imidlertid de Midler, ved hvilke han med Held kunde undervise de Folk, som nylig vare omvendte til Christus. Med ham sendte Erkebiskoppen sine Breve til det Islandske og Grönlandske Folk med hæderlige Hilsener til deres Kirker, og lovede at han snart vilde besøge dem, for at de ret hjertelig kunde glæde sig med hinanden<sup>22</sup>. I disse Ord maa man rose den ypperlige Iver, som Erkebiskoppen havde for sin Sendelse, ligesom vi og see, at Apostelen agtede at reise til Spanien for at forkynde Guds Ord, hvilket Forsæt han dog ikke kunde udføre. Dette har jeg sandfærdigen erfaret om Island og det yderste Thyle, men forbigaaer det fabelagtige.

d) 37te (244) Cap.

Der ere ellers mange andre Öer i det store Hav, af hvilke Grönland ikke er den mindste; den ligger dybere ud i Havet, ligesom de Svenske eller Ripheiske Bjerger<sup>24</sup>. Til denne Ö siges der at man kan seile fra Nordmannernes Strandbred i 5 til 7 Dage, ligesom til Island<sup>25</sup>. Menneskene blive der, af det salte Hav, blaagrønne, hvoraf dette Land og har faaet sit Navn<sup>26</sup>. De leve paa samme Maade som Islænderne, undtagen at de ere grusommere og forurolige de Söfarende med röveriske Anfald<sup>27</sup>. Efter hvad man siger skal ogsaa Christendommen nylig være udbredt til dem<sup>28</sup>.

e) 39te (246) Cap.

Desuden ommeldte han et Land, der af mange



tis<sup>1</sup> repertam in illo<sup>2</sup> oceano, quæ dicitur Winland<sup>3</sup>, eo quod ibi vites sponte nascuntur vinum optimum ferentes<sup>4</sup>. Nam et fruges ibi non seminatæ abundare<sup>5</sup> non fabulosa opinione sed certa [Danorum comperimus relatione<sup>6</sup>. Post quam<sup>7</sup> insulam terra nulla invenitur habitabilis in illo oceano, sed omnia quæ ultra sunt glacie intolerabili ac caligine immensa plena sunt. [Cujus rei Marcianus ita meminit: Ultra Thyle, inquiens, navigare<sup>8</sup> unius diei mare concretum est. Tentavit hoc nuper<sup>9</sup> experientissimus Nordmannorum princeps Haroldus<sup>10</sup>, qui latitudinem septentrionalis<sup>11</sup> oceani perscrutatus navibus tandem caligantibus ante ora deficientis mundi finibus, immane<sup>12</sup> abyssi baratrum retroactis vestigiis<sup>13</sup> vix salvus evasit<sup>14</sup>.

f) Cap. XL-XLI (CCXLVII-XLVIII).

Item retulit nobis beatæ memoriæ Pontifex Adalbertus, in diebus antecessoris sui quosdam nobiles de Fresia viros, causa pervagandi maris, in boream vela tetendisse, eo quod ab incolis ejus populi dicitur ab ostio Wirrahæ<sup>15</sup> fluminis, directo cursu in aquilonem nullam terram occurrere, præter [illud mare quod Libersee dicitur<sup>16</sup>. Cujus rei novitate pervestiganda, conjurati sodales a litore Fresonum læto celeumate<sup>17</sup> sunt progressi. Deinde relinquentes Daniam, inde<sup>18</sup> Britanniam, pervenerunt ad Orcha-

1) fra [ udel. Hamb. 2) eo, Vind. 3) id est terra vini, det or: Vinens Land, till. Hafn. 4) gerentes, Hafn. 5) habundare, Vind. 6) fra [ comperimus relatione Danorum, Vind. 7) ait, till. Hamb. 8) navigatione, Hafn., Hamb. 9) udel. Hamb. 10) Haraldus, Hamb. 11) septentrionalem, Hamb. 12) inane, Hamb. 13) pene, till. Hafn.

var opdaget i dette Hav og som kaldes Viinland, fordi Viinranker, som bære en meget god Viin, voxer der af sig selv<sup>29</sup>; og at der desuden voxer Korn i Overflödighed, uden at saaes<sup>30</sup>, derom have vi faaet Kundskab, ikke ved fabelagtig Formodning, men ved paalidelig Underretning af Danske<sup>31</sup>. Hinsides denne Ö findes i dette Hav intet beboeligt Land<sup>32</sup>, men alt hvad der er længere borte er fuldt af utaa-  
lelig Iis og umaadeligt Mörke, hvilket Marcianus ommelder, i det han siger: Naar man seiler een Dag hinsides Thyle, er Havet tilfrossent. Dette forsögte nylig Nordmændenes meget erfarne Fyrste Harald, som med sine Skibe undersøgte Nordhavets Bredde, men neppe undkom i Behold fra Afgrundens uhyre Svælg, ved at vende tilbage, da den forsvindende Verdens yderste Grændser formörkedes for hans Öine<sup>33</sup>.

f) 40-41de (247-48) Capitel.

Ligeledes fortalte Erkebiskop Adalbert, af salig Ihukommelse, os, at i hans Formands Tid nogle ypperlige Mænd af Frisland foretog et Sötog for at befare Havet mod Norden, fordi nogle af det Folk foregave, at man ikke kunde finde noget Land i lige Retning nordpaa fra Weserflodens Udlöb, og overhoved intet uden det Hav som kaldes Leversöen<sup>34</sup>. For at udforske denne Synderlighed, gik de forbundne Staldbrödre til Söes fra Frisernes Kyst med glade Raab<sup>35</sup>. I det de derefter tilbagelagde Danmark paa een Side, Britannien paa den anden, kom de til

29) fra [ udel. Vindeb. 30) Viseræ, Havn. 31) fra [ infinitum oceanum, det uendelige Størhav, Hamb. 32) celumnate, urigtig, Hamb. 33) in, urigt., Hamb.

das. Quibus a læva dimissis, cum Nordmanniam in dextris haberent, longo tractu<sup>1</sup> glaciale Island collegerunt. A quo loco mare sulcantes in ultimum septentrionis axem, postquam retro se omnes, de quibus supra dictum est, insulas viderunt, omnipotenti Deo et [sancto confessori Willebado<sup>2</sup> suam commendantes audaciam et viam, subito collapsi sunt in illam tenebrosam rígentis oceani caliginem, quæ vix oculis penetrari valeret. — Et ecce instabilis oceani euripus, ad initia quædam fontis sui arcana recurrens, infelices nautas jam<sup>3</sup> desperatos, immo de morte sola cogitantes, vehementissimo impetu traxit ad chaos. [Hanc dicunt esse voraginem abyssi<sup>4</sup> illud profundum, in quo<sup>5</sup> fama est omnis<sup>6</sup> maris recursus, qui decrescere videntur, absorberi et denuo removi<sup>7</sup>, quod fluctuatio [dici solet<sup>8</sup>. Tunc illis solam Dei misericordiam implorantibus, ut animas eorum susciperet, impetus ille recurrentis<sup>9</sup> pelagi quasdam sociorum naves abripuit, cæteras autem removens [ex cursu longo<sup>10</sup> ab alteris post terga retulit. Ita illi ab instanti periculo, quod oculis viderant, opportuno Dei auxilio liberati toto nisu remorum fluctus adjuvarunt.

At<sup>11</sup> jam periculum caliginis evadentes et provinciam frigoris, ad quandam insulam altissimis in circuitu scopulis ritu oppidi munitam, insperate ap-

---

1) trajectu, *Hamb.* 2) *fra* [ sanctis ipsius, *og hans Hellige, Hamb.* 3) non, *ikke, urigt., Hamb.* 4) *fra* [ *udel. Hamb.* 5) quod, *Hafn.*; ut, *till. Hamb.* 6) ingredi et egredi, *Hafn.* 7) revomi, *Hafn.* 8) *fra* [ *crecens, Hamb.* 9) *recurrens, Hamb.* 10) *fra* [ *excursio longe, Hamb.* 11) et, *Hamb.*

Ørkenøerne; disse lode de blive bag ved sig til venstre Haand, men havde Norge paa den høire, indtil de, efter lang Fart, kom til det isdækkede Island. Derfra pløiede de Havet mod Nordens yderste Pol, efter at de havde seet alle de Øer, om hvilke vi have talt, bag ved sig, anbefalende Gud og den heilige Bekjender Willehad<sup>26</sup> deres Dristighed og Veie, omgaves de pludselig af det stivnende Havs mørke Taage, som neppe kan gennemtrænges med Øinene. Snart trak Storbhavets ustadige Svælg, i det det løb tilbage til dets Kilders skjulte Ophav, de ulykkelige, da fortvivlende og kun paa Døden tænkende Søfarende med det heftigste Anfald til Chaos; dette siger man er hint dybe Afgrundens Svælg, hvoraf Rygtet foregiver at alle Havets Strømme, som synes at aftage, opsluges, men tilbagestrænges atter, hvilket man pleier at kalde (Havets) Flod. I det de paakaldte alene Guds Miskundhed om at modtage deres Sjæle, bortrev det tilbageløbende Havs Voldsomhed nogle af Staldbrødrenes Skibe, men drev de øvrige tilbage fra deres lange Løb og kastede dem bag ved de andre. Da de saaledes vare frelst fra den overhængende Fare, som de havde seet for Øinene, ved Guds betimelige Hjælp, understøttede de Bølgerne ved at roe af alle Kræfter<sup>27</sup>.

Da de nu vare slupne fra den mørke Taages Farer og Kuldens Rige, kom de uventet til en Ø, der, ligesom en Stad, var befæstet rundt omkring

pulerunt. Quam<sup>1</sup> visendorum gratia locorum ag-  
gressi<sup>2</sup> repererunt homines in antris subterraneis  
meridiano tempore latitantes, præ<sup>3</sup> quorum foribus  
infinita jacebat copia vasorum aureorum et ejus-  
modi metallorum, quæ rara mortalibus et preciosa  
putantur. Itaque sumpta parte gazarum, quam sub-  
levare poterant, læti remiges festine remeant ad  
mare, cum subito retro se venientes contemplati  
sunt homines miræ altitudinis, quos nostri Cyclopes  
appellant, quos antecedeabant canes magnitudinem  
solitam excedentes<sup>4</sup>. Quorum incursu unus de so-  
ciis eorum<sup>5</sup> captus est et in momento coram eis  
laniatus, reliqui vero suscepti ad naves evaserunt<sup>6</sup>,  
gigantibus, ut ferebant, pone<sup>7</sup> in altum vociferando  
sequentibus. Tali fortuna comitati Fresones [Bre-  
mam perveniunt<sup>8</sup>, [ubi Alebrando Pontifici ex ordine  
cuncta narrantes, pio Christo et confessori ejus  
Willehado reversionis et salutis suæ hostias immo-  
larunt<sup>9</sup>.

## B. EX HISTORIA ECCLESIE HAMMABURGENSIS.

a) Lib. III. Cap. XII (CXXVIII).

Quæ autem foris pro legatione gentium acta  
sint, consequens sermo breviter declarabit. Metro-  
politanus (Adalbertus) ergo statim ut ingressus est  
episcopatum, ad Reges aquilonis pro amicitia lega-  
tos misit. Epistolas quoque commonitorias per  
omnem sparsit Daniam, sive Nordmanniam et Sve-

1) huc, *Hamb.* 2) egressi, *Hamb.* 3) pro, *Hamb.* 4) eorum qua-  
drupedum, *disse fireföddede Dyrs, till. Hamb.* 5) udel. *Hamb.*  
6) periculum, *till. Hamb.* 7) pene, *Hamb.* 8) fra [ repatriaverunt,  
*kom tilbage til Fædrelandet, Hamb.* 9) fra [ ex auxilio divino,  
*med Guds Hjelp, Hamb.*

med meget høie Klipper<sup>38</sup>. For at see disse Egne, gik de i Land og fandt dem ved Middagstid Mennesker, som skjulte sig i underjordiske Huler. Forandres Døre laa en uendelig Mængde af Guldkar, og saadanne Malme, som de Dödelige ansee for sjældne og kostbare. Da de havde taget saa meget af disse Skatte, som de kunde bære, ilte de glade Söfolk tilbage til Havet; men da saae de pludselig at de forfulgtes af Mennesker af en vidunderlig Høide, hvilke vore Folk kalde Cycloper, og at Hunde, som i Størrelse overgik de sædvanlige, løb foran dem<sup>39</sup>. Ved disses Anfald indbentedes een af de Söfarendes Staldbrödre, som i Öieblikket blev revet ihjel i de andres Paasyn, men de övrige undkom til deres Skibe; dog forfulgte, som de sagde, Jæterne dem med Skraal lige ud i Söen. Ledsagede af sligt Held kom Friserne til Bremen, hvör de fortalte Erkebiskop Alebrand det Hele udförlig, samt offrede til den fromme Christus og hans Bekjender Willehad for deres Frelse og Tilbagekomst<sup>40</sup>.

## B. AF DEN HAMBORGSKE KIRKES HISTORIE.

a) 3die Bogs 12te (128) Capitel.

Hvad der udenlands er blevet gjort for de hedske Folks Omvendelse, vil den fölgende Beretning kortelig forklare. Saasnart nemlig som Erkebiskoppen (Adalbert) havde tiltraadt sit Embede<sup>41</sup>, sendte han Gesandter til Nordens Konger, for at erhverve deres Venskab. Han sendte ogsaa Paamindelsesbreve til alle Steder i Danmark, Norge og

diam et usque in fines terræ, exhortans Episcopos et Presbyteros, in illis partibus degentes, ut ecclesias Domini nostri Jesu Christi fideliter custodirent, atque ad conversionem paganorum intrepidi accederent.

b) Lib. III Cap. XXVI (CXLII).

Dominus Adalbertus Metropolitanus . . . cum terrenis gravatus negotiis ad spiritualia mox langvescere cogeretur, in sola gentium legatione permansit integer officii et sine querela, et talis, qualem et tempora et mores hominum mallent habere: ita affabilis, ita largus, ita hospitalis, ita jucundus, ita cupidus divinæ pariter ac humanæ gloriæ, ut parvula Brema, ex illius virtute instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus devote peteretur, maxime ab aquilonaribus populis. Inter quos Islani, Grœnlandi et Orchadum legati venerunt, petentes, ut eis prædicatores dirigeret, quod et fecit. In diebus illis Wall<sup>2</sup> Danorum Episcopus, migravit e seculo. Cujus dioecesim Rex Svein in quatuor distribuens episcopatus, præsentante suam auctoritatem Metropolitano, singulos suis inthronizavit episcopos. [Quo etiam tempore Pontifex noster in Swigiam et Norvegiam<sup>3</sup> et insulas maris ad messem dominicam operarios misit. De quorum ordinatione singulorum abundantius in fine dicetur.

c) Lib. IV Cap. XLII (CCII).

Archiepiscopus itaque in legatione sua talis erat,

1) extremi, till. Sev., F. 2) VVal, Sev., udel. af nogle, F.  
3) fra [ Tunc pontifex in Svediam et Norvagiam, andre, F.

Sverrig, ja lige til Jordens Grændser<sup>43</sup>, hvorved han opfordrede de Biskopper og Præster, som opholdt sig i de Lande, til at vogte vor Herres Jesu Christi Kirke med Troskab, og til at skride, uden Frygt, til Hedningernes Omvendelse.

b) 3die Bogs 26de (142) Capitel.

Herr Erkebiskop Adalbert . . . selv naar han, overvældet af verdslige Forretninger, ellers nødtes til at udføre de geistlige med mindre Eftertryk, vedblev dog at fremme Hedningernes Omvendelse med ufortrøden Embedsiver, og uden Klage, paa den Maade, som bedst passede til Tiderne og Folkenes Sæder. Han viste sig saa omgængelig, saa gavmild, saa gjæstfri, saa behagelig, saa begjerlig efter Guds Ære og at vinde Menneskenes Berømmelse, at det lille Bremen, ved hans Dyder, blev ligesaa berømt som Rom, og besøgte med Andagt fra alle Verdens Dele, især af de nordiske Folk. Blandt disse befandt sig Gesandter fra Island, Grönland og Örkenøerne med den Bön, at han vilde sende Prædikere til dem, hvilket han ogsaa gjorde<sup>44</sup>. I de Dage forlod Wall<sup>44</sup>, de Danskes Biskop, det Timelige. Hans Stift inddeelte Kong Svend i 4 Bispedømmer, hvortil Erkebiskoppen bemyndigede ham, og beskikkede en Biskop for ethvert af dem. Ved den selvsamme Tid sendte vor Erkebiskop Arbeidere for Herrens Høst til Sverrig, Norge og Havets Öer<sup>45</sup>. Hvorledes enhver af dem blev ordineret, vil berettes udførligen her nedenfor<sup>46</sup>.

c) 4de Bogs 42de (102) Capitel.

Erkebiskoppen viste sig saaledes ved hans Mis-



qualem et tempora et mores mallent habere, ita affabilis, ita munificus, ita hospitalis<sup>1</sup> ut parvula Brema ex illius magnitudine instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus peteretur<sup>2</sup>, maxime a Septentrionalibus populis. Inter quos extremi venerant Islani, Gronlani, Gothorumque et Orchardum legati, petentes, ut illuc prædicatores dirigeret, quod et statim fecit. Nam et in Daniam, Svediam et Nordwegiam et in insulas maris ordinavit multos Episcopos; de quibus et ipse gaudens dicere solebat: Messis quidem multa, operarii autem pauci; rogate ergo dominum messis ut mittat operarios in messem suam. Quorum speciosa multitudo tandem exhilaratur Pontifex, primus omnium statuit in Dania synodum celebrare, cum suffraganeis suis, quoniam et temporis opportunitatem habuit et regnum illud sufficientibus abundaret episcopis, et quoniam multa corrigi necesse fuerat in novella plantatione, sicut hoc quod episcopi benedictionem vendunt et quod populi decimas dare nolunt, et quod in gula et mulieribus enormiter omnes excidunt. Ad quæ omnia Romani Pontificis<sup>3</sup> fultus auctoritate Regisque Danorum promptissimum sperans auxilium, magnificum prorsus, ut semper solebat, concilium fieri voluit omnium aquilonarium episcoporum. Soli diutius expectabantur transmarini. Ea re hactenus synodus remorata est.

---

1) erga omnes homines, *mod alle Mennesker, till. Sen, F.* 2) Catteratim, *i Flokkeviis (i store Hobe), t. F.* 3) Papæ, *F.*

sions Bestyrelse, som Tiderne og Sæderne krævede det. Han var saa omgængelig, saa gavmild, saa gjæstfri, at det lille Bremen, ved hans Storhed, blev ligesaa berømt som Rom, og besøgte fra alle Jordens Kanter, især af de nordiske Folk. Saaledes kom de fjerneste Islændere og Grönlændere, samt Gothers og Örkenöboeres Gesandter, for at begjere, at han vilde sende Prædikere til dem, hvilket han og strax gjorde; thi for Danmark, Sverrig og Norge, samt for Havets Öer beskikkede han mange Biskopper, om hvilke han selv pleiede i sin Glæde at sige: Hösten er stor, men Arbeiderne kuu faa; beder derfor Höstens Herre at han sender Arbeidere til sin Höst. Ved disses anseelige Mængde blev Erkebiskoppen saa opmuntret, at han foresatte sig at blive den förste, som holdt en höitidelig Synodalforsamling i Danmark, med de ham underordnede Biskopper, i det han fandt Tiden beleilig for sig dertil, og Riget var overflödig forsynet med dygtige Biskopper, ligesom og meget trængte til Rettelse i den nye Plantning, saasom det, at Biskopperne solgte deres Velsignelse, men Folkene vilde ikke yde Tiende, ligesom disse og, i Fylderi og Lösagtighed, langt overgik alle andre. I Hensyn til alt dette haabede han, understöttet af den Romerske Paves Bemyndigelse, den beredvilligste Hjelp af de Danskes Konge og agtede derfor at holde et (som han stedse pleiede) prægtigt Kirkemöde af de nordiske Biskopper; blot de oversöiske<sup>47</sup> ventedes i lang Tid, og af denne Aarsag er Kirkemödet hidindtil blevet udsat.

## ANMÆRKNINGER.

- 1) Egentligst ved „Beltehavet“, ellers kaldet Östersöen.
- 2) Kunde og oversættes: Norges Fjelde.
- 3) Eller: det dunkle, taagefulde.
- 4) Einhard eller Eginhard, Carl den Stores berømte Svi-gersön og Secretair.
- 5) Dette Sted er noget dunkelt, enten ved Forfatterens Skjødesløshed eller nyere Afskrivers Feil. Talen synes nemlig her at være om Östersöen, men er det dog snarere om Nordhavet.
- 6) *Ganund Wolf* er uden Tvivl fordreiet af *Gallixu-Úlfr*, thi saaledes kaldtes undertiden Ulf Jarl i Danmark, af et eller flere berømte Vikingstog, som han havde gjort til Gallicien, altsaa over en meget stor Deel af det heromhand-lede ellers saakaldte Atlantiske Hav eller den spanske Sø; see *Knytlinga Sagas* 75de Cap. (Form. S. IX, 302). Saxo kalder ham (l. c. p. 596) Ulf Gallititanus, uden at omtale Oprindelsen til dette Tilnavn.
- 7) Jevnför herefter Uddraget af 39te (246) Capitel, hvor Nordhavet öiensynlig menes. Om dette Sötog af Harald Haardraade have vi ellers ingen Efterretninger i *Sagaerne*. Vi vide at denne Konge sendte Skibe til Island; han kan da have sendt andre til Grönland, og en saadan Expedition være blevet gjort til Haralds eget Tog.
- 8) Nu kaldede *Orkney's* (fordum *Orkneyjar*) paa nyere Dansk Örkenöerne. Vi udelade her Forfatterens Beskrivelse derover og bemærke kun den Synderlighed, at Adam an-förer den Beretning af andre, at man paa en Dag (et Dögn) kunde sejle fra Trondhjem (*Trondemnis*) til Örkenöerne, og derfra igjen „i lige Frastand“ til Skotland eller England.
- 9) Den berømte brittiske Forfatter Munken Beda, kaldet *Venerabilis* (den Ærværdige), levede fra 673 til 735. De her tilsigtede Steder findes i hans Skrift „de rerum natura“ S. 9 og „de temporum ratione“ S. 129. Jfr. Anm. 10.
- 10) Rettere Pytheas, som foretog en Opdagelsesreise i

Norden fra Marseille henved 320—330 før Chr. See især om ham Werlauffs Bidrag til den nordiske Ravhandels Historie (i det Kgl. danske Vid. Selskabs hist. og philosoph. Afhandl. V, 240—259) samt Thue's Undersøgelse om Pytheas fra Marseille, i Tidskriftet Nor, 1ste Hefte, Christiania 1841.

<sup>11)</sup> Vi ville ikke her opregne de næsten utallige Forfattere, som have fremsat forskjellige Gisninger om Thylen eller Thules Beliggenhed efter Grækeres, Romeres o. Fl. Beretninger, da vor Adams Mening her er klar og bestemt. Den hyldedes ligeledes af Islands Sagaskrivere, som og citere Beda; see f. Ex. Landnamas Indledning samt Fornamanna Sögur I, 233; XI, 409—410.

<sup>12)</sup> Denne Fabel er mulig opkommen af misforstaaede Beretninger om vulkaniske Ildsudbrud i det med Is belagte Hav, hvor Isen selv syntes at staae i lys Lue. Jfr. ovenfor I, 143—44; II, 657, 660—61, 663. Af lignende Oprindelse er vel den Beretning, som Cod. Hamb. tilføier (vor Var. 15) og hvilken Suhm har optaget i sin Oversættelse: „Ved Island er Oceanet fuldt af Is, kaagende og dunkelt“ (af Røg eller Taage). Suhm oversætter *fervens* (S. 402, Var. 7) ved „skinnende“ og tilføier denne da ikke usandsynlige Bemærkning: „Maaskee dette er tildeels gjort af Nordlyset“; Miesegaes gjengiver derimod det samme Ord ved „unruhig“. Textens Beretning blev ellers meget længe anseet for troværdig, ja selv i det 16de og 17de Aarhundrede optaget i fremmede Beskrivelser over Island.

<sup>13)</sup> Egentligst efter Ordet: Folkeslag. Det bliver da uvist om Forfatteren herved har meent Beboere af forskjellige Provindser (Landsfjerdinge eller Thinglaug) eller hans Beretning er opstaaet af det Sagn, at Islands Indbyggere nedstammede fra mange forskjellige Folk (som Nordmænd, Svenske, Danske, Skotter, Irlændere o. s. v.).

<sup>14)</sup> Eller Uld, da *vellus* baade kan betyde Faarets Skind og Uld.

15) Om Træfrugter eller Korn, eller begge Dele samlede menes her, er vel uvist. Nogen Kornavl havde Landet i Forfatterens Tid, men betydelig var den neppe og mislykkedes formodentlig tit.

16) Skoven bestod da vel, ligesom nu, kun af Birketræer, der dog da vistnok faldt større og i større Mængde end nuomstunder.

17) Saaledes kalder Forfatteren vel den islandske Almues Jordhuse. Det har aldrig været almindelig Skik i Island at boe i Huler.

18) Ogsaa dette er en synderlig Overdrivelse, da Udhusene (eller Staldene) i Almindelighed i Island ere ganske skilte fra Vaaningshusene.

19) Stor Gjæstfrihed har vel fra Arildstid hersket i Island, men disse Udtryk ere dog sikkerlig for stærke.

20) Islands Biskop Isleif ansaaes vistnok paa den Tid Adam antages at have skrevet (omfrent 1073-75) som den fornemste Mand i Landet, men han havde dog ingenlunde en saa stor Magt eller Indflydelse, som den her beskrevne. Af *Húngurvaka* vide vi, at Biskop Isleif mødte megen Modstand, med Hensyn til hans Anordningers Efterlevelse m. m. Han døde Aar 1080. Det ovenfor af Adam anførte kunde derimod næsten bogstavelig passe paa hans Søn og Efterfølger (fra 1081) Biskop Gissur; thi om ham bruger *Húngurvaka* disse Udtryk: „var rétt at segja, at hann var bæði konúngur og biskup yfir landinu, meðan hann lifði”, d. e. Man kunde i Sandhed sige at han var baade Konge og Biskop over Landet, medens han levede (Cap. 5, S. 44; jfr. *Kristni-Saga* Kap. 12, S. 110); han udvirkede med Lethed Tienders lovmæssige Indførelse i Island; i de fleste andre nordiske Lande kostede den, som bekjendt, lang Tid og Møie, samt tildeels Blodsudgydelse og indbyrdes Fæider. Han døde 1118.

21) Suhm bemærker herved, at Christendommen allerede blev indført i Island i Aaret 1000. Dette er vel rigtigt hvad dens første lovmæssige Indførelse angaaer i Almindelig-

hed, men meget Hedenskab blev dog tilladt. Aar 1016 indførtes vel en norsk Kirkeret, hvorved de hedenske Misbrug skulde afskaffes, men mange af dem vedvarede dog, da alt Overopsyn fra Kirkens Side manglede, lige til den første Biskops Embedstid, og han kunde ikke engang ved sin Myndighed afskaffe dem overalt. (See Húngurvaka 5 Cap. S. 16-19). Dog var dette ingenlunde at undres over, da lignende Levninger af Hedenskabet paa den selvsamme Tid ikke vare udryddede i Norge, Danmark, ja endog ikke i selve Bispedømmet Bremen.

<sup>22)</sup> Med Hensyn til den af Nordens bedre Hedninger vedtagne og tildeels i Guddommens Navn forkyndte Sædelære, er dette vel for en stor Deel beviist i Finn Magnussens Eddalære 4de Deel, S. 1-203, tildeels med Hensyn til det foranførte Sted af Adam fra Bremen.

<sup>23)</sup> Efter de islandske Sagaer var den herommeldte Isleif en Søn af Høvdingen Gissur den Hvide, en af Christendommens første og virksomste Forkyndere i Island, ogsaa dets første Biskop. Han blev i Aaret 1054 valgt dertil af Landets samtlige Beboere, og Valget blev 1056 bekræftet af Paven, som befalede Erkebiskop Adalbert at vie ham paa Pindsedag og dernæst at udruste ham med alt for en Biskop fornødent, hvilket Erkebiskoppen ogsaa efterkom; (Kristni-Saga, Cap. 12, S. 106, Húngurvaka, Cap. 2, S. 14-17). Om Biskop Isleifs Mission til Grönlænderne melde de derimod intet; men vi have og kun saare faa Efterretninger om denne mærkelige Prælats Embedsførelse. Om Erkebiskop Adalberts Jænge nærede Forsæt at bereise de nordiske Riger, samt endog at drage til Örkenøerne og Island, for at fremme Christendommens Rodfæstelse og Udbredelse, handler vor Adam temmelig udførlig i Kirkehistoriens 4de Bog 41de Cap., hvor det berettes at Reisen blev opgivet paa Grund af Kong Svend Ulfsons Bemærkning, at det var bedre at omynde de barbariske (hedenske eller halvheden-

ske) Folk ved Mænd som talte deres eget Sprog, samt nøie kjendte deres Sæder og Skikke (o. s. v.). Messenius beretter at Islændernes Udsendinge til Bremen ønskede en Biskop, som kunde deres Tungemaal (Scand. illustr. I, 86).

<sup>24)</sup> Dette kan kun gjælde om Grönlands lange østligere Kyststrækning.

<sup>25)</sup> Dette er diensynlig urigtigt; mulig er da Meningen den, at man kan, paa en lige lang Tid, seile fra Island til Grönland, som fra Norge til Island.

<sup>26)</sup> Dette hører uden Tvivl til Fremmedes Gissinger. Den rette Aarsag er af forskellige Nordboere fortalt her ovenfor I, 178, 204, 362. De fra Norge og Island nedstammende Grönlændere havde sikkerlig den samme Hudfarve som deres Stamsfædre; derimod ere de nuværende Grönlændere, af ublandet eskimoisk Herkomst, meget mørkere, af en næsten brunagtig Hudfarve. Crantz beskriver Ansigtets Farve som brun, men Kroppens ellers som mørkegraa; dog udleder han dette fra deres Levnetsmaade. Skulde vor Adam da have faaet nogen Efterretning af Søfarende om Eskimoer paa Grönlands Östkyst? jfr. Anm. 24.

<sup>27)</sup> Om Sörövere i Grönland i det 11te Aarhundrede, see ovenfor II, 130-137, 215.

<sup>28)</sup> Jfr. ovenfor III, 74-75, 77. Grönland blev allerede, af Navnet, omvendt til Christendommen ved det 11te Aarhundredes Begyndelse; see ovenf. I, 208, 230, 232, 386, 398; II, 222-236.

<sup>29)</sup> Dette berettes og af Sagaerne; see ovf. I, 222, 386, samt Rafns *Antiquitates Americanæ*, S. 35-37, 118, med de dertil föiede nyere Oplysninger.

<sup>30)</sup> Ligeledes ganske overeensstemmende med de oldnordiske Beretninger paa de nysanföorte Steder, med tilhørende Anmærkninger.

<sup>31)</sup> Rimeligviis deriblandt af de Danskes Konge Svend Ulfösn, hvem Adam ellers ofte paaberaaber sig som den paalideligste Hjemmelsmand.

<sup>22)</sup> Man seer lettelig at vor Forfatter her giver Viinland en altfor lang Udstrækning mod Norden; dog er det vel muligt at man fordum (især i Danmark) har givet samtlige da bekjendte beboelige Lande i Amerika Fællesnavnet Viinland, ligesom man i sildigere Tider har kaldet og tildeels endnu kalder Nederlandene Holland, hele Storbritannien England o. s. v. Man veed ellers nu, at Amerikas vilde Viinranker forhen have været vidt udbredte og voxet endnu temmelig høit imod Nord.

<sup>23)</sup> Her menes vistnok Harald den Haardraade (samtidig med Forfatteren) eller nogen af hans Udsendinge. Jfr. ovenfor III, 388-99. Suhm mener (l. c. S. 541) at denne Malström er den bekjendte, som ligger ved Moskø i Norges Nordlande. Efter Adams locale Beskrivelse, jevnført med flere foregaaende og nedenfor følgende Steder, kan dette dog neppe være rigtigt. Snarere maa man her tænke paa Grönlands Hav- eller Is-Svælg og de fordum saakaldte *Hafgerðingar*; see ovenfor III, 314.

<sup>24)</sup> Vi betænke os ikke paa denne Oversættelsesmaade, med Hensyn til de ældgamle, længe i Omløb værende, Betænelser om Farvandene ved Thule, der lignede en Havlunge. Det er vistnok, at naar Søen i nordlige Egne, f. Ex. ved Island, begynder at fryse til, synes den først ligesom at storkne, og ligner derfor en leveragtig Blanding, hvori man dog med Møie kan roe sig frem; deraf mene vi da og at hin Nordhavets Benævnelse i Middelalderen er nærmest udsprungen. Mærkeligt er det ellers, at Schlözer (i hans Anmærkninger til Schönings Afhandl. om Gr. og Rom. Kundskab om de nordiske Lande) anfører den Efterretning af Bougainville, at Norges Indbyggere kaldte Ishavet *Lever-søen*. Allgem. Weltgesch. XXXI, 14.

<sup>25)</sup> Suhm har, af Uagtsomhed, oversat *Celeusma* ved: et Skib, i det han har taget feil af visse lignende i Middelalderen brugelige barbarisk-latinske Benævnelser for Skibe.



Ordet hentyder især paa de blandt Söfolkene endnu brugelige Skrig i det de lette Anker o. s. v.

<sup>36)</sup> Willehad, en af Christendommens ældste og ivrigste Forkyndere blandt Nordfriserne, blev Bremens første Erkebiskop og optoges, efter Döden, i de Helliges Tal.

<sup>37)</sup> Jfr. ovenfor III, 406-407. Nordboernes ældste Myther antog et uhyre Svælg, ved Navn *Ginnungagap*, der udfjorde det ældste Chaos, hvilket siden tildeels blev udfyldt med vor Verden, hvilken en Deel af det dog meentes at omgive, og paa en Maade at bryde ind i den fra Nordvest med et saadant Svælg, som det her beskrevne, der og ansaaes for Oceanets Kilde. Senere antog man det for et Slags Indløb eller Sund, der gik fra det vestlige Ocean ind i Baffinsbugten, som den sildigere kaldtes. Jfr. ovenfor III, 340-41, 388, samt Eddalæren og dens Opr. I, 4, 21-22; II, 123-124, 141.

<sup>38)</sup> Det er os naturligviis umuligt at kunne bestemme denne Öes Beliggenhed efter saa ubestemte Beretninger. Den synes at have været et Tilholdssted for Sörövere, som her havde opdyngtet de rövede Skatte, og boede i Huler eller saakaldte Jordhuse; jfr. ovenfor II, 66, 187-88. Med Hensyn til de gamle Nordboers mythiske Forestillinger have dog de frisiske Söfarende i Röverne troet at see lysskye Dverge, samt Thurser eller Jætter, der bevogtede uhyre Skatte. Fra denne Synspunkt har jeg, Finn Magnusen, omhandlet dette Sted: „Eddalæren og dens Oprindelse” III: 148-49; jfr. II, 35, 54.

<sup>39)</sup> Antager man Beretningen for historisk, hvilket man i en vis Henseende sikkerligen kan, bliver det uvist om engelske Dogge eller eskimoiske (nu saakaldte grønlandske) Hunde omtales her som overordentlig store.

<sup>40)</sup> Erkebiskop Bezelin, ogsaa kaldet Alebrand, forestod dette Embede fra 1035 til sin Död 1043. Der kan altsaa ikke være nogen Tvivl om den her fortalte Kjendsgjerning: at nogle fornemme og rige Friser foretog Sötoget med

adskillige Skibe paa Opdagelsesreiser mod Norden — muligens enten for at opsøge det da berømte gode Viinland, eller de i de mythiske Utgarde-Lande formoentlig bevarede store Rigdomme, — at de paa denne Reise kom i store Farer og gjorde Offerløfter, hvilke de siden opfyldte, efter at være komne tilbage med rigt Bytte. Man kan og tænke sig en tredie Bevæggrund for Toget, den da saa hyppige, men af de Christnes Love (mod andre end Hedninge) forbudne Vikingefærd, paa hvilken de; efter Tilbagekomsten dog have lagt Dølgemaal, men tildeels benyttet de herskende mythisk-geographiske Begreber til en anden Fortælling om Byttets Tilveiebringelse; jfr. ovenf. III, 398, 416. Werlauff gjætter, ikke usandsynlig, at et Tog til det rige Bjarmaland har været Reisens Maal (om Ravhandelen l. c. S. 198).

<sup>41)</sup> Nemlig i Aaret 1004.

<sup>42)</sup> Rimeligviis menes her (blandt andet) baade Island og Grönland. Ved disse Breve ere de nedenfor ommeldte Besøg i Bremen af Islændere og Grönlændere rimeligviis bleve foranledigede; jfr. ovenfor S. 404–405.

<sup>43)</sup> Jfr. ovenfor III, 402–403, samt næstforegaaende Anmærkning.

<sup>44)</sup> Eller Val, Vale (et ældgammelt nordisk Navn). Hans Bispestæde var i Ribe. Han døde Aar 1065.

<sup>45)</sup> Efter det ovenanførte maa Grönland være indbefattet i disse Öer. Om det ved denne Leilighed har erholdt en Biskop (af de mange Geistlige, som Adalbert udsendte paa Missionsreiser med denne Titel) kunne vi ikke bestemt sige.

<sup>46)</sup> Disse Biskopper opregnes af vor Forfatter i Kirkehistoriens 4de Bogs 44de Cap. Blandt dem nævnes Isleph (*Isleif*) for de Islandske Öer (*Island insulas*), jfr. ovenf. III, 402. Efter de Haandskrifter af nærværende Værk som hidindtil ere udgivne nævnes, efter Thorulf, der blev beskikket for Örkenöerne, en anden ved Navn Adalbert, som det synes for de samme Öer, der dog aldrig have udgjort

to Bispedømmer. („Præterea Turolfum quendam posuit ad Orchadas et alium quendam Adalbertum”). Derimod nævnes i Skriftet de situ Daniæ, 35te (242) Capitel, Thorulf som den eneste af Erkebiskop Adalbert for Örkenøerne ordinerede Biskop, da dog Öerne för vare blevne bestyrede af engelske eller skotske Biskopper. Alligevel nævnes Albert (det samme Navn som Adalbert) i det gamle Scholion 99, og en anden (Biskop) Meinard, som Erkebiskoppens Vicarius, udsendte af ham til Norge og Havets Öer („commendavit illis vicem suam tam per Nordmanniam, quam per insulas Oceani”). Var Grönland vel blandt disse? Det har rimeligviis Messenius seet etsteds optegnet. For det første siger han i Anledning af Svenskeres og Gothers ved Udsendinge fremførte Begjeringer til Erkebiskop Adalbert om at indsætte deres Biskop Adalvard (den ældre, til Skara) igjen i hans Embede, at de understøttedes af Islændernes og Grönlændernes (ligeledes i Bremen tilstodeværende) beskikkede Talere (befuldmægtigede Gesandter) rimeligviis udsendte for at udvirke en Biskops Udnævnelse for ethvert af Landene især (Scandia illustrata I, 86) ved Aaret 1054: „Bremæ Islandorum et Gronlandorum constituti oratores, impense concionatores quoque flagitarunt”. Den samme Forfatter (samt Staphorst l. c. I, 410) anføre ved Aaret 1055: at Adalbert da sendte (Biskop) Jon, en født Skotlænder, til Island, Albert til Grönland og Thurolf til Örkenøerne („Islandis misit Johannem, natione Scotum, Gronlandis Albertum et Orchadensibus Thurolphum”). Det er vel muligt at Mesenius har betjent sig af en bedre eller fuldstændigere Codex af Adams Skrifter, end den vi endnu kjende. Johan, hvem Are Frode og Húngurvaka kalde en Irlænder (ligesom Adam selv kalder Irland Skotternes Fædreland, ofte i Middelalderen ellers nævnt *Scotia*) opholdt sig faa Aar i Island (Schedæ 8de Cap.). Efter Tillægget til Landnama kaldtes han og den Saxiske (rimeligviis fordi han udsendtes fra Saxland og mulig var opdraget der).

Adams Kirkehistorie nævner og (14de Bog 44de Cap.) Biskop Johannes's Sendelse til Island med den Bemærkning, at han var ordineret i Skotland; jfr. samme Bogs 45de Cap., samt Rafns *Antiquitates Americanæ*, S. 461-62, Finni Johannæi *Hist. eccl. Isl.* I, 87-89.

41) Nemlig de Biskopper som boede paa hin Side af Havet; formodentlig mener han baade Östersøen og Nordhavet. Blandt disse var uden Tvivl Biskoppen af Island; om nogen Biskop da af Erkebiskop Adalbert var bleven udnævnt for, eller skikket til Grönland, er vel uvist, men dog ikke usandsynligt.

## XII. SAXO GRAMMATICUS OM GRÖNLAND.

Hvad denne beröimte Forfatter, som levede og skrev i Danmark i det 12te Aarhundrede, især i dets sidste Halvdeel, anförer om Grönland er kun ubetydeligt og tillige noget tvetydigt. — Om hans beröimte Værk, *Historia Danorum*, kunne vi henvise til Velschous Indledning til dets nyeste af P. E. Müller forberedte Udgave, *Partis prioris* Vol. I, Hafn. 1839. Der findes (S. 17-18) i Saxo's egen Fortælle (eller Dedication til Erkebiskop Anders Suneson) følgende Sted, som synes at angive Grönlands Beliggenhed m. m., men dog mest at angaae dets lige til vore Dage næsten ubekjendte Östkyst:

„Et ut paulo altius Norvagiæ descriptio replicetur, sciendum, quod ab ortu Sveciæ Gothiæque contermina aquis utrinque secus oceani vicinantis includitur. Eadem a Septentrione regionem ignotus ac nominis intuetur, humani cultus expertem, sed monstrosæ novitatis populis abundantem, quam ab adversis Norvagiæ partibus interflua pelagi se-

paravit immensitas. Quod cum incertæ navigationis existat, perpaucis eam ingredientibus salutarem redditum tribuit". *Paa Dansk*: „For at Norges Beskrivelse kan udvikles noget nøiere, maa man vide at det, som mod Östen grændser til Sverrig og Gothland, ellers omgives af det nærliggende Storbavs Vande. Det har mod Norden et Land af ubekjendt Beliggenhed og Navn, ubeboet af Mennesker, men overflødig besat af forunderlig vanskabte Folkeslag, som ved det umaalelige Hav ere adskilte fra Norge. Da Seiladsen dertil er meget usikker, komme kun saare faa, af dem, som begive sig dertil, uskadte tilbage."

Stephanius antog det for ophøiet over al Tvivl, at Saxo her mener Grönland, som paa den Tid ikke var meget bekjendt. P. E. Müller vilde derimod snarere, at Talen her var om det fabelagtige Jotunheim, fuldt af Jætter, hvilket de gamle Nordboer antog at ligge mod Norden paa hin Side af det store Hav, og henviser herom til *Gylfaginning*, Rasks Udgave Cap. 45, S. 50, samt Finn Magnusens Eddalære 2den Deel, S. 318 o. f.

Vi antage nu at Sandheden her ligger i Midten, i det Saxo har hørt tale om Grönlands Östkyst og dets Trolde, thi saaledes kaldte vore Forfædre undertiden de vilde Eskimoer paa denne selvsamme Kyststrækning (see ovenfor II, 108, 116, 199, 203-207, 209-10), ligesom og mere sligt vil forekomme i det følgende. Jfr. Eddalæren III, 134 o. f. om *Utgarde* (eller Udgaard), hvoraf Jötunheim var en Deel, som tildeels af Nordboerne, i vor første historiske Tidsalder, blev antaget at udgjøre de allernordligste Kyststrækninger af vor Klodes egentlige Lande, ved det store Ishav, hvortil da Grönlands Östkyst (som *Tröllabotnar*, Troldbugterne o. s. v.) uden Tvivl meentes at høre.

De nordiske Myther omhandle en Deel af det nordlige Jötunheim under Navn af Geirrödsgaard (*Geirraudargarðar*) liggende i det yderste Norden paa hin Side af det store (eller mørke) Ocean. Denne *Geruthi sedes* var Saxo bekendt af Thylensernes (her uden Tvivl Islændernes) Beretninger, til hvilket Land (med flere nærliggende) han lader en dansk Konge, Gorm Haraldssøn, drage paa Opdagelses-Reiser, med en ikke ubetydelig Flaade, anført af en vis Thorkild Adelfar, hvem han og senere udsendte for at op-søge den mægtige Udgaards-Loke (*Ugarthiloc, Útgardá-Loki*). Af disse utrolige Eventyr, som tildeels öiensynlig ere tagne af de nordiske Hedningers Sagn og Sange om Gudernes Kampe med Jætterne o. s. v., har Saxo sammen-sat en udførlig Fortælling i sin 8de Bog (I, 420-433). Og-saa her ere historisk-geographiske Begreber og Folkesagn blevne blandede med mythiske, hvilket jeg, Finn Magnusen, tildeels har søgt at udvikle i „Eddalæren og dens Oprindelse” III, 136-145, 168-70, hvortil vi saaledes (ved Siden af Saxo selv med P. E. Müllers Anmærkninger l. c.) her nøies med at henvise. Kun bemærke vi, at Mythologien først besatte Udgaard med Jætter og Trolde, som modarbejdede de gode Guder og Menneskenes Held, ved at udsende Vinteren og Ishavets Rædsler fra de nordlige Polar-egne o. s. v. Da Skandinaverne, som Agerdyrkere og Hyrder, der allerede havde opnaaet en ikke ubetydelig Grad af Cultur og Civilisation, i hine Lande fandt vilde Mennesker af meget raaere Levnetsmaade og Sæder, saae de i dem hine Jætters og Trolde's Afkom, samt gave dem følgelig de samme Benævnelser som deres formeentlige Stamfædre.

At Saxo, efter visse nyere Forfatteres Mening, skulde have nævnt en Grönlænder i det berömt Braavalleslag (holdt heuved 730) beroer paa en öiensynlig Misforstaaelse, da den af ham (I, 380) nævnte *Dahar* (Dagr) *grenski* ikke ved dette Tilnavn antydes at være kommen fra Grönland i

Amerika (om hvis Beboere det aldrig brugtes), men derimod fra Grönland eller *Grænmørk*, en Egn i det sydlige Norge.

### XIII. ORDERICUS VITALIS OM GRÖNLAND M. M.

Denne i England fødte, men i Normandiet opdragne og som Geistlig senere ansatte Forfatter, skrev paa Latin en saakaldet *Historia ecclesiastica* i 13 Böger, hvilken han fuldendte 1144. I den 4de Bog af dette Værk, som er udgivet af du Chesne i Paris blandt flere gamle Skrifter om Normannernes Historie, 1619 Fol., ommeldes (S. 767) følgende Lande som hørende til Norges Rige, i Kong Magnus Barfods, samt først i Sigurd Jorsalafarers og hans tvende Brødres Regjeringstid (1095-1130):

„Orcades insulæ et Finlanda, Islanda quoque et Grenlanda, ultra quam ad septentrionem terra non reperitur, aliæque plures usque in Gollandam (Gotlandam?) Regi Noricorum subjiuntur, et de toto orbe divitiæ navigio illuc advehuntur”; *d. e.* „Örkenöerne og Finland samt Island og Grönland, nordenfor hvilket intet Land findes, ere undergivne de Norskes Konge, tilligemed andre flere (Lande eller Öer) lige til Golland (Gotland?), og Rigdomme fra alle Verdens Egne føres med Skibe dertil.”

Dette er forsaavidt ikke rigtigt, som hverken Island eller Grönland paa den Tid var Norge undergivet, endskjönt deres Indbyggere nedstammede (for det meste) fra Nordmænd, hvorfor disse tidt have anseet dem som norske Lande, længe förend de underkastede sig Norges Konge. Finland synes her at ommeldes som en Ö, og siges ligeledes udtrykkelig at høre Norge til. Intet heraf kan gjælde om

det rette Finland. Det er derfor at formode at Skrivefeilen *Finlanda* her var indløbet istedenfor *Vinlanda* (det americanske Vinland) muligviis opkommet ved Forvexlingen af *V* og *F* efter tydsk Udtale. See herom Rafns *Antiquitates Americanæ* S. 337, 460-61.

At den herskesyge Magnus Barfod, som ved Vaaben underkastede sig de skotske Öer, samt endog gjorde Fordringer paa Irland, som tilsidst kostede ham Livet, ogsaa har anseet sig for Grönlands og flere norske Coloniers retmæssige Herre, er ingenlunde usandsynligt. I det mindste kaldtes han „Grönlands Herre” (*Grænlands drottinn*) af Skjalden Björn den Krumhaandede i et langt til Kongens Ære digtet Kvad (Hkr. store Kbh. Udg. III, 209, Fornm. S. VII, 42). Hvad der mislykkedes Kong Magnus udførte tildeels hans Søn Eystein med Blidhed og Klogskab, i det han saaledes formaaede Jæmteland til igjen at underkaste sig Norge; han erklærede og at han ikke kjendte de Mænd paa Island (og Grönland?) der ikke vilde lade sig bevæge af hans Anmodninger eller Trusler. En saadan Indflydelse kunde let ved Rygtet i fremmede Lande udgives for virkeligt Herredømme. I hans Tid (1112 eller 1113) sendtes Erik til Grönland, rimeligviis som dets Indbyggerses Biskop, og foretog 1121 sin Vinlandsreise. Han kom neppe tilbage, og Nordmanden Arnald ansattes i hans Sted, da en fast Bispestol doteredes og oprettedes i Grönland. For at udvirke dette bragte Grönlænderne Kong Sigurd betydelige Gaver, som af Nordmænd og andre let kunde ansees for Skat af Landet. Jfr. ovenfor II, 680-684.

#### XIV. UDDRAG AF ISLANDS LOV- BOG, KALDET GRÁGÁS.

Den islandske Fristat havde allerede i Hedendommen sin egen Lov, affattet 928, ved Landets første Laugmand Ulf-



ljot; ved og efter Christendommens Indførelse maatte naturligviis meget forandres deri, og dette gav endelig 1117 Anledning til en ny Lovbogs skriftlige Udarbeidelse ved dertil valgte Commissarier. En udførlig Deel af den, kaldet *Víglóði* (Drabsafdelingen), især handlende om Straffe for Drab, Legemsbeskadigelser, voldsomt Overfald m. m., vedtoges allerede (foruden mange flere Lovbestemmelser) paa Landstinget 1118. Andre Afdelinger af Loven samtyktes næste Aar, og mulig fremdeles aarlig indtil 1122, da Kirke-loven eller den saakaldte Christenret almindelig vedtoges. Den egentlige *Grágas* eller den verdslige Lov blev udgivet 1829 i to Qvartbind af den Arnæmagnæanske Commission, med latinsk Oversættelse og andet Apparat ved Thord Sveinbjörnson, og en indholdsrig Indledning (Commentatio hist. et critica) ved J. F. W. Schlegel, som tillige har meddeelt det væsentligste deraf i en dansk Afhandling „om den Islandske Lov- og Retsbog kaldet Graagaas” (o. s. v.) i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed 1ste Bind (1832) S. 109-150, af hvilken vi ved denne Leilighed tillade os at meddele de hertil hørende Uddrag. Det siges saaledes der, blandt andet, (S. 141) om Nyttens af Graagaasens Studium: „Denne Nytte er vidtstrakt, thi dette Studium fortjener ingenlunde blot at anbefales fra den Synspunkt, at denne Lovsamling har et stort indbyrdes Værd, formedelst den Lovgivnings-Klogskab, den afgiver saa mange Prøver paa, og den subtile romerske Aand, der hersker heelt igjennem,

#### a) *Víglóði* CII Kap.

##### *Um víg á Grönalandi.*

Ef maþr verþr veginn á Grönalandi, oc skal þat her enn sökia sem önnor erlendis víg, fyrir þat fram, at eigi er scýlt at sannaparmenn hafi at þar verit hvartki þá ne síþan; at tengþum at eins skal þá vanda. Ef aþilinn er á Grönlandi, oc sættiz hann þar á víg eþr sökir um, oc er þá

eller formedelst det Lys den udbreder over andre gamle nordiske, især de norske Love, men og fordi ved den bedst erholdes Kundskab om den hele islandske Forfatning i Republikens Tid og Landets Forhold til andre Stater, især de nordiske, og til dets grønlandske Colonier" o. s. v. Herom hedder det endvidere (S. 148-49): „I Graagaasen findes de mest afgjørende Lovbestemmelser om Islands Forhold til sin grønlandske Colonie, som paa en uimodsigelig Maade godtgjøre, at der virkelig paa Grønland fandt i hin Periode en borgerlig Orden og Cultur Sted, som fortjener Beundring, og at følgelig de Skribenters Foregivende, der have villét gjøre alle de Beskrivelser, der findes herom i de gamle islandske Skrifter, til Digt og Tant, er aldeles ugrundet. De Lovsteder, der godtgjøre dette, indeholdes i *Víglóði*."

Vi meddele her de Bestemmelser af Lovbogen *Grágás*, der angaa Grønland, efter den ovennævnte (endnu eneste) Udgave, for hvilken af de to Membraner som endnu ere til, den Arnæmagnæanske, er lagt til Grund, hvorimod Varianter af den Codex, som tilhører det store Kongelige Bibliothek, ere anførte nedenunder Texten.

a) Drabsafdelingens 102 Cap. Udg. II, 142.

*Om Manddrab paa Grønland.*

Dersom en Mand bliver dræbt paa Grønland, skal den Sag søges som andre Drab der begaaes udenlands, dog med den Undtagelse at det ikke er nødvendigt at Sandemændene<sup>1</sup> have Bopæl der, hverken da eller siden, kun med Hensyn til Forvandtskab bør de vælges forsigtig. Hvis Sagsøgeren er paa Grønland og enten indgaaer Forlig i Drabssagen eller forfølger den, maa den ikke fremmes her. Dersom den rette Sagsøger ikke opholder sig der i Landet og en anden Mand forfølger

eigi her sócn til. Nú er eigi aðili út þar, oc sökir annarr maþr þar til fullra laga, oc á aðili þó at sökia um biörg þess mannz her, oc þarf hann eigi at taca þær sakir af öþrom mönnom. En ef annarr maþr sökir út þar enn aðilinn, oc eigi til fullra laga, oc er þá sócn her til.

*b) Samastadar, CIII Kap.*

*Um þat (er) maþr verþr sekr á Grönalandi.*

Ef maþr verþr sekr á Grönalandi, oc er hvert þeirra manna sekr her er þar er sekr. En sva skal her sökia um biörg hans ens sekia mannz, er út þar varþ sekr fullri secþ, sem hann yrþi her sekr á varþíngi, þartil er sagt er til secþar hans á alþíngi. Sva scal maþr veria söc þá her um víg þat, at leiþa fram at domi v vara landa, þá er þat leggi undir þegnscap sinn, at hinn vegni veri eigi fiörvi síno at fyrr, at sá maþr veri þar, eþr þat ella, at siá maþr ætti fe sltt at veria eþr fiör.

*c) Arfaþátr, XIV Kap.*

*Um felag.*

Ef maþr tecr fe á Grænalandi [oc scal hann láta virþa feit, jamt sem austr, oc fara utan á því sciþi er fyrst ferr. Slík sócn er þartil en sama, ef hann görr eigi utan fara sem þá at austr tecit se feit]<sup>1</sup> oc sva vörn.

1) Istedensfor det her indcirkledc Sted har den Kongelige Codex et blot usque, men dette Ord har her ikke andet at betyde, end at Afskriveren (eller en anden Mand, for hvem han skrev) ciede eller kunde faae Adgang til en anden Codex, hvori det indeholdtes, som han her ikke agtede, eller ansaa det for Uomgen værd at afskrive.

Sagen paa en fuldkommen lovlig Maade, kan Eftermaalsmanden dog her tiltale de Mænd, som maatte have ydet den Skyldige Hjælp<sup>2</sup>, og han behøver ikke nogen Overdragelse af Sögsmaalet fra andres Side. Men hvis en anden Mand, end den rette Sagsøger, paataler Sagen der, uden i alt at iagttage Lovens Bydende, kan Sögsmaalet fremmes her<sup>2</sup>.

b) Sammesteds 103 Cap. Udg. II, 143.

Dømmes nogen skyldig paa Grönland, saa bör hver Mand, som domfældes der, ansees som skyldig her i Landet<sup>4</sup>. Sögsmaal mod dem der have hjulpet den skyldige Mand, som domfældtes der til fuld Fredlöshed, skal udföres saaledes, som om han var bleven dömt skyldig paa Vaarthinget, indtil hans Fordömmelse er bleven forkyndt paa Althinget. En saadan Sag om hint Drab bör forsvares her ved at fremstille for Retten 5 vore Landsmænd, som bevidne ved deres borgerlige Agtelse, at den Dræbte ikke havde været mindre sikker paa sit Liv, fordi den Tiltalte var tilstede der, eller ogsaa paa anden Maade, at denne Mand havde maattet væрге sit Gods eller Liv.

c) Arvafdelingens 14 Cap. Udg. 1ste D. S. 211.

*Om Fællesskab.*

Hvo som modtager (efterladt) Gods paa Grönland, bör lade det vurdere, ligesaa fuldt som österpaa<sup>5</sup>, og drage ud af Landet med det förste derfra afgaaende Skib<sup>6</sup>. Begiver han sig ikke ud af Landet, bör den Sag söges og forsvares paa den selvsamme Maade, som om Godset var modtaget österpaa.

## ANMÆRKNINGER.

1) Schlegel bemærker (l. c. S. 149), at de brugtes ved Beviisførelsen; Sveinbjörnson oversætter Ordet ved *compromatores*; Schlegel derimod ved *veridici*; See ellers sidstnævnte Commentatio l. c. S. LXXXIII.

2) Ikke egentlig ved selve Drabsgjerningen, men med Hensyn til Skjul eller Livets Ophold, for at den Skyldige kunde undgaae Lovens Straf.

3) Jfr. Schlegels Uddrag af dette Capitel i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed I, 149.

4) Herved bemærker samme Forfatter (l. c. S. 150): „Andersledes forholdt det sig derimod i det Tilfælde at Manddrabet var begaaet i et andet Land; thi om end den competente Sagsøger der maatte have anlagt Sag, saa kunde dog Sagen opprives paany paa Island efter Cap. 100 og 101 (Udgavens II, 140-141). Heraf skjønnes baade at islandske Love og Retsnormer vare ogsaa gjeldende paa Grönland, og at Domstolene her vare organiserede paa lignende Maade som i Island, og at Retspleien var paa denne grönlandske Colonie ligesaa betryggende som paa Moderlandet Island — saa at man derfor tillagde de Domme her afsagdes fuld Retsvirkning. Men at alt dette forudsætter en betydelig Grad af Cultur, behøver jeg ei nærmere at oplyse.” Vi have paa forskellige Steder af nærværende Værk ligeledes antaget, at Islands Love i Almindelighed gjeldte og fulgtes paa Grönland, som 1, Ulfjots Lov, grundet for en stor Deel paa Islands ældste hedenske Vedtægter; see ovf. I, 495-96. 2, Den samme Lov, saaledes som den paa Island nödvendigviis var bleven forandret ved og efter Christendommens Indførelse; den maa man især antage er bleven ordnet og indført ved Islænderen Skjald-Helge, som (mærkelig nok) blev valgt af Grönlænderne, som den lovkyndigste iblandt dem, til deres Laugmand, i den første Trediedeel af det 11te Aarhundrede, see ovf. II, 433, 435-36, 441-43, 535-36, 572; jfr. 411, 720-21. Om

eller hvorvidt Grönlænderne have vedtaget nogen af Graa-gaasens nye Bestemmelser, er os ubekjendt, og det kan vel omtvivles, thi 14 Aar efter dens Udgivelse omtales Grönlands Love som afvigende fra de norske; jfr. II, 677-78, 702-703. At Nordmanden Biskop Arnald har stræbt at indføre den norske Kirkeret i Landet, maa vel antages som vist; omtrent fra 1127 af har vel den grönlandske Lovgivning i den Henseende fjernet sig fra den islandske. Vi have og gamle Beretninger derom, at den islandske Lov Jonsbogen, efter Grönlands Overgivelse til Norge, blev indført der i Landet, hvilke vi nedenfor skulle meddele.

<sup>5)</sup> Nemlig i de östen for Island liggende Lande, især Norge. See sammesteds 13de Cap. S. 206-211.

<sup>6)</sup> Efter Schlegels Mening viser dette Lovsted Skibsfartens fulde Gang imellem Island og Grönland (Nordisk Tidskrift for Oldkyndighed, I, 50).

---

## 15) UDDRAG AF BJÖRN EINARSÖNS REISE-BESKRIVELSE.

**A**ndre Uddrag af dette ellers tabte Værk have vi, forsaavidt de angaae Gunnbjörnsskjærene ved Grönland, meddeelt herovenfor (I, 110-122), med tilföiede Oplysninger om Björn Einarsön, kaldet Jorsalafari, og de af ham foretagne Reiser. Nu kunne vi endvidere, angaaende disse, henvise til Middelalderens Annaler, herovenfor III, 34, 62, 63, samt Diplomsamlingen sammest. S. 135-142. Ved disse Efterretningers og Actstykkers Sammenstilling bliver det klart: at Björn Einarsön (m. fl.), som det her meldes, 1385 fordroges, tilligemed 3 andre Islandsfarere, ialt 4 Skibe, til Grönland, hvorfra de kom tilbage til Island 1387; derfra drog Björn Einarsön (m. fl.) atter til Norge 1388, og der tiltalte han og hans Reisefæller 1389 for ulovlig Handel og  
(28\*)

anden Adfærd paa Grönland, men frikjendtes dog formedelst de Nödstillfælde, som havde tvunget dem til at anløbe Landet o. s. v.

Om de Haandskrifter af Björn Johnsens Grönlands An-

---

*Þettað fátt eitt með styttesta ágripi er skrifað úr reisubók Bjarnar bónda Einarssonar, er bæði var kendr Vatnsfjarðar-Björn og stundum Björn Jórsalafari.*

Vatnsfjarðar-Björn Jórsalafari fór í þriðju Romferð sinni út allt til Jórsala. Í þeirri reisu útvegðaði hann margar historiur heilagar með helgum dómum, er hann með sèr út flutti ok heim færði í Vatnsfjörð. Hann hafði margt að segja af sínum reisu ok lífsháskum, sem hann í kom, ok hans húsfrú, þó helzt ok mest í einni þeirri seinustu, þá er hann varð lengst teptr á Grænlandi sakir hafisa. Í þeirri Jórsalaferð misti hann af sèr alla sveina á einni nóttu, en húsfrúin allar þjóustupernur, sitt í hvörrri nætrgistingu ok sá, þó leynilega, hvörsu þær voru líflátnar ok á háls skornar. Þau hjónin fundust aftr heilbrigð, þó dáfurðanliga, ok esldust at fylgð ok fè, en í hingat-siglingu villtust þau til Grænlands ok vorðu þá kostar þurfi fyri sitt fólk. Fyrst sem hann gekk at sjó, at lítast til veiða, kom hann at einvígi þeirra hvítabjarnar ok rostúngs, sem jafnan vinnast nær sem hittast, ok hafði síðan báða.

Þeir Grænlendíngar veittu Birni bónda Eiríksfjarðar sýslu, meðan hann var þar. Þá fékk hann um haustið í gjastoll cxxx þör saubabóga, með því

naler som vi, saavel forhen som nu, hertil (paa samme Maade) have benyttet, see ovenfor I, 84-85.

*Dette lidet, i korteste Uddrag, er udskrevet af Bonden Björn Einarsons, snart kaldet Vatnsfjords-Björns, snart Björn Jorsalsfarers, Reisebeskrivelse<sup>1</sup>.*

Vatnsfjords-Björn, kaldet Jorsalsfarer, drog paa sin tredie Romerreise lige ud til Jorsal (Jerusalem). Paa denne Reise erhvervede han mange Helgen-Historier tilligemed Reliquier, som han førte hjem med sig til Vatnsfjord. Han havde meget at fortælle om sine Reiser og de Livsfarer, hvori han og hans Hustru<sup>2</sup> havde været stødte, dog helst og mest paa en af de sidste<sup>3</sup>, da han opholdtes længst i Grønland for Havisens Skyld. Paa denne Jerusalemsreise mistede han ganske alle sine Svende paa en eneste Nat, men Husfruen (Solweig) alle sine Tjenestepiger (hvert Parti i et særegent Natteherberg) og saae, dog hemmelig, hvorledes de bleve ombragte og Halsen blev skaaret over paa dem. Ægteparret blev uskadt og de gjenfandt hinanden paa en vidunderlig Måde<sup>4</sup>; de skaffede sig siden baade Følge og Gods, men i Hidseilingen<sup>5</sup> fore de vild og kom til Grønland, hvor de kom til at mangle Kost for deres Folk. Først da han gik ned til Søen, for at se sig om efter Fangst, kom han til at see paa en Tvekamp mellem Hvidbjørnen og Hvalrossen, som stedse slaaes til det yderste, naar de mødes<sup>6</sup>, og fangede dem siden begge.

Grönlænderne overdroge Eriksfjords Sysse<sup>7</sup> til Björn Bonde, medens han opholdt sig der. I Efter-



þeim á at fylgja. Þat lagðist Birni bónda þarnæst til hjargar fyrri fólk sitt, at þar kom sú bezta steypireiður með merkiskoti Ólafs ísfrðings á Íslandi, en síðast svo dugði, at hann hjálpaði tveimr tröllum, úngum systkynum, úr flæðiskeri, þau er honum sóru trúnaðareyða, ok skorti hann eigi alla þaðan af, því þau dugðu til alls veiðiskapar, hvað hann hafa vildi eðr þurfti. Þat þótti skessunni sèr mest veitt, þá er húsfrúin Solveig lofði henni at hampa ok leika sèr at sveinbarni því er húsfrúin hafði þá nýalið. Hún vildi ok hafa fald eptir húsfrúnni, en skautaði sèr með hvalsgörnum. Þau drápu sik sjálf ok fleygðu sèr í sjó af hjörgum eptir skipinu, er þeir fengu ei at sigla með bóndanum Birni, sínum elskaða húsbónda, til Íslands.

Þegar Björn Jórsalafari var á Grænlandi, þá var biskupinn í Gørðum í Einarsfirði nýandaðr, ok hèlt þá einn gamall prestur biskupsstólinn ok vígði öllum biskupsvígslum.

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> Om den gamle Hæderstitel „*bóndi*“, samt Björn Einarsöns tvende Tilnavne, see ovenfor I, 112-113.

<sup>2)</sup> Vi udelade her Navnet *Olóf*, sat ved en Hukommelsesfeil (eller rettere en Forvexling) af Forfatteren, isteden for *Solveig*, som var hendes rette Navn; see ovf. I, 114.

<sup>3)</sup> Jfr. ovf. I, 111, hvor der ved en Skrive- eller Trykfeil staaer *den* istedenfor *en af de* (sidste Reiser), hvilket vi herved berigtige. Her menes vel Björns anden Reise til Rom o. s. v.

<sup>4)</sup> Dette har rimeligviis tildraget sig i det byzantinske

aaret fik han der, som Gavetold, 130 Par Bedebøve med det som bør følge med dem. Dernæst havde Björn Bonde det Held til at kunne underholde sine Folk, at der opdrev en af de største Rørhvale, med et Skudmærke, tilhørende Olaf Isfirding i Island<sup>8</sup>. Tilsidst hjalp det Tilfælde ham, at han reddede tvende Trolde, unge Søsken, fra et af Søen i Flodens Tid overskyllet Skjær<sup>9</sup>. De aflagde Troskabsed til ham<sup>10</sup>, og fra den Tid manglede han ikke Levnetsmidler, thi de vare dygtige til alskens Fangst, i hvad han saa vilde have eller behövede. Troldepigen ansaae det for den største Gunst, naar hun fik Lov til at bære og kjæle for det Drengbarn, som Husfruen da havde nylig født. Hun vilde ogsaa bære et Hovedtøi, der lignede Husfruens, men hun satte det sammen af Hvalfisketarme<sup>11</sup>. Disse Søsken dræbte sig selv og styrtede sig ned fra Klipper i Søen, da de ikke fik Lov til at tage med Björn Bonde, deres elskede Husbond, til Island<sup>12</sup>.

Da Björn Jorsalsfarer var i Grönland, var Biskoppen til Garde i Einarsfjorden nylig død; en gammel Præst forestod da Bispestolen og forrettede alle biskoppelige Vielser<sup>13</sup>.

Rige, eller en af dets forrige af Tyrkerne erobrede eller da overfaldne Provindser, — i hvilke Lande Krigen den Gang rasede (nemlig henved 1389-90).

<sup>8</sup>) Dette maa være en Hukommelses- eller Skrivefeilsteden for Udseilingen eller Reisen fra Island.

<sup>9</sup>) Saaledes siger ogsaa Hans Egede om Hvalrossene: „De ere behjertede Dyr og staae hinanden bi indtil Døden. De ligge altid tilfældts mod Hvide-Bjørnen, og med sine store

og stærke Tænder gjøre ham det suurt nok, ja ofte overvinde ham; i det ringeste holde de ud med ham, indtil de ligge begge paa Stedet." (Grönlands Perlustr. S. 46.)

<sup>7)</sup> Om Ordet Syssel eller Sysselmandsbestilling m. m. see ovenfor (i denne samme Anledning) I, 118-122. Da Sysselmanden ikke alene oppebar de offentlige Indtægter, men var tillige Retsbetjent og Dommer, synes dette (m. m.) at vise at den nye islandske Lov (Jonsbogen) da maa have været indført i Grönland, saa at Grönlænderne med Tillid kunde anbetroe hint vigtige Embede i den islandske Høvdings Hænder; — ligesom de forhen, da den samme republikanske Lov gjeldte i begge Lande, havde overdraget det end vigtigere Laugmands-Embede til Islænderen Helge, (see ovf. III, 434). Den saakaldte *gjaftollr* (Gavetold) oppebæres endnu af Sysselmændene i Island.

<sup>8)</sup> Efter den islandske Lov Jonsbogens Vragssafdeling (*rekabálkr*) skulde enhver Hvalfanger have et paa Althinget tinglyst Mærke paa sin Harpun, som, naar den siden fandtes i en dræbt og paa Stranden opdreven Hval, hjemlede dens Eier det Halve af den hele Hvalfisk, da Strand-eieren ordentligvis tilkom den anden Halvdeel deraf. Den, som lagde Skjul paa en saaledes mærket Harpun, straffedes som frodløs Tyv; (l. c. 4de og 5te Cap.). Disse Bestemmelser vare dog grundede paa Graagaasens ældre Lovbud i *Rekabáltr* (eller *Landabrigðabálkr* 59-67 Cap.). Den her nævnte Olaf boede paa Öen Ædey i Isefjorden i Island; paa hans Vegne oppebar altsaa Björn Einarson Skyttens Part af den opdrevne Hvalfisk.

<sup>9)</sup> At disse saakaldte Trolde ikke vare andet end Eskimoer eller Skrællinger, forstaaer sig af sig selv. Vi vide at dette Folk allerede havde trængt ind i Grönland 1379; see ovenfor III, 16, 60-61.

<sup>10)</sup> Da Eskimoerne og Europæerne i Middelalderen stedsæde vare hinandens dødelige Fjender, har Björn Einarson anset

det for nødvendigt at modtage disse Eskimoers Forskninger om ubrødelig Troskab paa en overordentlig Maade.

<sup>11)</sup> Hans Egode beretter, at Grønlænderne i hans Tid undertiden, isteden for Linned, benyttede sig af beredte Sælhundetarme (l. c. S. 72). Efter Fabricius anvendes ogsaa Hvalfiskenes Tarme til Klædningestykker (Fauna Groenl. p. 34, jfr. p. 8).

<sup>12)</sup> Blæneligviis har ogsaa Frygten for Mishandling af de europæiske Grønlændere været en anden Hovedaarsag til denne fortvivlelaesfulde Beslutning; jfr. Anm. 10.

<sup>13)</sup> Jfr. ovenfor III, 32, 34, hvoraf det sees at Grønland paa den Tid, efter Alfs Død, ikke havde nogen i selve Landet boende Biskop. Den her ommeldte Præst har da fungeret som Officialis, — og dette blev, i Coloniens sidste Tid, en vedvarende Skik, endskjönt den næsten aldrig manglede titulære Biskopper, som opholdt sig i et eller andet af de tre nordiske Riger.

### XXX. BLANDEDE OPTEGNELSER, DEELS AF USIKKERT INDHOLD, DEELS AF FREMMEDE SKRIFTER.

- 1) *Om den brittiske Kong Arthurs foregivne Herredømme over Grønland, i det 6te Aarhundrede m. m.*

Enhver kjender denne i Europas romantiske Literatur høist berømte Konge, om hvis Tilværelse dog mange nyere Literaturer have tvivlet. Adskillige af Middelalderens engelske Historieskrivere have alligevel antaget at mange Beretninger om hans Levnet virkelig vare historiske, og heri understøttes de tildeels af nogle blandt de nyere. Suhm og Schöning have saaledes sat Lid til Efterretningerne om Arthurs foregivne nordiske Erobringer, for saa vidt de an-

gaae en Deel af Danmark og Norge. De lyde ellers saaledes i korteste Begreb:

Britternes Konge Arthur siges sidst i det 5te, i al Fald dog rimeligviis tidlig i det 6te Aarhundrede, at have, efter at have slaaet Saxerne, samt erobret Skotland og Irland, foretaget betydelige Sötog i de nordlige Farvande med et saadant Held, at han derved ikke allene underkastede sig Örkenöerne, men ogsaa Danmark, Gothland og Norge, ja selv Island og dets Konge Malvasius<sup>1</sup>, tillige med Grönland og Lapland. Herom handles under et, i Indledningen til de Love, som udgaves af Edvard Confessor, med følgende Ord:

„Arthur lod sig ikke nöie med Britannien, men underkastede sig ogsaa hele Scansien, nu kaldet Norge, og alle Öer paa hin Side Scansien, navnlig Island og Grönland, som ere afhængige af Norge, Snechorda (?) og Irland, Gulland og Danmark, Samland, Vinland o. s. v. At ogsaa Vinland nævnes her, maa være os høist paafaldende, men her menes uden Tvivl Finland eller Vindland (Vendernes Land<sup>2</sup>). Overdrivelsen af disse Efterretninger behöve vi ikke at udhæve; de vare dog uden Tvivl tildeels grundede paa fabelagtige Folkesagn, og saaledes ikke da først ligefrem opdigtede, men i hin lettroende Tidsalder antagne for gode og gamle; de synes fölgelig, i en fælles Lov for Angelsaxer, Britter, Nordmænd og Danske, at være blevne fremsatte

<sup>1</sup>) Schönning Norges Historie I, 347; jfr. 348-52. Jfr. Suhm Hist. I, 333, 337-46.

<sup>2</sup>) Originalens Ord ere disse: „Arthurus, qui fuit quondam indytissimus Rex Brytonum . . . . . non fuit animus ejus contentus regno Brytanniæ; subjugavit igitur sibi strenue Scanciam totam, quæ modo Norveia vocatur, et omnes insulas ultra Scanciam, scilicet Islandiam et Groenlandiam, quæ sunt de appendiciis Norveicæ, Snechordam et Hyberniam et Gutlandiam et Daciam, Semelandiam, Vinlandiam &c. Lambardi Archæonomia (Leges Edv. Confess.) tit de jure et appendiciis coronæ Britannicæ (Cantabrigiæ, 1644, Fol.) p. 148-49.

som Grunde for Englands muelige eller fremtidige Fordringer paa Besiddelsen af Nordens Riger og Lande. Imidlertid havde de i Virkeligheden ikke mere at betyde med Hensyn til Island og Grönland, som ikke vare opdagede i Kong Arthurs Tid, end de Ommeldelser af Konger og Fyrster af Isenlant og Gruenland eller Greneland, som findes hist og her i Tydsklands Nibelungen-Lied og flere gamle Heltedigte, samt vore egne Kjempeviser om Konger af Island.

2) *Opdigtede eller forfalskede Efterretninger og Diplomer om Grönland, som kjendt under dette Navn i det 8de og 9de samt først i det 10de Aarhundrede.*

I „den grønlandske Chronica” af Claus Christophersen Lyschander (Kjöbenhavn 1606, 8<sup>1</sup>), anføres Grönlands første Opdagelse at være skeet fra Island af, mellem Aarene 774 og 787, i hvilket sidste Aar „Erik Ruder den Gamle” der siges at have draget til Grönland og grundet den norsk-islandske Coloni. Disse Angivelser kunne være tagne af ældre Skrifter, som vi nu ikke mere kjende. Muelig skulde en slig opdigtet Chronologie besmykke eller understøtte det bremenske og hamborgske Klerkeskabs Interpolationer i de gamle Brevskaber, som vi nu strax komme til at ommelde, og hvilke Krönikens Forfatter har antaget for meget troværdige.

Disse gamle Afskrifter af a) Ludvig den Frommes Stiftelsesbrev for Hamborg Erkebispedömmе, udgivet i et af Aarene fra 831 til 834; b) Pave Gregor den 4des Stadfæstelsesbrev derpaa (af 834 eller 835); c) Nicolai den 1stes Bulle af 856 og d) en foregiven Skrivelse fra Pave Johan-

<sup>1</sup>) Vi have benyttet denne Originaludgave; Kröniken er bleven udgivet paa ny sammesteds 1726. Af denne Rimkrönike har man en islandsk prosaisk Oversættelse af Jon Olafsen (kaldet Indiafarer), som dog ikke er udgiven i Trykken.

nes den 10de (?) til Erkebiskop Unno (?) fra eet af Aarene 918 til 920 (?) — nævne urigtig, paa forskjellige Maader, Grönland eller Grönkønderne som undergivne den erkebiskoppelige Kirke. Alle disse Brevskaber med flere, men mest søgte, af samme Art, have vi udførlig omhandlet her ovenfor III, 66-73, hvortil vi nu kunne nøies med at henvise.

### 3) *Usikre Beretninger om Olaf den Helliges Erhvervelse af Herredømmet over Grönland i det 11te Aarhundrede.*

Vi have ovenfor II, 234-39 meddeelt et Uddrag af Odd Munks mærkelige Saga om Kong Olaf Tryggvesøn, hvori det berettes, at denne Konge vel havde indført Christendommen i Norge, Hetland, Örkenøerne, Færøe, Island og Grönland<sup>1</sup>, men at den paa mange Steder blot havde bestaaet i Navnet, hvilket og stedse vilde blevet saa, dersom en anden ikke var kommen for at styrke den og un-

<sup>1</sup>) Vi ville her anføre selve Ordene af Egilsons Bearbejdelse af Bekstefja, et Digt fra Midten af det 11te Aarhundrede til Olaf Tryggvesøns Ære, af Stein Herdises Søn (Script. hist. Island. III, 250, jfr. oxf. II, 421-24). Efter at Skjalden, i 10de Strophe, havde bemærket, at den af ham besungne Konge havde „kristnet“ 5 Folk eller Lande, ytrer han sig saaledes i den næstpaafølgende 11te:

*Island elu skyndir,  
 Hvar lista, vœnn kristnat,  
 gullmildr, Grœnaveldi  
 Gœndlar þeys, ok Eyjar,*

d. e. Den konsterfærne Fremskynder af Gœnduls Storme (Kæmper), gavmild paa Guld, fik Christendommen indført i Island, Grönland og paa Öerne (Örkenøerne o. fl.). Udtrykket *vœnn kristnat* o. s. v. kunde ellers, især med Hensyn til det Foregaaende, let forstaaes, og oversættes saaledes at Kongen „vandt“, nemlig overvandt eller erobrede, de her nævnte Lande, efter at de vare blevne christnede. Udsædvanlig er Benævnelser *Grœnaveldi*, da *veldi* ellers mest bruges om et stort Bæge; — at Landet, som kaldes saaledes, var meget stort, har da vistnok været almindelig bekjendt.

derkaste sig Folket, nemlig Kong Olaf Haraldson (o. s. v.). Af disse Udtryk kunde andre sildigere, med Nordens Historie ellers ikke tilstrækkelig bekendte Forfattere, let slutte, at Grønlænderne ikke allene vare blevne fuldkommen omvendte ved Olaf den Hellige, men og tillige ved ham underkastede Norges Rige. Dette sidste berettes endog udtrykkelig i et andet ellers paalideligt Skrift, nemlig *Færeyinga þáttur*, (udgivet i *Færeyinga Saga* ved Rafn, 1832, S. 189, her efter *Flatøbogen*) med følgende Ord: „Rættliga hafa fróðir menn svá ritat ok sannliga sagt, at Olafr konungur hafi skattgilt öll þau lönd er nú liggja undir Noreg, utan Ísland, fyrst Orkneyjar, Hjaltland, Færeyjar ok Grænland,” d. e. „Kyndige Mænd have rigtigheden skrevet og med Sandhed berettet, at Kong Olaf har gjort alle de Lande, som nu ligge under Norge, Island undtagen, skatskyldige, først Ørkenøerne, (dernæst) Hetland, Færøerne og Grønland.” Herved har Udgiveeren anført Paralleler af *Heimskringla* (56 Cap.) og af Olaf den Helliges store *Saga* (59 Cap.), som vel ikke nævne Grønland udtrykkelig, men derimod Ørkenøerne, Hetland og Færøerne, med Hensyn til denne Konges idelige Erkyndigelse om Christendommens Overholdelse der, ved hvilken han fandt store Mangler, „slíkar ræður hafði hann optast í munni ok taldi landsrætt eða laga-setning” d. e. „Slige Taler havde han idelig i Munden, og udviklede (den dertil hørende) Landsret og Lovgivning”. Skjøndt Island ikke nævnes her, er det dog vist at Olaf den Helliges eller hans Biskop Grimkels Kristenret eller Kirkelov indførtes der; det samme er og rimeligviis skeet i Grønland. Men for ret at kunne sørge for denne Løvs Overholdelse, søgte Kongen og at tilvende sig det verdslige Overherredømme over alle de ovennævnte Lande. Vi have alt bemærket, at han 1024 (og senere) udsendte Thoraren Nefjalson til Island, for om mueligt at formaae Indbyggerne til at hylde sig som dets Overherre (o. s. v.), men for-gjæves, — og at den samme Mand af ham sendtes til



Grönland (rimeligviis tildeels i det samme Ærende), men han maatte, formedelst Modvind og Storme, vende tilbage derfra; see ofr. II, 239 o. fl. Endvidere anføres, som Variant til Færeyinga Saga l. c. den Bemærkning af de nævnte Kildeskrifter: at Kong Olaf allerede havde underkastet sig Örkenøerne og udsendt Budskab til, samt erhvervet mange Venner paa Island, Grönland og Færøerne. (Hann hafði þá undir sik lagt Orkneyjar, sem furr var sagt; hann hafði ok haft orðsendingar ok gert sér marga menn at víðum, bæði á Íslandi, á Grænlandi ok í Færeyjum. Hkr. Ó. h. S. 133 Cap.; den store Khavnske Udg. II, 204). Kongens Forsæt, ogsaa at underkaste sig Grönland m. m., antydes der tydelig nok. Disse hans Planer lykkedes tildeels paa Færøerne, men ingenlunde paa Island, og at dette samme kan siges om Grönland, indlyser tilstrækkelig af de temmelig udførlige Brudstykker af dets Historie fra hans Regjeringstid, som ere os bekjendte; thi endnu i Aaret 1027 havde han intet Herredømme over Grönland, hvor hans Hirdmand Thormod svært forfulgtes, og Kongens Venner for det meste havde tabt deres Indflydelse; men allerede i det næste Aar (1028) maatte Kongen selv flygte fra Norge for sine oprørske Undersaatter, som da hyldede Knud den Store; jfr. ofv. II, 279 o. f.

Ikke des mindre har den Beretning (rimeligviis især fra det anførte Sted i Flatøbogen) forplantet sig til visse nyere Skrifter, at Olaf den Hellige virkelig havde underkastet sig Grönland. Saaledes melder navnlig Arngrim Johnsen i sit Specimen Islandiæ historicum (1842) S. 149 at Grönland allerede i Aaret 1023 var blevet skatskyldigt til Norge, men var siden faldet fra dette Rige („Gronlandiæ anno 1023 Norvego tributariæ, ab eoque subinde deficientis”<sup>1)</sup>); derfra er det senere gaaet over til flere nyere For-

<sup>1)</sup> I den samme Forfatters hidindtil ikke (i Original) udgivne Grönlandia (3 og 4 Cap) anføres ogsaa omtrent det samme: „Vixevunt autonomi, donec anno 1023 Norvego tributarii fierent, aden

fattere, (f. Ex. Theodorus Thorlacius's Grönlands Beskrivelse<sup>1)</sup>); jfr. Torfæi Gronlandia p. 242. Af disse Skrifter kan det dog ikke være taget, hvad der antydes i Lyschanders Grönlandske Chronica (1608) S. 27-28, at Olaf Tryggvesøn allerede havde „Grönland i Vold” men at Grönlænderne ikke vilde betale Skat til de Danske (som efter hans Død underkastede sig en stor Deel af Norge) og „kored Sanct Oluf Digre”. Ved at antage og udbrede Christendommen kom Grönlænderne rigtig nok til at underkaste sig visse af begge Olafer udgivne eller indførte Love, men de have dog vistnok ikke (ligesaa lidt som Islænderne) erkjendt nogen af disse Konger for deres Overherre i verdslige Sager. Det samme kan og siges om Magnus den Gode, Harald Sigurdsøn, kaldet Haardraade, og hans Sønner. Magnus Barfod har vel heller ikke opnaaet noget Herredømme over Grönland, endskjönt han synes at have prætenderet det, og fremmede Forfattere da regnede det til det norske Rige; see ovenfor III, 428-429. Det er derfor ikke aldeles umærkeligt at Grönlands Chronica anfører (S. 32) om denne Konge, at han paa de samme Sötog, ved hvilke han undertvang Man og de skotske Syderöer (1097 og 98) tillige har tilegnet sig:

„Alle Öer som findes ud i den Strand  
Vesten og Norden hen vide fra Land  
Everlig til Norriges Krone,  
Saa eignet han sammen fra Grönland henom

---

ut in sequenti Norvegiæ Reges tanquam nova transactione cum Gronlandis opus habuerunt (1261)”. I Einar Eyolfssens i Skalholt 1688 trykte islandske Oversættelse (4) S. 13 og 14 tilføies, at det var Kong Olaf Haraldsøn, kaldet den Hellige, som paalagde Grönlænderne denne Skat.

<sup>1)</sup> Rimeligviis ogsaa til Schachts (1679) haandskrevne Enarrationes de Groenlandia, hvor det hedder i de annalistiske Optegnelser: „1023, Groenlandia (tempore Olus Sancti) jugum regis Norvegiæ primum subiit”.

Til han ned mod Irland kom

De mægtige Öer og mange”.

Norges Historiekrivere nævne den meget summariske Maade, paa hvilken Kong Magnus tog en Deel af disse Öer i Besiddelse; Snorre Sturlesön melder nemlig i hans Saga (12te Cap. Hkr. l. c. III, 199) at han lod sine Skibefolk roe indenfor dem alle, baade beboede og ubeboede, til Beviis for sit Herredömmе over dem, og „alle Lande vesten for Skotland”; næsten det samme fortælles i Fornm. S. VII, 47 (Cap. 23). Derimod meldes intet om denne Konges Tog til Grönlands Hav, eller nogen lignende symbolisk Occupation af dette Land, som rigtignok kan siges at ligge vestligere end Skotland. Dog berettes det i Fornm. S. (l. c. 25 Cap. S. 54), at Kongens Flaade i Sommeren 1098, formodelst heftige Storme, havde en meget besværlig Tilbagereise til Norge. Muelig er den da drevet langt mod Vest eller Nordvest, og deraf kan Rygtet let have dannet hans Flaades Fremtrængen til Grönlands Hav og selv til dette fjerne Lands Kyster. Da denne erobresyge Konge atter 1103 drog paa Eventyr til de vestlige Have, for at indtage Irland, fandt han der sin Död i Kampen.

#### 4) *Angaaende et færöisk Kvad om Skjalden Thormods Grönlandsreise.*

Niflungers og Budlungers ældgamle Heltefærd er gennem mange Aarhundreder vedblevet at mindes af Færingerne i deres Kæmpeviser, de saakaldede *Kvæði*, (islandsk *kvæði*) eller *Rímur* (Islændernes *rímur*, der forhen pleiede at afsynges, isteden for anden Musik til deres Dands (see ofr. I, 329, 337, 342, samt Rafns Antiquit. Amer. S. 319). Det er da ikke at undres over, at ogsaa Nordens Hedenolds og første christne Periodes Kjæmpedaad endnu prises i disse Sange, og dette er f. Ex. Tilfældet med Thormod Kolbrunes Skjald, Olaf den Helliges beröimte Hirdmand, om hvis Grönlandsreise m. m. vi have handlet her ovenfor II, 250-419. Dette Digt kaldes nu paa Færöerne

*Thormäv* (eller *Thorman*<sup>1</sup> *Skjalds Kvæði*) og er meddeelt os af Pastor Schröter i en Afskrift af den i Færøernes Almuesprog særdeles bevandrede Hr. Davidson. Schröter antager Kvadet for meget gammelt<sup>2</sup> og digtet inden den sorte Død, paa en Tid da der skal have været et Slags Mellemhandel mellem Grønland og Færøerne, dog formodentlig mest paa den Maade, at bergenske Kjøbmænd anløb Færø paa Reiserne til Grønland<sup>3</sup>. I al Fald er Digtets Hovedindhold ægte gammelt, og enten grundet paa samtidige Sagn eller en skreven Saga om Fostbrødrene Thormod og Thorgeir. Vi have allerede (II, 253) bemærket, at Kvadet begynder med en autentisk Beskrivelse over den Maade, hvorpaa deres Fostbroderskab stiftedes, med ægte hedenske Ceremonier: vi ville her indføre dens Begyndelse (med en tilsvarende islandsk Omskrivning).

- |                               |                               |
|-------------------------------|-------------------------------|
| 1. E vajd aina rujmuna        | 1. Eg veit eina rímuna,       |
| um an tár villjun hojra:      | ef enn þér viljið heyra:      |
| Thorgair og han Thormävur     | þorgeir og hann þormóður      |
| tair röra saman drojra.       | þeir ræra saman drejra.       |
| 2. Thorgair og han Thormävur  | 2. þorgeir og hann þormóður   |
| tair rua sær blou uj logva... | þeir rjóða sér blóð í lófa... |
- Paa Dansk: 1. Jeg veed (kan) end et rimet Kvad,  
hvis I det ville høre:

<sup>1</sup>) Uagtet denne tiensynlige Fordreielse af Mandsegennavnet Thormod, er dette forhen (efter Hr. Schröters Beretning) blevet almindelig bragt paa Færøerne og bruges endnu paa Syderøerne. I Island er det ingenlunde usædvanligt.

<sup>2</sup>) Vi skyldte Hr. Davidson følgende Bemærkning: „Man har det Sagn, at Nordmændene, naar de seilede til Grønland, lagde ind i en af de tvende Havne: Vaa paa Norderø eller Borden og Vaa eller Vaaz paa Sudeø, som derfor kaldtes Havnene, nemlig *norun i Vaa* og *sur i Vaa*“.

<sup>3</sup>) Visse Stropher af Digtet bære Spor af Alliteration eller Bogstavrim, hvilket Schröter bemærker at forhen have været meget gjængse i de færøiske Vers, og endnu ikke ganske af Brug.

Thorgeir og Thormod, hinandens  
Blod de sammen røre.

2. Baade Thorgeir og Thormod,  
de gnide sig Blod i Love.<sup>1</sup>...

I 3—5 Strophe ommeldes de mange Drab, som Thorgeir begik, tildeels med Thormods Hjælp, og før hvilke han ikke ydede nogen Mandebod; ogsaa Thorgrim Tröðli (Thorgrim Trölle fra Grönland) nævnes blandt hans Modstandere, (jfr. ofr. II, 253-54, 286-300, 328-338). 6—9 Str. handle om Thorgeirs Forslag til at prøve Styrke med Thormod, som tog det ilde op og derfor skiltes fra den førstnævnte, samt begav sig til Kong Oule eller Oula (Olaf den Hellige, l. c. S. 254, 302). Den 10 Strophe ommelder Thorgeirs Fald, ombord paa et Skib. Str. 11-17 besynges Kongens Samtale med Thormod om hans forestaaende Reise til Grönland (til Grönlandar), samt med Grönlænderen Skikvur (Sagaens Skuf) fra Stokkanæs (á Stokkanesi) hvem han anmoder om at føre Thormod paa sit Skib til Grönland og der at understøtte ham paa det bedste, samt følge ham til Thorkjild (Leifsön) paa Brattaluj (Brattalid) og hans Hustru Sigrid, som begge vare Læger:

Thorkjild buir uj Brattaluj,  
i eiga skal hetta fröji,  
Sigrid haidur hustru hans

---

<sup>1</sup>) Dette sidste Ord (Isl. *löft*) var længe almindelig Dansk og betyder det hule i Haanden; see Videnskabernes Selskabs Ordbog under *Loc*, *Love*. Det forekommer vel endnu i Norge som *Love*, ja selv i Wales som *Lloft* (af *Llaw*, Haand); dog findes Ordet ligeledes i Mosogothisk som *lofa*. — Hr. Davidson bemærker ellers ved det foranførte Sted: „Efter Sagnet skare Fostbrødrene sig i Tommelfingrene over begge høire Hænder, lod Blodet løbe i Haanden og mængede det sammen; snoede det saa om Hænderne, og det kaldtes Fostbroderhandsken. I dens Haand, hvor Blodet bedst mængedes, skulde findes størst Troskab. Saaledes vilde Siururs Blod ikke mænges med de andrea, og han forraadte dem siden.”

og læknir eru teir bæji<sup>1</sup>.

— Kongen paalagde ogsaa én vis *Bjadni* (*Bjarni*) at forfærdige en ypperlig Stridsøxe til Thormods Brug<sup>2</sup> (jfr. ellers Sagaens Beretninger her ovenfor II., 306-308, 314-16) om Kongens Samtale med Thormod og Skuf, samt hans Budskab til Thorkel. Str. 18-30 beskrive Seiladsen til Grönland samt Thormods forskjellige Kappelstrid og Ordvexling med hans Medreisende, der kaldte sig Gjest (*Gjestur*, egentlig Skjalden Steinar), alt i Overensstemmelse med Sagaen (ofr. II., 308-314). Efter Str. 31 kom de til Havn i *Aeriksfri* (*Eiriksfriði*, Eriksfjorden) kort fra *Brattaluj*. (Her mangle rimeligviis een eller flere Stropher); Str. 32-34 ommelde Lojins (Avlsforvalteren Lodins) sjendtlige Forhold mod Thormod (l. c. S. 322-324). I Str. 34-36 advarer Gjest de tilstedeværende, at de ikke skulde angribe Thormod, da hans Vrede var farlig; at han var kommen af Siowland<sup>3</sup>, og var hans (Gjests) Frænde. Det forekommer

<sup>1</sup>) Heri afviger Sagaen for saavidt fra Kvadet, som den kun omtaler en Sigrid paa Brattalid som Avlsforvalteren Lodins Frille, der dog skulde sørge for Thormods Opvartning, medens han opholdt sig der, og kom til at holde meget af ham (jfr. II., 318-321). Sagaen ommelder desuden en anden Kone i Grönland af Navnet Sigrid, boende paa Hammer (Hamar, som stod Thormod bi i hans Fredløshedstilstand, l. c. S. 378-82). Hverken Thorkel eller nogen af de to Sigrider nævnes i Sagaen som lægekyndige.

<sup>2</sup>) Her menes vist den Bjarne paa Stokkanæs, som understøttede Thormod paa mange Maader i de Farer, hvori han stødtes i Grönland, og derfor maatte (tilligemed Skuf og Sigrid fra Hammer) flytte ud af Landet (l. c. 316, 322-26, 340-46, 556-58, 374, 396), Thormod dræbte Thorgrim Trolle med en Øxe, og det meldes i Sagaen at hans Ven Bjarne havde forfærdiget den; efter den skjendte atter Kong Olaf Skjalden et Sværd (m. m.), førend han drog til Grönland.

<sup>3</sup>) Skulde her menes *Snjóland* eller Snæland (udtalt *Snjowland*) Islands ældre Navn? — eller ogsaa *Sjóland* (*Sjóland*), Sjælland end bedre svarende til Udtalen. Da Thormod havde opholdt sig

ikke i Sagaen, og ei heller de her formodentlig Thormod selv tilegnede Udladelser, Str. 37-38, at han var draget fra Sjowland og (eller?) Island for at anfælde Thorgrim med Vaaben. Disse Stropher ere formodentlig udrykkede af deres rette Sammenhæng, og høre vel til en fortrolig Samtale med Skuf eller Bjarne. Efter Str. 39-40 tog Thormod en blaa Kappe over sig, greb *Bjadrasmije* (*Bjarnasmíði*), den af Bjarne forfærdigede Öxe, og fældede med den en Mand ved Navn Loen (Lojin, Lodin?). I Str. 41-42 overlader Thorkjild (rettere efter Sagaen Skuf eller Bjarne) ham den halvtossede Ejil (Egil) som Følgesvend (see ofr. II, 326-28). Str. 43 indeholder Thormods Raad til Ejil, om at løbe bort fra Thinget saa hurtig som mueligt, saasnaart han hørte et stærkt Knald (see l. c. S. 334). Efter Str. 44-45 gik Thormod frem for Thorgrims Stol, spurgte ham, om hvem den Saga handlede, der berømtes saa meget, og kløvede i det samme hans Hoved med Bjarnes Öxe, (l. c. S. 336). Str. 46-52 besyngte de første Begivenheder efter „Thorgrim Trödles” Død; Ejil løber bort, med stor Frygt, i det han hørte Knaldet; Thormod satte sig under Thorgrims Skuldre, og opfordrede Folk til at sætte efter Drabsmanden. I en stærk Byge gik den dræbtes Frænder ind i en Thingbod og raadsloge om Forfølgelsen af hans Banemand. Imidlertid vendte Thormod sin Kaabe eller Pelts, som nu var hvid men för mørk; see ofr. II, 336-38. Str. 53-58: Han møder „*Lusa-Oddur*” og bytter Klæder med ham, samt faaer af ham <sup>1</sup> Underretning om Thorgrims Frænder *Folgar* eller *Falgar* (*Falgeir*), *Thowrur* (*Thorir*) og *Thorkjild* (Thorkel). Str. 60-72 handle om Thormods og Falgeirs Kamp, samt den sidstnævntes Død; i Hovedsagen overensstemmende med

---

i Danmark, förend han kom til Norge? (*Fóstbræðra Saga*, Kbh. 1822, S. 115-122; jfr. ofr. II, 303).

<sup>1</sup>) Efter Sagaen af Hyrden fra Langanæs.

Sagaen (l. c. S. 350-354) men med Udeladelse af Thorkels og Thords Drab. Str. 73-77 handle om Thormods Ophold paa Skjæret (S. 354), sammenblandet med en senere Begivenhed (S. 388-90) og hans Redning derfra ved Skikvur og Bjadue (l. c. S. 356 o. f.). I Stroph. 78-79 afviger Kvadet fra Sagaen, i det hint melder at Thormods Redningsmænd flyttede ham til Thorkjild og Sigrid i Brattalid, der begge vare Læger, samt at Sigrid helbredede ham, og endelig, at Thorkjild tog det fortrydelig op at hun gik, derfor, saa sildig i Seng; den sidste halve Strophe har oprindeligt ikke hørt til denne Sammenhæng, men sigter til Sigrid, Lodins Frille; see ofr. III, 451 samt II, 318-20. Her ophører Kvadet, men har sikkerlig forhen været meget længere. Pastor Schrøter beretter og følgende: „Om Thormod skulle flere Kvæder have været, men de ere, saavidt jeg veed, nu tabte. Færingerne tillægge ellers denne Skjald et Par af deres Kvad, af hvilke det ene handler om Kong Olaf den Hellige, kaldet *Trödlän i Hudnalandum*, men det andet om *Thorben Bekjil*”.

Af lignende Art og Ælde, er det i Rafns *Antiquitates Americanæ* (S. 320-334) meddelte Færøiske Kvad: *Finnur hín frúji*, som dog er mærkeligt derved at et Krigstog fra Irland til Vujuland eller Viinland (i America), foretaget ved en norsk Prinds, Haldan fra Upland, udførlig besynges deri.

### 5) *Om en foregiven Opstand af Grönlænderne mod Norges Overherredømme, henved 1271.*

Vi have ikke kunnet opdage nogen andre Beretninger herom, end de der findes i Lyschanders *Grönlandske Chronica* (see ovenfor III, 447). Derved maae vi dog bemærke at denne vistnok tit meget upaalidelige Forfatter i den første Deel af samme Rimkrönike sees at have fulgt forskjellige, om end ikke stedse vel valgte, Kildeskrifter, f. Ex. de gamle interpolerede Diplomer angaaende Hamborgs



Erkebispedømme, Adam af Bremens Værker, Saxos Danske Historie, Hvidtfeldts Krønike, de norske Kongesagaer, af hvilke dog det anførte kun sjelden egentlig vedkommer Grönland. Desuden har Lyschander, efter al Sandsynlighed, haft andre gamle Skrifter, Optegnelser og Breve for Öine, som nu ikke ere os fuldkommen bekendte, og vi kunne derfor ikke afsige nogen ubetinget Fordømmelsesdom over enkelte af hans Efterretninger, hvis rette Kilder muelig ere os ubekjendte, om vi end med Grund kunde tvivle om deres Ægthed eller Sandfærdighed. Til disse hører især den følgende, der handler om visse Begivenheder, som skulde have gaaet for sig i den norske Konge Magnus den 6tes (kaldet Lagabæter eller Lovforbedrer) Regjeringstid. Denne Konges Historie blev udførlig beskrevet af Sturla Thordsön, men er nu forlængst tabt paa et Par ubetydelige Brudstykker nær (see Fortalen til Fornm. S. 10de Bind S. V-VI); af dem erfarer man (S. 161) at de (ellers med hinanden besvogrede) Konger: Magnus af Norge og Erik Glipping af Danmark, for en Tid (henved 1273) vare venskabelig sindede mod hinanden. Omtrent paa denne Tid, eller kort før, maae de her fortalte Begivenheder have gaaet for sig, hvis de virkelig tilhøre Historien. Det er mueligt at noget, angaaende dette grönlandske Oprör, har staaet i Magnus Lagabæters tabte Saga, som enten i Original, Oversættelse, eller Uddrag kan være kommet Lyschander for Öine. Hans rimede Fortælling (S. 62-64) lyder saaledes:

Bisp Niels paa Grönland han gick da af <sup>1</sup>  
 Oc Olaff han fick hans Stiet oc Staff  
 Som Erchebisp Egner did sende;

---

<sup>1</sup>) Efter Annalerne 1242 (see ovenfor III, 10); Lyschander fortsætter her sin Bispeække fra S. 50-52, uden Aarstal i Margen, paa det urigtige 1264 nær, som maa beroe paa en Skrive- eller Trykfeil. Dette har dog især givet Torfæus Anledning til at antage denne hele Beretning for ugrundet, (*Grönlandia*, S. 248-50).

Paa Reisen kom hand under Island i Haffn,  
Udrætte med Bisperne Kirkens gaffn  
Som Egner gaff hannem tilkjende.

Bisp Magnus af Skallholdt bleff derved glad,  
Saa gjorde oc Brander i Hola sad,  
De fauffnede vell hans Komme ;  
Der alting var ryctet oc han seyled aff,  
De soere hinanden gaat Naboskaff  
I disse tre Biskopsdomme<sup>1</sup>.

Der hand omsider kom hiem til Land<sup>2</sup>.  
Der börjes Uvilde blandt menige Mand  
Som diærffvelig sig opsatte,  
Enten de var icke Bispen god,  
Eller hand stack i dennem Sind og Mod,  
De vild' ey til Norrige skatte.

<sup>1</sup>) Olaf blev viet til Grönland som Biskop 1246 og reiste dertil 1247, da det var ham overdraget af Kong Hakon at overtale Grönlænderne til at underkaste sig Norges Overherredømme. 1262 led han, rimeligviis paa Reisen fra Grönland til Norge, Skibbrud i Herdisærvik paa Island. Da var Brand Biskop til Holum og Sigurd (ikke Magnus) til Skalholt. 1264 forlod Olaf Island, men reiste uden Tvivl derfra til Norge, hvor han opholdt sig 1267 og end længere; see næstfølgende Anmærkning; jvfr. ofr. II, 782-86 III, 10, 47-48. Lyschanders Erkebiskop „Egner” hed egentlig *Einar*; ikke han, men Erkebiskop Sörle udsendte först Olaf til Grönland; derimod kan han 1261 eller 1262 have foreskrevet den sidstnævnte de her ommeldte Forholdsregler.

<sup>2</sup>) Biskop Olaf kom nemlig ikke igjen til Grönland förend 1271, thi da först tog han, efter Annalernes Udtryk, anden Gang (fra Norge) til Grönland; han havde altssaa været borte fra sit Stift i fulde 9 Aar. Dette maatte vistnok være en grundet Aarsag til Grönlændernes Misfornöielse, især hvis Skatterestanser m. m. da skulde paa een Gang indkræves for et langt Tidsrum, isin Tid tildeels paa-byrdede Landet af den samme Biskop; see ofr. III, 12-13, 48-49 (hvor vi have fremsat den Gissning at Biskop Olaf reiste fra Grönland 1267, men den maa vi nu, paa Grund af det heranföerte, frafælde).

De Skibe kom hiem<sup>1</sup> var ledig og tom,  
 Kong Magnus han vurdet der lidet om,  
 Paa Grönland vild<sup>2</sup> han icke stride,  
 Men lod det sin Svoger Kong Erick forstaa  
 At vilde hand voffve noget derpaa,  
 Det kunde hand fuldvel lide.

Kong Erick hand syntes det var icke got  
 Man<sup>2</sup> gaff baade Danmark oc Norrig spot  
 Mand skulde saa lade det bliffve;  
 Kong Magnus haffde hans Fræncke i Seng,  
 Skulde Grönland bliffve saa slet henvend  
 Til Börnene vilde det striffve.

Thi gjorde hand ud en mechtig Hob Folck  
 Och fick dennem bode Snæcker oc Holck  
 Med Vaaben som dertil hörde,  
 Och lod dem saa seyle som de finge Bör  
 Om Norrig oc Island til Vester i Nör;  
 Den Kaaess dem til Grönland förde<sup>3</sup>.

Der sætte de Folcket saa snart for Bord,  
 Der var ey paa færde ret mange Ord  
 För man lod Fænnicken flyffve,  
 Der Grönländer saae de blancke Sværd,  
 Hörde Trummen oc Lærmen oc anden slig Færd,  
 Begyndte sig fast at grye.

De meente det var den lædigste Troid,  
 Som glimmed i Marcken oc gaff sligt Skrold  
 Mod hannem kunde de icke stande;  
 Thi loed de sig sige oc bade om Fred,

---

<sup>1</sup>) Enten 1271, eller (da Skibene sædvanligviis pleiede at overvintre i Grönland) snarere 1272. Da har Biskop Olaf (hvis det her anførte er sandt) begjert Krigsfolk til Grönländernes Undertvingelse paa ny, eller og til Skattens Inddrivelse.

<sup>2</sup>) „Men” er vel en Trykfeil for „man.”

<sup>3</sup>) Dette maa, efter det nysanførte, være gaaet for sig 1273; jfr. Indledningen, ofr. S. 454.

Den Bisp han gjorde oc sit derved,  
At Landet gick dennem tilhande.

Saa maatte de sværre oc giøre dem Eed  
Oc gifve dem Skatt som føre var seed  
Der effter til Danmarcks Rige,  
Och kiende Kong Erick, Glæpping ved naffn,  
For Herre oc Konge, oc ramme hans Gaffn,  
Oc hannem ret allderig svige.

Hver Mand han skatter som hand formaa;  
De ladde deres Skib oc seyled derfra  
Och lode ad Danmarck stande;  
Kong Erick sig glædde at det saa gick,  
Baade Land oc Skatt aff dennem undfick  
Dog Magnus sin Svoger til hande.

Och lod det bliffve som det var før  
Under Norriges Rige met andre Öer  
Dronning Ingeborgs<sup>1</sup> Börn at nyde;  
Och siden sad Grönland stille oc qvær,  
Begyndte ret aldrig slig fore oc fær,  
Sin Skat lod aarlige yde<sup>2</sup>.

6) *Beretninger om den Islandske Lov kaldet  
Jonsbogens Indførelse i Grönland henved  
1280.*

Vi have ovenfor (I, 494-96, 518-20 II, 442-43) søgt at  
vise at saalænge den Grönlandske Colonie udgjorde en egen lille  
Fristat, vare Moderlandet Islands Love, fra forskellige Pe-  
rioder (naturligviis med visse lokale og af Nödvendighed  
fremkaldte Undtagelser) gjeldende for den. Da Grönlands  
frie Forfatning ophørte, maatte de naturligviis forandres,  
og intet kan være sandsynligere, end at de da for Island  
gieldende nye Love, for saavidt de kunde ansees passende

<sup>1</sup>) Denne Dronning, gift med Kong Magnus, var Erik Glippings  
Søskendebern.

<sup>2</sup>) Jfr. Torfæi Gronlandia p. 248-250.

ogsaa indførtes i Grönland. Det bekræftes af de ovenfor (I, 118-121 III, 440) meddeelte diplomatiske og historiske Underretninger, hvoraf vi erfare at Grönland i det 14de Aarhundrede, ligesom Island, havde sit Althing og ligeledes var inddeelt i Sysseler. Hertil komme følgende Efterretninger, der synes at være udsprungne fra ægte Kilder, og da rimeligviis fra Magnus Lagabæters tabte Saga (jfr. ofr. III, 454). Jeg, Finn Magnusen, har i sin Tid udskrevet følgende Sted af en temmelig gammel Afskrift af visse anonyme Annaler, som paa Islands Österland var blevet taget af en meget ældre Original:

„1280 deyði Magnús konúgr; á sama ári sendi hann Jón lögmán, er kallaðr var gjaldkyli, með lögbók hingað til Íslands; svo segja menn at sú sama bók hafi til Grænlands komit; hún var köllut Jónsbók” o: „1280 døde Kong Magnus; i det samme Aar havde han sendt Jon Laugmand, som blev kaldet Gjeldkyle<sup>1</sup>, med en (ny) Lovbog hid til Island. Folk sige at den samme Bog ogsaa er kommet til (blevet indført i) Grönland. Den blev kaldet Jonsbogen.”

Ogsaa Lyschander har i et eller andet gammelt Skrift fundet en Optegnelse af lignende Indhold, hvilken han saaledes meddeler i sin Grönlandske Chronica (l. c. 66):

Da skreff Jon Gelker<sup>2</sup> den Islands Lov  
Mellem Præster og Grander, oc anden slig Tov  
I Böger oc klare Breve;  
Man vil oc sige den Lov bleff sendt  
Henoffver til Grönland, der kyndet oc kjendt  
Hvor de skulle redelig leffve.

— I Margen anføres 1280 som det Aar, i hvilket denne

<sup>1</sup>) Dette Tilnavn er rimeligviis feilskrevet; see den næstfølgende Anmærkning.

<sup>2</sup>) Gelker er rimeligviis det gamle norske *gjaldkeri* (Skatmester eller Renteskriver); jfr. Vid. Selsk. D. Ordbog under Artikelen *Gjeldker*, *Gelker*.

Lov blev skreven og udgiven for Island, men 1284 som det Aar, i hvilket den oversendtes til Grönland. Lovbogen blev vistnok udarbejdet og fuldendt i Kong Magnus's levende Live, men dog i det ovenanførte Aar, først efter hans Død, sendt til Island af hans Søn Kong Erik den 2den, kaldet, Præstehader.

7) *Notice om Grönlænderes Frafald fra den christelige Tro og Udvandring til America 1347.*

Denne yderst sjeldne Efterretning har jeg, Finn Magnusen, i sin Tid udskrevet i Island af et latinsk Haandskrift, oversat ved Conrector Ketil Jörundsen, (Arne Magnussens Morbroder og første Lærer, jfr. ofr. II, 19), da Amanuensis hos Originalens Forfatter, Biskop Gisle Oddsön til Skalholt. Skriftet havde denne Titel: „Annalium in Islandia farrago, hinc inde descripta.” Efter Slutningen var det fra mange forskellige, men troværdige Kilder, tildeels hans egne med stor Umage sammendragne eller ham tilhørende Excerpter og Optegnelser „(multis domesticis cartulis variisque rhapsodiis),” hvortil Forfatteren havde haft god Leilighed, da han (som Biskop Odd Einarsens Søn) opdragen paa Skalholt, hvor han og længe i sine yngre Aar var Præst til Domkirken, stedse havde god Adgang til fri og fuldstændig Benyttelse af dens Archiv og Bogsamling, indtil dens Brand i Aaret 1630, som ødelagde saare meget af disse litteraire Skatte. Skriftet er sluttet paa Skalholt, den 24 Juli 1637. Selve Noticen lyder saaledes:

”1342 Groenlandiæ incolæ a vera fide et religione christiana sponte sua defecerunt, et repudiatis omnibus honestis moribus et veris virtutibus ad Americæ populos se converterunt; existimant enim quidam Groenlandiam adeo vicinam esse occidentalibus orbis regionibus. Ac inde factum quod Christiani a Groenlandicis navigationibus abstinerent. Ab Islandia versus aquilonem (*Nordaustr*) et a Groenlandia si-

militar sita esse creditur regio quæ appellatur Jötnaland, alias Tröllbotnaland, quasi gigantum terra."

o: „Grönlands Indvaanere faldt frivillig fra den sande Tro og de Christnes Religion, efter at have aflagt alle gode Sæder og sande Dyder, og vendte sig til Amerikas Folkefærd; nogle mene; og at Grönland ligger meget nær ved Verdens vestlige Lande. Deraf kom det at de Christne begyndte at afholde sig fra den grönlandske Seilads. Man troer at den Egn, som kaldes *Jötnaland* eller *Tröllbotnaland* (som om det var Jætternes Land)<sup>1</sup> ligger mod Nordøst fra Island, og ligeledes grændser til Grönland<sup>2</sup>".

Denne Efterretning staaer vel alene, men kan alligevel være øst af en troværdig Kilde; dog maa den sikkert ikke forstaaes om alle Grönlændere af europæisk Herkomst, men kun, efter hvad vi formode, om en Deel af dem, rimeligviis da de allernordligste<sup>3</sup>, i det vi antage det

<sup>1</sup>) Grönlands Chronica S. 21:

Men hvor det nu er med Troldbottersland  
Som ligger og Grönland vide fra hand,  
Vi intet om vist kan skrive;  
Det strækker til Öster hen yderst i Nörr  
Hvorfra nu aldrig nogen Mand spør,  
Och ingen hen lyster at skive.

Her er Udgivens *stæde* (som en aabenbar Trykfeil) rettes til *skrive*.

<sup>2</sup>) Meningen kan dog muelig være den: at Troldlandet ligeledes ligger nordøstlig fra den (sydligste) beboede Deel af Grönland. At Eskimoerne paa Grönlands Kyster ofte kaldtes og ansaaes for Trolde, have vi ovenfor paa sine Steder godtgjort, og mere herom vil forekomme i det følgende.

<sup>3</sup>) Vi ville troe, at den af os ovenfor (III, 224-25) anførte Interpolation i Gripla og snarere burde gjælde om de nordligste saakaldte Ubygder paa Grönlands vestlige Kyst, end om dem paa den østlige. Det falder os nu ind at Arngrim Johnsen, i hans haandskrevne Grönlandia, meddeler et næsten ganske parallelt Sted paa Latin og i noget afvigende Udtryk: „Groenlandiæ continens, quæ sui parte ad boream maxime vergit, coelo, solo, aëre, secundum veteres ple-

for sandsynligt at Skrællingerne, eller Eskimoerne først havde fæstet Fod i den saaledes beliggende Deel af Colonien, maaskee en forholdsmæssig nybygget samt fjern fra Kirker og Præster, hvor følgerig Christendom og gode Sæder kunde let forfalde (ligesom ogsaa dette har været Tilfældet selv i Islands nordvestlige Deel, kaldet Hornstrandene, hvor mange da forfaldt til hedensk Trolddom o. s. v.). Det kan og tænkes, at Eskimoerne, ved deres første Indtrængen i Grønland, have afskaaret en Deel af den christelige Befolkning fra den øvrige, og at den er saaledes blevet nødt til at blande sig med Hedningerne, samt at antage deres Sæder, og aflægge Christdommen. Dog nævne de os ellers bekendte, vistnok saare ufuldstændige Annales Skrællingernes fjendtlige Indfald i Grønland ved Aaret 1379, men da førte de en ordentlig Krig mod Indbyggerne (*herjuðu á Grænlandínga*), dræbte 18 Mand og bortførte 2 Drengene til Trældom, ligesom og allerede Ivar Bere, rimeligviis nogle Aar derefter, da han skulde uddrive Skrællingerne af Vesterbygden, fandt den fuldkommen ødelagt og

rosque intractabilis inhabitabilisque extitit, quamvis id asserentibus Norvegis ipsi Gronlandi contradicebant, his potissimum argumentis, quod inter alia maris rejectamenta, quæ ab isto tractu appellerent, ligna quædam ab hominibus elaborata deprehendissent, quodque etiam capreas et oves peregrinas in suis pascuis vagabundas errasse comperissent, vel auribus signatas vel cornu, in cuius rei fidem ovium caput, a Gronlandis in Norvegiam allatum, in ædes vel aliqui domo publica olim suspensum legimus, unum Nidrosiæ, Bergis alterum. Existimabant itaque Gronlandi vastissimum illum terræ tractum borealem aliqua sui parte id temporis fuisse habitatum, aut certe ex insulis, eidem tractui adjacentibus, unam pluresve." Arngrim afviger især fra Björn deri, at han beretter at (Colonien, rimeligviis Vesterbygden) Grönlænderne have i deres Græsgange fundet Faar og Raaejeder (Gjeder eller Bendsdyr?), mærkede paa Ören eller Horn med ubekjendte Mærker, samt at Grönlænderne selv havde ført saadanne Faarchoveder til Norge o. s. v. Han tillægger, at Grönlænderne meente at enten en Deel af de nordlige Fastlands-Ubygder eller de ved dem liggende Öer, vare beboede.



blottet for Indvaanere, af hvilke de Christne sandsynligviis tildeels ere bleve bortførte af Eskimoerne og have slaaet sig til deres Sæder og Levemaade. Dog toge Skrællingerne snart derefter hele Vesterbygden i Besiddelse; see ofr. III, 32, 60-61, 259.

Vore Annalers saare mavre og ufuldstændige Efterterretninger lade os ellers formode at Tilstanden i Grönland var meget forvirret i Aaret 1342, thi da vidste Erkebiskoppen af Trondhjem ikke rettere, end at dets Biskop Arne var død, uagtet han levede da endnu, og han indviede derfor Jon Eriksön Skalle til Grönlands Biskop, men denne Geistlige tabte snart al Lyst til at begive sig til sin rette Bispes stol, men søgte derimod at sætte sig i Besiddelse af Holums Stift paa Island, hvilket og efter megen Modstand tilsidst lykkedes ham, hvorimod Grönland, i det mindste i 19 Aar, ingen Biskop havde (see ofr. III, 14 o. f. 30, 52, 59). Det er da sandsynligt, at Christendommen, ved et saa langvarigt Savn af geistligt Opsyn, maatte forfalde i hele Landet, indtil den, faa Aar efter en ny Biskops Ansættelse, forsvandt fra hele Vesterbygden, tillige med de af Skrællingerne ihjelslaaede, bortførte eller undertvungne Indbyggere.

Med Hensyn til den ommeldte Sammenblanding af de christne Grönlændere med Amerikas Folkeslag 1342 bør maaske bemærkes hvad Annalerne ellers berette, ved 1347, at 18 Grönlændere da havde seilet til Markland paa et Skib, som siden blev forslaaet til Island; see ofr. III, 14, 32. Paa den Tid forböde vistnok Kirkelovene de Christne al venskabelig Samkvem med hedenske Folk, naar det ikke ligefrem sigtede til Christendommens Udbredelse.

Et Par Aar efter at den heromhandlede Hovedbegivenhed skal have indtruffet, er dog den norske Handel, i det mindste paa et Strøg af Colonien, igjen for en Tid kommet i Gang. Ligesom vi i Almindelighed maae beklage de endnu i Behold værende gamle Annalers Taushed eller

ufuldstændige Meddelelser om Grönland, saa gjelder dette ikke mindre om den Forsvinden eller Ödelæggelse af andre slige Haandskrifter, som vi tydelig spore at have været til, enten i Island, Norge eller Danmark, endnu i det 17de Aarhundrede. Selv Peder Clausen Undal har haft en saadan gammel Bog for Öine, hvoraf han melder at Thord Egilson, rimeligviis en Nordmand, hvem vi ellers ikke finde nævnt i noget Oldskrift, i Aaret 1344 seilede fra Grönland <sup>1</sup> (see ovenfor III, 52), hvorved vi dog nu maa bemærke at Clausens Efterretning er ældre, end den der fra Schacht (1679) paaberaabte. Det strax paafølgende Tillæg om hans lykkelige Tilbagekomst i samme Aar er besynderligt nok, da slige Reiser fordem vare meget sjeldne; — ved Aaret 1346, berette vore Annaler at Knaren (fra Bergen) kom tilbage igjen fra Grönland med overmaade meget Gods (l. c. S. 14). Vi maae saaledes formode at denne os ellers ubekjendte Mand har været dette Skibs Eier eller Förer. At han først til Norge har bragt Efterretningen om Biskop Alfs Död, er og saare rimeligt, men vist er det i al Fald at Jon Skalle ikke derved lod sig bevæge til at begive sig til sit Grönlandske Biskopssæde,

---

<sup>1</sup>) Om Kildeskiftet til denne Beretning giver Forfatteren følgende Underretning i Norriges Beskrivelse (1632) S. 167: „De” (Islænderne) „hafve i gammel Tid der paa Landet sammenskrevet atskillige Böger; Først en liden *Cosmographiam* og derhos en *Chronologiam*, om alle Lande oc Riger i Verden, oc hvilke Konger i de besynderligste Lande regjeret hafve indtil den store Mandedöd Anno 1350, oc besynderlig hvad sig i disse Nordiske Lande tildraget hafver, under hvert deres Dato oc Aarstal flittelig antegnet S. 177: ”Dette efterskreffne” (om Grönlandske Begivenheder) „er fundet i den gamle Islandske Bog som under Island er omtalet” samt endelig S. 178: ”Anno 1344. Thord Eigilsön seglede til Grönland oc det samme Aar tilbage igjen til Norrig med holden Skiff oc meget Gods” — hvorpaa dette mærkelige Tillæg: ”Oc der var meget bortrefvit af denne Bog; ellers hafde der uden Tvivl været mere itegnet om Grönland”

muelig tildeels formedelst Efterretninger om Landets eller Folkets foruroligende Tilstand. Det er ellers meget mærkeligt for os, at Schacht blandt sine Kilder nævner Islandske Annaler paa Pergament, hvilke han har brugt i Kjerteminde, og som ved den Leilighed synes at være tabte, da han døde, som Rector ved den derværende latinske Skole, i Aaret 1700, kun 40 Aar gammel.

8) *Norsk Beretning, henhørende til Feiden mellem de skandinaviske Grönlændere og Skrællingerne eller Eskimoerne 1379.*

Skrællingernes eller Eskimoernes første (os bekendte) Anfald paa den gamle Grönlandske Colonie i Aaret 1379 og dets for dennes Befolkning sørgelige Resultater have vi anført fra Annalerne her ovenfor III, 32, 60-61. Da var Hakon den 6te Norges Konge, og i hans Navn maatte altsaa Colonisterne forsvare Landet mod den indtrængende Fjende. At de i denne Feide have bemægtiget sig tvende af Eskimoernes Skindbaade, erfare vi tilfældigviis af følgende Beretning i den svenske Erkebiskop Olai Magni i sin Tid beröimte Værk *de gentibus septentrionis* (Romæ 1555 Fol.) 2 Bogs 9de Cap. (S. 68). som efter Overskriften egentlig skulde handle om Grönlændernes Skindfartøier, („de scorteis seu coriariis navibus Gruntlandiæ"). Han siger nemlig: „In Gruntlandia reperitur genus piratarum, scorteis navibus utens arbitrariaque navigatione, non tam superne quam inferne forinsecus sentinas negotiatorum terebrando insidians. Vidi ego binas huius modi naviculas coriarias, anno MDV, super occidentalem portam intus in ecclesia cathedrali Asloensi, divo Halvardo dedicata, quasi pro spectaculis muro appensas, quas eiusdem regni rex Haqvinius, bellica classe litora Gruntlandiæ pertransiens, dicebatur acquisuisse, forte navigia sua suffocare meditantes. Incolæ enim eius regionis non exilem spoliolum quæstum sibi comparare solent per has et similes artes insidiosas,

quas furtivo ingenio tacti tabulas navium inferius (ut dictum est) terebrando aquæ ingressum procurant et illico præsentissimam suffocationem.” 3: „I Grönland findes en Art af Sörövere som benytter sig af Skindfartöier og en vilkaarlig Söfartsmaade, i det de ikke anfælde Kjöbmandsskibenes överste Dele, men efterstræbe dem ved udenfra at gjennembore Skroget, nede ved Kjölen. Jeg har i Aaret 1505 seet et Par af disse smaae Skindfartöier, fæstede til Muren, ligesom til Skue, over den vestlige Indgang til Oslo Domkirke, helligede den salige Hallvard; man fortalte, at Rigets Konge Hakon, idet han med sin Krigsflaade besøilede Farvandene ved Grönlands Kyster, har taget disse Fartöier, hvis Besætning lod til at pönse paa hans Skibes Nedsænkning. Dette Lands Indbyggere pleie nemlig at erhverve et ikke ubetydeligt Bytte ved disse og andre lignende Efterstræbelseskunster, ved hvilke de, med tyvagtig Opfindelsesevne, i Stilhed (som ovenanført) gjennembore Skibenes Tömmerværk nedentil, for derved at bevirke Vandets Indtrængen og den deraf umiddelbart følgende Nedsænkning.” En Overdrivelse var det sikkerlig at Foreviseren af Oslo Domkirkes Mærkværdigheder foregav: at Kong Hakon selv havde med sin Krigsflaade erobret disse grönlandske Skindfartöier. Paa den heromhandlede Tid havde Kongen sandsynligviis allerede bemægtiget sig Enehandelsretten paa Grönland, og det bliver da rimeligt at eet eller flere af hans Skibe da have været der, samt at deres Besætning, ved at komme den angrebne Colonie til Hjælp, da har bemægtiget sig de ovenmeldte Skindbaade, eller og, i al Fald, ført dem, som et Slags Trophæer, erobrede fra Skrællingerne, hjem til Norge, hvor Kong Hakon eller hans Enke, Dronning Margrete, har ladet dem ophænge paa Oslo Domkirkes Muur, til Ære for den hellige Hallvard, som selv, efter Döden, blev nedsænket i Vandet med en Steen om Halsen, men holdt sig dog længe over Vandet,

svømmende paa Stenen, indtil Liget blev optaget og siden udstillet til de Troendes Tilbedelse. At Kong Hakon den 6te især yndede Staden Oslo er ellers bekjendt, og vi paatvivle ikke at kun han menes ved den heromhandlede Beretning.

Naar Gebhardi beretter at Eskimoerne eller Skrællingerne, i Aaret 1379, aldeles ødelagde Grönlands Vesterbygd, er dette uden Hjemmel af nogen gammel os bekjendt Efterretning, og det samme kan siges om det Tillæg, at Kong Hakon døde inden han fik hint Aars ulykkelige Begivenheder at høre, da det er vel mueligt at de i det selv-samme Aar ere med Grönlandsfarerne blevne bragte til Norge.

9) *Brødrene Nicolaus og Antonius Zeno's Reiser og Eventyrer i Grönland, henved 1390-1394.*

De anføres og omhandles udførlig herefter for sig selv i et af afg. Prof. Bredsdorff efterladt Skrift; jfr. foreløbig Zahrtmanns Undersøgelser om de samme Æmner i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed (Bemærkninger om de Venetianerne Zeni tilskrevne Reiser i Norden), 2det Bind (1833) S. 1-35 og Estrups Bemærkninger om Grönlands Österbygd, i Skand. Lit. Selsk. Skrifter, 20de Bind (1824) S. 252-264, 281-293.

10) *Den Grönlandske Colonies partielle Forstyrrelse af de tilgrændsende Hedninger, omtrent 1418, — og dens fra nogle Aar derefter til henved 1444 paabegyndte og tildeels iværksatte Gjenreisning.*

Disse Efterretningers Originaler ere os fuldkommen ubekjendte, men de Uddrag deraf, som findes i Pave Nicolai den 5te Bulle af 20 Septbr. 1448, have vi ovenfor med-

deelt med de os da bekjendte Oplysninger (III, 165-76), hvortil vi her henvise. Der havde vi dog glemt at bemærke, at Bullen *in extenso* ogsaa haves aftrykt som Bilag til Münters Kirchengeschichte von Dänemark und Norwegen, 1 Th. 1 Abtheil. S. 584-87, men dog ikke ganske correct, samt med Udeladelse af de ved os meddeelte Variationer. Da Meningerne om hin Forstyrrelses Ophavsmændere meget forskellige blandt de nyere Forfattere, tillade vi os her at meddele den lærde Biskop Hans Finsens Bemærkninger herom, som ere blevne os meddeelte af hans Eftermand i Embedet, Biskop Steingrim Johnsen, efter førstnævntes egenhændige Opsats. „Hvad Röverue angaaer, da baade kan man nu ansee den Ting for sand og afgjort, som man tilforn kun har formodet, og ligesaa at disse ubudne Gjæster have været fra det tilgrændsende nordlige America eller det vestlige Grönland, thi de Islandske Haandskrifter tale ofte om de saakaldte Skrællinger som et Folkeslag af utallig Mængde, der kom paa en stor Flaade af Skindbaade, bevæbnet med Pile og Flitsbuer, kort, som de nuværende Grönlændere. Alt dette kommer vel overeens med disse angrændsende Barbarer, der just kom med en Skibsflaade, hvis eneste Styrke maaskee bestod i Mængden.” Efter det ovenfor (III, 175, 461-62) anførte, kunne vi ikke andet end ansee denne Mening for meget sandsynlig, endskjönt det vel kan være mueligt, at Victualiebrödrene og andre Eventyrere ogsaa kunne have bidraget til den Grönlandske Colonies Forstyrrelse og Ödelæggelse i dens sidste Periode (jvfr. l. c. S. 176).

De efter Pavebrevet fra hin Forstyrrelse tilovers blevne 9 Kirker eller Kirkesogne udgjorde forholdsmæssig en endda ikke ringe Deel af det christne Grönland, i hvis Österbygd Flatsbogen kun opregner 12 (ofr. III, 246-47) — endskjönt det baade er mueligt og sandsynligt at flere Kirker ere blevne opførte der efter hin gamle Fortegnelses

Affattelse. I den heromhandlede Periode var Vesterbygden (med dens 4 Kirker), som ovenmeldt, ødelagt og besat af Eskimoerne. I det Hele var saaledes næsten den halve grønlandske Christenhed udryddet i Aaret 1418. En Deel af de hærgede Sognes Befolkning blev bortført i Fængsel af Fjenden, men kom efterhaanden tilbage og søgte at gjenopbygge Ruinerne o. s. v. indtil henved 1444, da Grønlændernes Klage til Paven kan antages at være nedskrevet.

11) *Om Høvedsmanden Björn Thorleifsöns og hans Hustrues Skibbrud ved Grönland og Vinterophold paa Garde, henimod Midten af det 15de Aarhundrede.*

Om Kong Christian den 1stes Lehnshövding eller Høvedsmand over Island, Björn Thorleifsön, have vi anført adskilligt med Hensyn til hans Administration af Skalhøltis Bispestol og hans venskabelige Forbindelser med Biskop Andreas af Grönland m. m. herovenfor III, 186-189. Han var gift med Olöf Loptsdatter, i Annalerne skildret som en Heltinde. Underretninger om dem begge ere ellers meddeelte i Finn Magnusens Afhandling om de Engelskes Handel paa Island i det 15de Aarhundrede (Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, II, 123-126). Her vedkommer os især en besynderlig Efterretning om dette berømte Ægtepar, optegnet af Jon Egilsen, (Præst til Rephole ved Midten af det 16de Aarhundrede), som rimeligviis mest er grundet paa et Almuesagn og lyder saaledes i hans haandskrevne Fortsættelse af *Hingurvaka* (en Art af islandsk Bispekrønike <sup>1)</sup>):

<sup>1)</sup> Den findes i mange Afskrifter i den Arnemagnæanske Haandskriftsamling (Fol. 207, 208, 213, Quarto 375, 376, 377, 378, 408). Vort ovenstaaende Uddrag er taget af 207 Fol. (skrevet af Asgeir Johnsen, Torfæus's Haandskriver) som eet af de fuldstændigste; ingen vigtige hertil hørende Varianter findes i de øvrige Haandskrifter.

„Nu vil ek nokkut segja af þeim. þau sigldu opt, en svo bar við einu sinni at þau urðu á skipreki hjá Grænlandi, því þau fengu hafvillu; þar drukknaði hvör maðr utan þau tvö. Þarat kom tröllkarl ok kerling; hún batt þrjár stikur lèrepts um höfuð á henni, en tvær stikur klædis um höfuð á honum. þau höfðu stóra meisa á herðum ok settu hvört fyri sik þarí; hann setti hann í meisinn, en hún hana, ok báru þau svá lengi þartil þau komu at einum túngarði. þau voru komin til Garða, hvar áðr var biskupsstóll á Grænlandi, ok voru þau svo þar um vetrinn. Um vorit eptir komu þau til Íslands” 3: „Nu vil jeg melde noget om dette Ægtepar. De reiste tit ud af Landet (Island), og det hændte sig en Gang, at de lede Skibbrud ved Grönland, thi de havde faret vild paa Havet. Der druknede ethvert Menneske med Undtagelse af de to. En aldrende Hantrold og Huntrold kom dertil Stedet. Hun (Olöf) bandt 3 Alen Lærred om Hovedet paa hende, men 2 Alen Klæde om Hovedet paa ham. Troidene bare store Kasser paa Skuldrene, og satte hver for sig deri. Hantroiden satte Björn i sin Kasse, men Huntroiden Olöf i sin; de bare dem saaledes længe, indtil de kom til et Tungjerde<sup>1</sup>, de vare da komne til Garde, hvor Grönlands Bispestol forhen var, og de bleve der Vinteren over. I det næste Foraar ankom de tilbage til Island.”

Vi ville ikke udpege de formeentlige Overdrivelser der findes i dette Stykke. Det sande deraf kan have bestaaet deri, at det nævnte Ægtepar er blevet forslaaet med deres Skib til et ubeboet Sted paa Östgrönlands Kyst, har der, af Eskimoer af begge Kjøn, faaet nogen Hjælp og Ledsagelse til Garde, som et da endnu af de gamle Colonister beboet Sted, der dog ikke længer var Biskoppens Residents, og at de der have opholdt sig Vinteren over. Vi have des

<sup>1</sup>)Saaledes pleier det Gjerde at kaldes, i Island, som omgiver en Gaards tårn eller Hjemmemark.



værre ingen Beviser for Sandfærdigheden heraf, men en saadan Begivenhed kan vel have tildraget sig henved 1445-1446, da vi see af den titommeldte pavelige Bulle at ni Kirkesogne endnu vare tilbage i Grönland, samt at ellers de af Eskimoernes Fangenskab udfriede Colonister igjen havde tyet til deres forrige Boliger, o. s. v. At Grönlandernes Klager 1448 vare komne til Pavens Kundskab, viser og tilstrækkelig, at al Fart mellem Grönland og det øvrige Norden da ikke var ophørt.

12) *De norske Grönlandsfareres Udryddelse af tyske Handelsmænd eller Söfarere, 1484.*

Vi have ovenfor paa adskillige Steder, (som III, 32, 36-39, 43, 65, 117-121, 123-27, 135, 142, 159-65, 169-76) søgt at paapege, anføre eller udvikle de forskjellige successive Aarsager til den gamle Grönlandske Colonies og Handels Forfald, dels foraarsaget ved Skrællingernes eller Eskimoernes Anfald, dels ved den norske Regjerings ukloge Handelsforbud og det den selv forbeholdte Monopol, samt endelig Hanseaternes, Victualiebrødrenes og den fangne svenske Konge Albrechts væbnede Tilhængeres Indtagelse og Udplyndring af Bergen, den grönlandske Handels Hovedsæde, i Aaret 1393. Vore Annalers Grönland vedkommende Efterretninger ophøre med Aaret 1412, Dronning Margretes Dödsaar; da var Norges Handel paa dets Skatlande saa afkræftet, at intet Skib ankom derfra til hele Island. Dog finde vi at Farten mellem Grönland og Norge endnu fandt Sted i Aaret 1418 (ofr. III, 40 jfr, 148 o. f.). Hvorledes det senere er gaaet med den, vide vi ikke, men have dog al Grund til at mene at den i nogen Tid er drevnen derpaa fra Bergen. Ikke des mindre er den, efter al Rimelighed, bleven meget forstyrret, om ikke ganske afbrudt, ved Hanseaternes eller Victualiebrødrenes nye Indtagelse og Ödelæggelse af Bergen 1428 eller 1429 (nogle antage endog, at slige Begivenheder have gaaet for sig i begge

disse Aar). Endnu henved 1444 finde vi at Grönlands gamle Colonie ikke var fuldkommen gaaet til Grunde, og at dets christne Indvaanere da forlangte Geistliges Udnævnelse ved Pavens Bistand, saa at Communicationen med Europa, rimeligst især Norge, da ikke var ganske ophørt. Den synes og at have vedvaret 1450. Fra den Tid af op-høre alle, os bekjendte Efterretninger, med Undtagelse af en eneste, der angaaer en Begivenhed, som endelig skal have foraarsaget den norsk-grönlandske Handels fuldkomne Ophør.

Vi have fundet den i Peyrere's Relation du Groenland (trykt i Paris 1617) 2 Parts 1 Cap., hvor det berettes at Forfatteren, som i nogen Tid havde opholdt sig i Kjöbenhavn og der samlet Efterretninger om Island og Grönland, var af den berømte Oluf Worm bleven forvissat om<sup>1</sup> at sidstnævnte havde fundet den Underretning i et gammelt dansk Haandskrift, at der omtrent i Aaret 1484, under Kong Hans's Regjering, endnu vare i Bergen i Norge meer end 40 erfarne Mænd i Live, som hvert Aar pleiede at fare paa Grönland, og hjemføre derfra kostelige Varer. Da de i ovenmeldte Aar kom tilbage derfra, forlangte tyske Kjöbmænd, som da vare komne til Bergen, for at tilforhandle sig slige Varer, dem tilkjøbs, men Nordmændene vilde ikke sælge dem. Tydskerne hævnede sig paa den Maade, at de indbøde hine norske Søfarende til et Aftensmaaltid, men ombragte dem alle den samme Nat. For-medelst disse Manddrab maatte Farten paa Grönland op-

---

<sup>1</sup>) I Schachts haandskrevne Enarrationes de Groenlandia, Cap. 19, findes følgende hertil hørende: „Sivertus P. 11 Cap. 1 p. 31 ex Codice antiquissimo manuscripto vindicat, quod circa annum 1484” (&c.). Herefter skulde man tro at Henrik Sivers selv havde fundet eller læst Haandskriftet, men det Skrift, som her citeres, er sikkert ikke andet end den af samme efter Peyrere fra Frank oversatte Bericht von Grönland, Hamburg 1674, 4. Jfr. ofr. III, 366.

børe, da ingen var tilbage, som kunde finde den rette Kaas derhen.

At denne Efterretning skulde være aldeles opdigtet, er ikke rimeligt, endskjönt den vel kan være betydelig overdreven. Tiderne vare overhoved meget urolige og forstyrrede. 1482 havde Hansestædernes Deputerede, i en fælles Forsamling, forbudet Hamburgerne al umiddelbar Handel paa Island, da denne kun maatte føres fra deres fælles Contoir i Bergen, og den 1 Februar 1483 lovede Kong Hans i sin Haandfæstning at han ikke vilde tilstede nogen Kjøbmand fra Hansestæderne at seile til Island<sup>1</sup>. Disse Bestemmelser nægtede Hamborgs Raad og rige Kjøbmænd at efterkomme, men udrustede i Foraaret 1483 en Deel Skibe, ladede med Korn, til Island. Dette mishagede imidlertid Stadens Almue, da den sandt Brødet for dyrt; den fordrede at Korns Udskibning til Island, hvilken de ansaae for en Hovedsaarsag til Dyrtiden, skulde standses, og da dens Begjering derom afsloges, begyndte der en farlig Opstand, som varede længe og tilsidst kun med Nød og neppe kunde underkues. I Danmark og Norge var Tilstanden ikke stort bedre. Sønder-Jylland hærgedes af Oversvømmelser og Rigerne overhoved af Pest og Dyrtid. Fremmedes Voldsomheder bleve derfor tit ustraffede. 1484

<sup>1</sup>) Kongen forbandt sig ved samme Haandfæstning til at tilhjelpe at der „skete tilbørlig Bod og Vandel“ for det i Bergen af de Tydske (1455) begaaede Drab paa Biskop Thorlav, Brødrene Oluf og Peder Nielsen, deres Børn o. s. v. (ialt 60 Personer). Dette gruelige Foretagende (hvorved Munkalif Kloster ogsaa afbrændtes) foranledigede en meget langvarig Feidetilstand mellem Lybekkerne eller Hanseaterne paa den ene Side, og de ovennævnte nægtige Adelsmænds rige Arvinger paa den anden Side. Den vedvarede endnu 1484 og sluttedes først ganske ved et Forlig med Olufs Søn Axel (som havde ført en formelig Kaperkrig med Hansestæderne) i det 16de Aarhundrede. See herom Verlauffs Undersøgelse om de Hanseatiske Kjøbmænds Opstand i Bergen 1455 (Afhandling til Christ. 1 Hist., S. 91-120, ogsaa indført i det Skand. Lit. S. Skr. 10de Bind, for 1818).

være Oprørene i Hamborg standsede; da var der igjen Overflødighed af Korn og Handelen paa Island dreves snart derfra med fornyet Kraft; dette har da rimeligviis (hvis der er noget sandt i den ovenanførte Efterretning) vækket Lysten til dens Udvidelse til Grönland. Dog vide vi ikke om det var Hamborgere, Lybekkere (som i den Tid laae i Feide med Danmark) eller andre Hanseater, som hin Forbrydelse snarest kunde tillægges. Havet og Kysterne vrimlede ellers paa den Tid ikke alene af Hansestædernes bevæbnede Skibe, men ogsaa af engelske og franske Fribyttere eller Sörövere, som let kunne have haft Deel i saadanne Handlinger som den herommeldte. At Söröverne i denne Periode endog havde deres Tilhold i de Grönlandske Farvande, berettes, som vi nu skulle see, af samtidige Forfattere.

### 13) *Om Söröveres Ophold ved den Grönlandske Kyst, henved 1494.*

De hertilhørende Efterretninger findes hos Olaus Magnus i hans (III, 464) ovenanførte Værk om Norden, hvor de dog öiensynlig sammenblandes med andre ældre, om Söröverier, drevne af Skrællingerne eller de i Grönland indtrængte Eskimoer, henved 95 Aar før. De som her vedkomme os ere allerede blevne omhandlede af Zahrtmann i hans Beskrivelse over Zeniernes Reiser i Norden (I. c. II, 33), efter at (S. 32) den Gisning var fremsat at Zenierne, hvis de virkelig have befaret Nordens Farvande, have hørt til de saakaldte Victualiebrödrer af alle Nationers Eventyrere sammensatte Bande,<sup>1</sup> som og, efter hvad andre forhen

<sup>1</sup>) Selv den store Columbus er bleven beskyldt eller mistænkt for at have i sine yngre Aar deeltaget i lignende Foretagender, men han maa i al Fald undskyldes ved de Tidens Tænkemaade, efter hvilken Söröveri, eller saakaldet Fribyteri, som Washington Irving meget rigtig bemærker, næsten ansaaes for fuldkommen lovligt („piracy was almost legitimated”; Life of Columbus I, 18). Hvad vare og i Grunden Spaniernes successive Plyndringer af Sydamerikas Rigdomme og Riger andet?

havde formodet, ved Plyndringer have bidraget til den gamle Grönlandske Colonies Undergang.

Vor Forfatters Ord lyde saaledes (1 c. p. 68 Libr. II, Cap. IX): „Ostendendum erit iter a portu Vestrabord Islandiæ ad marinam excelsamque rupem Hvitsark dictam, quæ mediam navigationem continet ad Gruntlandiam, in qua genus piratarum reperitur”<sup>1</sup> . . . . . Zahrtmann har meget rigtig anført dette Sted saaledes: „Vi ville nu vise Veien fra Havnen Vestrabord<sup>2</sup> paa Island til den høie Klippe Hvitsark, der ligger i Havet, midt paa Seiladsen til Gruntland (Grönland). Paa denne Klippe findes en Art Sörövere” o. s. v.. Efter at have forbigaet det her næstfølgende, som angaaer en ældre Tid og et forskjelligt Folkefærd, bemærke vi dette Sted af 10de Capitel: „In litore (Gruntlandiæ) cernuntur habitationes humanæ, quasi eversæ carinæ, et merito, quia ex costis cetarum, velut grandibus lignis, incolæ conficiunt ædes, musco et fruticibus, pro nivibus et imbris arcendis, solícite contegentes. Orientaliora autem huius terræ (intermedia rupe Hvitsark prædicta) Norwegiam respiciunt, quæ versus insuperabilem arcem Regis Norwegiæ Vardahus continuantur, sed ad septentrionalem plagam et partem occidentalem incognito fine terrarum et aquarum ampliantur.”<sup>3</sup>: „Paa Grönlands Kyst

<sup>1</sup>) Her følger det ovenfor (III, 464-65) meddelte Sted om Grönlændernes Læderfartøier, hvilke Forfatteren 1505 havde seet ophængte paa Oslo Domkirkes Muur, og som sagdes at være erobrede af Kong Hakons Krigsskibe, o. s. v.

<sup>2</sup>) Hertil følger Zahrtmann denne interessante Anmærkning: „Forgjæves søger man dette Navn paa alle andre Kaart, endog paa det som findes i den 1567 udgivne Oversættelse af Olaus Magnus. Man finder det ikkun paa Zeniernes Kaart. Nicolaus Zeno jun. har der ved Navnet *Votrabor* godtgjort, at han virkelig havde benyttet alle tilværende Kilder.” Vi kunne og bevidne at hint Steds Navn ikke heller findes paa Originalkaartet ved det heromhandlede Værks anden, i Rom 1555 trykte Udgave; den første udkom i Venedig 1539, men den have vi ikke kunnet eftersee.

sees menneskelige Boliger, der ligne Skibsskrog med opvendt Kjøl, af den Aarsag, at Indbyggerne opføre deres Huse af Hvalfiskes Ribbeen, og tække dem omhyggelig med Mos og Lyng, for at holde Sneen og Regn ude.<sup>1</sup> Dette Lands østligere Kyster vende mod Norge (med den ovenmeldte Klippe Hvidserk midt paa Veien) og fortsættes til henimod Norges Konges uovervindelige Fæstning Vardöhus, men udbrede sig mod Norden og Vesten, med ubekjendte Grændser til Lands og Søes.<sup>2</sup>

I Værkets 11te Capitel fortsætter Forfatteren sine (som det ovenfor er viist) noget forvirrede eller sammenblandede Efterretninger om Söröverier, drevne fra de Grönlandske Farvande, paa følgende Maade: „Supradicto capite proximo parumper de excelsa rupe Huitsark, medio maris tractu inter Islandiam et Gruntlandiam sita, dictum videtur: nec tædet eam repetere per amplius explanandam. In ea etiam circa annos Domini mccccxciiii duo insigniores piratæ, Pining et Pothorst, ab omni humano consortio, aquilonarium regum severissimo edicto, ob atrocissima latrocinia, quasi in despectum et contemptum omnium regnorum et armatorum, cum complicitibus suis piratis scripti habitabant, multaque crudelia facta in quoscunque, sive prope sive a longe navigantes, committebant: uti et alio tempore Vitelliani plures et insigniores piratæ (sic dicti) magna facinora egerunt et ad ultimum communibus omnium regnorum aquilonarium armis e vivis sunt sublati....

<sup>1</sup>) Alt dette passer formodentlig paa de grönlandske Eskimoers Vaaninger, især de nordligere, eller overhoved deres, som mangle Træ til det ellers brugelige Tømmerværk, isteden for hvilke de, da, efter Fabricii Beretning (saavel til Huse som Telte) bruge Narhvalens Horn. Fauna Groenl. S. 31:” etiam ab incolis boreæ, ligno carentibus, in domibus tentoriisque suis pro ligno habetur.” Scoresby fandt Hvalfiskebeen i de paa Jamiesons Land boende Eskimoers Jordhytter, af hvilke Taget var borttaget. (Journal of a Voyage, &c. S. 214).

*In huiusce altissimæ rupis supercilio compassus, circulis et lineis plumbeis, satis ampla rotunditate, opera prædictorum Pining et Pothorst, formatus est: quo meta compendiosior latrocinari volentibus data est, ut sciant quorsum opulentiores deprædationes extendi possint.*” 3: „I det næstforegaaende Capitel sees noget lidet anført om den høie Klippe Hvidsærk, som ligger midt i Havet mellem Island og Grönland; dog ville vi her gjentage dette ved at udvikle det nøiere. Paa den boede, henved Aaret 1491, med deres Medskyldige, to berygtede Sörövere, Pining og Pothorst, ligesom til Trods og Foragt for alle Riger og deres Krigsmagt, da de, ved de nordiske Kongers meget strænge Anordning, vare blevne udelukkede fra alt menneskeligt Samkvem og erklærede fredløse, for deres yderst voldsomme Röverier og mange grusomme Handlinger mod alle Seilere, som de kunde faae fat paa, enten nær eller fjern, ligesom og til andre Tider de saakaldte Victualiebrødre, der overgik hine i Mængde og Ry, udførte store Misgjerninger og bleve tilsidst udryddede af de Levendes Tal ved samtlige nordiske Rigers forenede Vaaben. . . . Paa hin meget høie Klippes Top have de ovennævnte Pining og Pothorst, af en betydelig Runding, ved Kredse og Linier, dannede af Bly, forfærdiget et Compas; derved er Leiligheden bleven gjort bekvemmere for dem, der ville gaae ud paa Rov, da de saaledes fik Anviisning om, i hvilken Retning de skulde gaae til Søes for at søge betydeligt Bytte.”

Ovenfor Capitlet, som har til Titel: „de Pygmæis Grundtlandiæ et rupe Hvitsark,” sees et Træsnit, hvorpaa der forestilles et Stykke af Kysten, paa hvilken en Dværg (Skrælling?) giver sig til at kjæmpe mod en dobbelt saa stor Person (Europæer?), begge bevæbnede med Landsver. Ude i Søen forestilles en Klippe, hvorpaa et Compas er indgravet, med Overskriften: MONS HVITSARK.

Isbjerget Hvitserk (see ofr. I, 361, 453, II 686, 720)

III, 224-226, 251) er her sikkerlig bleven forvevlet med en anden Klippe, Skjær eller Æ paa eller ved Grönlands Kyst, hvilken de her omhandlede Røvere have valgt som et Opholdssted, hvor de ansaae sig sikkerede for fjendtlige Krigsskibes Efterstræbelser. Muelig gave de den selv et for Forfølgerne vildledende Navn. Vor Forfatter synes at pege til dens rette Beliggenhed, i det han nævner Havnen eller Stedet *Vestrabord*, som det Sted paa Island, hvorfra man i lige Linie kunde seile til hin Söröverrede, der laa midt paa Veien mellem Island og Grönland. Dette sagdes ellers med Rette om Gunnbjörnsskjærene med Korsøerne, nu kaldede Danells og Graahs Öer, af hvilke een i den førstnævnte Gruppe fra gammel Tid af bærer Navn af Hvidsolen eller Hvidsaddelen; (see ovenfor I, 148-49 III, 250, 260-261). Danells Öer ligge efter Graahs Kort, hvorpaa de allerede antoges for Gunnbjörnsskjærene, ligeoverfor det Fjerg i Island som kaldes Staalhukken: (Isl. *Stálbjarg* eller *Stálfsjall*, den sydligste Deel af Latrabjerg eller Fuglebjerg), men tæt derved ligger Gaarden *Bard*, ved en Vig, der forhen (ligesom det nærliggende Keslevig) kan have været brugt som Havn. Dette Bard hører til Rødesanden (hvorfra Rolf opsøgte Gunnbjörnsskjærene), hvis Eier Laugmand Eggert Hanssen (henved 1515-53) paastod Eiendomsret til Korsøerne (Graah's Öer), fordi de laa lige overfor hans Eiendomme (see ovenfor I, 142-143). Dog gives der et andet Bard (med en Bardsvig) noget østligere i den samme Fjering af Landet, paa dets nordlige Side, hvorfor hint Bard (af hvilket Barðestranden har faaet sit Navn) vel kunde kaldes *Vestra Bard* eller *Vestrabard*, hvoraf det hos Olaus Magnus forekommende *Vestrabord* (ved en ubetydelig Skrive- eller Trykfeil) rimeligviis er bleven dannet, — især da vi ovenfor (paa nysanførte Steder) have viist at nogle i hans Tid, og end før, sammenblandede Bjerg og Blaaserk med Hvidserk, og antog at dette laa paa Landets østlige Kyst, indenfor eller kort fra de nu saakaldede Graahs



Oer (især den største og vestligste af dem, nemlig Hvidsaddelen). Begge de ommeldte Steder af Navnet Bard findes paa det af Oldskrift-Selskabet i Rafns Antiquitates Americanæ udgivne Kort over det gamle Island; derimod findes Navnet Vestrabord ikke paa det Kort over de nordiske Lande som ledsager Udgaverne af Olaus Magnus; dog er det optaget paa Zeniernes Kort, under Navn af *Votrabor* (jfr. ofr. S. 474) men aflagt paa Islands Nordside, saaledes at det omtrentlig kunde svare til det nu kaldte Vesturbóp, et lidet District i Hunevatns Syssel, — men, naar man lige derfra vilde søge et Sted ved eller paa Grönland, maatte man enten gaae aldeles glip deraf, eller ogsaa støde paa den sydligste Deel af den ved Scoresby opdagede Liverpools Kyst (østen for Jamiesons Land) mellem den 70de og 71de Grad. Det er ingenlunde rimeligt at Pining og Pothorst have der anlagt deres Söröverrede. Paa Zeniernes Kort forestilles Forholdet ganske anderledes, da man, med samme Kurs, maatte komme fra Votrabor til en lang og smal Ö, liggende udenfor Forbjerget Hian i Öster-Grönland, hvorved efter Estrups Gisning (l. c. XX, 266) Hvidserk kunde menes. Dersom Gunbjörnsskjærene eller Korsöerne saaledes have været Tilflugtssteder for hine Rövare, henved 1494, er det mærkeligt, at den førstnævnte Ögruppe, efter islandske Efterretninger, allerede var berøgtet som en Röverrede henved 1385; see ovenfor I, 112, 115-16, 118, 149.

Hvad selve Personerne Pining og Pothorst angaaer, saa har allerede Zahrtmann (l. c. II, 34) viist deres Identitet med Pinnick og Pjckhorst, som „fordum havde tjent Grev Jacob af Oldenborg til Söes” (i hans Feide med Hansestæderne) men i Aaret 1485 af Kong Hans (efter Hvitfeldts Beretning i denne Konges Krönike S. 62) bleve antagne „for at straffe Fribyttere med Fribyttere<sup>1</sup>.”

<sup>1</sup>) Hvitfeldt föier fölgende hertil: „Kong Hans lod i lige Maade tilblinde udi Stæderne, at hvem paa sit eget Eventyr vilde tage paa

De hos Olaus Magnus forekommende Beretninger om disse Fribytteres Fredløshed i de nordiske Riger m. m. maa vel egentlig gjælde om den Tid, da de stode i Grev Jacobs Tjeneste, og bleve anseete som Sörövere, altsaa i Aarene 1482 og 1483, neppe om det af ham anførte Aar 1494, ligesaalidet som om de da næstforegaaende fra 1485 af at regne. Denne vor Mening maa bekræftes af en Optegnelse, som fandtes, tillige med Ivar Baardsöns Beskrivelse over Grönland, i en gammel Regnskabsbog paa Færöerne, og siden efterhaanden blev oversat paa Tydsk, Hollandsk og Engelsk, i hvilket sidste Sprog den blev aftrykt i Purchas Pilgrims Part 3 (London 1625) S. 520. I samme, formodentlig af en Samtidig forfattede, Beretning fortælles, at Punnus (Pining) og Pothorse (Pothorst eller Pijckhorst) boede paa Island i adskillige Aar, gik derfra nogle Gange til Söes og dreve Handel paa Grönland o. s. v. med følgende Ord:

„Item Punnus and Pothorse have inhabited Island certayne yeeres, and some times have gone to sea, and have had their trade in Groneland. Also Punnus did give

---

disse Fribyttere, skulde det være dennem frit fore, oc fornesnte Bytte, Roff oc Pris at indføre her udi Riget (thi udi Stæderne bleff det dennem formeent), hvoraf de skulde haffve oc nyde de tre Parter, Kongen den fierde. Disse gjorde Söen paa det sidste saa trang, at de Engelske og Franske ikke torde opdykke; de löb tilfnet under Franckerigis, Hollands oc Englands Side, og uförmede dennem der, for hvilke de ikke tilforn kunde lide Fred hjemme, at omsier der offuer er stor Klage sört for Kongen aff Franckerige oc Engeland, oc gjorde voris ud i samme Krig altid större Skade end de finge, saa mange bleffe rig deroffver . . . . Denne Fribyttekrig varede udi ni Aar.” Mod Franckerige varede dog denne Kaperkrig i fulde 13 Aar, nemlig indtil 1498, efter Hvitfeldts egne Beretninger l. c. S. 119: 141, 145-46. Scanning beretter omtrent det samme i „Chronicon Regis Johannis” (1560, 4) om „Pinningus et Pythchoraius,” ypperlige Sömænd og udmærkede Fribyttere, som længe havde tjent Kong Christian den 1ste.

the Islanders their Lawes and caused them to be written, which lawes do continue to this day in Island and are called by the name Punnus Lawes."

Vistnok kjender Islands Historie ingen Punnus, men naar vi vide, at denne Person (her kjendeligst af hans Selskabsbroder Potharse eller Pothorst) er den samme som Hvittfeldts og Svannings Pinninck, og at i det mindste een Pining sidst i det 15de Aarhundrede var Lehnshøvding over Island, saa er Gaaden nær ved at løses. Her møde dog visse Vanskeligheder i Islands egen, for det 15de Aarhundrede mest dunkle og ufuldstændige Historie. Dens fleste Bearbejdere, endog Espolin selv (i hans Aarbøgers 2den Deel, 1823) have kun antaget en Didrik Pining som Bestyrer af det ovenmeldte Embede; det har vistnok ogsaa i Førstningen Finn Johnsen gjort, men han har ved en (uden Tvivl senere tilføjet) Anmærkning erkjendt og godtgjort at de maae have været to (Hist. eccl. T. 2 p. 244-46). Vi ville, i al Korthed, søge at angive Tidsbestemmelsen for disse tvende Navners og Slægtingers Embedsvirksomhed i Island. Den (i det mindste i Landets Forvaltning) ældre Didrik Pining antages at være først kommen til Island 1478, hvor han skal have optraadt som Mægler mellem Biskop Magnus Eyolfsøn og Lehnshøvdingen Thorleif Björnsøn, der synes at have vedblevet i dette Embede, endskjönt nogle mene, at han i visse Maader har deelt det med Pining, indtil 1482, da den sidstnævnte med Sikkerhed vides at have været ene om Landets verdslige Forvaltning; imidlertid varede dette ikke længe, thi efter at han (formodentlig i samme Sommer) reiste bort, overtog Thorleif Björnsen igjen Lehnshøvdingeskabet og forvaltede det hele Aaret 1483. I disse Aar gik Greve Jacobs ovenmeldte Fribytterier især for sig, og det er derfor vel mueligt, at denne ældre Pining da kan have deeltaget i dem. Didrik Pining nævnes først atter som Islands Lehnshøvding i Aaret 1488; dog synes han neppe det Aar at være

selv kommen til Landet, da han lod Embedet bestyre ved sin Fuldmægtig Henrich Mæding. Muelig er han bleven forhindret derfra ved Sygdoms- eller Dødstilfælde, thi det er sandsynligt, at den Didrik Pining, hvem vi i det næste Aar finde som Islands Lehnshövding, var forskjellig fra ham. Kun een Didrik Pining kan man tilegne de saakaldte Pinings Domme (*Pinings dómar*) eller Anordninger, af hvilke den første blev udgivet 1449, i Forening med Biskop Magnus samt hele Althinget og Præsteskabet, angaaende forskjellige vigtige Anliggender (Tiende, Peterspenge, Fattigvæsen, Kirkegaarde, samt Geistlighedens og de verdalige Embedsmænds Indtægter). Aldeles vist er det at det var den yngre Pining, som i Aaret 1490 udgav den anden af disse Anordninger, hvorved Regler bestemtes for Engelsmænds og Tydskeres da tilladte Handel i Island (m. m. vedkommende Politie-, Justits- og Skattevæsen). Det er derfor ikke underligt at denne Pining eller Pinningk (ved Trykfeil forandret til Punnus) i et engelsk Skrift siges at have „givet Islænderne Love og ladet dem skrive, hvilke Love” (efter Forfatterens Beretning) „gjelde til denne Dag” (1608?) i Island, og kaldes efter (hans) Navn „Pinings Love”<sup>1</sup>. Den samme Punnus (Pinninck) drev den (S. 181) ovenmeldte Handel og Seilads paa Grönland; — da han i Aaret 1491 blev entlediget fra Landshövdingsskabet over Island, hvilket Ambrosius Illiqvod da overtog, er det sandsynligt at han har fortsat sin Grönlandsfart til 1494, da Olaus Magnus omtaler ham som Fribytter, eller Söröver, paa Öen Hvidsærk i det Grönlandske Hav. Videre have vi ikke kunnet finde til disse synderlige Beretningers Oplysning.

---

<sup>1</sup>) Disse tvende i Island saakaldte „Pinings dómar” ere aftrykte i Magnus Ketelsens Samling af de for Island udgivne Forordninger 1ste Deel (1775, 4) S. 75-77.

14) *Om de af Erkebiskop Erik Walkendorff  
(henved 1516) samlede eller meddeelte Ef-  
terretninger om Grönland.*

Denne mærkelige Prælat var først Domprovst i Roskilde samt Christian den 2dens Kanzler og höibetroede Ven, som derfor, ved hans Understøttelse, blev valgt til Erkebiskop i Trondhjem<sup>1</sup>. Vi have ovenfor (III, 192-193) fremsat den Formodning at Walkendorff først har bragt Kongen paa de Tanker, at lade Grönland og de i dets Nærhed liggende Öer i Ishavet igjen opsøge, for hvilken Expedition han og i Aaret 1514 erholdt en Afladsbevilgning af Paven. Om denne paatænkte Opdagelsesreise virkelig blev foretaget, vide vi ikke. Derimod er det bekjendt at Erkebiskoppen, efter at han var kommen til Norge, samlede alle de Efterretninger om det gamle Grönland og Coursen dertil, som han kunde overkomme, til Brug ved et saadant Sötog, Om disse hans Bestræbelser hedder det i Lyschanders Grönlandske Krönike (1608) S. 88-99.

„Saa tog hand sig ogsaa alffvorlig for,  
Efter Grönland fra Sticted kommen var  
Ved sködislöss Act oc Möde,  
At seyle der op oc sicte der paa,

---

<sup>1</sup>) Erik Azeleön Walkendorff, af Fuglebjerg Gaard i Sjælland, Provst i Roskilde, blev allerede 1506 sendt af Prinds Christian til Bergen, for at stille Uroligheder, hvilke Rygtet havde meget forstörret; da er han vel först bleven opmærksom paa de gamle Efterretninger om Stadens forrige Handel paa Grönland, m. m. Finn Johnsen har bemærket at han allerede 1513 eller 1514 maa have tiltraadt Erkebispedømmet, skjönt Holberg (D. II, II. 18) efter Hvitsfeldt (i hans Bispekrönike S. 111) melder, at han först blev valgt dertil 1516. (Jfr. H. eccl. Island. T. 2 p. 343). Torfæus anförer endog (Groenlandia p. 70): Anno MDXII factus est Ericus Valchendorphius Archiepiscopus Nidrosiensis, sub Rege Iohanna. Kilden til denne Efterretning angives der dog ikke.

Oc vendte der aha hvad hand formaae  
Baade Pænding og Guld det røde.

Saa lod hand forfare det Rige omkring  
Hos Leege oc Lærde om alle Ting,  
Som nogen om Grönland viste,  
Oc fandt blandt Bänder oc Seylingsmand  
God Kundskab som hannem blev skicked tilhand,  
Som man kunde meest udfriste.

Der sad den Bagge bod' gammel oc graa,  
Fortalde saa smuct huor det monne gaa,  
Hvad Old efter Old den sagde;  
Han gjorde Vidskab: hvad Mercke heed<sup>1</sup>  
Hvad Compas, Hvad Strig, hvad Leding oc Leed  
Mand did under Landet lagde.

Hans Clerker oc Præster søgte om i Vraa,  
Hvor de kunde gamle Böger faa,  
Dem ledte de gammel<sup>2</sup> til Grunde,  
Oc fandt derinden bod' Land og Koess  
Med Viger oc Havner som ligge derhoess,  
Det klariste nogen Mand kunde.

Och som den Herre vaar snild oc klog,  
Saa samled hand sammen aff Mund og Bog  
Dend Seyllatz oc Land til pricke,  
Oc lod det tegne med Flid oc Art,  
Paa Korted og Rullen saa konstigt oc klart  
At mand sig derefter kund' skicke.

Oc som hand sligt hafde i Giærning oc Gær-  
Och vilde forsøge den Reyse oc Færd,  
Fick Dybech<sup>3</sup> ham andet at vare,

---

<sup>1</sup>) Vi troe at det her intetsigende Ord „hvad" maa, som en Tryk-  
feil rettes saaledes.

<sup>2</sup>) skal vel være det samme som „gjennem."

<sup>3</sup>) Rettere Dyvecke (Dyveke) og end rettere Sigbrit, thi dennes  
Datter (for hvis Skyld Erkebiskoppen faldt i Kongens Unaade) var  
da for nogle Aar siden afgaaet ved Döden.

Maatte rømme aff Riget, fra Bispedom  
Och drage den lange Væy ud til Rom,  
Der bleff han lagdt op paa Baare.

Vi kjende ikke noget för trykt dansk Skrift, hvoraf Lyschander kunde have taget disse Efterretninger om Walkendorffs grønlandske Undersøgelser, hvorimod de (i det mindste tildeels) vel kunne være tagne af Tillægene til de gamle, mest af Ivar Baardsen meddeelte Underretninger om Grönland, som allerede af os ere omhandlede og udgivne her ovenfor (III, 248-64). De Tillæg, hvilke vi havde al Grund til at antage for nyere eller senere tilföiede, lode vi ikke afstrykke blandt de gamle Kildeskrifter, men troe derimod her at kunne anwise dem deres rette Plads, som först fremkomne ved Walkendorffs Forskninger, angaaende ældre og nyere, skriftlige eller mundtlige Efterretninger om Grönland og Kursen dertil, især med Hensyn til de der faldende Vare, hvilke han vel især har betragtet som en tilkommende Rigdomskilde for sig eller Erkebispesædet.

Naar Ivar Baardsöns Efterretninger om Grönland ere förte i Pennen, vide vi ikke; rimeligviis er det skeet först i det 15de Aarhundrede, formodentlig efter Foranstaltning af Trondhjems Erkebiskop eller Capitel, som i Forening synes at have forvaltet Bispedömmene i Grönland og Norges övrige saakaldte Skatlande (see ofr. III, 206). Uden Tvivl vare de först affattede i det gamle norske eller islandske Sprog, men ere formodentlig, saaledes som vi nu have dem, blevne oversatte til Erik Walkendorffs Brug, enten ved ham selv eller andre. Han har især villet benytte dem ved det af ham forehavte Tog til Grönland, hvilket Land han selv (formodentlig især som Erkebiskop af Trondhjem) agtede at tage i Besiddelse for ti Aar, hvortil han udbad sig Kong Christian den 2dens Samtykke, men forgjeves. Expeditionen skal der ikke være blevet noget

af <sup>1</sup>, enten formedelst denne Nægtelse, eller og den Unaade hvori Walkendorff var falden hos Kongen, som 1521 foranledigede hans Bortreise fra Norge, hvortil han aldrig kom tiere tilbage, men drog gennem Nederlandene og Tydskland til Rom, og døde nogen Tid derefter i Landflygtighed <sup>2</sup>.

Ivar Baardsøns Beskrivelse over Grönland findes enten for sig selv, uden andre Tillæg end de herovenfor (III, 259-60) meddeelte, der sandsynligviis kun ere et Anhang til hans topographiske Dictater, — eller og med de Tillæg som vi nu komme til at meddele, med Hensyn til hvilke Haandskrifterne kunne inddeles i trede Classer, nemlig:

1) De, som med Undtagelse af de fra gammel Norsk oversatte Distanceangivelse, og Kursforskrifter, mangle alle nyere Tillæg. Hertil høre de Arnæmagnæanske 777 *A* og *C*, 4, ligesom og den i Peder Claussøns Norriges Beskrivelse (1632) S. 172-176 indrykkede, samt den islandske Oversættelse i AM. 4to 779.

2) Afskrifter af Exemplarer, i hvilke Walkendorff ved Originalbeskrivelsens Gjennemlæsning, selv har tilføiet enkelte foreløbige Memoranda eller andre Noticer, vedkommende det af ham paatænkte eller forberedede Tog til Grönland. Til denne Classe regne vi især:

<sup>1</sup>) „Disse Anstalter og oprettede Compagnier (?) ginge til Grunde ved denne store Mands Fald” — siger Holberg, D. Hist. II, 138.

<sup>2</sup>) Om det Sted, hvor Erik Walkendorff døde, haves forskellige Efterretninger. Hvitfeldt, Holberg, den Grönlandske Krønike samt Pontoppidan i sin Kirkehistorie (II, 744) berette at han døde i Rom; derimod antog den sidstmeldte Forfatter, i hans *Gesta et Vestigia Danorum extra patriam* (II, 414) at Erkebiskoppen, paa sin Tilbage-reise fra Rom til Norden, døde og blev begravet i Amsterdam. Dette meldes der efter „Chronicon Skibbyense” som naaer til 1534. Efterseer man dette i Langebeks *Scriptores R. D.* II, 573, finder man kun følgende Ord: „*Archiepiscopus Norvegiæ transfretavit in Hollandiam ac deinde Romam profectus, migravit ad Dominum*”.



a) Den Afskrift, som engang var i Justitsraad og Raadmand Pontoppidans Besiddelse, af et ældre Exemplar, rimeligviis (i det mindste hvad Noticerne angaaer) copierede efter Walkendorffs eget Haandskrift. Dette har indeholdt enkelte Bemærkninger, maaskee oprindelig antegnede som *Marginalia* og tildeels Indholdsangivelser til en gammel Membran. Vi ville meddele de vigtigste af dem her nedenfor<sup>1</sup>, tilligemed nogle af selve Skriftet, som det haves trykt i *Minerva* 1788 (1ste Bind S. 19-31), tagne Varianter, betegnede *Mi.* Retskrivningen viser at Afskriften er taget i Christian den 4des Tid, men den er desværre fuld af Skrive- eller Trykfeil, især i Stedernes

<sup>1</sup>) a) Förend Diurness Kirke og Eriksfjorden först nævnes, er denne Bemærkning indskudt:

„Eriksfjord, *sub* 61 *gradu*, suest paa Landz (Landet).“

Eggers forklarer her (meget rimelig) *suest* ved Sydvest, og antager dette for „meget mærkværdigt, saasom det hos Forfatteren af disse Overskrifter röber en rigtigere Idee om den gamle Österbygds Beliggende, end hidtil hos nogen er fundet“ (Om Grönlands Österbygd, Landhusholdn. Skr. 4 Bind S. 264). Han antager Tunnudliarbik for Eriksfjorden, aflagt paa Arctanders af ham meddeelte Kort paa 61°, hvor ogsaa den inderste Deel af Igaliko der sættes, men efter Graahs nyere og bedre Kort over Julianehaabs District, er Tunnudliarbik (med Undtagelse af det for Is utilgængelige Sermelik) den eneste af Districtets Fjorde som kan siges at ligge paa 61°. Denne originale Notice tilhører vel Walkendorff selv, men kan ellers i ældre Tider være bleven meddeelt af en Bisköp eller Klerk paa Garde, da Gradmaalningen allerede har været bekjendt i Island, paa den Tid Rimbegla og Blanda affattedes, fra det 11te til det 14de Aarhundrede. En islandsk *Vika* svarer og ntiagtig til en geogr. Mil.

b) Sterkeness Kircke „alias Garde, ut dicebantur Episcopi Gardenses.“

c) „Gardum Kircke, *sedes episcopalis*.“

d) „Vaga Kircke. Thermæ, hic procal dubio minær.“

e) „Fos, *sedes regia*, Enerfjord“.

Navne. Den synes at være (meget ukritisk) taget af løse Blade, hvis Orden Skriven ikke har kunnet udfinde, hvorved Sammenhængen paa sine Steder er bleven forstyrret. Efter en latinsk Paategning (ved Slutningen) er Afskriften bleven tilsendt en unævnt Canzler, rimeligviis i Anledning af de ved nysnævnte Konge foranstaltede Grönlandske Opdagelsesreiser.

b) En gammel Afskrift i Folio, tagen af en Bog, skreven i Frederik den 2dens Tid, i sin Tid tilhørende Hans Lindenow, nu indheftet blandt AM. 4to 777, B, som i Hovedsagen er overensstemmende med *Mi*, paa det nær at den ikke udelader visse Ord, at Retskrivningen tildeels er ældre og at mange Stedsnavne, samt adskillige andre Ord, ere rigtigere skrevne, hvorimod den mangler de Marginalier og særegne Noticer, som ere tilføiede i *Mi*. Ved Bladenes Indheftning ere 4 af dem komne til at staa i en forkeert Orden. De derfra tagne Varianter betegnes her med *B*.

Den af Purchas udgivne engelske Oversættelse synes at høre til denne Classe. At det blot er dens paa Færøerne fundne Original, som har ligget til Grund for Walkendorffs Undersøgelser, kunne vi ikke antage med Eggers (S. 249).

3) Afskrifter, tagne efter Walkendorffs Bortreise af Riget, med en forudskikket Beretning om hans Forbedelser til det Grönlandske Tog m. m., samt hans Memoranda og Instructioner, som nu haves, i samme Anledning. Det fuldstændigste og nøiagtigste Exemplar af dem er

a) den Magnæanske Haandskriftssamlings 777, D (4), hvortil følgende Notice (som dog vel egentligst har ledsaget C) synes at høre: „Om Grönland, kjøbt paa Etatsraad Rostgaards Auction i en fasciculo num. Mstorum 604.” Skriften ligner dog noget Asgeir Johnsens,

Torfæus's sædvanligste Afskrivers, Haand. Arne Magnusen har confereret denne Afskrift med et ældre Exemplar, og tilføiet enkelte Tillæg heraf, som tildeels vise en ældre Retskrivning (f. Ex. *oc* for *og*, hvilket første vi derfor have beholdt). Vi have, paa et enkelt angivet Tillæg nær, lagt dette Exemplar til Grund for nærværende Udgave af disse Notater.

b) Hermed stemmer, for det meste (paa adskillige Udeladelser og den nyere Retskrivning nær) den af Estrup i det Skand. Lit. Selskabs Skrifter fra det Kongl. Bibliothek i Dresden meddeelte Afskrift (jfr. ofr. III, 248); see ellers l. c. 20de Bind (1824) S. 243 o. f., hvor det oplyses at denne mærkelige Samling af Efterretninger om det gamle og nye Grønland (*om det Grønlandske Væsen*), nøiagtig undersøgt og tildeels afskrevet ved Estrup selv, synes at skyldes „Jacob Rasch, som 1706 blev Rector ved Christiania Skole og havde tilbragt 7 Aar i Admiral Gieddes Huus og der lagt sig efter Navigation. Besjelet af Iver for at gjenfinde det gamle, ofte forgjeves søgte Grønland, var han ikke uvillig til selv at følge med det Skib, hvilket man Aar 1704 havde i Sinde at lade afgaae til Grønland. . .” „Isen var dengang til Hinder i at komme efter den gamle Curs fra Island til Grønland, men Rasch meentes at kunne meddele adskillige nyttige Iagttagelser for en ny Seilads til Österbygden. Han havde redigeret til Trykken Torfæi *Vinlandia* og *Grönlandia*, og det rigtigste af de Kaart, som ere tilföiede sidste Værk, skyldes ham<sup>1</sup>. Aar 1722 sendte han Directeurerne for den Grønlandske Handel Kaart og mange Oplysninger om Grønland, hvilke

---

<sup>1</sup>) „Jeg anmærker dette fordi Torfæi Biograph (Minerva Jan. 1788, pag. 1-5) ikke nævner Rasch blandt hiins andre Medhjelpere” *Estrups Anmærkning*.

han havde indhentet hos Torfæus eller i Worms Haandskrifter." De første Nummere i hin Samling angaae det nyere Grönland, men Nr. 4 indeholder „Gamle Documenter om Grönlands Beseiling og dets Beskrivelse" o. s. v. nemlig den af Ivar Bere (eller Baardsøn) og dens her meddeelte Tillæg, i hvis Varianter den Estrupske (trykte) Afskrift af os betegnes med E. Ellers henvise vi til den lærde Udgivers interessante og høist sandsynlige Fremstilling (l. c. S. 245-47) angaaende disse Raschiske Haandskrifters formodentlige Tilveiebringelse og Oversendelse til det Sachsiske Hof ved (eller for) den (1723) henrettede Amtmand Paul Juel, til Understøttelse af hans statsforræderiske Planer til Norges Erhvervelse for Hertugen af Holstein-Gottorp med den Russiske Keisers Hjelp<sup>1</sup>.

c) Det i Ny Danske Magazin 1ste Bind (1794, 4) S. 180-192 aftrykte Stykke „om Grönland. Om Originalen meldes det kun at den var „meget gammel," hvilket man og kan skjønne af Orthographien, som svarer til Christian den Andens Tid. Erik Walkendorff ommeldes her, men hans Memoranda og Instructioner ere ikke fuldstændig meddeelte.

d) En Afskrift i Klevenfelds Samlinger (i Geheime-Archivet), som uden Tvivl nedstammer fra en meget god og gammel (nu ubekjendt) Original. Varianterne betegnes her *Ma*.

Af Torfæi Groenlandia (S. 70-73, 258-260) erfares at han har været i Besiddelse af en Afskrift af de Walchendorffske Tillæg, som synes at have svaret til den udførligste, her af os udgivne. Det er høist sandsynligt at Rasch har haft Leilighed til at afskrive dette Exemplar, endskjönt den Dresdenske Afskrift ikke er fuldkommen overeens-

<sup>1</sup>) Efter Planen skulde (blandt andet) en russisk Flaade udrustes, for at erobre en Deel af Norge tilligemed Færøerne, Island og Grönland, over hvilket sidste Juel selv skulde udnævnes til Statholder o. s. v.

stemmende (ihvorvel næsten lige saa udførlig) med den her meddeelte Magnæanske, der lyder saaledes:

„[Rett Kaessen til Grönland som visse [oc frode<sup>a</sup> Mænd sigte oc skriffve i<sup>b</sup> Böger, som Biscop<sup>c</sup> Erich Walchendrop<sup>d</sup> Biscop udi Trundhjem wille hafve ladet forfare med hans, eget Skibsfolch [oc bekostet<sup>e</sup>, dersom Konning Christian den anden med det navn [som var Danmarchis Konning<sup>f</sup> wille hafve det tilsted oc derfor unt hannem samme Land qvit oc fri udi thi Aar, og der Konningen icke det vilde tilstede bleff dette tilbage<sup>g</sup>.

Primo fran Stadtmullen<sup>h</sup> ret i fuld Wester, der udaff finder hand<sup>i</sup> Hvadsnes<sup>k</sup> i<sup>2</sup> Grönland. Der er mindst Ström oc [mindst Hvalgerinden<sup>l</sup>, [men Strømmen oc Hvalgerinden<sup>3</sup> ere<sup>m</sup> norden for dennem oc schall hand da hafve tou delen aff haffved til Irland<sup>n</sup><sup>4</sup> oc Tredingen<sup>o</sup> til Island<sup>p</sup>. Drager hand saa langt Vester oc er det [saa goed Söesiunen<sup>q</sup> og sicted<sup>r</sup> klardt Weder, da sees Snefels<sup>s</sup> Jöchell i Nordost<sup>t</sup> liggendis paa Island oc Hvidserch<sup>u</sup> et Bjerg, [saa heder, Nordvest<sup>v</sup> liggendis<sup>x</sup> paa Grönland.

[Item er det saa, at mand fanger Storm i Söen [aff Nor-

---

a) udel *E.* — b) udi deres, *E.* — c) u. *E.* — d) VValkendorp, *E.* — e) u. *Ma.* — f) u. *Ma.* — g) Denne Indledning (fra förste [ ) udelades af *B.* *Mi.* — h) Stadtmullen, *B.* Stadsmuren (eller Stadsmullen) *E.* Stadsmöllen, *Ma.* Stad in Norway, *Purchas.* Stadt, *Kl.* — i) man *E.* (her o. fl. St.), mandt, *Ma.* det höie Næ som kaldis, till. *Kl.* — k) Hvattisness, *Ma.* Hvatsness, *Mi.*, *B.* Swartnesse, *Purchas.* Hvarfnæs, *Kl.* — l) Hvalgrinden (her og fl. St.) *E.* fra [Haff Svelger, *Ma.*; Hafgierdingen, *Kl.* — m) fra [som *ø.*, *E.*; m. Strömme oc Hvolleringen (Hvalleringen) *ehr.* *Mi.*, *B.* Strømmen og Hafgierdingen *ere.* *Kl.* — n) Island, *E.* — o) Venndingen, *Ma.*; Vendingen *Mi.*, VVedingen *B.* — p) Grönland *E.* — q) godt Söesyn, *E.* god Söesyn *Kl.* gott seilet, *Ma.*; guod solesyn, *Mi.* — r) u. *E.* sigtig *Kl.*; siige godt oc, *B.* — s) tillige Snæfeltssjökul, *Kl.* — t) Nordvest, *E.* — u) Hvitserk, *Kl.* — v) u. *B.* — x) fra [u. *E.*; lennger, *Ma.*

den<sup>a</sup> da scall mand legge vel bie, det beste<sup>b</sup> mand kand oc forvare sig vell at Weiret iche forsetter hannem ned<sup>c</sup> i den Ström, som er Vester under Irland<sup>d</sup>.

Item fanger mand Storm paa Reyssen aff Synden, da holde sig sin rette Kaaes, oc dog bliffve [vel bi<sup>e</sup> det beste mand kand, dog iche for meget aff Kaaesen. Saa lenge Hvidserch drager i Nöer, da maa mand drage sig ind under Landet, da med Guds Hjelp finder mand en Haffen som heder Eriksfjorden, hart nær<sup>f</sup> som [Garde Stadt<sup>g</sup> ligger<sup>h</sup>.

Item naar mand er mitt imellem Grönland oc Island, da seer mand i<sup>i</sup> klart [sigtigt Weder<sup>k</sup> oc höge Fjeld, som heder Sneffellss Jöchell liggendes paa Island, som för er nefnet oc<sup>l</sup> Hvidserch udi Grönland, oc da sigis for vist at der er iche da XXX Uger Söes [til Land, i hvilchen Weg mand vil uddrage til, enten til Grönland eller til Island<sup>m</sup>.

### *Kaaesen fra Island oc til Grönland.*

Item er mand sönden for Breedefjord<sup>n</sup> i Island liggendis, da schal hand prise Vester saalenge hand seer Hvidserch i Grönland, oc siden prise Sudvest<sup>o</sup>, saalenge fornefte Hvidserch staaer i Norden<sup>p</sup>; saa maa mand med Guds Hjelp frilige söge Grönland, foruden stor Fare for lss<sup>q</sup>, og med Guds Hjelp finder da Eriksfjorden.

Item er man norden for Breedefjord [som ligger udi

---

a) udel. E. — b) meste, (o. fl. St. E. — c) ind, E.. Ma. — d) Island, E., Ma. Torf. Den hele Artikel (fra förste [ ] u. af Mi, B. — e) vester, Ma. — f) Nord, Ma. — g) Garde, Kl., Gardestedt, E, Mi, B, Gardeste Ma. — h) som Bispeædet er, till. Kl. — i) saal. de övrige; Or. i ett. — k) Sigtevær, E. Kl.; sigtet Weder, B. — l) tillige, till. Kl). — m) fra [paa hvilken Side man vil segle, Ma. — n) Brendefjordt, Ma; Breydafjorden, Kl. — o) Sudost, B. (urigtig). — p) Nord fra ether Mi. B. — q) oc foruden stor Lißs Fare t. Ma.

Island<sup>a</sup>, saa schall mand prise Sudvest, saalenge Hvidserch drager i Nör, da med Guds Hjelp maa mand<sup>b</sup> söge Landet, som forskreffvet staar<sup>c</sup>.

[Item fornemmer man Iss saa schall mand prise Sönder i Söen, thi mest Issen kommer aff Troldebonnen<sup>d</sup>, dog schall mand icke saa meget prise<sup>e</sup> Sönder, at mand kommer for nær om Issland<sup>f</sup>, fordi der er [stor Ström<sup>g</sup> som er<sup>h</sup> XX<sup>i</sup> Uger Söes fra Irland<sup>k</sup><sup>o</sup>.

[Item Irland<sup>l</sup> ligger Sudoest aff Grönland<sup>m</sup>

[Item Island ligger udi Öster aff Grönland<sup>n</sup>.

[Item aff den Iss som henger i Bjergene i Grönland, staar stor Taage [aff ret Frost<sup>o</sup>; saadan Taage staar af den Iss som kommer aff Troldebonen<sup>p</sup>.

*Disse Ware fall<sup>q</sup> udi<sup>r</sup> Grönland<sup>o</sup>.*

Sabel<sup>t</sup> Maar<sup>u</sup>, Hermelin<sup>v</sup>, hvide Falche<sup>v</sup> [Sielspech, noch Hvalspech<sup>x</sup> Rosmertand<sup>y</sup>, [Sölfsberg noch Guldmalm<sup>10z</sup>, Fisch<sup>a</sup>, [noch<sup>ü</sup> Lax, noch<sup>aa</sup> Elshuder<sup>bb</sup><sup>11</sup> och

a) fra [ u. E. — b) tryggeligen, till. E; rigelige Mi. — c) Her staar i Ma det latinske Ord *Finis*. — d) Trollebotn, E; Trollebotten, Mi; Troldebotnen, Kl. — e) holde, Kl. — f) Freesland, Purchas — g) store Stene, E, stnor stormb, Mi, B. — h) ere, E. — i) noget utydeligt; synes at skulle være blevet forandret til VX eller XIX; femten B. Mi., 15 E.; Torfæus har læst, XX, da han oversætter Tallet ved *viginti*. — k) Island Mi, B, E, Torf. Den hele Artikel fra förste [ udel. af Ma. — l) Island, E. m) fra [ u. Ma, Mi. — n) fra [ u. E, B, Ma, Mi.; fra næstsidste [ Freesland lyeth South, Island East from Gronland, Purchas. — o) fra [ i Retfrost, E; frost and cold, Purchas. — p) Trollebotn, E. Fra [ u. B, Ma, Mi; Trollebothon, and it is a greath wilderness, Purchas. — q) fallder B, Mi. — r) fra [ Vare som komrue fra, E. — s) fra NB Grönland er it rigt Land paa wilde Vare: Hvide Björne, Ma. — t) Sabel E. — u) Bæver, till. Kl. — v) Selskind, till. Kl. — x) u. E. — y) Rosmerhuder oc Reeb deraf, Eenhjörningaborn, till. Kl. — z) Guldmoldt (Guldmuld eller Jord, Guldsand) B, Mi.; fra [ Marmorsteen, Christall, Ma.; Gold and Silver hills, Purchas; tö, till. Kl. — a) fra [ Sölfbjerge, Guld, Hvalfiske, E.; (fish) dried and salted, Purchas. — b) u. B, Mi. — aa) u. B, Mi. — bb) Rintshuder, till. Al.

allehaande Felwerch<sup>a</sup>, Los, Refve, Ulfve<sup>b</sup> oc Fel-  
frasser<sup>c 12</sup>.

Item at ikke forgjette at tage den Steen med at for-  
fersche Vand med i Söen, om Behoff gjöres, hvilken Steen  
jeg forskriffver<sup>d</sup> aff Tydskland oc kommer til Bergen i  
Forsaaret<sup>e</sup>.

Item at icke forgjette at tage tou Tönder goed fersch  
sort Jord med, til at slaae udi Balger<sup>f 13</sup> oc sie aff [salted  
Söen<sup>g</sup> der igjennem<sup>h</sup>, saa mand kan bruge det.

Item naar Gud föyer det at mand kommer under  
Grönland, da schall mand intet<sup>i</sup> sætte fleere udi Land end  
II Personer; oc tage merchelig Bescheden aff dennem,  
hvorledis mand tager [merchet paa dennem<sup>k 14</sup>, om det  
er uden Fare eller ey, at fare udi Land effter dennem.

Item jeg oc fuldkommeligen forbiuder dennem for-  
nævnte Land söge ville, at de tager [der nogen Mands  
Ord fore<sup>l</sup>, at de<sup>m</sup> giffve sig fleere udi Land end saa  
mange, at Skibet er alt<sup>n</sup> bemandet oc besörget met Sty-  
remand, saa det kan löbe tilbage igjen, oc merche vel  
Kaasen oc Veyen til Grönland igjen, om de blive grefne  
eller formorde<sup>o</sup> som i Land vorde<sup>p</sup>, thi de schulle, [med  
Guds Hjelp, faa Undsettning igjen inden Aarss Dag, saa  
sterch, at de schulle [med Guds Hjelp<sup>q</sup> forsvare sig self  
oc undsette dennem i Grönland blifve<sup>r 15</sup>.

a) Feldtwerk, *Mi*; Peltsværk, *E*. — b) Velfve, *Mi*; Vulfve, *B*,  
hvide og sorte Björne, till *Kl*. — c) Fielffse, *B*, *Mi*; Fieldfraser,  
*K*. Fra [Vadmell, Smör, store Skouffve (?), Hjorte, Renner.  
Der er mange Slags Vadmell (?), Hualler oc underlig Diur; *Ma*,  
som ophörer her ganske. *Purchas* nævner ogsaa *Otters* (Oddere).  
— d) jeg forskrev *E*, *B*, *M*, jeg har forskreven *Kl*. — e) Her  
ophörer alt hvad der hörer til Memoranda eller Instruction, med  
Hensyn til den forehavte Grönlandsreise, i *B*, *Mi*. — f) Baller,  
*E*, *Kl*. — g) Saltsöen, *E*. — h) saa længe det (Vandet) forfersker  
sig, i *E*, *Kl*. — i) ikke, *E*. — k) Mærke af dem, *E*. — l) fra [dem  
Vare, *E*. — m) ei, i. *E*. — n) altid, *E*. — o) formyrdede, *E*.;  
myrdede, *Kl*. — p) blive satte, *E*, *Kl*. — q) u. *E*. — r) bleve, *E*.



Item formercke<sup>a</sup> mine Klerche, at der er nogen Høvitzmand, eller [Almuen self<sup>b</sup>, icke vil hafve eder udi Landet<sup>16</sup>, at I da biuder eder til Tjeneste, for<sup>c</sup> Schrifvere [eller Kapelaner<sup>17</sup>, om I formerche de ville annamme<sup>d</sup> dennem<sup>e</sup>, eller Tienestekarle, saa I først kunde fange Tjeneste oc siden schiche eder efftersom Behoff gjøres.

Item at icke forgjette at tage tou eller trej Sexringe oc<sup>f</sup> Otteringe<sup>18</sup> met paa Schibet, met deris Aarer oc Redskab, oc hænge dennem omkring Fortekets der som de tage mindst Rum oc Vind.

Item at tage [Ildjern oc<sup>h</sup> Öxer<sup>19</sup> med sig i Land<sup>k</sup> oc gjøre en stor Ild<sup>20</sup>, om icke findes bygt, oc gjøre der mange store Vorder<sup>l</sup> eller mange<sup>m</sup> merchelige Gjerninger<sup>21</sup> oc hugge store Kaars op<sup>22</sup> [oc Kaars<sup>n</sup> i Træerne [oc i Stene<sup>o</sup>, oc andet saadant<sup>23</sup>.

---

a) formercke I, *Kl.* — b) fra [ *Almue E.* *Almue* for svahr, *Kl.* — c) hos dem som, *E.* d) Saaledes rigtig *Kl.*; de övrige „hannem“, som ikke giver nogen Mening. — e) fra [ *adel. E.* f) eller, *Kl.* — g) Fordækket, *E.*, *Kl.* — h) fra [ *till. Kl.* rigtig. i) *Eisern, E.* — k) *Landet. E.* [ fra [ *take tynderboxes* for fire *Purchas.* — l) *Vaarder (Varder) E.* — m) *andre, t. E.* — n) *u. E.* o) *u. E.*

#### ANMÆRKNINGER.

<sup>1)</sup> Disse Udtryk ere muelig förte i Pennen, efterat Kong Christian var afsat fra Regjeringen, hvortil de da kunde sigte.

<sup>2)</sup> Rimeligviis *Hvarfsnes* af det titommeldte *Hvarf*; jfr. Varianten af den Klevenfeldske Afskrift.

<sup>3)</sup> Skulde dette ellers ubekjendte Ord være fordreiet af det gamle *Hafgerðing*? (see ofr. I, 180, 189, 208, 264, III, 377) ellers kunde det rettest hede *Hvællering*, *Hvelgering* eller *Hvolgering*, af Gjerningsordet *hvælle*, *hvælge*, *svælge*, sluge i sig (som et *Hoælg* eller Havsvælg), Isl. *svelgja*, *svolgra*. „*Hvællende Dyb*“ forekommer i Grönlands Krönike l. c. S. 104. *Kl.* har her til en nyere Annotation C, af *b. B.*

*Gr. Antq.*”) „De gamle have kaldet det *Hafgiærdinga(r)*, naar Havet skyder Bølgerne høyt op i Væiret som Bjerge. . . I Norge kaldes det gemeenligen *Hafgiæven*.”

4) Saaledes har ogsaa Torfæus læst. Bemærkningen kan i Virkeligheden omtrentlig gjelde om Statenhucs Afstand fra begge Lande, med Hensyn til Beliggenheden af Irlands og Islands vestlige Forbjerger.

5) Vi kunne ikke andet end antage at vor Originals Ir-land her er den ene rigtige Læsemaade; det samme har ogsaa Torfæus (l. c. S. 71) baade læst og antaget.

6) Vor Texts (eneste) Læsemaade *Garde Stedt* synes at vidne om at Oversættelsen her nøie har fulgt den oprindelige norsk-grønlandske Originals Udtryk *Garða-staðr*, den samme Form som *Skálholts-staðr*, *Hóla-staðr*, der almindelig bruges om Islands tvende forrige Bispesæder. Hertil har *Kl.* denne rigtige Anmærkning: „Biskopssædet *Garde* ligger ikke i Erichsfjorden, men i Botnen af Einarfjorden; dog skal disse Fiorde iche være meget langt fra hinanden.”

7) Med Hensyn til den heranførte Beretning, der vistnok nu forekommer enhver Sagkyndig utrolig, maa det erindres, hvad Eggers antager (l. c. S. 254) at Blaasærken her er blevet sammenblandet med Hvidsærken, samt at den saakaldte *fata Morgana* ved en saadan Leilighed har været med i Spillet o. s. v. Netop i hine nordlige Egne er Atmosphærens Refraction af denne Art saa stærk, at Will. Scoresby jun. i et saadant Luftbillede fuldkommen gjenkjendte sin Faders Skib (af dets Reisning og Takkelage) i henved 30 (engelske) Miles Frastand. (*Journal of a Voyage etc.* S. 190 Pl. V. fig. 2).

8) Her synes, i alle Exemplarer, en Forvirring at være indløbet ved Navnene Island og Irland (som det ellers saa tit skeer ved Skrive- eller Trykfeil); vi formode at Læse-

maanden her er rigtig, samt at Island lige foran bør rettes til Irland, hvilket Sammenhængen tydelig viser.

<sup>9</sup>) Disse tre Dyrearter findes neppe nu i Grönland. Jens Munks Folk skal dog der have fanget en Maar 1619.

<sup>10</sup>) At Grönland frembringer Guld, findes vel her skrevet for første Gang; denne Beretning, har muelig tildeels forført Efterkommerne. Slig „Guldmuld“ eller Guldsand troede de Sömænd, som 1636 fore for et Kjöbenhavnsk Handels-selskab paa Grönland, at finde der i en saa stor Mængde, at de lastede Skibet dermed, men da Sandet undersøgtes af Kyndige befandtes det at være uden al Værdi. Forbisher havde dog forhen (1577) med samme Vanheld ført nogle Hundrede Tönder formeentlig Guld- og Sölvertz fra Grönlands Kyster til England.

<sup>11</sup>) Elsdyr har man ikke fundet i det nye Grönland; Elshuder ere her muelig blevne forvexlede med Rensdyrskind

<sup>12</sup>) Losse gives, saavidt det er os bekjendt, ikke der i Landet; — derimod antager Fabricius (Fauna Gr. S. 24) at man der har fundet den saakaldte Spitzbergenske Ulv (*ursus luscus*) samt at Jerven eller Vielfrassen opholder sig i det sydlige Grönland (l. c. S. 21).

<sup>13</sup>) Balger er vistnok det samme som Bælge, endskjönt Torfæus oversætter Ordet ved *vascula*. Balle er vel et nyere Ord. indført fra Plattydsk eller Nederlandsk.

<sup>14</sup>) Rimeligviis ved forud aftalte Signaler. Torfæus oversætter: „sedulo observent quo modo excipiantur.“

<sup>15</sup>) Torfæus oversætter: „sed etiam captivis liberandis abunde sufficient.“

<sup>16</sup>) Ordene: „iche vil hafve eder udi Landet“ oversættes ikke af Torfæus, som indsætter i deres Sted: „ministeriis suis indigeat (rector gentis sive populus).“

<sup>17</sup>) Disse i det Dresdenske Haandskrift udeladte Ord gjengives af Torfæus: „sive capellanorum (ministeriis).“

<sup>18</sup>) Store Baade til 6 til 8 Aarer (eller Roerkarle). De bruges ogsaa endnu i Island, kaldede „sexæringar“ og „áttæringar.“

Af denne Artikel seer man ellers at det af Walkendorff for Expeditionen paatænkte Skib har været temmelig stort.

<sup>19)</sup> Dette Ord har og staaet i Torfæus's Original; han lægger det til at Skibsfolkene skulde hugge Skoven med Øxerne, men siden stikke de fældede Træer i Brand, for at tænde store Blus eller Baal („securibus silvas excindant, deinde urant focosque magnos excitent”).

<sup>20)</sup> I ældre Tider pleiede Nordboerne at tage et ubeboet Land i Besiddelse ved Ilds Antændelse, ligesom og ved saadanne Tegn, af hvilke nogle strax efter opregnes.

<sup>21)</sup> Torfæus oversætter dette Ord ved *monumenta*.

<sup>22)</sup> Det vil vel sige: opreiste store Kors, hugne af Træ; vi maa her tænke paa de i Vinnland paa Krossanes opreiste Kors (see ovenfor (I, 230, 273 ; jvfr. 253). Ordene udelades af Torfæus. Naar det foreskrives at Kors skulde hugges i Stene, for derved at bevise at Landet var taget i Besiddelse, kunne vi ikke andet end erindres om de Kors der sees at være hugne i Stene i det gamle Vinnland, nu ved Portsmouth og Tiverton paa Rhode Island; see Rafns *Antiquitates Americanæ* S. 397-99, 401, Tab. XIII, fig. 1, 4, 5, 6.

Erkebiskop Erik Walkendorff har rimeligviis hørt eller erfaret flere Efterretninger om eller fra Grönland end de os saaledes bekjendte, og ved ham kunde de da være blevne meddeelte andre Samtidige. Dette har Estrup (l. c. S. 294-300) ved en skarpsindig Deduction søgt at godtgjøre med Hensyn til den udmærkede Mathematiker og Cosmograph Jacob Ziegler som „efter mange Omflakninger” døde i sit Fædreland Bayern 1549. Han har, i et Skrift, kaldet *Scandia*, givet et cosmographisk Omrids af Skandinavien, hvorunder han ikke indbefatter det egentlige Danmark. Saavidt vi vide, er dets Original-Udgave trykt i Strasborg 1536<sup>1</sup>. Forfatteren beskriver kortelig Rigerne

<sup>1)</sup> I et Værk med følgende Titel: „Terræ sanctæ (quam Palæstina Grönlands historiske Mindesmærker. 3 Bind.

Sverrig og Norge, med Færøerne, Hetland, Island og Grönland, samt bestemmer, især for Norge, mange Steders Beliggenhed, (efter Estrups Udtryk) „med en mathematisk Nöiagtighed som maa forundre enhver, der betænker, hvad Geographien var i hans Tid, og hvor lidt, i Særdeleshed det nordlige Skandinavien var traadt ind i denne Videnskabs Kreds.” Estrup antager det Sagn for uhjemlet at Ziegler har tilbragt nogen Tid ved det nye Universitet i Upsala, hvorimod han især holder sig til Zieglers egen Beretning, at han i Rom har samlet Materialierne til sin Scandia og der erholdt visse Efterretninger af en gammel (eller ældre) Erkebiskop af Trondhjem („senior Archiepiscopus Nidrosiensis”), om hvilken Estrup godtgjør at han ikke kan have været nogen anden end den landflygtige Erik Walkendorff; ligesom og at Zieglers Beskrivelse over Island har en Stedsbestemmelse der tydelig synes at være indrykket efter Walkendorffs egne Kursforskrifter (angaaende Bjerge paa Grönland og Island der paa een Gang kunne sees af de Søfarende.)<sup>1</sup> Med Estrup have vi al Grund til at antage det for afgjort at Ziegler (i det mindste for en Deel) har erholdt sine Efterretninger om Grönland fra den nævnte Erkebiskops mundtlige eller skriftlige Meddelelser, hvilke han dog tildeels synes at have misforstaaet. Vi ville her gjen give dem med Zieglers egne Ord (edit. cit. S. 479-80):

„Gronlandia interpretatur *virens terra*, sic dicta ob insignem proventum pabuli. Cuius et pecoris quanta sit hic copia, hinc licet spectare, quod sub tempore, quo ad

---

nam nominant) Syriæ, Arabiæ, Ægypti et Scandiæ Descriptio pp. Argentorati, 1536. Skriftet findes ligeledes som et Tillæg til „Crantzii Chron. regn. aquilon.” Francofurti 1575 (da ogsaa særskilt aftrykt, samt 1583, o. fl. St.). Den førstmeldte Udgave af Crantz have vi her benyttet.

<sup>1</sup>) Derved er dog den Feiltagelse indløbet hos Ziegler, at han har nævnt det i hans Tid mest bekendte Islandske Bjerg *Heckelfel* (Hekla-fjeld) isteden for *Snefjeldsjökkel*.

eos navigatur, componunt promercales ingentes strues butyri et casei: unde etiam conjectamus terram non esse asperam montibus. Episcopales ecclesias duas habet, sub ordinatione Nidrosiensis. Uni datus est his proximis annis præsul, suffraganei tantum titulo: quoniam dum metropolis negligentius intendit illic directioni religionis propter locorum distantias et difficiles navigationes, populus fere est relapsus ad gentilitatem, alioqui ingenio mobilis et magicis artibus impense deditus. Feruntur (id quod etiam in Lapponia dicemus) magicis carminibus ciere tempestates maris et involvere periculis peregrinas naves, quas sunt prædaturi. Ipsi enim scorteis et subtilibus navigiis utuntur, tutis a quassationibus maris et scopulorum; ad hunc modum laborantes alias adoriuntur. Petrus Martyr Mediolanensis in Hispanicis navigationibus scribit Antoninum quendam Cabotum, solventem a Britannia, navigasse continue versus septentrionem, quoad inciderit in crustas glaciales mense Julio. Inde ergo conversum remigasse continue secundum littus, sese incurvans austrum versus, donec veniret ad situm contra Hispaniam supra Cubam, insulam Cannibalum. Quæ narratio nonnihil causæ dedit mihi ut Gronlandiam ultra Hvitsarch promontorium extenderem ad continentem Lapponiæ, supra Wardhus castrum. Et id feci eo libentius, quod et senior Archiepiscopus Nidrosiensis constanter affirmabat, mare illic in anconem curvari. Accessit id quoque quod Lapones consentiunt in iisdem studiis magicis et religionem christianam neque sectantur neque refugiunt: per quæ ego existimavi illam similitudinem utrique genti accidere, quia sese cōfigerent, per continentem... Fama est (sed inserto hactenus auctore) quod Hispani adnavigent hoc tempore Gronlandiam et quam dicant terram viridem. Argumentum ejus esse ajunt merces quasdam exportatas ab his, et recognitas, quod forent rerum quales apud Gronlandiam reperiuntur. A septentrione pertingit ad terram incognitam sub polo, unde

etiam veniunt in hanc Pigmei prædatores. Quod etiam argumentum fuerit terras subpolares habitari.

Igitur Chersonesi Gronlandiæ descriptio sic se habet.

Lateris orientalis, quod Nordvegiam respicit, Descriptio:

Wardus castrum . . . . .	70° 30'
Ubi ad septentrionem . . . . .	71 30'
Extensio prima . . . . .	71 40'
secunda . . . . .	72
Hvetsarg promontorium . . . . .	67
Extensio . . . . .	61 45'
Inde continuatur litori terræ Bacculaos . .	60

Ad occidentem et septentrionem terminatur incognito fine terrarum et marium.

Paa Dansk: „Gronlandia maa oversættes ved: det grønne Land, kaldet saaledes af dets udmærkede Græsgange; hvilken Overflod der haves af Foder og Fæ, kan sees deraf, at i den Tid da Skibe komme til Landet, opsætte Indbyggerne store Stabler af Smør og Ost, som de byde tilfals<sup>1</sup>; deraf slutte vi, at Landet<sup>2</sup> ikke er ufrugtbart formedelst dets Bjerger. Det har tvende biskoppelige Kirker<sup>3</sup>, til hvilke Erkebiskoppen af Trondhjem ordinerer. I de sidst afvigte Aar har den ene af disse Kirker<sup>4</sup> faaet en

<sup>1</sup>) Om end denne sidste Efterretning er noget overdreven, kan man let gjenkjende det her anførtes Kilde i Kongespeilet (see ovenfor III, 332 jfr. 259) som sikkerlig har været Valkendorff vel bekjendt.

<sup>2</sup>) Nemlig dets behøede Deel.

<sup>3</sup>) See ovenfor III, 256, 258-59 om Landets tvende Domkirker. Var vel den paa Sandnes (Steinsnes eller Strømnes) i Vesterbygden den ældste, fordi Biskop Erik, der drog til Vinland (og muelig flere os ubekjendte, see ofr. III, 6, 7, 42-44) boede der paa Stedet? Sandsynligviis har en Officialis senere boet der, hvorfor den er vedblevet at kaldes en biskoppelig Kirke.

<sup>4</sup>) I Valkendorffs og Zieglers Tid var Vesterbygden med dens samtlige Kirker før længst ødelagt af Eskimoerne.

rig Forstander, som dog kun har Titel af en Biskop<sup>1</sup>. Da Moderkirken kun har et noget forsømmeligt Opsyn med Troessagerne der, formedelst Stedernes Frastand og vanskelige Beseiling, er Folket næsten faldet tilbage til Hødenskabet, samt har ellers et ustadigt Sind og er særdeles hengivet til Trolddomskunster<sup>2</sup>. Man siger (hvilket vi og nedenfor komme til at fortælle om Lapperne) at de fremkalde Uveir paa Havet ved Trolddomskvad og bringe derved fremmede Skibe i Fare, for at de siden kunne udplyndre dem<sup>3</sup>. De bruge ellers lette Skindbaade, sikkert ved Omtumling paa Hav og Skjær; i det de saaledes arbejds sig frem, anfaldt de andre Skibe<sup>4</sup>. . . . .

Petrus Martyr af Mailand skriver i sine spanske Søreiser at en vis Antoninus Cabot<sup>5</sup>, som gik ud fra Britannien, har seilet uafbrudt mod Norden, indtil han traf nogen Drivis i Juli Maaned; og at han, da han var vendt tilbage, har roet (seilet) uafbrudt langs med Kysten, mod Syd, indtil de kom paa Høiden af Hispanien, forbi Cuba, Menneskeædernes Ö. Denne Fortælling gav mig Anledning til at undersøge Grönland, paa den anden Side af Forbjerget Hvitsarch lige til Laplandets Fastland, forbi Vårdehuus Slot, og dette har jeg des villigere gjort, som den ældre Erkebiskop af Nidaros paastod for fuldt og fast, at Havet der böiede sig i en Vinkel<sup>6</sup>. Hertil kommer det at

<sup>1</sup>) Her menes uden Tvivl Vincentius, som blev udnævnt til Grönlands Biskop henved 1521; see ofr. III, 193—99.

<sup>2</sup>) Jfr. ofr. I, 398, 400, 474, II, 366 o. f., 372, 490 o. f. III, 40, 122.

<sup>3</sup>) Jvfr. ofr. II, 366 o. f. III.

<sup>4</sup>) See ofr. I. 168—70, 228, 422—24; III, 464-66.

<sup>5</sup>) Han var vel en Broder til den Sebastian eller Johannes Cabot, hvem vi ovenfor (III, 50) have nævnt som første Opdager (i nyere Tider) af Newfoundland.

<sup>6</sup>) Eller maaskee rettere som en Albue eller krumbøiet Arm, der vel, efter Erkebiskoppens Mening, dannedes af Kysten som Havets Omrids. Han kunde da enten mene det hvide Hav, eller og efter løse



Lapperne stemme overeens med Grönländerne i Trolddomskunsters Dyrkelse, men dog hverken attraae eller skye den christelige Tro. Herved ledes jeg til at troe at denne Lighed mellem begge Folk foraarsages derved at de ved et (sammenhængende) Fastland berøre [grændse til] hinanden.

Efter et endnu usikkert Rygte seile de Spanske i disse Tider til Grönland, hvilket ogsaa de kalde det grønne Land. Man siger det skeer for at udføre Varer derfra, hvilke man og har gjenkjendt for at være af de samme Arter som falde i Grönland<sup>1</sup>. Det grændser mod Norden til et ubekjendt Land under Polen, hvorfra ogsaa de Røvere som kaldes Pygmæer (nemlig Skrællinger)<sup>2</sup> komme til Grönland. Deraf har man Grund til at slutte at Landene under Polerne virkelig ere beboede.

Det forholder sig da saaledes med Grönlands Beskrivelse: Beskrivelse over den østlige Side som vender mod Norge:  
Vardöhus Slot<sup>3</sup> . . . . . 70° 30' (Bredde)

Rygter, de Kyster saavel af Ruslands Fastland som Öerne Vvaigats og Noraja Zembla, der østen for det hvide Hav strække sig langt mod Norden. Af Sagnene om visse langt strakte Kyster, hvilke man har anseet for sammenhængende, have vel nogle af de gamle Nordboere dannet sig den Forestilling om Grönlands Sammenhæng med Bjarmeland o. s. v., hvilken Erkebiskop Valkendorff ogsaa, efter deres Skrifter, har fattet. Adskillige ellers fabelagtige Sagaers Beretninger om Dumbshav, der adskilte Finmarkens, Laplands og Ruslands Fastland (m. m.) fra det østlige Grönland (og de Scoresbyske Kyster) vare rigtigere. Vi kunne heller ikke indsee rettere, end at Ziegler selv, i sine Gradmaalingsbestemmelser, har antaget, at der gaves i det mindste eet smalt Sund, tit belagt med fast Is, hvorved Forbindelsen mellem Grönlands og Laplands Continenter tilveiebragtes.

<sup>1</sup>) Jfr. ofr. Anm. 2. Brødrene Caspar og Michael Cortes eller Cortereales siges at have Aar 1500 foretaget forskjellige Reiser til de grønlandske Farvande, samt Stephan Gomez 1525.

<sup>2</sup>) See ofr. I, 170-71, 240 o. f. 276-77, 422 o. f. III, 32, 60-61, 170, 175, 259 264.

<sup>3</sup>) Vardöhuus antages nu at ligge paa 70°, men Nordkap 70° 30'.

Hvor (Kysten vender mod ?) Nord <sup>1</sup>	. . . 71° 30'
Første Udstrækning <sup>2</sup> (længst- gaaende Huk mod N.)	. . . . . 71 40'
Anden Udstrækning <sup>3</sup>	. . . . . 72
Forbjerget Hvidsærk <sup>4</sup>	. . . . . 67
Udstrækning	. . . . . 61 45'
Derfra fortsættes til Kysten af Landet Baccallaos <sup>5</sup>	. . . . . 60.

Mod Vest og Nord grændser (Grönland) til ubekjendte yderst liggende Lande og Have".

End en Efterklang af Walkendorffs topographiske Samlinger gjenlyder fra Lyschanders Grönlandske Chronica, som tydelig erfares at have benyttet dem, især efter et saadant Exemplar af det gamle Haandskrift, som det i Minerva trykte, (see ovenfor III, 486-S7, 490-93), som oftest med de selvsamme orthographiske Fordreielser, hvor de afvige fra de sædvanlige Navne.

Saaledes nævner Lyschander (S. 37) *Saltfæltz*<sup>6</sup> Kirke, *Særckeness* Kirke<sup>7</sup>, *Avioss*<sup>8</sup>, *Wage*<sup>9</sup> og *Linders*<sup>10</sup> Kirker,

<sup>1</sup>) Dette indtræffer fuldkommen, efter Scorsbys Kort, ved Cap Gladstone.

<sup>2</sup>) Her lægger Scoresby den mod Norden yderst liggende Punkt af Murray Island.

<sup>3</sup>) Efter Scoresbys Kort begynder, saa at sige, en ny Udstrækning af Kysten mod Øst norden for det brede Davys Sund, med Cap Simson og Cap Moorsom, paa 72° 8' (til 10').

<sup>4</sup>) Om end *Blaasærk* skulde menes her, sættes dens Beliggenhed altfor nordlig; derimod kan denne Angivelse snarere passe paa det Forbjerg eller fremragende Kyststrækning, hvor Graah maatte standse sine Undersøgelser.

<sup>5</sup>) Dersom Grönlands sydlige Spidse menes, efter Estrups Sætning i c S. 300, træffer denne Bredebestemmelse vidunderlig nøie ind.

a) *Min.* Salfjeldz ogsaa Saltfeldz Kirke (oprindelig *Sólarfjalls K.*)

r) *Min.* Sterkeness ogsaa Steranes Kirke; see ofr. III, 258, Var. l.

e) Avios eller Avios Kirke, *Min.*

o) Saaledes ogsaa *Min.*

io) Lynders Kirke, *Min.*

samt endvidere (S. 38-40) andre Steds- Egennavne, som *Erichsfjord*, *Bredesfjord*, *Skagesfjord*, *Meisfjord*<sup>1</sup>, *Knevedtzfjord*<sup>2</sup>, *Londernader*<sup>3</sup>, *Bærgerfjord*<sup>4</sup>, *Iseffjord*, *Alunbagerfjord*<sup>5</sup>, *Lambretsund*<sup>6</sup>, *Fossesund*, *Indervig*, *Udervig*<sup>7</sup>, *Petersvig*, *Frendbuder*<sup>8</sup> Havn, *Rodtzfjæld*<sup>9</sup>, *Harrioldtz næs*, *Foss*. Men her forekomme endvidere Navne, der ellers kun findes paa det med Zenoernes Reisebeskrivelse følgende Kort over Grolanda og Engroveland, hvorved det maa bemærkes at skjönt *f* paa Kortet formodentlig skal betyde Flod (*flumen* eller *fluvius*), synes dermed betegnede Vande snarere at ligne Fjorde, i hvilke dog som oftest Floder sees at rinde; derfor kalder vel Lyschander dem og Fjorde, som *Han*(fjord), *Diuer*(fjord) *Auer*(fjord), *Nice*(fjord), *Lande*(fjord), *Boier* (*Poier*fjord), *Fister* (*Fristefjord*), *Fæder* (*Pecer*fjord). Zeniernes *Promontoria* kalder Lyschander Fjelde som *Hittfjæld* (*Hit*) *Skadi* (*Sadi*), *Hon* (*Hoen*), *Han* (*Hian*), *Giu* (*Ghi*), *Munder*, *Trin*, *Af*, *Diauer*, *Naf*.

15) *Biskop Ögmund's Underretning om formeentlig Beboelse af Herjolfsnæs, som en Levning af den gamle Colonie, i Aaret 1520.*

Denne Prælat var den sidste catholske Biskop til Skalholt; de udførligste Efterretninger om ham ere samlede af den ovenfor (III 468) nævnte Præst Jon Egilsen, deels

<sup>1</sup>) Miesfjord, Myesfjord, *Min*.

<sup>2</sup>) Everts-fjord, *Min*.

<sup>3</sup>) Lodenuader(fjord), *Min*. oprindelig *Lodmundarfjörðr*.

<sup>4</sup>) Bergesfjord, *Min*.

<sup>5</sup>) Alunbegger, ogsaa Allunleggersfjord *Min* (for Allamlengre).

<sup>6</sup>) Lambretsundt ogsaa Lambresund, *Min*. (for Lambeiersund) oprindelig *Lambeyarsund*.

<sup>7</sup>) Udervig, ogsaa (som de övrige) Ydervig *Min*. (oprindelig *Ytrick*).

<sup>8</sup>) Frindbuder ogsaa Frindzbuder *Min*. for Findsbuder (oprindelig *Finnsbúðir*).

<sup>9</sup>) Hemeuall (Rodtzfjell) *Min*.; see ellers de hertil hørende mangfoldige Læsemaader ofr. III, 259 (Var. i.).

i hans haandskrevne Fortsættelse af *Huugurvaka* og deels i andre særskilte Optegnelser, som forvares i den Arnamagnæanske Haandskriftsamling under Nr. 215 i Folio og 236 i 4to m. fl. Det hertil hørende er og blevet meddeelt af Björn Johnsen af Skardsaa, saavel i visse Exemplarer af hans haandskrevne Grønlandske Annaler, uden tilføiet Aars-tal, som i hans almindelige Annaler (*Hrappsey* 1774, 4to), hvor følgende Begivenhed i alle Tilfælde henføres til et urigtigt Aar, nemlig 1534; „Biskop Ögmund Paulsen<sup>1</sup> (af Skalholt) seilede ud af Landet for at skaffe Tømmer „(til den afbrændte Domkirke)” og for andre Ærenders Skyld. Paa Tilbageseilingen blev hans Skib, fra (Nærheden af) Island, forslaaet af Storm vesterpaa i Havet, til Grønlands Kyster, samt nordefter langs med Landet; da troede han og nogle flere Mænd at kjende Herjolfssnes paa Grønland; det var sildig paa Dagen og de kom saa nær til Kysten at de saae Folk ved Faarestier, samt Faar og Lam. Derefter fik de god og bekvem Medbör, saa at de kastede Anker paa Patriksfjorden (paa Islands Vesterland) den næste Morgen, paa den Tid da man der malkede Kjörerne”. Ordene „den næste Morgen” maa vel simpelt hen rettes til „om Morgen,” og da kan den övrige Deel af Beretningen være rigtig, med Undtagelse af Aarstallet. Ved nöiere at undersøge Islands Historie i den Periode, bliver det klart at Biskop Ögmund ikke i Aaret 1534 selv reiste ud af Lan-

<sup>1</sup>) „Biskop Ögmundur siglir út eptir viðum og til annara erindagjörða; dreif hann stormr í hingaðsiglingu frá Islandi vestr í haf undir Grænland og norðr með landinu; þá þóttiz hann og noekrir menn kenna Herjolfssnes; það var síð dags og voru þeir svo nærri að sáu folk við stekki og lambfæ; sengu þaðan goðan byr og bagstæðan, köstuðu alkæri á Patriksfirði morguninn eptir, um mjaltatíma, l. c. I, 114. — I de Grønlandske Annaler (A. M. 4, 768) begynder Beretningen saaledes: „Einnig segist að biskup Ögmundur í Skalholti sigldi fram eit sinn, en í hingaðsiglingu, (o. s. v.): Det fortælles at Biskop Ögmund til Skalholt engang seilede ud af Landet (o. s. v. som ovenmeldt).

det, men kun sendte sin fortroelige Klerk (siden Biskop) Gissur Einarsen paa det Skalhøltis Bispestol tilhørende Skib til Trondhjem. Dette har Torfæus ved at meddele ovenmeldte Beretning indseet, og derfor ikke bestemt noget vist Aarstal for den, i det han kun i Almindelighed bemærker at denne Ögmund var Biskop til Skalholt fra 1522 til 1540 (Grønl. S. 261-262). Det rette Aarstal angives af Finn Johnsen som 1520, da Ögmund Paulsen, valgt til Biskop, begav sig ud af Landet, for at reise til Trondhjem og der at søge Erkebiskop Walkendorffs Confirmation og Indvielse til Bispedømmet. Dette lykkedes ikke, thi han omtumledes længe af Hav og Storme og fordreves til Grönlands Kyser, fra hvilke han ikke slap uden Fare hjem til Island, hvor han maatte tilbringe Vinteren, og først i Sommeren 1521 kunde han fuldbringe sin Reise til Trondhjem, hvorfra Erkebiskoppen da var bortreist<sup>1</sup>.

Det er saaledes let forklarligt at de herommeldte Søfarende virkelig kunde være forslaaede af Storm og Søgang til Grönlands sydligste Spidse og derfra endvidere mod Norden til det gamle Herjolfssnes, — hvorimod Synet af Folk og Faar let kan have bedraget dem. Den korte Tid hvorpaa de derfra skulle have seilet tilbage til Island, er en öiensynlig Fabel. Graah beretter en Omstændighed, der muelig kunde oplyse hint foregivne Syns rette Beskaffenhed: „Just som jeg böiede af om et Næs (paa Grönlands Östkyst)” saa jeg høit oppe paa et Fjeld smaa hvide Skabninger, fuldkommen lignende en Flok græssende Faar. Det var imidlertid kun en Flok i hvide Peltse klædte Grön-

<sup>1</sup>) „Anno 1520 iter Norvegicum ingreditur, sed maris et tempestatum inclementia diu jactatus ad oras Gronlandicas defertur, unde non sine periculo sub hyemem in Islandiam revertitur” (o. s. v.). Hist. eccl. Island T. 2 p. 523-24. Biskop Ögmund reiste fra Trondhjem til Kjöbenhavn og kom derfra tilbage til Island 1522, men reiste siden ikke ud af Landet, indtil han i sin høie Alderdorn nådtes dertil 1541, for snart derefter at ende sine Dage i Sorö Kloster; jfr. Espolins Arbækar 3die D. S. 60-61.

ledere, der samlede Rødder og Bær, men saa stærk var Illusionen, at enhver, der ikke var overbevist om, at Österbygden aldrig har ligget paa Grönlands Östkyst, maatte have troet, her at have fundet Spor af hiin tabte islandske Colonie." (Undersög. Reise til Östk. af Grönl. S. 108-109).

16) *Dithmar Bleskens Efterretninger om Grönlands gamle Colonies Tilværelse eller Levninger i det 16de Aarhundrede.*

De findes som et Anhang til Forfatterens fameuse paa Latin affattede Skrift, kaldet *Islandia*, først udgivet af ham selv i Leiden 1607, (i lille 8) ikke mindre end 44 Aar efter at selve Reisen skulde være foretaget med et Skib fra Hamborg 1563. Det indeholdt adskillige aabenbare Løgne og Fornærmelser mod Islænderne, men erholdt ikke desmindre stort Bifald i Læseverdenen, især som oversat i andre Sprog, hvorfor den lærde og patriotiske Arngrim Johnsen fandt sig opfordret til at besvare hine Beskyldninger i det udførlige Stridsskrift, kaldet *Anatome Bleskeniana*, først udgivet paa Holum i Island 1612, 8, samt paa ny i Hamborg 1613,<sup>1</sup> 4. Deri gjendrives ikke allene mange af Bleskens Efterretninger om Island, men ogsaa andre om Grönland, hvorfor vi her maae tage Hensyn til begge disse Skrifter. Uagtet den sidstmeldte meget alvorlige Gjendrivelse have endda enkelte af vore Dages Lærde antaget hans Udsagn for troværdige. Saaledes optog f. Ex. Professor Odin Wolff et oversat Uddrag af hans Reiseberetninger<sup>2</sup> i sit 2<sup>de</sup> Tidsskrift *Journal for Politik, Natur- og Menneskekundskab*, 1ste Bind for 1829, (Januarheftet), i hvilken Anledning Finn Magnusen indgav dertil sine Oplysninger om

<sup>1</sup>) C. U. D. Eggers ommelder end en Udgave, Hamborg 1618, som ikke er kommet os for Öine; Schilder. von Island, Einleit S. 39.

<sup>2</sup>) Dog ikke fra Originalen, men rimeligviis efter den tyske Oversættelse i Hieronymi Megiseri *Septentrio Novantiquus* oder die neue Nordwelt, Leipzig 1613, 8, S. 12-95.

hine Efterretningers Upaalidelighed, trykte i samme Blads Februar-Hefte S. 173-181, hvorved O. Wolff dog ikke vilde lade sig overbevise, men udgav et Stykke derimod, samme Hefte S. 181-86, i hvis Slutning han udtrykte sig saaledes: „Det er Skade, at hvad Blefken har skrevet om Grönland er blevet kastet saa gandske under Bænken af Islænderne i deres Fortrydelse” — idet Wolff ønsker at Historiegranskerne vilde tage Blefkens „faae men maaskee ikke uvigtige Vink om hint undergaaede Land i Overveielse.” Nu, da den fortjente Literator forlængst er død, finde vi Leilighed til at opfylde hans Önske.

Vi ville først anföre et kortfattet Uddrag af Blefkens egen Fortælling. I det ovenmeldte Aar (den 10de April) reiste han til Island som Skibspræst for 2de i Hamborg dertil udrustede Handelsskibe, og kom til Hafnefordt, (Havnefjord) den 15de Juni. Blefken kom (uden at melde Aarsagen dertil) til at overvintre i Island, hvor han den 29de November (enten i dette samme eller det næste Aar) dog i en betydelig Afstand, blev Vidne til et flammende Udbrud (forenet med et stort og dundrende Jordskjælv) af Hekla eller Havet i dets Nærhed, „hvorved hele Öen oplystes midt om Natten” (endskjöndt de islandske Annaler aldeles intet melde herom). Vi forbigaae hans eventyrlige Beretninger om Island og Islænderne, ligesom han og selv fortier sine Bedrifter blandt dem, til Foraaret 1564, da han kom til at deeltage i en af Landets danske Hövedsmand<sup>1</sup> eller Lehnshövding, hvem han ikke nævner, foranstaltet Opdagelsesreise til de Grönlandske Farvande. Anledningen dertil angiver han saaledes.

---

<sup>1</sup>) Saaledes kaldtes paa den Tid Kongens Befalingsmand eller Lenshövding over Island; Blefken udtrykker dette ved *Præfectus regius*, Megiser oversætter „Landvogt” og Wolff efter ham „Landfoged.” Fogderne der vare (og ere endnu) Befalingsmanden underordnede. Paa den omhandlede Tid kaldtes undertiden Lehnshövdingernes Fuldmægtige „Fogder.”

I Klosteret Helgafiel (Helgafell)<sup>1</sup> paa Island, som var blevet ophævet og Indtægterne inddragne til Kongens Kasse, var en blind Munk blevet tilbage, som var født i Grönland, var af dunkel Legemsfarve og havde et bredt Ansigt (*oriundus ex Gronlandia, obscuro colore et amplo vultu*) og førte i Klosteret et kummerligt Liv. Hovedsmanden lod ham bringe til sig, for af ham at erfare noget vist om Grönlands Tilstand. Munken forklarede at han i sine unge Aar var af hans Forældre blevet indespærret i et Kloster paa Grönland („*coenobium D. Thomæ*”<sup>2</sup>), men at han, da han var 30 Aar gammel<sup>3</sup> blev udtaget af Biskoppen paa Grönland, som var en Indfødt der, reiste med ham til Erkebiskoppen i Nidaros<sup>4</sup> og efterlod Munken, paa Tilbagereisen derfra, i Helgafells Kloster. Dette skete efter hans Angivelse i Aaret 1546<sup>5</sup>. Han fortalte ellers om Grönland, at det, for Modsætningens Skyld, kaldtes saaledes<sup>6</sup>, da det sjelden eller aldrig er grønt, og at der var saa koldt, hele Aaret igjennem, med Undtagelse af Juni, Juli og August Maaneder, at Indbyggerne, endskjøndt de klædte og be-

<sup>1</sup>) See om dette Sted her ovenfor I, 544, 566, 578, 590, 602 o. f.; II, 633 jfr. I, 25, 26, 60, 498.

<sup>2</sup>) Om dette Kloster haves de første Efterretninger rimeligviis i Zenoernes Reise, som indrykkes her nedenfor; foreløbig kunne vi dog henvise desangaaende til Estrup, (l. c. S. 251, 254-57, 281-88, hvor det blandt andet bemærkes at den ellers ubekjendte Efterretning findes hos Pontanus at bemeldte Kloster blev stiftet 1224, — og (i en modsat Retning) Zahrtmann (l. c. S. 14, 17).

<sup>3</sup>) Denne Munk skulde altsaa være født i Grönland omtrent 1516.

<sup>4</sup>) Da var der ingen Erkebiskop, men kun en Biskop af den lutherske Tro.

<sup>5</sup>) Herved bemærker VVolf (l. c. I, 52). „Altsaa vare der i Midten af det 16de Aarhundrede endnu Bisper og Klostre i hiin (uden at nogen ved af det) efter den Tid forgaaede (Deel af Grönland).” Vistnok meget mærkeligt, hvis det kun var paalideligt!

<sup>6</sup>) VVolf anfører følgende her: „Forfatteren har tilføiet en lille Tegning over dette Grönland, paa hvilken St. Thomas Klosteret lig-



dækkede sig med Peltsværk, neppe kunde blive varme, hvorfor de havde i Husene Træstykker, ved hvis Omdreining de pleiede at varme Fødderne. Ligesom Island har Grønland Overflod af Fiske; der var og Bjørne og hvide Ræve, samt Pigmæer (Skrællinger<sup>1)</sup>) og Enhorn. Naar Solen havde gjennemløbet (gjennemløb) Fiskenes Himmeltegn, havde man der ingen Dag. Denne Munk fortalte os mange vidunderlige Ting. I St. Thomæ Kloster (ved et vulkanisk Bjerg, der lignede Hekla)<sup>2</sup>, i hvilket han selv havde opholdt sig, sagde han der var en hed og gloende Kilde (o. s. v.; det følgende derom er i Hovedsagen af samme Indhold, som Zenoernes Beskrivelse derover). Efter at Lehnshövdingen havde talt med Munken, kaldte Blef-

---

ger ved en nordostlig Odde". Dette Kort er ikke forfattet af Blesken, som ikke meddeler nogen slig Illustration, men en af Megiser foranstaltet Copie af Zenoernes Kort, som dog afviger deri fra sin (foraaavdt rigtigere) Original, at *Engroneland* her forestilles som en tydelig Ø, omgivet paa alle Sider af Oceanet.

<sup>1)</sup> Den danske Oversætter efter Megiser sandt Ordet „*Erdmannlein*“ uoversætteligt, da han ikke kjendte Originalens *Pigmei*. I Noten gjetter han rigtig paa *Skrællinger*, men ogsaa paa Nisser, Underjordiske eller Dvergfolk. — Jfr. ovenfor i Uddraget af Olaus Magnus S. 476; han anfører desuden noget latterligt Vrøvl over Pigmæernes Krig mod Tranerne o. s. v. (oplyst med Træsmit!). Blesken siger ellers at Pigmæernes Land (et andet end Grønland) i hans Tid (*hædie*) kaldtes *Nova Zembla*.

<sup>2)</sup> Herved foranlediges Wolff til følgende Formodning: „Ved et Udbrud af dette Bjerg eller et deraf forarsaget Jordskjælv maa vist hint Grønland være forgaact.“ Zenoerne satte St. Thomæ Kloster omtrent paa 72° 30' nordl. Br. i Nordnordost paa Island, omtrent i 52 Miles Afstand fra dets østligste Spids. Efter denne Kurs kunde man derfra kun naa Spitsbergen eller Nova Zembla, men derimod, med nordvestlig eller nordnordvestlig den af Scoresby opdagede Kyst, som, naar den er nærmest fra Island, ligger omtrentlig i den her angivne Fraastand. Det forholdsmæssig frugtbare Jamiesons Land ligger paa 71°, men Sommeriden der svarer dog vel kun til den af Munken angivne.

ken ham til Side, og udfrittede ham om adskilligt, vedkommende Grönland. Munken fortalte ham da at Pigmærne havde en meget fuldkommen menneskelig Skikkelse, hvorimod de vare bedækkede med Haar lige til de yderste Fingerspidser, og at Mandfolkene havde et saa langt Skjæg, at det naaede dem til Knæerne; ellers havde de ingen menneskelig Forstand eller articuleret Tale; de kunde hvæse ligesom Gæs („sibulum quendam anserum more præferre”). Abbeden i Klosteret havde taget et Par af dem (en Han og en Hun) til sig og givet dem Føde; de levede ikke længe, men viste sig at være sandsekløse Dyr, som (helst?) levede i bestandig Taage (eller Dunkelhed: „in perpetua caligine”). Derimod vidste Munken intet om deres Krig med Tranerne. Grönland var kun lidet beboet; Indbyggerne havde intet Kvæg, og levede derfor kun af Fisk.

Efter at have hørt Munkens Beretninger og sluttet deraf at Veie kunde findes til China gennem Ishavet og det tatariske Hav, udrustede Høvedsmanden over Island et Skib til en saadan Opdagelsesreise med alle Fornødenheder; Blesken tog ogsaa med, og Høvedsmanden paalagde ham at optegne alle Reisens Mærkværdigheder. Skibets Besætning bestod af 64 Mand, Danske og Islændere. De gik under Seil den 31 Marts 1564, og kom den 20de April til et Forbjerg i Grönland, men fandt ingen Havn eller Ankerplads der, da Havet var meget dybt og en Mængde Is laa ved Kysten. 24 væbnede Mænd (hvoriblandt Blesken selv) begav sig dog i en Baad, for at søge og undersøge Kysten. Med Møie og Farer naaede de den. Blesken og andre elleve gik i Land; de fandt der en død lille Mand med langt Skjæg, tillige med en lille Baad af flettede Vidier, en Angelkrog af Fiskebeen („ex piscis osse”) og en Snor af Skindremmer; til Fartøiet var 4 Blærer heftede som skulde forhindre det fra at synke. Baaden var saaledes ikke af Skind, lig dem som Olaus Magnus beskriver som brugte af de egentlige Grönlændere (nemlig Eskimoerne),

der dreve Söröveri med dem. Liget var 'af middelmaadig Væxt, dunkel Farve (colore subobscurus) med bredt og aabent Ansigt („lato et patente vultu”), med forunderlige Ar og et violblaat (indtattoveret) Mærke; det var klædt i en Dragt af spraglet Fiskeskind (Sælhundeskind?); det bar et-slags malet Krone af Halm, hvori noget var indvævet der lignede 7 smaa Ören. De 7 Mænd, der ogsaa beskrives saaledes af Venetianeren Bembus (i 7de Bog af hans *Historia Veneta*) var da rimeligviis fra Grönland forslaaede ud i det brittiske Hav, hvor de bleve fundne. Blesken og hans Følge fandt ellers intet mærkværdigt uden en stor Björn, hvilken de nedlagde med Bösseskud. Dens Hud blev siden sendt til Kongen af Danmark. Først efter 3 Dages Forløb kom de tilbage til Skibet. De seilede der efter, langs med den Grönlandske Kyst, og videre til Pig-mæernes Land eller Nova Zembla, hvor de fandt Gjennem-farten stoppet af Is og maatte vende tilbage. Den 16 Juni kom de igjen til Island, hvilket Blesken formedelst en Reise til Hekla, langvarig Sygdom, (efter hvilken han, fra August af, opholdt sig hos Lehnshövdingen), Krigsuenighederne mellem Danmark og Sverrig, o. s. v. ikke kunde forlade førend 1565, da portugisiske Falkefangere, som vare komne til Island, toge ham med sig til Lissabon.

Jeg Finn Magnusen vil ikke her gjentage de mange Grunde som jeg (l. c.) har anført mod Bleskens hele Reisebeskrivelses Troværdighed, men i Hovedsagen blot hen-vise dertil og til Arngrim Johnsens Anatomie. Dog be-mærke vi her af Biskop Gudbrand Thorlaksens vidtløftige Erklæring, som er aftrykt i sidstnævnte Skrift, at han selv i Juni Maaned 1564 kom fra Kjöbenhavn paa det Konge-nge Skib, som aarlig pleiede at gaae til Island, at intet an-det Kongen tilhørende Skib da havde overvintret der, at han besøgte Lehnshövdingen Paul Stigöön paa Bæmsted og at de meddeelte hinanden mærkelige Nyheder fra Dan-mark og Island, men at aldeles intet meldtes om nogen

derfra til Grönland foretagne Reise eller om Dithmar Blefken, hvem Biskoppen heller ikke saae eller hørte til paa Landthinget. Ei heller havde man i Island hørt noget om de ovenmeldte portugisiske Falkefangere, der skulde have medtaget Blefken fra Island m. m. Paa den Tid, som Blefken foregav at have opholdt sig hos Lehnshövdingen (fra September 1564 af), var denne et heelt Aar fraværende, men kom tilbage i Juni 1565, i hvilket Aar Blefken foregiver at intet Skib kom fra Danmark til Island. Dette kan her være tilstrækkeligt for at characterisere Paa-lideligheden af Beskrivelsen over hans Reiser, af hvilken Wolff dog fandt „den til Grönland fremfor alt mærk-værdig“.

16) *Den saakaldte Jon Grönlænders Beretning om formeentlige Levninger af Grönlands fra de islandske Colonister nedstammende Indbyggere, omtrent fra 1540.*

Denne Beretnings skriftlige Optegnelse skyldes Björn Johnsen; vi anføre den efter eet af de fuldstændigste Exemplarer af hans Grönlands Annaler (A.M. 768), oprindelig skrevet Aar 1623-25. Den lyder saaledes i Originalen.

„Nú í manna minnum vottaði það Jón Grænlandíngur, er lengi var með þýðskum kaupmönnum af Hamborg, að eitt sinn er þá dreif til Grænlands, keyrði skipið undir hamra ok há björg, svo þeir þenktu at steyta mundi. En þar opnaði sig ein gjá í gegnum; sem þeir komu þar inn, var flóinn svo víðr ok breiðr at þeir sáu með augnu móti, hvar endinn mundi á vera, ok stóðu þar um þann flóa eðr fjórð allmargar eyar. Þar náði enginn stormr inn eðr vogsjóar. Þeir köstuðu þar akkerum við eina litla útey óbygða, en forðuðust þær sem bygðar voru; sáu þó at bygt var landfló ok svo mart af eyunum. Þeir skutu báti ok gengu upp á þá litlu ey sem þeir láu við. Þar voru naust

manna ok verbúðir nokkrar ok margir grjóthjallar, eins líka sem hér á landi. Þar fundu þeir einn dauðan mann er lá á grúfu; hann hafði hettu á höfði vel saumaða, en klæði bæði af vadmáli ok selskinni. Hjá honum lá tálguhnífr boginn ok mjök forbrýndr ok eyddr; þann hníf höfðu þeir með sér til sýnis. Þessi Jón var kallaðr af því Grænland-fngi at hann dreyfst þrisvar sinnum til Grænlands með siglínga mönnum ok sagði fra mörgu þaðan” etc. Paa Dansk: „Nu i Mands Minde<sup>1</sup> bevidnede Jon Grønlænder, som længe opholdt sig blandt tyske Kjøbmænd (Søfarende) fra Hamborg, at engang da de forsloges til Grønland, drev Skibet med en saadan Fart mod Klinten og høie Klippebjerger, at de troede det maatte stode an. Men derigjennem aabnede sig en Kløft, saa at de kom ind i en Bugt, der var saa vid (lang) og bred, at de paa ingen Maade kunde see Enden paa den; i denne Bugt eller Fjord vare meget mange Öer. Der kunde ingen Storm eller Søgang trænge ind. De kastede der Anker ved en lille ubeboet Ö, men skyede de beboede. Dog saae de at Landet var bebygget, og ligeledes mange af Öerne. I en af Skibsbaadene gik de i Land paa den lille Ö, ved hvilken de laae; der vare Folks Nøster og Fiskerboder, samt mange Steenhjalde, ganske lignende dem som bruges her i Landet (Island<sup>2</sup>). Der fandt de en død Mand, liggende næsegruus; han havde paa Hovedet en vel syet Hætte; hans övrige Klæder vare deels af Vadmæl, deels af Sælskind.

<sup>1</sup>) Björn Johnsen sees at have skrevet dette i Aaret 1625. Gamle Folk, som erindrede og atter fortalte Jon Grønlænders Fortællinger, kunne antages at have været 65 Aar; altsaa fødte henved 1560; i en Alder af 20 Aar (henved 1580) kunne de have hørt Jon Grønlænder, som selv alderstegen, berette de Begivenheder, der tildroge sig i hans Ungdom, altsaa da for henved 40 Aar siden (circa 1540).

<sup>2</sup>) I saakaldte Nøster (næst), parallelle Gjerder langs med Fartøiets Sider, pleier man i Island at sætte Fiskerbaade, for at sikre dem mod Stormens Vold; i Hjaldene (hjallar), som have store Aabninger paa Siderne, men dog ere under Tag, tørres Fiske.

Hos ham laa en bøiet Tollekniv, meget forslidt og fortæret af idelig Hv  sning. Denne Kniv tog de med sig som et Erindringstegn. — Denne Jon blev kaldet Gr  nl  nder, fordi han tre Gange fordroves med S  farende til Gr  nland, og fortalte meget derfra” o. s. v. Efter der ovenanførte Fortælling om Biskop   gmunds Seilads f  ier Bj  rn Johnsen det til: at mange fornuftige Folk i hans Tid vare af den Mening, at de norsk-islandske Colonister endnu ikke vare ganske udryddede af Skrællingerne (eller Eskimoerne), hvilken Mening man især byggede paa Skibe eller Baade opdrevne paa Islands Kyster, som vare oversmurte med Sæltjære, der ingensteds brugtes undtagen i (det gamle) Gr  nland, saa og af andre Fart  ier uden Jerns  m, blot sammenf  iede af Vidier, ligesom Asmund Kastanratzes Skib, (efter Annalerne) 1189; see ovenfor I, 438-39, 492-93; II, 754, 762; III, 13, 45<sup>1</sup>.

Her troe vi at have fornummet den sidste Efterklang af Fortællingerne om Gr  nlands gamle Beboelse af Skandinaverne. Hvorvidt denne, eller deres Opdagelser overhoved, have strakt sig, foruden Coloniernes tvende Hovedafdelinger, nemlig   sterbygden, (mest i det nærværende Julianehaabs, muelig ogsaa i Frederikshaabs District) og Vesterbygden, hvis sande Beliggenhed Graahs Reiser, Undersøgelser og Opmaalingen især have beviist, kunne vi endnu ikke med nogen Sikkerhed eller Fuldstændighed vide. „Frederik den 6tes Kyst”, foreviger hans Navn og Daad i hine ved hans Foranstaltning gjenfundne Polaregne. Gid det maatte være Christian den 8de, som med sædvanlig Yndest for Videnskaberne har virksomt bidraget til Udbredelsen af den længe savnede Kundskab derom blandt de sydlige Europæere og foreløbig her blandt os Nordboer<sup>2</sup>,

<sup>1</sup>) Af disse Beretninger og Bemærkninger giver Torfæus (sidst i sin *Gronlandia*, S. 262-64) et latinsk Uddrag.

<sup>2</sup>) See ofr. I, 147. Den levende Interesse, som han i sin Tid viiste for Expeditionens Fremme og Held foranledigede Capt. Graah til at

i Fremtiden forbeholdt, at opfylde den brave Scoresbys Önske, ved et nyt Undersøgelsestog at fuldende de af førstnævnte gjorte Opdagelser, ved at fortsætte dem mod Syd, til det Punkt, hvor Graah maatte standse sine!

## XXXI. GRÖNLANDS OG DETS NABOLANDES GEOGRAPHISKE FORHOLD, FREMSTILTE I MIDDELALDERENS FORSÆTLIG OPDIGTEDE SAGAER.

**E**ndskjönt denne Art af Sagaer i sig selv er uden al historisk Værd, indeholde dog de fleste af dem eet eller andet, som fortjener at lægges Mærke til, med Hensyn til Fortidens Sprog, Sæder, Overtro, Folkesagn m. m. og undertiden tillige til de med Forfatterne Samtidiges Forestillinger om visse Landes og Steders Beliggenhed, Beskaffenhed, Frembringelse, Handel m. m. Af denne Grund have vi gennemgaaet følgende Sagaer i de os bekjendte ældste og fuldstændigste Afskrifter, for derfra at uddrage det i dem Forkommende af denne Art, angaaende Grönland og dets Nabolande.

I. „*Saga af Bárði Snæfellsás* (Sneefjeldets Halvgud eller Skytsaand), om hvilken vi i Hovedsagen kunne henvise til P. E. Müllers Saga-Bibliothek I, 359-61. Vistnok er denne Saga kun et Æventyr, formodentlig skrevet i det 15de Aarhundrede, men det lader til at Forfatteren har samlet adskilligt af gamle Folkesagn og Kvad, hvilket han dog egenraadig har behandlet og sammensat til en sammenhængende for en stor Deel vilkaarlig opdigtet Fortælling. Vi kunne her ikke analysere denne Saga nøiere, men

opkalde Prinds Christians Sund efter ham i Nærheden af Christian den 4des Ö, „kaldt saaledes fordi det formodentlig var et Sted deromkring at en af Expeditionerne under denne Konge naaede Öskytten” (Undersøgelses Reise, S. 15.)

maa holde os til vort Æmne. Sagaen er trykt i de af Björn Marcussen udgivne *Sögubattir Íslendinga*. (Holum 1756, 4, S. 163-172). Ellers findes denne Saga forenet med en anden om Baards Søn Gest, (som nærmere omhandles her nedenfor), navnlig i et af os benyttet betydeligt Fragment af en Membran i Qvart i den Arnæmagnæanske Samling 489, samt et andet mindre (i Additamenta Nr. 20 i Folio) og endelig i et til den hørende fuldstændigt Papirafskrift i Folio, 158; den mærkværdige Codex, hvori den findes, er omhandlet af os her ovenfor (I, 511).

Efter Udgaven raadte Baards Fader for de Havbugter (*hafbotnum*), som gaae ud fra Risaland mod Sydøst (*er gánga af Risalandi i landæðr*). Denne Angivelse strider mod den i vor senere Middelalder antagne Sætning, at Risaland egenligst hørte til det nærværende Rusland<sup>1</sup>. Den er heller ikke anført i Haandskriftet 158, som har i dets Sted: „*norðr um Helluland*”, nordlig for Helluland. Det ægte historiske amerikanske *Helluland* omhandles her ovenfor paa forskjellige Steder, og ligeledes i Rafns Antiquit. Americanæ, hvorom vi henvise til de i begge Værkers Register anførte Citater, men i den sildigere Middelalder dannede man sig i Island andre Forestillinger om dets Beliggenhed, da man nemlig antog det for en Deel af Grönlands Østkyst, eller for et Land, som mod Vesten grændsede dertil. Den trykte Udgave beretter at *Dumbshaf* laa sønden for Kong Dumbs Rige, med mange smaae Lande og Øer (*liggja þar mörg lönd smá og eyar*). Dette udelades i Haandskriftet, men synes at kunne passe til den af Scoresbyerne opdagede Kyststrækning (ellers kaldet *Svalbard*

<sup>1</sup>) See Schönnings Kort over det gamle Europa efter Nordboernes Forestillinger 1679; jfr. Ynglinga-Saga 1ste Cap., Petersens Haandbog i den gamle nordiske Geographi 1, 271, samt Finn Magnsens Afhandlinger om Runerne (Vidensk. Selsk. hist. og philos. Aft. 6te Bind S. 277 jfr. 256) Mere herom vil forekomme i det Følgende.



i Islændernes historiske Skrifter). Kong Dumbs Fædrene-  
 stamme var af Risernes store og velskabte Slægt, men  
 hans Moder nedstammede fra Troidene (*tröllakyni*). Paa  
 mange Steder herovenfor er det viist, at Eskimoerne af  
 Nordboerne paa Forfatterens Tid kaldtes Trolde (*tröll*), og  
 de have sikkert fordum, ligesom endnu, beboet denne samme  
 Kyst. Kong Dumb fik sig en Mø til Hustru, som han, ef-  
 ter Udgavens Text, bortførte fra Grönland (der da ikke var  
 fundet af Nordboerne) men efter andre Haandskrifter fra  
 Qvenland (*Kvænlandi*, de finlappiske Kveners Land).  
 Dumbs Undersaatter synes i Sagaen at regnes til Thusserne,  
 en Art af Trolde; i et Oprør af dem blev han dræbt. For-  
 hen var hans Søn Baard bleven ført til Halogaland (Hel-  
 geland), hvor han nedsatte sig i Fjorden Skjalste, i den  
 nordligste Deel af Landet. Derfra drog han nordpaa over  
 Dumbshav, for at hævne sin Faders Død paa Thusserne.  
 Selv maatte han dog for Harald Haarfagers Overmagt  
 flygte til Island; dertil medtog han, blandt andre, Trolde  
 (Eskimoer eller Finlapper), og Folk der vare blevne op-  
 dragne norden for Dumbshav, „hvor det var saare vanske-  
 ligt at faae Vadmel, men Sælskind brugtes isteden for det  
 Slags Tøi eller Linned.” Efter Ankomsten til Island (paa  
 Sneefjeldsnæs) foretog Baard og hans Følge en stor Of-  
 ring i en Klippehule, som derfor siden er bleven kaldet  
*Tröllakirkja* (Troidenes Kirke); i en anden Grotte, kaldet  
 Sanghulen (*Saunghellir*), pleiede de at holde deres Raads-  
 forsamlinger<sup>1</sup>. Baard havde allerede paa Halogaland været  
 to Gange gift; med den anden Kone og ni Døttre tog  
 han til Island. Den ældste af dem hed Helga. Nogen  
 Tid efter at Baard havde nedsat sig paa Laugarbrekka,  
 hvor hans Døttre, ved Stranden, pleiede at lege med hans  
 Halvbroder Rødfelds Sønner, stødte een af disse Helga ud paa

<sup>1</sup>) Om denne Hules gamle Runcindskrifter (forsoavidt de endnu  
 ikke ere udslattede) see Finn Magnzens Afhandl. om Runerne, l.  
 c. S. 186, 199, 327.

en stor Flage af Havis, som laa ved Stranden; men i det samme førte et Vindstød fra Landet den ud paa Havet, og den bragte, ved at drive vesterpaa for Blæsten, vor Helga i 7 Dage til Grönland. Da havde Erik den Røde allerede boet en Vinter (eller et Aar) paa Brattalid<sup>1</sup>. Sagaen anfører en Vise i Nordens gamle Folkesanges Versemaal, som udtrykker Helgas Længsel efter hendes Hjemstavn paa Island; muelig er da denne Deel af Sagaen tildeels en Paraphrase af et saadant Digt. Den bekjendte Midfjords-Skegge fra Island, der tit var paa Handelsreiser, var den Gang Erik den Rødes Vintergjæst. Til Gjengjæld dræbte han tre Uvætter (der og efter Haandskriftet 158 vare Trolde — Skrællinger?), hvilke havde gjort Folk megen Skade. Næste Foraar tog han derfra med Helga til Island (dog rimeligviis ikke paa Havisen). Denne Fortællings Urimelighed falder af sig selv i Öinene, uden at trænge til nogen videre Udvikling.

2) *Gest Baardsöns Saga*<sup>2</sup>. Den haves (som ovenmeldt) trykt for sig selv i Björn Marcussens *Sögubættir* (i 4to) 1756, S. 172-181, men derimod i Forening med Baards Saga, i de ovenfor (III, 517) opregnede Haandskrifter, hvorved det dog især maa bemærkes, at den allerstørste Deel af den haves i den Arnæmagnæanske Membran 489, 4to, — og at denne i meget findes at være afvigende fra Udgaven. I Sagabibliotheket omhandles denne Saga kun

---

<sup>1</sup>) Baard flyttede til Island omtrent paa den Tid, da Harald Haarsager havde indtaget det hele egentlige Norge, altsaa henved 874. Naar den her ommeldte Begivenhed gik for sig henved 889, maatte Helga have været omtrent 14 Aar, og — hun driver paa Isen til Grönland, samt modtages af Erik, der først nedsatte sig paa Brattalid henved 986. Her findes altsaa en historisk Misvisning hos Forfatteren af fulde 100 Aar. En tilstrækkelig Prøve paa Sagaens mange Anachronismer.

<sup>2</sup>) I vore Dage har Gjest Baardsön, en berygtet norsk Forbryder, skrevet sin egen mærkværdige, men ikke opdigtede Saga eller Levnetsbeskrivelse.

meget kort (1 Deel S. 363), og ansees der med Rette som fuldkommen opdigtet. P. E. Müllers Gisning, at den kunde være noget yngre end *Bárðar-Saga*, er ingenlunde usandsynlig; dog kan det være at Forskjellen fra den foregaaende tildeels kommer deraf, at Sagaen er bleven fortsat ved en anden Forfatter. Vi behöve ikke at udvikle nogen af dens mange Anachronismer, thi det Heles Upaalidelighed falder af sig selv i Öinene, ja endog i en höiere Grad end i Helstens Fader Baard Dumbsöns Saga.

Paa eet af sine eventyrligste Tog seilede Gest Beardson, udsendt af Norges Konge Olaf Tryggvesen (for at opsöge Kong Raknars eller Ragnars Höi i de nordlige Ubygder paa Helluland), forbi Halogaland og Finmarken<sup>1</sup> til Havsbotnene, og landede paa den Kyst som ligger norden for Dumbshav (ellers kaldet Svalbard; see ofr. III, 517). Efter en kort Reise fra Landingsstedet kom Eventyrerne til Grönlands (östlige?) Ubygder, hvor de ved höie Klippebjerge overvintrede i en til det Brug opført Hytte (*skúti*). De gik derfra næste Foraar, udrustede med Jernsko. Först fulgte de Kysten (*eptir landinu*) mellem Vest og Sydvest (*milli vestrs ok utsuðrs*); derefter gik de tværs over Landet (*um þvert land*). Först traf de paa Isbjerge, siden paa lave Strækninger; over disse gik de i tre Dage, til de atter kom til Havet, hvori der laa en stor Holm, forbundet med Landet med et langt og smalt Rev, som oversvømmedes ved Flodens Tid, men var tört medens Ebben varede. Paa denne Holm stod den kolossalske Höi, hvori Kong Ragnar, efter at have övet megen Udaad, lod sig levende bisætte tilligemed 800 Mand, i et stort Skib, som efter Membranen bar Navnet Ragnarslode<sup>2</sup>; efter Udgaven skulde man troe at Stedet kaldtes saaledes. Man siger — beretter Sagaen — at denne Höi har ligget ved Helluland. Ef-

<sup>1</sup>) De to sidste Ord findes ikke i Udgaven, men tillægges af Membranen.

<sup>2</sup>) Jfr. her nedenfor i Uddraget af Halfdan Eysteinsöns Saga.

ter Forfatterens Anskuelser synes det altsaa at have ligget norden for Grönlands Vesterbygd eller vestlige Ubygder, da dog den første Forfatter af Baards Saga lægger det norden for Grönlands Östkyst eller nordlige Ubygder.

3) *Þáttr af Jökli Búasyni* findes og trykt i Marcussens Qvart-Samling S. 182-87. Den er, fuldt saa meget som de tvende sidstommeldte, en aabenbar Fabel, hvilket P. E. Müller naturligviis ogsaa antog; see Sagabibliotheket I, 356-57. Den er vistnok heller ikke ældre end fra det 15de Aarhundrede. Jökul udgives for en Søn af Islænderen Bue Andridsön, om hvem man har en egen Saga (see sidstnævnte Skrift I, 354-56). Paa sin Udreise fra Island forliste han med Skibets övrige Besætning i Fjorden *Öllum lengri* (see ofr. III, 253) ved Grönlands Ubygder. Kaldtes end deane Landstrækning saaledes, var den dog temmelig stærkt befolket med Jætter (*jötnar*), som collective, naar Hunkjønnet regnedes med, kaldes Trolde (*tröll*). Deres Klæder vare forfærdigede af Skind. Deres Konge hed Skram (*Skrámr*). Han blev ombragt af Jökul med en mod ham venskabeligsindet Troldkvindes Hjælp; hun var forelsket i Skrams Søn Grimner, som derfor skaantes af Jökul og indsattes til Konge over „alle Ubygder” i Faderens Sted.

4) Sagaen eller *Þáttr* (Fortælling) om Islænderen *Gunnar Keldugnúpsfiðl* og om hans Broder *Helge*, er af den selvsamme Beskaffenhed. See Sagabibliotheket I, 352. Dog synes den at være skrevet i det 14de Aarhundrede. Den haves ikke trykt. Islænderen Gunnar maatte i sin unge Alder, formedelst forskellige Manddrab, rømme ud af Landet paa et Skib, der tilhørte Baard, en fremmed Skibsfører. Næsten en heel Sommer dreve de omkring i taaget og mørkt Veir, saa at de tilsidst vare komne langt fra den rette Kaa. Tilsidst saae de, i klart Veir, at de vare komne nær til et med Jökler (eller Isbjerger) næsten bedækket Land. Dog saae man der store Fjorde og lange Næs eller Forbjerger. I een af disse Fjorde, kaldet Skuggi

(Skygge), valgte de sig en Vinterhavn, og opførte en Hytte, for at kunne opholde sig deri. Føde kom de ikke til at mangle, da Fiske, Sælhunde og Hvale fandtes der i Overflod. Ogsaa hvide Bjørne fandtes der. Landet var beboet af Trolde, som opholdt sig i Klippehuler. Gunnar dræbte nogle af dem, men blev af andre, som yndede ham, begavet med meget Guld og Sölv. Gunnar forlod siden dette nordlige Polarland, som ikke nævnes, men Fjorden Skugge viser, at Helluland menes her. Forfatteren har vist tænkt sig det som grændsende til Grönland, da han beskrev det og dets Frembringelser, som om han meente det sidstnævnte Land. Det maa endelig bemærkes, at Baard og Gunnar siges at have gaact til Söes fra det sydøstlige Island (Havnen *Skaptárós*), og at de i Førstningen havde god Vind (uden Tvivl til Norge) — men derefter vildledtes de af Taage og Mörke paa den ovenommeldte Maade. Heraf maa man slutte at Forfatteren har tænkt sig sit Helluland (hvilket han dog ikke vil nævne saaledes) som liggende i Nord eller Nordost fra Grönland (jfr. ofr. III, 520).

5) *Örvar-Odds Saga* er sidst og fuldstændigst udgivet af Rafn (i forskellige Recensioner) i Fornaldar Sögur Norðrlanda II, 1829) ledsagede af dansk Oversættelse; om dens øvrige Udgaver og Haandskrifter kunne vi henvise til samme Deels Indledning S. IX-XII. At den ikke hører til de ægte historiske, er tilstrækkelig viist i Sagabiblioteket II, 537-40. Örvarodd seilede, med Følge, som det synes fra Norge, for at opsøge sin Fjende Ögmund i Helluland, til Grönlandshav; da de kom til Landet (rimeligviis Grönland), satte de Kaasen mod Syd, for at komme vestenfor Landet. Kort derfra stødte de paa Söuhyrerne Hafgufa og Lyngbag (see ofr. III, 302-307, 871-73), som vare udsendte af Trolldmanden Ögmund, for at skade Odd, men det lykkedes ikke. Derfra seilede de til Fjorden Skuggi paa Helluland, Ögmunds Opholdsted. I det store, i Örvarodds Navn digtede Kvad besynges denne Begivenhed som ind-

truffen i Hellulands Klippe- eller Lavastræknings Ubygder (*Hellulands hrauns óbygðum*). Her er ellers öiensynlig Talen om et fra Norge (eller Island) vestlig liggende Helluland.

6) Angaaende *Sagaen om Halfdan Brönufostri* (eller Brana's Fostersön) henwise vi til Rafns Udgave af Fornaldar Sögur Norðrlanda III, Indl. S. XIII og P. E. Müllers Sagabibl. II, 636-38, hvoraf det tydelig nok erfares, at den blot kan betragtes som et Eventyr. Dets Helt Halfdan, en dansk Kongesön, drog med 4 Skibe fra Bjarmeland, men foer vild paa Havet formedelst langvarig Taage og stærke Storme, i hvilke 3 af Skibene bleve borte, men med det 4de og største strandede han ved Hellulands Ubygder, besatte med Isbjerger og kun beboede af Trolde, som opholdt sig i Klippehuler og vare Menneskeædere. Paa Kysterne fandtes meget Drivtømmer. (Fornaldar Sögur Norðrlanda, III, 568 o. f.). Her synes snarere det östlige end det vestlige Helluland at menes.

7) *Sagaen om Halfdan Eysteinsön* er af den selv-samme Beskaffenhed; see Fornaldar S. Norðrlanda III. Indl. S. XII-XIII og Sagabibliotheket II, 627-36. Her omtales den i Gest Baardsöns Saga omhandlede Raknar (see. ofr. III, 520), som siges at have været en Sön af Agnar, Konge i Gestrekeland, og en Söstersön af Harek, Bjarmelands Konge. I sin Ungdom drev han, tilligemed sin Broder Val, Vikingskab fra Bjarmeland paa Dumbshav mod Jætterne, med sit meget store Skib, kaldet Ragnars-slode. Tilsidst erobrede han hele Helluland og udryddede Jætterne. Hans Broder Val dræbte (blandt andre) Jætten Svade, boende i Fjeldet Blesanerg norden for Dumbshav, og bemægtigede sig hans uhyre store Skat, bestaaende af Guld. (Fornaldar S. N. III, 556). Björners Udgave (Kämpedater, Stockholm 1737, Fol.) tilføier (S. 23), efter at have beskrevet den saakaldte Ulfkel Snillings Vikingsfærd med Ran, Drab, Skjænden og Brænden: Disse Voldsomheder

bedrev Ulkel i Hellulands Ubygder, Grönland det kolde Sverrig (*köldu Svíþjóð*, s: Skythien eller Tartariet) o. s. v., lige til Bjarmeland.

8) *Samson Fagres Saga*, aftrykt i Björners nysnævnte Værk, er en saa aabenbar romantisk Digtning, at P. E. Müller ikke engang har optaget den anderledes, end blot ved at nævne den, i sit Sagabibliothek (III, 483). — I det 13de Capitel (S. 20), som har den Overskrift, „om nordiske Landes Beliggenhed“ (*Um Norðrlanda skipan*) er følgende Stykke indrykket, som enten synes at være taget af et ældre geographisk Skrift, eller og at udtrykke den i Forfatterens Aarhundrede (rimeligviis det 14de eller 15de) i Island vedtagne Mening om Sagen: „Risaland ligger mod Öst og Nord fra Östersöen, og mod Nordost derfra ligger det Land som kaldes Jötunheim, hvor Trolde og Uvætter (skadelige Uhyrer) boe, men derfra, ligetil Grönlands Ubygder, gaaer det Land som kaldes Svalbarde; der ere forskellige Folk“ o. s. v. „Risaland ligger til austrs ok norðrs af Austrveginum ok þáan til landnorðrs ligger þat land er Jötunheimar heita, ok búa þar tröll ok uvættir, en þáan til móts við Grænlands óbygðir gengr þat land er Svalbarði heitir; það byggja ymsar þjóðir“. Jfr. ofr. III, 216, 220, 222-24.

9) En saakaldet *Þáttur af Halli geit* (kort Fortælling om Hall Geed) har för været til som hørende til Middelalderens islandske Sagaliteratur, men er nu ganske forsvunden, paa det nær, at den ommeldes i Björn Johnsens Grönlandske (i Trykken ikke udgivne) *Annaler* (AM. 768, A, i 4), efter at han har forudskikket et Slags Indledning, tildeels taget af et andet nu ubekjendt og dog som det synes vigtigt Oldeskrift:

„I vorri gömlu maldagabók verðr ok Grænlands getið ok þarum nockuð skrifað nattuðum landsins, svo langt sem bygðin tekr. Þá er svo að orði komið þegar óbygð tekr til: sðan þá eru jöklar, fjallauðnir, hafsbotnar, öræfi, allt

austr til Gandvíkur. Þátrr nockr er skrifaðr af þeim manni er Hallr hét; hann var kallaðr Hallr geit. Honum einum luckaðist það að komast landveg á fæti yfir fjöll ok jökla ok öll öræfi ok fyrir alla hafsbótna, til Gandvíkur ok svo í Noreg. Hann leiddi með sér geit eina ok fæddist við mjólk hennar; hitti hann optast þá dali ok mjó sund, jökla á millum, að geit hans mætti fæðast annathvort við gras eðr skóg. 2: „I vor gamle Maaldagebog<sup>1</sup> ommeldes ogsaa Grönland, ligesom det og tildeels beskrives med Hensyn til Landets naturlige Egenskaber og saa langt som Bygden (den beboede Egn) strækker sig. Der hvor Ubygden begynder, udtrykker Forfatteren sig saaledes: Derpaa følge Jökler (Isbjerger), øde Fjeldegne, Havbugter og Örkenner, lige østerpaa til Gandvig. En Fortælling haves skrevet om en Mand ved Navn Hall, som blev kaldet Hall Geed. Ham allene lykkedes det at komme landveis frem til Fods over Fjelde og Jökler og alle Örkenner, omkring alle Havbugter til Gandvig og derfra til Norge. Han førte med sig en Geed og næredes ved dens Melk; som oftest traf han Dale og smalle Aabninger<sup>2</sup> mellem Jöklerne, saa at hans Geed kunde faae sin Føde enten af Græs eller Skov.

<sup>1</sup>) Det er os ikke klart, hvilket Oldskrift Björn Johnsen her egentlig mener; han giver det sikkerlig en Titel, som det aldrig har baa-ret. Ordet *máldagi*, som kun meget vanskelig lader sig oversætte saaledes, at det giver et bestemt Begreb, bruges i Almindelighed om Fortegnelser over faste og løse Eiendomme (nu blot dem som tilhøre Kirkerne), men findes og i gamle Skrifter i flere Betydninger; det kan saaledes f. Ex. betyde Bestemmelse af Jordeiendommens Grændser og Udstrækning. I denne Betydning troe vi at Forfatteren her, sigter til den store af ham benyttede Codex, hvilken han kalder *Hauksbók*, som forhen har indbefattet en udførlig Bearbejdelse af Landnama, og vi erfare heraf, at en Beskrivelse over Grönland, som nu desværre er tabt, ogsaa har hørt til Bogens Indhold, af hvilken vi maaskee nu kun have det halve tilbage. See ofr. I, 36, 37, 40, 47, 345-45, 463-64.

<sup>2</sup>) Nærmest maatte man her oversætte Ordet *sund* ved *Sund* i den sædvanligste danske Betydning, men i Islandsk betegner det desuden



Saa urimelig end denne Fortælling maa forekomme os at være, saa har dog enten den eller andre af lignende Indhold forhen været i Gang i Island. Derom overbevises vi af Oldskriftet *Rimbegla* (med *Blanda*, Khavn 1780, 4, S. 466, 4de B. 2det Cap. 10 §.). Efter at have anført et corrumperet latinsk Vers af Johannes af Pavilla (?), udtrykker Forfatteren sig saaledes: „Dette ville nogle forstaae, som om Digteren mener, at der ligger et Land under Nordstjernen, samt at de Kyster forbyde Havets Ring (eller Kreds) at naae sammen (gaae rundt om Jorden); dermed stemme visse Oldsagn (eller gamle Sagaer) som bevise det, at man kan gaae (eller har gaaet) til Fods, fra Grönland til Norge.” „Þetta vilja sumir svo skilja at hann kalli land liggja undir leiðarstjörnu ok banni þær strandir at saman komi sjáfar hríngur; við þat accorda vissar<sup>1</sup> fornsögur þær, er þat sanna, at fæti megi fara, eðr hafi farit verið, af Grænlandi til Noregs”.

10) *Króka-Refs Saga* findes trykt i Björn Marcussens Sagasamling i 8vo (ággjætar Fornmanna-Sögur, Holum 1756, S. 35-68; jfr. ofr. II, 579-80). Den er forsaavidt forskjellig fra de her under Nr. 1-9 omhandlede Sagaer, at den, for en med Nordens gamle Historie mindre fortrolig Læser, ikke just synes at indeholde noget særdeles urimeligt. Dog maa den, ved en nøiere Undersøgelse af Sagkyndige, kun findes at være et Æventyr: Dette synes allerede Arngrim Johnsen at have indseet i det han, i sin haandskrevne *Gronlandia*, undskylder at han meddeler et Uddrag af Sagaen, ved at forudskikke de Ord: at det neppe er værdt at læses (*quamvis hæc vis digna quæ legantur*); den islandske Oversætter Eyjolf Einarsen har dog haft en anden Mening, da han (S. 26) udelader (eller heelt foran-  
 en lav og jevn Jordstrimmel mellem betydelige, især steile Høider eller Forhöjninger, f. Ex. i det sammensatte Ord *kúsa-sund*, som endnu bruges almindelig i Island.

<sup>1</sup>) *vissar*, hvilket Oversætteren giengiver ved *eruditæ*, er vistnok kun en Skrive- eller Sætterfeil.

drer, denne Sætning. Torfæus erklærede Sagaen allerede for en Fabel, og dette bekræftedes senere (tildeels) af Finn Johnsen (Hist. eccl. Isl. IV, Præfatio) og P. E. Müller, (Sagabibl. I, 357-59), hvilken Mening vi ogsaa fuldkommen bifalde. Sagaens Forfatter synes dog at have haft nogen Kundskab om Grönland, dets Frembringelser og Handel. Det hertil hørende ville vi derfor her i al Korthed søge at meddele. Foruden den trykte Text have vi især dertil benyttet en Membran af den Arnæmagnæanske Haandskriftsamling Nr. 471 i 4, samt tildeels en god Afskrift af et Membranfragment i det Stockholmske Antiquitets-Archiv (Nr. 8 i 4to).

Islænderen Ref søgte et Tilflugtssted i Grönland i Kong Harald Haardraades Tid (henimod Midten af det 11te Aarhundrede)<sup>1</sup>. Da de fik Grönland i Sigte, seilede de nord-efter langs med Landet, indtil de meget nordlig i Ubygderne kom ind paa en stor Fjord, hvor Jöklerne strakte sig mod Syd og ud paa Söen. Langt inde i Fjorden vare der tvende Forbjerge (Hoveder eller Hukke), hvert paa sin Side af den, som i Nærheden af hinanden gik langt ud i Söen og syntes at lukke Fjorden. Dog gaves der en Gjennemseiling, og en anden meget stor og lang Fjord aabnede sig bagved den. Inderst i Fjorden fandt de en god Havn. Fjeldsider og Skrænter vare der bevoxede med Græs og Skov (Kratskov). Der var nok af Dyr (Rensdyr og Harer?); meget Drivtømmer laa paa Strandbredden, og der var nok at faae af Fisk. De opførte en Hytte til deres Bolig, men næste Vinter seilede de til Bygden, til en Vig eller Fjord; paa hver Side af den stode to Gaarde, kaldede *Hlið* og *Vik* (Vig)<sup>2</sup>. Efter 8 Aars Ophold paa førstnævnte Sted udvikledes Ref i Drabssager og maatte derfor flygte til de vestlige Ubygder, hvor han, paa sit første Opholdssted, anlagde en meget kunstig Forskandsning, *virki*, i hvilket han med sine Sønner opholdt sig i 4 Aar, indtil

<sup>1</sup>) Sagaens forskjellige urimelige Anachronismer ansee vi det ikke for Umagen værdt at anføre eller udvikle.

<sup>2</sup>) jfr. ofr. II, 317.

hans Tilflugtssted opdagedes af Vestbygdens mod ham fjendtlig sindede Høvding Gunnar, som i et Par Aar forfulgte ham der forgjeves, indtil det tilsidst kostede ham selv Livet, men Ref undkom lykkelig derfra til Norge og siden til Danmark, hvor han bosatte sig og blev een af Erkebiskep Absalons Forfædre.

Blandt de store Foræringer, som Høvdingen Gunnar sendte Norges Konge, vare: en hvid Björn, et særdeles kunstigt Skakspil m. m. af Hval- eller Hvalrostand<sup>1</sup>, samt et Hvalroshoved (Pandeskal) med alle dets Tænder, kunstig udgraveret og indlagt med Guld (foruden endeel Peltsværk, Sværreeb eller Skindtougværk o. s. v.).

41) En islandsk *Saga af Þorsteini Geirneffjufóstra* haves kun i temmelig nye Afskrifter og er aldrig bleven udgiven, hvilket den heller ikke synes at fortjene, da den fra først til sidst kun viser sig at være en vilkaarlig Opdigtelse. Thorstein var født i Norge, og udvandrede voxen derfra, for at følge sin Farbroder til Island i Harald Haarfagers Tid, men kom dog, efter adskillige Aars Vikingstog til Lysufjorden i Grönlands Vesterbygd, paa en Tid da næsten det hele Land var blevet optaget til Beboelse. Erik den Røde i det 10de Aarhundrede og Sokke Thorarens-son (som endnu var rask og rørig i Aaret 1132) nævnes som Samtidige! Dette kan være tilstrækkeligt til at karakterisere Sagaens Troværdighed. Vi undlade derfor at anføre noget af dens udførlige Beretning om Thorsteins Ophold og Eventyrer i Grönland, men nøies med at nedskrive enkelte foregivne Stedsnavne der, som ellers ere os ubekjendte: Söidenæs (*Sauðanes*), en Gaard i Lysefjorden; *Hafnarlón*, en Havn der i Nærheden; Strömfjorden (*Straumfjörður*) med en Gaard af samme Navn; Leerfjorden (*Letrufjörður*). *Héip* i Agnafjorden siges at have været Vesterbygdens Thingsted.

<sup>1</sup>) Om saadanne Skakspil, i Mængde opdrevene af Suen, samt ellers bevarede i vore Dage, see *Annaler for nord. Oldkyndighed*, II. 138, Tab. I.

**XXXII. BRÖDRENE ZENOS REISER**

MED INDLEDNING OG ANMÆRKNINGER,

VED J. H. BREDSDORFF.

**A. INDLEDNING.**

I Midten af det sextende Aarhundrede, da de nordlige Dele af Jordkloden efterhaanden vare blevne mere bekendte for de sydlige Europæere, da Willoughby og Chancellor nylig havde omseilet Nordcap, og til Søs havde naaet Ruslands nordlige Kyser, da Cartier havde opdaget det Indre af Canada, da den landflygtige Olaus Magnus i Rom havde udgivet sin *Historia de gentibus septentrionalibus*, udkom i Venedig en liden Bog, som uden at være grundet paa de nys omtalte Opdagelser og Beretninger, indeholdt temmelig udførlige Efterretninger om adskillige nordiske Lande. Bogen, 58 Blade i liden Octav, hedder: *Dei commentarii del viaggio in Persia di M. Caterino Zeno il K. et delle guerre fatte nell' Imperio Persiano, dal tempo di Ussumcassano in qua Libri due. Et dello scoprimento dell' isole Frislanda, Eslanda, Engrouelanda, Estotilanda et Icaria, fatto sotto il Polo Artico, da due fratelli Zeni, M. Nicolo il K. e M. Antonio. Libro uno. Con un disegno particolare di tutte le dette parte di Tramontana da lor scoperte. In Venetia. Per Francesco Marcolini. MDLVIII.* — Den indeholder, som Titelen udviser, to Skrifter, som ikke videre staae i Forbindelse med hinanden, end at de ere historiske, og angaae Personer, som høre til een og samme Familie. Forfatteren har ikke nævnt sig; men da Dedicationen (til Patriarchen Daniel Barbaro) er fra Forlæggeren Marcolini, har denne af nogle været anseet for Forfatteren; dette er imidlertid ikke rigtigt: den rette Forfatter er ifølge Molettis Vidnesbyrd (i *Geographia Cl. Ptolomæi, Venet. 1561*) Nicolo Zeno den

yngre, født 1515, død 1565, Medlem af de ti Mænds Raad i Venedig, Descendent i 5te Led af Antonio Zeno, og i 3die Led af Catarino Zeno. Dette er nødvendigt at vide, for at forstaae nogle Yttringer i Bogen<sup>1</sup>, hvilke tillige tjene til Beviis for at Zenó, skjönt han ingensteds har nævnet sig som Forfatteren, dog ikke lagde Dølgemaal paa sit Forfatterskab. Det i Titelen nævnte Kort mangler efter Cardinal Zurlas Vidnesbyrd i de fleste Exemplarer, og saaledes og i det, som jeg har for mig, hvilket er fra det store kongelige Bibliothek. Det er kun det sidste af disse to Skrifter, hvilket optager 14 Blade i Bogen, som vedkommer os, og hvoraf her skal leveres en Oversættelse med Anmærkninger.

De Opdagelser, Skriftet indeholder, vare paa den Tid, det blev udgivet, ikke nye, de vare udførte over 150 Aar tidligere, men vare ikke bekendtgjorte ved Trykken, og vare overhovedet ikke komne til mange andres Kundskab, end Familiens. De skriftlige Beretninger derom vare dog blevne opbevarede, og for en Deel, dog kun lidet, afbenyttede; men i N. Zenos Barndom blev meget deraf ødelagt, og kun nogle Dele bleve i Behold; af disse benyttede N. Zeno sig til Bogens Affattelse.

Dette Skrift har haft en ikke ubetydelig Indflydelse paa Geographien i et Aarhundrede eller derover. Det er herfra og fra det medfølgende Kort, at Forestillingen om Frisland, en stor Ö i det atlantiske Hav, har sin Oprindelse. Man fulgte denne Bogs Autoritet i en Række af Aar, indtil den deels blev glemt, deels blev erkjendt for at være upaalidelig. Laet holdt allerede (1643) dens Beretninger for mistænkelige, men Baudrand synes at være den første, som i *Novum Lexicon geographicum*, udkommet 1705 bestemt nægter Frislands Tilværelse; hans Ord ere disse: „Nogle have skrevet, at Frislandia er en meget stor

<sup>1</sup>) f. Ex. „Et Sükort, som jeg endnu finder, at jeg har blandt Husets gamle Sager” er ikke Marcolinis, men Zenos Ord.

Ö i Nordhavet henimod Grönland; men hvad det er for een, af hvem og hvilket Aar den er opdaget, hvem den tilhører, og hvilke Byer den har, derom ere ikke de enige, som have skrevet derom, og da de Nyere ikke omtale den, og de engelske, nederlandske, danske og franske Søfolk intet melde om den, er det bedre at sige, at der aldrig har været nogen Ö, kaldet Frislandia." Man seer, at Baudrand ikke har kjendt Zenos Bog, han vilde ellers ikke have sagt, at man ikke var enig om, af hvem og hvilket Aar den var opdaget. At Frislandia ikke under dette Navn nævnes af de Nyere, er sandt; men naar man blot antager, at Navnet er forvansket, og at der i Henseende til Størrelsen og Beliggenheden ere indløbne nogle Feil, saa falder denne Indvending mod Öens Tilværelse bort.

Det viste sig imidlertid ved det nøiere Bekjendtskab med Jordens nordlige Egne, som senere Opdagelser og Udførsøgelser medførte, at mange af de i Zenos Skrift indeholdte Efterretninger ikke stemte med Virkeligheden. Forskjellige Forfattere, som skjenkede det Opmærksomhed, valgte forskjellige Udveie til at forklare sig dette. Nogle, som Charlevoix<sup>1</sup>, Torfæus<sup>2</sup>, Suhm<sup>3</sup>, v. Hoff<sup>4</sup>, Graah<sup>5</sup> og Zahrtmann<sup>6</sup> have antaget den hele Fortælling for en Opdigtelse. Til disse kan man og regne Tiraboschi<sup>7</sup>, hvis

<sup>1</sup>) Allgem. Hist. der Reisen zu Wasser und zu Lande 14. p. 2.

<sup>2</sup>) Vinlandia præf. p. 17.

<sup>3</sup>) Historie af Danmark, 14 D. p. 271.

<sup>4</sup>) Geschichte der durch Ueberlieferungen nachgewiesenen Veränderungen der Erdoberfläche, 1 Th. Gotha 1822, p. 178-202.

<sup>5</sup>) Undersøgelssereise til Östkysten af Grönland, S. 7.

<sup>6</sup>) Bemærkninger over de Venetianerne Zeni tilskrevne Reiser. Nordisk Tidsskr. f. Oldkyndighed, 2 D. p. 1 fölg.

<sup>7</sup>) Storia della letteratura Italiana. T. 5. „Codesta relazione contiene piu cose che hanno una troppo chiara apparenza di favoloso," foruden flere Ytringer.

Yttringer gaae omtrent ud paa det samme. Andre have troet, at Fortællingen var sandfærdig, men at betydelige Naturrevolutioner, hvorved iblandt andet Æen Frisland skulde være sunken, havde forårsaget Uovereensstemmelsen imellem den og Landenes nuværende Beskaffenhed, saaledes: Dekisle, Vankeulen<sup>1</sup>, Pingré, Carli<sup>2</sup>, Zurla<sup>3</sup>, Amorelli<sup>4</sup>. Andre endelig have holdt en Middelvei og antaget, at Beretningen vel i det Hele taget var rigtig, men at der i nogle Henseender, f. Ex. i Navne og Stedernes Beliggenhed ere indløbne Feil, f. Ex. Terrarossa<sup>5</sup>, Buache<sup>6</sup>; J. R. Forster<sup>7</sup>, Eggers<sup>8</sup>, Malte Brun<sup>9</sup>, Estrup<sup>10</sup>, Walkenaer<sup>11</sup>, Laroquette<sup>12</sup>, Humboldt<sup>13</sup>.

Som Grunde til at antage hele Reisen for opdigtet, er anført eller kunde anføres:

1) at en Deel af de Lande, som den vedkommer, ikke ere til. Dette gjelder ikke alene om Frisland, som mest har været omtalt, men ogsaa om Grislanda og Icaria, til hvilke hverken i Navn eller Beliggenhed noget svarer i Virkeligheden, og paa en vis Maade om Neome, hvis Be-

<sup>1</sup>) See Zurla's *Dissertazione intorno ai viaggi e scoperte settentrionali di Nicolo ed Antonio fratelli Zeni*. Venezia 1808, p. 82.

<sup>2</sup>) See Zurla's *Dissert.* p. 79-82.

<sup>3</sup>) *Dissertazione*, p. 48-88.

<sup>4</sup>) See *Biographie universelle*, Tom. 52 p. 235.

<sup>5</sup>) Zurla's *Dissert.* p. 56.

<sup>6</sup>) *Mémoire sur l'île de Frislande i Histoire de l'Acad. Roy. des sciences de Paris*, Année 1784, p. 430.

<sup>7</sup>) *Geschichte der Entdeckungen und Schiffahrten in Norden*, Frankfurt an der Oder 1784, p. 217-250.

<sup>8</sup>) *Landhuusholdningsselskabets Skrifter*, 4 D. p. 239-320.

<sup>9</sup>) *Annales des Voyages*, Tom. 10.

<sup>10</sup>) *Scandinav. Litteraturselsk. Skrifter*, 20 B. p. 252 og følg.

<sup>11</sup>) *S. Biographie univers.* Tom. 52 p. 237.

<sup>12</sup>) *Biogr. univers.* Tom. 52 p. 229.

<sup>13</sup>) *Examen critique de l'histoire de la géographie du nouveau continent*. T. II p. 122 ff.

liggerhed omtrent svarer til Öen Foul-Island, men hvis Navn aldeles ikke ligner dennes, - og om Estotilanda og Drogeo, som efter Beliggenheden svare til de østlige Dele af Nordamerica; men hvis Navne ere ganske ubekjendte.

2) at Beskaffenheden af de besøgte bekjendte Lande ikke svarer til Virkeligheden, hvortil hører at den af Antonio Zeno besøgte Deel af Grönland, som maa være i Næheden af Cap. Farvel, fremstilles som en skjøn Egn med mildt Clima og med et ildsprudende Bjerg, at den nordlige Deel af Grönlands Östkyst er trukken meget for langt østlig, at der ikke tales om den Mærkværdighed, at Solen — norden for Island — i Juli ikke gaaer ned<sup>1</sup>, at Islands Österende fremstilles som syv'Öer, hvilke tillægges det fælleds Navn le Islande, og hvis særskilte Navne ikke ere nordiske, og Landskabet Caithness som en Ö.

En kyndig Sömand, der selv havde været paa Stederne, vilde ikke — mener man — have givet Stederne en saa urigtig indbyrdes Beliggenhed, eller Landene en saa feilagtig Configuration, som vi finde paa det medfølgende Sökort<sup>2</sup>. Sagen bliver endnu mere mistænkelig derved, at de Egne, hvor de Reisende ikke skulle have været, ere nødtvungne at aftegnes<sup>3</sup>.

3) Reisebeskrivelsen indeholder mange Usandsynligheder. Hertil hører: at en Fyrste paa en Ö i det atlantiske Hav, skulde have talt Latin med de Reisende<sup>4</sup>; at man der skulde have kjendt Magnetnaalen<sup>5</sup>; at en anden Ö i det atlantiske Hav skulde ikke alene have Navn tilfælles med een i Archipelagus; men at ogsaa næsten den samme Mythe fortælles derom<sup>6</sup>; at der høit oppe mod Nord paa Grön-

<sup>1</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 14.

<sup>2</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 8-9.

<sup>3</sup>) Sammesteds.

<sup>4</sup>) v. Hoff's Geschichte, p. 192. Tiraboschi ifölge Zurlas Diss. p. 86.

<sup>5</sup>) v. Hoff's Gesch., p. 198.

<sup>6</sup>) v. Hoff's Gesch., p. 194. Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 14.



lands Østkyst skulde have været et Kloster, hvor man ved Hjælp af varme Kilder opvarmede Værelserne, lavede Mad og bagte Brød, samt dyrkede sydlandske Havevæxter<sup>1</sup>; at man i et Land, som efter Beliggenheden maa høre til America, havde europæisk Cultur, besad Skrift, og gjemte latinske Bøger<sup>2</sup>, at Venetianere skulde have frelst Zichmni Skibe imellem Grunde og Klipper i et Hav, hvor de aldrig havde været, og hvor Landets Søfolk ikke kunde redde dem<sup>3</sup>. Selv de anførte Navne give Anstød<sup>4</sup>.

4) at Begivenhederne, om de end i og for sig vare sandsynlige, dog ikke passe til hvad Historien ellers beretter. Frislændernes Fyrste Zichmni skulde have holdt et Slag med Kongen af Norge, en Ting, hvorom Krønikerne intet beretter<sup>5</sup>, et Angreb skulde være gjort og en Fæstning anlagt paa Island eller en Ö i Nærheden deraf, Ting, hvorom de islandske Annaler intet berette<sup>6</sup>; ligeledes vide islandske Annaler intet om det mærkelige Thomaskloster paa Grönlands Østkyst. Selv det, at venetianske Forfattere ikke omtale Zenoernes Reiser, förend over hundrede Aar efter at den havde fundet Sted, synes mistænkeligt<sup>7</sup>, saavel som og at Familien i samme Tid ikke havde bekymret sig synderlig om saa vigtige Documenter<sup>8</sup>.

5) at Tiden, paa hvilken Reisen skulde have været foretagen, nemlig 1380, ikke passer, fordi det er beviist

<sup>1</sup>) Nord. T. f. O., 2 B. p. 14. Eggers i Landhuusholdningselskabet's Skrifter, 4 B. p. 320. Tiraboschi efter Zurla's Dissert., p. 102.

<sup>2</sup>) Tiraboschi efter Zurla's Diss., p. 112.

<sup>3</sup>) Tiraboschi efter Zurla's Diss., p. 86.

<sup>4</sup>) v. Hoff's Gesch., p. 192. Nord. T. f. Old., 2 B. p. 8, 9, 14.

<sup>5</sup>) v. Hoff's Gesch., p. 187.

<sup>6</sup>) Nord. T. f. Old., 2 B. p. 13, 14.

<sup>7</sup>) Nord. T. f. Old., 2 B. p. 11, 18. v. Hoff's Gesch., p. 188, 193-194.

<sup>8</sup>) Zahrtmann i Nord. T. f. O., 2 B. p. 23-24. v. Hoff's Gesch. p. 188. Tiraboschi efter v. Hoff's Gesch. p. 189 og Zurla's Diss. p. 34.

at Zenoerne endnu 1388 ikke havde forladt Italien; og at Aarstallet 1390, som anføres af M. Barbaro heller ikke passer, fordi N. Zeno paa den Tid var for gammel, over 60 Aar<sup>1</sup>, fordi Norge paa den Tid ingen Konge havde, men stod under Dronning Margrete<sup>2</sup>, og fordi Tiden til Reiserne da blev for kort<sup>3</sup>. v. Hoff bringer ogsaa i Erindring, at Forfatteren etsteds lader Juni følge efter Juli<sup>4</sup>.

6) at allerede N. Zeno den yngres Samtidige havde Mistillid til hans Beretninger, navnlig Ramusio og Porcacchi da Castiglione<sup>5</sup>.

Til Svar paa disse Bemærkninger kan følgende anføres:

1. „*Endeel af de i Reisen omtalte Lande ere ikke til.*” Hvad Frislanda angaaer, da kan der næsten ikke være nogen Tvivl tilbage om, at det er Færøerne. Beviserne derfor kunne søges hos Buache, Eggers og Malte Brun. Ogsaa Zahrtmann, som ellers bejæmper Reiserne Troværdighed, er overbevist herom<sup>6</sup>. Naar Navnet Ferris Land fik den italienske Form Ferrislanda, med Tonen paa næstsidsste Stavelse, kunde det let gaae over til Frislanda<sup>7</sup>. Beliggenheden er paa Kortet vistnok ikke Færøernes, men afviger dog ikke mere derfra, end andre Puncter paa samme Kort afvige fra deres sande Beliggenhed. Hvad Størrelsen angaaer, da kan man formode, at Korttegneren, fordi han havde flere Steder og Navne at angive her, end i andre Grupper, aflagde det forholdsviis for stort. At der udtrykkelig i Reisebeskrivelsen staaer, at Øen er større end Island, maa ei undre os, da det er i den Deel af Skriftet, som Nic. Zeno jun. selv har sat i Stil. Det kan

<sup>1</sup>) Zahrtmann i Nord. Tidskr. for Oldkynd., p. 13, 14.

<sup>2</sup>) Zahrtmann, p. 13.

<sup>3</sup>) Zahrtmann, p. 10.

<sup>4</sup>) Gesch. der Veränderungen, 1 D. p. 194.

<sup>5</sup>) Zahrtmann, p. 21.

<sup>6</sup>) Nord. T. f. O., 2 B. p. 7-8.

<sup>7</sup>) cfr. Nord. T. f. O., 2 B. p. 29.

saaledes være en Anmærkning, som han ikke har taget af den originale Beretning, men nedskrevet i Anledning af Kortet. Iøvrigt vise Navnene Andeford (Andefjord) Suderö colfo (Suderö-Fjord) Monaco (Munken) og Aneses (aa Nesi) i deres relative rigtige Beliggenhed, med fl., at Færserne ere meente. Sorano er upaatvivlelig Suderö, og Porlanda enten Sumbö eller Porkerji<sup>1</sup>. Grislanda har paa Kortet vistnok faaet en aldeles urigtig Plads; efter Beretningen kunde det gjerne være Gorsö under Norge i Nærheden af Molde. Icaria er efter Forster rimeligviis en Deel af Ir-land<sup>2</sup>. I Navnet Neome maa formodentlig være en betydelig Afskriverfeil, som ikke med Sikkerhed kan rettes. Navnene Estotilanda og Drogeo ere vistnok ikke ellers bekjendte; men da de forhenværende Indbyggere i det østlige Nordamerica ogsaa kun ere lidet bekjendte, kan det nok være mueligt, at de have tillagt disse Egne disse Navne. Omtrent hvor Estotilanda ligger, fandtes maaskee en scandinavisk Colonie, og saaledes kan det forklares, at Navnet har en nordisk Form.

2. „*Beskaffenheden af de besøgte Egne svarer ikke overalt til Virkeligheden.*” Tiden, da Antonio Zeno besøgte de sydlige Egne af Grönland, var i Sommermaanederne, og paa den Tid kan Luften ogsaa der være meget mild; om et ildsprudende Bjerg i denne Egn tales der ikke i Beskrivelsen, men kun om et Bjerg, som udkastede Røg, fordi det i sit Indre havde Ild. Nu findes der paa Öen Ounartok varme Kilder; ved Røgen kan man have forstaaet den af Kilderne opstigende Damp, og til Ilden i det Indre af Bjerget, det er den noget over Havfladen ophöiede Granitmasse, har man vel sluttet sig af de varme Kilder. Feiltagelsen angaaende den nordøstlige Deel af Grönland er fælles for Zenoerne og alle andre Geographer indtil Sco-

<sup>1</sup>) Nord. T. f. O., 3 B. p. 199.

<sup>2</sup>) J. R. Forster Geschichte der Entdeckungen und Schiffahrten in Norden, p. 247.

resby. Den Mærkværdighed, at Solen norden for Island i Juli Maaned ikke gaaer ned, maatte for dem, som havde ganske almindelige Kundskaber i mathematisk Geographie, ikke være paafaldende, og saadanne har vel Nicolo Zeno den yngre forudsat hos sine Læsere, og derfor forbigaaet den, om den end maaskee har været omtalt i de Materialier, han havde for sig. At Islands af Fjorde gjennemskaarne Östkyst kan være betragtet som Öer<sup>1</sup>, og at Caithness ligeledes paa Kortet fremstilles som en Ö, er noget, hvortil man finder Sidestykker i alle Tidsalderes geographiske Angivelser. I Oldtiden ansaaes det sydlige Norge (Thule) og Skaane (Scandia) for Öer, paa Kortet fra det syttende Aarhundrede, ere Corea og Californien anførte som Öer, og endnu fra det attende Aarhundrede har man Kortet, hvorpaa Stevns og Guldborgland ere fremstillede som Öer<sup>2</sup>. Man maa dertil erindre, at Sömændene ikke i det fjortende Aarhundrede havde saadanne Midler i Hænde til at aflægge rigtige Sökorter, som nu, og blandt andet, at omendskjönt de havde Compasset, vidste de dog neppe, at Misviisningen forandrer sig efter Stederne; de kjendte ikke Strømningerne i Oceanet, og vare neppe saa opmærksomme, som man nu er, paa Refractionens Virkninger. Den Omstændighed, at Norge og Danmark ere rigtigere aflagte, end de övrige Dele, er paafaldende nok, men er ikke noget Beviis for Kortets Uægtighed i det Hele. Russell siger: at den Copie, han leverer, med de derpaa anbragte Forbedringer, er kommen fra Nicolo Zeno junior; paa denne findes Havet aabent mellem Grönland og Norge, og Vardöhuus er der anført, hvilket viser, at Zeno paa denne Copie har gjort Tilsætninger. Man kan da gjerne antage at Nic. Zeno ogsaa har anbragt Tilsætninger paa den første Copie, som han gjorde efter det gamle Originalkort, han fandt mellem Husets gamle Sager. Disse Tilsæt-

<sup>1</sup>) Estrup i Skandinav. Litteraturselskabs Skrifter, 20 B. p. 285.

<sup>2</sup>) f. Ex. J. B. Homanns *Insulæ Danicæ in mari Baltico sitæ*.

saaled  
den  
Ke  
c

*537*  
siger, hvortil at synes at høre, hvad der ligger østligere  
and Holland, ere uden Tvivl optagne efter nyere Kort<sup>1</sup>.  
Det samme gjælder mueltigen og om Bispesæderne paa Is-  
land, hvis Navnes Form næsten ganske stemmer med  
Formen paa det Kort over Scandinavien, med Overskrift  
Schoelandia nova, som Ruscelli har optaget af en i Tydsk-  
land udkommen Ptolomæus. Heraf ere derfor maaskee  
disse 2 Steder tagne, og anbragte paa Island, som for Re-  
sten ganske var copieret efter de ældre Zenoers Kort.

### 3. „Reisebeskrivelsen indeholder Usandsynligheder.“

Naar vi erindre, at Latin var det Sprog, hvori Underviis-  
ningen skete i Skolerne i den catholske Tid, saa ville vi  
indsee, at det ikke kunde være saa sjældent at træffe Per-  
soner i Norden, som kunde tale Latin. Meget rigtig be-  
mærker Zurla derfor: „Hvorledes kan det kaldes fabelag-  
tigt, at Zichmni har talt Latin med Venetianerne, naar det  
latinske Sprog ogsaa paa de Tider og i hine nordiske Egne  
var det Sprog, som brugtes af de Geistlige, de Lærde og  
de dannede Mænd, iblandt hvilke man har Grund til at  
regne baade Zichmni og Zenoerne?“<sup>2</sup> Hvorledes Latin,  
vistnok i en fordærvet Skikkelse, havde taget Overhaand i  
Norden just i den Periode, som her tales om, oplyser Pe-  
tersen i det danske, norske og svenske Sprogs Historie,  
1 D. p. 129 (Sammenl. p. 73, 74, 199, 200). Geistlige  
Möder holdtes f. Ex. i Helsingborg 1394, hvortil der ind-  
fandt sig Biskopper fra alle tre Riger; men Latin var det  
Organ, hvorigjennem Forhandlinger og Befalinger udstædtes.  
Selv i Kirken var den gamle Røst forstummet, den vigtig-  
ste Deel af Gudstjenesten, Messen, holdtes udelukkende  
paa Latin, ja det er ikke urimeligt, at selve Prædikenerne  
her som i Sverrig undertiden holdtes i dette Sprog, da  
Almuen endog lærte latinske Bønneformularer udenad. Ved

<sup>1)</sup> Disse have formodentlig været nederlandske. S. Eggers, Land-  
huusholdningsselskabets Skrifter, 4 B. p. 312.

<sup>2)</sup> Dissertatiøne, p. 87.

politiske Forhandlinger var ligeledes Latin det egentlige Forretningssprog, hvilket man i Fordrag med tyske Fyrster undertiden ombyttede med deres Modersmaal." Jeg veed nok, at Modersmaalet i Norge, hvortil Færøerne hørte, holdtes noget mere i Ære; men at Latin dog ikke der var ubekjendt, er vist nok. Saaledes er en Bekjendtgjørelse af Biskop Jacob i Bergen af Aar 1399 (i Suhms Historie af Danmark 14 D. p. 663) paa Latin, og et Brev af Erkebiskop Vinald af Aar 1395 (sammesteds p. 359) ligeledes, foruden flere.

Vi vide ikke Zichmnis Fødested<sup>1</sup>, og kjende ikke hans Grad af Dannelse; men det er at formode, at han, endskjönt hans Magt var usurperet, var af fornem Herkomst og efter den Tids Leilighed ikke udannet. At der paa Færøerne alt i den catholske Tid har været Leilighed til at blive vel underviist, viser Kong Sverres Exempel (S. Ant. Ann. 3 B. p. 313). At Færingerne kjendte Compasset 1390 er ei usandsynligt, naar vi betænke, at Magneten alt af Harpestreng, i 1ste Halvdeel af det 13de Aarhundrede, kaldes *Sighælsten*, et Navn, som den formodentlig har faaet, fordi den brugtes til at seile efter, ligesom den i Fransk af samme Grund kaldtes *marinette*, og at Færingerne formedelst Fiskehandelen vare i Forbindelse med mange fremmede Nationer, (Flandern, Bretagne, England, Norge og Danmark forsynede sig ifølge Zeno med Fiske derfra)<sup>2</sup>, og ved disse kunde være blevne bekjendte med det allerede Aar 1300 opfundne Compas. (See Zurla dissertatione p. 173).

Hvad der fortælles om Icaria, er vistnok tildeels usandsynligt; men dette er ikke nok til at omstøde Reisebeskri-

<sup>1</sup>) Efter senere tilkomne Oplysninger, som i det Følgende skulle blive omtalte, kunne vi dog gjøre en rimelig Gissning derom.

<sup>2</sup>) Heri er intet Urimeligt, da Fiskerierne efter Debes og Landt i fordums Dage vare langt betydeligere end siden, saa at Færingerne næsten alene levede deraf.

velsens Sandfærdighed. Det nemlig, der anføres om Landets gamle Historie, om Oprindelsen til dets Navn o. s. v. er først igjennem flere Munde kommet til Zeno; thi det fortælles hans Ledsagere af en Islænder, som igjen maa have hørt det af Landets Beboere. Disse havde hørt noget om den græske Mythe om Dædalus og Icarus og havde sammenblandet den med deres egne Traditioner.

Da Grönlands Östkyst i de nordlige Dele (mellem 69° og 75°) efter Scoresby's Beretning ikke er saa umild, som længere sydlig, og da der ifølge Mörchs Beretning<sup>1</sup> under 65° findes flere Levninger af europæiske Bygninger, saa er det ikke ganske usandsynligt, at der i denne Egn har ligget et Kloster. At der i Nærheden deraf kan være en Vulkan og varme Kilder, har ikke i og for sig selv noget Usandsynligt, ligesaa lidet som den Maade hvorpaa Munkene skulle have benyttet sig af de varme Kilders Vand. Det eneste, som forekommer urimeligt, er, at man skulde have bagt Brød deri; dog, man behøver vel just ikke at tænke sig egentligt Brød, men kun et Slags Meelklumper eller Buddinger, der brugtes isteden for Brød.

Det, der fortælles om Estotilanda, kunde vistnok synes urimeligt, dersom vi ikke kjendte den nordiske Coloni i Viinland, som i Henseende til Beliggenheden svarer temmelig vel til Estotilanda. Vi kunne næsten ganske gjøre Forsters Ord til vore: „Man seer endog, at dette Estotiland vel ikke kan være noget andet Land, end det ved 1001 opdagede Viinland. I dette Land have usægtelig nogle Nordmænd nedsat sig; de medbragte de den Gang bekjendte Kunster og Haandværker, havde Skibsfart til Grönland, hvorfra de oprindeligt vare komne. Deres Sprog har vel forandret sig ved Blanding med Landets Indfødte, og Runerne kunde nok være en Fisker fra Örkenöerne<sup>2</sup> (Fær-

<sup>1</sup>) Borgervennen 1831 Nr. 6. Cfr. VVormskiöld i Skand. Litt. Selak. Skr., 10 Aarg. p. 347.

<sup>2</sup>) Forster antog nemlig Frislanda for Örkenöerna.

øerne) ubekjendte. At der fandtes latinske Bøger i Kongens eller Overhovedets Samling, er intet Under, og det er bekjendt, at Biskoppen af Grönland, Erik, i Aaret 1121 er dragen lige til Viinland for at omvende sine endnu heden-  
ske Landsmænd i Viinland. Denne Biskop vilde vist ikke over 100 Aar efter Viinlands Opdagelse have reist derhen, naar han ikke med Vished havde vidst, at der endnu vare Efterkommere af hans Landsmænd i Landet. Da nu denne Biskop, saavidt man veed, aldrig er kommen tilbage til Grönland, maa han vel være død i Viinland, og fra ham hidrøre vel de latinske Bøger. Nordmændene have der indført Ölbrygning og Agerdyrkning. De forstode vel Skibsfarten og gik til Grönland; men paa den Tid, de nedsatte sig i Viinland, var Compassets Brug endnu ikke bekjendt<sup>1</sup>. Var der sagt, at Venetianerne vare Frislændernes Veivisere, saa havde det vistnok været urimeligt; men her er kun sagt: „at Flaaden vilde have været forloren, dersom Nicolo, hans Styrmand, og de venetianske Söfolk ikke havde været, formødelst den ringe Övelse, Zichmnis Folk havde i Sammenligning med vore.“ Men at lidet övede Söfolk, endog i bekjendte Farvande, kunne have stor Hjelp af meget övede, fornømmelig i Henseende til den rette og tidige Benyttelse af Vind og Ström, behöver intet Beviis. Og de Farvande, som Talen er om, nemlig ved Nordenfjords Öerne, vare maaskee, som Zurlo p. 88 bemærker, ligesaavel ubekjendte for Zichmni og hans Folk, der havde hjemme paa Suderö, som for Venetianerne.

v. Hoff, finder at Navnet Frisland, som tillægges ei alene et Land, men tillige en Stad, neppe er et Bynavn<sup>2</sup>. Sandt nok; men da Thorshavn er den eneste Kjøbstad paa Færøerne, kunde den, naar Færøerne kaldtes Frislanda,

<sup>1</sup>) Geschichte der Entdeckungen und Schiffahrt in Norden p. 245. Ifölge de nyeste Undersögelser maa Estotilanda dog nok snarere være Markland, eller en Deel deraf, end Viinland.

<sup>2</sup>) v. Hoff's Gesch. der Veränd. I.



let være bleven nævnet for N. Zeno (oppidum Frisland) ligesom den eneste Kjöbsted paa Ærø hedder Ærøskjöbing, og Rudkjöbing undertiden kaldes Lavindskjöbing (Langelands Kjöbsted), hvilket kunde forstaaes baade „Frislands Kjöbsted” og „Kjöbstaden Frisland.” Navnet Zichmni finder v. Hoff næsten udtaleligt og paa en latterlig Maade lignende Navnet Zeno<sup>1</sup>; men det er rimeligviis det, især paa de sydlige blandt Færøerne, meget brugelige Navn Simon, som der udtales Sujmin, eller, som det ogsaa forekommer med den bestemte Artikel Sujminin. Den færøiske Bogstavforbindelse uj har været Italienerne fremmed, og de have i deres Forlegenhed udtrykt det ved ich. Det kan og være at Italienerne ofte have hørt Navnet *Sigmund*, naar man fortalte dem Landets gamle Begivenheder, og siden forvexlet det med *Simon*. Navnene paa de 7 ved Island angivne Øer, ere efter Zahrtmann aldeles ikke nordiske, men maa være sammensatte af en med de nordiske Sprog aldeles ubekjendt Forfatter, og Korttegnerne skulde efter ham ved Island have viist sig uvidende om alle Bestanddelenes og navnlig Havnenes nordiske Navne<sup>2</sup>. Efter v. Hoff skulde Navnene paa Frisland være en broget Blanding af forskellige Sprog, og aldeles mangle Eenhed<sup>3</sup>. Naar vi erindre, hvor meget Navne i Almindelighed af Fremmede blive forvanskede, og hvor let der ved Copiering indløbe Feil, maae vi endda undre os over, at man paa det zeniske Kort kan gjenkjende saa mange Navne, som man kan, og man vil ikke i disse Navne finde noget Mærke paa Opdigtelse. Saaledes finde vi paa Kortet over Scandinavien i Ruscellis Ptolemæus Jylland kaldet Luthia, Sjel-land Selano, Kalmar Cannar, Sarpsborg Saltzburg, og paa det ellers meget gode Kort af Meyer over Hertugdømmet Slesvig af 1650 staaer Hanszgaw for Hindsgavl, Ballscho

<sup>1</sup>) lib. cit. p. 192.

<sup>2</sup>) Zahrtmann i Nord. T. f. O., 2 B. p. 14 og 8.

<sup>3</sup>) v. Hoff Geschichte der Veränd. I. p. 192.

for Barlöse, Olewigt for Holevad, Arnøe for Avernakøe, Bregnis fra Bregninge paa Taasinge, Marstrand for Marstal, Strandøe for Strynøe. Om Navnene paa Island og de hosliggende Øer, vil blive handlet i Bemærkningerne om Zenoernes Kort.

4. Det er sandt, at vore Krøniker ikke berette noget om Færøernes Erobring ved en Usurpateur fra Suderø, eller om et Forsøg af denne paa at erobre Hetland, men deels maae vi erindre, at de danske og norske Krøniker fra denne Tid ere yderst ufuldstændige<sup>1</sup>, deels at det er notorisk, at Danmarks og Norges Søværn paa den Tid var yderst svagt<sup>2</sup>, og at Vitalianerne, med hvilke man uden Tvivl har slaaet Zichmni og hans Anhang sammen, og hvortil de, som Zahrtmann meget sindrigt formoder<sup>3</sup>, maa-skee virkelig hørte, tumlede næsten efter Godtbeftindende paa de nordiske Kyster<sup>4</sup>, medens Dronning Margrethes Hær gjorde heldig Fremgang til Lands. Debes nævner dog et Sagn om et Slag mellem to Hære af Færingerne, som skulde have staaet paa Öen Kalsö<sup>5</sup>; et lignende Sagn anfører Lyngbye<sup>6</sup> om et Slag paa Kunö; det er da mueligt at eet af disse er det Slag, som omtales af Zeno Fol. 47. Et andet Slag, som Lyngbye nævner ved Gaasedal, maa rimeligviis høre til en ældre Periode, siden der ved dette omtales Brugen af Köller<sup>7</sup>. Dette kunde da maa-skee snarere end det paa Kalsö henføres til Inge Baardsens

---

<sup>1</sup>) Om Færtierne fortælles næsten intet i Suhms Historie af Danmark, 14 D. (fra 1375 til 1400), Bispfen af Færøerne nævnes, men som fraværende p. 293, 357.

<sup>2</sup>) Suhms Hist. af Danm., 14 D. p. 300-310.

<sup>3</sup>) Nord. Tidsskr. for Oldk., 2 B.

<sup>4</sup>) De afbrændte og plyndrede Bergen 2 Gange; Suhms Historie af Danmark, p. 309, 341.

<sup>5</sup>) Debes „Færoa reserata“, p. 233.

<sup>6</sup>) Antiquariske Annaler, 3 B. p. 289.

<sup>7</sup>) Antiq. Ann., 3 B. p. 290.

Tid<sup>1</sup>. Ogsaa gives der et udførligt Folkesagn om en Simon fra Porkeri, ogsaa kaldet Sujminin, som paa en høist mærkelig Maade stemmer overeens med Zenoernes Beretning. Man har Viser om forskjellige færøiske Tildragelser, ligefra Sigmund Brestersens Tid til 707<sup>2</sup>. Mon ikke eet eller andet Sagn, som man har troet at vedkomme Sigmund Brestersen, egentlig angik Simon (Zichmni).

De islandske Annaler ere ved 1390 vistnok temmelig fuldstændige; men de bedste af dem, de flateyske og ligeledes de holensiske, høre op Aar 1394<sup>3</sup>, som maaskee er førend den Tid Zichmni skulde have anfaldet Island; dette var nemlig medens baade Nicolo og Antonio var i Norden, altsaa imellem 1391 og 1396<sup>4</sup>. Fra 1394 til 1400 har Suhms Historie af Danmark aldeles ingen islandske Begivenheder. Vare ogsaa 'Annalerne mere udførlige, saa vilde, formedelst den vanskelige Samkvem mellem Islands Bygder, et Overfald paa nogle Udkanter af Landet, ja selv Anlægget af et Fort paa Österenden, kunne forblive uomtalt i Annalerne, som formodentlig affattedes i ganske andre Egne af Øen.

At Islænderne vare tause om Thomasklosteret, er vistnok besynderligt, men beviser dog neppe dets Ikke-Tilværelse. Mest besynderligt vilde det være, at Kongespeilet ikke omtaler det, dersom dette Skrift ikke var saa gammelt, at det rimeligviis er forfattet før Thomasklosterets Stiftelse. Thi Kongespeilet antages jo at være skrevet i Sverres Tid, altsaa før 1202; men Thomasklosteret var et Dominicanerkloster, altsaa yngre end 1204, og vel mueligt stiftet 1224, som Pontoppidan beretter<sup>5</sup>. Paa de venetianske Forfatteres

<sup>1</sup>) Debes, l. c.

<sup>2</sup>) Antiq Ann., 3 B. p. 283.

<sup>3</sup>) Suhms Historie af Danmark, 14 D. p 334. Rafus Antiquitates Americanæ p. 257-258.

<sup>4</sup>) Zurla's Dissertazione, p. 45

<sup>5</sup>) Ann. eccl. Dan. I. p. 641. Pontoppidan citerer vel Pontani

Taushed lægger Zahrtmann megen Vægt, jeg veed ikke om med Rette. Dersom Zenoernes Reiser havde været betragtede som Opdagelsesreiser, da kunde man have tillagt dem Vigtighed i Stadens Historie. Men man har neppe tænkt paa, at der ved Zenoerne var givet Efterretninger om en ny Verdensdeel. Alle de Lande, Zenoerne omtale, betragtedes som henhørende til Europa<sup>1</sup>. Dettets nordlige Dele vare overhovedet sjelden besøgte og lidet kjendte af Venerianerne. Fordi nu altsaa Zenoerne havde besøgt eller faaet Underretninger om saadanne Lande, behövede de ikke at omtales som Opdagere, da man vel forudsatte, at hine Lande vare bekjendte for Englænderne, Nederländerne og de Danske. Der kan saaledes ei være noget forunderligt i Jacopo Zenos Taushed om disse Opdagelser, hvor han siger<sup>2</sup>: „Denne Familie udmærkede sig stedse fortrinlig ved et Afkom, der som Borgere gjorde sig hæderlig bekjendte, og erhvervede sig Berømmelse baade i og udenfor deres Fædreneland, baade i Fred og i Krig, af hvilke mange som Anførere til Lands og Vands have erhvervet Fædrenelandet særdeles vigtige Fordele”<sup>3</sup>. Først efter Americas Opdagelse, da man fandt paa at Estotiland kunde høre til denne Verdensdeel, begyndte M. Barbaro at omtale disse Reiser, som noget Mærkværdigt. At Familien har viist Ligegyldighed for disse gamle, deres Forfædre vedkommende Papirer, er en Sag, som er altfor lidet usædvanlig til at kunne kaldes usandsynlig. I alt Fald har dog Familien, som det lader, meddeelt Noticer deraf til forskjellige Forfattere, f. Ex. Silvano,

---

deser. Danicæ p. 758; men her staaer kun en Beretning om Klosteret efter Zeno, og intet Aarstal. 1224 er vel da en Gissning af Pontoppidan.

<sup>1</sup>) See f. Ex. den kortfattede Geographic, som Rafn har udgivet i Antiquitates Americanæ p. 283-289, og Fragmentet p. 290-293.

<sup>2</sup>) I Carlo Zenos Levnet.

<sup>3</sup>) Nord. Tidsk. for Oldk., 2 B. p. 11.

Bordone o. fl. Jeg kan her omtale Zahrtmanns Yttring<sup>1</sup>: „Mig forekommer det som uden Tvivl, at den sidst omhandlede Nicolo Zeno (Antonios og Carlos Broder) hverken har været Rigmanden eller Sömanden, Egenskaber, uden hvilke han ei kunde udføre den ham tilskrevne Reise.” Hertil svares: vel skal Pietro Dracone have efterladt sine Börn i stor Trang<sup>2</sup>; men intet forhindrer os i at antage, at Nicolo efter den Tid har samlet Rigdomme, ligesom han gjerne kan have været Sömand, fordi han til en Tid var Gesandt, Syndicus m. m.

5. Det er efter hvad Zurla har anført (Dissertaz. p. 43) höist rimeligt eller saa at sige nödvendigt, at Reisen har været foretaget 1390, hvorved dog er at mærke, at dette Tal formodentlig kun angaaer Ankomsten til Færøerne (Frislanda) og ikke Afreisen fra Venedig, som maaskee alt har fundet Sted i 1389. Antonio maa efter Zurla være dragen til Færøerne 1391 eller i det seneste 1392<sup>3</sup>. Det er sandt, at Nic. Zeno, som var den ældste af sine Forældres Ægteskab, der var sluttet 1326, maa da have været over 60 Aar, og at slige Foretagender ei vel passe sig for en saa gammel Mand; men Tingen er, fordi den ikke er sandsynlig, dog ikke urimelig. Christian den Fjerde var jo, da han commanderede i Slaget ved Femern, allerede 68 Aar, og Peder Skram commanderede i et Söslag, da han var 72 Aar. Norge havde virkelig allerede 1389 en Konge<sup>4</sup>, og Margreto var kun Rigsforstanderske, og endelig synes Tiden fra 1389 til 1392 tilstrækkelig, for at Nicolo kunde reise fra Venedig til Færøerne, hjælpe til ved disse Öers Erobring, og skaffe Underretning derom til sin Broder i Venedig, for at denne kunde berede sig til Reisen

<sup>1</sup>) l. c. p. 13.

<sup>2</sup>) l. c. p. 12.

<sup>3</sup>) Zurlas Dissertazione, p. 45-46.

<sup>4</sup>) Suhms Hist. af Danm., p. 235-237.

og naae Færderne<sup>1</sup>. Hvad det angaaer, at Juni følger efter Juli, maa det vel holdes for en Skrive- eller Trykfeil, hvilket man og maatte antage, ifald Reisen var opdigtet.

6. De Grunde, som Capitain Zahrtmann anfører for at Ramusio ei skulde have haft stor Tillid til Zenos Troværdighed, ere ikke stærkere, end at Forfatteren kalder denne Mening en blot Gjetning. Jeg troer derfor, at jeg kan forbigaae disse, naar jeg blot henviser til Stedet, hvor de findes, nemlig i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, 2 Bind p. 18-20<sup>2</sup>.

Bestemtere er Zahrtmanns Paastand, at Tommaso Porcacchi da Castiglione har anseet Zenoernes Reise for opdigtet. I sit Værk *l'isole piu famose del mondo*, omtaler han ikke Zenoerne, og anfører heller ikke Frisland eller deres øvrige Opdagelser, skjönt det Kort, som meddeles over Island, er copieret efter det zenoiske<sup>3</sup>. Det er alligevel tænkeligt, at han ikke har holdt Færderne (eller Frislanda) med Icaria og Neome o. fl. for vigtige nok til at omtale dem; det kan jo og være, at han ikke i det Hele taget har nægtet Reisebeskrivelsen sin Tiltro, men at han har forbigaaet disse Öer, blot fordi han ikke vidste, hvorledes Efterretningen om dem skulde bringes i Harmoni med andre og senere Beretninger. Fra den Tid af, da Zenoernes Reise kom ud (1558) til den, da Porcacchis Skrift udkom (1576) vare nemlig de nordlige Have blevne nøiere undersøgte ved Frobisher<sup>4</sup> o. fl. og flittig besøgte af Franske, Spaniere, Portugisere og Englændere, som dreve Fiskeri ved Newfoundland<sup>5</sup>. Efter alt dette, kan den Mening, at Reisebe-

<sup>1</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 3 B. p. 198, 199.

<sup>2</sup>) Cfr. Folsoms Recension i North American Review Juli 1838, p. 197 og 203.

<sup>3</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 21.

<sup>4</sup>) Forsters Geschichte der Entdeckungen, p. 319.

<sup>5</sup>) *ibid.*, p. 339.

skrivelsen skulde være en Opdigtelse, ikke ansees for tilstrækkelig begrundet. Adskillige Omstændigheder gjøre det desuden usandsynligt, at den skulde være opdigtet.

Vilde man antage, hvad Zahrtmann synes at være tilbøielig til, at Reiserne vare opdigtede af Nicolo Zeno den yngre<sup>1</sup>, da vilde man indvikle sig i uopløselige Vanskeligheder. For det Første gjøre de mange fordeelagtige Vidnesbyrd, som man har om Nic. Zeno, saavel som den Tiltro, hans Samtidige og nærmeste Efterkommere have viist ham, det næsten moralsk umueligt, at han skulde have begaaet et Bedrag. Udgiveren af Bogen, Francesco Marcolini, viser tydelig i sin Dedication til Daniel Barbaro, at han ikke nærrede nogen Tvivl om Ægtheden af Reisebeskrivelsen, eller om Sandfærdigheden af de deri indeholdte Beretninger. Den hæderligen bekjendte Udgiver af Ptolomæus, Girolamo Ruscelli, har optaget det zenoiske Kort i sit Værk, og aflægger ved denne Leilighed følgende fordeelagtige Vidnesbyrd om Nicolo Zeno den yngre: „Denne Tegning er, med de Forbedringer, som man her seer, erholdt af Nicolo Zeno, deres Descendent i lige Linie. Og denne samme Hædersmand har, uagtet sine stadige Sysler med Statens Bestyrelse, forsynet denne Tegning med Meridianer og Paralleler, med alle de Maal, som svare dertil, deels efter Historiens Sammenhæng, deels efter Geographiens Regler og Grunde, da han overalt holdes for at have faa Ligemænd for nærværende Tid i hele Europa, i disse to høilig anseete Fag, Historien og Geographien.” Hans Ytringer om Kortets Oprindelse vidne tillige om at han fæster Tro til hvad Zeno har meddeelt. „Tegningen paa dette Kort over de nordlige Egne, er tagen af et Søkort, som var af Nicolo og Antonio Zeno, venetianske Adelsmænd, som i Sandhed fortjene evig Hæder, disse, som paa et dem tilhørende Skib bleve af Stormen forslagne af deres Cours omtrent ved Aaret 1380, lede Skibbrud paa Öen Frisland,

<sup>1</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 2 B. p. 5.

hvor de af Stedets Behersker ved Navn Zichmni bleve frelst og satte til Anførere over hans Flaade; og fordi de befriede Flaaden fra mange Farer, udnævnte han dem til Anførere for andre nye Flaader, med hvilke de beseilede alle Stederne paa dette Kort, som man kan see i Bogen om de persiske Sager, om Seiladsen til Norden, og om disse Öers Opdagelse, som er trykt for 3 eller 4 Aar siden<sup>1</sup>." Giuseppe Moletti, Professor i Mathematiken i Padua, meddeler ligeledes det zenoiske Kort, og siger uden at yttre mindste Tvivl om Ægtheden af Beretningen: „at de to Reisende, Zenoerne, have beseilet alle de paa dette Kort aflagte Egne, og opdaget hidtil uopdagede Öer, som kan læses i et Skrift, hvilket paa Italiensk er givet i Trykken af deres Barnebarns Barnebarns Barn, den berømmelige Nicolo Zeno." Han tilføier: „Dette Korts Rigtighed bekræftes ogsaa nøiagtig ved nyere Seiladser, som erfares af Breve og Søkort, der fra forskjellige Steder ere tilstillede ovennævnte Mand<sup>2</sup>." Dette sidste maa være saaledes at forstaae, at nyere Beretninger have bekræftet nogle af Kortets Angivelser, og ikke bestemt modsagt de øvrige.

Den yngre Columbus har i sin Faders Levnetsbeskrivelse, som han udgav 1566, troet at berigtige en Vildfarelse af denne, der holdt Island for at være de Gamles Thule, i det han siger: „Sandheden er, at det Thule, hvorm Ptolomæus taler, ligger der hvor han siger; men de Nyere kalde det Frisland". Man seer heraf at han antog Frislands Tilværelse for vis; men da Kundskaben om dette Land alene grundede sig paa det af Nic. Zeno udgivne Skrift, maa man slutte at denne Forfatter ikke har fundet sig foranlediget til at kalde Udgiverens Redelighed i Tvivl. Med samme Tillid siger Geographen Livio Sanuto i sin Geographie, der udkom efter hans Død, 1588: at Antonio og Nicolo Zeno

<sup>1</sup>) La geografia di Cl. Tolomeo Alessandrino. Venet. 1561. Tab. XXXV. Mm.

<sup>2</sup>) S. Zurilas Dissertazione, p. 33, 34.



havde opdaget de Lande nærmest ved Polen, som andre før ikke havde talt om<sup>1</sup>.

Francesco Patrizi, som ogsaa endnu hører til Zenos Samtidige, siger om ham, at han havde udmærket Forstand, stor Veltalenhed og varm Kjærlighed til sit Fødeland, at han var en stor Mathematiker, en stor Geograph, og en fremfor alle beundringsværdig Historiker (*egli era d'elevatissimo intelletto, di prontissima eloquenza, di ardentissimo amor per la patria, grande matematico, grande cosmografo e sopra tutti gli uomini meraviglioso storico*)<sup>2</sup>. Ortelius viser i sit 1570-1598 paa Hollandsk udgivne *Theatrum orbis terrarum* fuldkommen Tiltro til Zenos Skrift, og meddeler ved Tab. 6 og 71 forskellige Efterretninger deraf.

At en Mand, der har saa fordeelagtige Vidnesbyrd af sine Samtidige, skulde have begaaet et literairt Bedrageri af denne Beskaffenhed, bliver altid noget usandsynligt. Desuden vilde Zeno, for hvem det just, da han var historisk Forfatter, maatte være vigtigt at ansees for troværdig, vove altfor meget, naar han opdigtede noget om de nordiske Lande, om hvilke Kundskaben just i den Tid Aar for Aar udvidedes, samt om sine Forfædre, som vare ansete Mænd i Staten, og om hvem det saaledes ikke var umueligt, at een og anden endnu efter halvandet Aarhundredes Forløb kunde vide noget, der kunde gjendrive disse Opdigtelser.

Hertil kommer endnu Usandsynligheden af at N. Zeno, naar han vilde opdigte, skulde have opdigtet paa denne Maade. Det er nemlig vist, at Reisebeskrivelsen, saavelsom

<sup>1</sup>) S. Zurlas *Dissertazione*, p. 33.

<sup>2</sup>) *Dialoghi della Storia VI.* S. Zurlas *Dissertazione*, p. 32. Naar vi erindre Italienernes sædvanlige Maade at udtrykke sig paa, ville vi ikke finde, at dette er en saa overdreven Roes, at den grændser til Ironie, som Zahrtmann siger, p. 20. Ikke heller grunder denne Lovtale sig alene paa Zenos Efterretninger om sine Forfædre, men paa vigtigere historiske Skrifter, af hvilke eet er i Behold: *Dell' origine di Venezia et antiquissima memoria de' Barbari.* S. Zurlas *Dissertazione* p. 31-32.

Kortet, indeholder mange vigtige Angivelser, og det tildeels om lidet bekendte eller næsten ganske ubekendte Gjenstande. Naar han vilde opdigte en Fortælling, vilde han formentlig lade sig nøie med at følge Sandheden i Henseende til bekendte Sager, der kunde udgjøre en Ramme, hvori Digtet var indfattet. Mon det da ikke var høist usandsynligt, at den, som med temmelig Nøiagtighed anfører Navnene af mange Punkter paa Island, og det i deres rigtige Beliggenhed, skulde forsætlig have fremstillet dette Lands Österende som Öer, at den, som veed at opregne de vigtigste Punkter paa Færøerne, skulde forsætlig afvige fra Sandheden i Henseende til denne Ögruppes Beliggenhed, dens Størrelse, dens eget og dens enkelte Deles Navne, ja selv fremstille den som et sammenhængende Land — at den, som i Henseende til Grönlands Aflægning paa Kortet, har Fortrinnet for næsten alle indtil de allernyeste Tider<sup>1</sup>, og som rigtigheden omtaler dette Lands Producter, Indretningen af de der brugelige Baade<sup>2</sup> m. m., skulde opdigte meget andet, vedkommende Enkeltheder i Landet. Mon ogsaa en lærd Mand, som maatte antages at kjende den græske Mythologie (noget som Italienerne især have lagt Vind paa) skulde have overført Mythen om Dædalus og Icarus i en forvansket Form til Skotland og en ubekendt Ö i det atlantiske Hav? Han var rimeligviis heller ikke i Stand til at kjende de Steder, som anføres paa Kortet, og omtales i Reisebeskrivelsen, med de Hjælpemidler, der var tilgængelige for ham, med mindre han havde haft de angivne Kilder for sig.

Zahrtmann formoder rigtig nok, at han skulde have erholdt Oplysninger af de landflygtige catholske Geistlige fra Norden, som paa den Tid vare i Italien, f. Ex. Erik Walkendorph, Olaus Magnus og Johannes Magnus; men

<sup>1</sup>) S. Estrup i Skand. Litt. Selsk. Skrifter, 20 B. p. 259. Zahrtmann i Nord. Tidsskr., 2 B. p. 15.

<sup>2</sup>) Estrup, p. 257.

som jeg allerede i min Afhandling om det ældste bekjendte Kort over Grönland<sup>1</sup> har anført, Walkendorph var allerede død, da Zeno var atten Aar, altsaa paa en Tid, da man neppe kan antage, at han havde begyndt de Forskninger angaaende Norden, hvoraf Resultaterne først 24 Aar efter skulde meddeles Publicum; desuden veed man ikke, at Walkendorph i det Hele var nøie underrettet om Nordens Geographie; men kun, at han i Anledning af en Plan, han havde til Grönlands Beseiling, samlede Efterretninger om Grönland og Seiladsen dertil. Blandt disse var den af Ivar Bardsen forfattede den udførligste. Man skulde da, hvis Zeno havde faaet sine Efterretninger fra Walkendorph, have formodet, at der maatte være stor Lighed mellem de paa det zenoiske Kort anførte Navne og Ivar Bardsens; men dette er ikke Tilfældet, og de Navne, som ligne, ere anbragte saaledes, at de ikke passe til de af Ivar anførte Belligenheder; f. Ex. ganske nordlig paa Vestkysten finde vi Diuer flumen, som kan sammenlignes med Dýrafjörðr (hos Björn Jonsen), men dette Navn findes ikke hos Ivar Bardsen; derimod har han Dynæs, som ligger ved Eriksfjorden, altsaa omtrent midt i Österbygden. Næstved dette træffe vi Pederf., som kunde sammenlignes med Petersviig, men Petersviig er efter Ivar Bardsen nær ved Herjolfanæs, altsaa ved den sydlige Ende af Landet. Endeel længere sydlig staaer Han f., som kunde svare til Anavik (i Kirkefortegnelsen i Flatöbogen); men ogsaa dette findes ikke hos Ivar. Endnu sydligere findes Áf og Auor f., hvilke man har sammenlignet med Afhvarf (efter en Læsemaade hos Björn Jonsen), men ogsaa dette Navn findes ikke hos Ivar. Olaus Magnus har i sin *Historia gentium septentrionalium* kun lidet om Grönland, Island og Færøerne, og hvad han har, træffer kun sjelden sammen med det, der berettes i den zenoiske Reisebeskrivelse. Hans Stedsnavne afvige meget fra Zenoernes, f. Ex. *Insula Farensis* fra *Frislanda*.

<sup>1</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldk., 3 B. p. 195-196.

Gethia fra Gocia, Grønlandia fra Grolanda og Engronelandt, Nidrosia fra Trondo. Zahrtmann mener, at Votrabor paa det zenoiske Kort er taget af Vestrabor hos Olaus Magnus. Men dette Vestrabor (*portus occidentalis*, vestre Havn) er rimeligviis Havnefjord, eller og Höfn i Borgefjord, som er kaldet saaledes i Modsætning mod Thorlakshavn, og hertil kan Votrabor efter Beliggenheden ikke passe; derimod kan det godt være Vatnsfjord i Isefjordssyssel. Endelig vil Zahrtmann have, at Efterretningerne om Thomasklosteret ere et Udvalg af Olai Magni Efterretninger om Islands Vulkaner m. v.; men de didhørende Steder hos Olaus Magnus (l. 2, c. 2-3) have altfor liden Overeensstemmelse med de zenoiske Beretninger, til at denne Mening kan holdes for tilstrækkelig begrundet<sup>1</sup>. Om Johannes Magnus er det ikke bekendt, at han vidste saa meget om Island, Hetland, Færøerne, Grønland og Markland, at Zeno til sit Skrift kunde have nogen Nytte af hans Bekjendtskab.

At Nic. Zeno ikke har opdigtet Reisen, maae vi fremdeles slutte deraf, at der findes Tegn til at den har været bekjendt for adskillige før hans Tid. Marco Barbaro, som roses for sin Nöiagtighed, og som skrev 22 Aar tidligere end Nic. Zeno, taler om Brödrene Zenos Reiser, saaledes, at han i stor Korthed anmelder Hovedindholdet af disse<sup>2</sup>. Bernardo Silvano og Benedetto Bordoni, have brugt Benævnelsen Engroneland for Grønland. Dette have de rimeligviis optaget af Brödrene Zenos Beskrivelse eller Kort, da man ikke veed andre Kilder, i hvilke denne Form forekommer<sup>3</sup>. Paa Fra Mauro's Mappamondo, construeret 1459, findes just paa det Sted, hvor Zenoernes Frisland ligger, en Ö omtrent af samme Størrelse. Formodentlig ved en For-

<sup>1</sup>) Nord. Tidsskr., f. Oldk., 3 B. p. 209.

<sup>2</sup>) See Zurias Dissertazione, p. 30. Nord. Tidsskr. f. Oldk. 3 B. p. 197.

<sup>3</sup>) Zurias Diss. p. 99 og Zahrtmann. Nord. Tidsskr. for Oldk., 2 B. p. 28.

verxling af Navnene Frisland og Island, har den faaet Navnet Ixilandia; men de Punkter, som anføres derpaa, stemme i Plads og Navn med Punkter hos Zenoerne; her er Nodifordi, Zenoernes Andefort, Gelelvic Zenoernes Godmec; men hvoraf efter Eggers's Conjectur den rette Læsemaade er Goelvee; Bodeal (Bödeal), som formodentlig er Bondendea, snarere end, efter Zurlas Mening<sup>1</sup>, Banar. Det forekommer mig da tydeligt, at Mauro har benyttet sig af Zenoernes Kort. Endelig har Bianco et Frisland ved Norge, som neppe kan være noget af de saaledes benævnte Lande ved de nederlandske og danske Kyster, men maa være Zenoernes Frisland<sup>2</sup>.

Vilde vi med v. Hoff antage, at en ubekjendt Forfatter i Tiden mellem de Reisende, og Udgiveren havde, hvad Hovedsagen angaaer, opdigtet Beskrivelsen, har Sagen endnu større Vanskeligheder. I det 15de Aarhundrede og Begyndelsen af det 16de, var Communicationen endnu mindre end siden mellem Sydeuropa og Nordeuropa, og det vilde neppe være mueligt at angive nogen Kilde, hvorfra Forfatteren havde øst sine Efterretninger om de nordiske Lande, og om America, der kunde have engang den Rimelighed, som de Nicolo Zeno tænkes at have benyttet. At saadanne alligevel kunne have existeret, er vistnok mueligt, men det kan jo ikke blive andet, end en Gisning.

Endelig er den Hypothese, som Charlevoix<sup>3</sup> og Suhm<sup>4</sup> synes at foretrække, at Brødrene Zeno selv skulde have opdigtet Reisen, ikke heller rimelig; thi der ere saa mange

<sup>1</sup>) Diss., p. 141-142.

<sup>2</sup>) „Priia ancora del lavoro di Fra Mauro ne diede un cenno Andrea Bianco nell' ottava tra le dieci famose sue tavole idrografiche conservate nella Biblioteca Sarmarciana, spettanti all' anno 1436, ove rimpetto alla Norvegia evvi distinta in ellittica forma un' isola col nome di Frislanda ehe al certo è la Frislanda poco prima dagli Zeni ritrovata." Zurlas Dissert., p. 36.

<sup>3</sup>) Allgemeine Historia der Reisen zu Wasser und zu Lande, 14. p. 2.

<sup>4</sup>) Historie af Danmark, 14. p. 271.

Punkter i Reisebeskrivelsen, hvorom de neppe kunde have været vidende, uden at have været paa Stederne selv, at det bliver langt mere rimeligt, at de virkelig have foretaget saa eventyrlige Reiser, end at de skulde have digtet dem. Man maatte ellers antage, at der havde været andre Reisende, der havde skaffet dem Underretning, medens de dog selv maae have været fraværende fra Venedig, fordi Bedrageriet ellers strax vilde ligge for Dagen. Endeel af Efterretningerne grunde sig endog paa Breve fra Antonio Zeno til hans Broder Carlo Zeno, om hvem man ikke kan antage at han vilde bedrage.

Med alt dette kunne vi dog ikke antage Reisebeskrivelsens Beretninger, eller i det mindste Angivelserne paa Kortet, for fuldkommen paalidelige i enhver Henseende. Man kunde ikke engang antage, at Mænd, som ved Ankomsten til de nordiske Lande vare aldeles ukyndige i disses Sprog, skulde undgaae Misforstaaelser, og af de Tiders nautiske Kundskaber kunde man ei vente sig et nogenlunde feilfrit Kort. Vi behøve derfor ikke med Zurla og Pingre at antage en stor Naturrevolution, der skulde have tilintetgjort Frislanda og maaskee flere Lande.

Hvad Frislanda angaaer, var det høist usandsynligt, at et Land, som var underkastet Norge, som stod i Handelsforbindelse med England og Nederlandene, og som var af den Belliggenhed, som det udgaves for, ikke skulde have været omtalt i samtidige engelske, nederlandske og islandske Skrifter og at en Naturrevolution, som tilintetgjorde det, skulde have vakt saa liden Opmærksomhed, at man ikke engang kan gætte sig til, i hvad Aar den havde fundet Sted. De Efterretninger, som Zurla har om Folk, der før eller efter Zenoerne skulde have seet Frisland, nemlig Adelbrand og Thorvald 1285, Johannes Sciolvus 1476, Columbus 1477, Frobisher 1578, Maldonado 1588, ere meget upaalidelige, hvilket Zahrtmann godt har oplyst.

Da de nysnævnte Islændere troede at have opdaget et

Land, blev af Kong Erik den saakaldte Lande-Rolf udsendt for at søge det, men fandt det ikke. Det Islænderne have seet, har altsaa neppe været Land, men maaskee et Isfjeld, da saadanne af de Søfarende ofte blive antagne for Land<sup>1</sup>. Om Sciolvus berettes der kun af Wytfliet, som selv troede paa Frislands Tilværelse, at han 1476 seilede til hin Side af Norge, Grönland og Frisland, og efter at være trængt ind i Fretum boreale under Polarcirkelen, kom til Laborators Land og Estotilanda. Her omtales altsaa blot den Vei, han tog, uden at der udtrykkelig siges, at han saae Frisland. Det, som Frobisher antog for Frisland, var en Deel af Grönland, hvorimod man igjen antog Labradorkysten for Grönlands Østkyst; og at Maldonados hele Reise er et Digt, er noksom bekjendt og beviist<sup>2</sup>.

At det Land, Columbus besøgte og holdt for at være det gamle Thyle, var Island, kan efter Zahrtmanns og Finn Magnusens Undersøgelser ikke ansees for tvivlsomt<sup>3</sup>. Det er tillige nu oplyst, at han ikke har brugt Benævnelsen Frisland, og at hans Søn, hvor han i Faderens Biographie bruger denne Benævnelse, ikke derved forstaaer det Land, Faderen havde besøgt, men et andet, hvis Tilværelse han antog, formodentlig paa Nic. Zenos Autoritet<sup>4</sup>.

Öen Bus, om hvilken Vankeulen og flere have antaget, at det skulde være en Levning af Frislanda, skal være bleven opdaget under 57 Graders Brede af nogle blandt Frobishers Ledsagere i Aaret 1578. Det er at formode, at Opdagerne have taget Feil af Egnen, hvorpaa de befandt sig, og at det, de holdt for en Ö, har været en Deel af

---

<sup>1</sup>) Dette er den af Zahrtmann i Nord. T. f. Oldk. yttrede Mening; rimeligere er det dog, at det har været Newfoundland. See Rafns *Antiquitates Americanae*, p. 451.

<sup>2</sup>) Zahrtmann i Nord. T. f. O., 2 B. p. 24, 25 og 3.

<sup>3</sup>) Zahrtmann p. 25. Magnusen i Nord. T. f. O., 2 B. p. 127-29.

<sup>4</sup>) Magnusen i Nord. T. f. O., 2 B. p. 167.

Labrador<sup>1</sup>. Forster holder det for mueligt, at det har været en Deel af Island. Hall troede paa sin Reise med Lindenow igjen at have seet Øen; men dette har formodentlig været et optisk Bedrageri, med mindre ogsaa han har gjort et falsk Bestik.

Naar Zurla finder et Beviis for at Frisland har været til i Ortelius's Vidnesbyrd, hvor han siger: „*Frislandia insula hoc nostro tempore denuo innotescere incipit, idque Anglorum auspicio, qui eam novo nomine Angliam Occidentalem vocarunt*”<sup>2</sup>, da har dette Beviis intet at betyde; thi det er tydeligt, at Ortelius her sigter til det sydlige Grønland, som var gjenfundet af Frobisher, og af ham antaget for Frisland; thi dette Land var det, som han senere kaldte Vest-England. Og ligeledes maa det være dertil at Cluverius sigter, naar han siger, at Frisland tilhører England, samt at det har sit Navn af Kulden; thi Frobisher havde 1578 taget hint Land i Besiddelse; men noget lignende har ikke været fortalt om Zenoernes Frisland, og ikke heller er det bekjendt, at dette Frisland var usædvanlig koldt. Rimeligiis vedkommer da ogsaa den Notice i Dudleys Arcana del mare, at Compassets Misviisning paa Frisland er 13 Grader østlig, og at Kulden der er strængere end paa Island<sup>3</sup>, Frobishers Frisland eller Sydgrønland. Men saa meget mindre kunne vi tiltræde Zurlas Mening, som det kan ansees for en afgjort Sag, at det zenoiske Frisland er Færøerne.

Snaare kunde man da paastaae, at Icaria, som skulde have ligget mere fjernt fra de af Europæerne besøgte Fervande, eller Grislanda, som var en ubetydelig Ø, vare forsvundne. Imidlertid, da den Naturgivenhed, at et Land

<sup>1</sup>) Grønlands historiske Mindesmærker, I. p. 145.

<sup>2</sup>) See Zurlas Dissertazione, p. 50. I den hollandske Udgave af Theatrum orbis terrarum, siger Ortelius, at man næsten ikke veed andet om Frisland, end at Nicolaus Genus leed Skibbrud der 1380.

<sup>3</sup>) See Zurlas Dissertazione, p. 74.



af nogenlunde betydeligt Omfang er forsvundet, uden at Spor deraf ere blevne tilbage, er saa godt som uden Exempel<sup>1</sup>, bliver det dog vistnok rimeligere, at Icaria er et ellers bekjendt Land, hvis Beliggenhed ikkun er urigtigen angivet paa Kortet. Ved Grislanda er det, i hvor ubetydeligt det er, ikke rimeligt, at det skulde være blevet uomtalt af Islænderne, dersom det havde ligget saa nær ved Island. Det forekommer mig altsaa rimeligt, at dette ogsaa er paa Kortet betydelig forlagt fra sin Plads.

Det bliver saaledes rigtigst at antage den sidste Mening, at Brödrene Zeno virkelig have besøgt de nordiske Lande, og at de redeligen have berettet, hvad de have iagttaget, samt efter bedste Evne udført deres Kort over de besøgte Lande, men at de deels ved Mangel paa Kundskab om Sprogene, deels formedelst mindre tro Hukommelse, have begaaet nogle Feil, som mueligen endog hist og her ere forøgede ved Hang til Overdrivelse. Man bør følgelig benytte deres Beretninger, som man benytter de fleste historiske Kilder, idet man antager for vist, hvad der ogsaa meldes af andre troværdige Forfattere, for sandsynligt, hvad de ene berette, naar det ikke indeholder nogen Urimelighed, og for urigtige de enkelte Ting, som aldeles stride enten mod paalidelige Beretninger eller mod Naturens Love.

Hvorledes de enkelte Poster skulle forklares, hvilke Efterretninger der ere troværdige, og hvilke der bør forkastes, skal jeg efter bedste Skjønnende meddele i Anmærkningerne.

---

<sup>1</sup>) v. Hoff's Geschichte der durch Uebertieferung nachgewiesenen Veränderungen der Erdoberfläche, 1 Th. p. 164-204.

**B. OM OPDAGELSEN AF ØERNE FRISLANDA, ES-  
LANDA, ENGROVELAND, ESTOTILANDA OG ICARIA,  
VED TVENDE BRÖDRE ZENO, NICOLO RIDDER,  
OG ANTONIO.**

EN BOG TILLIGEMED KORT OVER BEMELDTE ØER.

I det trettende Aarhundrede var Marino Zeno meget navnkundig i Venedig. Formedelst hans store Dyder og hans sjeldne Aandsgaver blev han udnævnt til Podesta i forskellige Republiker i Italien, i hvis Bestyrelse han forholdt sig saa vel, at hans Navn var elsket og høiagtet, ogsaa af dem, som ikke havde kjendt ham personlig. Iblødt hans andre skjønne Handlinger fortælles i Særdeleshed, at han bilagde nogle store indvortes Uenigheder, opkomne blandt Veronesenerne, om hvilke man havde ventet at de skulde have givet megen Anledning til Krig, hvis ikke hans overordentlige Omhyggelighed og gode Forstand havde forebygget det. Hans Søn var Pietro, som var Fader til Dogen Rinieri. Da denne Doge døde uden at efterlade sig Sønner, indsatte han sin Broder Marcos Søn Andrea til Arving. Denne Andrea blev Capitan Generale og Procuratore, og nød stor Anseelse, formedelst sine mange udmærkede Egenskaber. Hans Søn var Rinieri, en berømt Senator, og flere Gange Consigliero. Han var Fader til Pietro, som var Anfører over de Christnes samlede Magt imod Tyrkerne, og som blev kaldet Dragone, fordi han i sit Skjold førte en Drage istedenfor en Manfrone(?), som han før havde haft. Denne var Fader til Carlo den Ældre, en meget berømt Procuratore og Overanfører imod Genueserne i de farlige Krige, som førtes, da næsten alle de store Fyrster i Europa bestrede vor Frihed og vort Herredømme, i hvilke han ved sin Tapperhed befriede sit Fædreland, som Furius Camillus Rom, fra en overhængende Fare for at blive til Bytte for dets Fjender. Derfor fik han Tilnavnet Leone, og bar en Löve afbildet i sit Skjold til evig Erindring om hans herlige Bedrifter. Hans Brødre vare

Ridderen Nicolo og Antonio, Faderen til Dragone; denne havde en Søn Caterino, denne een ved Navn Pietro, hans Søn var en anden Caterino, som døde i Fjor; denne var Fader til Nicolo, som lever endnu.

Da den førstnævnte Ridder Nicolo var en Mand af høit Mod, fik han efter den ovennævnte genuesiske Krig ved Chioggia, som gav vore Forfædre saa meget at bestille, overordentlig Lyst til at see Verden, og reise udenlands, og at gjøre sig bekendt med Menneskenes forskjellige Skikke og Sprog, for at han ved given Leilighed siden kunde desto bedre gjøre sit Fædreland Tjenester og erhverve sig Navnkundighed og Hæder. Da han nu havde bygget og udrustet et Skib af sine egne store Rigdomme, drog han bort, udenfor vore Farvande. Efterat være gaaet igjennem Strædet ved Gibraltar, seilede han nogle Dage om i Oceanet, altid imod Nord, i den Hensigt at see England og Flandern. I dette Hav blev han overfalden af en stor Storm og i mange Dage dreven afsted af Bølgerne, uden at vide hvor han var. Endelig opdagede han Land, men da han ikke længere kunde holde Stand ved denne rasende Storm, led han Skibbrud paa Æen Frislanda, men reddede Mandskabet og en stor Deel af Ladningen, og dette var Aar 1380<sup>1</sup>.

Öboerne samlede sig der bevæbnede, og angrebe i stor Mængde Nicolo og hans Folk. Disse vare udmattede af det foregaaende Uveir, og de vidste ikke, i hvilken Deel af Verden de vare, og følgelig vare de ikke skikkede til at gjøre et lidet Anfald, end sige til at forsvare sig tappert, som Faren udfordrede det imod saadanne Fjender, og de havde i enhver Henseende været i største Knibe, dersom deres gode Lykke ikke havde föiet det saa, at der tilfældigviis i Nærheden var en Fyrste med bevæbnet Mandskab. Da denne fik at vide, at der nylig var strandet et

<sup>1</sup>) Læsemaåden er formodentlig urigtig. I Originalen staaer ottanta (80); men maaskee der skal læses novanta (90) eller ottanta nove (89).

Skib, skyndte han sig derhid efter Rygtet og efter de Skrig, som der udstødtes imod vore stakkels Söfolk. Da han havde viist de Indfødte bort, talte han Latin, og spurgte, hvad for Folk de vare, og hvorfra de kom. Da han nu havde faaet at vide, at de kom fra Italien, og at de havde hjemme i samme Land, blev han meget glad. Han lovede dem alle, at de ikke skulde lide noget Ondt, og han sagde dem, at de vare komne paa et Sted, hvor de skulde blive fuldkommen vel behandlede, og sete med Glæde, og tog dem alle i sin Tjeneste. Han var en fornem Herre, og besad nogle Öer ved Navn Porlanda, nær ved Frislanda paa den sydlige Kant, de rigeste og bedst befolkede i disse Egne, og hans Navn var Zichmni, og foruden de omtalte smaa Öer beherskede han paa Fastlandet Hertugdømmet Sorano, som ligger udad mod Skotland til. Over disse nordiske Egne har jeg besluttet at tage en Copie af Sö-kortet, som jeg finder at jeg endnu har iblandt Husets gamle Sager. Omendskjönt dette Kort er raaddent og mange Aar gammelt, lykkedes Copien mig meget godt. Naar de, som fornöie sig ved disse Ting, have det for Öinene, kan det tjene, som et Lys, for at give dem et Begreb om det, som uden dette ikke godt kunde forstaaes.

Som jeg har sagt, var Zichmni krigersk og tapper, og især meget udmærket i Söväsenet, og da han Aaret i Forveien havde vundet Seier over Kongen af Norge, der var Herre over Öen, og da han var en Mand, der önskede ved sine Vaaben at blive endnu meget mere berömt, end han var, havde han med sine Folk gjort Landgang for at erobre og indtage Landet Frislanda, som er en meget större Ö end Irland. Da han nu saa, at Nicolo var en forstandig Mand, og meget övet i Söväsenet og Krigsväsenet, saa overdrog han ham at gaa ombord paa Flaaden med alle sine, han paalagde Anförereren at hædre ham, og i alle Sager at benytte sig af hans Raad, fordi han kjendte og vid-

ste af sig selv meget formedelst lang Øvelse i Seilads og i Vaaben.

Denne Zichmnis Flaade var paa tretten Fartøier, hvoriblandt to Roebaade, ti Seilbaade og eet Skib. Med denne drog de mod Vesten, og bemægtigede sig med liden Anstrængelse Ledovo og Ilofe og nogle andre Smaaøer. De vendte sig ind i en Bugt, kaldet Sudero, hvor de i Havnen til Pladsen Sanestol toge nogle Baade, ladede med salt Fisk. Da de der traf Zichmni, som med Landfolkene var kommen at erobre hele Landet, opholdt de sig der en kort Tid. Derpaa gik de under Seil, altid mod Vester, og kom til Forbjerget paa den anden Side af Bugten. De vendte sig paa ny, og fandt nogle Øer og Lande, som alle af dem bleve underkastede Zichmnis Magt. Dette Hav, som de befoer, var saa fuldt af Grunde og Klipper, at dersom ikke Nicolo, hans Styrmand, og de venetiánske Søfolk havde været, da vilde den hele Flaade, efter alle deres Dom, som vare derpaa, have været ødelagt, formedelst den ringe Øvelse, Zichmnis Folk havde i Sammenligning med vore, som vare saa at sige fødte, opvoxede og blevne gamle i denne Haandtering. Da nu Flaaden havde udrettet det, jeg har sagt, vilde Anføreren med Nicolos Raad, at man skulde gaa i Land ved en Plads, som hedder Bondendon, for at erfare Fremgangen af Zichmnis Krigstog. Her erfarede han med stor Glæde, at han havde holdt et stort Slag og oprevet den fjendtlige Hær. I Anledning af denne Seier sendte hele Øen ham Gesandter, for at overgive den til ham, og reiste hans Faner paa alle Byer og Borge. Derfor besluttede han at forblive paa dette Sted indtil Zichmnis Ankomst, da det blev sagt for vist, at han snart skulde være der. Ved hans Ankomst viste der sig store Tegn paa Glæde baade for Seieren til Lands og for den til Søes. Derfor bleve Venetianerne saa høilig ærede og prisede, at man ikke hørte tale om andet, end om dem og om Nicolos Tapperhed. Fyrsten, som af sig selv høilig yndede tappe

Folk, og dem især, som holdt sig vel i Sövsæsenet, lod Nicolò komme til sig, og da han havde anbefalet ham med mange hæderlige Ord, og rost hans store Raskhed og Forstand, om hvilke to Ting han sagde at han erkjendte det for en meget stor og udmærket Velgjerning, at han havde frelst Flaaden, og, uden nogen Besværlighed for ham, havde erobret saa store Steder, gjorde han ham til Ridder, og da han havde hædret alle hans Folk, og begavet dem med meget rige Foræringer, drog han bort fra dette Sted, og drog paa Triumpherendes Viis i Anledning af den vundne Seier til Frislanda, Öens Hovedstad, liggende sydlig paa den østlige Kyst, inde i en Bugt, af hvilke denne Ö danner mange. I denne fanges der Fisk i saa stor Mængde, at mange Skibe lades dermed, og Flandern, Bretagne, England, Skotland, Norge og Danmark forsynes derfra, og deraf erhverve de store Rigdomme. I et Brev til sin Broder Antonio skriver Nicolò disse Efterretninger, og beder ham, om han med nogle Skibe vil reise til ham. Han, som ikke var mindre begjertlig efter at see Verden, og gjøre Bekjendtskab med forskjellige Nationer, og derved at gjøre sig berømt, kjøbte derfor et Skib, og begav sig paa den samme Vei. Efter en lang Reise og forskjellige udstandne Farer naaede han endelig sund og frisk til Nicolò, som modtog ham med største Glæde, baade fordi han var hans Broder, og fordi han var en tapper Broder. Antonio nedsatte sig i Frislanda, og boede der 14 Aar, fire Aar med Nicolò og ti ene.

De kom i saa stor Yndest og Naade hos den derværende Fyrste, at han for at vise Nicolò sin Gunst, og fordi han anerkjendte hans Dygtighed, gjorde ham til Anfører for sin Flaade. Med store Krigsudrustninger droge de til Erobringen af Estlanda, som ligger nærved Kysten mellem Frislanda og Norge. Her gjorde de megen Skade, men da Kongen af Norge kom med en stor Flaade imod dem,

for at tilbagedrive dette Anfald, gik de under Seil i en saa frygtelig Storm, at de, drevne ind paa nogle Grunde, forliste en stor Deel af deres Skibe, dog reddede det Overblevne sig paa Grislanda, en stor, men ubeboet Ø. Kongen af Norges Krigsflaade, som blev anfalden af den samme Storm, led Skibbrud, og tabte alt i disse Have. Da Zichmni havde faaet Underretning derom ved eet af Fjendernes Skibe, som var løbet ind til Grislanda, og da han allerede havde istandsat sin Flaade, og saae sig i de nordlige Egne nærved de islandske Øer (Islande), tænkte han paa at angribe Island der ligesaavel som de øvrige stod under Kongen af Norge; men han fandt Landet saa vel befæstet og forsynet med Forsvar, at han blev dreven tilbage, fordi han havde en liden Flaade, og denne lille Flaade endog i meget slet Stand, i Henseende til Vaaben og Folk. Derfor forlod han dette Foretagende, uden at have udrettet noget, og angreb i de samme Farvande de øvrige Øer, som kaldes Islande, hvilke er 7, nemlig Talas, Broas, Iscant, Trans, Mimant, Damberg og Bres; og da han havde bemægtiget sig alt dette, byggede han en lille Fæstning i Bres, i hvilken han efterlod Nicolo med nogle Skibe og Folk, og andre Forsvarsmidler. Da han nu syntes at have udrettet nok med den lille Deel af Flaaden, han havde beholdt tilbage, vendte han i god Behold tilbage til Frislanda.

Nicolo, som var bleven tilbage i Bres, foretog sig paa ny at drage bort og opdage Lande. Derfor udrustede han tre ikke ret store Skibe, og gik i Julii Maaned under Seil imod Norden, og landede i Engroueland; der fandt han et Kloster for Munke af Prædikernes Orden, og en Kirke indviet til St. Thomas, nær ved et Bjerg, der spruder Ild, ligesom Vesuv og Ætna, og der er en Kilde med varmt Vand, ved hvilken man varmer Klosterets Kirke og Munkenes Kamre; det er i Kjøkkenet saa kogende, at de uden at gjøre anden Ild, benytte sig deraf til deres Fornødenheder, da de sætte Brødet i Kobberpander uden Vand, og det bages li-

gesom i en vel varmet Ovn. Og der ere smaae om Vinteren bedækkede Haver, som idet de vandes med dette Vand, beskyttes mod Sneen og Kulden, som i disse Egne er meget stræng, fordi de ligge meget nær ved Polen. Derved fremkomme der Blomster og Frugter og Urter af forskjellige Slags, ikke anderledes, end det skeer i de tempererede Lande, hver til sin Aarstid. Formedelst disse usædvanlige Virkninger holde de raae og vilde Folk paa disse Steder disse Munke for Guder, og bringe dem Høns, Kjød og andre Sager, og holde dem, som Herrer, i største Anseelse og Ære. Paa den anførte Maade gjøre disse Munke altsaa deres Bolig tempereret, naar der er megen Is og Snee, og kunne i et Öieblik opvarme og afkjøle et Værelse ved at lade Vandet stige til visse Høider, og ved at aabne Vinduerne og lade Aarstidernes Kulde trænge derigjennem. Til Klosterets Bygninger betjene de sig ikke af andet Material end af det samme, som Ilden bringer dem; thi de tage de gloende Stene, der ligesom Gløder fare ud af Mundingen paa Bjergets Arnested, naar de ere allerhødest, og gyde Vand paa dem, derved briste de, og danne Bitumen, eller en meget hvid og bindende Kalk, som, naar den gjemmes, aldrig nogensinde fordærves. Og Gløderne selv tjene, naar de ere slukte, istedenfor Stene til at danne Murene og Hvælvingerne, da de, naar de ere afkjølede, ikke mere kunne revne eller brydes, dersom de ikke sønderbrydes med Jern. Og de Hvælvinger, som bygges deraf, ere saa lette, at de ikke behøve anden Støtte, og beholde stedse deres Skjönhed og pyntelige Udseende. Formedelst disse store Fordele have disse gode Fædre bygget saa mange Boliger, at det er forunderligt at see dem. De fleste af Tagene, som der ere, gjøres paa den Maade, at de, naar Muren ere opført til sin Høide, lade den lidt efter lidt gaae frem over Hvælvingen, til den i Midten danner et passende Regufang; men for Regn frygter man ikke meget i disse Egne; thi da det er yderst koldt ved Polen,



saa smelter Sneen ikke, förend ni Maaneder af Aaret ere forbi, thi saa længe varer Vinteren hos dem. De leve af Vildt og Fiske; thi der, hvor det lunkede Vand flyder ud i Havet er en meget rummelig og stor Havn, som formedelst Vandet, der syder, aldrig fryser om Vinteren. Derfor er der et saadant Tilløb af Söfugle og Fiske, at de deraf fange en saa at sige uendelig Mængde, hvorved de bestride Udgifterne til et stort Nabofolk, som de holde stadi-gen sysselsat, dels med at slæbe Materialier til at opføre Bygningerne af, dels med at fange Fugle og Fiske, og at gjøre mangfoldige andre Ting, som behöves i Klosteret. Disses Huse ligge rundt om Bjerget, og ere ganske runde og fem og tyve Fod brede, og oventil blive de saa snævre, at der blot bliver en Aabning, hvorigjennem Luften trænger ind, og som giver Stedet Lys. Jorden er nedenunder saa varm, at man ikke i Huset föler noget til Kulde. Der komme mange Skibe sammen om Sommeren fra de nærliggende Öer, fra Forbjerget ovenfor Norge og fra Trondon<sup>1</sup>, og de bringe til Munkene alle Slags Ting, som de kan önske, og indtuske derfor Fisk, som de törre i Luften og Kulden, og Skind af forskjellige Slags Dyr. Derfor erholde de Træ til at brænde, fortræffeligt Træarbeide og Korn og Töi til at klæde sig i. Deraf følger, at næsten alle Nabofolkene, for at tilbytte sig disse to Ting, önske at afsætte deres Vare, og hine faae uden Besværighed og Bekostning hvad de ville. I dette Kloster samles Munke fra Norge, Sverrig og andre Lando, men de fleste ere fra de islandske Öer. Og der ere altid mange Skibe i denne Havn, som ikke kunne komme bort, fordi Havet er tilfrosset, og som oppebie den nye Aarstid, som optöer det. Fiskernes Baade ere dannede som de Skytter, Væverne bruge ved deres Arbeide, og efter at have taget Skindene af Fiskene, danne de dem af nogle Been af de samme Fiske, hvoraf de ere tagne, og naar de ere sammensyede og desuden forsynede

<sup>1</sup>) i Texten *Treadon*.

med et dobbelt Lag, blive de saa gode og sikre, at det er beundningsværdigt at see. I Stormveir binde de sig fast deri, og lade sig bære af Bølgerne uden nogen Frygt for at lide Skibbrud eller at drukne; og dersom de stöde paa Grund, ere de sikre mod mange Stöd. Og de have en Sæk i Bunden, som de holde bunden paa Midten, og naar der kommer Vand ind i Baaden, tage de fat paa den ene Halvdeel, og ved at lukke den oventil med to sammensluttende Stykker Træ, og ved at løsne Bindselet neden til, jage de Vandet ud, og saa ofte det indtræffer, at de maa gjøre dette, skeer det uden nogen Uleilighed eller Fare.

Endvidere, da Vandet i Klosteret er svovlet, ledes det ind i de fornemste Munkes Værelser igiennem visse Rör af Kobber, Tin eller Steen, saa varmt at det ligesom en Badestue fortræffelig opvarmer Stuen uden at der trænger nogen slem Lugt ind. Foruden dette lede de noget andet rindende Vand langs en Muur under Jorden, saaledes at det ikke fryser, lige til Midten af Gaarden, hvor det falder i et stort Kobberkar, som staaer midt i en sydende Kilde. Da de saaledes opvarme Vandet til at drikke, og til at vande Haverne med, have de af Bjerget saa store Bekvemmeligheder, som man kan ønske sig. Og disse gode Fædre bære frem for alt Omsorg for at dyrke Haverne vel, og for at bygge skjönnne og behagelige og fornemmelig bekvemme Bygninger. Heller ikke fattes dem til denne Sag opfindsomme og flittige Folk, fordi de betale godt og give store Foræringer, og imod dem, som bringe Frugter og Frö, ere de uendelig gavmilde og rundhaandede til at betale. Derfor er der en meget stor Sammenkomst af Arbeidsfolk og Mestere, fordi der paa dette Sted er saa god Fortjeneste og let at leve. De fleste af dem tale Latin, især Forstanderne og de Fornemmere i Klosteret. Alt dette veed man om Engroueland, om hvilket Nicolo beskriver alle de nys omtalte Ting, og især den af ham opdagede Kyst, som man kan see paa den Tegning, jeg har gjort.

Og tilsidst, da han ikke var vant til den stærke Kulde, blev han syg, og kort derefter, da han var kommen tilbage til Frislanda, døde han.

Antonio arvede hans Rigdomme og hans Ærespost, og endskjönt han forsøgte mange Midler, og bad og bønfuldt meget, blev det ham dog ikke tilladt at reise hjem, fordi Zichmni, som en Mand af Aand og Tapperhed, havde sat sig fast i Hovedet at blive Herre over Havet. Derfor, da han benyttede sig af Antonio, vilde han, at han med nogle Skibe skulde seile mod Vesten, fordi der paa denne Side vare, ved nogle af hans Fiskere, opdagede meget rige og stærkt befolkede Öer. Denne Opdagelse fortæller Antonio i eet af sine Breve til sin Broder Carl, nöiagtig saaledes, som følger, dog saaledes at nogle gammeldags Udtryk og Stilen ere forandrede, imedens Materien er bleven uforandret.

For sex og tyve Aar siden afreiste fire Fiskerbaade, som, da de bleve overfaldne af en stor Storm, slakkede i mange Dage om paa Havet, som uden Redning, indtil de endelig, da Vciret blev roligere, opdagede en Ö, liggende i Vesten, ved Navn Estotilanda, over tusinde (italienske) Mile borte fra Frislanda; paa denne strandede een af Baadene, og sex Mennsker, som vare derpaa, bleve tagne til Fanger, og førte til en meget smuk og folkerig Stad, hvor Kongen, som regjerede der, lod komme mange Tolke, men ikke fandt nogen, der forstod disse Fiskeres Sprog, undertagen en Latiner, som ligeledes tilfældigviis var landet paa samme Ö. Denne spurgte dem paa Kongens Vegne, hvem de vare, og hvorfra de kom. Han samlede det alt, og fortalte det til Kongen. Da han havde erfaret alt dette, vilde han, at de skulde ned sætte sig i Landet. De adlode hans Befaling, fordi det ikke kunde være anderledes, og bleve i fem Aar paa Öen, og lærte Sproget. Een af dem i Særdeleshed var i forskjellige af Öens Dele, og fortæller, at den er meget rig og har Overflödighed paa alle Verdens Herligheder, og at den er lidet mindre end Island, men

mere frugtbare, da den i Midten har et meget høit Bjerg, hvorfra der udspringer fire Floder, som vande den. Indbyggerne ere opfindsomme, og have de samme Kunster, som vi, og man troer, at de i fordums Dage have haft Sankvem med vore Folk; thi han siger at have seet latinske Bøger i Kongens Bogsamling, som de nu ikke forstaae. De have særskilte Bogstaver, og de opgrave alle Slags Metaller, og have især Overflödighed af Guld, og deres meste Handel gaaer til Grönland, hvorfra de faae Pelsværk og Svovl og Beg. Og han fortæller, at der i Sönden er et stort Land, som er meget riigt paa Guld og vel befolket. De saa Korn og tilberede Öl, hvilket er et Slags Drik, som de nordiske Folk bruge, ligesom vi Viin. De have Skove af uhyre Störrelse, og de bygge med Muurværk, og der ere mange Stæder og Borge. De bygge Skibe og seile, men de have ikke Magnetten, og kunne ikke ved Compasset kjende Nord. Derfor bleve disse Fiskere høitagtede, saa at Kongen udsendte dem med tolv Skibe mod Sönden til det Land, som de kalde Drogio; men paa Reisen fik de saa stor en Storm, at de holdt deres Undergang for vis. Alligevel, da de havde undgaaet en grusom Död, kom de til at lide en endnu langt grusommere, fordi den störste Deel bleve opædte af disse grumme Folk; thi de nære sig af Menneskekjöd, som de holde for en meget velsmagende Spise. Men da denne Fisker tilligemed sine Ledsagere viste dem Maaden at fange Fiske med Garn, frelst han Livet. Da han fiskede hver Dag, deels i Havet og deels i de ferske Vande, fangede han mange Fiske og forærede dem til de Fornemmere. Derved erhvervede han sig saa megen Yndest, at han blev agtet og elsket og meget æret af enhver. Da Rygtet om ham udbredte sig hos Nabofolkene, fik en nærboende Herre saa stor Lyst til at have ham hos sig, og at see hvorledes han udövede sin beundringsværdige Kunst i at fange Fiskene, at han begyndte Krig mod den anden Herre, hos hvilken han op-

holdt sig. Da hin omæider fik Overmagten, fordi han var mægtigere og bedre bevæbnet, blev Fiskeren tilligemed de andre overgivet til ham, og i tretten Aar, i hvilke han stadig var i disse Egne, siger han at han paa denne Maade blev overgivet til fem og tyve Herrer, da altid den ene førte Krig med den anden, og det ene og alene for at have ham hos sig, og saaledes flakkede han omkring uden længe at have fast Bopæl paa eet Sted, saa at han gennemvandrede og lærte at kjende næsten alle disse Egne. Og han siger, at Landet er meget stort og saa at sige en ny Verden, men Folket er vildt og berøvet alle Bekvemmeligheder; thi de gaae nøgne, endskjönt de lide en grusom Kulde, og de forstaae ikke at bedække sig med de Dyr Skind, som de fange paa Jagten; de have intet Slags Metal, de leve af Vildt, og de bære Landser af tilspidset Træ, og Buer, hvis Strengere ere af Dyreskind. Det er meget grumme Folk, de bekrige hinanden paa Liv og Død, og æde hinanden; de have Overhoveder og bestemte Love, som ere meget forskellige fra hinanden; men jo længere man kommer mod Sydvest, desmere Dannelsen finder man, formedelst den tempererede Luft der er, saaledes at der ere Stæder og Afgudstempler; der offre de Mennesker, og æde dem siden. I denne Egn kjender og bruger man ogsaa Guld og Sølv. Da denne Fisker i saa mange Aar havde været i hine Lande, tænkte han paa, om mueligt, at vende tilbage til sit Fædreland; men da hans Kammerater opgave Haabet om at see ham igjen, ønskede de ham en lykkelig Reise, lode ham drage bort og bleve selv tilbage. Efterat han havde sagt dem Farvel, flygtede han igjennem Skovene ad Drogio til. Nabokongen saae ham med Glæde, og tog venlig imod ham; thi han kjendte ham og levede i stort Fjendskab med den anden. Saaledes gik han fra een til den anden af dem, hos hvilke han før havde været, og efter lang Tid og mange Besværligheder og Anstrængelser, kom han tilsidst til Drogio, hvor han boede i tre

hele Aar. Endelig fik han til god Lykke at vide af Indbyggerne, at der til Kysten vare komne nogle Skibe. Nu fik han godt Haab om at han skulde gjøre sine Sager godt, gik til Stranden, og da han havde spurgt, fra hvilket Land de vare, erfoer han til sin store Glæde, at de vare fra Estotiland. Da han bad dem om at tage ham ombord, blev han med Fornøielse modtagen af dem, fordi han forstod Landets Sprog, og da der ikke vare andre, der forstode det, brugte de ham som Tolk. Derfor gjorde han siden Reisen med dem, saaledes at han blev meget rig. Nu byggede og udrustede han et Skib paa egen Bekostning, og vendte derfra tilbage til Frislanda, hvor han bragte Landets Herre Efterretningen om Opdagelsen af dette meget rige Land, og til Bekræftelse paa dette tjene hans Skibsfolk, og mange nye Ting, som bevise, at det er sandt, hvad han har fortalt. Af denne Aarsag har dette Lands Herre besluttet at lade mig drage med en Flaade til disse Egne, og der ere saa mange, der ønske at komme med, formedelst Sagens Nyhed, at jeg tænker, vi uden Opoffelser fra det Offentlige, skulle blive meget stærke.

Dette indeholdes i det Brev, jeg ovenfor har anført, og jeg har meddeelt dets Indhold her, for at man kan forstaae en anden Reise, som Antonio gjorde. Han reiste nemlig med mange Folk og mange Skibe, dog uden at være Anfører, som han fra først af havde tænkt, fordi Zichmani vilde personlig være med, og jeg har et Brev angaaende dette Foretagende, som lyder saaledes:

Vort store Forehavende at drage til Estotiland blev begyndt under uheldige Varsler; thi netop tre Dage før vor Afreise døde Fiskeren, som skulde have været vor Veiviser; alligevel nølede Herren ikke med at bringe den paatænkte Reise til Udførelse, da han istedenfor den afdøde Fisker tog til Veivisere nogle Søfolk, som havde fulgt ham paa hans Tilbagereise. Saaledes begave vi os paa Reisen mod Vesten, og opdagede nogle Øer, som vare underka-

kastede Frislanda, og efter at være komne forbi nogle Grunde, standsede vi ved Ledovo, hvor vi opholdt os i syv Dage, for at udhvile os og forsyne Flandene med Fornødenheder. Da vi vare afreiste derfra, kom vi den første Juli til Öen Ilse, og da Vinden var uafbrudt gunstig, seilede vi videre. Da vi nu vare komne ud paa det dybe Hav, anfaldt der os kort efter en saa heftig Storm, at den hele otte Dage holdt os i stadigt Arbeide, og kastede os omkring, uden at vi vidste, hvor vi vare, saa at vi mistede en stor Deel af vore Skibe. Tilslidst blev dog Veiret roligt, de adspredte Skibe samlede sig, vi seilede med god Vind, og tilslidst opdagede vi Land i Vesten. Derfor styrede vi vor Kaas til den Side, og kom til en rolig og sikker Havn. Her saae vi en næsten uendelig Mængde Mennesker under Vaaben, og rede til at angribe, som vare løbne til Kysten for at forsvare Öen.

Da Zichmni havde ladet sine Folk gjøre Fredstega, udsendte Öboerne ti Mennesker, som kunde tale ti forskellige Sprog; men ingen af dem blev forstaaet uden Een, som var fra Island. Da denne var bleven fremstillet for vor Fyrste, og udspurgt af ham, hvad Öen hed, og hvilke Folk der beboede den, og hvem der beherskede den, sagde han, at Öen hed Icaria, og at alle de Konger, som havde regjeret der, havde heddet Icarus, efter den første Konge, der, som de sagde, havde været en Søn af Dædalus, Konge i Skotland. Da denne havde bemærket sig denne Ö, efterlod han til Konge sin Søn, tilligemed de Love, som Öboerne endnu bruge; efterat han havde gjort dette, vilde han seile videre frem; men ved en stor Storm, som reiste sig, druknede han, derfor kalde de nu — i Anledning af hans Død — Havet det icariske og Öens Konge Icarus; og fordi de fandt sig fornøiede med den Forfatning, Gud havde givet dem, og de ikke vilde forandre deres Skikke, modtog de ingen Fremmede, og derfor bød de vor Fyrste, at han ikke vilde bryde disse Love, som

de havde haft fra denne Konges lykkelige Tid, og som de hidtil havde iagttaget; thi han vilde ikke kunne det uden sin uundgaelige Ødelæggelse, da de alle vare beredte paa for at lade deres Liv end i nogen Henseende at give Slip paa disse Love; ikke desto mindre, for at det ikke skulde lade, som om de ganske undslog sig for Omgang med andre Mennesker, sagde de ham tilsidst, at de gjerne vilde modtage een af Vore og gjøre ham til een af de Fornemste blandt dem, og det alene for at lære mit Sprog, og faae Underretning om vore Sæder, ligesom de allerede havde optaget hine andre ti fra ti forskjellige Lande, som vare komne til Öen. Hertil svarede vor Fyrste intet; men han lod efterspørge, hvor der var en god Havn; derpaa gav han Tegn til at gaae under Seil; han seilede udenom Öen, og løb for fulde Seil med hele Flaaden ind i en Havn, som var viist ham paa Östsiden. Her gik Skibsfolkene i Land, for at hente Træ og Vand, og dette skete med saa stor Iifsærdighed, som mueligt, fordi de altid vare bange for at blive angrebne af Öboerne, og Frygten var ikke ugrundet; thi de, som boede rundtomkring, gjorde Tegn til de andre ved Ild og Røg, og grebe selv hurtig til Vaaben. Da de andre nu kom til, saa gik de ned til Kysten imod os med Vaaben og Pile, saa at mange bleve dræbte og saarede, og det hjalp intet, at man gjorde Fredstegn; thi de bleve bestandig mere og mere opbragte, ret som om de strede for deres hele Velfærd. Af denne Aarsag blev det nødvendigt, at gaae under Seil, og i en lang Afstand at drage med en Omvei rundt om Öen, hvor vi stedse bleve fulgte af en uhyre Mængde bevæbnede Folk. Da vi saaledes omseilede Öens nordlige Forbjerg, fandt vi meget store Grunde, ved hvilke vi i ti Dage i Træk vare i stor Fare for at sætte vor hele Flaade til; men til vor gode Lykke var det altid skjönt Veir. Da vi nu foer fremad imod det østlige Forbjerg<sup>1</sup>, saae vi bestandig Öboerne paa

<sup>1</sup>) at capo di Leuante. Maaskee der bør læses: at capo di Ponente, til det vestlige Forbjerg.



Toppene af Bjergene og paa Kysterne følge med os; ved at skrige og i lang Afstand at skyde paa os med Pile, viste de bestandig det samme fjendtlige Sind imod os. Derfor tænkte vi paa at indeslutte os i en sikker Havn, og at komme til at tale endnu engang med Islænderen; men vort Forehavende lykkedes ikke, fordi det næsten dyriske Folk bestandig var under Vaaben, med den Hensigt at angribe os, om vi havde forsøgt Landgang. Da nu Zichmni saae, at han ikke kunde udrette noget, og at Flaaden kunde komme til at mangle Levnetsmidler, dersom han blev haardnakket i sit Forsæt, lettede han Anker med god Viind, og seilede i sex Dage mod Vesten; men da Vinden vændte sig til Sydvest, og Havet derved blev oprørt, løb Flaaden i fire Dage for Vinden. Da vi endelig opdagede Land, nærmede vi os dertil med ikke liden Frygt, fordi Vandet var opsvulmet, og fordi vi ikke kjendte det opdagede Land; ikke desto mindre hjalp Gud os, saa at Vinden faldt af, og det blev Havblik. Nu gik nogle Personer i Land i Joller; snart derefter vendte de tilbage og fortalte os til vor største Fornøielse, at de havde fundet en fortræffelig Egn, og en endnu bedre Havn. Da vi fik dette at vide, bugserede vi Skibene og Baadene ind, og gik i Land. Da vi vare løbne ind i en god Havn, saae vi i Afstand et stort Bjerg, som udkastede Røg; dette opvakte det Haab hos os, at der paa Öen skulde findes Folk; og omendskjøndt det var temmelig langt borte, nølede Zichmni dog ikke med at udsende hundrede gode Soldater, som skulde undersøge Landet, og berette, hvilke Folk der beboede det. Imidlertid forsynede Flaaden sig med Vand og Træ, og vi fangede mange Fiske og Söfugle, og der fandtes saa mange Fugleæg, at det halvfornhungrede Mandskab spiste sig mæt. Imedens vi opholdt os her, begyndte August<sup>1</sup> Maaned, paa hvilken Tid Luften paa Öen var tempereret og usigelig blid; imidlertid da vi ingen saae, begyndte vi at formode,

<sup>1</sup>) i Texten Giugno, Juni.

at et saa skjönt Land var ubeboet, og vi gave Havnen og Næsset, som løb ud i Havet, Navn af Trin og Capo di Trin. De hundrede Soldater, som vare udsendte, kom tilbage efter otte Dage, og fortalte at de havde været omkring paa hele Øen, og ved Bjerget, og at hin Rög fremkom deraf, at der i dets Inderste var stærk Ild, og at der var en Kilde, af hvilken der fremkom en vis Materie ligesom Beg, der løb ud i Havet, og at der rundt omkring boede mange halvville Folk af liden Væxt og meget frygt-somme, thi saasnart som de saae os, flygtede de til Hulerne, og at der var en stor Flod og en god sikker Havn. Da Zichmni saaledes havde faaet Underretning, da han saae, at Stedet havde sund og reen Luft, og endnu bedre Jordbund og Floder, og saa mango andre Eiendommeligheder, kom han paa den Tanke at besætte det med Folk, og at bygge en Stad der; men hans Folk som nu vare trætte af en Reise, som var saa fuld af Besværligheder, begyndte at gjøre Oprør, og at sige at de vilde reise hjem, fordi Vinteren var nær, og fordi de, naar denne først var begyndt, ikke mere kunde reise bort, før Sommeren kom. Af denne Aarsag beholdt han alene Rofartøierne og de Folk, som vilde blive, og sendte alle de andre tilbage tilligemed Skibene, og vilde, at jeg, skjönt mod min Villie, skulde være deres Anfører. Jeg reiste da, siden det ikke kunde være anderledes, og uden at see Land seilede jeg tyve samfulde Dage imod Østen; derpaa vendte jeg mig imod Sönden, og opdagede nu Land efter 5 Dages Forløb, jeg fandt da at jeg var kommen til Øen Neome, og da jeg kjendte Landet, sluttede jeg at jeg var kommen forbi Island<sup>1</sup>. Derfor tog jeg Forfriskninger hos Öboerne, som vare under Zichmnis Herredømme, og derpaa seilede jeg for god Vind i tre Dage til Frislanda, hvor Folket, som troede at have mistet sin Fyrste under en saa lang Fra-

<sup>1</sup>) Islanda: bör formodentlig rettes til Frislanda.

værelse paa Reisen, modtog os med Tega paa den største Glæde.

Senere end dette Brev finder jeg intet; men jeg gjør den Slutning af Begyndelsen til et andet Brev, som jeg skal meddele nedenfor, at Zichmni anlagde en Colonie i Havnen af den Ö, som han nylig havde opdaget, og at han, efterat have undersøgt Landet nøiere, opdagede det Hele tilligemed Floderne paa begge Sider af Engroueland; thi jeg seer det stykkeviis beskrevet paa Sökortet. Imidlertid er Fortællingen tabt.

Denne Begyndelse af et Brev lyder saaledes: Hvad angaaer de Sager, som I spørge mig om, angaaende Menneskenes Skikke, om Dyrene og om Nabolandene, da har jeg om dette forfattet en særskilt Bog, som jeg, om Gud vil, skal tage med mig; i denne har jeg beskrevet Landet, de uhyre Fiske, Sæderne, Lovene af Frislanda, Island, Estland, Kongeriget Norge, Estotilanda og Drogio, og endelig vor Broders, Ridder Nicolos Liv, tilligemed den af ham gjorte Opdagelse, og det som angaaer Grolanda. Ogsaa har jeg beskrevet Zichmnis Liv og Foretagender, en Fyrste, som visselig fortjener en udödelig Erindring, saa meget som nogen anden i Verden, formedelst hans Tapperhed og Godhed. Her læses ogsaa om Engrouelands Opdagelse paa begge Sider og om den af ham opbyggede Stad. Dog, jeg vil ikke sige andet i dette Brev, da jeg haaber snart at være hos eder, og ved mundtlig Samtale at tilfredsstille eders Nysgjerrighed i Henseende til mange andre Ting.

Alle disse Breve bleve skrevne af Antonio til hans Broder Carlo, og det gjør mig ondt, at Bogen og mange andre Skrifter om samme Gjenstand, ere elendigen blevene ödelagte; thi da de i min Barndom vare komne mig i Hænder, og jeg ikke vidste hvad det var, rev jeg dem i Stykker, som Börn pleie at gjøre, og ödelagde dem allesammen, hvilket jeg nu ikke uden største Bedrövelse kan tænke paa.

For at imidlertid en saa mærkelig Efterretning, som jeg har kunnet have om bemeldte Materie, ikke skal gaae tabt, har jeg bragt ovenstaaende Fortælling i Orden, paa det at den nærværende Tidsalder kan have nogen Fornøielse deraf: en Tidsalder, som formedelst de mange Opdagelser af nye Lande, der have fundet Sted i hine Egne, hvor man mindst tænkte paa at der vare nogle, mere ene nogen af de foregaaende er begjerlig efter nye Fortællinger, og efter Kundskab om de Opdagelser af ubekjendte Lande, som ere gjorte ved vore Forfædres store Mod og store Anstrængelser.

### C. ANMÆRKNINGER.

*Podesta*, Borgermester, den der staaer i Spidsen for en Stads Regjering.

*Capitan Generale*, Anfører for hele Krigsmagten.

*Procuratore*, en høi Övrighedspost i Venedig.

*Consigliero* synes her at betegne een af Senatorerne, som var udvalgt til at være Dogen behjælpelig med Raad.

*De næsten alle de store Fyrster i Europa bestrede vor Frihed og vort Herredømme.* Her tales om den Tid, da Julius den Anden, Ludvig den Tolvte, Ferdinand den Catholske og Maximilian af Österrig havde sluttet den cambrayske Ligne imod Venedig, altsaa 1508.

*Öen Frislanda.* Uagtet de forskjellige Meninger, som man har anført om Betydningen af Navnet Frislanda, forekommer det mig overflødigt at bevise, at det betegner Færøerne, hvilken Mening kan ansees for tilstrækkelig beviist af Buache, Eggers og Malte Brøn, især da en Hovedgrund for samme er anført i Indledningen, og da nogle Omstændigheder til Bestyrkelse derfor skulle blive anførte i de følgende Anmærkninger. Jeg skal her blot anføre, hvad Buache har gjort opmærksom paa, at Frislandas Beliggenhed vel

ikke efter Kortet, men efter Beretningen, aldeles svarer til Færøernes. Om Sorano nemlig, en Deel af Frislanda siges: at det ligger lige ud for Skotland (*della landa verso Scozia*), hvorved tilkjendegives en Nærhed mellem disse to Lande, som ikke passer til den Afstand, der paa Kortet er imellem Skotland og Frisland, nemlig omtrent 70 danske eller 280 italienske Mile; dernæst siges, at Estland (=: Hetland) ligger mellem Frisland og Norge, som ogsaa aldeles passer til Færøerne. Hertil passer det ogsaa, naar der anføres, at Estotilanda, som maa være en Deel af America, er over tusinde italienske Mile fra Frislanda, og at Reisen fra det sydlige Grønland derhen medtog over tyve Dage. Efter Kortet skulde Estotiland kun være omtrent 55 danske eller 220 italienske Mile fra Frislanda og Forbjerget Trini Grønland omtrent 100 danske Mile fra Frisland, en Vei der sædvanlig bekvemt kan tilbagelægges paa mindre end 8 Dage. Men skjøndt Kortet ved disse Afstande syntes at kunne tjene til Beviis for at Frisland ikke er Færøerne, saa tjener dog ogsaa dette til Stadfæstelse derpaa, i det saa mangfoldige Navne i deres indbyrdes rigtige Beliggenhed svare til Benævnelserne paa Færøerne. Vi kunne ved denne Leilighed omtale Walkenaers Hypothese om de Lande, Zenoerne skulde have opdaget. Frisland, Porland og Sorano skulde være den nordostlige Deel af Irland, Grevskaberne Antrim og Downe, og de nærliggende Øer, Ruthlin og maa-skee Man. Navnet Frisland skulde være en fordærvet Form af Eris-Land =: Irland. Ledovo er Lewis, Hofe Uist. Sudero Colfo er Galway-Bugten, Sanestol Mundingen af Shannon, Bondendon Halvøen Mont Brandon i Kerry. Byen Frislanda skulde være enten Down Patrick eller Belfast, Estlanda den Deel af Skotland, som ligger norden for Murray-Bugten. Grislanda er den betydeligste af Shetlands-øerne. Islanda forklarer han som vi, men de Islande ere Færøerne. Engroneland er den sydlige Deel af Island. Estotiland er atter den nordlige Deel af Skotland, altsaa det

samme som Estlanda. Drogió er Egnen ved Drogheda i Irland. De ubenævnte Egne, hvor den frisiske Fisker fandt vilde Folk, skulde være Dele af Skotland, Icaria Öen Sky, Trin Öen Mull, som ved sin yderste Vestkant har tre smaa Öer ved Navn Troshinish. Endelig er Neome Islay.”

Foruden det, at Beliggenheden af de her anførte Steder ikke svarer til de i Reisebeskrivelsen opgivne Retninger, og at ikkun faa af Navnene have synderlig Overeensstemmelse med Zenoernes, maa vi endnu erindre, at ingen Deel af Irland ved Slutningen af det 14de Aarhundrede stod under Norge, at Öen Mainland er langt fra at være ubeboet, at Beskrivelsen over Beboerne i Engroneland ingenlunde passer til Islænderne, og at Beboerne i Drogió og de tilgrændsende Lande endnu mindre ligne Irlænderne og Skotterne.

*Om dette var Aar 1380.* Zurlo har (i Dissertazione p. 42. S. nærværende Værk p. 546) viist, at Nic. Zeno endnu den 26de November 1388 var i Italien. I Muratoris Rerum Italicarum Scriptores T. 22 col. 779 fortælles nemlig, at Nic. Zeno var den første af de tre Raadherrer (Sindaci), som 1388 den 26de November bleve udnævnte til at tage Staden Treviso og dens District i Besiddelse for Herren af Padua. Da nu tillige M. Barbaro beretter, at Brödrene Zenos Opdagelse fandt Sted 1390<sup>1</sup>, saa er det rimeligst, at Læsemaaden her er urigtig, og at der i den oprindelige Beretning har staaet enten nonanta eller ottanta nove.

*En Fyrste med bevæbnet Mandskab.* At her ikke er at forstaae en i Norden almindelig anerkjendt og ret-

<sup>1</sup>) Det er en Vildfarelse, naar jeg i min Afhandling om det ældste Kort over Grönland nævner Van der Aa og Ortelius som Autoriteter for denne Beretning; thi de sige ikke at Frisland, men at Estotiland blev opdaget 1390.

mæssig Fyrste, er saa megèt vissere, som Færøerne hørte til det norske Rige, hvilket og siges i Skriftet selv. Men han har benyttet sig af den slette Tilstand, hvori Danmarks og Norges Flaade befandt sig, og af den Omstændighed, at Landmagten var sysselsat i Sverrig, til ei alene at gjøre sig uafhængig, men endog til at gjøre Erobringer.

*Da han nu havde faaet at vide, at de kom fra Italien, og at de havde hjemme i samme Land, blev han meget glad.* Det er vistnok ikke usandsynligt, at det kunde være Zichmni behageligt at see Folk fra Italien, fra det Land, hvor hele Christenhedens Overhoved havde sit Sæde; men man kan og antage, at han blot har sagt dette for at smigre Zeno og hans Ledsagere og derved desto lettere bevæge dem til at tage Tjeneste hos ham.

*Han var en fornem Herre og besad nogle Øer ved Navn Porlanda nærved Frislanda paa den sydlige Kant, de rigeste og bedst befolkede i disse Egne, og hans Navn var Zichmni, og foruden de omtalte Øer beherskede han paa Fastlandet Hertugdømmet Sorano, som ligger udad mod Skotland til.* I disse Angivelser ere öiensynligen nogle Urigtigheder, uden Tvivl foranledigede derved, at Færingerne kun ufuldkomment kunde gjøre sig forstaaelige for Italienerne i det latinske Sprog. Maaskee ogsaa N. Zeno den yngre har misforstaaet nogle Udtryk i N. Zeno den ældres Brev, som vi ikke længere besidde.

Porlanda er vel snarest Porkeri, Hertugdømmet Sorano — eller som det paa Kortet kaldes, Sorand — maaskee Sorland 3: Suderö-Land, er uden Tvivl Suderö eller Suderö Syssel. Zichmni er öiensynlig Navnet *Sigmund*. Men Porkeri er et Böigdelag, ikke Øer og Suderö er en særskilt Ö, ikke landfast med de øvrige Færøer. Rigtigt er det imidlertid, at Suderö vender udad mod Skotland, og rigtigt er det ogsaa, at Porkeri er omtrent den rigeste og bedst befolkede Deel af Færøerne. Efter Landt er Sandö og især Suderö de frugtbareste Øer, da det paa den syd-

nevnte Ø ikke er saa sjeldent at indhøste 16 til 20 Fold; ogsaa forholder den dyrkede Jord sig der til den udyrkede, som 1 til 36, medens Forholdet paa Sandö er som 1 til 40, og i intet af de øvrige Præstegjeld er gunstigere end 1 til 50<sup>1</sup>. Men om Porkeri i Særdeleshed siger Landt: „denne Bøigds Beboere udmærke sig, som de flittigste og vindskibeligste Agerdyrkere i Landet, hvor til ogsaa dette Steds Frugtbarhed er meget opmuntrende.”

Sandheden, som indeholdes i dette Sted, er vel altsaa, at Sigmund, en Mand af fornem Familie, maaskee nedstammende fra Landets gamle Høvdinger, enten havde været retmæssig Eier af Suderö<sup>2</sup>, eller selv havde tiltaget sig Magten derover, og havde haft sin Boepæl i Porkeri. Saaledes skrev jeg i Sommeren 1838. Strax efterat jeg havde leveret Manuscriptet fra mig, fik jeg nogle vigtige Oplysninger fra Pastor emeritus Schröter i Thorshavn, hvorved Hypotesen i Hovedsagen bekræftes, skjøndt den i enkelte Biomstændigheder svækkes.

Nær ved Porkeri vises Grundvolden af en stor Bygning. Disse Rudera kaldes *Bues Tøftir*. En Kone fortalte Hr. Schröter, at en Ætling af Sigmund (Brestersön), ved Navn Bui, skal der have haft sin Borg. Bui havde flere Sønner, af hvilke een hed Simon, som i det Færøiske udtales *Suimin*, og han blev, efter Ordets bestemte Form kaldet *Suiminin* til en Udmærkelse istedenfor Tilnavn. *Denne Mand var en kjek Sömand og færdedes meget paa Havet*. Der var den Gang urolige Tider, og Norges Konger kunde ikke forsvare de fraliggende Lande; dog paalagde de Færingerne haarde Afgifter. Den daværende Konge skal have heddet Magnus den Ringe<sup>3</sup>. Simon *paatog sig at være Landeværn* og erholdt til Provision en Oxe i hver Hava, han anløb. Han indkrævede og modtog alle

<sup>1</sup>) Landts Beskrivelse over Færøerne p. 295.    <sup>2</sup>) I det mindste Halvparten af Suderö skal fordm have tilhørt een Eier.    <sup>3</sup>) Dette maa vel være Magnus Smek.



kongelige Indkomster og *aftvang de Modvillige dem*. For-di han var ene raadig paa Færøerne, kaldte han sin Søn Ajnivald (Enevold), saasom han haabede, at denne skulde faae Myndigheden efter ham. Paa sine Sötog havde han mange Fremmede med sig og lønnede dem af Kongens Intrader. Han døde af en Smitsot, som bortrev den største Deel af Færingerne<sup>1</sup>, og da Sönnen Enevold siden blev indkaldt at møde for Kongen, forlode de Fremmede Landet. Enevold maatte gjøre Rede for Anvendelsen af de kongelige Intrader, som Faderen havde inddraget, endog betale de Oser, som Faderen havde erholdt.

Da Pastor Schröter spurgte Konen, om hun ikke tog Feil af Navnet, og om det ikke var Sigmund, svarede hun, at Folk havde anseet Navnet Sigmund som et Ulykkesnavn for Færö, og derfor havde ingen opkaldt Sigmunderne; thi den første Sigmund (Brestersön) havde bragt Landet under Norges Konger og paafört Færingerne höie Skatter, den anden Sigmund (Leifsön) havde bragt dem Bisperne paa Halsen, der endnu haardere havde trykket dem, saa at der ved var opkommet Oprör og en Bisp dræbt.

Det synes temmelig afgjort, at Zichmni maa være den her nævnte Simon, som, skjönt han allerede i Magnus Smeks Tid havde nogen Autoritet, dog først efter 1390 har begyndt sine mærkeligste Foretagender.

Da han Aaret i Forveien havde rundet Seier over Kongen af Norge, der var Herre over Öen. Det er rimeligt, at Dronning Margrete, som Formynderske for Erik af Pommern, har forsögt at standse Simons egenmægtige Fremfærd; men med altfor ringe Magt, og derfor forgjæves.

For at erobre og indtage Landet Frislanda. Her seer det ud, som om Frislanda var forskjelligt fra Sorano, endskjönt dette efter den övrige Text, samt Kortet, er en Deel af Frislanda, som er en meget större Ö end Island.

<sup>1</sup>) Da den sorte Död kom til Færøerne omtrent 1400, bekræfter ogsaa denne Omstændighed den antagne Tideregning.

Heri er tvende Urigtigheder, nemlig deels at Landet er een Ö, deels at det er större end Island.

Til det förste har uden Tvivl det sædvanlige Udtryk *Færö* givet Anledning, og heraf kommer det vel ogsaa, at Olaus Magnus og Jacob Ziegler bruge Udtrykket *Insula Færensensis*, det andet er, som jeg foran har anmærket, en Følge af Kortets Unöiagtighed.

*Denne Zichmnis Flaade var paa tretten Fartöier, hvoriblandt to Roebaade, elleve Seilsbaade og eet Skib.* Efter den Beskaffenhed, de nuværende færøiske Baade have, skulde man ikke finde det rimeligt, at Zichmni kunde udrüste en saadan Flaade; men vi maae betænke, deels at Færingerne indtil Frederik den Andens Tid førte activ Handel, hvorfor de ogsaa vare forsynede med betydeligere Fartöier, end de nu have<sup>1</sup>, deels at Zichmni formodentlig har slaaet sig sammen med Victualiebrödrene.

*Ledovo og Ilofe.* Ledovo (paa Kortet Ledevo) er efter Eggers's Mening Kvalbö i den nordligste Deel af Suederö; men deels ligner Navnet ikke synderlig, deels passer Beliggenheden ikke ret vel dertil. Det kunde da maaskee snarere være Sörvaag paa Vaagö. Dersom vi antage, at der i det oprindelige Manuscript har staaet Sedovo eller Sedevo, passer Navnet endog ret godt. Forsters og Walkenaers Mening, at det skulde være Öen Lewis ved Skotland, kan, naar vi holde Frislanda for at være Færøerne, ikke bifaldes. Ilofe holder Eggers for at være feilskrevet for Scofe, og det kunde da betegne Skuöe, men efter den Beliggenhed, som saavel i Texten, som paa Kortet er angivet, maa det nok være Myggenæs. Hvorledes Navnet Ilofe er fremkommet, bliver da rigtignok ikke forklaret. Efter Forster skulde det være Islay, een af de hebridiske Öer, og efter Walkenaer Uist (North Uist) en anden af disse; men Beliggenheden passer ikke dertil.

<sup>1</sup>) See Debes *Færoa reserata* p. 276, Landts Beskrivelse om Færøerne p. 411.

*En Bugt kaldet Sudero.* Herved forstaaes upaatvirlig Suderö-Fjord mellem Suderö og Skuö.

*Havnen til Pladsen Sanestol.* Sanestol maa være Sands og Havnen Sandebugt, hvor der er Ankergrund<sup>1</sup>.

*Forbjergget paa den anden Side af Bugten.* Maaskee Salthoved.

*og fandt nogle Öer og Lande, som alle af dem bleve underkastede Zichmnis Magt.* Hestö, Kolter, samt forskjellige Dele af Vaagö og Strömö.

*Dette Hav, som de befoer, var saa fuldt af Grunde og Klipper.* For Strömöens Nordvesthuk og for Vaagös Nord- eller Nordvest-Ende ligge en Deel blinde Skjær, nogle nærmere, andre længere fra Landet, dog ingen over  $\frac{1}{2}$  Mil fra Landet. „For Myggenæs-Holms vestre Ende ere og nogle blinde Grunde, dog alle nær Landet.” „Imellem Myggenæs og Gaasholmen er og en blind Grund eller Bove (Skjær med spidse Toppe); men et Skib kan sikkert gaae imellem Boven og Holmen, da man kan gaae Holmen temmelig nær uden Fare, (Landts Beskrivelse over Færöerne p. 143). „Vesten for Sandö dog sydlig paa den vestre Side ligesom Saltvig, og for næsten hele Vestersiden af Skuö ligge og blinde Grunde, dog ingen over 3 Kabbeltougs Længder fra Landet.” (S. B. p. 144).

*Bondendon* formodentlig *Funding*, ved en Forveksling af Læbebogstaverne B og F. Paa Kortet staaer *Bondendoe*. Hvilken Læsemaade der er den rigtigste, vil være vaaske ligt at afgjøre. Den sidste understøttes imidlertid af Fra Mauro's Mappamondo, hvor der staaer *Bodeal*. Maaskee det oprindelige er *Bondendeal* = Fundingdal.

*gjorde han ham til Ridder.* Heraf kan man slutte, at Zichmni har været Ridder, da kun den, som selv var Ridder, kunde tildele Ridderslaget.

*Frislanda, Öens Hovedstad liggende sydlig paa den østlige Kyst inde i en Bugt.* Dette passer godt til Thor-

<sup>1</sup>) Landts Beskrivelse over Færöerne, p. 119.

have. Men da Kirkebø var Bispens Sæde, da her efter Debes's Sigende<sup>1</sup> fordum skulle have været mange store Steenhuse, og da dette Sted fordum undertiden er blevet kaldt ligesom Landet<sup>2</sup>, kunde man og antage at dette var Frislanda. Imidlertid forekommer det mig ikke rimeligt at Kirkebø er meent, da det ikke ligger i en Bugt.

*I denne fanges der Fisk i saa stor Mængde, at mange Skibe lades dermed.* Nu leverer Færø ikke megen Fisk til Udførsel, men i fordums Dage var det anderledes. Fiskeriet, siger Landt p. 385, er nu langt fra ikke, hvad det forhen har været; thi da udgjorde Fisken en vigtig Nærings- og Handelsartikel; men nu er den ligesom ganske forsvunden fra de færøiske Kyster (Landts Beskr. over Færøerne p. 385). „I forrige Tider hafver her været saa ofverflødig Fiskeri at Indbyggerne derved alleniste sig hafver kundet ernære, men nu er det saaledes formindket, at mand somme Aaringer icke kand fiske til Legemets Nødtørftighed.” (Debes's Fær. res. p. 149). Endnu i vore Tider ere Vandene ved Thorshavn iblandt de fisketige. (Landt p. 390).

*Bretagne „la Bretagne.”* Da England og Skotland særskilt nævnes, maa man vel antage, at herved forstaaes lille Britanien eller den franske Provinds Bretagne.

*naaede han endelig frisk og sund til Nicolo.* Dette maa efter Zurlas Beregning være skeet 1391 eller i det seneste 1392<sup>3</sup>.

*Estlanda.* Saavel Navnet, som Beliggenheden viser, at det er Hetland.

*Kongen af Norge kom med en stor Flaade.* Dette kan ikke være saaledes at forstaae, at Kongen selv (den unge Erik af Pommern) var ombord, men at en Flaade

<sup>1</sup>) Fær. res. pag. 290.

<sup>2</sup>) Est in ea civitas episcopalis dicta et ipsa Farenisia. Jac. Ziegler's Schondia i Krantzii Chronica pag. 481.

<sup>3</sup>) Zurlas Diss. p. 45.

løb ud efter kongelig Ordre. Naar Flaaden kaldes stor, maa der være nogen Overdrivelse eller Unøjagtighed. Maaskee den her omtalte Flaade var de tre store Krigsskibe, som Sven Stalefote i Dronning Margretes Navn havde hyret i England Aar 1398<sup>1</sup>. Om disse Skibe fortælles intet senere, saa at det nok kan være rigtigt, at de, som Zenoerne fortælle, ere blevne ødelagte af Storm.

*Grislanda.* Forster, som mest holder sig til Navnenes Lighed, holder det for at være Grimsey, norden for Island, som dog synes at være for langt borte fra Hetland til at kunne passe. Eggers, som mere retter sig efter Beliggenheden paa Kortet, holder det for at være Vestmännerne; men det synes ikke rimeligt, at begge Flaaderne skulde træffe sammen paa et saa langt borte liggende Sted. Rigtigere er det maaskee at holde det for Gorsøe ved Romsdalen, som rigtig nok er beboet, men hvortil de øvrige Omstændigheder ret godt passe.

*men han fandt Landet saa velbefæstet etc.* Uagtet de islandske Annalers Magerhed i den Periode, som her omtales, forekommer der dog noget i disse, der kan bringes i Forbindelse med den her omtalte Begivenhed. I Finn Johnsens *Harmonia Annalium* tales nemlig ved 1394 om en temmelig betydelig Skjærmydsel i Hvalfjord mellem Indbyggerne og fremmede Skibsfolk.

*De islandske Øer (Islande).* Forster holder *le Islande* for at være Hetland, og sammenligner Talos med Zeal, Broas med the Buras, Iscant med Unst, Trans med Tronda, Mimant med Mainland, Damerc med Hamer og Bres med Brassa. Men da *Estlanda* temmelig bestemt er Hetland og *le Islande* nævnes som forskellige derfra, og som liggende i Nabolauget af Island, bliver Eggers's og Estrups<sup>2</sup> Mening rimeligere, at der ved *le Islande* forstaaes Islands af Fjorde gjennemskaarne østlige Deel. *Talas* er uden

<sup>1</sup>) Suhms Hist. af Danmark 14 D. p. 310.

<sup>2</sup>) Skand. Litt. Selsk. Skifter 20 Bind p. 285.

Tivl dannet efter det islandske Dahr. Det betegner efter Eggers's Mening en Deel af Mulesyssel, hvori adskillige benævnte Dale (Sunnudalr, Hofadalr, Vestradalr, Bustadalr) findes. Dalesyssel kan man ikke tænke paa, da det ligger paa en anden Kant af Landet. *Broas*, paa Kortet *Brons*, er efter samme Forfatter Berunes i den sydlige Deel af Mulesyssel. Dog kunde det maaskee ligesaa snart være Bjarnanes, som ligger noget sydligere. *Isant*, maaskee feilskrevet for *Isaut*, er Skoptá; *Trans* maaskee istedenfor Traus, Torfajökull; *Mimant*, paa Ruscellis Copie af Kortet *Minant*, og maaskee oprindelig Miuant, er Navnet Myvatn, og skal vel betegne Myvatnssveit. *Damberg*, paa Kortet *Dambert*, skulde være Braidamerksjökull, og *Bres* Egnen om Bersastad. *Bres* maa dog rimeligviis have ligget nærmere ved Kysten end Bersastadr, da det ikke er rimeligt, at Zichmni uden Modstand skulde være trængt saa langt ind i Landet, og der have haft Ro til at anlægge en Fæstning. Det kan derfor maaskee snarere være eet af de mange Steder paa Østkanten af Island, hvis Navne begynder med *Br*, efter Beliggenheden kunde man maaskee holde det for at være Brimnes eller og Brekka ved Dalatangi.

*Engroneland*. Herved forstaaes Grönland. I Texten forekommer bestandig den nysansførte Form, men paa Kortet staaer Engronelant, som er nærmere ved det Oprindelige, og som derfor vel og har staaet i det originale Manuscript. Ogsaa har Benedetto Bordono i sit Isdario (1584) brugt Formen Engronelant<sup>1</sup>. Den Egn, hvor Nicolo er landet, maa nödvendigviis være paa Østkysten, og det paa dennes nordlige Deel. Men selv hertil kunde man ikke komme ved at reise fra Island imod Nord<sup>2</sup>. I Henseende til Orienteringen er altsaa indløben en Feil, hvortil Compassets Misviisning kan have givet Anledning. Feilen er

<sup>1</sup>) Zurlas Dissertazione p. 99.

<sup>2</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldt. 2. p. 14.

desuden ikke saa stor i disse Egne, som den paa de sædvanlige voxende Søkorter maa forekomme os.

*Og der ere smaae Haver, bedækkede om Vinteren.* Der forekommer mig ikke at være nogen Grund til at forandre Læsemaaden di verno til di verde (med Grønt<sup>1</sup>). I et saa koldt Clima kunde det nok være nødvendigt at bedække Haverne om Vinteren, for at de toaarige og fleeraarige Væxter ikke skulde fryse bort.

*bring dem Höns.* Her er at forstaae Ryper, som Forster rigtig har anmærket.

*Bitumen, eller en hvid og bindende Kalk.* Her er altsaa et naturligt Kalkbrænderi, hvorpaa jeg ellers ikke kjender noget Exempel. Imidlertid har Sagen ikke noget Utroligt. Denne Notice forekommer mig just at indeholde en Bekræftelse paa Fortællingens Troværdighed; thi det var ei sandsynligt, at man skulde opdigte et Phænomen, som var ubekjendt, og paa hvis Mulighed maaskee ingen den Gang havde tænkt.

*Og Glöderne selv tjene, naar de ere slukte, istedenfor Stene til at danne Murene og Høvelvingerne.* Glöderne, som maa skjælnes fra de foran nævnte gloende Stene, ere vulcanske Slakker, hvortil Beskrivelsen ganske passer.

*saa længe varer Vinteren hos dem.* Scoresby fandt, at flere Mærker allerede den 23de August under 69° Brede forkyndte den nærforestaaende Vinter. Altsaa kan man nok antage, at Vinteren der varer 9 Maaneder.

*et stort Nabofolk.* Herved forstaaes uden Tvivl Grönlænderne, hvilket især er tydeligt af den følgende Beskrivelse over deres Baade.

*ere ganske runde.* Grönlændernes Huse ere rigtignok aflang-firekantede, men nogle Folk af samme Folkestamme, boende ved Hudsons Bay, opføre af Sneerunde og næsten halvkugleformige Vinterhytter.

*Forbjerget ovenfor Norge.* Herved kan forstaaes Nord-

<sup>1</sup>) Skand. Litt. Selsk. Skr. 20. p. 282.

cap, eller da dette maaskee ikke var Zemoerne bekendt, Langenæs, hvilket er sat istedenfor den omliggende Egn.

*Trondon*, Trondhjem I Texten staaer egentlig Treandon, men det er rettet til Trondon i Overeensstemmelse med Kortet.

*Fisk, som de tørre i Luften og Kulden, og Skind af forskjellige Slags Dyr.* Det er ikke usandsynligt, at der hist og her paa Østkysten af Grönland forekommer Mængde af Fiske; at der findes Pelsdyr, som hvide og blaae Ræve, Isbjørne, Sælhund, er bekendt af Graahs Reise.

*Derfor erholde de Træ til at brænde etc.* Netop disse Artikler indføres endnu til Grönland. Naar man ikke vil nøies med grönlandske Skindklæder, maa man have Tøiet til sine Klæder fra Europa.

*Fiskernes Baade ere dannede som de Skytter, Væverne betjene sig af.* Den her givne Beskrivelse passer ganske til Grönlændernes Kajaker.

*Og de have en Sæk i Bunden.* Det Ord, som jeg har oversat ved *Sæk*, er *manica*, som egentlig betyder et Ærme: Estrup oversætter det ved *Læderslange*<sup>1</sup>. Stedet er noget utydeligt, og jeg kunde være tilbøielig til at antage, at Taleren er om den Blære eller egentlig Skindpose, som Grönlænderne binde ved dens Kastespyd, for at udmatte de saarede Dyr, men om hvis Bestemmelse Fortælleren havde fattet en urigtig Forestilling, maaskee blot formedelst Ukyndighed i Sproget.

*Estotiland*, en temmelig herskende Mening er det, at dette Land skal være Labrador eller Nybritannien<sup>2</sup>. Forster mener, som forhen er anført, at det er Islændernes Vünland, hvilket han holder for Newfoundland; men Labrador og Newfoundland ere altfor kolde, øde og ufrugtbare Lande til nogenlunde at passe til Beskrivelsen over

<sup>1</sup>) Skand. Litt. Selsk. Skrift. p. 286.

<sup>2</sup>) See Zurias Dissertazione p. 113-115.



Estotilanda; om Labrador eller Newfoundland vilde man neppe sige, at Landet var rigt og havde største Overflødhed af alle Jordens Goder<sup>1</sup>. Vi have da kun to Landstrækninger at vælge imellem, nemlig Nyskotland og Nyengland.

Nyengland, som efter Rafns Undersøgelser maa være det gamle Viinland<sup>2</sup>, passer til Beskrivelsen over Estotilanda, forsaavidt som det har Overflødhed paa alle Slags Producter, og er rigt paa Skov, og i Betragtning af at det i Middelalderen har haft en europæisk Colonie, og der altsaa let endnu i det fjortende Aarhundrede kan have været Spor af europæisk Cultur og latinske Bøger; men Nyengland kunde man ikke let falde paa at kalde en Ö, og det ligger noget for langt sydlig til at kunne siges at ligge vesten for Frislanda, og til at have jævnlig Communication med Grönland. Nyskotland, de Gamles Markland<sup>3</sup> er ogsaa et frugtbart Land og staaer deri kun lidet eller slet ikke tilbage for Nyengland; her findes Metaller<sup>4</sup>, og man er uden Tvivl tidlig bleven opmærksom derpaa, som man maa slutte af Navnet paa en By: les Mines, og paa en Fjord: Bac des mines. Da Nyskotland er en Halvö, kunde det være rimeligt, at man faldt paa at holde det for en Ö, og det er virkelig noget mindre end Island, som der siges om Estotilanda; det kunde ogsaa snarere end Nyengland siges at ligge vesten for Frislanda. Om Nyskotland, det gamle Markland, veed man vel ikke udtrykkelig,

<sup>1</sup>) See Rafns *Antiquitates Americanæ* p. 419-422.

<sup>2</sup>) *Antiq. Americanæ* p. 424-426.

<sup>3</sup>) *Antiq. Americanæ* p. 422-424.

<sup>4</sup>) Mellem Weymouth og Clements begynder det store Leie af Magnetjærnsteen (9 Fod mægtigt), som naaer til Falmouth ved Anas. Ved Nictau viser Jærnmalmleiet sig igjen 6½ Fod mægtigt. I Pictaus District, sydostlig for New Glasgow, er et Leie af Rødjærnsteen, 18 Fod mægtigt. Ved Carriboo-Floden, ved Tony-, Öst- og Vest-Floden forekomme Kobbererts. (S. Karstens Archiv für Mineralogie etc. II B. 2 H p. 483, 484, 486).

at der var en nordisk Colonie; imidlertid er det ikke usandsynligt, at der har været en saadan, da vi vide, at det var opdaget af Nordmænd, og at der endnu 1347 var Fart mellem Grönland og Markland<sup>1</sup>. Hermed stemmer det fortræffelig overeens, hvad der siges hos Zenoerne, at deres meste Handel er med Grönland (*Engroueland*). Navnet Estotiland, som man har forklaret Øst-Udeland (Landet øster ude), kunde ret passende været givet Nyskotland med Hensyn til Nyeangland eller Viualand, for hvilket det laae østlig og udad mod Havet. Det forekommer mig saaledes mest rimeligt, at Estotilanda er Nyskotland eller de Gamles Markland.

*En Latiner.* Herved maa vel være at forstaae enten en Mand fra eet af de Lande, hvis Sprog ligne Latin, en Portugiser, Spanier eller Italiener, eller og blot Een, som kunde tale Latin. Hvorledes en saadan kunde være kommen til Estotilanda, er ikke let at forklare; men umueligt var det ikke. Vi maae imidlertid erindre, at denne Omstændighed hører til Fiskernes Efterretninger og er altsaa kommen til os paa tredje Haand.

*Deres meste Handel gaaer til Engroueland, hvorfra de faae Pelsværk, Svovl og Beg (Tjære).* Det kunde synes besynderligt, at man førte Pelsværk til Acadien, hvor der ikke er Mangel paa Pelsdyr; men det er dog ikke usandsynligt, at man fra Grönland har dertil bragt Skind af saadanne Dyr, som ikke fandtes der, f. Ex. af Sælhundene, hvide Bjørne og Fjeldræve. Svovl forekommer vel i Grönland, dog tvivler jeg om at det findes i den Mængde, at det kunde udføres, ja det er mig ikke engang bekjendt, at man har benyttet sig deraf; men det er ikke usandsynligt, at man har bragt islandsk Svovl fra Grönland til Markland. Man vil maaskee finde det aldeles urimeligt, at der skulde kunne udføres Beg eller Tjære fra Grönland, hvor der næsten ikke findes Træer, især da der i Kongespeilet

<sup>1</sup>) Rafns *Antiquitates Americanæ* p. 264, 265.

udtrykkelig siges, at al den Tjære, de bruge, tilføres udenlands fra; men man maa erindre, at man dog der lavede Sæltjære eller Tjære af Sælhundetran<sup>1</sup>.

*Og han fortæller, at der i Sönden er et stort Land, som er rigt paa Guld og velbefolket.* Her menes maa-skee det samme Land, der siden omtales, under Navn af Drogio.

*De saae Korn og tilberede Öl etc.* Endskjönt man kunde falde paa at sætte dette i Forbindelse med det næstforegaaende Punctum, viser dog det Følgende, at Forfatteren her gaaer tilbage til Estotiland.

*De have Skove af uhyre Størrelse.* Det passer godt til Nyskotland, hvor der ere store Skove<sup>2</sup>.

*til dette Land, som de kalde Drogio.* Efter Beliggenheden paa Kortet kan dette være Florida, hvortil og den Omstændighed, at Beboerne ere Menneskender<sup>3</sup>, passer. Zuria er ogsaa af denne Mening (Dissertatione p. 117).

*Da Rygtet om ham udbredte sig hos Nabofolkene etc.* I disse Beretninger er formodentlig noget Praleri af den færøiske Fisker, hvis Beretninger vel i det Hele ere mindre paalidelige, end Nic. og Ant. Zenos.

*Folket er vildt og berøvet alle Bekvemmeligheder etc.* Hvad her berettes, passer godt til de oprindelige Beboere af de forenede Stater<sup>4</sup>.

*Jo længere man kommer mod Sydvest, desmere Dannelsen finder man.* En lignende Anmærkning findes i Allgem. Hist. der Reisen zu Wasser und zu Lande, 16 Bd. p. 570. „Vildheden hos de amerikanske Indianere synes at tiltage mere og mere, jo længere man gaaer imod Nord.”

<sup>1</sup>) See Rafns Antiquitates Americanæ p. 274, 275.

<sup>2</sup>) Allgem. Historie der Reisen zu Wasser und zu Lande 14 Bd. p. 83. Antiquitates Americanæ p. 424.

<sup>3</sup>) Allgem. Hist. der Reisen 14 Bd. p. 19.

<sup>4</sup>) Zurias Dissert. p. 117. Allgem. Hist. der Reisen 16. p. 569-81.

*Saaledes at der ere Stæder og Afgudstempler etc.*

Denne Beskrivelse passer saa udmærket til Mexicanerne, at man neppe kan tvivle om at disse ere meente. I Landskabet Mexico fandtes som bekjendt betydelige Stæder, f. Ex. Mexico, Tezcuco, Chalco, Cholula, Tlascala og flere. Acasta og Herrera anføre i Hovedstaden Mexico otte Temp<sup>l</sup>er<sup>1</sup>, og saadanne vare overalt i Landet. Alle Krigsfanger bleve høitidelig offrede til Guddommen; Slagtofferets Hjerter og Hoved var de Dele, som vare Guderne helligede; den Kriger, som havde bemægtiget sig Fangen, tog Kroppen med sig, for at spise den i et Gjestebud med sine Venner<sup>2</sup>. I Mexico findes som bekjendt meget Sølv og en ikke ubetydelig Mængde Guld. De gamle Mexicanere vidste ogsaa at benytte sig af disse Metaller<sup>3</sup>.

*Vi opdagede nogle Øer, som vare underkastede Frisland.* Da Reisen sandsynligviis tog sin Begyndelse fra Thorshavn, og gik (saavidt mueligt) vestlig, altsaa sønden om Strømdø, saa menes her formodentlig: Hestø og Kolter.

*Efter at være komne forbi nogle Grunde.* Her fortaaes maaskee den Bøve (Klippe), som er imellem Myggenæs og Gaasholmen<sup>4</sup>, samt de Grunde, som findes ved Indløbet til Sörvaagsfjord<sup>5</sup>.

*Da vi nu vare komne ud paa det dybe Hav.* Udtrykket *il piu cupo pelago* oversættes af Forster „det sorte vilde Hav;“ men Zurla tager *cupo* i Betydningen mørk eller dunkel, og antager, at Udtrykket er foranlediget ved de Taager, som staae over Bankerne ved Newfoundland. Men der er i det Foregaaende ikke noget Tegn til at man

<sup>1</sup>) Allgem. Hist. der Reisen p. 577.

<sup>2</sup>) Robertsons History of America, 7 Bog. Ceremonierne beskrives i Allgem. Hist. der Reis. 13 Bd. p. 578, 579 (eft. Herrera).

<sup>3</sup>) Allgem. Hist. der Reis. 13 Bd. p. 573, 574.

<sup>4</sup>) Landts Beskr. over Færøerne p. 143.

<sup>5</sup>) Landts Beskr. over Færøerne p. 115.

i Forveien havde seilet saa længe, at man kunde være kommen dertil. Jeg troer derfor at man ved *cupo* maa forstaae dyb. Dog kunne vi og forklare *cupo* ved *sort*, men da maae vi med Forster henføre det til Havet selv, og erindre, at jo dybere Havet er, desto mørkere er dets Udseende.

*og tilsidet opdagede vi Land i Vesten.* Dette Land, som siden benævnes Icaria, er det høist vanskeligt at sige noget sikkert om. Da Flaaden i otte Dage var kastet omkring af Stormen, saa at man ikke vidste, hvor man var, kunde Antonio Zeno heller ikke med Sikkerhed anwise dette Land Plads paa Sökortet. Af det, der i Texten anføres om Farten derfra til Grönland, kunne vi imidlertid slutte, at det er lagt paa et urigtigt Sted. Ligeledes kunne vi af de samme Grunde slutte, at det ikke er Newfoundland. Derimod har Forsters Mening, at det er en Deel af Irland, meget for sig. Imidlertid forekommer Formodningen, at det skulde være Landskabet Kerry, som grunder sig paa Ligheden mellem Navnene Icaria og Kerry, mig ikke rimelig, fordi man ikke kan komme til Søes dertil fra Øst. Sandsynligere er det, at Talen er om den nordvestlige Deel af Landskabet Mayo<sup>1</sup>. Vi maae da antage, at Flaaden ved Stormen er dreven ind i den store Bugt mellem Mayo og Donegal, dog saa nær ved Cap Benvee, at man først fik Øie paa dette<sup>2</sup>. Man saa saaledes Land i Vest og kom ved at seile i denne Retning snart til en sikker Havn, formodentlig til Broad Haven, som ligger strax vesten for Cap Benvee. Det er ikke usandsynligt, at der i denne Afkrog af Landet, hvor der næsten ingen Stæder er, kan under Richard den Andens svage Regjering have været en Stammehövding, der var saa godt som uafhængig, og kunde betragtes som et Slags Konge, især i en Egn, hvor der end-

<sup>1</sup>) Ogsaa her forekomme Navne, der ligne Icaria, f. Ex. Carawall.

<sup>2</sup>) Ifølge Meddelelser fra Stedet selv er Cap Benvee 826 Fod høit, og kan sees i en Afstand af over 35 engelske Mile.

nu i vore Dage leve Familier, som udlede deres Herkomst fra Landets gamle Smaakonger, og hvor man endnu foreviser disse Kongers Residentser<sup>1</sup>.

*ti Mennesker, som kunde tale ti forskellige Sprog.* Da der i Storbritannien alene tales fem Sprog (Engelsk, Skotsk, Gaelisk, Walisk og Cornwallisk), kan man ikke finde det besynderligt, at der i Mayo kunde være samlede ti Mennesker, som talte ti forskellige Sprog, af hvilke de Reisende kun forstode eet.

*som var fra Island.* Denne Omstændighed taler for Hypotesen, at Icaria var en Deel af Mayo; thi dette er een af de Dele af Irland, som ere nærmest Island.

*at Æen hed Icaria etc.* Hvad der af disse Beretninger er sandt, og hvad falskt, er vanskeligt at afgjøre. Nogle Traditioner om deres Kongestammes Oprindelse fra Skotland have Indbyggerne af Landskabet maaskee haft; men disse ere paa en besynderlig Maade sammenblandede med bekjendte græske Myther. Eet og andet af hvad Islænderen meddeelte vore Reisende kan og reentud være Optættelse.

*at de gjerne vilde modtage een af vore, d. e. een af de Italianere, som Antonio Zeno havde med sig; thi det var Antonios Sprog, de vilde lære.* At holde een af Færingerne tilbage, brøde de sig vel ikke om, fordi deres Sprog næsten ikke er forskjelligt fra Islandsk.

*han seilede udenom Æen.* Da Landet, som her om-

<sup>1</sup>) At the opposite side of the island (Clare Island) are the ruins of an old castle, formerly the residence of the far famed queen Grannule, the ancestor of the family O'Malley (Second account of a mineralogical excursion to the counties of Donegal, Mayo and Galway by Sir C. L. Giesecke, *Dubl.* 1828 p. 9).

In coming up the bay it (Binghams Castle) presents itself beautifully, and affords an interesting recollection of older times, when the resident was the king of his estates and ruled as a sovereign over his bondsmen (*Id. lib.* p. 12).

tales, ikke er en Ö, men et Næs, kan Talen ikke være om en egentlig Omseiling, som just heller ikke nödvendigviis ligger i Ordet circondando. Den Havn paa Östsiden, som var Zichmni anvist, har maaskee været een af de Vige, som løbe ind fra Fjorden ved Killala.

*Öens nordlige Forbjerg.* Formodentlig det foromtalte Cap Benvee. Det maa synes besynderligt, at de to Gange ere komne forbi dette Forbjerg uden at møde de her omtalte Grunde. Det synes, som om disse Grunde maatte ligge i nogen Afstand fra Landet, og at man da havde undgaaet dem de 2 første Gange, da man løb langs med Kysten, hvorimod man den sidste Gang holdt sig fra Kysten. Ifølge indhentede Oplysninger ligge nogle Klipper, kaldede the Staggs of Broad Haven, omtrent  $1\frac{1}{2}$  engelsk Miil nordlig for Benvee-Head. Disse ere rimeligviis meente.

*Det østlige Forbjerg.* Saaledes staaer der i Texten; men ifølge Contexten maae vi formodentlig antage en Feil her; thi da de vare dragne fra en Havn paa Östsiden forbi det nordlige Forbjerg, maatte de komme tilbage til den vestlige Side af Landet. Den Havn, hvori de tænkte at løbe ind, bliver saa formodentlig den samme som den, hvorved de strax i Begyndelsen havde været, nemlig Broad Haven, og Forbjerget at søge i Nærheden af denne. Imidlertid er det dog mueligt, at Læsemaaden er rigtig; og da antage vi, at de, som forhen anført, først ere komne til *Broad Haven*, at Havnen paa Östsiden er Fjorden ved Balliglass, at det nordlige Forbjerg er Cap Downpatrick, som vel ikke er det nordligste Forbjerg paa Kysten, men dog vender imod Nord, og at det østlige Forbjerg er Cap Relakin, ved hvilket der ogsaa er et Indløb til en Havn. Men herved møde følgende Vanskeligheder. Det hedder, at de efter at være komne til det sidste Forbjerg, seilede mod Vesten, hvilket fra Cap Relakin ikke egentlig lod sig gjøre; de havde der i Sinde at søge at faae Islænderen i Tale; dette medfører da rimeligviis, at de vare i Nærheden

af det Sted, hvor de først havde truffet ham; endelig finde vi de nysomtalte Klipper (Staggs of Broad-Haven) ved Cap Benvee; men lignende Klipper eller Grunde forekomme ikke ved Cap Downpatrick, saa at dette ikke passer saa godt til Beskrivelsen over det nordlige Forbjerg, som hint. Jeg foretrækker derfor at forandre Læsemaaden, som oven anført.

*lettede han Anker ved god Vind o. s. fr.* Julianehaabs District ligger henved halvfjerde Hundrede Mile i Vestnordvest for Mayo. Man kunde saaledes ved med god Vind at seile først i Vest i sex Dage, og derpaa i Nordvest i fire Dage, nok komme dertil.

*At de havde fundet en fortræffelig Egn og en endnu bedre Havn.* Den Egn, som her omtales, er upaatvivlelig Eggen ved Fjordene Agluitsok og Ounartok. Her er om Sommeren mild Luft; i Nærheden af Lichtenau er en antagelig Havn<sup>1</sup>, en god Skibshavn skal efter Dr. Pingels Meddelelse være mellem Ounartok- og Sermelik-Fjordene indenfor Øen Imnarsutelik; i Agluitsok-Fjorden har paa flere Steder været god Skov efter Landets Leilighed, men den er nu udryddet af de mähriske Brødre. Fiskeriet efter Lodder, som i Mai og Juni gaae ind i Fjorden, er det bedste i hele Sydgrønland, ogsaa er der en Laxelv; eet og maaskee flere Fuglefjelde forekomme der; paa Øen Ounartok ere varme Kilder; de i Agluitsok udløbende Elve synes at være ret betydelige; endelig findes baade i Ounartok og Agluitsok temmelig store Sletter med god Jord.

*Da vi vare løbne ind i en god Havn.* Efter de anførte Omstændigheder synes denne Havn at have været i Nærheden af Lichtenau.

*et stort Bjerg, som udkastede Røg.* I Indledningen har jeg bemærket, at her tales om Øen Ounartok, som dog nok ikke kan sees fra Lichtenau; men man kan an-

<sup>1</sup>) S. Samleren.



tage, at de Reisende paa een af deres Udflugter have faaet Öie paa denne Ö.

*August Maaned.* I Originalen staaer Juni Maaned, som ikke kan være rigtigt, da Ankomsten til Ilofe i Forveien siges at have fundet Sted den første Juli. En Berigtigelse maa Texten da undergaae, i det vi enten paa dette Sted læse August istedenfor Juni, eller og antage, at Ordene Luglio og Giugno ere forbyttede. Det Første bliver maaskee det Rigtigste, eftersom der kort efter siges, at Vinteren var nær.

*omkring paa hele Öen.* Ved Öen forstaaes uden Tvivl ikke Öen Ounartok, til hvis Undersøgelse der ikke udfordredes saa lang Tid; men snarere Landet mellem Fjorden Agluitsok og Ounartok, og maaskee tillige paa Östsiden af Ounartok.

*Neome.* Synes at være Öen Foul.

*at jeg var kommen forbi Island.* Det synes besynderligt, at Brevskriveren her ikke anmærker, at han var kommen forbi Frislanda (Færøerne), hvilket han maatte have bragt i Erfaring, og hvilket var værdt at anmærke, fordi det viste, at han havde forfeilet sin Vei. At han efter tyve Dages Seilads fra Grönland var kommen forbi Island, var ganske i sin Orden, og fortjente ikke at anmærkes som noget besynderligt; desuden havde han, naar han ikke allerede vidste, at han var kommen forbi Island, ingen Grund til at vende sig imod Sönden; thi dersom han tog denne Retning for tidlig, kom han ikke til Færøerne, men midt ud i det atlantiske Hav.

---

## D. EFTERRETNINGER

## OM NICOLO OG ANTONIO ZENO.

EFTER ZURLA<sup>1</sup>.

Den Bog, som Nicolo Zeno den yngre har meddeelt om hans to Forfædres, Nicolo og Antonio Zenos Reiser og Opdagelser, begynder med at give os nogen Underretning om hans anseelige Familie fra det trettende til det sextende Aarhundrede, desuden forudskikkes en Stamtavle over de Personer i Familien, som i denne Tid have udmærket sig. Saa meget desto snarere kunde man lade sig bevæge til at omtale denne Slægts store Anseelse, dels ved dens fjerne Oprindelse, dels ved dens senere Glands iblandt den mest udmærkede venetianske Adel. Men dette er ikke vor Hensigt. Vi indskrænke os til at anmærke, at, foruden ikke faa andre Forfattere af venetianske Slægtregistre og Kröniker, Giacomo Zebarella taler vidtløftig om denne Familie i sit Værk trykt i Padua 1646 under Titel: Trasea Peto, ovvero origine della Serenissima Famiglia Zeno (Thrasea Pætus, eller den høianseelige Familie Zenos Herkomst), og omendskjönt mange Paastande af denne Forfatter, som har beskrevet flere venetianske og paduanske Familiers Oprindelse, ikke bifaldes af Kritikerne, synes man dog i det mindste at burde underskrive det, som Marco Barbaro har efterladt, skrevet i sine Discendenze Patrizie, i Manuscript T. 7 pag. 178. „Familien Zeno er af saa stor Ælde, at det er høist mærkværdigt og næsten utroligt; thi efter at have seet de ældste Kröniker, Historier og Mindeskrifter i Venedig, Padua, Marca Trivigiana og Rom, har jeg deraf uddraget den mest grundede Formodning, at dens Udspring er fra Fanniernes høianseelige consulariske og keiserlige Familie, som hører til de ældgamle romerske Adels-slægter.” Desuden kan man om denne Familie see, hvad der findes i Begyndelsen af Carlo Zenos, den Ældres, Liv,

<sup>1</sup>) Dissertazione p. 38-46.

skrevet af Jacopo, hans Brodersøn, Biskop til Feltre og Belluno, og af Muratori indført i hans 19de Bind af *Scriptores rerum Italicarum*, og til ny Hæder for denne Familie var det at ønske at man maatte see trykt *Elogi degli Uomini illustri della Famiglia Zeno* (Lovtaler over de berømte Mænd af Familien Zeno), skrevne af Pietro Zeno i Begyndelsen af det 17de Aarhundrede, hvilke som Manuscript eies af den venetianske Patricier Teodoro Correr, en yderst ivrig og utrættelig Samler af fædrelandske Mindeskrifter. Hvad os angaaer, behöve vi blot at holde os til Nicolo og Antonio Zeno, værdige Brødre til den ovennævnte Carlo den ældre, og som synes paa en Maade at have været hans Medbeilere ved at udmærke sig udenfor Fædrenelandet og ved nye dristige Seiladser, ligesom han udmærkede sig ved sin Tapperhed hjemme og ved Fædrenestadens Forsvar. Deres Forældre vare Pietro med Tilnavn Dragone og Agnese Dandolo. Deres Fader gjorde sig berømt ved sin langvarige Bestyrelse af Staden Padua, som den Tid var underkastet Carrareserne, og endnu mere som Överstcommanderende i de christne Fyrsters Forbund, som 1342 blev stiftet af Clemens den Sjette mod Tyrkerne, af hvilke han Aaret efter, i det 43 Aar af hans Liv, blev myrdet tilligemed den pavelige Legat, ved et pludseligt Overfald, medens de tilligemed hele Hæren bivaanede Gudstjenesten. Det vilde have været meget ønskeligt, at Krönikerne havde med samme Nöiagtighed og Sikkerhed tilkjendegivet de forskjellige Hoved-Epocher i Pietros tre anførte Sønners Liv og Tidsregning. Om Carl veed vi dog saa meget, at han blev født 1334, og at hans hele Liv, som endtes 1418, var opfyldt med mange Slags Hæder, erhvervet ved hans udmærkede Flid i Videnskaberne og Yndest for de Lærde og ved de betydelige Tjenester, han ydede Fædrenelandet, paa hvilke han satte Kronen ved med stor Berømmelse at befrie det fra Faren i Krigen med Genueserne 1380 og 1381, som udførligere sees i hans *Levnetsløb* og den der-

til föiede Liigtale af Leonardo Giustiniano, som nylig, tilligemed adskillige andre over venetianske Patriciere, er oversat af den kundskabsrige Adelsmand Girolamo Ascanio Molin. Men hvad Nicolo og Antonio angaaer, kunne vi kun tilnærmelsesviis angive Tidspunkterne for deres Födsel, deres Reiser og deres Död.

Da man i Stammetræet finder, at Pietro giftede sig med Agnese 1326, og der siges i Carlos Levnet, at han neppe kjendte sin Moder, og at hun efterlod sig ti Sønner, maa man slutte, at Afstanden mellem hans Bröders Födsel ikke har været stor<sup>1</sup>. I Skriftet Vite de' Duchi di Venezia af Marin Sanuto den Yngre, saaledes kaldet for at skjelnes fra den ældre, som ogsaa kaldes Torsello, — som af Muratori er indført i den 22 Tome af Rerum Italicarum Scriptores, er vor Nicolos Navn med Nedstammelsen fra Pietro Zeno Dragone, eller ligefrem Dragone hans Fader, og det for ikke at forvexle ham med andre af samme Navn og Tilnavn, som levede paa den Tid, da det viser sig af et Manuscript med Titel il Campidoglio Veneto af Vicentine-ren Girolamo Capellari, som findes i St. Marcus-Bibliotheket, at der vare tvende andre af Navnet Nicolo Zeno i Aaret 1379. Vor Nicolo kaldes der da S. Canzian, fordi han boede i det saaledes benævnte Sogn, ligesom hans Broder Antonio kaldtes da S. Fantin og Carlo da S. Grisostomo.

Af disse anförte forskjellige Bopæle seer man at de tre Brödre have adskilt sig, ligesom de og have stiftet tre særskilte Slægtlinier. Carlos Linie uddöde 1653 med en

---

<sup>1</sup>) Under den Forudsætning, at Nicolo var den ældste af Brödrene, har Zahrtmann antaget, at han var födt omtrent 1328. Men denne Forudsætning udledes vist blot deraf, at han nævnes først i Stamtavlen. Men da han her kun nævnes med Antonio og Carlo, følger kun at han var den ældste af disse tre. Det kan da være, at hans Födselsaar ikke var tidligere end 1331. Tilnavnet il Grande beviser intet, da det ogsaa tillægges Carlo.

Vettore, Søn af Carlo, Nicolos Linie med Marco di Giambatista, som døde 1756. Antonios Stamme, som siden blev kaldt dai Crocicchieri og dai Gesuiti, vedvarer endnu i den udmærkede Adelsmand Antonio Zeno, som for nærværende Tid ogsaa repræsenterer Nicolos uddøde Linie, og til hvis Humanitet og Artighed jeg skylder ikke faa Oplysninger uddragne af hans Archiv. I Sanutos nys anførte Levnetsbeskrivelser finder jeg, at vor Nicolo med Tilnavn il Grande var iblandt Dogen Marco Cornaros 41 Vælgere 1365; og det synes at være den samme, som kort derefter anføres, som een af de tolv Talere, der af det venetianske Senat bleve udsendte med fem Galeier til Marseille, for at føre Paven med hans hele Hof til Rom. Med større Bestemthed anføres i samme 22 Tome col. 747 vor Nicolo iblandt de 41, som udvalgte Dogen Michele Morosini i Juni 1382, da han der kaldes Ser Nicolo Zeno quondam Ser Dragone (o: Pietro Zeno med Tilnavn Dragone) som nylig er anført, og col. 744 siges: „den første October samme Aar 1382 blev Nicolo Zeno quondam Ser Dragone udnævnt til Gesandt i Ferrara,” og strax derefter tilføies, at den samme var een af de tre Deputerede til Grændserne med Herren af Padua. Siden læser man col. 779 med samme Vedtegning, at han var den ene af de tre Raadsherrer, som 1388 den 26de November blev udvalgte for paa Herren af Paduas Vegne at tage Staden Treviso og dens Territorium i Besiddelse. Efter denne Tidspunkt findes Nicolo Zenos, Ser Dragones Søns, Navn ikke iblandt de Levende. Og heraf have vi gyldig Grund til at slutte, at han er dragen langt bort fra sin Fædrenestad og har udført den Reise til de nordlige Egne, som vi handle om.

Deraf følger det sikkert, at Nicolo har foretaget denne Reise, ikke 1380, som Bogen og Søkortet, hvilke udkom fra Marcolinis Bogtrykkeri 1558, anføre, men efter 1388 og maaskee 1390, og Forvexlingen mellem 1380 og 1390

er ikke forunderlig i en Udgave, som rimeligvis er gjort uden Forfatterens Tilsyn, ligesom han heller ikke gennemsaar sit andet Værk „om Staden Venedigs Oprindelse,” som i samme Aar blev udgivet, ligeledes af Marcolini, og hvorom man kan see Foscarini pag. 276. Denne Forvexling af Aar bevises ogsaa af det, som den samme Nicolo den Yngre skriver, at Nicolo, den Reisende, forlod Venedig efter den chioggianske Krig med Genueserne, som endtes ved Fredsslutningen den 24de August 1381. Ogsaa kort Tid derefter opstode nye Forandringer og Farer for et Brud mellem de to medbeilende Republiker, saa at man kan antage, at Nicolo hverken saalænge den nysnævnte med stor Forbittrelse førte Krig varede, eller kort derefter, har forladt sit Fædreland, til hvis Tjeneste hans uddødelige Broder Carl med saa megen Tapperhed opoffrede sig. Hertil kommer at — som den slittige Marco Barbaro giver tilkjende i sit forhen citerede Manuscript *Discendenze Patrizie*, saavel som Marcantonio Sabellico i sin *Storia della Repubblica di Venezia* — Nicolo<sup>1</sup> var Anfører for en Galei imod Genueserne Aar 1379; det samme anmærkes af Andrea Gataro i hans *Storia Padovano* i Tom. XVII af *Muratoris Rerum Italicarum scriptores*, og af Andrea Redusio i hans *Chronicon Tarvisinum* i den nylig anførte Samling, og det er meget naturligt, at Nicolo i denne store Fare udviklede til Fædrelandets Tjeneste og Forsvar disse Sömands- og Kriger-Talenter, som han med saa stor Hæder lagde for Dagen paa sin følgende Reise, og i sine Foretagender under den udenlandske Fyrste i Frislanda. Nicolo den Yngre taler netop om hans ved foregaaende Övelse udviklede Tapperhed, idet han siger, at han selv kjendte og vidste meget ved lang Övelse i Seilads og Vaaben. Ikke alene med sin Arm frembød han sig til Fædrelandets

<sup>1</sup>) Dersom denne Nicolo, Sömanden, havde været forskjellig fra Nic. Zeno di S. Canzian, vilde disse Forfattere dog rimeligviis have givet det tilkjende.

Frelse, men ogsaa med en stor Deel af sine Rigdomme, som han besad i saa stor Overflødighed, at han fik Tilnavnet den Rige. Jeg læser virkelig i et Udtog af den store eller trevisanske Krønike et Manuscript, som Dogen Foscarini fordum besad: Nicolo Zeno qu. Dragon<sup>1</sup> con Zustignan Orsatto, Zorzi Fantin, Zane Moro, Zorzi Giacomo fu uno de' piu ricchi per gl'imprestidi per la guerra di Chiozza<sup>2</sup>, o: Nicolo Zeno, den afdøde Dragones Søn, var tiligemed Giustiniano Orsatto, Georgio Fantin, Giane Moro og Georgio Giacomo een af de Rigeste, som skaffede Laan tilveie til den chioggianske Krig, og dette var 1381. Derfor er det man med fuldkommen Sikkerhed kan afgjøre, at Tiden, da han begav sig fra Venedig paa sin høist mærkværdige Reise mod Norden var efter 1388 og maaskee 1390, som ogsaa følger af Familien Zenos Stamtavle, indført i de forhen nævnte Discendenze Patrizie. Idet der her tales om Antonio Zeno, angives, som andensteds sees, Tidspunktet for de omtalte to Brødres Opdagelser at være 1390<sup>3</sup>, og dette svarer til Nicolos første Reise og hans Opdagelser, hvorom han, og siden Antonio, have skrevet.

Da vi saaledes for første Gang have med Noiagtighed undersøgt Tiden til Nicolos Afreise, bliver det let at udlede hans Dødsaar, eftersom den yngre Nicolo fortæller os, at ifølge denne Reisendes Beretninger og smigrende Indbydelser, hans Broder drog over til ham og levede med ham i Frislanda i 4 Aar, efter hvilke Nicolo døde. Naar vi forudsætte, hvad der er ganske rimeligt, at Antonio ikke har opsat at begive sig derhen, efter de af Broderen er-

<sup>1</sup>) Af dette Udtryk, synes mig, følger uimodsigelig, at det netop var vor Nicolo som var riig, hvilket Zahrtmann ikke vil antage.

<sup>2</sup>) o: Chioggia.

<sup>3</sup>) Vi kunne dette uagtet gjerne antage at Nicolos Afreise fra Venedig har fundet Sted 1389, maaskee endog i Begyndelsen af Aaret, hvorved der kan blive en Tid af over 3 eller benimod 4 Aar fra hans Afreise til Antonios Ankomst til Færøerne.

holdte Underretninger, siden han kappedes med ham ogsaa i Lysten til at reise, som den unge Nicolo har skrevet, saa kan man fastsætte, at han er reist Aaret efter, d. e. i Aaret 1391, eller i det seneste 1392, da vi ansætte en Tid af eet eller to<sup>1</sup> Aar til at erholde Underretningen fra saa bortfjernede Egne, omendskjøndt der ikke var nogen vanskelig Handelsforbindelse formedelst de mellemliggende Punkter i Flandern og England, som besøgte af Venetianerne. Følgelig maa Nicolos Død, med hvem Antonio levede i Frislanda i 4 Aar, være indtruffen omtrent 1395. I det mindste vide vi med Vished, at Nicolo var død 1398, thi hvor hans Søns Tommasos Giftermaal med en Datter af Ser Omobono di Bugni fra Cremona, som fandt Sted i dette Aar, er indført i Slægtregisterne og andre Papirer, skrives Tommaso quondam Nicolo, o: Tommaso en Søn af den afdøde Nicolo.

Disse Epocher faae nyt Lys af Undersøgelsen om dem, som vedkomme den anden Broder Antonio. Denne giftede sig 1384 og havde 3 Sønner. Derfor kan man ikke fastsætte hans Afreise fra Familien til nogen anden Tid end den ovenfor anførte, nemlig omtrent 1391 eller 1392. Desuden hvor hans Søns, Dragones Ægteskab med Anna Morosini i Aaret 1406 omtales, siges der Dragon Zeno quondam ser Antonio quondam Ser Piero detto Dragon o: Dragon-Zeno, Søn af den afdøde Ser Antonio, som var en Søn af den aføde Ser Piero kaldet Dragone. Følgelig var Antonio ikke i Live 1406, og da han var i Frislanda i 14 Aar, 4 med Nicolo og 10 alene, er det nødvendigt at sætte hans Tilbagekomst omtrent til 1405<sup>2</sup>. Saaledes stemme alle Tidspunkter paa en mærkværdig Maade sammen; derfra 1405, saa har hans Ophold der varet hele 14 Aar; er han kommen der 1392 og reist tilbage 1405, kan Op-

<sup>1</sup>) Efter nys anførte Note kunne vi sætte en Tid af 3 Aar eller noget derover.

<sup>2</sup>) Er han kommen til Frislanda 1391 og afreist.



holdet endnu udgjøre næsten 14 Aar, men det er ogsaa mueligt, at han først er kommen hjem 1406, da hans Hjemkomst og Død og hans Söns Giftermaal kunne have fundet Sted i Löbet af eet Aar.

### E. OM ZENOERNES KORT.

Dette Kort indeholder Grönland, Dele af Estotilanda og Drogio, Island, Grislanda, Frislanda, Neome, Podalida, Hetland, Dele af Skotland og Syderöerne, Norge, en Deel af Sverrig, og næsten hele Danmark.

Originalen til dette Kort havde Nicolo Zeno den yngre fundet mellem sit Huses gamle Papirer. Om Forfatteren dertil veed man intet med Vished. Paa den Copie, der er meddeelt af Nic. Zeno tilligemed hans Bog, staaer denne Overskrift: *Carta da navigar de Nicolo et Antonio Zeni furono in Tramantana lano: MCCCCLXXX.* Da denne Paa-skrift ikke findes paa den Copie, som meddeles i Ruscellis Ptolemæus, har den formodentlig ikke staaet paa Originalen, men er tilføiet af Nic. Zeno den yngre. Den viser, at han holdt Kortet for at være forfattet af bemeldte Nic. og Ant. Zeno; det samme siger ogsaa Ruscelli i den til Kortet hørende Text. Ogsaa den Slutning, som den yngre Zeno gjør, at Zichmni<sup>1</sup> maa have besøgt begge Sider af Grönland, siden han finder dem udførlig aftegnede paa Kortet, viser, at han antager, at det hidrører fra hine Reisende<sup>2</sup>.

<sup>1</sup>) Ved en Uagtsomhedsfeil har jeg i min Afhandling om det ældste bekjendte Kort over Grönland sat Antonio Zeno istedenfor Zichmni.

<sup>2</sup>) VValckenaer har uden at anføre nogen Grund paastaet, at Kortet var af Nic. Zeno den yngre og udarbejdet efter Reisebeskrivelsen. Herimod strider desuden de ovenanførte Spor af at Kortet har været benyttet af Bianco og Fra Mauro. See Nord. Tidsskrift for Oldkyndighed 3. p. 194-95.

Er dette nu end ikke andet end en Formodning, saa er den dog rimelig. Kortet kan ikke være udarbejdet blot efter Reisebeskrivelsen, fordi det indeholder mange Punkter, som slet ikke omtales i denne. Man kjender heller ikke noget Kort eller nogen Beskrivelse, hvoraf en Venetianer efter Nic. og Ant. Zenos Død kunde have taget det. Det bliver altsaa sandsynligt, at Kortet er tegnet af disse tvende Brødre selv eller under deres Opsigt. Til den Formodning, at dette Originalkort er af to Forfattere, har man nogen Anledning i de Forskjelligheder, som vise sig mellem Kortets forskjellige Dele. I Grønland og Estotiland, om hvilke Antonio har givet Underretning, ere der anbragte Bjerger og Floder, — Floder, i Almindelighed, hvor der i Grønland ere smalle Fjorde, og Navnene, skjøndt de ogsaa bære Præg af nordisk Oprindelse, ere korte, sædvanlig kun af een eller to Stavelser, med et tilføjet latinsk eller italiensk Appellativ i Forkortning. Man kunde da antage, at Tegneren ikke har villet meddele den sidste Deel af Sammensætningerne i Originalsproget, hvor den kunde oversættes, f. Ex. naar han siger, Sadi (Sādi, Sandi) promontor: istedenfor Sandnes. Disse Dele af Kortet kunde man maaskee antage at Antonio havde udarbejdet. I de Lande, som Nicolo har besøgt, som Frislanda, Hetland og Island, ere ingen Bjerger, og næsten ingen Floder tegnede. Navnene ere længere, thi den sidste Deel af Sammensætningen er sædvanlig ikke oversat, men meddeelt i Originalsproget, f. Ex. Andafort 3: Andefjord. Dog gives der Undtagelser, som Honos f. paa Island, og nogle Fjorde og Forbjerger, hvorved Ordet Fjord er oversat ved colfo og Forbjerg ved capo (forkortet til C). Man kunde formode, at Nicolo havde tegnet disse Lande.

Men, som jeg alt i Indledningen har anmærket, den yngre Zeno har ikke meddeelt Kortet i uforandret Skikkelse. Foruden de Dele, som ligge østen for Hetland samt Bispesæderne paa Island, kan han mueligen endnu have

tilføiet enkelte Punkter efter andre Korter<sup>1</sup> eller specielle Meddelelser, og deriblandt kunde da og Votrabor være, dersom man endelig vil have, at det skal udledes af Vestrabord.

I sin Bearbejdelse har den yngre Nic. Zeno udgivet et Træsnit tilligemed Reisebeskrivelsen; men desuden har han meddeelt en anden Aftegning til Girolamo Ruscelli, som har leveret den i Kobberstik, 6½ Tomme høi, 9½ Tomme bred, i sin italienske Udgave af Ptolemæus; den første har jeg ikke seet, men den Copie i Kobberstik, der findes i Zurlas Dissertazione, 11 Tommer høi, 13 Tommer bred, har jeg antaget for tro. Disse tvende Udgaver stemme ikke fuldkommen overeens, og skjøndt den store synes at være correctere end den lille, har jeg dog ikke vovet at give den ubetinget Fortrinnet, og hvor jeg bemærker nogen Afvigelse, skal jeg tilkjendegive den.

Paa begge Copier findes Meridianer og Paralleler, som

---

<sup>1</sup>) Jeg finder ingen tydelige Tegn til at det Kort paa Kjöbenhavns Universitetsbibliothek, som Zahrtmann tildeels antager for Kilden til det zeniske Kort, skulde være ældre end dette. For denne Forudsætning anfører Zahrtmann tvende Grunde, nemlig: 1) at Zeno har Elesté, hvor det andet Kort har Hestleß, og Olensis, hvor dette har Hollesis; her skulde Zeno som Italiener have bortkastet det ham stødende H. Men Hestle bliver ved Bortkastelsen af H jo ikke til Elest'e, men til Eastle. Rimeligere er det at Hestle er kommet af Elest'e eller rettere EJest'e, idet man af det utydelige EJ har gjort et H og af det ovenfor satte r et l. Ligeledes bliver jo Hollesis ved Bortkastelsen af H ikke til Olensis, men til Ollesis. 2) at det var utænkeligt, at man havde foretrukket Bordones Contour til at sætte Zenos Navne ved. Men hos en saa unöiagtig og ukyndig Korttegner, som Forfatteren til det anførte Kort er, kan jeg ikke finde det urimeligt. Han anfører undertiden eet Land paa to Steder, f. Ex. Anholt, Lolland, Falster; han lader den Elv, som løber forbi Upsala, falde ud i en Sü, der staaer i Forbindelse med Christiania Fjord, han henlægger Trondhjem paa Sydkysten af Norge, Øsel sønden for Gulland, Island vesten for Grönland o. s. fl.

ere tilføiede af Nic. Zeno, paa den lille een Meridian ved hver 5te Grad, paa den store dobbelt saa mange, men paa begge een Parallel ved hver Grad. Disse Linier ere anbragte saaledes, at den første Meridian gaaer igjennem Talas og Brons (Dele af Island); den 55° vestlig Længde falder i den vestligste Deel af Grönland, og den 40° ö. L. i Sjælland; den 60de Grad nordlig Brede falder i det nordlige Skotland, samt imellem Öerne Romö og Sylt, den 65de Grad n. B. falder i Midten af Hetland og i det sydlige Norge, den 70de Grad lidt nordligere end Holum og Trondhjem, og den 75de Grad i den nordlige Deel af Grönland. Dog er det kun paa den lille Copie, at baade Længde og Bredegrader ere betegnede med Tal, paa den store finder det kun Sted ved Bredegraderne.

Jeg skal nu særskilt gennemgaae alle de Lande, som findes paa Kortet.

*Grönland* er oventil afskaaret ved Kortets Kant. Den vestlige Kyst løber i Sydsydvest og Nordnordost; den østlige løber først i Sydvest og Nordost, derefter i Vest og Öst. Paa Zurlas Copie er denne Kyst ved en anden Kyst forbunden med Norge, hvorimod den paa Ruscellis tilsidst böier sig mod Nord, til den möder Kortets nordlige Kant. En Rad af Prikker betegner dog Retningen, hvori Kysten, som efter den anden Copie skulde forbinde Grönland og Norge, antoges at gaae.

Med Undtagelse af den nordostlige Deel er Grönland temmelig rigtig aflagt. Navnet ENGRONELANT, som staaer paa den sydvestlige Deel af Landet, og GROLANDIA, som sees paa den nordostlige, ere begge, som Estrup rigtig bemærker<sup>1</sup>, Benævnelser paa eet og samme Land, og udledes af det nordiske Grönland. Paa Ruscellis Copie staaer endnu længere østlig GRONELAND, som er en tredie Form af samme Benævnelse. Af Navnene paa Grönlands Kyster

<sup>1</sup>) Scand. Litteraturselsk. Skr. 20 B. p. 261.

Grönlands historiske Mindesmærker. 3 Bind.

ere der kun faa, som svare til bekjendte Benævnelser paa grønlandske Steder, men dog temmelig mange, som lade sig udlede af det nordiske Sprog. Dette kan vel med meest Sandsynlighed forklares deraf, at Zichmni og hans Følge have givet dem disse Navne<sup>1</sup>.

*Neum promontor*: kan være det islandske *d nefum*, en ikke upassende Benævnelse for et Forbjerg.

*Nha promontor* veed jeg ikke at forklare.

*Sadi prom.* I Originalen kan have staaet *Sādi*, som læses *Sandi*. Saaledes kan Navnet være *Sandnes*, som er Navnet paa en Kirke hos Björn Jonsen. Dennes Beliggenhed antager Rafn (*Antiquitates Americanæ* pag. 441) at have været ved Issortok, og saaledes maa Punktet være lagt for langt nordlig; men en saa ringe Feiltagelse kan man neppe tage i Betragtning.

*Diuer flumen*<sup>2</sup> kan være Benævnelsen *Dýrafjörðr*, som hos Björn Jonsen bruges om et Sted i Österbygden; men Beligheden svarer ikke dertil.

*Peder* (hos Ruscelli *Feder*) *f.* kunde betegne *Petrufjörðr* eller *Petrsvik*. Det sidste Navn forekommer i Ketilsfjord i Österbygden, og altsaa for langt borte for at kunne passe til dette Sted.

*Hit prom.* kan jeg ikke forklare.

*EJest'e* (hos Ruscelli *Fiste*, en Læsemaade, der dog formentlig nedstammer fra den förste) antager jeg at være urigtig afskrevet istedenfor *P. Vestre* *v:* *Pagus Vestre*, hvorved man har villet udtrykke *hin vestri byggð*, hvilken Benævnelse — som jeg har udviklet i Afhandlingen om det ældste Kort over Grönland — i indskrænket Betydning har betegnet Baals Revier<sup>3</sup>.

*Iiaur* (hos Ruscelli rimeligere *Diaur*) *prom.* hører til de uforklarlige Benævnelser.

<sup>1</sup>) Estrup i Scand. Litteraturselsk. Skr. 20 Bind p. 261.

<sup>2</sup>) En Blanding af en latinsk og en italiensk Form.

<sup>3</sup>) Nord. Tidsskr. f. Oldkynd. 3 Bind p. 202-203.

*Han f.* kan betegne *Anavík*, som er Navn paa en Kirke — formodentlig ogsaa paa en Viig — i Rángafjörð, rimeligviis den nuværende Fiskefjord.

*Hoen pmontor.* kan betegne *Hornanes*, som kunde være en passende Benævnelse for Forbjergget Desolation<sup>1</sup>, formedelst de derværende steile Klippespidsler.

*Nice f.* kan maaskee være urigtig læst for *Irice f.*, og da kan det være *Eriksfjord*, som man antager for at være Tunnudliarbik.

*Af pmontor.* kan ikke med nogen stor Sandsynlighed forklares. *Hvarf*, som efter Graahs Mening er Sermesok, kan ret godt passe i Henseende til Beliggenheden, men Navnet afviger temmelig meget.

*Auor* (hos Ruscelli *Auer*) *f.* kunde være *Aurriða-fjörðr*, eller efter den norske Form Ourefjord (Ørtefjord), en passende Benævnelse for adskillige af Grönlands Fjorde, hvori der ere mange Laxörter. Efter Beliggenheden passer det til Fjorden Igaliko, hvor et Sted af Grönlænderne kaldes Ekalluit (o: Laxörter). Igaliko skulde efter Eggers's Mening være Einarsfjorden.

*Trin prom.* (saaledes hos Ruscelli og i Texten; paa Zurlas Copie staaer *Tiin*, som uden Tvivl er urigtigt) er en Benævnelse, som er givet Stedet af Zichmni og hans Selskab. Det kan udledes af det islandske *tryni* eller af vort *Tryne*, og saaledes være en passende Benævnelse for et Forbjerg. Det er og mueligt, at Færingerne her have

---

<sup>1</sup>) Dette Forbjerg antager jeg at ligge indenfor Österbygdens Grændser, hvilken jeg efter de Grunde, som ere anførte i Nordisk Tidsk. f. Oldk. 3 Bind p. 202, mener at have strakt sig omtrent til Narksalik eller — maaskee nøiagtigere — til Tiksaliknæsset. Dog er det en Feiltagelse, naar jeg har sagt, at Thorhallesen skulde have berettet at Ruinerne begynde 3 Mile sünden for Frederikshaab; den er foranlediget ved en Trykfeil i Jonges Geographie, hvor der staaer 3 istedenfor 30.

opnævnt et Sted i Skaaleviig Sogn, som hedder *Tröin*. Efter hvad jeg forhen har sagt i Anmærkningerne, maa det uden Tvivl være eet af de to Forbjerge, som ligge ved Mundingen af Agluitsok.

Paa Östkysten bemærkes først Navnet *Han f.* (som mangler hos Ruscelli), hvilket maaskee her skal betegne det islandske *Andafjörðr*. Navnet staaer imellem to Floder, uden at man kan vide, til hvilken af dem det hører. Efter Beliggenheden svare disse Floder til Fjordene Auar-  
ket og Aneretok. Især til den første kunde Navnet *Andafjörðr* være passende, fordi der i denne findes en stor Mængde Söfugle.

Derefter følger *Munder pmontor*, som efter Beliggenheden nogenlunde svarer til Cap Bille. Navnet seer i sin Form nordisk ud; men vi vide dog ikke, at et lignende har været tillagt noget grønlandsk Forbjerg. Det samme gjelder om *Lande f.*, som efter Beliggenheden svarer til Heinesens Fjord. Derpaa følger *Ghi* (hos Ruscelli *gin prom.*), som kan være Asiouit, men hvis Navn neppe lader sig forklare. Derefter følger *Hian promontor*, som maaskee kunde være Kotesermio. Navnet kan udledes af *járn* o: Jern, og være foranlediget af Forbjergets guulbrune Farve, hvoraf man maaskee har sluttet, at det indeholdt Jern. Navnet *Naf f.* kunde maaskee sammenlignes med det islandske *nafti* (Navle). Om *Chápin* eller *Chūpin*, (hos Ruscelli *Chan*) veed jeg ikke at fremsætte nogen rimelig Formodning. *Boier f.* kunde maaskee udledes af *Berefjord* eller efter en anden Læsemaade *Berrefjord*, hvortil den tilsvarende islandske Form vel maa være enten *Berufjörðr* eller *Bjargafjörðr*. Denne Berefjord var efter Ivar Bardsen ikke bebygget og laae langt östligere end Skagefjord. Skulde Graahs Mening, at Berefjord er at søge i Nærheden af Prinds Christians Sund, eller Eggers's, at det er Itiblikrsoak, være rigtig, passer Beliggenheden ikke til Boier f. Imidlertid er det ligesaa rimeligt at søge den

paa Östkysten, da den laae udenfor den beboede Deel af Grönland; dog maa jeg tilstaae, at det, efter hvad Ivar Bardsen beretter, maae være rimeligt at søge den meget sydligere end der, hvor Navnet Boier f. staaer, f. Ex. mellem den 60de og 62de Grad. Östen for Boier f. er Forbjerget *Ther promont.*, om hvilket jeg ikke veed at give nogen tilfredsstillende Forklaring.

Længere östlig sees paa Kortet en liden Flod, tæt derved en Vulcan og ved denne en Bygning med Taarn, hvorved staaer Navnet *S. Tomas Zenobium* (s: cœnobium; hos Ruscelli staaer *S. Thomas Zenobius*). Dette Kloster maa altsaa have ligget langt nordlig paa Grönlands Östkyst; ligesom den paa Kortet angivne Beliggenhed gjør det usandsynligt, saaledes gjøre de Efterforskninger, som Graah har anstillet, det næsten umueligt, at det kan have ligget sydligere end den 65° n. Br. Der kunde da ikkun være Spørgsmaal, om det har ligget paa den af Scoresby besøgte Kyst mellem 75° og 69°, eller paa den endnu ubekjendte Kyst mellem 69° og 65°. Da Scoresby ikke melder om nogen Omstændighed, hverken Ruiner, Vulcaner eller varme Kilder, der kunde lade formode, at han har været ved Thomasklosterets Sted, bliver det sidste rimeligere. Her findes efter Mörchs Beretning, i Borgervennen 1831 Nr. 6, adskillige oldeuropæiske Ruiner ved Iglouluarsoit mellem 65° og 66°, om hvis Oprindelse intet vides. Disse kunne da med Rimelighed antages at være af Thomasklosteret.

Istedenfor *Estotiland*, findes paa Kortet *Estotiland*, som formodenlig er den oprindelige Form. Der findes to Tegn paa Stæder, uden vedföiede Navne. Den, som tegnede Kortet, har vel ikke kjendt Landet, uden af Fiskerens i Beretningen anførte Angivelser. Han har da vel ikkun villet tilkjendegive, at der i dette Land ere Stæder, uden at gjøre Fordring paa at have betegnet disses virkelige Beliggenhed.

Ved *Drogio* er intet andet at mærke, end at Navnet er



udtrykt *Drogeo*, som i Henseende til Udtalen kun giver en ubetydelig Forskjel.

Om Beliggenheden af *Icaria* har Ant. Zeno vel ikke været enig med sig selv. Enten saa Hypotesen, at det er en Deel af Irland er rigtig eller ikke, er det indlysende, at det er lagt for nær ved Grönland<sup>1</sup>.

*Island*, der er benævnt ligesom i Texten *Islanda*, er fremstillet som en stor Ö tilligemed syv mindre ved den nordostlige Ende. Ved disse mindre Öer findes ikke anført den fælles Benævnelse, *le Islande*, som forekommer i Texten.

De her anbragte Navne kunne temmelig vel henføres til bekendte Steder. Kun Navnene paa Bispesæderne have latinsk Form; de øvrige ere, som det vil vise sig, umiddelbart at udlede af de nordiske.

Længst imod Nord sees Tegnet for en By med Navnet *Noder*<sup>2</sup>. Eggers forklarer det ved Möðruvalla klaustr, hvilket har nogen Rimelighed.

*Hauis* (hos Ruscelli *Hauos*, ogsaa ved et Bytegn, maa være *Hofsós*). *Olenfis*, ligeledes ved et Bytegn, er uagtet den urigtige Beliggenhed, upaatvivlelig Bispesædet *Hólar*. Dette er eet af de Steder, som maaskee ere tilføjede af Nic. Zeno junior.

*Cenefol* maaskee oprindelig *Conefel*, er efter Eggers's Mening, hvorimod jeg intet veed at indvende, *Spákonufell*.

*Honoaf*, ved Tegnet paa en Flod, er efter Eggers *Húnaós*, o: Munden af Hunavatnsá. Det Navn, som egentlig tilkom Udløbet, maa altsaa her være tillagt Aaen. *Votrabor* er af Eggers urigtig læst *Vohabor* og forklaret ved *Vestrhóphólar*. Zahrtmann mener derimod, at det er det af Olaus Magnus anførte *Vestrabord*, som ogsaa findes paa

<sup>1</sup>) See foran pag. 536, 539-540.

<sup>2</sup>) Man kan antage, at det er urigtig afskrevet for Moder. Da Initialbogstaverne i det 14de og 15de Aarhundrede skrives meget forskjellig, kunde en Forvexling af disse især let finde Sted.

Ortelius's Korter Tab. 71 og 6, netop hvor Zenos Vetrabor staaer. Ifølge dette maatte da min i Indledningen fremsatte Hypothese, at *Vestrabord*<sup>1</sup> var enten Havnefjord eller Höfn i Borgefjord, være urigtig, og det maatte være et Sted imellem Hunaos og Arnarfjord, f. Ex. Höfn ved Cap de Nord. Imidlertid vover jeg dog til Læsernes Dom at henhætte følgende Betragtninger. Paa Ortelius's Korter findes Ostrabord anlagt paa den Kant af Landet, hvor Thorlakhavn ligger. Hypotesen, at det er denne, som man har kaldet Ostrabord, maa da synes rimelig. Men da er det ikke antageligt, at Vestrabord skal søges saa langt i Nord og i en saa lang Afstand fra hin, at det blev vanskeligt at bemærke, om den laae østligere eller vestligere. Skulde man da ikke kunne bifalde den Mening, at Vestrabord virkelig har været enten Havnefjord eller Höfn i Borgefjord, men at Ortelius, som ikke nøie kjendte dets Beliggenhed, har henlagt det der, hvor han paa Zenos Kort sandt det lignende Navn Votrabor? Ogsaa er det rimeligere, at Havnefjord eller Höfn i Borgefjord var Udgangspunkt for Reiserne til Grønland, hvilket Vestrabord efter Olaus Magnus skulde være, end at et Sted i Isefjordsyssæl var det. Min i Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed yttrede Mening, at Votrabor ikke er Vestrabord, men Vatnsfjörðr i Isefjords Syssæl, kan derfor maaskee endnu være antagelig. *Jouel* (hos Ruscelli maaskee rigtigere *Joucl*) er sikkert Ordet *jökull*. Ifølge Beliggenheden mellem Vatnsfjörðr og Arnarfjörð, er det rimeligt, at Glámajökull er meent.

*Tuhos* (hos Ruscelli *Tulios*) veed Eggers ikke at forklare. I Mangel af noget bedre vilde jeg gjætte paa *Tjaldanes* ved Arnarfjörð. Naar man ikke saa nøie tog Hensyn paa Beliggenheden, kunde man holde det for at være det navnkundige *Thorsnes*. *Anaford* er efter Eggers's velgrundede Mening *Arnarfjörðr*.

---

<sup>1</sup>) *Bord* eller *bort* er det latinske *portus*, og *Vestrabord* betegner saaledes den vestre Havn ligesom *Ostrabord* den østre Havn.

*Rok* forbindes af Eggers med *Ochos* og forklares ved Reykjarvík. Jeg mener at *Rok* alene betegner Reykjarvík, eller maaskee, da der ikke er noget Bytegn, *Reykjanes*, som i nogle Afskrifter af Ivar Bardsens Chorographier kaldes Röchenes. *Ochos* synes da at betegne *Öxard*, det mærkelige Sted, ved hvilket Altinget holdtes.

*Flogascer* er af Eggers rimelig forklaret ved *Gairfuglasker*, eller, som det hos Olafsen I p. 226 hedder, *Fugleskjær*.

*Scalodin*, ved et Bytegn inde i Landet, er upaatvivlelig *Skalholt*. Stedet hører formodentlig til dem, som den yngre Nic. Zeno har tilføiet.

*Stelochth*, ved et Bytegn, forklares af Eggers ved Selvogr. Det synes dog snarere at kunne være kommet af *Steinsholt*, som er et Sted i Rángarvalla Syssel, og det kan da oprindeligiis være skrevet Stesolth. Dog er det ikke utænkeligt, at Kortets Forfatter har meent *Skalholt*, og at Nic. Zeno, som ei forstod dette, har tilføiet *Scalodin* paa et andet Sted. *Valen*, ved et Bytegn, er efter Eggers Rángarvellir; men da der findes flere lignende Navne i samme Egn, kan det endnu være noget tvivlsomt, hvilket Sted der er meent. *Aisel* (hos Ruscelli *Aisol*), maaskee oprindelig *Aifol*, forklares af Eggers heldig ved *Eyjafjöll*.

„*dos*“, ved et Bytegn, skal efter Eggers forbindes med det ovenfor staaende *Mane*; istedenfor *dos* skulde læses *clos*, og det Hele skulde betegne *Munkaþverá klaustr* i Öfjordssyssel. Endskjönt i Ruscellis Copie *Mane* har et Punctum ved sig, og *dos* er skrevet med et stort *D*, holder jeg dog Eggers's Mening for den rimeligste, der nu kan fremsættes.

De syv Öer, som i Texten benævnes *le Islands*, ere betegnede hver med sit Navn, hvilke Navne med faa Forandringer ogsaa forekomme i Texten. Om disse see Anmærkningerne pag. 586-87.

*Grislanda*<sup>1</sup> skulde efter min Mening være *Gorsö* under Norge, men af Kortets Forfatter være henlagt her, mellem Hetland og Island, fordi man var kommen dertil fra Hetland og derfra foer til Island.

*Frisland*, i Texten *Frislanda*, er Færøerne, hvilke ere tegnede som et sammenhængende Land, endskjönt nogle enkelte Öer ere betegnede som saadanne.

*Dvilo*, en eenlig Ö, norden for Frisland, blev af Buache antagen for Norderö; Navnet sammenlignede han med *Thule*. Efter Eggers er det *Fuglö*, den nordostligste af Færøerne. Næsten ligesaa rimeligt er det at antage det for *Mule* paa Bordö.

*Forali*, hvilket Navn staaer mellem *Dvilo* og Hovedlandet, betegner efter Eggers's rimelige Mening *Haraldsund* ved Kunö. *Alanco*, ved et Bytegn, er efter Eggers Blankskaale paa Kalsö.

*Dolfor* er efter Eggers's Mening, for hvilken jeg ikke veed at sætte noget bedre, Kalsö. *Aqua* er efter Eggers *d Gjögö* paa Österö; men det maa vel forblive noget tvivlsomt, især da man sædvanlig ikke siger *d Gjögö*, men *vi Gjögö*.

De tre sidste Navne mangle paa Ruscellis Kort.

*Andeford*, ved et Bytegn, forklarer Eggers med Föie ved *Andeffjord*.

C. (Capo) Vidil, ved en lille Ö, forklares af Eggers ved Kjedlingen, en Klippe ved Österö. Det kan ligesaa snart være Böigdelaget *Eide*, da man formodentlig har sagt *vi* (ved) *Aji*. Dette Navn mangler paa Ruscellis Copie.

*Spagia* forklares af Eggers ved *Saxen*; men rimeligere af Buache ved *Stakken*, en høi Klippe nær ved Strömös Nordende.

*Cabaria* (hos Ruscelli *Cabaru*), ved et Bymærke, skulde efter Eggers være Forbjerget *Bearin* og *Ca* skulde staae

<sup>1</sup>) Paa Kortet staaer *Grislada*, hvor Stregen over *a* synes at være glemt.

istedenfor *Capo*; men Forklaringen forekommer mig meget tvivlsom, blandt andet for Beliggenhedens Skyld. Maaskee det kunde læses *Savarta* og være Gaarden *Spartaa* i Tjörneviig Sogn.

*C: bouet* har vel oprindelig været skrevet *C. houet*, og der er vel ingen Tvivl om at det er det danske Ord *Hoved*, men om man derved har forstaaet et Forbjerg paa Myggenæs (som Eggers mener) eller et andet Sted, kan vel vanskelig afgjøres.

*Colfo Nordero* (har Ruscelli *Colfo Norda*) maa paa Dansk hedde enten *Norderöfjord* eller *Nordre Fjord*. Det er mig ikke bekendt, at nogen Fjord ved Færø har baaet eet af disse Navne; men man kunde tænke paa den Fjord eller det Sund, som løber mellem Österö og Norderöerne eller og paa Vestmanhavns Fjord. Eggers har paa sin Copie *Golfo Bracio*, og forklarer det ved Bugten mellem Vaagö, Strömö og Sandö.

*Bondendea*, ved et Bytegn, (i Texten *Bondendon*), skulde efter Eggers være Benævnelsen *Bø handan d*, som menes at have været brugt om et Sted ved Kirkebø; men jeg troer snarere, at man har villet betegne det temmelig betydelige Sted *Funding* paa Österö, som har en Havn. Stedet er da lagt paa en urigtig Plads.

*Porti o*: (Havne) skulde efter Eggers være *Thorshavn*, som dog ligger paa den modsatte Side af Landet. Rime-ligere er det *Vestmanhavn*, som er den bedste Havn paa Færöerne<sup>1</sup>, og som derfor nok kunde kaldes Havnen i Særdeleshed. Da den har flere Vige, kunde man nok falde paa at benævne den som flere Havne. *Banar*, som efter Eggers skulde være *Sköpunnarviig*, er vel snarere *Bearin*, hvortil det efter Beliggenheden svarer, og hvormed Navnet bedre stemmer overeens. *C: Doria* er efter Eggers *Trollhoved*, hvortil Beliggenheden passer; men Navnet ikke;

<sup>1</sup>) Landts Beskrivelse over Færöerne p. 105. Sommerfeldts Geographie 6 Opl. p. 54.

*Treair* hedder en Plads i Böigden Sands, hvis Navn nogenlunde ligner.

*Sanestol* ved et Bytegn, er Böigden *Sands* paa Sandö, „som Laugmanden eller Præsten mueligen har kaldet Sands-Stol, nemlig Laug- eller Præste-Stol.” (Eggers).

*Sudero colfo* er upaatvivlelig *Suderöfjord*.

*Ilofe* og *Ledevo*, der ere betegnede, som særskilte Öer, ere, efter det jeg forhen har anført i Anmærkningerne, rimeligviis Myggenæs og Sörvaag.

*Vena* skulde efter Eggers være *Fdmian* (Famjin). Mig forekommer det rimeligere, at det er *Beinisvere*, at hvilket Navn enten den første eller den sidste Halvdeel er beholdt.

*C. cunala* kan, som Eggers antager, idet han forandrer Læsemaaden til *C. ainala*, være *Öxlinfjeldet* i Böigden Famöjen. Uden at forandre Læsemaaden kan man forklare det ved *Qvönnafield*.

*Ocibar*, ved et Bytegn, forklarer Eggers ganske rimeligt ved *d Gjögvard* (som man vel og siger istedenfor *vi Gjögvard*, der staaer hos Landt) et Sted i Vaag Sogn paa Suderö.

Navnet *Porlanda* staaer ved nogle Öer sönden for Frisland. Efter hvad der er sagt i Anmærkningerne pag. 580-81 kan man holde det for *Porkeri*.

*Monaco* ved den sydligste Ö, betegner efter de fleste Fortolkeres höistrimelige Mening *Sumbö-Munk*.

*Aneses* = *d Nesi*: er neppe Böigden *Næs*, som skal være anlagt efter Reformationen, men snarere en Plads, kaldet *d Nesi* i Qvalbö Sogn.

*Sorand* (ligeledes hos Ruscelli, men i Texten *Sorani*) er uden Tvivl *Suderöens* Navn. Ved dette staaer et Bytegn, hvorved man da uden Tvivl har villet betegne een af Öens vigtigste Böigder, f. Ex. *Qvalbö* eller *Frodbö*.

*Spirige*, som af Eggers forklares ved *Porkeri Næs*, kan henføres enten til en Odde eller til een af de nærlig-

gende Öer. Beliggenheden af Næsset svarer til *Mjóvanæs* og af Öerne til *lille Dimon*. Navnet kunde derimod snarest sammenlignes med *Sur d vuig*, en Viig paa Synden af Naalsö.

*Streme*, ved en særskilt Ö, betegner efter Eggers Store Dimon, hvormed Navnet rigtig nok har nogen Lighed. Imidlertid er dette Navn, som Zahrtmann har erindret, endnu mere liigt med *Strömö*, og saa liigt, at man maa holde det for det samme. Det maa være ved en Misforstaaelse, at Zenoerne have tillagt en liden afsides liggende Ö (Naalsö) det Navn, som tilkom den største Ö. Dog kan det ogsaa være, at det blot er Copiisterne, som have anbragt Navnet for langt nede, da det egentlig skulde have staaet umiddelbart under Doffnis, hvor det nok kunde betegne den midterste Deel af Frisland, altsaa Öen Strömö.

*Godmec*, ved et Bytegn, læses af Eggers: *Goeluec*, rimeligere efter Skrifteegnene *Goeluiac* eller *Goeliuec*. Det er uden Tvivl *Skaaleviig* paa Sandö.

*Doffnis* (hos Ruscelli mindre godt *Doffais*, hvilket Eggers ogsaa har), ved et Bytegn, er efter Eggers Bøjgdelaaget *Tofte* paa Österö. Maaskee det kunde læses i to Ord, *Doff nis*, og saaledes betegne *Tofte* og den derved liggende Præstegaard *Næs*. Det kunde og være *Toftenæs* i Laarviig Sogn; men det ligger for langt nordlig.

*Frislād* eller *Frisland*, ved et Bytegn, er efter hvad jeg forhen har anmærket, *Thorshavn*. Efter Eggers skulde det være et ellers ikke bekjendt Sted, som skulde være kaldt efter Friserne. *Rouea* kunde maaskee læses *Houea* og betegne *Höiviig* norden for Thorshavn. Eggers har læst *Rodea* og deri fundet Bordöens Navn. *Rifu*, som Eggers ikke veed at forklare, bliver vel *Rideviig* paa Österö.

*Pigiu* (hos Ruscelli *Pigtu*, som Buache ogsaa har læst), ved en liden Ö, kunde betyde *Fugleffjord* paa Österö. Buache vil, at det skal være *Fuglö*, og dersom denne Ö

ikke er betegnet ved *Duilo*, kan hans Formodning nok bialdes.

*J bini* (maaskee *Isbini*), hos Ruscelli *S bini*, ved en Ø, maa vel være *Spiinö*.

Dersom man istedenfor *Rane* vilde med Eggers læse *Cane* eller *Kane*, kunde hans Forklaring, *Qvannesund*, nok antages; i manglende Fald maatte det nok være, som Buache mener, *Arnefjord* paa Bordö. *Vadin*, som Eggers ikke omtaler, kan være *Väji* paa Bordö.

*Logostlos* kunde efter Eggers læses *Episcopos* og betegne Klippen *Biskoppen*; Buache vil gjøre det til *Goste*; men af dette Navn veed jeg intet Sted paa Færøerne. Maaskee han da har meent *Tofte* paa Bordö. Jeg kan ikke have nogen bestemt Mening om dette Navn; dog kan det være enten *Skaaletofte* eller *Skaalebotn*, men det er da meget forvansket.

Over Navnet *Campa* har Eggers ingen Forklaring: mest ligner det *Lamba*, et Sted paa Österö.

*Neome* er efter Eggers's rimelige Formodning *Foul-Island*, skjönt Anledningen til hint Navn er ubekjendt.

*Podalida*, maaskee *Pōdalīda* = *Pondalinda* er uden Tvivl Navnet *Pentland*<sup>1</sup>, hvormed man betegner Sundet mellem Örkenøerne og Skotland. Her betyder det rimeligviis Örkenøerne selv, hvormed det i Beliggenhed og Form stemmer overeens. Eggers's Forklaring, hvorefter *Podalida* skulde være skrevet istedenfor *Godahlida* og betegne *Fairhill* eller *Fairisland*, er mere tvungen.

*Estland* (i Texten *Eslanda* eller *Estlanda*) er upaatvivlelig, *Hetland* eller *Shetland*.

*Incafort* veed jeg intet at sige om, hvis det ikke skulde være *Thingvall*. *Sonueral* kunde maaskee være *Sandnes*.

*Incaford* synes ikke at være andet end det nylig anførte Navn gjentaget.

<sup>1</sup>) See Zahrtmann i Nord. Tidsk. f. Oldk. 2 B. p. 7.



*Onlefort*, ved et Bytegn, er efter Eggers *Olnafirth*, en Viig i St. Magnus Bay.

*Olofort*, ved en Ö, er maaskee kun en Gjentagelse af det Foregaaende. Zahrtmann holder det for at være *Onzefirth*.

*Eledere* kunde maaskee være *Lerwick* paa Mainland. Zahrtmann, som har læst *Cledere*, forklarer det ved *Queendal*.

*Sumbercouit*, (hos Ruscelli *S. Umbercouit*), ved et Bytegn, er upaatvivlelig *Sumburgh head*.

*S. Magnus*, ved et Bytegn, er *St. Magnus-Bugten*, som dog ligger paa den modsatte Side af Landet, den vestlige.

*Scaluogi*, ved en Ö, er *Scallway*, Hovedstaden paa Mainland, som ligeledes urigtig er lagt paa den østlige Side.

*Bristund*, ved en Ö, er *Brassa-Sound* mellem Mainland og Öen *Brassa (Bressay)*.

*Itlant*, ved en Ö, er rimeligviis Öen Fetlar.

*Lonibies* (hos Ruscelli bedre *Lombies*), ved en Ö, er Forbjerget Lambanes paa Unst.

*Ploch*, (som mangler hos Ruscelli) er vel *Cloup* eller *Gloup*, en Viig paa Öen *Yell*.

De nordvest for Estland mellem dette og Grislanda angivne Grunde, skulde formodentlig være dem, paa hvilke Zichmnis Flaade skal være strandet efter Angrebet paa Estland.

*Scocia* er naturligviis *Skotland*; *Tev* ved en Ö vesten for Skotland, skal maaskee betegne *Tirey*, een af Hebriderne; *Ara* er upaatvivlelig *Arran*, og *Lopapia Pabbay* mellem Lewis og Sky.

De paa den skandinaviske Halvö anbragte Navne *Norvegia*, *Soecia* og *Gocia* behöve ingen Forklaring. Navnet *Dania* gaaer ind paa samme Halvö, hvilket er et Tegn

paa at dens sydlige Deel, da Kortet blev tegnet, regnedes til Danmark.

Norden for Norge staaer paa Copien hos Zurla *Mare et terre incognite*; hos Ruscelli mangle disse Ord, og den norske Kyst er forlænget imod Østen i en næsten lige Linie, istedenfor at den i Virkeligheden danner en stor Bue, og næsten ved Kortets Rand staaer ved en *Ö Guardus insula*, d. e. *Vardöhuus*. Udenfor denne Deel af Kysten sees, overensstemmende med Virkeligheden, en Række af Øer.

I den Deel af Norge, som er eensdan paa Zurlas og Ruscellis Copier, staaer først *Troñs*, som vel er en Afkorting istedenfor *Tronnæs* eller *Trondanes*, som det kaldes hos Olaus Magnus, et Sted paa Hindøen. Dette forekommer mig rimeligere end Eggers's Mening, hvorefter det skulde være *Tromsen*. For det øvrige kunne vi nok holde os til Eggers's Forklaring.

*Langares* (hos Ruscelli *Langa*) er Langenæs Sogn i Vesteraalen.

*Engal*, ved et Bytegn, er *Helgeland*.

*Trondo*, ogsaa ved et Bytegn, er *Trondhjem*.

*Druten* (Ruscelli har mindre rigtig *Diuten*), ved et Bytegn, er det sidste Ord af *t'leid van Druten* (*Drunten*); altsaa betegner det *Trondhjems Leed*.

*Sropel* (hos Ruscelli bedre *Stopel*), ved et Bytegn, er *Stoppeløerne*.

*Scare* (hos Ruscelli *Score*) læses af Eggers *Scorv* og forklares ved *Skorpö* i Bugten norden for Stat.

*Bius* (hos Ruscelli *Bruc*), ligefor det forrige inde i Landet ved en Fjord, er maaskee *Breesund*.

*Stat*, ved et Bytegn, er det bekjendte Forbjerg af dette Navn.

*Stefont* (hos Ruscelli *Stesoni*) er enten *Stavenæs* eller *Steensund* i Munden af Sognefjorden. (Det sidste er upaatvivlelig det rigtigste).

*Pergen* (hos Ruscelli bedre *Bergen*) ved et Bytegn, er den bekjendte By.

*Scutenes* (hos Ruscelli *Seuienes*) er *Skudsnæs*, den sydligste Pynt af Karmöen.

*Scute* (som mangler hos Ruscelli) læses af Eggers *Scirc* og forklares ved *Skaare* Sogn eller ved *Storöen*.

*Gasendel* (hos Ruscelli *Gasendeb*), ved et Bytegn, er *Gjæsdal* Sogn.

*Escesct* (hos Ruscelli *Esceset*), paa et nederlandsk Kort fra 1562 *Ekesont*, er *Egersund*.

*Raceueit* er Resvaag paa Hitteröen. *Tlant*, paa Kortet fra 1562 *t'Lant nallest* o: t'Lant van List, paa senere t'Lant Lister, — er *Listerland*.

*Geranes* er istedenfor *Der neus*, det Navn, som paa fremmede Korter bruges for *Lindesnæs*.

Mærkeligt nok er det, at paa hele Halvöen ingen Bjerge ere anførte uden nærvæd den sydlige Ende: det der tegnede Fjeld maa vel være Kullen.

*Danmark* er rigtigere allagt, end paa de fleste Korter fra det 16de Aarhundrede. Ogsaa Anholt og Læsö findes derpaa, dog uden Navne.

Navnene forklarer Eggers rimeligen saaledes:

*Bomienbergē* (for Ruscelli Bonuembergen) er Bovbjerg.

*Munit* er Landstrimmelen udenfor Ringkjøbings Fjord. Navnet er taget af det danske *Mindet*.

*Uthoc* er *Vesterhorn* eller *Vesterhoe*, et ældre Navn paa Byen Hoe. (Herimod kan dog indvendes, at Hoe formentlig ikke har været kaldt Vester Hoe, men i Mod-sætning til Sönder Hoe paa Fanö, Nörre Hoe. Skulde *Uthoc* ikke snarere være Ordet *Udhuk*, og betegne Blaavands Huk?)

*Fanu* er *Fanö*, *Manu Mandö*, *Ruin* (hos Ruscelli *Ruit*) *Römö*, *Salt Sylt*, *Amere Amrom* og *Fug Fär*.

# XXXIII. OM DE VIGTIGSTE REISER, SOM I NYERE TIDER ERE FORETAGNE FRA DANMARK OG NORGE, FOR IGJEN AT OPSÖGE DET TABTE GRÖNLAND OG AT UNDERSÖGE DET GJENFUNDNE.

AF C. PINGEL.

**D**ET var henimod Slutningen af den christelige Tidsregnings første Aartusinde, at endnu hedenske Nordboer fra Island opdagede Grönland (982) og kort derefter (986 og 1000) de andre Öer og Kystlande af Nordamerika, hvilke Opdagerne gave Navn af Helleland, Markland og Viinland det Gode. Vore nordiske Forfædre tilkommer saaledes unægtelig Æren for hele fire Aarhundreder, förend Genueseren Columbus förte Spanierne over Atlanterhavet og med dem opdagede den saakaldte Nye Verden, at have löftet en Flig af det tætte Slör, der i Almindelighed, skjönt aldeles uden Föie, antages eller dog endnu for ikke ret længe siden antoges at have hvilet over hele det udstrakte transatlantiske Continent, lige indtil Udgangen af det femtende Aarhundrede. Denne Amerikas tidligere Opdagelse ved de, over Öerne i det nordlige Atlantiske Hav stedse videre og videre imod Vesten fremtrængende, gamle Skandinaver kan paa en Maade betragtes som Hedendommens sidste Bedrift her i vort Norden; thi netop i Aaret 1000 efter Christi Födsel, det Aar i hvilket Leif Eriksen foretog sin bekjendte Opdagelsesreise til Helleland, Markland og Viinland, blev Christendommen, som fra Tydskland og Engelland allerede tidligere havde fundet Veien til Danmark, Sverrig og Norge, og i de tre nordiske Riger for en stor Deel alt havde fortrængt Asernes Dyrkelse, ved Lov antagen paa Islands Althing. Endnu samme Aar blev den nye Lære forplantet

til Grönland, der strax efter dets Opdagelse ved den landflygtige Erik den Røde var begyndt at bebygges, fornemmeligen ved Indvandring fra det nærliggende Island.

Efter Are Frodes Vidnesbyrd fandt allerede de første Islændere, som med Erik den Røde droge over til Grönland, baade öster og vester paa Landet umiskjendelige Spor af, at Eskimoer eller Skrælinger, som de gamle Nordboer kaldte disse omflakkende Beboere af Amerikas arktiske Kyster, för dem vare indvandrede i dette Polarland. Paa flere Steder forefandt de Steenredskaber, Levninger af Skindbaade og forladte Boliger; men Skrælingerne selv synes de ikke ved deres første Nedsættelse i Grönland at have truffet paa. I det Mindste kom de her langtfra ikke saa tidlig i fjendtlig Beröring med dem, som övre i Vünländ, hvor allerede 1004 Thorvald Eriksen i en Træfning med Skrælingerne blev dödlig saaret. I Grönland derimod synes det at have varet meget længere, ja maaskee Aarhundreder, inden det kom til noget alvorligt Sammenstød imellem de tvende Folkesfærd, der fra Öst og Vest mödtes i dette Land, og begge, skjönt ethvert af dem paa sin Viis, toge det i Besiddelse. Disse fredelige Forhold i Grönland have vist, især i Begyndelsen, ikke været uden Indflydelse paa Landets Bebyggelse ved de indvandrede Nordboer; og vi finde derfor ogsaa, at Grönlands skandinavisk-christelige Befolkning, allerede efter ikke fulde halvandet hundrede Aars Forløb fra Landets første Opdagelse af, var voxet saaledes i Antal, og at den derværende skandinaviske Colonie i det Hele var i en saa blomstrende Tilstand, at Landet kunde erholde sin egen Bispestol, der Aar 1126 blev oprettet i Garde. I borgerlig og politisk Henseende udviklede der sig i Grönland en fri republikansk Forfatning, som næsten i Eet og Alt synes at have taget den islandske Forfatning til sit Forbillede, men dog, paa Grund af den ringere Folkmængde og flere andre Forhold, var indrettet efter en betydeligen mindre Maalestok, end paa Island. Overhovedet

vedblev Grönland at staae i en temmelig nøie og inderlig, skjönt aldeles uafhængig, Forbindelse med dette sit nærmeste Moderland, indtil de begge i den anden Halvdeel af det trettende Aarhundrede tabte deres politiske Selvstændighed og maatte anerkjende Norges Overherredømme. I Aaret 1262 lykkedes det nemlig ómsider Hakon Hakonsen med Tilnavnet den Gamle, den mægtigste af alle Norges Konger, at underkaste sig det af Factioner sønderslidte og af langvarige indvortes Kampe udmattede Island. Grönlands Indbyggere havde alt Aaret i Forveien (1261) og det, som det synes, uden nogen alvorlig Modstand fra deres Side, maattet bekvemme sig til for Fremtiden at svare den norske Konge Skat og at betale ham Bøder af ethvert, indenfor Landets Grændser begaaet, Manddrab. Island og Grönland vedbleve fremdeles at dele Skjæbne med hinanden, idet begge disse Lande nu indlemmedes imellem de saakaldte norske Skatlande. Til disse henregnedes paa den Tid Syderøerne, Örkenøerne, Hetland og Færøerne, samt Finmarken. Foreningen med Norge kunde dog ikke andet end fjerne Grönland fra det nærliggende Island, da Grönlands Beseiling, paa Grund af de aldeles forandrede Forhold, efterhaanden drog sig fra Island over til Norge og navnlig til Bergen. Samtlige norske Skatlande vare nemlig henlagte til Kongens og Dronningens Fadebuur eller hørte, som vi nu vilde kalde det, til Civillisten: de turde, som en Følge heraf, ikke beseiles af nogen Uvedkommende. Vi feile neppe, naar vi antage, at den i en senere Tid skjærpede Overholdelse af dette Forbud har været af uberegnelige Følger for Grönland, og af flere medvirkende Aarsager har bidraget allermeest til, at den allerede i tidligere Tider ingeniunde livlige Samsfærdsel imellem hiint fjerne, af et farefuldt Iishav omgivne, Polarland og det øvrige Norden, fra nu af hyppigere og hyppigere afbrødes, indtil den omsider i Løbet af det femtende Aarhundrede ganske og aldeles ophørte.

I lang Tid hörtes og spurgtes der nu Intet fra Grönland. Desuagtet kunde et Land som dette, i hvilketſjet, paa ingen Maade uvirksomt, borgerligt og kirkeligt Liv igjennem fulde fire Aarhundreder havde bevæget sig, ikke letteligen tabes ganske af Sigte. Dette gjaldt i Begyndelsen dog især om Norge, der allermindst kunde glemme sit for-dums Skatland og dets mauge Herligheder. Senere tildrog det tabte Grönland sig ogsaa her i Danmark mere og mere Opmærksomhed, baade hos Lærde og hos Læge. Alligevel varede det, saavidt vi nu vide, lige indtil henimod Slutningen af det sextende Aarhundrede, inden der iværksattes noget virkeligt Forsøg paa at gjenopdage Grönland. Men nu begynder der med de gjentagne, under Frederik den Andens Regjering udrustede, Expeditioner en Række af Opdagelses- og Undersøgelses-Reiser til Grönland, som med længere eller kortere Afbrydelser ere blevne fortsatte indtil i vore Dage, og, som vi for vist haabe, endnu ikke ere at betragte som sluttede. Det er Hensigten med de her følgende Blade, at give en kortfattet og sammentrængt, men muligst fuldstændig, Udsigt over samtlige, eller dog alle de vigtigere, Opdagelses- og Undersøgelses-Reiser, som saaledes i nyere Tider ere blevne foretagne fra Danmark og Norge, for igjen at opsøge det tabte Grönland og nærmere at undersøge det gjenfundne.

Vi troe at burde aabne denne Udsigt med korteligen at omtale de, her tillands hidindtil kun lidet ændsede og uden al Tvivl ogsaa aldeles utilforladelige, Efterretninger, som adskillige fremmede Forfattere meddele om en fore-given Opdagelsesreise under Kong CHRISTIERN DEN FÖRSTES Regjering. Denne Konge skal nemlig have udrustet en Expedition i en af de norske Havne og have betroet Anførselen af samme til en polsk Pilot ved Navn Johannes Scolvus eller Scolnus<sup>1</sup>, der ogsaa, efterat have passeret

<sup>1</sup>) I Navnet Scolnus har den lærde polske Flygtning Joachim Lelewel troet at gjenkjende det polske Familienavn Szkóty. Lelewel

Norge, Grönland og Frisland, i Aaret 1476 skal have opdaget Strædet Anian (hvorved der i dette Tilfælde formodentligen menes Hudsonastrædet) tilligemed Labradorkysten. Den ældste, men saare ufuldstændige, Efterretning om denne apokryphiske Opdagelsesreise er uden Tvivl den, som findes hos den spanske Forfatter Francisco Lopez de Gomara, hvis *Historia de las Indias* ifølge Humboldt's Vidnesbyrd (*Examen critique de l'Histoire de la Géographie du Nouveau Continent*. T. II. Paris 1837. S. 153—54) allerede i Aaret 1553 er udkommen i Saragossa. I Slutningen af dette Værks 37te Capitel, som overskrives *De la Tierra de Labrador*, (*Historiadores Primitivos de las Indias Occidentales*. T. II. Madrid 1749. Folio S. 30) hedder det nemlig: *Tambien han ido allà Hombres de la Noruega con el Piloto Juan Scolvo, i Ingleses con Sebastian Gaboto*. Oversat paa Dansk lyder det af den gamle spanske Forfatter her anførte Sted omtrent saaledes: Normænd ere ligeledes gaaede derhen (til Labrador) med Piloten Johannes Scol-

---

omtaler denne sin formeentlige Landsmand i dansk Tjeneste paa følgende Maade i sit Skrift om *Geographiens Historie*. „Georg Horn (in seinem Werke *Ulyseea Lugd. Batav.* 1671. 12. S. 335) führt an, dass ein Pole Johann Scolnus (*Szkólny*) unter der Regierung des Königs Christians von Dänemark 1476 die Meerenge Anjan und das Land Laboratoris (Labrador) entdeckt habe. So wäre also dieser Johann Scolnus der dritte Europäer, welcher vor Kolumbus Amerika entdeckte, nämlich 100 Jahre nach den Brüdern Zeni, und gegen 16 Jahre vor Kolumbus;“ jvfr. Joachim Lelewel's Kleinere Schriften geographisch-historischen Inhalts. Aus dem Polnischen übersetzt von Karl Nau. Leipzig 1836. S. 71. Hos Horn lyder det af Lelewel ovenfor anførte Sted saaledes: *Joh. Scolnus Polonus auspiciis Christiani I Regis Danie fretum Anian et Terram Laboratoris detexit A. 1476*. Lelewel har aabenbart ikke kjendt Nogen af de ældre Forfattere, som omtale hans Landsmand, og som alle uden Undtagelse benævne ham Scolvus, imedens Scolnus først forekommer hos Georg Horn og endnu sildigere Forfattere, og maaskee blot er opstaaet ved en Skriv- eller Trykfeil.



vus, og Engellændere med Sebastian Cabot. Den næste og en Deel udførligere Efterretning om Expeditionen af 1476 meddeler Cornelius Wytfliet i hans Skrift *Descriptionis Ptolemæicæ augmentum*. Lovanii 1598. Folio S. 188. I denne Bogs Slutningscapitel, som fører Overskriften *Terra Laboratoris et Estotilandia*, omtaler han først Zeniernes foregivne Opdagelser i Norden og tilføier derpaa Følgende: *Secundum detectæ hujus regionis decus tulit Johannes Scolvus Polonus, qui anno reparatæ salutis MCCCCLXXVI octoginta et sex annis a prima ejus lustratione navigans ultra Norvegiæ, Groenlandiæ, Frislandiæque, Boreale hoc fretum ingressus sub ipso Arctico circulo, ad Laboratoris hanc terram Estotilandiamque delatus est.* Dette Sted hos Wytfliet har Pontanus Ord til andet optaget i et Afsnit af hans *Chorographica regni Daniæ tractusque ejus universi borealis Descriptio*, til hvilket han ligeledes hos Wytfliet syes at have laant Overskriften *De terra Laboratoris et Estotilandia*; jvfr. *Rerum Danicarum Historia*. Auctore Joh. Isacio Pontano. Amstelodami 1631, Folio S. 763. Da nu Pontanus, saavidt vi have kunnet bringe i Erfaring, er den Eneste iblandt vore ældre Forfattere, som omtaler den polske Søfarende og hans formeentlige Opdagelser i de nordlige Have, men han har øst de af ham derom meddeelte Efterretninger af en fremmed Kilde, hvilken han selv udtrykkeligen nævner, saa maa det være os tilladt indtil Videre at betvivle en Begivenhed, om hvilken der ikke findes et eneste Ord hos nogen Anden af vore egne ældre Historikere. Skulde imidlertid en saadan Reise virkeligen have fundet Sted under Christiern den Førstes Regjering, saa har den sikkerligen snarere havt til Öiemed atter at opsøge det tabte Grönland, end været udrustet for at gjøre nye Opdagelser.

Efter Christiern den Førstes Død gave Underhandlinger og Krigsforetagender i Sverrig, Uroligheder i Norge og Nederlaget i Ditmarsken hans Eftermand Kong HANS Andet

og Nærmere at tænke paa, end det fjerne fraliggende Grönland. Men neppe var han død og hans Søn, den ulykkelige CHRISTIERN DEN ANDEN, kommen til Regjeringen, før der for Alvor synes baade at være blevet tænkt og arbejdet paa Grönlands fornyede Beseiling. Det var formodentligen nærmest med Hensyn hertil, at Kongen allerede Aaret efter sin Tronbestigelse ansøgte den pavelige Curie om Indulgentser for de Söfolk, som skulde udsendes paa Togt i Ishavet. Geheime-Archivet bevarer en Afskrift af et Brev, dateret Rom 17 Juni 1514, i hvilket en derværende høi Prælat, maaskee endog en Cardinal, som havde Adgang til den hellige Fader selv, iblandt Andet meddeler Kongen følgende Underretning: Et primo de indulgentiis navigantibus ultra mare glaciale ad insulas concedendis, idem S<sup>mus</sup> D. N., propter multas rationes, quas in medium adduxi, acquievit copiosam concedere indulgentiam, quem (quam?) plenius intelligat Serenissima M<sup>tas</sup> V. Dog synes det mindre at have været Kongen selv, men snarere den bekjendte Erkebisp Erik Walchendorf, hvem Gjenopdagelsen af Grönland i Særdeleshed har ligget paa Hjertet. Walchendorf havde tidligere, medens Kong Christiern som Prinds og Statholder i Norge opholdt sig i dette Rige, været hans Cantsler og Fortrolige, og det var formodentligen meest skeet ved Kongens Indflydelse, at han var bleven kaaret til Erkebisp i Trondhjem. Da nu Grönland i geistlig Henseende havde ligget under Erkestiftet, saa ansaae den nye Erkebisp sig rimeligviis af den Grund end mere forpligtet til at anvende Alt, for igjen at bringe det tabte Grönland ind under den norske Krone og derved tillige under Trondhjems Erkebispestol. Han begyndte med overalt at samle de Efterretninger om det gamle norske Skatland og dets Herligheder, som endnu vare tilovers, og navnlig baade de ældre og nyere Coursforskrifter fra Island og Bergen til Grönland. Derved har han uden Tvivl reddet Adskilligt, som nu er kommet til os, og som uden ham vilde have

været tabt. Den af Walchendorf længe og omhyggeligen forberedede Expedition, som af et Sted i hans, endnu i Behold værende, Udkast til en Instrux, synes at have skullet afgaae fra Bergen, gik imidlertid overstyr, da den just var nær ved at bringes til Udførelse. Walchendorf forlangte nemlig af Kongen, at han, saafremt det lykkedes ham at gjenfinde Grönland, som Lön for sine Anstrængelser og Erstatning for de derpaa anvendte Bekostninger, i ti Aar maatte nyde Landet kvit og frit. Men uheldigviis havde Walchendorf, som Erkebiskop og som Ven af Kongens Svoger, Keiser Carl den Femte, prøvet paa at fortrænge Dyveke fra den Plads i Kongens Hjerter, hvilken han selv tidligere skal have havt Deel i at tilvende hende. Derved paadrog han sig Kongens Unaade og den mægtige Sigbriets dødelige Fjendskab. Erkebiskoppen troede dog, at det vilde lykkes ham personligen at retfærdiggjøre sig hos Kongen, og begav sig derfor tilsøes paa Reisen til Kjøbenhavn; men underveis blev han af Storme forslaaet ind i Zuyderseen. I Amsterdam traf han tilfældigviis sammen med Kong Christiern, der nu var i den Grad forbittret paa sin fordums Yndling, at han af Stadens Magistrat forlangte ham anholdt og udleveret. Men Walchendorf skjød sig ind under Paven, som en Erkebiskops rette Dommer, drog først til Utrecht og derfra til Rom, hvor han døde i Landflygtighed. Med Erik Walchendorf's Unaade og derpaa følgende Død faldt hans Planer til Grönlands Gjenopdagelse naturligviis bort af sig selv, og alle de af ham i dette Öiemed trufne Foranstaltninger og Forberedelser gik tabte, med Undtagelse dog af de, af ham selv og hans Geistlige samlede, Efterretninger om det gamle Grönland især i dets sidste Dage, hvilke han uden Tvivl derved for en stor Deel har reddet fra Undergang.

Dog bleff den Kundskab ey slæt lagdt need,  
Kandskee vel mangen der om end veed,  
Huem ellers der paa vildde jle.

hedder det (Den Grönlandske Chronica, Kbhvn. 1608. 8. Fol. K. 6) i den Anledning hos den gamle Lyschander, som tilføier, at nogle Normænd, efterat FREDERIK DEN FÖRSTE havde sat sig fast paa sin forjagede Brodersöns Trone, og Fred og Rolighed vare vendte tilbage i Rigerne, havde optaget Walchendorf's Plan og havt i Sinde paa egen Haand at opsöge det gamle Grönland; men at det rimeligviis er blevet ved det blotte Forsæt, da Christiern den Anden netop kort derefter gjorde sit uheldige Forsög paa at gjenvinde sin tabte Krone og landede i Norge, hvorved dette Riges Indbyggere fik Andet at tage vare.

Derr met bleff Grönland stille oc quær,

Derr fick ingen stunder at pröffue dend Fær,

For Rjgens oc Huærmands Sage.

Under CHRISTIAN DEN TREDIE blev, som bekjendt, Reformationen indført i Danmark og Norge, paa Færøerne og Island. Men der synes ikke, ved samme eller nogen anden Leilighed under denne Konges Regjering, at være blevet tænkt paa Grönland. Vel har man, endog i den senere Tid, seet paastaet, at Christian den Tredie ikke blot skal have hævet Forbuddet imod Grönlands Beseiling af Uberettigede, men tillige selv, skjönt forgjæves, have udsendt Skibe, for at opsöge Landet. Men disse Angivelser stötte sig, saavidt vi have kunnet erfare, ene og alene paa Lyschander, som endda kun uvis og tvivlende yttre sig herom. Efterat han nemlig (Den Grönlandske Chronica. Folio L. 1) har berört, hvad der ved Kong Christian den Tredies Tronbestigelse skete, for at sikkre Norges Ret til de tvende, til Skotland pantsatte, norske Skatlande, nemlig Hetland og Örkenöerne, tilføier han:

Men Grönland, der laa saa langt aff leed,

Forsömdis oc gjordis slæt intet ved,

Och Tjden oc Aaren mon skrjde.

Fire Stropher efter denne hedder det (l. c. Folio L. 2) videre saaledes:

Dog vil mand sige: Hand ridde der hæn,  
 Skjbe oc Folck, som komme igæn,  
 Och kundde ey Landdet finde.  
 Och gaff de Bagger for Norden Skær,  
 Frj Forloff oc Pass, og Freedig Fær,  
 Om de kundde noget vindde.  
 Men Effnen vaar ringe, oc Skjbene smaa,  
 Thi maatte de lade den Kaass bestaa,  
 De vore der til for ringge.

Det var, som vi alt ovenfor have antydnet, under Kong FREDERIK DEN ANDENS Regjering, at de første Expeditioner, om hvilke nogen sikker og tilforladelig Kundskab er kommen til os, bleve udrustede og virkeligen ere afgaaede, for igjen at opsøge det tabte Grönland. Men disse Foretagender have indtil i den allerseneste Tid ikkun saare ufuldstændigen været bekjendte, ja tildeels ganske ubekjendte. Paa Grund heraf troe vi i denne vor Fremstilling at burde optage nogle herhen hørende, men hidindtil utrykte, Actstykker, tilligemed en, ligeledes utrykt, samtidig Beretning om en af disse Reiser, nemlig den i Aaret 1579 foretagne.

Allerede 1568, altsaa endnu inden den blodige nordiske Syvaarskrig var tilende, havde Frederik den Anden alvorligen havt i Sinde paa Ny at lade Grönland beseile. Kongen stod nemlig, som uden Tvivl de Allersleste af hans Samtidige, i den Formening, at den gamle skandinaviske Colonie, til Trods for den langvarige Afbrydelse af alt Samkvem med det øvrige Norden og den civiliserede Verden overhovedet, endnu var ved Magt og blot behövede at opsøges, for at det tabte Skatland atter kunde vende tilbage under Norges Krone. I den Anledning udstedte han en Proclamation til Landets Indbyggere, hvoraf den paa et daarligt Islandsk forfattede eller oversatte Original gjemmes i det Kongelige danske Cancellies Archiv. Af dette Document erfare vi, at Kongens Skibshövedsmand Kristern Olborg (Christiern Aalborg) i Foraaret 1568 virkeligen har

staaet i Begreb med at afseile til Grönland, deels for at overbringe Indbyggerne den Kongelige Proclamation, deels for at tilføre dem visse Nödvendighedsvarer, hvortil Kongen ansaae sig forpligtet ifølge en ældre, os for 'Resten aldeles ubekjendt, Overeenskomst om Landets aarlige Forsyning. Vi have ingen videre Efterretninger om denne Reise, enten den er gaaet for sig eller ikke; men vi ere tilbøielige til at antage det Sidste. I Övrigt henwise vi til Proclamationen selv, der, efter en Langebeksks Afskrift i Geheime-Archivet, findes aftrykt i nærværende Bind af Grönlands Historiske Mindesmærker S. 201-5.

Frederik den Anden tabte imidlertid ikke det fjerne Grönland af Sigte. Da Ludvig Munk<sup>1</sup> i Aaret 1576 havde indberettet, at en Russe fra Malmis, som aarligen pleiede at beseile Grönland, Aaret i Forveien havde tilbudt nogle Borgere fra Trondhjem, imod en passende Belønning at ville give dem Underretning om Landet, samt føre et af deres Skibe derhen, afgik der fra Kongen følgende Skrivelse til Ludvig Munk, hvilken vi her ville meddele efter den originale Cancellie-Registrant (Norske Tegnelser fra 1572-88. Folio 94) og ledsage med nogle faa oplysende Anmærkninger.

Tiill Luduig Munck, om thend Rydtze,  
som besöger Grönlandt: Vt seqt<sup>r</sup>.

Frederich

Wiid effther som thu giffuer tiill kjende, Nogle Thrundhiems borgere forledene Sommer vdj Wardöenn att werre komenn vdj handell med enn Rydtzske Styrremand<sup>2</sup> ved

<sup>1</sup>) Denne Ludvig Munk til Nörlund i Himmersyssel i Nörrejylland var i sex Aars Tid (indtil 1582) Hüvedsmand paa Agershuus og havde tillige Prædicat af Norges Statholder; jvfr. Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie. Udgivne af et Samfund. 1 Bd. Christiania 1833, S. 210.

<sup>2</sup>) Ved Styrmand maa her sandsynligviis efter russisk Talebrug forståes Fööreren af et af de smaae Skibe, som gaae ud paa Fangst i

Naffn Paulus Nichetz boendis vðj Mallues<sup>1</sup>, som Aarligen om Bartholomej thiide pleyer att segle paa Grönlandt<sup>2</sup> huilchenn haffuer tiill böditt, Ther som hand maa bliffue belöndtt for hans vmage, att wille vnderstaa sig at görre thenum vnderuissning om landitt, Oc före ett theris Skiibe ther hedenn, huor fore thu er begerrendis att wiide om wy nogenn omkostning ther wille lade paa gaa, for<sup>ne</sup> land att opsöge, giffuendis ther hoss tiill kiende, Att ther schall findis borgere tiill Thrundhiem som schulle wille lade

lishavet; jvfr. Vormalige Reise durch das nördliche Eismeer, auf der Brigg Nowaja Semlja in den Jahren 1821 bis 1824 ausgeführt von Kapitain-Lieutenant Friedrich Lütke. Aus dem Russischen übersetzt von A. Erman. (Kabinets-Bibliothek der neuesten Reisen. Herausgegeben von H. Berghaus. 2 Bd.). Berlin 1835. S. 3, hvor Oversætteren har tilføiet følgende Anmærkning: Der alt Slavonische Ausdruck *Kórmutschschik* (von *Kormá*; das Hintertheil eines Schiffes) bezeichnet in der Volkssprache einen Steuermann, namentlich aber und von jeher die Anführer der kleinen Handels- und Jagdschiffe auf dem Eismeere.

<sup>1</sup>) Mallues er seilskrevet for Mallmis eller Malmis, Finnernes (Lappernes) Navn paa Russernes Kola, en Kredstad i det nuværende Gouvernement Archangelsk og den nordligste Stad i det europæiske Rusland. Det var hos Bojaren i Malmis, at Fogeden over det norske Finmarken forhen aarligen maatte fornye sin Konges Fordringer paa nogle Landstrækninger, som fordem havde ligget under Norge, men efterhaanden vare tagne i Besiddelse af Russerne.

<sup>2</sup>) Det Grönland, som denne Russe vilde paatage sig at føre Normændene over til, har upaatvivleligen været Spitsbergen, hvilket Land Russerne baade i ældre og nyere Tider, i Særdeleshed fra Archangel Kola og Mesen, have beseilet under Navn af *Grümant*. Af Kongebrevet til L. Munk synes der at fremgaae, at Russerne endog have kjendt Spitsbergen tidligere end Hollænderne, som først 1596 under Anførsel af Jakob v. Heemskerck, W. Barents og Jon Cornelis Ryp, have opdaget dette Polarland. Iblandt Hvalfangere og Robbeslagere hedder Spitsbergen, som tidligere antoges for at være landfast med Grönland, endnu den Dag i Dag Grönland, hvorimod det virkelige Grönland iblandt dem fører Navn af *Strat-Davis*.

frachte theris Skiibe thiid hedenn som thin schriffuelsse wedere formelder, Tha wiille wij tiig her med naadigst iche forholde, Att huad omkostning vdj saa maade kand paa gaa, Att for<sup>ne</sup> land kand opsögis, wiille wij gerne staa oc bekoste, Bedendis tiig oc wiille Att thu lader handle med for<sup>ne</sup> Rysche Styrremand, Att hand vdj saa maade wiill lade sig bruge, Sammeledis att thu handler med Nogle aff Thrudhiems borgere, Att the lade theris Skiibe löbe ther paa, Saa at Samme Reygsze nu tiill kommendis höst kunde gange for sig, Ther med —.

Actum Frederichsborg thend XI Martij Aar Mdlxxvj.

Om Udfaldet af disse Underhandling og af det hele Forehavende overhoved savne vi enhver Underretning. At Normænd alt i Efteraaret 1576 virkeligen skulle have besøgt Spitsbergen, er ikkun lidet sandsynligt; det synes tvertimod at have varet til henimod Slutningen af det forrige Aarhundrede, inden Normændene først begyndte, saaledes som Russerne, at tage ud paa Fangst til de i fishedet nordenfor Finmarken beliggende Polaröer.

Tre Aar derefter udrustedes den, saavidt vi vide, første Expedition, der under Kong Frederik den Andens Regjering og i den nyere Tid overhovedet hérfra er afgaaet til Grönland. Anförselen betroedes til en Engelländer, som paastod at vide Besked om Grönland og rimeligviis paa Grund heraf er bleven antaget i dansk Tjeneste. Hans Navn findes meget forskjelligt skrevet: Jacob Allday, Alday, Aldai, Aldaw og Aldax. Det er ikke ganske usandsynligt, at denne engelske Skibshövedsmand, som i sit Födeland formodentligen har heddet James Allday, 1 Fald han virkeligen allerede, inden han kom herind til Danmark, har havt nogen Kundskab om Grönland, kan have erhvervet sig denne under Martin Frobisher. Thi netop i de tre nærmest foregaaende Aar (1576-78) havde den engelske Dronning Elisabeth udsendt Frobisher, den sidste Gang endog med ikke færre end 15 Skibe, oprindeligen for at



søge efter en nordvestlig Gjennemfart fra det Atlantiske ind i det Stille Hav, men paa de tvende senere Reiser fornemmeligen for at tage nogle formeentlige Guldminer i Besiddelse og i Nærheden af disse at anlægge de fornødne Colonier. Paa enhver af disse tre Reiser saae Frobisher den sydligste Deel af Grönland; men han antog det iisomflydte Klippeland for at være Zeniernes Frisland og gav det Navn af Ny-Engolland. Ved en besynderlig Feiltagelse have Geographerne imidlertid henlangt det af Frobisher allerede paa hans første Reise opdagede Indløb til Hudsonsbugten eller det saakaldte Frobisher's Strait til Sydgrönland, hvor det i langsommelig Tid vedblev at holde sig i de hollandske og andre Sökort. Hans Egede var uden Tvivl den Første, som berigtigede denne Vildfarelse, efterat han i Aaret 1723 paa en Reise langs med Grönlands sydvestlige Kyst forgjæves havde søgt efter Frobisher's Stræde, for igjennem dette, som den nærmeste Vei, at komme om paa Østkysten af Landet; jvfr. Omstændelig og udförlig Relation om den grönlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. Af Hans Egede. Kbhavn. 1738. 4. S. 123 o. flg., og senere i Det gamle Grönlands nye Perillustration. Af H. Egede. Kbhavn. 1741. 4. S. 3. Paa det for sin Tid fortjenstlige Kort over Grönland, der ledsager det sidst anförte Skrift af den ærværdige Forfatter, er derfor ogsaa Frobisher's Stræde udeladt. Det var saaledes temmelig let for Landraad de la Roche Gallichon, hvem man har villet tillægge Æren for hos os først offentlig at have gjort opmærksom paa denne Vildfarelse, i hans Sendschreiben an den Herrn Verfasser des Politischen Journals, betreffend die Wiederfindung des alten Grönland. Kopenhagen 1787. S. 77, at benægte det her omtalte Strædes Tilværelse i Grönland; i Særdeleshed efterat P. de Löwenörn allerede Aaret i Forveien i det herværende Videnskabernes Selskab havde oplæst sin Afhandling om en mærkelig Feiltagelse i Henseende til Frobisher-Stræde, at det ikke kan have været i Grönland.

(Indført i Ny Samling af det Kongelige Danske Videnskabernes Selskabs Skrifter. Tredie Deel. Kbhavn. 1788. S. 220-34). Frobisher's Stræde blev af Löwenörn henlagt i det egentlige Hudsonsstræde, men et Par Aar senere af den beröimte engelske Hydrograph Dalrymple (A Memoir of a Map of the Lands around the North-Pole. By Alex. Dalrymple. London 1789. 4.) efterviist i et nordligere Indløb til Hudsonsbugten, nemlig det af John Davis 1587 opdagede Lumley's Inlet.

Om den i Aaret 1579 herfra til Grönland udsendte Expedition, indeholdes adskillige Oplysninger i en Skrivelse, som i samme Anledning afgik fra Kong Frederik den Anden til Christopher Walchendorf<sup>1</sup>. Vi meddele den her efter den originale Registrant (Sjællandske Tegnelser Nr. XIV. 1578-81. Folio 199 b) i det danske Cancellies Archiv.

Christoffer Valkendorff fik breff om gröneland

Att schulle lade beseigle ut sequitur.

Wor synderlig gunst tillorn, Wiider att thenne breffuissor vor Skijbshöfuidtzmand Jacob Alday schall wiide nogen beskeed och leilighed om gröneland, Huorforre wij haffue tilforordnitt hanum wdi the(n) Helligthrefolldighedtz naßn att schulle söge effter samme Land om thett staar till att finde, Thj bede wij ether oc begiere, Athj nu strax wille lade wdruste thuende worre skiibe the som sterke och well beseglede erre, et paa xxx thet Anditt paa xvj lester, Oc thenum med god fetallj Skiödt Krud och lod som hörer till saadan en lang Reigsze, Oc synderligen mett gott dueligt Söefarne folch som wiide Kaaszen ad Iszland lader forsörge, Men ther som wij icke siellff wiide Raad till saadanne Skiibe Athj tha tilhandler oss wdj Kiöpneshaffn eller andenstedtz the ther till kunne werre thienlig, effther som ether best siönnos Beslijthendis ether paa Att han wdj thz senaste kand werre ferdige Jnden iij Wgger for Aarsens

<sup>1</sup>) Den navnkundige Christopher Walchendorf til Glorup var til den Tid Rigsråd og alt tidligere Rigets Rentemester.

leilighed schyld. Ther &. Actum Croneborg thend j Maj.  
Aar Mdlxxix.

I Löbet af Mai eller Juni Maaned 1579 maa Allday være afseilet her fra Kjöbenhavn, da han i Begyndelsen af Juli er löben ind til Bergen. Med Ankomsten til denne Stad begynder en ret mærkelig Dagbog, der paa Reisen over til Grönland og tilbage til Danmark er bleven fört ombord i det Skib, hvorpaa Allday selv befandt sig. Vi meddele denne Dagbog, hvis Forfatter ikke har navngivet sig, efter et Haandskrift (5 Quartblade) fra Slutningen af det sextende eller Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, som opbevares paa Universitetets Bibliotheket iblandt Arna-Magnæana under Nr. 770 c i Quart. Det er formodentligen den samme Afskrift, som i sin Tid har været eiet af Stephanus, og som af ham i et Brev til O. Worm, dateret Sorö Palmesöndag 1636, (Olai Wormii et ad eum doctorum virorum epistolæ. Havnæ 1751. S. 171) omtales paa følgende Maade: „Adjunxi heic unà Ephemerides itineris Grönländici ab Anglo quodam jussu Serenissimi Regis Friderici II *τε μαχαριτε* suscepti; cujus mentionem nuper Herlovius injeci. Meminit quidem, ut video, in Chronico suo Lyschander<sup>1</sup>: sed non ita diarii in modum digessit. Ubi pagellis istis, aut verius Sibillæ foliis, te nonnihil oblectaveris, velim remittas.” Dette er maaskee dog ikke skeet; thi i saa Fald vilde dette Haandskrift vel have deelt Skjæbne med Stephanus's övrige Haandskrifter og trykte Böger, som efter hans Död af hans Enke bleve solgte til Sverrig. Efter en egenhændig Optegnelse af Arne Magnussen, er han kommen i Besiddelse af dette Haandskrift ved paa Auctionen over Fr. Rostgaard's Bibliothek at kjöbe en Fascikel, som ifölge Katalogen indeholdt flere haandskrevne

<sup>1</sup>) Heri har Stephanus imidlertid taget fejl: Lyschander omtaler i sin Grönlandske Chronica kun een Reise til Grönland i Kong Frederik den Andens Regjeringstid, nemlig den to Aar senere af Mogens Heinesen foretagne.

Smæstykke om Island og Grönland. Saavidt om denne Dagbog, der nu for første Gang fremtræder paa Prent.

„Item then 9 Dag Julij komme wij till Bergen wd Norge med Beggie pincker, oc siden hagde lang forhandling med Borgemester oc Borgerne om en Anden pincke at bekomme, thi Slotzherren paa Bergenhusz Hans Lijdenoue<sup>1</sup> war icke hiemme.

Item then 14 Dag Julij bleff en anden Pincke kiöbbt aff tydakerne ij for<sup>ne</sup> Bergen for 12 Hundre Daler.

Item then 26 Dag Julij seiglede wij wd fra Bergen oc komme then Dag icke vden en Weigsiöes<sup>2</sup>, oc anden Dag till thet Haffnu, Buckenn<sup>3</sup>, oc sotte ther for modbyrdt skyldt.

Item then 29 Dag Julij, löb wij aff Haffn fra Bucken udt adt siöen.

Item then 4 dag Augusti, kom wij östen omkring Feröo oc siden lagde Kaasit Noruest till Norden.

Item then 7 Dag Augusti wid 7 slett effter middagen kom wij Noruest till Norden omkring Langanis<sup>4</sup> paa Island.

Item then 9 Dag Augusti war regen, oc thaage men effther at gudtz tieniste var forhandelet, bleff der klar sijgtig wæier, oc tha saae wij mögit Jszen for osz liggendis, som var tyckt, langt oc bredt, oc ther effter lagde wij Sudost fra samme Jszen, oc ginge saa then ganske Dag oc Natt sudost, oc anden Dagen till middag, förend wij kunde vndflye samme Jszen, men then Natt som wij wegede fra Jszen,

<sup>1</sup>) Hans Lindenov, der senere blev Landsdommer i Jylland, var, ifølge en haandskrevet Anmærkning af Arne Magnussen, i Aarene 1578-85 Slotsherre paa Bergenhus.

<sup>2</sup>) VVeigsiöes eller Ugersöes, som det sædvanligere findes skrevet, er det islandske *völka sjóar* og betyder Smil.

<sup>3</sup>) Paa den vestlige Side af Öen Bukken er der under Gaarden Trosne en meget tryk Havn paa 12 til 14 Favnes Dybde; jvfr. Löwenörns Beskrivelse over den norske Kyst. Kbhavn. 1816. 4. S. 34.

<sup>4</sup>) Langanes er, som bekjendt, det nordöstlige Forbjerg af Island, hvilket strækker sig flere Mile ud i Havet.

ginge osz an, saa stor en ström, at hun satte osz 15 weigsiöes ind til Jsland egen, siden ginge wij Nordest an, ind til then 12 Dag Augusti vid 2 slett effther Middage, och tha komme wij agther til miere Js, som vaar 3 suare stöcker, oc huer part, saa stor oc höye som nogen kongelige slot, oc ther stod paa huer part af samme for<sup>re</sup> Js, it saare höye oc stor Jsze spier, mögit höyre ind nogen kircke spier, vdi nogen kongelig kiöbsted, men huis andet Js som wij saae ther hosz hagde ingen ende paa bredhed og langhed, oc ginge saa egen til bage med it stille Synden.

Item then 16 Dag Augusti om Morgene(n) ved 4 slet, kom wij agter til it mögitt Stor Js som it stor Herre slot, oc streckede sig lange wijtt oc brett Heden i Haffuet, saa wi kunde icke sie ende der paa, oc ther wi komme nogit ner til samme Js, Tha saae wij thuert fra osz offuer paa den Anden side, oc saa Js liggendis lang tyckt, bredt, Men Mitth emellöm beggie parther war obne wand icke mögit bredt Huilcke obne vand wij mothe Endelige fölge, thi vinden var osz paa rygen, saa wi kunde ingenlunde vnduige for<sup>re</sup> Js oc thet samme Js bleff varagtige til midage, Men adt Midagen bleff vi then quitt, eller hagde wij ther bleffuit med begge skiffue, oc strax Middagen bleff it mögit stor storm saa wij kunde icke före vden woris skonfarsügel, oc samme tid finge wij it land vdi sligt huort heden wij sette woris kaasz effther vindens leylighed, oc komme samme Dag adt affthenenn til thet landt, oc thet land var Jsland, oc vnder samme for<sup>re</sup> land ginge wij then Nat oc anden Dag. Saa oc anden efterkommendis Natt for storm oc guds væier skyld, saa adt wij paa then anden Dag matte nödis til, adt ind giffue osz vdi Jsmland, oc sette vden for en bye ved naffn kiercke wade<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) Her menes formodentligen Kirkjuvogr, som ligger paa Islands Sönderland, i Guldbringe Syssel og noget nordenfor Reykjanes, den sydvestligste Pynt af Island.

Item then 19 Dag Augusti opløffthe wij woris Anckere vdi Jsland, oc effther at wij komme vdi siden bleff it. mögit stor storm, saa wij motte nödis til at offuergiffue en Jacht som wij hagde fördt med osz fra Bergen vdi Norge.

Ithem then 26 Dag Augusti ved 6 slett om Morgenen, finge wij Grönland wdi sijgt oc ginge wij vestnoruest paa lang landen samme tid, oc var vinden norden oc var wij x wiegsiöes then tid fra landen, oc strax der effther bleff it sterck vind, med regen oc sne oc bleff waragtige ind til affthenen, oc ther for ginge wij til oc fra then Dag oc Natt, oc sagde voris Capitin adt thed var halff anden hundre weigs- siöes emellom Jsland og Grönland.

Item then 27 Dag Augusti var klar sijgtig væliet oc tha var wij xii wiegsiöes vdi Haffuit och tha besøgte wij landen, Men ther wij komme 4 wiegsiöes ner til landen, var ther mögit Js. ret indt til landen, siden g(i)nge wij then ganske Dag suduest an, oc kunde dog ingen steds klar land sije for Js., Men vndtagen then Js. som laa ij landi(n)gen, kom osz emod mange store stöcker Js. som store kircker.

Item then 28 Dag Augusti ginge wij vdi lige Made vnder Grönland, oc kunnede icke heller nogenstedtz sie landt at vere frij for Js. Men huisz land som wij sade vdi for<sup>re</sup> Dage, war idell store oc höye stiennklipper, som the klippe vdi Norge oc Jsland, og var for<sup>re</sup> klippe spidske till det ouerste som andre höye torne, oc emellom samme klippe, oc offuen paa thennem var ganske mögit sne liggendis.

Item den 29 Augusti, emod affthen, saae wij en stor oc offuermadige høy stienklippe, som skiöd sig wd aff landen, vdi Haffuit med it Aadde, till huilken wij lagde an, oc komme paa it halffue weigs iöes ner for<sup>re</sup> klippe, thj wij saae en wiig hosz samme klippe, men der wij komme saa ner till klippen som sagt er, var ther oc saa mögit

(41\*)

Jaz liggendis i Landingen, oc ther for matthe ligge vd adt siöen igien, oc vilde vores Capitinn hafft lagt an den Dag, vester an paa Landen, thi Jazen formindskedis io mere oc mere, oc landen bleff oc saa laugre ind til forne, Men strax effther adt wij hagde lagt vd adt siöen, begynthis en ganske stor storm saa wij maatte driffue for tackel oc touff then Natt, for en Norost wind, Denne storm bleff oc saa waragthige then efftherkommendis Dag som var then 30 Dag Augusti, oc vdi samme store storm kom then anden pincke fra osz, oc komme icke mere til osz paa samme reyse.

Item den 31 Augusti bleff then samme storm waragtige oc Siöen ginge saa stor at hun fulthe skiben fuld med wand, og slo fortecken paa skiben Synder och wdslog osz Enn mand ij siöen.

Item then 1 Dag Septembris bleff det Nogit stille, oc tha vilde voris Capitinn agther Hafft lagt till landen men wi vare daa saa langt bort dröffuit vdi siöen aff samme storm at wij kunde icke hafft kund lange landen igien ij tho Dage, Her til med begynthis Dagen at bliffue stackede, oc Natten lang oc mörck saa adt om wij ind hafft agter besøgt Landen, da skulde, siöen hafft bringit osz saa vijtt vd om Natten, adt wij skulle icke haffue kund langet landen i gien om Dagen.

Item then 2 Dag Septembris bleff agther Norost vind, saa wij motthe gange mögit langt bort adt siöen, mere end it halffue hundre weygsiöes, saa wij var, som Capitinn sagde xxx wiegsiöes ner it land, som kaldis Frijsland oc siden ginge wij til oc fra vdi siöen vdi 12 Dage, oc disemellem bar vinden osz bort adt siöen.

Item then 20 Dag Septembris om Natthen ved 1 slet, kom wij for en östen vind, norden vnder Hettland, oc ther lod wij woris Anckere gaa till thij vinden kom osz imod, oc bleff ther liggendis ind til Dagen, oc thid var then förste land, som wij finge wdi sijgtt efftherat wij ginge fra Grönland.

Item then 21 Dag Septembris Aarlige om Morgennen blæste osz nogit vind, saa wij rømmede fra samme Land, oc saatthe saa voris kaasz adt Blommesund<sup>1</sup> i forscreffne Hettland, thij wij hagde inthet fersk wand ij skibenn, ey baglast oc folcket var Meesten part siuge, somme aff skiörbug, oc somme aff andet siugdom, men ij then Hassnn kunde wij icke ind komme, thi winden var osz imod, oc der for motthe om affthen sette paa 60 fauen dybt.

Item then 22 Dag Septembris ginge wij till oc fra, ind ij en Hassa, som heder Jelssund<sup>2</sup>, huor wij indtog ferak vand oc baglast.

Item then 27 Dag Septembris ther prædicken oc gudz tieniste var forhandelit, ginge wij til siegels aff Belssund<sup>3</sup>, Men ther wij komme vden for for<sup>re</sup> sund, ginge vinden osz emod, oc ther for motte lade voris anckere gaa till, vdi en vijg, som heder koppersaadis wijg<sup>4</sup>, oc bleff der om Natten liggendis, men anden Dag, som var then 28 Dag Septembris oc S. Michaelis affthen ved 9 slet for mid-dage, kom en offuermadige østen storm paa osz, saa wij motte lade 4 anckere gaa i grund, Dog dröff skiben for thennem alle, men ret for osz laa it Öland sóm bönder kallede Tröldhusz<sup>5</sup>, huilcken Öland wij kunde ingenlunde

<sup>1</sup>) Blommesund er uden Tvivl Blomcl, Blumel eller Blue-Mull Sound imellem Unst og Yell, de to nordligste af Shetlandsøerne.

<sup>2</sup>) Jelssund er det brede Yell Sound imellem Öen Yell og Northmaine eller den nordligere Deel af Mainland.

<sup>3</sup>) Haandskriftet har tydeligen Belssund, som imidlertid neppe er Andet end en Skrivfeil for Jelssund.

<sup>4</sup>) Beliggenheden af denne Viig see vi os ikke i Stand til at angive. Det Samme er Tilfældet med den Havn, hvori Allday laa fra den 29de September til den 14de October.

<sup>5</sup>) Hibbert omtaler (A Description of the Shetland Islands. By Samuel Hibbert. Edinburgh 1822. 4. S. 444) et Trolhouland; men dette ligger paa Mainland i Nærheden af Bigsetter Voë, og kan selgeligen ikke være det Öland, hvorpaa vore Söfarende vare saa nær ved at strande.



vndflye, thi bode den store storm, saa oc en mægit stor strøm var ret bag paa osz, oc dröff saa heden, ret emod for<sup>ne</sup> öland, indtil 6 slet for afftheenen, oc da nödis wij til oc hugge woris mast for borde, thy wij var da paa 4 fauen langs ner for<sup>ne</sup> öland oc var ther liggendis paa samme öland mange store stiene ret trint omkring, men ther masten var affhuget hörthe anckren<sup>1</sup> op, oc skibbet bleff liggendis stille, saa ske den euig leffuendis gud, loff prijs tacksigelsze fra al euighed till euigtid, thi hagde gud icke hiolpet osz vdi samme storm oc yderste liiffs fare, som wij var saa bestann- dig vdi, tha hagde (hagde) skiben bleffuit ther samme tid, oc icke it leffuendis Menniske kommit til landen, oc bleff samme storm varagthige oc forögthis io miere oc miere ind till Midnatt, men alle mand som siden med osz thalede, sagde adt thij kunde aldrig komme ihou, saadant en for- ferdelige storm, som det var den Dag, oc thi beklagede thennem, at samme storm forderffuede Deris Husze oc korn paa marcken.

Item anden Dag der effter, som var then 29 Dag Sep- tembris ginge wij ther fra, till en Haffn, som heder Sumsaa- bratt, oc der insotte wij igen, then afhuggit mast oc giorde ferdig Huis der breckede vdi skiben, oc siden effter adt aldingst ferdige oc klar war giort, toffuede wi ther for modbyrdt skyld vdi 8 Dage.

Item 14 Dag Octobris ginge wi till siegels fra Sumsaa- bratt, oc bleff det osz til kiende giffuit den Dag, förind wij ginge til siegels aff for<sup>ne</sup> Haffuen, at den fribytter vid naffuen Capitinn Klerck, som adt S. Hans Dag Mijtsommer, var vdi Feröo oc Jsland, roffuede oc tog fra thi fattige folck thieris godtz oc pendinge, oc giorde thennem saa stor ska- de, var kommit vnder landit oc vilde ther ligge vinther leye.

Item den 21 Dag Octobris komme wij igen til kiöpen- haffuen med den store pincke.

<sup>1</sup>) Hvis der her virkeligen skal læses „anckren“, saa maa der i Haandskriftet efter „op“ være udeladt Noget, maaskee „at driffue“.

Item then 14 Dag Novembris komme den anden pincke til kiöpenhaffuen, oc var kommit ind vdi Norge, effter at hun kom fra osz vder Grönland.

For huilcke Herrens naffn være loffuet ij al Euighed. Amen. —”

Efterat begge de större Skibe, som havde været anvendte til denne Expedition, saaledes lykkeligen vare hjemkomne, har Allday forestillet Christopher Walchendorf og denne igjen Kongen, at Grunden til at han ikke havde været i Stand til at opseile Landet, uagtet han havde faaet det i Sigte, laa deri, at han det foregaaende Foraar altfor seent var bleven færdig til at tiltræde Reisen. Da denne Grund paa en Tid, da man endnu ikke kjendte Noget til Isens Gang langs med Östkysten af Grönland, fandtes antagelig, og Allday var villig til det kommende Aar at gjøre et nyt Forsög paa at gjenopdage Landet, modtog Rentemesteren endnu i Löbet af November 1579 tvende Breve fra Kongen, hvilke vi her skulle meddele efter den originale Registrant i det danske Cancellies Archiv. Det første Brev er temmelig kort og lyder (Sjællandske Tegnelser. Nr. XIV. 1578-81. Folio 269b) saaledes:

Christoffer Walckendorff fick breff Jacob Alday  
anrörendis. Vt seq<sup>u</sup>.

Wor synderlige guast tillforn, Wiider att som J wnderdanigst gifuer tillckiende Att thend Engelske wed naffn Jacob Allday, som war afferdigett att opsöge Grönland, schall were egienkomen, och han berether att hassue weritt wnder Landitt och siett thett, och dog for Isz icke hassuer kund kommitt paa landit, Oc samme Engelske seg endnu forthröste(r) Att ther som hand nogitt thilig paa aaritt motte bliffue afferdigett, mener Hand seg nest gudtz hielp att will komme ther paa landitt, Tha bede wij ether och begiere Athj strax emod foraaritt lader tillflye thuo schibe huor med for<sup>re</sup> Engelske thett allerförste muligt er paa foraaritt kand afferdiges paa Nye att gjøre sin slijd samme

Land att opsöge, och Athj forschaffer och bestiller wdj forraad ald huesz nottorfft paa for<sup>ne</sup> skiibe och til for<sup>ne</sup> Reigsze behoff giörris, och althingist med samme thierris afferdninge lader ether were befallt — —. Actum Skanderborg ij Nouembris Aar Mdlxxix.

Kongens anden Skrivelse er en Deel udförligere og indeholder Adskilligt om den da nylig tilendebragte Reise. Den findes i Sjællandske Tegnelse. Nr. XIV. Follo 276-77 og lyder der saaledes:

Christoffer Walckendorff fick breff Jacob Allday och thend Grönlandische Handel anrörendis. Vt seqlur.

Wor synderlig gunst tillforn, Wiider effter som wor Capitin Osz Ellskelige Jacob Allday som war forordnede till thend Grönlandiske Reigsze forleden Sommer haffuer werit foraarsagitt till Bergen at kiöbe en anden pincke for XII<sup>d</sup> daler wdi steditt for thend Hanum war medgiffuen, huilcken wij kiöbte aff Richardus Wedderborn, och Borgerne till Bergen haffue Anamitt wdi bethalning for<sup>ne</sup> pincke hanum war medgiffuitt for saa mögitt then haffuer osz Kosted, och wij formercke thenum endnu en Summa pendinge at tillstaa for for<sup>ne</sup> Pincke huor om the wed thieris fulldmechtige hosz osz haffuer laditt anholde, Tha bede wij ether och begierre Athj nu strax lader thenum fornöige huesz thenum wdi saa maade tillstaar, eller giörre thend forordning med ethers schriffuelsze hosz Lensmanden paa Bergenhusz Att hand thenom for<sup>ne</sup> Rest wden wiidere forhalinge fornöier Saa att Borgerne icke schulle therforre Manis af thenum paa bröggen, hosz huilcke the haffue lossuit for for<sup>ne</sup> pincke, Sammeledis effther som wij haffue tillsagdt skibsfolckitt som inde ware paa the Grönlandiske Skiibe med for<sup>ne</sup> Jacob Allday dobbelltt besoldding Naar the egien komme, Effther som thenum aff osz wdi for<sup>ne</sup> Jacob Alldais bestillinge er forskreffuen Tha bede wij ether och begierre Athj paa wore Wegne strax med thett förste fornöiger for<sup>ne</sup> skibsfolck som war paa Reigszen med for<sup>ne</sup> Jacob Allday til

Grönland, hues thet icke allerede skeed er, dobbeltt besoldninge, epther som thenum koffuitt er, och ingen forhindring ther paa glörer thenum wøj nogre Maade, paa thett Att the eller andre som wij paa foraarit egien agte att bruge paa samme Reigsze, kunde bliffue thesz willigere, Thisligeste effther som for<sup>ne</sup> Jacob Allday haffuer hyritt oc leid en wed naff(n) Hans Toniszen<sup>1</sup> med seg paa skibenne thill Bergen paa for<sup>ne</sup> Reigsze for en Styrmand oc Seilleggere, och tillsagdt hanom fire daller om Monithen, huilcken schal haffue thiendt hanum fire Monither till skibs, och en monidt som for<sup>ne</sup> Jacob Allday hanum siiden the erre egien komen paa sin egen omkostning haffuer hollditt, Tha bede wij ether och wille Athj sa(a)dant lader hanum gott bliffue, oc paa wore wegne fornöiger for<sup>ne</sup> femb Monithers besoldning hanum tilstaar for huer Monidt fire daler, Oc som for<sup>ne</sup> Jacob Allday ydermere lader giffue tilkiende om thend Capiten wed naffn David Jenszen som var med hanum paa for<sup>ne</sup> Reigsze Att hanum Endnu Rester hans besoldninge for samme Reigsze, och att hand schall werre god for en Capitin Thj bede wij ether og begiere attj paa wore wegne fornöiger for<sup>ne</sup> David Jenszen Saadanne besoldninge J kunde thencke hand paa samme Reigsze haffuer forthiendt och handler med hanum att hand fremdelis bliffuer wdi wor thieneste for en skibs Capitin Forenendis Ether med hanom om en themmelig besoldning Siiden wille wij giffue hanum wortt breff ther paa, Wij bede ether ochsaa och wille athj bestiller Att for<sup>ne</sup> Jacob Alday paa foraaritt maa egien bekomme med seg paa Reigszen til Grönland the tho pincker, som hand Senisten haffde med Seg, och forschaffer att hand bekommer med Seg alld hues Deell hand Notorffteligen behöffuer. Sammeledis bede wij ether och begiere Athj bestiller hoss byggemesteren paa Holmen, Att Hand gör en bod paa en xviij eller xx Aarer effther thend stör-

<sup>1</sup>) Muligen have vi i denne Hans Tonissen eller Tönnessen Forfatteren til den paa Reisen førte og af os ovenfor meddeelte Dagbog-

ste plackes leilighed som kand Indtagis wdi Skibitt naar mand Sægler, Och schall samme baad werre skilld ad wdi thuo parther, Saa mand kand sette thend enne wdi thend anden Effter som for<sup>ne</sup> Jacob Allday ther om Haffuer thald med Mester Tömermanden paa Holmen At hand thend kand bekomme med seg paa foraaritt. Ther —. Actum Haffuerballegaardt xxx Nouembr. Aar Mdlxxix.

Da vi ikke have været i Stand til at komme paa Spor af nogensomhelst Efterretning om en saadan, i Aaret 1580 foretagen, Opdagelsesreise til Grönland, maa vi formode, at der ikke er blevet Noget af hele dette Foretagende, uagtet det diensynligen har ligget Kongen meget paa Hjerte.

Derimod er det fuldkommen sikkert, at den i de Dage berönte Söhne, Mogens eller Magnus Heinesen, i det derpaa følgende Aar 1581<sup>1</sup> fra Bergen, som det synes, er afgaaet med tvende ham selv tilhørende Skibe, for at op-søge Grönland. Denne Mogens Heinesen var födt paa Færøerne, hvor hans Fader Heine Hauffregster var Sognepræst paa Österö; men begge hans Forældre vare Norske, og Faderen drog omsider tilbage til Norge, hvor han fik et andet Præstekald. Dette har givet Anledning til at Nogle have anseet hans navnkundige Søn for en födt Normand. Mogens Heinesen synes tidligen at have lagt sig efter Sømandskab. Han foer först som Kjöbmand fra Bergen til

<sup>1</sup>) At denne Reise ikke kan være gaaet for sig för 1581, sees tydeligen af to den vedkommende Documenter, hvilke vi strax i det Följende skulle meddele, for förste Gang aftrykte. Lucas Debes (Færøe et Færoa reserata. Det er: Færøeris oc færøiske Indbyggis Beskrivelse. Kbhavn 1673. S. 22 3) henfører Heinesens grønlandske Reise til Aaret 1577; hvorimod Torfæus (Gronlandia antiqua. Havnæ 1706. S. 29 af Fortalen) antager, at den er gaaet for sig i Aaret 1578. Hans Egede (Det gamle Grönlands nye Perlrustation. Kbhavn. 1741. 4. S. 14), David Cranz (Historie von Grönland. 1 Th. Barby 1765. 8. S. 352) og W. A. Graah (Undersøgeles-Reise til Östkysten af Grönland. Kbhavn 1832. 4. S. 8) have fulgt denne urigtige Angivelse af Torfæus.

Færøerne. Derpaa gik han i hollandsk Tjeneste og udmærkede sig her saaledes ved Mod og Manddom, at han af Kong Frederik den Anden blev hjemkaldt for at krydse imod Fribyttere og Sørøvere, som i den Tid gjorde megen Skade under Kysterne af Norge, Island og Færøerne. Hans Bedrifter i disse Farvande falde i det Æventyrlige, ja ikke sjelden i det Utrolige; de ere efter de blandt Færingerne opbevarede Sagn først optegnede af Lucas Debes (Færoa et Færoa reserata. S. 213—28) og senere igjen fortalte af hans Biograph P. T. Wandall (De paa Jægerapriis ved Mindestene hædrede Fortjente Mænds Levnets-Beskrivelser. Kbhavn 1783. 4. S. 411—20). Mogens Heinesen havde en Tid lang fæstet sin Bopæl i Bergen, og det er maaskee Jakob Allday's Ophold i Bergens Havn paa Udreisen til Grönland i Foraaret 1579, som nærmest har givet Anledning til at Heinesen, efterat Allday's Forsøg ikke havde ført til det forønskede Maal, har tilbudt Frederik den Anden sin Tjeneste til Grönlands Gjenopdagelse. Kongen, hos hvem Heinesen skal have staaet i stor Yndest, modtog hans Tilbud og udstødte i Anledning heraf et Beskjermelsesbrev for ham, hvilket vi her meddele efter den originale Concept i Geheime-Archivet.

"Giöre alle witterliggt att wij aff wor synderlig gunst och naade haffue thagitt och anamitt Och met thette wort obne breff thage oc anamme thenne Breffuisszer osz elskelige Mogens Heineszen Borger wdj wor Kiöbsted Bergen, hannum hans thiunde folk gotz, Rörindes och wrörindes, ihuad som heldst thett er eller neffnis kand, Jn্থet undertaget, vdinden vor Kongelige hegn wern fred och beskiermelse Besynderlige att wille for offueruold och wrett beskytte, forsuare och handthaffue til alle Rettæ. Och thet som nogen haffuer att beschylde eller i nogen maade att tilthalle The schulle thet giöre med loug och Rett for hans tilbörliche Dommere och Jcke anderledes [Och Jcke anderledes Dog saa att hand och theremod schall were forplichtt

seg tilböriligen att förholde, Och seg mod nogen Jcke förgribe men hende och göra huer mandt loug og Rett]<sup>1</sup> Förbiudendes alle ehuo the heldst ere eller were kunde Serdelis wore fogither Embitzmend och alle andre för<sup>o</sup> Mogens Heineszen her mod paa person, thiunde, folck, gotz Rörindes eller wrörindes effther som för<sup>uit</sup> staar at hindre eller i nogen maade att öfuerfalde och wforrette wnder wor heffn och wrede. Giffuit Skander(borg) 17 Febr. Aa 81.”

Dagen derpaa udfærdigedes det egentlige Söbrev, hvilket vi her ligeledes meddele efter den originale Concept i Geheime-Archivet, men i Et og Andet rettet efter Copien i den originale Registrant (Norske Tegnelser. 1572—88. Folio 215 b) i det danske Cancellies Archiv.

Mogens Heineszenn Borger ij Bergenn fick sit söbref der hand skulle opsöge Grönland vt sequitur.

Vij Frederich thenn Anden — Göre alle witterliig att öphersom Grönland med ald Billighed och rett hörer vnder wort Rige Norge och Norgis Krone, och thet nu vdj Mange aar Jcke haffuer werit besögt enthen aff osz eller en part andre fremfarne Konninger vdj Danmarck och Norge, Och paa thet samme Land, Maa egen komme under sinn rette öfuerighed, och undersottene ther paa Landitt med Nödörfflige tillföringe aff huis the behöffue kunde försörjes, Teszligeste paa thet Menige almuge ther paa Landit Gud Alsommegtigste till loff och ehre kunde bringes till then Christelige thro och fange then rette Religion och gudtz Thienneste. Tha haffue wij nu hanndelet med thenne breffuissar osz Elskelige Mogens Heineszen Borger vdj vor kiöbsted Bergen, Saa hand haffuer loffuit och tillsagt Med thuende hans Skübe paa sinn egenn omkostninge och Ewentyr nu vdj neste tillkommendis sommer. At schulle med alffuorliigste flid og Vinskibeliighed göra sit bedste för<sup>o</sup> wortt Land Grönland att opsöge, och om hues haffner ther

<sup>1</sup>) De her i Astrykket indklamrede Linier ere igien overstregede i Original-Concepten.

vnder Landit findis att kunde fange wisze Kundskaff, att wij siden fremdelis kunde giöre ther widere till. Och thersom gud Almechtigste wille giffue hannom lycke til at hand kunde finde samme land, och ij saa maade fli osz ther om wisze Kundskaff, wille wij hannom for slig hans throschaff flid och wmage naadigst betencke, at hand ther fore schall haffue osz vnderdanigst at betacke. Thi bede wij kerligen alle vore kiere wanner, naaboer och foruanthe och strenge-ligen biude alle wore fogeder, Embitzmend, Borgemester, Raadmend och alle andre wore vndersotte som hannd paa samme Reize med skib folck och godtz hender fore att komme, At ij forder och fremmer thennom till thed bedste, oc thersom the aff storm eller wuedder Ingtrengis vdi nogen ethers haffner eller strömme, Atj tha wille vndsette thennom med ancker thuog folck fethalle och huis anden dell the behoff hssaue och ether om tillsigendis worder. Thet wille wij med forbemelte wore kiere naaboer och foruanthe vdi lige och större maade forskylde och bekiende och aff wor egen vndersothe thz saa alffuorlig hafft haffue. Actum Skannelborg then 18 Februrij Aar Mdlxxxj.

I Marginen af Original-Concepten er der af en forskjellig, men dog samtidig, Haand tilføiet Følgende:

Gick ther thou breffue vd j samme menning paa pergament. Actum Skanderborg thend 18 Februarij Aar mdlxxxj.

I Mangel af en anden samtidig Beretning om denne Reise, dens Hændelser og Udfald, see vi os nødte til at tyte til Lyschander<sup>1</sup> og at nøies med hvad han (Den Grönlandske Chronica. Folio O 3—4 og P 1) har rimet om Mogens Heinesen og hans Reise til Grönland.

Oc da hand<sup>2</sup> haffde saa stilled paa Reed,

<sup>1</sup>) Claus Christophersen Lyschander, der døde 1623 som Kongelig Historiograph, var, efter Angivelsen i Nyerup's og Kraft's dansk-norske Literaturlexikon, født omtrent 1557 i Skaane. Følgelig har han, da Mogens Heinesen foretog sin Reise til Grönland, været i en Alder af 24 Aar eller saa omtrent.

<sup>2</sup>) Kong Frederik den Anden.



Att Landdet stod vell, oc haffde god Fred,  
 Saa ténckte hand Grönland at gæste.  
 Hand fick en Bagge, og Norsker Mand,  
 Vell dreffuen til Söes, oc fremmede Land,  
 Magnus Heigningszön loed sig kaldde.  
 Hand vaar sig fredig oc frisk i Moed,  
 Een dapffer Hane oc Styris Mand goed,  
 Hand loed sig det vell befalde.  
 Hand haffde da seyled saa manggen Dag,  
 I Væster oc Söndder met megen wmag,  
 Fra Franckrig til Iszlands Sjde.  
 Nu wildde hand gierne sin Herre til mag,  
 Paa Grönland forfare dend Kaecz oc Sag,  
 Som inggen Mand monne da vjde.  
 Hand fick hannem Folck met Rystning oc skjff,  
 Sielff motte hand vacte sin Skantzse oc Ljff  
 Och derr sit Euentyer standde.  
 Hand gjorde sig færdig, vaar lystig oc fro,  
 Och loed saa hen vd at Söen staa,  
 Huor Gud vildde lade ham Landde.  
 Hand stæffned at Iszland, som gammel var seed,  
 Ham tyckte den vaar den gænniste leed,  
 Dend vildde hand först forsöge.  
 Och sætte der om hen Nordden til Væst,  
 Och brugte sin Vind, som hand kundde bæst,  
 Til hand kundde Huidserk<sup>1</sup> öye.  
 Derr mötte ham Taage, Wuer oc Mörck,  
 Derr varr i Söen, som vilddeste Örck,  
 De kundde slet inggenstæds Strandde.

---

<sup>1</sup>) Hvidserk var Benævnelser paa en Jökel i det gamle Grönland, der af tre saadanne laa Bygden nærmest, naar man kom fra Island. Heinesen synes at have søgt Hvidserk i Vest eller Nordvest af Island, hvor vi ogsaa övre paa Grönlands Östkyst finde denne Jökel afsat i et Kort over de nordlige Lande, hvilket Heinesen rimeligvis har kjendt, nemlig Sigurd Stephensen's fra Aaret 1570.

Suercken hun dreeff, och Bollen dend bröd,  
 Och leed der offuer stoer Fare oc Nöd,  
 Met meget ham gick til haande.  
 Dog sætte hand fræm vildde vossued der paa,  
 Landdet at naa eller unddergaa,  
 Som Lycken da lysted at giffue.  
 Dend Isz hand dreeff som Klipper oc Land,  
 Hand haled oc fired loed fare fra hand,  
 Vaar tjdt vdi haarddeste knjbe.  
 Fick Landdet omsier i syne oc sict,  
 Det voxte ham lægger meer vanskeligt,  
 Till Grunden sig ind at tuingge.  
 Isz haffde betaget baad' Næsz oc Skær,  
 Man kundde ey komme de Klipper nær,  
 For Bollen oc driffuendde Vande.  
 Thi seyled' de sig saa vjde hæn om,  
 Och søgte om Hauffn oc leylik rom,  
 Mand kundde sig ind ledsage.  
 Mæn lægger mand kom hen Öster paa leed,  
 Jo skarppere strömmede Söen där need.  
 Och gjorde dem megen wmsge.  
 De komme oc paa saa undderligt Vand,  
 Huor Seylstenen huiled i dybeste Baand,  
 Saa litt kundde Skibben skrije.  
 Där til gaff hær dag bod' kuld oc knaaeg,  
 Met mörck oc Vind, oc stinckkende Taaeg,  
 Mand kunddet ey længe ljde.  
 Och voxte saa huer Dag banggere Kaar,  
 Och Tjden hun lacked flux vd paa Aar,  
 Där vaar ey lang Stundder at bjde.  
 Thi acted de flittig baade Land oc meed,  
 Huor meget at Solen vaar skreden need,  
 Och Lædinggen op monne stje.  
 Med andden sljg Sager oc Merckketegn,  
 Dærn kundde ledsage til samme Eego,

Om de dend tjre skuld' friste.  
 De saae sin Effne, oc lagde der fraa,  
 Och lode tilbage adt Söen staa,  
 Dend Kaaesz de fuldeumel viste.  
 Leedsagede sig saa hiem til Land,  
 Met hulddet Skjb oc heelbrede Mand,  
 Loed Konggen alld Leylighed vjde.  
 Det vaar hannem kiært oc tæckeligt,  
 Att Landdet var kommen i syne och Sict,  
 Mand kom der vell til med Tjde.  
 Men Lycken hun Danmarck ey blider' vaar,  
 Dend Herre kort effter lagdis paa Baar<sup>1</sup>,  
 Saa manggen til Sorrig oc Qujde.  
 Dend Höffuitzmand sætte til Liff oc hallsz<sup>2</sup>,

<sup>1</sup>) Kong Frederik den Anden døde dog ikke strax efter Heinesen's Hjemkomst fra Reisen til Grönland, men först Skjærtorsdag 4 April 1588.

<sup>2</sup>) Heinesen synes ganske kort efter Frederik den Andens Död at have seet sig nødt til at søge fremmed Tjeneste. Denne fandt han hos Hertugen af Parma, daværende spansk Regent over Nederlandene. Dog har dette maaske blot bestaaet deri, at han hos Hertugen forskaffede sig et spansk Caperbrev, for at kunne krydse imod Engellænderne, som paa samme Tid vare i Krig med Spanien. Heinesen opbragte en, i London hjemhørende, Koffardimand til Bergen, hvor han solgte baade Skib og Ladning. Paa Dronningen af Engellands Besværting herover blev Heinesen sat fangen paa Kjöbenhavn's Slot, anklaget som Söröver og dömt fra Livet. Denne, som det siden viste sig, overilede Dom lod En af de fire Formyndere, som i Kong Christian den Fjerdes Mindreaarighed forestode Regjeringen, nemlig den os fra Allday's Reise bekjendte Christopher Valchendorf, strax exequere, uden först at indhente sine Medformynderes Samtykke. Heinesen blev 8 Februar 1589 halshugget paa Slotspladsen; han døde uforfærdet, som han havde levet, og blev i Stilhed begravet paa Nicolai Kirkegaard. Men Aaret derpaa krævede Hans Lindenor, hvem vi nu gjenfinde som Landsdommer i Jylland, paa Herredagen i Kolding den mægtige Regjeringsraad til Ansvar for Heinesens Hæderrettelse. Og, efterat det var blevet oplyst, at Heinesen havde handlet efter Hertugen af Parmas udtrykkelige Befaling, og at det af ham i

Saa vaar der ey mangge anddre til Vallsz,

Sljg Reyse lysted at rjde.

Af denne Lyschander's rimede Beretning see vi, at Mogens Heinesen, ligesom hans Forgænger Jakob Allday, er gaaet Norden om Island og derpaa har sat Cours vester efter, for saaledes at komme til det gamle Grönland, som det nærmeste vesten for Island beliggende, Land. Dette maatte ogsaa ansees for den rette og korteste Vei, inden John Davis 1585, paa hans første Reise for at søge efter en nordlig Gjenvei til China og Indien, havde opdaget det, vore nordiske Forfædre i hele sin Udstrækning bekjendte, meget uegentlig saakaldte Stræde, der bærer hans Navn. Efter mange Farer og Besværligheder fik Heinesen omsider Østkysten af Grönland i Sigte; dog synes han ikke at være kommen Landet saa nær, som Allday to Aar i Forveien. Den svære Drivis, som hidindtil har afviist ethvert Forsøg paa ude fra Søen af at nærme sig Grönlands Østkyst, enten paa Breden af Island eller endnu sydligere, spærrede ogsaa Heinesen Adgangen til Landet. Han kæmpede forgjæves

Bergen solgte Skib tilforn var blevet priisdømt i Ostende, faldt Sagen saaledes ud ved Herredagen, at Heinesen's Lig skulde opgraves, for særligen og christeligen igjen at stodes til Hvile, at den ham overgaaede Dom skulde udslettes af Kjöbenhavn's Raadstues Dombog og ikke komme ham selv i hans Grav, hans Enke Sophia Gyntelberg eller deres fælleds Børn til Skade paa gode Navn og Rygte, og at endeligen Wvalchendorf skulde betale den uskyldig Henrettedes Efterladte en for den Tid meget betydelig Sum, nemlig 3000 Rigsdaler. Lindenov lod Heinesen's Lig høitideligen føre over til Jylland, hvor han eiede Ørlev Kloster i Nærheden af Viborg, og begrave i Ørlev Kirke; her sætte han selv ham et latinsk Epitaphium, som kan læses hos Debes (*Færoæ & Færoa reserata*. S. 225—26) og i Erik Pontoppidan's *Marmora Danica* T. II. Hafniæ 1741. Folio. S. 218—19. Wvalchendorf skal bitterligen have fortrudt sin Overilelse og i den Anledning have givet store Almisser til de Fattige; han udbetalte ikke blot rundeligen den Erstatningssum, som Herredagen havde idømt ham, til Heinesen's Efterladte, men var ogsaa, medens han levede, Enkens Forsvar og en sand Fader for Børnene.

Grönlands historiske Mindeamærker, 3. Bind.

med Iis og Taage, Storm og Ström, indtil den gunstige Aarstid var forløben, og Dagenes Korthed nødte ham til med uforrettet Sag at vende tilbage. Om Reisens enkelte Begivenheder finde vi saa godt som Intet i Lyschander's Grönlandske Chronica, der er den eneste samtidige Kilde; dog er een Hændelse, som noget særdeles Mærkeligt, omtalt i følgende Strophe:

De komme oc paa saa undderligt Vand,  
 Huor Seylstenen huiled i dybeste Baand,  
 Saa litt kunde Skibben skrjde.

Det Sande heraf er formodentligen, at den stærke sydvestlige Ström under Grönlands Östkyst en eller anden Gang har standset eller i det Ringeste hemmet Skibenes Fart, uagtet Vinden var föielig. Dette Særsyn har enten Heinesen eller Krönikens Forfatter søgt at forklare af sin Tids Begreber om Jordens Physik; men Stedet hos Lyschander berettiger os neppe til at antage, at den dristige Sömand, som  
 vildde voffued der paa,

Landdet at naa eller unddergaa,  
 derover skulde være bleven saa betaget af Frygt, at han er vendt tilbage og ved sin Hjemkomst har foregivet, at nogle i Havets Dyb skjulte Magnetklipper havde hindret ham fra at naae Landet. Det er heller ikke Nogen af vore egne Forfattere, men en Fremmed<sup>1)</sup>, som saaledes har misforstaaet og overhovedet paa flere Maader udvidet Lyschander's Beretning herom. Peyrere omtaler i hans, første Gang i Aaret 1647 anonymt i Paris udgivne, Relation du Groenland S. 132—34 Heinesen's grönlandske Reise paa følgende Maade. "Le Roy Frederic II, succeda à la pensée de son pere Christian III. Il enuoya vn nommé Mognus Heigning-

<sup>1)</sup> Isaac de la Peyrere, en lærd Franskmand, der i Aaret 1644 kom til Danmark med den franske Ambassadeur Caspar Coignet de la Thuillerie, tilbragte et Par Aar her i Norden og siden udgav Relation du Groenland. Paris 1647. 8. og ligeledes en Relation de l'Islande. Paris 1663. 8.

sen, à la découuerte du Groenland. Et si la chose est telle que le Chroniqueur<sup>1</sup> l'a escrite, il y a vn secret inconnu, & vne cause cachée, qui s'oppose visiblement au dessein que l'on a pour la connoissance de cette terre. Mognus Heigningsen, apres beaucoup d'erreurs, & de mauuaises rencontres, descouurit le Groenland, mais ne le peut approcher; parceque d'abord qu'il eut veu la terre, son Nauire s'arresta tout court; de quoy il fut extrêmement estonné, & avec raison; car c'estoit en pleine mer, dedans vn grand fonds d'eau, il n'y auoit point de glace, & le vent estoit frais. Ne pouuant aduancer, il fut contraint de reculer, & de retourner en Danemarc; où il fit le rapport de ce qui luy estoit arriué, & dit au Roy qu'il y auroit de l'Aymant au fonds de cette mer, qui auoit arresté son vaisseau. S'il auoit sçeu l'Histoire de la Remore, peut-estre qu'il l'auroit alleguée aussi à propos que celle de l'Aymant."

Vi have troet her at burde optage den franske Forfatters originale Fertælling om Heinesen's Reise til Grönland, da den uden videre Undersøgelse er bleven fulgt af Torfæus (*Gronlandia antiqua* S. 29 af Fortalen) og endnu omstændeligere af Holberg (for første Gang i hans *Dannemarks og Norges Beskrivelse*. Kbhavn. 1729. 4. S. 577-78.), hvilken sidste vore senere Forfattere ere vedblevne troligen at udskrive. Peyrere's Bemærkning, at Heinesen, hvis han havde kjendt den gamle Fabel om Fisken Remora, med ligesaa megen Föie havde kunnet anføre denne som Historien om Magneten, har i Övrigt Torfæus paa det anførte Sted (a pisce, qui Remora appellatur, moratum eum alii conjiciunt) forstaaet saaledes, som om den franske Forfatter virkeligen havde fundet dette antageligt. Derved har

<sup>1</sup>) Lyschander, hvis Krönike Peyrere udtrykkeligen (*Relation du Groenland*. S. 9—10) nævner som den fornemste Kilde, hvoraf han har öst sine nyere Efterretninger.

Torfæus givet Anledning til at denne Oldtidens fabelagtige Fisk er kommen til at spille en Rolle i nogle sildigere Forfatteres Beretninger om Mogens Heinesen's mislykkede Forsøg paa at gjenopdage det gamle Grönland.

Et Par Aars Tid derefter tilbød Oliver Brunell i Antwerpen sig i Forening med Arndt (eller Arent) Meier i Bergen at ville paa egen Bekostning gjøre et nyt Forsøg paa at gjenfinde det tabte Grönland, hvis Gjenforening med den norske Krone vedblev at ligge Frederik den Anden særdeles paa Hjerte. For det Tilfælde, at Foretagendet skulde lykkes dem, betingede de sig Erstatning af alle derpaa anvendte Omkostninger og udelukkende Ret til for Fremtiden at beseile Landet. Brunell forlangte endvidere for sit Vedkommende Kongelig Tilladelse til at nedsette sig i Bergen og i sex Aar efter sin Ankomst til denne Stad at nyde fuldstændig Skattefrihed. Ogsaa dette blev ham tilstaaet. I Norske Register for Aarene 1572-88 (Original-Registranten i det danske Cancellies Archiv) findes Folio 393b. og 94 følgende, for ham i denne Anledning udfærdigede, Kongelige Bevilling.

Oliuer Brunell fick Kongl. Mattsz Breff att maa boesette  
seg wdj Bergen och ther att Niude frihed paa  
Sex Aars thid. Som efftherfölger.

Wij Frederich. — Giöre alle witterligt Att effther Osz  
Elskelige Oliuer Brunell Borger till Andorff haffuer vnder-  
danigst laditt giffue Osz tilkiende, Att hand er benegen och  
tilsindtz Att begiffue Seg ind wdj wortt Rige Norge, Och  
seg boesette wdj wor Kiöbsted Bergen Ther som thett  
maa skie med wor Naadigste wilge och tilladelaze, Och  
hand maa niude nogen Forskonszell och frihed for andre  
Att hand thesz bedre kunde komme till handell och Neriag.  
Tilbiudendis ther hosz vnderdanigst Att wille lade seg  
brugge for Osz wortt land Grönland Om huilchitt hannem  
skall were nogen leilighed witterligt, Att opsöge og beseigle,  
Och till ald anden willig och plichtig thienniste, Som en

thro Vnderdan bör at giöre sin Öffrighed Tha haffue wij for sa(a)dane hans vnderdanige willige Thiennistes tilbud, och aff wor synderlig gunst och naade, vndt beuulgitt och tilladt, Och nu med thette wortt obnne Breff vnde beuilge ock tillade, for<sup>re</sup> Oliuer Brunell maa seg boesette wdj wor Kiöbsted Bergen Och paa thett hand sammestedt kand thesz bedre komme till Nering och biering haffue wij Naadigst beuulgitt hannom att maa och skulle were och bliffue frij och forskonitt for Skatt held<sup>1</sup> Och slij anden Kongelig eller Borgelig och byes thynge, Vdj sex Samsfulde Aar effther hand thid Ankommenthis och Seg ther nederladendis worden. Thj forbiude Wij —.

Actum Nyegaard thend förste Martij Aar Mdlxxxiiij.

Under samme Datum udgik der endvidere for begge Deeltagerne i det grønlandske Forehavende en saakaldet Bestilling, der (Norske Register 1575-88 Folio 392) lyder saaledes:

Oliuer Brunell Borger wdj Andorff och Arntt Meir  
Borgere wdj Bergen finge bestillinge att opsöge  
Grönland. Som efftherfølger.

Wij Frederich. — Giöre alle witterligt Att effther som Grönland aff rette hörer och ligger vnder wortt Rige Norge, och Norgis Kronte, Och thett nu wdj saa mange Aar, icke haffuer weritt besögt, Enthen af Osz eller en partt andre fremfarne Konninger wdj Danmarck och Norge, Och Osz Elskelige Oliuer Brunell Borger till Andorff haffuer vnderdanigst laditt giffue Osz tilkiende, Att hannem skulle were nogen leilighed, Om Samme wortt land witterligt, och tilböditt Att hand med sin Madskab<sup>2</sup> och med-

<sup>1</sup>) Maaskee blot en Skrivfeil for „thold“.

<sup>2</sup>) Dette usædvanlige Udtryk bruges her i Betydningen af en Compagnon eller Medinteressent. Det kommer af eller er i det Mindste beslægtet med det hollandske *Mautschappy*, som betyder et Samfund, Interessentskab, Compagnie.



redere, Osz Elskelig Arntt Meir Borgere wdj wor kiøbsted Bergen wille giøre sin flid och bedste, paa Egen omkostninge, och Ewenthyr samme wortt land Grönland att opsøge, ther som wij theris thienniste wille Naadigst be-thencke, Tha haffue wij Naadigst slig theris wnderdanigst tilbod, ophagen och handlitt med thennem att the haffue loffuit och tilsagt paa egen omkostninge thennom att wd-ruste och giøre thend Reysze, och theris yderste flid for- wortt Land Grönland att opsøge, Och haffue wij ther emod beuulgitt loffuitt och tilsagdt Och med thette wortt obnne Breff Beuilige loffue och tilsige, Att ther som Gud giffuer Lycke ther till Att the samme wortt Land kunde finde, Och forskaffe Osz Sandru och wisse beskied Om haffnerne ther vnder liggenthis och anden leilighed, Tha wille Wij thennom egen giffue huesz Skiellig omkostning the ther paa anuendendis och giörendis worder, Saa och vnde och giffue thennom Seerdelis och Synderlig benaading och Preuilegie paa samme land, ther effther att beseigle och besøge, frem for wore Eignne Vndersotte eller andre, Dog Osz Sielff frijtt forebeholditt Om wij bleffue tilsindtz med nogenn wore Eignne Skibe Samme wortt land att lade beseigle Och wille till med theris thro flittig thienniste med Ald Kongelig gunst och Naade emod then-nem forskilde och bekiendø. Actum Nyegaard thend 1 Martij Aar Mdlxxxiiij.

Endelig blev der endnu under samme Datum for Brunell og Meier udfærdiget et Pas, for hvilket det, af os ovenfor efter Original-Concepten og Cancellie-Registranten meddeelte, saakaldte Söbrev for Mogens Heinesen aabenbart har ligget til Grund. Desuagtet troe vi dog her at burde optage dette Söpas af Norske Register for Aarene 1572-88, hvor det findes indført Folio 392 b. og 93, mindre paa Grund af at det i Et og Andet afviger fra Heinesen's Söbrev, end fordi vi see os i Stand til at meddele det correctere, end det var Tilfældet med hiint.

For<sup>re</sup> Oliuer Brunnell och Arntt Meir finge Kongl.

Mattsz Pasz att<sup>1</sup>

Wij Frederich. — Giöre alle witterligt, Att effther som Grönland aff rette hörer vnder wortt Rige Norge og Norgis Kronne, Och thett nu wdj mange Aar icke hassuer weritt besögt enthen aff Osz eller en part andre fremfarnne Konningar wdj Danmarck ock Norge, Och paa thett samme Land maa egen komme vnder sin rette Öffrighed Och Vndersotterune ther paa Landitt med nottorstige tilföringe aff huisz the behöffue kunde försörgis offuer aldt paa thet att menige Almue ther paa Landitt Gud Almechtigste till Loff och Ehre, kunde föris till thend rette thro, och Gudtz bekiendelsze, och fange wnderuiszning om thend rene Religion och Gudtz thienniste. Tha hassue wij nu handlitt med Osz Elskelige Oliuer Brunnell og Arntt Meir, Saa the vnderdanigst hassue beuulgitt och tilsagt med theris Skibe wdj tilkommendis Sommer med allsuorlig Flid och windskibelighed att giöre theris bedste for<sup>re</sup> wortt land Grönland att opsöge, och beseigle och om huisz hassuer ther vnder Landitt finthis och anden leilighed att forskaffe Osz wisze Kundskab Att wij Siden fremdelis kunde giöre wiidere ther till. Thj bede Wij kierligen Alle wore kiere Wenner Naboer och foruanthe Och Strengeligen biude, Alle wore Fougether Embitzmend Borgemestere Raadmend och ock alle andre wore wndersotte Som for<sup>re</sup> Oliver Brunnell och Arntt Meier med theris Skibe paa samme Reyse hender fore att komme, Attj fordre och fremme thennom till thett bedste, Och ther som the aff storm eller wueder, indthrengis wdj nogen Ethers hassuer eller Strömme Athj tha wille wndsette thennom med Ancker thoug Folck Fethallie Och huisz anden deell the behoff hassue, och Ether om tilsigendis worder. Thett wille wij med forbem<sup>te</sup> wore kiere wenner Naboer och Foruante wdj lige och stör(r)e maade forskilde

<sup>1</sup>) Her er i Registranten ladet Plads aaben for to Linier i Overskriften, som senere dog ikke ere blevne udfyldte.

och bekiende. Och aff wore eigne wndersotte thett saa alffuorligen haafft haflue. - Actum Niegaard then j Martij Aar Mdlxxxij.

Om Brunell og hans Medinteressent, efter af den danske Regjering saaledes at have erholdt alle de af dem ansögte Tilsagn og Begunstigelser, virkeligen have gjort noget Forsög paa at gjenfinde det tabte Grönland, derom savnes nu enhversomhelst Efterretning.

Vi troe ikke at burde slutte nærværende Beretning om de til Grönlands Gjenopdagelse sigtende Foranstaltninger, som have fundet Sted i Kong Frederik den Andens Regjeringstid, eller rettere denne vor Samling af de hidindtil ubekjendte Materialier til Kundskab om disse tilhobe mislykkede Bestræbelser, uden her endnu at meddele et ligeledes ubekjendt Actstykke, der, endskjönt det er udateret, forekommer os upaatvivleligen at være fra Frederik den Andens Tid. Det er en skriftlig Erklæring af Adelsmændene Peder Hvitfeldt<sup>1</sup> og den os allerede tidligere bekjendte Christopher Walchendorf, hvilken muligen har skullet tjene som et Slags Program ved Indbydelsen til under deres Auspicier at stifte et grönlandskt Interessentskab. I den Samling af litter Grönlandica med faa Undtagelser, som bevares iblandt de Arna-Magnæanske Haandskrifter under Nr. 770 c. i Quart, og hvoraf vi have fremdraget den ovenfor meddeelte Dagbog over Jakob Allday's grönlandske Reise, befinder der sig den, som det synes, originale Concept til denne Erklæring, paa et Ark i Folio. Den har hverken Datum eller

---

<sup>1</sup>) Formodentligen Peder Hvitfeldt til Skibbelundgaard, Søn af Otto Hvitfeldt til Ourebygaard, gift med Anna Urne, som medbragte ham Engestofte, hvortil han ogsaa undertiden skrives, og död omkring 1610. Dette er uden Tvivl igjen den samme Peder Hvitfeldt, som i Frederik den Andens Tid eiede en af de daværende adelige Gaarde her i Kjöbenhavn, og efter hvem en af Hovedstadens Gader endnu den Dag i Dag fører Navn af Pederhvitfeldtsstræde.

Underskrift, men har været sammenlagt i Form af et Brev, og lyder, som følger.

„Item hassuer Kongl. Mattz. wnth och tilladt att Jeg Peder Huitfeldt mett Chrestoffer Walkendorpt maaghe op-søge Grönlandt som hassuer werett itt skattlandt tiill Norgis Kronte: oc vdi langsam(m)eliige tiid hassuer werett bortte saa Jngen mand thett nu vedt paa wor egegn effuentyr och vnkost: Och att wij begge fornessnde Peder och Chrestoffer maaghe tiill os thage tiill att bekoste samme reygze oc segladz mett: Huilcke wij self villle: Er thett saa der som gud almectigeste giffuer Naade att wij samme Grönlandt finde kunde: eller nogenn anden effentyr wdi frem(m)ede lande: Tha skulle forbenessnde Peder och Chrestoffer mett theris med redere hassue bruge oc besegle sam(m)e lande: thönom tiill theris eget gaffn och beste dog Konningen siin skatt och Herlighedt aff for<sup>ne</sup> Grönlandt som the vdaß arildz tiidt Norgis Kronte mett rette pliictuge ærre: Och giffuer gud löcken att wij bekomme samme grönland eller nogenn andre lande ther som nogenn nytthe oc profit wore att bekomme Tha skulle forbenessnde Peder och Chrestoffer mett theris met redere bruge sam(m)e lande J meden thj eller nogen theris met Redere Lessue: Och kongl. mattz. eller hans epther kom(m)ende konninger icke att tilstede nogre andre sam(m)e Segladz att bruge eller bruge lade emodt theris wilge och samtycke, Och ey wdi nogenn maade oss att aff threngre frann samme lande och segladz naar wij hassuer giortt wnkosten och staaett fariigheden och effentyrett men thönum. att bruge som storre siiger.”

Hvorvidt dette Forehavende af de tvende Adelsmænd har havt nogen Fremgang og virkeligen er kommet til Udførelse, derom see vi os ikke i Stand til at meddele vore Læsere nogensomhelst Underretning. Saa meget tør vi alligevel antage for afgjort, at det ligesaa lidet, som alle de andre lignende Foretagender i denne Konges Regjeringstid,

har ført til det forönskede Maal, det gamle Grönlands Gjenopdagelse.

Inden vi gaae over til det følgende Aarhundrede, i Begyndelsen af hvilket Kong CHRISTIAN DEN FJERDE (1603-7) udsendte tre Expeditioner efter hinanden, for omsider at gjenfinde det under hans Forgænger forgjæves søgte Grönland, troe vi korteligen at burde omtale de vigtige Opdagelser af Engellænderen John Davis, som endnu falde i Slutningen af det sextende Aarhundrede. Disse bidroge nemlig meget til at berigtige de i den Tid herskende vrang Forestillinger om Grönlands egentlige Beliggenhed og kunde derfor ikke blive uden betydelig Indflydelse paa de følgende danske Opdagelsesreiser til dette Polarland; dette gjælder navnlig om de to første Expeditioner under Kong Christian den Fjerde. Syv Aar efter den sidste af Frobisher's trende Reiser, hvilke vi i det Foregaaende leilighedsviis have berørt, udrustede nogle formuende Kjöbmænd i London to Skibe, The Sunshine af 50 og The Moonshine af 30 Tons Drægtighed, ene og alene i den Hensigt at søge en gjenmere Vei norden om Amerika til China og Indien. De betroede Anførselen over disse tvende smaae Skibe til John Davis, som den 7de Juni 1585 med dem gik under Seil fra Dartmouth. Efter 6 Ugers Seilads befandt han sig den 19de Juli omringet af Iis, i Munden af det meget uegentligen saakaldte Stræde, der bærer hans Navn. Den følgende Dag sik han Sydvestkysten af Grönland i Sigte. Den af ham opdagede Kyststrækning (formodentlig Öen Nunarsoit i den nordligere Deel af Julianehaabs District og denne Öes nærmeste Omgivelser) forekom ham saa vild, öde og overhovedet af et saa afskrækkende Udseende, at han kaldte denne Deel af Sydgrönland Land of Desolation. Formedelst Isen, som omgav hele denne Kyst, kunde han ingensheds lande, uagtet han stod sönder paa langs med Landet indtil paa 60° N. Br. Her, altsaa omtrent paa Höiden af Nennortalik og Friedrichsthal, vendte Davis om igjen og

fulgte nu Kysten, først i nordvestlig og senere i næsten nordlig Retning. Paa 64° 15' N. Br. var Kysten fri for Is og Landet bestod her for største Delen af mangfoldige Øer, imellem hvilke der fandtes gode seilbare Løb og Sunde. I et af disse sidste gik Davis til Ankers og gav det Navn Gilbert's Sound. Det maa uden Tvivl søges i den Deel af Godthaabs District, som indbefattes under den endnu gængse hollandske Benævnelse af Baals Revier. Efterat have ligget her i nogle Dage og drevet Tuskhandel med de Indfødte, der beskrives som overmaade godmodige og fredelige, gik Davis den 1ste August med en föielig Vind atter under Seil, for at forfølge det egentlige Maal for sin Reise. Den 6te i samme Maaned opdagede han paa den modsatte Side af Strædet Land paa 66° 40' N. Br. og ankrede her under et høit Kystfjeld, hvilket han gav Navn af Mount Raleigh. Ikke langt sønden for dette opdagede han den 11te August det nordlige Indløb i Hudsonsbugten, der senere har faaet Navn af Cumberland Strait. Han trængte omtrent 60 engelske Sömile (Leagues) ind i dette Stræde; men da nødte den allerede fremrykkede Aarstid ham til for dette Aar at opgive sine Undersøgelser og at vende tilbage til Engelland. Her fandt man sig i den Grad tilfredsstillet ved Udfaldet af denne første Reise, at Kjøbmænd i Exeter og andre engelske Stæder forenede sig med dem i London, for at sætte Davis i Stand til det paafølgende Aar at fortsætte sine Opdagelser. Da han den 7de Mai 1586 løb ud fra Dartmouth, havde han, foruden de to mindre Skibe fra det foregaaende Aar, et stort Skib The Mermaid af 120 Tons Drægtighed og desuden The North-Star, en Pinasse paa 10 Tons, under sin Commando. Men Udfaldet af denne Reise kom ingenlunde til at svare til de store Forventninger. Den 15de Juni fik han den sydligste Deel af Grönland i Sigte; men paa Grund af heftige Storme naaede han først den 29de samme Maaned den Deel af Grönlands Vestkyst, han Aaret i Forveien havde besøgt

under 64° N. Br. Grönlænderne viste sig ikke fra en saa fordelagtig Side, som ved deres første Bekjendtskab; især vare de i høi Grad tyvagtige. Han forfulgte Vestkysten af Grönland indtil 66° 33' N. Br., hvor Besætningen af The Mermaid nægtede at følge ham videre mod Nord. Da han omtrent paa Höiden af Cap Farvel havde afsendt The Sunshine og Pinassen under Richard Pope for at søge en Gjennefart imellem Östkysten af Grönland og Island, havde han nu kun The Moonshine tilbage. Med dette lille Fartöi stod han vester efter langs med den sammenhængende Iis, der havde standset hans videre Fremtrængen imod Nord. Paa den anden Side af Strædet fik han Land i Sigte paa 66° 19' N. Br. og fulgte nu denne Kyst sønder paa indtil 54° N. Br. Den gode Aarstid var imidlertid forløben, og Storm og Uveir nødte Davis til at vende tilbage til Engelland, hvor han ankom i Slutningen af October. Af de tvende Skibe, som Davis havde sendt östen om Grönland, kom The Sunshine med uforrettet Sag igjen tilbage til Engelland; men fra Pinassen, som i en frygtelig Storm paa Hjemreisen var bleven skilt fra det større Skib, hörtes der aldrig Noget. Efter dette mindre heldige Udfald af den anden Reise, havde Davis store Vanskeligheder ved at faae en ny Expedition udrustet. Omsider lykkedes det ham dog, da han lovede ved det rige Fiskeri under Grönlands Kyster at ville stoppe de medgaaende Omkostninger. Den 19de Mai 1587 gik han med The Sunshine, The Elizabeth og en anden Pinasse i den forlistes Sted atter under Seil fra Dartmouth. I Midten af Juni Maaned vare de i Baals Revier, hvor de to større Skibe bleve tilbage for at fiske. Med Pinassen derimod gik Davis selv langs med Vestkysten af Grönland, for at gjøre nye Opdagelser. Den 24de Juni var han paa 67° 40' N. Br., hvor han saae en Mængde Hvaler. Han gav denne nordligere Kyststrækning af Grönland Navn af London Coast og naaede den 28de samme Maaned det nordligste Punkt, som han overhovedet kom

til, nemlig Hope Sanderson paa 72° 12' N. Br. Da Vinden var gaaet nordlig, stod han nu atter vester ud i Strædet; men, efter omtrent 40 Sømiles Seilads i aabent Vande, traf han paa Isen, som vedblev at lægge ham uovervindelige Hindringer i Veien. Omsider fik han den 19de Juli Mount Raleigh i Sigte og befandt sig den følgende Midnat i Munden af det Indløb i Hudsonsbugten (Cumberland Strait), hvilket han paa sin første Reise havde opdaget. Efterat have anvendt et Par Dage paa Undersøgelsen af dette Stræde, hvilket han dog ikke seilede til Ende, kom han til det sydligere Indløb i Hudsonsbugten, hvilket han gav Navn af Lumley's Inlet, da han i det ikke kunde gjenkjende det af Frobisher tidligere opdagede Stræde. Endeligen fandt Davis endnu paa denne Reise det store sydlige Indløb, igjennem hvilket Hudson senere trængte ind i den, efter ham benævnedes, meget uegentligen saakaldte Bugt, og som derfor med Rette fører Navn af Hudsonsstræde<sup>1</sup>; men, da hans Provisioner vare stærkt medgaaede, ilede han over til Grönland, for atter at forsyne sig og derpaa at fortsætte sine i høi Grad lovende Undersøgelser. Med inderlig Harme erfarede Davis imidlertid ved sin Ankomst i Baals Revier, at begge de større Skibe, som han sikkert regnede paa at forefinde der, allerede vare afseilede til Engelland. Der blev nu Intet tilbage for ham uden i sit lille Fartøi og med ringe Forraad ligeledes at tiltræde Hjemreisen til Engelland, hvilket han ogsaa i Midten af September lykkeligen naaede. Efter disse trende Opdagelsesreiser i Norden, hvis Resultater med Hensyn til Kundskaben om Grönlands sande Belligenhed vare alt for vigtige til at de i nærværende Udsigt over de danske Reiser til dette Land kunde forbigaaes,

<sup>1</sup>) Davis er dog ikke den første, som har været inde i Hudsonsstræde. Den lærde uanvgivne Forfatter af *A Memoir of Sebastian Cabot; with a Review of the History of Maritime Discovery*. Second Ed. London 1832, har S. 297-98 viist, at allerede Frobisher paa hans tredje Reise i Aaret 1578 virkelig har været i dette Stræde.



gjorde John Davis baade i hollandsk og i engelsk Tjeneste, flere Reiser til Ostindien. Paa en af disse blev han af japanske Sörövere, hvis Jonke man havde taget, dræbt den 29de December 1605, altsaa netop i Slutningen af det Aar, i hvilket Kong Christian den Fjerde udsendte den første Expedition til Grönlands Gjenopdagelse.

I denne Anledning havde Kongen taget flere Fremmede i sin Tjeneste og iblandt Andre indkaldt en, med hine nordlige Farvande vel bekendt, Sömand ved Navn James Hall fra Engelland. Denne gjorde alle tre Reiser (1605-7) med i Egenskab af Principal Pilot eller Pilot Major, som han selv kalder sig i sine paa disse Reiser førte Dagböger. Af disse har den bekendte engelske Samling af ældre Reisebeskrivelser, Purchas his Pilgrimes kaldet, meddeelt den første og den anden i temmelig udförlige Udtog (3 Bd. London 1625. Folio S. 814-27). Vi ville her fornemmeligen følge disse, endskjönt de ikke ere skrevne uden en vis Animositet imod de Danske, som vare uenige med Hall i at söge Grönland i en saa betydelig Afstand fra Island. Den samtidige Lyschander, hvis Grönlandske Chronica udkom 1608, deler heri aabenbart sine Landsmænds Mening, idet han l. c. Folio P. 4 saaledes omtaler James Hall:

Hand haffde förr seyled dend samme Kaesz,  
Til Frjszland oc andden Land ligger der hoesz,

Hen undder America Sjde.

Och gaff fast ahn (som mangel vell meen)

Langt Öster der fra vor Grönlands Green,

Som stræcker der vd saa vjde.

Mæn huor der om er, haffuer inggen Mand frist,

Och kand der ey sige fra noget vist,

Men det veed Baggen til pricke:

Det er icke nær dend Kaesz eller Strjg,

Som Fordum paa Grönland stræckede Sjg,

Det meer vdi Nörr monne ligge.

Expeditionen, som i Foraaret 1605 afgik herfra til

Grönland, bestod af tre Skibe, nemlig Trost<sup>1</sup>, Löven<sup>2</sup> og en Jagt<sup>3</sup> (Pinasse). Trost var Admiral, som det i den daværende Talebrug hed, fordi dette Skib førtes af John Cunningham<sup>4</sup>, som var Chef for Expeditionen og havde Hall

<sup>1</sup>) Trost var efter J. Hall's Angivelse af 30-40 (engelske) Læsters Drægtighed. Det var 1609 og 10 med i Östersöen under Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld, var senere 1634 ved Prinds Christians Formæling et af de Skibe paa Kjöbenhavns Rhed, som beundredes af alle Fremmede, men noget efter 1650 forekommer det i Durell's Relation som et gammelt og fordærvet Skib paa 16 Kanoner; jvfr. Garde's Efterretninger om den danske og norske Sümagt. 1 Bd. Kbhavn 1832. S. 86, 87, 136 og 148.

<sup>2</sup>) Löven eller rettere Røde Löffue var omtrent af samme Drægtighed som Trost og var ligeledes 1609 og 10 under Mogens Ulfeld i Östersöen (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 86 og 87).

<sup>3</sup>) Jagten var ligeledes, efter Hall's Angivelse, 12 Læster eller saa omtrent drægtig og førte Navn af Katten. Det er uden Tvivl den samme, som under Navn af Grönlandske Kat forekommer iblandt de Skibe, med hvilke Admiral Godske Lindenov den 3die August 1610 under Bornholm stødte til Flaaden under Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 88).

<sup>4</sup>) John Cunningham var en vidt bereist skotsk Adelsmand, som i Danmark og Norge sædvanligvis kaldtes Hans Koning, Köning eller König og skrev sig til Gjerdrup (i det vestlige Sjælland). Efter i flere Aar at have tjent som Kongelig Skibshövudsmand, fik han 1619 Vardöbuns Lehn eller med andre Ord Öst- og Vest-Finmarken i Forlehnning. Dette Lehn beholdt han i hele 32 Aar, indtil han om-sider 1651 i en høi Alder blev afløst af Jürgen Friis, en Søn af Cantser Christian Friis; jvfr. Samlinger til det Norske Folks Sprog og Historie. 3 Bd. Christiania 1835. S. 157. Baade James Hall (Purchas his Pilgrimes. The third Part. London 1625. Folio S. 814) og Slange (Christian den Fjerdes Historie. Kbhavn 1749. Folio. S. 217) berette udtrykkeligen, at Cunningham var Overansfö-reren af den i Aaret 1605 til Grönland udrustede Expedition; hvori-mød Holberg (Dannemarks Riges Historie. Anden Ed. Tomus 2. Kbhavn 1753. 4. S. 601) uden Tvivl feilagtigen antager, at Godske Lindenov allerede har været Överstbefalende paa den første af de tre grönlandske Reiser.

ombord hos sig. Löven förtes af Godske Lindenov<sup>1</sup> og Jagten af en Engellænder ved Navn John Knight<sup>2</sup>. Den 2den Mai 1605 seilede de tre Skibe fra Kjöbenhavn og kom samme Dag paa Helsingörs Rhed, hvor de ankrede, for at indtage Vand<sup>3</sup>. Dette skete den 3die, paa hvilken Dag Capitainerne, Lieutenanterne, J. Hall og de övrige Styr mænd, for desto bedre at holde Følgeskab med hinanden, opsatte og underskreve nogle Artikler, som dog senere ikke bleve overholdte. Den 6te kom de i Havn i Flekkeröen, hvor de atter indtog Vand og Brændsel. Den 8de forlode de Flekkeröen, kom samme Aften under Lindesnäs og fik den 13de Faire-Isle, imellem Skotland og Hetland, og den fölgende Dag to af de vestligste af Örkenöerne i Sigte. Efter en heldig Seilads over det Atlantiske Hav fik man allerede den 30te Mai fra Trost, som i Taage og Tykning var bleven skilt fra Löven og Katten, paa 59° 50' N. Br. det Sydligste af Grönland i Sigte, hvilket man til Ære for Kongen gav Navn af Cap Christian. Hele Kysten her i Nærheden viste sig imidlertid saaledes omgiven af Iis, at det var aldeles umuligt for noget Skib at nærme

---

<sup>1</sup>) Godske Lindenov er et Navn, som i Begyndelsen af det syttende Aarhundrede oftere forekommer i den danske Marines Annaler. Han nævnes 1608 som Chef paa Holmen („Holmens Admiral”) og var 1612 Næstcommanderende (Under-Admiral) paa den store Flaade, som Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld samme Aar commanderede i Östersöen (Garde's Esterretninger. 1 Bd. S. 90).

<sup>2</sup>) John Knight blev Aaret derpaa af det Moskoviiske og det Ostindiske Handels-Compagnie i Engelland udsendt for at opdage Nordvestpassagen. Men under Labradorkysten blev hans lille Fartöi, Hopewell af ikkun 40 Tons Drægtighed, ilde tilredt af Isen og han selv formodentligen dræbt af de Indfödie, da han med tre Andre, hvøriblandt en Broder af ham, paa en Ö rovede sig höiere op i Landet og aldrig mere kom tilbage.

<sup>3</sup>) Dette stemmer ikke ganske overeens med Beretningen i en hidindtil utrykt og ubekjendt, dansk Dagbog over denne Reise, hvilken vi i det Fölgende skulle meddele.

sig den. Hall ansaae det for nödvendigt atter at staae ud tilføes, for saaledes at gaae klar af Isen. Han tvivlede nemlig ikke om, at han jo i Nordvest for Cap Desolation vilde træffe Kysten fri for Is. Paa Grund heraf seilede han hele den følgende Nat i Vestsydvest. Den 31te om Morgenen tidlig fik han Löven i Sigte; men Jagten var ikke at öine. Capitainen, Lieutenanten og Styrmanden paa Löven kom nu ombord i Trost, hvor Hall paa deres Forlangende tilstillede dem et Sökort over disse Kyster, dog først efterat de, ifölge hans Forsikkring, höitideligen havde lovet ikke at ville forlade ham, saalænge Vind og Veir tilode dem at blive sammen. Dette holdt de dog ikke længere end til den 11te Juni, da Löven, efterat have lösnet et Skud, gik fra Trost og Katten. Dette skete, som Hall paastaar, af Frygt for Isen og efterat de Commanderende paa Löven forgjæves havde opfordret Skipperen og Mandskabet paa Trost til at fölg deres Exempel. Lyschander derimod angiver, at Grunden til at de Danske paa Löven vægrede sig for at fölg Hall længere laa deri, at de antog, at han styrede en feil Cours til Grönland.

De actede vell aff mærcke oc meed,  
 At Grönland laa paa en langt andden Leed,  
 End hand monne styre oc stæffne.  
 Thi toge de sælff til Hierte oc Sind,  
 Och vendde der' Skib hæn under dend Vind,  
 Som Herren Gvd gaff dem Effne.  
 Och lode it aff deris Stycker gaa,  
 At Engelsken skuldde dær af forstaa,  
 De lysted ey længger at fölg.  
 De drack hannem til paa skeide oc skill,  
 Hand maatt' dem fölg' eller fare væl,  
 De villed ey for hannem dölge.  
 De haaffde en Dansker Styris Mand<sup>1</sup> god,

<sup>1</sup>) Hall nævner ham Peter Kielsen (Kilsen) fra Kjöbenhavn, men er langt fra at give ham noget godt Skudsmaal. Efterat have för-  
 Grönlands historiske Mindeamærker, 3 Bind.

Vaar frisk oc snild i Mund oc Mod,  
 Dend Kaaesz vildde hand vell friste.  
 Forsøge men mand dennem trode vell,  
 Dend Danske Mand duer oc noget sell,  
 Naar de dend fræmmed maa miste.  
 De sætte ræt offuer som dem syntes bæst,  
 Att Grönland laa dem leyligst oc næst,  
 Om det vaar ellers at finde<sup>1</sup>.

Men under Landet traf de lis og Taage, og ingen Havn var at finde. Lindenov's Lieutenant<sup>2</sup>, som med Skibsbaaden var gaaet fra Borde, søgte forgjæves og forvildede sig endog i flere Dage fra Löven. Efterat have döiet meget Ondt, opdagede han omsider en fortrinlig Havn, i hvilken Skibet lykkeligen kom til Ankers. I tre Dage laae de her og tuskhandlede med Grönlænderne. Disse bragte de Danske en stor Mængde Sælskind, foruden Ræve- og Hvidbjørneskind, samt nogle af de i den Tid saa høit skattede Eenhjörningshorn (Narhvalstænder). Alt dette gave de villigen hen for Hægter, Naale og andet ubetydeligt

---

talt, hvorledes Cunningham igjen havde sat Mod i Mandshabet paa Trost, der den 10de Juni var blevet aldeles forsøgt ved i tyk Laft at møde nogle mægtige Iisfjelde, tilføier han: yet nothing would perswade those fearfull persons in the Lion, especially the Steerman, who had rather long before this time have returned home, then to have proceeded on the action, as before the said Steerman had done when he was imploied eight yeeres before in the said action or disconerie. Dette Sidste i det Mindste forholder sig neppe saaledes; thi det er ikke bekjendt, at der i de sidste Aar af det sextende Aarhundrede har fundet nogen saadan Expedition Sted, i hvilken Peter Kielsen havde kunnet deeltage.

<sup>1</sup>) Den Grönlandske Chronica. Kbhavn. 1608. Folio Q 2.

<sup>2</sup>) Karsten Mantusfel eller Mandiuffel (Mandiucl), som han i Danmark blev kaldet, var kommen herind fra Sæxen og havde først tjent Kong Christian den Fjerde som Page. I Aaret 1608 var han Skibsbøvedsmand under Godake Lindenov, da denne med to Orlogsskibe skulde til Östersöen. (Garde's Efterretninger. 1 Bd. S. 84).

**Jernfang.** De viste sig meget tilbøielige til Tyveri og stjal Alt, hvad de kunde brække løst paa Skibet; tilsidst gave de sig endog i Færd med Anker og Toug. Den fjerde Dag lettede Lindenov Anker, for at begive sig paa Hjemreisen, men bemægtigede sig først to af de Indfødte, som vare omborde. De Ulykkelige, der saaledes saae sig berøvede deres Frihed, bleve herover saa rasende, at man maatte binde dem. Deres Landsmænd vilde komme dem til Hjælp og angrebe det bortgaaende Skib med deres Buer og Slyn-ger; men et Kanonskud drev dem paa Flugten. Den syt-tende Dag, efterat Lindenov havde forladt Grönland, var han alt i Sundet og kom den 28de Juli<sup>1</sup> om Aftenen til Ankers paa Kjöbenhavns Rhed. Hans Ankomst vakte her almindelig Glæde, og Kongen kom selv tilligemed Dronnin-gen ombord, for at tage de fra Grönland hjembragte Ind-byggere og Producter i Öiesyn. Hvor det har været i Grönland, at Lindenov kom til Landet, er vanskeligt at angive, da vi Intet have tilbage om hans Reise uden Ly-schander's rimede Beretning. Der er imidlertid neppe no-gen Grund til at antage, at han er landet paa Østkysten. Snarere har han været inde under Sydvestkysten af Grön-land, hvilket ogsaa synes at stemme overeens med en sam-tidig Angivelse i en haandskreven Beretning om de i Aaret 1605 af Lindenov og Hall med Vold bortførte Grönlændere. Denne skulle vi meddele i det Følgende.

Endnu den samme Dag, paa hvilken Löven forlod Trost og Katten, altsaa den 11te Juni, klarede de to sidstnævnte Skibe Isen fra sig og satte nu deres Cours lige over ad Grönland. Den 12te om Morgenen tidlig fik de Landet i

<sup>1</sup>) Dette Datum, som findes hos Slangé (Christian den Fjertes Historie. Kbhavn. 1749. S. 217) er formodentlig det rette, da det falder sammen med Lyschander's Angivelse om at Lindenov kom til-bage til Kjöbenhavn paa St. Olufs Aften. En anden Samtidig, hvis korte Beretning vil blive indrykket i det Følgende, ansetter derimod Lindenov's Hjemkomst til den 27de Juli.

Sigte. Det var høit og bjergigt; paa Toppen af Fjeldene laa der endnu overalt Sne, men Kysten var aldeles fri for Iis. Da de nærmede sig Landet, saa de et høit Fjeld rage frem over alle de øvrige, hvilket Hall gav Navn af Mount Cunningham<sup>1</sup>. Kysten selv, der laa imellem to Forbjerge, af hvilke de efter den regjerende Dronning kaldte det sydligere Dronning Annas Cap og det nordligere efter Enkedronningen Dronning Sophias Cap, strakte sig saa temmelig i Nord og Syd. Efterat have seilet imellem nogle Öer, kom de paa Sydsiden af Mount Cunningham ind i en Fjord med høie og steile Fjelde paa begge sine Bredder, hvilken de gave Navn af Kong Christians Fjord<sup>2</sup>. Denne havde saa overordentlig dybt Vande, at de maatte seile 6 til 7 engelske Sömile<sup>3</sup> op i den, inden Skibene omsider paa 16 Favnes Dybde kunde finde Ankergrund. Hall og Cunningham gik strax i Land og traf, paa deres Vandring langs med Bredden, noget længere oppe i Fjorden paa flere Grönlændere, som her stode paa Sildefangst<sup>4</sup>. De viste sig i Førstningen meget frygtssomme og flygtede fra deres Skindtelte; men de lode sig dog snart berolige og kom ombord, for at tuskhandle med de Danske. Den 13de observerede

<sup>1</sup>) Dette Cunningham's Fjeld er sikkerligen Kjerlinghætten (paa Grönländsk Nesaursak), et meget høit og i betydelig Afstand kjendeligt Fjeld i Nærheden af Colonien Holsteinsborg.

<sup>2</sup>) I denne Fjord kunne vi neppe miskjende Amertlok Fjorden, paa Nordsiden af hvilken Kjerlinghætten hæver sig op imod Skyerne.

<sup>3</sup>) Amertlok Fjorden, som ved to Sunde staaer i Forbindelse med den sydligere Ikertok Fjord, antages i Almindelighed for at gaae 8 Mile ind i Landet.

<sup>4</sup>) Den grönländske Sild (Angmaksak) er ikke den virkelige Sild, men Lodden (*Salmo arcticus* O. Fabr. og *Mallotus arcticus* Cuvier). Den indfinder sig paa en vis Tid af Sommeren i en ganske utrolig Mængde i flere af Grönlands Fjorde, hvor den da öses op af de Indfödtne, törras i Solen og gjemmes til Vinterforraad. Angumarsetterne i Amertlok Fjorden udgives netop for at være usædvanlig store og velsmagende.

Hall Breden, hvilken han fandt at være 66° 25' for Skibenes Ankerplads og 66° 30' for Mundingen af Fjorden. Den 14de og 15de laae de Danske stille og handlede med Grönlænderne, som især bragte dem Sælskind og Hvalbarder, Hvalrostænder og Eenbjørninghorn, og derfor med Glæde modtog gamle Søm og andre Ubetydeligheder af Jern i Bytte. Den 16de gik Hall ombord i Jagten, for med den at undersøge Kysten nordenfor Kong Christians Fjord; men neppe havde han lettet med en föielig Ostsydost, förend det faldt ind med Stille. Derpaa begyndte det at blæse saa haardt af Vestnordvest, at Hall igjen maatte gaae til Ankers ikke langt fra Trost. Efter Middag benyttede Trost Vestenvinden for at gaae höiere op i Fjorden, hvor det større Skib efter Aftale i 20 Dage skulde oppebie Hall's Tilbagekomst med Jagten. Medens denne for Modvinds Skyld den 17de og 18de maatte blive liggende, begyndte Indbyggerne at vise en saa fjendtlig Adfærd, at de ombord i Jagten værende Danske saae sig foranledigede til at gjøre Brug af deres overlægne Skudvaaben. Den 19de forlod Jagten sin Ankerplads, men kom den Dag ikke længere end til en Havn paa Sydsiden af Mount Cunningham, hvilken Hall paa Grund af dens Fortrinlighed gav Navn af Danmarks Havn. Den 20de gik Hall med Jagten ud af Danmarks Havn og blev imellem Öerne og det formeentlige Fastland omringet og forfulgt af en Mængde Indfødte i deres smaae Skindbaade; de viste et meget fjendtligt Sindelag og tilföiede hans engelske Oppasser et alvorligt Saar. Om Aftenen bragte en frisk Östenvind ham lykkeligen ud tilsöes.

Hall undersøgte nu Landet nordenfor Kong Christians Fjord og indtil 69° N. Br. Paa hele denne Kyststrækning fandt han en Mængde Sunde, Bugter og Revierer, hvilke han tildeels gav Navne. Men Purchas har saa godt som aldeles udeladt denne Deel af Hall's Dagbog, der vel ogsaa paa hans Tid vilde have havt mindre Interesse for engelske, end nutildags for danske Læsere. Det er derfor at be-



tragte som et Held, at det Manglende i Udtoget hos Purchas nogenlunde lader sig udfylde ved Hjælp af en samtidig dansk Beretning, til hvilken vi her kunne henvise, da den vil blive aftrykt i det Følgende. Hall vilde have udstrakt sine Undersøgelser af Grönlands Vestkyst længere imod Nord, hvis ikke Besætningen paa Jagten havde gjort ham alvorlige Forestillinger herimod og forsikkret ham om at Mandskabet paa Trost, saafremt Katten ikke i betimelig Tid stødte til dem, upaatvivleligen vilde gjøre Oprør og tiltræde Hjemreisen, uden at oppebie Jagtens Tilbagekomst. Han tilføier, at dette ogsaa virkeligen vilde have fundet Sted, og at Trost allerede inden otte Dage efter hans Afreise vilde have forladt Grönland, dersom ikke Cunningham paa det Alvorligste havde sat sig derimod og baade med det Onde og med det Gode havde vidst at forhindre Skibets Afgang fra Landet. Hall troede at maatte give efter og paa 69° N. Br. vende om igjen. Den 7de Juli indtraf han atter i Kong Christians Fjord, hvor han efter Aftale ventede at forefinde Trost. Men i Stedet for Trost opdagede han en Varde, opreist til Tegn paa at Skibet var gaaet ud af denne Fjord. Den 10de fandt han ved Hjælp af et Par andre Varder Trost liggende for Anker i et Sund, der fik Navn af Trost's Sund. Den 11te forlode begge de danske Skibe Grönland; men forinden havde Cunningham bemægtiget sig fire af de Indfødte. Disse viste sig saa ustyrlige ombord, at den skotske Capitain selv skød den ene af dem ihjel, for dermed at sætte Skræk i de øvrige. Hjemreisen var heldig, men frembyder ikke det mindste Mærkelige. Den 10de August om Morgenens tidlig ankom Trost paa Kjöbenhavns Rhed, og samme Dags Aften Katten, som underveis den 23de Juli i Regn og Taage var bleven skilt fra Trost.

Her forekommer det os at være det passende Sted til at indrykke en, hidindtil utrykt og ubenyttet, dansk Beretning om denne Reise. Den er, som det synes umiddel-

bart efter Reisens Tilendebningelse, nedskreven efter en ombord i Katten fört Dagbog. Originalen af denne Reiseberetning findes i et Quartbind, indeholdende adskillige haandskrevne Stykker om Grönland fra Slutningen af det sextende og Begyndelsen af det syttende Aarhundrede, som nu under Signaturen K 29 bevares i det Kongelige Bibliothek i Stockholm<sup>1</sup>. Det har tidligere hørt til det derværende Antiquitets-Collegiums Samlinger og antages i sin Tid af Kong Carl X Gustav at være bortført fra Sjælland, maaskee fra Akademie-Bibliotheket i Sorö<sup>2</sup>. Den Afskrift, hvorefter vi her lade denne Beretning om Reisen til Grönland i Aaret 1605 afstrykke, er 1839 besörget af daværende Bibliothek-Amanuensius Mag. O. H. Cavallius og senere 1841 omhyggeligen confereret med Originalen af Hr. Jon Sigurdsson. Originalen udgjör sex Quartblade, af hvilke det förste er Titelblad. Titelen selv lyder saaledes: Saandferdigh Berettningh om thenn Groenlanndez reise som Konng. May. 3 Skiff gjorde Anno 1605. Under Titelen findes Navnet Alexander Leyell skrevet med samme Haand, som hele Beretningen, dog med Undtagelse af et Par senere Anmärkninger. Det er derfor ikke ganske usandsynligt, at denne Leyell er den os for Resten aldeles ubekjendte Forfatter. Vi gaae nu over til at meddele selve Beretningen, der har bibeholdt Formen af en Skibs-Journal.

Thenn 2 May Seglede 3 aff Kong. May. Skiff fraa Kiöbennhaffen att opsöge Gröanlannd Anno 1605. Der aff war Troust Admerall och hannom fulde thenn Röde löffue och Kattenn, och Kattenn förde med sigh disse sanndferdigh kundskaff.

<sup>1</sup>) Om de förskjellige mindre Haandskrifter, hvoriblandt nogle spanske, der ere sammenbundne i dette Quartbind, har Justitsraad Molbech (Historisk Tidsskrift. 4 Bd. Kbhavn. 1843. S. 147) givet en dog kun ufuldstændig Underretning.

<sup>2</sup>) Tre Stykker i denne Samling angaae Sorö: *Chronica Monasterii Sorensis*, *Genealogia Domini Absalonis et ejusdem Epitaphium* og *Catalogus Patrum Abbatum Sorensium ab anno 1162*.

May:

- (2). Sammedagh komme the till Chronneborrigh och ginge der fraa till segls om afftenen Klockenn vaar 10 miz sudoust winnd, och theris Kaas nordwest ahnn
4. indtill then (4) om afftenenn bleff winden westenn, da kappedt<sup>1</sup> the om natten emellom Skauwenn och Marstranndt.
5. Om morgenen wed 4 slet, winnden syndenn deris Kaas west till synder ahnn.
6. Winnden oust nordt oust, theris Kaas synnder ahnn, med megen taage och Regen och kom den dagh ij
8. fleckeröö och laa ther stille till thenn 8 om afftenenn ved 4 slet, ginge the till segls miz oust nordt oust och komme vnder nessidt<sup>2</sup> om afftenenn.
9. Waar thz stille nordt oust, och theris Kaas nordt west till westen ann.
10. Windenn östen till nordt, theris Kaas west till nordt.
11. Winndenn nordenn, theris Kaass westen till nordenn.
12. Stille weer formiddagh, och komme vunder hetland, men efftermiddagh winden westen theris Kaas nordenn till westenn.
13. Winden nordtwest, deris Kaas nordt nordt oust 4 glas, siden theris Kaas westen till sönnnden, och seglede feröö<sup>3</sup> forbj, umb affthenenn wid 6 slet, siden winnden nordtoust theris Kaas west till sönnnders.
14. Sammeledis till om natten wid 4 slett kom the vnder Örckenöö 3 mill fraa Landitt.

---

<sup>1</sup>) At kappe bruges her og siden endnu een Gang under 16de Mai i Betydningen af at krydse.

<sup>2</sup>) Næsset er Lindesnæs, den sydligste Pynt af Norge.

<sup>3</sup>) Dette Feröö er ikke Færøerne, men Fair-Isle eller Fair-Hill, en liden, omtrent midt imellem Hetland og Örkenöerne beliggende, bjergig Ö, som henregnes til Shetlandsgruppen. Af Hall's Dagbog (Purchas his Pilgrimes. III. S. 814) fremgaaer dette tydeligen, da den 13de Mai næsten paa samme Tid fik Fair-Isle og Sumburgh-Head eller den sydligste Pynt af Shetland (Mainland) i Sigte.

**May:**

15. Windenn nordoust for middagh, theris Kaas westenn till nordt, men efter middagh winden west sud west, theris Kaas west nordtwest.
16. Winndenn westenn till nordt, och kapped the for middagh, och eftermiddagh mz nordtwest, theris Kaas west till synden an.
17. Sammeledis formiddagh, och efter midagh westen storm, theris Kaas sönnder ann.
18. Winnden west sud west, theris Kaass nordt till östers an.
19. Piatzdagh winndenn sudwest, theris Kaass nordtwest til westenn.
- 20-21. Sammeledis.
- 22-24. Eine dörstannenn<sup>1</sup> nordtoust, theris Kaas west sud west ahnn.
25. Die winndt nordtoust, theris Kaas west sud west till midagh, men efter middagh Kaasen wester ann.
- 26-27. Enn dörstannenden nordt oust mz oust nordt oust deris Kaas wester ahnn.
28. Winndenn nordenn, theris Kaass west nordt west, fickh the mod afftenn en storm.
- 29-31. Sammeledis saa the kunne ingen segll förre, och emod afften, theris Kaas nordtwest ahnn, da skildis thenn Röde löffue fraa Admeralen och Kattenn ij en stor taage.

**Junij:**

- 1-2. Enn stille sudwest, theris Kaas nordt till wester, da finge the see 2 store iis berge, och kom vdj megen iis, tha kom löffuenn till thennom igienn.
3. En stille nordenn, theris Kaas wester ann.

---

<sup>1</sup>) Dette Udtryk, der endnu ikke skal være ganske gaet af Brug iblandt danske Søfarende, er, som saa mange andre af vore Sæmands-udtryk, laant af det hollandske Sprog. Det betyder, naar det bruges om Vinden, at denne er stadig og vedholdende.

## Junij:

4. En dörstannenden oust sud oust, theris Kaas nordt till wester ann, och komme den natt ij megenn iis.
5. Winndenn östen, theris Kaas nordt till westers siuntis en stor mörck banck, huilcken the mentte att werre landit, och flux ville Captein Paa Admeralen med thenn fornemste styremand lade sette sig ij lannd miz Katten<sup>1</sup>.
6. En dörstannenden west sud west, theris Kaas nordt till westers.
7. Vinden nordt west forrmiddagh, theris Kaas nordt till östers, och esftermiddagh winndenn nordenn, theris Kaas west nordt west, och waar vdj megenn iis.
8. Stille nordenn, theres Kaas west nort-west, och saa the megen iis.
9. Winnden synndt syed west, theris Kaas nordt thill westers, och saa the megen iis.
10. Winndenn syndenn, theris Kaas som till fornn vdj megenn iis.
11. Windenn synden, theris Kaas öster vdj megen iis och taage, om morgenen wid 6 slet lagde then Röde löffue öffuer, gick fraa the anadre och sköd et stöcke aff.
12. Winnden sydwest till sönnnden, theris Kaas sydoust, och kom Admeralen och Kattenn ij Grönnland samme Dag om midags tiid, och seglede ind adt ett Reueer vdj lanndit, samme aften kom 6 baade miz Grönnlänner, och kiöfite och solde miz thennom.
- 13-16. Laa the stille vden röchte lenger op ij landit och

---

<sup>1</sup>) Efter Hall's Beretning (Purchas his Pilgrimes. III. S. 816) var han og Cunningham en Timestid ombord i Jagten, inden de opdagede, at det formeentlige Land var en lavtstaende tyk Taage. Da den senere trak over Skibene, var den Ens af Mandetabet ikke i Stand til at see den Anden.

Junij:

kaltte samme Reueer Danmarcks hafn<sup>1</sup>. ij samme Reue(e)r kom Admeralen Paa ett grund att staa, saa the arbedit flitteligh för the finge hannom vskadt ther aff.

17. Kom ett halft hundridt Leerbaade<sup>2</sup> mz Grönlenninger, och berustidt mz flisbuer och slönger och wilde Krii med thennom, dog hollte de sig bagh Klipper saa ingen kunne giörre thennom skade.

18. Sterckede the sigh och komme dubbelt saa monnge, och sette an med macht, da bleff ehnn skutt, sidenn skiultte the anndre sigh bagh Klipper som tilfornn.

19. Löb the vdj en annen hafn som the kaltte Konngens hafn<sup>3</sup>, der bleff Admeralen till thenn 5 Julij, men Katten löb vdj middeler tiid och söchte anndre hafner.

20. Löb Katten der vd och kom 130 Leerbaade<sup>3</sup> mz Grönlenninger till hannom, och lode sig mercke att wille wealigen handle mz dennom, aff lutter skelmerrij, de roode hos thennom 2 vgesöds dogh tortte de ey rörrer sigh för en aff thennom kaste 2 röde skaaller vdj therriis Espinng<sup>4</sup>, da bad Styrremannendenn att hans drenng skulle henntte thennom, som han stigh ned efter thennom skiödt samme Grönnlen-

---

<sup>1</sup>) Dette stemmer ikke ganske med Hall's Beretning (Purchas his Pilgrimes. III. S. 817 og 19), ifølge hvilken Revieret eller Fjorden fik Navn af Kong Christians Fjord, men derimod en Havn paa Syd-siden af Mount Cunningham, altsaa i Mundingen af Fjorden, blev kaldt Danmarks Havn.

<sup>2</sup>) Skindbaade til een Person eller saakaldte Kajakker.

<sup>3</sup>) Efter Hall's Dagbog gjælder dette kun om Trost og skete alt den 16de, hvorimod Katten den 19de kom ind i Danmarks Havn og derfra den paafulgende Dag ud tilsøes.

<sup>4</sup>) Skibbaaden, som formodentligen slæbte efter Jagten.

## Junij:

- ningh hannom egenom baade tucke Laarene m<sup>z</sup> en straalet<sup>1</sup>, och straxt roud the allesammans theris Kaas.
21. Winndenn ost nordt oust, theris Kaas nordt till östers, och Kom v<sup>dj</sup> enn haffn, som the Kaltte Capteinn Könningsgims haffn.
22. Winndenn sudwest, theris Kaas sudoust, Kom the v<sup>dj</sup> ehnn haffn som the kaltte Kattuigh der laa the till thenn 24 Junj.
24. Winndenn west sud west, theris Kaas sudoust till östen, Kom the v<sup>dj</sup> en stor fior som the Kaltte Pusteruich, och laa ther stille 2 dage.
26. Winnden sammeledis med megenn taage kom de v<sup>dj</sup> en fior som de kaltte Romsøe fior der kaste de en vlydigh Sönn paa Landit att gaa Kremmorgang om hand kunde bierre lifvuedt beneffndt hindrich hermansen<sup>2</sup>.
27. Kom the v<sup>dj</sup> en haffn, och Kaltte then Baahus haffn.
28. Winndenn sud sud west, Kom the v<sup>dj</sup> ehnn haffn, som the Kallede Arenntsunn, och laa ther till thenn 3 Julij, och thenn 2 Julij kom 5 Grönlenninger till thennom, huilcke styrremanndenn forærede huer en fiske Krogh paa dhz the skulle komme till thennom

---

<sup>1</sup>) Denne Hall's Dreng eller Oppasser, som saaledes blev saaret af en Kastepil, hed William Huntries og var fra Yorkshire. Han synes at være bleven her i Danmark, da Purchas (III S. 827) i en Anmærkning bag efter Udtoget af Hall's Dagbog paa hans anden Reise nævner ham og tilføier, at han af Kongen af Danmark havde 30 Pund aarlig for hans Duelighed i Sømandskab (Skill in Navigation).

<sup>2</sup>) „hans fader boor i Helsingör heder hærman roch”. Dette er i Marginen antegnet af en anden temmelig utydelig Haand, den samme af hvilken der til Slutning findes en Anmærkning om de i nærværende Dagbog manglende Angivelser af Booden, undertegnet Wylhe hendricks ij Egebech.

igien, men the och mange andre Roude alle nord paa menn igenn kom igienn.

Julij:

4. En stille nordenn for middagh, och effter middagh sudwest storm och Regn, kom vdj en haffn, som the kalledt mussell haffen och laa ther 2 dage, der funde the vdj ett bierrigh, Kosteligh malm, som the förde mz sigh hiem<sup>1</sup>.
6. Winnden sammeledis, theris Kaas nordt nordt west och kom vdj en fior som the kalledt Rommelss fior, och samme dagh vdj ehn annen fior som the kalledt Skaubo fior, och ther reiste the 3 warder.
7. En stille sudoust, till 9 slet siden nordwest da komme the vdj Konngenns haffn igienn.
8. Med nordwest söchte the effter Admeralen.
9. Enn stille nordenn, kom the forbi Danmarcks haffen, och kom vdj ett sunnd, som the Kalledt Kocksunnd.
10. Wiandenn nordenn till westenn, theris Kaas west sud west, the funde the 2 waarer Paa ehnn Klippe, och ther laa Admeralen vdj en haffn, som the kalledt Troust hafn.
11. En dörstanden nordt oust, theris Kaas sud sud west, ind till afften, da lod Admeralen sette en Vlydigh Sönn paa ehnn öö som bode ingenn folck opaa, och samme Personn hed Simon Raffn.
12. En dörstand nordenn, theris Kaas sud sud west och waar vdj megen is.
13. Sammeledis till middagh, siden theris Kaas oust sud oust.
- 14-15. Sam(m)eledis till middagh, sidenn en stille sud oust.
16. Eine dörstandden nordt west, theris Kaas oust sud

---

<sup>1</sup>) Lyschander beretter (Den Grönlandske Chronica. Folio S. 2), at man her hjemme udbragte 36 Lod reent Sölt af Centneret af denne foregivne Sölvmalm.



**Julij:**

oust, och waare blanndt mannge store iis berge natt och dagh.

17. Winden west till nordt, theris Kaas som till forn vdj megena iis.

18. En östen storm mz megen regn, theris Kaas sud sud oust, vdj megen iis.

19. Winndenn östenn mz regn och taage, theris Kaas som tilfornne, till middagh, och effter middagh windenn nordt-oust, theris Kaas oust sud oust.

20. Sammeledis som tilfornne formiddagh.

21. Winndenn synnden, theris Kaas östenn.

21. Winnden syd oust till östen, theris Kaas oust nordt oust.

23. Winnden sud oust mz megen regn och taage theris Kaas nordt till östers och tha skildis Katten fraa Admeralen Och fundis inthid för ennd thenn 10 Augustj, om aftenenn wid 9 slett vdj Kiöbenhaffan, och tha waar löffuenn lenge wörredt hiemme, Gud werre Löffuett.

Her ender Dagbogen. Men til Slutning er der endnu med den samme uövede Haand, af hvilken der findes en, ovenfor meddeelt, Anmærkning til den 26de Juni, tilføiet Følgende:

„høiden paa linen ær icke optegnet. paa denne sæt om det ær met wilgie eller aff forsømmelse. weedt ieg icke mens Sturemanden havde burt det at optegne.”

Wyllm hendricks ij Egebeck.

Paa Grund af denne Mangel er det umuligt nærmere at angive Beliggenheden af de i denne Beretning forekommende og navngivne Havne, Sunde og Fjorde. Dette er selv med den Tids unödiagtige Bredeangivelser et ofte saare vanskeligt, ja undertiden aldeles frugtesløst, Foretagende.

De tre Grönlændere, som Hall og Cunningham bragte

med sig til Danmark, admærkede sig i flere Henseender til deres Fordeel fremfor de tvende andre, samme Aar med Lindenov hjemkomne. De vedbleve tilligemed disse at til-  
drage sig almindelig Opmærksomhed. I det Quartbind (K 29) af det Kongelige Bibliotheks Manuscriptsamling i Stok-  
holm, hvorfra vi have meddeelt Beretningen om den 1605  
foretagne grønlandske Reise, findes der paa tre Blade en  
samtidig Beskrivelse over disse fem Grönlændere, de første  
af dette Folkefærd, som bleve sete her i Kjöbenhavn. Vi  
troe at burde meddele den, som et Supplement til Reise-  
beretningen, efter en af Hr. Jon Sigurdsson 1844 i Stok-  
holm tagen Afskrift.

De Grönländer her gestalt, szom komme fra Grönländh.  
De ere szma, och Tycke folck, szorte och haffuer föddher  
och hendher szaa got szom trindhe, och er en karl szaa  
sterck, szom andre fire, och dheris Mad er Talge, och raadt  
Kiöd, och raat Bergefisk, och dhe dhricker Tran och Wand,  
och dheris skiorter er aff Rensdhiurs Blerer, och dhe haff-  
uer spiudhe aff Huasze Been, 3 alne lange, och deris kniffue  
aff Been, ellers haffuer dhe ingen verge, dheris Boedhe er  
aff szelskind, 5 allne lange, och 1 alne bred, och spitze  
thill endhenn<sup>1</sup>, och en huole dher mit vdj, szaa en karl  
kand trenge szig nedher, och kand en karl roe szaa fast  
med szamme Boed, szom thi aff kongens Boeszmend med  
dheris, och haffuer dhe enn Rinszdhiurs Blere, Bundhen ved  
Baadhen, naar dhet er storm, och Baadhen slaes om, szaa  
holder szamme Blere dhennem op, at dhe kand icke dhruck-  
ne; Then thid kongens folck kom for landhit, kaste dhe  
dheres ancker, och Grönländerne kom vd thil dhennem,  
och kiöbte med dhennem aff dheris Ware, szom dhe haff-  
dhe, och gaff dhennem igien aff dheris, Baadhe spiudhe och  
stöffle szaa megit szom 2 eller 3 dhaler, for 1 szöm, szom  
dhe szaa kiöbte med dhennem, dhrog dher nogen aff Grön-

<sup>1</sup>) Vor Afskrift har her „midhenn“; men dette er saabenbart en  
Skrivfeil enten i Originalen eller i Afskriften.

leandherne, vd thil dheris ancker, och skar dhet i thu parter<sup>1</sup>, szönden aff ancker touffuet: dher kongens folck fornam, at dhe wille giörre skelmerie, lod dhe tho eller 3 stöcker gaa aff offuer dheris Hoffuit, dha bleff dhe forskrecked, och dhrog i landhe, szom Ont haffdhe werit offer dhennem, szaa Bleff dhe stille paa landhit i 2 dhage, szaa kom dhe atter vd at kiöbe med dhennem aff szamne ware, dha gik 10 aff kongens Boszmend i enn Esping, och thog ware paa 2 aff dhe Grönlendher, och thog dhennem med Boed och alt, och kaste dhennem i skibet, och kongens folck haffdhe enn szmuck wind, och gick strax thil sziels, men Grönlenderne reff och sled anekerne i skibet, szom nogenn wildhe Biörner, och en aff dhennem löb thil, och thog fat paa et slagszuerd, med hans haand, och skar hans haand syndher, thi hand viste icke huad dhet war, och dhe maatte Bindhe dhennem wed Masten, Och dher dhe andre Grönlendher szaa, at dhe szaa haffdhe tagit dhisze 2 indhen sküsbordhe, komme dhe omkriagh dhennem med 300 Boedhe, och sködhe med dheris flitsbuer, szaa Pilene flöle omkring dheris örne, szaa lod kongens folck 5 eller 6 stycher gaa aff offuer dhennem, szaa Bleff dhe forferdhede, och foor thill Land, och raapte och skreg, szom grumme Troidhe, och kongens folck haffdhe goed wind, och kom thil kiöbenhaffn dhenn 27 Julii<sup>2</sup>.

Men dhe andhre 2 skibe kom aziden for Grönländ,

---

<sup>1</sup>) Dette maa dog nepps forstaanes, som om Grönlenderne havde intet at sönderskjære Skibets Anker, men blot at de gjorde Forsög derpaa. Hos Lyschander (Den Grönländske Chronica. Folio B. 1) hedder det i samme Anledning:

De snapped aff Baadden oc Skibbet i döll,

Huad de kundde der löss giöre.

Och gaff sig omsier til Anker oc Tow,

Och filed oc gnaffuit der fast oppaa,

De vildde det slæt hænføre.

<sup>2</sup>) Dette skete först Dagen efter, den 28de Juli; se ovenfor.

och ware 60 uger szöes lenger oppe i landhit, enn dhet förste<sup>1</sup>, och dhe finge 3 Grönlendher fangne, med stor liffs fare, och slog manghe ibiell aff thennem, förend dhe dennem fick, och finge dhe och god wind, och löbe hiem, Capetein gaff dhennem blaa kledher, och lod dhennem af-före dheris, och hand lerdhe dhennem at springhe om i skibet, naar han nicked at dhennem, och dher dhe komme thill kiöbenhaffn, dhenn 10de Augusti, och szatte for byenn, löb dhe Grönlendher op i Merszen, och thog Merszeglit ind szaa sznart szom nogen aff kongens (folck) dhe ware nogit fornumstiges(re), och menniskeligere, end dhe andhre 2, thi dhe beed folch, szom andhre Hundhe, och huad luaz szom dhe finge paa dhennem, aad dhe op, men dhe 3 dher kom szist hiem, dher dhe kom i Slotzporten, spranck dhe om szatte nessuerne i szidhenn, Hoffuerit paa dheris wüsz och ware gladhe dher wed, dher menis dhen-nem sznarer at skulle lere sprogit, end dhe andhre.

Det i det Hele taget heldige Udfald af denne Kong

<sup>1</sup>) Ved Hjælp af denne samtidige Angivelse sættes vi i Stand til nogenlunde at bestemme hvor det var, at Lindenov samme Aar kom til Landet. Det er nemlig udenfor al Tvivl, at „de andhre 2 skibe“, Trost og Katten i Forening, have været inde i en Fjord tæt sønden for det nuværende Hölsteinsborg. Denne Colonie ligger efter Graah (Undersøgelses-Reise til Østkysten af Grönland. Kbhavn. 1832. S. 200) paa 66° 50' N. Br., efter John Ross (Anden Opdagelsesreise til de nordlige Polaregne. Oversat af K. Kjør. Kbhavn. 1837, S. 54) paa 66° 58', men efter en senere og uden Tvivl paalideligere Observation af James Clark Ross paa 66° 56' 32" N. Br. Men nu falde de ældre nordiske Sömle (Ugersöes) efter Beregning af H. P. v. Eggers (Priiskrift om Grönlands Österbygds sande Beliggenhed. Kbhavn. 1793. S. 17) paa det Nærmeste sammen med vore geogra-phiske Mile. Följgeligen maa Godske Lindenov have været inde i Fiskemæsets nuværende Distrikt, hvor Logen af samme Navn, efter Graah's Angivelse i den nylig anförte Tabel over Brede og Længde af forskjellige Punkter paa Grönlands Kyster, er anlagt paa 63° 24' N. Br.

Christian den Fjerdes første Expedition til Grönland og de, i Særdeleshed af de tvende sidste Skibe hjembragte, værdifulde Producter, hvoriblandt den foregivne Sølvmaim imidlertid synes at have spillet Hovedrollen, opmuntrede Kongen til Aaret derpaa at udruste en ny Expedition efter en større Maalestok. For at dække de hermed forbundne betydelige Omkostninger, blev der ved Skattebreve af 1 April 1606 paabudt Indbyggerne i begge Riger at udrede et vist Bidrag til Grönlands Beseiling. Expeditionen bestod dette Aar af ikke færre end fem Skibe, hvis Drægtighed i engelske Tons og Bemanding vi her ville anføre efter en omstændelig Angivelse i Purchas his Pilgrimes. III. S. 826. Trost var ifølge denne 60 Tons drægtig og havde 48 Mands Besætning; Löven, 70 Tons drægtig, havde ligeledes 48 Mands Besætning; Örnen af 100 Tons Drægtighed havde 50 Mands Besætning, og det skotske Skib The Gilliflowre, som i danske Skrifter og Documenter fra den Tid forekommer under Navn af Gillebert, Gillebrand, Angeli Brand og Angliæ Brand, var af 40 Tons Drægtighed og havde en Besætning af 16 Mand; Jagten endeligen eller Pinassen, Katten kaldet, var 20 Tons drægtig og førte 12 Mand. Godske Lindenov, der paa denne Reise var Hoistcommanderende og havde James Hall som Flaadens Pilot Major ombord hos sig, var tillige Chef paa Trost, John Cunningham paa Löven, en Normand ved Navn Hans Brun paa Örnen, en Dansk eller rettere nok en Holstener ved Navn Carsten Richardsen paa The Gilliflowre, og Anders Nolk fra Bergen, hvem Purchas urigtigen benævner Noll, var Skipper paa Katten. De tre Grönlændere, som Hall og Cunningham Aaret i Forveien havde bragt herved til Danmark, gik med Expeditionen, for at tjene som Tolke. Den 27de<sup>1</sup> Mai 1606 afseilede de fem Skibe fra Kjöbenhavn og

<sup>1</sup>) Holberg (Dannemarks Riges Historie. Anden Ed. Tomus II. Kbhavn. 1753. S. 602) lader Expeditionen allerede den 8de Mai afgaae fra Kjöbenhavn.

ankrede den følgende Dag paa Helsingörs Rhed, for at indtage deres Vandforraad. Her lettede de igjen den 29de Mai og kom den sidste Dag af Maaneden ind i Flekkeröens Havn, hvor de paa Ny forsynede sig med Vand og tillige med Brændsel. Den 2den Juni forlode de Norge og, efter en langvarig Seilads over Nordsøen og det nordlige Atlantiske Hav, fik de den 13de Juli<sup>1</sup> paa 58° 30' N. Br. Amerika for første Gang og den 19de s. M. paa omtrent 61° N. Br. anden Gang i Sigte. Dagen efter, den 20de Juli satte de Coursen over imod Grönland, hvilket Land de ogsaa fik i Sigte den 25de eller 26de Juli. Den 27de løb Trost og Örnen, som den 21de i Taage og Tykning vare blevene skilte fra Löven og The Giffilowre, ind i Cunningham's Fjord, hvor den foregivne Sølvmine var bleven opdaget Aaret tilforn. Det var nemlig udtrykkeligen blevet Hall paalagt af Kongen at hjembringe af den derværende Sølv-malm. Neppe vare derfor Trost og Örnen komne til Ankers i Munden af Cunningham's Fjord, førend Lindenov, Hans Brun og Hall forföiede sig i Land og undersøgte Stedet, hvor Malmen skulde være funden. Det blev besluttet at tage saa meget deraf, som man kunde, ombord i Skibene. Af de Indfödtne tilbyttede de Danske sig en Deel Barder, Sælskind og Sælskindsklæder for gammelt Jern og Knive; men Indhandlingen af Landets Producter var dog betydeligen ringere end i det foregaaende Aar. Imidlertid bleve alle Fjorde og Bugter i Omegnen nøie undersøgte. Den 9de August om Formiddagen landsatte man en Mand, der Aaret i Forveien havde været i Lindenov's Tjeneste, senere havde forset sig og derfor nu skulde blive tilbage i Grönland; men han blev strax reven i Stykker af Grön-

<sup>1</sup>) Efter det temmelig skjüdesløse Udtoq, som Purchas har meddeelt af Hall's Dagbog over denne Reise, skulde dette allerede have fundet Sted den 10de Juli (Purchas his Pilgrimes. III. S. 822). Men vi have anseet det for sikkrere heri at følge en original dansk Journal eller Rapport, der vil blive aftrykt i det Fölgende.

lænderne, som paa denne Maade formodentligen hævnede deres, den foregaaende Sommer dræbte eller som Fanger bortførte, Landsmænd. Desuagtet bemægtigede man sig om Eftermiddagen atter fem af de Indfødte tilligemed deres Baade, og den følgende Dag lettede man Anker, for at gaae fra Landet; men Modvind og en overordentlig høi Sø nødte de Danske til at søge ind til Landet igjen. Den 12te August kom de med en föielig Vind ud til søes, traf den 22de sammen med Lüven, der ligesaa lidet som The Gillislowre for Isens Skyld synes at være kommen ind til Landet, og de naaede omsider den 3die October lykkeligen Helsingör og Dagen derpaa Kjöbenhavn.

Vi skulle nu meddele en hidindtil utrykt Dagbog over denne Reise, som er ført ombord i Örnen af Chefen selv, altsaa den norske Capitain Hans Brun, og synes at have været bestemt til at indgives som et Slags Rapport. Den er skreven med en meget uövet Haand; baade Sproget og Retskrivningen er i høi Grad ucorrect. Originalen udgjör tre Quartblade i det danske Haandskrift, som under Signaturen K 29 opbevares paa det Kongelige Bibliothek i Stokholm, og som allerede i det Foregaaende af os er blevet omtalt. Afskriften, der her aftrykkes, er 1839 besörget af Bibliothek-Amanuensis Cavallius og 1841 confereret med Originalen af Hr. Jon Sigurdsson. Dagbogen selv har hverken Titel eller Overskrift, men begynder strax saaledes:

#### Maj

Thend 27 segled vij fra Kiöbenhaffn  
den 28 segled vij for hellsingör  
den 29 segled uj fra hellsingör  
den 31 segled vij vdi fleckerö

#### Junj

Then 2 segled vij fra fleckerö  
then 4 döde min grönlender<sup>1</sup>

<sup>1</sup>) En anden Grönlender döde ved Midnat imellem den 19de og 11te Juni ombord i Trost. Hvad der blev af den Tredie, som formodentligen har været paa Lüven, kunne vi ikke sige.

den 10 segled vij mellem Hittland och færø<sup>1</sup>  
den (1)3<sup>2</sup> kom löffuen om Natten fra trost gillebrand och  
pincken<sup>3</sup> Anden dag vij thillsamen igen

Julij

den j finge vij den förste Iss att sæ  
den fierde om natten vdi en stor storm bleff pincken borthen  
fra oss

den 8 döde min pötteker<sup>4</sup>

den 13 finge vij Amerinn Att sæ

den 16 sa vij mange Vnderlige Regenbuer pa himelen

den 20 kom Örnen och gillebrand fra trost och löffue for-  
medelst stoer læge<sup>5</sup> och mögen forskreckelig Iss dog gud  
hialp os tillsamen Jgien same afthen

den 21 bleff örnen skillt fra trost löffue och gillebrand Vdi  
en stor mörck taage

den 22 komme vij thillsammen igen

den 24 vdi en stor taage bleff löffuen och gillebrand skillt  
fra trost och örnen

den 26 finge vij grönländ at sæ

den 27 kome vij Vdi en god Haffn bade trost och (Och)  
örnen, och förend Vij finge woris Ancker Vdi bunnd kom  
grönländerne Om borde med oss

same dag ginge Vij vdi land adt bese dem

den 31 döde en aff min bodzmend.

Augustj

Den j bleff hand begraffuen vdi grönländsk Jord same dag  
toge vij den siste litz ind

den 2 drog amaraell samt nogle aff vores folck vdi en an-  
den haffn der att forfare landsens leglighed

<sup>1</sup>) Her menes ikke Færøerne, men Fair-Isle eller Fair-Hill; jvfr.  
Udtoget af Hall's Dagbog hos Purchas III. S. 822.

<sup>2</sup>) Det forreste af disse to Tal er utydelig skrevet.

<sup>3</sup>) Ved Pinken forstaaes i denne Beretning bestandig Jagten.

<sup>4</sup>) Bødker (det tyske Bötticher).

<sup>5</sup>) I det originale Haandskrift staaer der her enten „læge” eller  
„læge”. I ethvert Tilfælde skal derved upaatvivleligen forstaaes Taage.



den 3 kom Vi Igien same dag drog Mester hall sampt Philips lutenantt<sup>1</sup> hæn Vdi en anden haßn at forfare landsens leglighed

den 4 kom Vi Vdi gien same dag drog Amaral och Jeg hen vdi en anden haßn att forstaa landsens leglighed och saa vij same tid Enn grönlands baad sa stor att 20 karle kunde side der vdi<sup>2</sup> der hos andett verckelig<sup>3</sup> tingest som brugis paa dett landz Ortt och funde vij derhoes to tiellther den 6 mod affthen lagde vij Vd med Öرنen och trost aff den haßn och kom same affthen ij en anden haßn<sup>4</sup> same natt dreff trost fra os Vell en mill Vegs op i haßnen bade for touff och Ancker

den 7 letted vij voris ancker Igien Och segled op ij haßnen der som trost laa

den 9 drog amaral och ieg med Nogle Aff vore folck op ij haßnen der att forfare landsens leglighed som Vij och saa saa bade om deris husse<sup>5</sup> och huor ledis de begraffue huer andre och kome same dag till skibitt Igien

same dag toge Vij fem grönlender med geualtt Vdi Öرنen den 10 riped<sup>6</sup> vij voris ancker och ginge thill segels och

<sup>1</sup>) Philip de Fos eller Philippus de Fosz var Pilot eller Styrmand paa Öرنen.

<sup>2</sup>) En grönländsk Umiak eller saakaldet Konebaad.

<sup>3</sup>) Dagbogens Forfatter har her uden Tvivl villet skrive mærkelig.

<sup>4</sup>) Denne Fjord eller Bugt, hvori Trost den paafølgende Nat var saa nær ved at forlise, gav J. Hall, efter den i en foregaaende Anmærkning omtalte Philip de Fos, Navn af Fos Bai (Purchas his Pilgrimes. III. S. 824).

<sup>5</sup>) Efter Udtoget af Hall's Dagbog (Purchas III. S. 825) gik begge Capitainerne denne Dags Morgen i deres Baade op i Fjorden (Fos Bai), hvor de traf et betydeligt Antal grönländske Vinterhuse og Begravelser. Husene vare tildeels byggede af Hvalbeen, da de Indfødte i Mangel af Tømmer havde betjent sig af Hvalernes Ribbeen.

<sup>6</sup>) At ripe eller rippe Anker betyder i det ældre danske Sömandssprog at lette Anker; jvfr. Videnskabernes Selskabs Danske Ordbog under Ordet Rippe.

der vij kome vderst ved Kliperne kom vinden oss tuert  
under öine sa uij matte for arsages till bage och lade staa  
ind i haffnen igien men trost kom aff söen same dag  
den 12 hialp gud oss med en god vind saa dett förste dett  
vaar dog<sup>1</sup> riped vij voris Ancker och kom vd aff haffnen  
och lode siden staa att söen

Same dag finge vij den förste lss att sehæ

den 13 segled vij grönland aff sittt

den 16 spraank en aff min grönlender offuer borde

den 26 kom gillebrand och örnen tillsamen Den same dag  
saa vij Igien grönland

den 03<sup>2</sup> om natten vdi en stor storm bleff vij skillt ved  
gillebrand

den 16<sup>3</sup> döde min kock ved<sup>4</sup> naffn Niells

den 24 7ber om morgen saa vij to eller træ Om flate  
Eyland som kalles Rona<sup>5</sup>

den 26 saa vij om morgen tillig fule<sup>6</sup> och strags der effther  
den synder Ende aff hittland<sup>6</sup> same dag segled vij mit  
Imellem Hüttland Och færö<sup>7</sup> och mod natten segled vij ditt  
aff sittt

den 27 döde en aff mine bodzmend ved naffn Anders  
Jonssen

den 29 finge vij norge at sæe sam (t) vaare vden for in-  
gren sex mill Norden for Lindesness

den 03 saa vij först Iyttland

<sup>1</sup>) Dog er seilskrevet for Dag.

<sup>2</sup>) Saaledes skrives den 30te ogsaa ved Slutningen af den følgende  
Maaned.

<sup>3</sup>) September. Maanedes-Overskriften er udeglemt.

<sup>4</sup>) Rona og Bara, to høie Klipper, som i Nord for Hebriderne  
(Syderøerne) stige op af Havet.

<sup>5</sup>) Foula, den vestligste Ö i Shetlandsgruppen.

<sup>6</sup>) Sumburgh-Head, det be kjendte sydlige Forbjerg af Mainland.

<sup>7</sup>) Umiskjendelig den lille eenlige Klippeö Fair-Isle eller Fair-  
Hill, beliggende omtrent midtveis imellem Shetland og Orkney. Den  
regnes med til Shetlandsøerne.

## October

den förste finge vij först norge att sæe Igien  
 den anden finge vij skane at sæe  
 same natt satte vij for Hellsingör  
 den fierde segled vij fra Hellsingör  
 Och same dag satte vij for kiöbenhaffn

Da Indhandlingen i dette Aar havde været betydeligen ringere end Aaret i Forveien, saa vare de hjembragte grønlandske Producter naturligviis langt fra at kunne stoppe de til Expeditionens Udrustning medgaaede Omkostninger. Til lige har man uden Tvivl, ved en omhyggeligere Undersøgelse af den foregivne Sölvmalm fra Grönland, seet sig aldeles skuffet i det Haab at have fundet en Sölvmino i dette Land; i det Mindste er der her i Danmark ikke mere Tale om en saadan. Overhovedet svarede den Deel af Grönlands Vestkyst, som man i Aarene 1605 og 6 havde opseilet, ikkun lidet til de Forestillinger, man nærede og endnu langt ned i Tiden vedblev at nære om det gamle Grönlands Herligheder. Intet Under altsaa, at man fuldt og fast troede paa at i det Mindste Österbygden maatte være at søge paa den, nærmest overfor Island liggende, östlige Kyst af Landet. For igjen at opdage denne vigtigere Deel af det tabte gamle Grönland, blev der i Aaret 1607 udrustet en ny Expedition, bestaaende af Skibene Trost og Barken<sup>1</sup>. Iblandt Mændskabet befandt der sig baade Islændere og Normænd, hvilke skulde tjene som Tolke, naar man traf paa Descendenter

<sup>1</sup>) Trost kjende vi fra de to foregaaende Expeditioner. I en Fortegnelse over de Krigsskibe, som ved Kong Christian den Fjerdes Kroning i August 1596 laae tiltaklede og udrustede her i Havnen, forekommer Barken som et Skib paa 18 Kanoner; jvfr. Aug. Erics Beskrivelse over Christian den Fjerdes Salving og Kroning. Overaet af A. B. Dallin. Kbhavn. 1598. 4. Folio. O 1; og Garde's Efterretninger om den danske og norske Sümagt. 1 Bd. Kbhavn. 1832. S. 74—75, hvor denne Liste over Flaaden findes aftrykt.

af de gamle Colonister, hvorom man ikke synes at have tvivlet. Anförselen blev betroet til Carsten Richardsen, som Aaret i Forveien havde fört The Gilliflowre og tidligere i fremmed Krigstjeneste havde udmærket sig i Polen og Ungarn. Han fik James Hall med sig som Pilot eller Styrmand. Purchas anförer i hans Pilgrimes III S. 827, at han, foruden J. Hall's Dagböger over de to foregaaende Reiser, ogsaa havde hans Dagbog over denne tredie Reise for sig, tilligemed de til samme Dagbog hörende Landtoninger, tegnede af Josias Hubert fra Hull, der formodentligen har ledsaget ham paa denne Reise. Af Dagbogens Indhold meddeler han imidlertid Intet, uden at den danske Besætning, for, som Purchas formoder, ikke at unde den engelske Styrmand Æren for Landets Opdagelse, efterat man havde faaet dette i Sigte, gjorde Oprör og derved nödte Skibene til at vende tilbage til Island. Derfor har Purchas, som han selv yttres, troet at burde udelade det Hele. Med Hensyn til Reisen i Aaret 1607 see vi os derfor indskrænkede til de sparsomme Efterretninger, som Lyschander, hvis Grönlandske Chronica udkom Aaret derpaa, har meddeelt om denne Reise. Expeditionen afgik den 13de Mai 1607 fra Kjöbenhavns Rhed og löb efter Sædvane underveis ind i Flekkerö. Da de nærmede sig Grönland, satte de ikke saaledes, som begge de to foregaaende Aar, Coursen ad det Aar 1585 opdagede eller rettere gjenopdagede Davidsstræde; men de styrede, som de troede, den gamle Cours til Östkysten af Landet. Den 8de Juni fik de for förste Gang, men i betydelig Afstand, Grönlands Fjelde i Sigte; de befandt sig da, efter Lyschander's Angivelse, paa 59° N. Br. I bestandig Kamp med den svære Driviis, som langs med denne Deel af Grönlands Östkyst næsten hele Aaret igjennem sætter stærkt sönder paa, trængte de med Möie frem til 63° N. Br. og naaede den Höide, paa hvilken de meente, at Frobisher's Stræde maatte være at söge. Det synes næsten, at den geographiske Vildfarelse, hvorved

dette Stræde i langsommelig Tid er blevet henlagt til Sydgrönland i Stedet for til et af Indløbene i Hudsonsbugten, har sin første Oprindelse fra denne Reise. I Lyschander's Grönlandske Chronica hedder det nemlig Folio Y 1:

Mand vildde vell sige det vaar dend Stæd,

Huor Forbiszer oc hans Sællskab mæd,

Vaar för kommen ind i Hawne.

Det vaar saa bister oc Bitzig en Oert,

Thi lagde de hæn oc sætte foert,

Oc næffned dænd aff hans Nawne.

Efterat Juni Maaned var hengaaet under frugtesløse Bestræbelser, besluttede de den 1ste Juli ("Vor Frue Aften henddis Biærggang vaar") at vove et Forsøg paa med Magt at trænge sig frem igjennem Isen og ind til Landet. De befandt sig da paa imellem 63° og 64° N. Br. Men dette Forsøg bragte dem i den öiensynligste Livsfare; med Nød og neppe kom de atter ud til Søes og seilede nu modløse hjem til Danmark. Endnu i Juli Maaned<sup>1</sup> kom de til Kjöbenhavn, traf Kongen, som just laa for sin Reise til Norge, og berettede ham Udfaldet af deres Foretagende.

Med denne Reise i Aaret 1607 ophøre Christian den Fjerdes Forsøg paa at gjenopdage det gamle Grönland og atter at bringe dette tabte Skatland ind under Norges Krone. Hvad de Grönlændere angaaer, som i Aarene 1605 og 6 med Magt vare bortførte fra deres Fædreland og nu vare blevne tilbage i Danmark, saa lod Kongen sørge for dem paa bedste Maade. Men den ene af dem døde af Hjemree efter den anden. Een af dem omkom paa et af deres gjentagne Forsøg paa at flygte bort i deres smaa Skindbaade og i disse skrøbelige Fartöier at naae deres fjerne Födeland. Omsider vare kun to endnu ilive. Den ene af disse døde af overdrevne Anstrængelser i Kolding, hvor man baade Sommer og Vinter brugte ham til Perlefangsten.

<sup>1</sup>) "Litt för Sancte Ibs dags Tjde" hedder det hos Lyschander. St. Ibs Dag (Jacobus Apostolus) falder paa den 25de Juli.

Hans Død gik den eneste Tiloversblevne saaledes til Hjerte, at denne ikke mere lod sig tröste. Han gjorde endnu et fortvivlet Forsög paa at flygte bort i sin Kajak, men blev greben og bragt til Kjöbenhavn, hvor han kort derefter döde af Sorg og Græmmelse.

James Hall har formodentligen, da han i Aaret 1612 paa hans fjerde Reise til Grönland blev dræbt af En af de Indfödt, med sit Liv maattet böde for den Andeel, han tidligere havde havt i de Danskes Voldsomheder imod Grönländerne. Han var i dette Aar af et i London sammentraadt Interessentskab bleven udsendt med to Skibe, The Patience og The Hearts-ease, i den foregivne Hensigt at forsöge paa at opdage den nordvestlige Gjennemfart, men i Virkeligheden, som det synes, snarere for at söge efter Skatte i Grönland. Lykkeligen ankommen til Landet, løb han med begge Skibene ind i en Fjord, som efter Alderman Cockin, uden Tvivl En af Hoveddeeltagerne i dette Foretagende, fik Navn af Cockin's Sound<sup>1</sup>. Her blev det vedtaget, at Hall skulde træde over i det mindre Skib The Hearts-ease og med dette forsöge at komme længere Nord paa. Vind og Veir hindrede ham imidlertid fra, hvad det var hans Hensigt, at naae den Fjord, i hvilken de Danske paa deres første Expedition til Grönland troede at have fundet Sölvbalm. Han blev nödt til at tye ind i Ramel's Fjord, omtrent 12 engelske Sömile (Leagues) sönden for Cunningham's Fjord, og der at gaee til Ankers. Uheldigvis var det just i denne Fjord, at de Danske faa Aar i

<sup>1</sup>) Denne Fjord skal ifölge en Angivelse, som findes i den senere saa navnkundige VWilliam Baffin's Beretning om denne ulykkelige Reise (Purchas his. Pilgrimes. III. S. 832) have ligget paa 65° 20' N. Br. Men nu er Colonien Ny-Sukkertoppen efter Graah (Undersögelses-Reise til Östkysten af Grönland. S. 201) netop anlagt paa samme Brede. Fölgeligen maa Cockin's Sound være at söge i Nærheden af denne Colonie, maaskee i den lidet sydligere beliggende Isertok Fjord.

Forveien med Magt havde bortført fem Grönlændere, af hvilke Ingen nogensinde kom tilbage. Den 22de Juli indfandt omtrent 40 af de Indfødte sig og handlede en Tid lang fredeligen med Engellænderne, indtil En af Grönlænderne, som formodentligen har gjenkjendt Hall, pludseligen nærmede sig ham og saarede ham dødeligen med en af sine Kastepile. Hall opgav Aanden den følgende Dags Morgen og blev endnu samme Dag, efter sit eget udtrykkelige Forlangende, begravet paa én af Udøerne der i Nærheden. Dagen efter Hall's Død lykkedes det omsider hans Ledsagere paa Sydsiden af Cunningham's Fjordens Munding at gjenfinde det Sted, hvor de Danske tidligere havde skjerp. Men ved en nærmere Undersøgelse af Sagkyndige viste det sig, at den formeentlige Sølvmalm ikke var Andet end en aldeles værdiløs Glimmer, der her formodentligen, som det saa ofte er Tilfældet, i Glands og Farve har havt Noget tilfældeds med Sølv. Da Ingen af de Indfødte, efter Draabet paa Hall, havde ladet sig see, for at handle med Engellænderne, vendte Expeditionen med i alle Henseender uforrettet Sag tilbage til Engelland, hvor begge Skibene den 17de September ankom paa Hulls Rhed.

For at udvide Danmarks Handel til fremmede Verdensdele, havde Kong Christian den Fjerde alt i Aaret 1616 søgt at bringe et dansk-ostindiskt Handels-Compagnie i Stand; men forgjeves, som det synes. Aaret derpaa indfandt en hollandsk Avanturier, ved Navn Marchelis de Boshouwer, sig her i Danmark. Han lod sig kalde Prinds af Migomme, paastod at beklæde flere af de høieste Embeder i Keiseren af Ceilons Tjeneste og sluttede i dennes Navn en foreløbig Tractat med den danske Regjering, der skulde sikkre dens Undersaatter betydelige Handelsfordele paa Ceilon. Compagniet kom nu i Stand, og det udsendte, i Forening med Kongen som det synes, i Aaret 1618 en anselig Flaade til Ceilon, under Anførsel af Ove Giedde. Prindsen af Migomme, som fulgte med Flaaden, døde enten under-

veis eller strax efter Ankomsten til Ceilon, hvor Portugiserne allerede tidligere havde sat sig fast, og hvor Hollænderne nu af alle Kræfter søgte at fortrænge dem. Under disse Omstændigheder vilde det ikke lykkes for Ove Giedde at bringe en Handelstractat med den saakaldte Keiser til endelig Afslutning. Derimod var han saa heldig for sin Regjering ganske uventet at erhverve de nuværende danske Besiddelser paa Coromandelkysten.

Ved denne ostindiske Expedition blev Christian den Fjerdes Opmærksomhed henledet paa de Fordele, som, i det Tilfælde at man fik fast Fod i Ostindien, for hans nordligt beliggende Riger vilde flyde af Opdagelsen af en kortere Søvei norden om Amerika til China og Indien. Og, uden at oppebie Udfaldet af den under Ove Giedde udsendte Expedition, der først i Midten af Mai 1620 efter en 22 Maaneders besværlig Reise ankom til Ceilon, udruster Kongen i Foraaret 1619 tvende Skibe, for at forsøge paa at finde den, allerede da saa ofte forgjebes søgte, nordvestlige Gjennemfart. Det er den eneste Expedition, som i dette Öiemed nogensinde er afgaaet fra Danmark; men den hører, netop paa Grund heraf, egentlig ikke hjemme i nærværende Fremstilling af de danske Opdagelses- og Undersøgelses-Reiser til Grönland, endskjønt den paa Udreisen virkeligen kom dette Land temmelig nær, og man endog, men uden mindste Föie, har antaget, at den har været inde i Grönland og der havt Communication med de Indfødte. Desuagtet troe vi ikke her aldeles at burde forbigaae denne Reise med Taushed, men heller ikke at burde indlade os paa alle dens interessante Enkeltheder, og det saa meget mindre, som disse temmelig udførligen ere fortalte i Anføreren Jens Munk's egen Beretning om denne hans Reise. Den udkom endnu i Forfatterens levende Live under Titel af: "Navigatio Septentrionalis. Det er Relation eller Beskrifuelse om Seiglads oc Reyse paa denne Nord-



vestiske Passagie, som nu kaldes Nova Dania, igiennem Fretum Christian at opsøge." Kbhaffn 1624. 4to. En nyere Udgave, forøget med Forfatterens Levnetsløb, udkom i Kbhavn. 1723 i 8vo. Jens Munk's hele Liv var i høi Grad bevæget. Født 1579 paa en Gaard Barby i det sydlige Norge, synes han meget tidligen at have mistet sin Fader Erik Nielsen Munk, der med Berømmelse havde tjent i den nordiske Syvaarskrig og 1580 var bleven adlet af Kong Frederik den Anden; thi 1586 drog han med sin Moder til Frederiksstad og, efter to Aars Skolegang der, blev han sendt til en Faster i Aalborg, hos hvem han opholdt sig i tre Aars Tid. Kort derpaa gik han i en ung Alder tilsøes. Over Engelland og Portugal kom han til Brasilien, hvor han forblev i nogle Aar og deeltog i et Par Sötræfninger. I Aaret 1598 vendte han tilbage til Europa og begav sig over Holland til Kjöbenhavn. Herfra foer han i adskillige Aar til Koffardis og gjorde iblandt andre Reiser i Aarene 1609 og 10 to til Nowaja Semlja. Da Krigen 1611 brød ud imellem Danmark og Sverrig, tog Christian den Fjerde den erfarne Sömand i sin Tjeneste som Söcapitain. Han blev i de to Aar, denne Krig varede, brugt ved mangfoldige Leiligheder, baade tillands og tilvands. Endnu samme Aar (1613), som Freden sluttedes i Knæröd, blev Munk sendt til Spanien med det store danske Gesandtskab under Rigs-Cantsleren Jakob Ulfeld, og Aaret derpaa (1614) maatte han före to russiske Gesandter tilligemed deres talrige Fölge norden om Norge til Archangel. De to fölgende Aar krydsede han imod Fribyttere i de færöiske, islandske og nordlandske Farvande, 1617 hentede han fra Biscaia de förste Hvalfangere herind til Danmark, og 1618 skulde han have været med Expeditionen til Ostindien under Ove Giedde; men, formedelst Uenighed med Vedkommende, frabad han sig det og fik ogsaa Tilladelse til at blive hjemme. Derimod erholdt han Aaret derpaa Commandoen over de tvende

Skibe, Eenhjørningen<sup>1</sup> og Lamprenen<sup>2</sup>, med hvilke Kongen havde besluttet at lade gjøre et Forsøg paa Opdagelsen af den nordvestlige Gjennemfart.

Den 9de Mai 1619 afseilede Jens Munk med sine to Skibe fra Kjöbenhavn; men han maatte blive liggende i Sundet indtil den 16de s. M., da Vinden først blev föielig. Den 25de Mai, da de vare under Lister Land i Norge, blev Jagten læk for dem, og de maatte løbe ind i Karmsund, for at faae Lækken opsøgt og stoppet. Den 2den Juni passeredes Hetland, og den 4de Færøerne. Derefter satte de deres Cours Vest og Vesten til Nord, indtil de, som Munk i sin Dagbog udtrykker sig, kom Grönland om Borde. De seilede nu saaledes vesterlig hen til den 20de Juni, da de forfaldt nogle Mile nordenfor det søndre Cap af Grönland, dog vel 15 eller 16 Mile fra Landet. Dette maa have været under Östkysten, da Munk beretter, at der her mödte dem megen is, saa de maatte lægge Öster ad Söen igjen. Det holdt ved med Storm og Uveir indtil den 30te Juni, da de fik det søndre Cap af Grönland i Sigte, "som de Engelske kalde Cap Farvel, og ligger paa 60 Grad 30 Minutter uden Trift"<sup>3</sup>.

<sup>1</sup>) Eenhjørningen förte en Besætning af 48 Mand. Dette Skib havde 1610 hört til den Flaade, som under Rigs-Admiralen Mogens Ulfeld var ude i Östersöen og blev da commanderet af den, os fra den anden grönlandske Expedition i Aaret 1606 bekjendte, norske Capitain Hans Brum; jvfr. Garde's Efterretninger om den danske og norske Sömagt. 1 Bd. S. 87. Eenhjørningen blev, som vi skulle see, 1620 af Jens Munk forladt i Hudsonsbugten.

<sup>2</sup>) Jagten Lamprenen havde 16 Mands Besætning. Dette mindre Skib gik ligeledes, men senere, tabt under J. Munk's Commando. Da han nemlig 1626 laa med sex Skibe paa Vesterstrømmen, for at afskjære de Keiserlige Tilførselen, blev Lamprenen borte med Folk og Alt; jvfr. Navigatio Septentrionalis. Kbhavn. 1723. 8. Tillægget (Biographien) S. 24.

<sup>3</sup>) Med Hensyn til Bestemmelsen af, hvor Engellændernes Cap Farvel egentligen har ligget, er dette Sted af Munk's Dagbog ikke uvigtigt. Han tilføier (Navigatio Septentrionalis. Octavudgaven S. 11)

Her gik de frie af Isen og satte nu deres Cours Vesten til Nord over Davisstrædet, hvilket Munk omdøbte til Fretum Regis. Den 8de Juli, da deres Middags-Observation gav dem  $62^{\circ} 30'$  N. Br., fik de Landet paa den amerikanske Side af Strædet i Sigte; men Isen laa langs med Kysten og spærrede dem Adgangen. Den følgende Dag lod imidlertid Munk staae ind imellem Isen udi en stor Bugt, hvor Styrmandene, iblandt hvilke der befandt sig en Engellænder, efter den Høide, de havde, meente at det rette Indløb til det af Davis 1587 opdagede Lumley's Inlet eller til det af Hudson 1610 opdagede og efter ham benævnte Stræde maatte være at søge. Men efter en langvarig Undersøgelse viste det sig, at de havde taget feil, og at de vare for nordligt. De fandt her megen Is for sig; den kom ud af tre store Fjorde, hvilke de gave Navn af Isefjordene. For at finde det rette Indløb til Hudsonsbugten, løb de nu Syd paa langs med Landet, indtil de naaede det af dem saakaldte Munkenæs, som efter Munk's Angivelse ligger paa den nordlige Side af Mundingen til det af ham til Fretum Christian omdøbte Hudsonsstræde. Den 11te Juli, da det om Middagen var klart Veir og Solskin, fik de den rette Høide af Munkenæs, nemlig  $61^{\circ} 20'$ . Den 12te sendte Munk nogle af sine Folk i Land ved Munkenæs, for at hente forskt Vand, hvilket de ogsaa bragte ombord om Aftenen. Men Skibene bleve denne og de næstpaafølgende Dage stedede i den

følgende Beskrivelse over det af ham sæt Cap Farvel: „Og er det syndre Cap af Grönland et høyt Land, og meget hackelige og ujæfvend med høye skarpe Fjælde, dog kunde saadanne høye Fjælde icke have deris rette Aftegnelse og visse Kiendelse, for den mangfoldige Is der ligger paa dennem, som gjør samme Lande ganske ukiendelig.“ Denne Skildring passer ikke ilde paa de Danskes Cap Farvel, der, som bekjendt, er det høie sydlige Forbjerg af Øen Sermersok og ligger omtrent paa  $60^{\circ} 10'$  N. Br.

<sup>1)</sup> Hvis denne Angivelse af Bredden ellers er nogenlunde paalidelig, saa er Munkenæs sandsynligviis det paa Sydsiden af Resolution Island og lige overfor Cape Chidleigh beliggende Hatton's Headland.

største Nød og Fare, idet de indesluttedes af Isen og med denne dreve frem og tilbage. Den 15de Juli slap de i Dagningen lykkelig og vel ud af Isen, hvorpaa de forsigtigen seilede langs med den nordligere Kyst af Strædet. Den 17de fandt de omsider en god Havn, i hvilken de gik til Ankers. Den følgende Dag bemærkede de Danske nogle Indfødte i Nærheden af Havnen. De forærede dem Knive og allehaande Jernfang, hvorfor de igjen modtog Gaver af Fuglevildt og Sælspek. Det var fredelige og godmodige Eskimoer, som alle, saasnart de iblandt Munk's Folk havde faaet Öie paa En, der havde sort Haar og bruun Ansigtssfarve, ilede med at omfavne ham, i den Tanke at han var deres Landsmand. Samme Aften gik Skibene igjen under Seil; men allerede den 19de Juli traf de paa saa uigjennemtrængelige Iismasser, at Munk troede atter at burde søge den Havn, han Dagen forud havde forladt. De Indfødte vare imidlertid bortdragne. Den 21de Juli mod Aften lod han Alt gjøre klart til at afselle; men forinden opsatte han Kong Christian den Fjerdes Vaaben og Navneciffer paa Landet. Den for alle Vinde trygge Havn kaldte han Renssund, fordi Mandskabet havde skudt adskillige Rensdyr der i Nærheden. Den 23de Juli om Morgenens tidlig, da det dagedes, befandt begge Skibene sig paa alle Sider omringede af Isen. Længere op paa Dagen reiste der sig en stærk Storm, der gjorde deres Stilling endnu misligere. Efterat Skibene i flere Dage vare drevne om i Isen, dog uden at tage nogen Skade af Betydenhed, slap de den 30te med Springet over nogle Klipper, som med Lavvande vare aldeles tørre, og ind i en lille Bugt, hvor de laae nogenlunde sikrede imod Isen. Den 1ste August skikkede Munk Flere af sine Folk i Land, for om muligen at faae nogle Rensdyr til Forfriskning for det aldeles udmattede Mandskab. De Udsendte saae adskillige af disse Dyr, men kunde ikke komme dem paa Skud. Derimod fik de her efterhaanden ikke saa faa Harer. Dette gav Anledning til at denne

Bugt fik Navn af Haresund. Den skal, efter Munk's Angivelse, ligge henved 50 Mile inde i Hudsonsstrædet, paa 62° 20' N. Br. og, ligesom Renssund, paa den nordre Side af Strædet. Man traf ikke paa Nogen af de Indfødte, men vel Spor af at de her havde teltet. Inden de Danske forlode Haresund, opsatte de ogsaa paa dette Sted deres Konges Vaaben og Navneciffer; og de reiste desuden nogle høie Varder. Den 9de August afseilede de med en Nordvestvind og styrede i Vestsydvest; men det er her ikke Stedet til at følge Jens Munk paa hans møisommelige og farefulde Seilads over Hudsonsbugten. I Overeensstemmelse med Maalet for hans Reise trængte han i vestnordvestlig Retning frem til 63° 20' N. Br., hvor Eenhjørningen den 7de og Lamprenen den 9de September løb op i et Revier, som under Navn af Munkens Vinterhavn<sup>1</sup> har opnaaet en sørgelig Berømthed. Munk lod de Syge strax bringe i Land, hvor der til deres Vederkvælgelse fandtes en heel Deel Multebær, Tyttebær og andre Bær, og hvor der dagligen for deres Skyld blev vedligeholdt et dygtigt Baal. Den 13de September udsendtes begge Understyrmændene med Sluppen og Skipsbaaden, for i forskjellige Retninger at søge efter en bekvemmere Havn til Vinterleie. Men der fandtes ingen saadan i Omegnen. Da Vinteren imidlertid stundede til, blev der den 18de Septbr.

<sup>1</sup>) Munkens Vinterhavn eller Jens Munkens Bai, som han selv (Navigatio Septentrionalis. Octavudgaven. S. 63) benævner den, maa upaatvivleligen søges paa de vestlige Kyster af Hudsonsbugten. Her troede J. R. Forster (Geschichte der Entdeckungen und Schiffahrten im Norden. Frkft. a. d. O. 1784. S. 538) at gjenkjende den i Churchill River; men to senere Forfattere, nemlig John Barrow (A Chronological History of Voyages into the Arctic Regions. By J. Barrow. London 1818. S. 231) og Hugh Murray (Narrative of Discovery and Adventure in the Polar Seas and Regions. By J. Leslie, R. Jameson and H. Murray. Third Ed. Edinburgh 1832. S. 248) have sandsynligviis med større Føie henlagt de Danes Vinterhavn en Deel nordligere i det saakaldte Chesterfield (eller Bowden's) Inlet.

holdt Skibsråd og i dette besluttet at blive, hvor man var, og der, saa godt som muligt, at sørge for Skibenes Sikkerhed. I denne Hensigt løb man den paafølgende Dag med Skibet og Jagten saa langt op i Revieret, som man kunde, og lagde der Skibet i et Slags Dokke, som man indrettede ved Hjælp af Brokar, medens Jagten, som det synes, blev sat op paa Land. Med disse Arbejder hengik September Maaned. I Begyndelsen af October blev der uddeelt Vinterklæder til Mandskabet, og paa det øverste Dæk (Overløbet) af Skibet blev der indrettet tvende Ildsteder af et saadant Omfang, at 20 Mand kunde sidde omkring ethvert af dem. Fra den 10de October fik Enhver af Mandskabet sin Ranzon Viin og desuden af Öl saa meget, som han lystede. Paa samme Tid forordnede Munk, hvorledes der skulde forholdes med Vagtjeneste, Vedhæntning, Kulbrænding o. s. v. Efter den 22de October, da det faste lislæg begyndte, gik Mandskabet dagligen paa Jagt. Nogle stillede Fælder op i Skoven, Andre byggede Huse til at ligge for Glug i, som det i Norge kaldes, atter Andre gik paa Skytteri i Marken, hvor der, saa længe Sneen ikke laa alt for dyb, fandtes Harer, Ryper og andre Fugle i Overflødighed. Saaledes forløb Vinteren ret taaleligen indtil Julen, uagtet der af og til indtraadte temmelig stræng Kulde. De Danske saae Intet til Landets Indbyggere, hverken nu eller senere. Dog have rimeligviis nogle Indfødte tilbragt Vinteren i Nærheden af dem; thi den 14de om Natten skjød En af Mandskabet, som havde Vagt ved Skibet, en stor sort Hund, der var kløftet i det ene Øre og omkring Snuden bar Mærker af smalle Liner eller Remme, altsaa formodentligen har været en Slædehund. I Julen var Veirliget temmelig mildt; og Helligdagene tilbragtes paa Nordisk Viis i Gammen og Glæde, da den største Deel af Mandskabet endnu var ved god Helbred.

Nytaarsdag 1620 indtraadte der en forfærdelig stræng Frost med Nordvestvind og klart Solskin. Kulden vedva-

rede en Deel af Maaneden og frembragte Sygelighed iblandt Mandskabet. Sædvanligviis bleve de Syge angrebne af Blodgang, som i en tre Ugers Tid gjorde Ende paa deres Liv. Den 21de Januar laae tretten Mennesker syge. Af disse døde en Styrmand den 23de og blev begravet den 25de Januar. For at bevise ham den sidste Ære, lod Munk jøsne et Par Falkonetter ved hans Begravelse, men Jernet var da saa skjørt af Kulden, at Tappen sprang af begge Falkonetterne, da de affyredes, og nær havde lemlæstet Constablen. Den 17de Februar vare allerede 40 af Mandskabet borttrykkede, og den 20de s. M. døde Skibspræsten. Sygdommen tog efterhaanden saadan Overhaand, at de Døde kun med den største Besværlighed kunde bringes i Jorden. Den 24de Marts saae En af Folkene fra en høi Klippe aabent Vande udenfor Gabet, den 12te April regnede det for første Gang i syv Maaneder og den 25de i samme Maaned begyndte Graagæssene at indfinde sig; men Frosten vedvarede, og med den Sygdom<sup>1</sup> og Dødelighed. Pintsedag den 4de var Munk selv fjerde ilive. Da han lottet saae for sig uden den visse Død, saa opsatte han et lidet Skrift, hvori han bad de christne Mennesker, som muligen maatte komme til denne Afkrog af Verden, om at stede hans eget og de øvrige ubegravede<sup>2</sup> Liig til Jorden, og at tilstille hans Herre og Konge den af ham førte Dagbog. Men Munk skulde ikke døe i Hudsonsbugten. Den 8de Juni kunde han ikke længere holde ud i Kahytten for Stank af de i Forraadnelse gaaede Liig, som laae omkring i Skibet; med usigelig Anstrængelse krøb han ud af Køien

<sup>1</sup>) Under 28de Mai beskriver Munk denne dræbende Sygdom tydeligen som en i høi Grad udviklet Skjörbug: det yderlig afstræfede Legeme blev overalt bruunt og blaat; alle Lemmer og Ledemøde krympede sig sammen; Tænderne sadde saa løse i Munden, at den Syge var aldeles ude af Stand til at tygge.

<sup>2</sup>) Fra Midten af Mai Maaned havde man ikke maattet et faae de efterhaanden Bortdødes Liig jordede, ja end ikke kastede over Bord

og op paa Dækket, hvor han om Natten behjalp sig med de Dødes Klæder. Her blev han den følgende Dag bemærket af To af Mandskabet, der tidligere vare gaaede i Land og ikke havde havt Kræfter nok til at komme ombord igjen. Da de nu saae, at deres Capitain endnu var ilive, begave de sig paa Isen ud imod Skibet og hjalp ham selv og nogle Klæder, han tilkastede dem, fra Skibet og op i Land. Her havde disse tre Mennesker en Tid lang deres Tilhold under en Busk. Om Dagen antændte de en Ild og krøbe omkring paa Jorden, hvor de oprykkede selv det mindste Grønt, som spirede frem, og sugede Saften af Hjerteroden. Derved bedredes deres Tilstand lidt efter lidt, medens Seilkæggeren<sup>1</sup>, der var den sidste levende Sjæl ombord i Skibet, døde. Den 18de Juni gik Isen omsider bort fra Skibet. Samme Dag vare de saa heldige at faae et Flyndergarn ud af Jagten, hvormed de nu kunde fange Örreder. Af disse nøde de dog i Förstningen ikkun Suppen og til denne lidt Viin, som de hentede i Jagten. Deres Kræfter toge imidlertid dagligen til, især efterat de havde faaet en Bøsse i Land og med den kunde skyde Fugle. De begyndte nu for Alvor at tænke paa Hjemreisen. Den 26de Juni gik de i Værk med at bringe Jagten, som af Vinterfloden var bleven sat høit op paa Land, ned paa Siden af Eenhjørningen. Et besværligt Arbeide for tre Menneskers endnu langt fra ikke fuldkomment tilbagevundne Kræfter! Det lykkedes dem omsider. Fra det større Skib, som de saae sig nødt til at lade blive, hvor det var, bragte de efterhaanden Proviant og andre Nødtørftigheder over i Jagten, med hvilken de endeligen den 16de Juli begave sig paa Hjemveien til Danmark. Efter under uafsladelige Farer og Møisommeligheder at have kæmpet sig frem over Hudsonsbugten og igjennem Hudsonsstrædet, fik de den 18de August henimod Aften Munkenæs i Sigte og kom derefter ud i Davisstrædet. Den 14de September forfaldt de under

<sup>1</sup>) Seilkægger er den ældre danske Benævnelse paa en Seilmager.



Örkenöerne, og den 20de s. M. saae de Norge. Med en flyvende Storm og uden Landkjending kom de Dagen derpaa ind i en af de norske Fjorde paa Vestkysten. Herfra lod Munk sig den følgende Morgen i en Baad roe op til Fogeden i Sundsfjord, og den 25de September 1620 ankom han til Bergen, hvorfra han, efter først at have draget Omsorg for de to Mand, som vare blevne tilbage med Jagten, strax skrev herved til Danmark, for at meddele sine Foresatte Efterretning om Expeditionens uheldige Udfald og sin egen vidunderlige Frelse.

Jens Munk levede endnu i otte Aar efter hans Hjemkomst fra denne mislykkede Opdagelsesreise. Regjeringen vedblev at bruge ham i sin Tjeneste. Saaledes blev han 1623 som Admiral udcommanderet med fire Skibe til de nordlandske Farvande, for der at tage vare paa Russernes Foretagender. I Aaret 1626 var han, ligeledes som Admiral, ude med sex Skibe, for at spærre Veseren for de Keiserlige. Dette Togt var hans sidste. Jens Munk endte sit urolige Liv den 3die Juni 1628. Anledningen til hans Död fortæller Is. de la Peyrere, som i sin Relation du Groenland. Paris 1647. S. 229—69 har en vidtløftig Beretning om Munk's Reise til Hudsonsbugten, paa følgende Maade. Ifølge hans Sigende (Relation du Groenland. S. 269—71) skal Munk nemlig, flere Aar efter hans første uheldige Reise, have faaet i Sinde at gjøre et nyt Forsøg paa at opdage den nordvestlige Gjennemfart. Et saadant Foretagende oversteg imidlertid Munk's egne Kræfter; men det lykkedes ham at bringe et Compagnie af Adelsmænd og ansete Borgere i Stand, som i dette Öiemed udrustede tvende Skibe under Munk's Commando. I en Afskedsaudients, som Munk kort forinden sin Afreise havde hos Kongen, kom denne til at omtale Reisen 1619 og gjorde ham i Anledning af samme nogle, i saa Tilfælde vistnok ufortjente, Bebreidelser. Munk svarede Kongen ubetænksomt, hvorpaa denne i sin Ilsindighed slog eller stødte til

ham med en Stok, han havde i Haanden. Det var mere, end den behjertede Sömand kunde bære: han gik hjem, lagde sig tilsengs og vilde hverken spise eller drikke. Efter ti Dages Forløb døde han af Sult og Græmmelse. Denne Fortælling om Munk's Endeligt har Holberg (Danne-marks Riges Historie. Anden Ed. Tomus II. S. 668) og flere andre Forfattere<sup>1</sup> optaget efter Is. de la Peyrere. Vi ville til Ære for Kong Christian den Fjerde hellere antage, at denne hele Fortælling ikke er Andet end et uhjemlet Sagn, da den for første Gang forekommer hos en tem-melig upaalidelig, endskjönt samtidig, fremmed Forfat-ter, og da der iblandt de mange Bevillinger, Privilegier og Söpasser, som i denne Konges Regjeringstid ere blevne udstedte i Anledning af private Expeditioner til hine nord-lige Egne, ikke findes noget, som falder sammen med J. Munk's Dödsaar eller engang hörer hen til de nærmest foregaaende Aar.

Af disse Foretagender, som for største Delen havde Hvalfangsten til Formaal og i Almindelighed vare bestemte til Spitsbergen, er der kun et eneste, hvilket vi ifølge vor Plan ikke kunne ganske forbigaae med Taushed. I Be-gyndelsen af 1636 dannede der sig her i Kjöbenhavn et saakaldet Grönlandskt Compagnie, som under 18de Februar s. A. fik sine Privilegier, og i hvilket der siden indtraadte adskillige Standspersoner, iblandt Andre ogsaa Rigets Cants-ler Christian Friis til Kragerup. Endnu samme Foraar udrustede det tvende Skibe til Davisstrædet, for at drive

<sup>1</sup>) I et nu temmelig sjældent Skrift, betitlet: „Drie Voyagien gedaen na Groenlandt, om te ondersoecken of men door de Naeuwte Hud-sons soude konnen Seylen; om alsoo een Doorvaert na Oost-Indien te vinden“, og udkommet i 4to i Amsterdam uden Angivelse af Trykkeaaret, findes endogaaa dette Optrin S. 10 afbildet i et Træsnit. Munk, ifört Hjelm og Harnisk, staaer for Kongen, som med Kronen paa Hovedet sidder under en Tronhimmel og holder en oplöstet seep-terdannet Stok eller Stav i Haanden.

Handel med de Indfødte paa Grönlands Vestkyst. Men, imedens man laa her og af Grönländerne tilbyttede sig Skind og andre af Landets Frembringelser, blev uheldigvis En af Mandskabet et skinnende Sand vaer paa Stranden. Han begav sig derhen og fandt, at Sandet ikke blot var skinnende, men tillige — tungt som Guld. Nu troede man naturligvis her i Grönland at have opdaget et nordligt Eldorado, tænkte ene og alene paa at indtage en Ladning af det kostbare Sand og skyndte sig dermed tilbage til Danmark. Dog glemte de Danske heller ikke denne Gang at bemægtige sig og at binde et Par af de stakkels Grönlændere, der just vare ombord, da Skibene gik under Seil. De bleve først löste, efterat man var ude i rum Sø; men de betænkte sig desuagtet intet Öieblik, sprang overborde, for at svømme tilbage til Grönland, og ere formodentligen druknede. Saasnart Skibene vare komne til Ankers udenfor Kjöbenhavn, blev Noget af det glimrende Sand bragt i Land og prøvet af Guldsmedene; men Ingen af disse formaaede at udbringe det mindste Guld Korn deraf. Efter Rigs-Cantslerens Befaling maatte vedkommende Skipper styrtse sin formeentlig kostbare Ladning ud i Sundet; og han skal herover have græmmet sig saaledes, at han kort derefter døde. Imidlertid fortælles der, at en i sin Konst dueligere Guldsmed, som senere kom til Byen, skal have udkilt virkeligt Guld af en lille Pröve af dette Sand, der tilfældigvis var bleven opbevaret. Der er vel ingen Tvivl om, at dette formeentlige Guldsand ikke har været Andet, end det, metalglindsende og temmelig vægtige, magnetiske Jernsand, som forekommer paa flere Steder af Grönlands Vestkyst, og det undertiden i saadan Mængde, at man kan indtage hele Skibsladninger deraf.

I Kong Frederik den Tredies Regjeringstid er der, saavidt vi vide, ikke fra det Offentliges Side gjort et eneste Forsög paa at gjenvinde det tabte Grönland. Derimod udrustede en formuende Privatmand, General-Toldforvalter Hen-

rik Möller, som dertil for sig selv og sine Medinteressenter havde erhvervet et Kongeligt Frihedsbrev, i Aarene 1652—54 tre forskjellige Opdagelses-, Hvalfanger- og Handels-Expeditioner til Grönland, under Commando af en Udlænding ved Navn David Danell<sup>1</sup>. Af Dennes Dagbøger har en vis Christian Lund, dog egentligen kun for de to første Reisers Vedkommende, forfattet en for Frederik den Tredie bestemt Indberetning, hvoraf Originalen bevarer i det store Kongelige Bibliotheks gamle Manuskriptsamling, under Nr. 2880 iblandt Quarterne. I Aaret 1787 udkom der af denne Indberetning et, af den daværende Bibliothekar Conferentsraad J. Erichsen besørget, temmelig udførligt Udtog, under følgende Titel: Udtog af Christian Lunds Indberetning til Kong Friderich den Tredie, angaaende de i Aarene 1652 og 1653 under General-Toldforvalter i Danmark, siden Rentemester, Henrik Möllers Bestyrelse foranstaltede Sötoget til Grönland. Videre oplyst med nogle Anmærkninger og Documenter ved John Erichsen. Kbhavn. 1787. 8. (Med 1 af den originale Indberetnings 2 Kort).

Af Danell's tre Reiser er den förste i Særdeleshed mærkelig. Med to Skibe, St. Peder og St. Jakob, afseilede han den 8de Mai 1652 fra Kjöbenhavn. Den 16de passeredes den nordligste Pynt af Hetland<sup>2</sup>. Derefter gik de norden om Island og befandt sig den 25de Mai to Mile nordenfor Grimsö, hvor de saae en Mængde Finhvaler, men ikke kunde faae sat fast i nogen af dem, paa Grund af

<sup>1</sup>) Formodentligen en Nederländer, hvis Navn findes skrevet meget forskjelligt. Saaledes kaldes han af Garde (Efterretninger om den danske og norske Sömagt. 1 Bd. S. 158) og Flere David Danell, medens Torfæus i Fortalen til sin *Gronlandia Antiqua* S. 36 benævner ham David de Nelle, og Andre atter anderledes. Han blev siden Commandeur i Söetaten samt Assessor i Admiralitetet, og døde 1661; jvfr. Tidsskrift for den norske Personalhistorie, udgivet af Bernt Moe. 1 Hefte. Christiania 1840. S. 1.

<sup>2</sup>) Lambaness paa Öen Unst.

deres hurtige Løb. Den følgende Dag vare de udenfor Nordhukken af Island, omtrent i fire Miles Afstand fra Landet. De saae denne Dag mange engelske Doggere, som laae og fiskede imellem Husevig og Langenæs. Derpaa seilede de vestlig om Island. Den 29de Mai var deres Brede om Middagen  $64^{\circ} 19'$ , og de gissede sig paa samme Tid 50 Mile fra Reykianæs. Den foregaaende Nat vare to smaa Landfugle og en Ugle komne ombord til dem, uden at de havde seet Land. Deraf sluttede de, at de i denne Nat havde passeret de Gamles Gunbjørnskjær, der skulde ligge omtrent midtveis i Farvandet imellem Island og Grönlands Österbygd. Efter den 1ste Juni at have seet de første Dykkere og Terner, fik de den 2den Östkysten af Grönland for første Gang i Sigte. De meente da at være syv Mile fra Landet og udenfor de Gamles Herjolfsnæs; men Drivisen hindrede dem fra at nærme sig Kysten. Den 3die Juni krydsede de i Taage langs med Landet. Om Middagen var deres Brede  $64^{\circ} 50'$ . De peilede en Ö, som de kaldte Hvidsadlen, i N. O. til N. tre Mile fra dem; men, da de for Isens Skyld ikke kunde komme vester paa, vendte de under Hvidsadlen<sup>1</sup>, som ligger en halv Müil östenfor en anden Ö, hvilken de gave Navn af Mastelöst Skib. Den 4de Juni var det først Snefog og Taage, saa de en Tid lang Intet kunde see af Landet; men om Eftermiddagen maa det have klaret af, da de nu, som det i Indberetningen hedder, satte tvert an paa Landet i N. N. O. til N. og saae det høie faste Land N. fra dem i 10 Miles Afstand. De kom ind imellem nogle Öer, beliggende fire til fem Mile fra Fastlandet, hvilket sidste saae ud som klar Iis, naar

<sup>1</sup>) Paa Captain Graah's Kort over Grönland er Hvidsadlen (ikke Hvidsolen, som denne Ö benævnes af J. Erichsen) aflagt paa  $64^{\circ} 59'$  N. Br., som et temmelig stort Öland under Östkysten; jvfr. hans Undersøgelses-Reise til Östkysten af Grönland. Kbhavn. 1832. S. 102 og 200.

Solen skinnede<sup>1</sup>. Drivisen laa fire Mile ud fra Kysten, og det var umuligt at trænge sig ind imellem den og Landet. De Danske maatte derfor staae ud tilsøes igjen, og de kom i stor Fare, da Søen rundt omkring dem blev ligesom opfyldt med Drivis. Den 5te Juni var deres Middagshøide 64° 50'. Den 6te gjorde de, da Veiret var gunstigt, deres Bedste for at besigtige de Öer, som laae omtrent tre Mile østenfor dem. De vare fem i Tallet<sup>2</sup> og næsten ganske overklædte med is, undtagen een, som var af et sortagtigt Udseende, meget høi og af en Müls Omfang. For Isens Skyld kunde de dog ikke komme dem nærmere end paa en Fjerdingsvei omtrent. De saae Intet til Sökanten eller den egentlige Kyst af Fastlandet, hvilken her paa 65° Br. strækker sig øster og vester med Snefjeldsjökelen ovre paa Islands Vestkyst. Isen, som laa indtil otte Mile søndenfor Öerne, spærrede dem Adgangen til Landet og nødte dem til igjen at staae øster ud til Öerne, hvor de traf aabent Vande. Efterat de saaledes i sex Dage med stor Livsfare havde holdt ud imellem Isen og i den Tid hverken seet Fisk, Fugl eller Sæl, hvoraf de sluttede sig til Öernes fuldkomne Ufrugtbarhed, kom de omsider samme Dags Eftermiddag ud i rum Sø, hvor de endnu i 12 Miles Afstand saae de høie Fjelde paa Landet. Den 7de Juni var deres Brede om Middagen 64° 34', og de gissede sig 15 Mile fra den Deel af det faste Land, udenfor hvilken de først

<sup>1</sup>) Det har formodentligen været en udstrakt og lige ned til Søen gaende isblink, som de her have haft for sig.

<sup>2</sup>) Fra Öen Vendom, som blev Graah's nordligste Teltplads paa hans Reise langs med Sydøstkysten af Grönland, saae denne Reisende i Slutningen af Juli eller Begyndelsen af August 1829, i O. N. O. og en Afstand af 10 til 12 Mile, to eller maaske tre Öer, hvilke han antog at høre til den af Danell i Aaret 1652 opdagede Ögruppe, endskjönt de ligge Fastlandet en Deel nærmere, end de efter Danell's Angivelse skulde gjøre. I Graah's Kort findes de, under Navn af Danell's Öer, aflagte paa omtrent 65° 30' N. Br.; jvfr. Graah's Undersøgeles-Reise til Østkysten af Grönland. S. 103 og 200.

havde været. Den 8de vare de efter deres Gisning 15 Mile østenfor Herjolfsnæs. Efterat de derpaa havde seilet en temmelig Strækning langs med Isen, befandt de sig den 9de Juni sex Mile fra Landet og seilede nu dette an i V. S. V. Men, hedder det endvidere i Indberetningen, der de vilde søge Havn, laa Isen to Mile bred i Havnen og for Landet. De satte nu Sluppen ud, for at gjøre et Forsøg paa at gaae over Isen; men denne begyndte at bryde, som det hedder, og Forsøget havde nær bragt dem alle i Fordærvelse. Den 10de Juni var deres Brede om Middagen  $63^{\circ} 10'$ . Alt som de kom længere imod Syd, viste Landet sig jævner og bedre; men det vedblev alligevel at være bedækket med Is. Samme Aften maatte de uden om en stor Isodde, hvilken de i Taage neppe vilde have undgaaet, da den ifølge Indberetningen strakte sig hele 10 Mile ud i Søen. Den 11te Juni var deres Middagshøide  $62^{\circ} 20'$ , og den 12te  $62^{\circ}$ . Denne Dag saae de et kløvet Bjerg tre til fire Mile vestenfor dem og Landet der i Nærheden gennemskaaret af Vige og Fjorde. Men, da de forsøgte paa at seilo ind til Kysten, kunde de for Isens Skyld ikke komme den nærmere end paa fire Mile. De maatte igjen ud tilsøes og fortsatte nu deres Seilads sønder paa. Den 13de Juni var deres Middagshøide  $60^{\circ} 23'$ , og de havde efter deres Gisning siden den foregaaende Dag seilet 32 Mile. Da de nu vare komne i Nærheden af Grönlands Sydhuk, og de formedelst Isen havde opgivet deres tidligere Haab om at kunne lande paa Östkysten, besluttede de at gaae ind i Davisstrædet. I Munden af Strædet maatte de døle meget af Is, Taage og heftige Storme. Efter flere Dages Forløb saae de omsider den 20de Juni om Eftermiddagen Landet for første Gang igjen, og det i Nærheden af Cap Confort<sup>1</sup>, som efter deres Gisning laa 15 Mile østen for dem.

<sup>1</sup>) Engellændernes Cap Confort eller Comfort antages i Almindelighed for at være et høit, i betydelig Afstand kjendeligt, Kystfjeld imellem Colonien Frederikshaab og Forsøget Arkant, hvilket de Ind-

Den 22de Juni om Middagen gissede de sig paa 63° Br. Her kom omtrent 30 Grönlændere ombord til dem og bragte foruden Sæl-, Ræve- og Hundeskind, ogsaa Noget af det i den Tid saa høit skattede Eenhorn (Narhvalstænder) med sig. De bortbyttede disse deres Lands Frembringelser villigen imod Knive, Syle, Fiskekroge og Synaale. Længere op paa Dagen kom endnu Flere af de Indfødte, som havde været ude at fiske, til de danske Skibe og salbøde deres Fangst. Den 25de Juni løb Skibene tre Mile op i en Fjord, uden dog at finde nogen god Ankergrund. Da Grönlænderne, som her indfandt sig for at handle, vare fattige og Intet havde at sælge uden nogle blakkede Ræve- og Sæl-skind, løb de Danske igjen ud af Fjorden, der fik Navn af Möller's Fjord og ligger paa 65° 22' N. Br.<sup>1</sup>. Den 2den Juli nærmede de sig atter Landet og traf der sammen med Jagten, som i flere Dage havde været skilt fra dem. De saae et høit Fjeld paa omtrent 66° 30' N. Br., og løb i Nærheden af dette ind i en Fjord, hvor de om Bagbord traf en god Havn for begge Skibene og første Gang, efterat de havde forladt Helsingör, gik til Ankers. Grönlænderne kom ud til dem med Fisk, hvoriblandt der fandtes meget velsmagende Örreder. Her fik de ogsaa de bedste og bedst tilberedte Sælkind; men af det saa meget søgte Eenhorn faldt der her ikke saa meget, som sydligere paa 63° Br. Fjorden gave de Navn af Möllers Havn<sup>2</sup>. Den 6te Juli blev Jagten afsendt, for at søge efter Fiskebanker imellem Cap fædte kalde Kingiktorsoak, men de Danske have givet Navn af Tinden eller Tindingen.

<sup>1</sup>) Altsaa i Nærheden af den nuværende Colonie Ny-Sukkertoppen, som angives at ligge paa 65° 20' N. Br.

<sup>2</sup>) Da Danell's Angivelser af Breden i Almindelighed, f. Ex. ved Baals Revier, synes at være for lave, saa turde Möllers Havn med et Slags Rimelighed være at søge i Amertlok Fjorden. Her er der et høit idnefaldende Fjeld (Kjærlinghætten) i Nærheden, og paa Nord-siden af Fjorden, altsaa om Bagbord for de Indseilende, findes der virkelig een eller flere Skibshavne.



Farvel og Island eller og at opdage ubekjendte Øer. I Havnefjord skulde den derefter oppebie det større Skib, som den 8de i samme Maaned forlod Möllers Havn, for at gaae sønder paa og handle med de Indfødte. Den 10de Juni om Middagen, da de vare paa  $65^{\circ} 35'$ , kom der en Mængde Grönlændere ombord til dem og bragte, foruden Sælskind og Sælspæk, en Deel friske Helleflyndere med sig til Forhandling. Efter de mange Fruentimmere, som her kom ud til Skibet, fik en Fjord, der laa paa omtrent  $65^{\circ} 38'$  Br., Navn af Kvindefjord<sup>1</sup>, medens et høit Fjeld søndenfor Fjorden blev kaldt Fiskers Bjerg, fordi Grönlænderne en halv Miilsvei udenfor dette Fjeld fangede en Mængde Torsk og Helleflyndere. Om Aftenen kom de til den samme Fjord (Möllers Fjord), i hvilken de tidligere havde været inde, men hverken fundet nogen god Ankergrund eller gjort synderlig Handel. De Fleste, som her havde Noget at sælge, kom sønder fra to, tæt ved hinanden beliggende, Fjorde med et fælleds Indløb, paa omtrent  $64^{\circ} 50'$ . Den Bugt, hvori de to Nabofjorde munde, fik af de Danske Navn af Tvillingsbai<sup>2</sup>. De løb dog ikke ind i Bugten, da der indtraadte Vindstille om Natten, og de desuden agtede at besøge baade Baals Revier og den Fjord paa  $63^{\circ}$ , hvori de først havde handlet med de Indfødte. Den 14de Juli, da de vare fire til fem Mile nordenfor Baals Revier, indfandt der sig fra hele Omegnen henimod 100 Grönlændere, som iblandt Andet solgte dem en Deel Eenhorn. De gik derfor ikke ind i Baals Revier, men vedbleve at staae sønder paa indtil den 20de Juli, da de om Middagen befandt

<sup>1</sup>) Efter den angivne Brede vilde denne Fjord være at søge i Nærheden af Gamle Sukkertoppen, som skal have ligget paa  $65^{\circ} 38'$  N. Br.

<sup>2</sup>) Ved disse to nærliggende Fjorde menes formodentligen den store og den lille Napparsuk Fjord, hvilke paa Grund af deres Nærhed have været ansete for een Fjord og af de Danske ogsaa have faaet Navn af Tosfjorden. Napparsuk Fjordene ligge i den sydligere Deel af Sukkertoppens District.

sig paa 58° 55' N. Br. Uagtet der nu laa betydeligen mere is omkring Cap Farvel, end da de i Juni Maaned passerede det, og de, som vi have seet, paa Udreisen stedse forgjeves havde søgt at nærme sig Grönlands Östkyst, besluttede de dog paa Veien til Island endnu at vove et Forsøg. Og, hvis vi ellers tør stole paa Lund's Indberetning, saa har det denne Gang været nær ved at lykkes dem. Vi ville for de tre Dage, den 22de, 23de og 24de Juli, her anføre Indberetningens egne Ord. „Dend 22 Julius war deris Middagshöigde 60 grader 15 minuter, och i aftenn saae de Östergrönland, som ligger paa 61 grader 30 minuter, och war well 16 miil N. V. fraa dem, och Lod tilsuene som Klochetorne paa tuennde steder. Den 23 seilte worris folch till aftten Klochen 5 foerennd de Komb wnnder Landet, och forfalt for eenn fior som gich ind imellem tuennde Höige Bierge, och samme fiord ligger omtrennd paa 61 grader och Lidet N. for siufntes noch Eenn fiord imellemb Höige Bierge, wngesehr 2 eller 3 miill fraa huer andre, menns det wahr dog ingenn fior, menns alleenne Eenn Wieg eller Bugt som ichonn Löber  $\frac{1}{2}$  miill innd, och i gaar wahr Iszen fraa Lanndet, och fioren Reen, och huis iche nattenn hafde Kommet saa Hastig paa willet de hafue seiglet iund i fioren. Den 24 forfalt de 1 miill N. for samme fiord, som de war hoes i afttes.” De holdt sig de følgende Dage endnu bestandig under Kysten og forsögte den 27de Juli paa 61° 30' at gjøre Landgang; men forgjeves. Den 30te om Aftenen passerede de paa 63° Br. tre Mile fra Landet, kom siden paa en Miil nær ind til Kysten og saae her den faste is ligge en halv Miil, men paa 63 $\frac{1}{2}$ ° Br. hele sex Mile, ud fra Landet. Den 31te Juli troede de at see de Gamles Herjolsfnæs, i Nærheden af hvilket Isen laa en Miil bred ud fra Land, medens Søen udenfor var ligesom opfyldt med Driviis. Den 1ste August nödte en stærk Taage dem til at holde ud tilsöes. Den 5te vare de under Island, og den følgende Dag kom de ind i Holmens Havn,

hvor de fik Underretning om, at Jagten allerede for 14 Dage siden havde forladt Havnefjord. Herfra sendte de Bud til Skalholt efter Biskop Brynjulf Svendsen, som af gamle Bøger og Skrifter skulde vide god Besked om Grönland, og som ogsaa reiste ned til dem, da begge Biskopper i Island havde faaet en Kongelig Befaling af 3die Mai s. A. om at meddele H. Möller eller hans Fuldmægtige al den Underretning om Grönland, som de formaaede. Den 23de August gik Skibet under Seil fra Island og kom i Midten af Septbr. til Helsingör, hvor de spurgte, at St. Peder alt otte Dage för dem var hjemkommen.

Den anden grönlandske Reise tiltraadte Danell den 16de April 1653. Han gjorde denne Reise med det større Skib St. Jakob alene, om hvilket vi ved denne Leilighed erfare, at det har været af 70 Læsters Drægtighed og havt 24 Mands Besætning. Den 24de April fik de Norge i Sigte, og den følgende Dag peilede de Lindesnæs i O. N. O., 8 Mile fra dem. Det næste Land, som de derefter fik at see, var Jan Mayen's Eiland, hvilket de allerede den 4de Mai om Eftermiddagen peilede i O. N. O., 15 Mile fra dem. Efter den 6te s. M. at have været oppe paa 73° N. Br., formodentligen for at søge at træffe Hvaler, styrede de igien Syd paa ned imod Island. Her løb de den 18de Mai ind i Reykefjord, hvor de bleve liggende i 18 samfulde Dage. Den 6te Juni forlode de omsider Island, og den 13de s. M., da deres gissede Brøde om Middagen havde været 64°, skimtede de noget Blaafarve i Horizonten, hvilket de antog for at være et Forbjerg paa Grönlands Østkyst. Den 19de Juli troede de paa 64° N. Br. at see Herjolfsnæs. Isen strakte sig her fem eller sex Mile ud fra Kysten. De seilede nu i sydvestlig Retning langs med Landet; men formedelst Iis kunde de intetsteds nærme sig det, end sige lande. Den 30te Juni, da deres Middags-høide var 58° 10', harpunerede de en Hval, men forliste den, endskjønt tre Slupper havde fast i Fisken. Den 1ste

Juli lode de staae ind ad Davisstrædet til. Den 10de s. M., da de vare fire Mile fra Land og efter Gisning lige vester for Baals Revier, opdagede de en fiskerig Grund, paa hvilken de, medens Skibet drev i Stille, fangede en 50 Stykker Torsk. Om Middagen forfaldt de i Taage paa 64° 15'. Da de om Eftermiddagen befandt sig paa 64° 08', kom der omtrent 80 Grönlændere ombord til dem. De medbragte allehaande Varer, men dog ikke saa meget Eenhorn, som Aaret i Forveien. Medens de Danske i de tre følgende Dage seilede Nord paa langs med Landet og dreve Handel med de Indfødte, viste disse dem paa flere Steder Fiskebanker under Landet. Den 14de Juli løb de ind i Danmarks Fjord<sup>1</sup>, hvor de gik til Ankers tre Mile oppe i Fjorden og paa dennes sydlige Side. Det foregaaende Aar havde de ligget i Möllers Havn, som er bag en Ö tæt indenfor Fjordens Munding, men paa dens nordlige Side. Den 15de Juli omringedes Skibet af ikke mindre end 50 Baade med Indfødte, som alle vilde handle. De bragte Eenhorn og Sælskind, tilligemed noget friskt Rensdyrkjød. Samme Dag blev der af Sluppen bortstjaalet et Par Baadshager, som Tyven slap lykkelig og vel af Sted med, uagtet der blev skudt efter ham. Den 16de Juli begyndte Grönlænderne igjen med at ville stjæle Aarer af Sluppen, og En af dem var allerede kommen en 80 Skridt bort fra Skibet med en saadan; men han blev dog truffen af en Kugle, som man sendte efter ham, og døde paa Stedet. Alle de andre Grönlændere toge nu strax Flugten og kom ikke mere igjen den Dag. Den 17de Juli lettede de Danske Anker, for at gaae ud af Fjorden; men de naaede ikke længere end til Möllers Havn, hvor de paa Ny ankrede. Der kom Grönlænderne ombord til dem og handlede, som tilforn. Dette fortsattes den følgende Dag, indtil de Danske gik tilseils fra Möllers Havn. De kom dog endnu ikke ud af Fjorden,

<sup>1</sup>) Dette Navn synes denne Fjord, i det Mindste efter Lund's Indberetning, ikke at have havt Aaret i Forveien.

da det kort efter faldt ind med Stille. Som en Følge heraf, dreve de den hele Nat paa Fjorden, hvor de fiskede en Deel Torsk og Helleflyndere. Den 19de Juli kom de tilsøes og vilde nu have seilet Nord paa langs med Kysten indtil 70° N. Br.; men de naaede ikke længere end til paa 68°, hvor Modvind nødte dem til at vende om og staae Syd efter. Den 26de Juli om Aftenen passerede de Baals Revier og stak derfra i S. V. ud tilsøes, hvor de traf en Fiskebanke, paa hvilken de fangede halvanden Læst Fisk. Den 27de begyndte de i Morgenstunden at fiske og havde inden Solens Nedgang igjen fanget halvanden Læst; men nu maatte de af Mangel paa Salt høre op dermed. Den 5te August, da de vare i Munden af Strædet, blev alt det i Aar indhandlede Eenhorn veiet, og det fandtes da i det Hele at beløbe sig til 343 Pund. Men hverken Fiskeriet eller Indhandlingen forslog til at stoppe Omkostningerne. Da Isen aldeles spærrede Adgangen til Östkysten, besluttede Danell nu at gaae til Island, for der at forsøge sin Lykke med Hvalfangsten. Den 6te August var det stille den hele Dag. Der blev derfor gjort Jagt efter Hvaler; men hvad man her saae af disse Dyr vare meget skye og vanskelige at komme nær. Dog bleve tvende af dem harpunerede; men de slede sig begge løs igjen. Det var saakaldte Nordkapere og ingen egentlige Hvaler. Disse haabede man derimod at skulle træffe under Island, et Haab, som imidlertid aldeles glippede. Efter at have været inde paa et Par Steder i Island, seilede de den 5te Septbr. fra Besset ved kom den 30te Septbr 1653 til Kjöbenhavn.

Den 16de Marts 1654 tiltraadte Danell med to Skibe sin tredie og sidste Reise til Grönland. Han gik denne Gang den sædvanlige Vei sønden om Island og seilede siden i N. V., indtil han fik Grönland i Sigte. Derpaa løb han ind i Davisstrædet, der i Lund's Indberetning ved denne Leilighed benævnes „Fretum Daniae paa den vestre Side af Grönland“. Her vare de Danske en Miilsvei inde i Baals

Revier; men, da de formedelst lis ikke kunde naae den rette Ankergrund i Havnen, søgte de igjen ud til den Aaret i Forveien opdagede Fiskebanke udenfor bemeldte Revier, hvor de traf en Mængde Fisk, „och saae de sammesteds Eenn Haufrue med Wdslögen Haar och meget Deiligh<sup>1</sup>.” Paa Udreisen tilbragte de fem Uger, og under selve Grönland tre Uger. Dette er Alt, hvad Indberetningen til Kong Frederik den Tredie indeholder om denne Reise.

<sup>1</sup>) Dette er, saavidt vi vide, det eneste Exempel paa at danske Søfarende under de grønlandske Kyster have troet at see noget af de fabelagtige Væsener, hvormed Indbildningskraften i hine Tider var saa tilbøielig til at befolke de eensomme høinordiske Farvande. En omstændelig Beskrivelse over en Havfrue, som den 15de Juni 1608 skal have ladet sig tilsyne paa Henrik Hudson's i dette Aar til Opdagelsen af en nordøstlig Gjennemfart foretagne Reise, har denne berømte engelske Søfarende meddeelt i sin Beretning om denne Reise. Den lyder i Purchas his Pilgrimes. III. S. 575 saaledes: „This morning one of our companie looking ouer boord saw a Mermaid, and calling up some of the companie to see her, one more came up, and by that time shee was come close to the ships side, looking earnestly on the men: a little after, a Sea came and over-turned her: from the Nauill upward, her backe and breasts were like a womans, (as they say that saw her) her body as big as one of us; her skin wery white; and long haire hanging downe behind, of colour blacke: in her going downe they saw her tayle, which was like the tayle of a Porposse, and speckled like a Macrell. Their names that saw her, were Thomas Hilles and Robert Rayner.” At Troen paa Havmænd og Havfruer her i Danmark har holdt sig til ind i det foregaaende Aarhundrede, see vi deraf, at den som Forfatter ikke ubekjendte Andreas Bussæus i Aaret 1723, som Borgemeister i Helsingör, ifølge Kongelig Befaling har maattet optage et Forhør over tre helsingörske Færgemænd, der foregave samme Aar at have seet en Havmand imellem Hveen og Sjælland. Dette Forhør, hvilket Bussæus indsendte, ledsaget af sine egne lærde Bemærkninger, findes tilligemed disse aftrykt i O. Bang's Samling af adskillige nyttige og opbyggelige Materier, saa vel gamle som nye. Fjerde Stykke. Kbhavn. s. a. S. 528-36.

Af andre Kilder erfare vi, at vore Landsmænd heller ikke denne Gang ere afseilede fra Grönland, uden med Magt at bortføre nogle Indfødte. Den samtidige Ad. Olearius fortæller Sagen paa følgende Maade. Da de Danske stode i Begreb med at lette Anker, befandt der sig endnu en Deel Grönlændere og Grönlænderinder ombord hos dem, enten for at handle eller blot for at tilfredsstille deres Nysgjerrighed. Sex af disse bleve lokkede ned i Rummet, Dækslugerne derpaa lukkede og Seilene heisede. En Dreng sled sig imidlertid løs fra dem og slap ud igjennem et af Hullerne til Ankertougene. En gammel Kjærling satte de Danske selv i Frihed. De øvrige Fire, som aldrig mere fik deres Födeland at see, vare en ældre Mand, som kaldte sig Ihiob, en gift Kone ved Navn Kunelik, der i Grönland efterlod sig to Börn, Ihiob's Datter ved Navn Kabelau og en endnu ikke voxen Pige, som hed Sigokou<sup>1</sup>. Velbeholdne kom de alle til Bergen; men paa Nedreisen til Kjöbenhavn døde Ihiob. Da Kongen, paa Grund af den i Danmark grasserende Pest, havde forladt Hovedstaden og med Hoffet taget sit Ophold i Flensborg, bleve de tre Grönlænderinder, strax efter Ankomsten til Kjöbenhavn, förte over til Flensborg. Herfra gjorde de et kort Besög paa Gottorp, hvor Hertug Frederik den Tredie önskede at see disse Vilde. Under deres Ophold paa Gottorp tilbragte de tilligemed en tysk Chirurg, der havde været med paa Reisen til Grönland og lært Noget af det vanskelige Sprog, flere Dage i Olearius's Huus. De Efterretninger, som Olearius herved fik Leilighed til at forskaffe sig om Grönlændernes Legemsbeskaffenhed, Levemaade, Skikke o. s. v., har han samlet

---

<sup>1</sup>) De tre Grönlænderinders Navne ere her gjengivne saaledes, som de, uden Tvivl rigtigst, findes i Det gamle Grönlands nye Perustration. Af H. Egede. Kbhavn. 1741. S. 18. Endnu i Egede's Tid, altsaa en 70 Aar efter Danell's sidste Reise, kunde Nogle af Grönlænderne i Baals Revier mindes denne Tildragelse og navngive deres bortförte Landsmændinder.

og meddeelt i et eget Capitel (3die Bogs 4de Cap.) af hans bekjendte og oftere oplagte Moschowitzsche und Persianische Reisebeschreibung, hvoraf den förste Udgave allerede udkom 1656, altsaa to Aar efter Danell's Hjemkomst fra den sidste Reise til Grönland. Olearius leverede her iblandt Andet ogsaa det förste grönlandske Vocabularium, indeholdende 100 Ord, der vare blevne ham meddeelt af Chirurgen Reinhold Horn. Et næsten tredobbelt Antal (Vocabula Grönlandica collecta a Casparo Bartholino J. U. D.) bekjendtgjorde Thomas Bartholin noget senere i hans Acta medica et philosophica Hafniensia. Vol. II. Hafniæ 1675 S. 71-77. Denne fuldstændigere og omhyggeligere grönlandske Ordsamling skyldes hans Broder Casper Bartholin til Kornerup, Svigersön af Rentemester Henrik Möller, i hvis Huus Grönlænderinderne efter deres Hjemkomst fra Flensborg levede og döde, den ene efter den anden.

I Anledning af Danell's tre Reiser til Grönland troe vi endnu at burde bemærke, at den Indberetning til Kongen, som Christian Lund forfattede efter de, desværre nu aldeles forsvundne, originale Dagböger, er dateret den 28de Marts 1664 og formodentligen har været den nærmeste Aarsag til, at der under 16de Juli s. A. (Forordninger og aabne Breve, som til Island ere udgivne. 3 Deel. Kbhvn. 1787. 4. S. 117) afgik en Kongelig Befaling til Biskop Erik Bredal i Trondhjem, om at indsende til Cancelliet „alle hviss Breffve och Documenter som findess i Trundhiembske Capitell, Grönland Grinland<sup>1</sup>, Mordland<sup>2</sup> og Issland anrörendiss." Dette er ogsaa Alt, hvad der i Kong Frederik den Tredies Tid fra Regjeringens Side er gjort for Grönland.

Men neppe havde hans Efterfølger, Kong Christian den Femte, bestegit Tronen, för han 1670 affærdigede en Sø-Capitain ved Navn Otto Axelsen, for igjen at opsöge det gamle Grönland. Axelsen kom samme Aar lykkeligen til-

<sup>1</sup>) Grinland er sandsynligviis en Skrivfeil for Vänland.

<sup>2</sup>) Mordland er uden Tvivl ligeledes en Skrivfeil for Nordland.



bage; men der er aldrig blevet Noget bekjendt om denne hans første Reise. Aaret derpaa blev han atter udsendt til Grönland; men paa denne Reise blev han borte med Alle. Torfæus, som 1671 ventede paa hans Tilbagekomst til Island, for at følge med ham ned til Danmark, omtaler de Rygter, som i Anledning af hans Forsvinden vare i Omløb paa Island, med en paafaldende Tilbageholdenhed, endskjønt han tilføier, at de stemmede overeens med de senere fra Holland modtagne Efterretninger (*Gronlandia Antiqua*. S. 37 af Fortalen). Dette har rimeligviis bevæget Arne Magnussen til at spørge Torfæus om Sammenhængen og at nedskrive Dennes mundtlige Svar paa en løs Seddel, der tilligemed flere mindre Stykker om Grönland opbevares iblandt Arna-Magnæana under Nr. 770 c i Quart. Den let forstaaelige islandske Original lyder saaledes.

„Anno 1671 sendti Christianus V Otta Axelson skipherra ut, at uppsækia Grænland, hvar hann hafde vered áred til forna. Under Islandi kom Otte i ferd vid einn Hollendara, og drap af honum nockra menn. Hollendarenn flude, og liet á Islandi á sier heyra, ad hann Otta betala skyldi. Þess á mille for Otte til Grænlandz, enn sá Hollendske til Hollandz. Til Otta hefr alldri spurst; seigia Islendsker ad sami Hollendare hafi med stærra skip samsumars under Island aptur komid, og under Garde á sudurnesium Otta mætt, hann attaqverad og i senk skotid.”

„Relatio þormodar Torfasonar.”

Vi tilstaae, at vi af flere Grunde kun finde denne Beretning lidet trolig. Sandsynligere forekommer det os, at Otto Axelsen har forsøgt paa igjennem Isen at trænge ind til Østkysten af Grönland og der har fundet den samme Skjebne, som den franske Marine-Officeer Jules de Blosserville med den af ham førte Orlogsbrig i vore Dage.

Et Par Aar derefter lod Commerceraad Georg Tormöhlen, en paa den Tid anseet Kjøbmand i Bergen, sig ved de ham tilbudne udstrakte Privilegier bevæge til, for

egen Regning at udruste en Expedition til Grönland, der, som det synes, ikke blot skulde beseile, men tillige gjøre et Forsøg paa at colonisere Landet. I denne Anledning tog han en hollandsk Styrmand, Jan de Brouers fra Rotterdam, der ikke færre end femten Gange havde faret paa Strat-Davis, i sin Tjeneste. Det Skib, som Tormöhlen (i Aaret 1673 eller 74) fra Bergen udsendte til Grönland, havde iblandt Andet Træhuse ombord, der vare indrettiede til at opsættes i Landet, og i hvilke en Deel af Mandskabet skulde overvintre. Men uheldigviis blev Skibet af en Kaper opbragt til Dynkerken, hvor den hollandske Styrmand afgik ved Döden, inden det ad Underhandlingernes langsomme Vei lykkedes for Storcantsleren Griffenfeldt at udvirke Skibets og Ladningens Frigivelse. Derved gik det hele Foretagende i Staa og blev omsider aldeles opgivet.

Vi gaae nu over til det attende Aarhundrede og til Kong Frederik den Fjerdes Regjeringstid, i hvilken det, efter saa mange frugtesløse Forsøg, endeligen lykkedes vore Landsmænd at faae Fodfæste i Grönland og derved igjen at forene dette gamle norske Skatland med det dansk-norske Monarchie. Denne Gjenerhvervelse af det forlængst tabte, men aldrig aldeles glemte, Grönland bevirkedes imidlertid ikke ved nogen, fra Statens eller Regjeringens Side udgaaet, Foranstaltning; men den skyldes ene og alene en norsk Geistligs Nidkjerhed for paa Ny at tænde Evangeliets Lys i de fjerne, mørke Egne, hvor det en Gang i fordums Dage havde skinnet. Det er altfor bekjendt, til at vi her behövede at gjentage, hvorledes den ærværdige Hans Egede, i sin Tid Præst i Nordlandene, igjennem en Række af Aar maatte kæmpe imod indre Anfægtelser og ydre Forhindringer, inden han omsider saae sig ved Maalet af sine ivrigste Önsker, at komme over til Grönland og der at arbeide paa vankundige Hedningers Omvendelse til Christendommen. I Begyndelsen af Aaret 1721 bragte han med Möie og Opoffrelse et lidet grönlandskt Compagnie i Stand i Bergen,

hvor han havde taget Ophold, efter at have resigneret sit Kald i Vaagen. Hele Compagniets Grundcapital beløb sig ikkun til imellem 8 og 10,000 Rigsdaler, for hvilke der blev kjøbt et Skib, Haabet kaldet, som skulde overvintre i Grönland, og desuden fragtet tvende, af hvilke det ene var bestemt til at gaae ud paa Hvalfangst, det andet derimod skulde bringe Efterretning om Egede's og hans Ledsageres lykkelige Ankomst til Landet. Egede indskibede sig med Kone og Börn paa Haabet, og den 3die Mai 1721 afgik han, med en Galiøth i Følge, fra Bergen. Den til Hvalfangsten udrustede Hukkert var allerede tidligere afseilet; men den blev under Statenbuk saaledes tilredt af en Styrtesø, at den maatte vende om og næsten som et Vrag kom ind paa Bergens Leed. Den 3die Juli kom de to andre Skibe, efterat have været nær ved at forlise i Drivisen, paa den nordre Side af Indløbet til Baals Revier, lykkeligen i Havn ved Öen Imeriksok, lidt udenfor Kangek. Paa Haabets Ö, saa kaldet efter Skibets Navn, fandt de Danske baade en sikker Vinterhavn og en bekvem Byggeplads. Her oprettede de foreløbig en lille Loge, der senere fik Navn af Godthaab og blev flyttet ind paa Fastlandet. Det ligger udenfor Grændserne af denne Fremstilling, at ville skildre Egede's femtenaarige Virksomhed, som Missionair i Grönland. Vi kunne saa meget mere undlade dette, som vi i saa Henseende kunne henvise til et eget udførligt Skrift af denne Grönlændernes Apostel, nemlig: Omstændelig og udførlig Relation, angaaende den Grönlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. Af Hans Egede. Kbhavn. 1738. 4. (408 Sider foruden Tilegnelse og Fortale). Ifølge vor Plan skulle vi her ikkun korteligen omtale Egede's Fortjenester af det vidtløftige, til hans Tid endnu saa godt som aldeles ubekjendte, Grönlands Undersøgelse, fornemmelig i geographisk Henseende. Efter i de to første Aar efter hans Ankomst til Landet flittigen at have undersøgt hele Omegnen af Baals Revier, modtog han, ved Skibenes An-

komst i Sommeren 1723, baade fra Missions-Collegiet og fra Compagniets Directeurer Underretning om, at det var Kongens Villie og Forlangende, at man paa alle mulige Maader skulde søge fra Colonien at trænge frem til Österbygden og til den Ende snarest muligen udsende nogle hertil skikkede Folk og Fartøier. Uagtet Aarstiden allerede var temmelig fremrykket, besluttede Egede dog uden lang Betænkning selv at paatage sig en saadan Undersøgelsesreise. Da han, og sandsynligviis alle hans Samtidige med ham, stod i den Formening, at de Gamles Österbygd laa eller havde ligget omme paa Östkysten af Landet, troede han, at det saakaldte Frobisher's Stræde, der paa hans Tid fandtes i ethvert Kort over Grönland og omtrent paa 62° N. Br. gjennemskar Landet, lettest og hurtigst vilde føre ham lige til Österbygden. Den 9de August afreiste Egede selv tiende med to Slupper fra Colonien, og den 15de s. M. befandt han sig der, hvor det vestlige Indløb til Frobisher's Strædet ifølge Sökortene skulde være at søge. Han blev bestyrket i sin Tro paa dette Strædes Tilværelse, da han paa den angivne Høide ikke blot traf en Mængde Drivvæs liggende inde under Kysten, men tillige saae en, ligeledes med Iis opfyldt, Bugt eller Revier strække sig betydeligen langt ind i Landet<sup>1</sup>. Det forekom ham nemlig ikke usandsynligt, at al denne Iis igjennem det ovenfor nævnte Stræde kom drivende omme fra Östkysten. Men af de medfølgende Grönlændere erfarede han, at det Iisopfyldte Revier ikke var Andet end en, dem meget vel bekendt, dybt indgaaende Fjord, ved hvilken de hyppigen opholdt sig om Sommeren, for at jage efter Rensdyr<sup>2</sup>. De

<sup>1</sup>) Formodentligen den dybe Isefjord Sermeliarsuk, henimod 12 Mile sünden for Colonien Frederikshaab.

<sup>2</sup>) Vi have allerede i det Foregaaende havt Leilighed til at gjøre opmærksom paa, hvorledes Hans Egede uden Tvivl er den Første, som har berigtiget denne geographiske Vildfarelse. Frobisher's Stræde er ogsaa udeladt i det originale Kort over Grönland, der ledsager hans

underrettede ham tillige om, at Drivisen virkeligen kom omme fra Östkysten, dog ikke igjennem noget Stræde, men sønden fra omkring Hukken af Landet, og at den, især med Paalandsvind, tilstuede alle Vige og Fjorde langs med den sydligere Deel af Vestkysten. Saaledes skuffet i sin Forventning om her tvers igjennem Landet at finde en Gjenvei til Östkysten, fortsatte Egede alligevel Reisen Syd paa, indtil han naaede Öen Nennortalik<sup>1</sup>. Det var Egede's Hensigt fremdeles at følge Kysten og paa denne Maade at komme om paa den anden Side af Hukken; men hans medhavende Mandskab fandt det ikke raadeligt at gaa videre, dels paa Grund af den fremrykkede Aarstid, de korte Dage og det stormende Veirlig, dels fordi man ikke til en saadan Reise var tilstrækkeligen forsynet med Levnetsmidler. Egede maatte give efter og den 26de August tiltræde Tilbagereisen. Paa denne besøgte han Kirkeruinen i Kakortokfjorden. Tidligere var han allerede bleven opmærksom paa de nordiske Ruiner i Nærheden af Colonien, hvilken han lykkeligen naaede den 13de September 1723. Endnu samme Aar drog Egede i Novbr. Maaned med to Hvalfangerslupper, det behørige Mandskab og Fleet fra Colonien Nord paa til Pissukbik-Öerne, for selv at forsøge, om der ved Hvalfangst ikke her lod sig udrette Noget til Compagniets Bedste. Men det viste sig snart, at de Hvaler, som de herboende Grönlændere af og til fangede, ikke hørte til de egentlige Bardehvaler, men til de saakaldte Finfiske; og selv af disse vilde det ikke lykkes de Danske

bekjendte og paa adskillige fremmede Sprog oversatte Skrift, Det gamle Grönlands nye Perlustration. Kbhavn 1741. 4.

<sup>1</sup>) Af det, ved Biskop O. Fabricius besørgede, Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751-53 af Handelsbetjent Peder Olsen, paa en Reise til Östkysten af Grönland, sees der (Ugeskriftet Samleren. 1 Bd. Kbhavn 1787. S. 229-30), at det sydligste Punkt, som Egede paa denne Reise er kommen til, har været Öen Nennortalik, hvor der i Slutningen af det forrige Aarhundrede paa 60° 08' N. Br. blev grundet et, under Colonien Julianehaab hørende, Handelsanlæg.

at faae nogen harpuneret. Derimod fik Egede, medens han opholdt sig paa Pissukbik-Öerne, af En af de Indfødte den kjærkomne Underretning, at de egentlige Hvaler i Vintermaanederne indfandt sig ved den otte Dagsreiser nordligere beliggende Ö Napisene<sup>1</sup>, og der fangedes af Grönlænderne ved Hjælp af deres ufuldkomne Fangeredskaber. Dette bevægede Egede til midt i den strængeste Vinter, i Februar 1724, med to behørigen udrustede Hvalfangerslupper at forlade Godthaab, for at gaae til Napisene og der at forsøge Hvalfangsten, endskjønt der hjemme ved Colonien herskede Sygdom iblandt Mandskabet, og de Fleste af Raadet vare imod et saadant Foretagende. Den 22de Februar begav han sig paa Veien til Napisene; men alle Anstrængelser uagtet lykkedes det ham ikke denne Gang at naae Maalet for sin Reise. Da hans medhavende Mandskab og Sluppen hørte til et Hvalfangerskib, der laa i Vinterleie ved Colonien, men var bestemt til om Foraaret at gaae op til Diskobugten, maalte Egede den 16de Marts bekvemme sig til at begive sig paa Hjemveien til Colonien, hvor han ogsaa lykkeligen ankom den 21de Marts, efterat have tilbragt fire Uger paa denne møisommelige og farefulde Vinterreise. De Efterretninger, som Egede underveis havde forskaffet sig om Napisene, den der om Vinteren drevne Hvalfangst og Hollændernes betydelige Indhandling i Omegnen, gave imidlertid Anledning til at de Danske 1724 oprettede en Loge paa Napisene. Denne blev dog allerede Aaret derpaa forladt og kort derefter afbrændt af Hollænderne.

Hidindtil var Handelen i Grönland bleven drevet af det, i Aaret 1721 fornemmelig ved Egede's Bestræbelser grundlagde og af Regjeringen paa 25 Aar octroierede, grönlandske Compagnie i Bergen. Men den af Interessenterne oprindelige sammenskudte Capital var, som vi have seet,

<sup>1</sup>) Napisene i det nuværende Holsteinsborgs District ligger imellem to Fjorde, Amertlok og Ikertok, i hvilke Hvalerne gaae op om Vinteren, navnlig i Maanederne Decbr. — Marts.

aldeles utilstrækkelig til at bringe et Foretagende af saadant et Omfang i Gang, og i Grönland vedblev baade Fangst og Indhandling i en Række af Aar at være altfor ubetydelig, til at Omkostningerne derved paa nogen Maade kunde dækkes. Regjeringen havde derfor maattet gribe Compagniet under Armene, først 1721 ved at bevilge et Lotterie<sup>1</sup> til Fordeel for samme, og senere, da dette ikke havde havt nogen synderlig Fremgang, ved 1725 at paabyde en Afgift over begge Riger, der som en Gave een Gang for alle skulde indbetales til Compagniet. Men det følgende Aar (1726) var særdeles uheldigt for Compagniet; thi af to Skibe, som det i dette Aar udsendte til Grönland, forliste det ene med Mand og Muus i Isen, og det andet maatte, paa Grund af dets sildige Ankomst til Landet, blive der liggende Vinteren over. Begge Skibenes Udeblivelse gjorde Interessenterne i Bergen saa mistrøstige, at de uden Videre opløste Compagniet og aldeles trak sig tilbage fra et saa lidet lønnende Foretagende.

Regjeringen saae sig nu nødt til selv at overtage Handelen paa Grönland, hvis den ikke vilde, at Missionen skulde nedlægges og Colonien opgives. I de syv følgende Aar (1727-33) blev Landet beseilet for Statens Regning, først fra Bergen og siden fra Kjöbenhavn. Med de to i det første Aar (1727) fra Bergen udsendte Skibe kom en Kongelig Commissarius over til Grönland, der i Landet selv skulde undersøge, hvorledes Handelen paa den fordelagtigste Maade lod sig indrette. Han synes hurtig at være bleven færdig med sine Undersøgelser og endnu samme Høst at være hjemgaaet. I Kjöbenhavn blev der imidlertid i Anledning af Grönland nedsat en Commission, bestaaende af Over-Secretairen for det danske Cancellie, Over-Krigs-

<sup>1</sup>) Dette Middel synes i den Tid ikke at have været noget Usædvanligt, da der to Aar i Forveien under 7de Juli 1721 var udgaaet en Placat om et Lotterie i Kjöbenhavn til Digernes Reparation i Slesvig, Oldenborg og de omliggende Lande.

Secretairen og Medlemmerne af Admiralitetet. Ifølge denne Commissions Indstilling besluttedes der i Foraaret 1728, at Colonisationen af Grönland skulde betydeligen udvides og et Fort der i Landet anlægges. Grönland fik endog, for første og sidste Gang, en Gouverneur i Major Claus Enevold Paars, der tilligemed en Capitain, som skulde være Commandant paa Fortet, en Lieutenant, adskillige Under-officerer, Fyrværkere, Constabler og 25 Menige, som skulde udgjøre Fortets Besætning, indskibede sig paa det Kongelige armerede Skib Morianen, med 41 Mands Besætning og under Commando af Capitain Mühlenpfort; 12 Stykker Skyts udsendtes, for at tjene til at armere Fortet. Second-Lieutenant Richardt førte Galiothen West-Vlieland med 20 Mands Besætning over til Grönland, hvor den skulde overvintre. Desuden fragtedes to Skibe, af hvilke det ene iblandt Andet havde Heste ombord, paa hvilke Gouverneuren og hans Følge skulde forsøge at ride tvers over Iisblikken og saaledes komme tillands til Österbygden. Men af elleve Heste døde fem paa Overreisen, og de øvrige omkom efterhaanden af Vanrøgt i Grönland, inden der blev Noget af dette Opdagelsesridt. De Fleste af Soldaterne, som ved denne Leilighed gik over til Grönland, vare gifte og førte deres Koner og Børn med sig derover. Men hermed troede man endnu ikke at have gjort nok. For at skaffe den europæiske Befolkning i Grönland en yderligere Tilvæxt, udtog man ti Mandfolk af Slaveriet og lige-saa mange Fruentimmere af Börnehuset, hvilke efter Lodtrækning bleve ægteviede og derpaa udsendte til Grönland som Colonister. De løsladte Forbryderes og de hvervede Soldaters Opførsel i Grönland var ikke blot i høi Grad forargelig for de Indfødte; men den imellem dem herskende Misfornøielse med deres nye Opholdssted truede endog med at udbryde i Mytteri og Oprør, saa at Medlemmerne af Raadet og Coloniens øvrige Betjente for deres egen Sikkerheds Skyld maatte skiftes til at holde Vagt om Natten.



Det var derfor en Lykke, at de Allerfleste af disse ryggesløse og farlige Mennesker i Löbet af den følgende Vinter bleve borttrykkede af Sygdomme, der vel tildeels vare fremkaldte ved den seent ud paa Efteraaret stedfundne Flytning af Modercolonien fra Haabets Ö over til Næsset Nouk paa Fastlandet, hvor Colonien Godthaab siden har staaet. Efter i en vaad Sommer at have camperet under Telte, maatte de Nyankomne, da Vinteren nærmede sig, enten flytte ind i de neppe færdige, raae og fugtige Boliger eller tage til Takke med Leiligheden ombord i et af de fragtede Skibe, hvilket Raadet i den Anledning lod ligge i Vinterleie ved den nye Colonie. I Alt døde i denne Vinter 40 af de ved Godthaab værende Europæere. Tidlig om Foraaret 1729 reiste Gouverneuren, tilligemed Lieutenant Richardt, Assistenten og fem Mand, ind i Amaralik Fjorden og toge derfra op til Iisblinken, hvor han formodentligen har fundet tilstrækkelig Grund til at tröste sig over at Hestene vare kreperede, paa hvilke han og hans Følge skulde have redet over til Österbygden. Den 3die Juni gik Lieutenant Richardt med Galiothen fra Colonien og gjorde paa Hjemreisen et Forsög paa at løbe ind under Östkysten, hvilket ikke lykkedes. Kort forinden vare Gouverneuren, Commandanten og en Deel af det overblevne Mandskab med et fra Fædrelandet usædvanlig tidligen indtruffet Skib afseilede til Öen Nepisene, hvor der i dette Aar paa Ny blev oprettet en Loge eller Colonie og ved Siden af denne, som det synes, et Slags Fort, hvori Militairet for Fremtiden skulde ligge i Garnison. Ved denne Leilighed blev Godthaab saaledes blottet for Mandskab, at de ved denne Colonie forefaldende Handelstogter med Nöd og neppe kunde udföres. Af Mangel paa Befordring maatte Egede herefter indskrænke sin Virksomhed som Missionair til de nærmest omkring Colonien boende Grönlændere. I Aaret 1730 blev Grönlund atter beseilet af Skibet Morianen; men det kom först den 4de Septbr. paa Havn ved Godthaab, hvor Capi-

tain-Lieutenant C. F. Mohrsen, som førte Skibet, besluttede at overvintre, uden efter sin Bestemmelse at løbe Nord paa til Nepisene. Morianen overbragte denne Gang en Deel Tømmer til Landet, af hvilket der paa nogle af de Steder, hvor de gamle Nordboer i sin Tid havde boet og bygget, skulde opføres Træhuse for sex islandske Familier, som Regjeringen havde i Sinde Aaret derpaa at lade bosætte sig i Grönlands Fjorde.

Men ved Kong Frederik den Fjerdes Død, som indtraf i Octbr. Maaned d. A., gik saavel denne som hans øvrige Planer med Hensyn til Grönlands Opkomst aldeles overstyr. Den 19de Juni 1731 løb Skibet Charitas, ført af Lieutenant A. Gerner, ind til Nepisene, hvor Egede netop paa den Tid befandt sig, og bekræftede Efterretningen om Kongens Død, hvilken Hollænderne allerede havde bragt til Landet. I Stedet for de bebudede islandske Nybyggere overbragte Charitas Kong Christian den Sjettes Befaling, at alle i Grönland værende Europæere skulde indskibe sig paa Morianen og Charitas, da begge Colonier paa Grund af de store Omkostninger ufortøvet skulde nedlægges. Det blev dog overladt til Egede's frie Valg, om han ved denne Leilighed vilde hjemgaae, eller han foretrak at blive tilbage i Landet med saa mange af Mandskabet, som dertil maatte være villige. I dette Tilfælde skulde han erholde et Aars Proviant, hvis Skibene til Hjemreisen kunde undvære saa meget; men derhos skulde det udtrykkeligen betydes ham, at han fra Regjeringens Side ikke kunde vente nogensomhelst yderligere Hjælp eller Understøttelse. Egede bestemte sig til at blive. Derimod hjemgik de to andre Præster, begge Kjöbmændene, Gouverneuren og Commandanten; ligeledes det hele Mandskab, dog med Undtagelse af 8 eller 10 Matroser, som lode sig overtale til at blive hos Egede. Nepisene blev nu atter forladt af de Danske. De derværende Bygninger bleve samme Aar og Aaret derpaa, ligesom første

Gang, i Bund og Grund nedbrændte af Hollænderne<sup>1</sup>. Godthaab havde neppe havt en bedre Skjebne at vente, hvis Egede ikke var bleven tilbage, men havde forladt Landet med de Andre. Nu derimod blev Handelen ved denne Colonie fortsat ved Hjælp af hans yngre Søn Niels Egede<sup>2</sup>, der hidintil som Katechet havde gaaet sin Fader til Haande ved Missionen. Uagtet det Uheld indtraf om Efteraaret, at Colonien i stormende Veir fik sine to større Handelsfartøier sønderslaaede, var Indhandlingen af Landets Producter dog i dette Aar større, end i noget af de foregaaende. Derfor kunde det Skib, som Kongen, bevæget af Egede's Bønner og Forestillinger, i Foraaret 1732 lod udgaae til Grönland med Provisioner og andre Fornödenheder, ogsaa ved sin Afreise fra Landet indtage en ret taalelig Retourladning. Med samme Skib var der til Godthaab ankommen en Mand ved Navn Mathis Jochimsen, som skulde undersøge Grönland i mineralogisk Henseende og tillige gjøre et nyt For-

---

<sup>1</sup>) Et værdigt Sidestykke til denne Hollændernes Adfærd i Begyndelsen af det forrige Aarhundrede have vi oplevet, da engelske Hvalfangere fra Hull i Sommeren 1818 plyndrede og derpaa afbrændte det danske Handels-Etablissement ved Norsoak (Engellændernes Four Island Point) i Nordgrönland

<sup>2</sup>) Födt i Nordlandene 1710, gik han 1721 med sin Fader og övrige Familie over til Grönland, hvor han, ligesom hans to Aar ældre Broder Paul, ved Omgang med sine grönlandske Jærnaldrende snart tilegnede sig det vanskelige Sprog. Han blev 1734 virkelig Kjöbmand ved Godthaab, fulgte 1736 med Faderen ned til Danmark, men vendte 1738 tilbage til Grönland, hvor han tilbragte det Meste af sin Levetid. Af Hvalfangstens Indretning i Grönland har han, ligesom hans Søn Jörgen Frederik Egede, havt store Fortjænst. Paa Grund heraf blev han i Aaret 1764 udnævnt til Capitain af Infanteriet. Han døde 1782 i Kjöbenhavn, og er Forfatter af *Tredie Continuation af Relationerne, betræffende den Grönlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed*. Kbhavn. (1744). 4. Grönlænderne og de Danske i Grönland vide endnu at fortælle om Niels Egede's Mod, Aandsnærværelse og uhyre Legemskræfter.

søg paa at opdage Österbygden. Imod Slutningen af April Maaned 1733 begav han sig ogsaa selv tiende med to europæiske Fartøier paa Veien til Östkysten; men han kom ikke en Gang saa langt Syd paa, som Egede ti Aar tidligere i 1723 var kommen. Imidlertid bildte han sig ind paa denne Reise at have gjenfundet Frobisher's Stræde, men opfyldt med Is og derfor aldeles ufremkommeligt. Endnu samme Aar reiste han med en Søn og en Broder, som havde ledsaget ham over til Grönland, uden der at have udrettet Noget, tilbage til Danmark<sup>1</sup>. Med Skibet, der ganske uformodet allerede den 20de Mai 1733 havnede ved Godthaab, havde Egede den Glæde at modtage en Kongelig Skrivelse<sup>2</sup>, hvori han underrettedes om, at der for Fremtiden var bevilget 2000 Rigsdaler aarlig til Missionens Underholdning, samt at Handelen herefter vilde blive fortsat med større Kraft, end hidindtil. I Slutningen af Rescriptet anbefaledes der ham endeligen tre mæhriske Brødre, Tømmermænd af Profession, der allerede i Aar fulgte over med Skibet, for ved Siden af den danske Mission at grundlægge en fra denne i flere Henseender heel forskjellig, og der især i Begyndelsen voldte den værdige Egede en Deel Bryderier og Fortrædeligheder. Med det samme Skib kom ogsaa en døbt Grönlænder ved Navn Carl tilbage til Landet. Han var nu den eneste Overblevne af sex Grönlændere og Grönlænderinder, som to Aar i Forveien vare reiste ned til Danmark og der for største Delen vare bortdøde af Börnekopper. Carl bragte denne forhen

<sup>1</sup>) I Minerva for 1788. III. S. 18-78 findes en, af daværende Justitsraad C. Pontoppidan meddeelt og med fire Bilag angaaende Grönland forsynet, Skrivelse fra bemeldte Jochimsen til Geheimeraad Löwenörn, der synes at have været hans Velynder og formodentligen har foranlediget hans Sendelse til Grönland.

<sup>2</sup>) Dette Rescript til „Præsten paa Grönland Hr. Eggede“, dateret Frederiksborg den 4de April 1733, er efter Originalen aftrykt i J. Möller's Mnemosyne. 3 Bd. Kbhavn. 1832. S. CCCI-II i Anhanget.

ukjendte Sygdom over til Grönland, hvor den anrettede skrækkelige Ödelæggelser iblandt de Indfødte, og overalt udbredte Jammer og Fortvivelse. I denne Trængselstid bleve Egede og hans fortræffelige Hustru ikke trætte af aarle og silde, Nat og Dag, at pleie de Syge og antage sig de Forladte, af at hjælpe, lindre, tröste, hvor de kunde. Deres Naboer af den evangeliske Brödre-Menighed fulgte troligen det af dem givne Exempel. Den egentlige Epidemie kan antages at have varet fra Slutningen af August 1733 til ind i Juni 1734, og maaskee endnu længere. Saa vidt man har kunnet erfare, udbredte den sig en Snees Mile norden og ligesaa langt sönden for Colonien. Uagtet de Omboende strax havde begyndt at flygte, saasnart Epidemien yttrede sig ved Godthaab, belöb Antallet af de indenfor en Omkreds af fire Mile Borttrykkede sig dog alt i Januar Maaned til 500. I hele Baals Revier gik ikkun Otte af de Indfødte Sygdommen igjennem, og samtlige Dödsfald anslog Egede til imellem to og tre Tusinde<sup>1</sup>.

Med den grönlandske Handel, der, som vi ovenfor have seet, först (1721-26) var bleven drevet af et octroieret Compagnie i Bergen, og derefter en Tid lang (1727-33) fortsat for Kongelig Regning, foregik der i Aaret 1734 en Forandring, idet denne Handel ved Octroi af 15de Marts d. A. blev overdraget til den bekjendte Jakob Severin, En af Hovedstadens driftigste og rigeste Kjöbmænd. Aaret i Forveien havde han til et Forsög udsendt et Skib til Diskobugten, hvor dette havde gjort ret god Handel med de Indfødte. Nu overtog han Landets Beseiling og Missionens Underholdning, imod af Statskassen at erholde et Tilskud af 5000 Rigsdaler aarligen. Severin's Octroi, der oprindeligen kun löd paa sex Aar, fornyedes Tid efter anden, saa at den grönlandske Handel forblev i hans Hænder

<sup>1</sup>) Ingen af de Koppe-Epidemier, der senere have hjemstøt Grönland og tildeels ere blevene Grönlænderne paaförte af fremmede Hvalfangere, have været i den Grad ödelæggende, som hiin förste.

indtil 1750, da den overdroges til det saakaldte Almindelige Handels-Compagnie. Uagtet Severin skal have staaet sig godt ved den grønlandske Handel, synes denne Grönlands Patron, som han almindeligviis blev kaldet, ikke at have anvendt Noget af sit Overskud paa at fortsætte eller at udvide de under ugunstigere Omstændigheder begyndte og af og til fornyede Undersøgelser af Landet. Dog ere enkelte Dele af Grönland formodentligen i hans Tid blevne nærmere bekjendte ved de af ham anlagte nye Handels-Etablissementer. Som saadanne kunne vi her nævne Christianshaab (1734), Jakobshavn (1741) og Frederikshaab (1742). Med et af de i Aaret 1734 af Severin udsendte Skibe kom Egede's ældre Søn, den af Grönland og af vor Kundskab om Grönland saa vel fortjente Paul Egede<sup>1</sup> atter over til Landet. Derimod hjemsendte den gamle Egede, der følte sig svækket paa Sjæl og Legeme, og der desuden troede snarere i Danmark end i Grönland at kunne udrette Noget for den grønlandske Mission, samme Aar sin Ansøgning om Tilladelse til Aaret derpaa at maatte repatriere.

<sup>1</sup>) Han var født 1708 i Nordlandene, altsaa tretten Aar gammel, da han 1721 med sin Fader og øvrige Familie drog over til Grönland. Her forblev han til 1728, da han for sine Studeringers Skyld maatte reise ned til Danmark. Efter henved sex Aars Ophold i Kjöbenhavn, gik han 1734 anden Gang over til Grönland, hvor han nu tilbragte sex Aar som Missionair, først ved Godthaab og siden ved Christianshaab. Han hjemgik 1740 og blev det følgende Aar beskikket til Præst ved Vartov. I Aaret 1761 blev han udnævnt til Professor og 1779 til Biskop over den grønlandske Mission. Han døde 1789. Af hans Skrifter, som alle angaae Grönland og Grönländerne, ville vi her nævne de to for os vigtigste og interessanteste: Continuation af Relationerne, betreffende den grønlandske Missions Tilstand og Beskaffenhed. Kbhavn. (1740). 4. og Efterretninger om Grönland. Kbhavn. (1788). 8. Han er desuden Forfatter til den første grønlandske Ordbog (Dictionarium Grönländicum Danico-Latinum. Hafniæ. 1750. 8.) og Grammatik (Grammatica Grönländico-Danico-Latina. Hafniæ 1760. 8.).

Denne modtog han den følgende Sommer ved Skibenes Ankomst til Landet, tilligemed et Kongelig Tilsagn om at der vilde blive sørget for ham i Fremtiden; men hans syge og sengeliggende Hustrues Tilstand nødte ham til at blive endnu et Aar i Landet. I de sidste Dage af Aaret 1735 gik hun ind til den evige Hvile. Efterat Hans Egede havde tilbragt 15 samfulde Aar i Grönland og der virket med en sjelden Iver og Retsindighed, indskibede han sig den 9de August 1736 med sin yngre Søn Niels, sine tvende Døttre og sin trofaste Ægtefælles jordiske Levninger, hvilke han ikke vilde lade blive tilbage i Grönland, og ankom den 24de Septbr. lykkeligen til Kjöbenhavn. Ved et, ifølge hans Forslag kort efter hans Hjemkomst oprettet, grønlandskt Seminarium, blev han selv med en ringe Lön ansat som Lærer i det grønlandske Sprog. Desuagtet vilde han ikke ombytte denne Stilling, i hvilken han kunde vedblive at arbeide for Grönland og den af ham der grundlagte Mission, enten med Stiftprovstiet i Christiania eller med Bispestolen i Trondhjem, der bleve ham tilbudte. Han døde 1758 i Stubbekjöbing paa Falster.

Med Aaret 1750 indtræder den fjerde Periode i Grönlands Handels- og Colonisations - Historie. I dette Aar

---

<sup>1)</sup> Hans Liv og Virksomhed er udförligen beskrevet af J. J. Lund (Biskop Hans Egede's Levnet. Kbhavn. 1778. 4.), af P. T. Vvøndall (Hans Egede med Giertrud Rasch, i Fortiente Mænds Levnets-Beskrivelser. 2 Bd. Kbhavn. 1794. 4. S. 173-248) og senest af N. M. Petersen (Hans Egede's Levnet. Kbhavn 1839. 12.), til hvilke vi her kunne henvise. Han er Forfatter til Kort Beretning om den Grönlandske Missions Beskaffenhed. Kbhavn. 1737. 4., Omstændelig og udförlig Relation, angaaende den Grönlandske Missions Begyndelse og Fortsættelse. Kbhavn. 1738. 4. og Det gamle Grönlands nye Perustration eller Naturel-Historie. Kbhavn. 1741. 4., af hvilket sidstnævnte Skrift en første Udgave allerede 1729 var udkommen, men imod Forfatterens Vidende og Villie. Den første paa Grönlandsk trykte Bog (Elementa fidei Christianæ. Grönlandica. Hafniæ 1742. 8.) er ligeledes af H. Egede.

overtog nemlig det 1747 oprettede Almindelige Handels-Compagnie Landets Beseiling og Missionens Underholdning, først paa de samme Vilkaar, som havde været J. Severin tilstaaede, og senere endog paa endnu fordelagtigere. Men i Aaret 1774 var dette, i sin Tid paa mange Maader begunstigede, Handelsselskab i en saadan Forfatning, at Regjeringen fandt sig foranlediget til at ophæve det og med en betydelig Sum at udløse Interessenterne. Siden den Tid har Handelen paa Grönland uden Afbrydelse været ført for Statskassens Regning, under Navn af den Kongelige grønlandske Handel.

I det Almindelige Handels-Compagnies Tid ere følgende, tildeels endnu bestaaende, Handels-Etablissementer i Grönland blevne anlagte: Logerne Claushavn (1752) og Fiskeræsset (1754), Colonierne Sukkertoppen (1755), Ritenbenk (s. A.), Sydbai<sup>1</sup> (1756), Norsoak<sup>2</sup> (1758), Holsteinsborg (1759), Egedesminde (s. A.) og Upernivik (1771), samt Logen Godhavn (1773). Men ikke nok med denne betydelige Udvidelse paa Vestkysten af Landet; ogsaa til Østkysten henvendte man en Tid lang sin Opmærksomhed. I Aaret 1751 blev Peder Olsen Walløe, der i det Mindste fra 1739 af havde været i Grönland, der som En af den Tids saakaldte Frihandlere havde færdedes meget i Landet og nu opholdt sig ved Godthaab, af Directionen for det Almindelige Handels-Compagnie i Forening med Missions-Collegiet opfordret til at bereise de den Gang endnu ubekjendte sydlige Strækninger af Vestkysten og derpaa omkring Sydhukken af Landet at gjøre et Forsøg paa at trænge frem til Österbygden, der antoges at ligge eller at have ligget omme

<sup>1</sup>) Denne Colonie blev senere nedlagt eller rettere forenet med det nuværende Holsteinsborg.

<sup>2</sup>) Colonien blev saa Aar derefter flyttet fra Norsoak til Öen Umanak, hvor den har hævet sig til den betydeligste Colonie i hele det nordre Handels-Inspectorat. Norsoak er derimod sjunken ned til et blot Udliggersted.



paa Östkysten. Uagtet han alene langs Vestkysten havde en Vei af henved 100 Mile at tilbagelægge, og han underveis kun vilde træffe et eneste af Europæere beboet Sted, nemlig Frederikshaab, uagtet Sydlænderne paa den Tid som Mordere vare almindelig frygtede af deres nordligere boende Landsmænd, og Östlænderne endog udraabte for Menneskeædere, besluttede Walløe sig dog, efter et Par Dages Betænkningstid, til at paatage sig denne, efter al Udseende langvarige, besværlige og farefulde, Undersøgelsesreise. Handels-Directionen havde givet Ordre til, at Walløe fra Colonierne Godthaab og Frederikshaab skulde forsynes med de fornødne Fartøier og Folk; men han nøiedes med en ham selv tilhørende Konebaad, To af Mandskabet ved Godthaab, der fandtes villige til at gaae med, og to som Roersker antagne Grönlænderinder. Hans Følge blev imidlertid, forinden Afreisen fra Godthaab, forøget med endnu tvende Grönlænderinder, som agtede sig sønder paa til deres derboende Slægtninger. Selv syvende begav Walløe sig den 6te August 1751 paa Reisen og ankom den 13de s. M. til Frederikshaab. Her kunde han, da der netop laa Skib paa Havnen, ikke blive expederet af Stedets Kjøbmand<sup>1</sup> før den 26de August, da han atter tiltraadte Reisen. Den 9de Septbr. var Walløe og hans Ledsagere udenfor Mundingen af Tunnudliarbik Fjorden, hvilken han bereiste og nøie undersøgte fra den 10de til den 30te Septbr. I denne mærkelige Fjord fandt han mangfoldige Mindesmærker fra Landets ældre skandinaviske Bebyggelse, hvoriblandt Ruinerne af to christelige Kirker. Men uagtet de mange Herligheder, som Tunnudliarbik Fjorden usægteligen frembød, troede Walløe dog ikke at burde vælge den til at overvintre i, da det langvarige Iislæg let i Foraaret kunde forsinke hans Afreise til Östkysten. Han besluttede derfor

<sup>1</sup>) Lars Palager, som Aaret derpaa udgav Grönlandske Relationer, indeholdende Grönlændernes Liv og Levnet, deres Skikke og Vædter, samt Temperament og Superstitioner. Kbhavn. (1752). 4.

at drage længere sønder paa; men den 2den Octbr. nødte en heftig Nordenvind ham til at lægge op ved et Næs i Nærheden af Igalikko Fjorden. Her stode netop nogle Indfødte i Begreb med at indrette sig et Vinterhuus, og de tilbød Walløe at gjøre det Samme for ham. Deres Tilbud blev dog ikke modtaget, da Stedet ikke laa paa Solsiden, hvor den bedste Jagt pleier at falde. Den følgende Dag kom Walløe et Par Mile op i Fjorden og traf her en vakker Bugt paa Solsiden, hvori han og hans Ledsagere bleve enige om at overvintre. En Laxeelv løb ud i Bugten, og Omegnen syntes meget lovende for Jagten. I Nærheden fandtes der baade Steen og Jordtörv til at bygge med, og paa Stranden laa der et Stykke Drivtømmer, som kunde anvendes til Tagværk, opdrevet. Allerede den næste Dag begyndte vore Reisende af Steen og Törv at opføre sig et Huus, der ikkun ved et lidet Ildsted adskilte sig fra de sædvanlige grønlandske Vinterhuse. I en Ugestid var Bygningsarbeidet tilendebragt, saa at de den 13de Octbr. kunde flytte ind i deres Vinterbolig, i Alt fem Mennesker; thi de to medreisende Grönlænderinder havde alt tidligere forladt dem. Stedet selv fik Navn af Første Vinter<sup>1</sup>, efterdi der paa denne Reise forestod dem flere end een saadan. Denne gik ret taaleligen, da de vare særdeles heldige med Jagten og stedse havde Vildt til Livets nødtörftige Ophold. Voldsomme Kastevinde søndersloge Walløe's Konebaad, saa at han for en Flint maatte kjøbe sig en anden, hvilken han skulde modtage til Foraaret. Med de omboende Grönlændere levede Walløe i den bedste Forstaaelse: de besøgte ham ideligen, især for at faae Medicamenter, af hvilke de imidlertid forlangte vel meget, saasom at ufrugtbare Kvinder skulde blive frugtsommelige, en Pige omdannes til en

<sup>1</sup>) Walløe's Første Vinter er det nuværende Julianehaab, hvor man i flere Aar efter Coloniens Anlæggelse (1775 eller 76) bevarer Walløes Vinterhytte til Erindring om de første Danske, som paa dette Sted havde overvintret.

Dreng og deslige. Af nogle Indfødte, som i deres Kajaker vare komne paa Besøg fra Cap Farvel, erfarede Walløe i Vinterens Løb, at der om Efteraaret var ankommen en Deel Östlændinger, for at overvintre paa Vestkysten. De kaldte dem Innuktoromarsut eller Menneskeædere, fordi de skulde have den slemme Vane at æde deres egne Landsmænd, og raadede Walløe til for deres Skyld endeligen at opgive sin forehavende Reise til Östkysten. Efter et Vinterophold af sex Maaneder og sex Dage brød Walløe op 19de April 1752 og kom to Dage derefter i en leiet Baad ind i Aglutsok Fjorden, hvor han modtog den tidligere kjøbte Baad. Da Vestenvinden satte Drivisen stærkt ind imod Land, besluttede Walløe her at oppebie Sydlændingerne, som i denne Fjord pleiede at øse Lodder, og at følges med dem, naar de reiste tilbage til deres Hjem. Den 29de April indtraf de to første Baade med Sydlændinger, og den 1ste Mai havde Walløe Besøg af To af de foregivne Menneskeædere. De havde hjemme paa et Sted paa Östkysten, som de kaldte Ikkermione (formodentligen Ikkermiut), hvorfra de havde været to Sommere og een Vinter underveis, inden de naaede Hukken af Landet. De forsikkrede Walløe, at hele Östkysten var bedækket af Is, med Undtagelse af nogle smaae Næs og Öer, paa hvilke den sparsomme Befolkning boede. Der fandtes slet ingen Landdyr uden enkelte Ryper og Bjørne; kun et eneste Sted fangedes der Lodder og disse maatte tørres paa Telteskind, som udbredtes over Isen. Derimod gaves der efter deres Sigende Klapmydser og adskillige andre Sælhundearter, af hvilke Indbyggerne fornemmeligen levede. De havde ingensteds paa Östkysten seet Folk, som lignede Europæerne, ei heller andre Bygninger, end de blandt Grönlænderne sædvanlige. Forresten nægtede de stadigen at være Cannibaler. Efterat der den 19de Mai endnu var ankommet 30 Baade med Sydlændinger, reiste Walløe den 20de i Selakab med omtrent 400 Indfødte ind til de saakaldte Sildepladse

i Agluitsok Fjorden<sup>1</sup>. Medens de Indfødte opholdt sig her for at øse Lodder og tørre dem til Vinterforraad, bereiste Walløe det Indre af denne mærkelige Fjord og undersøgte de herværende Ruiner af gamle nordiske Bygninger, hvoriblandt en umiskjendelig Kirkeruin. Fra det Indre af Sioralik, den østligste af Agluitsok Fjordens tre Arme, trængte Walløe over Land op til Iisblinken, der her laa i omtrent fire Miles Afstand fra Fjordbunden. Uagtet han besteg adskillige temmelig høie Fjelde i Nærheden, kunde han dog ikke øine Landet paa hiin Side af Iisblinken. Efterat Grønlændernes saakaldte Sildefiskeri var tilende i Agluitsok, drog Walløe, i Følgeskab med Sydlændingerne, den 21de Juni ud af denne Fjord og fortsatte med dem Reisen Syd efter. Endnu samme Dag kom han til Ounartok Fjorden, hvor han traf nordiske Ruiner, ligesom i Agluitsok, og besøgte de, alt i Oldtiden bekendte, varme Kilder paa den i Fjordmundingen beliggende Ö af samme Navn. Derefter drog han indenom den store Ö Sermersok, hvis høie, af det aabne Hav beskyllede, sydlige Forbjerg (Kangek) er de Dauskes Cap Farvel, og forbi nogle mindre Öer, af hvilke han nævner Nennortalik, fordi det var her, at H. Egede 1723 endte sin bekendte Sydreise. Den 30te Juni passerede han Iggak eller Ikigeit<sup>2</sup>, hvor det Sund, som ved Öen Alluk eller rettere ved Næsset Igalalak fører om paa

<sup>1</sup>) Lodden eller den saakaldte grønlandske Sild (*Mallotus arcticus*) øses endnu hvert Foraar inde i Agluitsok Fjorden, og det i en næsten utrolig Mængde. Det er det største Fiskeri af denne Art i hele Grønland og drager i Maanederne Mai og Juni næsten alle Sydlændinger, lige fra Öen Alluk omme paa Østkysten og til Igalikko Fjorden tæt Østen for Julianehaab, ind i Agluitsok.

<sup>2</sup>) Ikigeit er et Næs, som ligger paa den vestlige Side af Narksamint Fjordens Munding, og paa hvilket man i vore Dage har opdaget Ruiner af en gammel nordisk Kirke. Lige overfor Ikigeit og paa den østlige Side af Fjordmundingen ligger Friedrichsthal, den sydligste af Brødre-Unitetets fire Missioner og tillige det sydligste af samtlige europæiske Etablissementer i Grønland overhovedet.

Östkysten, efter hans Mening allerede skulde tage sin Begyndelse. Dog gik Walløe denne Gang ikke igjennem Sundet Ikarisarsoak, som det hedder, fordi hans grønlandske Ledsagere frygtede den stærke Strøm og desuden formodede Iis i samme; men han tog Veien imellem de sydligere liggende større og mindre Öer, en Vei, som ingen Europæer før eller efter ham har prøvet. Den 6te Juli passerede han om Formiddagen forbi Nordsiden af den Ö, paa hvis sydlige Ende det bekjendte Statenbuk efter hans Angivelse skulde ligge, og om Aftenen opslog han for første Gang sit Telt omme paa Östkysten. Paa Teltpladsen, som ifølge ham bærer Navn af Ullemeneme og maa søges paa Östsiden af en af Öerne søndenfor Grönlands Fastland, traf han en Deel Grönlændere staaende i fem Telte. Den følgende Dag blev Walløe og hans Ledsagere aldeles indsluttede af Drivisen, der i samfulde 16 Dage hindrede dem fra at forlade Ullemeneme. Den 15de Juli stødte imidlertid de fire Östlændinger, som havde overvintret paa Vestkysten, her igjen til dem, saa de bleve fem Baade i Følge. Under det langvarige Ophold ved Ullemeneme, samlede Walløe en Deel nye og endnu værdifulde Efterretninger om Östkysten og dens sparsomme Befolkning. Den 23de Juli slap han omsider bort fra Ullemeneme; men, efter megen Anstrængelse og Fare i Isen, kom han, tilligemed To af de Indfødte, dog ikke længere end en halv Miilsvei til nogle nøgne Udhavsöer ved Navn Kippingajæk. De fire Östlændinger havde været heldigere og i Tide benyttet en Aabning i Isen til at komme videre. Paa Kippingajæk maatte Walløe og hans Ledsagere forblive indtil den 31te Juli. Den 1ste August kom de til en Ö, Kikertarsoak kaldet, hvor de forefandt fire grønlandske Vinterhuse. Den 2den naaede de, efterat have passeret det østlige Indløb til Sundet Ikarisarsoak, omsider Öen Alluk. Paa denne Ö samles mod Efteraaret en heel Deel af Omegnens Grönlændere, for at jage efter Klapmydser (*Phoca cristata* L.),

hvoraf der paa denne Aarstid pleier at indfinde sig en Mængde. Ved denne Leilighed afholdes der et Slags Marked imellem Östlændinger og Vestlændinger, hvilket har bidraget til Alluk's Navnkundighed. Allerede den 3die August forlod Wallöe og hans Følge Alluk. De kom samme Dag over tvende Bugter og forbi Kangerdlurksoeitsiak, den sydligste af Östkystens Fjorde. I Nærheden af denne Fjord boede to Grönlændere med deres Koner og Börn. Disse Mennesker vare de eneste Beboere imellem Alluk og Öen Nenese, hvilken sidste Wallöe naaede endnu samme Dag henad Aften. Den 4de August blev Skindbaaden tørret, og Wallöe observerede Stedets Brede, som han fandt at være  $60^{\circ} 56'$ <sup>1)</sup>. Ved Öen selv var der enkelte Aabninger i Isen; men denne laa derimod saa tæt pakket omkring det nærmest foran dem liggende Udhavnæs (Kangek<sup>2)</sup>), at der ikke var mindste Udsigt til at det saa snart kunde passeres. Da nu desuden de to Europæere fra Godthaab, af Frygt for at komme til at overvintre paa Östkysten, vægrede sig ved at følge Wallöe længere, nødtes han til

<sup>1)</sup> En nyere Reisende (Undersøgelses-Reise til Östkysten af Grönlund. Af VV. A. Graah. Kbhavn. 1832. S. 71) vil ikke indrømme, at VVallöe virkeligen er trængt saa langt frem paa Östkysten. Han antager nemlig, at VVallöe's Nenese er Halvöen Nenneetsuk, som efter ham ligger paa  $60^{\circ} 28'$  N.Br., og paa hvilken han selv i For-aaret 1829 maatte tilbringe over tre Uger. Heri gjør han sin For-gænger dog maakee Uret. VVallöe nævner ikke blot i sin Dagbog Nenese udtrykkeligen som en Ö; men i et senere Skrift omtaler han Nenese paa en Maade, der forekommer os at udelukke enhver Tvivl i saa Henseende. „Denne Öes Navn var Nenese, og den laae noget mod Sünder, uden for dette benævnte, formodelst lis undergangne, Land (Grönlunds iislædte Östkyst) og var til alle Sider omgi-vet af Driv-lis” hedder det i En kort Efterretning om en Reeo-gnoscerings Reise til Syderdelen af Grönlund og Österböggen, hvoraf VVallöe's egenhændige Original bevares i det store Kongelige Biblio-theks nye Manuscriptsamling under Nr. 1976 d iblandt Quarterne.

<sup>2)</sup> Ifölge VVallöe's Bredeangivelse maakee Cap Discord.

den 8de August at tiltræde Tilbagereisen til Colonierne. Samme Dags Aften kom han med sit Følge til Kangerdlurksoeitsiak, hvor de overnattede i Nærheden af de to eenlige Familier. Den følgende Dag lagde de ikke langt fra Öen Alluk op til et Næs, der af de mange derværende grønlandske Begravelser fik Navn af Gravenæs. Her maatte de, indesluttede af Isen, forblive indtil den 14de, da de efter megen Möie og Anstrængelse naaede de fire grønlandske Vinterhuse paa Kikertarsoak. Den 19de August befandt Walløe sig udenfor det østlige Indløb til Ikarisarsoak, hvilket Sund nu for første Gang passeredes af en Europæer; den 31te naaede han Iggak eller Ikigeit, hvor Ikarisarsoak Sundet efter hans Regning først ophører. Den 15de Septbr. kom han atter til Agluitsok Fjorden, hvor han besluttede at overvintre paa et Næs, lütblik kaldet. Efter her selv femte at have tilbragt næsten sex Maaneder i et lidet grønlandskt Vinterhuus, og i den Tid oftere at have lidt Hunger og Kulde, brød han op derfra den 14de April 1753; men først den 25de Juni naaede han den daværende sydligste Colonie, nemlig Frederikshaab. Her sluttede han sin mærkværdige Dagbog<sup>1</sup>, og gjorde i Övrigt

---

<sup>1</sup>) Et originalt Exemplar af denne Dagbog bevarer i det Kongelige Sükort-Archiv, som tillige er i Besiddelse af en Deel af VWalløe's ældre grønlandske Dagböger. Af den förstnævnte besad Biskop O. Fabricius i sin Tid en Afskrift, hvilken han benyttede til det af ham 1787 i første Bind af Ugeskriftet Samleren indrykkede „Udtog af en Dagbog, holden i Aarene 1751-53 af Handelsbetjent Peder Olsen paa en Reise i Grönland, som han foretog sig til at undersøge de sydligste Egne af Landet, indtil 15 Mile Östen for Statenshuuk.“ Et i Aaret 1820 af Admiral Löwenörn besörget „Fuldstændig Uddrag af Handels-Assistent P. O. VWalløe's egenhændige Beretning om hans Ophold og Reiser i Grönland fra 1739-53. Anden Deel fra 1751-53.“ findes i det store Kongelige Bibliotheks nye Manuscriptsamling under Nr. 1970 iblandt Quarterne. Samme Steds bevarer (Nr. 1976 d iblandt Quarterne) et egenhændigt Haandskrift af VWalløe, der bærer Titel af „En kort Efterretning om en Recognoscerings-Reise til Sy-

Rede og Rigtighed for Stedets Kjøbmand. Fra Frederikshaab agtede Walløe endnu samme Aar at hjemgaae, for her i Fædrelandet at faae sine Anliggender saaledes ordnede, at han under nogenlunde taalelige Vilkaar kunde tilbringe sin øvrige Levetid i Grönland. Dette hans beskedne Önske skulde ikke gaae i Opfyldelse. Han blev i Danmark, hvor han først nedsatte sig som Kjøbmand i Rönne paa Bornholm<sup>1</sup>. Siden kom han til Kjöbenhavn, hvor han levede i trange Kaar og saa aldeles ubekjendt, at O. Fabricius, da han 1787 først fremdrog hans mærkelige Dagbog af dens ufortjente Skjul, var uvis om Forfatteren endnu levede eller ikke. Under Trykningen af hans Dagbog erfarede Fabricius imidlertid, at Walløe befandt sig her i Kjöbenhavn, og det i kummerlige Omstændigheder. I nogle Slutningsord gjorde han opmærksom paa hans Fortjenester og anbefalede den trængende Olding til Regjeringens Understöttelse. En saadan blev ham dog ikke til Deel. I August Maaned s. A. forskaffede Biskop P. Egede, der var Præst ved Vartovs Hospital, ham en Plads i denne Stiftelse, hvor han i Foraaret 1793 døde, 77 Aar gammel. Lønnet med Utaak af sin Samtid, bevarede Walløe indtil sine sidste Levedage et usvækket Helbred og en under alle Tilskikkelser uforstyrret Sindsrolighed. Löwenörn, som havde kjendt ham, og af hvis Optegnelser vi have öst disse Efterretninger, giver ham det hæderlige Skudsmaal, at han altid har været

derdelen af Grönland og Österbögden, tilligemed paa hvad Maade man synes bedst dette Sidste, nemlig Österbögden, kunde findes og opdages igien." Dette hidindtil saa godt som aldeles ubekjendte Haandskrift har Forf. formodentligen i Aaret 1786, da Löwenörns Expedition til Östkysten af Grönland forberededes, overrakt eller ladet overrække den daværende Kronprinds; det er for ikke længe siden fra den afdøde Konges Haandbibliothek blevet afgivet til det store Kongelige Bibliothek.

<sup>1</sup>) VValløe synes at have været født paa denne Ö; de To af Mandskabet ved Godthaab, som fulgte ham til Östkysten, og som begge vare Bornholmere, kalder han sine Landsmænd.



agtet som en i høi Grad retskaffen, redelig og sandhedskjærlig Mand. Og denne Mand, der har Krav paa at betragtes som den første og egentlige Opdager af Grönlands Østkyst, ham lod man lide Nød paa sine gamle Dage og døde — som Lem i Vartov!

Uagtet Walløe havde bragt de gunstigste Efterretninger tilbage fra den stærkt befolkede sydligste Deel af Grönlands Vestkyst, eller det nuværende Julianehaabs District, uagtet han her havde indhandlet et saadant Parti af Skindvare<sup>1</sup>, at Fortjenesten paa dette sandsynligviis fuldstændigen har dækket Omkostningerne ved hele hans Undersøgelsesreise, traf det Almindelige Handels-Compagnie dog ingen Foranstaltninger til at grunde Handels-Etablissementer i denne Deel af Landet. Dette skete først, efterat Regjeringen havde udløst Compagniet og i Aaret 1774 selv havde overtaget den grönlandske Handel. Aaret derpaa blev der nemlig paa 60° 43' Brede anlagt en saakaldt Colonie, der fik Navn af Julianehaab og det følgende Aar (1776) blev forsynet med en egen Missionair. De Evangeliske Brødre vare dog komne den danske Mission i Forkjøbet og havde allerede 1774 endnu sydligere, nemlig i Agluitsok Fjorden paa 60° 31' Brede, oprettet en Mission, som de gave Navn af Lichtenau. Nu vare de europæiske Etablissementer paa Vestkysten rykkede Østkysten betydeligen nærmere; men der skete dog intet Forsøg paa at træde i Walløe's Fodspor, før i vore Dage, efterat man i Anlægget Nennortalik paa 60° 08' og Missionen Friedrichs-thal paa 60° 00' Brede havde faaet endnu nærmere Udgangspunkter for en Undersøgelsesreise til Østkysten. Derimod blev der i Aarene 1786 og 87 ved en herfra udrustet Expedition gjort gjentagne Forsøg paa, fra Islands Vestkyst at trænge igjennem Iisdrevet ind til den lige overfor liggende Østkyst af Grönland. Anledningen til denne Expedition var følgende. Opdagelsen af Österbygden, som

<sup>1</sup>) Af Ræveskind alene fik Walløe henved 1000 Stykker.

antoges endnu at være ved Magt omme paa Östkysten af Landet, havde stedse ligget Egederne paa Hjerte. Efter i henvend 50 Aar forgieves at have arbeidet til dette Maal, besluttede den bedagede P. Egede i Aaret 1785 for Fuldt og Fast aldrig mere at nævne Österbygden. Men Dagen derpaa møder han Kronprindsen, til hvem alle nationale Forhaabninger den Gang knyttede sig, i Frederiksbergs Slotshave; og nu er det ude med hans faste Forsæt. Han søger og faaer en Audients, indgiver et Forslag, som vinder Bifald, og ved en Kongelig Resolution af 29de Decbr. 1785 bestemmes der 12,000 Rigsdaler af Fonden ad usus publicos til et nyt Forsøg paa at gjenopdage Grönlands tabte Österbygd.

Til Chef for denne Expedition, som i det kommende Foraar skulde afgaae fra Kjöbenhavn, udnævntes daværende General-Adjutant og Capitain-Lieutenant Poul de Löwenörn. Et forhenværende Hvalfangerskib, Grev Ernst Schimmelmann paa 123 Commercelæster, blev fragtet, forsynet med en ny Iishud og armeret med 12 Stykker sexpundige Metalkanoner. Desuden overlod Directionen for den, da endnu forenede, islandske og grönlandske Handel en den tilhørende Jagt, Den nye Pröve paa 30 Læster, til Expeditionen. Ifølge Bestemmelsen skulde det større Skib i ethvert Tilfælde endnu samme Aar vende tilbage, Jagten derimod, hvis Expeditionens Öiemed ikke opnaaedes den første Sommer, overvintre i Island, for i det følgende Aar at gjøre et nyt Forsøg. Paa Grund af den langvarige Vinter og Iis i Sundet, kom Löwenörn ikke før den 2den Mai 1786 til at afseile fra Kjöbenhavn. Den 15de s. M. passerede han Reykianes, den sydvestligste Pynt af Island, og løb Dagen derpaa ind i Reykiavik's eller Holmens Havn, som den kaldes. Her forefandt han Jagten, der allerede i Midten af April var afgaaet fra Kjöbenhavn, nu laa her paa Havnen og udlossede sin til Island indtagne Ladning af Provisioner. Efterat dette var tilendebragt, afsendte Löwenörn

den under Premier-Lieutenant C. F. Grove, der var Expeditionens Næstcommanderende, for at opsøge en, 1783 i Nærheden af Island fremkommen og atter forsvunden, vulkansk Ö. Imidlertid lossede det større Skib sin Last, der fornemmeligen bestod af Bygningstømmer, og indtog de Forfriskninger, som Landet frembyder. Den 27de Juni fandt Löwenörn omsider Leiligheden gunstig og løb nu, ledsaget af Jagten, ud af Havnen, for at forfølge det egentlige Maal for Expeditionen. Efter flere Gange at være bleven skuffet af et tilsyneladende Land, der stedse opløste sig i Is og Taage, fik man den 3die Juli kort før Middag, paa imellem 65° og 66° N. Br., virkeligen Land i Sigte. Det var høie ubevægelige Fjelde paa Grönlands Östkyst, der ikke lode sig forvexle med lissfjeldene; og de vedbleve at sees hele den Dags Eftermiddag og den næste Morgen. Men allerede den 3die havde Drivisen efter Middag begyndt alvorligen at forurolige Löwenörn. I de paafølgende Dage fjernede han sig efterhaanden fra Grönlands iisomgivne Östkyst og nærmede sig nu atter til Island. Den 8de besluttede han at løbe ind i en af de nordvestlige Havne paa Island, for der at afvente en mulig indtrædende Forandring med Isen. Af flere Grunde bestemte Löwenörn sig for Dyrefjords Havn; men han forfeilede denne og løb den 10de ind i Önundarfjorden, hvor han traf Jagten, som Dagen i Forveien var bleven skilt fra ham. Begge Skibene kom dog endnu samme Dag til Ankers i Dyrefjorden. Her blev Löwenörn liggende til den 23de Juli, da han om Aftæen løb ud af Fjorden, for at gjøre et sidste Forsøg paa at nærme sig Grönlands Östkyst. Men allerede den følgende Dag mødte han Drivisen og kom snart til den Overbevisning, at ethvert Haab om at gjøre nogen Opdagelse nu var ude for dette Aar. Han vendte derfor tilbage igjen til Island og ankrede den 31te Juli i Havnefjord, hvilken han ansaae for at være den bedste Vinterhavn for Jagten. Den 1ste August fik Second-Lieutenant Christian Thestrup Egede,

en Søn af Biskop P. Egede, Ordre til at overtage Commandoen paa Jagten, hvilken Expeditionens Næstcommanderende nu forlod, for atter at træde over paa Fregatten. Derimod blev Second-Lieutenant C. A. Rothe, en Slægtning af Egede, efter sit eget Önske Næstcommanderende paa Jagten. Foruden de to Sø-Officerer udgjorde to Styrmænd og syv Matroser dens Besætning. Ifølge den af Löwenörn givne Instrux eller Ordre skulde Egede søge at komme i Land paa den östre Side af Grönland; men hvor, naar og hvorledes blev aldeles overladt til hans Conduite, dog at han i det Seneste i Efteraaret 1787 skulde vende tilbage til Danmark. Efterat Löwenörn havde forsynet Jagten med Proviant for 16 Maaneder, Armatur, Munition o. s. v., forlod han den 8de August Island med det større Skib og ankom den 5te Septbr. 1786 til Kjöbenhavn, hvor der fra Publicums Side ikke just ventede General-Adjutanten den venligste Modtagelse<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) Det har uden Tvivl været for at møde de ugunstige og tildeels nærgaaende Domme over Löwenörn og hans hele Adfærd under Expeditionen 1786, at En af hans Venner, som dog ikke har nævnet sig, kort efter hans Hjemkomst fra Island i Ugeskriftet Samleren. 1 Bd. S. 39-46 lod indrykke en saakaldt Underretning om Löwenörn's Expedition til Grönlands östre Büigds Opdagelse. Uagtet der i Slutningen af denne bebudedes en Beretning, som inden süie Tid kunde ventes fra General-Adjutantens egen Haand, forblev hiin korte Underretning dog i langsommelig Tid at være det Eneste, der kom til Publicums Kundskab om Löwenörn's grönlandske Expedition. Först i Aaret 1811 fandt Löwenörn Leilighed til at redigere en Beretning om sin, i Aaret 1786 foretagne, Reise. Den udgjör to Quartbind, af hvilke det andet blot indeholder Bilag, og blev som Manuscript af Forfatteren indsendt til det store Kongelige Bibliothek, i hvis nye Manuscriptsamling den nu forefindes i to Exemplarer (Nr. 1975 og 1976 iblandt Quarterne). Tolv Aar senere bekendtgjorde Löwenörn i Annales maritimes et coloniales. Par M. Bajot. Année 1823. II Partie. Tome I. (S. 7-51) et, med et Kort forsynet, Udtog af denne Beretning, under Titel af: *Extrait de la Relation d'un Voyage fait*

Den 8de August 1786, altsaa den samme Dag, paa hvilken Löwenörn om Morgenen var afseilet fra Havnefjord, for med Fregatten at vende tilbage til Danmark, løb Egede om Aftenen med sin Jagt<sup>1</sup> ligeledes ud af Havnefjord, for endnu i Aar at gjøre sit første, men alvorlige, Forsøg paa igjen at opdage Grönlands Österbygd. Han satte først Coursen Nord paa til 66° Brede, men saae intet Land. Derimod traf han her den svære uigjennembrængehige Driviis, der nødte ham til at vende og staae Syd efter. Den 16de August fik han her første Gang Östkysten af Grönland i Sigte. Veiret var klart og ingen Iis at see; men det lyste stærkt op i Horizonten, hvoraf Egede sluttede, at der dog maatte ligge Iis inde under Kysten. Middags Observationen gav 65° 24' 17" Brede og 33° 10' Længde V. f. Paris. I en gisset Afstand af syv Mile og paa en Strækning af henved 20 Mile tog Egede nu Tøining og Peillinger af Landet, der her strakte sig i det retvisende N. N. O. og S. S. V.; Strømmen satte S. V. efter. Ombord i Jagten blev der gjort klar til Landgang; men det gik, som Egede havde ventet og forudseet. Isen laa svær og bred udenfor Landet, dog ikke tæt op til Kysten; men imellem denne og Drivisen saaes der noget aabent Vande. Egede seilede bestandig langs med Randen af Isen, for, om muligt, at opdage en Aabning, igjennem hvilken han kunde trænge ind til Kysten; men det lykkedes

---

par ordre de Sa Majesté Danoise, pendant l'année 1786, pour la découverte de la côte orientale du Groenland. Par M. de Löwenörn. Traduit, en 1822, par l'auteur lui-même. Af dette franske Udsøg af hans Reisebeskrivelse gives der enkelte Separataftryk. Derimod er der paa Dansk aldrig fra Löwenörn's egen Haand udkommet Noget om hans grönlandske Reise.

<sup>1</sup>) Da man ikke uden den öiensynligste Livsfare med et eneste fiddet Skib kunde vove sig ind i Isen, havde Egede forlangt et andet Fartøi til at ledsage sig, men forgjæves, naaet der fandtes flere saadanne Fartøier i Island. Først Aaret derpaa fik han ifølge sit Forlangende en Hukkert opsendt fra Kjöbenhavn.

des ham ikke. Landet selv var meget høit og Fjeldene høiere, end Egede havde seet dem enten i Norge eller paa Island. De vare næsten overalt bedækkede med Iis og Sne; dog blev han ved Hjælp af Kikkert paa enkelte Steder et Iis- og snefrit Underland vaer. Da Egede indsaae Umuligheden af her at komme Kysten nærmere, besluttede han at holde S. V. af, for at søge Landet sydligere. Den 20de August fik han atter Grönlands Östkyst i Sigte. Om Middagen var hans gissede Brede  $64^{\circ} 58' 53''$ , Længden  $34^{\circ} 34'$ . I en ringe Afstand fra Land (ikkun  $2\frac{1}{2}$  Miil efter Gissning) tog Egede her Landtoning af en Strækning paa henved 20 Mile og peilede en mærkelig dyb og bred, men af Iisfjelde aldeles opfyldt, Fjord. Med Kikkert kunde Egede ikke blot tydeligen see Rifter i Klipperne; men han troede endog at kunne skjelne et Slags Mos eller Lyng paa de Steder, hvor Isen eller Sneen var borttøet. Høiere oppe forekom Landet ham at være friere for Iis og Sne, end dette var Tilfælde nede mod Kysten. Udenfor denne saaes, ligesom tidligere, først en Strimmel aabent Vande, men længere ude den tæt sammenpakkede Driviis, der af Strømmen blev sat stærkt Sönder efter. Endskjønt Egede hele Dagen vedblev at seile tæt ved Iiskanten, kunde han dog ingensteds finde saa megen Aabning, at selv den mindste Jolle havde kunnet slippe igjennem. De følgende Dage var Egede adskillige Gange nær ved at blive indesluttet af Isen, og den 25de August reiste der sig, medens han seilede inde imellem Isen, en Storm af Östen, der imod Aften tiltog saaledes, at Jagten ikke kunde före Seil, men maatte ligge bi for Takkel og Tov. Denne Storm var imidlertid kun en Forløber for en Række af Storme, der i en fire Ugers Tid aflöste hinanden og flere end een Gang bragte Jagten og dens modige Besætning paa Randen af den visse Undergang. I Særdeleshed var dette Tilfældet den 29de August, da der atter blæste en flyvende Storm af Östen. Om Dagen havde Jagten, der laa bi for Takkel og Tov,

og der tog den ene svære Styrtning over sig efter den anden, mistet Storseilet, som var fløiet bort i det samme Öieblik, man vilde bjerge det. Men imod Midnat kastede en Styrtse Jagten paa Siden, og det varede et Par Minutter, inden den formaaede at reise sig igjen. Nathuset, Lönværkerne tilligemed Alt, hvad der fandtes løst paa Dækket, var gaaet over Borde; Lasten og Sværtovene vare forskudte til Styrbord Side. De fastgjorte Seil vare blæst fra, og En af Mandskabet blev ved en Sø skyllet over Borde; men lykkeligviis fik han fat i en Ende Tov og blev, skjönt ikke uden megen Anstrængelse, bjerget. Den følgende Dag vare baade Egede og Rothe selv nær ved at gaa over Borde; Jagten kunde ikke taale Seil og gik aldrig over Stag; Stormen af Östen vedvarede, og Søen brød over Skibet, som om det havde været et Skjær. I denne kritiske Forfatning var der Intet tilbage, uden jo för jo hellere at søge Havn i Island. Men först den 18de Septbr. kunde Jagten omsider komme til Ankers i Holmens Havn. Efter her at have rettet Skibet, som, naagtet al den megen Lempsing i Søen, dog vedblev at krænge til Styrbord, løb Egede den 22de s. M. ud af Holmens Havn, for at søge Havnefjord, hvor han agtede at overvintre. Dagen derpaa var han i en stærk Storm af Vesten endnu en Gang nær ved at forlise. Den 27de Septbr. 1786 bragte Egede dog sin Jagt lykkeligen til Ankers i Havnefjords Havn, hvor han og hans Mandskab forbleve Vinteren over<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) Endnu samme Efteraar udkom der i Trykken et af de trede Sø-Officerers Fædrø, Paul Egede og Tyge Rothe, besörget Udtog af de Breve, disse Hædersmænd havde modtaget fra deres kjælte Sünner. Dette Udtog (1 Ark i 8) blev iblandt Andet omdeelt med Octoberheftet af Minerva og fremkaldte fra Löwenörn's Side en udkaldet Promemoria, der findes indrykket i Minerva 1786. IV. S. 784-89. Udtoget er senere, som en literair Sjældenhed, blevet optrykt i N. C. Öst's Samlinger til Kundskab om Grönländ. Kbhavn 1830. S. 55-63, hvor Skrivelsen fra Löwenörn ligeledes er at læse S. 65-72.

Allerede den 6te Marts 1787 blev Commandoen atter heiset paa Jagten, og denne i stræng Kulde halet ud af Havnen; men paa Grund af vedholdende Modvind kunde Egede ikke før den 1ste April slippe ud af Havnefjorden. Den 10de s. M., da hans Middagsobservation havde givet ham  $64^{\circ} 41' 04''$  N. Br. og  $37^{\circ} 10'$  Længde V. f. Paris, fik han Isen at see paa begge Sider, af sig og tillige forud. Den 12te stødte Jagten paa nogle Iisskodser og fik derved en Læk, som i de paafølgende Dage saaledes tiltog, at Pomperne uafsladelig maatte holdes i Gang. Under disse Omstændigheder besluttede Egede at søge til Dyrefjord, for der at kjølbale. Den 21de April fik han Island i Sigte, og den 23de lod han Ankeret falde ved Dyrefjords Handelssted. Den 2den Mai var Jagten kjølhalet, Spigerhullerne, igjennem hvilke Vandet var trængt ind, tilproppede og Skibet overalt forseet under Vandet. Dagen derpaa løb Hvidfisken, en fra Kjøbenhavn ifølge Egede's Requisition opsendt Hukkert, ind paa Havnen og lagde sig under hans Commando. Rothe forblev ombord paa Jagten, hvorimod Egede nu traadte over paa Hukkerten. Den 8de Mai løb begge Skibene ud af Havnen; men neppe vare Egede og Rothe den følgende Dag vel ude af Fjorden, førend de allerede saae Isen, der i dette Foraar næsten opfyldte hele Farvandet imellem Island og Grönland, ligge tæt op til Cap Nord og strække sig saa langt baade i Vester og i Sønder, som man med Kikkerter kunde öine. De krydsede langs med Isen og imellem Isen og Landet indtil den 17de Mai, da de omsider første Gang i dette Aar fik Östkysten af Grönland i Sigte. Om Middagen, da deres observerede Brede var  $65^{\circ} 15' 58''$  og deres Længde  $34^{\circ} 47'$ , havde Egede troet at skimte Land i N. O. Han gav derfor Ordre til Rothe at løbe forud med Jagten og at recognoscere i denne Retning. Om Eftermiddagen gjorde Rothe Signal, at han virkeligen saae Land i Nord. Egede lod nu holde indad efter Landet og kom derved med begge Skibene ind i en



8 til 10 Mile dyb Iisbugt. Henimod Midnat befandt han sig tæt under Isen, uden dog formedelst Taagen at kunne faae Toning af Landet. Han stod derfor igjen ud efter, for at afvente større Klarhed i Luften. Den 18de om Morgen vendte han med klar Luft atter indad imod det Dagen forud set Land, seilede langs med Kanten af den sammenhængende Drivis og tog i 6 til 8 Miles Afstand Toning af Landet, som her (paa  $65^{\circ} 54' 18''$  N. Br. og  $36^{\circ} 51'$  V. f. Paris) strakte sig i N. N. O. og S. S. V. retvisende. Denne Deel af Grönlands Östkyst var overmaade høi og biergfuld. Landet forekom Egede her at være endnu mere overklædt med Iis og Sne end det, han Aaret i Forveien havde seet paa en sydligere Brede. Isen, som var i Drift Nord fra, satte imidlertid stærkt ind paa Skibene og gjorde Udløbet af Iisbugten bestandig smallere og smallere. Med forcerede Seil slap dog begge Skibene lykkeligen ud af Bugten; men neppe vare de om Aftenen komne i flot Vande, før uigjennemtrængelige Iismasser aldeles lukkede Udløbet af Bugten. Da Skibene trængte til nogen, skjönt ikke betydelig, Reparation, løb Egede den 28de Mai ind i Havnefjord, hvor Postjagten netop laa seilfærdig og modtog hans Rapporten til Kjöbenhavn. I Løbet af Sommeren gjorde Egede endnu, fra Havnefjord, Dyrefjord og Patrifjord, tre Forsøg paa at trænge over til Grönlands Östkyst, men stedse forgjebes. Iis og Taage, Storm og Uveir gjorde alle hans og Rothe's Anstrængelser frugtesløse: de fik ikke mere Grönland at see. Under det sidste af disse mislykkede Forsøg bleve Skibene en Nat i Midten af September Maaned skilte fra hinanden, uagtet Egede, for at holde dem samlede, paa Hukkerten havde ladet affyre Kanonskud og Raketter stige i Luften. Först den 29de Septbr. kom Hukkerten og den 1ste Octbr. Jagten til Ankers i Havnefjord, hvis Havn Egede for dette Tilfælde havde bestemt til Skibenes Samlingsplads. Hermed var Expeditionen til Ende. Egede traadte igjen over paa Jagten. Den 8de Octbr. af-

seilede Hukkerten, ført af den samme Skipper, som i For-aaret havde bragt den over til Island, ifølge sin Bestem-melse til Altona. Dagen derpaa lettede Egede, for at gaae til Kjöbenhavn. Men Storm og Uveir vedblev at forfølge ham paa Hjemreisen, saa at han med sin ilde tilredte Jagt maatte tye ind til Norge og bekvemme sig til at overvintre i Egvaag paa Hitterøen. Den 2den April 1788 gik han omsider under Seil fra Egvaag og kom alt den 6te s. M. henimod Midnat til Ankers paa Kjöbenhavns Rhed<sup>1</sup>.

Det uheldige Udfald af de i Aarene 1786 og 87 til Östkysten af Grönland udsendte Expeditioner synes omsi-der her i Danmark at have vakt Tvivl, om ogsaa de Gam-les Österbygd var at søge paa den Deel af Grönlands Öst-kyst, der vender imod Island. Det danske Landhuushold-nings-Selskab gjorde Beliggenheden af Grönlands Österbygd til Gjenstand for et Priüsspørgsmaal, for hvis Besvarelse det i Aaret 1792 tilkjendte daværende Cancellisecretair H. P. v. Eggers sin tredie Guldmedaille<sup>2</sup>. Omfattende Undersø-gelser, i hvilke Thorkelin og O. Fabricius skulle have havt en ikke ubetydelig Andeel, ledede Eggers til at antage, at Grönlands Österbygd ingenlunde har ligget paa Östkysten

<sup>1</sup>) Aaret derafter udgav Egede sin, med et Kort, en Prospect og Landtoninger forsynede „Reisebeskrivelse til Öster-Grönlands Opda-gelse.“ Kbhavn. 1789. 8. Den oplevede i Aaret 1796 et nyt Oplag. I Slaget den 2den April 1801 kæmpede Egede og Rothe, hver paa sin Skytpram, hæderligen ved hinandens Side. Aaret derpaa fik Egede sin Afsked af Staten og døde 1804. Rothe derimod steg efterhaanden op til de høieste Poster i den danske Marine og døde for ikke mange Aar tilbage som Admiral.

<sup>2</sup>) Det kronede Priüskrift „Om Grönlands Östevbygds sande Be-liggenhed“ blev, tilligemed de til samme hørende Kort, indrykket i Selskabets Skrifter. 4 Bd. Kbhavn. 1794. S. 239-320, men existerer desuden i en Deel Separataftryk, som süre Aarstallet 1793. Omtrent samtidigen udkom der en tysk Översættelse, eller rettere maaskee Originalen, under Titel af: Ueber die wahre Lage des alten Ostgrön-lands, durch H. P. v. Eggers. Mit zwey Karten. Kiel 1794. 8.

af Landet, men derimod paa den sydligste Deel af Vestkysten, eller med andre Ord i det nuværende Julianehaabs District. Dette Resultat, der paa den Tid for de Fleste nok har været ligesaa uventet som nedslaaende, svækkede kjendeligen den tidligere livlige Interesse for Grönland, hvilket nu paa længere Tid ligesom tabes af Syne.

Den Første, som vi i vort Aarhundrede træffe i Grönland, sysselsat med dette vidtløftige Polarlands Undersøgelse, er en fremmed Reisende, den tyske Bjergraad K. L. Giesecke<sup>1</sup>. I det første Aar (1806) af hans syvaarige Ophold i Grönland trængte han, endskjønt man synes at have villet nægte det, virkeligen fra de sydligste Etablissementer paa Vestkysten frem til Øen Alluk omme paa Østkysten. Den næste Sommer (Juli 1807) gik han, ligeledes i en grönlandsk Konebaad, ud fra Upernivik, den nordligste af de danske saakaldte Colonier, og trængte nu længere frem imod Nord, end det er bekjendt, at nogen Dansk før eller efter ham har gjort. Paa omtrent 75° N. Br. naaede han nemlig Nulluk, efter hans Angivelse ikkun en Fjerdingvei fra den store nordlige, for ufremkommelig ansete, Iisblink (Puisortok) der uden Tvivl udgjör den sydligste Grænse af de saakaldte arktiske Høilande. I de paafølgende Aar

<sup>1</sup>) Karl Ludwig Giesecke, død 1833 i Dublin som Sir Charles Giesecke, havde i sin Ungdom været en bekjendt Skuespiller i Wien, men var senere bleven Mineralog og reisende Mineraliehandler. Da han som saadan i Begyndelsen af dette Aarhundrede agtede sig til vort Norden, vidste han i Berlin at forskafe sig Titel af Kongelig preussisk Bjergraad. Efter et Besøg paa Færøerne, hvorom dog Intet er blevet bekjendt, reiste han i Aaret 1806 med den danske Regjerings Understøttelse og ganske særdeles Begunstigelser over til Grönland, hvor hans Ophold, paa Grund af den imidlertid imellem Danmark og Engelland udbrudte Sækrig, forlængede sig indtil 1813. Giesecke's Hovedarbejde over Grönland er Artiklen Greenland (22 Quartsider) i den af D. Browster udgivne Edinburgh Encyclopædia. Det Meste og det Betydeligste af Giesecke's grönlandske Samlinger er gaaet til Engelland eller ogsaa til Tydskland.

kom Giesecke derimod ikke udenfor den Strækning af Grönlands Vestkyst, som allerede i hans Tid indtoges af de der-værende danske Handels-Etablissementer<sup>1</sup>.

Samme Aar (1813), som Giesecke fra Nordgrönland vendte tilbage til Europa, for der at høste den ham ven-tende Løn for sine syvaarige Savn og Anstrængelser, hjem-gik den danske Naturforsker M. Wormskiold fra Sydgrön-land, hvoraf han i dette og det foregaaende Aar havde be-reist en ikke ubetydelig Strækning, fornemmelig i botanisk Henseende. Efter sin Hjemkomst forelagde han det skan-dinaviske Litteraturselskab en udførlig Afhandling, betitlet Gammelt og Nyt om Grönlands, Viinlands og nogle flere af Forfædrene kjendte Landes formeentlige Beliggende, og indrykket i Selskabets Skrifter for 1814 S. 298-403. I denne søgte han med megen Lærdom og Skarpsindighed i Sær-deleshed at gjendrive den af H. P. v. Eggers i hans Priisskrift opstillede Mening, at Grönlands Österbygd skulde have lig-get paa Vestkysten. Med Walchendorf, Torfæus og over-hovedet de Fleste af de Ældre antog Wormskiold, at Öster-bygden maatte søges paa Östkysten af Landet, medens alle de Fjorde paa Vestkysten, som endnu bevare Levninger af deres fordums Bebyggelse ved de i Landet indvandrede Skandinaver, efter ham vilde blive at henhøre til de Gamles Vesterbygd. Wormskiold's Undersøgelser vakte ikke ringe Opmærksomhed baade i og udenfor Danmark, og hans Me-ning om Österbygdens Beliggenhed fortrængte en Tid lang temmelig almindeligen den af Eggers forfægtede.

I Efteraaret 1817 berettede engelske Hvalfangere og

---

<sup>1</sup>) Om Giesecke's Reiser og Foretagender i de to første Aar af hans Ophold i Grönland findes nogle Efterretninger i et, i Dagén af 20de Februar 1808 meddeelt, Brev fra ham selv, der her dog ikke nævnes, men blot kaldes en i Grönland reisende Videnskabsmand. Brevet selv er dateret Godhavn paa Disko den 6te August 1807 og har formodentligen været til hans Velynder, den nu afdøde Etatsraad J. G. L. Manthey til Falkenstein.

navnligen Scoresby den Yngre ved deres Hjemkomst fra det nordlige Ishav, at overordentlig store Masser af Drivisen imellem Spitsbergen og Østkysten af Grönland i dette og de nærmest foregaaende Aar vare bortdrevne og forsvundne<sup>1</sup>. Disse Efterretninger gave Anledning til, at man i Engelland paa Ny optog de siden 1773, paa Grund af de næsten uafbrudte Søkrige, opgivne Forsøg paa at finde en nordvestlig Gjennemfart fra det Atlantiske ind i det Stille Hav. Ligesom man i Engelland temmelig almindeligen antog, at det gunstige Öieblik til Opdagelsen af den igjennem Aarhundreder forgjeves søgte Nordvestpassage nu var kommet, saaledes synes man samtidig her i Danmark at have haabet, at den, i Drivisen östen for Grönland saa uventet indtraadte, betydelige Forandring omsider vilde aabne Adgangen til dette Lands ukjendte Østkyst, hvor man nu atter med Wormskiold var tilböielig til at henlægge Österbygden. Det var imidlertid, hvis vi ellers ikke ere feil underrettede, fornemmelig Hans Majestæt vor nu-regjerende Konges varme Interesse for dette, man turde vel sige, nationale Anliggende, der foranledigede, at en Commission, bestaaende af nuværende Conferentsraad H. C. Örsted, afdöde Admiral Löwenörn og den ligeledes afdöde

---

<sup>1</sup>) I et Brev til Sir Joseph Banks tilskrev Scoresby i Begyndelsen af October 1817 ham iblandt Andet Följende: I found on my last voyage about 2000 square leagues of the surface of the Greenland Sea, included between the parallels of 74° and 80° N., perfectly void of ice, which is usually covered with it. Now, all this ice has disappeared within the last two years, and there is little doubt but it has been drifted to the southward into warmer climates, and there dissolved." (Jvfr. The Edinburgh new Philosophical Journal. Vol. XX, S. 97). At denne Scoresby's Formodning om Isens Opløsning i varmere Klimater ikkun for en ringe Deel var grundet, maatte den Kongelige grönlandske Handel til sin store Skade erfare, idet to af de fem Skibe, hvormed Landet den Gang besöjedes, dette Aar bleve borte i Isen, der sönden om Cap Farvel var drevet ind i Davisstrædet og næsten ganske opfyldte dette.

Bjergraad Giesecke, blev nedsat, for at tage Sagen under nærmere Overveielse. Denne Commission er formodentligen, ligesom det en Tid lang var Tilfældet med den senere grønlandske Commission, der foreslog og forberedede den bekjendte Expedition under Capitain Graah, bleven holdt hemmelig: i det Mindste er der, saavidt vi vide, aldrig blevet Noget bekjendt om dens Forhandlinger, som fandt Sted i Löbet af Vinteren 1817—18. Vist er det, at de ikke have ført til noget endeligt Resultat. Meningerne skulle have været meget delte i Commissionen, idet Löwenörn imodsatte sig ethvert saadant Foretagende, som aldeles overflødigt, medens den med Forholdene i Landet bekjendte Giesecke ansaae en Kystfart med grønlandske Konebaade for snarest at ville føre til Maalet. Aaret derpaa (1819) vendte Wormskiöld, der med det russiske Opdagelsesskib Rurik havde gjort Reisen igjennem Sydhavet, tilbage fra sit toaarige Ophold paa Kamschatka. Det er os bekjendt, at han efter sin Hjemkomst til Danmark ønskede at see en Expedition bragt i Stand til Östkysten af Grönland, og at han under visse Betingelser ikke var uvillig til selv at gaae med en saadan. Han gjorde imidlertid kun nogle foreløbige Skridt i den Henseende og trak sig snart tilbage, efterat have erfaret, at iblandt Andet Tidsomstændighederne ikke vare et Foretagende af den Natur gunstige.

Imidlertid var den Række af engelske Opdagelsesreiser, hvilke vi fornemmeligen skyldte, at vi nu kjende de arktiske Kyster af det amerikanske Continent i deres fulde Udstrækning, i Foraaret 1818 bleven aabnet med Afsendelsen af to fortræffelig udrustede Expeditioner, hvoraf den ene under John Ross igjennem Davisstrædet skulde søge at opdage Nordvestpassagen, den anden under David Buchan skulde trænge frem imellem Grönlands Östkyst og Spitsbergen, hvis den, hvad man antog for muligt, omkring Nordpolen traf et isfrit Hav, gaae igjennem dette og saaledes paa den allernærmeste Vei søge at naae Beringstræ-

det. Men, da disse og de følgende engelske Opdagelsesreiser til de nordligste Egne af den nye Verden ligge udenfor Grændserne af nærværende Fremstilling, ville vi her indskrænke os til korteligen at berette om et Møde paa Isen, som Capitain Ross i Sommeren 1818 havde med nogle Beboere af de ubekjendte nordligere Strækninger af Grönlands Vestkyst, hvis Undersøgelse paa en neppe forsvarelig Maade fra dansk Side er bleven forsømt<sup>1</sup>.

Den 9de August, da begge de til Expeditionen hørende Skibe paa henimod 76° N.Br. befandt sig tæt udenfor Isen, som her laa fast op til Kysten, bemærkede Engellænderne nogle Indfødte, der i deres Hundeslæder vare komne ud paa Isen og syntes at ville nærme sig Skibene, men vare overmaade frygtsomme. Dog lykkedes det den følgende Dag, ved Hjælp af en indfødt Grönlænder<sup>2</sup>, der fulgte med Expeditionen som Tolk, ikke blot paa Isen at bringe en Sammenkomst i Stand med Nogle af dem, men endog at formaae disse til at komme ombord i Skibet Isabella. Ved denne første Sammenkomst med de Indfødte og deres gjentagne Besøg, medens Skibene laae udenfor denne Deel af Grönlands Vestkyst, erfarede Engellænderne, at de hørte til en Eskimostamme, der afsondret, som det synes, fra hele den øvrige Verden beboer de nordøstligste

<sup>1</sup>) Allerede i Jakob Severin's Tid havde Paul Egede (Efterretninger om Grönland. S. 71) foreslaaet, at lade et Skib løbe op under Nord, for at faae Vished, om Grönland var en Ö eller landfast med Amerika, og tilbudet sig selv at gaae med Skibet. Egede fik to Gange efter hinanden et höfligt Afslag. Nu er, som bekjendt, Grönlands Insularitet sat udenfor al Tvivl; men Danmark har ikke bidraget det Ringeste til dette geographiske Problems Løsning.

<sup>2</sup>) Zachæus, hvem Ross kalder John Sacheus, var født i Nordgrönland, hvis vi ikke feile, ved Jakobshavn. Paa Grund af en ulykkelig Kjærlighed eller rettere af Krænkelser over et Afslag af en Pige, han vilde ægte, forlod han 1816 hemmeligen sit Fødeland og kom med en skotsk Hvalfanger til Leith. I Begyndelsen af Aaret 1819 blev han i Edinborg borttrykket af en Tyfus.

Kyststrækninger af Baffinsbugten. De havde aldrig i deres Liv seet Skibe og antog derfor Isabella og Alexander for levende Væsner, komne enten fra Solen eller fra Maanen; Seilene ansaae de for Vinger. Selv havde de, saavidt Engellænderne kunde bringe i Erfaring, ingen af de ellers blandt Eskimoerne brugelige Skindbaade; hvilket dog næsten lyder utroligt. Derimod færdedes de med overordentlig Hurtighed paa Slæder, der lignede Grönlændernes og ligesom disses blevne trukne af Hunde. Hvad der i høi Grad forbausede Engellænderne, var at finde disse aldeles isolerede Vilde i Besiddelse af Jernredskaber. Engellænderne troede først, at Jernet muligen med Skibsvrag kunde været drevet ind paa deres Kyster; men ved nærmere Efterspørgsel erfarede de, at det Jern<sup>1</sup>, som de Indfødte benyttede til deres Redskaber og Jagtvaaben, fandtes i betydelige Mæsser paa et Fjeld i Nærheden af Kysten. Dette Jernfjeld, som Ross kalder Sowallick<sup>2</sup> Point, ligger i Følge hans Angivelse paa 76° 10' N. Br. Expeditionens grønlandske Tolk forsikkrede Engellænderne, at de Eskimoer, som de havde truffet i denne Afkrog af Verden, erkjendte et Slags Overhoved eller Konge, som i Petovak<sup>3</sup>, hvor han residerede, skulde beboe et stort paladsagtigt Steenhuus, og til hvem hans Undersaatter afgave en vis Andeel af deres Fangst og Erhverv; men hele denne Fortælling klinger altfor fabelagtig, til at vi kunne antage den for Andet

<sup>1</sup>) Sandsynligheden for at det maatte være Meteorjern blev efter Hjemkomsten til Engelland bekræftet af den bekjendte Dr. VVollaston, der fandt at det indeholdt flere Procent Nikkel.

<sup>2</sup>) Rigtigere Savilik af Savik, Jern.

<sup>3</sup>) Da denne arktiske Residents ifølge de Indfødtes Udsigende skulde ligge i Nærheden af en betydelig Ø, som ikke lettigen kunde være nogen anden end VVolstenholme Island, og Ross i de følgende Dage tydeligen erkjendte nogle grønlandske Vinterhytter nordenfor Cap Dudley Digge, antog han og hans Medreisende disse for at være det omtalte Petovak.



end en Misforstaaelse fra Tolkens Side, eller maaskee endog for en ligefrem Opdigtelse. Ross, der ikke fandt Leilighed til at gjengælde disse Eskimoer deres Besøg og endnu mindre til at gjøre deres Konge sin Opvartning, gav hele den bjergige Kyststrækning, som denne Stamme beboer, Navn af de Arktiske Höilande (Arctic Highlands)<sup>1</sup>.

Disse Engellændernes Undersøgelser af de, hidindtil ubekjendte, nordligere Strækninger af Grönlands Vestkyst synes imidlertid ikke her i Danmark, hvor man til den Tid fornemmeligen havde Opmærksomheden henvendt paa Landets Östkyst, at have vakt nær den Opsigt, som de fire Aar senere af W. Scoresby den Yngre paa den modsatte nordöstlige Kyst gjorde Opdagelser. Da alle de fra Danmark til Gjenopdagelsen af Österbygden udsendte Expeditioner havde søgt denne lige overfor Islands Vestkyst, saa havde ingen af dem paa nogen betydelig nordligere Brede nærmet sig Östkysten af Grönland. Af fremmede Söfærende havde den beröimte Hudson, da han i Aaret 1607 paa sin første Opdagelsesreise forsögte at trænge frem tværs over

---

<sup>1</sup>) Det faldt ikke Ross ind, i sin Souverains Navn at tage nogen Deel af Grönlands Vestkyst i Besiddelse, endskjönt der landedes paa enkelte Punkter. Derimod undlod han ikke at gjøre dette övre paa den anden Side af Baffinsbugten, hvor han i Possession Bay höitideligen og med alle de brugelige Formaliteter tog Landet i Besiddelse. Vi troe her at burde bemærke dette, da Engellænderne senere, paa Grund af Ross's Undersøgelser i Aaret 1818, synes at ville tilægge sig de nordligste Strækninger af Grönlands Vestkyst. Saaledes finde vi paa et, af det engelske Selskab for Udbredelsen af nyttig Kundskab for faa Aar siden udgivet og sandsynligviis i en Mangfoldighed af Exemplarer over hele det brittiske Rige udbredt, Kort over det brittiske Nordamerika og Vestindien, at Kysterne af Grönland ere illuminerede som danske fra Ardincaple Inlet, eller fra imellem 75° og 76° N. Br. omme paa Östkysten, og til Dunira Bay omtrent paa samme Brede af Vestkysten, imedens Melville's Monument og de endnu nordligere Strækninger af Grönlands Vestkyst ere illuminerede som hørende til de engelske Besiddelser i Nordamerika.

Nordpolen, to Gange faaet den nordöstlige Kyst af Grönland i Sigte, men begge Gange ikkun tilfældigviis. Den 13de Juni vare hans Skibe blevne indhyllede i en tyk og overordentlig kold Taage. Da denne den paafølgende Morgen lettede, opdagedes der paa en ikke nærmere angiven Brede et med Sne bedækt Forbjerg og bag ved dette et høit Fjeld, der havde Lighed med en Fæstning og fik Navn af Mount of God's Mercy. Luften blev nu mild, og det regnede. For at klare Kysten, styrede Hudson østlig; men, efter igjen i nogen Tid at have været indhyllet i Taage, saae han paa 73° Brede atter Land; det var høit og steilt, men aldeles snefrit. Denne Deel af Kysten gav Hudson Navn af Hold-with-Hope. I den anden Halvdeel af det syttende Aarhundrede synes hollandske Hvalfangere ikke sjelden at være komne ind under Nordøstkysten af Grönland. Paa et ældre Kort over Grönland i en, i sin Tid meget anseet, Samling af hollandske Søkort (De groote nieuwe Zee-Atlas door Gerard van Keulen) finde vi den hele Kyststrækning fra 70° til henimod 80° N. Br. aflagt under Navn af Nieu-Groenland, og paa denne Strækning atter t- Land van Broer Ruys (med den udenfor samme liggende Ö Bontekoe) opgedaen Anno 1655, Baey van Gale Hamkes opgedaen Anno 1654, t- Land van Edam opgedaen Anno 1655 og endeligen nordligst (paa henved 79° N. Br.) t- Land van Lambert opgedaen Anno 1670. Desuagtet maatte denne Deel af Grönlands Östkyst, som hele Östkysten overhovedet, uden Tvivl endnu betragtes som et ubekjendt Land, da W. Scoresby den Yngre, en videnskabelig dannet Hvalfanger-Commandeur og nu Medlem af den engelske Geistlighed i Exeter, i Sommeren 1822 paa en Hvalfangst-Expedition imellem Spitsbergen og Grönland fandt Leilighed til at undersøge en ikke ubetydelig Strækning af det sidstnævnte Lands Nordøstkyst. Den 27de Marts 1822 var Scoresby med det fortrinlige Hvalfangerskib Baffin, der nu skulde gjøre sin tredje Reise til Ishavet, løben ud fra

Liverpool. Den 25de April befandt han sig paa  $75^{\circ} 05'$  N. Br. og, da der allerede paa denne Brede kunde ventes Hvaler, lod han Slupper, Liner, Harpuner, kort Alt, hvad der udfordres til Fangsten, gjøre klar, for at kunne begynde denne. Scoresby vedblev at staae Nord efter indtil den 28de April, da han om Morgenen paa  $80^{\circ} 30'$  N. Br. blev standset af uigjennemtrængelige Iismasser. Efter i flere Uger paa disse høie nordlige Breder, hvor Hvalfangerne indtil Aaret 1818 pleiede at gjøre den rigtigste Fangst, ikkun at have seet faa og fanget en eneste Fisk, besluttede Scoresby at forsøge de sydligere Breder af Iishavet, hvor enkelte Hvalfangerne, og iblandt disse han selv, i de nærmest foregaaende Aar havde fanget heldigen og ved denne Leilighed vare komne i Sigte af Grönlands Östkyst eller The West-Land, som denne Kyst i Modsætning til Spitsbergen i deres Sprog sædvanligviis hedder. Den 23de Mai var Baffin om Middagen paa  $75^{\circ} 43'$  N. Br. Da Scoresby ansaae denne Parallel for den passende til atter at søge Hvaler paa, lod han staae ind i Isen, som her omgiver Östkysten af Grönland. Han bedrog sig ikke: inde imellem Isen bleve flere Hvaler sete og to af dem fangede. Den 8de Juni, da det efter et Snefog klarede af om Eftermiddagen, fik Scoresby paa  $74^{\circ} 06'$  N. Br. for første Gang i dette Aar Östkysten af Grönland i Sigte. Men alle Anstrængelser uagtet vilde det ikke lykkes ham at komme Landet nærmere end paa 10 Sømile (Leagues); uigjennemtrængelige Iismasser spærrede ham Adgangen. Heldigviis var Veiret i flere Dage særdeles smukt og Luften klar, saa at den høie bjergige Kyst vedblev at være synlig i et Omfang af henved 90 engelske Mile. Det nordligste Punkt af denne Kyststrækning blev anseet for den nordöstlige Pynt af Gale Hamkes's Bai, hvormed Bredden ( $75^{\circ}$ ) stemmede. Det sydligst (paa  $73^{\circ} 30'$  Br.) sete høie Land antoges derimod for at være Hudson's Hold-with-Hope. Af Kysten sønden for dette Punkt fik Scoresby senere (den 18de Juni)

en mindre Strækning at see, men i en betydelig større Afstand. Da han imidlertid i Nærheden af Land ikke havde truffet Spor af Hvaler, stod han i østlig Retning atter ud efter. I kort Tid fangedes der nu een større og to mindre Hvaler, foruden tre Narhvaler. Men, efter derpaa i en tre Ugers Tid saa godt som slet ikke at have seet Hvaler, besluttede Scoresby sig den 19de Juli til paa Ny at søge ind under Kysten, i det Haab denne Gang maaskee at være heldigere. Det lykkedes ham endnu samme Dag at trænge igjennem en ikke ubetydelig Deel af Drivisen og at nærme sig Landet paa  $71^{\circ} 02'$  N. Br., hvor en lille Bugt eller Fjord fik Navn af Masclet Bai. Den 24de Juli havde Scoresby omsider den Glæde for første Gang at betræde Grönlands Östkyst. Paa  $70^{\circ} 30'$  N. Br. landede han uden Vanskelighed paa et Klippenæs, hvilket han gav Navn af Cap Lister. Da Landet her havde tabt sin bjergige Charakter, vandrede Scoresby langs med den lave Strandbreed en tre til fire engelske Mile frem i vestlig Retning og steg derpaa ned igjen i Nærheden af Cap Swainson, hvor han traf paa en grönlandsk Teltplads med umiskjendelige Spor af, at de Indfødte kort i Forveien havde havt Ophold paa dette Sted. Iblandt adskillige Stykker forarbejdet Træ og Been, som de her havde efterladt sig, tildrog især Beenspidser af en Bue eller maaskee snarere af en Kastepestil sig Scoresby's Opmærksomhed; den var nemlig ikke alene særdeles vel gjort, men tillige forsynet med en lille Jernod. Natten derpaa var den atmosfæriske Refraction, som en Følge af den indtraadte Varme, saa betydelig, at Scoresby, efter igjen at være kommen ombord, ikke blot tydeligen kunde see det omvendte Billede af et Skib, der selv var aldeles under Horizonen, svæve over Midten af en, allerede den 23de af ham bemærket, rummelig Bugt eller Fjord, men at han endog var i Stand til i dette Billede at gjenkjende sin Faders Skib The Fame, uagtet dette paa samme Tid befandt sig henved 30 engelske Mile borte. Den 25de om Mor-

genen var Scoresby, ledsaget af tre Hvalfangerskibe, der om Natten havde sluttet sig til Baffin, i Mundingen af bemeldte Fjord, der senere viste sig at være et betydeligt Sund eller Stræde. Op ad Dagen fik han det Skib, hvis Billede han alt om Natten var bleven vaer, virkeligen i Sigte og erfarede nu af sin Fader, som i to eller tre Dage havde krydset i Sundet, at han i dette havde seet to Hvaler. Den følgende Nat fik Scoresby selv her ligeledes to Hvaler at see, hvilket opmuntrede ham til endnu at forblive et Par Dages Tid i dette mærkelige Sund, hvis Undersøgelse udgjør den egentlige Kjerne af hans Opdagelser paa Østkysten af Grönland. Sundet selv gav Scoresby efter sin Fader Navn af Scoresby's Sund, fordi han antog det for afgjort, at hans Fader var dets oprindelige Opdager eller dog i ethvert Tilfælde den første Europæer, som var trængt ind i det<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) Heri har Scoresby dog rimeligviis taget feil. VVormskiold besad nemlig i sin Tid (Det skandinaviske Litteraturselskabs Skrifter for 1814. S. 383-84) et haandskrevet Kort af Volkert Bohm, der 1788 var Raadmand i Boldixum paa Osterlandsföhr, ifölge hvilket denne i Juni og Juli 1761 var kommen langs med en betydelig Strækning af Grönlands Østkyst og her paa 70° 40' N. Br. af den stærke indadgaende Ström var bleven draget ind i en Fjord, som han antog den for, af en meget betydelig Vidde og saa dyb, at der end ikke med klar Luft fra Bramsalingen kunde öfres Ende paa den. Det paaberaabte Kort, hvilket VVormskiold havde faaet af Löwenörn, er formodentligen forgaaet ved den Brand, som for et Par Aar siden i Jylland tilintetgjorde alle den Förstnævntes videnskabelige Samlinger; men vi kunne neppe betvivle, at jo vor frisiske Landsmand, i en ung Alder og sandsynligviis med en hollandsk Hvalfanger, hele 61 Aar för Scoresby og dennes Fader har været inde i det saakaldte Scoresby's Sund. Den af sin Födeö höitfortjente Volkert Bohm döde 1825, 82 Aar gammel, efter som Hvalfanger i Alt at have gjort 45 Reiser til det nordlige Iishav. — Ved denne Leilighed troe vi endnu at burde bemærke, at nogle Östlændinger, hos hvilke den bekjendte Kjöbmand J. C. Mörch ved Julianehaab i sin Tid indsamlede Efterretninger om Østkysten, fortalte ham, at der betydeligen nordligere end Omevik var endnu et beboet Vintersted, hvilket de kaldte Fik-

Indløbet til Scoresby's Sund begynder efter den yngre Scoresby's Mening paa den nordlige Side allerede ved Cap Hodgson, der efter ham ligger paa 70° 32' N. Br., altsaa lidt nordligere end Cap Lister, hvor han først landede, medens det imod Syd begrændses af Cap Brewster paa 70° 11' N. Br. Afstanden imellem disse to Forbjerge anslaaer Scoresby til 24 engelske Mile, men imellem Cap Brewster og Cap Tobin, som ligge næsten under den samme Meridian, er Sundets Brede ikkun 14 Mile. Indenfor de to sidstnævnte Forbjerge udvider det sig imidlertid atter. Fra Cap Tobin paa Nordsiden, hvor Landet sænker sig ned imod Sundet, strækker Kysten sig i V. N. V. til Cap Hope. Her bøier den af og løber nu, som en lav regelmæssig Strandbred, imod Nord, i en med den ydre østlige Kyst næsten parallel Retning. Syd- og Östsiden af Landet, der saaledes har Udseendet af at være en Halvö, men dog vel snarere er en Ö, gav Scoresby Navn af Liverpool Kysten. Paa Vestsiden beskylles det af Hurry's Inlet, der skiller det fra Jameson's Land. Faderen Scoresby havde sine Baade 30 til 40 engelske Mile oppe i denne Arm af Sundet, men uden at finde Ende paa den. Östkysten af Jameson's Land, som i det Hele strækker sig i Nord og Syd, løber nedenunder Cap Stewart med en lav og flad Strandbred i S. V. indtil Cap Hooker, hvorfra den dreier sig i V. N. V. og N., saa at Jameson's Land efter al Sandsynlighed ligeledes bliver en Ö eller en Halvö. Fra Cap Brewster saaes den sydlige Kyst af Scoresby's Sund at strække sig omtrent 50 engelske Mile i V. og V. N. V., hvor det fjerneste Punkt fik Navn af Cap Stevenson. Imellem Sydkysten og Jameson's Land er Sundet ikkun 14 engelske Mile bredt, og smallest under Meridianen af Cap Hooker. Vesten for dette Cap udvider Sundet sig igjen betydeligen, men deles her af en fremspringende Landstrækning, der blev kaldet Milne's

kiukbik, og at der nordenfor dette gik en stor Strömsfjord ind i Landet, der saaledes muligviis kan være Scoresby's Sundet.

Land, i tvende Arme, hvoraf den sydligere er at betragte som en Fortsættelse af Sundet og løber lige i Vest, uden at der fra Toppen af Baffin lod sig opdage Ende paa den. Den anden Arm, der fik Navn af Hall's Inlet, trænger sig ind imellem Jameson's Land og Milne's Land. Scoresby's Fader undersøgte denne Arm i en Strækning af henved 30 engelske Mile, fra Cap Hooker at regne, men fandt heller ikke Ende paa den: over en uoverskuelig Mængde af Iis var der imod Nordvest ikke Land at øine. Allerede den 25de Juli var den yngre Scoresby om Eftermiddagen landet paa Nordsiden af Sundet ved Cap Hope, hvor Egnen aldeles lignede den omkring Cap Lister, og hvor han ligeledes traf Spor af de Indfødtes Sommerophold. Den følgende Morgen landede han i Nærheden af Cap Stewart paa Jameson's Land, der viste en heel anden Charakter end det, Scoresby hidtil havde seet af Grönlands Östkyst, og bedækkes af en, sandsynligviis yngre, Steenkulformation. Foruden mange andre Spor af Beboelse traf Scoresby her ikke langt fra den flade Strandbred 10 af de sædvanlige, men nu paa Grund af Aarstiden forladte, grönlandske Vinterhytter. I Nærheden af disse voxede Græsset en Fod høit; overhovedet var Vegetationen paa Jameson's Land af en ualmindelig Frodighed. Paafaldende var i denne Henseende Modsætningen til den høie, bjergige og for en stor Deel iisklædte Sydkyst af Sundet. Her fandt Scoresby ikke Leilighed til selv at lande; men han sendte Nogle af Mandskabet i Land i Nærheden af Cap Brewster, hvor de klavrede over en Iisblink og besteg et meget steilt, omtrent 1500 Fod høit, Fjeld, hvis Top ragede frem af Isen. Efterat have forladt dette mærkelige Sund, undersøgte Scoresby i de paafølgende Dage Kysten søndenfor Cap Brewster indtil Cap Barclay paa 69° 13' N. Br., dog uden at lande. Hans Fader og en anden Hvalfanger vedbleve at holde Følgeskab med ham. Men, da de den 30te Juli, uden at have truffet paa Hvaler, befandt sig to Bredegrader søndenfor

den sydligste Parallel, paa hvilken Scoresby nogensinde med Held havde drevet Hvalfangsten, besluttede de efter fælleds Overlæg at vende om igjen og at søge Nord paa. For at undgaae en Række af Iisfjelde udenfor Cap Brewster, styrede de først østlig og derpaa nordlig; men de vare her ikke heldigere, end tilforn. Da de i flere Dage i en temmelig betydelig Afstand fra Land forgyvedes havde søgt efter Hvaler, bleve de den 9de August enige om at gjøre et sidste Forsøg inde under Østkysten af Grönland. Efter en kort Hvile gik de endnu samme Dag under Seil og styrede vestlig igjennem Aabningerne i Drivisen. Ved Nattens Frembrud havde de tilbagelagt en Vei af omtrent 50 engelske Mile og gjorde nu fast ved en af de store Iisflader. Den følgende Dags Eftermiddag opdagede de Land og kort derefter, da det klarede af, en Aabning i Isen, der strakte sig lige ind imod Strandbredden. I det Haab, her snarest at kunne træffe Hvaler, bestemte Scoresby og hans tvende Ledsagere sig til for det Første at forblive, hvor de vare, og Skibene bleve bragte i Sikkerhed ved Randen af den, udenfor Kysten liggende, saakaldte Landiis. Det Land, som laa lige for dem i N. V. t. V., havde Udseendet af en Ö og fik Navn af Traill's Eiland. Midten af det syntes at ligge paa 72° 12' N. Br., eller saa omtrent. Söndenfor Traill's Eiland aabnede der sig et meget bredt Sund, der blev opkaldt efter den beröimte engelske Chemiker Davy, medens en anden Aabning paa Nordsiden af Öen fik Navn af Mountnorris Inlet. Scoresby landede ved Cap Moorsom paa den bjergige og nøgne Østkyst af Traill's Eiland, uden at træffe Spor af Landets Indbyggere. Derimod stödde hans Fader imellem Cap Moorsom og Cap Simpson, det sydöstligste Forbjerg af Öen, paa Levningerne af ikke færre end 50 Sommerboliger<sup>1</sup>. Den 12te August om Morgenens blev, uagtet det regnede og stormede, et Antal fuldstændigen

<sup>1</sup>) Formodentligen grönlandiske Teltmure (Karmæt), som de paa Vestkysten kaldes.



udrustede Hvalfangerslupper afsendt fra de tre Skibe i For-  
 ening, for nærmere at undersøge saavel Davy's Sund som  
 Mountnorris Inlet, men tillige for her at lede efter Hvaler.  
 Det var nær ved, at dette Foretagende havde faaet et me-  
 get uheldigt Udfald; thi op ad Dagen tog ikke blot Regnen  
 til og Stormen blev stærkere, men til al Ulykke brast Iis-  
 marken, ved hvilken Skibene havde gjort fast, saa at disse  
 kom i Fare og bleve skilte fra Slupperne. Dog løb Alt  
 heldigen af, uden for saa vidt, at Scoresby derved blev for-  
 hindret fra, ifølge Aftale med sin Fader, paa denne Dag,  
 der var Kongen af Engellands Fødselsdag, høitideligen at  
 tage Landet i Besiddelse. Dette skete heller ikke senere,  
 da han ikke oftere fandt Leilighed til at lande. Derimod  
 var han nu desto heldigere med Hvalfangsten, endskjønt  
 Fangetiden gik stærkt til Ende. Den 15de August bleve  
 nemlig fem store Hvaler harpunerede, af hvilke to forlistes,  
 men de tre andre bleve hjergede. Derved fik Baffin med Eet  
 en ligesaa god Ladning, som de Skibe, der i denne Som-  
 mer havde fanget heldigst. Scoresby vedblev af og til at  
 see Östkysten af Grönland indtil den 27de August, da en  
 tyk Taage havde indfundet sig om Natten, og han for be-  
 standig tabte Landet af Sigte. Han tiltraadte nu Hjemrei-  
 sen og naaede Engelland i Midten af September Maaned.

Scoresby's Undersøgelse af Grönlands Östkyst, som  
 omfatter den betydelige Strækning fra Cap Barclay paa 69°  
 13' O. Br. indtil det paa omtrent 75° Brede beliggende  
 Gale Hamkes's Land, blev det følgende Aar af En af hans  
 Landsmænd fortsat et Stykke længere imod Nord. Capitain  
 Clavering, hvem Admiralitetet havde overdraget at bringe  
 den daværende Capitain Sabine over til adskillige Stationer  
 i det nordlige Iishav, fik den 5te August 1823 Östkysten  
 af Grönland i Sigte. Efter her af have landsat Sabine og  
 dennes videnskabelige Apparat paa et Par Öer, hvilke han  
 gav Navn af „Pendulum Islands”, undersøgte han den nor-  
 denfor liggende Kyststrækning, hvilken var den første, Sco-

resby Aaret i Forveien havde faaet i Sigte. Den Fjord eller det Sund, som Scoresby havde givet Navn af Walter Scott's Inlet, antog Clavering for at være den af Gale Hamkes opdagede Bai. Andre nordligere Aabninger i Kystlandet gav han Navn af Foster's Bai, Ardincaple Inlet og Roseneath Inlet. Han saa det høie og steile Kystland at strække sig i denne Retning op til den 76de Grad N. Br.

Samme Aar udgav Scoresby den udførlige Beretning om sine Undersøgelser og Opdagelser paa Grönlands Östkyst<sup>1</sup>, et Skrift, der i sin Nyhed neppe nogetsteds har vakt en saa almindelig Opmærksomhed, som her i Danmark. Ikke blot, at det var lykkedes ham, uden at støde paa uovervindelige Vanskeligheder, gjentagne Gange at nærme sig, ja endog at lande paa en Deel af den for utilgængelig ansete Kyst! Men den, fra Barndommen med lishavet fortrolige, Sömand havde endnu til Slutning udtalt det som sin fuldkomne Overbeviisning, at han, hvis der havde været ham forundt en tre eller fire Ugers Tid til en saadan Undersøgelse, sandsynligviis vilde have været i Stand til at løbe ned langs med den sydöstlige Kyst af Landet, lige indtil Cap Farvel, og underveis at besøge alle de Steder, hvor de gamle Colonier havde staaet. I den Omstændighed, at Scoresby kun ved et Tilfælde var bleven afholdt fra, i sin Souverains Navn at tage den af ham opdagede Kyststrækning i Besiddelse, maatte den danske Regjering finde en yderligere Opsfordring til at gjøre noget Alvorligt, for omsider at see i det Mindste den Deel af Östkysten, der grændser nærmest til de danske Handels-Etablissementer paa Vestkysten, undersøgt og med det Samme Spørgsmaalet om Österbygdens virkelige Beliggenhed paa en afgjørende Maade besvaret. I et af de paafølgende Aar blev

<sup>1</sup>) Journal of a voyage to the northern whale-fishery; including researches and discoveries on the eastern coast of West Greenland, made in the summer 1822, in the ship Daffin of Liverpool. By VVilliam Scoresby Junior, Commander. Edinburgh 1823. 8.

der i den Anledning nedsat en Commission, bestaaende af den nuværende Finants-Minister Grev A. W. Moltke, Etatsraaderne J. W. Hornemann og Gede, samt Commandeur-Capitain Zahrtmann. I al Stilhed forberedede denne Commission en Expedition, der i to af de i Landet brugelige større Skindbaade eller saakaldte Konebaade, med en Besætning af Indfødte og ledsagede af to Kajaker, fra et af de sydligste europæiske Etablissement paa Vestkysten skulde afgaae til Östkysten og der søge at trænge frem til det sydligste af Scoresby sete Punkt, nemlig Cap Barclay, af ham angivet at ligge paa 69° 13' Brede.

Tidlig i Foraaret 1828 indskibede nuværende Capitain W. A. Graah, hvem Anförselen af denne Expedition var bleven anbetroet, sig tilligemed Dr. I. Vahl, der som Naturforsker skulde ledsage Expeditionen, paa Hvalfisken, en den Kongelige grönlandske Handel tilhørende Brig, og ankom den 28de Mai til Frederikshaab i Sydgrönland. Herfra begave de sig den 5te Juni i en leiet Konebaad paa Veien til den sydligste Colonie Julianehaab, hvilken de naaede den 16de Juni. Ved Julianehaab skulde de to større for Expeditionen bestemte Skindbaade bygges og udredes, Roersker, Styrere og Kajakmænd antages, kort Alt forberedes saaledes, at Expeditionen i det fölgende Foraar med förste gunstige Leilighed kunde afgaae til Östkysten. Under Opholdet ved denne Colonie ankom der den 3die Juli Konebaade fra Lichtenau og Friedrichsthal, de to sydligste af Brödre-Unionetets Missioner i Grönland. Med Missionair A. de Fries var en hedensk Östlænding, for at handle ved Colonien. fulgt med fra Friedrichsthal i sin Kajak. Det var en höi og kraftfuld Mand i sin bedste Alder, som kaldte sig Ernenek, og oprindeligen havde hjemme nordenfor Östkystens berygtede Iisblink Puirsortok, men nu havde tilbragt den sidste Vinter noget östenfor Friedrichsthal. Capitain Graah indsaac strax, hvilke uberegnelige Fordele Expeditionen kunde love sig af denne Östlænding, hvis han var at formaae til

at slutte sig til den og at ledsage den paa Reisen om paa Östkysten. Ernenek vilde imidlertid ikke indlade sig paa noget Forslag i saa Henseende, inden han derom havde raadført sig med sin Familie, der var bleven tilbage ved det under Colonien Julianehaab hørende Handels-Anlæg Nennortalik paa en Ö af samme Navn. Da Ernenek allerede Dagen derpaa agtede sig til Nennortalik, hesluttede Graah, for ikke at tabe ham af Sigte, tilligemed Vahl at følges med ham til Anlægget. Her traf de Ernenek's Svi-germoder og begge hans Hustruer, hvilke Graah ved Hjælp af nogle Foræringer snart vidste saaledes at vinde for sin Plan, at de Intet havde imod at overvintre ved Nennortalik og derpaa i det kommende Foraar at afgaae med Expeditionen til Östkysten. Efter endnu at have besøgt Friedrichsthal, ankom Graah og Vahl den 15de Juli igjen til Julianehaab, hvor Bygningen af de tvende Konebaade imidlertid var rykket frem under de indfødte Baadebyggeres Hænder. Den Tid, som Forberedelserne til Expeditionen nu levnede Capitain Graah, anvendte han til Udflugter i Julianehaabs nærmeste Omegn. Paa en saadan blev den mærkelige lille Kirkeruin i Kakortoksfjorden nøie undersøgt, aftegnet og udgravet. De to Konebaade vare alt i August fuldkomment færdige og afgik endnu i denne Maaned med alt deres Tilbehør til Bestemmelsesstedet Nennortalik. Den 14de October afreiste Graah og Vahl ligeledes fra Julianehaab, for at tage deres Vinterophold ved Anlægget, hvorfra Expeditionen saa tidligen, som muligt, i det følgende Foraar skulde tiltræde Reisen til Östkysten. Her traf de Ernenek, som havde holdt Ord og faa Dage i Forveien havde indfundet sig med sin Familie. Da det lille europæiske Vaa-ningshuus ved Nennortalik's daværende, men senere flyttede, Handels-Anlæg var for indskrænket til, foruden dets sædvanlige Beboere, at kunne rumme de Nyankomne, flyttede disse, tilligemed Ernenek og dennes Familie, ind i et, for dem indrettet, sædvanligt grønlandskt Vinterhuus. Dog,

inden Graah slog sig til Ro i denne Jordhytte, hvor Opholdet skulde give ham en Forsmag paa hvad der den næste Vinter ventede ham omme paa Östkysten, gjorde han endnu en Udflugt, for ved eget Öiesyn at lære Farvandet östenfor Friedrichsthal at kjende. Selv ikke det grönlandske Sprog tilstrækkeligen mægtig, formaaede han Missionairen de Fries ved Friedrichsthal til at gjøre sig Selskab. Paa denne Udflugt kom han ind i det 8 til 9 Mile lange, men paa det Bredeste ikkun en halv Miil brede, Sund, igjennem hvilket Wallöe 1752 var vendt tilbage fra Östkysten, og hvilket vi med denne dets første Opdager ville lade beholde sit grönlandske Navn Ikarisarsoak. Dog naaede Graah ikke denne Gang Östenden af Sundet, men kom ikke længere end til Ujararsolt, en Landingsplads paa Nordsiden af Ikarisarsoak, hvor han besteg et høit Fjeld og herfra havde en viid Udsigt over det isklædte Hav, som omgiver Östkysten af Grönland. Efter en besværlig Tilbagereise naaede Graah den 2den November igjen Nennortalik, hvor han foresandt Ernenek's Svigerfader Sidlit og dennes tre Koner, som imidlertid her vare ankomne. Sidlit tilbød Graah sin Tjeneste, og, efter nogle Vanskeligheder, bekvemmede ogsaa denne Östlænding sig til at slutte sig til Expeditionen og at ledsage den om paa Östkysten.

Efter en i det Helo taget meget mild Vinter afgik Expeditionen allerede den 25de Marts 1829 fra Nennortalik. Den bestod ved Afreisen af Capitain Graah, Dr. Vahl og to andre Danske, fem Grönlændere og ti Grönlænderinder. Expeditionens egne Baade havde ikke kunnet indtage mere end knapt et Aars Proviant for de fire Europæere alene. For Baadenes grönlandske Besætning havdes der i en Transportbaad, som for det Første skulde følge med Expeditionen, ikkun tre til fire Ugers Provisioner; men man havde gjort Regning paa, at der af og til vilde kunne indhandles nogle grönlandske Levnetsmidler hos Beboerne af Östkysten, og at Fangsten af de medfølgende Grönlæn-

dere undertiden ligeledes vilde bringe Noget tilveie. Foruden Transportbaaden, der, som sagt, ikke hørte med til Expeditionen, ledsagedes denne endnu af nogle Kajakmænd, deels antagne til at bugsere, deels saadanne, som i en Dags Tid eller et Par ville gjøre de Bortdragende Selskab. Efter ved det sydligste europæiske Etablissement paa Vestkysten, nemlig Brödre-Missionen Friedrichsthal, at have sagt den civiliserede Verden Farvel, søgte Expeditionen paa den nærmeste Vei igjennem Ikarisarsoak Sundet at komme om paa Östkysten. Den 31te Marts naaede den Ujararsolt, hvor Graah i Eftersaaret havde været nødt til at vende om. Den 1ste April kom den til Kikertak, en liden fordum beboet Ö, ikke langt indenfor den östlige Munding af Ikarisarsoak; men ved Östenden af Sundet laa Storisen saa tæt pakket, at der ikke var mindste Udsigt til for det Første at komme videre. I 25 samfulde Dage maatte Expeditionen her blive liggende i fuldkommen Uvirksomhed. Efter herfra at have sendt Transportbaaden tilbage, ved hvilken Leilighed tillige to af de til Reisen antagne Kajakmænd forlode Expeditionen, slap denne omsider den 26de April fra Kikertak og forbi Igalalik, Östpynten af Fastlandet ved Sundets Munding. Om Aftenen landede vore Reisende paa Öen Alluk, hvor, som bekjendt, Östlændinger og Vestlændinger aarligen pleie at samles til et Slags Marked. I Begyndelsen af Mai Maaned naaede Expeditionen Halvöen Nenneetsuk, hvilken Graah ansaae for at være hans Forgænger P. O. Wallöe's Nenesse. Her maatte Expeditionen atter blive liggende indtil den 25de Mai, da den omsider slap bort fra dette Sted og kort efter Midnat naaede Ikarisiaitsiak, et smalt Sund imellem to lave Öer. Paa en af disse opsloge vore Landsmænd deres Telt, og den følgende Dag traf de her sammen med et Par östgrønlandske Familier, der ligeledes teltede her i Nærheden. Efter derpaa af Drivisen at have været indesluttet i hele 17 Dage

paa et Næs, som Graah kalder Serketnoua<sup>1</sup>, kom de den 20de Juni om Aftenen ind i en ubenævnt Bugt imellem tvende Forbjerge, af hvilke Graah gav det sydligere Navn af Cap Daniel Rantzau og det nordligere af Cap Cort Adelaer. Her begyndte det at see temmelig misligt ud for Expeditionen, navnlig med Hensyn til dens fremtidige Subsistens, da man nu havde passeret et Par af de efter Sigende allerbedste Fangesteder paa Östkysten, uden hos Beboerne at have kunnet faae det Ringeste af grønlandske Levnetsmidler tilkjöbs, og da Ingen af de til Expeditionen hørende Grönlændere, den slynke Ernenek ene undtagen, underveis havde fanget Noget af Betydenhed, hvorfor ogsaa de europæiske Provisioner allerede vare stærkt medtagne. Man vidste desuden, at Flere af de i Expeditionen deeltagende Indfödde vare saare uvillige til at ledsage denne længere end til den bekjendte, som yderst farlig og ufremkommelig udraabte, Iisblink, til hvilken man nu neppe havde en Dagsreise tilbage. Under disse Omstændigheder troede Expeditionens Anförer at burde höre sine europæiske Medreisendes Mening, forinden man gik videre. Raadslagningen endte lykkeligviis med den, vistnok eneste fornuftige, Beslutning: ufortövet at skilles ad. Som en Fölge heraf, skulde de tre Europæere med den ene Konebaad og en Deel af de Indfödde, fra denne Teltplads, hvis Brede fandtes at være 61° 47', vende tilbage til Vestkysten. Den modige Graah beholdt derimod den anden Konebaad og saa meget af Provianten, som denne kunde lade, til Reisens Fortsættelse. Af de Indfödde bleve Ernenek og hans Familie, to aldrende Nennortalikinder og en ung uddöbt Östlænding, der kaldte sig Ningeoak, hos Graah. Lykken fulgte den raske Beslutning. Den 27de Juni passerede Graah uden noget Uheld den, især paa Vestkysten, ilde berygtede

<sup>1</sup>) Ved de, af Capitain Graah anföрте, grønlandske Stedsnavne paa Östkysten have vi troet at burde följе den af ham för disse antagne Skrivemaade.

**Iisblink, Puirsortok kaldet.** Paa hiin Side af Iisblinken traf han tre østgrønlandske Familier, der agtede sig ned til Markedet paa Alluk. Overhovedet fandt Graah, at denne Deel af Østkysten var hyppigere og stærkere befolket, end man skulde have ventet<sup>1</sup>. Den 10de Juli naaede han Kemisak, en lille lav Ö paa 63° 36' 50" N. Br., hvor han traf otte Telte og i disse henimod 100 Mennesker. Da han her indesluttet af Isen, under et nødtvungent Ophold af tre Dage, iblandt Andet erkendte sig om Farvandets Beskaffenhed nærmest nordenfor, erfarede han, at Isen der i Almindelighed ligger tæt pakket langs med Kysten, som paa en betydelig Strækning ingen Landingsplads frembyder. Man fortalte ham ved denne Leilighed, at fem Baade fra Omevik (eller Aluik), det næste og efter Graah's Angivelse eneste beboede Sted nordenfor Kemisak<sup>2</sup>, Aaret i Forveien paa Reisen til den sidstnævnte Ö, vare forliste i Isen. Da Rygtet herom ogsaa var kommet Ernenek's Koner for Ören, begyndte den Ene af disse strax at gjøre ludvendinger imod at reise videre. Derimod fandt Graah tre af Öens unge Piger villige til at gaæ med som Roersker, og han kunde saaledes lade Ernenek's Koner med alle deres Börn og meget Gods blive tilbage paa Kemisak, hvorved der ikke blot vandtes Plads i Baaden, men der tillige, hvad der for Öieblikket var det Vigtigste, sparedes en Deel Proviant; thi Enhver af de nyantagne Roerskor maatte medbringe et Bundt tørret Sælhundekjød. Den 14de Juli tog Graah

<sup>1</sup>) Grunden til, at den sydligste Deel af Østkysten forholdsviis er mindre stærkt befolket, maa uden Tvivl søges i de Tid efter anden derfra stedfundne Udvandring til Vestkysten, hvor Østlænderne dog sjelden kunne trives, men sædvanligviis døe bort inden faa Aars Forløb.

<sup>2</sup>) Scoresby fandt, som vi i det Foregaaende have seet, utallige Spor af at Østkysten er stærkt befolket paa en endnu nordligere Brede, og Clavering traf paa Sydsiden af Walter Scott's Inlet endog sammen med nogle der teltende Indfødte.



Afsked fra sine Venner paa Kemisak. Med den største Anstrængelse maatte han og hans Følge imellem utallige Iisfelde og en saadan Mængde af Kalviis, at der som oftest ikke var aabent Vande til at see, bane sig Vei til en ikke synderlig høi, men brat Huk af Landet, der fik Navn af Cap Mösting. Nordenfor dette, paa  $63^{\circ} 40'$  N. Br. beliggende, Forbjerg forefandt han igjen den sædvanlige Drivis, men af ganske overordentlige Dimensioner. Enkelte Skodser, som de kaldes, havde saaledes en Længde og en Brede af en Fjerdingvei og vare dertil over 30 Fod tykke. Efter paa omtrent  $64^{\circ} 10'$  N. Br. at have passeret en mægtig Iisblink, der fik Navn af Colberger Heide, naaede Graah efter 34 Timers uafbrudt Roning omsider Aluik, en ganske lille Ö paa  $64^{\circ} 18' 50''$  N. Br. Han fandt Aluik endnu stærkere befolket end Kemisak, da hiin Ö talte omtrent 130 Beboere, de saakaldte Omevikker. Iblandt disse vare de i Grönland gængse europæiske Artikler endnu temmelig ubekjendte, med Undtagelse dog af Jern og Tobak. Den 16de forlod Graah Öen Aluik, uden at det var lykkedes ham at formaae Nogen af Öboerne til at følge med sig Nord efter. Den 18de henimod Middag landede han paa et nøgent Næs under et høit Forbjerg, hvilket sidste ligger paa  $64^{\circ} 30'$  N. Br. og fik Navn af Cap Löwenörn. Tæt söndenfor dette Forbjerg saae han to betydelige Iisblink, der iblandt de Indfødte hedde Puirsortut og skulle være af samme Beskaffenhed, som den bekjendte sydligere Iisblink af dette Navn. Den 22de Juli kom Graah til en Ö, der blev opkaldt efter afdöde Admiral Sneedorff, og paa hvilken han traf flere gamle grönlandske Vinterhuse og Begravelser. Öen selv ligger paa  $64^{\circ} 57' 56''$  N. Br. Den fölgende Dag tilbragte han i Regn og Taage paa en anden, to til tre Mile östenfor Sneedorff's Ö beliggende, större Ö, der rimeligviis bliver den samme, som Danell havde seet den 3die Juni 1652 og givet Navn af Hvidsadlen. Fra denne roede Graah den 24de Juli först over til den i N. O. liggende Östed's Ö,

passerede derpaa imellem Vahl's og Hornemann's Öer og lagde om Aftenen op paa en, nordenfor den sidstnævnte beliggende, lille Ö, der blev hans nordligste Teltplads og paa Grund heraf fik Navn af Vendom. Ethvert af Graah's Forsög paa at trænge videre frem imod Nord strandede nemlig paa de, nordenfor Vendom liggende, uigjennemtrængelige Iismasser. Den 30te Juli reiste der sig mod Aften en frygtelig Storm af N. O., som dog ikke viste nogen kjendelig Virkning paa den, langs med Kysten liggende, faste Is; men derimod drev en Deel store Iisfelde bort i O. og N. O., saa at Graah i en Afstand af 10 til 12 Mile fik Öie paa to eller tre Öer, hvilke han ansaae for de af Danell i Aaret 1652 opdagede og derfor gav Navn af Danell's Öer. For ikke at ligge aldeles uvirksom paa Vendom, gjorde han den 3die August et Skridt tilbage, i den Hensigt at undersøge Kystlandet indenfor Sneedorff's Ö og Hvidsadlen. Paa Ole Römer's Ö, beliggende paa 64° 58' N. Br. i den saakaldte Kjöge Bugt, fandt han tre grønlandske Vinterhuse og tydelige Spor af, at Öen endnu Aaret tilforn havde været beboet. Den 8de August indtraf Graah igjen paa Vendom, hvor der imidlertid ikke var foregaaet nogen Forandring med Isen. Danell's Öer saaes nu grandt baade fra Vendom og fra et Par andre Öer, omtrent en Miil i N. O. for denne. Da Graah indsaae, at han snart vilde blive nødsaget til at vende tilbage, for at tage sit Vinterophold i en sydligere Egn, gik han den 18de August ud til en af de sidstnævnte tvende Öer, hvor han paa det høieste Punkt opreiste en Steenvarde, plantede det danske Flag og høitideligen tog Landet, under Navn af Kong Frederik den Sjettes Kyst, i Besiddelse. Öen selv fik Navn af Dannebrogsoen, og dens sydvestlige Pynt, hvoraf Breden sandtes at være 65° 15' 36'', kaldte Graah Holm's Næs, til Erindring om Najadens tappre Chef. Den 21de August gik han atter ud til Dannebrogsoen, hvorfra han endnu samme Dag tiltraadte Tilbagereisen. Den 24de naaede han igjen

Aluik og den 27de om Morgenen Öen Kikertarsoak. Her traf han ikkun to Familier hjemme, da alle de övrige Beboere vare dragne op til Ekallumiut. For ogsaa at have besøgt et Sted, hvilket han oftere havde hørt omtale som et Östkystens Paradiis, og tillige der, om muligt, at indhandle nogle Levnetsmidler til Vinterforraad, afseiste Graah den fölgende Morgen med de to eneste tilbageblevne Familier fra Kikertarsoak. De overnattede paa en Ö lidt inde i Sundet, der förer op til Ekallumiut. Her stödde endnu otte Konebaade og en Mængde Kajaker til dem. Efterat de den næste Dag havde tilbagelagt fem Mile af dette i N. V. löbende Sund, böiede det af imod Vesten. Nu viste der sig paa den betydelige Ö, som begrænder Sundet imod S. V., to store Iisblinke. Lidt vestenfor disse igjen gaaer der en smuk lille Viig i nordlig Retning op i Fastlandet. Her er det af Östlænderne prisede Ekallumiut, hvor Graah og hans Fölge sloge Telt midt imellem 30 Grönlændertelte og nu forbleve i tre Dage. En rummelig Dal udbreder sig i Bunden af Vigen. Dalen gennemstrømmes af en Elv, der har sit Udspring af Snebræen. Omkring Elven voxede Græsset tæt og smukt, og Blomster, tildeels duftende Blomster, smykkede Engen. Men 2-300 Skridt fra Söen reiste der sig høie, bratte Fjelde, paa hvis snekrandsede Toppø Skyerne syntes at hvile. Steen- og Iisskred vare her i Egnen almindelige. De omboende Östlænderne forsamle sig nogle Dage i den skjønneste Aarstid, og naar der Intet er for dem paa Söen at bestille, her ved Ekallumiut, for at fange Örreder i Elven, hvor de finder i Mængde, for at indsamle Kvanner og Krækebær til Forfriskning om Vinteren og imidlertid at overgive sig til Glæde og Lystighed. Den 3die September forlod Graah det yndige Ekallumiut, og tillige med ham alle Grönlænderne, der nu adspredte sig, for at flytte ind i deres Vinterboliger. Selv reiste han, da han ved Ekallumiut ikkun havde faaet Löfter, Syd paa, for at indhandle Levnetsmidler, men over-

drog Ernenek og dennes Familie imidlertid for dem og sig at indrette et ledigt staaende Vinterhuus ved Nukarbik, paa Sydsiden af en temmelig stor Ö, imellem Cap Juel og Cap Moltke. Dette Graah's Vinterkvarter paa Östkysten ligger, efter et Medium af hans Observationer, paa 63° 21' 38" N. Br. og 40° 50' V. f. Greenwich.

Den 1ste October ankom Graah fra sin Sydreise til Nukarbik, hvor han havde ventet at finde det for ham og hans Følge bestemte Huus færdigt til at taglægges; men Ernenek var med sin egen og tre andre Familier flyttet ind i det andet af de derværende Vinterhuse, og havde overladt det til Graah, hans Kajakmand og de to Nennortalikinder at komme under Tag, som de bedst kunde. De begyndte strax den følgende Morgen at bygge; men Arbeidet gik kun langsomt fra Haanden, da Jorden allerede var frossen og Marken bedækket med Sne. Den 18de maatte de imidlertid flytte ind i Huset, uagtet dette ikke var nær færdigt; thi for Sne og Kulde kunde de ikke længere holde det ud under Telt. Graah, der alt ved Ekallumiut havde haft et Feberanfald, tilbragte den største Deel af Vinteren syg og i en lidende Tilstand. Med Levnetsmidlerne saae det i Begyndelsen farligt ud. Endskjønt Graah allerede den 1ste October betydeligen havde nedsat den daglige Ranzon, var Beholdningen dog ikke tilstrækkelig til mere end 13 eller 14 Uger i det Høieste. Han lod derfor bekjendtgjøre i Omegnen, at han rundeligen vilde betale alle de Levnetsmidler, som bragtes ham, med europæiske Handelsartikler. Men det var kun Lidet, han paa denne Maade erholdt; thi af Erfaring veed man her, hvad det er at lide Hunger. Han selv og hans Følge vilde derfor uden Tvivl ogsaa have været udsatte for den yderste Mangel, hvis ikke Flere af de Omboende, bevægede dertil af Ernenek's og Nennortalikindernes Fortællinger om Vestkystens Herligheder, havde besluttet at udvandre og at følge med Expeditionen, naar denne vendte tilbage til Vestkysten. For nu at vinde Graah's

og hans Medreisendes Venskab, forsømte de ikke, naar de havde fanget en Sælhund, at bringe dem nogle Smaastykker af Kjødet til Foræring. Døg ophørte denne Hjælp alt i Januar Maaned, da Isen og Veirliget hindrede Fangerne i deres Erhverv. I Løbet af Februar indfandt Hungersnøden sig i hele Omegnen, men især ved Nukarbik, hvis Beboere, paa en eneste Familie nær, nu forlode Stedet og over Isen tyede til deres sydligere boende Slægtninger, for hos disse kummerligen at friste Livets Ophold.

Da Foraaret 1830 nærmede sig, vare alle de medbragte Provisioner fortærede, med Undtagelse af et lidet Forraad af Brød. Graah afskedigede nu sin Kajakmand Ningeoak og den Ene af Nennortalikinderne, hvilke han forskaffede Leilighed til at komme hjem. I de Afskedigedes Sted tog han nogle Östlændinger, tildeels gode Fangere, som agtede at nedsætte sig ved Nennortalik, i sin Tjeneste. Den 5te April forlod han Nukarbik, og den 14de ankom han til Ikatamiut paa 63° 37' N. Br., hvor han traf de Fleste af sine Bekjendte fra Kikertarsoak og Kemisak, der her havde deres Vinterboliger. Den 20de om Morgenen saaes der aabent Vande under Cap Mösting, og Graah brød op fra Ikatamiut, skjönt de Indfødte vare uvillige til at fortsætte Reisen. Under Cap Mösting laa Isen saaledes skruet op til Kysten, at de maatte ansee det for en Lykke, paa en lille Klippe tæt under Land at finde Plads til at opsætte Banden. Her grove de sig Huler i Sneen og sandt i disse lunere og tryggere Boliger, end de paa denne Aarstid vilde have fundet under Teltene. Fra denne lille Klippeö, der fik Navn af Tvillingöen, fordi den Ene af Ernenek's Koner her nedkom med Tvillinger, gjorde Graah i Løbet af Mai og Juni ikke færre end 18 Forsög paa at trænge fremad, men alle lige forgjeves. Paa Efterretninger om et Tyveri, begaaet ved Nukarbik, hvor Graah havde efterladt en Deel Proviant og Handelsvarer, vendte han tilbage til dette Sted, hvilket han den 5te Juli atter forlod, for endnu en Gang

at forsøge paa at trænge frem imod Nord. Den følgende Dag fødte Ernenek's anden Kone ham en Søn. Med den nye Passageer fortsatte de ufortøvet Reisen og naaede Dagen efter Öen Taterat, hvis Brede fandtes at være 63° 50'. Her stødte to Familier til dem; det var Omevikker, som vilde til deres Hjemstavn, Öen Aluik. I Selskab med disse naaede Graah den 12te Juli henimod Midnat den østligste Huk af Iisblinken Colberger Heide og glædede sig allerede til med den opgaasende Sol at hilse sine Venner paa Aluik; men det var anderledes bestemt. Nordenfor Colberger Heide laa Drivisen sammenfrossen i en eneste Masse, og aabent Vande var ingensteds at opdage. Allfor trætte og udmattede til uden Hvile at kunne vende tilbage til Næsset Allikajak søndenfor Colberger Heide, besluttede Graah og hans Ledsagere at lægge op paa et af de smaa Skjær tæt udenfor Iisblinken, og her først at udhvile sig, inden de begave sig paa Tilbageveien til Allikajak. Men den følgende Morgen var Skjæret, hvorpaa de befandt sig, saaledes omringet af Drivisen, at de hverken kunde komme frem eller tilbage. De maatte tilbringe samfulde 15 Dage paa dette nøgne Skjær, bestandig truede af Iisblinken, der kalvede flere hundrede Gange i Døgnet, og fra hvilken der lød ligesom en uafbrudt Torden. Ikke sjelden slog Søen, efter en saadan Kalvning, op over Skjæret, og een Gang blev endog Baaden og Graah's Telt skyldet flere Favne bort. Tilsidst begyndte hans og hans Ledsageres Stilling ogsaa fra en anden Side at blive yderst betænkelig: det ringe, ved Ikatamiut indhandlede, Forraad af Levnetsmidler var fortæret; i lang Tid havde ingen Sælhunde ladet sig see; Söfuglene vare ligeledes saa godt som forsvundne, og i Nærheden af Skjæret fandtes der hverken Ulker eller Tang eller Muslinger. Under disse Omstændigheder maatte Graah opgive enhver Tanke om at trænge videre frem imod Nord, især da Aars-tiden allerede var saa langt fremrykket, at han ikke kunde gjøre sig Haab om at naae et nordligere Punkt end Danne-

brogsoen, inden han maatte vende om igjen, for endnu i Tide at kunne naae Colonierne paa Vestkysten. Den 25de Juli slap Omevikkerne i deres smaae, lette Baade<sup>1</sup> lykkelig igjennem nogle smalle Aabninger, som nordenfor Skjæret havde dannet sig i Isen. Den 28de forlode ogsaa Graah og hans Ledsagere dette deres farlige Opholdssted, for over Isen at arbeide sig frem imod Sønder, hvor der i halvanden Miils Afstand saaes aabent Vande. Forsøget lykkedes, men først efter fem Dages usbrudte Anstrængelser. I al den Tid havde de Intet nydt uden nogle smaae, af Haierne opkastede Stykker, Hvalspæk, i de to sidste Dage Intet uden Is og Sne. Den 2den August naaede de omsider et aabent Farvand, i hvilket flere Sælhunde lode sig see og Ernenek's Søn til Alles Glæde strax efter fangede en lille spraglet Sæl, der paa Stedet blev fortæret raa med Hud og Haar. Om Aftenen kom de til en lille Ö, Kikertarsoarak kaldet, hvor en større Sælhund blev fanget, og hvor de hvilede indtil den 4de, da Tilbagereisen fortsattes. Den 17de August mistede Graah, ved Afreisen fra Öen Anarnitsok, paa en besynderlig Maade En af sine stadigste Roersker, en ung forældreløs Pige fra Kemisak, som underveis havde fundet en Frier. Af en alvorligere Natur var det Optrin, som den 27de ved Kasingertok forefaldt imellem Graah og Ernenek: ikkun vor Landsmands Rolighed og Kulde i det afgjørende Öieblik frelste ham fra at faae Östlændingens alt dragne Kniv i Brystet. Den 29de August naaede Graah, der i nogen Tid havde skrantet og nu var bleven alvorlig syg, i en næsten bevidstløs Tilstand Landet i Nærheden af Cap Bille. Den 31te passeredes Pufrsortok uden nogen Van-

<sup>1</sup>) Allerede VVallöe havde (Ugeskriftet Samleren. I Bd. S. 249) bemærket, at Östlænderne betjene sig af ganske smaae Baade. Vestlændernes Konebaade have som oftest en Længde af 22-24 Fod og en Brede af 5-6 Fod. De to for Expeditionen byggede vare derimod fra Stævn til Stævn 38½ Fod og havde, hvor de vare bredest, en Brede af rigtigheden 7 Fod.

skelighed. Söndenfor Iisbinken fandtes der alle vegne Blaabær og Krækkebær i Overflödighed. Graah og hans Reiseselskab levede nu i henved sex Uger for største Delen af disse Landets Frugter, og han tilskriver alene Nydelsen af Krækkebærrene, at han ikke fandt sin Grav paa Östkysten, hvilket alle Grönlænderne ikke blot troede, men endog uforbeholdent yttrede for ham selv. Under bestandige Savn, Möisommeligheder og Farer nærmede han sig efterhaanden igjen Vestkysten. Baade ved Nenneetsuk og ved Alluk ventede han forgjeves at forefinde den Baad med Provisioner, som han udtrykkeligen havde forlangt afsendt fra Colonien; men, som en Fölge af en imidlertid indtraadt Forandring i dennes Bestyrelse, udeblev den saa længselfuld forventede Hjælp. Den 8de October ankom han om Aftenen endeligen i Sundet Ikarisarsoak, hvorfra han strax af-færdigede et Par Kajakker til Friedrichsthal. Foruden Breve fra Fædrelandet sendte Missionens Forstander ham noget Bröd og Viin, der i hans afskræftede Tilstand kom ham vel tilpas. Den 15de October naaede han Nahah, hvorfra han Dagen efter over Land begav sig til det nærliggende Friedrichsthal. Hos de herværende mæhriske Brödre nød han den hjerteligste Gjæstfrihed og den omhyggeligste Pleie indtil den 19de, da han afreiste til Nennortalik. Herfra afsendte han en Baad med nogle Provisioner til Ikigeit lige overfor Friedrichsthal, hvor Ernenek og hele hans Reiseselskab laae syge. Et af hans Börn og En af Östlænderne, som havde ledsaget Expeditionen, vare allerede døde; den Ene af Ernenek's to Koner og hans ældste Søn, en udmærket slink Dreng, der alt havde begyndt at fange, døde kort efter<sup>1</sup>. Graah tilbragte Vinteren ved Julianehaab og fortsatte Aaret derpaa, saasnart han nogenlunde havde gjenvundet sit Helbred, den i Aaret 1828 begyndte Op-

<sup>1</sup>) Ernenek selv forblev paa Vestkysten og nedsatte sig ved Nennortalik, hvor denne brave Östlænder under Navn af Jeremias blev optaget i den danske Menighed og senere skal være død.



maaling af Colonierne Julianehaabs og Frederikshaabs Districter. Den 11te August 1831 afseilede han fra Grönland og ankom den 13de September i Sundet, hvorfra han over Land begav sig til Kjöbenhavn<sup>1</sup>.

Ikke fuldt to Aar efter Graah's Hjemkomst fra Grönland udsendte den franske Regjering Orlogsbriggen *La Lilloise*, commanderet af Jules de Blosseville, til Island. Hensigten med denne Expedition var ikke blot, som det kaldes, at beskytte de franske Fiskerier under Kysterne af Island<sup>2</sup>, men tillige at give Blosseville, der regnedes iblandt de meest udmærkede yngre Officerer i den franske Marine, Leilighed tit at anstille hydrographiske Undersøgelser langs med Östkysten af Grönland. Den 14de Juli 1833 afseilede Blosseville fra Dynkerken, og efter fire Dages Seilads var han allerede paa Östkysten af Island, hvor han indtog Vand i Nordsfjorden. Tre Dage, efterat han var løben ud af denne Fjord, befandt han sig inde i Drivisen. Den 29de Juli opdagede han en Deel af Grönlands Östkyst, fra 68° 34' til 68° 55' N. Br., paa hvilken han anbragte en Mængde franske Navne. Isen hindrede ham fra at lande eller at nærme sig Kysten. Dagen derpaa nødte Uveir ham til at vende tilbage til Island, for at reparere. Da han, efter fuldendt Reparation, stod i Begreb med at løbe ud af Vopnafjord, for igjen at søge over til Östkysten af Grönland,

---

<sup>1</sup>) I Slutningen af det paafølgende Aar udkom Graah's interessante Beretning om hans Reise til Östkysten og andre Foretagender i Grönland, under Titel af: Undersøgelses-Reise til Östkysten af Grönland. Efter Kongelig Befaling udført i Aarene 1828-31 af W. A. Graah, Capitain-Lieutenant i Sö-Etaten. Kbhavn. 1832. 4. (Med 1 Kort og 8 illuminerede Kobbretavler).

<sup>2</sup>) Allerede 1767 havde den franske Regjering i dette Øiemed udsendt Kerguelen Trémarec, den bekjendte Forfatter af *Relation d'un voyage dans la mer du Nord, aux côtes d'Islande, du Groenland, de Ferro, de Schetland, des Orcades et de Norwége, fait en 1767 et 1768. Par M. de Kerguelen Trémarec. Paris 1771. 4.*

skrev han den 5te August herfra, og den følgende Dag under Nordøstkysten af Island, til en i Frankrig værende Broder. Siden den Tid har man Intet hørt eller spurgt fra La Lilloise. Den Kyststrækning, som blev seet af den sporløst forsvundne Blossenville, ender med en fremspringende Pynt, hvilken han har givet Navn af Pic Bréanté, og slutter sig nærmest, skjønt ikke umiddelbart, til den, af Scoresby i Sommeren 1822 undersøgte og lettere tilgængelige, nordligere Deel af Grönlands Østkyst.

Fra dansk Side er der hidindtil Intet skeet, for at udvide de af Capitain Graah paa Sydøstkysten gjorte Opdagelser. Det synes næsten, som om Interessen for Østkysten af Grönland her i Danmark igjen har tabt sig, efterat Graah kom hjem, uden paa den af ham bereiste Kyststrækning at have truffet selv det ubetydeligste Spor af fordums Bebyggelse. Derimod har denne Omstændighed ledet Opmærksomheden hen paa de talrige nordiske Mindesmærker, som endnu ere i Behold paa Vestkysten. De herved fremkaldte Undersøgelser ligge imidlertid udenfor Grændserne af nærværende Fremstilling. I denne troe vi derimod endnu til Slutning at burde optage og korteligen omtale tvende Reiser til ubekjendte Egne af Grönland, der i forskjellig Hensigt udgik fra Vestkysten, men havde det tilfældes med hinanden, at der til dem begge anvendtes et andet, iblandt de Indfødte brugeligt, Befordringsmiddel end de sædvanlige Konebaade, nemlig grönlandske Slæder, trukne af Hunde.

Nærmest for at undersøge Beskaffenheden af de umaaelige Iis- og Snemasser, som, under Navn af Iisblinken *par excellence*, udbrede sig over det Indre af Grönland, besluttede Kjøbmand O. V. Kielsen i Aaret 1830, da han ved Colonien Holsteinsborg fungerede som Hvalfanger-Assistent, ved Hjælp af grönlandske Hunde og grönlandskt Kjöretøi at gjøre en Vinterreise op til Iisblinken. Da denne netop indenfor den Kyststrækning, der udgjør Holsteinsborgs District, fjerner sig ganske usædvanlig langt bort fra

Kysten og trækker sig dybt ind i Landet, kom han paa denne Reise igjennem betydelige Strækninger af Landets Indre, som ingen Europæer, saavidt vi vide, før ham har betraadt, og som derfor var os aldeles ubekjendte. Den 1ste Marts 1830 afreiste Kielsen fra Colonien. Han ledsagedes af tre Grönlændere, der som Kudske vare fordeelte paa ligesaa mange Slæder; disse vare i Alt forspændte med 20 Hunde. Samme Dags Aften naaede han Öen Auadlek i Bunden af Amertlok Fjorden, hvor han tog Natteherberge hos Grönlænderne. Den følgende Dag maatte han, da et Par af Hundene havde faaet Ondt i Benene, og en Slæde var gaaet itu, forblive paa Auadlek. Den 3die fortsattes Reisen. Paa den glatte Fjordiis gik det med utrolig Hurtighed, skjönt to af Hundene haltedede. Efterat de fire Reisende vare komne noget op i Landet, saae de hele Flokke af Rensdyr. Tre af disse Dyr bleve anskudte; men intet af dem faldt. Hundene fik i Aften det sidste, fra Colonien medbragte, Foder. Der overnattedes i en rummelig Fjeldkløft. Landet havde det samme vilde og nøgne Udseende, som ude ved Kysten; men der laa mindre Sne. Den 4de om Morgenens lykkedes det at skyde et Rensdyr, hvoraf den største Deel strax blev givet til Priis for de sultne Hunde. Denne Dag kjørtes der for det Meste over frosne Indsøer og opad tillagte Elve. Landets Udseende forandrede sig betydeligen: Fjeldene bleve lavere og i Dalene saaes der paa flere Steder Leergrund. Sneen tog mere og mere af, alt som de Reisende kom høiere op i Landet, og Föret blev derved slettere. De udmattede Hunde fik intet Foder i Aften. Der overnattedes paa en næsten snefri Plet, hvor et betydeligt Vidiekrat tilbød vore Reisende Brændsel i Overflödighed. Den 5te maatte de af Mangel paa Foder blive, hvor de vare. Efter Frokosten sendte Kielsen To af Grönlænderne ud med deres Rifler, imedens han selv besteg et Fjeld i Nærheden, hvorfra han kunde oversee en Deel af Iisblinken. Inden Middag vendte de to Grönlæn-

dere tomhændede tilbage fra Jagten. Først henimod Aften var den tredie Grönländer saa heldig at skyde to Rensdyr, hvorved baade Mennesker og Dyr fik et rigeligt Aftensmaaltid. Den 6te naaede Kielsen omsider Maalet for sin Reise. Efterat være brudt op tidlig om Morgen, kom han og hans Ledsagere i Løbet af Formiddagen til en vidt-løstlig Slette, som mindede om enkelte Egne i Sjælland. Fra denne saae de tydeligen den lavere liggende Iisblink i nogen Afstand at udbrede sig nedenfor deres Fødder. Reisen fortsattes og gik først over flere betydelige Indsøer. Derpaa kjørte de raskt nedad nogle Elve og Bakker, kom atter over en temmelig stor Indsø og befandt sig nu Kl. 2 om Eftermiddagen ved Foden af Iisblinken. Kielsen besteg den alene og tilbragte en tre Timers Tid oven paa den. Da han havde forsynet sig med Iisporer, vandrede han temmelig trygt omkring paa den, endskjønt Overfladen paa de fleste Steder var speilglat, men derhos ujævn, som Havets i en stormende Bølgegang. Isen havde adskillige dybe Revner, men dog ingen længere eller bredere, end at de lode sig omgaae eller overspringe. Uagtet det var blikstille, medens Kielsen befandt sig ovenpaa Iisblinken, saae han dog, hvorledes den fineste Sne bestandigen viftede hen over den. Inden han igjen steg ned af Iisblinken, havde En af Grönländerne skudt et Rensdyr, med hvis Kjød Hundene bleve fodrede. Da der i Nærheden af Iisblinken intet Brændsel fandtes, og Grönländerne desuden vare utaalmodige efter at tiltræde Tilbagereisen, lod Kielsen vende om og lagde endnu samme Dag en 6-8 Mile tilbage. Den 7de Marts løb Hundene dobbelt villigen, da de nu mærkede, at det virkeligen gik hjemad. Det varede ikke længe, førend de Reisende havde naaet Ryggen af Landet, og dette atter begyndte at sænke sig. Om Natten løsnede adskillige Klippestykker sig i det steile, skjøre Fjeld, under hvilket man havde leiret sig, og styrtede ned midt imellem Hundene. Den ene Grönländer fik ved denne Leilighed

et føleligt Slag over Skulderen, og for Kielsen blev et af Tvertræerne i hans Slæde slaaet over. Den 8de saa de en Mængde Rensdyr, hvilket betydeligen lettede Kjørselen for de Hjemvendende, da Hundene, medens der kjørtes over de frosne Indsøer, efter Sædvane søgte at indhente Rensdyrene. Et af disse blev skudt og for største Delen forteret af Hundene. Da vore Reisende henimod Aften vare saa nær ved Udstedet Auaalek, at de kunde raabe til de derværende Grönlændere, gjorde de den ubehagelige Opdagelse, at Strømmen imidlertid havde bortskaaret Isen langs med Landet. De maatte nu, efter en anstrængende Dagsreise, paa hvilken de havde været nødt til at spænde et Par af Hundene fra Slæderne og lade dem blive liggende, tage til Takke med et ølendigt Sovested under et steilt Fjeld, hvor de grove sig et Hul ind i Sneen. Den følgende Morgen brøde de op herfra, saasnart det dagedes. Da Veien, ligesom den første Dag paa Udreisen, gik over høie Fjelde og igjennem dyb Sne, sank de af Reisen stærkt medtagne Hundes Kræfter denne Dag kjendelig. Det blev derfor næsten Aften, inden Kielsen og hans tre indfødte Ledsagere den 9de Marts 1830 igjen naaede Colonien<sup>1</sup>.

I Foraaret 1843 afgik en lignende, af Hundeslæder bestaaende, Expedition fra den nordligste Colonie Upernivik, for over Vinterisen og det endnu snebedækkede Land at trænge ind i de saakaldte Arktiske Høilande. Vi nævne dette Foretagende her ene og alene for Fuldstændighedens Skyld; thi det mislykkedes ganske og aldeles, uden at give noget Resultat i nogensomhelst Henseende.

---

<sup>1</sup>) Kjøbmand O. V. Kielsen's, i Form af en Dagbog nedskrevet, Beretning om denne hans Vinterreise til Isblinken ved Holsteinsborg er indrykket i Dansk Ugeskrift. 1 Bd. Kbhavn. 1832. S. 114-129. Den af vor Kundskab om det Indre af Grönland fortjente Forfatter er for Tiden, efter et mangeaarigt Ophold i Landet, Bestyrer af Løgen Fiskeresset i Sydgrönlands Handels-Inspectorat.

## XXXIV. ANTIQUARISK CHOROGRAPHIE AF GRÖNLAND.

EN KORTFATTET UDSIGT OVER DE DER HIDTIL FOREFUNDNE MINDESMÆRKER OM DE GAMLE ISLÆNDERE OG NORDMÆND.

**E**N saare vigtig Kilde til Kundskab om Nordboernes<sup>1</sup> Nedsættelse og stadige Ophold i Grönland, ere de talrige Ruiner af deres Boliger, Forraadshuse, ja selv af deres Kirker, som endnu træffes i mange af Grönlands Fjorde. De skriftlige Efterretninger oplyse vel, hvorledes Nordboerne i Slutningen af det 10de Aarhundrede grundede Colonier, som bestode i henved fem hundrede Aar, men de ere dog ikke tilstrækkelige til at give en klar Forestilling om, i hvilke Fjorde og i hvilke Dele af Fjordene de fornemmelig havde opslaaet deres Boliger. I denne Henseende maae de skriftlige Efterretninger fuldstændiggjøres ved Undersøgelser af Ruinerne, saavel som af de baade i og udenfor dem opgravede nordiske Oldsager. Det er desuden af megen Vigtighed at lære Ruinernes Beliggenhed og Omgivelser at kjende, for tilfulde at kunne forklare det mærkværdige Phænomen, at et betydeligt Antal Nordboere gennem Aarhundreder have levet og ernæret sig i Egne, der nu i over tre hundrede Aar i egentlig Forstand have været saagodt som aldeles øde og ubebyggede af Europæere. Saasnart derfor Opmærksomheden atter blev henvendt paa Grönland og dets Bebyggelse, var det en Selvfølge, at man, for at finde beboelige Steder, strax søgte at opdage Levningerne efter den ældre nordiske Befolkning. Allerede Hans Egede meddeelte<sup>2</sup> Efterretning om adskillige nordiske Ruiner deels

<sup>1</sup>) For at kunne indbefatte Islændere og Nordmænd under een fælles Benævnelse, og derved undgaae de idelige Gjentagelser af begge Navne, er der overalt i denne Udsigt brugt Ordet Nordboere med det tilsvarende Adjectiv nordiske.

<sup>2</sup>) Omstændelig og udførlig Relation angaaende den grönlandske

i Godthaabs, deels i Julianehaabs District, hvilke sidst han havde truffet paa sin Sydreise i Aaret 1723. Men disse lagttagelser indskrænke sig dog til ganske enkelte Fjorde. Af større Omfang og Betydenhed vare de Undersøgelser, som i Aarene 1751-53 foretoges af Handelsbetjent Peder Olsen Walløe i Julianehaabs District. De omfattede nemlig en Mængde Ruiner i de vigtigste Fjorde lige fra Tunnudluarvik til Tessiursak eller Tessermiut-Fjorden, som han antog for den sydligste Egn, hvor de Norske fordm havde bosat sig<sup>1</sup>. Senere beskrev E. Thorhallesen Mindesmærkerne i Godthaabs District i det saakaldte Baalsrevier, og til hans Skrift föiedes en Indberetning af A. Olsen om Ruinerne i Fjordene nærmest ved Julianehaab<sup>2</sup>. Langt udførligere og fuldstændigere Underretninger om Ruinerne i Julianehaabs District gav A. Arctander, som tilligemed Kjøbmand A. Bruhn ialt bereiste elleve af de minderigste Fjorde. I den sydligste af disse, Illoamiut, forefandt han endnu Ruiner fra de gamle Nordboere<sup>3</sup>. Imidlertid tilstod allerede Eggers ved Udgivelsen af Arctanders Beretninger, at naagt disse overgik Alt, hvad der hidtil var blevet bekjendt om de Gamles Levninger i Grönland, vare de dog ingenlunde tilstrækkelig fuldstændige. Hele Strækninger, især Øer, ere ikke alene ikke eftersete, men Undersøgelsen selv havde kun strakt sig til de af Grönlænderne opgivne Steder og

---

Missions Begyndelse og Fortsættelse af Hans Egede. Kbhavn 1738.  
4. S. 68-69, 80, 90-92, 101, 106, 107, 113 og 116.

<sup>1</sup>) Hans Dagbog med Anmærkninger af O. Fabricius er trykt i Ugeskriftet „Samleren“, 1 Bd. Kbhvn. Nr. 7 o. ff.

<sup>2</sup>) Efterretning om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grönlands Vester-Side, tilligemed et Anhang om deres Undergang sammesteds. Kbh. 1776. 8vo.

<sup>3</sup>) Udskrift af en Dagbog, holden i Grönland af Aaron Arctander paa en Recognoscerings Reise i Julianehaabs District i Aarene 1777-1779. Med et Kort. Meddeelt til Ugeskr. „Samleren“ 6te B. S. 1105-1242, af H. P. v. Eggers.

heller ikke bestaaet i synderlig Andet, end Levningernes Optælling og Opmaaling. Der fremsattes derfor ogsaa det Önske, at der jo för jo heller, og inden Levningerne af Grönländerne endnu vare blevene plyndrede, maatte foretages en nøiere Randsagelse, hvortil Missionærerne syntes at være bedst skikkede, naar de bleve tilbörlig instruerede<sup>1</sup>. Alligevel hengik en meget lang Tid, i hvilken Kundskaben om de oldnordiske Mindesmærker i Grönland saagodtsom slet ingen Udvidelse erholdt. Först ved W. A. Graahs Undersøgelsesreise til Östkysten af Grönland i Aarene 1828-29 henleddes atter Opmærksomheden paa de endnu tilbagestaaende Minder, om hvilke saavel han som Naturforskeren Dr. Pingel hjembragte adskillige mærkelige Efterretninger<sup>2</sup>. Siden 1831 har Oldskrift-Selskabet truffet Foranstaltninger til Ruinernes nøiere Undersøgelse, Aftegninger og Beskrivelse i Grönlands forskjellige Districter. Ved velvillig Understøttelse af en Deel af de Danske, der ere bosatte i Landet selv, erholdt Selskabet Tid efter anden værdifulde Oplysninger, hvoraf Uddrag ved Dr. Pingel tildeels ere blevene meddeelte i Selskabets Tidsskrifter<sup>3</sup>. Rigtignok ere adskillige Fjorde endnu enten slet ikke, eller kun lidet fuldstændigt undersøgte; men dette gjælder dog især om Fjorde, der formedelst naturlige Aarsager, som lis og deslige, ere vanskelige at tilgaae, og som af den Grund i Reglen vistnok heller ikke have været synderlig bebyggede i Fortiden. Da det saaledes nok tør antages, at de allerede vundne Iagttagelser kunne give en, i det mindste i Hovedsagen, rigtig Anviisning paa de Steder, hvor de nordiske Colonier i sin Tid vare anlagte, skulle vi her i en kortfattet Oversigt om-

<sup>1</sup>) Eggers l. c. S. 1104.

<sup>2</sup>) C. Pingel: Om nogle mindre bekjendte Ruiner paa Grönlands Vesthyst, Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed, I, 94-108.

<sup>3</sup>) Jfr. Nordisk Tidsskrift for Oldkyndighed II, 313-343; III, 211-224. Annaler for Nordisk Oldkyndighed 1836-1837, 122-141; 1838-1839, 217-253; 1842-1843, 326-347.



handle alle de i Grönland hidtil opdagede Ruiner og andre Mindesmærker, som hidrøre fra de gamle Nordboere.

Paa ÖSTKYSTEN af Grönland eller Öst for Cap Farvel er der hidtil ingensinde opdaget saadanne Levninger. Vel haves enkelte Beretninger fra indfødte Östlændinger om, at der skal findes Ruiner ved Tingmiarmiut (i Egnen af Puir-sortok), Iterdlamiut, Umanak, Najarmiut og Iglohuarsott, ja, det siges endog at en Steen med en Indskrift er at see i en Varde paa en Ö ved Navn Idloarsut, i Egnen af Tingmiarmiut, omtrent under 63° N. B. Men ligesom andre Östlændinger benægte nogensinde paa Östkysten at have truffet oldnordiske Ruiner, saaledes opdagede Graah heller ikke en eneste Levning fra Nordboernes Tid, uagtet han dog undersøgte Kysten til omtrent 64° N. B. og var nogle Mile inde i adskillige Fjorde under 63 og 64° N. B.<sup>1</sup> Selv om derfor de nævnte Ruiner og Indskriftstenen virkelig skulde være tilstede, hvilket endnu er høist tvivlsomt og kun lidet sandsynligt, maatte de vistnok betragtes som enkeltstaaende Undtagelser, der ikke ville være i Stand til at begrunde den Paastand, at den efter Oldskrifterne temmelig stærkt befolkede Österbygd i Grönland er den samme som Grönlands gølge Östkyst, i Særdeleshed da den sydvestlige langt bedre Strækning af Landet, det nuværende Julianehaabs District, netop frembyder en saadan Mængde Mindesmærker om Nordboernes Ophold der, at dens Identitet med de Gamles Österbygd næsten ikke lader nogen Tvivl tilbage.

I JULIANEHAABS District og i de øvrige Districter i Grönland er Kysten furet af dybe Fjorde, der skjære sig flere Mile ind i Landet. Ruinerne vise (jævnfør Kortet over Julianehaabs District Tab. XI og de derpaa afsatte Ruinmærker), at de nordiske Colonister i Fortiden sædvanlig have bosat

<sup>1</sup>) Beretning af Valentin Müller: *Annal. for Nord. Oldkynd.* 1838-39 S. 220-24; 1842-43 S. 326-27. Graah: *Undersøgelsesreise* S. 162-63.

sig i det Indre af Fjordene, sjeldnere ved Havkysten og endnu sjeldnere paa Öerne udenfor Kysten eller Udhavs-  
 öerne. Ikkun paa Nennortalik, Sermersok, Akkia eller Mat-  
 thæus's Land og Irsarut eller Hollænderöen har man truffet  
 enkelte Rudera af Boliger, iblandt hvilke de paa Sermersok  
 ere de talrigste. De ligge paa Sydöstsiden af Öen ved et  
 forladt Udsted, Ikariak kaldet, og danne ni tildeels store  
 Hobe af sammensjunkne og overgroede Muurlevninger. Forbi  
 Ruinerne løber en Elv og paa den modsatte Bred er der  
 mellem Klipperne en temmelig anselig Slette, som meest  
 bestaaer af Eng og Mose, og som har en Udstrækning af  
 henved en halv Fjerdingvei. Omkring paa Fjeldene sees  
 desuden flere Varder eller Steenhobe, som menes at være  
 reiste af Nordboerne<sup>1</sup>. Ruinerne paa Nennortalik, Akkia og  
 Irsarut ere kun af ringe Betydenhed<sup>2</sup>.

I Districtet Julianehaabs Fjorde kunne Ruiner paavises  
 lige ned til den sidste Fjord vest for Cap Farvel: ILLOA  
 eller ILLOAMIUT (p: de inderst Boende), der altsaa er den  
 sidste Fjord paa Grönlands Vestkyst. Ikke langt fra Fjor-  
 dens Munding paa den vestlige Side er en Bugt Kangerd-  
 luk, af omtrent en halv Miils Længde, med nogle Spor af  
 Ruiner. Ved disse sees nu en ujævn med høit Græs be-  
 voxet Plads, der dog ikke er større, end at Kyndige have  
 yttret den Mening, at de Nordboere, som i Fortiden have  
 opholdt sig her, neppe kunne have levet af Fædrift, men  
 snarere af at fange Fjordsæle. Alligevel er det nok muligt,

---

<sup>1</sup>) Ellers træffes ofte i Sydgrönland paa Havkysten og i Lübene  
 mellem Öerne andre Steenvarder, som vistnok med Rette udgives for  
 at være reiste af Hollænderne, der endnu i forrige Aarhundrede dreve  
 en betydelig Handel paa Grönland. De oldnordiske Steenvarder ligge  
 hyppigere inde i Landet og ved Fjordene, end ude ved Havet. (C.  
 Pöngel: Nordisk Tidsskr. for Oldkynd. I, 97-98.)

<sup>2</sup>) Arctander: „Samleren“ 6 Bd. S. 1183. Graah: Undersøgelses-  
 reise S. 37, 39, 42. Beretning af J. Arde: Annal. for Nord. Oldk.  
 1836-37, S. 123-26. Utrykt Beretn. af Pastor J. F. Jørgensen.

at Egnen omkring Ruinerne har været bedre skikket til Græsgange, medens Iisblinken, der paa dette Sted Aar for Aar udbreder sig videre, ikke endnu var skredet saa betydeligt nedad mod Kysten<sup>1</sup>. Længst inde i Fjorden ere ret smukke Sletter med fiint Blade- og Straagræs og desuden noget Vidiekratskov tæt ved en temmelig anselig Elv, som er rig paa Laxørreder. Et Par Huustomter vidne ogsaa om, at Nordboerne have nedsat sig her. Mellem fire Høie ved Elven synes der at have været et Steengjerde, der muligen er blevet brugt af Nordboerne til at forhindre deres Kreaturer fra at fordærve den Mark, af hvilken der skulde tages Hø til Vinterføde<sup>2</sup>.

Sydvest for Illoamiut ved Udløbet af Fjorden NARK-SAMIUT (3: Markboere), der hvor nu Missionen Friedrichsthal er anlagt, saaes tidligere nogle nordiske Ruiner. Stedets gamle Navn var Narksak. Underlandet her er ikke ubetydeligt; gennem Markerne, som ere temmelig vidtløftige, om just ikke stærkt græsgroede, løber en fiskerig Elv ud i Havet<sup>3</sup>. Langt inde i Fjorden ligge ogsaa Ruiner saavel ved Indløbet til, som i Bunden af en Bugt Amitsuarsuk, der har en vestlig Retning; men disse Ruiner ere lidet mærkelige i Sammenligning med de talrige Minder ved Ikigeit paa den vestlige Side af Fjordmundingen ligeoverfor Friedrichsthal. Blandt Ruinerne her fortjene i Særdelseshed Levningerne af en Kirke og en derværende Kirkegaard noget nærmere Omtale. Kirken, som synes at have ligget i Øst og Vest, har været 24 Alen lang og 15 Alen bred med Indgang paa Sydsiden. Den er heelt omgivet af en Kirkegaard, af hvis Steen-Indhegning endnu kjendelige Spor ere tilbage. Kirkegaardsmuren eller Steengjerdet er i Længden paa Nord-, Vest- og Østsiden omtrent halvtredsindstyve

<sup>1</sup>) Beretning af Valentin Müller i *Annaler for Nord. Oldt.* 1838-1839, S. 24-225.

<sup>2</sup>) *Arctander*: „*Samleren*“ 6ta Bd. S. 1164-65.

<sup>3</sup>) *ibid.* S. 1169-70.

Alen; derimod paa Sydsiden er det efterhaanden hoelt bortskyllet af Havet. Ved en af disse Bortskyllinger blottedes nogle Menneskebeen og Stykker af Liigkister, hvilket gav Anledning til, at Kirkegaarden blev omgravet og nøie undersøgt. Man fandt da en Deel Brudstykker af Træ-Liigkister med deri liggende Skeletter, Stumper af Liigklædninger, et Par Trækors, adskillige Gravstene, smaa Stykker forarbejdet Vegsteen, Klokkealm m. m. Alle Liigkisterne syntes, ligesom Trækorsene, at have været forfærdigede af den saakaldte hvide Fyr, der baade er det almindeligste og største Drivtømmer, som findes paa Grönlands Kyster. Liigklædningerne vare af en Slags rødbrunt Vadmél eller grovt uldent Tøi, af fiirskafet Vævning. De forefundne Gravstene vise utvivlsomt hen paa europæisk Oprindelse. Tre af dem, som sees afbildede Tab. X Fig. 1-3, ere vel alene betegnede med Kors, men forskellige mindre Stykker fremvise bestemte Levninger af Indskrifter med den i den ældre Middelalder brugelige latinske Majuskelskrift, (see Tavle X Fig. 4-8). Paa et af Stykkerne (Fig. 8) staaer tydelig **ALPE**, efter al Sandsynlighed hørende til den sædvanlige Slutning paa islandske Gravskrifter: **HJÁLPE GUÐ SÁL HANS** eller **HENNAR**. En næsten fuldstændig Liigsteen med Indskrift opdagedes for endeel Aar siden i et grönlandsk Huus ved Ikigeit, hvor den var anbragt over Indgangen, og hvorhen den vistnok i sin Tid var ført fra den ommældte Kirkegaard. Paa Stenen, som er af en Slags Granit og omtrent  $1\frac{1}{2}$  Alen lang, er indhugget et Kors i en oval Indfatning neden under en Kredsfigur (see Tavle IX Fig. 1). Paa begge Sider af Korsets længste Arm læses følgende Indskrift: **HER:HVILIR:HRO... KOLGRIMS:S..** Da der efter O i Ordet Hro synes at have fulgt et A, tør man vel antage, at Navnet enten har været Hróar eller Hróaldr, og hele Indskriften bliver da: „Her hviler Hroar (Hroaldr) Kolgrims Søn”. Uden om den ovale Indfatning sees desuden Tegn til en anden Indskrift, af hvilken

nu kun Ordet IDUS er kjendeligt. Til Indskriften har man brugt samme Slags Bogstaver, som de der findes paa de andre ved Ikigeit opgravede Indskriftstene. Baae af Kirke-ruinen og de nærmest liggende Ruiner er en Grundtegnning vedföiet paa Tavle IV. Endnu træffes nogle Ruiner mellem Ikigeit og den  $\frac{3}{4}$  Miil nord for liggende Bugt Makkak eller Leerbugten<sup>1</sup>. Til en Ruin, som ligger paa en omtrent 30 Fod høi Klippe i Nærheden af Stranden, fører en Gangsti, som efter al Rimelighed er anlagt af Nordboerne.

Den 9 Mile lange TESSERMIUT, eller som den af de Danske ogsaa kaldes NENNORTALIK Fjord, bærer flere Spor af en fordums Bebyggelse. I en Strækning af tre Mile fra Munden begrændses Fjorden af høie, steile Fjelde til Bugten Tessiursak, som paa Sydsiden skjærer  $\frac{3}{4}$  Miil ind i Landet. Inderst i Bugten ved en Elv er en lille Slette, begroet med graat Mos og enkelte Vidiebuske, og paa denne Slette sees tæt ovenfor Søen nogle ubetydelige og forstyrrede Ruiner, der i sin Tid neppe have udgjort meer end et Par Huse. Ved Ruinerne er opreist et Gjerde, der er omtrent 50 Skridt langt og i en Halvkreds strækker sig ned til Havet. Det synes dog ikke at have været nogen Indhegning. Paa samme Bakke som Ruinerne træffes ogsaa smaa, ganske lave Steenmüre, som ere opførte af store Steen og som danne firkantede Rum af 1 til 2 Alen i Firkant. Længere ind i Fjorden skraane de steile Fjelde efterhaanden jævner nedad mod Bredderne, hvorved Underlandet bliver større; det er derhos ret smukt bevoxet. Paa Fjordens østlige Bred ved Nougarsuk, paa en temmelig stor, sumpig Slette, som er overgroet med Blaabærlæg og Enebærkrat, ligge nogle Ruiner, der nu ere uformelige Steenhobe. Ikke langt fra Nougarsuk har den saakaldte Storelv (Kórksoak) sit Udløb i Fjorden. Elven er Afløbet

<sup>1</sup>) Beretninger af de Fries i Nord. Tidskr. for Oldkynd. I, 222-223, II, 212-214 og af O. Kielsen i Annaler for Nord. Oldk. 1844-1843, S. 330-338.

af  $1\frac{1}{2}$  Miil lang Indsø, hvis Afstand fra Fjorden ikkun er 1000 Skridt. Ved den sydvestlige Side af Elven findes nogle Huustømter, der ere byggede af store fladagtige Steen, hvilke, som sædvanligt, kun ere lagte paa hinanden uden at der er Spor til Leer eller andet Forbindingsmiddel. Fra en Huustomt ved Elvens Munding har der kjendelig gaaet en omtrent 20 Skridt lang Steenbro ned til Vandet, saa endog store Baae kunde lægge lige til den. Paa Sydvestsiden af Indsøen gives der vel i det Hele taget flere jævne Sletter, end paa Nordsiden, men Sletterne ere meget forbrændte og førtørrede, og fremvise derfor ingen Levninger af Huse, ikkun i en Bugt Angiartarbik er et Mindesmærke om Nordboerne, nemlig et Stoengjerde af 60 til 70 Skridts Længde, der fra en lille Klippe løber ned til Havet. Sydøst for Indsøen sees næsten alene Klipper og mosbegrøede Stene med lidt Birkekrat; først i Øst ved Enden af Indsøen (Kingóá) faaer Egnen et bedre Udseende. Omkring to Elve, der i en Afstand af omtrent et Par tusind Skridt løbe ud i Indsøen, vøxer endeel Krat; især paa Nordsiden af den nordligste Elv er Vidiekrattet saa tæt, at man neppe kan trænge sig igjennem det. Paa Sydsiden af samme Elv, omtrent  $\frac{1}{2}$  Miil fra Søbrodden, ligger en oenlig Ruin paa en med Birkekrat overgroet Bakke. Den bestaaer af meget store og mindre Klippesten og har en meget uregelmæssig firkantet Form (jfr. Kortet Tab. V), hvorved dog maa erindres, at den i to Rum afdeelte Tilbygning hidrører fra de Grønlændere, som under Opholdet her, for at fange Lax-Ørreder i den fiskerige Elv, have dannet sig Sovesteder ved Ruinen. Noget Nord for denne vise Brolevninger paa begge Sider af Elven, at der vistnok her har været Overgang til de Bygninger, hvis Rudera træffes henved 1000 Skridt høiere oppe paa en lille mos- og lyngbegrøet Slette. Veien til dem gaaer gjennem en Klippedal, hvor der er en temmelig god Birkeskov; enkelte Træer ere endog af 6 til 7 Alens Høide. I alle Ruinerne, som ere tælv til sexten i

Antal, har man ladet anstille Eftergravninger, uden dog at erhverve nogetssomhelst mærkeligt Udbytte. Ligeledes paa Nord siden af Elven, men nærmere ved Søbredden, findes en Levning af et Huus, der har været bygget op til et stort fladt Klippe stykke, som skulde danne den ene Rode-muur, og lige ved Søbredden ligger endelig en lille, nu næsten sammenfalden Varde, som har kunnet være seet paa den anden Side af Søen. Foruden nogle mindre betydelige Huustømter ved Niakornarsuk paa bakkede, men temmelig store samt med graat Mos og Bærlyng bevoxede Marker, og, som det siges, tillige ved Koromiut kan Tessermiut Fjordens Østkyst endnu opvise ret mærkelige Ruiner ved Kuannirsæt og Tessermiutiak (jfr. Tavle V). Til de første kommer man fra Fjordsbredden ved at gaa 30 til 40 Skridt over en jævn Bakke. Det er ganske kjendeligt at haade Bakken og den hosliggende Slette have været ryddede i Fortiden; de aldeles forfaldne Ruiner bedække hele Sletten, et Rum af 60 Alen i Kvadrat. Vesten for en lille Bæk ere ogsaa Levninger af et Par Huse, som i den ene Ende have haft mindre Afdelinger. Ved Tessermiutiak er en ikke ringe, viid Dal, som overalt er bevoxet med Birke-træer, saa gode som disse falde i Grönland. Dalen er ogsaa riig paa Vidier, der strække sig noget op ad de omgivende Fjelde. Et Par tusinde Skridt fra Fjorden er en Indsø, som har givet Stedet Navn af Tessermiutiak (s: de som boe ved det middelmaadig store, ferske Vand) og som har sit Afløb til Fjorden gennem en Elv. Tæt ved Elvens nordre Bred, omtrent 100 Skridt fra dens Munding, sees en uregelmæssig langagtig Fiirkant, hvis længste Mure ere 38 og 42½ Alen; de to korteste ere 23 og 25½ Alen. I denne Indhegning, som indeholder et steenfrit Rum, har man troet at finde et Havegjerde. Omtrent 300 Skridt i N. O. herfra og ligesaa langt fra Havet, formoder man endog at have truffet Spor af en lille Kirkebygning. Ruinen indtager en Strækning af 70 Alen i Længden og 30 i Bredden.

I dens østlige Ende er et Rum, 24 Alen i Qvadrat, hvor der sees to, tolv Alen lange parallelle Mure, som bestaae af store svære Stene. Hvis denne Bygning virkelig skulde have været en Kirke, hvilket i al Fald trænger til nærmere Stadfæstelse, vilde man vel indvende, at Levninger af Menighedens Boliger savnedes, men deels gives der en Mængde lignende eenligtliggende Kirker i Norge og paa Island (ja selv i Grönland har der været en tilsvarende ved Kakortok), deels ligger Kuannirsæt saa nær ved, at Beboerne godt kunne have gaaet derfra til Kirke, især da Veien, før den blev overgroet med Krat, har været let at passere. Paa hele den vestlige Bred af Tessermiut Fjorden er der hidtil ikkun omtrent paa Midten ved Akpeitsivik truffet fire forstyrrede Huustomter. De ligge paa en Slette, som nu for detmeste er begroet med Vidiokrat. En lille Laxelv er i Nærheden. Paa et høit Fjeld skal der være opreist tre Varder, som muligen ere fra Nordboernes Tid<sup>1</sup>.

SERMELIK Fjorden synes ikke at have været synderlig bebygget i Fortiden. Næsten ude ved dens Munding findes ved Kanikitsok en sumpig, lavtliggende Plads, der er henved 300 Alen lang og ligesom oversaaet med Ruiner. Blandt disse, som ere Levninger af 16 til 18 Huse, udmærker sig en cirkelrund, af næsten 50 Alens Omkreds. Lignende ere truffne i Kakortok, Igalikko og paa flere Steder, hvor der har været Kirkebygninger i Nærheden. Inde i Fjorden, en god halv Miil fra den faste Lisblink, som bedækker Fjordens Bund, og som her beskylles af Havet, siges der at være enkelte Ruiner, paa en udstrakt græsrig Slette, hvorigjennem to Elve strömmen, og hvorfra der er Overgang til Tessermiutfjorden. Forresten er der ikke opdaget andre Ruiner i Fjorden; hele den vestlige Bred er begrændset af steile Fjelde, saa man kun paa enkelte Steder kan lægge til

<sup>1</sup>) Arctander: „Samleren“ 6 B. S. 1172-1182. Beretninger af L. Arøe i Nord. Tidsskrift for Oldkyndh. II, 314-318 og III, 214-221, og en utrykt Skrivelse fra Botanikeren Dr. Vahl til Dr. Pingel.



Land. Derimod ude i Mundingen ligeoverfor Kanikitsok ved Iglorsøtt ligger en heel Samling Ruiner af 8 til 10 forskjellige Bygninger paa en tildeels græsbevøxet Slette, som næsten er en Fjerdingsvei lang<sup>1</sup>.

Noget Vesten for Iglorsøtt mellem Sermelik og OUNARTOK Fjorden er der en lille Bugt indenfor Æen Imnarsutilik. Paa den vestlige Side af Bugten, som kaldes Kornæk, findes paa en Skraaning ikke langt fra Strandbredden to store Ruiner. De gamle Beboere af dette Sted have over Land haft en bekvem Forbindelse ikke alene med Augnek ved Ounartok Fjordens Munding<sup>2</sup>, hvor der sees stærkt ødelagte Ruiner, men ogsaa med det Inderste af Fjorden eller med Sakkamiut, hvor der ligeledes ligge Ruiner paa begge Sider af en Elv. Markerne omkring de sidstnævnte Huustomter ere tildeels „bevøxede med Græs og det endog af den bedste Slags;“ den sorte Muldjord her er feed og dyb nok til at bære Græs. Af samme gode Beskaffenhed ere ogsaa Markerne ved et Sted kaldet Narksarksoak paa den nordvestre Fjordbred; det er derfor intet Under her at træffe Levningerne af sex Huse. Paa en Ø i Fjordens Munding ere tre varme Kilder, som vistnok have givet baade Æen og Fjorden Navn (Ounartok 3: det Kogende). Ved den mellemste af Kilderne saaes forhen en Ruin, 8 Alen lang, men ikke fuldt saa bred, som antoges for i sin Tid at have været et Badehuus. Den er nu ganske forsvunden<sup>3</sup>.

<sup>1</sup>) Beretning af O. Kielsen i *Annaler for Nord. Oldkyndk.* 1842-1843, S. 338-340.

<sup>2</sup>) Ifølge en utrykt Beretning af I. C. Mörch, skal der umiddelbart ved Sydsiden af Ounartok være en liden Fjord eller lang Bugt, Kunnarmiut, med meget kjendelige, skjönt forfaldne Ruiner. Næsten paa Toppen af et hojsaaende Fjeld, skal der tillige findes en mærkelig Steenlægning i Form af et Kors, 72 Fod i Længde og 24 Fod i Brede. Denne Bugt som ikke er afsat paa Kortet, maa vel rettest henlægges i Nærheden af Augnek.

<sup>3</sup>) Arctander: „Samleren“ 6te B. S. 1184-1190. Beretning af Val. Müller i *Annaler for Nord. Oldk.* 1838-1839, S. 227-229 og af O. Kielsen i *Annalerne for* 1842-1843, S. 338-340.

Ounartok Fjordens Munding adskilles fra AGLUITSOK Fjordens ved et Næs Akkulærosek, eller som det ogsaa kaldes Nicolaisnæset. Drager man fra dette videre ind i Agluitsok langs med den østlige Fjordbred, træffes, efter en halv Miils Vei, i Bugten Kangerdluluk talrige, mosbegrøede Ruiner, der danne uformelige Steen- og Jorddynger. Noget længere borte er en større Bugt, Iglorsoak, hvor man seer enkelte svage Spor af en fordums Bebyggelse, og hvor der for omtrent 50 Aar siden endnu var nogen Græsgang. Baade fra Kangerdluluk og Iglorsoak har der været bekvem Overgang til Narksarksoak og Sakkamiut i Ounartok Fjorden. En halv Miil nordost for Iglorsoak, paa en derværende betydelig græsbeegroet Slette, samles hvert Foraar næsten alle Grönlænderne fra den sydøstlige Deel af Julianehaabs District, da der i Mai og Juni Maaneder her falder den største Sildefangst i Sydgrönland. Fangsten udbredes paa Sletten og tørres til Vinterforraad. Upaatvivlelig have Nordboerne i sin Tid ogsaa taget Deel i denne fordeelagtige Fangst. Længst imod Nord afsætter Agluitsok Fjorden tre Arme. Strax ved Indløbet til den østligste Arm, Sioralik, sees en Steenmuur, af omtrent 26 Alens Længde og 9 Alens Brede; den er ikke omgivet af nogen Slette, men alene af Stene og Klipper, og har saaledes ikke været nogen Indhegning for Kreaturer og deslige. Inderst i Bugten er Underlandet af anseelig Udstrækning. Det gennemstrømmes af en betydelig Laxelv og er, paa endeel græsbevøxede Pletter nær, ganske overgroet med Vidiekkrat. Naar Sletten var ryddet, antages det dog, at et ikke ringe Antal Kvæg vilde kunne holdes her. I Nærheden af Elven og omtrent 4-500 Skridt i N. V. fra Strandbredden, findes Levninger af en vidtløftig Muur eller et Steengjerde, hvis Omfang anslaaes til henved 140 Alen, og indenfor denne Muur er igjen en anden, som indeslutter et mindre Rum. Fremtidige Eftergravninger ville vise, om der her i sin Tid skulde have staaet en Kirke; idetmindste traf man allerede Menne-

skebeen ved at optage nogle Stene paa Pladsen indenfor Ydermuren. Ikke langt fra ligger en tilsvarende, men noget mindre Indhegning og nær ved denne en Huustomt. Mellem Sioralik og den mellemste Fjordarm Amitsoarsuk strækker sig en 100 Fod høi Bjergryg, som alligevel ikke er vanskeligere at passere, end at man i en Timestid kan gaae fra Sioralik til Amitsoarsuk. Omgivelserne paa det sidstnævnte Sted ere ret smukke. Temmelig nær ved Havet er en Indsø, som har sit Udløb gennem en stor Elv, der danner et 200 Fod høit Vandfald. Ved Indsøens Bredder er eller var forhen en temmelig stor Birkeskov, med Træer af to til tre Favnes Længde og en halv Alens Tykkelse ved Roden. Paa en lille, græsbevokset Slette sees nogle sammensjunkne Ruiner, der i Frastand ligne en gammel Forskandsning. Fra dem er der over Land en halv Dags Reise til Igalikko Fjorden. Den vestlige Arm af Agluitsok Fjorden kaldes Kaglumiut. En halv Mil fra Fjordbredden ved den vestre Side af en Elv findes fem Huustomter, af hvilke de fire alene bestaae af sammenlagte Stene uden Spor til Leer eller Törv; den femte har været opført af Törv<sup>1</sup> og Stene. Ingen egentlige Græsmarker omgive disse Huse; maaskee have de gamle Indbyggere her haft Enge, hvilke dog nu ere tilgroede med Krat. I Nærheden ere to store, fiskerige Søer. To Mile længere mod Nord i Dalen ere adskillige smukke græsrighe Sletter. Paa en lille Forhöining, som baade selv var bevokset med Græs og omgivet af store Græsmarker, ligger en Huusmuur, bygget af store flade Stene, der med megen Kunst ere lagte paa hinanden. Mellem Stenene træffes hist og her fint Sand. Længden af Huset er udentil 21 Alen og Bredden 9 Alen. Strax ved ligge Levninger af to store og tre mindre Bygninger, der have været opførte af Stene og Törv. Efter

<sup>1</sup>) Ved Törv menes baade her og i det følgende den afskrællede øverste Jordskorpe, altsaa Törv omtrent af samme Art, som vore Skudtörv eller Fladtörv.

det forskjellige Materiale at dømme, skulde man næsten troe, at den første Bygning, som desuden udmærker sig ved nogle meget store Hjørnestene, havde været Vaaningshuset og de andre Udhusene til en større Gaard. Længs med den nordvestlige Side af Aglutsok Fjorden træffes adskillige mindre betydelige Ruiner, nemlig ved Nepisæt, paa en steenrig og kun lidet græsbegroet Slette, hvor der synes at have ligget sex Huse, i en Bugt, Kangerdluluk, i Nærheden af Lichtenau, og endelig yderst i Fjorden ved Sargvertorsoak : hvor stærk Strøm gaaer. Her ere store Sletter, begroede med Mos og Vidielyng<sup>1</sup>.

I TORSUKATEK Fjorden træffes paa den østlige Side 3 til 400 Skridt fra Fjordbredden nogle Huustomter og ikke langt fra dem et rundt Gjerde, hvis Omkreds er 200 Skridt, og som stöder op til et Fjeld, der danner en Deel af det. I Midten af denne Kreds skal der have ligget et lidet Huus og i det nordlige Hjørne en rund Bygning, 27 Skridt i Diameter. Torsukatek Fjorden afsætter i nordøstlig Retning en 2½ Mil lang Bugt Akkudlek : den Mellemste. Inderst i Bugten sees otte Huustomter, i ikke lang Afstand fra hinanden, og ved dem to Steengjerder, af hvilke det største er 120 Skridt i Omkreds. Græspletterne her ere ubetydelige; en stor fiskerig Elv løber forbi Ruinerne. Paa den nordvestlige Side af Torsukatek ved Itiblieitsiak er der en kort og let Overgang til Kangerdluarsuk Fjorden. I denne har man dog ikke hidindtil stødt paa Ruiner; derimod findes adskillige saadanne længere mod Vesten, i Nærheden af Indløbet til Igalikko Fjorden, ved Ekalluarsok. De aldeles sammensjunkne Ruiner, som synes at hidrøre fra flere sammenhængende Bygninger, ligge ikke paa Kysten selv, men ere adskilte fra denne ved et lille Fjeld. De have nu tilsammentagne en Længde af 50 Alen og en

<sup>1</sup>) P. O. Valløe: „Samleren“ I Bd. S. 204-206. Arctander: 6te Bd. S. 1190-1201 og 1239-1240. Beretn. af Valentin Müller: Aenaler for Nord. Oldkyndh. 1838-1839, S. 229-232.

Brede af 30 Alen. Höiere oppe i Landet ere flere Levninger af Bygninger. Ruinerne ligge som sædvanlig ved en fiskerig Elv; de ere tillige omgivne af Sletter, der ere velbevoxede med Græs. Ved Eftergravninger hist og her fandt man en Mængde Kul, hvoraf man med Grund har formodet, at Bygningerne i sin Tid ere ødelagte ved Ild. Lignende Erfaringer ere gjorte paa andre Steder, t. E. ved det nuværende Friedrichsthal. Ikke langt fra Ekalluarsøit eller, som det ogsaa kaldes, Iglorsøit, ved Tessilik skal der endnu findes et Par meget forstyrrede Ruiner<sup>1</sup>.

Vi nærme os nu de Egne i Grønland, som aabenbart have været Midtpunkterne for den oldnordiske Bebyggelse. IGALEKKO er en af Grønlands minderigste Fjorde. Et Par Mile fra dens Munding danner den paa den østlige Side en Bugt, Ekalluit o: Laxörreder. Rimeligviis har Bugten faaet Navn deraf, at den optager en stor Elv, som er riig paa Laxörreder. Omtrent 300 Skridt i N. O. for Bugten ligge nogle Huustomter paa en anseelig smuk Slette, der om Sommere nok kunde give endeel Hø. Lövrigt ere Markerne ved Bugten ikke overalt begroede med Græs, men kun med fortörret Mos. Den nord for liggende Kyst har heller ikke i en Strækning af tre Mile enten betydelige eller græsrige Sletter; de eneste Mindesmærker, man hidtil har fundet her, ere derfor ogsaa et Par Ruiner ved et lille Næs, Attekerdluk kaldet. Fortsættes Reisen ind ad den sydligste af de to Arme, som Fjorden tilsidt deles i, møder man imidlertid ved Kaksiaarsuk et stort og smukt Underland med gode Græsmarker paa begge Sider af en Elv. Strax Sydvest for Elven, og i en Afstand fra Strandbredden af 200 Skridt, ligge Levningerne saavel af syv til otte Huse, som navnlig af en Kirkebygning. Den har været opført af udsøgte flade, deels graae, deels blaae Stene, som i de

<sup>1</sup>) Arctander: „Samleren“ 6te Bd. S. 1238-1240. Beretning af Pastor Jørgensen i *Annaler for Nord. Oldk.* 1838-1839, S. 233-234. Utrykt Beretn. af samme i Oldskrift-Selskabets historiske Archiv.

tilbagestaaende Mure, der ere mellem 1 og  $1\frac{1}{2}$  Alen høie, med kjendelig Omhu og Nöiagtighed ere lagte ovenpaa hinanden. Indvendig maalt er Ruinen 21 Alen lang og 7 Alen bred, udvendig derimod 26 Alen lang og 11 Alen bred. Murene ere indtil  $3\frac{1}{2}$  Alen tykke. Kirken har paa alle Sider været omgivet af en Muur eller en Indhegning af Stene, hvis Længde beløber sig til 60 Alen og Brede 51 Alen; en 4 Alen bred Port har i Vest ført ind til Kirkegaarden. Ved at udgrave denne fandtes i en Dybde af 3 til 4 Alen en Mængde Liig i Kister med Stykker af Liigklædninger, Søm o. dsl. Gravene vare ofte dækkede med store flade Stene, paa hvilke der dog ikke saaes nogen Indskrift. Man opdagede desuden tre, tildeels beskadigede og sønderbrudte Kværnstene. Nogle hundrede Skridt S. O. for Kirken gaaer en Indhegning af Törv og Stene fra en Høi eller Bakke lige ned til Søen. Den er formodentlig i sin Tid reist for at afholde Kvæget fra at komme paa Hjemjorden. Sydvest for Kirken, i en Afstand af 6 til 800 Skridt, træffes en Huustomt, og idetmindste to Huse have kjendelig ligget paa den nordostlige Side af Elven paa en lille, men græsrig Slette. Sommer-Fædriften vilde her være meget god, endog til mange Kreaturer. Noget oppe blandt Fjeldene er en ikke ringe Birkeskov, og overalt i Dalene ere smaa Lunde af Birketrær<sup>1</sup>.

Paa den nordostlige Bred af denne samme Fjordarm findes vel endnu nogle Ruiner ved Innukoeksak og Iterdiek, men disse fortjene ingen videre Omtale<sup>2</sup>. Den anden og

<sup>1</sup>) Fra Kaksiarsuk til Ekalluit strækker sig en Indsø, 3 til 4 Mile lang og henved 1 Mil bred. Ifølge Grönlændernes Udsagn skal der være Ruiner baade paa de ved dens Bredder liggende Sletter og paa adskillige af Øerne i den.

<sup>2</sup>) Med Hensyn til, at en Ruin i denne Fjordarm siges (i Nord. Tidskr. for Oldk. III, 222) at staae paa een af de bevægelige Sandbakker, som Sydost-Vinden jævnlig sammenhober og forandrer i Egnen nærmest omkring Ruinen, maa det dog bemærkes, at denne Meddelelse senere er tilbagekaldt af Dr. Vahl i en Skrivelse

nordligste Fjordarm skjærer i nordvestlig Retning ind i Landet. Øst for den ved Irbsumiut eller Irvsumiut og ved Usuk ligge et Par Levninger af Huse, der dog neppe have tjent til andet end til Fiskerhytter eller til Opbevaring af det i Omegnen indsamlede Hø. Længst inde i Bugten ved Tessingertasak sees nær ved en Elv tætst sammenstødende Huse eller maaskee rettere eet Huus i to Afdelinger; Huset har i saa Fald været 34 Alen langt og 15 Alen bredt. Idet vi herfra følge Fjordarmens vestlige Bred, træffe vi først endeel Huustomter ved Illiartarberak og Angmarsarbik og kommo dernæst til det Sted, der har givet sit Navn til hele Fjorden. Igalikko betyder „et forladt Kogested” og henviser saabenbart paa de talrige europæiske Ruiner, som findes der. Ingensteds i Grønland sees saa betydelige Ruiner, som ved Igalikko; Reisende sammenligne dem med Ruiner af en heel Stad. Ligesom ved Kaksiarsuk i den sydlige Fjordarm, saaledes har man ogsaa her opdaget Levningerne af en Kirke. Den har kjendelig været en Korskirke (jfr. Grundtegningerne Tavle VI), men det er vel muligt, at de Dele, der danne Korsets Arme, ere senere Tilbygninger. Dens hele Længde er omtrent 44 Alen og dens største Brede 24 Alen. Den har været opført af en Art rød Sandsteen, der forekommer i det Indre af Tunnudluarbik og Igalikko Fjordene og som afgiver et fortrinligt og let tilgængeligt Bygningsmaterial, da den sædvanlig faldes i temmelig regelmæssige Qvadrer. Ved den østre Ende af Kirken, tæt op til Muren og lidet sønden for den sydligste Arm af Korset, fandtes for endeel Aar siden en Runesteen<sup>1</sup>, som er afbildet Tab. IX Fig. 2. Det nederste Stykke af Stenen er afbrudt, men der mangler alligevel neppe noget i Indskriften. I den nuværende Tilstand er den i Længde

til Dr. Pingel. Den lille Høi, hvorpaa Huset har været bygget, bestaaer nemlig af fast, grusholdig Jord.

<sup>1</sup>) Udørligere beskrevet tilligemed den foran S. 801 omtalte Ilaageistein af C. C. Rafn i *Antiquitates Americanae* p. 340-344; jfr. Afbildningerne Tab. VIII.

1 Alen 15 Tommer, og i Brede 14 Tommer; den er tynd, fladagtig og af en rød Sandsteen. Indskriften lyder paa godt Islandsk: VIGDÍS: M: D: HVÍLIR: HÉR: GLEÐÈ: GUP: SÁL HE(N)NAR: Ved M: D: betegnes, hvis Datter Vigdís var. Indskriften er altsaa paa Dansk: „Vigdis M's Datter hviler her; Gud glæde hendes Sjæl”. Saavel paa det Sted, hvor denne Runesteen laa, som overalt paa Kirkegaarden og i Kirken selv, ere Eftergravninger anstillede. I Kirken fandt man, foruden en Mængde Kul, som syntes at vise, at Kirken var ødelagt af Ild, et Par forarbejdede Stykker Vegsteen, der muligen har hørt til eet eller andet Sted af Kirkens arkitektoniske Ornamente, adskillige ubetydelige Jernstumper, en Kværnsteen og et lille Stykke Klokkemalm. Klokkemalm er ofte fundet i Igalikko, og de fra denne Fjord hidsendte Fragmenter ere tildeels af saa usædvanlige Dimensioner, at denne Omstændighed uden Tvivl har givet Anledning til det Sagn blandt Grønlænderne, at de gamle Nordboere eller „Kablunakkerne” i Igalikko skulle have haft en saa stor Kirkeklokke, at man i flere Miles Afstand, f. E. i Kakortok, kunde høre, naar der ringedes sammen til Gudstjeneste i Igalikko. Under den Plads i Kirken, hvor Høialteret uden al Tvivl har staaet, traf man tilnærmelse, i en Dybde af 3 Alen, et Skelet, der var nedlagt i en Sammensætning af 4 store, flade Stene. Paa Kirkegaarden afdækkedes en anseelig Deel Grave. Omtrent 3 Alen dybt laae hele Rækker af Liig tæt ved Siden af hinanden, saa man næsten maatte antage, at Kirkegaarden har været opfyldt med Døde. Ved Ligene saaes Levninger af Klædningsstykker, der dog fordetmeste hensmuldrede ved Berørelsen. Paa flere Steder forekom ogsaa Stykker af Liigkister, paa hvilke Bræderne fordetmeste vare sammensløjede med Træpinde, kun i enkelte Grave sporedes Jernsøm. Kirkegaarden har overalt været omgivet af en Muur, der nu er ødelagt, naagtet den, især paa Nordsiden, har bestaaet af svære Sandsteensblokke. Dens Afstand fra Kirken er mellem 12 og 22 Alen.



Vestsydvest for Kirken ligger en stor Ruin 43 Fod lang og 24 Fod bred, hvis ene Side udgjør en Deel af Kirkegaardsmuren (jfr. Tab. VI). Murene, der ere opførte af store røde Sandsteen og Leer, ere endnu  $3\frac{1}{2}$  Alen høie; deres Tykkelse  $2\frac{1}{2}$  Alen. I Sydvest har der været to Indgange; den nordligste, som er henved  $2^1$  Alen høi, er dækket med en 3 Alen lang Steen. I Nærheden af denne Ruin og rundt om paa Sletten findes en Mængde andre, som tildeels udmærke sig ved deres lange og smale Form. En Ruin, sydsydost for den ovenfor nævnte, er saaledes 69 Alen lang og 11 Alen bred, og den paa Kortet længst mod Vest afsatte, der maaskee i sin Tid har udgjort to sammenstødende Bygninger, ere ialt 100 Alen lang og 12 Alen bred. Øst for Kirken, i en Afstand af nogle hundrede Skridt, sees en Rundbygning, 34 Skridt i Omkreds og sydvest for denne blandt andre Ruiner, Levningerne af et Huus, hvis Opførelse har været forbunden med betydeligt Arbeide. Rigtig nok dannes den ene Væg af en lodret Klippe, men det er forøvrigt bygget af saa store røde Sandsteen, at ikke faa af disse ere 3 Alen lange og næsten ligesaa tykke. I Nærheden er en Kilde, indskuttet af to fladagtige, graae Stene og dækket af en 3 Alen lang rød Steen.

Et Stykke i Nordvest til Vest fra den betydeligste af Ruinerne, V. for Kirken, sees paa begge Sider af en lille Elv nogle store Gjerder eller Indhegninger af Törv og Stene, i hvilke man formodentlig om Sommeren har indesluttet det Ungkvæg, som ikke kunde drives til Fjelds med det voxne, for at græsses. Længere mod N. V. til V. ligger mellem endeel Huustømter en Ruin ovenpaa en ganske flad, høi Klippe. Tæt N. V. for disse Ruiner gaaer en Muur af Törv og Stene fra Fjeldet af lige ned til Sten, i en Strækning af 980 Skridt. Da der paa den nordre Side af denne Muur saagodtsom intet Græs findes, men vel paa den søndre, synes man ved Muren at have villet frede Hjemjorden eller Sommerhøletten, at Kreaturerne ikke skulde tilløbe

den Skade<sup>1</sup>. Næsten  $\frac{3}{4}$  Mil fra Igalikko N. V. for Kirken paa et Sted, som kaldes Koglumiut og som grændser nær til Tunnudluarvik Fjorden, findes endnu adskillige, rigtignok mindre betydelige Huustomter.

Igalikko maatte ganske naturligt blive stærk bebygget i Oldtiden, da det er en af de skjønneste og græsrigeste Pladser i hele Grønland. Det er ogsaa hidtil det eneste Sted i Grønland, hvor adskillige Familier for Öleblirket paa oldnordisk Viis leve af Fædrift. Igalikko er egentlig Navnet paa den store Slette, der mod Nord og Öst begrændses af Fjeldene Kaglut, Idlerirsæt og Nutariak, paa hvilke flere store Steenvarder ere opførte, samt af Sletten Illiastarberak, og hvis største Længde fra Nord til Syd er lidet over  $\frac{1}{2}$  Mil, medens dens største Brede fra Nordost til Vest er noget over  $\frac{1}{8}$  Mil. Mod Syd stöder den til Fjorden, paa hvis modsatte Side de altid sneedækkede Tablorutit Fjelde kneise. Den Deel af Fjorden, der ligger Igalikko nærmest, er sjelden længe tilfrossen om Vinteren paa Grund af de voldsomme sydlige Storme, som stundom rase her. Disse bevirke ogsaa, at Sneen ikke bliver længe liggende, men gaaer tidlig om Foraaret bort af Jorden, saa Kvæget undertiden gaaer ude næsten til Jul og i Almin-

---

<sup>1</sup>) Det fortjener altid Opmærksomhed, at Botanikeren Dr. Vahl ikke har fundet den spiselige vildtvoksende Vikke (*Vicia cracca* Lin.) andre Steder i Grønland, end i Igalikko, hvor den kun vokse dels udenfor, dels indenfor et af de ovennævnte Steengjerder, „hvormed et Svykke Jord har været indhegnet og som vistnok har været en for Kreaturerne fredet Plads, ligesom de sakkaldte Tane i Island.“ Da den er brugelig som Foderart, antager Dr. Vahl, at den har været dyrket paa dette Sted og at den har vedligeholdt sig der siden Nørboernes Udryddelse. Den siges vel endnu at vokse ved Foden af Akkulimrossersøen i Aglutsok Fjorden (jfr. Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 231), men den synes her at være forvekslet med *Lathyrus maritimus* Bigelow (*Pisum maritimum* Lin.), der vokser ved alle Fjordbredder i Julianehaabs District. (Utrykt Skrivelse fra Dr. Vahl til Dr. Pingel).

delighed kun holdes inde til Slutningen af Marts eller Begyndelsen af April, ja hyppig endog kortere. Om Sommeren voxer Syrer, Kvanner og Bær i Overflod. Af Vildt gives der Ryper, Harer og Ræve i Mængde. Ligeledes er Fjorden riig paa Sælhunde, Ulker, Lodder m. m.; i Smaasøerne paa den saakaldte Lüblirsoak findes endeel Smaalax. Hertil kommer endelig den Fordeel, at Igalikkos Beboere kunne benytte baade Fiskeriet og Græsgangen i Igalikko og i Tunnudluarbik Fjorden. Til denne er der nemlig kun omtrent  $\frac{1}{2}$  Mil; Veien er desuden saa jævn, at man godt vilde kunne kjøre derover.

Et Bösseskud fra Landingsstedet ved Igalikko, ligger ude i Fjorden en lille Holm eller et Skjær, som i Springtiderne næsten heelt overskyles af Havet. Paa den nordlige Ende er en Ruin 24 Alen lang og 13 Alen bred. Murenes Høide var endnu paa enkelte Steder 4 Alen. Et Par Kabellængder Sydvest for denne Holm, ligger en anden græsbevokset Holm med to Ruiner, der stode tæt op til hinanden. Efter al Sandsynlighed have disse Huse nærmest været anlagte for Fiskeriets Skyld<sup>1</sup>.

Naar man fra Igalikko vender sig mod Syd og følger Fjordens vestlige Bred, træffes adskillige Ruiner. En Fjerdingvei fra Igalikko ved Kaglut 3: Fjeldalen, forekomme allerede Huustomter og Ruiner af en lille, 7 Alen lang og 5 Alen bred Bygning, der formodentlig i sin Tid har været et Forraadshuus eller, som Grønlænderne mene, en Slagfæld (Björnefælde). Ved Nulluk og Naæt sees atter Huustomter, men da der hverken gives Underland eller Græs-

<sup>1</sup>) Annaler: „Samleren 6te Bd. S. 1208-1230. C. Pingel i Nørdisk Tidsskrift for Oldkyndighed I, 97-100, jfr. asteds. S. 221-222; III, 222-223. Beretning af I. Vahl, II, 318-319. Beretn. af Esmann. Beretn. af J. Mathiesen i Annaler for Nord. Oldkyndh. 1836-1837, S. 126-128 og flere vidtløftige, tildeels utrykte Beretn. af Pastor J. F. Jørgensen i Selskabets Archiv. Jfr. de enkelte Uddrag i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839, S. 234-236 og 1842-1843, S. 340-342.

gange omkring dem, have de sikkert enten kun været Gjemmesteder for det Hø, der maaskee er indsamlet hist og her paa Fjeldene, eller ogsaa have de muligens været beboede af Fiskere. Derimod Syd for Naist ved Sirksardluktok 3: den slemme Strandbred, vil man finde et anseeligt og forhen vistnok græsbevoxet Underland ved at gaae over en høi Bakke eller et lavt Fjeld, som begrænder det mod Søsiden. Forresten er det ogsaa paa de andre Sider omgivet af en Fjeldstrækning, i hvilken især 3 Fjelde ved deres Størrelse tiltrække sig Opmærksomhed. Denne Slette eller rettere Dal gennemstrømmes af en betydelig Elv, Kórksaak 3: Storelven, som, efter at have optaget en mindre Elv, falder ud i Fjorden lige ved Landingsstedet. Længs med Elven, temmelig nær ved den, ligger en heel Deel Ruiner. I Dalen har man talt over 14 Ruiner og mange skulle dog være tilintetgjorte. En omtrent tilsvarende Samling af Huustomter ligger et Par Mile sydligere ved Mursartok eller Igloorsott 3: de store Huse. Et af Husene har været 32 Alen langt og 8 Alen bredt, og synes at have haft 3 Afdelinger; i et andet Hus har en flad Klippe dannet Gulvet. Ved Gravning i Tomterne findes ogsaa her en Mængde Kul. Omgivelserne ere usædvanlig smukke. Det betydelige Underland, som er bevoxet med frodigt Græs, omkrandses af græs- og skovbegroede Fjelde, fra hvilke en lille Elv bugter sig ned gennem Sletten. Ved Kaneitsut og Ikinek, ligesom ogsaa yderst i Fjorden ved Upervniarsuk, forekomme smaa, tildeels græsbevoxede Sletter, paa hvilke sees Spor af Ruiner, tre til fire paa hvert Sted<sup>1</sup>.

Vesten for Upervniarsuk begynder KAKORTOK Fjorden, der stundum betragtes som en Arm af Igalikko Fjorden. Paa den nordøstlige Side, omtrent en Miil fra Mundingen, træffes i en med Vidiekraft bevoxet Dal, en Huusmuur, som ene har været opreist af flade, graa Stene, uden Spor

<sup>1</sup>) Arctander: „Samleren“ 6te B. S. 1218-1231. Utrykt Beretning af Pastor J. F. Jørgensen i Selskabets historiske Archiv.

til Forbindingsmiddel. Inderst i Fjorden ved Tessiursak, en halv Miil længere borte, er en lille Græsmark med nogle Huustomter, og udenfor dem i Fjorden har der paa et Skjær eller en Holm ligeledes været et Huus. Igjennem Tessiursak Dalen, som vandes af en fiskerig Elv og som har smukke Græssletter, kan man temmelig let komme baade til Sirksardluktok i Igalikko Fjorden og til Tunaudluarbik Fjorden.

En halv Miils Vei Vest for Tessiursak findes den mærkværdige vel bevarede Kirkeruin, som er afbildet Tab. VIII, og hvorefter tillige en Grundtegnning i Forbindelse med de omliggende Huustomter er meddeelt paa Tab. VII. Den har ikke haft nogen betydelig Størrelse; udvendig maalt er den 25 Alen 16 Tommer lang og indvendig 20 Alen 22 Tommer lang, udvendig 12 Alen 13 Tommer bred og indvendig 8 Alen 5 Tommer bred. Den ligger omtrent i Retningen Øst til Vest. Af Murene var endnu for endeel Aar siden den østre over 9 Alen, og den vestre 8 Alen høj. Murene bestaae af Stene, der med stor Omhu ere sammenføjede, ja paa nogle Steder ere de kjendelig tilhuggede. Imidlertid har man yderst sparsomt og kun i det Indre af Kirken anvendt virkelig Kalk. Paa Hovedfacaden, som er i Syd og vender mod Søen, har der været 4 Vinduer og 2 Døre, men den nordre Muur har neppe haft mere end 2 Vinduer. Hovedindgangen var sikkert i den vestre Endemuur; oven over den er et stort Vindue, hvortil et modsvarende kunstig hvælvet Vindue er anbragt i den østre Endemuur. Inden i Kirken i den nordre og søndre Muur, sees smaa Nicher eller Fordybninger, rimeligvis bestemte til Helgenbilleder og deslige. I en Steen i Muren ere 24 eller 26 parallelle Streger tydelig indridsede, uden at der dog kan spores nogen Indskrift.

Som en af Aarsagerne til, at denne Kirkeruin er saa vel bevaret fremfor de andre Ruiner i Grønland, har man tænkt sig, at Kirken maatte være en af de yngste Byg-

ninger, som Nordboerne have opført her; muligen er den ikke engang nogensinde bleven fuldfærdig. Flere Gange, og allerede i forrige Aarhundrede, er Kirkens Indre blevet ryddet, uden at man dog har fundet noget, der fortjener videre Omtale. Ligesaalidet erholdtes synderligt Udbytte af Kirkegaardens Omgravning. Man stødte kun paa stærkt fortærede Menneskebeen og faa Stykker uldent Tøi, som hensmuldrede ved Berørelsen. Selv disse enkelte Grave har man villet ansee for ældre, end Kirkebygningen. I en Afstand fra denne af 11 til 14 Alen har Kirkegaarden været indhegnet af et Steengjerde, som endnu er kjendeligt. Omtrent 92 Alen N. V. for Kirken ligger Tomterne af et Huus, som sædvanlig antages for den gamle Præstebolig, og som næst efter Kirken er det bedst bevarede der paa Stedet. Ved at udgrave det fandtes en Mængde Vegsteensstykker, der tiensynlig ere Brudstykker af Kar, som senere have været anvendte til Synkestene i Fiskegarn. Enkelte af dem ere betegnede med Kors. Blandt de øvrige omliggende Ruiner maa endnu udhæves en cirkelrund Bygning, 22-24 Skridt i Gjennemsnit, af den Art, som man, uvist om med Rette, har antaget for Klokketaarne, da de gjerne træffes i Nærheden af Kirker. Dens Afstand fra Kirken er 2 til 300 Skridt; Murene, som ere opførte af utilhuggede Stene, ere endnu 1 til 2½ Alen høie. Kakortok Kirken ligger paa en Slette, hvis Længde skal beløbe sig til 1000 Skridt og hvis Brede er henved 300 Skridt. Sletten begrænses mod Nord af lodretstaaende, omtrent 40 Fod høie Klipper, bag hvilke der hæve sig Fjelde af 3 til 4000 Fods Høide. Forresten udmærker Sletten sig aldeles ikke ved Overflod af Græs; tvertimod er den bevoxet med Vidier og Lyng; maaskee have dog Markerne i ældre Tid været rigere paa Græs. Heller ikke synes Fjordens nordvestlige og vestlige Bred at have haft andet Underland, end smaa Græssletter; man har derfor ogsaa kun et Par Steder fundet ubetydelige Ruiner, nemlig Vest for Næsset Noukkarsok og Kakortok,

i Bugten Iterdlarsoak og nær ved Colonien Julianehaab<sup>1</sup>. Ellers træffes ogsaa nogle Ruiner ved Kårsoak paa Østsiden af Öen Akpaitivik, som ligger i Kakortok Fjordens Munding. Ifølge et endnu levende Sagn hos Grönlænderne, skal Öen have faaet Navn af Akpaitivik 3: Löbestedet, fordi deres Forfædre her maatte flygte for Kablunakkerne (Nordboerne). Det siges nemlig, at disse levede længe i Kakortok Fjorden, efterat deres Landsmænd vare udryddede i det övrige Grönland, og at de især skulle have haft Tilhold i Kakortok Kirken<sup>2</sup>. Men da en Grönlænder engang dræbte en Nordbo, overfaldt Nordboerne til Gjengjæld en heel Deel Grönlændere, som boede paa Vestsiden af Akpaitivik, og myrdede Kvinder, Börn og alle dem, der ikke vare saa heldige at undslippe ved Flugt. Striden var altsaa for Alvor begyndt. De flygtede Grönlændere begave sig til Narksak, imellem Tunnaudluarvik og Sermelik Fjordene, hvor de en heel Vinter forberedede Hævnen. Mændene tildannede Buer og Pile, medens Fruentimmerne forarbejdede ganske hvide Sælhundeskind til Overtræk for Baadene. Om Foraaret roede de til Kakortok Fjorden, og da de havde naaet dens Munding, lode de Baadene drive for Vinden ind ad Fjorden. Nordboerne antog de med hvide Skind overtrukne Både for Isstykker og anede ingen Fare. Men om Natten samlede Grönlænderne en Mængde Lyng og Ener sammen om Nordboernes Huse og tændte Ild deri. Alle Nordboerne brændte inde, med Undtagelse af deres Høvding „Ungertok“ eller „Ongartok“, som var lige udmærket ved Styrke og Behændighed, og som sprang ud af et Vindue med sin Søn, en lille Dreng, under Armen. Senere slakkede Un-

<sup>1</sup>) I Fjorden udenfor Julianehaab er opfisket en Synke- eller Sænkesteen af Vegsteen, hvorpaa er indridset en Fisk. Den sees afbildet Tab. X Fig. 11; men det er forövrigt noget tvivlsomt, om den er af gammel nordisk Oprindelse.

<sup>2</sup>) Denne Deel af Sagnet er vistnok opstaet deraf, at Kirkeruinen er saa usædvanlig vel bevaret.

gertok om under mange Farer — eengang maatte han endog, for at redde sit Liv, kaste Sønnen i en Indsø — indtil han endelig blev dræbt langt sydpaa. Om denne Begivenhed skulle Grönlænderne endog have haft en gammel Folkesang, der nu paa et enkelt Vers nær, er gaaet i Forglemmelse. Iøvrigt fortælles et noget lignende Sagn om Igalikkoboernes Undergang<sup>1</sup>. Deres Høvding siges at have heddet „Olave” eller „Olavik”. Han skal have været meget riig, fornemmelig paa Kvæg. Tillige skal han have været saa stærk, at han kunde bære en Hvalros paa Ryggen eller en fuldvoxen Svartside (*Phoca Grönlantica*) under hver Arm. Nogle Grönlændere ville vide, at Fjorden er kaldet Kakortok o: hvid, fordi Kirken i gamle Dage skinnede saa hvid, at den saaes i temmelig lang Frastand. Andre derimod mene, at Fjordens lyse Bund maaskee snarere har givet Anledning til Navnet<sup>2</sup>.

En god Miil Vest for Julianehaab, gaaer en lille Bugt ind i Landet, i hvilken idetmindste een, aldeles sammenstyrtet, Ruin ligger paa Bredden af en Elv. Ikke langt fra dette Sted, som Grönlænderne efter en Klippehule (Karosuaak) i Nærheden benævne Karosuarmitut (o: de der beboe den lille Klippehule), træffes en meget stor Ruinhob ved Singitsok. Husene her synes at være ødelagte ved Ild; thi ved anstillede Eftergravninger fandtes ikke alene Kul,

<sup>1</sup>) Hvorledes dette Sagn imidlertid tildeels maa være opstaaet ved Misforstaaelser af Europæerne, oplyses af Pastor Jörgensen i *Annaler for Nörd. Oldk.* 1838-1839, S. 242.

<sup>2</sup>) A. Olsen i *Thorshæusens Efterretning om Rudera*, S. 46-49. *Arctander i Samleren*, 6te Bd. S. 1123, 1231-1237. C. Pingel i *Nord. Tidssk. for Oldk.* I, 100-101. Graah steds. S. 151-156 og *Reise til Østkysten*, S. 42-46, hvor tillige flere Afbildninger af Kirken findes, ligesom i *Rafns Antiquitates Americanae* Tab. IX, jfr. S. 344-347. J. Mathiesen i *Annaler for Nord. Oldkyndigh.* 1836-1837, S. 128-129 og 131-133. J. F. Jörgensen i *Annalerne for 1838-1839*, S. 237-243 og 1842-1843, S. 342-343, og utrykte Beretninger af samme i Selskabets historiske Archiv.



men selv Stenene vare i den Grad forbrændte, at de smuldrede bort. Ved Munden af KANGERDLUARSUK Fjorden under Fjeldet Nunarsoeitsiak sees nogle ubetydelige Huustomter ved Nunarsoeitsiak Igloko (o: Husene ved N.). Et af Husene er i sin Tid undersøgt, dog uden at give det mindste Udbytte. Vest for Ruinerne, mellem Fjeldene, er der Spor af et Steengjærde, 30 Alen i Firkant. I Fjorden forekommer ikkun saare lidet Underland og følgerig ogsaa kun saa Ruiner. Hidtil kjendes ikko andre, end tre Huustomter ved Siaglit, paa den nordvestre Side af Fjorden, omtrent en halv Miil fra dennes Bund. Den omgivende Slette er af ringe Betydning<sup>1</sup>.

Ligesom Igalikko, saaledes har ogsaa TUNNUDLUARBIK Fjorden været en af de i Fortiden stærkest bebyggede Fjorde i Grönland. Dette gjælder dog især om den nordvestlige Side, da den sydostlige neppe har haft synderlig Befolkning. Heelt ude fra Fjordmundingen ere Bredderne i en temmelig lang Strækning hverken beboelige eller tilgængelige; de ere saa bratte, at man endog kun vanskelig kan lægge til Land med Konebaad. Først i Nærheden af Bugten Poruk, der selv i Almindelighed er ubefarlig formedelst Is, forekomme adskillige svage Spor af gamle nordiske Huse, nemlig ved Kaglumiut,  $\frac{3}{4}$  Miil Vest for Igalikko, ved Iglosoarsuk og Akkilliarusæk. Nord for den sidstnævnte Plads findes en for Grönland stor Slette, som gennemstrømmes af den største Elv i Tunnudluarbi Fjorden. Længere mod Nord træffes atter Huustomter ved Kiektok. Dette Sted har nu lidet eller intet Græs; Underlandet er bevoxet med Vidier og Lyng. Stedet har selv i ældre Tid vist hørt til de ringere; muligen have Husene ikke engang været andet end Hø- og Fiskerhytter. Ved Iterdlek og Kornok forekomme vel Ruiner i noget større Antal, men hvis Græs-

<sup>1</sup>) C. Pingel i Nord. Tidskr. for Oldk. I, 101 og *Annaler for Nord. Oldk.* 1836-1837 S. 130. J. Mathiesen astds. S. 129-130. Arctander: „Samleren“ 6te B. S. 1240-1242.

pletterne ikke tidligere have været meget større og frodigere, end de nu ere, kunne disse neppe have givet noget stort Udbytte.

Tessiursak derimod, som ligger midtvejs imellem Kornok og Fjordens Bund eller Kingoá, er af bedre Beskaffenhed. Det er taalelig godt forsynet med Kratskov af Birk og Vidie, og har Græsmarker, som i ældre Tid maae have været ret gode. Adskillige Ruiner træffes ogsaa her, dels paa begge Sider af to Elve, dels oppe paa et Fjeld og endelig tæt ved Stranden. Ruinerne ere dog for største Delen ganske ubetydelige. Forhen vil man ogsaa have fundet Huustomter i det Inderste af Fjorden ved Kingoá, men de synes nu at være forsvundne. Imidlertid lade Omgivelserne formode en gammel Bebyggelse. Landet er temmelig græsrigt, har en forholdsvis god Birkeskov, i hvilken der findes Træer med Stammer af Tykkelse som et Laar, desuden en Deel Vidiekrat og har i det Hele et meget smukt Udseende. Fra de høie Fjelde inde i Tunnudluarbik styrter en bred, fiskerig Elv sig ud i Fjorden. Elven løber i saa stærk Fart, at det vilde være et voveligt Arbejde at sætte over den. Tidlig om Foraaret skal den overskylle næsten hele Sletten, og dens Løb er da endnu voldsommere. Utokarmiut er Navnet paa en ret anseelig Slette N. V. for Kingoá. Den synes ei at være meget græsrig, men er mest bevoxet med Lyng og Mos; dog findes der enkelte Steder ret godt Græs, Kvanner og en Mængde Syrer. Fjeldene der omkring ere meget steenrige og have saaledes neppe afgivet Græsgange. Som sædvanlig er der ogsaa en Elv, ved hvilken nogle, men aldeles forfaldne, nordiske Rudera findes.

Paa den nordvestlige Side af Fjorden ligge nærmest Syd for Utokarmiut i en ikke ringe Dal Ruiner ved Kordluktok. Et Par af dem ere af besynderlig uregelmæssige Former, og indeholde flere Afdelinger. I den ene har man endog villet see en Kirkeruin, hvilket dog turde være lidet sandsynligt,

især da der ikke er fundet Spor til nogensomhelst Kirkegaard. Blandt de andre Huustomter have adskillige haft en Længde af omtrent 35 Skridt. Fra Fjeldene Vest for Kordluktok sees Sermelik Fjorden, og Afstanden er ikke større end at de gamle Beboere af Kordluktok og den nærmeste Egn i Sermelik kunne, især om Vinteren, paa et Par Timer have gjort Besøgsreiser til hinanden. Underlandet ved Kordluktok er ret smukt, men Græsset temmelig henvisnet, hvilket vistnok er en Følge af, at det aldrig bliver slaet, hvorved det nye Græs kvæles af det gamle; Kvanner voxer her i Mængde. En Elv, som er rig paa Lax, af hvilke nogle ere 1 Alen lange, har useilbarlig givet Stedet Navnet Kordluktok (3: den betydelig slemme Elv); selv kaldes den ogsaa saaledes. Den styrter i brusende Fært ned fra de i Nord liggende høie Fjelde og deler sig ved sit Udløb i flere smaae Elve. Ved denne Elv er Kordluktok adskilt fra Umiæksæt, hvor Nordboerne i sin Tid have haft Boliger. Underlandet har upaatvivlelig forhen været frugtbart, imidlertid er dog den vestligste Deel steenrig. Fjeldene vilde endnu kunne afgive gode Græsgange. Paa Sletten, hvor der foruden Græs voxer en Deel Kvanner og Vidier, ligge over 20 Ruiner. Tre af disse ere byggede op til en Klippeblok, der altsaa danner den ene Sidevæg i Husene. Vest for dem synes at have staaet en stor Bygning, af en næsten cirkelrund Form og heved 70 Skridt i Omkreds. Den skal ikke være ulig de runde Bygninger, som ovenfor ere beskrevne ved Igalikko o. fl. St. Paa Sletten træffes ogsaa enkelte store Indhegninger, ligesom i Igalikko. Opgangen fra Söen til Umiæksæt er meget vanskelig, da man maa klattre over løse Stene; tillands kan man derimod let komme til Umiæksæt fra Kaksiársuk, da det mellemliggende Land er fladt. Maaskee have ogsaa disse to Steder paa Grund af deres Nærhed i Fortiden været forenede under eet Navn, men Kaksiársuk har dog aabenbart været det betydeligste. Kaksiársuk er nemlig en af de skjønneste,

om ikke den skjønneste Plads i hele Grönland. Den har en betydelig Længde fra Öst til Vest og bestaaer af smaa Bakker, der danne yndige, græsrigge Dale. Græs voxer overalt i saadan Mængde, at et ikke lille Antal Kreaturer vilde kunne overføres her. At ogsaa Nordboerne gjerne have boet paa dette Sted, sees af de ved Elven liggende, talrige Ruiner, der nok ere Levninger af 20 til 30 oldnordiske Huse; desuden har der omtrent 150 Skridt fra Landingsstedet staaet en Kirke, hvis Omrids endnu ere kjendelige. Dens Længde fra Öst til Vest er 24 Alen og dens Brede 13 Alen. Den har tildeels været opført af tilhuggede Stene og er omringet af en Muur, hvis Afstand fra Bygningen er mellem 10 og 16 Alen. Kirkegaarden, som indesluttedes af denne Muur, har man ladet udgrave, hvorved der ikke alene fandtes Menneskebeen, men ogsaa Liigklæder.

Omtrent  $\frac{1}{2}$  Miil Syd for Kaksiarsuk udbreder der sig atter en smuk, frodig Græsslette, som nu er stærkt overvoxt af Kratskov. Oppe paa Fjeldene gives ogsaa gode Græsgange, som ere tilstrækkelige til at give mange Kreaturer Sommerføde. Stedet, som kaldes Nougarsuk (o: en Odde), synes at have været bebygget med to Gaarde, mellem hvilke en lille Elv dannede Grændsen. Ruinerne af de formeentlige Vaaningshuse ere noget større end de andre og have tillige været afdeelte i to, omtrent ligestore Værelser<sup>1</sup>. Ogsaa ved Irvsumiut og Sidlisit (Kaglumiut?) ere tilsvarende frugtbare Sletter og gode Græsgange; paa det førstnævnte Sted har der neppe været mere end een, men paa den sidstnævnte Plads to eller tre Gaarde. Ved Mussæktok ligger endnu en enkelt Huustomt, men Syd derfor begrænses Fjordbredden af de høie Maagesfelde (Naiarsolt). Saasnart disse ophøre, træffes en anseelig Slette ved Epiutak. Den Deel af Jorden, der ikke er til-

<sup>1</sup>) Nordvest for Nougarsuk og Kaksiarsuk siges der at være nogle Ruiner ved Sæpik; de ere hidtil ikke nærmere undersøgte.

groet af Vidiekrat, bærer meget tykt og høit Græs, og ovenpaa Fjeldet, i Dalene og Lierne, voxer ligeledes overalt det fine Bladgræs, der holdes for et ypperligt Foder til Kreaturer. Foruden 3 Ruiner, der ligge omtrent 200 Skridt fra Fjorden, og af hvilke den største muligen har været et Vaaningshuus, findes der endnu to Huustomter længere mod Nord og Nordvest. Den ene af dem er anlagt paa en Klippe og har haft en Længde af 7 til 8 og en Brede af 5 til 6 Skridt. Indgangen og Vinduet have vendt ud til Söen. Da der har været saa god Udsigt hertil, turde Bygningen maaskee have været et Slags Udkigsted enten for Fiskeriets eller for mulige Overfalds Skyld. Enkelte, paa lignende Steder beliggende Bygninger ved Sirksardluktok og Kaksiarsuk (i Igalikkofjorden) samt ved Kakortok, synes at være opførte i samme Öiemed. Ifölge Grönlændernes Udsagn, skal der endnu inde i Landet findes adskillige Ruiner og laxerige Indsöer mellem Epiutak og Irvsumiut.

Længere mod Sydvest ligger Korugungoak eller Tunnuarmiut ved en Bugt med et smalt Indløb, som vilde kunne blive en fortræffelig Skibshavn. Det antages endog, at 100 Skibe paa eengang kunde ankre i Havnen. Underlandet er ikke af synderlig Betydenhed; de græsbevoxede Sletter ere baade smaa og temmelig maadelige. Inderst i Bugten forekomme nogle faa Huustomter, blandt hvilke een, som har været meget net opbygget, staaer med Mure af en Mands Höide over Jorden. Afstanden fra Tunnuarmiut til Epiutak er tilsöes henved  $\frac{1}{2}$  Miil, men om Vinteren, naar den ferske Sö, som er imellem Stederne, tillægges, er Veien over Land neppe  $\frac{1}{2}$  Miil. En Laxeelv löber fra denne Sö ned til Havet; ogsaa i Söen selv skulle Laxene undertiden gaae op. Ved Sivesokæt og Ivingoort træffes enkelte Levninger af europæiske Huse, som vistnok kun have været Fiskerhytter eller Höhuse. Alleryderst i Fjordmundingen, eller maaskee rettere mellem Tunnudluarbik og Sermelik Fjordene, og Vesten for det temmelig bratte For-

bjerg Nougarsuk, ligger Narksak 3: jævn Mark. Omgivelserne svare ogsaa til Navnet. Jordbunden er just ikke af den bedste Art, men Sletterne og Græsmarkerne høre til de største i Grønland.

Paa begge Sider af en Elv sees endeel Huustomter, nogle af 30 til 40 Alens Længde; een Ruinhob er 84 Al. lang og 32 Al. bred. I denne sidste har man opgravet flere smukke, flade Stene. Sydvest herfor er en Kilde, hvor Vandet fremvælder i Sandet; den har forhen været indhegnet. I en Bygning nær ved Landingsstedet, 35 Alen lang fra Öst til Vest og omtrent 9 Alen bred, træffes Grave, som ere opmurede af Stene, der slutte tæt til hinanden. Disse Grave, som tillige dækkes af store, flade Stene, indeslutte Skeletter og udgives almindelig af Grönlænderne for de gamle Kablunakkers Gravsteder. Man har derfor troet, at den nysnævnte Bygning kunde have været en Kirke; men det maa dog bemærkes, at tilsvarende Grave ere opdagede saavel i en anden nærliggende Bygning, som ogsaa ved Tunnuaarmiut. Det er overhovedet tvivlsomt, om ikke Gravene ere af grönlandsk Oprindelse.

Tunnuaarmiut Fjordens Bredder udmærke sig ikke alene ved rige Græsgange, som vilde kunne føde en stor Mængde Køer og Faar, men ogsaa ved Overflod af Brænde. Fjorden selv frembyder talrige Lax, Ulke, Torsk og Saraudlikker; af Sælhuunde gives der ligeledes mange, især om Efteraaret og Foraaret. Ved Narksak og Noungmuit ere bekendte Fiskebanker, hvor Rødfisk (*Perca Norvegica*), Kaleraglikken (*Hippoglossus pingvis*) og Netarnakken (*Hippoglossus vulgaris*) fiskes i betydelig Mængde. Af Fuglevildt forekomme Ryper, Vildænder og en stor Deel Maager og Tatterater, de sidste især paa det saakaldte Maagefeld. Af Landvildt er der Harer og, som det berettes, inde i Landet tillige Rensdyr. Isen ligger temmelig længe i Fjorden, som ogsaa fryser meget tidlig til<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) A. Olsen i Thorhallsens Efterretning om Rudera, S. 49-52.

Ligeoverfor Narksak og ud for Sermelik Fjordens Munding, ligger en lang Ö, Tuktotök, som har noget Græs og Brændsel, men iøvrigt er sumpig og ujævn. Paa dens østlige Kyst i Nærheden af et Par Elve har der forhen staaet en halvsnees Huse. Af SERMELIK Fjorden synes den sydøstlige Kyst i en lang Strækning ikke at have været bebygget af Nordboerne. Ved Isarok, hvorfra der er Overgang til Kaksiarsuk i Tunnudluarbik Fjorden, ere de første Ruiner forefundne. Landet mellem Isarok og Kaksiarsuk beskrives som overmaade smukt. Allerede fra det første Fjeld bag Kaksiarsuk sees Sermelik Fjorden, og Veien hertil gaaer nu bestandig nedad over høiere og lavere Bakker. I forskellige Retninger gennemskjæres Bjergene af Smaasøer, hvorfra Elve til begge Fjorde have deres Udspring. Hist og her voxer Vidiekrat i 1 til 2 Alens Høide, og til langt ud paa Aaret prange Bakkerne med en i Grønland sjelden yppig Vegetation. I Baggrunden danne høie, med evig Is og Snee bedækkede Bjerge ligesom et Hegn om dette frugtbare Land. Egnen omkring Isarok er ogsaa meget græsrig, har godt Brændsel og skal i det Hele høre til de skønneste Steder i Julianehaabs District. Blandt Huustomterne, der ere omtrent ti i Antal, men som ere spredte i 6 til 7 Klynger, med et Mellemrum af 100 og 200 Skridt, mene Grönlænderne at kunne paavise Levningserne af en Kirkebygning. Huset har idetmindste haft en Længde af 44 Alen fra Öst til Vest og en Bredde af 17 Alen, og det har desuden været opført af smukke, røde Stene. Uagtet Eftergravninger anstilledes i Ruinen, fandtes dog Intet uden nogle ret nette firkanterede Stene med indhuggede Zirater. Af andre nordiske Mindesmærker sees ved Isarok, foruden adskillige Varder, en stor Indhegning,

P. O. Vallie, „Samleren” 1 Bd. S. 170-174. Arctander, „Samleren” 6te Bd. S. 1123-1159. O. Kielsen i Nord. Tidssk. for Oldk. II. 320-324, men især utrykte Beretninger af J. F. Jørgensen. Jfr. dog Annaler for Nord. Oldk. 1842-1843, S. 343-344.

som paa den nordlige og vestlige Side er fast Klippemuur og iøvrigt bestaaer af et vel bevaret Steengjerde, der mod Øst er 128 og mod Syd 106 Fod langt. Et Par lignende Iadhegninger træffes længere mod Nord ved Tingimiut, ikke langt fra en Elv og omtrent  $\frac{1}{2}$  Miils Vei inde i Landet. Heved en halv Miil fra dem igjen findes en halvsnees Ruiner, der fordetmeste ligge enkeltvis, i en Afstand af 50 Skridt fra hinanden. Ikkun i et Par Tilfælde kunne baade Vaaningsbuse og Udhuse paavises samlede. Af to Huustomter, som ligge tæt ved hinanden, har saaledes den ene kjendelig været en Staldbygning; 5 store Stene, der endnu staae paa deres Pladser, have dannet 5 Aflukker eller Baase for Kreaturer. Nord for denne Bygning løber en Elv. Egnen ved Tingimiut, som Grönlænderne i Skjönhed ville ligne med Igalikko, har i det Hele vistnok været meget skikket til Kvægavl. Dette gjælder ogsaa om de nordfor beliggende Steder Kakkaitiak og Tessiursarsuk, hvis Skjönhed meget berømmes. At de have været stærkt beboede, vise de mange Ruiner, som endnu ere synlige. Kakkaitiak har, foruden nogle Varder, omtrent tolv Ruiner, blandt hvilke to Staldbygninger med Levninger af Baase, og Tessiursarsuk har heved tyve Ruiner. Paa den sydlige Side af Sermelik Fjorden forekomme endnu  $\frac{1}{2}$  Miil fra Tessiursarsuk, ved Kangerdluak nogle Huustomter, men disse ere hidtil ikke nøiere undersøgte. Et Par Smaaøer eller Holme i Fjorden Vest for Tingimiut frembyde ogsaa Tomterne af tre til fire Bygninger.

Det Inderste af Sermelik Fjorden bedækkes af en stor Isblink, og foruden denne skulle to mindre findes henimod Midten af Fjordens nordvestlige Side. Syd for dem træffes en Række Ruiner, som fortsætte sig heelt ned i Ikersøak eller Bredefjord, og som give et nyt Beviis paa, at de gamle Nordboere fornømmelig have anlagt deres Huse mod Syd, eller paa den nordlige Side af Fjordene.

Ekalluit eller Ekalluarsøit, som er nærmest ved den syd-



ligste Isblink, har allerede et ret smukt Udseende, om det endog ikke er saa græsrigt, som de ovenomtalte Egne paa den modsatte Side af Fjorden. Ovenpaa den sydvestlige Pynt af Landet var opreist en Varde, der nu er omstyrtet. Henved 300 Skridt fra Landingsstedet begynde Ruinerne at vise sig og udbrede sig dernæst i et Antal af mere end 20 over hele Landet. Omtrent 100 Skridt Nord for en stor Elv sees blandt flere 4 Ruiner, byggede sammen i Eet; den første er 18, den anden og tredje 14 og den fjerde 8 Alen lang, medens Bredden er mellem 7 og 8 Alen. Karmæt, Sydvest for Ekalluitt har ikkun fire til fem ubetydelige Huustomter. Det er sumpigt og har vel noget Enekrat, men lidet Græs. Kakse synes at være bedre forsynet med Græs og Krat, ligesom ogsaa at være et fladere Land, men det har dog ikke synderlig flere Huustomter. Derimod træffes henved 15 Ruiner ved Kangerdluarsuk, uagtet det ikke er saa rigt paa Græs; det har en Deel Birke- og Enekrat og Overflod af fint Leer og Sand. Ved Narksarksoak, som ikke mangler Græs, forekomme de yderste Ruiner i Sermelik Fjorden, med mindre man vil ansee Ikerssoak eller Bredefjorden, der nu tager sin Begyndelse, for at udgjøre en Deel af Sermelik. Dette turde maaskee være det retteste, da Ikerssoak for sig alene nærmest er et bredt Sund og ikke nogen Fjord. I den Bugt, som skjærer sig ind Syd for Narksarksoak, findes mod Vesten enkelte Ruiner ved Tunno, en temmelig sumpig, med lidet Græs og Enekrat bevokset Plads. Af samme Beskaffenhed er Landet ved Kangerdluk og Nulluk, som hver især have en halvsnees Ruiner, der ere anlagte nær ved Elve. Omtrent det dobbelte Antal Ruiner træffes endelig ved Kopitarmiut, hvor fire smaa Elve falde ud i Fjorden. Stedet har Overflödighed af Græs, saavel som af Birke og Enekrat.

Ruinerne i Kopitarmiut ere de sidste betydeligere, man bestemt veed at paavise i Julianehaabs District. Rigtigaak fortælle Grönlænderne, at ikke saa Levninger af europæiske

Huse skulle findes i de to Fjorde, Immartinek og Sermit-sialik, som Vest for Ikersoak gaae op i Landet. Men uagtet man i sin Tid har modtaget Løfte om disse tvende ubekjendte Fjordes Undersøgelse, er man dog ikke istand til at meddele nogen Efterretning om dem, enten i anti-quarisk eller nogensomhelst anden Henseende. Det synes, at de Indfødte kun yderst sjelden besøge disse Isfjorde, og at maaskee aldrig nogen Europæer er trængt ind i dem, efterat Landet paany er blevet coloniseret.

Medens Julianehaabs District udmærker sig ved en overordentlig Mængde oldnordiske Mindesmærker, danner det nærmest Norden forliggende FREDERIKSHAABS District en stærk Modsætning dertil. Fjordene her ere rigtignok langt fra saa bereiste, som Julianehaabs Fjorde, men allerede Landets Beskaffenhed synes at have været mindre gunstig for en videre udbredt Bebyggelse. Fra Ikersoak eller Brede-fjorden gaaer saaledes Isen i en betydelig Strækning opad mod Arksut Fjorden, enten lige til eller dog meget nær til Kysten. Omtrent  $\frac{1}{2}$  Miil Syd for Arksut er der, ifølge Grønlændernes Udsagn, en temmelig lang og grundet Fjord, Ika, paa hvis Nordside nogle ubetydelige Ruiner siges at ligge. Sikre nordiske Ruiner forekomme tæt ved Sydsiden af ARKSUT Fjordens Munding. En smal Landstrimmel dan-ner paa dette Sted en lille Bugt med en Dal, der kaldes Utokamiut (d: de gamle Beboere), og som indesluttet paa tre Sider af høie Fjelde; ikkun mod Syd aabner Dalen sig. Ved en lille Elv sees Tomterne af flere Huse, der have staaet nær ved hinanden. Dalen er overhovedet ikke me-get stor og Vegetationen heller ikke stærk, saa dens gamle Beboere rimeligviis fordetmeste have ernæret sig af Fiskeri. Paa den modsatte Side af Fjordmundingen strax Vest for Forsøget Arksut, er en trang Dal, hvor nogle lignende for-faldne Huustomter træffes. Ved at rydde op i Ruinerne har man fundet enkelte Stykker forarbejdet Vegsteen. I

Nærheden var der forhen en Kratskov. Bagved Dalen hæver sig det majestætiske, skyhøie Kunnak Fjeld. Ved Foden af dette, længere mod Östen paa Fjordens Nordside, findes to Bugter, som kun ere adskilte ved et Næs, og i dem to Dale, mellem hvilke en maadelig Fjeldstrækning danner Grændsen. Begge Dalene gennemstrømmes af Elve, men uagtet den vestligste Dal baade er størst og rigest paa Græs, synes dog kun den østligste at have været bebygget med et Par Huse; ikke langt fra Ruinerne af disse er tillige en med Stene udlagt Firkant, 10 til 12 Alen i Kvadrat, maaskee Grunden til en ufuldendt Bygning. Foruden et Par Ruiner ved en Elv, skal der endnu paa Fjordens Nordside, omtrent tre Mile inde, være en Huustomt ved Iglorsoft eller Iglorsoak (a: det store Hus). Den ligger paa en Landtunge nær ved en Samling af Rønnetræer, Ener, Elle- og Birketræer; de sidste skulle undertiden næse en i Grönland temmelig anseelig Höide.

I KVANNIT Fjorden, Nord for Arksut, er Kysten for detmeste overalt steil og ujævn. I hele Fjorden gives derfor ogsaa kun een eneste Dal med 5 til 6 Ruiner. Denne Dal, som ligger paa Nordsiden af Fjorden, har vel ikke stor Rigdom paa Græs og Riiskrat, men udmærker sig ikke destomindre ved sin usædvanlige Skjönhed. Den er omgivet af høie, steile Fjelde, der tildeels ere bedækkede med amaa Isblinke; fra en større Isblink i Baggrunden nedrinde en Elv, og ligeoverfor i Sydvest hæver sig det vældige Gunnak Fjeld. I de næste Fjorde Tikselik og Narksalik eller Sermelik, er der ikke hidtil opdaget Levninger fra de gamle Nordboere. I Narksalik, fortæller et grönlandsk Saga, efterlodte Grönlænderne i sin Tid Koner og Börn, da de droge Sønder paa, for at overfalde de Christne i det nuværende Julianehaabs District. Stedet hedder derfor paa Grönlandsk: „Ventestedet“. Med Undtagelse af en enkelt tvivlsom Ruin, som forhen skal være seet inderst i en lille

Fjord Sydost for Colonien Frederikshaab, har dette District, saavidt man hidtil veed, ikke flere Ruiner at opvise<sup>1</sup>.

**FISKENÆSSETS DISTRICT** kan neppe have været mere bebygget af Nordboere i Fortiden, end Frederikshaabs District. Det indeholder nemlig kun to Fjorde af nogen Betydenhed og i disse alene tre Steder med nordiske Ruiner. Mellem 2 og 2½ Mile ind i **AGLOMERSÆT** Fjorden udbreder der sig paa den sydlige Side, ved en lille Bugt, en ret smuk Slette af saa god Beskaffenhed, at der nok vilde kunne holdes Geder og Faar paa den. Omkring paa Sletten ligge Levninger af adskillige Huse; Ruinernes Mure bestaae, mærkeligt nok, tildeels mest af Leer, og kun af faa Stene. Indenfor Murene findes overalt Trækul. Paa et lavt Fjeld, der adskiller Sletten fra den nysnævnte Bugt, sees nogle Grave, der muligen turde hidrøre fra de gamle Nordboere, da de ere større end Grönlændernes sædvanlige Grave. Og-saa Levninger af en Vardø vises paa en Høi der i Nærheden. Grönlænderne omtale endnu nogle enkelte Ruiner ved Ekalluitt, en Miils Vei oppe i Fjorden; men deres Beretnings Sandhed er hidtil ikke bleven prøvet af nogen Europæer<sup>2</sup>.

Saagodtsom alle de ovenfor beskrevne Ruiner i Sydgrönland ere i den Grad blandede mellem hinanden og desuden som oftest i den Grad forstyrrede, at man ikke uden med den største Usikkerhed vil kunne afgjøre, hvilke der tilsammentagne have udgjort en Gaard og hvilke alene enkeltliggende Huse. Dobbelt interessant er det derfor i **FISKEFJORDEN** at træffe fire Ruiner, som efter al Sandsynlighed ere Levninger af en enkelt Gaard. Paa en Slette eller i en Fjelddal paa Nordsiden af Fjorden sees nemlig Tomterne af 4 Huse, blandt hvilke det nordlige kjendelig har

<sup>1</sup>) C. Pingel i Nord. Tidsskr. for Oldkynd. I, 101-102. Beretning af Engholm steds. II, 324-329.

<sup>2</sup>) Beretning af J. P. Lund i Nord. Tidsskr. for Oldkyndighed II, 329-331, og C. Pingel steds 1, 102-103.

været et Vaaningshuus, 30 Alen langt og 8½ Alen bredt. Indgangen har i Syd ført til en stor Stue, som optager Husets østlige Ende, medens den vestlige er afdeelt i to mindre Værelser: Fra Storstuen har der tillige gaaet en Dør til en lille Udbygning mod Nord, som synes at være senere opført. Øst og Vest for dette Vaaningshuus, der har været bygget af temmelig store, men uregelmæssige Stene, med Mure af 1½ til 1½ Alens Tykkelse, ligge Ruinerne af to smaae, næsten firkanterede Huse, indvendig omtrent 4 Alen lange og 3 Alen brede, som vistnok have været benyttede til Forraadshuse. Et større Huus, henved 20 Alen langt, har ligget Syd for Vaaningshuset, men i modsat Retning, fra Syd til Nord; det synes at have tjent som Stald for Kvæget. Uagtet det nemlig neppe er tvivlsomt, at de gamle Beboere af denne Fjelddal især have ernæret sig af Kvægavl, er Sletten dog saa gold og sandet, at kun nogle Faar eller Geder der vilde kunne finde tilstrækkelig Græsning. Men høiere oppe til Fjelds, fornemmelig i de mod Syd vendende Kløfter af Fjeldene paa Dalens Nordside, voxer Græsset frodigere tilligemed Angelica, Cochleare og andre Urter, som ogsaa kunde bruges til Føde for Kvæget. Baade Fjeldene og Sletten have tildeels været bedækkede af Krat-skov. Iøvrigt have Beboerne af dette Sted vistnok paa flere Maader indsamlet Næringsmidler. Saaledes have de upaatvivlelig drevet Fiskeri i nogle Indsøer i Nærheden og i to Elve, der fra dem tildeels gennemstrømme Sletten. Rensdyr vise sig af og til paa Fjeldene ved Ruinerne, saa Jagten maaskee heller ikke har været ubetydelig. Vigtigere har dog Fiskeriet og Jagten ude paa Fjorden været. I Fjorden falder en overordentlig stor Mængde Torsk, saakaldte grønlandske Sild (*Mallotus arcticus*) og andre Fisk, hvorefter Fjorden ogsaa har faaet Navn af Fiskefjorden. Paa Vinterisen, som gjerne bliver liggende længe i Fjorden, samler der sig desuden en heel Deel Sælhundede, og endelig har der paa et Fuglefjeld ved Fjorden, hvor den lille Maage

(*Larus tridactylus*) bygger i uhyre stort Antal, været fortrinlig Leilighed til Indsamling af Æg.

Af nordiske Oldsager har man i Fiskefjorden fundet en ganske lille, nogenlunde firkantet Slibe- eller Hvæssesteen af rød Jaspis, med et Öie i den ene Ende, og altsaa bestemt til at bæres hængende, maaskee ved Siden af en Kniv, ligesom Skik og Brug forhen var paa Færøerne. I Fjorden er ogsaa opgravet noget Klokke-malm, hvorefter man har villet slutte sig til, at der her skulde have været anlagt en Kirke. Men det er vitterligt, at lignende Stykker Klokke-malm træffes spredte over hele Sydgrønland<sup>1</sup>, selv paa Steder, hvor ellers ingen nordiske Ruiner forefindes, f. Ex. i Narksalik Fjorden. Til saadanne Egne ere de sikkert bragte af Grönlænderne, som efterhaanden have omgravet de fleste, eller vel rettere alle nordiske Ruiner, for i dem at finde Søm og andre Jernstykker. Det er ogsaa aabenbart især af denne Grund, at de i nyere Tid, navnlig af Oldskrift-Selskabet foranstaltede Udgravninger af nordiske Ruiner have givet saa lidet Udbytte af Oldsager<sup>2</sup>.

Næst efter Julianehaabs District har GODTHAABS DISTRICT kjendelig været stærkest befolket af de gamle Nordboere, hvorom de mange Ruiner i Baals-Revier, eller Amaraglik Fjorden og Godthaabs Fjorden, ere talende Vidner (jævnfør Kortet over Ruinerne i Godthaabs District Tab. XII). Den 8 Mile lange AMARAGLIK Fjord er fra Munden af i en temmelig betydelig Strækning begrændset af meget høie sorte Fjelde, der ikke alene gaae steilt ned ad mod Fjor-

<sup>1</sup>) Et Stykke, som det synes af Knebelem til en Klokke, er fundet i Arksut Fjorden, og et Stykke af et Kar, hvorpaa sees et ophøiet Kors, er fundet paa en Ö i Nærheden af Colonien Frederikshaab.

<sup>2</sup>) P. O. Vallöe i „Samleren” I Bd. S. 101. Cranz Historie om Grönland I Th. S. 13. Beretn. af J. N. Möller i Nord. Tidsskr. for Oldk. I, 103 og i Annaler for Nord. Oldk. 1836-1837 S. 133-139. Jfr. Annalerne for 1838-1839 S. 252-253.

den, men endog paa flere Steder helde ud over den. Et Par Mile inde paa Sydsiden træffes vel i Bugten Itiblik Levninger af et gammelt Huus, men da det kun er omgivet af lidet Græs og smaat Krat, har det maaskee neppe tjent til stadig Beboelse. Snarere turde det være brugt som Tilholdsted for Beboerne af Fjordens Indre, naar de dreve Fiskeri i Havet og samlede Drivtømmer, Æg og Ederduun paa Öerne. Ved Ruinerne er en god Laxeelv, og Multebær samt Kræke- og Blaabær voxer der i Overflödighed. Fra Itiblik er Overgang til Ekalluit eller Præstefjorden. Ligeledes paa Sydsiden af Fjorden, men adskillige Mile længere inde, træffes Ruiner ved en stor Bugt, benævnt Ekalluit (c: Laxörreder). Underlandet her er smukt og fladt. Huustomterne ligge deels mod Sönden paa et sumpigt og slet Sted, mellem to Elve, deels mod Öst ved en god Laxeelv, der har givet Bugten Navn. En Mark ved Siden af har kjendelig forhen været dyrket; paa Sletten findes gode græsbegroede Enge, Kratskov voxer i Nærheden, hvortil kommer, at Stedet er den bedste Sildeplads i Amraglik.

Længst inde deler Fjorden sig i to Arme. Ved den sydligste, som skjærer temmelig dybt ind i Landet, ligge et Par store Huustomter; forbi den ene af disse løber der en stor Laxeelv. Denne Elv siges at være Aflobet af en Sø oppe i Landet, der nu er tildækket af Isblinken. Da Elven stundum, idetmindste forhen, skal have ført store Tømmerstokke med sig, mene Grönlænderne, at Nordboerne have boet höiere oppe, hvor nu Isen skjuler Landet, og at de der have haft en stor Bygning, hvilket naturligviis er overmaade usikkert. Ved den nordlige Arm frembyder der sig en lille langagtig Slette med en smal, sandig Strædbred. En Elv begrænder i Nord Sletten, som hist og her er bevoxet med Grupper af Pilebuske og enkelte Dvergtræer. Idetmindste et Stykke af Sletten synes tidligere at have været dyrket. De störste Levninger af en Bygning træffes ved Fjordbredden og saa tæt op til den, at Vandet under-

tiden næsten aldeles bedækker dem. Ved Jordens Bortskylling er der blottet en Deel Menneskebeen, som efter Grönlændernes Paastand, ere Been af de gamle Kablunakker. At der har været en Kirkegaard her, kan man med en temmelig Grad af Sandsynlighed antage. Omtrent midt paa Sletten sees Tomterne af en enkelt stor Bygning eller af tre forskellige, med hinanden forenede Huse. Fra Sletten fører en Gangsti gennem en ret smuk Dal op til en Indsø, hvorfra en Elv løber mod Nord. Over Elven har der af Nordboerne været lagt en Bro af store flade Stene med en smal Aabning i Midten til Vandets Udløb, men den er nu forstyrret af Isen. Paa den anden Side af denne Bro, Nord for Søen ligge, foruden Tomterne af 2 adskilte Huse, Ruinerne af 5 Huse, der have været byggede i eet paa samme Maade som Bønderne endnu bygge ved Søkanten i Island (see Afbildningen hos Thorhallesen S. 31); for disse Huses Skyld er altsaa Broen nærmest bleven opført; den har dog ogsaa kunnet være til Nytte ved Laxefangsten. En nyere Reisende har truffet et Par store Huse N. for Søen, men det er uvist, om de ere forskellige fra de nys omtalte.

Nordsiden af Amaraglikfjorden har ikkun haft faa Beboere i Fortiden. Enkelte høist ubetydelige Ruiner forekomme ved Niakorsæt, Nunangiæt og Ikerasek; men Underlandet paa disse Steder er saa ringe, at Indbyggerne vistnok mest maa have levet af Fiskeri. Noget større Græsmarker omgive enkelte, forresten ogsaa ubetydelige, Ruiner nederst i den Bugt, som Fjorden afsætter Øst for Ikerasek. Iøvrigt skal Fjordens Nordside, som vender imod Solen, yde et ret smukt Skue. Dalene og Bjergsiderne ere bevoxede med Krat og alleslags Urter, Rosmarin, Timian og desl., medens de paa den modsatte Fjordbred ere kun overgroede med Mos<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) Thorhallesen: Efterretning om Rudera eller Levninger af de gamle Nordmænds og Islænderes Bygninger paa Grönlands Vestsiden. Kbhavn. 1776 S. 31-40. Beretn. af H. P. C. Möller i Aenaler for Nord. Oldk. 1842-1843 S. 344-347.



Fra Amaraglikfjorden kan man paa flere Steder over Land komme til GODTHAABSFJORDEN, saaledes t. E. fra Bugten Nulluk, Öst for Ikerasek, til Korok i Godthaabsfjorden, hvor adskillige Ruiner skulle forefindes, og fra Bunden af Amaraglikfjorden forbi de ovenomtalte Ruiner over til nogle andre Ruiner i Bunden af Kappiselikfjorden, der er den sydligste af de tre Arme, som Godthaabsfjorden tilsidst deler sig i. Ved Kappiselik ere gode Græsmarker, men ringe Kratskov. Den Mark, som nærmest omgiver Ruinerne har tydelig været gjødet og dyrket. Tæt ved Stranden synes de gamle Beboere at have opført en Bygning, for deri at tørre Fisk, af hvilke der her falder en temmelig betydelig Mængde. Fra Kappiselik Fjorden er der igjen Overgang til Ruiner i en Bugt ved Nunartorsoak i Ujararsoak Fjorden, den mellemste af Godthaabs-Fjordenes Arme. Inderst i Ujararsoak Fjorden træffes Ruiner ved Naviangøet og Nord derfor ved Ujararsoak. Blandt Ruinerne paa det sidstnævnte Sted findes Levninger af en Kirkebygning, der udvendig har været henved 10 Alen i Fiirkant; Murene, som ere byggede af flade Stene, ere endnu henved 4 Alen høie og 1 Alen brede. Over Indgangen er lagt en 3 Alen lang Steen. Strax östen for sees en Indhegning, 48. Alen lang og 36 Alen bred, som udentvivl har været Kirkegaarden. Flere Huustomter ligge paa Sletten, som nu er overgroet med Lyng og Krat, men som forhen har været gjødet og dyrket. En Laxeelv, der flyder Syd for disse Ruiner, er paa begge Sider godt bevoxet med Kratskov og Græs. At Jagt, især efter Rensdyr, vistnok har været en vigtig Erhvervskilde for de gamle Beboere af Ujararsoak, fremgaaer deraf, at de høit tilfjelds, et Par Dagreiser i ostnordostlig Retning fra Ujararsoak, synes at have haft Hytter til at overnatte i, medens de om Sommeren opholdt sig der, for at jage efter Rensdyr. Disse Hytter, hvoraf man endnu seer et betydeligt Antal, skjönt meer og mindre ruinerede, ere deels rundagtige, deels fiirkantede og alle opførte af

lutter Stene, uden mellemliggende Jord eller Törv. I de fleste Hytter ere Murene ikkun byggede af middelmaadig store Stene, der ere omhyggelig lagte paa hinanden; i de övrige derimod bestaae de af store, flade Stene, der ere reiste paa Kant og saa tæt sammenstillede, at der kun paa enkelte Steder behövedes mindre Stene til at udfylde Mellemrummene. Murene ere omtrent kun  $1\frac{1}{2}$  Alen höie og paa det tykkeste  $\frac{1}{2}$  Alen. De störste Hytter ere indvendig henvend  $2\frac{1}{2}$  til 3 Alen lange og  $2\frac{1}{2}$  Alen brede. Over den Aabning i Muren, der har tjent som Indgang, ligger altid en stor flad Steen; undertiden er der til Aabningen i Muren föiet en lille Gang af  $1\frac{1}{2}$  Alens Længde. Hytterne have nu intet Tag, men det er rimeligt at de tildækkedes med Skind, naar de bleve benyttede til Natteleie. Stedet, hvorpaa Hytterne staae, kaldes af Grönländerne, med Hensyn til de herværende Levninger fra de gamle Kablunakker, Kablunaitsiak. Det er et Fjeldstykke, som er omtrent 3000 Fod over Havets Overflade, men dog kun lidet ophöiet over det egentlige Fjeldplateau, der har en temmelig betydelig Udstrækning, og paa flere Steder altid er bedækket med Sneepletter, hvorfor ogsaa dets Vegetation er yderst sparsom. Isærdeleshed den Strækning af Plateauet, der ligger nærmest ved den store Isbræ, som aldeles bedækker det Indre af Landet og som ikkun er  $\frac{1}{2}$  Miil borte fra Hytterne, er næsten ganske opfyldt med Grus fra de derværende forvittrede Fjeldstykker; ikkun paa enkelte Steder, hvor det gjennemsivende Sneevand giver nogen Væde, træffes flere eller færre Væxter. Paa tre Sider omgives Plateauet af to store Søer, af hvilke den ene, der tildeels hele Aaret er bedækket med Is, stöder op til Isbræen, hvorfra större og mindre Stykker udkalve. I ingen af Søerne skal der, efter Grönländernes Sigende, findes Fisk. Landjorden er i disse Höider heller ikke rig paa levende Væsener; thi kun om Sommeren søge Rensdyrene saa höit op, mod Vinteren derimod forlade de atter disse Steder

og søge ned i Fjelddalene og til de lavere Fjelde ved Kysterne. Det er ogsaa alene for Rensdyrenes Skyld, at Grönlænderne om Sommeren drage did; paa disse Jagter benytte de da gjerne de gamle Hytter til Natteleie, hvorfor de have tættet Væggene med Mos.

Det vil heraf lettelig sees, at disse Hytter umulig kunne have været brugte som Vinterhuse af tidligere derboende Grönlændere<sup>1</sup>. Allerede Stedets Beliggenhed gjør det utroligt, at Mennesker og mindst Grönlændere, der formedelst deres Erhverv maae boe ved de ydre Kyster, skulde, saa nær ved Polarcirkelen, have faste Boliger i en saadan Høide over Havfladen (3000 Fod) og i en saadan Örken. Hytterne ere desuden saa smaa, at selv de største af dem ikke kunne rumme flere end 5 til 6 Mennesker i liggende Stilling; ingen vilde være istand til at staae opreist i dem, uden at deres Skind-dække maatte aftages. I adskillige af de mindre Hytter kunde kun 2 til 3 Mennesker faae Plads. Endelig afvige Hytterne fuldkommen ved deres særegne Bygning fra de grönlandske Huse og Sovesteder, som over hele Landet saavel paa Vest- som paa Östkysten, aldrig ere opførte af Stene, men bestandig af Stene, blandede med Jordtörv, eller hvor ikkun faa Stene Hayes f. Ex. ved Umanak, alene af Jordtörv. Enkelte Steder, hvor der forhen har været drevet Hvalfangst og hvor der endnu fanges Narhyaler og Hvidfisk, bruges istedenfor Stene Ryghvirvlerne af disse Dyr, ja af Hvidfiskene benyttes ogsaa stundum de noget sønderslagne Cranier paa den Maade. Hvad der endnu taler for, at Folk af en anden Nation, end den grönlandske, maa have besøgt dette Sted, er, at der i Nærheden ligger en stor Hob Klippestykker og blandt dem noget Vegsteen, af hvilket der ved Hjælp af Jernredskaber, Meisler eller deslige kjendelig er udhugget store Stykker. Grönlænderne have neppe foretaget disse Udhugninger. Fra deres Jagtpartier i det Indre af Landet medbringe de enten lidet eller slet intet af de

<sup>1</sup>) S. Nilsson: Skandinaviska Nordens Urinvånare, 3 Kap. S. 8-9.

dræbte Dyrs Kjød, da i Almindelighed Skindene alene give dem nok at bære paa. Det er derfor ikke rimeligt, at de skulde saa langtfra have baaret Vegstenen, som de betydelig lettere vide at forskaffe sig ved Kysterne.

Naar undtages enkelte uvisse Ruiner, som efter Grönlændernes Beretning skulle findes ved Irisartok, kjendes der endnu kun paa eet Sted i Fjorden nogle overgroede Ruiner, nemlig ved Iglorsøtt. De ligge ikke ret langt inde i en Bugt, i hvilken en betydelig Elv har sit Udløb, paa en temmelig stor, hist og her med Græs og Vidiokrat vel bevoxen, Landtunge. I en mindre Bugt, Øst for denne, sees en stor Steenfælde, som af Grönlænderne tilskrives de gamle Nordboere. Den er indvendig  $2\frac{1}{2}$  Alen lang, 1 Alen bred og  $1\frac{1}{2}$  Alen høi og altsaa langt større, end de sædvanlige grönlandske Rævefælder af Steen. Ligesom i disse bestaaer Døren af en stor Steen. Tre lignende Steenfælder skulle endnu findes i samme Fjordarm<sup>1</sup>.

Af Oldsager er der i Godthaabs District opgravet adskillige Stykker forarbejdet Vegsteen og navnlig endeel af de saakaldte Synkestene til at sænke Fiskesnører og Garn med. Paa et af Stykkerne, som er afbildet Tab. X Fig. 9 er skarpt og tydeligt indhugget en Figur, der ligner Runen  $\mathcal{P}$  (punkteret) og blandt de øvrige udmærke sig en i Midten gjennemboret Skive<sup>2</sup> og en Steen i Form af de saakaldte Steendopper (Tab. X Fig. 10), som ikke sjelden findes i vore Gravhøie. Kun er Hullet i den grönlandske Dop noget mere udvidet forneden, end i de her fundne. Det maa heller ikke lades uberørt, at der ifølge fleres Udsagn, skal findes en mærkelig særegen Fortidslevning inde

<sup>1</sup>) Hans Egede Omstændelig og ndførlig Relation S. 92-93. Thorballøsen Efterretning om Rudera S. 25-31. C. Pingel Tritogenia 1829, 93-95. Beretning af Dr. J. Vahl i Nordisk Tidsskrift for Oldkyn- dighed II, 331-334 og en utrykt Skrivelse fra samme til Dr. Pingel.

<sup>2</sup>) Lignende i Danmark fundne er afbildede og omtalte: Nord. Tidskr. for Oldk. I, 436 og Tab. IV Fig. 52.

i Kappiselik Fjorden, nemlig en stor rund Vegsteenskjedel,  $\frac{3}{4}$  Alen i Diameter med to Hanke, der staaer nedsjunken i Jorden indtil Randen. Klippen, hvorfra den er udhugget og hvorfra den skal være rullet et Stykke ned, vises endnu. Ved Nedrullingen har den formodentlig slaaet den store Revne, som sees i den og som vel har bevirket, at den aldrig er bleven fuldført<sup>1</sup>.

I hele Sukkertoppens District har man hidtil ikke kunnet paavise en eneste sikker Levning fra de gamle Nordboere. Kun et ustadfæstet Rygte beretter om Ruiner inde i ISENTOK Fjorden, noget Syd for Colonien Ny-Sukkertoppen. Derimod længere mod Nord i Holsteinborgs District synes der idetmindste forhen at have ligget virkelige, nordiske Ruiner i Bunden af den nordligste og længste Arm af IKKERTOK Fjorden, hvor der siges at være en stor Slette ved en Elv. Forskjellige Oldsager skulle i sin Tid være opgravede af Ruinerne<sup>2</sup>. Høiere oppe mod Nord har man hidtil ingensinde truffet Spor af, at de gamle Nordboere der have haft faste Bopæle. Imidlertid gives der dog i Grönlands nordligere Egne et Par Mindesmærker, som tyde hen paa, at Nordboerne til enkelte Tider kunne have opholdt sig her, vel isærdeleshed for Jagtens og Fiskeriets Skyld. Det ene af disse Mindesmærker er dog af noget uvis Oprindelse. Det er en Steenfælde, som staaer nær Havkysten i en lille Bugt ved Enden af Waigattet, der adskiller Disko Eyland fra det faste Land, ikke langt fra Forsøget NORSOAK. Den er reist af store graaligsorte prismatiske Basaltstene, som forekomme der i Nærheden. Indvendig er den endnu 3 Alen høj og med en mod Østen tilbygget Indgang 4 Alen lang; Fælden selv er  $1\frac{1}{2}$  Alen bred, medens Indgangen ikkun er halv saa bred. Den udvendige Længde af hele Fælden er  $6\frac{1}{2}$  Alen og Bredden 5 Alen. Paa Grund af disse

<sup>1</sup>) Beretning af H. P. C. Müller i *Annaler for Nord. Oldkynd.* 1828-1839. S. 251-252.

<sup>2</sup>) Beretn. af Dr. J. Vahl: *Nord. Tidskr. for Oldk.* II, 334-335.

betydelige Dimensioner maa den sidste antages for at være indrettet til en Fælde for større Dyr, f. E. Isbjørne, som undertiden om Vinteren komme ned paa disse Høider, idetmindste kan den ikke forvexles med de langt mindre Steenfælder, hvori Grönlænderne fange Fjeldræven. Den synes i det Hele at være af altfor colossal Bygning til at være opført af Grönlænderne; derimod ligner den meget de øvrige Steenfælder i Grönland, som af de Indfødte henføres til de gamle Nordboere<sup>1</sup>.

Af utvivlsom nordisk Oprindelse er derimod en lille Runesteen, der, mærkeligt nok, er fundet paa KINGIKTÓR-SOAK, under 72° 55' n. Brede, omtrent 4 Mile NV for det nordligste danske Etablissementet Upernivik. Stenen er afbildet i naturlig Størelse paa Tab. IX Fig. 3; den er af en sortegrøn Farve og har følgende Indskrift, som med et skarpt Instrument er indridset paa den glatte Flade:

ELLÍNGR·SIGVAÞS·SON·R·OK·BJANNE·TÓRTARSON:  
OK ENRIDI·OSSON·LAUGARDAG·INN·FYRIR·GAGNDAG  
HLÓÐU·VARDA TE·OK RUDDU (v. RITU) MCXXXV(?)

o: Erling Sigvatssøn og Bjarne Thordarsøn og Endride Odd-søn opførte de(nne eller disse Varde(r) Löverdagen efter Gagn-dag (den 25 April) og ryddede (Pladsen) eller indridsede (Indskriften) 1135. Den første Læsemaade „ryddede” (Pladsen) er vistnok ikke sandsynlig, da man neppe tør troe, at de Gamle opholdt sig der saa længe, at de skulde have ryddet Pladsen; desuden vilde det vistnok kun medføre liden eller ingen Fordeel at rydde en Plads i en saa øde og saa høit mod Norden liggende Egn. Hensigten med Indskriften synes saaledes at have været den, at bringe Erindringen om et eventyrligt Tog og sammes Deeltagere til Efterverdenen<sup>2</sup>.

<sup>1</sup>) jfr. C. Pingel: Nord. Tidsk. for Oldk. I, 106-107 jfr. II, 335-341 og Beretn. af Dr. Vahl i Annaler for Nord. Oldk. 1838-1839 S. 243-246 med Bemærkninger af C. Pingel, steds S. 246-248.

<sup>2</sup>) Runestenen, som i 1824 hidbragtes af Capit. Graah, er beskrevet

De oldnordiske Mindesmærker i Grönland vise altsaa, at Nordboerne i Fortiden isærdeleshed have bebygget Juli-anehaabs District og der igjen mest Igalikko, Kakortok, Tunnudluarbik og Sermelik Fjordene, men at de kun i ringe Antal have nedsat sig i Frederikshaab og Fiskensæts Districter; hvorimod de atter synes at have været temmelig talrige i Godthaabs District, i Amaraglik og Godthaabs Fjordene. Nord herfor have de enten kun ganske enkeltviis eller slet ikke haft faste Bopæle. Ruinernes Beliggenhed og Omgivelser oplyse endvidere, at de gamle Nordboere vel i nogle Tilfælde maae have levet af Jagt og Fiskeri, men at de dog i Regelen tillige have drevet Kvægavl, ja paa sine Steder, f. E. i Igalikko, mulig endog haft nogen, skjönt naturligtviis ubetydelig, Kornavl.

Den ovenfor S. 812-15 indrykkede Skildring af de, med Rette berømte, nordiske Ruiner i den nordre Arm af Igalikko Fjorden indeholder adskillige Angivelser af disse Ruiners Beliggenhed, som ere mindre nøiagtige og derfor trænge til Berigtigelse. Dette er tildeels en Følge af, at der til Udarbejdelsen af denne Beskrivelse har været benyttet Indberetninger, som opgive Ruinernes Beliggenhed efter Compasset, uden at tage Hensyn til den i Grönland meget betydelige Misviisning. Igalikkos Korskirke har, ligesom den smukke lille Kirke i Kakortok og sandsynligviis alle de af de gamle Nordboer i Grönland opførte Kirkebygninger, været orienteret; Choret har vendt ud imod Fjordarmen, der i nordlig eller nordnordvestlig Retning gaar op i Landet<sup>1</sup>. Levningerne af de tildeels meget lange og smalle Bygninger, som nærmest have omgivet Korskirken.

og forklaret af R. Rask og Finn Magnusen i *Antiquariske Amaal* IV, 309-342; jfr. *Afbildningen* II Tab. II Fig. 1; og af C. C. Rafe i *Antiquitates Americane* p. 347-355; jfr. *Afbildningen* Tab. VIII, ligeledes Pingel i *Nord. Tidskr. for Oldk.* I, 108.

<sup>1</sup>) jfr. *Grundtegningen* af Igalikkoruinerne paa *Tavle* VI.

viser, at disse ligeledes have ligget i det retvisende Vest og Øst. Dette gjælder ikke blot om den mindre Bygning med de tvende Indgange paa Sydsiden, der har stødt umiddelbart op til den sydlige Kirkegaardsmuur ved dennes østlige Ende, men ogsaa om den 69 Alen lange og 12 Alen brede Bygning, der ligger lige østen for Kirken, og om den endnu betydeligere, 100 Alen lange, men ligeledes ikkun 12 Alen brede, Bygning, som vi træffe noget sønden for Kirken. Lige i Nord for denne, men i en betydeligere Afstand, ligger Levningerne af den gaadefulde Rundbygning, der her, ligesom i Kakortok, optræder i én utvivlsom Forbindelse med den fordums Kirke.

## XXXV. UDSIGT OVER GRÖNLANDS GAMLE GEOGRAPHIE.

OLDSKRIFTERNE indeholde vigtige Bidrag til dette Polarlands physiske Beskrivelse og ikke ubetydelige til Kundskaben om Folkets sociale Tilstand og Forfatning i Oldtiden. I disse Henseender maa vi nøies med at henvise til det bagved tilføiede Sagregister og her indskrænke os til et Forsøg paa at angive de i de gamle Beretninger ommeldte vigtigste Steders rimelige Beliggenhed<sup>1</sup>.

ÖSTKYSTEN. „Fra Bjarmeland ligger der,” hedder det (III, 216, 222, 224) „ubeboede Lande (*gdnga lönd öbygð, liggja öbygðir*) nordefter, indtil Grönland begynder”. De Gamle forestillede sig det som et sammenhængende Land, hvorind der gik store Bugter (*botnar gdnga þar fyrir*). „Landet strækker sig mod Sydvest (*víkr landinu til útsuðrs*), hedder det dernæst; der ere store Jökler og Fjorde, og

<sup>1</sup>) Det bemærkes at Forfatteren har udarbejdet denne Udsigt, uden at have forud læst Eggers's Afhandling i Landhuusholdnings-Selskabets Skrifter 4de Bind, og er efter senere at have gennemgaaet denne, ikke foranlediget til at foretage nogen Forandring.



udenfor Jöklerne ligge der Öer." Især udmærkede sig tre Jökler; til den ene var Seiladsen fra Island, hvor Beskri-  
velsens Forfatter opholdt sig, altfor besværlig, og den var  
derfor ikke undersøgt; til den anden var der en halv Maa-  
neds Reise, til den tredie en Uges Reise. Den anden Jö-  
kel maa rimeligviis have ligget paa Spitsbergen, der i Old-  
tiden, ligesom i Hvalfangersproget nutildags, regnedes at  
høre til Grönland. Distancen er vistnok ikke fuldt saa stor,  
(henved 200 Miil), som en halv Maaneds Reise angiver,  
naar Dagseiladsen (*dægr*) regnes til 27 Miil; dog turde vel  
en Reise i disse Farvande ofte have dengang ligesom nu  
været underkastet Hindringer og Ophold, og Dagseiladsen  
derfor ansættes til en noget kortere Distance. .

**SVALBARDI** i **HAFSBOTN**, den kolde Kyst i Havbugten,  
som ifølge Annalerne opdagedes 1194, er uden Tvivl den i  
1761 af Volkert Bohn fra Österland Föhr beseilede og senere  
af Scoresby gjenopdagede Kyststrækning, af denne benævnt  
Liverpool Coast, indenfor hvilken der synes at ligge en stor  
Bugt, hvortil Scoresby's Sund förer. Afstanden af 4 Dögn's  
Seilads fra Langenæs paa Islands nordostlige Kyst passer heel  
vel. I en kortere, dog vistnok urigtigen til een Dagseilads  
angiven, Distance fra Kolbeinsey, altsaa S. for Svalbarde,  
laae der Ubygder. (III, 8, 212).

**GUNNBJARNARSKER** (I, 202-203), de af Ulf Krakas  
Sön Gunnbjörn opdagede Öer, som laae i Nordvest fra Borgar-  
fjorden paa Island, blive rimeligviis de af Danell 1652 be-  
sögte og af Graah 1830 gjenseete Öer nær ved den grön-  
landske Kyst paa 65° 20' n. Br. (jfr. I, 71-134).

**KROSSEYJAR** (efter Ivar Bardsön i Eentallet Krossey)  
hörde til den grönlandske Bispestols östligste Besiddelser,  
og besøgtes mest for Hvidbjörnejagtens Skyld. Efter Björn  
Jonssons Optegnelser kaldtes disse Öer saaledes, fordi de  
allerstörste fire af dem skulle ligge i Korsform og dernæst  
de mindre rundt omkring dem. Muligen menes der en af  
de Grupper, hvortil Hvidsadlen og Dannebrogsöen høre, hvis

ikke disse Öer dog snarere have været beliggende endnu nordligere, efter Angivelsen vesterpaa i Havet ligefor Latrabjerget eller skraas over for Patrifjordens og Tåknafjordens Munding, altsaa ved den i vore Dage endnu ubesögte Kyststrækning. De gamle Grönlændere havde muligen deres Norðrsetur, Sommeropholdssteder for Jagtens og Fiskeriets Skyld, ikke udelukkende nordvestefter, men ogsaa i gode og nogenlunde isfri Aaringer paa Landets Östkyst (I, 135-149).

FINNSBÚÐIR, saa kaldte efter Finn, rimeligviis Kong Röriks Smaasvend Finn den Lille, som i St. Olafs Tid her forliste, laae östenfor Jöklerne paa Grönlund (*fyrir austan jökla á Grænlandi*, II, 662, III, 8, 253); altsaa östen for Hvidsærk, Puisortok og Blaasærk, men dog nærmere Bygden end Krosseyjar, altsaa vestenfor og i Nærheden af disse.

BERUFJÖRÐR (af *bera*, en Hunbjörn) laa langt östenfor Skagesfjord, den östligste Bygd, (III, 252-253), maatte altsaa vel söges paa Östkysten ligesom den end længere östen derfor beliggende Fjord ÖLLUM-LENGRI, som er smal i Mundingen men meget bredere indenfor og saa lang at ingen kjendte dens Udstrækning. Da det Indre af Östkystens Fjorde endnu ikke er undersøgt, vil man ikke kunne fremsætte nogen rimelig Gisning om disse Fjorde, hvis Beliglighed paa Östkysten ogsaa i det Hele taget er tvivlsom, da Domkirkens Rettighed over dem og Krossey synes at maatte lede til at söge dem nærmere Bygden. Imidlertid har man vesten for Cap Farvel hidtil ikke kunnet anwise Berufjord nogen Plads, og Illoamiut passer ikke ganske til Öllumlengri, eftersom den ikke har nogen smal Munding, i hvorvel Graahs Gisning (S. 51) er meget rimelig, at den Isblink, som dækker dens nærværende Bund, har i Oldtiden ikke været paa dette Sted, men har først dannet sig i de senere Aarhundreder, og at Fjorden tidligere kan have været betydelig længere, maaskee endogsaa dannet et ligetil Östkysten gaende Sund.

BLÅSERKR. Erik den Röde (III, 210) seilede ud fra

Snefjeldsjökel den nærmeste Vei over til Kysten (EIRIKS-  
STEFNA), som var en Seilads af 4 Dögn<sup>1</sup> (*en fra Snø-  
fjellenesi, har som skemst er, er til Grænlands iv dægra  
haf i vestr at sigla*); han kom til det Sted, som han kaldte  
MIDJÖKUL (den midterste Jökel); den hedder nu Blaasærk  
(I, 204). 1½ Miil i NV fra Öen Aluik, hvis Brede fandtes  
at være 64° 18' 50'' saae Graah „et høit rundtoppet Fjeld, der  
udmærker sig fremfor alt det övrige Land heromkring som  
aldeles snefrit.” Muligen kan dette Fjeld, hvorved der lig-  
ger en stor Isblink, være meent; dog maaskee snarere, som  
nærmere ved hine Öer beliggende, det Fjeld, som af Danell  
benævntes Cabo de Kong Frederik III, hvilket Graah saae  
i NV for Hvidsadlen og beskriver som „et mærkeligt rund-  
toppet og snefrit Fjeld.” Det berettes om Gunnbjörn, lige-  
som om Björn Einarssön senere, at han, midtveis i Far-  
vandet, saae begge Fjeldene paa een Gang, Snefjeldsjökel  
paa Island og Blaasærk paa Grönland, mellem hvilke Di-  
stancen dog er omtrent 100 Mile. Da disse Jökler ere af  
betydelig Höide, er det vel muligt, ligesom Capt. Parry  
mener at have seet Cap Farvel paa en Afstand af 40 Leagues.

HAFHVERF (III, 226). En Ström, som kaldtes Haf-  
hverf (Malström) laa, nær Sydspidsen, paa den östlige Side  
af Landet (*d austanverðu landi*), upaatvivlelig Puiortok,  
vistnok det Sted, hvorum Vallöe beretter, at videre end  
hertil drister ingen sig at gaae formedelst „en Malström,  
som svælger store Isfjelde.” Graah, som passerede Isblin-  
ken i en Afstand af 100 til 400 Favne, kalder den „den  
störste han havde seet, henved en Fjerdedeel Miil lang, og  
reisende sig lodret omtrent 100 Favne, hvorefter den, un-  
der en Vinkel af vel 30 til 40 Grader, vedbliver at have  
sig til en betydelig Höide og endelig falder sammen med  
Bræen, som beklæder alt det Övre af Fastlandet. Fuld af  
store Revner og Sprækker, forsaarsagede ved de hyppige

<sup>1</sup>) Den danske Meddeler af Ivar Bardsöns Beretning har tilsyn-  
oversat iv dægr ved Dage og Nætter istedenfor ved Dögn.

Kalvninger, og forneden af Söens og Strömmens idelige Paavirkning til en ikke ringe Dybde udhulet eller undermineret, er den saare skröbelig, og som saadan farlig at komme nær; men i en anden Henseende er den det endnu mere, da Isen udenfor denne Blink, selv i en betydelig Afstand tilsøs, siges jevnlig at hæve sig eller skyde op fra Grunden, og det i saadan Mængde, at mangt et Aar ingen vover sig forbi den”.

SELEYRAN (Seløre, af *sel* og *eyrar*), en allerede i Landnamstiden bekjendt, rimeligviis som bekvem for Sælhundefangst saaledes benævnt Plads, der vel maa søges sønden for Puisortok, men paa Östkysten, eftersom det berettes at Thorgils Orrabeinsfostre, efterat være tagen derfra, først kom til en Gaard, der beboedes af en fra Bygden fredlös Mand ved Navn Rolf, og senere drog omkring Landets Sydspidse (*suðr fyrir land*) og da omsider naaede Bygden (II, 125).

At det var til Grönlands Östkyst Thorgils Orrabeinsfostre blev forslaaet, fremlyser af Sagaen, hvis Beretning (II, 97-125) om hans fleeraarige Ophold der og besværlige Reiser, inden han omsider naaede Bygden, gjør det klart at denne Kyststrækning allerede saa nær ved Landnamstiden har, formedelst de svære Isblinke og Havisen som omgjerdede Landet, i visse Aaringer været yderst vanskelig at befare.

Paa sin mærkværdige Opdagelsesreise i 1829 og 1830 fandt Graah paa hele denne Kyst, som han undersøgte indtil 65° 14' n. Br. intetsohmhelst Spor af fordums Bebyggelse af Europæere. Vel besøgte han kun det Indre af enkelte Fjorde, men han forsömte ingen rimelig Leilighed, hvor han, navnlig ved Fjordmundingerne, traf Eskimoer, der idelig færdes ogsaa til det Indre, til at udspørge dem, men disse havde ingensteds seet europæiske Ruiner og vidste intet at berette, som kunde hentyde paa en ældre Beboelse af et cultiveret Folk.

SPALSUND nævnes i den gamle Chorographie som nærmest ved Hafhverf beliggende (III, 226), og kan det saaledes neppe være tvivlsomt at herved er meent Ikari-sarsoak eller Prinds Christians Sund, hvorigjennem der er Fart fra Östkysten til Vestkysten.

HVITSÆRKN. Til den tredie af de ovennævnte store Jökler, som hed Hvidsærk, var der fra Island en Uges Seilads i Sydvest (*i útsuðr*); den laa nærmest ved Bygden, og fra den af fik Kysten en anden Retning og dreiede mod Nord (*þá vókr landinu til norðrs*, III, 224). Det maa da være Grönlands sydligste, 145 Mil i SV for Sneefjeldsjökel, beliggende Forbjerg, af Eskimoerne benævnt Umanársurksoak, i hollandske Sökort Statenbuk og nu sædvanlig af de Søfarende Cap. Farvel. En Uges Seilads giver her kun omtrent 21 Mil i Døgnet. I Fortællingen om Grönlænderne siges her at være Ubygder, og Seiladsen i de derværende store Fjorde, hvor de gamle Grönlændere dog ofte drog hen for Fangstens Skyld, beskrives som farlig.

#### ÖSTREBYGDEN.

Den beboede Deel af Grönland vendte mod Sydvest (*Grænland horfir i útsuðr*, III, 226) og laa altsaa paa den i sydostlig Retning strygende Kyst. Den udgjorde to ved en mellemliggende ubeboet Strækning adskilte Districter, som efter deres indbyrdes Beliggenhed til hinanden benævntes Östrebygden og Vestrebygden, det østligere og vestligere beboede Landskab, af hvilke Östrebygden var den vigtigste Bygd baade som den folkerigeste og som den hvor Landstinget holdtes og Bispedømmets Hovedsæde var beliggende. Den indeholdt 190 enkelte Bygder (beboede Steder eller Gaarde), medens Vestrebygden ikkun indeholdt 90 saadanne.

EYSTRIBYGD (Östrebygden) modtog, ligesom rimeligviis ogsaa Vestrebygden, allerede i Landnamstiden den naturlige Inddeling, som Landets Besiddelsestagen af de forskjellige Colonister begrundede; enhver indtog sin Fjord eller Dal, eftersom han fandt den skikket til Bebyggelse for sig og sine, og naturligviis udvalgte Anføreren og hans

mægtigste Venner sig de navnlig for Fædrift frugtbareste Strækninger. De vigtigste bebyggede Fjorde nævnes i Ordenen fra Syd nordøst i 4 Kildeskrifter, nemlig i Erik den Rødes Saga, hvor Landets Besiddelsestagen i Aaret 986 anføres (I, 206), i Flatøbogen ved Opregningen af Kirkerne (III, 246), i den af Björn Jonssön opbevarede gamle Chorographie (III, 226-228) og i Ivar Bardsöns Beskrivelse fra det 14de Aarhundrede (III, 252-259), der giver den omstændeligste Underretning, men kun i Oversættelse og vistnok ikke uden Forvanskning er kommen til os. Da disse Skrifter hidrøre fra saa forskjellige Tidsalder, kan man ikke undre sig over at træffe nogen Uoverensstemmelse, dog mest kun i Opregningen af de mindre betydelige Steder, af hvis Navne upaatvivlelig nogle ere i Tidens Løb blevne forandrede. Hovedsfjordene sees at have været disse: Herjulfssjød, Ketilsjød, Rafnsjød, Einarsjød, Hvalsöfjød, Eriksjød, Isesjød. Forinden vi gaae over til at omtale de betydeligste af de beboede Fjorde, maa vi nævne to Puncter, som ere vigtige for Bestemmelsen af Bygdens Beliggenhed.

HERJULFSNES, hvor i det første Landnamsaar Herjulf Bardsön nedsatte sig, og efter ham Sönnen Bjarne boede, var ifölge den gamle Chorographie det sydligste Punct af Bygden (*syðst er Herjulfnes*) og ifölge Flatøbogen tillige det östligste (*Herjulfnes er austast*), kan altsaa ikke have ligget paa Östkysten, men maa söges vestenfor Hvidsærk, og antages at være det ved Mundingen af Fjorden Narksamiut beliggende Næs Ikigeit. Udtrykket *undir einhverju nesi* (I, 214) viser at det ikke var noget udmærket Forbjerg. Ligeoverfor Igikeit,  $\frac{1}{2}$  Mil S. for Friedrichsthal er der ifölge Graah en lille Vig med Sandbund og sandig Strandbred, som for mindre Skibe vel kan tjene som Havn og rimelig har været de Gamles SANDHÖFN.

HVARF, Vendestedet, eller *Hoarfagnýpa* (af *gnýpa*, en Pynt) laa nærmest vestenfor Herjulfnes (*syðst er Herj-*

*silfnes, en Hoarfsgnýpa næst fyrir restan*), og antages med Graah at være Kankek, det sydligste Forbjerg paa Æn Sermersok. Erik den Røde seilede vester om Hvarf (*vestrum Hvarf*, I, 361), da han søgte den Egn, hvor han senere nedsatte sig. I Ivar Bardsöns Coursforskrift for Seiladsen fra Bergen (III, 251) hedder det, at hvo der vil seile fra Bergen lige til Grönland, skal seile 12 Sömile (*vikur sjóar*) sönden for Reykjanæs og vil da komme under det höie Land i Grönland, som hedder Hvarf, og en Dag för man kan see Hvarf, vil man see et andet höit Fjeld, som hedder Hvidsærk, og mellem disse to Fjelde, Hvarf og Hvidsærk, ligger Herjulsnes. Ifölge Graah „kan Cap. Farvel i klart Veir sees paa en Snees Mile, under særdeles gunstige Omstændigheder noget længere; det er netop saa langt, som en Dagseilads hos de Gamle efter al Rimelighed maa ansættes. Hvad enten altsaa Skibet kom fra Island eller fra Bergen, efterat have sögt Kjending af Island, saa maatte man i Almindelighed see Cap Farvel Dagen för man saae Sermersok.”

HERJÚLSFJÖRÐR, som Herjulf Bardsön tog i Besiddelse, bliver altsaa Narksamiut. I denne Fjord, som allerede faa Aar efter ved Thorbjörn Vifilsöns Ankomst dertil havde en mere udstrakt Bebyggelse, var den östligste Kirke beliggende. At denne var anlagt paa selve Næsset, hvor ogsaa Kirkeruinen forefandtes og flere Ligstene opdagedes, sees af Biskop Gudmund Arasöns Saga (II, 752), som beretter at Einar Thorgeirsöns Lig, der fandtes paa et Isbjerg i Ubygderne en Dagreise fra Bygden blev begravet paa Herjulsnes (*ok hvílir hann d Herjólfanesi*); saadanne Lig förtes nemlig altid til Kirkerne, for der at jordes. Denne Fjord maa senere være kaldt SKAGAFJÖRÐR (af *skagi*, en lang Odde), under hvilken Benævnelse, som Bygd eller District betragtet, dog vel snarere den östen derfor liggende Illoamiut, hvor ogsaa Rudera af oldnordiske Bygninger ere forefundne, eller endeel af dette Fjordsystem, tillige har været indbe-

lættet. Den ikke meget befolkede Narksamiut kan ikke ene have udgjort nogen „stor Bygd”, og intet vestenfor Herjulfsnæs hørte til Skagesfjord. Den Torsukalekløbet østlig begrænsede Ö Sedlevik danner en mærkelig Skage, der muligen har givet Fjorden Navn. Det her paa Kortet anførte Navn Utokarmiut betyder de gamle Beboere og synes at vidne om, at ogsaa dette Sted har i Oldtiden været beboet af Nordboer. I denne Egn maatte DRÁNGEY (af *dránger*, en paa Landet eller over Vandet enkelt spidsopgaaende Klippe), SÖLVADALR, bebygget af Landnamsmanden Sölve, som siges at være det østligst bebyggede Sted, TOFADALR (af Mandsnavnet *Toff*), og MELRAKKANES (af *melrakki*, en Ræv) være beliggende, (III, 226-228).

HELLISEY og HELLISEYJARFJÖRÐR, som i den gamle Chorographie nævnes nærmest Herjulfsfjord, maa være: Öen en af de vesten derfor liggende Öer, som maa have en mærkelig Hule, og Fjorden den der indgaaende mindre Fjord.

KETILSFJÖRÐR, saa kaldt efter Landnamsmanden Ketil, bliver Tessermiut, som passer meget vel til Ivar Bardsons Beskrivelse. Paa høire Haand ligger en Os eller Elvmunding, Udløbet for Storelven (Originalen har vist haft Stórelfr), der ogsaa nu af Eskimoerne kaldes Storelven (Kórksok). Der ved Elvens Udløb har da ÁróS Kirke (ved Aæns Munding) ligget, maaskee den aldeles forstyrrede Ruin, hvorfra en Stenebro har gaaet ned til Vandet. Til denne Kirke henhørte alt ud til Herjulfsnæs og alt ind til Petersvig. Ved PETRSVÍK laa en stor Bygd, som hed VATNSDALR efter en derværende stor Indsø (*vatn*). Dette passer vel til Tessermiutiak, hvor der er en lille Vig og en ikke ringe viid *Dal*, som nu er overalt bevoxet med Birketræer. Et Par tusinde Skridt fra Fjorden ligger en *Indsø*, der, ligesom i Oldtiden, har givet Stedet Navn; Tessermiutiak betyder nemlig de som boe ved den middelmaadig store Indsø. Blandt de flere derværende Ruiner formoder Árøe (III, 804-805), at have truffet en Kirkebygning, som efter Be-



skrivelsen bliver høist rimeligt, og maa den altsaa være Petersvig Kirke, hvortil hele Vatnsdals Bygd hørte, eller som Flatøbogen nævner den Kirken i Vatnsdalen. Indenfor denne Bygd laa et til St. Olaf og St. Augustin indviet Kloster, hvor der vare Canonici regulares, og som eiede alt inde i Bugten og alt ud paa den anden Side.

ERÍKSHÓLMAR, Holmene ved Hvarfsagnýpa, hvor Erik den Røde opholdt sig om Vinteren 984 for Landets Bebyggelse, maa være Nennortalik og hosliggende mindre Æer.

RAFNSFJÖRÐR, som Landnamsmanden Rafn bebyggede i det første Landnamssaar 986, er den Fjord, eller rettere det Fjordsystem, hvis Munding begrændses mod S. eller SO af Tuapalt og mod N. eller NV af Næsset ved Bugten Sarkvartorsoak, det Næs hvor nu Sydprøven er anlagt, i hvilken Munding Sermersoks sydlige Forbjerg, som almindelig kaldtes Hvarf, var et fremragende Punct, der efter Nybyggeren og Fjorden stundum benævntes Rafnsagnýpa. SLÆTTUFJÖRÐR (af *slætta*, en Slette), der betragtedes som en Arm af Rafnsfjorden (*þá gengr Slættufjörðr af Rafnsfjörð*, III, 228) maa da være Sermelik, der i Oldtiden ikke var meget bebygget, men hvor der dog findes Ruiner nær Mundingen ved Iglorsoit *paa en stor Slette* af  $\frac{1}{2}$  Fjerdingvei i Længde og 100 til 200 Alen i Brede, saavel som langt inde i Fjorden ved Ipartut *paa en udstrakt græsrig Slette*, hvorigjennem to Elve strömmen. Den egentlige Rafnsfjord, Ounartok, hvor der efter Ivar Bardsøn skal findes Holme med varme Kilder, hvis Vand var om Vinteren saa hedt, at ingen kunde komme det nær, men om Sommeren var det til Maade hedt, saa at man kunde bade deri, og mange Syge derved gjenvandt deres Helbred. Paa Æen Ounartoks nordostlige Side ere tre varme Kilder, som have givet Æen og Fjorden dens eskimoiske Navn, da Ounartok betyder det Kogende. Ved den mellemste af disse Kilder var der forhen en 8 'Al. lang og ikke fuldt saa bred Ruin, som antoges for i sin Tid at have været et Badehuus. Ifølge Grash

(S. 39) udsige ogsaa de nærværende Grönlændere at Vandet om Vinteren er meget hedere end om Sommeren. Den ene af Kilderne, nærmest Havet er aldeles ubetydelig, Vandeds Temperatur var, da Graah i Juli 1828 besøgte dette Sted, i denne  $26^{\circ}$ ; den anden, som ligger faa Skridt derfra, er omtrent 24 Al. i Omkreds, og holdt  $27^{\circ}$  Varme; den tredje havde en Omkreds af 34-36 Al.; deri var Temperaturen forskjellig fra  $32-33\frac{1}{2}^{\circ}$  R. Dybden i disse Damme er iatetsteds over een Fod, og Grunden bestaaer af en blød, blaa-graa Leer, hvorigjennem det varme Vand paa forskjellige Steder bobler frem. De tvende første have Grönlænderne omgjerdet med Steen og benytte dem til Badesteder. Vandet fra disse Kilder afsætter Kisel- eller Kalkjord, ligesom Geyser og Strokkur paa Island. Det Benedictiner Sösterkloster, som eiede alt inde i Bugten, maa have ligget ved Sakkamiut og den til St. Olaf indviende Vaage Kirke (af *vogr*, en Vig), som eiede alt Land udenfor Fjorden, saaledes altsaa Sermersok og Nennortalik og desuden til Halvt med Domkirken de længere inde liggende Holme, maa söges blandt Ruinerne af 16-18 Bygninger ved det ved en Vig (*vogr*) beliggende Kanikitsok, paa en temmelig lav, tildeels sumpig Plads *under en mod Öst liggende Bakke*, blandt hvilke Ruiner de end synlige Levninger af en Rundbygning af 50 Alens Omkreds, der, ligesom de lignende ved Igalikko og Kakortok, maa antages for et Baptisterium, lade formode, at der ogsaa her har ligget en Kirke. Rimeligviis har Löbet östenfor Sermersok været benævnt Austfjörðr, og har Flotöbogens 5te Kirke *undir Höfða i Austfirði* været den samme, som af Ivar Bardsön benævnes Vaage Kirke. Paa selve Bakken (*höfði*) fandt Hr. Kielsen tvende smaa Bygninger, der endnu havde Mure af 2 til 3 Fods Höide.

SIGLUFJÖRÐR (af *sigla*, Mast eller Mast lignende Klippe), som i Landnamsaaret bebyggedes af Thorbjörn Glora, men som ikke nævnes særskilt af Ivar Bardsön, da den rimeligviis regnedes som hørende til Rafnafjord, maatte være Agluit-

sok. Erik den Røde drog den tredje Sommer fra Eriksøerne nordop til Snjósfjall (et snedækket Fjeld paa Akulærøssøk eller der i Nærheden) og ind i Rafnsfjord, og da han havde naaet dens Inderste, troede han, at være kommen længere ind i Landet, end da han var i Bunden af Eriksfjord (1, 362). Her var en Kirke, som i Flatøbogen siges at ligge i *Vogur* (*i Vogum*). Fjorden deler sig inderst i tre Arme eller Vige (*vogar*), og mellem to af disse, Sioralik og Amitsoarksuk, ligge, som det synes, utvivlsomme Levninger af en Kirke. Omkring en Muur, som indeslutter et mindre Rum, er et vidtløftigt Steengjerde, hvis Omfang anslaaes til henved 140 Alen, og blot ved at optage nogle Stene paa Pladsen indenfor Ydermuren traf Müller allerede Menneskebeen. Denne Kirke maa være den samme, som af Ivar Bardsøn siges at ligge ved den Kongen tilhørende Hofgaard Foss (af *fors*, et Vandfald), at være indviet til St. Nicolaus og underlagt Kongens umiddelbare Forlening. I Nærheden laa der en stor Fiskesø, hvorfra Vandet havde Udløb i Fjorden. Efter den nyere Beskrivelse er temmelig nær derved en ogsaa paa Kortet angiven betydelig Indsø, som har sit Udløb gennem en stor Elv, der danner et 200 Fod høit *Vandfald* (*fors*). Paa en lille græsbevoxet Slette sees her nogle sammensunkne Ruiner, der i Frastand ligne en gammel Forskandsning, rimeligviis Levninger af den gamle Kongsgaard.

EINARSFJÖRÐR, som i Landnamsaaret toges i Besiddelse af Einar, der gav den sit Navn, bliver da Igalikko Fjorden med dens østlige Fjordarm. Ifølge Ivar Bardsøn laa der ved Indseilingen i denne Fjord paa venstre Haand en Vig, der bar Navnet THORVALSVIG, som altsaa maa være den lille Bugt imellem Upernivarsuk og Ikinek (a: det afbrudte), paa hvilke begge Steder Ruiner af gamle Bygninger ere forefundne. Længere ind laa et Næs, der hed Klæms (limagtigt Leer?), som bliver det nær ved Ikinek beliggende Næs Kukkilik (Pighaa, *Squalus spinax*). En god Hæ-

dingvei fra dette Næs ligger en lille Bugt Kaneitsut (3: Ulke, *Cottus scorpius*), hvis tilgrændsende ubetydelige Marker; ifølge Pastor Jörgensen, gennemstrømmes af to Elve. Ved de første 3 Huustomter, der falde i Öinene, strax naar man nærmer sig Stedet, danne to smaa Skjær en maadelig Baadshavn; en bedre findes imidlertid høiere oppe i Bugten, naar denne er fri for Is. Her saaes endnu 4 Huustomter. GRAUVIG maa have været her eller maaskee Bugten ved Mursartók, som ogsaa benævnes Iglorsólt 3: de store Huse, hvor der findes endnu betydeligere Ruiner. End længere inde i Fjorden laa den Domkirken tilhørende Gaard DALR, og er det sikkert Ruinerne af denne man træffer ved Sirk-sardluktok i en *Dal*, der imod Norden, Östen og Vesten er omgivet af en betydelig Fjeldstrækning og mod Fjordbredden af et lavere Fjeld. Baade Arctander og Jörgensen have beskrevet Stedet saavel som Ruinerne. En betydelig Elv fra Vest, der vel er  $\frac{1}{2}$  Miil lang og med Rette bærer Navn af Kórksoak 3: Storelven, forener sig med en mindre der kommer fra Fjeldene mod Nord og falder i Søen mod Syd ved selve Landingsstedet. I denne Elv ere Laxørreder. Strax oppe paa det lave Fjeld findes en 9 Al. lang og 8 Al. bred Bygning med Indgang vendt mod Fjorden, maaskee en Nüst. Omtrent Nord herfra, i en Afstand af 370 Skridt, findes en anden Bygning, afdeelt i tre Afdelinger, 24 Al. lang og 6 Al. bred, Murene endnu  $1\frac{1}{2}$  Al. høie og ligesaa brede; og i det Hele findes i denne Omgivelse 14 bestemte Levninger af Huse, hvorhos Grönlænderne berette at der have ligget end flere Bygninger langs med Elven, af hvilke der endnu tildeels findes Spor.

GARDAR. Paa høire Haand, naar man seilede ind i Fjorden til Domkirken, som laa inderst i Bugten, var der en denne tilhørende stor Skov, hvori alt Domkirkens Kvæg græssede, baade stort og smaat. Gardar blev anlagt i Erik den Rødes Tid, og der boede først dennes Slægfreddatter Frøydís med sin Mand Thorvard; det blev snart Landets almin-

delige Thingsted allerede i Begyndelsen af det 11te Aarhundrede (*Garðapíng*). Da Landet i 1126 fik sin egen Biskop, blev Bispestolen anlagt her og den til den hellige Nicolaus indviede Domkirke formodentlig da opført. Denne Kirke har, ligesom Bispestolen, staaet i over 300 Aar, thi af 1409 har man et paa Garde af Stiftets Officialis Sira Endride Andresson og Sira Paul Halvardsson udfærdiget Document og i et af Pave Nicolaus V 1448 udstædt Brev nævnes endnu Domkirken (*insignis ecclesia cathedralis*). Fjorden kaldes i den gamle Chorographie Ófnúðinn-fjörðr, den Ufundne, formodentlig fordi Erik den Røde ikke har paa sine Undersøgelsesreiser i Aarene 983-985 opdaget den. Ruiner af Gardar og Domkirken træffe vi ved Kaksiársuk i Bunden af den østlige Fjordarm. Fra Ekalluít nordostester op imod Kaksiársuk er der noget fra Kysten en stor Indsø, 3 til 4 Mile lang og paa nogle Steder over en Miil bred, ved hvis tilgrænsende Sletter, ligesom paa Öer i samme, der ifølge Pastor Jörgensens Beretning efter Grönlændernes Sigende findes talrige oldnordiske Ruiner, der ligesom have dannet en heel By, hvilket stadfæstes ved en i sin Tid fra Kaglu-miut i Agluitsok Fjorden af Aaron Arctander vestefter foretaget Undersøgelsesreise, thi netop i denne samme Egn fandt han Levninger af en saadan Bygd. Pastor Jörgensen bemærker her: „Kaksiárksuk er en skjøn græsrig Plads, omgivet paa de tre Sider af lave Fjelde, paa den fjerde af Søen, og har en betydelig og rig Laxeelv. Ligeledes fortjener det Omtale at her er en for Grönlænd betydelig Skov hinsides Fjeldet ned mod den store Indsø, der kommer fra Ekalluít's græsrig Sletter. Fjorden, der støder op til Kaksiársuk, er rig paa Sælhunde, især spraglede, hvorfor Grönlænderne fra Sardluk som oftest en Tid hver Sommer opholde sig i Nærheden, nemlig ved Ilerdlek.” Kirke-ruinen ligger vel 200 Skridt fra det sædvanlige Landingssted. Jörgensen angiver dens Længde udvendig maalt til 26 Al. og Bredden til 11 Al. Indvendig maalt er Ruinens

Længde derimod kun 21 Alen og Bredden 7 Alen. Murens Tykkelse er, ifølge hans Angivelse, omtrent  $2\frac{1}{2}$  Al. og Høiden regnet fra Grundstenen paa den nordlige Side 4 Al. paa den østlige 3, sydlige  $2\frac{1}{2}$  og vestlige  $1\frac{1}{2}$  Al. Det Kirken omgivende omtrent  $1\frac{3}{4}$  Al. tykke og paa sine Steder endnu 2 Al. høie Kirkegaardsgjerde var opført i en Afstand fra Kirken paa den nordlige Side af 10, paa den østlige af  $4\frac{1}{2}$ , paa den sydlige af 17 og paa den vestlige af 6 Al. Indgangen saaes tydelig i Vest og var henved 4 Al. bred. Omtrent 15 Al. fra Kirken imod Nord fandtes en Ruin 15 Al. l. og 7 Al. br., til hvilken en anden stødte 10 Al. l. og  $6\frac{1}{2}$  Al. br. og kort nord for disse atter en Ruin  $15\frac{1}{2}$  Al. l. og  $7\frac{1}{2}$  Al. br., hvis Mures Tykkelse er  $1\frac{1}{2}$  Al. Strax vesten for Kirken laa tvende Ruiner, den ene 16 Al. l. og 9 Al. br., den anden 10 Al. l. og  $8\frac{1}{2}$  Al. br., og 300 Skridt NV for Kirken en halvrund Bygning, hvis Bagmuur dannes af en brat Fjeldside eller Klippevæg. Beregnet i Firkant vilde denne Bygning formodentlig have været 11 Al. l. og 8 Al. bred. 15 Al. Øst for Kirken ligger en Bygning 30 Al. l. og  $9\frac{1}{2}$  Al. br. og et temmeligt Stykke Vei SV for Kirken atter en Bygning 17 Al. l. og 6 Al. br., hvis Indgang er mod Syd. Den er bygget saaledes at en brat Klippe udgjør dens ene Sidemuur. Endelig udmaaltes endnu den af Arclander omtalte vel conserverede Bygning, der ligger 600 Skridt Nord for Kirken paa et steilt Fjeld tæt ved Søen, og som maaskee har tjent til Udkigssted; den er  $11\frac{1}{2}$  Al. lang og  $6\frac{1}{2}$  Al. bred, Murens Tykkelse  $1\frac{1}{2}$  Al. Høiden nu 3 til  $2\frac{1}{2}$  Alen. Indgangen af 2 Alens Høide og Brede er paa den sydlige Side. I den vestlige Muur findes en Fordybning 1 Al. bred og  $\frac{3}{4}$  Al. høi og Murens halve Tykkelse dyb; i den østlige Muur tvende lignende, den Gulvet nærmest  $\frac{3}{4}$  Al. høi og 1 Al. bred, den anden  $\frac{1}{2}$  Al. høi og ligesaa bred, begges Dybde som den førstomtaltes. Tvende lignende Fordybninger findes endnu paa Sydsiden tæt ved Indgangen, den ene  $\frac{1}{2}$  Al. høi og  $\frac{3}{4}$  Al. bred, den anden  $\frac{1}{2}$  Al.

høi og  $\frac{1}{2}$  Al. bred, Dybden som de forrige. Ruinens Afstand fra Søen er 55 Alen. Omtrent 50 Skridt sydlig for denne Ruin er en Kilde, hvoraf iskoldt Vand fremsprudler. Dens Afstand fra Foden af Fjeldet, hvorpaa nysomtalte Bygning ligger, er 40 Alen. Blandt de her nævnte Ruiner maa man søge Bispegaarden og Munkenes Boliger, men da omstændeligere, af Grundtegninger oplyste Beskrivelser endnu savnes, vil det være vanskeligt at bestemme de enkelte Bygningers Anvendelse. Muligen har den halvrunde Bygning været et Baptisterium ligesom Rundbygningerne ved de andre Kirker.

I Fóstbrœðra Saga nævnes forskjellige Gaarde som beliggende i Einarsfjord og ligeledes i Fortællingen om Einar Sökkason enkelte Steder.

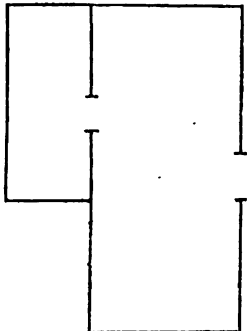
EID, en Landtunge, saaledes nævnes Stedet hvor Bispesædet Gardar laa, og hvor man under Stridighederne mellem de norske Kjøbmænd og Grönlænderne i Anledning af den i Grönlands Ubygder forliste Arnbjörns Efterladenskab havde efter Össurs Drab bestemt et Stevne-møde for at indgaae et endeligt Forlig. Fra en herværende Lønvig tæt ved Gardar kunde man høre at det ringede til Høimesse paa Bispestolen. *Eid* betyder en Eide (isthmus) eller smal Landstimmel med Vand paa begge Sider, der forbinder to Landstrækninger. Efter de af Pastor Jørgensen meddeelte Oplysninger er denne Benævnelse passende for Stedet, eftersom der fra Kysten ikke er langt over de lave Fjelde til den ovennævnte store Indsø, der strækker sig ned til Ekalluit (II, 706-708).

SKJÁLGSBÚÐIR, Boder eller Træhuse anlagte for Handels Skyld af en Mand, rimeligviis en Kjøbmand, ved Navn Skjalg, laa paa den anden Side af Fjorden overfor Gardar, eftersom Kolbein fra Stevнемødet der drog over Einarssfjord til denne Havn (*fóru yfir Einarssjöð til Skjálgsbúðir*), maatte altsaa søges i Nærheden af Naist eller lidt længere nordest, hvor der maatte findes en for Handels-

fartøier bekvem Havn, en isom nær ved de betydeligste Bygder særdeles skikket Handelsplads.

LÖNGUNES (af *lánga*, Gadus molva, Lange, et Slags Torsk), hvor den mægtige Høvding, Einarsfjordens Gode, Thorgrim Einarsön Trolle, Landnamsmanden Einars Sön, boede, maa søges i Egnen af Nulluk, der efter Pastor Jørgensens Beskrivelse er et skaldet Næs, hvor der hverken findes Underland eller Græsgange, ja neppe mere jevn Plads end netop, hvor Ruiner af tre Bygninger ligge, der antages i sin Tid at have tjent som Fiskerhytter." Maaskee have de Bygninger, hvoraf findes Ruiner ved Kaglut 3: Fjelddalene lidet nordligere vel 3 til 400 Skridt fra Søen, hørt til samme Eiendom. Her fandtes en Bygning, 20 Al. lang og 9 Al. bred, Murene  $2\frac{1}{2}$  Al. tykke og end 2 Al. høie, Indgangen paa den østlige Side. Til den vestlige Muur stöder en mindre Bygning, 11 Al. lang og 5 Al. bred, Murene  $1\frac{1}{2}$  Al. tykke og staae end tilbage til en Høide af  $1\frac{1}{2}$  Al. Fra den større Bygning synes der at være en Indgang til den mindre,

som hosfødte Grundtegning udviser. 420 Skridt herfra mod Øst fandtes atter en liden Huustomt, 7 Al. lang fra N. til S. og 5 Al. bred fra Ö. til V., formodentlig et Forraadshuus eller som Grönlænderne yttrede en Rævesælde. Pastor Jørgensen bemærker, „at Havet ved Nulluk er fiskerigt og at flere Torskearter fanges der." Ifölge Fabricii



Fauna Groenl. S. 149 fanges Langen, som paa Grönlandsk kaldes ivirksoak, i den nærliggende Fjord Tunnudluarbik.

Vík (en Vig), Thorgrims Gaard, er vel at søge paa Fjordens nordlige Kyst ved Iterdlek, hvilket Navn betyder en af en høi Fjeldstrækning omgivet lille Bugt.

LÁNGANES (det lange Næs), hvor Thorgrim Einarsöns Søster Thorun boede, laa paa den anden Side af Fjorden,



eftersom Thormod, efterat have bemægtiget sig Thoruns Fartøi, vilde have Skibet over Fjorden til Vik (*vildi hafa skipit yfir fjörðinn til Vikur*). Her var i Begyndelsen af det 12te Aarhundrede en Kirke, formodentlig for den store vestefter beliggende Bygd. Det berettes nemlig i Fortællingen om Einar Sokkasön, at Folk samledes til Kirkemesse og Gilde paa Langenæs, mange Mennesker besøgte Gudstjenesten og Biskoppen holdt Kirkemessen, som Skik var paa den Dag Kirkens Indvielse havde fundet Sted, og at Össur da blev dræbt af Einar og med Biskoppens Tilladelse, uagtet han ansaaes at have forbrudt sig i mod Bispestolen, jordet ved denne Kirke, ved hvilken ingen Præst boede (*heimilisprestr*), hvoraf det sees at det var en Annexkirke.

HAMAR, rimeligviis saaledes benævnt af et en Hammer uden Skaft lignende Fjeld, har ligget i Nærheden af Langenæs og vel paa den samme Side af Fjorden. Uden Specialkort eller nøiere Beskrivelse vil man ikke kunne bestemme disse Gaardes Beliggenhed, af hvilke muligen de ved Attekerdluk og Ekalluitt forefundne Rudera ere Levninger. Pastor Jørgensen bemærkede paa denne Kyststrækning et langt fremspringende Næs.

Domkirken eiede hele Einarsfjord og ligeledes den udenfor Fjorden liggende store Ö, som kaldtes Renö, fordi der om Hösten løb utallige Rener, hvorefter der, dog ikke uden Biskoppens Tilladelse, var almindelig Jagt. Det bliver vel da den største af de saa kaldte Storöer. Nu ere Rensdyrene i Julianeshaabs District for det meste udryddede, men i forrige Tider gaves de ogsaa i denne Egn (Grash S. 48). Paa Öen fandtes ogsaa Vegsteen, men Vegsteensbrudet maa forlængst være udtømt, da baade de gamle Beboere og senere Eskimoerne i en saa lang Aarrække have benyttet denne Steen til deres vigtigste Kar<sup>1</sup>.

<sup>1</sup>) Pastor Jørgensen bemærker: „I Julianeshaabs District skal der forhen have været mange Rensdyr. Ligeledes findes her enden Vegsteen (ukusiksak) dels ved Nurarsöit, dels ved Allangoniat eller

**HVALSEYJARFJÖRÐR**, hvilken, tilligemed den største Deel af Landet mellem Eriksfjord og Einarsfjord, Erik den Rødes Fætter Thorkel Farserk tog i Besiddelse, fra hvem en i Grönland anseet Slægt, Hvalsöfirdingerne, nedstammede, laa næst efter Einarsfjord, bliver altsaa Kakortok og **HVALSEY** Akpaitsivik, hvilket Navn Grönlænderne udlæde af akpápok, löbe, og ville at Öen er kaldet saa, fordi deres Forfædre, tvungne af Nordboerne, maatte flygte derfra. Den angivne Distance af Hvalsö fra Fastlandet af en god Halvmiilsvei (*laung halfvika* I, 180-182) passer. Paa Öens östlige Side ved Karsoak findes, omtrent 300 Skridt fra Öen, en nordisk Ruin, der er 22 Al. lang og 20 Al. bred. Den nordlige Side har en fast Klippemuur, dog har der tidligere ogsaa her været opført en Steenmuur, men som nu er nedfalden. Murene ere  $1\frac{1}{2}$  Al. tykke og staae end til en Höide af 1 til  $2\frac{1}{2}$  Al. Indgangen har været paa den vestlige Side. 51 Skridt vesten herfor findes en anden mindre Bygning, men saa forfalden at Störrelsen ei kan bestemmes. Derimod ligger 40 Skridt östlig for førstnævnte Ruin en tredje  $14\frac{1}{2}$  Al. lang og 6 Al. bred, Murens Tykkelse  $1\frac{1}{2}$  Al. I den östlige Side af denne Ruin, hvis Mure end stode til en Höide af  $1\frac{1}{4}$  til 1 Al., er et Afstykke paa  $5\frac{1}{2}$  Al. ved en Muur, der er  $2\frac{1}{2}$  Al. tyk og  $1\frac{3}{4}$  Al. höi, alt efter de af Assistent Kauffeldt foretagne Opmaalinger. Disse Bygninger have en særegen Interesse, da det upaatvivlelig er i en af dem at Thorstein Olafsöns og hans Frænke Sigrid Björnsdatters Bryllup holdtes i Aaret 1408 (III, 146). I Fjorden findes flere Ruiner fra den gamle Bebyggelsestid og den bedst vedligeholdte Kirkeruin, af hvilken og de den omgivende Bygninger en Grundtegning er meddeelt Tab. VII og et

---

Skibshavnen ved det saa kaldte Mathiesens Næs 2 Mile fra Colonien, dels paa Kuksuarsuk, et Fjeld paa den sydlige Side af Overbærestedet Itibliarsuk, dels ved Nepisæt i Lichtenaus District og endelig paa Tuspait östenfor Anlægget Nennortalik.

Prospect af Kirkebygningen, Tab. VIII (jfr. III, 818-819), som altsaa ef Levningerne af den Kirke, der i Flatbogen er den 11te i Ordenen og formodentlig en af de yngste. Til denne Kirke hørte hele Hvalsøfjord og ligeledes den nærmest derved liggende KAMBSTADFJØRÐR (af *Kambr*, en Kam, den øverste takkede Deel af et Fjeld), i hvilken Fjord, nu Kangerdluarsuk, der laa en Kongen tilhørende Hofgaard, som hed Thjodhildestad og formodentlig har været opkaldt efter Erik den Rødes Kone Thjodhilde. Det er muligen af denne Gaard Arctander fandt Levninger ved Siaglit. I NO af en ikke betydelig jevn Mark bemærkede han (Samleren VI, 1241) tre Huustomter, hvis Størrelse han ikke var i Stand til at angive; strax ovenfor disse ere tre smaa færske Søer, paa hvis østre Side han traf, omtrent  $\frac{1}{4}$  Miil fra Fjordens Inderste, en Huusmuur af  $13\frac{1}{2}$  Alens Længde og  $6\frac{1}{2}$  Alens Brede udentil, opført af ordinaire Graasteen, hvorimellem fandtes hverken Leer eller Tørv; Murens Tykkelse  $1\frac{1}{2}$  Al. og stod den endnu  $3\frac{1}{2}$  Al. høi oven Jorden.

EIRÍKSFJØRÐR. Det er at antage at hele Coloniserings Hovedansfører har for sig og sine udvalgt den paa de vigtigste Næringskilder rigeste Egn og derhos en anseelig Landatrækning. Dette skjønnes ogsaa ved at sammenholde de gamle Beretninger med Beskrivelsen af Landet i vore Tider. Vi maa her vel mærke os Betydningen af Ordet Fjord, som vistnok oprindelig var den geographiske af den sig dybt ind i Landet skjærende Bugt og det samme nærmest omgivende Landskab, men snart gik over til at betegne hele Nybyggerens Landnam. Ligesom Benævnelsen Rafnsfjord ikke var indskrænket til Fjorden Ounartok, men tillige omfattede de nærmest liggende Fjorde Sermelik (Stettufjörðr) og vel tillige Aglutsok (Siglufjörðr), saaledes har Eriksfjord foruden Tunnudluarvik tillige indbefattet naavel en større Strækning NV efter som navnlig den til Tunnudluarvik grændsende, for Kvægdrift saa særdeles skikede

Landskab omkring den nordre Arm af Igalikko. „Først i Fjorden,” bemærker Ivar Bardsön, „ligger en Ö, som hedder Eriksö, hvorfra Hælften hører Domkirken til og Hælften Dyrnæs Kirke. Dyrnæs Kirke er det største Kirkesogn i Grönland, og ligger denne Kirke paa Vesterhaanden, naar man seiler ind i Eriksfjord. Den eier alt ind i Midfjord, som skyder ud fra Eriksfjord lige i NV.” Det vil ikke være let at afgjøre, hvilken af de mange Öer udenfor Tunnudluarbik (*fyrir mynni Kiriksfjarðar*) det var Erik først beboede og gav sit Navn. Paa Irsarut og paa Tuktotök ere oldnordiske Ruiner fundne. Foran Mundingen af den egentlige indre Fjord ligger Iglotalik, men ogsaa det udenfor denne Ö værende Fjordparti er bleven regnet med til Eriksfjord.

DYRNÆS bliver Nougarsuk og Dyrnæs Kirke at søge blandt Ruinerne ved det tæt vesten for dette Næs beliggende Narksak, d. e. jevn Mark, hvis Græsmarker høre til de største i Grönland. Strax ved Landingsstedet, i en Afstand af 50 Al. fra Søen, traf Pastor Jörgensen her en stor Bygning, 35 Al. l. fra Ö. til V. og 9½ Al. br. fra S. til N., Murenes Tykkelse 2½ Al., deres Höide paa den østlige Side endnu 1½ Al. I denne Bygning fandtes Begravelser, som af samtlige Grönlændere tilskrives de gamle Kablunakker (Europæere). Den bedst vedligeholdte var paa alle Sider opført eller rettere opmuret af temmelig store Stene, lagte saaledes paa hinanden at de godt passede sammen. Gulvet bestaaer af smaa røde Fliser. Gravens Længde er 2½ Al., Bredden, hvor Hovedet laa, 1 Al. 6 T. og hvor Benene laa 1 Al., dens Dybde 1½ Al. I den fandtes et heelt Skelet af et Menneske, der vendte Hovedet mod Öst og Benene mod Vest. Craniets nøiagtige Undersøgelse afgav det Resultat at det var af en Europæer og ikke af en Eskimo. Hele Graven dækkedes af store flade Stene, af hvilke en var 2½ Al. l. og 1½ Al. bred. Östen for nysnævnte Ruin, i en Afstand af 23 Skridt, fandtes en anden, 32½ Al. l. og

9½ Al. br., som synes at have haft 3 Afdelinger; ogsaa i denne Bygning fandtes et Gravsted som det nylig beskrevne. 300 Skridt ONO fra denne Ruin ligger paa et lille Fjeld en tredje Ruin, 9 Al. l. og 6 Al. br., Murene 1½ Al. tykke og nu 2½ Al. høie, Indgangen paa den sydlige Side. SV for denne, i en Afstand af 93 Skridt, ligger en Ruin, hvis Størrelse vanskelig kan bestemmes; den har formodentlig været over 40 Al. lang; Østen for denne, i en Afstand af 127 Skridt, atter en Ruin, 35 Al. l. og 6 Al. br., deelt i 4 Afdelinger. Mod Øst til SO for denne i en Afstand af 22 Skridt findes en heel Samling Rudera, hvor ved Eftergravning fandtes mange skjønne flade Stene, 2½ Al. lange og 1½ Al. brede, men uden Indskrifter; hele denne Samlings Længde var henved 84 Al.; Breden 32 Al. SV for denne Ruinsamling ligger en skjøn Kilde, hvor Vandet fremvælder fra Bunden af op imellem Sandet; den har af de gamle Beboere været indhegnet. I en Afstand af 44 Skridt mod Syd fra sidstnævnte Samling fandtes atter en Ruin, 37 Al. l., 8 Al. br., deelt i 4 Afdelinger. I et Fjeld i Nærheden af Narksak fandt Assistent Motzfeldt ifølge Graah (S. 188) Bjergkrystal, der, som bekjendt, er meget haard, og er derfor rimeligviis den i Flatøbogen nævnte 7de Kirke ved Harösteinaberg i Eriksfjord den samme, som Ivar Bardsons paa Dyrnæs.

„Længere ind i Eriksfjord“, beretter Ivar nu videre, „ligger Solefjelds Kirke“, hvortil hele den midterste Deel af Fjorden hører, thi saaledes maa det jo være at forstaae. Dette bliver da den Kirke, hvis Ruiner ere forefundne i den skjønne Egn ved Kaksiársuk (III, 825). Graah formener at Illimausak, et høit frit staaende Fjeld, der stedse beskinnes af Solen, naar den ellers er synlig, kunde være de Gamles Sólarfjall. Saavidt af Kortet skjønnes, ligger dette Fjeld dog noget for sydlig til her at passe. Hvor Navnet anføres i Oldsproget, er det derhos bestandig Flecttal; Forne saavel som Hall (II, 506, 712) boede *at Sólar-*

*fjöllum*, en ved denne Fjeldstrækning beliggende Gaard i Eriksfjord. Flatøbogens 9de Kirke laa ligeledes *undir Sólar-fjöllum i Ísafirði*, ligesom ogsaa den 10de *undir Sólar-fjöllum*, men som vistnok bliver Ivar Bardsöns Solsejls Kirke i Eriksfjord. Fjeldene ved Kaksiársuk og ved Ísarok i Sermelik (3: Ísefjord, ogsaa Flatøbogens ÍSAFJÖRÐIN) maa være kaldte Sólarfjöll. Egnen mellem disse Steder beskrives (III, 825, 828) som „en af de skjønneste, om ikke den skjønneste i hele Grönland, bestaaende af smaa Bakker, der danne yndige græsrige Dale; oppe paa Fjeldene gives ogsaa gode Græsange, som ere tilstrækkelige til at give mange Kreaturer Sommerfode”. „I forskellige Retninger gennemskjæres Bjergene af Smaasøer, hvorfra Elve til begge Fjorde have deres Udspring. Hist og her voxer Vidiekrat i 1 til 2 Alens Høide, og til langt ud paa Aaret prange Bakkerne med en i Grönland sjelden yppig Vegetation. I Baggrunden danne høie, med evig Is og Snee bedækkede Bjerge ligesom et Hegn om dette frugtbare Land.” Saaledes er den nyere Beskrivelse af Egnen fra Kaksiársuk til Ísarok, og maa de ved disse Steder beliggende Kirkeruiner være Levninger af Flatøbogens 9de og 10de Kirke, og har mulig Ísefjord, ligesom det ovenfor nævnte Midfjord, været regnet til Eriksfjords District.

„Endnu længere ind i Fjorden ligger Leidar-Kirke, som eier alt inde i Bugten og ligeledes paa den anden Side til Burfjeld og alt ud fra Burfjeld hører Domkirken til. Der ligger en stor Gaard, som hedder Brattahlid, hvori Laugmanden pleier at boe.”

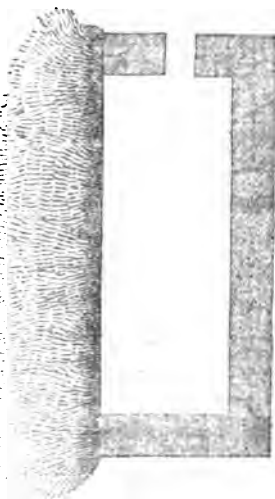
BÚRÞJALL, saa kaldet rimeligviis formedelst dets Lighed med en Kaskelot (*búri*, *búrhvalr*, *Physeter macrocephalus*) bliver det Fjeld, der af Eskimoerne nu, ogsaa formedelst dets Dannelse, benævnes Nulluk (nates), hvilket Fjeld altsaa udgjorde Grændseskjellet imellem Eriks og Einars Landnam og mellem Eriksfjordens og Einarsfjordens Thing-

laug. Hvad der laa sønden for dette Fjeld henhørte til Einarsfjord og Garde Domkirke.

Tæt norden for Fjeldet ligger den græsrigge Slette Igalikko (o: det forladte Kogested) ved Igalikko Fjordens nordre Arm, der ogsaa benævntes Eriksfjord, fordi dens omgivende Kystland altsaa, som nordenfor Burfjeld beliggende, henhørte til Eriksfjords District. Selve Igalikko ligger neppe  $\frac{1}{2}$  Miil fra Tunnudluarbik Fjorden, saa at Stedets gamle Beboere kunde benytte Fiskeriet og Græsgangene baade i Igalikko og i Tunnudluarbik. Paa denne for Kvægdrift fortrinlig skikkede Slette findes saa talrige Ruiner af Bygninger fra den gamle Beboelses Tid, at Reisende sammenligne dem med Levninger af en heel Stad. I disse Ruiner, af hvilke en Grundplan er meddeelt Tab. VI (jfr. III, 812-816) gjenfinde vi Bygden eller Byen Brattahlíð, hvori Flatøbogens 8de Kirke, i *Brattahlíð*, var beliggende, den samme som den af Ivar Bardsøn ovennævnte *Leiðarkirkja*, Hovedkirken i Herredet (*leið*) eller Eriksfjordens District, hvis Ruin udviser at det har været en Korskirke af en i Forhold til Landets andre Kirker betydelig Størrelse, da dens Længde er 44 Al. og Brede 24 Al. Det maa være den samme Kirke, som i den gamle Chorographie nævnes som liggende nær ved AUSTKANSFJÖRÐR, der var en Arm af Eriksfjord og altsaa maa være Poruk. Bygden har faaet sit Navn af Gaarden

BRATTAHLÍÐ, saaledes benævnt, fordi den var bygget op til en brat (*brattr*, steil) Li eller Klippeide (*hlíð*). Denne Gaard opførtes af Erik den Røde, som der oplog sin Bopæl i Aaret 986, beboedes siden i det 11te Aarhundredes Begyndelse af hans berømte Søn Leif den Heldige og af hans Sønnesøn Thorkel, end senere af Laugmændene Stjald-Helge i det samme Aarhundredes Midte og Sokke Thorersøn i det 12te Aarhundredes første Hælfte, og forblev, ifølge Ivar Bardsøns Beretning, lige til Coloniens sidste Tider Laugmændenes Bolig. Her paa denne Gaard stod i Aaret 1007 det navnkundige Ægtepar Thorfinn Karlssønes

og Gudrid Thorbjörnsdatters Bryllup og besluttedes deres mærkværdige Opdagelsesreise til det da opdagede langt sydligere Land i America. Levningerne af denne Gaard, der saaledes har faaet en verdenshistorisk Betydning, findes blandt Ruinerne i Igalikko, 162 Al. sønden for Landingstedet og 423 Al. NNO for Kirken, mellem hvilken og selve Gaarden der er en lille Klippe. Hofsføiede Grundtegning giver et Begreb om dens Beskaffenhed. Den har været udentil maalt 26 Al. lang og 10½ Al. bred, Murene ere 2½ Al. tykke og stode end til en Høide af 4 Al., da Arc-tander i Aaret 1779 undersøgte Bygningen, der er opført af store røde Stene, formodentlig og Leer, skjönt deraf intet saaes. *„En Klippe, der er lige op og ned, udgjør Husets ene Side eller Væg.”* Dörens Høide var 2½ Al. og Breden 2 Al. 4 T. Med utroligt Arbeide har dette Huus været opført, da ikke faa Stene i samme fandtes at være 3 Al. lange og næsten ligesaa brede og tykke, (Samleren VI, 1208-1209). Pæstor Jörgensen, som efter Oldskrift-Selskabets Foranstaltning i Aarene 1837 og 1838 foretog en nøiagtigere Undersøgelse af disse Ruiner i Forening med Assistent Jensen, som ud-kastede Grundplanen, bemærker ved denne Bygning, „at en Klippe dannede dens søndre Side, og at i denne var udhuggen en Afsats sandsynligviis for at befæste Taget, der, for at anføre Grönlændernes Relation, skal have været fladt som paa deres Huse. Indgangen har været paa den vestre Side. Murens Høide var endnu næsten overalt 3 Al. 20 T., deres Tykkelse 2 Al. 6 T. At dette Huus, som





Arctander bemærker, maa være opført med utroligt Arbeide, da mange Stene ere tre Al. lange og næsten ligesaa tykke og brede, er ingen Tvivl underkastet." Klippen er ikke høi, kun  $\frac{1}{2}$  til 1 Al. høiere end den høieste Deel af Murene. Den er temmelig jevn paa Overfladen og skraaer jevnt nedad imod Fjorden. Grundplanen udviser at i det Hele 17 Bygninger ere opmaalte, hvorhos bemærkedes at der vare end flere som vare nedfaldne, saa at deres Grundplan ikke kunde optages. 225 Al. sønden for Klippebygningen ligger Ruinen af en Bygning, som var 30 Al. l. og 11 Al. br., og ikke langt derfra, dog nærmere, nemlig i en Afstand af 32 Al. fra den sydligste af de Ö. for Kirken beliggende to lange Bygninger, er en Kilde med rindende Vand, paa hvis Sider ere satte to fladagtige graa Stene ikke mere end 20 T. fra hinanden, og ovenpaa disse var igjen lagt en rød Steen, hvis Længde var 3 Al. 5 T., Brede og Tykkelse 1 Al. En af de nærmest ved denne Kilde liggende Bygninger har uden Tvivl været det i Flóamanna Saga (II, 128) omtalte Badehuus, som har bestaaet af den egentlige Badestue og en Forstue (*framhús*), måaskee den ene SV for Kirken beliggende, der efter Pastor Jörgensens Beretning synes at være deelt i to eller tre Afdelinger.

ÞORMÓÐSHELLIR, Thormods Hule, en Klippehule lige ved Strandbredden i Nærheden af Brattahlid. Over og under denne Hule vare Klipperne meget steile og vanskelige at bestige og foran Hulens Dør var en stor Plet Jord begroet med Græs, men förlige Mænd kunde kun med Nød og neppe springe fra Klintens Spidse ned paa Græspletten. Tæt ved det Grændseskjel mellem de to Thinglaug, som Burfjeld (Nulluk) dannede, altsaa en halv Miils Vei eller lidet derover fra Brattahlid, maa Gaarden Löngunæs have ligget. Det bliver saaledes let forklarligt, hvad der berettes i Fóstbræðra Saga (II, 362-364), at Thordis roede langt ud paa Natten, nemlig efterat have udsovet, altsaa nær ved Morgenstunden, fra Löngunæs paa en Skude med en Besæt-

ning af 15 Mand, og kom dog saa tidlig til Brattahlid, at hun spiste Døvre hos Thorkel. Ligeledes kan man forstaae Fortællingen (II, 352) om at Thormod Kolbrunnesskjald, efterat have tæet ved Thordis's Nøst paa Löngunæs dræbt hendes Søn Thorkel, forfulgt af Thord og Falgeir, undflyede og løb ligetil han kom til den ovenomtalte efter ham opkaldte Hule ved Brattahlid. Da Thormod kom til Klinten ved Strandbreden over Hulen, sprang han fra dens Spidse ned paa Græspletten foran Hulens Dør. Thord sprang efter ham og blev dræbt, men Falgeir sprang ogsaa ned paa Græspletten og hug til Thormod. Thormod og Falgeir fattede i hinanden og faldt begge ned fra Klipperne ud i Søen, hvor Falgeir druknede, upaatvivlelig i den Vig, som senere kaldtes FALGEIRSVÍK og omtales som liggende i Eriksfjord, men Thormod svømmede til et derværende Skjær, hvor han krøb op paa Stenene. Dette Skjær laa i en saa lang Afstand fra Landet, at han, saaret og udmattet som han var, ikke havde Haab om at frelses, da Skuf og Bjarne, i det de nærmede sig Hulen, bemærkede ham i Skjæret og kom ham til Hjælp. Omtrent et Bösseskud fra Land ligger her et Skjær, og to Kabellængder i Öst fra dette en Holm (III, 816), og foruden dem sees ifølge Jörgensens Beretning ved udfaldende Vande tre smaa Skjær. I Nærheden af de førstnævnte Skjær er tæt norden for Igalikko en lille Bugt, der upaatvivlelig er de Gamles Falgeirsvig.

Ofte omtales i de gamle Beretninger Skibes Ankomst til Eriksfjord og Brattahlid; at den almindelige Fart did har været gennem Igalikko Fjorden kan skjønnes af Beretningen (II, 504), om at Skjald-Helge kom til Eriksfjord og styrede til Falgeirsvig, hvor der altsaa ved Eriksfjord, ifølge denne Vigs ovenfor paaviste Beliggenhed; ikke kan forstaaes andet end den nordre Arm af Igalikko Fjorden.

STOKKANES. Thorbjörn Vífilsson, der efter Erik den Rødes Indbydelse var dragen til Grönland, opførte her paa den Landstrækning, Erik havde overdraget ham, en ansee-

lig Gaard. Den laa i Eriksfjord lige over for eller paa den modsatte Side af Brattahlid (*þat var á Eiriksfrði öðrum megin en Brattahlíð var*, II, 314), ligesom det ogsaa siges om Thormods Hule ved Brattahlid, at den laa paa den anden Side af Fjorden ligeoverfor Stokkanæs (*sá hellir er á sæfahlömrúnum öðrumegin fjarðarins en Stokkanes*, II, 346), hvor Thormods Venner Skuf og Bjarne den Gang boede. „Ligeoverfor Igalikko paa hin Side Fjorden, under de derværende høie Fjelde, ligger en lille Odde, Usuk (det mandlige Lem) kaldet. Her findes en ubetydelig Ruin, der formodentlig kun har tjent til Hø- eller Brændehuus.” Saaledes beretter Pastor Jörgensen, som i 1838 undersøgte dette Sted. Stedets eskimoiske Benævnelse har formodentlig selv samme Anledning som den, der bestemte Nordboerne til at kalde det Stokkanes (af *stokkr*, en Stok). Den nu forefundne ubetydelige Ruin har upaatvivlelig hørt til den Bygning, hvor Thorbjörns Datter, den navnkundige Gudrid, tilbragde flere af sine Ungdomsaar, indtil hun blev gift og flyttede til Brattahlid. Naar det hedder om Thormod (II, 374), at han, medens han opholdt sig paa Stokkanæs, en Dag sagde at han havde et Ærende nordpaa i Fjorden, hvorefter han tog en Baad og med Fifi-Egil drog ind ad Einarsfjord, maa man vel mærke sig at de Gamle ofte henlagde deres Nord mod Öst, ligesom Knytlunga Saga, som bekjendt, beretter at Skåne laa norden for Sjælland. Efterat Thormod var forsvunden, roede Fifi-Egil ud af Einarsfjord tilbage til Stokkanæs (II, 376). Man sammenholde hermed den tidligere Beretning (II, 346), om at Skuf og Bjarne, da Thormod havde paa Garde-Thing dræbt Thorgrim Einarsön, førte Thormod til Hulen ved Brattahlid og droge derefter tilbage til Thinget, og man vil skjønne at de to Fjorde have været beliggende ganske tæt ved hinanden tilsøs og overbevises om, at Sagaskriverens her nævnte Eriksfjord maa være Igalikkos nordre Arm.

GAMLA BYGÐ, den Gaard hvor Gamle og Grima boede,

laa i Bunden eller ved den inderste Ende af Eriksfjord tæt op til Isbjergene (*i Eiríksfjarðar botni upp undir jöklunum*). I det inderste af Igalikko Fjordens nordre Arm, ved Tessingertasak, vel en god Fjerdingsvei fra Kirken, traf Pastor Jørgensen (III, 812) to Ruiner eller maaskee rettere et Huus i to Afdelinger. Ved at omtale denne Opdagelse, taler han intet om herværende Jökler, men i sin Beskrivelse over Tunnudluarbik Fjorden bemærker han ved at omtale Poruk, den Arm af samme, hvis Bund stöder tæt sammen med Bunden af Igalikkos nordre Arm, saa at der imellem dem er ikkun et ubetydeligt Stykke Land, at her findes en mægtig Isblink, ved hvilken altsaa de beskrevne Ruiner ligge.

LÁNGEY og LAMBEYJAR. Af de af Ivar Bardsön som Domkirken tilhørende nævnte Öer maatte vel Langö være Akkia, af Nordboerne saaledes kaldt formedelst dens langstrakte Form, og de fire Lamböer (af *lamb*, et *Lam*) blive de vesten derfor beliggende Partlæt Öer, ogsaa 4 i Tal, og har LAMBEYJARSUND adskilt hin Ö fra denne Ögruppe. FOSSASUND, saaledes vist benævnt formedelst derværende Vandfald eller stærke Strømninger, hvilket Sund førte ind til (*laa i Indgangen til*) Eriksfjord (Tunnudluarbik), maatte rimeligst være Sundet mellem Kingiktok og Fastlandet, eftersom Nardlunek eller Skovfjorden vel er betragtet som hørende til selve Eriksfjord.

YTTRIVÍK og INNRIVÍK. Det hedder nu videre: „Der nordenfor Eriksfjord ligge to Vige, som hedde Ydre vig og Indrevig, thi de ligge saa til.” Stedsadverbiet „der” betegner at det var i Nærheden af Fossasund; og man vil her paa Kortet finde norden for Fjorden paa Öen Tuktotök to saadanne Vige, hvis Beliggenhed ganske svarer til Beskrivelsen.

Dernæst laa BREIÐIFJÖRÐR (Bredefjord), og i den Fjord laa MJÓIFJÖRÐR (Smallefjord); den førstnævnte bliver Iker-soak, der ogsaa i vore Dage kaldes Bredefjord, og den an-

den Flatøbogens Iseffjord, mulig den samme Fjord, der i Landnamstiden bebyggedes af Arnlaug.

Den efter Landnamsmanden Hafgrim opkaldte HAFGRÍMSFJÖRÐR er maaskee Kangerdluarsuk, der senere i Ivar Bardsöns Tid er benævnt Kambstadafjord, og det til samme Mands Landnam hørende VATNAHVERFI (af *vatn*, en Indsø, og *hverfi*, en af Høider omgiven Landstrækning), bliver rimelig den skjønnede Egn nord for Tunnudluarbik, der udmærker sig ved mange laxerige Indsøer, og er omgiven af „høie Fjelde“.

Den gamle Chorographies MIÐFIRÐIR, som vel noget senere ere blevne bebyggede (*næst bygðir*), kunde være de i Östrebygdens Midte beliggende fem mindre Fjorde, der ovenfor ikke ere ommeldte; af dem hed en KOLLUFJÖRÐR, (af *kolla*, et Kar uden Haandgreb, eller et Faar), Kangerdluarsuk, DÝRAFJÖRÐR indenfor Sárdlok, ÞÓRVALDSFJÖRÐR, Torsukatek og Akkudlek, STEINSFJÖRÐR og BERGÞÓRSFJÖRÐR de to mindre Fjorde imellem Kénalik og Kinkigtok eller Tindingen. Ved det Næs, som skiller Torsukatek-Löbet fra det Inderste af Fjorden Akkudlek, ligger her blandt flere Ruiner en Rundbygning, som gjør det rimeligt at her ogsaa maa have staaet en Kirke, hvortil den som Baptisterium har henhørt, og maatte det da være Flatøbogens 12te Kirke *á Garðanesi í Miðfjörðum*.

Efter Bredefjord nævner Ivar Bardsön endnu fire Fjorde, af hvilke

EYRAFJÖRÐR (af *eyri*, en Öre, flad og bred Landtunge eller Strandbred) maatte vel blive Immartinek; og BORGARGJÖRÐR, (af *borg*, et en Borg lignende Fjeld), Sermitsialik, i hvilke begge Fjorde der efter Grönlændernes Sigende skulle være oldnordiske Ruiner.

LÖDMUNÐARFJÖRÐR (af Mandsnavnet *Loðmundr*) bliver den Fjord, hvis sydlig liggende Munding begrænses af den store Ö Nunarsölt, hvortil to ved flere Havne udmærkede Löb føre.

ISAFJÖRÐR, den samme som den gamle Chorographies, men forskjellig fra Flatøbogens Isefjord, som var Östrebygden vestligste Fjord, bliver den store Bugt, hvori Sennerut og flere Öer ligge. En Arm deraf hed ÚTIBLIKSFJÖRÐR (*Isaf gengr Útibliksfjörðr*), den Deel nemlig, der ligger sönden for den paa Kortet unavngivne Ö, grændsende til Itibleitsiak eller *Itiblik*, som Peter Olsen Vallöe, der besøgte dette Sted i September 1751, bemærker at være saaledes kaldt, „fordi der er en kort Slette eller Nakke imellem Bjergene, et Bösseskud bredt, til hvilken Havet stöder baade norden og sönden for“, altsaa hvad man sædvanlig kalder et Overbærersted, fordi Baadene bæres derover for at forkorte Veien. Det er mærkeligt at det oldnordiske Navn saaledes har en eskimoisk Oprindelse, hvilket udviser de Gamles hyppigere Samsørsel i denne Egn med Skrælingerne. At selve den større Bugt svarer til det, Navn som Nordboerne have tillagt den, skjönnes af nyere Reisendes Beretninger. Vallöe omtaler her (Samleren I, 119) en Isblink som gaar ned til Kysten; Arctander, som var her den 13de Juli 1777, anmelder (l. c. VI, 1112), at Bugten ved Kasse paa Öen Senneruts nordostlige Kyst „stuede aldeles til med Is“, ligesom det smalle Sund mellem Öen og Fastlandet laa fuldt med Is; og Graah bemærker (S. 29): „Om Bugten imellem Sennerut og Itibleitsiak-Tangen, som danner Grændsen imellem Julianeshaabs og Frederikshaabs Districter, er Fastlandet næsten allevegne beklædt med Isbræ, der nogle Steder strækker sig ned til Havet“. Af denne Bestemmelse af Isefjordens Beliggenhed skjönnes det, at Östrebygden har haft selv samme Grændse mod NV som nærværende Julianeshaabs District. Fjordene paa begge Sider af denne Itiblik have neppe i Oldtiden haft nogen fast Bebyggelse. Umiddelbar efterat have nævnt de to sidst anførte Fjorde, tilføier Ivar Bardsön: „alle disse Öer ere bebyggede“, nemlig de nærmest forannævnte Langö og Lamböer, og maa deraf vel kunne sluttas, at ikke ogsaa alle Fjordene, navnlig

ikke de sidstnævnte, ihvorvel hørende til Östrebygden, have været bebyggede, da her ellers vilde have været tilføiet: Fjorde. Paa flere Forespørgsler til de Eskimoer, som opholde sig i denne Egn, have de ovenmeldte Reisende ikke modtaget nogen Meddelelse om her forefundne oldeuropæiske Ruiner. Derimod skulle, som før ommeldt, efter Grönlændernes Sigende saadanne findes i Immartinek og Sermitsialik, og Navnet paa en Ö udenfor den førstnævnte af disse to Fjorde, som Arctander besøgte (l. c. S. 1117), Iglooduarsoit, d. e. de store Bygninger, synes at hentyde paa at ogsaa denne har i ældre Tid været beboet af Nordboer.

#### VESTREBYGDEN.

Man maa beundre den Foretagelsesaand, hvormed Erik den Røde var udrustet, og den Forretningsdygtighed, der saa tilfredstillende prøvedes ved heldig Udførelse af det Hverv, han havde overtaget. I de tre Aar, han anvendte til sin foreløbige Opdagelsesreise, indskrænkede han ikke sin Virksomhed til at beseile Östkysten og undersøge de vigtigste Fjorde i Landets sydvestlige Deel, men han drog allerede da længere nordvestefter, opdagede ogsaa denne Kyststrækning og tillagde paa samme mange Steder Navne (*gaf þar víða örnefni*, I, 362). Allerede umiddelbar efter Landnamstiden beseiledes Kysten langt nordligere, end den gamle Bygd nogensinde har strakt sig.

VESTRIBYGD, den vestligere liggende beboede Kyststrækning, var ikke af den Betydenhed som Östrebygden, hvor Bispesædet var og Landthinget holdtes; her vare ikke flere end 90 Bygder eller Gaarde, og for den for en stor Deel adspredte Befolkning ikkun 4 Kirker. Allerede i det 14de Aarhundredes Midte vare Nordboerne vegne herfra for indtrængende eskimoiske Skarer, og det er saa meget mindre at undres over at der nu kun findes yderst faa Levninger af den tidligere Bedyggelse. I den første Periode havde Vestrebygden ikke den Udstrækning sydefter som senere. I den gamle Chorographie angives dens Aftand

fra Östrebygden til „6 Dages Roning med sex Mand paa en sexaaret Baad“. Graah bemærker (S. 173-174), at han med fem Roersker og leilighedsviis Hjelp af Styrer og Kajakroer har, i en let lastet Konebaad, ingensinde reist over 8½ danske Miil i een Dag, og anslaaer derfor en Dagsroning til 7 Mile, hvilket Antagende synes at have god Rimelighed for sig. Vestrebygdens Begyndelse i den Tid blev da at ansætte til Aglomersæt. Senere er ogsaa et sydligere Kystparti blevet bebygget, og Ivar Bardsön beretter at der fra Östrebygden til Vestrebygden var en Tylt Søs (*xix vikur sjóar*), tolv Sömile, alt ubeboet, der, Lodmundarfjord og Isfjord medregnede som Ubygder, bliver Kyststrækningen fra Sermitsialik til Ika eller Arksut, hvor sikre Ruiner af oldnordiske Bygninger ere forefundne (III, 831-832). Ipaalidelige Efterretninger ere efterfølgende Steder navngivne:

**STEINSNES** (af Mandsnavnet *Steinn*), hvor ifølge Ivar Bardsön en stor Kirke var beliggende, der i nogen Tid var Domkirke og Bispesæde, maatte vel søges i Aglomersæt eller i Fiskefjorden, hvor Peter Olsen Vallöe bemærker (Samlere 1, 101), at der findes Ruiner af Kirker, hvilke dog senere Reisende i disse Fjorde ikke have seet, med mindre de maatte søges blandt de af Missionairen J. P. Lund beskrevne, der ligge paa den østlige Side af Aglomersætfjorden 2 til 2½ Miil fra dens Munding. Paa en Slette af et meget indhydende Udseende, tæt ved en lille Bugt, i et Par hundrede Skridts Afstand fra Stranden, findes her Ruiner af flere Bygninger, blandt hvilke en har været 26 Al. lang og 7 Al. bred, Murene henimod 2½ Al. tykke og end 1 Al. høie; i den østre Muur tvende Indgange endnu kjendelige. Paa et lavt Fjeld paa Kysten, som udgjør Bugtens nordre Grændse, findes 4 Grave, som Grönlænderne tilskrive de gamle Nordboer, hvilket er sandsynligt, da de ere opførte med stor Omhyggelighed og betydelig større end Grönlændernes Grave, eftersom tvende af dem have et Omfang af 16 Skridt. Af det i Fiskefjorden fundne Klokkemalm



lader sig ikke slutte at en Kirke har staaet her, da det kan være ført did af Eskimoerne; imidlertid gjør denne Fjords mange Herligheder det sandsynligt at den i Oldtiden kan have haft en noget større Befolkning, men man har hidtil ikke her opdaget nogen Ruin, der rimelig kan være Levning af en Kirke.

RÅNGIFJÖRDEN, hvor Flatöbogens tredie Kirke i *Anavik* var beliggende, bliver vel Amaraglik Fjorden, som kan være saaledes benævnt formedelst dens i skraa Retning udgaaende Fjordarme. Ved den nordlige Vig længst inde i Fjorden paa en lille Slette, der danner en langagtig Firkant, ligge flere Ruiner, som H. P. C. Möller har undersøgt og beskrevet, deriblandt en ikke langt fra den der udløbende Elv og lige i Strandbredden, som ved Høivande ganske bedækkes af Vandet, ved udfaldende Vande derimod strax tiltrækker sig Opmærksomheden ved sin Masse af store flade Stene, der synes at have dannet en langagtig Firkant i Øst og Vest; imidlertid er det overmaade vanskeligt, om ikke umuligt, at angive denne Ruins egentlige Størrelse, da Stenene ligge sammenhobede i to Bunker, og man kun paa den ene Side, nemlig mod Nord, tydelig kan see at de have dannet en Muur; desuden ligger den vestlige Ende inde under Grönsværet, der hæver sig brat omtrent en Alen over Strandbredden, og hvortil Vandet ved Høivande naaer op. Ved Jordens Udskylling ere adskillige Menneskebeen komne tilsyne, som nu dels ligge spredte omkring ved Stranden og dels endnu med den ene Ende stikke ind i Jorden. Disse Been paastaae Grönlænderne at være af her jordede Kablunakker, hvilket har megen Sandsynlighed for sig, ligesom at Murene ere Levninger af en Kirke, hvortil saavel de gamle Bygder i Amaraglik, af hvilke Thorhallesen fandt 8 kjendelige Rudera og Grönlænderne omtalte for ham end flere, have hørt, som ogsaa de ved Indsøerne norden for Stedet og ved Kappiselik beliggende, hvorfra en af store

flade Heller opført Stenebro førte did, som Thorhallesen kalder et af de skjønneste Oldtidsminder i denne Egn.

AGNAFJÖRÐR (af *agn*, Fiskefangst) bliver rimeligviis Baals Revier og dens midterste Fjordarm Ujararsoak. Her laa Flatøbogens anden Kirke i *Hóp*, hvilket Navn betyder en lille indsluttet Vig af en Fjord, hvori en Elv falder. Hertil svarer Beliggenheden af Ujararsoak, Fjordbundens nordligste Arm, hvor der blandt flere Ruiner paa en skjön tildeels med Vidiekrat bevoxet Slette ere fundne Levninger af en Kirkebygning, der udvendig har været henved 10 Al. i Fjirkant, hvis af flade Stene byggede Mure paa nogle Steder endnu ere 4 Alen høie og  $1\frac{1}{2}$  Al. brede. Dr. Pingel, som i 1829 besøgte Stedet, bemærker at denne Bygning er fuldkommen orienteret og dens Indgang paa Sydsiden af  $1\frac{1}{2}$  Alens Brede. SSO findes i nogen Afstand ubetydelige Levninger af en anden Bygning, 18 Al. l. og 15 Al. br., som har haft flere smaa Bygninger paa Sydsiden og synes at have været en Gaard med dens Udhuse. SSV for Kirken omtrent i samme Afstand findes ubetydelige Levninger af en omtrent 45 Al. l. og ikke fuldt 30 Al. br. Muur eller maa-skee kun et Steendige, som efter Thorhallesens Formodning har omgivet en Kirkegaard. I Midten af samme synes der at have staaet en Bygning af omtrent 20 Alens Længde og 10 Alens Brede; denne har haft flere Afdelinger. Et Gravsted findes i skraa Retning i det sydøstre Hjørne af den ydre Muur, omtrent 4 Al. langt og 2 Al. bredt, altsaa meget større end Grönlændernes Grave i Almindelighed, og tillige altfor omhyggeligen opført til at det oprindeligen kan have været deres Arbeide. Ved den søndre Side af disse Ruiner flyder ifølge Thorhallesen en Laxelv langs en Dal, der paa begge Sider er bevoxet med Krat og Græs, saa her synes at have været et nærsomt Sted for Kreaturer om Sommeren. Med høit Vande bliver denne Bugt 1 til 2 Mile længere, thi Vandet stiger gjennem et smalt Sund meget længere op. Høist rimelig har Vandets Tilbagevigen ved

Lavvande fra denne Fjordseng givet Anledning til Stedets ovenanførte Benævnelse (af at *hopa*, vige tilbage, jfr. Antiquitates Americanæ S. 432-433). Dets eskimoiske Navn Ujararsoak o: den store Steen har den herværende gamle Steenbygning foranlediget. Til hvad Sagaen om Thorstein Geirnesfjafostre beretter (III, 528), at Hóp var Vestrebygdens Thinglaug, tør man formedelst denne Sagas Utro- værdighed i det Hele ligesaalidt fæste nogen Tiltro som til at de i denne Saga anførte Stedsnavne skulde være paalidelige.

HIMINRAKI, det mod Himlen rækkende Fjeld, norden for hvilket Havet formedelst mange Havsvælge var farligt at beseile, maatte vel være Hjortetakken, et ved Godthaab liggende Fjeld, der efter Thorhallesens Beretning sees over 25 Mile borte og noget nær er det høieste Fjeld i Strat-Davis. I Ivar Bardsöns Tid beseiledes de nordligere Kyster ikke længere saaledes som tidligere, og har man dengang anseet Seiladsen til disse for at være udsat for mange Farer.

LÝSUFJÖRÐR, (af *lýsa*, et Slags Torsk, *Gadus merluccius*, paa Norsk *lysing*, Ström 1, 295; paa Grönlandsk akulliakitsok, ifølge Fabricii Fauna Grönlandica, S. 148, som beretter at den findes i de sydligere dybe Fjorde). Her havde allerede Thorstein Eriksön en Gaard (*Þorsteinn átti bú í Vestrbygð á bæ þeim er hét í Lýsuförði*, I, 392), og her døde han efter sit mislykkede Forsøg paa at foretage en Opdagelsesreise til det af hans Broder Leif først besøgte Viinland. Her laa Flatøbogens førstnævnte Kirke i Vestrebygden paa Sandnes, *á Sandnesi*. Lýsufjord laa 6 Dagsroninger, 'altsaa ifølge ovenanførte Bestemmelse omtrent 42 Mile, fra Vestrebygdens sydligste Grændse i den Tid, da den gamle Chorographie forfattedes, altsaa fra Agglomer-sæt, og bliver rimeligviis Isertok i Sukkertoppens District. Hr. Vahl hørte Grönlænderne fortælle om oldnordiske Ruiner inde i denne Fjord, men om disse haves ingen videre Efterretning, ligesaalidt som om de Rudera, der have ligget i det Inderste af Ikkertok Fjorden i Holsteinsborgs District,

i hvilke der ifølge Glahns Beretning skulle være fundne europæiske Oldsager. Længere imod Nord ere ingen Levninger af faste Bopæle fra den gamle Bebyggelsestid forefundne; imidlertid have de gamle Nordboer jevnlig færdes ogsaa i disse Egne og der haft deres

### NORÐRSETUR

eller nordlige Opholdsteder (*setur*) for Jagtens og Fiskeriets Skyld. Næsten hver Sommer droge Grönlands Storbønder did op og ændsede ikke at i disse Farvande, som Skjalden Sveinn synger i Norðrsetu-Drápa, de høie Fjeldes haarde af Frost opsvulmede Hvirvler samlede og splittede Ægirs stormsvangre Døttre (Bølgerne). De havde til denne Fart særegne dertil byggede store Skibe og Skuder, forsynede med alle Slags Fangeredskaber og droge did, dels for at samle Drivtømmer, men fornemmelig paa Sælhundefangst, som gaves der bedre end hjemme i Bygden. De pleiede ogsaa der at tilberede Sæltjære; det smeltede Sælhundefedt blev heldt i Skindbaade, som ophængtes imod Vinden i fritstaaende Tørrehuse, indtil det storknede og tilberedtes siden til Forbrug (III, 243-245). Enkelte Steder ere navngivne, nemlig:

GREIPAR var en af de tvende Hovedstationer, hvor Norðrsetumændene havde deres Boder eller Hytter (*búðir eða skólar*); *greip* saavel som Fleertallet *greipar* betyder Mellemrummet mellem Fingrene, dernæst ogsaa Bjergkløfter. Til dette Navn maa en særegen tilsvarende Beskaffenhed ved Stedet have givet Anledning. Man kunde tænke paa flere eller snarere fem mærkelige tæt ved hverandre liggende Fjelde med Kløfter imellem, men end rimeligere kan Kystens Configuration have foranlediget Navnet. Greipar laa norden for Grönlands egentlige Bygder, men den Stedet i Skáldhelga-Rímur tillagde Benævnelse *bygðar sporðr*, Bygdens Ende, antyder at Stedet laa nær ved sammes Grændse. Tæt norden for 67° n. Br. og sønden for Disco finde vi en Kyststrækning med en til hint Navn sva-

rende Configuration, hvor nemlig de 4 smalle Fjorde Kkal-lurksoft, Iglutalik, Atanerne og Auleitsivik gjennemskjære og dele Kysten i 5 lange og smalle Landtunger.

KARLSBÚÐIR (af *búðir*, Træhuse, Bøder), mulig først anlagte af Thorfinn Karlsefne, der i den ene Oldbog oftere benævnes Karl, da han paa sin Reise til Viinland besøgte denne Deel af Kysten (I, 408), laa 6 Dagsroninger, altsaa omtrent 42 Mile, nordligere end Lysufjord, maatte altsaa søges norden for gamle Egedesminde.

BJARNEY (af *björn*, en Björn), som allerede besøgte i Aaret 1007 af Thorfinn Karlsefne paa hans amerikanske Reise, laa 3 Dagsroninger eller 21 Mile norden for Karlsbúðir, hvilket svarer til Beliggenheden af Disco Eyland, hvor der ifølge Wormskjold (l. c. S. 359) opholde sig med den saakaldte Vestis's Ankomst fra America en stor Deel hvide Bjørne, saa det ei skal være ualmindeligt at see flere paa een Gang; hvorimod det paa hele den sydligere Deel af Grönlands Vestkyst er en stor Sjeldenhed at see nogen, dog med Undtagelse af Julianehaabs District, hvor Storisen næsten hvert Aar fører nogle med sig. Navnet er saaledes meget passende. En Codex nævner Bjarneyjar i Fleertal, saa at de hosliggende Øer maa have været medregnede under denne Benævnelse, der dog ikke har været almindelig, om end Læsemaaden kunde antages for rigtig. Nordn for Bjarney anføres endnu to Steder, nemlig:

EYSUNES (af *eysa*, Kul) kan neppe være Halvøen Nórsoak, skjönt ikke langt fra Forsøget af samme Navn en Steenfælde af betydelig Størrelse fra de gamle Nordboers Tid findes (jfr. III, 842), eftersom ingen Kul ere fundne paa denne Halvø, men snarere Uperniviksnæsset i Umanaks Fjord, hvor der brydes Steenkul (see Collins Efterretninger i Skand. Lit. Selskabs Skr. 1809 S. 175, 206 og Pingel, Nord. Tidsskr. f. Oldk. 4 B. S. 107).

ÆÐANES (af *æðr*, Ederfugl, *Anas mollissima*) maatte vel være Næsset Cap. Cranstown, hvor Ederfuglene, som i

Mængde opholde sig i disse nordlige Egne, formodentlig have deres Tilholdssted paa Kysten. Ifølge den gamle Chorographie var der 12 Dages Roning omkring Bjarney og de norden derfor liggende Eysunæs og Ædanæs (*umhverfis Bjarney, Eysunes, Æðanes fyrir norðan*). Naar man reiser ud fra Godhavn den lige Vei til Cap Cranstown, derfra over Uperniviksnæsset tilbage og igjennem Waigattet til den Havn, hvorfra man gik ud, saa vil denne Reise udgjøre noget over 80 Mile og altsaa ganske svare til den gamle Angivelse. At Nordboerne have besøgt endnu nordligere Egne paa denne Kyst, derom vidner den paa Öen Kingiktórsoak paa 72° 55' n. Br. henved 4 Mile norden for det nordligste Etablissement Upernivik fundne mærkværdige Runesteen (jfr. III, 843), som var indstukken i en der opført Varde.

NORÐRSKAGI GRÆNLANDS EÐR LANDSENDI HINN NORÐ-  
ARI. *Skagi* bemærker en fremragende Pynt eller et sig langt udstrækkende større Næs. Grönlands nordlige Egne ere for lidet undersøgte til at man endnu kan vove at yttre nogen Formodning om Anledningen til disse Benævnelser, der iøvrigt vel blive at sætte i nærmest Forbindelse med det Sted, som vi nu skulle til at omtale som et af Grönlændernes Norðrsetur, ihvorvel det ikke kan siges at have udgjort en Deel af selve dette Land.

KRÓKSFJARÐARHEIÐI nævnes som den anden af Norðrsetnumændenes tvende Hovedstationer. Did op, for fra dette alt bekjendte Sted at gjøre videre Opdagelser, foretoge nogle Præster fra Gardar i Aaret 1266 en Undersøgelsesreise. Af Beretningen (III, 238-245) sees at selve denne Egn tidligere pleiede at besøges og at de gamle Grönlændere der, ligesom i Greipar, havde Boder eller Skaaler for Jagt og Fiskeri. Derhos er det öiensynligt at det maa have været en meget betydelig Fjord, i og tildeels gennem hvilken var en vidtløftig Seilads af mange Dage. Navnet synes at hen-

tyde paa at Fjorden har en mærkelig Krumning (*krókr*) og at den er omgivet af øde Høilande (*heiði*). Det var ud af denne Fjord, eller af de samme begrænsende Høilande, ind i et indenfor liggende Hav hine Præster seilede, for at gjøre Opdagelser længere mod Nord, end deres Landsmænd hidtil vare komne, og paa hvilken Opdagelsesreise de saae mange Öer, Søler, Hvale og en Mængde Bjørne, samt omsider kom dybt ind i den indre Havbugt (*allt i hafsbotsinn*), hvor de bemærkede et mod Sönden beliggende Fastland (*sauðrland*) og Jökler. De traf der nogle Kjendemerker paa at Skrælinger havde i ældre Tider opholdt sig der, men de kunde ikke gaae i Land for Björnene. Derpaa seilede de tilbage i 3 Døgn, og traf da igjen Spor af Skrælingers Ophold paa nogle Öer sönden for *Snæföll* (Sneefjeld), et tidligere bekjendt Fjeld. Siden seilede de sönderpaa langs med Króksfjarðarheiði en stor Dagsroning Jacobsmessedag; det frøs da der om Nætterne, men Solen skinnede baade Nætter og Dage, og var ikke høiere, da den var i Sönder, end at, naar en Mand lagde sig tværs i en sexaaret Baad, udstrakt mod Rælingen, saa traf Skyggen af det Bord, som var nærmest mod Solen, i Ansigtet paa ham, men om Midnat var den saa høi som hjemme i Bygden, naar den er høiest i Nordvest. Siden seilede de tilbage hjem til Gardar. Af den førstnævnte af de to paa Jacobsmessedag angivne Observationer kan intet sikkert Resultat udledes, da man ikke med nogen Bestemthed kan vide Baadens Dybde eller egentlig Dybden af den liggende Mands Løie, samt Bordets Høide i Forhold dertil, for deraf at udfinde den Vinkel, som Bordet har dannet med Mandens Ansigt, hvilken Vinkel efter Angivelsen skal svare til Solens Middagshøide paa Jacobus eller den 25de Juli. Antager man den efter Rimelighed at have været henimod  $33^{\circ}$ , maa Stedet have ligget omtrent paa  $75^{\circ}$  n. Br. Det har ingen Sandsynlighed for sig at Vinklen kan have været større og at altsaa Stedet kan have ligget sydligere. Et sikrere Resultat giver imidler-

tid den anden Observation. For den 25de Juli var i det 13de Aarhundrede

Solens Declination = + 17° 54'

Ecliptikens Skraahed = 23° 32'

Solhöiden paa den længste Dag i NV er i den paa 60° 55 n. Br. beliggende Bygd = 3° 40' og denne lig den nordre Solhöide paa Jacobus og Parallelen 75° 46'. Paa den Baffinsbugten mod Öst begrænsende Kyststrækning er ingen saadan betydelig Fjord bekjendt. Sir John Ross's Undersøgelsesreise synes at have godtgjort at der heller ingen seilbar Gjennemfart er i denne Retning. Man vises derfor over til den modsatte Kyst, og neppe vil man her kunne tage feil af, hvilken Fjord der betegnes med disse characteristiske Kjendemærker, men kan med al Sandsynlighed antage, hvad Observationerne ogsaa henvise til, at de Gamles Króksfjörðr er Sir James Lancaster's Sund og Barrow-Strædet tilligemed Prinds Regents Inlet, i vore Dage igjen bereiste og geographisk nøiere bestemte af V. E. Parry, Sir John Ross, James C. Ross og flere britiske Sømænd paa deres ikke mindre dristige og farefulde Expeditioner. De Strædet begrænsende Kyster svare, ifølge Parry's Beskrivelse, godt til Benævnelsen *heidi*; paa den nordre ligge Cunningham Mountains og paa den sydlige Byam Martin Mountains, høie og øde Fjeldstrækninger (in some parts table land), tildeels bedækkede med evig Sne.

Betræffende de i Oldskrifterne navngivne Steder i de øvrige americanske Lande udenfor Grønland henviser Forf. til sine Undersøgelser desangaaende i *Antiquitates Americanæ* (jfr. Afh. om Americas Opdagelse i det 10de Aarhundrede i *Annaler f. nord. Oldk.* 1840-1841, S. 3-37), hvis Resultater ere følgende: at HELLULAND IT MIKLA (af *hella*, en flad Klippe) er Kyststrækningen norden for Hudsons Stræde samt Labradorkysten; LITLA HELLULAND, som laa SV for Herjulfssnes i en Afstand af 4 Døgnseiladser (*dægr*)



i rygende Storm (en saadan anslaaet til 10 Mile længere end den sædvanlige paa 27 Mile, altsaa 148 Mile) bliver Newfoundland; MARKLAND (af *mörk*, Skov) SV derfor i en Afstand af 3 Døgnseiladser (80 til 90 Mile) Nova Scotia, og VÍNLAND, som laa 2 Døgnseiladser (54 Mile) i sydvestlig Retning fra Markland, Massachusetts og Rhode-Island; KROSSANES Gurnet Point; KJALARNES Engländernes Cap Cod og Indianernes Nauset, og de derpaa liggende FURÐUSTRANDIR (besynderlige Strande) Nauset Beach, Chatham Beach og Monomoy Beach; STRAUMSEY Martha's Vineyard, og STRAUMFJÖRÐR Buzzards Bay. HÓP, Vigen eller Indsøen, gennem hvilken en Flod løb og hvorved Leifsbúdir vare beliggende, Mount-Hope-Bay.

ÍRLAND IT MIKLA, Storirland, ogsaa benævnt Hvítmánnaland, de hvide Mænds Land, rimeligviis de sydligere Egne af de forenede Stater sønden for Chesapeak-Bay, nemlig Nord- og Syd-Carolina, Georgien og Florida. Efter et af Shawaneserne bevaret Sagn har Florida forud været beboet af et hvidt Folk, der var i Besiddelse af Jernredskaber, formodentlig Udvandrende fra Irland, eftersom ogsaa Beboernes Sprog berettes at have lignet det Irske.

## XXXVI. FORTSAT ANHANG TIL DE GRÖNLAND ANGAAENDE DIPLOMER.

### 3.

1341. Paa dette mærkværdige Document er Prof P. A. Munch i Christiania først bleven opmærksom. Original-Membranen, som (efter en gammel Notice) har tilhørt Københavns Universitet og end for Domkirken i Bergen, vides ikke nu at være til, men en Udskrift af den med Arne

Magnussens Haand findes i de för af os tit nævnte Bartholinske Haandskrifter, Tomen Lit. E. S. 479. Det er af stor Vigtighed for Grönlands Historie, da det egentlig er et Pas til Grönland, udstædt af Biskop Hakon i Bergen for Ivar Bardsön, Præst af hans Stift, som skulde foretage denne Reise i hans og hans Kirkes Ærender. Her have vi altsaa en authentisk Underretning om Forfatteren til Grönlands ovenfor III, 248-260 og forhen af Rafn i *Antiquitates Americanæ* meddeelte høist vigtige Beskrivelse. Derved bekræftes den för yttrede Mening, at dens Original har været skreven paa gammel Norsk, ligesom og den Gisning at Ivar havde levet og virket i det 14de Aarhundrede. Vi maa nu antage at Ivar Bardsön er kommen til Grönland i Efteraaret 1341, men i næste Aar 1342 vil en Efterretning, anført og drøftet af os ovenfor (III, 459-462), at en stor Deel af Grönlænderne faldt fra den christne Tro og begav sig til Hedningerne i America. De herved opstaaede Uroligheder kunde da have forhindret Ivar Bardsöns Tilbagereise; i al Fald var Biskop Arne da saa gammel og saa svag (III, 14), at det er sandsynligt at han 1342 eller 43 har overdraget Præsten Ivar Bardsön Bispestolens og dens Eiendommes Forvaltning, som overhoved först 1368 igjen overtoges af en Biskop (III, 30). Hermed stemmer vistnok den gamle samtidige Underretning (III, 259), at Ivar Bardsön havde været Forstander for Bispegaarden i Grönland i mange Aar, samt at han var en af dem, som var bleven udnævnt af Laugmanden til at uddrive Skrælingerne af Vestrebygden, men da de kom did, fandt de ingen Mænd, hverken Christne eller Hedninger (o. s. v.); see ovenfor III, 259. jfr. 32, 60, 61. Da den her sidst anførte Anmærkning blev skreven, kjendte vi ikke den ovenómhandlede Notice om Aaret 1342. Sætte vi at Præsten Ivar Bardsön, da han reiste til Grönland, var 25 Aar gammel, maatte han 1379, hvis han da levede, have været 63 Aar gammel.

Universis Christi fidelibus, præsens scriptum cernentibus. Haquinus Dei gratia Episcopus Bergensis, salutem in salutis auctore Jesu Christo. Exhibitorem præsentium Iuarum Barderi, nostræ dyocesis sacerdotem, Universitati vestræ recommendamus in Domino diligendæ: affectu quo possumus corditer rogantes, quatinus illum (quem in nostris et Ecclesiæ nostræ negotiis ad Grönländiam, per mare non minus tempestuosissimum quam longissimum, destinamus) in eundo, morando et redeundo favorabiliter et benigne pertractetis, consilium et auxilium eidem impendentes, cum vos duxerit requirendos, non sinentes eum in rebus vel personâ a quocumque indebitè molestari: Immo, si et quando opus fuerit, circa ejus liberationem liberaliter et efficaciter intendatis. Quod apud promotores suos grata volumus et debemus vicissitudine promereri. In cujus rei testimonium sigillum nostrum præsentibus est appensum, Datum Bergis, sexto Idus Augusti, Anno domini M. ccc. xl<sup>o</sup>. primo.

I Begyndelsen af denne Codex, som ellers heelt igjennem er skrevet af Arne Magnussen, staaer med en anden (Bartholins) Haand: „Ex ms. membraneo in folio, Bibliothecæ Academiæ Hafniensis, quod manuscriptum olim pertinuit ad Ecclesiam Bergensem”.

#### 4.

1366. Originalen til dette Diplom findes i en gammel Pergaments-Codex, indeholdende Breve om Klosteret Munklifs Eiendele m. m., (Kjöbenhavns Universitets-Bibliotheks Haandskriftsamling Nr. 28 i 4to). Den udgives nu af Prof. P. A. Munch i Christiania. Man kan slutte deraf at Hr. Alf, förend han blev viet til Biskop over Grönländ, har

Samtlige Christi Troende, som see nærværende Skrivelse, hilser Hakon, Biskop af Bergen, i Saligbedens Ophav Jesus Christus. Foreviseren heraf, Ivar Bardsön, Præst af vort Stift, anbefale vi eders i Herren elskelige Samfund, og bede saa inderlig og hjertelig, som det er os muligt, at I, da vi sende ham i vore og vor Kirkes Ærender til Grönland, over et ikke mindre stormfuldt end vildtudstrakt Hav, ville paa hans Henreise, under hans Ophold og paa hans Tilbagereise, behandle ham med Yndest og Velvillie, samt yde ham Raad og Hjelp, naar han anmoder eder derom, og at I ikke tillade at nogen uforskyldt fornærmer ham paa Person eller Gods, men derimod, hvis eller naar det skulde behöves, bestræber eder ædelmodig og virksomt for hans Befrielse, — hvilket vi, med taknemmelig Gjengjeld mod hans Velyndere ville og bör forskyldte. Til Vidnesbyrd herom hænges vort Segl ved nærværende Brev. Givet i Bergen, den 8de August, Aar efter Herrens Byrd 1341.

---

boet paa Nordnæs, en af det gamle Bergens Forstæder ved St. Michaels Kirke og i Nærheden af Klosteret Munkelif (af Benedictinernes Orden). — Efter nogle Annaler blev Alf Biskop 1365, efter andre 1366. I sidstmeldte Aar blev et stort Handelskib udrustet fra Bergen til Grönland, men forliste i Nærheden af Staden 1367; med det har Biskop Alf rimeligviis villet afreise til sit Stift; 1368 vide vi at han virkelig kom til Grönland; see ovenfor III, 28-31, 59. I al Fald er det klart at Biskop Alf har udfærdiget det her følgende Brev da han har været i Begreb med at forlade Norge for bestandig.

Ollum monnum þeim sem þetta bref sea æðhir  
 bøyra sendir broðbir Alfuir meðh gudz nadh biscop  
 i Grønlande Q. gudz ok sina, kunnukt gerande at  
 wer vitom meðh rettom sannindom uarom oc eidh  
 þen sem wer sworedh hafuom heilagre kirkiu oc  
 herra Olafue meðh gudz nadh erchibiscope i Nidar-  
 oss firir erlighom herrom, herra Gisbrikte meðh gudz  
 nadh, biscope i Biorgwiu, herra Oghmunde Findzsone  
 drotzsæta i Noreghe, oc herra Þorsteine profasta at  
 postola kirkiu: at þau tuft er liggir om kirkiuua j  
 Nordnæse vttan at kirkiugardenom, eghir gudh,  
 sancte Mikiall oc klaustrit at Munklifui. En þau  
 hws er þer standa hafwm wer uppbyggt af varom  
 eignom pæningom meðh þerre hiepp er wer fen-  
 gom af klaustrino. Þy meðh radhe oc samþykte  
 för nempdra herra gerdhom wer þessa skipan a i  
 erkebiscops gardhenom i Biorgwin at þau adhir-  
 nempd hws skal Tidhekir Nicholassun var systur-  
 sun hafwa swa lenge sem han uil, en sidhan falli  
 undir klaustrit. Oc til sanninda her om settom wer  
 uart incigle fire þetta bref er gort uar i Biorgwin Olafs  
 uoku aftan fyrre; anno domini m° ccc° lx° sexto.

## 5.

1407. Efter en lös Copi eller snarere en Art af nyere  
 Oversættelse i Arne Magnussens Brevsamling, skreven hen-  
 imod Aar 1600.

Wij Bertholdus med Guds Naade Biscop ij  
 Grönnlanndt. Hilsse alle di, som dite breff høre  
 eller see, kierligen med war Herre. Dit skall alle  
 viterligt vere, At da wi viscetcrede i Lille Herdall,

Alle Mænd, som dette Brev see eller høre, sender Broder Alf, af Guds Naade, Biskop i Grönland, Guds og sin Hilsen, vitterligt gjørende at vi vide ved vore rette Beviisligheder og ved den Ed, som vi have svoret til den hellige Kirke og Herr Olaf af Guds Naade Erkebiskop i Nidaros, for ærlige Herrer, Herr Gisbrikt af Guds Naade Biskop i Bergen, Herr Ogmund Findzson Drost i Norge og Herr Thorstein, Provst til Apostlernes Kirke, at de Tomter, som ligge omkring Kirken paa Nordnæs, udenfra til Kirkegaarden, eier Gud, Sanct Michael og Klosteret paa Munklif. Men de Huse, som der staae, have vi opbygget for vore egne Penge, med den Hjelp som vi fik dertil af Klosteret. Thi gjorde vi, med ovennævnte Herrer Raad og Samtykke, den Bestemmelse i Erkebispegaarden i Bergen, at Tidheker Nicholasson, vor Söstersön, skal have de ovennævnte Huse, saalænge som han vil, men derefter skulle de tilfalde Klosteret. Og til Bevis herfor satte vi vort Segl for dette Brev, som blev affattet i Bergen, den förste Olafsmesses Aften<sup>1</sup> Anno Domini 1366.

---

paa erligh herriss veigne, Her Eschild med guds Naade, Ercebischof i Nidros Anno Domini m. c. d. septimo, Söndagen epter stij Martenns dagh. Wiide wi Kiercken der sammesteds, Och schippede dieris Kierckemis dagh, Epter Sogenemendenis bönn och

---

<sup>1</sup>) P. A. Munch antager at *Ólafsvoku* her betyder den förste Olafsmesse (Olsmisse) og at Datum altsaa bör omskrives til Aftenen eller Dagen för: den 28de Juli.

villie, dagen epter Stj Martenns dagh<sup>1</sup>, och vatoin<sup>2</sup> wi aff Guds Naade, och s. peders och s. paffuels Apostels, Alle *Retschippede dem*<sup>3</sup>, Som *di*<sup>4</sup> kiercke med gudlige Art sockie, *Alle*<sup>5</sup> til Skrift, eller bögingh hielpe, xl dage Afflad, dem till Afflössen, aff dieris sönder. In cuius rei testimonium Secretum nostrum est appensum *Domino*<sup>6</sup> die 8<sup>o</sup> loco prenominitis.

Bagpaa med samme Haand: Copia aff et Pergamennitz breff liggendis i lille Herdals Kiercke i Hordallern.

## 6.

1420. I Geheimearchivets store Diplomatarium findes en Afskrift, med Grams egen Haand, af et paa Latin affattet Afladsbrev paa 40 Dage for de Pilegrime og andre som paa visse Festdage med Andagt besøgte den hellige Konge og Martyr Olafs Altar i Apostelen St. Pauls Kirke i Sackjöbing i Odense Stift, udstædt i Nidaros af Erkebiskop Eskild og Biskop Berthold, den 25de April 1420. Begyndelsen lyder saaledes:

„Universis Christi fidelibus præsentes litteras inspecturis Eskillus, Dei et Apostolicæ sedis gratia, Archiepiscopus Nidrosiensis, ac Bertoldus, eadem gratia, Episcopus Gardenis, Salutem ac sinceram in Domino caritatem“. I øvrigt stemmer dette Afladsbrev i Formen mestendeels overeens med det S. 144-45 for Svartaland Kirke, paa de deri ommeldte Omgange om Kirkegaarden nær. Slutningen lyder saaledes: „In cuius rei testimonium Sigilla nostra præsenti bus sunt appensa“. Gram har dog desværre maattet bemærke paa sin Afskrift: „sigilla des(unt)“. Datum udtrykkes saaledes: „Nidrosiæ, ipso die Sancti Marci MCDXX“.

<sup>1</sup>) Hvert Aars 12te November. <sup>2</sup>) uden Tvivl Originalens: *reton* (yde, bevilge). <sup>3</sup>) *retskriftede mænd*, A. Magn. egenhændige Rettelser i Margen. <sup>4</sup>) *den*, sammes egenh. Rettelse over Linien. <sup>5</sup>) *eller*, sammes egenh. Rettelse i Margen. <sup>6</sup>) *anno*, ligeledes.

Heraf maa man slutte at Biskop Berthold har resigneret eller frasagt sig sin Function mellem Aarene 1408 og 1411 (see ovenfor III, 149-150), da Jacob Teppe dertil var udnævnt i hans Sted, men at han dog har forbeholdt sig sin biskoppelige Titel og Værdighed indtil 1420. Hvor længe han siden har levet have, vi ikke kunnet udfinde.

## 7.

1412. Efter en Afskrift paa et løst Halvark i Arne Magnussens Brevsamling, skrevet med en temmelig gammel Haand.

Thess bekænnēs jac Magnus Jonsson Timbermann m̄z thesso mino opno breffue, ath jach haffuer wpbarit aff hederlighom Manne Hr̄e Swen Ericks-son Dechen j Trondem, ald then Arbeitzlön som mick skild waar for mit Arbeide, som jach haffuer hafft vppa Trondeness kkio<sup>1</sup>, fra then första tydh, som jach mick thz Arbeithe och gierning fortoock, til thenne dagh; i [fisk Ören<sup>2</sup>; [Raff och Ræcklingh<sup>3</sup>, swa at mick wël att nöghe til takke. Huorfor giffuer jach Hr̄e Dæchenen forse<sup>4</sup>, j alle Matte frij oc Akærelösen<sup>5</sup>, och alle hans efterkommende Soknepreste aa Trondenese adnepdo<sup>6</sup>, for mick oc alle mine Eruingie, om alt Sidhr mejr tiltaall eller Manilse for forsagde Lönn. Bethiendes odmiuklighe wyrdeligh Herre oc Andeligh fader, Biscop Gregorius aff Grönlande, och beschedelighe Dandemann Lamp Jonsson, Radhmand j Bergen, och Karl Hel-

<sup>1</sup>) Denne af Grundmuur opførte Kirke var fordum en af de smukkeste ikke allene i Nordlandene, men og i hele Norge. Forhen laa derved et Munkeløster. <sup>2</sup>) fra [ Man bör vel her læse: Fiskeöre, d. e. Fiskevarer. <sup>3</sup>) fra [ törrede Dele af store og fede Helleflyndre. <sup>4</sup>) ankelös (angerlös). <sup>5</sup>) her har vel staaet: abrnefndu (ovennævnte).



gesson, Lagrettemann aa Helgelande, trykkia sin Inc. mz mine for thette breff, huilcke som Nær ware, thenn tijdlh jac thenne fornepde Lönn wpbar, mangom audrom godhom Mannom Nerwerandom. Scrтт in Öyafjord<sup>1</sup>, Anno Dñi Mcdxh<sup>do</sup> ix die Mensis Julii<sup>2</sup>.

#### TILLÆGSBEMÆRKNINGER.

*Til Side 150, 151, 154, 155 (Nr. 50, 51, 53-55, 56).* Af Petri Olai Optegnelser til Minoriternes Historie i Danmark (Langeb. Script. V, 517) erfare vi at den her omhandlede grønlandske Biskop Jakob ellers ogsaa kaldtes Teppe, samt at han var af Minoriternes Orden. Det tillægges at han var Vicarius for Biskop Johannes af Roskilde, samt 1113 og 1420 Biskop Peters Suffraganeus.

*Til Side 193-198 (Nr. 71-78).* Efter Celsii Hist. Gust. I, var Biskop Vincentius i nogen Tid Vicebiskop for Erkebiskop Johannes Magnus af Upsala. I Geheimearchivet bevares et Pergaments-Brev, dateret St. Olai Dag (29 Juli) 1533; hvori Biskop Vincentius's Procurator i Kjöbenhavn, Jep Peersen, Prior Vicariorum, paa hans Vegne bortleiede en til „Altare compassionis beate Mariæ virginis" i Frue Kirke hørende Gaard i „Skoboderne, sünden ud mod Algaden, paa det Hjørne west wt met Strandbadstuestrædet i Vorfrue Sogn til Svend Olsen, Bager og Borger, paa hans, hans Hustrues, Börns og Arringers Levetid." I Skriftet: Det danske Selskabs Begyndelse og Tilvæxt S. 257 anføres blandt Originaler et Papirs-Document, tilhørende Selskabet (1718). „Kirstine van Nordhem, Borgerske i Nestved, „Qvittanz, givne M. Hans Laurens søn, Kannik i Roskilde, for gjort „Regnskab efter hendes kjære Frændes, Biskop Vincentii, Død." Aars-tallet var afrevet. See ellers Vedel Simonsens Bidrag til Odense Byes Historie, II, 137, 139-140.

<sup>1</sup>) Rimeligviis en Gaard ved en Fjord af samme Navn paa den store Ö ved Senniens vestlige Kyst, i Nordlandene. <sup>2</sup>) Tegninger af Seglene ere vedföiede; det Biskop Gregorius tilhørende viser sig her at være det samme, som vi have ladet afbilde efter de bekadigede Aftryk i Vox, Tab. I, Fig. 4. Tegningerne af de 3 övrige Segl fremvise Bomærker i Binderuner.

## OM DE GRÖNLANDSKE BISKOPPERS SEGL.

Disse Aftryk eller Tegninger af dem ere stukne i Kobber paa Afbildningerne Tab. I.

Fig. 1. Biskop Henriks Segl 1388. Efter en Tegning i den Klevenfeldske Samling af aftegnede Sigiller, sammenlignet med et utydeligt Aftryk i Geheimearchivet. Under Biskoppens Brystbillede, omgivet af gothiske Gavlizirater, sees sandsynligviis hans Famillevaaben. Omskriften er afslidt. Under vort Diplom Nr. 46; see ovenfor III, 131.

Fig. 2. Efter en Tegning i samme Samling, Afdelingen Grönland. Af Omskriften, i gothiske Majuskler, ere disse Ord kun synlige: IAGOB · DEI · GR. Seglet fremstiller en Biskop, siddende paa en ved begge Sider med Dyrefigurer udsmykket Stol, med en Bispestav i den venstre Haand, i det han opløfter den høire til Velsignelse. Klevenfeld har vistnok antaget Originalen for en grønlandsk Biskop Jacobs Segl, og maa vel have haft Grunde derfor; jfr. Fig. 3, 5.

Fig. 3. Efter 3 originale Aftryk i Geheimearchivet. En under en gothisk Thronhimmel, med Söller ved Siderne, siddende Biskop, med den til Velsignelse oprakte høire Haand og denne tydelige Omskrift i gothiske Minuskler: s. iacobi de. gra. epi. garben. Nedenunder sees et Vaabenskjold med en Biskops Brystbillede, som er anbragt i en skraa Silling. Seglet har tilhørt Biskop Jacob (kaldet Teppe) 1417. See vore Diplomers Nr. 53-55, III, 151, 155.

Fig. 4. Efter Originalen i Arne Magnussens Diplomsamling, Biskop Gregorius's Segl 1450. Et Vaabenskjold med Bjelker, der er anbragt i det gothiske Ornament som kaldes Trekompass. Omskriften, hvortil der findes Spor, er nu ikke læselig. See vore Diplomers Nr. 61, III, 180, samt Anhanget Nr. 7 (1412) III, 891.

Fig. 5. Efter en Tegning i Langebeks Samling af aftegnede Sigiller, fra et Diplom, udgivet eller forvaret i Rostock 1487; see ovenfor III, 191 (hvor 1481, i 14de Linie, er en Trykfeil). Vaabenskjoldet er der beskrevet. I Omskriften: SECRETV · IACOBI · EPI · GADENSIS · have vi gjættet at det sidste Ord maatte læses GARDENSIS (ligesom man i lignende Indskrifter finder Rigsted for Ringsted o. s. v.). Efter vor Begjering er Originalen blevet forgeses eftersøgt i de rostockske Archiver.

Fig. 6. Efter en Tegning i samme Samling. Originalen udstædt af Biskop Vincentius, var af 1537; jfr. III, 198, Diplom Nr. 78. W. E. skal betyde: Wincentius Episcopus.

## FORTEGNELSE OVER GRÖNLANDS BISKOPPER.

Med Angivelse af de Aar, i hvilke de vides eller formodes at være blevene viede, eller ved hvilket de først eller sidst nævnes o. s. v. Deres øvrige Begivenheder m. m. ommeldes i den almindelige chronologiske Udsigt over Landets Historie til Reformationstiden.

Vielses- eller Beskikkelses- aar.	Fratrædelses- eller Bidsaar.
1055 Albert eller Adalbert, viet i Hamborg . . . . .	—
1112 drog Erik Guupsson til Grönland <sup>1)</sup> ; derfra til Vinland.	1121.
1124 Arnald <sup>2)</sup> , viet i Lund; entlediget . . . . .	1150.
1150 Jon <sup>3)</sup> , døde . . . . .	1187.
1187 Jon Arnason <sup>4)</sup> , viet i Nidaros; døde . . . . .	1209.
1212 Helge ( <i>Helgi</i> ) Ögmundsson; døde . . . . .	1230.
1234 Nicolaus; døde . . . . .	1239.
1246 Olaf; døde . . . . .	1280.
1288 Thord <sup>5)</sup> ( <i>Þórðr</i> ), døde . . . . .	1314.

<sup>1)</sup> I en Arnæ-Magnænsk Membran, 415 i 4., staaer en kortfattet Fortegnelse over Biskopperne i Norge og Skatlandene (*Biskupa registri i Noregi ok skatllöndum*). Der nævnes *Kirkir* som den første Biskop i Grönland. En anden lignende Fortegnelse over samme Lands Biskopper i Rimbegla (S. 320) begynder saaledes: *Þessiir kafa biskupar verit á Grænlandi, í Gørðum: Kirkir*, o. s. v. Dette er vel det eneste Sted i Oldskrifterne, hvor vi finde det berettet, at denne Biskop Erik har boet paa Garde. Nogle kalde ham *Upsi*; see III, 6.

<sup>2)</sup> I ovenmeldte Membran og i Rimbegla kaldes han *Arnaldr*, uden Tvivl urigtig, — hvis han ikke selv har villet forandre sit oprindelig hedenske Navn til det mere christelige eller præstelige *Arnaldr*. Saaledes kaldtes en Biskop Sigurd (i Norge og Sverrig, i det 11te Aarhundrede) ogsaa *Jón* eller Johannes. — De fortsætte eller Listen saaledes: *Jón. Jón. Hælgði. Nicholas. Ólafr. Þórðr*.

<sup>3)</sup> *Jón* den 1ste kaldes af Nogle *Knútr*, som (hvis det ikke er det bekjendte Mands-Egennavn) betyder Knude; af andre *Kútr* (Kutting, en lille Tykkert) og af end andre (som i Rimbegla): *kræri*, *knari*, *kværi*, af ubekjendt Betydning. *Kættir* (Kat) i Flatøbogen er vel en Læse- eller Skrivefeil for *Knútr* (ligesom *kótr* for *kútr*? i Arngrim Johnsens Specimen Islandiæ historicum, S. 148).

<sup>4)</sup> Han kaldes af nogle *smýrill* (Spurvhøg); af andre *Sverrisfostri* (Sverres Fosterson). Flatøbogen nævner (col. 850) to Biskopper Erik og Harald mellem de tvende Joner. Er dette rigtigt, have de rimeligvis været Officiales eller saakaldte Viebisper, i den senere Periode af Jon den 1stes ikke mindre end 37aarige Embedstid.

<sup>5)</sup> Rimbegla's trykte Text nævner, efter Thord, en *ellers alldes* ubekjendt Biskop, *Bokki*; dette er vel egentlig et blot Tilnavn, i sin Tid givet Biskop Thord. Ved det har man *ellers* pletet at betegne en stor og stormodig Mand. — Rimbegla tillægger her de to Biskop-

- 1314 Arne (*Arni*); var i Live 1313, døde henved . . . 1349.  
 1343 Jon Eiríksson, kaldet *Skalli*; kom neppe til Grönland;  
 blev ansat som Biskop for Holm Stift i Island . . . 1357.  
 1365 Alf (*Alfr*); døde . . . 1378.  
 1385 Henrik; nævnes sidst med Vished . . . 1391.  
 1408 nævnes først Biskop Bertold af Garde (da i Norge), og  
 sidst — formodentlig som entlediget . . . 1420.  
 (1408 og 1409 fungerede Sira Eindride Andreasson som Offi-  
 cialis i Grönland.)  
 1411 nævnes først Biskop Jacob Teppe af Grönland (i Dan-  
 mark); sidst . . . 1421.  
 1422 (omtrent) sees en Nicolaus (den 2den) at være bleven ud-  
 nævnt til Grönlands Biskop; han døde formodentlig omtr. 1432.  
 1433 udnævntes Bartholomæus de St. Ypolito, om hvem man  
 her intet videre veed.  
 1440 nævnes først Biskop Gregorius, og sidst . . . 1450.  
 1460 nævnes først Biskop Andreas af Grönland, sidst . . 1476.  
 1487 synes en Jacob (den 2den) at have kaldt sig Biskop af  
 Garde.  
 1520 nævnes først Vincentius Petri Kampe som Biskop for Grön-  
 land; senere 1533, 1535, døde i Maribo Kloster . . 1537;  
 og saaledes ophører Landets (virkelige eller titulaire) Biskoppers  
 Række med Reformationen i de nordiske Riger.

Lyschanders Grönlandske Krönike er, med Hensyn til Grönlands Biskopper, mestendeels urigtig, med Undtagelse af dens Begyndelse, og som det synes tillige af dens Ende, der endog lader til at indeholde mærkværdige, af nu tabte Kildeskrifter uddragne Efterretninger. Han nævner Erik som Landets første ved sit Ophold der bekjendte Biskop og anfører ved Aar 1121:

Och Erik paa Grönland lagde Haand oppaa  
 Plantet paa Vinland baade Folk og Tro. —

Dette har nogen Grund i bekjendte Oldskrifter; men naar han lægger til om Troen:

som er der end ved lige;

saa kjende vi ikke de Grunde eller Skrifter, hvorpaa han har bygget denne Efterretning. Ved 1152 omtaler Lyschander (som det synes) en anden grönlandsk Biskop af samme Navn, der rimeligviis er den samme Erik, som Flatöbogen (l. c.) ommelder mellem de tvende

per Arne og Alf, med Udeladelse af Jon Skalle. — End et grönlandsk Bisperegister findes i Membranen 309 Folio i Arne Magnussens Samling; det er trykt i Langebeks *Scriptores* VI, 620, og lyder saaledes: *A Grænlandi: Eiríkr. Arnaldr. Jón. Jón. Hælgði. Nicholas. Ólafuer. Þórði. Arne. Alfuer.* Hermed stemmer ogsaa den latinske Fortegnelse i Hvidtfeldts Bispekrönike (1653) S. 114. Der anføres endvidere efter *Alpho*: (1325) *Bertholdus, Gregorius, Andreas, Johannes* eller *Jonas, Henricus, Andreas* (1406). „Desunt nonnulli”. Arngrim Johansen nævner (l. c.) Henrik og Andreas (1460) som de sidste ham bekjendte.

Joner. Var da denne Erik Jon Knuts Vie- eller Vice-Biskop i Vesterbygden eller Landets nordlige Egne og den ovennævnte Harald hans Efterfølger? Grönlands övrige almindeligst bekendte Biskopper nævnes vel, men ommeldes utydelig og tildeels ved aldeles utrigtige Aars-  
tal. Mærkeligst forekommer os Krönikens Slutning, for hvis Rigtighed selv i chronologist Henseende skriftlige Efterretninger paabe-  
raabes. Der meldes nemlig, at, efterat Eskild var valgt til Erkebiskop 1402, udrustede han et Skib til Grönland („den Selladr igjen at prøve”):

„Og efter det var saa lang Tid forleed  
Siden Henrich did kom oc ingen han veed  
om han var endnu i Live,  
da gav han Anders bispelig Ret,  
om Henrich var hendöd eller afsæt,  
i hans Sted at komme og blive;  
men lefde den Herre og var ved Magt,  
at være Electus og give paa Agt  
Guds hellige Ord og Kirke,  
og raade sin Præster til Enighed,  
og holde hart ved god gammel Sed  
og Gud over alle Ting dyrke,  
handhæve og styrke (som der var sæt)  
Landsens Bedste og Kongens Ret,  
at ingen Mand skulde dem svegte.  
Og naar der ej aarlig kom Skib eller Bud,  
at Kongens Ridsel<sup>1</sup> dog lagdes ud,  
som hver han burde og megte.  
Og dermed gav de ham strax i Hand  
Snekke og Gods og Styresmand,  
som fuldt vel Kaasen vidste.  
De seilede hen, sidst saae man dem,  
om de der blev eller vel kom frem,  
det kan slet ingen udfriste.  
Han er den sidste baade Bisp og Mand  
til Grönland sendtes fra Norriges Land,  
der Klerke og lærde Mænd skreve:  
Et Tusind aff Guds Söns Naades Aar  
fire Hundred og Sex, som skrevet staaer  
i Norske Böger og Breve.”

1406

Ved denne Efterretnings Sammenligning med andre af os meddelte, forekommer det os nu at være höist sandsynligt, at denne Andreas er den samme, som vi finde ommeldt 1406 og 1409 i Diplomer under Benævnelse af Endride Andreassön (Andræ) med Titel af Officialis paa Grönland. 1406 ommelde Annalerne netop at et Skib er gaaet fra Norge til Grönland (mulig først bestemt til Island). Annalerne nævne dog blot de derpaa værende Islændere, som dem

<sup>1</sup>) Af det gamle Ord *reidsla*, Ydelse, Afgift; i gammel Dansk *Redsle*, endnu brugeligt som *Redsel* om visse Ydelser til Præsterne paa Landet.

mest vedkommende. Bertold nævnes dog allerede som Grönlands Biskop 1407. Det lader til at han hverken da eller i de to næste Aar er kommen til sit Stift, men at hin Andreæ eller Andreas (oversat af Endride?) har været hans Officialis der, — og 1410 ommelde Annaerne allersidst et Skibs Ankomst fra Grönland til Norge; denne sidstmeldte Efterretning har ikke været Lyschander bekjendt. De to Andreas (1406 og 1461) ommeldes af Torfæus som Grönlands sidste i historiske Efterretninger navngivne Biskopper, den sidste dog kun som forekommende i islandske Diplomer og nyere Annaler. Berthold, Gregorius og Arnus (?) ommelder han som indskudte af Hvidtfeld mellem Jon (den 3die) og Arne. See Torfæus's Chronologie i Grönlandia antiqua mellem 1343 og 1347 (pag. 252).

## CHRONOLOGISK UDSIGT

OVER

### GRÖNLANDS ÆLDRE OG NYERE HISTORIE.

- 863 (omrentlig) Gardar Svafarsson, bosat i Sjælland, opdagede Island<sup>1</sup>, hvilket han da gav Navn af Gardarsholm, I, 88-90, 97-103.
- 865 (omtr.) Nordmanden Naddodd, bosat paa Færøerne, kom til Gardarsholm og kaldte det Sneeland, I, 93-97.
- 870 (omtr.) Vikingen Floke, Vilgerdes Søn, bosat paa Færøerne, undersøgte Sneelands Kyster, og gav det Navn af Island, I, 101.
- 875 Ingolf, Örns Søn, bosatte sig først af alle Nordmænd i Island, I, 103.
- 877 (omtr.), eller endog noget før, opdagede Gunnbjörn Ulfsson (fra Norge) Gunbjörnsskjær og saae første Gang Grönlands bjergfulde Kyst, I, 71-77, 88, 103.
- 970 (omtr.) Snæbjörn og Styrbjörn opsøgte paa ny (fra Island) Gunbjörnsskjær og overvintrede der. (Nu ansat saaledes ved nøiere Overveielse af Tungu-Odds Levetid og Begivenheder.) I, 74-77, 101-107.
- 983 (omtr.) Are Marsson afreiste fra Island og forsloges af Storm til America, I, 150-169.
- Erik Röde (født i Norge, men da for længst bosat i Island)<sup>2</sup> foretog sin Opdagelsesreise fra Island til Grönland, I, 176, 202-204, 360.
- 984 Fortsatte han samme Reise, I, 176-178, 202-204, 360-363.
- 985 Drog Erik Röde tilbage fra Grönland til Island, I, 178, 204, 362.

<sup>1</sup>) Om de (forsaavidt) upaalidelige eller forfalskede Pave- og Keiser-Buller, i hvilke Grönland urigtig nævnes ved Aarene 831, 835, 840, 858, 872, 906, 919 o. s. v. see ovenfor III, 66-74.

<sup>2</sup>) See ellers den nyeste og fuldstændigste Udgave af Landnáma i Íslendinga Sögur (1813) I, 27-28, 228, 244, 246.

<sup>3</sup>) Are Frode kalder ham en bredefjordsk, altsaa islandsk Mand.

- 986 Anlagde han den første Colonie i Grönland ved udvandrede Islændere, I, 168-173, 178-191, 201-207, 362; III, 6.
- Fordreves Islænderen Bjarne Herjulfsson paa Seiladsen fra Island til Grönland, og forsloges til forskjellige nordamericanske Landes Kyster, I, 180, 194, 208-215.
- 987 (omtr.) Islænderen Helge Vesteinsson flyttede fra Norge til Grönland, II, 581, 601.
- 988-992 (omtr.) reiste Bjarne Herjulfsson til Norge og opholdt sig til næste Sommer ved Erik Jarls Hof, I, 214, 266-267.
- 998 Thorgils Orrabeinsfostre og hans Følge drog fra Island og forliste paa Grönlands Östkyst, II, 32, 88-97.
- 999 Björn Asbrandsson, kaldet Breidvikingernes Kærpe, fordreves af Storme, fra Islands Kyst, til et americansk Land, hvor han blev de Indfødtes Høvding, I, 766-768 o. f.
- Opholdt Thorgils Orrabeinsfostre sig paa Grönlands Östkyst, hvor hans Hustru Thorey myrdedes, II, 32, 98-108.
- Grönlænderen Leif Erikson (født i Island) drog fra Grönland til Norge, og antog der, tilligemed sit Skibsmandskab, den christelige Tro, I, 206-209, 381-386; II, 222-224, 230.
- 1000 Thorgils Orrabeinsfostre drager vester paa til Seleyra i Öst-Grönland, hvor han overvintrede, II, 32, 108-121.
- Norges Konge Olaf Tryggvesön overdrog Leif Erikson at forestaae Christendommens Indførelse i Grönland, hvilket Hverv han siden udførte, I, 386-389, 471-472; II, 224, 230-231.
- Leif gjenopdager de først af Bjarne Herjulfsson fundne, samt flere americanske Lande, I, 214-222, 386.
- Snorre Thorbrandsson og hans Broder, Thorvald Kimbe, udvandrede fra Island til Grönland, I, 402, 716, 737-738.
- 1001 Fortsatte Thorgils Orrabeinsfostre sin Reise vesterpaa i Öst-Grönland og overvintrede hos den forviste Rolf, II, 32, 108-122.
- Leif Erikson fortsatte sine Opdagelser i America og vendte tilbage til Grönland, I, 222.
- Den af Leif reddede Nordmand Thorer og hans Hustru Gudrid komme til Grönland, I, 224; II, 584-585, 601.
- 1002 Thorvald Erikson foretager en ny Opdagelsesreise fra Grönland til America, I, 224-226.
- Thorgils Orrabeinsfostre ankommer til Grönlands Östrebygd og overvintre i Eriksfjord, II, 32, 124.
- 1003 Den fredløse Rolf udfries af sin Landflygtighed og vender tilbage til det beboede Grönland, II, 132, 138.
- Thorgils udrydder Sörövere i Grönlands Vestrebygd og begiver sig paa Tilbagereisen til Island, II, 132-138.
- Thorvald Erikson drager mod Sönden, paa Opdagelser, fra Leifs-buder i Vinland, samt dertil tilbage om Efteraaret, I, 226.
- 1004 Drog han mod Norden i samme Hensigt, men ombragtes paa dette Tog af de Indfødte, I, 226-230.
- 1005 Vendte Thorvald Eriksons Skibsmandskab tilbage til Grönland, I, 230.
- Thorstein Erikson drager ud fra Grönlands Östrebygd, for at

- opsøge Viinland, men forslaaes af Storm til Vestrebygden, hvor han kort efter døde af Sygdom, I, 230-236, 388, 400.
- 1006 Thorsteins Enke Gudrid vender tilbage til Eriksfjorden og gifter sig kort derefter paa ny med Thorfinn Karlsefne, som da var ankommen fra Island, I, 238, 400, 406.
- 1007 Thorfinn og hans Hustru Gudrid drage fra Grönland til Viinland, I, 238-240, 406 o. f.
- 1008 Deres Ophold og Opdagelser fortsættes; Snorre Thorfinssons Fødsel; Handel med Skrælingerne, I, 240-242, 414-422.
- 1009 Thorfinn og hans Følge overfaldes af Skrælingerne; Strid med dem. Thorbrand Snorrasons Fald, I, 242-244, 421-434.
- 1010 Fortsættelse af Opdagelsesreiserne, I, 430-434.
- 1011 Thorfinn og Gudrid (med deres treaarige Søn Snorre) reise tilbage til Grönland, I, 246, 346.
- Islænderne Helge og Finnboge kom fra Norge til Grönland og overvintrede der, I, 246.
- 1012 De sidstnævnte Brødre foretog et Tog til Viinland i Fællesskab med Freydis Eriksdatter, I, 246.
- 1013 Freydis Eriksdatter vender tilbage til Grönland, I, 248.
- Thorfinn og Gudrid seile fra Grönland til Norge, I, 252.
- 1014 Toge de fra Norge til Island, I, 254, 440.
- 1017 Skjald-Helge fordreves af Storme fra Norge til Grönland, og tog sit Ophold paa Sólarfjöll, II, 502-506.
- 1018 Han bosatte sig paa Hörnes og faldt der i en svær Sygdom, II, 510-520.
- 1019 Han giftede sig med Enken Thorun paa Herjulsfnes og foretog et Tog til Greipar, for at udrydde Udaadsmænd, II, 520-530.
- 1020 Kong Olaf Haraldsson sendte Thoraren Nefjulfsson fra Norge til Grönland, for at overbringe den blinde Kong Rörik til Olafs Ven, Hövdingen Leif Erikson i Eriksfjord', II, 239, 242-246.
- Thorkatla, Skjald-Helges første Kjæreste, kom fra Norge til Grönland, II, 534 o. f.
- 1021 (omtr.) døde Leif Erikson. Hans Hövdingdømme arvedes af Sønnen, Thorkel Leifsson, der snart erhvervede sig den norske Konges Yndest, II, 314.
- Thorkatla reiste tilbage fra Grönland til Island, II, 550.

<sup>1)</sup> Vi have ovenfor (II, 239, jfr. Antiquit. Americanæ S. 307-308) gjættet at Finn Little, Kong Röriks, og da tillige i visse Maader Kong Olafs Smaasvend, ved at drage til Grönland for at besøge sin nærmeste og førstnævnte Herre der, er forlist ved de efter ham opkaldte Finsboder; derhos beretter dog et nyt af os senere fundet Uddrag af den atter for det meste tabte *Tosta þáttir* (II, 653 o. f., 662), at Lig-Lodin, efter Kong Olaf den Helliges Budskab eller Befaling, bragte Finn Fegins og hans Skibsfolks Lig fra Finsboder østen for Jöklerne paa Grönland, til Norge, samt at den sidstnævnte var en Søn af Ketil Kalf af Ringunes og Gunnild, Kong Olafs Søster. Heri maa Forfatteren have taget feil, da Ketil først i Efteraaret 1025 blev gift med Gunnild og deres Søn Finn altsaa i det høieste har været 4 Aar gammel, da Kong Olaf døde; jfr. ovenfor III, 253, 261.



- 1022 Har Einarsfjordens Høvding, Thorgrim Trolle, sandsynligvis draget fra Grönland til Norge, Danmark, England eller Irland, hvor han da har tilforhandlet sig prægtige Klæder og andre Kostbarheder, II, 290-292.
- 1023 Paa Hjemreisen anløb Thorgrim Trolle Raunshavn i Island, hvor han ombragte Islænderen Thorgeir Havarsson, bemægtigede sig hans Skib og bortførte det til Grönland, II, 296-300.
- Thorgeirs Fostbroder, Thormod Kolbrúnarskáld, reiste samme Aar fra Island til Norge med det Forsæt at hævne hans Død, II, 302.
  - Skuf fra Stokkanes i Grönland ankom med et Handelsskib til Nidaros i Norge, hvor han overvintrede, II, 304.
- 1024 Han afreiste igjen fra Norge til Grönland, samt medtog Islænderne Thormod og Gest (Helgu-Steinar) som Reisende; den førstnævnte anbefaledes af Kongen til Høvdingen Thorkel Leifsson, som og modtog ham til Ophold hos sig paa Brattahlid, II, 308, 314-16.
- 1025 Synes Pave Johannes den 19de at have henlagt Grönlands Kirke under Erkebiskop Unwan af Hamborg, III, 72-73.
- Thormod ombragte Avisforvalteren Lodin paa Brattahlid og flyttede derfra til Stokkanes, II, 322-326.
  - Han udførte sin Havn paa Thorgrim Trolle, II, 326-339.
  - Han ombragte Brødrene Thorkel, Thord og Falgeir af Löngunes og bragtes, svært saaret, til det Inderste af Eriksfjorden, II, 348-356.
  - Thordis og Bødvar efterstræbe ham forgjæves, II, 362-374.
- 1026 Thormod flyttede igjen til Stokkanes, II, 374.
- 1027 ombragte han Ljot; forfulgtes forgjæves paa ny; forlod Grönland i Selskab med Skuf, Bjarne, Sigrid af Hammer og hendes Søn Sigurd; de kom lykkelig til Norge, II, 374-396.
- Thormod og Skuf gik i Olaf den Helliges Krigstjeneste, II, 396.
  - Bjarne fra Stokkanes seilede fra Norge til Danmark, solgte der sit Skib, drog derfra til Rom (og døde paa denne Pilegrimsreise), II, 396.
  - Sigrid og Sigurd købte Gaard i Norge og bosatte sig der, II, 396.
  - Gudleif Gudlaugsson af Island blev paa Udreisen fra Island forslaaet af Storme til Americas Kyster og reddedes, med sit Mandskab, fra de Indfødtes Forfølgelser ved deres da alderstegne Høvding, Björn Asbrandsson fra Island, II, 768-778.
- 1030 (omtr. eller noget sildigere) Skjald-Helge vælges til Grönlands Laugmand, II, 532.
- 1034 Katla (eller Thorkatla den yngre), Helges Datter, kommer til Grönland, II, 552.
- Grönland henlægges af Paven under Adalbert af Bremens Erkebispedømme, III, 73-74.
- 1040 (omtr.) Nogle rige Nord-Friser foretage et Sætog paa Opdagelser i det fjerne Norden, III, 406-410, 421-423.
- 1044 Erkebiskop Adalbert sender christelige Hyrdebreve til Jordens nordligste Egne, III, 411-413, 423.
- 1047 Thronð Oplænder flytter fra Norge til Grönland, II, 628-639.

- 1054 Udsendinge fra Island og Grönland kom til Bremen i kirkelige Anliggender, især for at anholde om Prædikere (Biskopper og Præster), III, 413, 415, 423.
- 1055 Erkebiskop Adalbert sender Albert (eller Adalbert) som Biskop til Grönland, III, 413, 415, 423-25.  
— Pave Victor stadfæster Erkebiskop Adalbert i hans kirkelige Herredømme over Grönland, III, 74-76.
- 1056 Erkebiskop Adalbert vier Isleif Gissursson til Biskop over Island og medgiver ham Hyrdebrevne til dets og Grönlands Menigheder, III, 404, 419.
- 1061 Islænderen Audun tog mod Nordmanden Thorer af Möre paa en Handelsreise fra Norge til Grönland, II, 635-638.
- 1062 De reiste derfra tilbage til Norge, II, 640.
- 1066 Lig-Lodin kom fra Grönland til Norge og havde paa Reisen seet Ildsudbrud i Havet, II, 656, 664.
- 1073 Pave Alexander den 2den stadfæster den hamborgske Erkebiskop Liemars kirkelige Herredømme over Nordhavets Öer, III, 76-77.
- 1104 Pave Paschalis den 2den opretter Lunds Erkebispedømme over det skandinaviske Nordens samtlige Riger og Lande, III, 77.
- 1112 Biskop Erik, kaldet Upse, reiste (fra Island eller et af de nordiske Riger) til Grönland, III, 1-2, 6, 42, 44.
- 1119 Adskillige Lovbestemmelser, vedkommende Grönland, fastsættes i den da vedtagne Islandske Lov, III, 429-435.
- 1121 Biskop Erik Upse drog (fra Grönland) til Vinland, III, 1-2, 6, 42, 44.
- 1123 Grönlænderne (som formodentlig af en eller anden Aarsag ikke ventede Biskop Eriks Tilbagekomst) besluttede, paa et almindeligt Thing, at en fast Bispestol skulde oprettes i Grönland, og udsendte i den Anledning Einar Sökkason til Norge, III, 676, 690.
- 1124 Præsten Arnald viedes höitidelig af Erkebiskop Adzer i Lund til Grönlands Biskop, II, 682-684; III, 6, 44, 76.
- 1125 Biskop Arnald og Einar Sökkason afseilede fra Norge, men maatte overvintre i Island, II, 684.  
— Nordmanden Arnbjörn drog med 2 Handelsskibe fra Norge til Island, men forliste ved Grönlands Ubygder, II, 684, 686.
- 1126 Biskop Arnald og den grönlandske Hövding Einar reiste til Islands Althing og kort derefter fra Landet til Grönland, II, 6, 684.
- 1129 Nordmanden Arnbjörns og hans Staldbröders Liig, Skibe og Gods findes af Sigurd Njalsson i Nærheden af Hvidserk, og Biskop Arnald tilkjender sig selv eller Garde Domkirke Arnbjörns Skib, II, 686-692.
- 1130 Efterretninger herom spørges i Norge, II, 692.
- 1131 Nordmændene Össur, Ketil Kalfsson og Kolbein Thorljetsson droge til Grönland fra Norge; ligesom ogsaa Islænderen Hermund med sin Broder Thorgils, samt overvintre der i Östre- og Vestrebygden, II, 676, 692.
- 1132 Össur kræver Arnbjörns efterladte Skib af Biskop Arnald som sin retmæssig Arv, men faaer Afslag, og indstævner derfor

- Sagen til Vaarthinget paa Garde, hvorfra den blev afvist. Össur fordærvede Skibet af Hevngjerrighed, II, 677, 694-696.
- 1132 Til Hevn herfor anstiftede Biskop Arnald Össurs Drap, som udførtes af Einar Sökkason ved en Kirkemesse paa Langes i Grönland, II, 677, 696-702.
- Ny Rettergang i denne Drabssag, paa Grönländernes Sommer- eller Landstthing ved Garde, som dog atter forstyrres ved Vold, II, 704-706.
  - Et Møde, for at prøve Forlig, berammes paa Eide, i Nærheden af Garde, men holdtes forgjeves, II, 706.
  - Möder holdtes, men forgjæves, og udartede til en blodsig Kamp mellem Grönländerne og Nordinædene, hvori Einar Sökkason og flere faldt, II, 706-710.
  - Hall af Solarfelde stifter endeligt Forlig mellem de stridende Parter i disse vidtløftige Drabssager, hvorefter de norske og islandske Kjöbmænd afseilede fra Grönland, II, 712-718.
  - En af dem, Kolbein Thorljetsson, skjenkede Kong Harald Gille en Hvidbjörn, II, 718.
- 1133 Hermund Kodransson og hans Skibsfolk afseilede fra Norge til Island, II, 718.
- Pave Innocentz den 2den søgte (efter Keiser Lothars Anstiftelse) igjen at underkaste de hamborgske eller bremenske Erkebiskopper Lunds Erkestift, med Indbegreb af Grönlands Bispedømme, III, 77-79.
- 1150 Arnald entlediges som Grönlands Biskop, men Jon Knut (eller Kut) viedes i hans Sted til Embedet, III, 6, 672.
- 1152 Arnald beskikkedes som det da oprettede Hammer Bispedømmes første Biskop, III, 6, 673.
- 1153 Erkebispedømmet i Nidaros stiftes af Pave Eugenius den 3die for Norge, med Grönland o. s. v., III, 79-81.
- 1158 Keiser Frederik den 1ste stadfæstede de hamborgske Erkebiskoppers Herredømme over Norge, Grönland m. m., III, 61, 87.
- 1185 En Grönlandsfarer forliste ved Island<sup>1</sup>, II, 759; III, 6, 41.
- 1186 Biskop Jon Knut af Grönland synes at have været paa Islands Althing paa hans Reise til Norge, III, 6, 41.
- 1187 Den nysnævnte Biskop døde, formodentlig i Norge, III, 6, 45, 47; jfr. II, 760.
- 1188 Præsten Jon, kaldet Sverresfostre eller Smirill, viedes til Grönlands Biskop, II, 761; III, 6, 45.
- 1180 Paa Reisen dertil overvintrede han i Islands Östfjarde, II, 763-765.
- I Foraaret besøgte han Biskop Paul paa Skalholt, II, 764-767; III, 8, 46.
  - Præsten Ingemund Einarsson fra Island med mange andre islandske og norske Mænd, forliste med Skibet Stangbolle (eller

<sup>1</sup>) Det maa bemærkes herved, at følgende Sætning er udegiemt i Oversættelsen af et Uddrag af Sturlunga, her ovenfor II, 759: „Denne Vinter forliste en Grönlandsfarer.“ Dette Skib har rimeligvis skullet overbringe Biskop Jon Knut til Norge (jfr. næste Aar).

- Stangfölen) bestemt til Island, ved Grönlands Ubygder, II, 8; III, 754-757.
- 1189 Asmund Kastanraste kom paa et Skib uden Jernsöm med 13 Mands Besætning fra Finsboder og Korsöerne til Bredefjorden paa Island, II, 754; III, 845-846.
- 1190 Han afseilede tilbage, men blev borte med Skibet og mange islandske Mænd, formodentlig paa Reisen til Norge, II, 762-763; III, 8.
- Biskop Jon Sverresfostre afseilede igjen fra Island, II, 764; jfr. III, 8.
- 1194 Svalbard (Scoresbyes Östgrönland) angives at være blevet opdaget eller gjenopdaget, III, 8, 46.
- 1197 Hermund Kodransson døde, II, 671-675; III, 8.
- 1202 Biskop Jon den 2den (kaldet Sverresfostre) kom anden Gang til Island, II, 764; III, 8.
- 1203 Var han endnu der i Landet, og afreiste formodentlig derfra, II, 764; III, 8.
- 1205 Pave Innocents den 3die stadfæstede Thorer Gudmundsson som Erkebiskop over Norge, Grönland m. m., III, 87-88.
- 1209 døde Biskop Jon den 2den, III, 8, 47.
- Jon den Riges og Ketil den Stammendes Skibe fordroves til Grönland; Horfargreppen og Tjottegreppen forliste, III, 8, 47.
- 1212 Helge, Ögmund Rafakolls Søn, kom til Grönland som dets Biskop, II, 756-768; III, 10, 47.
- Ketil den Stammende kom tilbage fra Grönland, III, 10.
- 1216 En forhenværende stor Grönlandsfarer ankom til Vestmannöerne i Island, II, 760-782.
- 1230 døde Biskop Helge af Grönland, III, 10.
- 1234 blev Nicolaus viet til Grönlands Biskop, III, 10, 47.
- 1239 Biskop Nicolaus af Grönland døde, III, 10.
- 1246 Olaf blev viet til Grönlands Biskop, II, 777; III, 10.
- 1247 Biskop Olaf reiste (fra Norge) til Grönland, III, 10.
- Det blev ham overdraget af Kong Hakon Hakonsson (den Gamle) at bringe Grönlænderne til at give sig under Norges Krone, II, 774, 777; III, 47-48.
- 1253 Pave Innocents den 4de stadfæstede Kannik Sörle af Hammer som Erkebiskop over Norge, Grönland m. m., III, 89-90.
- 1257 Odd af Sjoltnum, Paul Magnusson og Knarar-Leif reiste fra Norge til Grönland (hvor de medvirkede til dets Underkastelse under Norges Krone), II, 778.
- 1261 Kom de tilbage til Norge og meldte Kong Hakon Hakonsson Grönlændernes Hylding med den deraf følgende nye Lovgivning, II, 776-779.
- 1262 Forliste Biskop Olaf af Grönland med sit eget Skib ved Herdisarvig i Island, II, 782-783; III, 10.
- 1263 Opholdt han sig i sidstnævnte Land, III, 10.
- 1264 Reiste Biskop Olaf af Grönland fra Island, II, 784-785; III, 10.
- 1265 En Grönlandsfarer forliste med 40 Mand (som alle druknede), III, 10.

- 1266 En Grönlandsfarer led Skibbrud paa Hitarnes i Island; 12 Mænd forgik, III, 10, 48-49.
- Præsterne i Grönland udrustede et Fartøi paa Opdagelsesreiser til Norden, saa langt som mueligt, for at opdage Skrælinger-nes (eller Eskimoernes) Hjemsteder, III, 238-244.
- 1267 Biskop Olaf af Grönland assisterede ved den Höitidelighed paa Skjertorsdag i Nidaros (nu Trondhjem), da Norges Erkebiskop, Hakon, modtog det ham af Paven sendte Pallium, III, 10-12, 49.
- 1271 Biskop Olaf reiste anden Gang (fra Norge) til Grönland, III, 12.
- 1276 Pave Johannes den 21de fritager Erkebiskoppen af Nidaros for at reise til Grönland, III, 90-91.
- 1280 Biskop Olaf af Grönland afgik ved Döden, II, 788; III, 12, 453-457.
- En Forsamling af Throndhjems Erkebispedömmes Biskopper holdtes i Bergen, III, 92.
- 1281 Den islandske Lov Jonsbogen siges at være ligeledes bleven indført i Grönland, III, 457-459.
- 1285 Adelbrand og Thorvald, Helges Sønner, fandt det saakaldte nye Land (Newfoundland) i Vester fra Island, III, 13, 50.
- Dunörerne (*Dúneyjar*) opdagedes, III, 13, 51.
- Bemyndigedes Magister Ugnatio Aretius til at oppebære den grönlandske og norske Korstogstiende, III, 93-94.
- 1286 Adelbrand Helgason döde, III, 13, 50, 51.
- 1288 Thord blev viet i Nidaros til Biskop for Grönland, II, 788-790; III, 12.
- 1289 Biskop Thord reiste til Grönland, III, 12.
- Kong Erik af Norge udsendte Rolf til Island, for derfra at seile til det nye Land, III, 94.
- 1290 Rolf reiste omkring i Island og opfordrede Folk til Deeltagelse i Toget til det nye Land, III, 12, 51.
- 1295 Den saakaldte Landa-Rolf döde, III, 12, 51.
- 1297 Forlig mellem Erkebiskoppen og Kanniken i Nidaros, angaaende Besættelsen af Grönlands Bispedömmes m. m., III, 205-208.
- 1299 Forsamling af Norges Erkebispedömmes Biskopper i Nidaros, III, 94.
- 1306 En anden saadan Forsamling i Oslo, III, 94.
- 1308 Biskop Arne af Bergen tilskrev Biskop Thord i Grönland og sendte ham forskjellige Forøringer, III, 94-100.
- 1309 Biskop Thord reiste fra Grönland, III, 12, 51-52.
- 1310 Biskop Thord kom fra Grönland til Norge, III, 14.
- 1311 Biskop Thord af Grönland var tilstede ved forskjellige Docu-menters Forkyndelse m. m. for Ludvig, som da var udnævnt til Biskop for Færøerne, III, 100-102.
- 1314 Biskop Thord af Grönland döde, III, 14.
- Arne blev i hans Sted viet til Grönlands Biskop, III, 14, 52.
- 1315 Biskop Arne reiste (fra Norge) til Grönland, III, 14, 52.
- 1320 Forsamling af Norges Erkebispedömmes Biskopper i Bergen, III, 103.
- 1322 Et andet norsk Bispemøde (formodentlig i Nidaros), III, 103.
- 1325 Biskop Audfinn af Bergen klagede for Erkebiskoppen over de

- Kjøbmænd fra Thronhjems Bispedømme, som i den Sommer vare komne fra Grönland til Bergen og ikke der vilde yde Tiende til Biskop og Præster, III, 103-108.
- 1325 Erkebiskop Eilif af Nidaros antog Biskop Audfinns Klage for ugrundet og paastod at Tienden (af grønlandske Varer) skulde ydes der, hvor Yderen havde sit rette Hjem, III, 108-111.
- 1327 Et Bispething holdtes i Bergen for hele Erkebispedømmet, III, 112.
- Bertrand de Ortolis, som af Paven var beskikket til at oppebære den ovenommeldte Korstogstiende i de nordiske Riger, oppebar i Bergen den fra Grönland indkomne Deel deraf, III, 112-113.
- 1328 Bertrand de Ortolis udbetalte, efter Pavens Bevilling, til Kong Magnus af Sverrig og Norge, Halvparten af samme Tiende, af hvilken det fra Grönland indkomne udtrykkelig anføres, III, 113-114.
- 1334 Almindeligt Bispemøde for Thronhjems Erkebispedømme i Nidaros, III, 115.
- 1336 Et andet saadant holdtes i Tönsberg, III, 115.
- 1341 Sendte Biskop Hakon af Bergen Præsten Ivar Baardsson til Grönland, i sine og hans Stifts Ærende, III, 886-888.
- 1342 Siges (endeel af) Grönlands Indvaanere at være fældne fra den christelige Tro og at have vendt sig til Americas Folkeførd<sup>1</sup>, III, 459-464.
- 1343 Jon Erikson (kaldet Skalle) blev indviet til Biskop for Grönland, III, 14, 52.
- 1344 Thord Egilsson seilede (fra Norge) til Grönland og det samme Aar tilbage igjen med holdent Skib og meget Gods, III, 52, 463.
- 1345 Et almindeligt norsk Bispemøde i Bergen, hvorved Grönland fritoges for at svare den da af Paven paabudne overordentlige Tiende, III, 115-116.
- 1346 Den saakaldte „Knar“ kom fra Grönland med en kostbar Ladning, III, 14, 52.
- 1347 Et grønlandsk Skib, med 18 Mands Besætning, kom fra Markland, til Strömfjord i Island, III, 14, 52.
- Kong Magnus og Dronning Blanca testamenterede 100 Mark i Penge til kostelige Prydelser for Garde Domkirke i Grönland, III, 116-118.
- 1348 Grönlæuderne (som sidst kom fra Markland) reiste fra Island (til Norge), III, 14, 52-53.
- Kong Magnus (af Sverrig og Norge) forbød alle udenlandske Kjøbmænd at beseile hans Skatlande (Island, Grönland o. s. v.<sup>2</sup>), III, 117-119.
- 1349 Den store Pest rasede i Norge, især i Bergen (den islandske

<sup>1</sup>) I Texten III, 459 er i L. 9, 1347 en Trykkefeil. 1312 burde og tilføies S. 460 først i 3die Linie; jfr. 1347.

<sup>2</sup>) Foranledigedes vel dette Forbud af de nye Esterretninger, som over Island da kom fra Amerika? — Nordboernes Fart derpaa standse da sandsynligvis ved den sorte Døds Ødelæggelse.

- og grønlandske Handels Hovedsæde) samt paa Syderøerne, Orkenøerne, Hølland og Færøerne, III, 14-18, 54-55.
- 1349 døde Biskop Arne af Grønland; dette maa følge af Bemærkningen, III, 30.
- Biskop Jon Skalle af Grønland bivaanede en Bispevielse i Bergen, III, 18.
- 1350 Kong Magnus Erikson (Smek) frasagde sig Regjeringen over Norges Rige med Undtagelse af Helgeland, Færøerne, Island og Grønland, III, 18, 55.
- 1351 Almindeligt Møde af Norges Biskopper (hvoriblandt Jon af Garde) i Nidaros, III, 120.
- 1354 Biskop Jon af Garde udstødte i Oslo et Vidisse af en Pavebulle, III, 120.
- 1355 Kong Magnus Erikson befalede at „Knaren” skulde udrustes til et Grønlandstog, for at vedligeholde Christendommen der, m. m., III, 120-123.
- 1357 Grønlands Biskop Jon Erikson Skalle reiste til Rom, for at søge om Holums Bispedømme paa Island, III, 18-20.
- 1358 Han reiste til Island, men foreviste ikke Pavens Bulle, hvorfor Islænderne kun vilde erkjende ham for Grønlands Biskop, III, 22-30, 56-60.
- 1365 Alf blev viet til Biskop for Grønland, III, 28.
- 1366 opholdt han sig i Bergen og udfærdigede der et Brev angaaende Kirkens Grunde og Huse paa Nordnes, III, 888-890.
- Erkebiskop Vinald udfærdigede forgjæves strænge Befalinger til Islænderne om Biskop Jons Anerkjendelse, III, 30.
- „Knaren” blev udrustet til Grønland, III, 30, 59.
- 1367 „Knaren” forgik norden for Bergen, III, 30, 59.
- 1368 Biskop Alf kom (fra Norge) til Grønland, III, 30, 59.
- 1369(?) Grønlands-Knaren forliste ved den norske Kyst, III, 30, 59.
- Jon Erikson Skalle, forhen Grønlands Biskop, indsattes atter og formelig af Paven i Holums Bispedømme, III, 30, 59-60.
- 1371 Paa Grund deraf anerkjendte Islænderne ham endelig som Biskop til Holum, III, 32, 60.
- 1372 Man troede at see, fra Islands Nordland, et nylig opkommet Land i Nordvest fra Grimsö (som ligger i Havet), III, 32, 60.
- 1374 Kong Magnus Erikson døde (hvorved Island og Grønland igjen kom under dets sædvanlige norske Regjering), III, 32.
- 1378 Biskop Alf døde i Grønland, III, 32-60.
- 1379 Skrællingerne (eller Eskimoerne) gjorde fjendtlige Anfald paa Grønslænderne, dræbte 18 Mænd, men bortførte 2 Drengene til Trældom, III, 33, 60-61.
- (?) Kong Hakon Magnusson udsendte mod Eskimoerne et eller flere Krigsskibe, som erobrede tvende af deres Skindbaade, III, 464-466.
- 1381 Olafssuden fordreves til Grønland, III, 32, 31, 61.
- 1382 Skibet Thorlakssuden fordreves fra Island til Grønland og forliste der, III, 34, 62.
- 1383 Olafssuden kom tilbage fra Grønland til Norge med det Mandskab af Thorlakssuden, som var blevet reddet, III, 31.

- 1381 Kong Olaf Hakonsson af Norge udgav en Anordning, hvorved Skibsfart og Handel i det Hele indskrænkedes, III, 123-127.
- 1385 4 Islandsfarere (tildeels anførte af Björn Einarsson og Sigmund Hvidkoll) fordreves til Grönland, III, 34, 62, 435-441; jfr. II, 110-122.
- Henrik blev viet til Biskop for Grönland, III, 34, 62, 127.
- 1386 Biskop Henrik af Garde deeltager i et dansk Kirkemøde (eller Herredag) i Nyborg, hvor der udstædtes i det mindste 7 almindelige Afladsbreve til Fordeel for forskjellige danske Kirker, Klostre og Skoler, III, 127-130.
- 1387 De 4 Islandsfarere, som havde tilbragt de 2 sidste Aar i Grönland, kom tilbage til Island; paa dem befandt sig blandt andre de ovennævnte tvende Mænd, III, 34, 62-63.
- 1388 Biskop Henrik af Grönland deeltager i Dronning Margretes Valg og Hylding som Kongeriget Norges og dets Skatlandes Regentinde, III, 130-134.
- Reiste Björn Einarsson (med de øvrige fra Grönland ankomne Skibe) fra Island til Norge, III, 31, 63, 139.
- 1389 Mandskabet paa de ovennævnte fra Grönland og Island til Norge ankomne Skibe sættes under Tiltale i Bergen for ulovlig Handel paa Grönland, men frikjendtes af den i Sagen nedsatte Ret, III, 135-142.
- 1391 Biskop Henrik af Grönland aflöste Islænderen Vigfus Flosason, III, 36, 63-64.
- 1392 Paul Grönlænder døde i Norge, III, 36.
- 1393 Bergen overfaldtes og plyndredes af Kong Albrechts tyske Tilhængere, III, 36-38.
- 1406 Islænderne Thorstein Helmingsson, Snorre Torfason og Thorgrim Sölvason med flere fordreves paa et Skib fra Norge til Grönland, hvor de opholdt sig de 4 næste Aar, III, 40, 61.
- 1407 En vis Kolgrim blev i Grönland søgsøgt, dømt og brændt efter Dom, for at have lokket den nysnævnte Thorgrim Sölvasons i Island fødte Kone, Steinunn Rafnsdatter med den sorte Kunst; hun blev sindssvag og døde der kort efter, III, 40, 64-65.
- 1407 Biskop Bertold af Grönland vicarierede for Erkebiskop Askel af Trondhjem, III, 890-892.
- 1408 Erkebiskop Askel af Norge og Biskop Bertold af Garde udstæde et almindeligt Afladsbrev til Fordeel for Kirken paa Svartaland i deres Suu, III, 142-145.
- Thorstein Olafsson giftedes med Sigrid Björnsdatter paa Hvalsö i Grönland, III, 152, 156-158.
- 1409 Sira Eindride Andreasson, Officialis paa Grönland og (Præsten) Paul Hallvardsson udstædte i Garde, paa Pergament, deres Attest derom, at de paa 3 Søndage havde lyst til Ægteskab mellem Thorstein Olafsson og Sigrid Björnsdatter, i den hellige Kirke, i mange udenlandske og indenlandske Dannemænds Paahör, III, 146, 148-150.
- 1410 Thorstein Helmingsson, Thorgrim Sölvason og Snorre Torfason med deres Skibsfolk, forlode igjen Grönland (efter 4 Aars Ophold der) og seilede til Norge, III, 40.



- 1410 giftedes Snorre Torfasons Kone i Island med Gisle Andreas-  
son, III, 40, 65.
- 1411 Snorre Torfason seilede fra Norge til Island, led Skibbrud  
der, men modtoges af sin forrige, og da atter med ham for-  
enede Kone, III, 40, 65.
- Biskop Jacob af Grönland fungerede som General-Vicarius for  
Biskop Peder i Roeskilde, og udgav i den Egenskab forskellige  
Diplomer, III, 150-151.
- 1413 Sendte Kong Erik (af Pommern) Gesandter til England, for at  
klage over forbuden Handel og Fiskeri paa Norges Skatlande,  
III, 161.
- 1414 Brænd Haldorsson, Thord Jorundsson, Thorbjörn Bardason og Jon  
Jonsson udfærdigede paa Akre i Island deres Vidnesbyrd, paa  
Pergament, at de havde været nærværende, Aar 1408, paa  
Hvalsö i Grönland, da Thorstein Olafsson der giftedes med  
Sigrid Björnsdatter, med hendes Frændes Sæmund Oddssons  
Raad og Samtykke, III, 146, 152-154.
- 1417 Biskop Jacob af Grönland udstædte i Danmark forskellige endnu  
bevarede Vidisser af vigtige Konge- og Pavebreve, angaaende  
Roeskildes Bispestols Besiddelse af Kjøbenhavn m.m. og et  
Skjøde paa Nebbeslot til Roeskilde Domkirke, III, 154-155.
- 1418 Blev Grönland overfaldet og hærget af en fjendelig Flaade, dens  
hellige Bygninger og Menigheder ødelagte, paa 9 Sognekirker  
nær, og en stor Mængde af Indbyggerne bortførte til Trældom,  
III, 165-167, 171.
- 1420 Var Biskop Berthold af Garde (Episcopus Gardensis) i Nidaros  
(Staden Throndhjem) og udfærdigede der tilligemed Erkebiskop  
Eskill, et Afladsbrev for St. Olafs Alter (m. v.) i Sanktjohing  
Kirke i Danmark, III, 892-893.
- 1421 Vicarierede Biskop Jacob af Garde for Biskop Jens Andersøn  
af Roeskilde, og udfærdigede et almindeligt Afladsbrev for Ud-  
løse Kirke, III, 155.
- 1422 (omtrentlig) er en vis Nicolaus bleven udnævnt til Biskop for  
Grönland, III, 161.
- 1424 Sæmund Oddsson udfærdigede, paa Akre i Island, et Vidnesbyrd  
paa Pergament, at han var tilstede paa Hvalsö i Grönland, da  
hans Frænke Sigrid Björnsdatter, med hans Raad og Sam-  
tykke, giftede sig med Thorstein Olafsson. Med ham bekræftede  
Thorgrim Sölvason, Brand Haldorsson, Thord Jörundsson og Jon  
Jonsson dette Vidnesbyrd, III, 146, 156-159.
- 1425 Udgav Kong Erik (af Pommern) et strengt Forbud mod Frem-  
medes Handel og Skibsfart paa Norges Skatlande, III, 159-160.
- 1431 Klagede den samme Konge over de Engelskes forbudne Handel  
og Skibsfart paa Island, Grönland o. s. v. fra 1411 af, III,  
160-162.
- 1432 Sluttedes en Tractat mellem Kong Erik (af Danmark og Norge)  
og Kong Henrik den 6te i samme Anledning om Skadeserstat-  
ning for de af Engelmændene Helgølands og Norges Skat-  
landes Indvaanere i de sidste 20 Aar tilføjede Tab, og de med  
Vold fra disse Egne bortførte Menneskers uhindrede Tilbage-

venden til Hjemmet inden Aar og Dag o. s. v., hvorhos Handel og Skibsfart paa hine Lande fremdeles skulde være lukket for Engelsmændene, uden i Nødstillælde o. s. v., III, 162-164.

1432 Synes den ovennævnte Biskop Nicolaus af Grönland at være afgaaet ved Döden, III, 164.

1433 Udnævnte Pave Eugenius den 4de Broder Bartholomæus de St. Ypolito til Biskop for Grönland, III, 164.

1440 Gregorius, Biskop af Grönland, var tilstede i en stor Forsamling i Oslo af Norges Biskopper og verdslige Raad, som klagede til Kong Erik af Pommern over Hansaternes og Hollændernes Hærgen af Rigets Kyster og forlangte Hjelp til at fordrive dem, da de ellers vilde see sig nødte til at opsiges Kongen deres Tjeneste og Hyldelst, III, 164-165.

1442 Samme satte sit Segl under et Qvittansbrev, udfærdiget i Öya-fjord (rimeligviis i Norges Nordlande), III, 893-894.

1444 Forbudet mod engelsk Handel paa Norges Skatlande indskjærpedes paa ny af Henrik den 6te, III, 163.

1445 Synes den islandske Hövding Björn Thorleifsson og hans Hustru Olöf at have forlist ved Grönland. Har da dette Ægtepar vendt tilbage derfra, efterat have opholdt sig Vinteren over paa det forrige Bispesæde Garde?

1446 Omtrent paa denne Tid synes Grönlændernes Klager til Paven over deres Kirkers og Menigheders Ödelæggelse, med Beretning om manges Tilbagekomst af Fangenskab, med Begjering om Biskops og Præsters Ansættelse i Landet, at være komne til Norge, Island eller England, hvorfra de maa være blevne sendte til Paven, III, 169-173.

1448 Pave Nicolaus den 5te kundgjorde denne høist mærkelige Klage og Beretning for Biskopperne til Skalholt og Holum paa Island, med tilföiet Befaling om at sørge for Christendommens Gjenoprettelse i Grönland ved hæderlige Geistliges Udnævnelse og Ordination dertil, samt at foranledige en Biskops Ansættelse der, hvis Erkebiskoppen maatte finde det tjenligt o. s. v., III, 165-176.

1449 (omtrentlig) udgav Olaf Thronsdson, valgt til Norges Erkebiskop, et latinsk Pas for et ham tilhørende Skib med hans „familiares“ til de nordlige Lande (rimeligviis Island og Grönland) — sandsynligviis i Anledning af den nysommeldte Pavelige Foranstaltning om Geistliges Ansættelse i Grönland, m. m., III, 177-179.

— Sluttedes en ny Tractat mellem Kongerne Christian den 1ste og Henrik den 6te, hvorved Forbudet mod engelsk Handel i den förstnævnte Konges for den lukkede Lande forlængedes til 1451, III, 163.

1450 Deeltog Biskop Gregorius af Garde (i Grönland) i et Bispemøde i Bergen, hvor et Afladsbrev udfærdigedes til Bedste for Wormster Kirke i Stavanger Stift, III, 179-180.

1451 Ophörte (som det synes) tractatmæssig Forbudet mod den engelske Handel paa Norges Skatlande eller Colonierne, III, 163.

1460 (eller noget för) opkastede Biskop Andreas af Grönland sig

- til Skalhøls Domkirkes Officialis eller Administrator, rimeligviis med Erkebiskoppens Bemyndigelse, og udfærdigede i denne Anledning et Diplom, III, 183, 185-186.
- 1460 Den af Norges Erkebiskop excommunicerede Mattheus (eller Matthias), der kaldte sig Biskop af Holm og Skalhøls Domkirkes Administrator, forbød forgjæves Biskop Andreas af Garde paa Grønland at befatte sig med biskoppelige eller præstelige Forretninger paa Island o. s. v., III, 183-185.
- 1461 Biskop Andreas af Grønland vedblev at fungere som Skalhøls Stifts Administrator, afsatte Præsten Jon Jonsson til Hrune, men overdrog Junker Thorleif Björnsson hans Gods og Præstegaard, III, 186-187.
- 1462 Vedblev han den samme Function, men forligtes med Præsten Jon Jonssons Arvinger, angaaende dennes efterladte Gods, og modtog igjen paa Embeds Vegne Præstekaldet Hrune af Junker Thorleif Björnsson, III, 187-189.
- 1466 Vicarierede den samme Biskop Andreas af Garde for Biskoppen af Linköping i Sverrig, og gjenindviæde Vadstena Klosters vanhelligede Kirkegaard, m. m., III, 189-190.
- 1476 Bivaanede han et skandinavisk Bispemøde i Rotneby i Bleking og udgav et Indulgensbrev for de Hellige tre Kongers Kapel i Frue Kirke i Kjøbenhavn, III, 190-191.
- Johannes Scolvus's Opdagelse af Strædet Anion og Labradorkysten, III, 628-630.
- 1482-83 Synes Pining o. fl. at have drevet Fribytteri (og senere Handel) ved Grønlands Kyster, III, 478-481.
- 1481 Siges de tiloversblevne, med den grønlandske Handel og Skibsfart bekendte norske Mænd at være blevne myrdede i Bergen af fremmede Søfolk eller Kjøbmænd, III, 470-473.
- 1487 Formodes en vis Jacob at have (i sit Segl) ført Titel af Biskop til Garde, III, 151.
- 1491 Forgives Sørøvere eller Kapere at have opholdt sig ved den grønlandske Kyst, III, 473-479; (jfr. 478-481).
- 1514 Udvirkede Kong Christian den 2den Paveligt Afsked for Mandskabet paa de Skibe, som han agtede at sende til Ishavet, III, 192-198.
- 1516 Erik Walchendorff's Forberedelser til det tabte Grønlands Gjenopdagelse, III, 482-497.
- 1520 Blev Biskop Ogmund Paulsson af Skalhølt paa Udreisen fra Island fordreven til Grønlands Kyster, og troede der at see Gaarden Herjulfnes, samt Folk og Faar paa Landet, III, 504-507.
- (omtrentlig) blev Nederländeren Vincentius Kampa udnævnt til Biskop for Grønland (Episcopus Thulensis), men opholdt sig i Fyen, III, 193-195.
- 1521 Var han tilstede i Odense ved en Doms Afsigelse af Christian den 2den, III, 196.
- 1530 Vicarierede han for Biskop Joachim Rønnow af Roskilde, III, 197.
- 1532 Sögte han forgjæves om et Kannikdømme i Roskilde, III, 197-198.

- 1537 opholdt han sig i Maribo, men oppebar Indtægterne af et Præbende, tilhørende Frue Kirke i Kjöbenhavn, III, 198.
- 1540 (omtrentlig), troede den saakaldte Jon Grönlænder at finde Spor til den islandske Colonie i Grönland, III, 513-516.
- 1544 foregives, men formodentlig urigtig, en Munk fra St. Thomæ Kloster i Grönland at være bleven indsat i Helgafells Kloster i Island, III, 509.
- 1564 foregives, men rimeligviis ligesaa urigtig, et Opdagelsestog at være foretaget fra Island til Grönland, III, 511-513.
- 1568 Christiern Aalborg's forehavende Reise til Grönland, III, 634-35.
- 1576 Paatænkt Reise fra Trondhjem til det for Grönland ansete Spitsbergen, III, 635-37.
- 1576-78 Martin Fröbisher's Reiser for at opsøge en nordvestlig Gjennemfart fra det Atlantiske ind i det Stille Hav, III, 638.
- 1579 Jakob Allday's mislykkede Forsøg paa at opseile Grönlands Östkyst, III, 637-650.
- 1581 Magnus Heinesen's ligeledes mislykkede Reise til Östkysten af Grönland, III, 650-660.
- 1583 Oliver Brunell's og Arent Meier's forehavende Reise til Grönland, III, 660-664.
- 1585-87 John Davis opdager det efter ham benævnte Stræde og betydelige Strækninger af Grönlands Vestkyst, III, 666-670.
- 1605 John Cunningham's, James Hall's, Godske Lindenov's og John Knight's Reise til Vestkysten af Grönland, III, 670-89.
- 1606 Godske Lindenov's og James Hall's anden Reise did, III, 690.
- 1607 Carsten Richardsen's og James Hall's mislykkede Reise til Östkysten, III, 697-98.
- 1612 James Hall foretager fra England en fjerde Reise til Grönland, hvor han dræbes af de Indfødte, III, 699.
- 1619-20 Jens Munk's Reise for at opsøge Nordvestpassagen og hans Overvintring i Hudsonsbugten, III, 701-11.
- 1636 Et i Kjöbenhavn oprettet grønlandskt Compagnies Expedition til Vestkysten af dette Land, III, 711-12.
- 1652-54 David Danell's tre Reiser til Grönland, III, 713-25.
- 1670-71 Otto Axelsen's tvende grønlandske Reiser, III, 725-26.
- 1673 Georg Tormöhlen's mislykkede Forsøg paa at beseile og at colonisere Grönland, III, 726-27.
- 1721 Hans Egede bringer et lidet grønlandskt Compagnie i Stand i Bergen, gaar samme Aar selv over til Grönland, anlægger Godthaab og grunder her den første danske Mission i Landet, III, 727-31.
- 1727 Efter det Bergenske Compagnies Opløsning i Aaret 1726 overtages Handelen og Missionen af Regjeringen, og fortsættes for dens Regning indtil 1733, III, 732-37.
- 1733 Saakaldte mähriske Brødre begive sig til Grönland, anlægge Neu-Herrnhut og grunde her den første af Brødre-Unitetets Missioner i dette Land, III, 737.
- 1734 Ved Octroi overdrager Regjeringen Grönlands Beseiling og den derværende danske Missions Underholdning til Jakob Severin.

- 1731 Paul Egede vender, som ordineret Missionair, fra Kjøbenhavn tilbage til Grönland, III, 738.
- 1736 Hans Egede forlader Grönland, for i Danmark at virke for den af ham grundlagte Mission, III, 740.
- 1750 Den grönlandske Handel gaaer fra J. Severin's Hænder over til det Almindelige Handels-Compagnie, der paatager sig Landets Besicling og Missionens Underholdning, III, 741.
- 1751-53 Peder Olsen Valløe bereiser den ubekjendte sydligere Deel af Vestkysten og trænger derfra om paa Østkysten, III, 742-50.
- 1774 Regjeringen udløser det Almindelige Handels-Compagnie og overtager selv den grönlandske Handel, III, 750.
- 1785-87 Paul de Löwenörns, Christian Th. Egede's og C. A. Rothe's gjentagne Forsøg paa at trænge ind til Østkysten, III, 751-59.
- 1806-13 K. L. Giesecke's Reiser og Ophold i Grönland, III, 760.
- 1818 John Ross's Opdagelse af de saakaldte Arktiske Høilande, III, 763-66.
- 1822 William Scoresby den Yngre's Opdagelser og Undersøgelser paa Grönlands Nordostkyst, III, 766-75.
- 1829-30 W. A. Graah's Opdagelser og Undersøgelser paa Sydostkysten, III, 776-90.
- 1830 O. V. Kielsen's Reise fra Holsteinsborg op i det Indre af Landet, III, 791-94.

## HISTORISK NAVNEREGISTER.

*Anm.* De udmærkede Navne tilhøre Mænd, der i Oldtiden vare bosiddende eller have opholdt sig i Grönland eller de sydligere liggende americanske Lande.

- A**alborg (Christiern), Capitain, III, 200, 203, 634.
- Abel Valdimarsson, Hertug, II, 774.
- ADALBRAND Helgas., Præst, III, 12, 49.
- Adalbert, Biskop af Grönland, III, 896.
- Adalbert, Erkebiskop af Hamborg, III, 74, 78, 406-25.
- Adam, II, 526.
- af Bremen, III, 396-425.
- Adrian II, Pave, III, 70, 78.
- IV, Pave, III, 80-87.
- Agapetus, Pave, III, 73-76.
- Åki, Svend Estridsons Godsforvalter, 644-52.
- Albertus, Aquensis præpositus, III, 86.
- Albrecht, Konge i Sverrig, III, 28, 36-38, 139, 470.
- Alexander II, Pave, III, 76.
- Alexander III, Pave, III, 88, 89.
- Alfarinn Valas., I, 72.
- Alfdís Eyjólfssd., II, 738.
- Álfr, Biskop i Grönland, III, 28-39, 890, 897.
- Álfr or Dölum, I, 154, 168.
- Haraldss., III, 127, 131.
- (Hálfr), Hjörleifss., Konge, I, 156, 184.
- Allday (Jacob), Skibscapitain, III, 201, 637-64.
- Almericus, Cardinal, III, 79.
- Án hinn heimski, II, 134.
- bogsveigir, II, 568, 605.
- Grimms. rauðfeldr, II, 588.
- Anakol, II, 138-40.
- Anastasius IV, Pave, III, 80-87.
- Anbjörn Vernunders., III, 139.
- ANDREAS, Biskop af Grönland, III, 143, 182-91, 468, 697.
- Andres, Biskop af Oslo, III, 92, 91.

Andres Gíslass., III, 28-30.  
 Aretius, Ugnatio, Magister, III, 93, 94.  
 Ari Márss., I, 150-67, 173, 290; II, 752.  
 — Súrss., II, 602-604.  
 — Þorgilss. hinn fróði, I, 1-97, 151-53, 165-73, 178, 188, 282-90, 318-20, 552, 791; II, 226, 232, 234, 752; III, 42.  
 ARNALDUR, Biskop í Grönland, II, 670-85, 786; III, 6, 44, 76, 286, 435, 898.  
 ARNALDUR, Hofpræst hos Magnus Lagabætir, III, 234, 238.  
 ARNBJÖRN ÁSBRANDSS., I, 666-79, 686, 740, 750-52, 760.  
 — austmaðr, II, 684-95.  
 ARNGEIR Á STEINUM, II, 428, 474-83.  
 ÁRNI, Biskop í Grönland, III, 14, 52, 59, 462, 897.  
 ÁRNI, Biskop af Bergen, III, 94, 95, 98, 100, 101.  
 — Olafss., Biskop í Island, III, 146, 147.  
 — Biskop í Oslo, II, 788.  
 — Helgas., Biskop af Skalholt, II, 787-90; III, 94.  
 — Þorlákss., Biskop af Skalholt, II, 786-91.  
 — Biskop í Stavanger, II, 768; III, 12.  
 — Erkebiskop af Nidaros, III, 16, 19.  
 — Oddes. ráðsmaðr, III, 156-158.  
 — rauðskeggr, II, 786.  
 ARNKELL goði Þorólfss., I, 554, 592, 608-65, 721.  
 ARNLAUGUR, landnámsmaðr í Arnlaugsfirði, I, 180, 206.  
 ARNOLDUS, Maguntinensis Archiepiscopus, III, 86.  
 ARNÓLFUR Gunnarss., Laugmand í Bergen, III, 189.  
 ARNÓRA Einarss., I, 362.  
 ARTHUR, Konge, III, 441-48.  
 ÁSBRANDR frá Kambi, I, 740, 748-50.  
 ÁSDIS Styrsd., I, 606, 725.

Ásgeir austmannaskelfr, II, 36.  
 — Vestarss. á Eyri, I, 550, 556, 592.  
 Ásgrímur Elliðagrimss., II, 79, 85, 112, 152-67, 192.  
 Áshildr, II, 72-77.  
 Áslak Bolt, Erkebiskop af Nidaros, III, 165, 177.  
 Áslákr or Långadal, I, 176, 360, 558, 694, 698.  
 Ásleikr Bjarnars., I, 400.  
 ÁSMUNDA kastanrastí, I, 135, 137; II, 754, 762; III, 8, 45, 46, 515.  
 Ástriðr Hrólfssd., I, 550.  
 Ásvaldr Úlfss., I, 172, 190, 200, 356, 791.  
 Átli Úlfss. hinn rauði, I, 154, 791.  
 — Hallsteins., II, 36, 174.  
 Auð-Björn, II, 760-62.  
 Auðunnr, Biskop af Bergen, III, 95, 103-112.  
 Auðr Vesteinsd., II, 586-89, 598-605, 608.  
 — hin djúpaúða, I, 354-56, 449, 530-32, 546.  
 Auðunn stóti or Hraunsfirði, I, 592.  
 — hinn vestfirski, II, 630-53.  
 — son Gyðu, II, 50-65, 186.  
 Augustinus, Sct., III, 80, 254.  
 AVALLDANÍA, Hövding over Skærlingerne i Markland, I, 436.  
 Axelsen (Otto), III, 725, 726.  
 BÄRDUR DUMBSS., III, 517-22.  
 — Herjólfss., I, 178, 286.  
 BARTHOLOMÆUS DE STO YFOLITO, Biskop af Grönland, III, 164, 897.  
 Beda Venerabilis, III, 400, 401, 416, 417.  
 Benedict Nicless., III, 131.  
 — VI, Pave, III, 67-78.  
 — Præst, I, 511.  
 — III, 22, 255.  
 Berg Vesteinss., II, 588, 594, 602.  
 Bergþórr Þórðars., II, 754-56.  
 — Þorlákss., I, 592-95, 700-11, 737.  
 Bersi Haldórss., I, 74, 791; II, 252, 304.

- BERTOLD**, Biskop af Garde, III, 142-44, 150, 890, 897.  
**Bjálfi**, II, 132, 136.  
 — II, 156-59.  
**BJARNI** Grímólfss., I, 402, 408, 420, 430, 432, 438-41.  
**BJARNI** Herjólfss., I, 191, 208-17.  
**BJARNI**, bóndi Þórunnar, II, 494.  
**BJARNI**, frá Stokkanesi, II, 316, 322-32, 340-60, 374-76, 396; III, 451-53.  
**Bjarni** Erlingss. í Bjarkey, III, 206-8.  
 — spaki Þorsteinss. rauðs, II, 124, 148, 152, 158, 172, 214, 217.  
**Bjartmarr** Ánss. í Arnarfirði, II, 586-89, 598, 605.  
**Björg** Eyvindard. austmanns, I, 154, 791.  
**BJÖRN** Ásbrandsson Breiðvíkinga-kapli, I, 666-71, 674-88, 696, 840-68, 778.  
**BJÖRN** Einarss. Jórslafari, I, 110-122; III, 34.  
**BJÖRN** Grænlandíngur, II, 716.  
**BJÖRN**, II, 50-57.  
**BJÖRN** Þorleifss., I, 114; III, 181, 186, 187, 468-69.  
 — bóndi á Hálogalandi, II, 142.  
 — buna, I, 354, 530, 794.  
 — byrðusmjör, I, 400.  
 — Bölverkss., I, 552, 583.  
 — Gilss., Biskop, I, 256, 351, 792.  
 — Helgas. á Hofgörðum, I, 676, 733.  
 — járnstíða, I, 400.  
 — Kjallakss., I, 530.  
 — austræni Ketilss., I, 354, 529-31, 534-36, 544-50, 556, 570.  
 — Þorfinnss., I, 256.  
**Blanca**, Dronning i Norge, III, 18, 116.  
**Blosseville** (Jules de), III, 726.  
**Boxki**, Biskop af Grönland (?), III, 51, 52; see Þórðr.  
**Bonifacius** VIII, Pave, III, 154.  
**Bothwell**, Hertug, III, 200.  
**Brandr** or Alptafirði, I, 202.  
 — Haldórss., III, 146, 152, 156.  
 — Jónss., Biskop, II, 782-85; III, 10.  
 — Sæmundss., Biskop, I, 256; II, 758.  
 — Þórðars., II, 698, 701.  
 — Þorgrímss., I, 592.  
**Brouers** (Jan de), III, 727.  
**Brun** (Hans), III, 690-92.  
**Brunell** (Oliver), III, 660-61.  
**Böðvarr** Þórðisars. (Hámundars.), II, 316, 346, 350, 362, 366-371, 384, 388, 394.  
**Bölverk**r blindingatrjóna, I, 552.  
**Börkr** Þorsteinss. hinn digri, I, 586, 569, 594, 599-601; II, 582-84, 588-97.  
**Cabot**, (Sebastian ell. Johannes), III, 501, 629-30, 669.  
**Calixtus** II, Pave, III, 78.  
**Christiern** I, Konge, III, 628-30.  
 — II, Konge, III, 490, 631-33.  
**Christian** III, Konge, III, 633, 658.  
 — IV, Konge, III, 656-711.  
 — Prinds (Søn af Christian IV), III, 671.  
 — V, Konge, III, 725, 726.  
 — VI, Konge, III, 735.  
**Christine**, Akra-, Þorsteinsd., III, 147, 151.  
**Clemens**, á Látrum, I, 124-33.  
 — III, Pave, III, 83, 88.  
 — IV, Pave, III, 83.  
 — V, Pave, III, 114.  
 — VI, Pave, III, 115, 600.  
**Columbus**, I, 784; III, 52, 142, 163, 473, 549, 555-56, 629.  
**Conradus** Palatinus, Comes de Rheno, III, 86.  
**Cortes** (Casper og Michael), III, 502.  
**Cunningham** (John), III, 671-78.  
**Dahar** (Dagr) grenski, III, 427.  
**Danell** (David), I, 148; III, 713-725.

Davis (John), III, 657, 666-70.  
 Dumb, Konge, III, 517, 518.  
 Dyonysius (de Svartalandh), III,  
 144, 145.  
 Dýri, landnámsmaðr, II, 586.  
 Dyveke, III, 483, 632.

**E**berhardus, Bambergensis epis-  
 copus, III, 86.

Ebo, Rhemensis archiepiscopus,  
 III, 69.

Egede (Hans), III, 728-40.

— (Jörgen Frederik), III, 736.

— (Niels), III, 736, 740.

— (Paul), III, 739, 751.

Egill (Finn-Egill), II, 326-39,  
 374-77, 412; III, 452.

Egill sterki, I, 676-85.

Eilífr, Erkebiskop, III, 103-12.

EINARR, landnámsmaðr í Einars-  
 árði, I, 180, 206; II, 671.

EINARR Sokkas., II, 659, 666, 669-  
 724; III, 76, 217, 384.

EINARR ÞORGEIRSS. (Hallasonar),  
 II, 752.

EINARR Þorlákss. fóstri, I, 112-22.

Einnarr, II, 170-73.

— Erkebiskop, III, 454-55.

— Grundar-Ketilss., I, 442.

— Haniðas., Præst, III, 24, 30.

— káti, II, 758.

— stafhytingr, Teitss., I, 74,  
 791.

— Þorgeirss., I, 364-69.

— Áras., II, 752.

EIRÍKA hinn rauði Þorvaldss., I,  
 72, 76, 88, 168-256, 352, 356-  
 362, 370, 382, 388-92, 400-8,  
 412, 432-34, 438, 606-10; II,  
 56, 86-90, 126-37, 222-26,  
 230-32, 248, 251, 442, 718;  
 III, 6, 42.

EIRÍKA upsi, Gnúpss., Biskop af  
 Grönland, II, 670, 787; III,  
 42-44, 429, 896.

EIRÍKR, Konge í Norge 1389, III,  
 34, 37, 123.

— faðir Jóns skalla, III, 14, 18.

— Glipping, Konge, III, 454-57.

EIRÍKR Hákonara., Jarl, I, 214, 266,  
 II, 464, 488, 528, 565.

— Magnúss., Konge í Sverrig,  
 III, 18.

— Magnúss., prestahatari, Kon-  
 ge, III, 12, 95-98, 205-8, 459,  
 556.

— af Pommern, Konge, III,  
 42, 159, 165, 180, 582, 585.

— sigrsæll, Konge í Sverrig, I,  
 734, 760.

— á Snorrastöðum, II, 764.

— spaðfótr, III, 38.

— Valdimarss., Plovpenning,  
 Konge, II, 774-75.

ENDRIÐI Andreass., III, 144-49,  
 156, 897-98.

Endriði Árnas., III, 104.

Enis, tyðsk Hövding, III, 36-39.

Eringiisl. Eilífss., III, 139.

Erlendr, biskup af Færeyjum, III,  
 92-99.

— Phillipuss., III, 127, 139,  
 140.

Erlíngur Skjalgss., I, 594, 723.

Eskild, Erkebiskop af Nidaros, III,  
 142-44, 891.

Eugenius III, Pave, III, 80, 81,  
 87, 89.

— IV, Pave, III, 164.

Eyólfur Brandss., Korsbroder, III, 20.

— hinn grái, I, 596-601.

— or Ólafsdal, II, 302, 306.

— saurr, I, 174, 202, 358.

— Þorsteinss., goði, II, 738-48.

— Æsus. or Svíney, I, 174-77,  
 202, 360, 361, 368.

Eysteinn, Erkebiskop, II, 758-61.

— Biskop af Oslo, III, 131.

— Ásgrímss. III, 20.

Eysteinn glumra, I, 354.

— Magnúss., Konge, II, 718;  
 III, 429.

Eyvindr, II, 152.

— Biskop af Oslo, III, 12,  
 94-98.

— austmaðr, I, 154-56, 354,  
 534.

— Hreimss., II, 432, 524, 529.



**F** ALGEIR Þórdísars. (Hamundarson), II, 316-18, 334-60, 374; III, 452.

FINNBOGI (or Austfjörðum), I, 246-51, 309.

Fingeyr Þorsteinss., I, 548, 580, 793.

FINNA feginn Ketillss., II, 662, 663, 666, 673.

FINNA hinn frúji, III, 453.

FINAR Gyurðss., Sysseimand, III, 131, 139.

— litli, Kong Hræreks Svend, II, 239.

FLOSI, faðir Valgerðar, I, 442, 792.

FORNI, á Sólarsföllum, II, 431, 506-9, 512-13, 570.

FREDERIK I, Konge, III, 633.

— II, Konge, III, 628, 634, 702.

— III, Konge, III, 712-25.

— IV, Konge, III, 727, 785.

— VI, Konge, III, 515.

FREYSTEINN bófi, I, 618, 654-57, 660, 704, 716, 738.

FRKYÐS Eiríksd., I, 210, 246-55, 408, 426-29.

FRIDERICUS, dux Svevorum, III, 86.

FRIÐREKR, Biskop, I, 206.

FRIÐGERÐR Kjarvalds., I, 400.

— Þórisd., I, 400.

FROBISHER, III, 638.

**G**AMLI, í Eiríksfjarðarbotni, II, 358-75.

GARÐARR Svafarss, Islands Opdager, I, 88-109, 182.

GARÐR (Garðarr), verkstóri Þorsteins svarta í Lýsufrði, I, 364, 398, 473.

GAUTI Eiríks., III, 127, 131.

— biskup af Færeyjum, III, 12.

GAUTR Sleitus., II, 82, 91, 404.

GEIRMUNDAR Ingjaldss., II, 602-7.

GEIRR goði, I, 762, 783.

GEIRRÍÐR í Borgardal, I, 529, 552, 583, 721.

— Þorólfsd., I, 554, 584.

GEIRRÖÐR á Eyri, I, 548, 552, 558, 580-83.

GEIRSTEINN, I, 174, 358.

GERÐR Kjallaksd., I, 550, 794.

GERHARDUS Magdeburgensis præpositus, III, 86.

GEYRA (== Helgu-Steinnr), II, 308-17, 392-97; III, 451.

Gestr Bjarnars., I, 676, 733.

— Oddleifss., II, 588-603.

Gjallaug Kjallaksd., I, 530.

Giesecke (K. L.), III, 760.

Gilbrikt, Biskop af Bergen, III, 18.

Gils skelbarnes, I, 450.

Gíparr þrell, II, 138-41.

Gisbrikt, Biskop af Bergen, III, 890.

Gíslu Andresars., III, 40, 64.

Gíslu Marcúss., á Raubasandi, II, 633, 726, 730-35, 738-41.

— Súrss., I, 56, 86, 96, 98, 723-24, 796; II, 253, 576-608.

— Þórdars., II, 730.

Gissurr hvíti Teitss., I, 762, 783; II, 158, 164, 224, 230, 777; III, 419.

— Jónss., II, 174.

Gnúpr, III, 43.

Graah (W. A.), Capitain, II, 776.

Gregor IV, Pave, III, 68-71, 78, 443.

— IX, Pave, III, 83, 89.

GRACONIA, Biskop í Grönland, III, 3, 164-66, 176, 179, 180, 183, 893, 895, 897.

GRELÐ Þorsteinsd., I, 354.

GRÍMHILDA, kona Þorsteins svarta í Lýsufrði, I, 234.

GRÍMKELL Úlfss., I, 72, 76.

GRÍMR, hersir úr Sogni, I, 530, 570.

— Ingjaldss., I, 718, 793.

— Þorgilss. glömuðr, II, 156, 174.

— Þorsteins., I, 566; II, 606.

GRÓA Geirleifsd., I, 550.

— Þorsteinsd., I, 354.

GUÐLAUGR auðgi, or Straumfrði, I, 768.

GUÐLIFA GUÐLAUGSS., I, 768, 772-79, 783-94; III, 142.

GUÐLEIFR Aras., I, 152-54.

GUÐMUNDR Aras., hinn gæli, biskup, II, 749-63; III, 8, 46.

Guðmundr hinn ríki, Eyjólfsson, II, 238, 244-50, 278.

— lágr, prestur, III, 28.

— dýri Þorvaldss., II, 790.

Guðný Þórólfsd., I, 554, 584.

Guðafinn Ingjaldsd., I, 224; II, 602-8.

Guðafinn Þorbjarnardóttir, I, 230-38, 242-44, 255-56, 353, 364-68, 278, 380, 392-400, 406, 430-32, 440-42, 788, 792-93, 796; II, 585, 869, 872.

Guðafinn, I, 242.

Guðríðr Steingrímsd., H, 730.

Guðröðr Hálfðánars., I, 352.

Gunnarr, þræll Anakols, II, 138.

Gunnarr Björnss., III, 139.

— Hámundars., I, 329, 762.

Gunnbjörn Úlfss. kráku, I, 71-89, 103, 115, 116, 202.

Gunnfríðr Þórólfsd., I, 554.

Gunnlaugr Þorbjarnars., I, 740.

Gunnsteinn Gunnbjarnars., I, 72.

Gyrðr haltu, víkingr, II, 64-69.

— Sigvaldass., I, 768.

**H**adrian II, Pave, III, 78.

Hafsníma, landnámsmaðr í Hafgrímsfirði, I, 180, 206.

Haki, en Skotlender í Vínland, I, 412.

Hákon, Erkebiskop, III, 10-13.

— Biskop af Bergen, III, 888.

— Biskop af Stavanger, HI, 103.

— Hákonars., Konge, II, 772-784.

— Jónss., III, 36, 127, 131, 137, 141.

— Sigurðars. Hlaðajarl, II, 54-68.

— Stumpæ, III, 131.

— Top, III, 131.

Hálfðán Brónufóstri, III, 523.

— Eysteinnss., III, 520, 523.

— hvítbeinn, I, 444.

Hall (James), III, 671-99.

Hallarsteinn, II, 420-24, 428-30, 478, 499, 581, 566-67; III, 444.

Hallbera, abbadís í Reimssnesi at Stað, I, 442.

Hallbera Etnarsd., af Reykjanesi, II, 752.

— Marcúsd., II, 730, 746, 749.

Hallbjörn (úr Ísafirði), I, 104-7.

— gaungumaðr, II, 590-95.

— hálftröll, I, 570; II, 588.

Halldís, I, 372, 378.

— Erpsd., I, 169.

HALLDÓGAR, prestur, III, 238-39.

Halldórr Gunnbjarnars., I, 72, 74, 791.

— Kolss. á Höll, II, 444-48, 453-63.

Hallfríðr Snorrard., I, 256, 442.

— Þorbjarnard., I, 184.

Hallkatla Einarssd., II, 29, 175, 727.

HALLR Geit, III, 524.

HALLR, heimamaðr Eiríks rænja í Brattahlíð, II, 130.

HALLR á Sólarfjöllum, II, 678, 712-19.

— Styrss., I, 606.

Hallsteinn Þorbjarnars, I, 740.

— goði, Þórólfs., I 536; II, 606.

Hallvarðr at Helgafelli, I, 568.

— den Hellige, III, 464.

HALLVEIG Þórunnard., II, 554, 574.

Hallveig Einarssd., I, 362.

HÁMUNDR, bóndi Þórdísar, II, 316.

Hannes Elás (Elasson), I, 126, 131.

— Jónss., hirðmaðr, III, 139.

Hans, Konge i Danmark, III, 630.

Haraldr Gilli, Konge, II, 680, 718, 719, 724.

— hinn hárfagr, Konge, I, 152, 182, 530, 537.

— Sigurðars. hinn harðráði, Konge, II, 611-17, 622-27, 629, 640-43, 649, 655, 666; III, 398, 399, 406, 407, 416, 421, 447, 527.

Hárekr, en Viking, II, 276, 302.

Harnit Hæmingss., III, 139.

Haukr, fylgðarmaðr Snorra goða, I, 646-55.

— Eriendsson, lögmaðr, I, 442.

— hábrók, I, 534.

Heinrekr Ásláks., III, 38.

— Kárss., biskup at Hólm, II, 774-78.

- Heinrekr, skáld, II, 740.  
 HEKJA, en skotsk Kvinde i Viin-  
 land, I, 412.  
 Helga Ánsd. bogveigis, II, 588.  
 — Kjallaksd., I, 550.  
 — Ormsd., II, 72.  
 — Þorlákssd., I, 592, 670.  
 — Þóroddsd. goða í Ólfusi, II,  
 152-56, 172, 174.  
 HELGI, OF Austfjörðum, I, 246-49.  
 HELGI (Snorri Þorbrandss.), I,  
 190, 206, 737.  
 HELGI Vesteinss., II, 581-83, 588,  
 594, 602.  
 HELGI Ögmundss., Biskop i Grön-  
 land, II, 756, 785-87; III, 10,  
 47, 896.  
 Helgi Bjartmarss., II, 586.  
 — bjóla Ketilss., I, 530, 546,  
 570.  
 — Droplaugars., I, 594.  
 — Lambkarss., III, 12, 49.  
 — hinn magri, I, 154, 354, 534.  
 — en Nordmand, II, 33, 166-  
 173.  
 — Ólafss. hvassi, I, 352, 444.  
 — Biskop af Oslo, III, 94, 103.  
 — Óttarss., I, 550.  
 — selseista, II, 282, 292.  
 — Sigurðars., III, 139.  
 — trausti Ólafss., II, 72-77.  
 HENRIK, Biskop i Grönland, III,  
 34-37, 62, 63, 127-34, 695,  
 697.  
 Henrik Henrikss., Rigscantzler i  
 Norge, III, 131.  
 — II, (Courtmantle), Konge i  
 England, II, 760, 763.  
 — V, af England, III, 161.  
 — VI, af England, III, 162, 163.  
 — Villiamss., III, 139.  
 HERJÓLFUR Bárðars., I, 178-81,  
 194, 206-9, 214.  
 Herjólfur, hólkinrastí, I, 554.  
 — lapdnámsmaðr, I, 178, 194.  
 Hermundur Illugas. (goði), II, 428,  
 482, 486.  
 — Koðráns., II, 674-79, 692,  
 708, 718, 723; III, 8.  
 Hildir Bjartmarsd., II, 586-89.  
 Hjalti Skeggjas., II, 224.  
 Hofgarða-Refr, I, 676.  
 Honorius II, Pave, III, 78.  
 HRAFN landnámsmaðr m. d., s.  
 Rafn.  
 Hreiðarr darri, III, 26.  
 HREINN, s. Þorvarðr hreinn.  
 HRÓALDR (Hróarr) Kolgrímss., III,  
 65, 801.  
 Hrólfur, I, 106, 110.  
 — Herser, I, 156, 550.  
 — Þorbjarnars. hinn rauðsenzi,  
 I, 74, 76, 78, 112; III, 477.  
 Hrærekr, Konge, I, 153; II, 238,  
 242-49.  
 Hugl Jarl, II, 68, 140.  
 Hæringr Þorgríms., II, 76, 78,  
 88-91, 146-49.  
 Hæreiker Asálfs., III, 131.  
 Högni hinn hvíti, I, 152.  
 Hörðakári, I, 594, 723.  
 Hóskuldr í Laxárdal, I, 94.  
 ILLUGI, II, 494, 498, 612.  
 — Aras., I, 152, 154, 160;  
 II, 282, 288, 292, 302-7, 402,  
 494, 498, 504, 512, 530.  
 — Aslákss. rauði, I, 176, 360,  
 694, 698.  
 — svartí, I, 152; II, 482.  
 — Þorgilss., II, 174.  
 Ingewaldus, Prior, III, 80.  
 Íngjaldr Helgason, I, 352, 532.  
 Íngibjörg, Dronning i Norge, III,  
 12, 407.  
 — Oddsd., II, 730-33.  
 Íngigerðr, frú, ríka, I, 492.  
 ÍNCIMUNDA Þorgeirss., prestur, II,  
 754-61; III, 8.  
 Íngólfr á Hólmfjátri, I, 362, 455.  
 — Arnars., I, 178, 194, 208,  
 538.  
 Íngveldr Ketilssd., I, 530.  
 — Þorgeirsd., I, 256, 442-43.  
 Innocentius II, Pave, III, 77, 79.  
 — III, Pave, III, 63, 87, 88.  
 — IV, Pave, III, 83, 89, 90.  
 — VI, Pave, III, 20, 31, 120.  
 ÍSA-STRANGARMA, II, 696, 710, 722;  
 III, 6.

- Isidorus Hispalensis, III, 336, 387.  
 Ísteifr, biskup, III, 384, 402, 418-19.  
 ÍVARR Bárðarson, III, 248-49, 259, 886-88.  
 Ívartreyja, III, 38.  
**J**ACOB Teppe, Biskop i Grönland, III, 144, 150, 151, 154, 155, 164, 191, 895, 897.  
 JACOB (den 2den), Biskop af Garde, III, 897.  
 Jacob, Biskop i Bergen, III, 127, 539.  
 — Biskop af Börglum, III, 191.  
 Jacobus Vibergensis, III, 129.  
 Jappe Fastalss., III, 131.  
 Jochimsen (Mathis), III, 736-37.  
 Johannes Brostrop, Erkebiskop af Lund, III, 191.  
 — Biskop af Aarhus, III, 191.  
 — Biskop af Bergen, III, 191.  
 — Biskop af Skara, III, 191.  
 Jóhannes, Cardinal, Cancellarius, III, 88.  
 — Korsbroder, III, 10.  
 — X, Pave, III, 71-73, 443-44.  
 — XIX, Pave, III, 72.  
 — XXI, Pave, III, 90, 91.  
 — XXII, Pave, III, 112, 113.  
 JÓN hinn fyrri, knútr, Biskop i Grönland, II, 672, 760, 761; III, 6, 7, 44, 45, 896.  
 JÓN Árnason, smyrill (Johannes) Sverrisköstri, Biskop i Grönland, II, 760-66, 773, 785-87; III, 6-9, 45-47, 896.  
 JÓN Eiríkss. skalli, Biskop i Grönland, III, 2, 14, 15, 18-33, 56-60, 120, 462, 463, 897.  
 JÓN Grænleddingr, III, 512-15.  
 JÓN, Biskup i Oslo, III, 127.  
 — Byrgerss., Erkebiskop, III, 80, 81.  
 — Dagss., II, 788.  
 — darri, III, 38, 131.  
 — Guttormss., III, 14, 52, 53, 57, 58.  
 — (Johannes), irsk Biskop, III, 43.  
 Jón (Johannes II), den Røde, Erkebiskop, III, 90, 92, 93.  
 — Jónss., III, 152, 156.  
 — Marteins., III, 131.  
 — Oddss., II, 174.  
 — Ormss., II, 788.  
 — ríki, III, 8.  
 — Rögvaldss., III, 206.  
 — Þorgilss., Laugmand, III, 139, 141.  
 — Ögmundss., Biskop, III, 36, 64.  
 Jórún mannvitsbrekka, I, 580.  
 — Teitsd., II, 158.  
 — Þorgilss., II, 174.  
 JÓSTEINN (frá Kálfholt), II, 88, 92, 97-102.  
 Jökull Búas., III, 521.  
 JÖKULL, stjúpson Skáld-Helga, II, 528.  
 Jörundr, Erkebiskop, II, 788-90; III, 12, 94, 100, 102, 205-8.  
 — Atlas., I, 174, 202, 358.  
 — at Keldum, I, 442.  
 — Þorsteinss., Biskop, I, 174; III, 92.  
 — Úlfss., I, 192.  
**K**álfr Árnason, II, 612.  
 — i Garpsdal, II, 282, 292, 302.  
 KÁRR, frændi Þórdísar, II, 384-88.  
 KARL, KARLSEFNI, I, 428, s. Þorfinnr.  
 Karl Helgason, lögregtumáðr á Hálögalandi, III, 894.  
 — Jónss., Abbed, II, 758.  
 Karolus Ottoniensis, III, 191.  
 KATLA, s. Þorkatla.  
 Ketilbjörn at Mosfelli, II, 38.  
 KETILL Kálfss., II, 696, 702-16, 723, 724, 754.  
 KETILL, landnámsmaðr i Ketilsfirði, I, 180, 206.  
 Ketill flatnefr Bjarnars., I, 354, 530-35.  
 — Eiríkss., II, 756.  
 — hængr, Hallbjarnars., II, 588, 605.  
 — kálfr, II, 662, 673.  
 — stami, III, 8-11.

Ketill Þistill, I, 362, 793.  
 — kappi Þorbjarnars., I, 740, 779.  
 — Þorsteinss., biskup, III, 6, 367, 382.  
 — Þorvaldss. (Grundar-Ketill), I, 442.  
 — veðr, I, 530.  
 Kjallakr, jarl, I, 530-34.  
 — hinn gamli Bjarnars., í Bjarnarhöfn, I, 550.  
 — Bjarnars. á Kjallaksstöðum, I, 556-60, 794.  
 Kjartan á Fróðá, I, 469, 750-54, 772, 776.  
 — Ólafss., I, 195; II, 239.  
 Kjarval, Konge í Írland, I, 156, 400, 446, 531, 787.  
 Kielsen (O. V.), III, 791.  
 KNARAR-LEIÐR, II, 776.  
 Knight (John), III, 671.  
 KOLBRINN Þorlótsson, II, 692-718.  
 KOLGRÍMR, III, 40, 65.  
 KOLR Þórdars., II, 78-82, 88, 102-5, 110-13, 118, 124-38, 142-49, 152.  
 Kolr, en Træl, II, 164.  
 KRÁKR, austmaðr, II, 716.  
 KRÓKA-REFR, III, 526-28.  
**L**  
 Lamp (Lambi) Jónss., Raadmænd i Bergen, III, 893.  
 Landa-Rólftr, III, 12, 51, 556.  
 Laurentius, Biskop, III, 51, 52, 145, 155, 208.  
 LEIÐR hinn heppni Eiríkss., I, 174, 194, 200, 202, 206, 208, 210, 214, 216, 220, 222, 224, 226, 230, 238, 246, 248, 252, 254, 282, 286, 288, 410, 412, 786, 791; II, 22, 24, 26, 30, 32, 42, 48.  
 Leo IV, Pave, III, 70, 75, 78.  
 Líka-LOÐINN, II, 653-69.  
 Lindenov (Godske), III, 671-90.  
 — (Hans), III, 487, 641, 656, 657.  
 LIÓTR Þórunnars., II, 279, 318, 319, 378-88, 394-97, 400, 401, 417, 418.

LOÐINN, verkþráll í Brattahlíð, II, 318-27, 400; III, 451-53.  
 — kórsbróðir í Niðarósi, III, 16.  
 — s. Líka-Loðinn.  
 Loptr Marcúss., II, 730-18.  
 — gamli Ormss. (Eyra-Loptr), I, 768; II, 42-47, 76, 175-83.  
 Lothar II, Keiser, III, 78, 79.  
 Lúsa-Oddi, s. Oddi.  
 Ludvig (Hludovicus), comes Thuringia, III, 86.  
 Lütke (Friedrich), III, 636.  
 Löwenörn (Paul de), III, 638, 748, 763.

**M**  
 Madoc, I, 164.  
 Magnús Eiríkss. Smet, Konge, III, 18, 26-33, 55, 60, 113-21.  
 — Hákonars., lagabætur, Konge, III, 10-13, 234, 238, 239, 451, 456-59.  
 — Heinesön, III, 50-62.  
 — Jónss., III, 28.  
 — Jónss., timbermann, III, 893.  
 — Marcúss., II, 730-33, 746.  
 — hinn góði, Ólafss., Konge, II, 611-14, 616, 617, 622-28, 630.  
 — Stolttekarl, III, 131.  
 Manteufel (Karsen), III, 674.  
 Márr Atlas., I, 154, 161; III, 791.  
 — austmaðr, II, 296.  
 — Hallvarðars., I, 568, 601, 692, 714, 717, 762-65.  
 Margrét hin haga, II, 772.  
 — Martyr, III, 145.  
 — Valdimarsd., Dronning, III, 26, 32-37, 42, 63, 130-39.  
 María (vor Fræc), II, 560, 732; III, 144, 185.  
 — (Magdalene), III, 145.  
 — Stuart, Dronning, III, 200.  
 Markús Gíslas., II, 730-35.  
 Marquardus de Grumbach, III, 86.  
 Martinus, episcopus, III, 145.  
 Maugr, á Mýrum, II, 734.  
 Mekinborg, III, 36-39.  
 Munk (Jens), III, 704-11.  
 Mýrión, II, 516-19, 571.

**N**addoddr, I, 91-103.  
 Narfi, Biskop af Bergen, III, 92, 98.  
 Niclos Gallæ, III, 131.  
 NICOLAUS I, Biskop i Grönland, III, 10, 47, 164, 451, 896.  
 NICOLAUS II, Biskop i Grönland, III, 897.  
 Nicolaus, Erkebiskop, III, 101, 127-29.  
 — I, Pave, III, 70, 78, 443.  
 — III, Pave, II, 788, 789.  
 — V, Pave, III, 166, 168, 169, 466.  
 — helgi, III, 145, 155, 224, 255.  
 — Narfas., prestr, III, 48, 214, 245.  
 Njáll á Bergþórshvoli, I, 47, 100, 103, 153, 161; II, 158.

**O**ddi (Lúsa-Oddi), II, 348-57; III, 452.  
 Oddleifr af Barðaströnd, I, 550.  
 Oddr af Sjoltum, II, 776.  
 Oddr Einarss., Biskop, III, 146, 149, 153, 157, 158, 459.  
 — Gíslas., III, 30.  
 — Hallvarðars., II, 72.  
 — á Jörva, I, 174, 358.  
 — múnkr, Snorrason, II, 231-37.  
 — (Otti) Reimer, III, 127.  
 — af Söndum or Dyrafirði, II, 730.  
 — Þorgilss., II, 174.  
 — hinn rakki, Þorviðars., I, 550, 791.  
 Ögmundur, s. Ögmundur.

**ÓLAFR**, Biskop i Grönland, II, 774, 777, 782-85, 788; III, 10-13, 47, 49, 238, 239, 244, 451-56, 896.  
 Ólafr, Biskop i Stavanger, III, 127, 131.  
 — bóndi, III, 96.  
 — Erkebiskop af Nidaros, III, 18-21, 26, 102, 120, 890.  
 — Gardianus, III, 101.  
 — Guðröðars., I, 352.  
 — Hákonars., Konge, III, 32-35, 38, 63, 124, 132.

Ólafr Halldórss., Præst, I, 128, 134.  
 — á Hörðalandi, II, 46-49.  
 — hinn hvíti, Ingjaldss., I, 352-55, 491, 532.  
 — Ísfróðingr, III, 438-40.  
 — Jarl i Syðerðerne, II, 58-62, 188.  
 — i Lexa, III, 104, 105.  
 — Petrss., Eyfróðingr, III, 26-29, 58.  
 — Rögnvaldss., Biskop af Hólum, III, 153, 181-83, 189.  
 — Tryggvason, Konge, I, 172, 206, 208, 382, 381, 388, 410; II, 21, 26, 30, 32, 34, 36.  
 — tvennumbrúni, II, 22, 23, 72, 189.  
 — seilan, Þorsteinss., I, 556, 791.  
 — Þrándars., Erkebiskop, III, 177, 178, 182.  
 Olaus Martini, Biskop af Roeskilde, III, 191.  
 Óláf Loptsd., III, 468, 469.  
 Óláf, III, 438.  
 — I, 110, 111, 118.  
 — Þorsteinsd., I, 449.  
 Ordericus Vitalis, III, 428, 429.  
 Ormr á Arnarstapa, I, 295, 361-69, 372, 373.  
 — Biskop af Holum, III, 18.  
 — Dagss., II, 788.  
 — Eysteinnss. s. Örmer.  
 — Fornas., II, 732.  
 — Gullkárss., II, 72.  
 — hinn mjóli, I, 740, 778.  
 — Jónss., II, 783; III, 139.  
 — Snorras., III, 28-31, 58.  
 Ortolis, Bertrandus de, III, 112, 114.  
 Ósk Þorsteinsd., I, 552, 589.  
 Ósvaldr, s. Ásvaldr Úlfss.  
 Ósvíra (= Þormóðr Kolbrúnarskáld), II, 378, 416.  
 Ósvífr hinn spaki Helgas., I, 42, 550.  
 Óttarr Bjarnars., I, 550.  
 Otto, Keiser, III, 85.

**P**aars (Claus Enevold), Gouverneur i Grönland, III, 733.

- PÁLL** Grænlandíngi, III, 36.  
**PÁLL** Hallvarðss., Præst i Grænland, III, 146, 148, 149.  
**PÁLL** Magnúss., II, 776.  
**Páll**, III, 18.  
 — Apostel, II, 396; III, 141, 145.  
 — bóndi, III, 106.  
 — Erkebiskop, III, 14, 115, 116.  
 — Jónss., Biskop, II, 764, 766, 768, 772; III, 8, 188.  
**Pálnatóki**, I, 750.  
**Pascal** II, Pave, III, 77.  
**Peter**, Apostel, II, 396; III, 88, 144.  
 — Biskop af Bergen, III, 12.  
 — Biskop af Ribe, III, 191.  
 — Prior, III, 80, 901.  
 — Nicless., III, 131.  
**Pining og Pothorst**, III, 475-81.  
**Pytheas Massiliensis**, III, 400.

- Rafn Hlimreksfari**, I, 154, 166.  
 — Jónss. á Glaumbæ, lögmátr, II, 40, 64, 65.  
 — Oddss., I, 18, 33; III, 50.  
 — rauði, I, 166.  
 — Sveinbjarnars., II, 29, 725-749, 763, 781.  
**Raforta**, Kjarvalds., I, 156, 446, 534, 791.  
**Ragnarr loðbrók**, I, 400, 532, 535, 787.  
**Ragnheiðr Bjarnard.**, II, 730.  
**Ragnhildr**, II, 142.  
 — Þórðard., I, 718.  
**Randviðr**, II, 70-73, 189.  
 — II, 142.  
**Rembert**, Erkebiskop, III, 70, 71.  
**Richardsen (Carsten)**, III, 690, 697.  
**Rizonibus**, Ja. de, III, 174, 175.  
**Roland**, Cardinal og Cancellarius, III, 83.  
**Rólfur s. Landa-Rólfur**.  
**Rólfur Órnólfs.** = Þórólfur Mostrarskeggi, I, 536.  
**Ross (John)**, III, 689, 763-66.

- Rothe (C. A.)**, III, 751-59.  
**Runólfur (af Þorlákssúðinni)**, III, 18.  
 — faðir Þorláks biskups, I, 442.  
**Salomon**, Biskop af Oslo, III, 18, 115.  
**Sámr**, II, 156-59.  
**Samson sagri**, III, 524.  
**Saxi Alfarinss.**, I, 72.  
**Saxo Grammaticus**, III, 425-28.  
**Scolvus (Johannes)**, III, 555-56, 628-30.  
**Scoresby (William)**, III, 66, 68.  
**Sergius II**, Pave, III, 69, 78.  
 — III, Pave, III, 71.  
**Sigbrit**, Dyvkes Moder, III, 483, 632.  
**Sighvatr**, Præst, II, 798.  
 — Sturlus., II, 736, 740-43.  
**Sigmundur**, II, 146.  
 — Brestiss., III, 544, 581, 582.  
 — hvítkollr, s. Sigurðr.  
 — Ketilss., I, 362, 456, 793.  
 — Ormss., II, 730.  
 — Þorbeinss., I, 554.  
**Sigríða at Hamri**, II, 318-21.  
**Sigríða**, I, 392-96, 473.  
**Sigríða Björnsd.**, III, 146-53, 156, 157.  
**Sigríða**, kona Þorkels í Brattahlíð, III, 450, 451, 453.  
**Sigríðr Þrándard.**, II, 70.  
**SIGURÐR** hvítkollr, III, 34, 62, 136, 138.  
**SIGURÐA** Njálss., II, 686-93, 721.  
**Sigurðr**, II, 170.  
 — Biskop i Hammer, III, 127, 131.  
 — Bjartmarss., II, 560.  
 — bóndi, III, 28.  
 — fóstbróðir Þrándar upplendíngs, II, 618-21.  
 — Haftorss., III, 127.  
 — Hlökkverss. Jari, I, 742, 790.  
 — hvíti, II, 602.  
 — Jari, ríki, Eysteinnss., I, 351, 447.  
 — Jórslafari, Kongo, I, 117, 532; II, 680.  
 — ormr i auga, I, 444.

- Sigurðr slombidjárn, II, 718.  
 — Þettmarss., Biskop, I, 63;  
 III, 10, 455.  
 Sigvaldi, Jari, I, 768.  
 Símon, II, 702-5, 708, 716.  
 Símon i Porkeri, III, 544, 581.  
 SKÁLDHELGI (Helgi Þórðarson), II,  
 419-575, 671, 718; III, 242-  
 45, 434, 440.  
 Skapti Þóroddss., Laugmand, II,  
 152-57, 166, 172, 244.  
 Skeggi hinn þrúði, II, 429, 431,  
 492, 493, 508-11, 574.  
 Skrámr, III, 521.  
 SKÚFA á Stokkanesi, II, 304-17,  
 322, 325, 327, 332, 333, 339-  
 47, 350, 351, 354-61, 374-77,  
 382, 383, 394-97; III, 450-53.  
 Sleita, faðir Gauts, II, 286.  
 Smiðr Andress., III, 26, 53, 57, 58.  
 Snorri Torfas., III, 40.  
 Snorri Þorbrandss., I, 180, 190,  
 206, 352, 402, 409, 420-26,  
 430, 432, 441, 490, 492, 710,  
 716, 790-93.  
 Snorri Þorfinnss., I, 242, 256,  
 284, 286, 436, 441, 442, 476,  
 788, 792, 793.  
 Snorri Sturlus., I, 19-31, 54-60;  
 II, 28, 228-30.  
 — Þórðars., I, 238, 400.  
 — goði Þorgrímss., I, 152, 570-  
 71, 592-608, 618-26, 632-36,  
 644-62, 672-80, 684-98, 708-  
 16, 740, 744, 748, 750, 756,  
 760, 766, 772, 779, 783.  
 SNÆBJÖRN galti Hólmsteinnss., I,  
 74-79.  
 Snæbjörn, I, 106.  
 — ok Snækollr, víkingar, II, 72.  
 Snækollr, en Træl, II, 98, 107,  
 120, 123, 137-39.  
 Sokki Þóris., II, 442, 671, 672,  
 676, 678-81, 704-17.  
 SOLVEIG Þorsteinsd., III, 438.  
 Spágils, I, 626-31, 728.  
 STARKARR Þórðars., II, 78, 88, 104,  
 126, 138, 142-49, 152, 191, 194.  
 STEINARR (Helgu Steinarr), II,  
 392-97, 400, 417; III, 451.  
 Steindórr Þorlákss. á Eyri, I, 592,  
 594, 670, 672, 684-98, 701-8,  
 712-16.  
 STEINGRÍMR, s. ÍSA-STEINGRÍMR.  
 STEINGRÍMR, stjúps. Skáld-Helga,  
 II, 528.  
 Steinólfur í Garpsdal, II, 282, 292,  
 302, 306.  
 — hinn lági, I, 154, 550.  
 STEINÞÓRR, II, 688-91.  
 STEINUNN Hrafnssd., III, 40, 64, 65.  
 Steinunn Snorradd., I, 442, 792.  
 Stephán, Præst, III, 26.  
 Sturla Bárðars., II, 744, 778.  
 — Þórðars., skáld, I, 29-31,  
 36-38, 40, 45, 53, 56, 59-60,  
 63-65; II, 778.  
 STYRBJÖRN, I, 74-78, 104-7.  
 Styrbjörn hinn sterki, I, 734, 735,  
 750, 760, 782.  
 STYRKARR Sigmundss. (Sæmundss.),  
 II, 752.  
 Styrmir hinn fróði, I, 19-29, 36-  
 37, 44-46, 53-57, 61-63; II,  
 22, 28, 222, 226, 275.  
 Styrr Þorgrímss., I, 174-77, 202,  
 359, 361, 592, 606-9, 622,  
 652, 684, 694, 716.  
 SUMARLÍÐI Þorgeirss., I, 74, 79,  
 786, 791.  
 Surtr járnhauss, II, 58-63, 186.  
 Swale Ottas., III, 131.  
 Svartr, verkstjóri Þorgils, II,  
 82-85.  
 SVEINN, Forfatter af Norðrsetu-  
 drápa, III, 235-37.  
 Sveinn Eiríkss., Degn i Trond-  
 hjem, III, 893.  
 — girzki, II, 616-23, 628-30.  
 — Ulfss. (Astríðars.), Konge,  
 II, 640-47, 650; III, 384, 394,  
 412, 413, 419, 420.  
 Swenus Decanus, III, 80.  
 Sverrir, Konge, II, 763-66.  
 SÆMUNDR Oddss., III, 146, 147,  
 152, 157.  
 Sæmundr Jónss., II, 780-83.  
 — Sigfúss., hinn fróði, I, 12,  
 22-25, 30, 45, 53; II, 224-  
 26, 684.



SÖLVI, landnámsmaðr í Sölvadal,  
I, 180, 208.

SÖRLI or Harðángri, en Grönlands-  
farer, II, 780, 783.

SÖRLI, II, 78-81, 192.

— Erkebiskop, III, 89, 455.

**T**etr Ketilbjarnars. á Höfða, II, 76.

— Árnas. rauðskeggs, II, 736.

Thordis, Thorfinn, Thorgils, Thor-  
lák m. fl., see Þ.

Tidhekir Nikóláss., III, 890.

Tormöhlen (Georg), III, 726, 727.

Torráðr (= Þormóðr Kolbrúnar-  
skáld), II, 348-51, 356.

Tosti Goðvinss., tréspjót, jarl, II,  
653-68.

**Ú**lfarr kappi, I, 548, 552-55,  
580, 584, 719, 720.

— á Úlfarsfelli, I, 554, 584,  
610-19, 624-29.

Úlfkell snillingr, en Viking, III,  
523, 524.

Úlfr Hólmeirss., III, 131.

— Hreiðarss. kráka, I, 72, 74,  
88, 176, 202.

— jarl, III, 398, 399, 416.

— Jónss., Ridder, III, 131.

— Yxna-Þórisss., I, 172, 190,  
200, 356, 791.

Ulpho, Archidiaconus, III, 80.

Uni Garðarss. hinn danski, I, 91,  
93, 98-102.

Unnr (Þorsteinsd.), I, 499, 550-53.

Urban, Pave, III, 30, 31.

Útgarða-Loki, III, 427.

Útryggr Tortryggs. (Þormóðr Kol-  
brúnarskáld), II, 336.

UVÆGE, en Skræling i Markland,  
I, 436.

**V**al (Valr), Biskop af Ribe, III,  
412, 423.

Valdemar I, Konge, I, 325; III,  
356.

— II, Konge, II, 774.

— IV, Atterdag, Konge, III,  
26, 42, 130, 151.

Valdi, III, 18.

Valgerðr Flosad., I, 442, 792.

VALLDIDIDA, Skrælingehövding i  
Markland, I, 486.

Vallöe (Peder Olsen), III, 730,  
741-50.

Valr Þórisss., I, 746.

Valþjófr, I, 174, 358.

Vebjörn Sygnatrausti, II, 588, 604.

Vegeirr, faðir Vesteins austmanns,  
II, 588, 604.

Vemundr kögr, I, 594, 722.

Vermundr Þorgrímss. mjófi, I,  
584, 592, 606, 622, 684, 694,  
714.

Vestarr Þórólfs., I, 548, 582.

Vesteinn Vegeirss., austmaðr, II,  
586-89, 605, 606.

VESTEINN VESTEINSS., I, 568; II,  
587, 588, 594-97, 600-7.

Vestgeirr Bjartmarss, II, 586.

VETHILLDR, en Skrælingekone i  
Markland, I, 436.

Victor II, Pave, III, 72, 74, 76.

Víðill Ketilss., I, 356.

VÍGA-HAUKR ÖRMSS., II, 728, 732-  
41, 746, 749.

Vígúss Björnss. i Drápahlöð, I,  
550, 554.

— Flosas., III, 36, 63, 65.

— (= Þormóðr Kolbrúnar-  
skáld), II, 338-41.

Vighvatr, austmaðr, II, 716.

Vilgeirr Ottars., I, 550.

Vinaldi, Erkebiskop, III, 30, 128,  
130, 131, 539.

VINCENTIUS, Biskop af Grönland,  
III, 193, 199, 501, 894-95.

**W**alkendorff, Erik, Erkebiskop  
af Thronhjelm, III, 193, 482-  
87, 497-500, 631-33.

Wilhelm, Cardinal, Biskop af Sa-  
bino, II, 774-76; III, 48, 88.

Willehad, III, 402-11, 422.

**Ý**nghildr Bjarnard., II, 142.

Zeno (Nicolo e Antonio), III,  
529-624.

**ÞJÓÐMILDR** (Þórhildr) Jörundard., I, 183-85, 192, 201-3, 256, 356, 382, 388-91, 467, 471, 738, 791; III, 262.

**Þóra**, kona Skapta lögmanns, II, 172.

— Sigurðard., I, 532.

— Olafsd., I, 556, 566-69, 584.

**Þóraldr** Sigurðars., III, 131.

**Þórálf** Snorras., Præst, II, 756.

**Þórarinn**, Biskop til Skalholt, III, 26.

**ÞÓRARINN**, bóndi, II, 714-17.

**ÞÓRARINN**, briti, ráðsmaðr, II, 88, 104, 108, 121, 194, 196, 211.

**ÞÓRARINN** Jósteinss., II, 89, 96-100, 194, 200.

**ÞÓRARINN** ofsi, II, 251, 278, 288-93, 298-301, 306, 307.

**Þórarinn** Neðjúlfs., II, 237-49, 279, 406; III, 445.

— Þórólfs. svart, I, 554, 584, 726.

**Þorbeinn** & Þorbeinsstöðum, I, 554.

**ÞORBJÖRC**, lítill völva, I, 372, 376-379, 381, 382, 460.

**Þorbjörg** (Hrólfssd.), I, 154.

— knarrarbrínga, I, 174, 192-195, 202, 358.

— Þorsteinsd., I, 606.

**ÞORBJÖRN**, Bárðars., III, 152, 158.

**ÞORBJÖRN** glóra, I, 180, 206.

**ÞORBJÖRN** Grænlandíng, II, 780.

**ÞORBJÖRN** Víflas., I, 174-76, 202, 360-66, 370, 372, 380, 382, 390, 400, 408, 608.

**ÞORBJÖRN** Þórunnars., II, 435, 554.

**Þorbjörn** haukdælski, I, 174, 181, 194.

— Ormss. digri & Fróðá, I, 740, 744, 778-80.

— Snorras., I, 442, 788, 793.

— súr (surtr), I, 502, 591; II, 576-78, 582, 586, 606, 608.

**ÞORBRANDR** Snorras., I, 428, 489, 529, 716, 790, 793.

**Þorbrandr Þorfinnss.** or Álptarði, I, 174, 548, 554, 558-570, 590, 602, 608, 618, 624, 630, 642, 654, 656, 670-80, 686, 690, 698, 702, 704, 708, 710, 712, 716, 718.

**ÞÓRDÍS**, III, 242, 243, 246.

**ÞÓRDÍS** Einarsd. & Lóngunesi, II, 350, 360, 361, 375, 384, 386, 387.

— Flosad., I, 442.

— Haldórsd., II, 440, 444.

— Þorbjarnard. (súrs), I, 502, 503, 529, 568, 590, 598, 604, 740; II, 580, 582.

— Þóróddsd.; II, 31, 158.

**ÞÓRÐR**, Biskop i Grönland, II, 789, 790; III, 12-15, 52, 94, 96-98, 100, 101, 896.

**ÞÓRÐR**, lóstbróðir Einars Sokkasonar, II, 708-10, 716.

**ÞÓRÐR** Þordísars. (Hámundars.), II, 318, 350-53, 400; III, 453.

**Þórðr** Atlas., II, 36, 39, 150.

— bjarki, III, 38.

— bokki, s. Bokki.

— Bjarnars. (Höfða-Þórðr), I, 238, 400.

— Freysgoði, II, 78, 191.

— Helgas. & Höfða, II, 444, 574.

— hesthöfði, I, 238, 402.

— Ívarss., II, 754-56.

— Jörundars., III, 152, 156.

— Ólafss. gellir, I, 176, 202, 360, 400, 556, 560, 563, 606.

— Ólafss. (drífa), II, 72.

— Sighvats., kakali, I, 70; II, 774, 777.

— trygðrofi, I, 124.

— Þorgilss., I, 718.

— Þorlákss., blígr, I, 592-95, 670, 678-87, 690-93, 696, 699, 700, 705-9, 714, 752-57.

— Úlfss., II, 730.

**ÞÓREY** Þorvarðsd. (kona Þorgils orrabeinsfóstra), II, 78-81, 88, 96-99, 102-5, 107, 108, 120-123.

**Þórey**, II, 152, 217.

**Þorfinna**, kona Sams, II, 156.

Þorfinna í Odda, II, 78.

ÞORFINNA Grænlandíng, II, 716.

ÞORFINNA karlsefni Þórðars., I, 238-46, 252, 254, 351-442; III, 868.

ÞORFINNA Þorgilss. (orrabeinsfostra), II, 98, 110, 114, 118, 122, 126-29, 138, 142-45, 147.

Þorfinnr, jarl, hausakljúflr, I, 354, 448.

— II, jarl, I, 154.

— Finngeirss. í Álptafirði, I, 548, 558.

— Guðlaugss., I, 768.

— Selpórriss., I, 590, 718, 793.

— Þorbrandss., 590, 720.

Þorgeirr Brandss., II, 758-61.

— Egilss., III, 28, 58.

— Einarss., rauðr, I, 74.

— Geirruðars., keingr, I, 558, 581.

— Hallas., II, 752, 756.

— Hávarðss., II, 282-308, 332, 340, 344, 392, 398.

— or Hítardal, I, 176.

— hófleysa, II, 302-7.

— Snorras., I, 256, 442, 792.

— Víðilss. or Þorgeirsfelli, I, 356, 362-65.

Þorgerðr, I, 208; II, 430.

— Álfssd., I, 154.

— Þorbeinssd., I, 554.

— Þorbrandssd., I, 590, 670, 714.

— Þórðard. Freysgoða, II, 78, 88, 91, 96, 100, 102.

Þorgestr Steinss., gamli, I, 174-79, 202, 358-61, 558, 606-9.

ÞORGILS Koðránnss., II, 674, 692.

ÞORGILS Leifss., I, 384, 468.

ÞORGILS Þórðars. orrabeinsfóstri, II, 15, 38-174, 849.

Þorgils, II, 496-503, 568.

— Aras. (Márssonar), I, 152, 154; II, 246, 306, 402, 752.

— Biskop í Stavanger, III, 12.

— Gelliss., I, 42, 153-55, 170.

— Hallsteinss. örn, I, 718.

— Þorbeinss., I, 554.

Þorgríma galdrakinn, I, 756.

ÞORGÍRMA Einarss. tröllí, & Löngunesi í Einarssfirði, II, 88-93, 96-99, 301, 307, 316-20, 327-47, 360, 361, 398-401.

ÞORGÍRMA (Grímr), í Vik, II, 316, 408.

ÞORGÍRMA Sölfas., III, 40, 156.

Þorgrímr Kjallakss. goði, I, 550-556, 564, 592, 606.

— orrabeinn, II, 38-47, 72-77.

— Þorgríms. (= Snorri goði), I, 568-71, 591.

— Þorsteinss. þorskabítr, I, 566, 568; II, 582, 584, 600.

ÞÓRHALLR Gamlas., I, 402, 407-9.

ÞÓRHALLR (Þorvaldr) veidimaðr, I, 352, 408, 414-21, 432.

Þórhallr Asgrímss. eldri, II, 158-165.

— Asgrímss. yngri, II, 158, 218.

ÞÓRHILDR Jörundardóttir, I, 202, 356, 359, 382; jfr. Þæðhildr.

Þórhildr Þórðard., rjúpa, I, 400, 476, 792.

— Þorkelsd., meinakrs, I, 564, 585, 592.

ÞÓRIR, bóndi, II, 126.

ÞÓRIR, II, 296-98, 406.

ÞÓRIR, Grænlandíng, II, 716.

ÞÓRIR Hreimss., II, 432, 524-31.

ÞÓRIR, en Nordmand, I, 224, 226, 230.

ÞÓRIR, faðir Sokka & Brattahlíð, II, 671, 672.

Þórir & Espihóll, I, 442.

— Guðmundss., Erkebiskop í Trondhjem, II, 772, 773, 787.

— hima, I, 400.

— viðlegg, I, 509, 744, 748-51.

ÞORKATLA Haldórsd., II, 444-555.

ÞORKATLA Skáld-Helgadóttir, II, 562-559.

Þorkatla Hergilssd., II, 154, 157-161.

ÞORKELL, bóndi Þórunnar, II, 429, 494, 568.

ÞORKELL farserkr, I, 180-83; III, 154.

ÞORKELL & Herjólfsmest, I, 372-380, 461.

**ÞORKELL Leifss.**, I, 791; II, 251, 279, 314-27, 362-75, 396, 397, 407-14; III, 450-53.  
**ÞORKELL Þórdísars.** (Hámundars.), II, 318, 350-53, 400.  
**ÞORKELL Þorgeirss.**, I, 74, 79.  
**Þorkell Gelliss.**, I, 44, 60, 153, 155, 167, 168, 173, 287, 290, 500.  
 — **meinagr**, I, 564, 585.  
 — **Súrss.**, I, 568; II, 582-603.  
 — **Þórðars.**, II, 72.  
**Þorlákr Ásgeirss.**, I, 592, 594, 671, 673, 697, 722, 750.  
 — **Skúlason**, Biskop, I, 108.  
 — **Þórhallas helgi**, Biskop, II, 23-29, 35, 116, 767-73; III, 18.  
**ÞORLEIFR kimbi**, Þorbrandss., I, 590, 594-97, 632, 652-55, 660, 664-73, 686, 690-93, 702-13, 716.  
**ÞORLEIFR** (eller Þorleikr) Þorgilss. orrabæinsfóstra, II, 68-71, 86-89, 104-6, 110-17, 124-27, 142, 146.  
**Þorleifr**, maðr austúrskr, I, 648-651.  
 — **Þjörns.** III, 187-89, 480.  
 — **reimr**, lögmadr, II, 782.  
**ÞORMÓÐR Bersas**, Kolbrúnarskáld, I, 74; II, 250-65; III, 870-72.  
**ÞORMÓÐR Oddss.** goði, I, 550.  
 — **Trefilss.**, I, 660, 698, 731.  
 — **Viðarss.**, III, 139.  
 — **Þorbrandss.**, I, 590, 642-45.  
 — **Þorlákss.**, I, 592-95, 670, 684, 700, 714.  
**ÞORNÝ Þorgilss.**, II, 88-90, 116, 124, 148-50, 158, 162.  
**ÞORODDR** goði Eyvindars., (Langmand Skaptis Fader), II, 90, 152-59, 172.  
 — **skattkaupandi**, I, 740-49, 754-57, 760-63, 766, 778-82.  
 — **Snorrass.**, I, 692-95, 714.  
 — **or Þingnesi**, I, 74-77.  
 — **Þorbrandss.**, I, 590, 594, 596, 642, 644, 696, 710, 712, 718.

**ÞORÓLFR**, II, 88-91.  
 — II, 150-53, 217.  
 — **bægifótr**, Bjarnars., I, 552-555, 558, 592, 610-27, 630-647, 676.  
 — **blöðruskalli**, I, 548.  
 — **Eyra-Loptss.**, I, 768.  
 — **Herjólfss.**, hólkinasta, I, 554.  
 — **Mostrarskegg**, I, 518-520, 536-41, 544-47, 550-55, 558, 572-75, 594.  
**ÞORSTEINN Eiríkss.** rauða, I, 210, 211, 230-37, 282, 303, 309, 310, 343, 351, 382, 383, 388, 389, 392-401, 467, 473, 791.  
**ÞORSTEINN** Geirnesjufóstri, III, 528.  
**ÞORSTEINN** Helmíngss., III, 40.  
**ÞORSTEINN** Ólafss., III, 146-58.  
**ÞORSTEINN** svartr, í Lýsuðrði, I, 232-39, 392-97.  
**Þorsteinn** auendr, I, 548, 793.  
 — **Biskop af Bergen**, III, 18, 115.  
 — **Biskop af Hammer**, II, 789, 790; III, 12, 94-98.  
 — **Eiríkss.**, II, 756.  
 — **Eyjólfss.**, lögmadr, III, 26-31, 53, 56-59, 65.  
 — **Gyðus.**, II, 638, 650.  
 — **Hallss.** Præst, III, 22-27, 58.  
 — **hinn rauði Ólafss.** (Eyvindars.), I, 68, 351; II, 124.  
 — **hreggnási**, I, 606; II, 56-71, 124-27, 138.  
 — **hvíti**, II, 124-27, 138-47.  
 — **Jónss.**, II, 780.  
 — **prófastr**, III, 860.  
 — **Styrss.**, I, 606.  
 — **Sveinss.**, III, 139.  
 — **surtr Hallsteinnss.**, I, 552, 566.  
 — **Þóriss.**, ránglátr, I, 442, 792.  
 — **Þorólfss.** Þorskabitr, I, 552-569.  
**ÞORUNN**, móðir Þorunnars karlsefnis, I, 402.  
**ÞORUNN**, kona Skeggja hins prúða, II, 490-95, 512-15, 518-23, 538-41, 544-47, 554, 555.

Þórunn Ásgeirsdóttir, II, 36-41, 76, 78.  
 Þórunn Einarisdóttir, II, 318, 378-385, 396.  
 Þórunn Bjarnard. (Þorbjarnard.), I, 256, 442.  
 — hyrna Ketilsd., I, 530, 534.  
 ÞORVALDR Eiríkss. rauða, I, 210, 224-31, 304, 309, 408, 432, 434, 791.  
 ÞORVALDR Helgas. Lambkarssonar, prestur, III, 12.  
 Þorvaldr hryggur Ásleikss., I, 400.  
 — Ásvaldss. Úlfssonar, I, 172, 190, 200, 202, 356; III, 392, 394.  
 — víðförli, Koðráns., I, 206.  
 — Snorras., II, 736-45.  
 — krókr Þóris., á Espihóli, I, 442.  
 — (Þorvarðr) Bjarnars., II, 738.  
 ÞORVARÐR í Görðum, I, 210, 250, 406.  
 ÞORVARÐR breimr, II, 429, 431, 432, 490-92, 526, 568.  
 — í Odda, II, 78.  
 — Þorgeirss., II, 673, 674, 753.  
 Þórvarðr Þormóðard., II, 152, 217.  
 ÞRÁNDR Upplendingr, II, 608-30.  
 Þrándr, bóndi í Svíþjóð, II, 70-73.  
 Þuríðr Ásbrandsd., I, 740, 778.

Þuríðr Auðunard., I, 592, 723.  
 — Barkard., I, 468, 740-57, 760, 761, 766, 767, 772, 773, 776, 777, 779.  
 — Eyvínard., I, 354, 792.  
 — s. Guðríðr Þorbjarnard.  
 — Hrafnsd., II, 586.  
 — Ketilbjarnard., II, 38.  
 — Þorfinnsd. Selþórissonar, I, 590, 718, 793.  
 Ögmundur Bolt, III, 131.  
 — Finnss., drottsæte í Norege, III, 127, 890.  
 — rafakollr, II, 756, 787; III, 47.  
 — Þorvarðss., II, 758.  
 Ölver skalli, II, 498.  
 ÖRLÝGR í Örlýgsfirði, I, 181, 191; jfr. Arnlaugr.  
 Örlýgr á Örlýgsstöðum, I, 554, 584, 621, 625, 727.  
 Örmur Öysteinnss., III, 122, 123.  
 ÖRNÚLFR, bróðir Þórunnar, II, 492, 510.  
 Örnúlfur fiskreki, Þórólfss., I, 536.  
 Össun, en Nordmænd, II, 676, 693-703, 708, 709, 716, 722.  
 Össur, Erkebiskop i Lund, II, 673, 676, 682, 683; III, 76, 78, 79.  
 — en Træl. II, 88.

## GEOGRAPHISK REGISTER.

ANM. Stedsnavne i Grønland og de sydligere liggende amerikanske Lande ere trykte med udmærket Skrift.

Áasberstrand (Árskógströnd?), III, 186.  
 Áðalvík, I, 124.  
 AFRYARF, III, 230-32.  
 Afrika, I, 491; III, 14, 216, 220, 222, 224.  
 Agershus, III, 180.  
 AGNAFJÖRÐR í Vestribyggð, III, 246, 528, 879.

Akrar í Skagafirði, III, 146, 151-157, 181.  
 Akurseymi, I, 688.  
 Álaborg, III, 218, 400, 401.  
 Albano, III, 80, 81, 83, 87.  
 Albia (Elben), III, 85, 86.  
 ÁLFATVJÖRÐR í Grænlandi, I, 180, 206, 262, 737; III, 238.  
 Álfatvörðr í Íslandi, I, 174, 175.

190, 202, 203, 352, 360, 402, 496, 530, 548, 552-55, 570, 591, 596, 608, 619, 654-57, 668, 671, 676, 677, 680-83, 686-89, 698-99, 701, 714-20.  
 Álptafjörðr hinn syðri, I, 98, 99, 582.  
 Álpfjörðingar, E, 558, 680, 716-18.  
 ANAVÍK í Rángafirði, III, 216, 552, 611, 878.  
 Aquisgranum, III, 68.  
 Arctiske Höllande, III, 766.  
 Arnarbælisós, II, 144.  
 Arnarfjörðr, I, 598; II, 586, 727.  
 Arnarhvoll, I, 744.  
 Arnarstapi, 132, 361, 368, 372, 457, 587.  
 ARNLAUGSFJÖRÐR, I, 180, 206.  
 ARÓSKIRKJA í Ketilsfirði, III, 254, 262, 853.  
 Arusiensis, III, 191.  
 Áshildarmýri, II, 74.  
 Austfirðir, I, 246; II, 730, 762-764; III, 8, 28, 46.  
 Austfirzkr, I, 402.  
 AUSTFJÖRÐR, III, 246, 855.  
 AUSTKARFJÖRÐR, III, 228, 868.  
 Austmenn, I, 108, 110, 154, 666, 668, 700, 704; II, 36, 168, 296, 586, 691, 716.  
 Austrbygð s. Eystribygð.  
 Austrvegr, III, 216, 222, 524.  
 Austrmenn, I, 546.

**B**akki í Raunhöfn, I, 688, 712, 752, 760.  
 Balticum mare, III, 398.  
 Barðaströnd, I, 142, 550; II, 588, 601.  
 Barkarstaðir, I, 604; II, 584.  
 Beieraland (Bayern), III, 222.  
 Bergen, Bergun s. Björgvin.  
 Bæghómsfjörðr, III, 228, 874.  
 Bergþórshvoll, II, 158.  
 BERNFJÖRÐR, I, 136; III, 252, 847.  
 Bernvíkurhraun, I, 72.  
 Biskupsboði, et Skjær, III, 49.  
 Bjarkadalsmýri & Mæri, III, 286.  
 Bjarkey, III, 206, 268, 269.

Bjarmaland, II, 203; III, 216-222, 502, 523, 524.  
 Bjarnarhafnarós, I, 670.  
 Bjarnarhöfn í Helgafellssveit, I, 354, 546, 550, 584, 592, 606.  
 Bjarnarsund, II, 38.  
 BJARNEY, Bjarneyjar, I, 408-10, 483; III, 228, 233, 882.  
 BJARNEY, hjá Marklandi, I, 410, 483.  
 Björgvin, Björgyn, Bergen, II, 754, 756, 774, 782; III, 12, 16, 18, 20, 30, 36 (Bræðrakirkja), 38 (konungsgarðr), 82 (Bergenensis), 88, 89, 94, 96, 98, 104-12 (Bjorghvin, Berg-hvin), 117-19, 122-30 (Bergun), 139, 159, 161, 162, 165, 167, 180, 191, 210, 212, 214, 215, 224, 251, 471, 472, 482, 488-490 (Björgvin), 893.  
 Björgynarvogr, III, 16.  
 BLÁSERKE, I, 123, 146, 176, 186, 204, 360, 452, 453; III, 214, 215, 477, 496, 503, 847-49.  
 Blesanegr, et Fjeld nordenfor Dumbshaf, III, 523.  
 Bólstaðr við Vaðilshöfða, I, 592.  
 Borg í Breiðafirði, I, 546.  
 Borgardalur, I, 552, 583, 676, 721.  
 BORGARFJÖRÐR, III, 258, 874.  
 Borgarfjörðr, I, 178, 206, 262, 596, 772; II, 414, 462, 470, 534, 605.  
 Borgarholt, I, 546.  
 Borgarhraun, I, 546.  
 Borgarlæk, I, 550.  
 BOTNAR, III, 224, 250, 340, 492, 845; jfr. Hafshotnar.  
 BRATTALÍÐ í Eiríksfirði, I, 178, 180, 206-9, 214, 217, 224, 238, 261, 382, 388, 402-7; II, 126, 128, 224, 232, 314, 316-19, 362-65, 374, 396, 434, 435, 558, 671, 680; III, 246, 258, 263, 450-51, 453, 519, 868-70.  
 Breiðabólstaðr & Skógarströnd, I, 174, 202, 258, 358, 606.  
 Breiðavík, I, 740.

Breiðfirðingar, I, 596.  
 Breiðfirzkr, I, 168.  
 Baxiðrýðnaða, III, 258, 263, 873.  
 Breiðfjörðr, I, 138, 178, 202-6,  
 362, 370, 540, 546, 548, 556,  
 560, 668, 772; III, 18.  
 Breiðvíkingar, I, 674-76, 750.  
 Brimar í Saxlandi, I, 254, 410  
 (Brema), 412, 414.  
 Brimlárhöfði, I, 592.  
 Britannia, Anglia, III, 398, 400,  
 406.  
 Britannicus oceanus, III, 396.  
 Brúnahaugr undir Vörðufelli, II, 72.  
 Brúnahraun, II, 72.  
 Brokey, I, 174, 358.  
 Búlandshöfði, I, 680.  
 BÚRFAJALL, III, 257, 258, 867-68.  
 Burglensis, III, 191.  
 Bæglótsstöfði, I, 644.

Cöln, III, 76.

Dacia, s. Danmörk.

Dagurðareyri, s. Dögurðarnes.

Dalalönd í Breiðafirði, I, 351,  
 548.

Dalir, Dalr, í Einarsfirði, III, 256,  
 857.

Dalir, I, 151.

Dania, s. Danmörk.

Danir, Danskir, Dani, I, 128, 140;  
 II, 774; III, 74, 77, 85, 124,  
 396, 406, 414.

Danmörk, I, 666, 668, 750; II,  
 396, 604, 640-44, 682, 718,  
 770, 774; III, 34, 36, 42, 78  
 (Dacia), 131, 139, 151, 186,  
 216, 220, 222, 398 (Dania),  
 406, 410, 414.

Digramúli, I, 746.

Dimunarvoggr, I, 176, 186, 360,  
 608.

Drángaland, I, 190.

Drángar, bær á Hornströndum, I,  
 172, 190, 200-02, 258, 356,  
 — bær á Skógarströnd, I, 174,  
 258, 358.

Drángavík, I, 190-92.

DRÁNGEV, III, 226-28, 853.

Drápuklið, I, 550, 554, 588, 688.

Drepstokkr, I, 208.

Dritsker hjá Þórsnesi, I, 544, 562.

Drogio III, 569, 570.

Dugfúsdalur, I, 672.

Dumbshaf, III, 502, 517-23.

DÚNEYJAR, III, 12, 51.

Dýflinn, I, 352, 440, 740-42,  
 768, 778.

Dýflinnarskíri, I, 352, 446.

Dýrafjörðr, III, 228, 504, 874.

— á Íslandi, I, 568; II, 586,  
 730, 731, 738-41, 744.

Dýanes, Dýranes, III, 228, 257,  
 262, 263, 486, 665-66.

Dögurðará, I, 354, 548.

Dögurðarnes, I, 668, 672, 698,  
 744.

Egidore, Eideren, III, 75.

Egilsskarð, I, 684.

Eið, II, 678, 706, 723, 860.

EINARSFJÖRÐR, I, 180-83, 206; II,  
 316-19, 328, 350, 363, 376,  
 396, 710; III, 228, 246, 255-  
 257, 438, 486, 495, 504, 856-  
 862.

Einarshöfn, II, 76, 152, 166, 170.

EINFÆTINGALAND, I, 434.

Eiríksøy, I, 176-78, 204, 261,  
 360-62, 454; III, 257, 865.

EIRÍKSFIJARÐARBOTN, I, 188; II,  
 358, 362.

EIRÍKSFIJARÐARSÝSLA, III, 436.

EIRÍKSFIJÖRÐR, I, 118, 168, 180,  
 188, 204, 206, 224, 230, 231-  
 238, 246, 252, 400; II, 130,  
 314-16, 328, 346, 358, 362,  
 384, 386, 504. 638. 686, 692;  
 III, 6. 224. 226. 228, 246,  
 257, 258, 436, 491, 864-73.

EIRÍKSÚDLAR, I, 178, 188, 204,  
 261, 362, 454, 854.

Eiríksstaðir hjá Vatshorni, I, 202.

— á Öxneyju, I, 174, 202,  
 258, 358, 454.

EIRÍKSSTEFNA, I, 204; III, 848.

Eiríksvoggr, I, 176, 202, 258, 260,  
 360, 454, 608.

Eisunes, s. Eysunes.  
 Ekkjal í Skotlandi, I, 447.  
 Elliðaey, I, 608.  
 Engelskir, enskir, I, 124, 126, 128, 138, 140, III, 18.  
 Engines, I, 190-92.  
 England, I, 128; II, 658, 732, 760, 770 (Eingland), III, 16, 216, 220, 398 (Anglia).  
 ENGRONELAND, III, 510, 559.  
 Enskr, s. Engelskir.  
 Espihól, I, 442.  
 ESTOTILAND, III, 559-76, 613.  
 Europa, III, 15, 218 (Eoropa) 220 (Eyropa), 392 (Þessi þriðj-úngur heims), 545, 559.  
 Eyjaöðl, II, 684.  
 Eyfirðingar, III, 20, 22, 26-28, 32, 57.  
 Eyjafljóðr, II, 300, 306, 752, 756-58; III, 24.  
 Eyjar, bær í Arnarfirði, II, 587.  
 Eyland (Öland), III, 220.  
 Eyrar, II, 76.  
 Eyrarbakki, I, 140, 210; II, 76.  
 Eyrarfell, I, 719-20.  
 EYRARFJÖRÐR, III, 258, 874.  
 Eyrbyggjar, I, 694, 702, 716.  
 Eyri, I, 548-53, 556-58, 582-583, 592, 670, 684, 690, 692, 696, 698, 712-14, 750; II, 742.  
 Eyri (Eyrþing), i Norge, III, 34.  
 Eystrahorn, III, 211.  
 EYSTRIBYGD, I, 136-37, 186, 187, 204; III, 224, 228, 254-58, 850-76.  
 EYSUNES, III, 228, 882.  
**F**  
 FALGEIRSVÍK, II, 413, 431, 504; III, 871.  
 FINLANDA (Vinland), III, 428, 429.  
 Finner, II, 204, 206, 215, 414, 415, 562, 569; III, 518.  
 Finnland, III, 428.  
 Finnmörk, III, 159 (Findmarken), 216, 222.  
 FINNSÚÐIR, I, 135-38, 795; II, 239, 662; III, 8, 45, 46, 253, 504, 847.

Fjón (Fywn) III, 195.  
 Flandur, III, 20, 113.  
 Fljót, III, 32.  
 Flóagafi, II, 152.  
 Foss, III, 255, 486, 504, 856.  
 FOSSASUND, III, 258, 504, 873.  
 Fránkaríki, III, 16.  
 Frankfurt, III, 86.  
 Fresi, Fresones, III, 398, 406, 410.  
 Fresia, III, 406.  
 Frisland (Færeyjar), I, 144-45; III, 529-670.  
 Fróða, I, 384, 468, 718, 740, (Fróðarland) 744-47, 750-57, 760, 761, 772, 776-78.  
 Fróðarós, I, 752, 778.  
 FURBUSTRANDIR á Kjalarnesi, I, 410-13, 416, 421, 483; III, 224, 226, 886.  
 Fýrisvellir, I, 750.  
 Færeyjar, II, 234, 248, 772; III, 16-28, 68-70, 78 (Farria), 85, 88 (Faræla), 89, 96-103, 125, 206 (Færúyar), 207, 212, 444-446, 448, 449, 617-21.  
**G**  
 GAMLABYGD í Eiríksfjarðarbotni, III, 358-62, 872-73.  
 Gandvík, III, 525.  
 GARDANES í Miðfljóðum, III, 246, 874.  
 GARÐAR, biskupsstóll í Einarsfirði, I, 77, 210, 246, 206; II, 328, 411, 670, 676-78, 686, 692-695, 723; III, 34, 91 (episcopalis sedes Gardensis in Groenlandia), 144, 148, 154, 184-187, 190, 191, 198, 220, 222, 224, 242, 246, 259, 438, 468, 469, 486, 491, 495, 857-60, 892, 895.  
 Garðar, III, 216.  
 Garðaríki, II, 628; III, 216, 218, 222, 517.  
 Garðarshólmr (Ísland), I, 88-93, 101, 104, 318.  
 Garpsdalr, II, 282.  
 Gáasar, II, 484, 567.  
 Gaulum, II, 180.  
 Gautland (Götland), II, 770.



Geirfuglasker, 77, 140-44; III, 616.

GEIRRAUBARGARÐAR, III, 427.

Geirvör, skriða, I, 680, 692, 733.

Geirþjófsfjörðr, II, 598.

GINNÚNGAGAR, III, 224, 227, 422.

Girzkr, II, 616.

Glaumbær, I, 254, 256, 281, 292, 293.

Glerárskógr, I, 604.

Gothi, III, 414.

Gothia, III, 112, 425, 426, 553.

Gotland (Gulland), II, 770; III, 220, 428.

Grandi, bær í Dýrafirði, II, 744.

GRAUEVIG (Grandevig), III, 256, 857.

GREIPAR, Norðrseta, II, 429, 432.

440, 492, 522, 526; III, 212, 234, 242-45, 881-82.

Grimsórs, I, 74; II, 36, 302.

Grimsey, II, 239; III, 32, 214.

Gruflunaust á Þingskálanesi, I, 700, 736.

Grundasandsnes, III, 18.

GRÆNLAND, GRÆNLAND, I, 88, 110, 118, 128, 142, 168, 170, 172, 180, 190, 200, 204-6, 210, 212, 214, 218, 222, 230, 232, 236, 238, 244, 246, 250, 252, 256, 352, 356, 362, 370, 372, 380, 382, 384, 386, 398, 400, 402, 404, 406, 408, 610, 716, 786; II, 56, 86, 88, 96, 130, 134, 222, 224, 226, 230-34, 238, 242, 246, 248, 290, 298, 300, 304, 308, 312, 314, 322, 344, 374, 382, 392, 398, 400, 442, 490, 492, 510, 534, 536, 552, 602, 612, 626, 628, 638, 640, 646, 656, 658, 660, 662, 666, 680, 684, 686, 718, 746, 752-56 (Grænländ), 760, 764, 772 (Grænländ), 774, 776, 780, 790; III, 6-14, 18, 28, 30, 32, 34, 75, 78 (Grønlandia), 82 (Grønlandia), 88, 89, 91, 96 (Grønland), 104-108, 112, 121, 131, 139, 148, 152, 156 (Grønland), 168 (Græ-

nolandia), 172, 184, 186, 195, 196, 197, 202, 206, 210, 212, 216, 220-22, 238-44, 250-60, 276-352 (Grønland), 392, 398-414, 428 (Grønland), 430-433, 436-38, 441, 528, 559 (Engroneland), 688, 690 (Grønland) 893; jfr. Grønland.

GRÆNLANDSHAF, I, 210, 438; II, 246; III, 278, 308-322, 373, 448.

GRÆNLANDSJÖKULL, I, 142.

GRÆNLENDINGAR, I, 118, 170, 197;

II, 306, 330, 402, 492, 694, 704, 710, 712, 716, 762, 778-788; III, 6, 32, 85 (Grønlandi), 242, 260, 278, 342, 404, 412 (Grønlandi), 414, 436, 453.

GRÆNLENZKR, I, 384, 400, 409;

II, 656, 662, 686, 694, 778; III, 140 (grønlenzkr), 238.

Gröf, II, 124, 148-51, 158, 162, 166.

GRÖNLAND, nyere Reiser til Landets Gjenopdagelse og Undersøgelse, III, 625-794.

Grønland (Spidsbergen), III, 636.

GRÖNLANDS ANTIQUARISKE CHRONOGRAPHIE, III, 795-845: Østkysten, 798; Julianehaabs District: Illoamut 799; Narsaamiut, Ikigait 800; Tessermiut 802-5; Sermelik 805-6; Omarsat 806; Torsukatek 809; Igalikko 810-817; Kakortok 817-22; Tunnudluarbiik 822-827; Sermelik 828-31; Frederikshaabs District: Arksat 831; Kvannit 832; Fiskenesets District: Aglomersat og Fiskefjorden 833-35; Godthaabs District: Amaraglik 835-37; Godthaabsfjorden 838-41; Isertok og Ikertok 842; Kingitórsoak 843.

GRÖNLANDS GAMLE GEOGRAPHIE, III, 845-86; ØSTKYSTEN: Svalbard, Gunnbjørnarsker, Krosscyar, Finnsbúfir, Berufjörð, Öllum lengri, Blásker, Haf-

- hverf, Seleyrar, Hvítserkr 845-850; EYSTRIBYGD: Herjúlfsnes, Hvarf 851-52, Herjúlfsfjörðr 852-53; Ketilsfjörðr 853-54; Rafnsfjörðr 854-55; Siglufjörðr 855-56; Einarsfjörðr, Garðar 856-62; Hvalseyjarfjörðr 863-864; Eiríksfjörðr, Brattahlíð 864-873. VESTRIBYGD: Steinsnes 877; Rángisfjörðr 878; Agnafjörðr 879-80; Lýsuðfjörðr 880. NORDSETUR: Greipar 881; Karlsbúðir, Bjarney, Eysunes, Æðanes 882-83; Króksfjarðarheiði 883-85.
- Gulapíng, I, 34, 35, 120.
- GUNNBJARNARSKER, GUNNBJARNAR-  
EYJAR, I, 71-134, 139, 142, 145-149, 176, 202-4, 360, 786; II, 252; III, 250, 252, 260, 261, 435, 477, 478, 714, 846.
- Götur, III, 124.
- H**  
HAFGRÍMSFJÖRÐR, I, 180, 206; III, 228, 874.
- HAFNVERF (en Malström), III, 226-32, 848-49.
- HAFNARLÓN, höfn í Lýsuðfirði, III, 528.
- Hafratell, I, 154.
- HAFSBOTNAR, II, 204, 206, 656 (Norðrhafsbotnar); III, 210-13, 251, 517, 520, 524.
- HAFURSFJÖRÐR, I, 178, 204, III, 228.
- Halland, III, 26.
- Hallsteinsnes, I, 548, 718; II, 588, 606.
- Hálógaland í Norvegi, I, 76, 206; II, 142, 222, 464; III, 18, 85 (Hallíngalandi), 139 (Halgo-land), 159 (Helgeland), 227, 894 (Helgeland).
- HAMAR í Einarsfirði, II, 318, 378-83, 409; III, 451, 862.
- Hamar, í Þverárhlíð á Íslandi, II, 426, 604.
- kaupángur í Norvegi, II, 790; III, 6, 12, 82 (Hammarcopien-sis), 88, 89, 96, 98, 127, 131.
- Hamborg, III, 66-85, 398 (Ham-maburgensis diocesis).
- Harðánger, II, 780.
- HARÐSTEINABERG í Eiríksfirði, III, 246, 866.
- Haugabrekka, I, 752.
- Haugunes, I, 554-56.
- Haukadalur, I, 174, 184, 185, 202, 358, 568; II, 586-89.
- Haukdælskr, I, 174, 194.
- Haukslækr, I, 646.
- Heiðabær í Danmörku, II, 604, 604.
- Heiðmörk (Hedemarken), II, 662.
- Heiðsynningar, I, 754.
- Heiligtland, III, 398.
- Helgafell, I, 66-68, 86-88, 544, 566, 586, 596, 600-5, 618, 624, 632, 634, 648, 656, 660, 684, 698, 702, 710, 740, 744, 766, 776.
- Helgahvöll, II, 76, 190.
- Helgusker, I, 140.
- HELLISEY, HELLISEYJARFJÖRÐR, III, 228, 853.
- Hellisvellir, I, 295, 364.
- HELLULAND IT MIKLA, II, 410; III, 885.
- HELLULAND, LITLA (Newfoundland), I, 216, 268, 351, 410; III, 216, 220-24, 885-86.
- HELLULANDS ÖBYGÐIR, II, 204-6; III, 517, 520, 522-24.
- Helsingaland, III, 69, 78 (Helsinga-landi), 220.
- Herdal (Lille), III, 890.
- Herdísarvík, III, 10.
- HERJÓLFSFJÖRÐR, I, 180, 206; III, 228, 246, 852-53.
- HERJÓLFSNES, I, 180, 206, 214, 265, 372; II, 490, 530, 752; III, 226, 229-30, 246, 251, 252, 254, 504, 506, 851.
- Hernar, í Norvegi, III, 212, 214.
- Hestr, fjall í Öfundarfirði, II, 588.
- HIMINRÁKI (Hemelrachs Fjeld), III, 259, 880.
- Hítardalur, I, 176, 220, 360.
- Hítarnes, III, 10, 48, 238, 244, 245.

Hjalli í Ölvesi, II, 90, 152, 154, 172.

Hjaltland, II, 234, 772; III, 14-18, 125, 160-63, 212.

Hjörleifshöfði, II, 141.

Hláf, bær, III, 527.

Hlidarendi, I, 762, 783.

Hlimrek (Limmerik) á Írlandi, I, 154, 165, 445.

Hofgarðar (Garðar á Íslandi), I, 674-76, 733.

Hofstaðavogr, I, 700-2.

Hofstaðir, I, 540, 554.

Hofsvogr, I, 540, 544, 574, 578, 702.

Hólar í Hjaltadal, II, 774-76 (Hólastaðr), 782-84; III, 8, 26, 30-32, 36, 168 (Olensis episcopus), 176-89.

Hólmr, í Norvegi, III, 18.

Hólmslátr, I, 178, 204, 362.

Hollsetnland, Hollzstunn, III, 201, 222.

Holltavatnsós, Holtsárós, II, 684, 718.

Hóp í Agnaflrði, III, 246, 528, 879-80.

Hóp í Vinlandi, I, 420, 430-34, 485; III, 886.

Hóp á Íslandi, I, 486.

Horn (Eystrahorn) á Íslandi, III, 210-13, 250.

HORNAFJÖRÐR, III, 228.

Hornafljörðr á Íslandi, I, 594, 723.

Hornstrandir, I, 172, 202.

HRAKJARNAREY, III, 228.

Hraun, hjá Saxahvoli, I, 72, 606, 724.

Hraunhöfn, á Sléttn, II, 278, 282, 286, 292, 300, 403-5.

— á Snæfellsnesi, I, 372, 458, 670-72, 750-52, 760-62, 766.

Hraunsfjörðr, I, 546, 592.

HREINSEY (Renö), III, 256, 862.

Hrútafjarðará, III, 24, 25.

Húnaós, III, 614.

Húsatóptir, II, 164.

Hvalafjörðr (nu Kolgrafarfjörðr), I, 550, 582.

Hvalfjörðr í Kjós, III, 34, 62.

HVALSEY (Hvalseyjar), III, 146, 152-54 (Hvalzey),, 156 181-183, 191, 257, 863.

HVALSEYJARFJÖRÐR, I, 182.

HVALSEYJARFJÖRÐR, I, 180-191; III, 154, 228, 246, 257, 863.

Hvammr í Þórsárdal í Breiðafirði, I, 356, 548, 554, 556, 636-40.

— í Norðrárdal, II, 458.

HVARF, I, 176, 187-88; III, 210-213, 230, 251, 252, 494, 611, 851-52.

HVARFSGNIPA, Hvarfsgnúpr, I, 178-179, 188, 204, 362, 363, 454; III, 226, 227, 230, 852.

HVARFSNES, III, 214, 490, 494.

Hvassafjall í Eyjafirði, II, 752, 753.

Hvidsolen, I, 148; III, 477, 478, 714.

Hvítá, I, 262, 266; II, 462-63, 564, 602-5; III, 49.

Hvítárnes, III, 4<sup>e</sup>.

Hvítártvöflr, II, 464, 565.

HVÍTRAMANNALAND, I, 154, 163, 184, 259, 438; III, 886.

HVÍTSEKKR, I, 361, 452, 453; II, 686; III, 214, 224, 251, 474-476, 490-92, 495, 499-501, 503, 654, 850.

Höfðaströnd, I, 400.

Höfðætt, II, 574.

Höfði í Austfirði, III, 246, 855.

Höfði á Höfðaströnd, I, 238, 400.

Höll í Borgarfirði, II, 444, 44<sup>e</sup>, 454, 460-63.

— í Þverárhlið, II, 426, 574.

Hörðaland, I, 536, 554, 666; II, 46, 640.

HÖRNES, II, 431, 440, 508-13, 570.

Höskuldsey, I, 566, 568.

Índialand, III, 280-82, 355.

INNRIVÍK, III, 258, 504, 873.

Írar, I, 400, 534, 770.

Írland, I, 154, 352-55, 390, 420, 440, 742, 768, 778; II, 64,

138; III, 210, 216, 220, 278, 288, 308, 398 (Hibernia).  
**IRLAND IT MÍKLA**, I, 154, 163, 165; 184, 289, 438, 439, 784; III, 886.  
**Írlandshaf**, I, 438.  
**ÍSAFJÖRÐR**, III, 228, 246, 263, 867.  
**ÍSAFJÖRÐR**, III, 258, 875.  
**Ísafjörðir á Íslandi**, I, 104-10; II, 252; III, 875.  
**Ísörðingr**, III, 438.  
**Ísland**, I, 72, 76, 88, 104, 106, 110, 112, 118, 130, 138, 142, 152, 164, 170, 172, 176, 178, 182, 190, 194, 200, 204, 206, 218, 236, 254, 258, 352, 356, 362, 364, 378, 380, 384, 390, 440, 442, 538, 546, 550, 570, 594, 610, 668, 718, 742, 744, 768, 772, 776, 778; II, 68, 70, 72, 84, 112, 114, 124, 222, 224, 230, 232, 234, 238, 240, 244-48, 300, 398, 400, 402, 442, 494, 598, 502, 532, 550, 604, 650, 684, 686, 718, 732, 746, 760-62, 774, 776, 780, 782, 784, 790; III, 6-12, 18-22, 26, 30-34, 75, 88, 89, 126, 139, 159, 206, 210, 212, 216, 220, 238, 250, 251, 260, 276, 278, 288, 308, 392, 398, 400, 404, 408, 428, 457-58.  
**Íslandshaf**, III, 290-306.  
**Ístendingar**, II, 116; III, 74 (Hislandici), 77 (Islandici), 82 (Islandenses), 85 (Islandi), 404, 412 (Islani), 414.  
**Íslenzkr**, I, 130, 154, 772; II, 324, 754, 758; III, 140.  
**Ítiblik s. Útibliksfjörðr.**  
**Jadar** (Jæderen i Norge), I, 172, 200, 256, 356.  
**Jämtaland**, I, 529-31, 534.  
**Jónsborg**, I, 750.  
**Jónsvíkingar**, I, 750.  
**Jónskirkja**, III, 18.  
**Jórsalahaf**, III, 14.

**Jórsalaland**, III, 14, 267, 278, 279, 354, 498.  
**Jórsalir** (Jerusalem), I, 102, 110; III, 142, 216, 267, 354, 436, 437 (Jórsalaferð).  
**Jóttland**, II, 774.  
**JÓKLALAND** (Grænland), II, 96, 431, 504; III, 224, 253.  
**Jölduhlaup** (Lough swilly?) á Írlandi, III, 210-13.  
**Jörvi**, I, 174, 358.  
**Jötnaland s. Tröllabotnar.**  
**Jötunheimr**, II, 203-4; III, 426-427, 524.

**K**  
**Kaldaðarnes**, II, 152.  
**Kálfsholt**, II, 78, 82, 88.  
**Kálfskinn**, II, 248.  
**Kambr í Breiðavík**, I, 666, 740, 744, 756, 760-63.  
**Kambshelði**, I, 762.  
**KAMBSTADAFJÖRÐR**, III, 257, 864.  
**KARLSÚÐIR**, Karlbúðir, III, 228, 882.  
**Kársstaðir**, I, 581, 630, 642, 688.  
**Katanes í Skotlandi** (Caithness), I, 167, 354, 447; II, 58, 186, 772.  
**Ketilseyri í Dýraförð**, II, 586.  
**KETILSFJÖRÐR**, I, 180, 206, 263; III, 228, 246, 254, 610, 853.  
**KIDJABERG**, II, 677, 696, 722.  
**KIMBAFJÖRÐR**, I, 716.  
**KIMBAVOGR**, I, 716, 738.  
**KJALARNES í Vínlandi**, I, 226, 410-416, 420, 886.  
**Kjallaksstaðir**, I, 556.  
**Kjölir í Norvegi**, I, 530.  
**KLINING**, III, 255, 262, 856.  
**Knararsund**, II, 36-38, 46, 175.  
**Knör**, I, 676, 752.  
**Kolbeinsey**, III, 212, 214.  
**KOLLUFJÖRÐR**, III, 228, 874.  
**Kolslækr**, II, 164.  
**Krákunes**, I, 620, 626-29.  
**Krákuneskógr**, I, 621, 632, 634, 644.  
**Krákuvaðir úti fyrri Þrándheims- mynni**, II, 788-90.

KRÓKSFJARÐARHEIDI, KRÓKSFJÖRÐR, III, 238-45, 883-85.

KROSSANES í Vínlandi, I, 230, 273, 305; III, 497, 886.

KROSSNES við Brimlárhöfða, I, 592.

KROSSEYJAR, KROSSEY, I, 71-73, 79, 124, 135-49; III, 8, 253, 260, 262, 477, 478, 846-47.

Krosshólar, I, 356.

Kvenlönd, III, 220, 518.

Köpinghafn, Keypenhafn, III, 198, 205.

LAMBHEYJAR, LAMBHEYJARSUND, III, 258, 263, 504, 873.

Landeyjar, II, 684.

Långadalssá, I, 580.

LÁNGANES í Einarssfirði, II, 252, 318, 378-81, 384, 386, 409, 671, 677, 698; III, 452, 861-862.

Lánganes á Íslandi, II, 409; III, 210, 213, 251, 641, 714.

LÁNGEY, III, 257, 258, 873.

Långidalr, I, 176, 360, 548, 558, 694.

Látrabjarg, I, 140-42; III, 477.

Látur í Aðalvík, I, 124.

Laugar, I, 550.

Laugarbrekka, I, 362-66, 456, 458; III, 518.

Laugardalr, I, 74.

Launguhlöð, III, 40.

Laxárdalr, I, 184, 191, 334.

LEIÐARKIRKJA í Eiríksfirði, III, 257, 263, 867-68.

LEIÞSVÖÐUR í Vínlandi, I, 226-27, 240, 305.

Leikskálar, I, 174, 358, 678-81, 681.

Leikskálavellir, I, 676.

Leirufjörðr, III, 528.

Leiruvogr, II, 88.

Lexa, III, 104, 109.

Libersee (Leverseen), III, 406, 421.

Líðandisnes (Lindesnes), II, 246.

Líkaufjörn, III, 48, 241.

Lincopiensis, III, 190.

Lista, III, 139.

Ljósavatnasskarð, III, 24.

LOÐMUNDARFJÖRÐR, III, 258, 504, 874.

Lofot á Hálógalandi, II, 302.

Lón, II, 40, 176, 179.

LUNDEY, III, 228.

Lundr í Danmörku, II, 682, 688, 718; III, 44, 78, 190, 191, 193.

Lundúnir, III, 16.

Lybikumenn, II, 774.

LÝSUFJÖRÐR í Vestribyggð, I, 232, 275, 392-95, 473; III, 228, 246, 528, 880-81.

LÖNGUNES í Einarssfirði, II, 252, 270, 316, 350, 360, 361, 368, 371, 379, 381, 384, 386, 408, 861.

MÁSAHLÖÐ, I, 354, 779.

Man, I, 742.

Maribo, III, 198.

MARKLAND (Nova Scotia), I, 163, 216, 268, 351, 410, 436; III, 14, 53, 216, 220, 227, 242, 462, 541, 553, 886.

Meðalfararsund, I, 783.

Meðalfellströnd, I, 556, 604, 780.

MELRAKKANES, III, 228, 853.

Miðfirðir, III, 228, 246, 874.

Miðfjörðr (skýder ud fra Eriksfjord i N.V.) III, 257, 865.

Miðjökull (Bláserkr), I, 176, 186, 204, 452; III, 848.

Miklibær, II, 760-62.

Mjóvísjörðin í Breiðafirði, III, 258, 263, 504, 873.

Mjóvísfjörðr á Íslandi, I, 74.

Mosdalr, II, 598.

Mosfell, I, 469-70; II, 38.

Mostr, I, 536, 571, 572, 723.

Múnklíf, klaustr á Norðnesi í Björgvin, III, 890.

Mýrar í Dýrafirði, II, 604, 734-42.

Mæri, II, 638; III, 286.

Mærafi í Skotlandi (Murray), I, 354, 447-48.

Möðruvellir, II, 246; III, 24.

Mörk við Helgahvöl, II, 76.

- Nesbraun**, I, 72.  
**Níðarós**, I, 206; II, 222, 225, 783; III, 10-13, 16, 20, 22 (Kirkja), 80, 83, 84, 87-89, 92-94, 101-12, 116, 120, 131, 165, 168, 169, 185, 205-8, 890-91.  
**Norðlendingafjórðungur**, III, 22.  
**Norðlendingar**, III, 22, 28, 32.  
**Norðlenzkr**, II, 732.  
**Nordmannia**, Norvegia o. s. v. s. Noregr.  
**Norðmenn**, I, 668, 684; II, 692, 778 (norænir menn); III, 36 (Noregsmenn), 74, 77 (Norveni), 75 (Norwegi), 85 (Norwegii), 251 (Normænd), 398, 401, 406 (Nordmanni), 428 (Norici).  
**Nordnæs**, III, 890.  
**Norðnæfssvotnar**, II, 656, s. Hafsvotnar.  
**Norðrlönd**, III, 124.  
**Norðrsetuþólk (menn)**, III, 234, 240, 242.  
**Norðrseta**, **Norðrsetur**, II, 778; III, 234-46, 881-85.  
**Norðrskagi Grænlands** eða landsendi hinn norðari, III, 242, 883.  
**Noregr**, **Norvegr**, I, 354, 361, 382, 384, 530-31, 594, 668, 670, 740; II, 36, 38, 46, 54, 64, 69, 124, 222, 230, 234, 396, 402, 464, 490, 494, 531, 604, 640, 646, 661, 680, 682, 718, 730-32, 746, 764, 770; III, 6, 12-18, 26, 30, 32-36, 40, 42, 78, 82, 93, 96, 110, 112, 122, 124, 131-32, 139, 159, 168, 202, 206 (Noræghr), 210, 212, 216, 222, 250, 260 (Norge), 398, 406, 410 (Nordmannia), 412 (Norvegia), 414 (Nordvegia), 425 (Norvagia), 525-26, 890.  
**Noregsmenn**, **Norici** o. s. v. s. **Norðmenn**.  
**Nýfundnaland**, **Nýjaland** (Newfoundland), III, 12, 50, 215, 222, 501.  
**Oceanus caligans**, III, 398.  
**Oddi**, II, 78, 684, 780-82.  
**Öfundinnfjörður**, III, 228.  
**Ólafsdalur**, II, 302.  
**Ólafsvellir**, II, 72-75.  
**Orkneyjar**, I, 154, 354, 530, 742-745; II, 234, 236, 660, 672; III, 16, 82 (Orcaðes), 88, 89, 398 (Orchades insulæ), 406, 412, 414.  
**Orrahóll**, I, 604.  
**Oslo**, II, 788; III, 12, 18, 82, 87-89, 96 (Aslo), 127, 131, 134.  
**Otrardalur í Arnarfirði**, I, 598.  
**Ottense** (Odense), III, 191 (Ottoniensis), 196.  
**P**  
**Patreksfjörður**, I, 140.  
**Pene flumen**, III, 75, 86.  
**Petrsvík í Ketilsfirði**, III, 254, 504, 610, 853.  
**Pomern**, III, 159.  
**Púl** (Apulien), III, 278.  
**R**  
**Rafnsfjörður**, I, 178-80, 188, 204, 206, 362, 547; III, 228, 251-55, 261, 854-55.  
**Rafnsgnýpa**, I, 178, 188, 204, 362, 454; III, 226, 227, 230, 852.  
**Ragnarsslóði**, III, 520.  
**Rángifjörður í Vestribyggð**, III, 246, 811, 878.  
**Rauðavíkurhöfði**, I, 651, 688.  
**Rauðimelr**, I, 590.  
**Rauðisandr**, I, 140-42; II, 588, 730-32, 744, 748.  
**Rauðsenskr**, I, 74.  
**Raumaríki**, I, 530, 531.  
**Reiðarfjall**, I, 94.  
**Reiðarfjörður**, I, 93, 94.  
**Renó**, s. **Hreinsey**.  
**Reykjadalur**, I, 340; III, 24.  
**Reykjanes**, I, 140-44, 154, 194, 268, 538; II, 752; III, 210-13, 215, 251-52.  
**Reyknesingar**, I, 154, 157, 161.  
**Reynisnes**, I, 440-43, 477, 479-80.  
**Rif**, I, 140.  
**Ríngunes á Heiðmörk**, II, 662.  
**Ripensis**, III, 191.

Riphea juga, III, 404, 405.  
 Risaland, III, 517, 524.  
 Ritur, fjall við Ísafjarðarmynni, I, 126, 132.  
 Rógaland, I, 152, 256, 594.  
 Rom, I, 110, 256; II, 396, 488-490, 508, 732, 764, 788; III, 20 (páfagarðr), 30, 36, 174, 193, 414, 436 (Rómferð).  
 Romania, III, 14  
 Ros í Skotlandi (Ross), I, 354, 447.  
 Roskilde, III, 191, 197, 198.  
 Rotneby, III, 190, 191.  
 Rostock, III, 36.  
 Rusland, s. Garðaríki.  
 Rúttafjarðar, III, 24.

Sandar í Dýrafirði, II, 730, 748.  
 SANDHÖFN, III, 251-52, 261, 851.  
 Sandlækur, II, 72.  
 SANDNES í Lýsufrði, III, 246, 259, 500, 607, 610, 621, 880-81.  
 Saxland, I, 254, 308; III, 10, 216, 222, 398 (Saxonia).  
 Sauðafell í Dalasýslu, II, 452, 534, 550.  
 SAUBANES, bær í Lýsufrði, III, 528.  
 Saunghellir ok Tröllakirkja á Snæfellsnesi, III, 518.  
 Saurbær á Rauðasandi, II, 734.  
 Scott, III, 398.  
 Scridiulandia, Scredevindi, Scridevines, III, 68-71, 75, 78, 85.  
 Seljuhöfði, I, 700.  
 SELEYRAR, II, 108, 121, 207, 849.  
 Serkland (Saracernes Land), III, 14.  
 Síða, I, 266, 596; III, 40.  
 SIELUFJÖRÐR, I, 180, 190, 206, 263; III, 228, 246, 855-56.  
 Silfrastaðir, III, 24, 28.  
 Sjölltar, Sjöllt, II, 776-78.  
 SKAGAFJÖRÐR, III, 252, 254, 852-853.  
 Skagafljóðr á Íslandi, I, 254; III, 24, 152, 156.  
 Skálholt, II, 764 (Skálsholt), 770, 790; III, 8, 12, 18, 26, 31, 156, 158, 168, 176-89.

Skara, III, 191.  
 Skatlände, Norges, III, 125, 131, 134, 159.  
 Skeið, II, 72.  
 Skeiðir, I, 688.  
 Skeiðsbrekkur, I, 174, 358.  
 SKJÁLASVÖÐIN í Einarsfirði, II, 710, 860.  
 Skógstrendingar, I, 558.  
 Skone, III, 121.  
 Skotar, I, 354, 398; II, 447-48.  
 Skotland, I, 354; II, 770, 782; III, 216, 220, 448, 551.  
 Skotskr, I, 412.  
 Skraumuhlaupsá, I, 354, 548.  
 SKRÆLINGJALAND, III, 224.  
 SKRÆLINGJAR í Vínlandi, I, 170 (Screlingar), 226-28, 240-44, 422-30, 490, 716; í Marklandi, I, 436; í Litla Hellulandi, III, 224; í Hellulandi enu mikla, III, 227; í Króksfirði, III, 240-242, 884; á Grænlandi (manna vistir bæði austr ok vestr á landi), I, 168-70; II, 9; I, 140-42 á Krosseyjum, (tröll); 168-70; II, 9, 108, 203, 209, 404 (tröll); III, 32 (1379), 45, 46, 233, 259, 404, 426, 438, 460-66, 469, 518, 521 (tröll), 674, 676, 687-92, 707, 712, 724, 764.  
 Skucei, fljóðr á Hellulandi, III, 521-22.  
 Skötufjóðr, I, 74.  
 Slavi, III, 75, 78, 86.  
 SLÆTTUFJÖÐIN (geogr af Raðsfirði), III, 228, 854.  
 Sléttukarlar, II, 302.  
 Slezwick, III, 201.  
 Snorrastaðir, skamt frá Skálsholti, II, 764.  
 SNÆFELL, Snjófell, við Raðsfjóðr, I, 1, 178, 362, 856.  
 SNÆFELL í Króksfirði, III, 240, 884.  
 Snæfellsjökull, I, 88, 142, 201, 360.  
 Snæfellsnes, Snjófjallanes, I, 176, 540; III, 210-13, 250, 251, 518.

- Sæfellsströnd, I, 364, 740.  
 Sogn (i Norge), I, 530; II, 48, 54, 68-71, 666.  
 Söli, I, 594, 723.  
 SÓLARFJÖLL í Eiríksfirði ok Ísa-  
 firði, II, 431, 506, 570, 679, 712, 724; III, 246, 257, 263, 503, 866-67.  
 Spágilsstaðir, I, 626, 728.  
 SPALSUND, III, 226, 233, 850.  
 Spania, Hispania, III, 227, 404.  
 Staðr (nu Stadsbygden i Norge), II, 760; III, 210-13, 250.  
 Staðr, nu Staðarmúli, III, 214, 490.  
 Staðr (Forbjerget Stat i Norge), III, 210-13, 250.  
 Staðr á Reininesi, I, 442, 477-80.  
 Staðr, I, 540, 546.  
 Staðholt, Staðhyllúngr, I, 74, 191.  
 Staðfng, II, 788; III, 12, 82, 88, 89, 96, 127, 131.  
 Stakkar, bær á Rauðasandi, II, 744.  
 Steinar í Mýrasýslu, II, 474-77, 566.  
 STEINSFJÖRÐR, III, 228, 874.  
 STEINSNESKIRKJA í Vestribyggð, III, 258, 877-78.  
 Stokkholm, III, 28.  
 Stokkaleðir, II, 300.  
 STOKKANES í Eiríksfirði, I, 382, 467; II, 279, 316, 322, 326, 346, 350-56, 360, 374-77; III, 450, 451, 871-72.  
 STRANDAFJÖRÐR, III, 228.  
 STRAUMEX, Straumsey, í Vinlandi, I, 412; III, 886.  
 STRAUMSFJÖRÐR, Straumsfjörðr, í Vinlandi, I, 414-16, 430, 434; III, 886.  
 STRAUMFJÖRÐR, á Grænlandi, III, 528.  
 Straumfjörðr á Íslandi, I, 664, 768; III, 14.  
 STRAUMSNES, III, 178, 258, 500.  
 Strönd, II, 586.  
 Suðreyjar, I, 174, 335, 358, 382-85, 530-34, 544-47, 742; II, 56, 62, 656, 772; III, 16, 82, 88 (Suthraia), 89 (Sitheraie), 206-8 (Suðröylar).  
 Suðreyskr, III, 174.  
 SÚRLAND indenfor Króksfjörð, III, 240, 884.  
 Suðrland í Skotlandi, (Sutherland), I, 354-55, 447.  
 Suðrmaðr (Sydtydsker) í Vinlandi, I, 216-20.  
 Sölundar, Sölundir, Suleörne udenfor Sogn, II, 662, 666.  
 Sunnlendingar, II, 746.  
 SVALBARÐI í Hafsbotni, II, 203, 205; III, 8, 46, 210, 212, 218, 251, 517, 520, 524, 846.  
 Svartalandh, III, 142-44.  
 Svecia, Svedia o. s. v., s. Svíaríki.  
 Sveigsá, I, 646.  
 Sveigsárdalur, I, 688.  
 Svíar (Swýar), I, 131; III, 75.  
 Sueni, 85 Suecones, 77.  
 Svíaríki, III, 18, 42, 78, 404, 414 (Suedia), 195 (Sveriigi), 412 (Swigia), 414 (Svedia), 191, 425 (Svecia).  
 Svíney, I, 174, 202, 360, 608.  
 Svíþjóð, I, 750; II, 70, 770; III, 216, 220 (Svíþjóð), 222.  
 Svíþjóð kalda (Skythien), III, 524.  
 Sæból, I, 568; II, 586.  
 Sælingsdalr, I, 550.  
 Sælingsdalsstúnga, I, 502.  
 SYLLENDI (af Eiríksfirði), III, 228.  
 Synnri byggð (Australien), III, 217.  
 SÓLVADALR, I, 180, 190, 206; III, 226, 261, 853.  
 SÓLVAFJÖRÐR, I, 180, 190, 206; III, 261.  
 Tálknafjörðr, I, 140.  
 Tauðar, s. Traðir.  
 Tautra, nu Tutteró, III, 206-8.  
 Thule (Thyle), III, 194, 400, 404-6.  
 TOFADALR, III, 226, 853.  
 TOFAFJÖRÐR, III, 228.  
 Traðir, I, 174, 358.  
 Traðarholt, II, 36-39, 78-81, 88, 114, 146-54, 166, 170.



Trondenes, III, 893.  
 TRÖLLABOTNAR, II, 13, 206; III,  
 213, 250, 426, 460, 492, jfr.  
 Hafsbotnar.  
 Túnga, I, 604.  
 Túnsberg, II, 240; III, 127.

Úlfarsfell, I, 548, 554, 610, 616,  
 626-31, 642-45, 656.  
 Úlfarsfellsháls, I, 226, 626, 644,  
 688, 696.  
 Upplönd, II, 70, 612, 616.  
 Útgardar, III, 426, 427.  
 ÚTHAF, III, 220.  
 ÚTBLIKSFJÖRÐR (gengr af Ísafirði),  
 III, 228, 233, 748, 875-76.  
 Úrnabrekka, I, 708.

VAAKE KIRKE í Rafnsfjord, III,  
 255, 855.  
 Vadbergshuus, í Halland, III, 26.  
 Vaðill, I, 76; II, 303, 636-38.  
 Vaðilshöfði, I, 592, 616, 622,  
 644, 664.  
 Vadstena (Watzstenensis), III, 190.  
 Valþjófsstaðir, I, 174, 358; II,  
 730.  
 VATNAVERFI, I, 180, 206, 263,  
 874.  
 VATNSDALR í Ketilsfirði, III, 246,  
 254, 853-54.  
 Vatnsdalshöfði, s. Vatnsháls.  
 Vatnsfjörðr, I, 112, 118, III, 436.  
 Vatnsháls, I, 554, 688.  
 Vatnshorn, I, 32, 174, 202, 358.  
 Vatnshöfði, I, 688.  
 VATSNS, III, 214.  
 Vermaland, III, 220.  
 Vestfirðir á Íslandi, I, 128, 169,  
 564; II, 650, 782; III, 50.  
 Vestfirðingar, I, 564; III, 28.  
 Vestfirðskr, II, 636.  
 Vestmannaeyjar, II, 780-82.  
 Vestrhóp á Íslandi, I, 486; III, 478.  
 Vestrlönd, II, 58.  
 VESTRIEYÐ, I, 176, 180, 191,  
 204-6, 230-32, 360, 392, 408;  
 II, 132-35, 638, 641, 650, 692,  
 696, 702, 706; III, 224, 227-

228, 246, 258, 259, 460-62,  
 466, 468, 500, 515, 520, 528,  
 876-81.  
 Víflisdalr, I, 356.  
 Vignafjörðr, I, 544, 700-2, 708,  
 716.  
 Vík í Einarsfirði, II, 316, 384,  
 392-94, 408, 416, 527, 861-62.  
 Vík í Ketilsfirði, III, 246, 527,  
 853.  
 Vík, Víkin í Norvegi, I, 534; II,  
 48 (Vestr-Víkin), 640, 644.  
 Vikverskr, II, 66.  
 Vindar (Wendar), III, 159.  
 VINLAND it göða, I, 154, 170, 216,  
 220, 222-24, 226, 230, 238,  
 246, 254-56, 387, 406, 416,  
 436-38, 716; II, 224, 232;  
 III, 6, 42, 44, 216, 220, 224,  
 227, 406, 421, 423, 428, 442,  
 453, 540, 886.  
 Visera (Weseren), III, 406, 407.  
 Vismar, III, 36.  
 VOGAR í Siglufirði, III, 246, 255,  
 855, 856.  
 Vogr, í Island, I, 180, 194, 208.  
 Vörðufell, II, 72.  
 Wismar, III, 36.

YTRIVÍK, III, 258, 504, 873.

Þingskálanes, I, 700-1.  
 Þistilsfjörðr, I, 362.  
 Þjóðhildarkirkja, I, 358, 471.  
 Þjóðhildarstaðir, I, 256, 471;  
 III, 257, 864.  
 Þjórsá, II, 72.  
 Þorbeinsstaðir, I, 554.  
 Þorgeirsfell, I, 364, 368.  
 ÞORMÓÐSHELLA í Eiríkssirði, II,  
 346, 362-64, 870-71.  
 Þórsá, I, 540, 548.  
 Þórsárdalr, I, 554, 626, 638,  
 640-44.  
 Þorskaufjörðr, I, 154; II, 588-90,  
 606.  
 Þórsnes, I, 176, 202, 360, 494-  
 96, 520-27, 530, 540, 544,  
 556, 562, 606, 622, 648, 670,  
 700, 714, 750.

Þórnesingar, I, 558, 560.

Þórsvogr, I, 540.

ÞORVALDSVIK í Einarsfirði, III, 255, 856.

ÞORVALDSFJÖRÐR, III, 228, 874.

Þrándarholt, II, 166.

Þrándheimr (jfr. Niðarós), I, 206, 531; II, 222, 758; III, 26, 80-82, (Thrundensis), 87, 89, 93, 102, 104, (Thróndhæimr), 108, 127, (Trundhem), 224, 893, (Trondem).

Þrándheimsmynni, II, 788.

Þverárstaðr, III, 26.

Þýrskr, II, 220.

Þýðverskir, Þýðverskt land, III, 36, 38.

ÆðANES, III, 228, 282-83.

Ögursvík, I, 74.

ÖLLUMLENGR, fjörðr, I, 137; III, 253, 504, 521, 847.

Öndurð-Eyri, I, 550.

Önundarfjörðr, II, 588, 589.

ÖRLÝGSFJÖRÐR, I, 181.

Örlýgsstaðir, I, 554, 624, 654-56, 662, 696.

Östrebygden í Grönland s. Eystribyggð.

Öxnadalsheiði, III, 24.

Öya fjord, III, 894.

## ANTIQUARISK SAGREGISTER.

Áltære, I, 542, 696.

Althing í Grönland, s. Thing.

Aþrgrauungur, I, 182, 234-36, 275, 394-400, 638-42, 729; II, 50, 52, 100-102, 500.

Arv, I, 400, 600; 618, 624, 646, 664; II, 36, 48, 62, 694.

Arveöl, II, 54, 185.

Astronomie, III, 240-42, 276, 336, 400; sólsetr, I, 656; dagraskipti, III, 286; leiðarstjarna, II, 502, 778; dagmálastaðr ok eyktarstaðr, I, 218, 269.

Badning, Bade, II, 128, 448; III, 255.

Bannere, I, 436, 770.

Befæstning, s. skógarðr.

Begravelse, I, 104, 182, 230-34, 630; II, 100, 172, 248, 500 (paa Söen), 700; III, 38; brænde Lig, II, 54, 102; Ligkister, I, 232, 234, 396; II, 52-54; III, 801. Ligene förtes til Kirkerne, I, 234, 238, 398-400, 474; II, 114, 656, 658, 662-64, 690, 694, 752, 754; jfr. Høilægelse.

Berserk, II, 60.

Bispestol í Grönland, II, 680, 686; III, 88, 220, 228, 230-32, 438, 469.

Björne, s. under Dyr.

Blodhevn, s. Hevn.

Bóndi, esquire, I, 112, 620, 772.

Bopæls Valg, s. setstokkar, öndugissúlur under Bygninger.

Bordskikke, I, 598.

Bordlöi, mersingarspönn ok knífr tannskepitr tvíhólka-tr af eiri, I, 376, 464; grautartrygl, spönn, I, 598.

Bretspil, III, 294.

Bryllupper, I, 238, 392, 406; II, 154, 162; III, 148, 152.

Brynjer, s. Vaaben.

Búðir, s. under Bygninger.

Buer, s. Vaaben.

Bygninger, I, 674; Skralingers Boliger í Huler, I, 436; jarðhús, II, 66, 187, 598, 618, 716; III, 402, 410; búðir ok skálar, I, 74-76, 218, 220, 248, 271, 422, 552, 682; II, 98, 602, 688, 690; III, 242; eldaskáli, I, 636; skemma, II, 318; reyk-hús, II, 134; badhús, II, 128;

*áttíðir*, I, 364, 404; II, 128, 374; *náðrahis*, I, 394; *úndvogi*, I, 598, 636; *úndugissulur*, I, 538, 540, 542, 573; *setstokkar*, I, 174, 202, 258, 606; *pre-skeldr*, II, 368; *hurð*, I, 248, 650; II, 620; *húsasmotra*, I, 254, 279; III, 220; *dýr*, I, 540; *útíðyr*, I, 394, 648; *skjár*, II, 370, 415.  
*Bóder*, I, 618, 622, 626, 727; II, 170, 172.

**C**hrisma, II, 764.  
 Cycloper, III, 410.

**D**aab (hedensk) *valni austinn*, I, 566, 589; (christelig) I, 208, 224, 356; II, 224; i Irland it mikla, I, 154.

*Dagmálastaðr*, s. Astronomie.

*Dagsroning*, III, 228, 240.

*Dands*, I, 323-33.

*Die*, II, 106, 128.

*Domme*, I, 774; III, 40.

*Domring*, I, 564.

*Drager*, III, 282.

*Drikke*, I, 661; II, 138, 218; *öl*, I, 652; *mungát*, II, 322; *mjólk*, II, 122, 126.

*Drikkehorn*, II, 138.

*Drivtømmur* (*rekavétr*), III, 242.

*Drömmu*, II, 84, 92, 102, 112, 362, 364, 388, 392, 688, 714.

*Dværge*, *Dvalinn*, I, 194; *Hár*, II, 510, 570.

**Dyr**, *Hausdyr*, *gríðingr*, I, 240, 424; *geldingr*, I, 182; *íðug, ólfr*, II, 86; *kýr* og *ásauðr*, II, 150; *Geder* og *Faar*, I, 676; III, 259, 525; *dýrhundur*, *rakk*, II, 128; *mjóhundr*, III, 284; *vilde*, I, 130; *safvák*, I, 240; *kreindýr*, III, 256, 260, 286, 326, 332; *kjörtr*, III, 284; *hæri*, *vargr*, III, 326; *melrakkur*, I, 410, 424; *bjarndýr*, *hvitabjörn*, I, 410; II, 116, 128, 132, 640-648, 684, 718; III, 240, 253,

260, 328, 332, 436; jfr. *Hæte*, *Hvaler*.

*Dægr* (*Degn*, *Degnseilads*), I, 210, 212, 218, 410, 758; II, 146; III, 210, 212, 240.

**F**læbbe og Flod, 218.

*Ed*, I, 76; II, 682; III, 140.

*Edsringe*, I, 542, 575, 696.

*Eptírmál*, I, 174, 358, 620, 750; II, 482.

*Eyktarstaðr*, s. Astronomie.

**F**alke, s. under Fugle.

*Faner*, s. Bannere.

*Fiske* i Grönland: *þorskr*, I, 124; *ljúsa*, I, 274; *flatr fiskr*, II, 42; *sild*, III, 292-94; i Viinland: *lax*, I, 218; *heigir fiskur*, I, 420, 486.

*Fiskefangst*, I, 226, 420, 566; II, 400; III, 260.

*Flædder*, I, 684.

*Flatebogen*, I, 197.

*Fornjot*, *Ægirs Broder*, III, 236.

*Forsteninger*, III, 286-88.

*Fortælling til Tidsfordriv*, II, 332.

*Forudsigelser*, s. *Spaadomme*.

*Forvaltere*, *ármenn*, I, 534; II, 644; *bryti*, I, 406; II, 104, 120; *ráðsmadr*, I, 89; *verkstjóri*, I, 394; II, 409.

*Fóstbræðr*, I, 194, 720, 774; II, 78, (*fóstsystir*).

*Fredløs*, I, 176, 202; II, 414; III, 432.

*Freds- og Krigstegn*, I, 422, 421, 426, 487.

*Freya* (*Venus*), II, 460, 564.

*Frieri*, I, 366, 368, 392, 406, 670, 744; II, 142, 152, 455.

*Frigivne*, I, 356, 364, 368, 554, 566, 618, 624, 676.

*Fróðárundr*, I, 384, 468.

*Fugle*, III, 212; *geir/fugl*, I, 124, 130; *kvitir valfr*, III, 260, 330; *örn*, I, 676; *álka*, II, 120; *svarbakur*, II, 110; *dýpt*, II, 104; *æðr*, I, 412; *flufugl*, III, 312; *háns*, II, 156; *hánsma-*

*fær*, I, 374; *súlufugl*, I, 140; *eggver*, I, 414, 416; *fugladún*, I, 138; *fuglberg*, I, 126, 132, 140.  
*Fædrift*, I, 422, 610, 638; III, 256, 259, 332, 403; *kvikð*, I, 238, 240, 602; *yæn*, I, 616; *bányt*, I, 240.

**G**aver, givne Gjæster, I, 370, 626, 654, 762; II, 764.

Gilder, I, 370, 372; II, 46; *haustboð*, I, 368, 568, 626, 652; *jólaveizla*, I, 406, 616.

Gjengangere, s. *aptrgaungur*.

Gjæstfrihed, I, 224, 232, 392, 402, 552.

Gode, *hofgodi*, I, 542, 564, 568, 592, 606, 696.

Guder, s. Thor, Odin, Freya, Ægir, Fornjot.

Gudehuus, *hof*, I, 536, 538, 510, 564, 573, 604.

Guldringe, s. Ringe, Edsringe.

**H**asgerðingar, I, 180, 189, 194, 208, 264; III, 314, 377, 421, 494.

*Hasgerðingadrápa*, s. Kvad.

*Hasvillur*, I, 210, 230, 372; III, 469, 560.

Handel, I, 208, 254, 364, 366, 402, 422; II, 70, 242; III, 119, 121, 125, 139, 159, 202, 324-26.

Helliged (Steders), I, 544, 556, 564.

*Hellur*, I, 216, 410.

*Herkonungur*, I, 352, 354, 532.

Herser, I, 530.

Heste, I, 216, 232, 275 (*eykr*), 390, 594, 596 (*mærkross*), 612 (*eykr*), 646, 648; II, 40 (*Ill-tingr*), 400 (*mer*); III, 259.

*hestapíng*, II, 82.

Hevn, II, 36, 344, 392, 398-400, 410, 592, 702.

*Hírdmenn*, I, 214; II, 244.

Holmgang. s. Tvekamp.

Honningdug, I, 218.

*Hútkéipar* (Skindbaade), s. under Skibe.

*Húsnotra*, s. under Bygninger.

Huusgeraad, *stóll*, I, 234; II, 366

(*Þórr skorinn á stólsbrúðum*), 372; *bekkr*, I, 234; II, 378; *rekkjustokkr*, I, 234, 396; Kar af Vegsteen, III, 256, 260; af Guld, III, 410.

Hvaler, I, 140, 416; III, 212, 240, 252, 260, 290-302, (*hnjóðingar*, *hnýsa*, *leiftr*, *vognhvalr*, *andhvalr*, *svínhvalr*, *krafnhvalr*, *hvítíngur*, *skjaldhvalr*, *geirhvalr*, *barðhvalr*, *fskrekt*, *slóttibaka*, *hafrkitti*, *krosshvalr*, *rauðkembíngur*, *náðhvalr*, *skeljúngur*, *nordhvalr*, *reyðr*), 328, 332; *reyðr*, I, 240, 276; III, 302; *steypireyðr*, III, 438; *hvalshylr*, III, 252.

Hö, I, 610, 612, 658, 660, 664.

Höie, Dysser, *kuml*, I, 74, 182;

Höllæggelse, I, 550, 554, 644, 662-64; II, 36, 596; Höild, I, 566; Höibrud, II, 44.

**I**ndebrænding, I, 616, 622; II, 136.

Indskriftstene, fundne i Grönland: III, 801 Ikigeiststenene, 813 Igalikkostenen, 843 Kingiktórsoakstenen.

Irsk Sprog, s. Sprog.

Is i Grönland, I, 128; III, 250, 252, 314-18 (*faltjökklar*), 322, 328, 332, 334, 338, 350, 400, 643, 657, 697, 715; paa Island, I, 700; III, 308, 408, 641-42.

Isbjerge, s. *Jökklar*.

*Íslendingabók* af Are Frode, I, 1-11.

**J**agt, III, 286, 438.

Jertegn, I, 776; II, 244, 246, 598.

Jordbrand, III, 306.

Jaul, I, 404-6, 481, 616, 702; II, 98-100, 138, 322.

Jætter, II, 520.

*Jökjar*, I, 212, 216, 222, 452;  
II, 96, 686; III, 224, 240, 253,  
521.

**K***amp*, I, 692-94, 704-6, 762;  
II, 710; mellem Skrælinger og  
Nordboer, I, 244, 424-30, 716.

*Kilder*, kolde, III, 402; varme,  
III, 255, 540, 564.

*Kirker*, I, 236, 256, 388; II, 172,  
372, 698, 760, 770; III, 16,  
116, 148, 170, 224, 228, 246,  
254, 255, 257, 258; *kirkju-  
klukkur*, II, 706, 732; *kirkju-  
votr*, II, 730.

*Kjafal*, skotsk Dragt, s. Klæde-  
dragt.

*Kjærlighed*, I, 766; II, 445-561.

*Kjöretöl*, I, 612; *gæsn fyrir sleða*,  
I, 638, 644, 656, 658.

*Klostere* i Grönland, III, 96, 254,  
255, 540, 544, 564-67.

- *Klædedragt af Faareskind*, III, 402;  
*skinnstakkr*, I, 662; II, 322;  
*vadmál*, I, 666; *mórent*, II,  
90; *garn*, II, 368; *skinger*,  
*syrtot ok kaprunn*, III, 96;  
*faldr*, III, 438; *hattir*, II, 334,  
592 (*gtrskr*); *verja*, II, 349;  
*kyrtill*, I, 690; II, 550, 554;  
*k. af skarlati*, II, 56; *pells-  
skikkja*, II, 614; *kikklæði*, I,  
752; II, 160, 602 (*skarlati-  
klæði*); *kápa*, I, 248 (*blákápa*),  
596, 764; II, 350, 470-72;  
*yfirhöfn*, II, 164; *tvílodinn  
foldr*, II, 332, 334; *foldr grár  
ok gulldálkr um væl*, II, 592;  
*kjafal*, *Skotlænderes Dragt i  
Vænland*, I, 412, 484; *skinn-  
hjúpr*, *Skrælingers sst.*, I, 430;  
en *Spækvindes* i Grönland, I,  
374, 463; *Beboernes* i Irland it  
mikla, I, 436; *múnkaklæði  
(svört)*, II, 616, 618; *brók*, I,  
710; II, 354.

*Kongsgaarde* i Grönland, III, 255.

*Kongnavi* i Grönland, III, 326;

*kvettakrar sjálfánir i Vin-*

*landi*, I, 222, 386, 412, 420;  
III, 406.

*Kornhjálmr*, I, 226, 271-72.

*Kors*, I, 138, 230, 356; III, 253,  
260.

*Kristendom*, indført i Island, I,  
206, 388, 546; II, 84; III,  
402, 412; Grönland, I, 208, 230,  
232, 378, 386, 408, 416; II,  
221-37, 372, 504, 514; III,  
122, 220, 330, 404, 414; Væn-  
land, III, 6, 44; Irland it mikla,  
III, 154.

*Kvad*: improviserte Vers, I, 418;  
*Hafgerðingadrápa*, I, 180, 191,  
208; *Norðrsetudrápa*, III, 235-  
238; *Rafnsmdl*, I, 698; *rek-  
stefja*, II, 423; III, 444; *Skáld-  
Helga Rímur*, II, 419-575;  
*Skáldaríma*, *skauhalabálkr ok  
barngalur*, I, 112; *Thorman  
skálds kvæði*, III, 448-53; *værð-  
lokkur*, I, 378, 465.

*Kvæg*, s. under Dyr, Fædrif.

*Kvindens Tapperhed*, I, 428.

*Kæmpe*, I, 750.

*Landalettan*, s. Opdagelsesreiser.

*Landsforviisning*, I, 174, 202, 258,  
360, 534, 536, 750; II, 122,  
130, 306, 346, 648.

*Landnám*, I, 72, 74, 104, 168,  
172, 178, 180, 190, 206, 254,  
356, 538, 540, 546-550, 574;  
II, 72, 586.

*Landnámabók*, I, 11-71.

*Laugmand* paa Grönland, III,  
258-59.

*Lautbolle*, *hlautbolli ok þarí hlaut-  
teinn*, I, 542, 577.

*Lege*, I, 185, 248, 618, 670, 676  
(*knattleikr*)-682; II, 40, 46,  
98, 112 (*toga hawnt*), 208,  
322 (*skinnleikr*), 410.

*Loðkæstning*, I, 438.

*Love*, *Domme*, I, 664, 684, 716;  
II, 692, 694, 702, 778; III,  
30, 402; *Gráds*, III, 430-35;  
*Jónsbók*, 457-59.

Løgekunst, I, 712; II, 358-74, 514; III, 255, 302, 450.

Løfter, I, 766, 768.

**M**aaneder, *gót*, I, 76, 78; II, 102.

Malström, III, 231, 259.

Manddom, I, 432, 710, 712, 764; III, 324.

Manddrabsager, I, 200, 252, 606, 616, 622, 628, 664, 684, 690; II, 336-46, 352, 398, 484, 716, 778; III, 430.

Mannjafnadr, I, 652; II, 130, 716.

Mødgift, II, 148, 508.

Menneskers Beskrivelse, I, 220, 364, 408, 536, 592, 594, 604, 662; II, 42, 172, 238-40, 308, 342, 446, 770.

Messe, II, 698, 706, 788; III, 22.

Metaller, *silfr*, III, 260; *járn*, III, 344, 765; *mörning*, I, 374, 376.

Mineralier, Vegsteen (*tálgusteinn*), III, 256, 260; *marmari*, III, 260, 330.

Mirakler, II, 770.

Múnkr, I, 180, 208.

Mörk gulls, I, 254; *m. silfrs*, II, 46, 84, 638, 650; III, 126.

Músur, I, 222, 254, 279-80, 386; III, 220.

**N**avigation, s. Seilads.

Norðríjos, III, 334, 342-52.

Norðrsetudrápa, s. under Kvad.

Norræna, s. Sprog.

Nunna, I, 236, 256.

Nöst, I, 700; II, 122, 350, 382.

**O**din, I, 734; II, 496, 568, 570.

Oftring, *blót*, I, 538, 542, 544, 564, 576.

Opdagelsesreiser, I, 88, 176-78, 204, 210-14, 216-20, 224-56, 360, 388, 406 *fig.*; III, 12, 240-42, 330.

Ormehav (hvorledes sikre Skibet derimod), I, 438.

Overtro, I, 566, 568, 638, 730; II, 128.

**P**elsværk, s. Varer.

Penge, I, 600-602, 750; II, 150, 182; *fékjóðr*, I, 74, 104; skjule

Penge, I, 390, 472; II, 38.

Pest, s. Sygdomme.

Planter, *góð grös ok vel tilmandt*, III, 342; *laukr*, II, 114.

**R**afsmál, s. under Kvad.

Reb af Hvalroshud, III, 320.

Redskaber (*tól*), III, 298; af Steen (*steinsmíð*) fundne i Grönland, I, 168; *tannveggir ok beinveggir*, III, 240; *knífr*, III, 294; *tálgukníf*, I, 764; *smáðzar eða þezlar*, III, 238; *boleyn*, I, 396; II, 104, 160, 688; *tálguð*, I, 560; *knjóðthamar*, II, 684; *forkr*, I, 74; *ullkambr*, II, 684.

Rekaviðr, s. Drivtømmer.

Rensdyr, s. under Dyr.

Rettergang, I, 622; II, 166, 567, 704.

Ridetöl, *beizi*, II, 40, 300; *söðull*, I, 596; II, 84, 152.

Ridning, I, 214, 770; II, 164, 168.

Ringe, *fingrgull*, I, 384, 776; *silfrbaugr*, II, 44; jfr. Edsringe.

Runer, II, 560, 575, 656, 754; III, 48.

Rövere, II, 130.

**S**aar, I, 710, 712.

Seilads, I, 212, 222, 224, 410, 432, 742; II, 144, 246, 350-352, 376, 496-504, 656; III, 250.

Setstokkar, s. under Bygninger.

Skat (*skattlönd*), I, 742; II, 56-58, 64, 774, 778, 782; III, 36, 125, 132, 134, 159.

Skeman, II, 232.

Skibe, *hafskip*, II, 688; III, 316; *långskip*, I, 536; *höfudskip*, III, 36; *höfðaskip steint*, II,

- 690; *kaupskip*, I, 226; II, 124; III, 18; *knör*, I, 354, 768; II, 780; III, 14, 30, 104, 108, 120-22, 238; *byrdíngur*, I, 732; II, 640; *ferja*, II, 152, 322, 692; *bússa*, III, 16; *skúta*, I, 534, 571; II, 362; III, 242; *kuggr*, III, 16; *optírbátr*, I, 222, 226; II, 692, 718; *bátr*, I, 216, 224, 742; II, 96; III, 316; *teináringur*, I, 698; *sexaríngur*, III, 228, 242; *hútkéipar*, Skrælingernes Skindbaade, I, 228, 272, 422, 424; II, 108, 202; III, 242, 683; *keiplabrot*, I, 168; *skip seymt trésaumi*, III, 8; *skipbörð*, I, 228; *bakbörð*, I, 212; *háls*, *austrúm*, II, 350-52; *kjölr*, I, 226; *austrmál*, II, 310; *reiði*, I, 212, 664, 702; II, 312; *húðföt*, I, 218, 240, 268; II, 282-284; *farmr*, I, 224; *búki*, II, 500, 569; III, 110; *búlka-brún*, II, 310; *akkeri*, I, 216; *bryggjur*, I, 228; *skipadráttur*, II, 160; *skipanöfn*: *Ólafsbolli ok Mariubolli*, III, 32; *Ólafssúð*, III, 34; *Hörfargreppur ok Þjóttargreppur*, III, 8; *Lángbeinn*, *akkeri*, III, 38; *Stakanhöfði ok Vinagautr*, II, 136; *Stángarbolli*, II, 754.
- Skibes Forlis*, I, 224, 386; III, 8, 10, 22, 30, 32, 36, 40, 238.
- Skibsbefæstning*, I, 228.
- Skibsbesætning*, I, 74, 214, 216, 224, 226, 230, 238, 246, 372, 390, 402, 408, 772; II, 132, 288, 362, 366; III, 10, 14; *hásetar*, I, 212, 214, 222.
- Skítgarður*, I, 242, 277.
- Skier (skíð)*, III, 284-86.
- Skindklæder*, s. under *Klædedragt*.
- Skjolde*, s. *Vaaben*.
- Smedekunst*, II, 328.
- Smykker*, *glertíbur*, I, 374.
- Spaadomme*, I, 236, 374-82, 396-400, 536, 572.
- Spaakvinder*, *völur*, I, 372-82, 459-61.
- Spiser*, I, 666, 668, 712, 736; II, 98, 117, 134, 488, 716; III, 326, 330-32; en *Spaakvindes* i Grönland, I, 376; paa *Fastedagene* (ei *Sælhandemen* *Hvalkjöd*), III, 322. *Madlavning*, II, 282-84, 368.
- Spisning*, *dagverðr*, II, 366.
- Sprog*, *Skrælingernes*, I, 210, 436; *þýsk*, I, 220-22, 270; *trsk*, I, 770, 772, 785; *norrena*, II, 66.
- Spyd*, *Stridsskjerme*, s. *Vaaben*.
- Styrke*, I, 182.
- Sværd*, s. *Vaaben*.
- Svömning*, II, 376, 390.
- Sygdomme*, I, 224, 232-36, 372, 394-400; II, 100; III, 14-18 (*Pest*); 36, 53, 302 (*likþrá, ríða, höfuðverkr*), 708, 737.
- Syner*, I, 242, 428, 680.
- Sysselmænd* paa Grönland, I, 118-122; III, 436.
- Sæle (sælar)*, III, 318-22 (*nort-sælar, ærksælar, flottosælar, gransælar, opnosælar, skemningr, rostúngur*), 328, 332, 674; *rostúngur*, III, 260, 436; *Sælfangst*, III, 240; *sælkutill* (*Harpun*), II, 330; *sæljara*, I, 438; III, 242.
- Sölv*, *brennt silfr*, I, 602, 684, 742; II, 46.
- Söuhyrer*, s. *Uhyrer*.
- T**
- Tal*, *Tællemaade*, I, 483; III, 302.
- Talevers*, I, 291-342.
- Telte*, I, 232; II, 120.
- Templer*, s. *Gudehuse*.
- Thing*: *Þórsmess*, I, 208, 520-528, 544, 556, 564, 578, 585, 606, 622; 648, 670, 714, 750; *Alþing á Grænlandi*, III, 140; *Garða*, II, 328, 356, 411, 680, 691, 704-8; III, 140 (*alþing*); 858; *Íslands alþing*, III, 432;

*fjörðavgjærd* i *Lóni*, II, 40, 178; *Dorskaftarþarþing*, II, 588, 590; *Arnessþing*, II, 148; *Eyrarþing*, III, 34; *víðfyllnaþing* i *Þrándheimi*, I, 534.  
 Tidlig Modenhed, II, 36, 42, 44.  
 Tidsregning, I, 726.  
 Tiende (*Grænlandsfara tünd*), III, 104-110; til Kirkerne i Grönland, III, 257.  
 Thor, I, 416, 536-44, 552, 564, 566, 572, 576, 604; II, 84-86, 90, 366, 372.  
 Told, til Templer, *høftollr*, I, 542, 464, 577; *skiptollr*, II, 146, 158-60, 780.  
 Trolddom, I, 374-84, 464, 466, 638-40, 756; II, 50, 54, 358, 366, 372, 490, 494, 512, 518, 530; III, 40.  
 Troskab, II, 532-36.  
 Træer, *aldin*, III, 260, s. *mösur*.  
 Trælle, I, 174, 356, 358, 612-616, 676, 770; II, 44, 88, 138, 318; III, 32 (*verkþræll*).  
 Tvekamp, *hólmganga*, I, 185, 554; II, 60-64, 68, 70 (*ker-ganga*)- 72, 142, 156, 168.  
 Tømmer, *telgðr víðr*, I, 222, 226, 240, 248, 386, 646; III, 242.  
**U**  
 Uaar, i Grönland, I, 372, 374.  
 Ubyggðr, III, 216, 220, 222, 258.  
 Udenlandsreiser, I, 110-22, 208, 214, 256, 594; II, 240, 242.  
 Uhyrer (*skrímsl*) i Grönlands Hav, *kafstrambt*, *margýgr*, III, 304 (*kafgufa*), 308 flg.  
 Undere, II, 656; III, 278-88, 308-18, 408, 723; jfr. *kafgerðingar*.  
**V**  
 Vaaben: *sverð*, I, 424, 598, 690, 704, 776; II, 62 (*Blaðnir*), 172 (*jarðhúsnautr*), 592; *öx*, I, 74, 244, 428, 654, 754, 764; II, 168, 328, 382, 700, 736; *spjótt*, I, 424, 596 (*stífrækt*),

660; II, 296, 382, 526 (*kroka-spjótt*); III, 286; *kofst*, II, 70; *skotvoopn*, II, 438; *bogt*, I, 704; *ör*, I, 228-30, 432; *valsöngur*, I, 426, 488; *Dækningsvaaben*, I, 706; III, 38 (*bítt*); *spángabrynja*, II, 708, 736; *skjöldr*, I, 228, 422, 596 (*myrkblár ok mjök gylltr*); II, 62; *vígflskar*, I, 228, 273; *Karlsefne forböd* at sælge Vaaben til Skrælingerne, I, 240; jfr. *Redskaber*.  
*Vagga*, Snorres Vugge i Viinland, I, 242.  
*Vala*, s. *Spaakvinde*.  
 Valfarter til Rom, I, 110, 236, 256; II, 396, 488, 490, 650, 764; III, 36, 436.  
*Valsöngur*, s. under Vaaben.  
*Vardlokkur*, I, 378, 465.  
 Varer, hentede i Viinland, *skinnavara*, I, 240, 246; *algrá skinn*, I, 424; *grávara ok safvált*, I, 240; Varer overladte Skrælingerne, *rautt skrud*, I, 424; *búnyt*, I, 240; *grænenskr varningr*, III, 322, 492-93, 674, 677, 690, 691, 696, 717; *tannvara ok svörðr*, II, 680; III, 48, 140, 260, 290, 298, 320, 326 *bukkavara*, *nautavara ok sala húðr*, *svarðreip*; *Sölvurmalm*, 690, 691, 696, *Guld-sand*, 712; Varer indførte i Grönland, *malt ok korn*, I, 404; III, 202; *járn ok víðr*, III, 326, 428.  
 Varsler, I, 228, 568, 676, 680; II, 100, 335, 656-58, 662-64; III, 310, 312.  
 Veirilig i Grönland, III, 338-42, 348-52.  
 Veirs Forudsigelse, I, 610, 612; III, 310, 312.  
 Vers, s. *Kvad*.  
*Vestrvíking*, I, 352, 532-34.  
 Videbegjerlighed, III, 324.  
*Vika sjóar*, III, 210, 251, 258, 491, 492, 643, 683.



Vikingr, I, 552; II, 39, 58, 136.

Vinde: norrænur, I, 210; út-  
synningr, I, 222; landnýrð-  
ingr, I, 218, 768; suðræn

veðr, I, 436; kaþgola, I, 540.

Vinn, Vinndruer, I, 232, 230, 240,  
246, 270-71, 278, 386, 412;  
III, 24, 98, 406; vinn af krakti-  
berjum, II, 764; III, 8.

Vogne, I, 764.

Voldgift, II, 714, 736.

Vorned, varnaðarmaðr, I, 618.

Vordberanng, I, 600; II, 90,  
148; III, 125, 195.

Ægir, Hler, II, 502; III, 236-  
238.

Öndugissalur, s. under Byg-  
ninger.

Öre, eyrir, I, 542, 575.

Öxer, s. Vaaben, Redskaber.

---

RETTELSE. 1 B. S. 472 L. 2 Eriksfjord l. Elnarsfjord. 3 B. S. 353 L. 11-12 16b Thorgeir l. sprang Thormod. 3 B. S. 63 L. 24 1499, 1497 l. 1389, 1387; L. 26 1496 l. 1396. S. 85 L. 19 Hallingolandonum l. Halsingolandonum. 139, 15 Domino l. Domini. 140, 23 efter Grönlendsko indskydes godse. 193, 25 1521 l. 1520. 267, 33 det l. den. 280, 22 horin l. borin. 360, 5 Dödlingen l. Dög-lingen. 362, 17 efter " indskydes: Erichsen. 459, 10 1347 l. 1342.

---







[illegible]

Tab. 11.

NI FVRONO IN TRAMONTANA LANO MCCC·LXXX





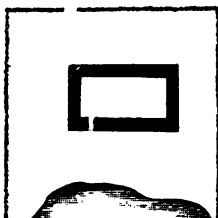






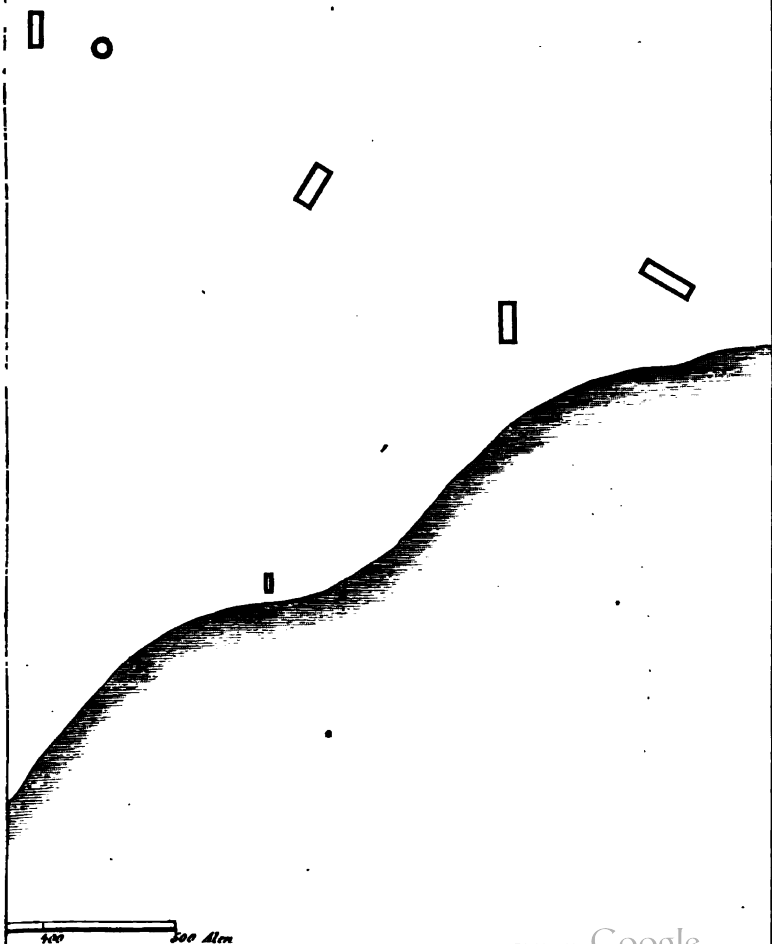


RUINER  
VED  
IKIGEIT



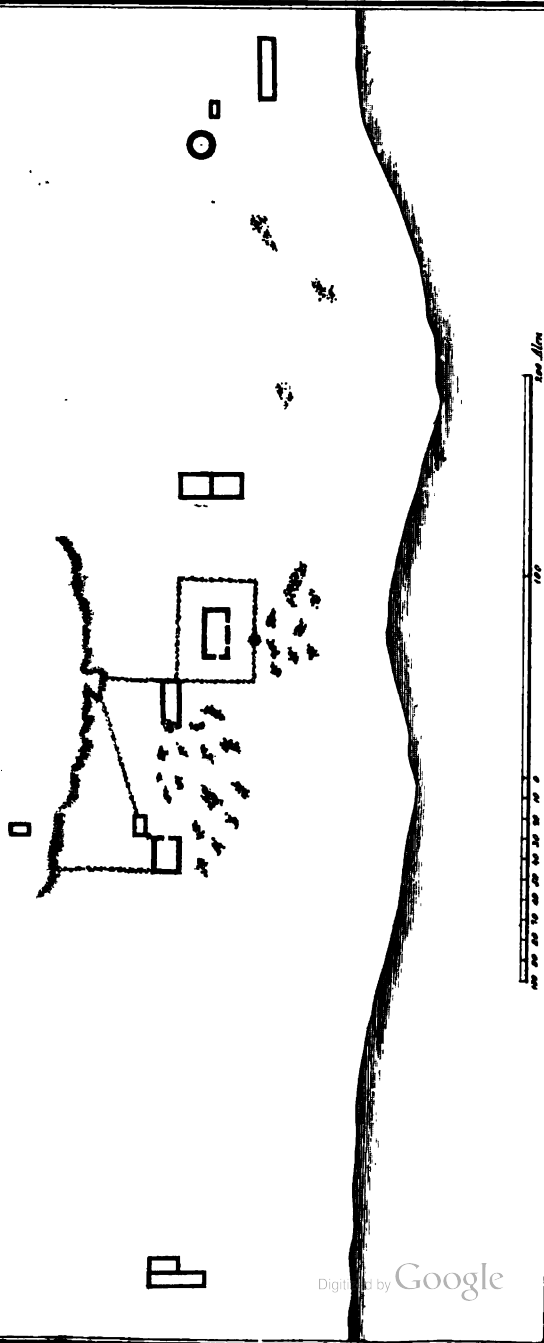


RUINER  
I  
IGALIKKO.

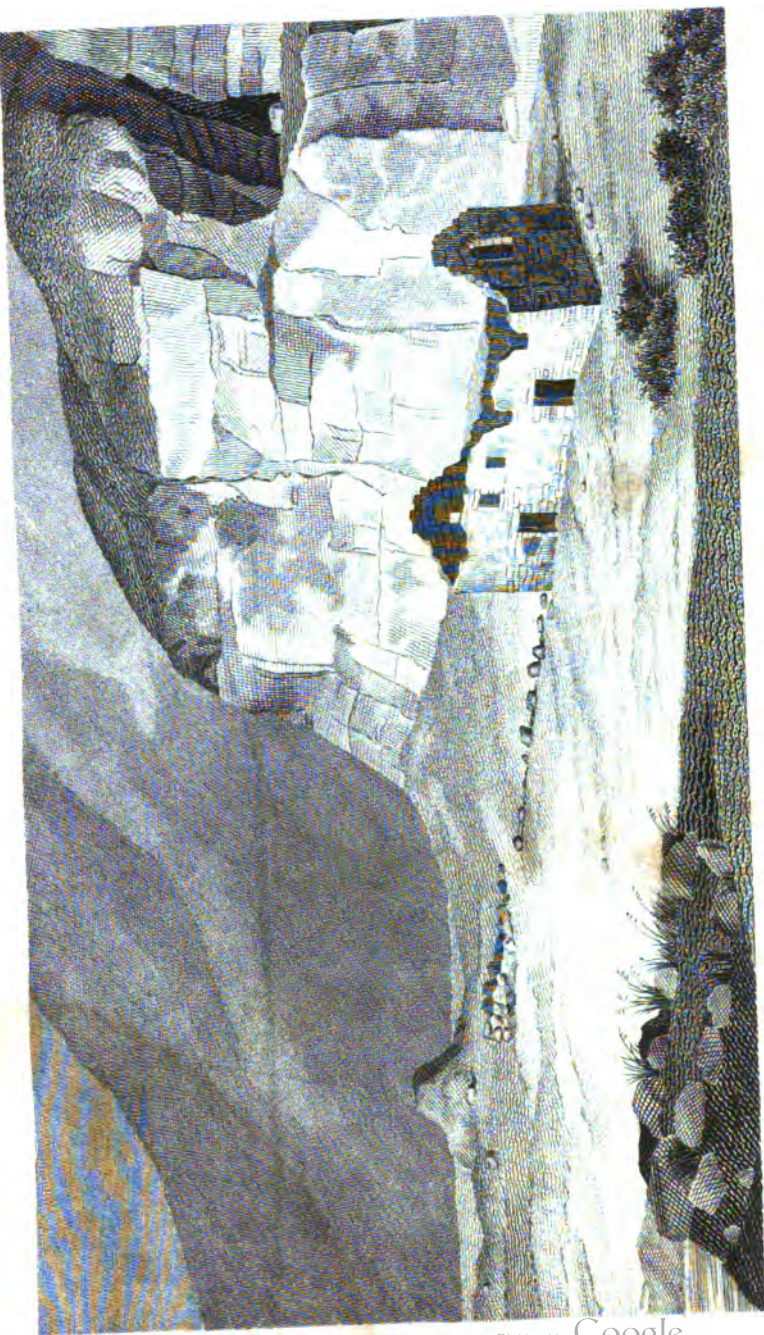




RUINER  
I  
KAKORTOK



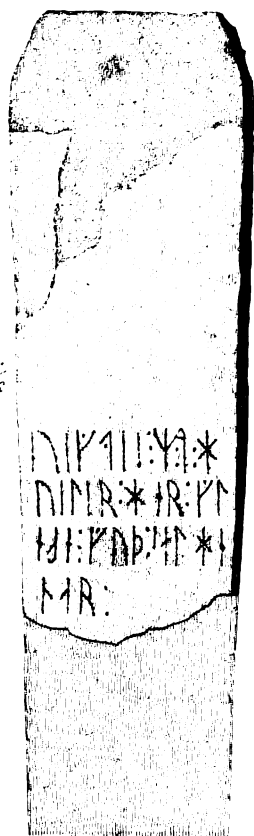








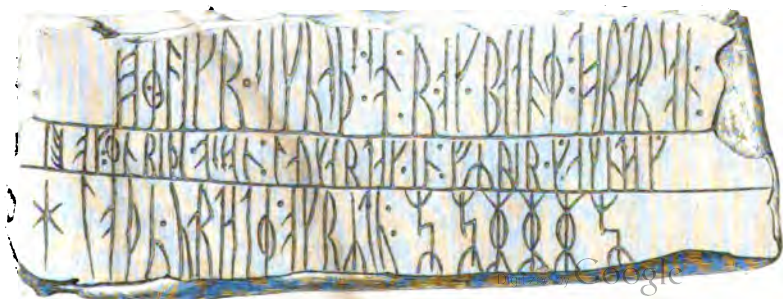
2.



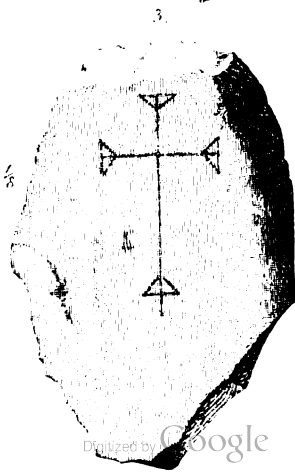
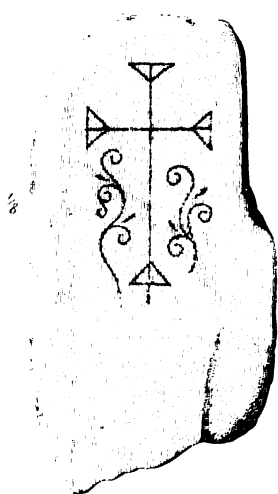
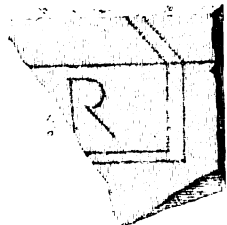
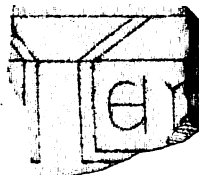
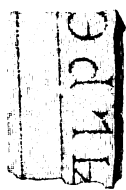
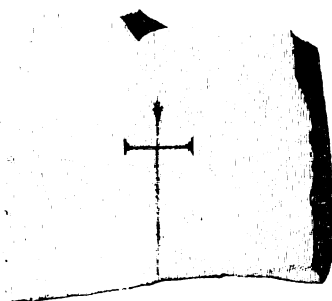
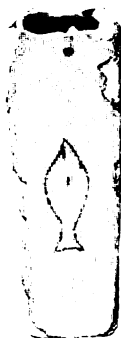
72



3.









60

40

30

20

10

44°

10

5

**KORT**  
 over  
**EHAABS DISTRICT**  
 eller  
**LES Ö...**



